RÛDÂNÎ

Büyük Hadis Külliyatı

cem'u'l-fevâid

İZ YAYINCILIK

© İz Yayıncılık Limited Şirketi, 2012
Sertifika no: 17313

İZ YAYINCILIK: 528
İslam klasikleri dizisi: 49
ISBN 978-975-355-675-0 (takım)
ISBN 978-975-355-676-7

6. Baskı; İstanbul, 2012

Tercüme:
Naim Erdoğan

Tahrîc:
Yusuf Özbek

İlmî Redaksiyon:
Dr. Ahmet Yücel
(M.Ü. İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğr. Üyesi)

Teknik Redaksiyon:
Muharrem Tan

kapak: Medine Efe

Çatalçeşme Sokağı No: 27/2 Cağaloğlu 34110 İstanbul
telefon: (212) 5207210
faks: (212) 5115791
www.iz.com.tr
e-posta: bilgi@iz.com.tr

Basıldığı yer: Alemdar Ofset Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi Besler İş Merkezi No: 20/29 Topkapı/Zeytinburnu İstanbul

جمع الفوائد

BÜYÜK HADİS KÜLLİYATI

Cem'ul-fevâid

min Câmi'il-usûl ve Mecma'iz-zevâid

İMAM MUHAMMED BİN
MUHAMMED BİN SÜLEYMAN
er-RÛDÂNÎ

1

İZ YAYINCILIK

İÇİNDEKİLER

Takdim ... 7
Yayıncının Takdimi ... 11
Yayına Hazırlayanın Önsözü 11
Müellifin Önsözü ... 16

İMAN BAHSİ ... 19
İmanın Fazileti ... 19
İman ve İslâm'ın Tarifi ... 25
İman'ın Özellikleri ve Alâmetleri ... 31

İMAN HÜKÜMLERİ, BİDAT ve DİĞER BAHİSLER ... 34

KİTAP VE SÜNNET'E SARILMAK ... 40
Amellerde Ölçü ... 45

İLİM BAHSİ ... 49
İlmin Fazileti ve Teşviki ... 49
İlim, Soru Sorma, Kıyas, Fetva ve Yazı Yazmanın Âdâbı ... 52
Hadis Rivayeti, Râvileri, Yazımı ve İlmin Kalkması ... 59
Peygamber (sav)'e Yalan Nisbet Etmek, Bundan Kaçınmak ve O'ndan Sahih Olarak Gelenleri Yalanlamak ... 64

TEMİZLİK BAHSİ ... 66
Suların Hükümleri ... 66
Necâsetler ... 68
Kazâ-i Hâcet (Abdest Bozmak) ... 74
İstincâ (Tahâretlenme) ... 77
Abdestin Fazileti ... 79
Abdestin Alınış Şekli ... 82
Parmakları Sokup Ovalamak (Hilallemek), Misvak ve Elleri Yıkamak ... 85
Buruna Dolu Su Vermek, Sümkürmek, Abdesti İyi Almak ve Diğer Bahisler ... 88
Abdesti Bozan Şeyler ... 91
Mestlere Meshetmek ... 96
Teyemmüm ... 98
Cünüblükten Yıkanmak (Boy Abdesti) 102
Hamam(da Yıkanma), Müslüman Olan Bir Müşrik veya Gayri Müslimin Yıkanması ve Âybaşı Olan Kadın ... 108
Hayız ... 110

NAMAZ BAHSİ ... 116
Namazın Fazileti ... 116
Edâ ve Kazâ Olarak Namazın Vücûbu ... 119
Namaz Vakitleri ... 125
Kerahat Vakitleri ... 133
Ezan ve Kâmetin Fazileti ... 134
Ezan ve Kâmetin Ortaya Çıkışı, Uygulanışları ve Onlarla İlgili Meseleler ... 138
Mescidler ... 145
Namazın Şartları: Kıbleye Yönelmek, Tahâret ve Setr-i Avret ... 153
Namazın Kılınış Şekli ve Rükünleri ... 159
Beş Vakit Namazda Kıraat ... 162
Kunût, Rükû ve Sücûd ... 171
Namazda Oturmak (Ka'de), Teşehhüd ve Selâm ... 176
Namazda Yapılması Yasak ve Câiz Olan İşler 182
Cemaatle Namaz Kılmanın, Mescidlere Yürümenin ve Namazı Beklemenin Fazileti ... 190
Cemaat, İmam ve Ona Uyanlara Ait Hükümler ... 193
Saflarla İlgili Hükümler ve İktidâ(İmama Uyma)nın Şartları ... 200
Sehiv, Tilâvet ve Şükür Secdeleri ... 204
Cuma Namazının Fazileti, Özrün Dışında Vacib (Farz) Olması ve Cuma Günü Yıkanmak ... 210
Cumanın Vakti, Ezanı, Hutbesi ve Onunla İlgili Diğer Meseleler ... 214
Misafir (Yolcu) Namazı ve Namazların Bir Arada Kılınması (Cem Edilmesi) ... 219
Salât-ı Havf (Korku Namazı) ... 223
İki Bayram Namazı ... 226
Güneş tutulması (Küsûf Namazı) ... 231
İstiskâ (Yağmur Duası Namazı) ... 234
Sünnet (Revâtib Namazlar) ... 237
Sabah Namazının İki Rek'at Sünneti ... 238
Öğle ve İkindinin Sünneti ... 240
Akşam ve Yatsı Namazının Sünneti (Cumanın Sünneti) 242
Vitir ve Duhâ (Kuşluk) Namazı ... 244
Tahiyyetü'l-Mescid (Mescide Saygı Namazı), İstihâre Namazı, Hâcet Namazı, Tesbih, Regâib, Menzil ve Kudûm Namazı 248
Gece Namazı ... 251
Ramazan Gecelerini İhyâ Etmek, Teravih Kılmak ve Bununla İlgili Diğer Meseleler 255

CENAZELER BAHSİ 259
Hastalıklar. Belâlar. Çocukların Ölümü.
Vebâ ve Diğer Meseleler 259
Belâlara Sabretmek ve Ölümü Temenni Etmek 264
Hasta Ziyareti 268
Ölümün Gelişi ve Halleri 270
Peygamber (sav)'in Hastalığı. Yıkanışı.
Kefenlenmesi ve Defnedilmesi 273
Ölüye Ağlamak. Feryat Edip Sesli Ağlamak ve Üzülmek 280
Ölünün Yıkanması ve Kefenle Sarılması 284
Cenaze Namazı 287
Cenazeyi Teşyî Etmek (Yanında Yürümek).
Taşımak ve Defnetmek 292
Ta'ziye. Kabir Ahvâli (ve Azabı) ve Ziyareti 298

ZEKÂT BAHSİ 305
Vücûbu (Farziyeti) ve Vermeyenin Günahı 305
Nakit (Para). Hayvan. Ekin ve Ağaçların Zekâtı 308
Altın. Maden. Define. Bal. Yetim Malı ve
Ticaret Eşyasının Zekâtı 312
Sadaka-i Fıtır. Zekât Me'muru ve
Zekâtın Kimlere Verileceği 314
Sadaka ve İnfak Etmenin Fazileti ve
Bununla İlgili Meseleler 318
Dilencilik. Kanaat ve Bağış 326

ORUÇ BAHSİ 331
Orucun ve Ramazan'ın Fazileti 331
Ramazan Ayını Tesbit. Tutulacak Oruç. Niyet ve İmsak 333
Sahur. İftar ve Visal (İftar Etmeden Aralıksız Oruç) 338
Orucun Müstehab yahut Mekruh ya da
Haram Olduğu Günler 340
Yolcunun ve Diğerlerinin Oruç Tutmaması.
Kazâ ve Kefaret 346
İtikâf. Kadir Gecesi ve Diğer Meseleler 350

MENÂSİK (HACC FİİLLERİ) BAHSİ 355
Haccın Fazileti. Vücûbu. Umrenin Fazileti.
Sünnet Oluşu. Arefe Gününün Fazileti 355
Yolculuk ve Âdâbı. Hayvanın Üstüne Binmek ve
Birini Terkisine Almak 361
İhram Mîkatları. İhramlıya Neler
Helal ve Neler Yasak Olur? 366
İhram. Bozulması ve (İhramlıyken) Ağlanmanın Cezası 373
Hacc-ı İfrâd. Hacc-ı Kırân. Hacc-ı Temettu' ve
Haccı Feshetmek 376
Tavâf 386
Sa'y ve Beyt-i Şerîfe Girmek 393
Vukûf (Vakfe)'e İfâda (Arafat Dönüşü) 396
Şeytan Taşlamak. Tıraş Olmak ve İhramdan Çıkmak 398
(Haccda Kesilen) Kurban 404
İhsâr (Tavaf veya Vakfeden Alıkonma),
Fevât (Vakfeyi Kaçırma). Fidye ve İştirât (Şartlı Hacc) 407
Mekke'ye Girmek. Mekke'den Çıkmak ve Tahsîb
(Muhassab'da Konaklama) 410
Vekâleten Hacc ve Çocuğun Haccı 412
Teşrik Günlerindeki Tekbir. Peygamber (sav)'in
Hutbeleri, Hacc ve Umresinin Sayısı ve Diğer Meseleler 412
Mekke ve Kâbe'nin Fazileti. Onun Haremi, Zemzem,
Oradaki Ezan, Hicâbe (Perdedarlık) ve
Sikâye (Su Dağıtma) Hakkındaki Rivayetler 417

Tahrîcler 411

Bu külliyat İslâm dünyasında meşhur, muteber ve revaçta olan on dört hadis kitabını içermektedir. Tekrarlardan azami ölçüde kaçınılarak tertip edilmiş olan eserin içerdiği hadis kitapları şunlardır:

1. Buhârî, *Câmiu's-Sahîh*
2. Müslim, *Câmiu's-Sahîh*
3. Malik, *Muvatta'*
4. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*
5. Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvud*
6. Tirmizî, *Sünenu't-Tirmizî*
7. Nesâî, *Sünenu'n-Nesâ'î*
8. İbn Mâce, *Sünenu İbn Mâce*
9. Ebû Ya'lâ el-Mavsilî, *Müsnedu Ebî Ya'lâ el-Mavsılî*
10. Bezzâr, *Müsnedu Bezzâr*
11. Taberânî, *el-Mu'cemu's-sağîr*
12. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*
13. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*
14. Dârimi, *Müsnedu Dârimî*

TAKDİM

Bismillahirrahmanirrahim
Allah'a hamd ve sena,
Resûlüne salat ve selam olsun.

Yirminci yüzyılın başlarındaki sanayi ve teknoloji devrimi ile birlikte tarihî açıdan insanın yeryüzündeki hayat standardında oldukça önemli bir devrim gerçekleşti. Buna karşılık felsefi ve düşünsel planda, metafizik yönden tam aksine hiçbir gelişme olmadı. İnsanın evrendeki bu metafizik konumu, teknolojik ilerlemenin alanı dışında yer aldığı için düşünsel çıkmazları alabildiğine büyümeye devam etti. Bunun en somut belirtisi dünyevî ve maddî refahın en ileride olduğu Batı toplumlarında son zamanlarda gözlenen dine yöneliştir.

Tarih boyunca Cenab-ı Hak Celle ve Alâ hazretleri, insanın düşünsel açmazları aşabilmesine yardımcı olmak, başka bir deyişle ona yol göstermek için kendi içlerinden 'peygamber' denilen rehberler göndermiştir. Çünkü bu açmazları insan, tek başına aşabilecek donanımlara sahip değildir. Bir rehbere ihtiyaç duyar.

Evrenin fizik boyutu olduğu gibi, metafizik bir boyutu da vardır. Kişinin yaratılış gayesi, bu iki âlemdeki konumu ve yaratıcı ile olan ilişkisi, bu ikinci boyutta cereyan eder. Bu iki boyut arasında münasebet kurmanın kuralları ve zarurî bilgileri,

ancak ilâhî öğretiler vasıtasıyla elde edilebilir.

Müslümanlar olarak bizce insanın metafizik boyuttaki açmazlarını aşacak ve çıkmazlarından onu çıkaracak yegâne bilgi manzûmesi, başka bir deyişle ilâhî öğretinin iki güvenilir kaynağı vardır: Kur'an ve Sünnet.

Kur'an'ın bu sahadaki icmâli yani genel kural ve bilgiler içermesine karşılık Sünnet, açıklayıcı ve ayrıntılı bilgi kaynağı olma hüviyetine sahiptir. Kur'an'da muhatap insan olmakla birlikte, hitap sahibi bizzat Yaratıcı'dır. İnsanın yaratanını idrak boyutu ne kadar küçük bir şey olduğu göz önüne alınırsa, O'nun kelamını anlayıp idrak etmenin de o denli zor olacağı açık bir durumdur. Sünnet'te ise muhatap yine insan olmasına karşılık, hitapta bulunan ilâhî bir boyutu da olan bir insandır.

Elimizdeki bu kitap, oldukça kapsamlı sahih bir sünnet, başka bir ifade ile doğru bilgi kaynağı olma hüviyetine sahiptir. Şimdiye kadar Arapça üç baskısı gerçekleşmesine rağmen Türkçe'ye çevirisi ilk defa yapılmıştır.

Kitabın sunuş tarzında değişik bir yol izlenmiştir: Son Arapça baskısında yer alan orijinal hadisler, harekelenmiş olarak üstte, Türkçe çevirisi onun altında; sözkonusu hadislerin Arapça asıllarındaki yerleri ise bizzat araştırılmak suretiyle, râvi zincirleriyle birlikte her sayfanın altında dipnotlar halinde verilmiştir.

Şimdi yazar ve kitabı hakkında daha detaylı bilgi edinelim:

1- YAZAR

Müellif Muhammed b. Süleyman er-Rûdânî, hicretin 1030. senesinde Kuzey Afrika'nın Sus şehrine yakın Târudent köyünde dünyaya geldi. Gençliğinde ilmi, kendi beldesinin âlimlerinden aldıktan sonra bilgi ve marifetini geliştirmek için Marakeş, Cezayir ve Mısır'ı dolaşarak buralardaki ilmî şahsiyetlerden yararlandı. Bir müddet ikâmet ettiği Medine'yi, kendisini çekemeyen hasetçiler sebebiyle terkederek Mekke'ye gitti. Orada yıllarca kaldı, evlenip bir ev yaptırdı. Hicri 1080 yılında Vezir-i azam Mustafa Bey ile tanıştı ve bir yıl sonra onunla beraber İstanbul'a gitti. Orada saygı ve takdir gördü; hatta Osmanlı Sultanı ile görüştüğü söylenir. Vezir Köprülü Ahmed Paşa'nın himayesi altında bir sene süreyle kaldığı İstanbul'dan Mekke'ye döndü. Peşinden Haremeyn İşleri sorumluluğuna atandığına dair bir emirnâme geldi. Daha sonra bu vazifede bir ara Mekke şerifliğine kadar yükseldi. Tekke, zaviye ve kervansarayları ıslah etti. Mina ve Hacun'a giden yolları düzletti; kimsesiz ve fakirler için mezarlıklar yaptırdı.

Osmanlı vezirinin vefatını fırsat bilen bazı hasetçi güçler, Şerif Berekât'ı etkileyerek Osmanlı Sultanından onu Mekke'den sürmesi için bir emirnâme çıkarttılar. 1093 senesinde Kudüs'e gitmek zorunda kaldı. Birçok iftiraya uğradı, kendisini kötleyen çirkin şiirler okundu. Hatta zamanın tarihçileri bile onun hakkında haksız ifadelerde bulundular. Döndüğü Mekke'den bir sene sonra hasta olarak gittiği Şam'da 1094 senesinde vefat etti.

Rûdânî, zamanının büyük âlimlerinden birisiydi. Meşhur eseri *Sılatu'l-halef* içinde isimlerini verdiği pek çok kitabı okudu. Hadis ve usûle dair önemli eserler verdi. Çağdaşlarından birisi onun hakkında: "İdrak ettiğimiz insanlar arasında hadis ve temel İslamî bilgilere ondan daha vâkıf olan birini görmedik" demiştir. *el-Âletü'l-câmia* adı verilen bir hesap ve geometri âleti icat edecek kadar derin astronomi ve matematik bilgisine sahipti.

En meşhur iki eserinden birisi olan *Silatu'l-halef bi-mavsûli's-selef*, müellifin rivâyet hakkını aldığı kitaplar ile bunların umumî ve hususî isnadlarını topladığı bir fihristtir. Bu eserinde hadis kitaplarının müellifleri ile kendi arasındaki râvi zincirlerini zikretmiştir. 1988 yılında Beyrut'ta basılmıştır. Müellifin ikinci meşhur eseri *Cem'ul-fevâid*'dir.

2- ESER

Tam adı *Cem'ul-fevâid min Câmi'il-usûl ve Mecma'iz-zevâid* olan elimizdeki bu eser, büyük bir hadis kolleksiyonudur. Kütüphanelerde çeşitli yazmaları olmasına karşın şimdiye kadar üç baskısı gerçekleştirilmiştir. İlk baskısı el-Matbaatu'l-Hayriyye tarafından 1346/1929 yılında Hindistan'da yapılmıştır. Bu baskı, daha sonra ofsetle 1406 yılında Medine'de tekrarlanmıştır. İkinci baskısı, Abdullah Hâşim el-Yemânî'nin *A'zebu'l-mevârid fî tahrîci Cem'il-fevâid* adını verdiği dipnotları ile birlikte 1387 yılında Medine'de gerçekleşmiştir. Kezâ bu baskı da 1408 yılında Beyrut'ta tekrarlanmıştır. Son baskısı, bizim tercümeye esas aldığımız Cidde, Dâru'l-Kıble, 1988 baskısıdır. Bu baskıda hadisler numaralandırılmış olup, dipnot ve şerh ihtiva etmemektedir.

Elimizdeki bu kolleksiyon, yine aynı maksatla kaleme alınmış *Câmi'ul-usûl* ve *Mecma'uz-zevâid* adlı hadis kitaplarının biraraya getirilmesi ile hazırlanmıştır.

Câmi'ul-usûl. Mecdüddin b. Ebi's-Seâdât el-Mübârek b. Esîr el-Cezerî'nin (vefatı 11.606); *Mecma'uz-zevâid* ise, Nûreddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî'nin (vefatı 11.807) kitaplarıdır.

İbnü'l-Esîr, *Câmi'ul-usûl*'ünü 535 senesinde vefat etmiş olan Rezin'in *et-Tecrid li's-sihah ve's-sünen*'ini esas alıp üzerine ilâveler yapmak suretiyle hazırlamıştır. Kitabında Buharî ile Müslim'in *Sahih*'leri, *Muvatta'*, Ebû Davud, Tirmizi ve Nesâî'nin *Sünen*'lerini biraraya getirmiştir.

el-Heysemî, *Mecma'uz-zevâid*'ini yine kendi kaleme aldığı altı kitabı biraraya getirmek suretiyle derlemiştir. Kitap, Ebû Ya'la, Bezzâr ve İmam Ahmed'in *Müsned*'leri ile Taberânî'nin *Mu'cem*'lerinde geçip, *Kütüb-i sitte*'de olmayan hadislerden düzenlenmiştir.

Müellif Rûdânî ise, bu iki kolleksiyonu biraraya getirmekle kalmamış, adı geçen kaynaklara İbn Mâce'nin *Sünen*'i ile Dârimî'nin *Müsned*'ini de ilâve etmiştir. Müellifin mukaddimesinde de geçeceği gibi *Câmi'ul-usûl*, sahih hadisleri bol olmakla birlikte *Mecma'uz-zevâid*, aralarında uydurma hadislerin de bulunduğu pek çok zayıf hadisi muhtevi olma hüviyetine sahiptir. Fakat Rûdânî, bu noktada marifetini ortaya koyarak sözünü ettiğimiz *Mecma'uz-zevâid*'deki uydurma ve ağır zayıfları ayıklamıştır. Buna ilâveten Sayın Prof. Dr. İbrahim Canan'ın *Hadis Ansiklopedisi* (Kütüb-i Sitte)" adıyla neşrettiği terceme ve şerhe esas teşkil eden *Câmi'ul-usûl*'ün 'alfabetik' konu tertibinin aksine daha kolay takib edilip, aranılanın bulunmasını sağlayacak istikrarlı bir konu tertibi yapılmıştır. Kitapta konu başlıkları azaltılmış ve tekrarlardan azami ölçüde kaçınılmıştır. Bu husus aranılan konu ya da hadislere daha kolay ulaşma imkânı sağlamıştır. Konuların birbirleri arasında sıralanışları yaygın klasik düzene uygundur.

Hadisler, birden fazla kaynakta yer alıyorsa ve o hadisin metni bu kaynaklarda birbirlerinden 'farklılıklar' arzediyorsa,

metinlerden yalnız birisi verilmekte, akabinde sözkonusu farklılıklara işaret edilmektedir.

3-TAHRİCDE İZLENEN METOD

Özellikle araştırmacıların, müellifin 'gönderme' yaptığı hadis kitaplarındaki 'orijinal' yerlerine ulaşabilmelerini sağlamak için iki yol takip ettik:

Öncelikle *Concordance* adıyla da marûf olan *el-Mu'cemu'l-müfehres li-elfâzi'l-hadisi'n-Nebevî*'nin esas aldığı *Kütüb-ü tis'a* nüshalarını kullandık. İkinci olarak, hadisin râvileri hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler için, orijinal kaynaklara gitmesine gerek kalmadan, o rivâyetin râvi zincirini tam olarak verdik. Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî'nin *Mu'cem*'lerinde isnadları zikretmedik. Bunlarda sadece râvi zincirleri hakkında *Mecma'uz-zevâid* müellifinin hükümlerini nakletmekle yetindik. Şayet hadis, birden fazla 'kaynak'ta geçiyorsa, râvi zincirinin sadece 'ortak' olan bölümünü (asl-ı sened) verdik. Râviler arasında zayıf olanları varsa, bunlara mümkün olduğunca işaret etmeye çalıştık. Hadis senedleri hakkında verilmiş 'hükümler' varsa bunları da zikrettik. Fakat bizzat kendimiz, sahih, hasen, zayıf gibi hükümler vermek hususunda tasarrufta bulunmadık.

Tahric içinde 'orijinallere' gönderme yaparken şu noktalara riâyet ettik: Buharî ve Müslim'in *Sahih*'leri, *Muvatta'* ve Nesâî'nin *Sünen*'i için "bölüm adı ve bâb numarası + cilt ve sayfa numarası; *Müsned-i Ahmed* için cilt ve sayfa numarası; diğerleri için ise sadece hadis numarası verdik. Tirmizî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce için 'bölüm ve bâb numarası' yerine hadis numarası vermekle yetinmemizin nedeni, araştırmacıyı orijinaline daha çabuk ulaştırma isteğidir.

Tahric bölümünde, gerek herhangi bir Arapça ibarenin, gerekse tercüme bölümündeki herhangi bir ibarenin birkaç yer dışında izahı yapılmamıştır. Açıklamanın gerekli olduğu durumlarda bu izahları tercüme metninin içinde parantezler arasında vermeye çalıştık. Bazen müellifin gönderme yaptığı kaynaklarda tüm aramalarımıza rağmen kimi hadisleri bulamadığımız olmuştur. Bazen de daha fazla orijinal kaynak içinde yer almasına rağmen müellif, daha az kaynağa gönderme yapmıştır.

Tüm hatalarımızla İzzet ve İkram sahibi olan Allah'a yönelir, O'nun mağfiretine sığınırız. Kitabın ümmete yararlı olması temennisiyle, Ve's-Selamu aleyküm.

Yusuf ÖZBEK
30. 09. 1996
İstanbul

YAYINCININ TAKDİMİ

"Peygamber size ne verirse onu alın; sizi neden men ederse ondan geri durun!"

İmam Muhammed b. Muhammed b. Süleyman'ın, on dört kitabın hadislerini ihtiva eden bu kitabını basmaya bizleri muvaffak kılan Allah'a hamd olsun.

O on dört kitap şu kitaplardan ibarettir: *Sahîhayn* da denilen Buhârî ve Müslim'in *Sahîh*'leri, Tirmizî, Nesâî, Ebû Dâvud ve İbn Mâce'nin *Sünen*'leri, İmam Mâlik'in *Muvatta*'sı, İmam Ahmed'in *Müsned*'i, Ebû Ya'lâ el-Mavsılî'nin *Müsned*'i, Dârimî'nin *Müsned*'i, Ebû Bekr el-Bezzâr'ın *Müsned*'i, Taberânî'nin üç *Mu'cem*'i: *el-Mu'cemü'l-Kebîr, el-Mu'cemü'l-Evsat, el-Mu'cemü's-Sağir.*

(O büyük imam) müellif, bu kitaba şu adı vermiştir:

CEM'UL-FEVÂİD MİN CÂMİ'İL-USÛL VE MECMA'İZ-ZEVÂİD

Bunlardan birincisi (*Câmi'ul-usûl*), 606. hicrî yılında vefat eden İmam Mecduddin b. Ebi's-Seâdâti'l-Mübârek b. Muhammed b. el-Esîr el-Cezerî'ye aittir.

İkincisi ise (*Mecma'uz-zevâid*), 807. hicrî yılında vefat eden el-Hâfız Nureddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî'nindir.

Allah'ın sonsuz fazl ü ihsanına muhtaç olan Ebu'l-Mahmûd Muhammed Âşık-ı İlahî (Mevlânâ Fâzıl) bu kitabın yazma nüshasını Şam ülkelerinden getirip gayet titizlikle 1345. hicrî yılında bastırmıştır.

Allah onu, anne ve babasını bağışlasın; dünya ve âhiretini de ma'mûr eylesin...

YAYINA HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Hamd, bizi buna hidayet eden Allah'a özgüdür mahsustur. Eğer Allah bize hidayet etmeseydi biz hidayete erecek değildik. And olsun ki, elçilerimiz hak ile gelmiştir. Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, O'nun bir olduğuna, ortağı bulunmadığına şehâdet ederiz. Yine şehâdet ederiz ki, Efendimiz Muhammed (sav) O'nun kulu ve Resûlüdür. O'na son derece güzel ve vecîz konuşma yeteneği ve hikmetli sözler verilmiştir. O'na, ayrıca kelimelerini bize ulaştıran, irşatları sayesinde hidayete erip hidayet yollarını da gösteren değerli sahabîlerine, tüm peygamber ve elçilere, diğer mukarreb meleklere salât ve selâm ederiz.

Ben; sonsuz fazl ü ihsana muhtaç olan nâçiz bir kul Muhammed Âşık İlahî'yim. Neseben İmâdî, mesleken Hanefî olup meşreb olarak Kuddûsî'yim.

Beşinci kez Hicaz'a gitmeye muvaffak oldum. O yıl, Medine yolu tehlikeli ve hükümetçe yasaklı olduğundan, Mısır yolu üzerinden Mescid-i Aksa'ya gitmeyi uygun buldum. Hindistan'a dönerken Şam yolunu tercih ettim.

1343 hicrî yılında, Aşûre günü Şam'a girdim. Dâru'l-Hadis'te Şeyh Bedreddîn'in yanında ikamet ettim. On dört hadis kitabının hadislerini, mükerrerleri ve senedleri hazf edilmiş olarak ihtiva eden *Cem'ul Fevâid*'in el yazma nüshasının, Bedreddîn'in

talebelerinden kâinatın efendisinin hadislerini yaymaya âşık olan Mollamız Şeyh Mahmûd b. Reşîd el-Attâr'da olduğunu duydum. O nüsha iki ciltten ibaretti. Şeyhin Şam'a bağlı Küfrüse'de oturduğunu öğrendim. Kitabı elde etmek için âdeta can attım. Çünkü hiç şüphe yok ki, hadis ilmi en şerefli ilimlerdendir. Zira bu ilmin dinin ikinci kaynağı olduğu âşikârdır. Nasıl olmasın ki, O, hevâsından konuşmayan, konuştukları kendisine vahy edilen bir Peygamberin sözleridir.

Cem'ul-Fevâid, on dört kitabı bir araya getirmektedir. Ancak o kitapların dördü bir çok defa basılmış, üçü ise ancak bir kere basılmışlardır. Elde etmek son derece güçtür. Geriye kalan yedisini elde etmek mümkünse de çok pahalıdır. Almaya para yetmez. Çünkü âlimlerin ellerinde dünya metaı olan para bulunmaz.

O büyük âlimin yanına gittim, kapısının eşiğinden ayrılmadım; kitabının kopyasını kendisinden istirham ettim; beni kırmayıp verdi. Dileğimi geri çevirmedi. Büyük bir sevinç ve heyecanla vatanıma geri döndüm.

Kitabı hâşiye ve dipnotlarıyla birlikte kopya ettim. Çok gayret ettim. Nüsha üzerindeki hâşiyeler yani kenar notları, Mevlânâ Hâlid Nakşibendî'ye aittir. Kopya işi bitince aslı ile karşılaştırdım ve daha sonra emaneti sahibine iade ettim.

Sonra onun diğer bir nüshasının Hindistan'da –Sind ülkelerinde oturan– Yercehen namıyla ma'rûf Ârif-i billah Mevlânâ Şeyh İhsânullah'ın yanında olduğunu işittim. Ondan o nüshayı istedim; eksik olmasınlar lütfedip gönderdiler. Yazmış olduğum nüshayı onun nüshasıyla karşılaştırdım, dikkatlice bakıp gayet titizlikle inceledim; böylece elinizdeki bu eser meydana gelmiş oldu.

Böylece nüshaların en güzeli ve sağlamı, en doğrusu ve hatasızı meydana çıktı. Çünkü Şam nüshasında meydana gelen hataları ve terk edilen hususları bu nüsha sayesinde bulup düzelttim.

Sonra iki nüshada şüpheye düştüğüm noktaları ortaya çıkarmak için asıllara başvurdum. Muhtelif rivâyetleri veya bulamadığım şeyleri bulmak ve hakikatine ulaşabilmek amacıyla *Câmi'ul-usûl*'deki ibâreleri tercih ettim.

Hülâsa: kitabın çok güzel bir şekilde basılıp çıkması için, tetkik, tashih gerektiren yerlere başvurmaktan, titizlikle incelemekten asla geri durmadım. Ne var ki insan, hatâ ve unutkanlıktan mürekkeptir. Onun için hata yapmış olabilirim. Âlimlerden ve kardeşlerden kalemimin yaptığı yanlışlıkları düzeltmelerini ve bana bildirmelerini bilhassa rica ediyorum. Zira kitab, el yazması nüshasından basılmıştır.

Bu nâdide eseri, birinci hamur kâğıda en güzel ve mükemmel şekilde bastırmak isterdim; en büyük arzum bu idi; lâkin maddî imkânım olmadığından ve çok masraf gerektirdiğinden dolayı maalesef bunu gerçekleştiremedim. Bu sebeple bununla yetinmek zorunda kaldım. Zira gâye, eserin kaybolmaması, diğer nüshaların yanmaması ve bir an önce basılıp tüm dünyaya en süratli bir tarzda yayılmasıdır.

Eğer Allah bana ikinci baskısını nasip ederse, daha güzel ve çekici olarak süsleyerek bastırırım. Câhil, âlim herkesin okuyabileceği bir şekle sokarım.

Deniz aşırı ülkelerden bu kitabı getirme, gece gündüz yazıp tashih gibi işleri ile uğraşma sürecinde neler çektiğimi ancak hamd ü senâ kendisine mahsus olan Allah bilir.

"Ben sizden hiçbir karşılık beklemiyorum. Benim ecrim Allah'a aittir.

Zira ben O'na tevekkül ettim, ancak O'na yöneliyorum."

Cenab-ı Hak'dan, bu çalışmamı vech-i kerîmine hâlis kılmasını, kendisine nimetler yurdunda kavuşmama vesile etmesini dilerim.

Son duamız şudur: "el-Hamdu lillahi Rabbi'l-Âlemîn (=Hamd, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur)."

Şimdi *Cem'ul-fevâid* müellifinin, biyografisini Allâme Muhyiddîn'in *Hulâsatu'l-eser fî a'yâni'l-karni'l-hâdî'l-aşer* adlı tarihi ile Şeyh Bedruddîn b. Ömer Hûc el-Mekkî'nin *Zehretu'l-hamâ'il fî zikri men bi'l-Haremeyn mine'l-afâdil* adlı kitaplarından özetle veriyorum:

*Cem'*in müellifi, Muhammed b. Süleyman b. el-Fâsî —ki bu onun ismi olup Fas'a nisbeti değildir— İbn-i Tâhir es-Sûsî er-Rûdânî el-Mağribî el-Mâlikî'dir. Haremeyn eş-Şerîfeyn'e yerleşmiştir.

Arab, Acem ve Osmanlılar arasında ün yapan, büyük bir imam ve muhaddistir. Ümmetin hâkimi, imamların imamı, çok zeki ve ileri görüşlü, kalbi imân ve hikmet dolu, son derece güçlü ve dirayetli bir şahsiyettir.

O, 1309 tarihinde Sûse'l-Aksâ'nın bir köyü olan Târudent'te dünyaya gelmiştir. Bazılarına göre, 1307'de doğmuştur. Ergenlik çağına erişince kalbinde bir ilim ateşi tutuşmuştur. Anne babasından ayrılarak ilim tahsil etmek üzere ülke ülke dolaşmıştır. Kuzey Afrika'nın bütün köy ve kasabalarını dolaşmış, nihayet Marâkeş'e, Tavle'ye varmıştır. Bu ülkelerde bulunan en büyük âlim ve değerli şeyhlerden olan kadılar kadısı Marâkeş müftüsü Ebû Mehdî İsâ el-Kinânî, Allâme Muhammed b. Saîd el-Merîğanî el-Marâkeşî ve Muhammed b. Ebî Bekr ed-Dellâî'den okumuştur. Onlardan ilim tahsil edip feyz almıştır.

Sonra Fas'a varıp orada Ârif-i billah Şeyh Muhammed b. Abdillah Lem'â el-Endulüsî ile buluşmuştur ki o, müellifi hikmet, astroloji ve benzeri ilimlerin dışında dinî ilimleri tahsil etmekten şiddetle alıkoymuştur. Zira onun dinî ilimlere meyli son derece fazla idi.

Ayrıca ona anne-babasının gönlünü hoş edip kalplerini kazanmak için geri dönmesini tavsiye etmiştir. Bunun üzerine anne-babasına geri döndü ve onların gönüllerini aldı. Hoşnut olmalarını sağlayıp dualarını alarak onların izniyle tekrar Marâkeş'e döndü. Oranın âlimlerinden dersler alıp ilimler tahsil etti. Bütün köy ve kasabalarını dolaşıp alacağını aldıktan sonra Cezayir'e gitti. Orada hayli bir zaman ikamet edip ünlü bilginlerinden ilim tahsil etti, meşhur şeyhlerinin zikir halkalarında bulundu. Bilhassa takva ve verâ'ı ile tanınmış olan Şeyh Saîd b. İbrâhîm'in zikir halkasında bulundu ve hırka giydi. Ebû Abdillah Muhammed b. Nâsır ed-Der'î'den tam dört sene okudu. Tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf gibi ilimleri ondan tahsil ettikten sonra, birçok Afrika ülkesini dolaştı. Her ülkeden alacak olduğu ilim ve feyizlerini aldı. Sonra gemiye binip doğru asıl ilim merkezi ve irfan ülkesi olan İstanbul'a gitti.

Orada âlimlerle tanışıp münâzaralarda bulundu, birçok anlaşmazlık meydana geldi ve oradan ayrılıncaya kadar gizlendi. Sonra Mısır'a gitti. Orada okudu ve Nûreddin el-Echurî, Şihâb el-Kalyûbî, Müsnid el-Mu'ammer Muhammed b. Ahmed eş-Şevberî, Şeyh Sultan ve diğer ünlü bilginlerden ders aldı. Ona icâzet verdiler. Sonra Kuzey Mısır'a varıp Curca şehrinde, Hicaz'a gidinceye kadar ikamet etti. Hicaz'a gidip Medine'ye yerleşti.

Salât ü selâmın en büyüğü kendisine has olan büyük peygamberimiz Muhammed Mustafa (sav)'in mescidinin yanındaki bir evi

kendine mesken edindi. Evin pencerelerinden Mescid-i Nebî'yi rahatlıkla seyrederdi.

O evde inzivaya çekilip tek başına yaşadı. Kimse ile temas etmedi, yalnız geceleri ziyarete çıkardı. Bunun dışında çok önemli işi olmadıkça, dışarıya çıkmazdı, hatta bir ay içeride kapalı olduğu olurdu. Kimse onu görmezdi.

Şeyh Allâme İsâ b. Muhammed es-Seâlibî el-Ca'ferî'nin muâsırı idi. Kendi hallerinde dindar ve muttaki idiler. İlimleri de pek çoktu.

Bir gün arkadaşı Şeyh Abdullah el-Ayyâşî ona dedi ki: "Şeyh İsâ senin hakkında: 'Filan kimse uzletten vazgeçip halka karışsa ve halk onun ilminden ve feyzi den yararlansa, ne güzel olur!' diyor, ne dersin?"

Şu cevabı verdi: "O da çok âlimdir. Fevkalâde bir zâttır. Fakat selefin yolundan ayrılmaması, Hak uğrunda insanlara müdahene etmemesi gerekir."

Hülâsa epey zaman Medine'de kaldı. Bir gün biri ona gelip, "Haydi Mekke'ye gidip orada Beytullah'a komşu olalım" dedi ve bunun üzerine Mekke'ye gitti ve bir müddet orada ikamet etti. Her iki Harem'de yıllarca kaldı. Bu süre içinde kendisini telife adadı. Birçok eser kaleme aldı. Birçok ilim dalında çeşitli ve sayısız eserleri vardır. Bunlardan birkaç tanesini sıralayalım:

Telhîsu'l-Miftâh'ın muhtasarı ve şerhi, *Şerhu't-Tavzîh* üzerine hâşiyesi, *Teshîl*'in hâşiyesi, İbnu'l-Hümâm'ın *et-Tahrîr fî usûli'l-Hanefiyye*'sinin muhtasar ve şerhi ile astroloji sahasında telif ettiği *Muhtasar*'ı gibi.

Sanatkârdı. Elinden birçok iş gelirdi. Kitapları bizzat kendisi ciltlerdi. Kuyumculuk işiyle uğraşırdı. Haftada bir alışverişe giderdi. Perşembe günleri pazara çıkardı; orada el işlemelerini satar, kazandığı parayla öbür haftaya kadar idare ederdi. Usturlab imalatı, rub'lar, dâireler ve nısıflar gibi astronomik ölçüm âletlerini yapmakta usta idi. Belki de bu sahada eşsizdi. Kırılan camları, cam tabak ve bardakları yapıştırmakta mâhir idi. Onları öyle güzel düzeltip yapıştırırdı ki, yenisinden fark edilemezdi.

İcad ettiği en güzel ve çarpıcı şeylerden birisi de; son derece göz kamaştırıcı olan, tevkît ve astronomi ilmini bir araya getiren yuvarlak küre idi. Onu keten yağı ile parlatmıştı. İçindekiler iki kısımda derlenmişti. Görenler onu bir yumurta sanırdı, çünkü çok parlak ve güzeldi. İçindekilerin tümü daire ve resimlerden ibaretti. Diğer resimler de üzerlerine yapılmış, aralıklı ikiye ayrılmıştı. Burçların dâirelerini pek güzel bir şekilde gösteriyordu.

Hülâsa tevkît ve astronomi mesleğinde kişiyi başka bir şeye muhtaç etmeyecek kadar mükemmel ve güzeldi. Ona bakan bu konularda bilgi edinmek için hiç zorluk çekmezdi. Bütün ülkelerin boylam, enlem ve boylamın enlemini gayet güzel göstermekteydi. Onun nasıl kullanılacağını gösteren bir de *Risâle* kaleme aldı.

Bu *Risâle* yaygın hale gelince insanlar o âletin aynısını yapmaya çalıştılar, fakat yapamadılar. O da bu yüzden âletini çok yüksek bir fiyata satardı.

Astroloji ile de meşgul olmuştur. Hesab, hendese gibi ilim dallarını da çok iyi bilirdi. Diyanet bakımından süflî olan hâdiselere hiç değinmez, o gibi çirkin ve uydurma bilgilere asla tenezzül buyurmazdı.

Tevkît ilminde çok güzel bir kasîdesi vardır ki Ravâ'dan daha büyüktür. Sultan Uluğbey'in Rasathanesi gibi son derece güzel bir rasathanesi de olmuştur. O manzûm kasidesine, daha güzel anlaşılması için bir de güzel şerh (açıklama) yazmıştır.

Hadis ilmi:

Müellif, hadis ilmine son derece değer vermiş, bu ilmin tüm kitaplarını elde edip bir araya getirmiştir.

Seyyid Ahmed b. Ebî Bekr eş-Şeyhân, Seyyid Muhammed b. eş-Şeyhân, Şeyh Abdullah b. Sâlim el-Basrî, Seyyid Muhammed b. Ebî Bekr eş-Şiblî, Şeyh Hasan b. Ali el-Uceymî gibi birçok talebeleri olmuş ve onları okutup yetiştirmiştir.

İbnü'r-Rebî'nin *Teysîru'l-vusûl ilâ Câmi'i'l-usûl*'ünü ihtisâr etmiştir. Onu özetlemekte büyük bir başarı göstermiştir. Hadis sahasında bir kitap derlemiş ve ona *"Cem'ul-Fevâid"* adını vermiştir ki, bu eseri Mekke'de çok ün yapmıştır.

Köprülü Vezir Ahmed Paşa'nın kardeşi Mustafa Paşa 1081 yılında Mekke'ye geldiğinde, onunla bizzat ilgilenmiş ve beraberinde Rum iline (İstanbul) götürmüştür. Mısır'a gittiğinde, halkı onu büyük ilgi ve coşku ile karşılamıştır.

Orada karşılaştığı âlimlerden de ders almıştır. Sonra Remle'ye gidip Hanefî hocalarından olan Hayreddîn er-Remlî'den okumuştur. Sonra Şam'a gidip, Şam Nakîbi Seyyid Muhammed b. Hamza, Müsnid el-Muammer Muhammed b. Bedreddîn b. Belbân el-Hanbelî'den ders almıştır.

İstanbul'a gittiği zaman Vezir Ahmed Paşa'dan büyük ilgi gördü ve bir sene orada kaldı. Mekke'ye üstün derece ve pâyelerle döndü. Orada kendisine büyük görevler verildi ve itibarı gittikçe arttı. Hatta Mekke Şerîfi el-Berekât b. Muhammed ona danışmadan hiçbir iş yapmazdı. Büyük küçük herkesin işini görürdü. Vezir ölünce, durumu sarsıldı. İtibardan düştü. Kimse onunla ilgilenmedi. Ne güzel demişlerdir:

"Her şey, tamamlanınca noksana uğrar.
Kimse aldanmasın müreffeh hayatına!"

Şerîf Berekât, aralarındaki bunca samimiyete rağmen, Mekke'den çıkarılması için emir verdi. Oradan Beyt-i Makdis'e gönderilmesi için çıkan emir, 1093'te sâdır olmuştur. Günlerden Ramazan bayramı idi. O zaman Berekât'ın oğlu Mekke kâdısı, sultanın emrini yerine getirmesi için çok ısrar etti. Ama o, yol güvensizliğini bahane ederek çıkmaya razı olmadı. Yolda eşkiya bulunduğunu öne sürerek birçok mazeret öne sürdü. Mekke'nin ileri gelenlerini aracı yapıp hac mevsimine değin orada kalmayı başardı. Sonra ailesini Mekke'de bırakarak Şam kafilesi ile Beyt-i Makdis'e hareket etti. Orada eşrâfın Nakîbi olan Abdulkerîm b. Hamza'nın evinde kaldı. Şam'da bir müddet yalnız yaşadı.

Çok az insan hâriç, hiç kimse ile görüşmedi. Orada kaldığı süre içinde beş ana hadis kitabı (*Kütüb-i hamse*) ve *Muvatta*'yı, *Câmi'ul-Usûl*'da İbnü'l-Esîr'in takip ettiği esas ve prensip ile biraraya getirmeye çalıştı. Ancak o, Kütüb-i sitte'nin rivâyetlerini, İbnü'l-Esîr'in aksine, ihtisâr etmeden tam olarak zikretti.

1094 yılının Zilkâde ayının onbirinci gününe rastlayan Pazar günü orada (Şam'da) vefat etti. Yaptığı vasiyyet gereği, Sâlihiyye'deki Kâsiyûn dağı eteğine defnedildi.

Allah mekanını cennet, ruhunu şâd eylesin.

Gerek Mekke Medine, gerekse Anadolu'da birçok insan ondan istifade ettiler. Bunların en meşhurları, Şeyh Abdulkâdir b. Abdilhâdî'dir ki, onun refakatı ve sohbetinde Rum iline (İstanbul) gitmiştir. Müellifi şöyle anlatırdı:

"O, hadis ilmi ve usûlüne, tanıdıklarımızın ve bu sahada temâyüz edenlerin içinde en vâkıf olanı idi."

Edeb ilimlerine gelince; kimse ona erişemezdi. Hikmet, mantık ve tabiî ilimlerde de kimse onunla boy ölçüşemezdi. Pratik bilimlerden Öklit, astronomi, koniler vs. ile ilgili ilimleri iyi bilirdi. Hesabı, aritmetiği tüm çeşitleriyle bilirdi. Musiki ve coğrafyayı da iyi bilirdi. Bu ilim dallarında kimse ona erişemezdi. Zâhirî bazı bu

sit şeyler hâriç, kimsenin inceliğine eremediği ilim ve fenlerde son derece mâhirdi.

Arapça'ya fevkalâde vâkıftı. İnceliklerinde bile âdeta söz sahibi idi.

Tefsirde, râvilerin isim ve hallerini bilmekte olağanüstü idi.

Tarihleri, Eyyâm-ı Arab'ı ve olaylarını, şiir ve edebiyatı ezbere bilir ve anlatırdı. Remil, vefkler, hurûf, simya ve kimya dallarında da bilgili idi. Hülâsa, tarif edildiği gibiydi. Gereken ilimleri gerektiği gibi bilir ve uygulardı. Her ilim dalında bir "yed-i beyzâsı" vardı. Öldüğünde hakkında şöyle bir ağıt yaktılar:

"Sabredin: herkes gidecek. Burada kimse ebedî ve bâki kalmayacak."

İlimlerin babası, İbn Süleymân'ın ölümüne herkes üzülmüştür. Onun ölümü tüm âlemi yasa boğmuştur.

Adını taşıdığı Mustafa (sav) de onu sevmiştir.

Bütün ilimler ona ağladı. İnsanların kalbini hüzün dağladı.

Her ülkede, her yerde onu sevenler, ona saygı duyanlar olmuştur.

Her ilim dalında tek otorite görülmüştür. İnsanlık onu daima rahmetle anmıştır ve ilelebet anacaktır...

Muhammed Âşık İlahî
(Arapça yayına hazırlayan)

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Yâ Rab! Vechinin celâli ve saltanatının azameti hakkı için gereken hamd sana mahsustur! Allahım! Salavâtını, rahmetini, bereketlerini, peygamberlerin ulusu, takvaya erenlerin lideri, peygamberlerin sonuncusu hayrın imamı, hayrın kumandanı ve rahmet elçisi olan kulun ve Resûlün Muhammed (sav)'e lütfet! Allahım! O'nu, evvelkilerin ve sonrakilerin gıpta edeceği makâm-ı mahmûd'a ulaştır! Allahım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline: İbrahim'e ve İbrahim'in âline bereket ihsan ettiğin gibi bereket ihsan et! Zira çok övülen ve pek yüceltilen tek varlık Sensin!...

Bu (kitap), *CEM'UL-FEVÂİD MİN CÂMİ'İL-USÛL VE MECMA'İZ-ZEVÂİD*'dir.

İki kitaptan ibaret olan bu kitabın ilki (*Câmi'ul-usûl*); İmam Mecdüddîn Ebû's-Seâdât el-Mübârek b. Muhammed b. el-Esîr el-Cezerî el-Mavsilî'ye aittir. Yani *Câmi'ul-usûl* adlı eser.

(Bu büyük bilgin) kitabına, Rezîn b. Muâviye'nin *Sünen-i İbn Mâce* yerine *Muvatta*'yı koymak sûretiyle hazırladığı Usûl-i Sitte'nin (Altı ana Hadis kitabının) *Tecrîd*'inde bulunan hadisleri toplamıştır. Rezîn'in eksik bıraktığı hadisleri de yerlerine yerleştirmiş ve her hadisi kaynağına izafe etmiştir. Ancak Rezîn'in fazladan ilâve edip de İbnü'l-Esîr'in Altı ana kitapta bulamadığı hadisler hâriç.. Onların yerini boş bırakıp zamanla buldukça o boş bıraktığı yerlere koymuştur.

Onu akıllara durgunluk verecek tarzda tertip etmiştir. Çok ince ve dikkat gerekti-

ren bir şekilde olduğu için, onları ancak çok zeki ve pek uyanık kimseler anlayabilmiştir. Onlar dışında çoğu kimse bu eserden kolay kolay yararlanmaz!

İkincisi (*Mecma'u'z-zevâid*) ise; el-Hâfız Nûreddîn Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr b. Süleyman el-Heysemî'ye aittir. O, bu eserinde, İmam Ahmed'in *Müsned*'inde, Ebû Ya'lâ el-Mavsılî'nin *Müsned*'inde, Ebû Bekr el-Bezzâr'ın *Müsned*'inde, Taberânî'nin üç *Mu'tem*'inde mevcut olmakla birlikte, Kütüb-i sitte'de bulunmayan hadisleri bir araya getirmiştir.

Ancak el-Heysemî bu çalışmasında, *Muvatta*'nın yerine İbn Mâce'nin *Sünen*'ini söz konusu etmiştir. Her hadisin sonunda da (râviler hakkında) ta'dîl ve cerh cihetinden hadis ilminde özel olan bilgileri vermiştir. Âdeta *Câmi'ul-usûl*'le boy ölçüşürcesine, altı cilt halinde hazırlanmıştır. Bu büyük çalışmaya *Sünen-i İbn Mâce*'yi ilâve etmek hususunda özel bir gayret göstermem gerekti. *Câmi'ul-usûl*'ün İbn Mâce'yi Altı ana kitabın dışında tutarak içindekilerini almaması ve *Mecma'uz-zevâid*'in de Kütüb-i sitte'ye göre fazlalıklarını bünyesine katıvermemiş bulunması sebebiyle İbn Mâce'nin Kütüb-i sitte'ye olan zevâidini tek ve ayrı olarak hazırlayıp daha sonra çalışmanın içine ilâve ettim.

Hadis bilginleri Altı ana hadis kitabının (Kütüb-i sitte'nin) altıncısının hangisi olduğunda anlaşmazlığa düştüler: Kimisi altıncısı, İbn Mâce'dir, kimisi *Muvatta*'dır, kimisi de ed-Dârimî'nin *Sünen*'idir, dediler. Bu husus ihtilaflı olduğu için, bunu gözönünde tutarak, kitabıma Dârimî'nin Kütüb-i sitte'ye göre fazlalıklarını da ilâve ettim. Bununla birlikte İbn Mâce ile ittifak ettikleri hadisleri bir arada zikrettim.

Her ikisinin de ricâli (râvileri) hakkında, Zehebî'nin *Kâşif*'inde, el-Hâfız İbn Hacer'in *Tehzîbu't-tehzîb* ve *Takrîb*'inde ve diğerlerindeki bilgilerden yararlanarak sözler sarfettim ve cerh ve ta'dîl konusunda gerekli bilgileri verdim.

İnsan tabiatına hoş geldiği için onu (*Cem'ul-fevâid*'i), *Câmi'ul-usûl*'ün tertibiyle değil de, asıllarının (yani Kütüb-i sitte'nin) tertibine göre düzenledim. Onların kitaplarında bâbların neresinde bir mükerrer hadise rastladımsa, onu o bâbların en lâyık olan yerinde belirterek, diğer bölümlere almadım. Ancak herhangi bir fayda söz konusu olduğunda mükerrer olarak zikrettim, ya da farkına varmadan zikretmiş oldum. Tıpkı Müslim'in *Sahîh*'inde yaptığı gibi.

Bir hüküm veya mânâda iki yahut daha fazla hadis ya da rivâyet vârid olduğunu gördüysem, o hadis veya rivâyetlerden hangisi daha faydalı ise onu (o bölümde) zikrettim, diğerlerini ise bıraktım. Ancak böyle bir durumda bir rivâyet diğerlerine göre (metninde) herhangi bir ziyade (ilâve)yi içeriyorsa, o zaman ondan sadece o ilâveyi çıkarıp alarak zikrettim, ya da duruma göre (bazen) metninin tamamını birden verdim.

Eğer bir hadisi birkaç müellif birden tahrîc etmiş ise, kimi zaman lafzı kendisine ait olan müellifin adını vererek, kimi zaman da lafzın kime ait olduğunu söylemeden zikrettim.

Eğer bir hadis hakkında *"Hadiste zaaf vardır"*, demişsem bundan kasdım: "O hadisin senedindeki râvileri arasında zayıf kimse vardır" demektir. Yoksa hadisin her yönüyle zayıf olduğunu kasdetmemişimdir. Zira râvisi zayıf olabilir, ancak tarîklerinin fazla oluşu ile *mütâbeat* ve *şâhid*lerin çokluğu sebebiyle hadis zayıf olma derecesinden yukarıya yükselebilir.

Şayet *"Hadis leyyindir"* demiş isem, bununla isnâdında geçen bir râvinin maklul

veya merdûd olup olmadığı hakkında ihtilaf olduğuna işaret etmek istemişimdir.

"İsnâdında filan vardır" dediğimde, sözünü ettiğim râvilerin durumu hakkında araştırmacının ilgili ricâl kitaplarına başvurarak *adâlet, cerh* veya *cehl* hakkındaki durumunu öğrenmesi gerektiğini anlatmak istemişimdir.

(*Cerh* ve *ta'dîl* yönünden) durumu bilinmeyip de ismi *Mecma'uz-zevâid*'de zikredilmeyenler ve hakkında yine aynı eserde "İsnâdında hâlini bilmediğim bir râvi var" şeklinde belirtilen rivâyetler hakkında *"hafî bir senedle"* tabirini kullandım.

Şâyet *Câmi'ul-usûl* dışında herhangi bir kitaptan hadisi naklettikten sonra eğer (isnâdı hakkında hüküm yönünde) bir şey zikretmemiş isem, anla ki o hadis, *makbûl* ve *hasen*dir veya *Sahîh* (yani Buhârî ve Müslim'in) râvilerine uygunluğu sebebiyle sahihtir.

Eğer *"Ashâb-i Sünen'e aittir"* demişsem bundan, İbn Mâce'nin dışında, Ebû Dâvud, Tirmizî ve Nesâî'yi kasdetmişimdir.

"Taberânî'ye aittir" dediğimde hadisin onun, *Mu'cem el-Kebîr, Mu'cem el-Evsat* ve *Mu'cem es-Sağîr*'den oluşan üç Mu'cem'inin herbirinde bulunduğuna işaret etmişimdir.

Mecma'uz-zevâid, Dârimî veya İbn Mâce'de yer alan herhangi bir hadisin râvileri arasında eğer bir yalancı, ya da hadis uydurmakla itham edilmiş, ya da *metrûk* veya *münker* biri varsa o hadisi yok hükmünde saydığım için tahrîc etmeyerek kitabıma hiç almamışımdır.

Eğer ilk ravî (sahâbî)nin *ifâde* ve *edâ* sigasında "Peygamber (sav)'den duydum (*semi'tu*)" ya da "şöyle buyurdu (*kâle*)" ya da "O'ndan (*an*)" gibi tabirler kullandığı durumlarda ben, şayet râvi sahabî ise *"refa'ahu"* dedim; değilse *"erselehû"* dedim.

Her râvinin peşi sıra harflerini kısaltmadan "(ra)" (ra) yazdım ki okuyan onu okusun, yazan da yazmasını terk etmesin.

Kısaltmalar yapmaya özen gösterdiğim için, bunun dışında kalanları anlatmadım. Kitap elinize geçip okuduğunuzda inşaallah o bilgileri de edinirsiniz.

Allah'tan, içindekileri, ona îmân edenleri ve onu bize getirenleri ile birlikte Melîk-i Muktedir'in nezdinde Sıdk kürsüsünde beraber olmamızı niyaz ederim.

İMAN BAHSİ

İMANIN FAZİLETİ

1- Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına, O'nun bir olduğuna, ortağı olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna, İsa'nın da Allah'ın kulu ve resûlü, Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve rûhu olduğuna, cennet ve cehennemin de hak olduğuna şehâdet ederse, ameli ne olursa olsun, Allah onu mutlaka cennete koyar."

2- Diğer rivâyet: "Allah onu cennetin sekiz kapısından hangisinden girmek isterse oradan koyar."

3- Tirmizî'nin lafzı: "Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun Resûlü olduğuna şehâdet ederse, Allah ona ateşi (cehennemi) haram kılar."

4- Süheyl b. el-Beydâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet getirirse, Allah onu cehenneme haram kılar ve ona cenneti vâcib kılar."

5- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kalbinde zerre kadar iman olan kimse cehennemden çıkar." Ebû Saîd der ki: "Kim bunda şüphe ederse şu âyeti okusun: **«Şüphesiz Allah zerre kadar zulm etmez»**." (Nisâ 40)

6- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim, «Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, Peygamber olarak Muhammed'den hoşnut oldum» derse, cennet ona vâcib olur."

7- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul, İslâm'ı kabul edip de onu güzel yaşarsa, Allah ona daha önce yaptığı her sevabı yazar, geçmişte işlediği her bir günahı da silinir. Ondan sonra karşılık şöyle olur: her sevaba karşılık on ilâ yediyüz katına kadar sevap yazılır. Günah ise karşılığı ne ise öyle yazılır, ancak Allah bağışlayıp da o günahtan tamamıyla geçiverirse başka."

8- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Beraberimizde Ebû Bekr ve Ömer de bulunduğu halde bir grup halinde Allah Resûlü (sav)'in etrafında oturuyorduk. Allah Resûlü (sav) aramızdan kalkıp gitti. Geri dönmekte biraz gecikti; yanımıza bir daha dönmeyeceğinden korktuk; derken ayağa kalktık. İlk korkup telâşa kapılan ben oldum. Hemen Allah Resûlü (sav)'i aramaya koyuldum. Ensar'dan Neccâroğullarına ait bir bostana gittim.

Bostanın kapısını bulabilir miyim diye etrafını dolaştım ancak bulamadım. Birden dışarıdaki bir kuyudan çıkan suyun aktığı bir kanalın bostana girdiği yeri gördüm. Hemen sıçrayıp girdim ve Resûlullah (sav)'in yanına vardım.

(Resûlüllah (sav):) "Ebû Hureyre (sen misin)?" dedi.

"Evet ey Allah'ın Resûlü!" deyince, bana:

"Burada ne işin var?" diye sordu.

"Aramızda idin, kalkıp gittin. Biraz gecikince sana kötülük yapılmasından korktuk. Telâşa kapıldık, ilk telâşa kapılan da ben oldum. Bu bostana gelip tilki gibi ar

layıp içeriye girdim; diğerleri arkamdalar" dedim.

Bana pabuçlarını verip şöyle buyurdu:

"Bu iki pabucumla git, bu bostanın arkasında kimin, kalbiyle inanarak Allah'tan başka hiçbir ilâhın bulunmadığına şehâdet getirdiğini görürsen, ona cenneti müjdele!"

Gittim, ilk karşılaştığım kişi Ömer oldu; bana sordu:

"Ey Ebû Hureyre, bu iki pabuç nedir?"

"Allah Resûlü (sav)'in pabuçlarıdır. Beni bunlarla gönderip: «Kimin, can ü gönülden inanarak Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına şehâdet ederken bulursan, ona cenneti müjdele!» buyurdu. Bunun üzerine Ömer göğsüme öyle bir vurdu ki, kalçamın üstüne düştüm. Ve şöyle dedi: «Haydi ey Ebû Hureyre, geri dön!»"

Hemen Allah Resûlü (sav)'in yanına döndüm; hıçkıra hıçkıra ağladım. Ardımdan Ömer geldi.

Allah Resûlü (sav) sordu:

"Ey Ebû Hureyre, neyin var?"

"Ömer'le karşılaştım ve gönderdiğin mesajı ona ilettim; göğsüme öyle bir vurdu ki kalçamın üstüne düştüm" deyince, bana:

"Haydi geri dön!" emrini verdi. Sonra Ömer'e sordu:

"Ey Ömer, neden böyle yaptın?" Ömer cevap verdi:

"Ey Allah'ın Resûlü! Babam, annem sana feda olsun! Ebû Hureyre'yi, can ü gönülden Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına şehâdet eden kimse ile karşılaştığı takdirde onu cennetle müjdelemesi için pabuçlarınla sen mi gönderdin?"

"Evet" buyurdu.

"Yapma, korkarım ki insanlar sadece buna güvenip amelleri terkederler. Bırak onları amel etsinler" dedi. O da şöyle buyurdu:

"Öyleyse bırak onları!"

9- Ebû Musa (ra)'dan:

Kavmimden birkaç kişi ile birlikte Allah Resûlü (sav)'in yanına geldim. Şöyle buyurdu:

"Kendinizi ve -kavminizden- ardınızda olanları müjdeleyin! Müjdeleyin! Kim can ü gönülden tam bir sadâkat içinde Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet ederse, cennete girer." Hemen insanlara bu müjdeyi vermek için Allah Resûlü (sav)'in yanından ayrıldık.

Ömer (ra)'a rastladık. (Durumu kendisine bildirince):

Bizi alıp tekrar Allah Resûlü (sav)'e götürdü ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resûlü! Bu takdirde insanlar amel etmez, buna bel bağlarlar." (Allah Resûlü (sav) sustu.

10- Bezzâr, zayıf bir senedle Ebû Saîd el-Hudrî (ra)'dan:

Ömer dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Görüş bakımından sen hepimizden üstünsün! Ancak insanlar bunu duyarlarsa, buna bel bağlarlar (amel etmezler)."

11- Yine o (Bezzâr) zayıf bir isnâdla Ömer (ra)'dan rivâyet etmiştir:

Allah Resûlü (sav), ona halka bunu müjdelemesini emretmişti. Ömer (ra) ise şöyle dedi: "Bu takdirde insanlar buna bel bağlarlar." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) de: "Bırak bel bağlasınlar" buyurmuştur.

12- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde zayıf bir isnâdla Bilâl (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ona şöyle dedi: "İnsanlara bunu duyur!"

"Söylersem, buna bel bağlarlar" deyince şöyle buyurdu:

"Bel bağlasalar da!"

13- Muâz b. Cebel (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in Ufeyr adındaki merkebi üzerinde, ben de terkisinde idim. Şöyle buyurdu:

"Ey Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir? Kulların da Allah üzerindeki hak(ları) nedir, bilir misin?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" deyince, şöyle buyurdu:

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı; O'na ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak; kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayanlara azap etmemektir." Bunun üzerine dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Bunu insanlara müjdeleyeyim mi?"

"Hayır, müjdeleme, sonra buna bel bağlarlar!" buyurdu.

Enes (ra) dedi ki: "Muâz, ölümüne yakın (ilmi gizleyip tebliğ etmeme) günahından kurtulmak için bunu insanlara bildirdi."

14- Ebû Zer (ra)'dan:

Bir gece dışarı çıkmıştım, baktım ki Allah Resûlü (sav) tek başına yürüyor. Yanında hiç kimse yoktu. İçimden dedim ki: Galiba beraberinde birinin yürümesini istemiyor. Bu sebeble Ay'ın gölgesinde yürümeye koyuldum. Dönüp baktığında beni gördü ve şöyle buyurdu:

"Kim o?"

"Ebû Zer'dir; Allah beni sana feda etsin!" dedim.

"Ey Ebû Zer gel!" buyurdu ve tam bir saat O'nunla yürüdüm. Sonra şöyle buyurdu:

"(Malı) çok olanlar, kıyamet gününde (sevabı) az olanlardır. Ancak Allah'ın kendilerine hayır verdikleri müstesna! Çünkü onlar, bu sayede sağını solunu, önünü ve arkasını (temiz tutup) hayır işlemişlerdir."

Sonra O'nunla bir saat (biraz daha) yürüdüm. "Buraya otur!" dedi ve beni etrafında taşlar bulunan bir yere oturttu ve: "Ben gelinceye dek buradan ayrılma!" buyurdu. Sonra taşlık bölgeye gitti, gözden kayboldu, O'nu göremez oldum. Orada gayet uzun müddet durduktan sonra: "Zina etse de, hırsızlık yapsa da" diyerek çıkageldi. Geldiğinde sabrım taştı ve şu soruyu sormaktan kendimi alamadım:

"Ey Allah'ın Nebîsi! Allah beni sana feda etsin, taşlıkta seninle konuşan kimdi? Sana karşılık veren birini duymadım (kiminle konuşuyordun öyle?)"

"O Cibrîl idi. Taşlığın yanında bana göründü ve şöyle dedi:

«Ümmetine müjdele: Her kim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennete girer.» Dedim ki: «Ey Cibrîl! Zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?»

«Evet» diye cevap verdi."

Ben de aynı soruyu sordum:

"Ey Allah Resûlü, (gerçekten) zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?"

"Evet" buyurdu. Sonra yine sordum:

"Hırsızlık yapsa da zina etse de mi?"

"Evet içki içse de!" buyurdu.

15- Tirmizî'nin diğer bir rivâyetinde benzerini zikredip dördüncüsünde şunu ilâve etti: "Ebû Zer istemese de!"

16- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Cennet ve cehennemi) gerektiren iki şey vardır." Bir adam sordu:

"Onları gerektiren iki şey nedir, ey Allah Resûlü?" Cevap verdi:

"Kim Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölürse cehenneme girer; kim de Allah'a bir şeyi ortak koşmadan ölürse, cennete girer."

17- İbn Şihâb (ez-Zührî)'den:

Henüz bebekken Allah Resûlü (sav)'nü, evlerinde bulunan bir kuyunun suyundan

onun yüzüne püskürtmüş olduğunu Mahmûd b. er-Rebî' bana bildirdi. Söylediğine göre Allah Resûlü (sav) ile Bedir savaşında bulunan İtbân b. Mâlik el-Ensarî (ra) kendisine şöyle dediğini duymuş:

"Kavmim Sâlimoğullarına namaz kıldırıyordum. Aramızda bir vadi vardı ve yağmur yağdığı zaman vadiyi geçip mescidlerine gitmekte zorlanıyordum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav)'e gidip dedim ki: "Gözlerimden zorum var. Yağmur yağınca vadide sel oluyor, karşı tarafa geçmekte güçlük çekiyorum. İsterim ki, gelip evimin bir yerinde namaz kıldırsan da orasını namazgâh edinsem." Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Olur, yaparım!" Güneş tepeye çıktıktan sonra Allah Resûlü (sav) Ebû Bekr ile birlikte bana geldi; izin istedi. Kendisine içeri girmesi için izin verdim. "Nerede namaz kıldırmamı istiyorsun?" diye sormadan oturmadı. Kendilerine namaz kıldırmasını arzuladığım yeri gösterdim. Allah Resûlü (sav) kalkıp tekbir aldı, biz de arkasında saf olduk. İki rekat namaz kıldırıp selam verdi, biz de selam verdik. Kendisi için pişirilmekte olan et yemeği için O'nu alıkoydum. Allah Resûlü (sav)'in evimde olduğunu duyanlar eve üşüştüler. Böylelikle eve birçok kimse toplandı. Bir adam şöyle dedi:

"Mâlik nerede, kendisini göremiyorum?" İçlerinden biri şu cevabı verdi: "O münafıktır; ne Allah'ı sever, ne de Resûlü'nü!" Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Böyle deme! Görmüyor musun o sırf Allah rızasını umarak Lâilâhe illallah demiştir!?"

O şahıs "Allah ve Resûlü daha iyi bilir. Vallahi, biz onun sadece münafıklara ilgi duyduğunu ve onlara gidip geldiğini görüyor ve biliyoruz!" deyince, Resûlüllah (sav) şöyle buyurdu:

"Şüphesiz Allah, sırf kendi rızasını umarak «Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur)» diyen kimseye ateşi (cehennemi) haram kılmıştır."

Mahmûd der ki: Bu hadisi, Rum ilinde (İstanbul'u kastediyor) Yezîd b. Muâviye'nin kumandası altında Ebû Eyyûb'un da aralarında bulunduğu askerlere naklettim; Ebû Eyyûb inkâr ederek şöyle dedi: "Vallahi, Allah Resûlü (sav)'in böyle söylediğini hiç sanmıyorum!"

Onun bu sözü ağırıma gitti; Allah'a karşı şöyle and ettim: "Eğer bu harpten sağ salim ülkeme dönüp de İtbân b. Mâlik'i kavminin mescidinde sağ bulursam ona bunu (tekrar) soracağım!"

Savaştan döndüm; hac veya umre için ihrama büründüm, Medine'ye gittim; Sâlimoğullarına vardım. İtbân b. Mâlik'in gözleri görmez olmuş, cemaate namaz kıldırıyordu. Selam verince, hemen yanına varıp selam verdim; kim olduğumu söyledim ve o hadisi kendisine sordum. Aynı ilk seferinde anlattığı gibi anlattı.

18- Mâlik ile Nesâî de aynı hadisi rivâyet ettiler; ancak onlarınkinde sadece "namazın evde kılındığı bölüm" geçmektedir.

19- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sordum:

"Kıyâmet günü insanlar içinde şefaatinle en fazla mutlu olacak kişi kimdir?"

"Hadise karşı ilgini gördüğüm için senden önce bunu kimsenin sormayacağını biliyordum. İnsanlar içinde şefaatimle en fazla mutlu olacak kişi tam bir ihlâs içinde kalbinden Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur!) diyendir" buyurdu.

20- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Muhammed'in nefsi elinde olana yemin ederim ki, Yahudi olsun, Hıristiyan olsun bu ümmetten beni duyup da getirdiğim Kitab'a iman etmeden ölen kimse mutlaka cehennemlik olur!."

21- Suheyb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'minin işine şaşarım; çünkü onun işleri bütünüyle hayırdır. Bu da ancak mü'mine mahsustur. Çünkü o, sevindirici bir şeyle karşılaştığında şükreder hayır olur. Zararlı ve üzücü bir işle karşılaştığında sabreder, bu da (kendisi için) hayır olur."

22- Vehb b. Münebbih (ra)'dan:

Ona şöyle denilmişti: "Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur) kelimesi cennetin anahtarı değil midir?" Şöyle dedi:

"Evet, fakat dişsiz anahtar olmaz. Ancak dişleri olan anahtarla gelirsen (kapı) sana açılır, aksi halde açılmaz."

23- Yahya b. Talha (ra)'dan:

Ömer, Peygamber (sav) irtihal edip Ebû Bekr halife olduktan sonra Talha'yı üzgün gördü ve sordu: "Neyin var? Galiba amcanın oğlu Ebû Bekr'in emîr olması gücüne gitti."

Onu övdükten sonra "Hayır!" dedi ve sözüne şöyle devam etti: "Onun emîr olmasına üzülmemek, içinizde en çok bana yakışır. Sadece şuna üzülüyorum. Allah Resûlü (sav): «Öyle bir kelime biliyorum ki, bir kul ölürken söylerse Allah onun üzüntü ve kederini mutlaka giderir, bedenine ve ruhuna rahatlık ihsan eder» buyurmuştu da, onun ne olduğunu sormaya gücüm yettiği halde sormamıştım."

Ömer dedi ki:

"Ben onu biliyorum!"

"Allah'a hamd olsun! Nedir o kelime?"

"Amcası (Ebû Tâlib) ölürken ona teklif ettiği kelimeden daha büyük bir kelime bulmuyor musun? Eğer ondan daha büyük bir kelimeyi (Kelime-i tevhidi) bilseydi ona onu teklif ederdi."

Talha: "Vallahi işte o!" dedi.

24- Osman (ra)'dan:

Peygamber (sav) irtihal ettikten sonra Allah Resûlü'nün ashâbı arasında onun ölümüne öyle üzülenler oldu ki, üzüntüden vesveseye kapılanlar bile oldu. Ben de onlardan biriydim. Bir evin gölgesinde otururken Ömer geçmiş ve bana selam vermiş. Üzüntümden ne geçtiğinin, ne de selam verdiğinin farkına varmışım. Ömer Ebû Bekr'in yanına giderek şöyle demiş: "Osman'a uğradım, selam verdim, selamımı almadı, bundan daha tuhaf birşey olur mu?" Bunun üzerine Ebû Bekr'in refakatinde yanıma gelerek selam verdiler.

Sonra Ebû Bekr dedi ki: "Kardeşin Ömer sana selam verdiğini, onun selamını almadığını söylüyor. Seni buna iten nedir?"

"Ben böyle birşey yapmadım!" deyince, hemen Ömer şöyle dedi:

"Vallahi yaptın! Ey Ümeyyeoğulları, zaten sizin âdetiniz hep böyledir!"

Cevap verdim: "Vallahi ne geçtiğini, ne de selam verdiğini farkettim!"

Sözü Ebû Bekr alıp şöyle dedi: "Osman doğru söylüyor. Peki seni böyle meşgul eden neydi?"

"Bu işin kurtuluşunu soramadan Allah Resûlü (sav) vefat etti."

Ebû Bekr, "Ben bunu O'na sormuştum" deyince hemen ayağa kalkıp şöyle dedim:

"Babam, annem sana feda olsun! Elbet te buna sen daha lâyıksın!"

Ebû Bekr dedi ki: "Ben O'na: «Ey Allah Resûlü, bu işin kurtuluşu nedir?» diye sorduğumda şöyle cevap verdi: «Amcama teklif

ettiğim kelimeyi kim kabul edip de bana aynısını söyleyerek tekrar ederse, bu kelime onun için bir kurtuluş vesîlesi olur»."

25- Cerîr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim, Allah'a hiçbir şey ortak koşmadan ve haram kana bulaşmadan ölürse, cennetin hangi kapısından isterse ondan (cennete) alınır."

26-Rifâatu'l-Cühenî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile yola koyulduk. Kedîd'e —ya da Kadîd dedi— gelince, bazıları Allah Resûlü (sav)'den evlerine dönmek için izin istemeye başladılar. Onlara izin verdi. Sonra ayağa kalkıp Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Neden bazıları Allah Resûlü (sav)'i takip eden ağacın yarısı oluyorlar da, diğer yarısına karşı kin besliyorlar?" Oradakiler ağlamaya başladılar. Biri şöyle dedi: "Bundan sonra kim izin isterse alçaktır!" Allah Resûlü Allah'a hamd edip hayırla övgüde bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Herhangi bir kul Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına benim de O'nun Resûlü olduğuma cân ü gönülden şehâdet eder de, sonra doğru yoldan ayrılmazsa, Allah katında ona şahitlik edeceğim ve o, mutlaka cennete girecektir." Sonra şöyle buyurdu:

"Rabbim (Azze ve Celle) ümmetimden yetmişbin kişiyi hesap ve azabsız cennete koyacağını bana va'd etmiştir. Dilerim ki, sizler, baba, eş ve soylarınızdan salih olanlar, cennet köşklerinde, iyice yerleşmeden onlar girmesinler (yani önce siz girip yerleşin, sonra onlar girsinler)."

27-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Allah'ın Rabbi, benim de peygamberi olduğumu yakînî imân ile bilirse (eliyle tenini göstererek) Allah onu ateşe haram kılar."

28-İyâd el-Ensârî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Lâ ilâhe illallah, Allah katında çok değerli bir kelimedir. Allah katındaki yeri çok büyüktür. Kim tam bir ihlâs ve sadâkat içinde onu söylerse, Allah onu cennete koyar. Kim de onu inanmayarak söylerse, kanı korunur, malı da korunur. Ama yarın Allah'a kavuştuğunda hesabı görülür."

29-Muâz (ra)'dan:

Bir seferde Allah Resûlü (sav) ile beraberdik. Bir gün yürürken O'nun yakınında bulundum. Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Beni cennete sokup ateşten uzaklaştıracak bir amel bildirir misin?" Şöyle buyurdu:

"Çok zor bir şey sordun. Ama o, Allah'ın kendilerine kolaylaştırdığı kimselere kolaydır: Allah'a ibadet edersin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namazı dosdoğru kılarsın, zekâtı verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, (imkanın varsa) hacca gidersin." Sonra şöyle devam etti:

"Sana hayır kapılarını göstereyim mi?"

"Evet ey Allah Resûlü!" deyince; şöyle buyurdu:

"Oruç kalkandır. Sadaka suyun ateşi söndürmesi gibi hatâ ve günahları söndürür. Kişinin gece namazı, sâlihlerin şiârıdır." Sonra Cenâb-ı Hakk'ın şu kavl-i celîlini okudu: **"Vücutlarını yataklardan uzak tutup korkarak ve umarak Rablerine yalvaranlar."** (Secde 16) Devamla şöyle buyurdu: "Sana işin temel, direk ve doruğunu bildireyim mi?"

"Evet ey Allah Resûlü!" dedim. Şöyle buyurdu:

"İşin temeli İslâm, direği namaz, doruk noktası ise cihaddır." Sonra dedi ki: "Sana hepsinin başını bildireyim mi?"

"Evet ey Allah Resûlü!" dedim. Mübarek dilini göstererek: "Bunu tut!" buyurdu.

"Ey Allah'ın Elçisi! Konuştuklarımızdan sorumlu tutulacak mıyız?" diye sorunca, şöyle buyurdu:

"Annen seni yetim bıraksın! İnsanların yüzleri veya boğazları üstünde cehenneme sürüklenmeleri, dillerinin ettiklerinden değil midir?"

30-Ebû Eyyûb (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip şöyle dedi: "Bana; beni cennete sokacak, cehennemden uzaklaştıracak bir amel bildir." Cemaat: "Bunun neyi var, ne oluyor?" dediler.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Bir ihtiyacı olmalı." (Sonra soruyu sorana): "Allah'a ibadet edersin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namaz kılarsın, zekât verirsin" buyurdu.

31-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, şüphesiz kıyamet gününde ümmetimden bir adamı ortaya çıkartacak, sonra herkesin gözü önünde herbiri gözün görebildiği kadar büyük olan tam doksandokuz sicil (dosya) açılacak ve sonra şöyle buyuracak: «Bunlardan bir şeyi inkâr edebilir misin? Yazıcı ve koruyucu meleklerim sana haksızlık ettiler mi?» «Hayır ya Rabbi!» diyecek. «Bir özrün var mı?» diye soracak. O da: «Hayır ya Rabbi!» diyecek. Allah «Evet, katımızda senin sevabın vardır. Bugün sana hiçbir haksızlık yapılmayacaktır» buyuracak ve ona içinde **«Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve Resûlüh»** yazılı bir kâğıt çıkartılacak ve «Haydi tartıya hazırlan!» buyuracak. «Ya Rabbi bu kadar sicillerin (dosyaların) yanında bu kâğıt neye yarar ki?» der demez, kendisine şöyle denilecek: «Bugün haksızlığa uğratılmayacaksın.» Terazînin bir kefesine dosyalar, diğer kefesine de şehâdet kelimesini içeren kağıt konacaktır. Kâğıt, dosyalara ağır basacaktır. Çünkü Allah'ın ismini hiçbir şey tartamaz."

İMAN VE İSLÂM'IN TARİFİ

32- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "İslâm, beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'ın birliğine inanmak, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, hacca gitmek."

Bunun üzerine bir adam (İbn Ömer'e): "Rivâyetin sıralaması, hacca gitmek ve Ramazan orucunu tutmak şeklinde değil midir?" deyince İbn Ömer: "Hayır; Ramazan'ın tutulması ve hacca gidilmesi şeklindedir. Ben bunu Allah Resûlü (sav)'den böyle işittim."

33- Diğer bir rivâyette: "Allah'a ibadet edip O'ndan başkasını inkâr etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt(-i şerif)'i ziyaret etmek, Ramazan orucunu tutmak"tır.

34- Diğer bir rivâyette: "Beş esas üzerine (kurulmuştur): Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehâdet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, Beyt(-i şerif)'i ziyaret etmek ve Ramazan orucunu tutmak."

35- Diğer bir rivâyette: Bir adam ona (İbn Ömer'e) dedi ki: "Savaşa çıkmayacak mıyız?" Cevap verdi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "İslâm beş temel üzerine kurulmuştur..." İlgili hadisi zikretti.

36-Yahya b. Ya'mer (ra)'dan:

Kader hakkında ilk konuşan, Basra'da Ma'bed el-Cuhenî'dir.

Bunun üzerine ben ve Humeyd b. Abdirrahman hac veya umre yapmak üzere yola koyulduk. "Peygamber (sav)'in ashâbından birine rastlarsak kader hakkında konuşanların durumunu sorarız" dedik. Allah bize Abdullah b. Ömer'i camiye girerken gösterdi. Arkadaşımla birimiz sağına, öbürümüz soluna girdik. Arkadaşımın sözü bana havale edeceğini anladım.

Hemen dedim ki: "Ey Ebû Abdurrahman! Bizim oralarda birtakım insanlar türedi; Kur'an okuyorlar, ilmî çalışmalar yapıyorlar. Kaderin olmadığını, işlerin zorla (=cebr) olduğunu iddia ediyorlar." Şu cevabı verdi:

"Onlara rastlarsan şunu söyle: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktır. Abdullah b. Ömer'in yemin ettiği (Allah) hakkı için, eğer onlardan birinin Uhud kadar altını olup da infak etse, kadere iman etmedikçe Allah onu kabul etmez." Sonra konuşmaya devam etti: Babam Ömer b. el-Hattâb bana anlattı:

Bir gün Allah Resûlü (sav)'in yanında otururken, bembeyaz elbiseli, simsiyah saçlı, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen, içimizden hiç kimsenin tanımadığı bir adam çıkageldi. Peygamber (sav)'in yanında, dizini dizlerine dayayarak oturup avuçlarını dizinin üzerine koydu ve sordu: "Ey Muhammed! Bana İslâm hakkında bilgi ver!" Şöyle buyurdu:

"İslâm, Allah'tan başka hiçbir ilâh bulunmadığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şehâdet etmen, namaz kılman, zekat vermen, Ramazan orucunu tutman, gücün yettiği takdirde Beyt'i (şerifi) tavaf etmendir."

"Doğru söyledin!" dedi. Hayret ettik; adam hem soruyor, hem de tasdik ediyordu. Yine sordu: "İmânın ne olduğunu bana bildir!" Şöyle buyurdu:

"İmân; Allah'a, meleklerine, kitablarına, peygamberlerine, âhiret gününe inanman, kadere iyisiyle kötüsüyle iman etmendir."

"Doğru söyledin" dedi ve sordu:

"Bana ihsânın ne olduğunu bildirir misin?" Cevap verdi:

"İhsan; Allah'a sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Zira sen O'nu görmesen de O seni muhakkak görür."

"Bana kıyametin ne zaman kopacağını bildirir misin?" diye sorunca, şöyle buyurdu:

"Sorulan kişi, (bu hususta) sorandan daha bilgili değildir ki!"

"Öyleyse bana alâmetlerinden haber ver!" deyince, şöyle buyurdu:

"Câriyenin kendi efendisini doğurması, yalınayak ve çıplak koyun çobanlarının bina yapmakta yarıştıklarını görmendir." Sonra (adam) çekip gitti. Biraz bekledim; buyurdu ki:

"Ey Ömer, o soru soran zât kimdir, bilir misin?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedim; şöyle buyurdu:

"O Cibrîl'dir; size dininizi öğretmek için gelmiştir."

37-Ebû Dâvud'un rivâyeti:

"Namaz kılmak, zekât vermek, Beyt'i (şerifi) ziyaret etmek, Ramazan orucunu tutmak ve cenabetten dolayı yıkanmaktır."

38-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bir gün insanların yanına çıktı. Bir adam O'na gelip şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! İmân nedir?" Cevap verdi:

"İmân; Allah'a, meleklerine, Kitab'ına, O'na kavuşmaya, peygamberlerine inanman, ayrıca öldükten sonra tekrar dirilmeye iman etmendir."

Yine sordu:

"İslâm nedir?" Cevap verdi:

"İslâm; Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şeyi ortak koşmaman, farz namazını kılman, farz zekatı vermen ve Ramazan orucunu tutmandır."

Adam dedi ki:

"Peki ihsân nedir?" Cevap verdi:

"İhsân, Allah'a sanki O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü sen O'nu görmesen de O, şüphesiz seni görüyordur."

"Peki, kıyamet ne zamandır?" diye sorunca, şöyle buyurdu:

"O konuda sorulan, sorandan daha bilgili değildir. Ama sana onun alâmetlerini anlatayım: Câriye efendisini doğurduğunda bu, onun alâmetindendir. Çıplak, yalın ayak o kişiler insanların başına geçtiklerinde, bu da onun alâmetlerindendir. Hayvan çobanları büyük büyük binalar yaptıklarında anla ki, bu da onun alâmetlerindendir. Beş şey vardır ki onları Allah'tan başkası bilemez." Sonra şu âyeti okudu: **"Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Kimse yarın ne kazanacağını ve nerede öleceğini bilemez. Allah şüphesiz bilendir ve her şeyden haberdardır."** (Lokman, âyet 34)

Dedi ki: Sonra adam gitti. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Onu bana getirin!" Hemen ardına düşüp onu getirmeye teşebbüs ettiler, fakat izine rastlayamadılar. Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

"O Cibrîl aleyhisselam'dı; insanlara dinlerini öğretmek için gelmişti."

39- Bir rivâyette: "Bana sorun!" buyurdu. O'na sormaktan çekinip korktular. Derken, bir adam gelip dizinin dibinde oturdu ve şöyle dedi: "İslâm nedir?"; hadisin benzerini zikretti. Her sorunun ardından: "Doğru söyledin!" dedi. İhsânda ise; "Allah'tan, O'nu görüyormuşsun gibi korkmandır" diye geçer. Bu rivâyette ayrıca şu geçmektedir: "Yalın ayak ve çıplak, sağır ve dilsizlerin yeryüzünün kralları olduklarını gördüğün zaman..." Yine bu rivâyette: "İşte bu Cibrîl'dir; sormadığınız için öğrenmenizi istedi.." diye geçer.

40- Ahmed ve Bezzâr'ın da İbn Abbâs (ra)'dan şöyle bir rivâyetleri bulunmaktadır: "İman; cennete, cehenneme, hesaba, mizâna ve iyisiyle kötüsüyle kadere inanmandır."

41- Ahmed'in başka kanallardan gelen rivâyeti ise şöyledir: "Bu Cibrîl'dir; insanlara dinlerini öğretmek için geldi. Muhammed'in canı elinde olana yemin ederim ki, bu seferki dışında, kendisini tanımadan bana hiç gelmemiştir."

42- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, İbn Ömer (ra)'dan:

"O (Cibril), bu defa bana daha öncekilerden farklı bir kılıkta geldi."

43- İbn Abbâs (ra)'dan:

(Hammâd b. Zeyd der ki: "Bunu (İbn Abbâs'ın) Peygamber'e nisbet etmiş olduğunu biliyorum.")

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İslâm'ın kulpu ve temelleri üçtür; İslâm, o üç temel üzerine kurulmuştur; kim o üçünden birini terk ederse, onu inkâr etmiş olur ki bu durumda kanı helal olur: Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına şehâdet getirmek, farz namaz ve Ramazan orucu.."

Daha sonra İbn Abbâs (ra) dedi ki:

"Kişiyi zengin görürsün, zekât vermez, bununla devamlı kâfir olur ama bu sebep

le kanı helal olmaz. Onu yine çok mala sahip olarak görürsün de hacca gitmez. Bununla devamlı kâfir olur ama kanı yine helal olmaz."

44-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav) Rabbinden naklen şöyle buyurdu:

"Dört haslet vardır ki, onlardan biri Benim, biri senin; biri Benimle senin aranda; diğeri ise seninle kullarım arasındadır. Benim için olan; Bana ibadet edip Bana hiçbir şey ortak koşmamandır. Senin için olan; yaptığın herhangi bir iyiliğine Benim ödülle karşılık vermemdir. Benimle senin aranda olana gelince; dua senden, kabul etmesi Bendendir. Seninle kullarım arasında olan ise; kendi nefsin için istediğini onlar için de istemendir."

45-Enes (ra)'dan:

Biz Allah Resûlü (sav) ile mescidde bulunuyorken bir adam devesi üstünde gelip devesini mescidin yanına çökertti. Onu bir yere bağladıktan sonra "Muhammed hanginiz?" diye sordu.

"Şu yaslanmış oturan beyaz adam" dedik.

"Abdulmuttalib'in oğlu!" dedi. Allah Resûlü (sav) de "Seni dinliyorum" deyince, adam şöyle dedi:

"Sana ağır ve zor bir soru soracağım, sakın alınma!"

"İstediğini sor!"

"Senin ve senden öncekilerin Rabbi hakkı için sana soruyorum; Allah mı seni tüm insanlara gönderdi?"

"Evet."

"Söyle Alah aşkına, Allah mı sana beş vakit namazı emretti?"

"Evet."

"Söyle Allah aşkına, Allah mı sana sadakayı (zekâtı) zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmanı emretti?"

"Evet."

"Getirdiğin Kitab'a iman ettim. Ben ülkemde geride bıraktığım kavmimin elçisiyim. Ben Sa'd b. Bekroğullarının kardeşi Dimâm b. Sa'lebe'yim!" dedi.

46- Müslim'in rivâyeti:

Enes anlatıyor: Kur'ân'da Allah Resûlü (sav)'e bir şey sormaktan alıkonmuştuk. Bu nedenle -yasaktan habersiz- çöl halkından akıllı bir adamın gelip Allah Resûlü (sav)'e soru sormasından hoşlanırdık. Nihayet çöl halkından bir adam gelip şöyle dedi: "Ey Muhammed! Senin elçin gelip Allah'ın seni peygamber olarak gönderdiğini iddia etti.."

"Doğru söylemiş" buyurdu.

"Göğü kim yarattı?"

"Allah!"

"Yeri kim yarattı?"

"Allah!"

"Bu dağları diken ve içine yerleştirdiğini yerleştiren kimdir?"

"Allah!"

"Göğü ve yeri yaratan, dağları yerleştirenin hakkı için Allah mı seni peygamber olarak gönderdi?"

"Evet."

"Elçin bize gündüz ve gece beş vakit namaz kılmamızı söyledi, doğru mu?"

"Evet, doğru söylemiş."

"Seni gönderenin hakkı için Allah mı bunu sana emretti?"

"Evet" dedi. Zekât, Ramazan orucu ve hac hakkında da aynısını sordu ve cevabını aldıktan sonra arkasını dönüp şöyle diyerek gitti: "Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, bunlardan ne fazla bir şey yaparım, ne de eksik.."

Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Bu adam, eğer doğru söylediyse mutlaka cennete girer."

47- Tirmizî, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzeri rivâyetleri vardır.

48-Ahmed ve Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şunu ilâve etmiştir:

Dimâm, (gür) saçlı, iki zülüfü bulunan bir adamdı. Bütün sorularında "Senin ilâhın, senden öncekilerin ilâhı, senden sonra geleceklerin ilâhı olan Allah aşkına!" şeklinde ifâde kullandıktan sonra şöyle devam etti:

"Kendisine ibadet etmemizi ve kendisine hiçbir ortak koşmamamızı bize emretmeni sana Allah mı emretti? Bugüne dek atalarımızın taptıkları bu putları terk edip bırakmamızı sana O mu emretti?"

"Evet."

"Ben de ne bir fazla, ne de bir eksik (olmamak üzere) bu farzları edâ edeceğim, yasakladığın şeylerden de uzak duracağım!" dedi ve oradan ayrıldı. Allah Resûlü (sav) de o ayrılırken şöyle buyurdu:

"Bu iki zülüflü adam doğru söylediyse mutlaka cennete girer."

Adam çıkıp doğruca kavmine gitti. Tüm halkı yanına toplandı. Onlara hitaben ilk söylediği şu oldu: "Lât ve Uzzâ ne kadar kötüdür!" Dediler ki: "Yavaş ol ey Dimâm! Alaca ve cüzzam hastalığından kork, delirmekten kork (bu putlar sana bu hastalıkları verebilirler)!"

"Yazık sizlere! Vallahi bunlar ne zarar verebilirler, ne de fayda! Şüphesiz Allah bir peygamber gönderdi, bir de kitap indirdi. Bunlar sayesinde sizi bulunduğunuz bu uğursuz halden kurtaracağım. Şüphesiz ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O birdir, ortağı da yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür. Size O'nun emirlerini ve yasaklarını getirdim" dedi. Vallahi o gün sona ermeden müslüman olmadık ne bir adam kalmıştı, ne de bir kadın. İbn Abbâs (ra) diyor ki: "Bir kavmin temsilcisi olarak Dimâm'dan daha üstün bir temsilci ne gördük, ne de duyduk!"

49-Talha (ra)'dan :

Necd ahalisinden saçı başı darmadağın olmuş bir adam, Allah Resûlü (sav)'e geldi. Sesinin uğultusu duyuluyor, fakat ne dediği anlaşılmıyordu. Nihayet Allah Resûlü (sav)'e yaklaştı ve hemen İslâm'ı sordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Günde beş vakit namaz.." Adam sordu:

"Bunlardan başka bir şey yapmam gerekir mi?" "Hayır, ancak nâfile olarak (fazladan) kılabilirsin" buyurdu. Sonra Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Ramazanda oruç tutmak"

"Bunun dışında oruç farz mıdır?"

"Hayır, ancak nâfile olarak (fazladan) tutabilirsin" buyurdu. Sonra ona zekâtı da anlattı. Adam yine: "Bunun dışında bir şey vermem gerekir mi?" deyince: "Hayır, nâfile olarak (fazladan) verebilirsin!" buyurdu. Sonra adam arkasını dönüp şöyle diyerek gitti: "Bunlardan ne bir fazla, ne de bir eksik bir şey yaparım!"

Allah Resûlü (sav) ardından şöyle buyurdu: "Bu adam sözünde samimi ve doğru ise kurtuluşa ermiş olur." Ya da: "Doğru söylediyse cennete girer" buyurdu.

50-İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir kadın ona (İbn Abbâs'a) küpte bekletilmiş nebîz (şıra) hakkında sordu. Şöyle cevapladı:

Abdu'l-Kays temsilcileri Peygamber (sav)'e gelmişlerdi. Peygamber (sav) şöyle sordu:

"Siz kimin heyetisiniz?" veya "Siz hangi kavimsiniz?"

"Rebîa" dediler.

"Ey heyet veya (ey kavim) merhaba! Mahcup olmayacaksınız, pişman da olmayacaksınız!" buyurdu. Onlar da şöyle dediler:

"Biz sana geliyoruz. Ancak yolumuzun üstünde Mudar kâfirleri var. O yüzden sana ancak şehr-i haram (yasak ayda) gelebiliyoruz. Bize bir şey emret de hem biz amel edelim, hem de geride bıraktıklarımıza bildirelim ve bu sayede cennete girelim." Bunun üzerine onlara dört şeyi emretti, dört şeyi de yasakladı.

Onlara bir olan Allah'a iman etmelerini emretti ve sonra şöyle buyurdu:

"İmân nedir biliyor musunuz?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler.

"Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de O'nun Resûlü olduğuna şehâdet getirmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve elde ettiğiniz ganimetlerin beşte birini vermenizdir" buyurdu.

Onlara dübbâ (kabak kabı), hantem (topraktan yapılan testi), müzeffet (ziftlenmiş kap) ve nakîr (ağaçtan mamul) kapları (yani bunlara hurma ve üzüm şırası kurmayı) yasakladı.

Şu'be der ki: "Galiba (nakîr yerine) mukayyer'i, ağaç küpü yasakladığını söylemiştir."

"Bunları iyi belleyin ve arkada bıraktıklarınıza da bildirin!"

el-Eşecc'e, (Yani Abdu'l-Kays kabilesinden el-Eşec'e) hitâben şöyle buyurdu: "Sende Allah ve Resûlü (sav)'in sevdiği iki güzel haslet var: Hilm (yumuşaklık) ve teenni (acele etmemek)."

Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzer rivâyetleri bulunmaktadır. Tirmizî'de ise rivâyetin sadece bir kısmı bulunmaktadır.

51-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul, şu dört şeye iman etmedikçe iman etmiş sayılmaz: Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, ben Muhammed'in Allah'ın hak ile gönderdiği peygamberi olduğuma şehâdet etmek, ölüme inanmak, ölümden sonra dirilmeye inanmak ve kadere iman etmek."

52-eş-Şerîd b. Süveyd (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Annem bana mümin bir köle azat etmemi vasiyet etti. Yanımda Nubiyye'li, siyah bir cariye var, onu azat edebilir miyim?"

"Onu çağır!" dedi. Çağırdım. Geldiğinde ona sordu:

"Rabbin kimdir?" "Allah!" "Ben kimim?" "Sen de Resûlüsün!" deyince,

"Bu mümindir, haydi onu azat et!" buyurdu.

53-Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı ve peygamber olarak da Muhammed'i kabul edip hoşnut olan, imanın lezzetini tatmıştır."

54-Abdullah b. Muâviye el-Ğâdırî (ra)'dan:

(Allah Resûlü (sav) buyurdu)

"Üç şey vardır ki bunları kim yaparsa imanın lezzetini tatmış olur: Allah'a, birliğini kabul ederek ibadet etmek. Allah'tan başka hiçbir tanrının olmadığını bilip kabul etmek. Her sene malının zekatını gönül hoşluğuyla vermek, (zekat için davarının) yaşlı, uyuz, hasta ve çelimsizini vermemek. Mallarınızın ortalamasından (veriniz). Çünkü Allah sizden en iyisini istemiyor, kötüsünü vermenizi de emretmiyor."

55-Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde, babasından, o da dedesinden:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Sana gelmemeye, dinini kabul etmemeye elimin parmakları sayısınca yemin etmeden sana gelmedim. Allah'ın ve Resûlünün bana öğrettikleri dışında hiçbir şeye aklı ermeyen bir kişiydim. Allah rızası için sana soruyorum; Allah seni bize ne ile gönderdi?"

"İslâm ile" buyurdu.

"İslâm'ın alâmetleri nedir?"

"Yüzümü sadece Allah'a yönelttim, demen, namaz kılman, zekât vermendir. Şunu da iyi bil ki müslümanın herşeyi müslümana haramdır. Onlar birbirlerine yardım eden kardeşlerdir. Müşriklerden müslüman olan kişinin ameli elbette kabul olur. Müşrikleri bırakıp müslümanlara gelenlerin amelleri de makbuldür" buyurdu.

56-Süfyân b. Abdillah es-Sakafî (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir söz söyle ki, senden sonra onu hiç kimseye sormayayım!" Şöyle buyurdu:

"Allah'a iman ettim de, sonra doğruluktan ayrılma!"

57-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazımızı kılan, kıblemize yönelen ve kestiklerimizi yiyen kişi müslümandır."

58-Ebû Umâme (ra)'dan:

Bir adam sordu: "Ey Allah Resûlü, iman nedir?" Şöyle buyurdu:

"Yaptığın iyilikten haz duyar, işlediğin kötülüğe üzülürsen mü'min olursun."

59-Ebû's-Salt el-Herevî (ra)'dan:

Bize Ali b. Mûsa er-Rıdâ nakletti, o babası Ca'fer b. Muhammed'den, o babası Ali b. el-Hüseyin'den, o da babası Ali b. Ebî Tâlib (ra)m'dan rivâyet etti:

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"İman kalb ile bilmek (tasdik), dil ile söylemek (ikrar), erkân (organlarla) amel etmektir."

Ebû's-Salt der ki: "Bu isnâd (Ehl-i beyt'ten oluşan râvi zinciri), bir deliye okunsa hemen iyileşir."

İMANIN ÖZELLİK VE ALÂMETLERİ

60-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İman yetmiş küsur şubedir."

61-Diğer bir rivâyet: "Altmış şubedir. Hayâ da imandan bir şubedir."

62-Diğer bir rivâyet: "(Şubelerin) en üstünü Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur) sözü; en aşağısı ise rahatsızlık veren şeyi yoldan kaldırmaktır."

63-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'ın Arş'ın altında yemyeşil zebercedden bir levhası vardır ki içinde: 'Ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Ben merhamet edenlerin en merhametlisiyim! Üçyüz on küsur ahlâk yarattım. 'Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur)' şehâdetiyle her kim onlardan birini yaparsa cennete girer' yazılıdır."

64-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey vardır ki, onların üzerine yemin edebilirim. Allah İslâm'dan payı olanla olmayanı bir tutmaz. İslâm'ın payları ise üçtür: Namaz, oruç ve zekât. Allah dünya

da bir adamı sevmişse kıyamette de sever, ondan başkasını sevmez. Bir adam bir kavmi severse mutlaka Allah onu onlarla (beraber) kılar.

Dördüncüsü ise, yemin etsem, günaha girmeyeceğimi umarım: Allah, dünyada kusurlarını örttüğü kimsenin kıyamette de ayıp ve kusurlarını örter.

65-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şu üç şeyi kendinde bulunduran imanın tadını alır:

Allah ve Resûlünü, onlar dışında herşeyden fazla seven. Bir kulu, herhangi bir maksatla değil, yalnız Allah için seven. Allah kişiyi küfürden kurtardıktan sonra, tekrar küfre dönmeyi, ateşe atılmak kadar tiksindirici gören."

66-Ebû Hureyre'nin başka bir rivâyetinde: "Sevdiğini Allah için sevmek, nefret ettiğinden Allah için nefret etmek" ibaresi yer almıştır.

67-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kimde şu üç husus bulunursa imanın tadını alır: Hak üzerinde tartışmayı terk etmek, sıkışık anlarında bile yalan söylememek, başına gelecek olanın hiç şaşmadan mutlaka başına geleceğini, başına gelmeyecek şeyin de kesinlikle başına gelmeyeceğini bilmek."

68-Ammâr b. Yâsir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey imandandır: Darlıkta infâk etmek, selâmı yaymak, adâleti gözetmek."

69-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendisinde şu üç şey bulunan kişi, hem sevabı haketmiş, hem de imanını ikmâl etmiştir: Dünyada yaşadığı güzel bir ahlâk, kendisini Allah'ın yasaklarından uzaklaştıran vera' (Allah korkusu) ve câhilin cehaletinden alıkoyan hilm."

70-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biriniz, ben kendisine babasından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça hakkıyla iman etmiş olamaz."

71-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri, kendisi için istediği bir şeyi kardeşi için istemedikçe hakkıyla iman etmiş sayılmaz."

72-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah için seven, Allah için nefret eden, Allah için veren, Allah için tutumlu olan, imânını kemâle ulaştırmıştır."

73-Abdurrahman b. Ebî Leylâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kul, ben kendisine, kendisinden; ailem, ailesinden; akrabam, akrabasından; zâtım, kendi zâtından daha sevimli olmadıkça tam iman etmiş sayılamaz."

74-Amr b. el-Cemûh (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul, sevdiğini Allah için sevmedikçe, yerdiğini Allah için yermedikçe, açık bir imanı hak etmiş olamaz. Allah için sevdiğinde, Allah için nefret ettiğinde Allah tarafından sevgiyi hak eder. (Allah buyurmuştur:) 'Kullarımdan dostlarım ve sevgililerim: beni zikretmeleri suretiyle ve be-

nim de onları zikirleri sebebiyle andığım kimselerdir."

75-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslüman, diğer müslümanların elinden ve dilinden selâmette olduğu kişidir. Mü'min ise kanları ve malları konusunda diğer insanları güvende kılan kişidir."

76-Ayrıca onun (Nesâî'nin), Buhârî ve Ebû Dâvud'un İbn Amr b. el-Âs'tan "Mü'min ise.." ibaresinin sonuna kadar, yerine şu rivâyet ilâvesi vardır: "Muhâcir, Allah'ın kendisine yasakladığı şeylerden uzak durandır."

77-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir adam, Peygamber (sav)'e sordu: "Hangi İslâm daha hayırlıdır?" Cevap buyurdu: "Yemek yedirirsin, tanıdığına da tanımadığına da selam verirsin (Bu, İslâm'ın en iyi tarafıdır)."

Derim ki: Bunu Ebû Dâvud, Kitâbu's-sohbe'nin selam bahsinde tahrîc etti. Bundan da anlaşıldığına göre bu rivâyet Dört hadis imâmına aittir.

78-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mescide gitmeyi âdet edinen birini gördüğünüzde onun mü'min olduğuna şahitlik edin! Çünkü Allah şöyle buyuruyor: **"Allah'ın mescidlerini sadece Allah'a inanan, namaz kılan, zekât veren ve ancak Allah'tan korkan kimseler imâr eder."** (Tevbe 18)

79-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey imanın aslındandır: "Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur)" diyene ilişmemek, onu herhangi bir günah sebebiyle tekfîr etmemek ve onu herhangi bir ameli yüzünden İslâm'dan çıkarmamak. —Cihad ise, Allah beni gönderdiği günden, bu ümmetin son nesli, Deccâl'le savaşacağı güne kadar yürürlüktedir. Onu ne zâlimin zulmü, ne de âdilin adâleti geçersiz kılamaz.— Ve kaderlere iman etmek."

80-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e vesvese hakkında soruldu. Dediler ki: "Birimizin kömür oluncaya kadar yanması, yahut gökten yere düşmesi, vesveseyi dile getirmekten, kendisine daha sevimli gelirse." Bunun üzerine: "İşte hâlis iman odur!" buyurdu.

81-Onun (Müslim'in) ve Ebû Dâvud'un başka bir rivâyetinde ise şöyle geçmektedir: "Onun (şeytanın) hilesini vesveseye çeviren Allah'a hamd olsun."

82-Ubeydullah b. Adiy b. el-Hiyâr (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile otururken, bir adam gelip Allah Resûlü (sav)'in kulağına bir şey fısıldadı. Allah Resûlü (sav) açıklayana kadar gizli olarak ne söylediğini bilemedik. Meğerse, münafıklardan birini öldürmek için izin istiyormuş. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"O (münafık), Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah Resûlü olduğuna şehâdet etmiyor mu?"

"Evet; (ama kalbiyle tasdik etmediği için) onun şehâdeti yoktur!"

"Peki namaz kılmıyor mu?"

"Evet; (ama inanmadığı için) namazı da makbul değildir."

"İşte onlar, Allah Teâlâ'nın beni öldürmekten menettiği kişilerdir" buyurdu.

83-Târıku'l-Eşca'î (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim "Lâ ilâhe illallah (=Allah'tan başka ilâh yoktur)" deyip de Allah'tan başka tapılanları inkâr ederse, Allah onun hem malını, hem de kanını haram kılar. Hesabı ise Allah'a aittir."

84-Amr b. Abese (ra)'dan:

Dedim ki:

"(Ey Allah Resûlü!) bu davada seninle beraber kimler vardır?"

"Bir hür, bir de köle.."

"İslâm nedir?"

"Güzel söz söylemek ve yemek yedirmek."

"İmân nedir?"

"Sabır ve hoşgörü."

"Hangi İslâm(î davranış) en üstündür?"

"Müslümanların, dilinden ve elinden selâmette olduğu kişi(nin davranışı).."

"Hangi iman üstündür?"

"Güzel ahlâk."

"Hangi namaz üstündür?"

"Kunutu uzun olan."

"Hangi hicret üstündür?"

"Rabbinin hoşlanmadıklarından uzak durman."

85-Alkame (ra)'dan:

Abdullah (b. Mes'ûd) der ki: "Sabır imanın yarısı, yakîn ise imanın tümüdür."

İMAN HÜKÜMLERİ, BİAT VE DİĞER BAHİSLER

86-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlarla, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şehâdet getirinceye, namazı kılıncaya ve zekâtı verinceye kadar savaşmakla emrolundum. Bunları yaptıkları zaman, hem kanlarını, hem de mallarını benden korumuş olurlar; ancak İslâm'ın haklarından bir hak karşılığı olursa müstesnâ! Hesapları Allah'a kalmıştır."

Ancak Müslim, rivâyeti içinde "İslâmî haklardan bir hak karşılığı olursa müstesnâ!" kısmını zikretmemiştir.

87-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, zina etmemek, haksız yere adam öldürmemek —ki Allah bunu yasaklamıştır— üzere bana biat edersiniz."

88-Diğer bir rivâyette: "Çocuklarınızı öldürmemek, kendiliğinizden uyduracağınız bir yalanla (kimseye) iftira etmemek, iyilikte bana karşı çıkmamak üzere bana biat edersiniz. Kim bu görevleri yerine getirirse mükâfatı Allah'a aittir. Kim de bu yasaklardan birini işleyip de Allah onu meydana çıkarmayıp örterse, işi Allah'a kalmıştır. İster bağışlar, isterse azap eder." Bunun üzerine biz de O'na biat ettik.

Tirmizî ve Nesâî'nin buna benzer rivâyetleri vardır ki, lafızları şöyledir:

"Bunlardan bir şey işleyip de dünyada cezasını görürse, bu ceza onun günahlarına bir kefâret ve arındırma olur. Kimi(n) de

(günahını) Allah örterse, işi Allah'a kalmıştır; dilerse azap eder, dilerse bağışlar."

89-Buhârî, Müslim ve *Muvatta*'nın diğer rivâyetleri:

"Allah Resûlü (sav)'e; güçlükte, kolaylıkta, kıvançta ve tasada dinleyip itaat edeceğime dair biat edip söz verdim. Yine bize karşı yaptığı tercihlerde, ehline karşı herhangi bir işte tartışmayacağımıza, nerede olursak olalım hakkı söyleyeceğimize, Allah uğrunda kınayıcının kınamasından korkmayacağımıza dair biat edip söz verdik."

90-Diğer bir rivâyette: "Allah'tan bir burhân görüp kanaatımıza göre, apaçık bir küfür hali dışında, işi ehline havale edip asla tartışmayacağımıza dair de biat edip söz verdik."

91-Avf b. Mâlik el-Eşca'î (ra)'dan:

Dokuz, sekiz ya da yedi kişiden oluşan bir grup, Allah Resûlü (sav)'in yanındaydık. Bize şöyle buyurdu: "Allah Resûlü'ne biat etmeyecek misiniz?" Biz yeni biat etmiştik, bu nedenle dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Biz sana biat ettik." (Sonra) Ellerimizi uzatıp: "Ey Allah Resûlü! Sana biat ettik, şimdi ne üzerine biat edeceğiz?" Şöyle buyurdu:

"Allah'a ibadet edip O'na hiçbir şey ortak koşmamaya, beş vakit namaz kılmaya, dinleyip itaat etmeye.." Sonra gizlice bir söz söyleyerek buyurdu ki: "Kimseden bir şey istemeyin!" Daha sonra bu biate katılmış birini gördüm. Kamçısı elinden düştü; kimseden istemeksizin atından inip kamçısını kendisi aldı.

92-Umeyme bn. Rukayka (ra)a'dan:

Ensar'dan bir grup kadınla Allah Resûlü (sav)'e İslâm üzere biat etmek için geldik ve şöyle dedik: "Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaya, hırsızlık yapmamaya, zina etmemeye, çocuklarımızı öldürmemeye, önümüzden arkamızdan uydurup iftirada bulunmamaya ve hayırlı işlerde sana karşı çıkmamak üzere sana söz verip biat ettik." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Gücünüzün yettiği durumlarda."

"Allah ve Resûlü bize bizden daha merhametlidir. Ey Allah Resûlü, gel de sana biat edelim!" deyince, şöyle buyurdu:

"Ben kadınlarla tokalaşmam; yüz kadına söylediğim söz, tek kadına (söylediğim söz) gibidir."

93-el-Hirmâs b. Ziyâd (ra)'dan:

Biatımı kabul etmesi için elimi Allah Resûlü (sav)'e uzattım, çocuk olduğum için kabul etmedi.

94-Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Hasan, Hüseyin, Abdullah b. Abbâs ve Abdullah b. Ca'fer'in, henüz çocukken ergenlik çağına ermeden biatlerini kabul etti. Bizden başka hiçbir çocuğun biatını kabul etmemiştir."

95-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ona Allah Resûlü (sav)'in kadınları nasıl imtihan ettiği soruldu. Şu cevabı verdi: "Bir kadın müslüman olmak için yanına geldiğinde; kocasından nefret ettiği için, dünyalık kazanmak için ve bir yerden bir yere gitmek amacıyla değil, sadece Allah ve Resûlü'nü sevdiği için çıkıp (geldiğine) dair yemin ettirirdi."

96-İbn Ömer (ra)'dan:

İnsanlar Hudeybiye'de Allah Resûlü (sav) ile beraber dağınık halde ağacın gölgesinde idiler. Orada toplanmışlardı. Ömer (bana) dedi ki:

"Ey Abdullah! Git bak, insanlar orada ne yapıyorlar?" Gittim baktım ki toplan

mış, Allah Resûlü (sav)'e biat ediyorlar. Ben de biat ettim, hemen (babam) Ömer'e döndüm, durumu kendisine bildirdim, o da gidip O'na biat etti.

97-İbn Ömer (ra)'dan:

O, Abdu'l-Melik b. Mervân'a bir mektup yazdı ve kendisine biat etmek istediğini söyledi. Müminlerin Emîri Abdu'l-Melik b. Mervân da teklifini kabul edip Allah'ın kanunu ve Allah Resûlü (sav)'in sünneti üzerine biatını kabul ettiğini ve çocuklarının biatını da kabul ettiğini bildirdi.

98-Amr b. el-Ahvas (ra)'dan

Vedâ haccında Allah Resûlü (sav) ile bulundum, Allah'a hamd ü senâ etti, uyardı ve öğüt verdi, sonra şöyle buyurdu:

"Bu çok kutsal gün hangi gündür?"

"Hacc-i ekber günüdür!" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Kanlarınız, mallarınız, ırz ve namuslarınız size tıpkı bu gününüz gibi haramdır. Bu beldeniz gibi, bu ayınız gibi haramdır.

Dikkat edin! Suç işleyen kendi aleyhine suç işlemiştir. Dikkat edin! Baba çocuğuna karşı suç işlemesin, çocuk da babasına karşı suç işlemesin. Dikkat edin! Müslüman müslümanın kardeşidir. Müslüman kardeşinin hiçbir şeyi kendiliğinden helâl etmedikçe diğer müslümana helâl olmaz.

Dikkat edin! Câhiliyetteki tüm ribâ (faiz)lar kaldırılmıştır. Verdiğiniz ana paralarınız sizindir, alabilirsiniz. Haksızlık yapmayın, haksızlığa da uğramayın! Abbas'ın ribâsına gelince hepsi (anapara dahil) kaldırılmıştır.

Dikkat edin! Câhiliyette varolan her türlü kan davası kaldırılmıştır. Câhiliyette varolan kan davalarından ilk kaldırdığım kan (davası), Abdu'l-Muttalib oğlu el-Hâris'in kan davasıdır. Biliyorsunuz o, Leysoğulları yanında sütninede idi de Hüzeyl onu öldürmüştü.

Dikkat edin! Kadınlara iyi davranın! Onlar sizin yanınızda birer emanettir. Onlarda bundan başka bir hakkınız yoktur. Ama açık bir kabahat işlerlerse, yataklarını ayırın! Aşırı olmaksızın iz bırakmayacak şekilde onlara vurun! Size itaat ederlerse, onlar aleyhine (boşamak gibi) başka bir yol aramayın!

Dikkat edin! Kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır; kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır.

Sizin, kadınlarınızın üzerinde bulunan hakkınıza gelince; yataklarınızı hoşlanmadığınız kimselere çiğnetmemeleri ve evinize girmesinden hoşlanmadığınız kimselere izin vermemeleridir.

Onların sizin üzerinizdeki haklarına gelince; giyimlerinde ve yemeklerinde onlara örfe uygun davranmanızdır."

99-Diğer bir rivâyette: "Dikkat edin, bu beldenizde Şeytan kendisine tapılmaktan umudunu kesti. Ne var ki küçümsediğiniz bazı davranışlarınızda, onun hoşnut olacağı yönler bulunabilir."

100-Ebû Bekre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde olduğu şekline dönmüştür; yıl, oniki ay olarak yaratılmıştır. O aylardan dördü haram aylardır. Üçü birbiri ardına gelmektedir: Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem. Biri Cemâzi ile Şa'ban (ayları) arasında tek olarak gelen Receb ayıdır. İçinde bulunduğumuz bu ay hangi aydır?"

Dedik ki: "Allah ve Resûlü en iyi bilendir." Sükûtu o kadar uzun sürdü ki onu (ayı) kendi isminden başka bir isimle adlandıracağını sandık. Sonra buyurdu ki:

"Zilhicce değil midir?"

"Evet" dedik.

"Peki, bu belde hangi beldedir?" diye sordu. "Allah ve Resûlü daha iyi bilir!" dedik.

O kadar sükût etti ki, onu başka bir isimle adlandıracağını sandık.

Sonra şöyle buyurdu: "Bu Haram Belde değil midir?"

"Evet" dedik. Sonra sordu:

"Bugün hangi gündür?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dedik. Sükût etti, o kadar ki onu başka bir isimle anacağını sandık. Şöyle buyurdu:

"Bugün kurban günü değil midir?"

"Evet" dedik. Şöyle buyurdu:

"İşte, kanlarınız, mallarınız, ırz ve namuslarınız size, bu beldeniz gibi, bu ayınız gibi, bu gününüz gibi haramdır. Rabbinize kavuşacaksınız, size amellerinizden soracak; sakın benden sonra birbirinin boynunu vuran kâfirlere dönüşmeyin!

Dikkat edin! Burada bulunanlar, bulunmayanlara tebliğ etsin; umulur ki kendilerine tebliğ edilenler, tebliğ edenlerden daha kavrayışlı olur." Sonra şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Tebliğ ettim mi? Dikkat edin! Tebliğ ettim mi?"

"Evet" dedik.

"Allahım sen şahit ol!" dedi.

Şu fazlalıkla Müslim de aynısını rivâyet etmiştir: "Sonra boynuzlu iki koça yaklaştı ve onları kurban etti. Sonra birkaç davar kurban etti, etlerini aramızda taksim etti."

101-Rezîn rivâyetin sonuna şunu ilâve etti:

"Üç şey vardır ki, müslüman kalbi onlara kin duymaz: Ameli Allah'a halis kılmak, idarecilerle iyi geçinmek, müslüman topluluklarından ayrılmamak. Çünkü duaları arkalarından kendilerini kuşatıp korumaktadır."

102-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar, (isterseniz) şunu okuyun: **'Ey Muhammed! Hakka yönelerek kendini Allah'ın insanlara yaratılışta verdiği dine ver. Zira Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler'** (Rûm, 88/30). Sonra onu ebeveyni (yahudi ise) yahudileştirir, (hıristiyan ise) hıristiyanlaştırır ya da mecûsi ise mecûsileştirir.Tıpkı hayvanın doğurduğu yavrusu gibi. Onlardan burnu veya kulağı kesik görebilir misiniz?"

103-Başka bir rivâyette: "Develerin doğurdukları yavrular gibi. Onlardan kulağı kesik çıkar mı? Kulağını (sonra) kesersiniz." Dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Çocukken (küçük yaşta) ölen hakkında ne dersiniz?"

"Ne yapacaklarını ve ne olacaklarını (âkibetlerini) ancak Allah bilir."

104-Mâlik b. Ahmer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in geldiğini duyunca derhal yanına gidip İslâm'ı kabul etti ve O'ndan diğer insanları İslâm'a davet edebilmesi için bir yazı yazmasını istedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şu yazıyı yazdırdı:

"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Bu, Allah Resûlü Muhammed (sav)'den Mâlik b. Ahmer ve müslümanlardan ona uyanlara yazılmış bir emân (güven) yazısıdır. Namaz kıldıkları, zekât verdikleri, müşriklerden uzak durup müslümanlara uydukları, ganimetin beşte birini verdikleri, borçluların hissesini ve falan falan hisseyi verdikleri sürece Allah'ın emânı ile, Allah Resûlü Muhammed'in emânı ile güvence içinde olacaklar (kimse onlara ilişmeyecektir)."

105-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Amelsiz iman kabul olunmaz. İmânsız amel de kabul olunmaz."

Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde leyyin bir isnâdla nakletmiştir.

106-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zina eden, zina ederken, mümin olarak zina etmez; hırsızlık yapan, hırsızlık yaparken mümin olarak hırsızlık yapmaz; şarap içen şarap içerken mümin olarak şarap içmez." Ebû Hureyre (ra) buna şunu da ilâve ediyordu:

"Şerefli bir kimse yağmalarken, mümin olarak yağmalamaz!"

107-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi zina ettiği zaman iman ondan çıkar ve üstünde bir gölgelik gibi olur. Zinadan (tevbe edip) tamamen vazgeçtiği zaman iman tekrar ona döner."

108-Tirmizî'nin rivâyeti: "İmân ondan çıkarak başının üstünde durur. Onu tamamen bıraktığı zaman, iman tekrar ona döner."

Muhammed el-Bâkır bunu şöyle yorumlar: "İmandan İslâm'a geçer."

109-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İslâm garib başladı; başladığı gibi tekrar garip olacaktır. Ne mutlu gariplere!"

110-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinde iman, elbisenin eskimesi gibi eskir. Allah'tan kalblerinizdeki imanı yenilemesini dileyin!"

111-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmânınızı yenileyin!" Denildi ki:

"Ey Allah Resûlü! İmânımızı nasıl yenileyelim?" "Lâ ilâhe illallah'ı çok söyleyin!" buyurdu.

112-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah (Azze ve Celle) rızıklarınızı taksim ettiği gibi ahlakınızı da taksim etmiştir. Allah, dünyayı sevdiğine de, sevmediğine de verir. Ama dini ancak sevdiğine verir. Kime dini vermişse onu sevmiştir. Nefsim elinde olana yemin ederim ki, kalbi ve dili müslüman olmadıkça, bir kul müslüman olamaz. Komşusu kötülüklerinden emin olmadıkça kişi tam mü'min olamaz." Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, kötülükleri nedir?" Şöyle buyurdu: "İşkence ve zulmüdür. Haramdan kazandığı parayı infak ettiğinde asla bereketi olmaz. Sadaka olarak verirse kesinlikle kabul edilmez. Dünyada bıraktığı taktirde onu ateşe (cehenneme) yaklaştırır. Çünkü Allah kötüyü kötü ile silmez. Kötüyü iyiyle siler. Zira pislik pisliği temizlemez."

113-el-Hâris b. Mâlik (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e uğramıştı. Allah Resûlü (sav) sordu:

"Ey Hârise! Nasıl sabahladın?"

"Gerçek bir mü'min olarak sabahladım" deyince, şöyle buyurdu:

"Dediğine dikkat et! Zira her sözün bir hakikatı vardır. Peki imanının hakikatı nedir?" Cevap verdi:

"Nefsimi dünyadan arındırdım; gecemi uyanık geçirdim; gündüzün susuz kaldım. Sanki Rabbimin Arşını görür gibiyim. Sanki cennet ehlinin cennette birbirlerini ziyaret ettiklerini görür gibiyim. Sanki cehennem ehlinin cehennemde boğuştuklarını görüyorum."

"Ey Hârise, (hakikatı) bildin, bu durumunu koru!"

Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde biraz zaaf bulunan bir senedle rivâyet etti. Bez-

zâr'ın da zayıf bir senedle Enes'ten bir rivâyeti vardır; şu ilâve ile: "Sen, Allah'ın kalbini aydınlattığı bir mü'min(sin!)."

114-İbn Abbâs (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, dinlerden hangisi Allah'a daha sevimlidir?"

"**el-Hanefiyyetü's-semhâ** (=fıtrata uygun, kolaylığı öngören tevhid [hanîf] dini)" buyurdu.

115-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Ben Kur'ân okuyorum, ama kalbimin onu idrak ettiğini hissetmiyorum." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Kalp, imanın yuvasıdır. İman ise kişiye Kur'ân'dan önce verilir."

116-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kalpler dört (kısım)dır: Kandil gibi ışık saçan (tüm çirkin duygulardan) arınmış kalp; üzerinde örtüsü bulunan kapalı kalp, zaafa uğramış kalp; genişlemiş kalp. Arınmış kalbe gelince o, mü'minin kalbidir. Zaafa uğramış kalp ise, münafık kalbidir. Zira önce bilmiş, sonra inkar etmiştir. Genişlemiş kalbe gelince; içinde hem iman ve hem de nifak bulunan kalptir. İçindeki iman, güzel suyun beslediği bakla gibidir. İçindeki nifâk ise, irin ve kanın beslediği yara gibidir. Hangisi daha fazla beslerse o üstünlük sağlar."

117-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'min kimse dışında, hiçbir varlık kendi türünün yüz katı daha hayırlı değildir."

118-*el-Mu'cemu's-Sağîr*'inde ise zayıf isnâdla "Kendisi gibi bin tanesinden" lafzıyla rivâyet edilmiştir.

119-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'min, buğdaya benzer; rüzgâr onu devamlı sağa sola sallar. Sürekli sıkıntıyla karşılaşır (onlarla imtihan olur). Münâfık ise pirince benzer. Hasadı yapılıncaya kadar dimdik durur."

120-Nevvâs b. Sem'ân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah doğru yola şöyle örnek vermiştir: Yolun iki yakasında kapıları açık iki duvar (düşünün). Kapıları perdelidir, perdeleri indirilmiştir. Yolun başında çağıran biri vardır; üstünde de çağıran biri vardır. «Allah, Dâru's-Selâm'a (cennete) çağırır, dilediğini doğru yola hidayet eder» diye nidâ ederler. (Yolun) iki yanında olan kapılara gelince onlar, Allah'ın hudutları (yasakları)dır; perdeler açılmadıkça kimse Allah'ın yasaklarına düşmez. (Birincinin) üstünde çağıran kişi ise Rabbi için insanları doğru yola çağıran vâizdir."

121-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah, doğru yolu şuna benzetti. O öyle bir yoldur ki, her iki tarafında açık kapıları bulunan iki sûru vardır. Kapıların üstünde ise örtüler bulunmaktadır. Yolun başında, "Yolda iyi durun, sağa sola kaymayın!" diye bağıran bir davetçi vardır. Onun üstünde de bir davetçi vardır. Kul, ne zaman o kapılardan birini açmaya kalkışırsa, o davetçi şöyle seslenir: "Ne yapıyorsun? Sakın açma! Açarsan oraya girersin!" [Rezîn.]

Sonra yolu şöyle yorumladı: "Yol, İslâm'dır. Açılmış olan kapılar, Allah'ın yasaklarıdır. Sarkıtılmış perdeler ise Allah'ın hudûdu (sınırları)dır. Yolun başındaki davetçi, Kur'ân'dır. Üstündeki davetçi ise, her mü'minin kalbindeki Allah'ın vâiz(temiz fıtratı)dir."

122-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Biri ona "Doğru yol nedir?" diye sormuştu. Şu cevabı verdi:

"Muhammed (sav) bizi o doğru yolun aşağısında bıraktı. Onun bir tarafı cennette olup sağında bir küheylân, solunda da bir küheylân vardı. Orada kendilerine uğrayanları çağırmakta olan kimseler de vardır. Her kim o küheylânlara kendini kaptırırsa onu ateşe götürürler. Her kim de onlara kapılmayıp doğru yoldan giderse cennete varır."

İbn Mes'ûd sonra şu âyeti okudu: **"Bu, dosdoğru olan yoluma uyun. Sizi Allah yolundan ayrı düşürecek yollara uymayın."** (En'âm 20/153)

123-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, Yahya b. Zekeriyyâ'yı İsrâiloğullarına beş kelime ile göndemişti. Allah, İsâ'yı gönderdiğinde şöyle buyurdu:

«Ey İsa! Zekeriyyâ oğlu Yahyâ'ya söyle, İsrâiloğullarına gönderildiği şeyleri ya tebliğ etsin ya da sen tebliğ et!» Bunun üzerine Yahya doğruca İsrâiloğullarına gidip şöyle dedi: «Allah size kendisine ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı emrediyor. Bu şuna benzer: Bir adam birini azat ederek ona bir şekilde iyilikte bulunmuştur. O da yapılan iyiliğe karşı nankörlük edip onu bırakarak başkasını dost edinmiştir.

Allah, size namaz kılmanızı emrediyor. Bu da şuna benzer: Düşman tarafından esir edilen kişi, düşmanları tarafından öldürülmek istenmiştir de "Beni öldürmeyin, definelerim var, onları size vereyim" diyerek defineleri vermiş ve canını kurtarmıştır.

Allah size zekât vermenizi emreder. Bu da şuna benzer: Düşmanına karşı kendine kalkan edinmiş bir adam, kalkanı sayesinde, saldırı nereden gelirse gelsin çekinmez.

Allah size Kitâb'ı okumanızı emrediyor. Bu da sağlam bir kale içinde olan kimseye benzer. Şöyle ki düşmanları her yönden saldırıp içeriye girmek isterler, ama onları bundan alıkoyan bir engelle karşılaşırlar.» Bu, Kur'an okuyan gibidir. Çünkü Kur'ân okuyan, en güzel ve en sağlam kale içerisinde olur."

Tirmizî'nin de el-Hâris el-Eş'arî'den benzeri bir rivâyeti vardır.

124-Ebû Mûsa (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) kalkıp bize beş kelime (söz) söyleyerek buyurdu ki:

"Allah uyumaz; zaten kendisine uyumak da yaraşmaz. Tartıyı indirir ve kaldırır. O'na gece ameli, gündüz amelinden önce yükseltilir. Gündüz ameli de gece amelinden önce yükseltilir. Perdesi nûrdur (bir başka rivâyette perdesi ateştir). Onu bir açacak olursa cemâlinin nûru, gören yaratıklarını yakıp kül eder."

KİTAP VE SÜNNETE SARILMAK

125-Mâlik dedi ki: Bana ulaşan habere göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Size iki şey bıraktım, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece asla sapıtmazsınız: Allah'ın Kitâb'ı ve Allah Resûlü (sav)'in sünneti."

126-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz ben size kendisine sarıldıkça asla sapmayacağınız (iki) şey bırakıyorum: Biri, diğerinden daha büyük ve gökyüzünden yeryüzüne uzanan bir ip niteliğinde olan Allah'ın Kitâb'ı. (Diğeri) Ehl-i beytim olan yakınlarım.

Bunlar Havz(uma) gelinceye dek birbirinden ayrılmayacaklar. Bunlar hakkında

benden sonra ne yapacağınızı iyi düşünüp dikkat edin!"

127-İrbâd b. Sâriye (ra)'dan:

Abdurrahman b. Amr es-Sülemî ile Hucr b. Hucr dediler ki:

Hakkında **"Binek vermek için sana geldiklerinde «Size binek bulamıyorum» dediğin zaman, harcayacak bir şey bulamadıkları için üzüntüden göz yaşı dökerek geri dönenlere de sorumluluk yoktur"** (Tevbe 9/92) âyeti nâzil olan İrbâd'a giderek dedik ki: "Ziyaret maksadıyla sana geldik, alacağımızı alıp geri döneceğiz." Şöyle dedi:

"Bir gün Allah Resûlü (sav) bize namaz kıldırdı, sonra mübarek yüzünü bize çevirerek, gözleri yaşartan, kalpleri titreten son derece güzel ve tesirli bir vaaz verdi. Aramızdan biri dedi ki:

«Ey Allah Resûlü! Bu bize, veda eden birinin vaazı gibi geldi. Bize tavsiyen nedir?» Şöyle buyurdu:

«Size Allah'tan korkmanızı, dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Habeşli bir köle bile (başınıza geçse) ona itaat etmelisiniz. Çünkü benden sonra yaşayanlar birçok ihtilafa tanık olacaklar. Onun için benim sünnetime, hidayete ermiş doğru yolda olan râşid halifelerin sünnetine sarılın. Ona sımsıkı sarılın, azı dişleriyle ısırıp bırakmayın. Sonradan icad edilmiş (İslâm'a aykırı) işlerden uzak durun. Çünkü sonradan icad edilmiş her şey bid'attir. Her bid'at de dalâlet (sapıklık)tir»."

128-el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yakındır; sedirine (koltuğuna) yaslanıp oturan bir adama benim hadisim ulaşacak ve o şöyle diyecek: «Aramızda Allah'ın Kitâb'ı vardır. Onun içinde helal olarak bulduğumuzu helal sayar, haram olarak gördüğümüzü de haram sayarız. Oysa (zavallı bilmiyor ki) Allah Resûlü (sav)'in haram kıldığı şey de, Allah'ın haram kıldığı şey gibidir»."

129-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Dikkat edin! Bana Kitâb verildi. Beraberinde bir o kadar olan (hadis) da verildi. Dikkat edin! Karnı tok bir adamın kalçasının üstüne oturup şöyle demesi yakındır..." benzerini rivâyet etti.

130-Ahmed ve Bezzâr, Ebû Hureyre (ra)'dan leyyin bir isnâdla benzerini şu farklı ek ile tahrîc ettiler: "Size benden gelen, söylediğim veya söylemediğim hayırlı bir şey intikal ederse, anlayın ki ben onu söylemişimdir. Size benden bir şer (kötü söz) nakledilirse anlayın ki, ben onu dememişimdir. Çünkü ben kötü bir şey söylemem."

131-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "En güzel söz Allah'ın Kitâbı'dır; en güzel hidayet usulü, Muhammed (sav)'ın hidayet usûlüdür. İşlerin en kötüsü sonradan icâd edilenlerdir. Size vaat edilenler mutlaka gelecektir, bunu asla önleyemezsiniz."

132-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim bizim bu işimizde (dinimizde) ondan olmayan bir şey icâd ederse o icâd reddedilmiştir."

133-Enes (ra)'dan:

Zührî, onun yanına girmişti. Ağladığını görünce sordu: "Neden ağlıyorsun?" "Gördüğüm şeylerden ancak namazı biliyorum (bir namaz kaldı), ne yazık ki artık bu namaz da zâyi edildi."

134-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "Kim bir sünnete yapışmak istiyorsa, ölenlerin sünnetine yapışsın

Çünkü yaşayanın fitnesinden emin olunmaz. Onlar Allah Resûlü Muhammed (sav)'in ashâbıdır. Onlar bu ümmetin en iyileridir; kalp cihetinden en iyileri, ilim bakımından en derinleridir. Zorlama bakımından en az zorlaması olanlardır. Allah onları Peygamber (sav)'in sohbeti ve dininin ikâmesi için seçmiştir. Onların üstünlüğünü iyi takdir edin, izlerinden gidin! Ahlak anlayışlarından elinizden geldiğince bir şeyler alın. Çünkü onlar tam bir hidâyet üzereydiler."

135-İbn Abbâs (ra)'dan:

Dedi ki: "Kim Allah'ın Kitâb'ına uyarsa dünyada asla şaşırmaz, âhirette de bedbaht olmaz." Sonra şu âyeti okudu: **"Benim yoluma uyan ne sapar, ne de bedbaht olur."** (Tâhâ 20/12)

136-Ömer (ra)'dan:

Dedi ki: "Sizi gecesi, gündüzü gibi olan apaçık bir yol üzerinde bıraktım. Kitâb'daki bedevi ve (büluğ çağına yaklaşmış) çocukların dini üzere olun!"

137-Ali (ra)'dan:

Dedi ki: "Sizi, Ümmü'l-Kitâb'ın üzerinde bulunduğu bir yol ve temel üzerinde bıraktım."

138-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'a yemin ederim ki, sizi gecesi gündüzü eşit olan bembeyaz bir yol üzerinde bıraktım."

139-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah katında üç mukaddes şey vardır ki, Allah bunları gözetenin hem dinini, hem de dünyasını korur. Kim de bunları gözetmezse Allah onun hiçbir şeyini korumaz: İslâm'ın hürmeti (saygısı), benim hürmetim (bana olan saygı), akrabamın hürmeti (onlara olan saygı)."

140-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim, benden sonra öldürülen sünnetimi diriltirse, beni sevmiş olur. Kim de beni severse benimle beraber olur."

141-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "Bu Kur'ân'dan ayrılmayın! Çünkü o, Allah'ın sofrasıdır. Kim Allah'ın sofrasından istifade etmek isterse etsin. Zira ilim kazanmak, öğrenmekle olur."

142-Ma'kil b. Yesâr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kur'ân'la amel edin! Helalini helal, haramını haram sayın! Ona uyun, onun hiçbir şeyini inkâr etmeyin! Size müşâbih (karışık) geleni Allah'a, size bildirmeleri için benden sonraki emir sahiplerine havâle edin! Tevrat'a, İncil'e ve Zebur'a, Rablerinden peygamberlerine verilen tüm kitaplara da inanın ki, size Kur'ân ve içindekiler şefaat etsin. Çünkü o, hem şefaatçıdır, hem de şefaat etme yetkisi kendisine ihsan edilmiştir (geçmiş kitabları da tasdik edicidir). Onun her âyeti kıyâmete kadar bir nûr (ışık)tır. Bana gelince, Zikir (Kur'ân)'den Bakara sûresi verilmiştir. Tâhâ ve Tûr sûreleri de Mûsa'nın levhalarından verilmiştir. Fâtihatu'l-Kitâb ve Bakara sûresinin sonları bana Arş'ın altındaki hazineden verilmiştir. el-Mufassal ise (=Kur'ân'ın son yedide biri) bana fazladan verilmiştir."

143-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimin bozulma döneminde sünnetime sarılan şehid sevabı alır."

144-Huzeyfe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Öyle bir zaman gelecektir ki o zamanda şu üçünden daha değerli bir şey olmayacaktır: Helal para, kendisiyle can u gönülden arkadaşlık yapılacak kardeş, kendisiyle amel edilecek bir sünnet."

145-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "Sünnette mutedil olmak, bid'atte ictihaddan daha iyidir."

146-Huzeyfe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, bid'at sahibinin ne orucunu, ne namazını, ne zekâtını, ne haccını, ne umresini, ne cihadını, ne tevbesini ve ne de fidyesini kabul etmez. O, hamurdan çıkan kıl gibi İslâm'dan çıkar." [İbn Mâce, içinde hadis uydurmakla itham olunan bir râvinin bulunduğu bir isnâdla nakletmiştir.]

147-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir şeye çağıran davetçi kıyamet gününde dünyada davet ettiği şeye olan davetini sürdürecektir. Bir adam, tek bir adamı davet etmiş olsa bile."

148-el-Evzaî (ra), Hassân'dan, dedi ki: "Bir kavim, dinlerinde bir bid'at çıkarırsa, Allah da onların sünnetlerinden o bid'at kadarını çıkarır. Kıyamete kadar da o sünnetlerini geri vermez."

149-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bir gün bize bir çizgi çizdi ve "İşte bu (çizgi), Allah'ın yoludur" buyurdu. Sonra sağına ve soluna da çizgiler çizdi ve şöyle buyurdu: "İşte bunlar da, üzerlerinde şeytanın durup çağırdığı yollardır." Sonra şu âyeti okudu: **"Bu dosdoğru olan yoluma uyun, sizi Allah yolundan ayrı düşürecek olan yollara uymayın."** (En'âm 6/153)

150-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

Ömer, elinde Tevrat'tan bazı bölümlerle Allah Resûlü (sav)'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! İşte, Zurayk oğullarından bir arkadaşımdan alıp getirdiğim Tevrat'tan bazı bölümler." Allah Resûlü (sav)'ın yüzünün rengi değişti. Bunun üzerine rüyasında ezân kendisine okunan Abdullah b. Zeyd şöyle dedi: "Allah aklını başından mı aldı? Allah Resûlü (sav)'in rengine bak, nasıl kızardı?" Bunun üzerine Ömer şöyle demekten kendini alamadı: "Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i, önder olarak Kur'ân'ı kabul edip hoşnut olduk." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) çok memnun oldu, üzüntüsü gitti ve şöyle buyurdu:

"Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer Mûsa aranızda olup da beni terk edip ona uysaydınız, apaçık bir sapıklığa düşerdiniz. Ümmetler içinde en şanslı ümmet sizsiniz, peygamberler içinde en şanslı peygamber de benim."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında Ebû Âmir el-Kâsım b. Muhammed el-Esedî vardır.]

151-Âişe (r.anhâ)'dan merfû olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'ın lânetine uğrayan altı kişi vardır. —Ehl-i beytimin ve her peygamberin duası kabul görmüştür— Allah'ın Kitâb'ına ilâvede bulunan, Allah'ın kaderini yalanlayan, Allah'ın haramını helal sayan, soyumdan Allah'ın yasakladığını helal sayan, sünneti terk eden."

152-Başka bir tarîkte "Yedi şey vardır" şeklinde geçmektedir. Yukardaki ilk beşini

zikrettikten sonra gerisini şu ibarelerle devam ettirmiştir: "Ganimeti kendi zimmetine geçiren, Allah'ın değer vermediğine değer verip, değer verdiğini alçaltmak için var gücüyle zorbalık yapan."

153-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'ın beni hidâyet ve ilim ihsan ederek göndermesi şuna benzer: Bir yağmur ki yere yağmıştır; yerin bir kısmı verimli toprak olduğu için o yağmur suyunu kabul edip emmiştir. Otlar ve çayır-çimen bitirmiştir. Bir kısmı çorak olduğu için suyu tutmuştur da insanlar ondan yararlanıp içmişlerdir, hayvanlarını ve arazilerini sulamışlardır. Bir kısmı da ne suyu tutan, ne de ot bitiren düz yerlerdir. Aynı şekilde; Allah'ın dinini anlayan ve onu uygulayan ve uygulamaları için benim gönderildiğim ilmi yayan kimse ile, kibirlenip Allah'ın benimle gönderdiği hidayeti bir türlü kabullenmeyen kimseler de böyledir."

154-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ben ve Allah'ın benimle gönderdiği; halkına gidip de şöyle diyen adama benzeriz: 'Düşmanı gözümle gördüm, sizi uyarıyorum. Haydi, kaçıp kendinizi kurtarın!' Halkından bir kısmı onu dinleyip yavaş yavaş orayı terk ederek kaçıp kurtulur; diğer kısmı ona kulak asmayıp yerlerini terk etmezler ve böylece düşmana yem olup helâk olurlar. İşte bana itaat edip Allah tarafından getirdiklerime uyup uygulayanlar ile bana başkaldırıp Allah katından getirdiklerimi yalanlayanların durumu da böyledir."

155-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ben ve insanlar şuna benzeriz: Bir adam vardır; ateş yakar, iyice aydınlanınca, kelebekler ve diğer yaratıklar gelip o ateşe düşerler ve adam da onları ateşten kurtarmaya çalışır. Ben sizin belinizden tutup kurtarmaya çalışıyorum; siz ise o ateşe girmeye çalışıyorsunuz.."

156-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İsrâiloğulları'nın başına gelenler ümmetime de aynen gelecektir. Öyle ki, onlardan biri annesiyle zina etse ümmetim arasında da bunu yapan biri bulunacaktır. Bilindiği üzere İsrâiloğulları yetmiş iki fırkaya ayrılmıştır. Ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri hâriç hepsi cehenneme girecektir." Dediler ki:

"Ey Allah Resûlü! O (kurtulan fırka) hangisidir?"

"Benim ve ashâbımın bulunduğu yol üzerinde olanlardır" buyurdu.

157-Mücâhid (ra)'dan:

Bir seferde İbn Ömer'le beraberdik. Bir yerden geçerken, oradan uzaklaştı. "Neden böyle yaptın?" diye sorulunca, şu cevabı verdi:

"Allah Resûlü (sav)'in böyle yaptığını gördüm. Onun için ben de aynını yaptım."

158-Ayrıca onun (Bezzâr'ın) şu rivâyeti de vardır: "O (İbn Ömer), Mekke ile Medine arasında bulunan bir ağaca giderek altında öğle uykusuna yatardı. (Sorulduğunda) Peygamber (sav)'in de böyle yaptığını söylerdi."

AMELLERDE ÖLÇÜ

159-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in hanımlarının evlerine üç grup insan geldi ve O'nun ibadetini sordular. Kendilerine O'nun ibadeti anlatılınca, (kendi ibadetlerini) küçümseyerek şöyle dediler: "Biz nerede, Allah Resûlü (sav) nerede? Biz hiç O'nun gibi olabilir miyiz? O'nun yaptığı ve yapacağı günahların tümü bağışlanmıştır."

Biri şöyle dedi: "Ben bütün gece uyumayıp, namazla kılacağım"; diğeri: "Ben hiç bozmaksızın her gün oruç tutacağım"; diğer biri ise: "Ben kadınlardan uzak duracağım, onlarla hiç evlenmeyeceğim" dedi.

Allah Resûlü (sav) geldi ve onlara: "Bu sözleri söyleyenler siz misiniz? Ben Allah'tan hepinizden daha çok korkarım ve O'ndan hepinizden daha çok çekinirim; ama (nâfile) orucu hem tutarım, hem tutmam, (gece) namazını hem kılarım, hem uyuduğum da olur. Hanımlarla da evlenirim. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, benden değildir" buyurdu.

160-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) bir şey yaptı; sonra o yaptığı şeye ruhsat verdi. Buna rağmen cemaat çekinip yapmadı. Peygamber (sav) bunu duyunca, minbere çıktı, Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Bu kişilere ne oluyor ki, yaptığım bir şeyden çekiniyorlar. Vallahi ben Allah'ı onlardan daha iyi bilirim; Allah'tan onlardan daha çok korkarım!"

161-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) Osman b. Maz'ûn'a: "Sünnetimden yüz mü çeviriyorsun?" diye haber gönderdi. O da şu cevabı verdi: "Vallahi hayır ey Allah Resûlü! Senin sünnetini arıyorum." Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Ben hem uyur, hem namaz kılarım (nafile namazı), hem oruç tutarım hem tutmam (nafile orucu), hanımlar(ım)la da yatarım. Ey Osman, Allah'tan kork! Çünkü âilenin senin üzerinde hakkı vardır; misafirinin de senin üzerinde hakkı vardır. (Nâfile) orucu tut ve ara sıra bırak; hem uyu, hem (nafile) namaz kıl)!"

162-Rezîn şu ibareyi ekledi: (Âişe) dedi ki: "Osman (b. Maz'ûn), bütün geceyi ihya edeceğine, her gün oruç tutacağına ve kadınlarıyla asla ilişki kurmayacağına dâir yemin etmişti. O yüzden yemini hakkında «Bu yeminim ne olacak?» diye soruyordu. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu: **«Allah sizi rastgele yeminlerinizden dolayı değil, kalplerinizin akd ettiği yeminlerden dolayı sorumlu tutar.»** (Bakara 2/225)"

163-Bir başka rivâyette o (Osmân), Allah Resûlü (sav)'e bu hususdaki niyeti hakkında sormuş ve bu niyetle yemin etmediğini söylemiştir. Sahih olan rivâyet budur.

164-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) onlara, güçlerinin yeteceği bir amel emrettiği zaman şöyle dediler: "Biz senin gibi değiliz, çünkü Allah senin yaptığın ve yapmayıp ertelediğin tüm günahlarını bağışlamıştır (biz öyle miyiz ya?)." Peygamber (sav) mübarek yüzünden belli olacak derecede öfkelendi. Ve şöyle buyurdu:

"Allah'tan en çok korkanınız, O'nu en çok (ve iyi) bileniniz benim."

165-Ebû Cuhayfe (ra)'dan:

Peygamber (sav) Selmân ile Ebu'd-Derdâ'yı birbirine kardeş yaptı. Selmân, Ebu'd-Derdâ'yı ziyaret etti. Ümmü'd-Derdâ'yı perişan bir vaziyette görünce; "Ne'n var?" diye sordu. Şu cevabı verdi:

"Kardeşin Ebu'd-Derdâ'nın dünya ile bir işi kalmadı." Derken Ebu'd-Derdâ geldi; ona (misafirine) yemek hazırladı ve: "Buyur, ye! Ben oruçluyum" dedi. Selmân cevap verdi: "Sen yemeden ben tek bir lokma bile almam." Bunun üzerine o da yedi. Gece olunca, Ebu'd-Derdâ gece namazı için kalktı, (Selmân) ona "Uyu!" dedi. Uyudu, sonra namaz kılmaya kalktı, ona yine "Uyu!" dedi; o da uyudu. Gecenin sonu yaklaşınca, Selmân ona: "Haydi şimdi kalk!" dedi. Kalktılar, beraberce namaz kıldılar. Sonra Selmân ona şöyle dedi: "Bak kardeşim! Rabbinin senin üzerinde hakkı vardır, nefsinin de senin üzerinde hakkı vardır, âilenin de senin üzerinde hakkı vardır; her hak sahibine hakkını ver!"

Bilahare Peygamber (sav)'e gidip durumu bildirince: "Selmân doğru söylemiştir" buyurdu. [Buhârî ve Tirmizî. Ancak (Tirmizî) şu ilâveyi zikretti: "Misafirinin de senin üzerinde hakkı vardır."]

166-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), yaşadığım sürece, bütün günleri oruçlu geçireceğimi, bütün geceleri de namaz kılarak geçireceğimi söylediğimi duymuş olacak ki, bana şöyle buyurdu: "Bunları söyleyen sen misin?" "Evet, annem babam sana feda olsun! Bunları söyleyen benim, ey Allah Resûlü!" dedim. Şöyle buyurdu:

"Senin buna gücün yetmez; bazen oruç tut, bazen de tutma! Hem uyu, hem kalk namaz kıl! Her (Kamerî) ayın üç gününü oruçlu geçir! Çünkü bir sevap karşılığında on sevap vardır. (Tutacağın) bu üç günlük oruç, bütün yılı oruçlu geçirmek demektir." Dedim ki:

"Benim bundan fazlasına gücüm yeter."

"Öyleyse, bir gün oruç tut, iki gün tutma!"

"Bundan daha çoğuna gücüm yeter."

"Öyleyse günaşırı (yani) bir gün tut, bir gün tutma! Bu, Dâvud (as)'ın orucudur. Oruçların en mutedili de budur" buyurdu.

167-Diğer bir rivâyette: "Oruçların en faziletlisi" diye geçer.

"Benim bundan daha fazlasına gücüm yeter" deyince; "Bundan daha fazla oruç olmaz (ya da bundan daha üstün oruç yoktur)" buyurdu.

168-Onun rivâyetlerinden: "Duyduğuma göre sen her gece Kur'an okuyup (hatm) ediyormuşsun."

"Evet."

"Ayda bir hatim indir!"

"Bundan daha fazlasını yapabilirim."

"Öyleyse, yedi günde bir hatm et, bundan daha kısa sürede hatm etmeye kalkışma!"

Bu hususta daha iddialı konuşup ısrar ettim. O da ısrar etti ve nihayet şöyle buyurdu: "Kim bilir ömrün uzun olur da çok yaşarsın ve bu dediğini yapamazsın." Hakikaten buyurduğu başıma geldi; yaşlanınca, "Allah Resûlü (sav)'in ruhsatını keşke kabul etseydim!" dedim.

169-Rivâyetlerinden birisi de şöyledir: "Sen bütün günleri oruçla, geceleri de namazla geçiriyormuşsun."

"Evet." "Bunu yaparsan hem gözün ve hem ruhun yorulur. Ara vermeden oruç tutanın orucu yoktur. Üç günlük oruç bütün senenin orucuna bedeldir."

"Bundan fazlasını yapabilirim" dedim.

"Öyleyse Dâvud (as)'ın orucu olan orucu tut; (yani) bir gün oruç tut, bir gün tutma! Bu, Dâvud'un orucudur. O, düşmanla karşılaştığında da kaçmazdı" buyurdu.

"Ey Allah'ın Nebîsi! Bana bu hasleti kim garanti edecek?" dedim.

170-Rivâyetlerinden birinin ibaresi:

Babam beni soylu bir kadınla evlendirdi. Ara sıra onu yoklar, benim hakkında soru sorardı. O da şöyle derdi: "Ne güzel adamdır o! Geldiğimiz günden beri ne yatağımıza girdi, ne de örtülü eteğimizi araştırıp yokladı." Bu durum uzayınca, gidip Peygamber (sav)'e anlattı. O da: "Beni onunla görüştür!" buyurdu. Görüştüğümüzde bana şöyle buyurdu: "Anlat bakalım nasıl oruç tutarsın?" (yukarıdaki) hadisin benzerini zikretti.

Bu rivâyetin içinde şu ibare de yer almıştır:

"Keşke Peygamber (sav)'in ruhsatını kabul etseydim. Yaşlandım, güçsüz düştüm." Ondan sonra İbn Amr, eşlerinden birinin yanında Kur'ân'dan gündüzleyin yedi (cüz kadar) okurdu. Gece okuyacağı Kur'ân hafif olsun diye gündüz fazla Kur'ân okurdu. Daha dinç olmak istediği zaman, birkaç gün oruç tutmazdı ve tutmadığı günleri sayardı. Sonra tutmadığı günler sayısınca oruç tutardı. Çünkü, Peygamber (sav)'in sağlığında yaptığı şeyi bırakmaktan hoşlanmıyordu.

171-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in gece üzerinde namaz kıldığı, gündüzleri serip üzerinde oturduğu bir hasırı vardı. Zamanla pek çok insan O'nun kıldığı gibi namaz kılmaya başladı. (Bunu görünce) onlara dönüp şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Amellerden gücünüz yettiği kadarını alın! Siz bıkıp usanmadıkça Allah bıkmaz. Ameller içinde Allah'ın en çok sevdiği amel az olsa da devamlı yapılanıdır."

172-Bir rivâyette şu ek yer almaktadır: "Muhammed'in Ehl-i Beyti bir amel yaptıklarında on(u uygulamay)a devam ederlerdi."

173-Âişe'den yapılan rivâyetlerden birisinde: (Allah Resûlü buyurdu): "Doğruyu arayın, mutedil olun. Şunu da iyi bilin ki, hiçbirinizi kendi ameli cennete koyacak değildir."

"Seni de mi ey Allah Resûlü?" diye sorduklarında; "Beni de; ne var ki Allah beni mağfiret ve rahmetiyle kuşatır."

174-Bu rivâyetlerden biri de şudur:

Âişe (r.anhâ)'ya: "Peygamber (sav)'in ameli nasıldı? Herhangi bir günü (bütünüyle bir işe) tahsis eder miydi?" diye soruldu. Cevap verdi:

"Hayır; onun ameli devamlı idi. Allah Resûlü (sav)'in güç yetirebildiğine, hanginiz güç yetirebilir ki?"

175-Buhârî, Ebû Hureyre (ra)'dan bunun benzerini rivâyet etmiştir. Onda şöyle geçmektedir: "(Amellerde) mutedil hareket edin, ifrata kaçmayın. (En iyisini yapamasanız bile ona) yaklaşmaya çalışın. Sabah, akşam ve gecenin bir kısmından istifade edin. Her hâlinizde mutedil olun ki maksada erebilesiniz."

176-Ayrıca Buhârî'nin ve Nesâî'nin şu rivâyetleri de vardır: "Şüphesiz bu din kolaydır; kim güçleştirmeye kalkışırsa ona yenik düşer."

177-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kolaylaştırın, güçleştirmeyin; müjdeleyin, nefret ettirmeyin!"

178-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), mescide girdi; iki direk arasında asılı bir ip gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdiler:

"Bu, Zeyneb'in ipidir; (namaz kılarken) yorulup güçsüz kaldığı zaman bu ipe tutunup kendine destek yapıyor."

"Çözün onu! Dinçken, gücü ve morali yerindeyken namaz kılsın, güçsüz kaldığı zaman otursun!" buyurdu.

179-Ona (Ebû Dâvud'a) ait bir rivâyette "Zeyneb" yerine "Hamne" adı geçmektedir.

180-Âişe (r.anhâ)'dan:

Tüveyt'in kızı Havlâ, Allah Resûlü (sav) yanımdayken bana uğradı. "Bu Tüveyt'in kızı Havlâ, anlattıklarına göre geceleri uyumuyormuş" dedim. Ona sordu: "Gece uyumuyor musun? Gücünüz yettiğince amelde bulunun; vallahi siz usanmadıkça Allah da usanmaz."

181-Ebû Hureyre (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her amelin bir coşkusu, her coşkunun da bir gevşemesi vardır. Eğer coşku sahibi, mutedil ve doğru hareket ederse ondan yana ümitli olun. Eğer ifratı sebebiyle parmakla gösteriliyorsa onu (bir şey zannedip) hesaba katmayın."

182-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e azatlı cariyesinin geceleri namazla ve gündüzleri oruçla geçirdiğini haber verdiler.

Şöyle buyurdu:

"Her ibadet edenin bir coşkulu dönemi, her coşkunun da bir gevşeme dönemi vardır. Kimin şevki ve coşkusu benim sünnetime uyarsa doğru yolu bulmuş olur, kim de (ifrata ve tefrite gitmek suretiyle) yanılırsa dalâlete düşmüş olur."

183-Mâlik (ra)'dan:

Bana ulaştığına göre Âişe (r.anhâ) yatsıdan sonra (gece) ailesine "Allah'ın Kitâb'ını rahat bırakmıyacak mısınız?" diye haber gönderirmiş.

184-Ebû Hureyre (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İşlerin en hayırlısı mutedil olanıdır."

185-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu din metîndir. Onda yumuşak davranın. Çünkü ne kesilen, ne de bırakılan yer verimlidir."

186-İlk bölümünü Ahmed, Enes (ra)'dan nakletmiştir.

187-Sehl b. Hanîf (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendinizi fazla zorlamayın! Sizden öncekiler kendilerini zorlayıp sıkıntıya sokmaları nedeniyle helâk olmuştur. Onların kalıntılarını manastırlarda (kendilerine edindikleri hücre ve ibadethanelerde) bulursunuz."

188-Ebû Dâvud da Enes (ra)'dan bir kıssa ile bu hadisi nakletmiştir.

189-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Doğru davranış, doğru tavır ve ölçü, (ifrat ve tefritten uzak olma) peygamberliğin yirmidört parçasından bir parçadır."

İLİM BAHSİ

İLMİN FAZİLETİ VE TEŞVİKİ

190-Huzeyfe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha çoktur. Dininizin en hayırlı yönü ise verâdır."

191-Ebû Umâme (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e biri âlim, diğeri âbid olmak üzere iki adamdan söz edildi. Şöyle buyurdu: "Âlimin âbide üstünlüğü, benim sıradan birinize olan üstünlüğüm gibidir. Şüphe yok ki; Allah, melekleri, gökler ve yer ehli, hattâ yuvasındaki karınca ve denizdeki balıklar bile insanlara hayrı öğretene salât ederler."

192-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Tek bir fakîh, şeytana bin âbidden daha zor gelir."

193-İbn Sîrîn (ra)'dan:

Mescide girdim; baktım ki Semîr b. Abdirrahman kıssa anlatıyor; Humeyd b. Abdirrahman ise ilim anlatıyordu. Bunların hangisinin halkasına oturayım diye düşünürken bir ağırlık çöktü; derken (rüyamda) biri gelip bana şöyle dedi: "Hangisinin halkasına oturayım diye düşünüp duruyorsun, istersen sana Humeyd b. Abdirrahman'ın yanında oturan Cibrîl (as)'ın yerini göstereyim."

194-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in zamanında iki kardeş vardı. Biri sanatla uğraşırdı, diğeri ise Allah Resûlü (sav)'in yanından hiç ayrılmayıp O'ndan ilim öğrenirdi. Sanatla uğraşan, kardeşini Allah Resûlü (sav)'e şikayet etti. Allah Resûlü (sav)'in cevabı şöyle oldu:

"Belki de sen onun sayesinde Allah tarafından rızıklandırılıyorsundur."

195-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Fakîh olan kişi ne güzel kişidir; kendisine muhtaç olunduğunda faydalı olur. Muhtaç olunmadığında kendi ilmini artırır."

196-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim ilim taleb etmek için bir yola girerse, cennet yollarından birine girmiş olur. Melekler kanatlarını ilim tâlibine, ondan hoşlandıkları için gererler. İlim talep edene, göklerdekiler, yerdekiler ve su içindeki balıklar bile günahlarının affı için Allah'tan mağfiret dilerler. Âlimin âbide üstünlüğü, dolunayda Ayın diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler hiç şüphesiz, peygamberlerin vârisleridir. Peygamberler, ne dinarı, ne de dirhemi miras bırakmışlardır. Onlar miras olarak ilim bırakmışlardır. Kim o ilmi alırsa, çok büyük bir nasip almış olur."

197-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ilim talep etmek için bir yola girerse, Allah ona cennet yolunu kolaylaştırır."

198-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Kendisi çarşıya uğradı ve şöyle seslendi:

"Ey çarşı ahalisi! Neden burada oturup duruyorsunuz?" "Bir şey mi var?" dediler

"Allah Resûlü (sav)'in mirası taksim ediliyor, siz hâlâ burada oturuyorsunuz" dedi. "Nerede?" dediler. "Mescidde" dedi. Hemen gittiler. Sonra dönüp şöyle dediler: "Biz bir şey göremedik; sadece kimilerini namaz kılarken, kimilerini Kur'ân okurken, kimilerini de helal ve haram meselelerini tartışırlarken gördük." Bunun üzerine: "Yazık size! Bunlar Peygamberinizin mirası değil midir?" dedi.

199-Abdurrahman b. Avf (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Az fıkıh, çok ibadetten daha iyidir. Amellerinizin en hayırlısı kolay ve devamlı yapılanıdır."

200-Ebû Bekre (ra)'dan:
"Sabahleyin çıkarken, ya âlim, ya ilim tâlibi, ya dinleyici, ya da onlara karşı sevgi besleyerek çık! Sakın beşincisi olma, helâk olursun."
(Râvi) Atâ der ki: Bana Mis'ar (b. Kidâm): "Sen bizde (yani rivâyetlerimizde) olmayan beşincisini zikrettin, o ne ola ki?" deyince; "Beşincisi; ilme ve ehline nefret duyulmasıdır" diye cevap verdi.

201-Ebû Umâme (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Üç kimse vardır ki, münafıktan başkası onları hafife almaz: İslam'da saçını ağartmış olan kişi, ilim sahibi ve adaletli bir önder."

202-Ebû Umâme (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim bir kula Allah'ın Kitâb'ından bir âyet öğretirse, o artık onun efendisidir. Onu (yardımsız) tek başına bırakamaz ve kendini (hiçbir şeyde ve yerde) ona tercih edemez."

203-Enes (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Yeryüzündeki âlim(ler), gökteki yıldızlara benzer. Kara ve denizin karanlıklarında o yıldızların ışığında yürünür. Yıldızların ışığı söndüğü zaman, yoldakiler şaşırıp kalırlar."

204-Muâz b. Enes (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim birine bir ilim öğretirse, onunla amel edenin ecrini, öbürünün ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin alır."

205-Ebû Umâme (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim mescide bir şey öğrenmeye veya öğretmeye giderse hacı kabul edilmiş bir hacının aldığı sevap kadar sevap kazanır."

206-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim bu mescidime bir hayır öğrenmek veya öğretmek için girerse Allah yolundaki mücahid gibi olur. Kim de sırf insanları dinlemek için girerse, başkasına ait olan bir şeyle gönül eğlendiren kimse gibi olur."

207-Kabîsa b. el-Muhârık (ra)'dan: Peygamber (sav)'e vardım. "Neden geldin?" diye sorunca, şöyle dedim: "Yaşlandım, kemiklerim inceldi. Allah'ın beni yararlandıracağı bir şeyi öğretmen için sana geldim." Şöyle buyurdu:
"Ey Kabîsa! Yanından geçtiğin her taş, her ağaç ve her demir senin için Allah'tan mağfiret diler. Ey Kabîsa! Sabah namazını kıldığın zaman, üç kere: **«Sübhanallahi'l-Azîm ve bi-hamdihi»** de! Eğer bunu dersen, körlük, cüzzam ve felç hastalıklarından kurtulursun. Ey Kabîsa! Şunu da de: **«Allahümme innî es'elüke mimmâ indeke, va'kdi aleyye min fadlike ve'nşur aleyye min rahmetike ve'nzul aleyye min bereketike** (=Allah'ım, ben senin ka-

tındakilerden dilerim! Fazl ü ihsanını bana akıt, rahmetini üzerime yay, bana bereketinden indir)!»"

208-Ebû Hureyre (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Evinden çıkan herkesin kapısında iki sancak bulunur; biri meleğin elinde, diğeri de şeytanın elindedir. Eğer Allah'ın sevgi ve rızasına uygun bir şey için çıkarsa, melek elindeki sancak ile peşine düşer. Evine dönünceye dek öylece izler. Eğer Allah'ın gazabını gerektiren bir iş için çıkarsa şeytan elindeki sancak ile onu izler. Evine dönünceye dek şeytanın sancağı altında olur."

209-Vâsile (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim ilim tahsil ederse, Allah ona iki kat ecir verir. Kim ilim taleb edip de elde edemezse Allah ona ecirden bir hisse verir."

210-İbn Abbâs (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Allah, kimin iyiliğini dilerse onu dinde fakîh kılar."

211-Buhârî ve Müslim bu hadisi Muâviye'den daha uzun bir metinle rivâyet etmişlerdir.

212-Enes (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim ilim tahsili için yola çıkarsa, dönünceye dek Allah yolundadır."

213-Sencere (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim ilim tahsil ederse, bu onun geçmiş (günahları için bir) kefâret olur."
[Tirmizî; isnâdı hakkında zayıf hükmü vermiştir.]

214-Ebû Saîd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Mü'min, son gideceği yer cennet oluncaya dek dinlediği hayra doymaz."

215-Ebû Hureyre (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Hikmetli söz, mü'minin yitiğidir, bulduğu yerde onu almaya herkesten daha lâyıktır."

216-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"(Asıl) ilim üçtür; bunların dışında kalan ilimlerin (bilinmesi) fazla (zaruri değil)dir. Bu üç ilim ise muhkem ayetler, sâbit sünnet ve âdil farîza (miras payı) ile ilgili ilimlerdir."

217-Ebû Vâkıd el-Leysî (ra)'dan:
Allah Resûlü (sav), mescidde otururlarken üç kişi geldi. İkisi Allah Resûlü (sav)'in yanında durdu; sonra biri halkada bir açıklık bulup oturdu. Diğeri de onun arkasına oturdu. Üçüncüsü ise arkasını dönüp gitti. Allah Resûlü (sav) (işini) bitirince, şöyle buyurdu:
"Size bu üç kişinin durumunu bildireyim mi? Biri Allah'a iltica etti ve Allah onu barındırdı. Diğeri utandı, Allah da ondan hayâ etti. Ötekisi ise Allah'tan yüz çevirdi, Allah da ondan yüz çevirdi."

218-İbn Mes'ûd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"İlim talep etmek, her müslümana farzdır."

219-Ayrıca aynı hadisi Taberânî, Ebû Saîd ve İbn Abbâs rivâyetinden de tahrîc etmiştir.

220-Aynı hadis *el-Mu'cemu's-sağîr*'de el-Hüseyn b. Ali (ra)'ın rivâyetiyle de geçmektedir. Bu üç hadisin hepsinin isnâdları tenkide maruz kalmıştır.

221-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Lokman, oğluna dedi ki: «Âlimlerin meclislerinde bulun! Hikmet ehlinin sözlerini dinle! Çünkü Allah, ölü toprağı yağdırdığı bol yağmurla diriltiği gibi ölü kalbi de hikmet nûru ile diriltir»."

222-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cennet bahçelerine uğradığınız zaman faydalanın!" Dediler ki:

"Ey Allah Resûlü! Cennet bahçeleri nedir?" Şöyle buyurdu:

"Âlimlerin meclisleri."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında adı belirtilmemiş bir adam (râvi) bulunmaktadır.]

223-Sa'lebe b. el-Hakem (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Teâlâ, Kıyamet günü kulları arasında hükmetmek için kürsüsüne oturduğunda âlimlere şöyle hitap edecektir:

"İlmimi ve hilmimi size, sırf sizdeki (günahları) bağışlamak için vermişimdir; aldırmam, bağışlarım!"

224-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bildiği bir ilmi, kendisine sorulduğunda gizlerse, Allah onu ateşten bir gemle gemler."

225-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Vallahi hidâyet gayretinle birinin doğru yolu bulması, senin için kızıl deve sürülerinden daha hayırlıdır."

226-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ferâizi ve Kur'ân'ı öğrenin ve insanlara da öğretin! Ben ölüp aranızdan ayrılıp gideceğim."

227-Rezîn'in rivâyetinde şu ilâve yer almıştır: "Ferâizi bilmeyen âlim, kukuletosu olmayan bornoz gibidir."

228-İbn Mâce, zayıf bir isnâdla (Ebû Hureyre'den): "Ferâizi öğrenin ve öğretin! Çünkü o, ilmin yarısıdır, unutulur. Ümmetimden çekilip kaldırılacak olan ilk ilim de odur."

229-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zanda bulunanlardan (yani zanla konuşanlardan) önce ferâizi öğrenin!"

İLİM, SORU SORMA, KIYAS, FETVA VE YAZI YAZMANIN ÂDÂBI

230-Ebû Hârûn el-Abderî (ra)'dan:

Ebû Saîd'e giderdik. Bize derdi ki: "Allah Resûlü (sav)'in vasiyetine (hoş geldiniz) merhaba! O (Allah'ın Resûlü) şöyle buyururdu:

"İnsanlar (dinde) size uyarlar. Dünyanın dört bir yanından birtakım adamlar size gelip dinde fıkıh öğreneceklerdir. Size geldikleri zaman, onlarla iyi geçinin, hayrı (ve ilmi) öğretin!"

231-İbn Mâce zayıf bir isnâdla: "Birtakım insanlar, size ilim tahsil etmek için geleceklerdir. Onları gördüğünüzde: «Allah Resûlü (sav)'in vasiyetine (hoş geldiniz)

merhaba, merhaba!» deyin ve onları iknâ edin." el-Hakem'e dedim ki: "İknâ edin ne demektir?"

"Onlara ilim öğretin! demektir" dedi.

232-Yezîd b. Seleme (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah'ın Resûlü! Sizden birçok hadis duydum; sonraki duyduklarımın bana öncekileri unutturmasından korkuyorum; bana öyle bir şey söyle ki (hepsini) toplayıcı olsun!" Şöyle buyurdu:

"Bildiklerin hususunda, Allah'a karşı gelmekten kork!"

Rezîn şu ilâveyi yaptı: "Onunla (yani bildiklerinle) amel et (uygula)!"

233-Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"İlimden yanında bir şey bulunanın başkalarına (yaymamak sûretiyle) kendini zayi etmesi yakışık almaz."

234-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âlimin susup ilmini yaymaması yakışık almaz. Câhilin de sormayıp susması doğru değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: **«Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (âlimlere) sorun!»"** (Nahl 16/43)

235-Şakîk (b. Seleme'den):

Abdullah (b. Mes'ûd) (ra), her perşembe günü insanlara öğüt verirdi. Bir adam dedi ki: "İsterim ki bize her gün öğüt veresin." Şu cevabı verdi: "Sizi usandırmak ve bıktırmaktan korkuyorum. Sizi bezdirmemek için arasıra öğüt veriyorum. Tıpkı Allah Resûlü (sav)'in yaptığı gibi."

236-İkrime'den: İbn Abbâs (ra) dedi ki: "Cemaate haftada bir kere Cuma günü vaaz et! Daha fazla etmek istersen, iki kere, daha fazla istersen üç kere vaaz et! İnsanları Kur'ân'dan bezdirme! İnsanlar kendi aralarında konuşurlarken konuşmalarını kesip onlara kıssa anlattığını (vaaz ettiğini) sakın görmeyeyim. Çünkü onları bezdirmiş ve usandırmış olursun. Onlar konuşurken hiç ses çıkarmadan orada otur! Senden anlatmanı isterlerse o zaman anlat! Dua ederken de edebiyata kaçma! Zira Allah Resûlü (sav) ve ashâbının duada edebiyat yaptıklarını görmedim."

237-Ali (ra)'dan:

"İnsanlara inkar etmeyecekleri şekilde konuşup nakledin. Allah ve Resulü'nün yalanlanmasını ister misiniz?"

238- Yine ondan, dedi ki:

"Gerçek fakih; insanlara Allah'ın rahmetinden umut kestirmeyen, azabından güvende kılmayan, Allah'ın masiyetlerine ruhsat vermeyen kişidir. İlim bulunmayan ibadette hayır yoktur; içinde anlayış bulunmayan ilimde de hayır yoktur; sonunda düşünme ve tefekkür bulunmayan okumada da hayır yoktur."

239-Kesîr b. Murre (ra)'dan, dedi ki:

"Hikmet sahiplerine boş şey anlatma ki, sana kızmasınlar. Beyinsizlere hikmeti anlatma ki seni yalanlamasınlar; ehlinden ilmi men etme ki, günaha girmeyesin; lâyık olmayana ilim öğretme ki, sana kötü davranılmasın. Çünkü ilminin senin üzerinde bir hakkı vardır; tıpkı malının senin üzerinde hakkı olduğu gibi."

240-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki: "Bir kavme akıllarının almadığı bir şey anlatma ki, bazıları için fitneye sebep olmasın."

241-Ebû Umâme (ra)'dan:

Kureyş'ten bir delikanlı dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Bana zina etmem için izin verir misin?" Cemaat hemen hışı

na üşüşüp azarladılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onu bana yaklaştırın!" Hemen yaklaştırdılar; şöyle buyurdu: "Bunu annen için ister misin?"

"Hayır vallahi, Allah beni sana fedâ etsin!" dedi.

"Senin gibi diğer insanlar da bunu anneleri için istemezler" buyurdu; Sonra kızı, kız kardeşi, halası ve teyzesi hakkında da aynısını söyledi. Her seferinde "Sen onlar için bunu ister misin?" diye sordu. O da her seferinde: "Hayır vallahi, Allah beni sana feda eylesin!" diye cevap verdi. Allah Resûlü (sav) de her defasında: "İşte insanlar da bunu istemez" buyurdu. Sonra mübarek elini omzuna koyup şöyle dua etti:

"Allahım, onun günahını bağışla, kalbini temizle, namusunu koru!" O genç bir daha böyle (çirkin) şeylere iltifat etmedi.

242-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanındaydık. Buyurdu ki: "Bana müslüman adam gibi yaprakları dökülmeyen, şusu busu olmayan, meyvesini her zaman vermeyen bir ağaç söyleyin."

İçimden o ağacın hurma ağacı olduğu geçti. Ancak Ebû Bekr ile Ömer'in susup konuşmadığını görünce ben de konuşmak istemedim. Onlar da bir şey söylemeyince Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Hurma ağacıdır."

Kalkıp giderken babama: "Babacığım, vallahi onun hurma ağacı olduğu kalbimden geçmişti" dedim. Şöyle dedi: "Öyleyse neden söylemedin?"

"Siz bir şey söylemediğiniz için ben de konuşmak istemedim." Bunun üzerine Ömer şöyle dedi: "Eğer söyleseydin benim için şundan şundan daha sevimli olurdu."

243-Bir rivâyetinde şöyle geçmiştir: "İnsanlar çöl ağaçlarını saymaya başladılar; benim içimdense hurma ağacı olduğu geçti."

244-Rivâyetlerinin diğeri: Allah Resûlü (sav)'in yanındayken, kendisine hurma ağacının göbeği getirildi. Şöyle buyurdu: "Ağaçlar arasında öyle bir ağaç vardır ki, tıpkı insan gibi bereketlidir." Kasdettiğinin hurma ağacı olduğunu anladım ve "O hurma ağacıdır" demek istedim; baktım ki ben topluluğun onuncusu ve en gençleriyim, susmayı tercih ettim. Sonunda: "O, hurma ağacıdır" buyurdu.

245-Enes'in çocuklu cariyesi Cemîle (r.anhâ)'dan:

Sâbit, Enes'e geldiği zaman; (Enes) şöyle derdi: "Ey câriye (Cemîle)! Kokuyu getir de elime süreyim. Çünkü Sâbit'in annesinin oğlu (yani Sâbit), elimi öpmedikçe içi rahat etmez."

246-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"İnsanlar, ilim kendilerine Peygamber (sav)'in ashâbı ve onların büyüklerinden geldiği sürece gayet iyi ve tutkun idiler. Onların (ashâbın) küçüklerinden gelmeye başlayınca helâk oldular."

247-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Doymak bilmeyen iki (aç) vardır: Biri ilim talebesi, öbürü dünyayı isteyen."

248-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle Âişe (r.anhâ)'dan:

"Dört şey dört şeye doymaz: Göz bakmaya, yer yağmura, dişi erkeğe ve âlim ilme."

249-Câbir (ra)'dan:

Bir adam dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! İnsanların en bilgilisi kimdir?" Cevap verdi:

"İnsanların ilmini kendi ilmine katan kişidir. Her ilim sahibi açtır." [Ebû Ya'lâ, zayıf bir isnâdla]

250-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İlimde ciddî ve samimi olun! Çünkü birinizin ilminde hâin olması, malında hâin olmasından kötüdür. Şüphesiz Allah kıyamette size bunun hesabını soracaktır."

251-Fudâle b. Ubeyd (ra)'dan:

Arkadaşı kendisine geldiğinde şöyle derdi: "Birbirinizle ders yapıp ilmi yayın, çoğaltın! Allah da sizin iyiliğinizi çoğaltsın ve sizi sevsin. Sizi seveni de sevsin. Sorunlarınızı bize gönderin! Çünkü son anda yapılanın ecri, ilk ecri gibidir. Konuşmalarınıza istiğfârı da ekleyin"

252-Ebû Nadre (ra)'dan:

Ebû Saîd şöyle derdi: "Hadis anlatın! Çünkü hadisin bir kısmı, diğer kısmını hatırlatır."

253-Ebû Abdirrahman es-Sülemî (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ashâbından bize öğretenler, şunu anlattılar:

Onlar Peygamber (sav)'den on âyet alıp ezberlerlermiş. Onu iyice öğrenip içindeki bilgileri ve hükümleri hayatlarına tatbik etmedikçe diğer on âyete geçmezlermiş. Dedi ki: "İşte ilim ve ameli onlardan böyle öğrendik."

254-İbn Ömer (ra)'dan:

"Hayatımda öyle bir dönem yaşadım ki, Kur'ân'dan önce iman verilirdi. Bir sûre, Muhammed (sav)'e iner, sonra biz onun helal ve haramını öğrenirdik. Öğrendiğimiz noktada durmamız gerekmezdi, sizin Kur'ân'ı öğrendiğiniz gibi. Görüyorum ki (sizden) birine imandan önce Kur'ân veriliyor; Fâtiha sûresini sonuna kadar okuyor ve içindekileri anlamıyor. Neyi emrettiğinin ve neyi yasakladığının farkında değil. Durup hurmaları saçıp dağıttığı gibi (ilmi) saçıp dağıtması kişiye yakışmaz."

255-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Küçük yaşta ilim öğrenmek taşı işlemek gibidir. Büyük yaşta ilim öğrenmekse suya yazı yazmak gibidir."

256-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hikmeti dinleyip de daha sonra onu en kötü biçimde anlatan kişi, bir çobana gelip, 'Bana bir koyun ver!' diyen ve çobanın ona 'Haydi git en iyisinin izni ile bir koyun al!' dedikten sonra gidip koyun köpeğinden izin almaya kalkışan kimseye benzer."

257-Kâ'b b. Mâlik (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ilmi, sırf âlimlerle tartışmak, alçaklarla münâkaşa etmek ve onları mağlup edip insanların teveccühünü kazanmak için öğrenirse, Allah onu cehenneme koyar."

258-İbn-i Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ilmi, Allah'tan başkası için öğrenip onunla Allah'tan başkasının rızasını amaçlarsa ateşteki yerine hazırlansın."

259-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âhir zamanda din vasıtasıyla dünyalık elde etmek isteyen bazı kimseler zuhûr edecektir. İnsanlara yumuşak görünmek için koyun postuna bürünecekler. Dilleri baldan tatlı, ama kalpleri kurt kalbi olacaktır. Allah buyuracaktır ki: «Bana mı güveniyorsunuz, yoksa bana karşı cür'et mi gösteriyorsunuz? Zâtıma yemin ederim ki, onlara öyle bir fitne göndereceğim ki, içlerinde halîm olan kişi bile şaşırıp kalacaktır»."

260-Mücâhid (ra)'dan:

"Bu ilmi, başlangıçta içimizde çok güçlü bir niyet olmadan öğrendik. Sonra Allah bizi güçlü bir niyetle rızıklandırdı."

261-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Duymak görmek gibi değildir. Allah, Mûsâ'ya buzağı meselesinde kavminin ne yaptığını bildirdi; ama o elindeki levhaları bırakmadı. Ne zaman ki, gelip durumu bizzat gözleriyle gördü, elindeki levhaları bıraktı ve levhalar bu şekilde kırıldı."

262-Cendel (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlara iyiliği öğretip de kendini unutan kişi, insanları aydınlatıp kendini yakan mum gibidir."

263-Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "İslâm o kadar güçlenecek ki, tâcirler gemilerle denizaşırı (ülkelere) gidecek; atlar Allah yolunda şahlanıp kişneyecekler. Sonra Kur'ân okuyan bazı insanlar zuhûr edip şöyle diyecekler: «Var mı bizim gibi okuyan? Var mı bizim kadar bilen? Var mı bizim kadar anlayan?»" Sonra ashâbına şöyle buyurdu: "Bunlarda hayır var mıdır?"

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" dediler. Şöyle buyurdu: "Onlar sizden; bu ümmettendir. Onlar ateşin yakıtlarıdır."

264-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: Eğer ilim ehli gerçekten ilimlerini koruyup da hakkıyla yerli yerine koysalardı kendi zamanlarının efendileri olurlardı. Ne var ki, onlar ilimlerini dünya ehline dünyalıklarından bir şeyler elde etmek için yaydılar ve onlara karşı küçük düştüler. Peygamberiniz (sav)'den şöyle buyurduğunu duydum: "Kim bütün maksad ve gayesini, dert ve gamını tek şeyde (âhirette) toplarsa, Allah ona dünya derdini göstermez. Kim de dert ve gâysini dünyanın çeşitli hallerinde dallandırırsa, Allah onun kendisini hangi vadiye sürükleyip helak ettiğine aldırmaz."

265-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimden bazı insanlar din tahsili yapacak ve Kur'ân okuyacaklar. «Gidip emîrlerden dünyalık edinelim, dinimiz hususunda onlardan uzak kalıyoruz» diyecekler. Ama hiçbir şey elde edemeyeceklerdir. Tıpkı dikenli ottan sadece dikenden başka bir şey elde edilmediği gibi." Muhammed b. es-Sabbah bunu "Onlara yaklaşmaktan sadece yanlışlık elde edilir" şeklinde açıkladı.

266-Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Bazı insanlar gelecek ve Kur'ân'ın müteşâbih âyetleri hususunda sizinle tartışacaklar. Onları alıp sünnet (ehlin)e götürün. Çünkü sünnet ehli Allah'ın Kitâb'ını (herkesten) daha iyi bilirler."

267-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Ona bir şey sordular. Huzeyfe'ye dönüp "Acaba bu adam bana bunu niye soruyor?" deyince, Huzeyfe şöyle dedi: "Öğreniyorlar, sonra bırakıyorlar." Bunun üzerine İbn Mes'ûd (ra) soruyu sorana şöyle dedi: "Allah'ın Kitâb'ından, Peygamberin sünnetinden bize sorduklarınıza cevap verip sizi bilgilendirdik; kendi icat ettiğiniz meseleler hakkında ise cevap veremeyiz."

268-İbn Ömer (ra)'dan:

Ona bir soru sordular; şöyle dedi: "Henüz olmayan şey hakkında soru sorma! Çünkü (babam) Ömer'in, olmayan bir şey hakkında soru soran kimseye lânet ettiğini duydum."

269-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Ortadan kalkmadan ilme sarılmalısınız. Onun ortadan kalkması, ilim ehlinin yok olup gitmesidir. İlme sarılın; çünkü hiçbiriniz ona ne zaman muhtaç olacağını bilemez. Öyle insanlarla karşılaşacaksınız ki, Kur'ân'ı arkalarına attıkları halde, sizi Allah'ın Kitâb'ına çağırdıklarını iddia edeceklerdir. İlme sarılın! Bid'atlar uydurmaktan uzak durun, çokça araştırmaktan, derinlere dalmaktan da uzak durun! Eskiye sarılın!"

270-Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslümanlar içinde en büyük günahkâr; insanlara yasak edilmemiş olan bir şeyi sorarak onun yasaklanmasına sebep olan kimsedir."

271-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Size açıklamadığım şeyler hakkında bana soru sormayın! Çünkü sizden öncekiler, çok soru sordukları ve peygamberleriyle ihtilafa düştükleri için helâk olmuşlardır. Size bir şey yasaklamışsam ondan uzak durun; size bir şey emretmişsem, elinizden geldiğince onu yapın!"

272-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "İnsanlar devamlı olarak size ilmi soracak, hatta şöyle diyeceklerdir: «Allah, her şeyin yaratıcısıdır. Peki Allah'ı kim yarattı?»" Ebû Hureyre (ra), bir adamın elini tutarak şöyle dedi: "Allah ve Resûlü (ne kadar da) doğru söylemiş; (bunu bana) iki kişi sordu, işte bu da üçüncüsü."

273-Bir rivâyette: "Şeytan birinize gelip; «Bunu, şunu kim yarattı?» der. En sonunda şöyle der: «Rabbini kim yarattı?» İş bu noktaya gelince, o kimse Allah'a sığınıp –bu düşünceden– hemen vazgeçsin."

274-Diğer bir rivâyette: "İnsanlar birbirlerine devamlı sorarlar; sonunda şöyle derler: «Kâinatı Allah yarattı; peki Allah'ı kim yarattı?» Kim içinde böyle bir şey hissederse «Allah'a ve O'nun peygamberlerine iman ettim!» desin."

275-Ebû Dâvud da benzerini rivâyet etmiş olup, ibaresi şöyledir: "Böyle söylediklerı zaman şöyle deyin: **«Allahu ehad, Allahu's-samed, lem yelid ve lem yûled, ve lem yekun lehu kufuven ehad (=Allah birdir. Allah Samed'dir [herkes ve her şey O'na muhtaçtır, O hiçbir kimse ve şeye muhtaç değildir]. Doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiç kimse O'nun dengi olamaz).»** Sonra üç kez solunuza tükürerek şeytandan (Allah'a) sığının."

276-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanların en kötüleri, âlimleri yanıltmak için kötü meseleler soranlardır."

277-Sa'lebe el-Huşenî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz Allah birçok şeyi farz kılmıştır. Sakın onları ihmal etmeyin! Birçok da sınır çizmiştir; sakın onları aşmayın! Birçok şeyi de haram kılmıştır, sakın onlara yaklaşmayın! Birçok şeyi de unutmaksızın gözardı etmiştir, sakın onları araştırmayın!"

278-Câbir (ra)'dan:

Dedi ki: "Lânetleşme âyetleri, sadece çok sorulduğu için nâzil olmuştur."

279-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav), sabah namazını kıldırdıktan sonra, başına üşüştürdük. Kimimiz Kur'an hakkında, kimimiz ferâiz hak

kında, kimimiz de rüya hakkında (sorular) sorardık."

280-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Harcamada iktisâd, geçimin yarısıdır; insanları sevmek aklın yarısıdır; güzel soru da ilmin yarısıdır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, İsnâdında Muhsin b. Temîm'in Hafs b. Amr'dan rivâyeti vardır ki, bu ikisi hâlleri bilinmeyen râvilerdir.]

281-el-Mikdâd b. el-Esved (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e dedim ki: "Sizden bir şey duydum, ama şüphe ettim." Şöyle buyurdu:

"Bir şeyde şüphe ederseniz bana sorun!"

"Hanımların hakkında, «Benden sonra onların sıddîklar olmalarını umarım» buyurdunuz" deyince: "Kimleri sıddîk kabul ediyorsunuz?" diye sordu. Şöyle cevapladık: "Küçük yaşta ölen çocuklarımızı." Bunun üzerine üç kere şöyle buyurdu: "Hayır öyle değil, sıddıklar sadaka veren kimselerdir."

282-İbrâhim en-Nehaî (ra)'dan:

İbn Mes'ûd (ra) dedi ki: "Sizden biri (bir meselede) şüpheye düştüğü zaman «Bu hususta ne dersin?» demesin, aksi takdirde karıştırır. Sadece bir öncekini okusun, sonra onunla kendi ihtiyacı arasında muhayyer kalsın."

283-Süleymân b. Yesâr (ra)'dan:

Bir adam Medine'ye geldi. Kur'ân'ın müteşâbih âyetleri hakkında soru sormaya başladı. Ömer, bir hurma çubuğu hazırlayarak onu çağırttı. Sonra sordu: "Sen kimsin?" "Ben Abdullah Subeyğ'im" diye cevap verdi. Ömer de "Ben de Allah'ın kulu Ömer'im" dedi ve hurma çubuğu ile adamın başına vurdu; hem de başı iyice kanayıncaya kadar vurdu. Adam şöyle demekten kendini alamadı: "Yeter ey Mü'minlerin emîri! Aklıma gelenler artık gitti."

284-Avf b. Mâlik (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetim yetmiş küsür fırkaya ayrılacaktır. Fitne bakımından en aşırıları; kendi görüşleri ile meseleleri kıyaslayıp, haramı helal, helali de haram kılanlar olacaktır."

285-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İsrâiloğullarının işi gayet düzgün gidiyordu. Değişik milletlerden aldıkları esir kadınlardan doğan çocuklar çıkıp, sorunları re'yle çözmeye başladılar, saptılar ve saptırdılar."

286-İbn Sîrîn (ra)'dan:

Dedi ki: "İlk kıyas yapan, İblis'tir. Güneş ve Ay'a da ancak kıyas yapılmak suretiyle tapılmıştır."

İblîs "Beni ateşten, onu (Âdem'i) çamurdan yarattın" diyerek ilk kıyası yapmıştır.

287-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "Fetva soran herkese fetva veren kişi mecnûndur."

288-Ubeydullah b. Ebî Ca'fer (ra)'dan: "Fetva vermeye en cür'etliniz, ateşe en cür'etli olandır."

289-el-Hakem b. Mes'ûd (ra)'dan:

Hz. Ömer'e gelip müşerrikenin (eş, anne ve annebir kardeşle birlikte olan anne-bababir iki kardeşin mirastaki payı) durumunu sormuştuk. O da (mirastan) onlara pay vermemişti. Ertesi yıl ona gidip bu hükmü (tekrar) sorduk. Bu sefer onlara (anne-bababir kardeşlere mirastan) pay verdi. Bunun

üzerine Hz. Ömer'e ("Niçin böyle yaptın?") dedik. Şöyle cevap verdi: "O (zaman), verdiğimiz hükme göre idi. Bu da (şimdi) verdiğimiz hükme göredir." [İctihâdı değiştirme hakkındaki (bâbta) Dârimî.]

290-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanına girdim; önünde bir kâtip vardı. Ona şöyle derken duydum: "(Yazmaya ara verdiğinde) kalemi kulağının üstüne koy; çünkü bu, yazana daha iyi hatırlatır."

291-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri bir mektup yazdığında onu (mürekkebin kuruması için) kumlasın, bu, işin görülmesini çabuklaştırır."

292-Selmân el-Fârisî (ra)'dan:

Hiç kimse Peygamber (sav) kadar saygıdeğer değildi. Ashâbı O'na mektup yazdıklarında şöyle başlarlardı:

"Falan'dan, Muhammed (sallallahu aleyhi vesellem)'e..."

293-İbnu'z-Zübeyr (ra)'dan:

"Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Erkam, Ömer, Osman, Ali, el-Muğîre b. Şu'be, Muâviye, Hâlid b. Saîd b. el-Âs (r.anhum) ve diğerleri, Peygamber (sav)'e kâtiplik yaptılar."

HADİS RİVAYETİ, RÂVİLERİ, YAZIMI VE İLMİN KALKMASI

294-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bizden duyup da aynen duyduğu gibi (başkasına) tebliğ eden kişinin yüzünü Allah aydınlatsın! Kendisine tebliğ edilen niceleri vardır ki, duyandan daha kavrayıcıdır."

295-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Benden bir âyet dahi olsun (başkasına) ulaştırın! İsrâiloğulları hakkında (anlatılan hâdiseleri) de anlatın, bunda bir sakınca yoktur. Kim bana karşı –demediğimi dedi diye– iftirada bulunup yalan söylerse, ateşteki yerine hazırlansın."

296-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Sizler diyorsunuz ki: Ebû Hureyre çok hadis rivâyet ediyor; neden Muhacirler ve Ensâr onun gibi (çok) hadis rivâyet etmiyorlar? Muhacir kardeşlerimi çarşı pazardaki alışverişleri meşgul ediyordu; ben ise boğaz tokluğuna Allah Resûlü (sav)'in yanından hiç ayrılmıyordum. Onların olmadığı yerde ben bulunuyor, unuttuklarını ben ezberliyordum. Ensar kardeşlerimi de malları ile meşguliyet alıkoyuyordu. Ben Suffe ashâbından miskin biriydim.

Allah Resûlü (sav), söylediği sözlerden birinde şöyle buyurmuştur: "Kim ben konuşurken elbisesini serip de konuşmamı bitirdiğimde katlarsa mutlaka söylediklerimi ezberler." İşte ben bu hadisi gözönünde bulundurup, O konuşurken üzerimdeki elbiseyi serdim, bitirince elbisemi göğsüme katladım. O günden sonra söylediklerini bir daha unutmamasıya hıfzettim."

297-Rivâyetlerinden birinde Ebû Hureyre şöyle anlatmaktadır: "İnsanlar diyorlar ki: 'Ebû Hureyre amma da çok hadis rivâyet ediyor'. Allah şâhit ki ben Allah Resûlü (sav)'e yalan bir söz isnâd ederek sizi şaşırtmam. Eğer şu âyet olmasaydı size hiç bir hadis rivâyet etmezdim: **«Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu**

Kitâb'da insanlara açıkladıktan sonra gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lânet eder, hem lânetçiler lanet eder. Ancak tevbe edenler, ıslah olanlar ve gerçeği ortaya koyanlar müstesnâ; işte onların tevbesini kabul ederim. Ben tevbeleri daima kabul eden ve merhamet edenim»." (Bakara 2/159-160)

298-Bir başka rivâyetinde: "İnsanlar derler ki: «Ebû Hureyre çok hadis rivâyet ediyor». Derken bir adama rastladım ve sordum: «Dün gece yatsı namazında Allah Resûlü (sav) ne okudu?» «Bilmiyorum» deyince, «Demek ki orada yoktun» dedim. Israrla şöyle dedi: «Hayır vardım.» Ben de dedim ki: «Ben vardım, falan falan sûreleri okudu»."

299-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'den iki kap (dolusu ilim) öğrenip ezberledim; bir tanesini size yaydım. Diğerini söylersem bu boğazım kesilir."

300-Ebû Zer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'den duyduğum bir şeyi söylememe engel olmak için keskin kılıcı —ensesini göstererek— buraya koysanız da, beni daha öldürmeden onu söyleyiveririm."

301-Ebû Humeyd ve Ebû Üseyd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer benden, kalplerinizin tanıyabileceği, tüylerinizi ürpertmeyen bir hadis duyar ve onun size yakın olduğunu görürseniz, ben o sözü söylemeye sizden daha yakınım. Eğer kalplerinizin tanımadığı, tüylerinizi diken diken eden bir söz duyarsanız ve onun sizden uzak olduğunu görürseniz bilin ki, ben ona sizden daha uzağım."

302-Muâz (ra)'dan, dedi ki:

"Kur'ân insanlara açılacak. Öyle ki, kadın, çoluk çocuk (herkes rahatlıkla) Kur'ân okuyacak. Sonra kişi kalkıp: «Ben Kur'ân okudum. Yine de bana uyulmadı» diyecek. Sonra namaz kıldıracak, ama gene uyulmayacak. Sonra evinde bir mescid edinecek, fakat gene uyulmayacak. Diyecek ki: «Kur'ân okudum bana uyulmadı; onunla namaz kıldırdım, yine bana uyulmadı, evimde mescid edindim, yine uyulmadı. Vallahi onlara Allah'ın Kitâb'ında bulamadıkları ve Resûlünden duymadıkları bir hadis getireceğim, belki uyarlar»." Muâz şöyle dedi:

"Sakın onun getirdiğine inanmayın, çünkü onun getireceği ancak sapıklık olacaktır."

303-Usâme el-Huzelî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Milletlerden kırk kişi veya daha fazlası şahitlik ederse Allah onların şehâdetlerini kabul eder. —Ya da şöyle dedi— Allah onların şehâdetlerini tasdik eder."

304-Enes (ra)'dan:

"Vallahi size tüm anlattıklarımızı, (doğrudan) Allah Resûlü (sav)'den duymuş değiliz; ama biz birbirimize hiç yalan söylemezdik."

305-Berâ (ra)'dan:

"Bütün hadisleri Allah Resûlü (sav)'den duymuş değiliz. Deve gütmemiz, bizi bundan alıkoydu; ancak arkadaşlarımız O'ndan duyduklarını bize anlatırlardı."

306-Ya'kûb b. Abdillah b. Süleymân b. Ukeyme (ra)'dan;

O babasından, o da dedesinden, dedi ki:

Peygamber (sav)'e gittim. O'na dedik ki: "Babalarımız, analarımız sana feda olsun, ey Allah Resûlü! Biz senden hadis duyuyoruz, ama aynı senden duyduğumuz gibi başkala-

rına anlatamıyoruz. Ne yapmamız gerekir?" Şöyle buyurdu:

"Haramını helâl, helâlini haram yapmadan mânâya isâbet ederseniz, hiçbir sakıncası yoktur."

307-ed-Dahhâk b. Müzâhim'den:

İbn Abbâs (ra), bir kıssacı gördü ve sordu:

"Sen nâsih, mensûh nedir bilir misin?"

"Nâsih, mensûh da nedir?"

"Nâsih ile mensûhun ne olduğunu bilmiyor musun?"

"Hayır."

"Öyleyse hem helâk oldun; hem de başkalarını helâk ettin" dedi. [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında Amiroğullarının azatlısı Ebû Râşid mevlâ Benî Âmir mevcuttur.]

308-Câbir ve Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Fâsık ve açıkça günah işleyenin aleyhinde konuşmak gıybet sayılmaz. Ümmetimin her ferdi, açıkça (pervasızca) günah işleyen dışında affedilecektir."

309-Muâviye b. Hayde (ra)'dan:

Peygamber (sav), onlara hitâben şöyle buyurmuş: "Fâciri anlatmaktan daha ne kadar kaçınacaksınız? İnsanlar (tanıyıp) sakınana kadar, onu rezil edin!"

310-Abdurrahman b. Ebzâ (ra)'dan:

Peygamber (sav) bir gün hitâb ederek müslümanlardan bir tâifeyi övdü. Sonra şöyle buyurdu: "Bazı kimselere ne oluyor da komşularına fıkıh öğretmiyor, ilim öğretmiyor, vaaz etmiyor, iyiyi emretmiyor ve onları kötülükten alıkoymuyorlar?

Diğer bazı kimselere de ne oluyor ki, komşularından ne fıkıh, ne de ilim öğreniyorlar. Onlardan öğüt de almıyorlar. Vallahi insanlar, ya komşularına öğretecekler, onlara öğüt verip iyiyi emredecekler, kötüden de alıkoyacaklar, diğer insanlar da komşularından fıkıh öğrenecek ve öğüt alacaklar, ya da ben onları hemen cezalandıracağım!" Sonra hutbeden indi. Bir grup: "Bu sözleri ile acaba kimi kasdetti?" dediler. Bunun üzerine:

"Eş'arîlerdir. Çünkü onlar fakihtir. Onların câhil sucuları vardır, ayrıca yanlarında bedeviler de yaşamaktadır. Ama onlara bir şey öğretmiyorlar" dedi. Eş'arîler bunu duyunca hemen Allah Resûlü (sav)'in yanına geldiler ve şöyle dediler:

"Ey Allah Resûlü! Bir kavmi övdün, ama bizi kötüledin, suçumuz nedir?"

"Bir kavim, komşularına ilim öğretecektir, fıkıh öğretecektir, onlara öğüt verecektir. Onlara iyiyi emredecek, kötüden de alıkoyacaktır. Diğer kavim de onlardan öğrenecektir. Öğüt alacak, fıkıh öğreneceklerdir. Aksi halde onların cezasını hemen vereceğim" buyurdu.

Onlar da: "Ey Allah Resûlü! Onlara bizden başkası vaaz veriyor mu?" dediler.

Peygamber (sav) onlara sözünü tekrarladı; onlar da karşı sözlerini tekrarladılar. Peygamber (sav), aynı şeyi tekrar edince, şöyle dediler: "Bize bir yıl mühlet ver." Onlara, komşularını eğitmek ve fıkıh öğretmek, öğütte bulunmak için bir yıl mühlet verdi. Sonra Peygamber (sav) şu âyeti okudu: **"İsrâiloğullarından inkâr edenler, Dâvud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlenmişlerdi. Bu, baş kaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi."** (Mâide 5/78)

311-Kerdûs b. Amr (ra)'dan:

Bedir ehlinden bir adam duydum (Şu'be dedi ki: sanırım o Alî'dir). Dedi ki: Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Ayrıntılı anlatılması, bana göre şu şu... konulardan bahsedilmesinden daha iyidir." Şu'be dedi ki (Abdülmelik'e):

"Ayrıntılıdan ne kastedildi?" dedim; "Kıssalar" diye cevap verdi.

312-Şu'be (ra)'dan:

Dedi ki: "Bu hadis sizi, Allah'ı zikretmekten, namaz kılmaktan ve sıla-ı rahimden alıkor. Vazgeçiyorsunuz değil mi?"

313-Râfi' b. Hudeyc (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in elinde bir iğne gördüm. "Bu nedir?" diye sordum, şöyle buyurdu: "Bununla zikredip öğüt alıyorum." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

314-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir topluluk Allah Resûlü (sav)'in kapısının önünde Kur'ân hakkında tartışıyordu. Allah Resûlü (sav), yüzünün rengi değişmiş bir halde çıkıp şöyle buyurdu: "Ey kavmim! İşte bu yüzden milletler helak olmuştur. Kur'ân (âyetleri) birbirini tasdik eder, siz onun bazı (âyetlerini) bazı âyetleriyle yalanlamayın!"

315-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Benden bir şey yazmayın! Kim benden Kur'ân'ın dışında bir şey yazmışsa onu hemen silsin!"

316-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e vahiy yazardım. O'na vahiy geldiği zaman, şiddetli bir hal alır, çok terlerdi; üzerinden inci taneleri gibi ter boşanırdı. Vahiy bitince o hal geçerdi. Yanına bir parça koyun kürek kemiği ve parçasıyla girerdim, O söyler ben de yazardım. Bitirinceye kadar Kur'ân'ın ağırlığından ayaklarım nerdeyse kırılacak gibi olur, yürüyemeyeceğimi sanırdım. Yazma işini bitirdiğimde bana "Oku bakalım!" derdi, ben de okurdum, bir eksiklik varsa düzelttirirdi. Sonra o (yazdıklarımla) insanlara çıkardım.

317-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'den, duyduğum her şeyi yazardım. Ancak Kureyş beni bundan alıkoydu. Dediler ki: "Sen her söylediğini yazıyorsun, Allah Resûlü (sav) bir insandır, kızgınlık halinde de, hoşnutluk halinde de konuşabilir."

Sonra yazmaktan vazgeçtim. Bunu Allah Resûlü (sav)'e anlatınca, mübarek parmağıyla ağzını göstererek şöyle buyurdu: "Yaz! Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, buradan haktan başka hiçbir şey çıkmaz."

318-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Ensar'dan bir adam dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Ben senden hadis dinliyorum, ama bir türlü ezberleyemiyorum." Bunun üzerine (sağ) eliyle yazıyı kastederek: "Sağ elinden yardım iste!" buyurdu. [Tirmizî. Ayrıca bu hadis için "münker'dir" dedi.]

319-Ebû Hureyre (ra)'dan, dedi ki: "Peygamberin ashâbı içinde, benim kadar hadis bilen kimse yoktur. İbn Amr hâriç; çünkü o yazardı, ben yazmazdım."

320-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), yahudilerin yazısını (İbranice) öğrenmemi emretti. "Vallahi, mektuplarım konusunda yahudilere güvenmiyorum" buyurdu. Bu nedenle onların yazısını yarım ay geçmeden tam anlamıyla öğrendim. Bu dili öğrenince Allah Resûlü (sav)'in yahudilere yazacağı mektubu ben yazmaya başladım. Yahudiler de O'na bir mektup gönderdikleri zaman mektubunu ben okurdum.

321-İbn Ebî Müleyke (ra)'dan:

İbn Abbâs'a bana bir mektup yazmasını ve bazı şeyleri de benden gizli tutmasını rica eden bir mektup yazıp gönderdim. Bunun üzerine hakkımda şöyle demiş: "Çok samimî bir çocuk; ben ona bazı şeyleri seçiyorum ve ondan bazı gizlediklerim de oluyor." (Râvi dedi ki: İbn Abbâs) bir ara Alî (ra)'ın hükümlerini içeren mahkeme kararlarını getirtti ve bana ondan bir şeyler yazmaya başladı. (Hoşlanmadığı veya kabul etmediği) bir şey görünce de: "Vallahi eğer Alî bu hükmü vermişse mutlaka şaşırmıştır" diyordu.

322-Ömer b. Abdilazîz (ra)'dan:

O, Ebû Bekr b. Hazm'a bir mektup yazıp dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in hadislerini araştır ve bir kitapta topla. Çünkü âlimlerin ölmesiyle ilmin yok olup gitmesinden korkuyorum. Kitabına Peygamber (sav)'in hadisinden başka hiçbir şey koyma. Böylece onu okuyanlar ilmi yaysınlar ki bilmeyenler de öğrensinler. Zira ilim gizli kalmadığı sürece asla yok olmaz."

323-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz Allah, ilmi insanların ellerinden çekerek almaz. Ama âlimleri alarak ilmi alır. Âlimlerden kimse kalmayınca, insanlar câhil önderler edinirler, onlara sorarlar, onlar da fetva verirler; hem kendileri sapar, hem de onları saptırırlar."

324-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile beraberdik, gözüyle semâya baktı ve şöyle dedi: "Şu an, ilmin insanlardan çalınma zamanıdır; hattâ (gün gelecek) ilim adına hiçbir şeye sahip olamayacaklardır." Ziyâd b. Lebîd el-Ensârî dedi ki:

"İlim nasıl çalınacak, devamlı Kur'ân okuyoruz. Kur'ân tilâvet edip öğretiyoruz, çocuklarımıza, hanımlarımıza da öğretip okutuyoruz."

Şöyle buyurdu:

"Ey Ziyâd! Annen seni yetim bıraksın! Seni Medine halkının fakihlerinden sayacak olursam, (şuna dikkatini çekmek isterim) söyle bakalım! İşte Tevrat yahudilerin elinde, işte İncil hıristiyanların elinde, bu kitapların onlara faydası oluyor mu?"

Cübeyr dedi ki: "Ubâde b. es-Sâmit (ra)'a rastladım, dedim ki: «Kardeşin Ebu'd-Derdâ ne anlatıyor duyuyor musun?» Söylediklerini ona anlatınca, şöyle dedi: «Doğru söylemiş. İstersen yeryüzünden kalkacak olan ilk ilmi sana bildireyim. Yeryüzünden kalkacak olan ilk ilim, huşû'dur. Câmiye girip de huşû içinde tek bir adam göremeyeceğin günler, çok yakındır»."

325-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âlimin ölümü İslam'da öyle bir gedik açar ki, geceyle gündüz birbirlerini kovaladıkça, (bu gedik) kapanmaz." [Bezzâr tahrîc etmiş ve isnâdının garîb olduğunu söylemiştir.]

326-Muâz b. Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu ümmet üç şey zuhûr etmedikçe şeriat üzere olacaktır: Onlardan ilim alınmadıkça, çok yemin eden türediler çıkmadıkça, Saffârûn çıkmadıkça." "Saffârûn veya Sakkârûn nedir ey Allah Resûlü?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Âhir zamanda selamları, lânetleşmekten ibaret olacak olan türemeler."

PEYGAMBER (SAV)'E YALAN NİSBET ETMEK, BUNDAN KAÇINMAK VE O'NDAN SAHİH OLARAK GELENLERİ YALANLAMAK

327-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Benim adıma yalan söylemeyin! Kim benim adıma yalan söylerse, ateşe girer."

328-el-Muğîre (b. Şu'be) (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bana karşı (demediğimi dedi diye) yalan uydurmak, herhangi biri adına yalan söylemek gibi değildir. Kim benim adıma yalan söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın!"

329-Bezzâr'ın İbn Mes'ûd (ra)'dan rivâyetinin lafzı: "Kim insanları saptırmak için kasıtlı olarak benim adıma yalan söylerse..."

330-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'in elbisesi gibi bir elbise giydi. Medine'deki haneye geldi ve dedi ki: "Peygamber (sav), bana istediğin eve girebilirsin" dedi. Şöyle cevap verdiler:

"Hayatımız boyunca Allah Resûlü (sav)'in çirkin bir şeyi ve ahlaksızlığı emrettiğini görmedik.." Adama bir oda hazırladılar, sonra Allah Resûlü (sav)'e haber gönderip durumu bildirdiler. Bunun üzerine o, Ebû Bekr ile Ömer'e şöyle buyurdu: "Haydi oraya gidin, eğer adamı diri bulursanız önce öldürün, sonra ateşe atıp yakın! Gittiğinizde yapacak bir şeyin kalmamış olarak görürseniz, onu yine de ateşte yakın!" Geldiler; gece küçük su dökmeye çıktığında yılan tarafından sokulup öldüğünü gördüler. Nâşını ateşe atıp yaktılar. Sonra Allah Resûlü (sav)'e dönüp durumu anlattılar. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Kim bana karşı (demediğimi dedi diye) yalan (uydurup) söylerse, ateşteki yerini hazırlasın!"

331-Enes (ra)'dan:

Size çok hadis rivâyet etmemden beni alıkoyan, Allah Resûlü (sav)'in şu sözüdür: "Kim kasden (benim demediğimi dedi, diye) bana karşı yalan söylerse, ateşteki yerini hazırlasın!"

332-İbnu'z-Zübeyr (ra)'dan:

Babama dedim ki: "Falan, falanın Peygamber (sav)'den hadis naklettikleri gibi neden sen de (çok) nakletmiyorsun?" Şu cevabı verdi:

"Ben müslüman olduğum günden beri O'nun yanından hiç ayrılmadım; ancak şöyle buyurduğunu duydum: «Kim benim adıma yalan söylerse, cehennemdeki oturağını hazırlasın!»"

333-Evs b. Evs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim peygamberine, yahut gözlerine, ya da anne babasına karşı (demediklerini dedi, görmediğini gördü, diye) yalan uydurursa cennet kokusunu asla alamaz."

334-Mücâhid (ra)'dan:

Büşeyr el-Adevî, İbn Abbâs (ra)'a gelip "Allah Resûlü (sav) buyurdu ki.." diyerek hadis nakletmeye başladı. İbn Abbâs ona hiç aldırmadı, yüzüne de bakmadı, derken Büşeyr şöyle dedi:

"Sana Allah Resûlü (sav)'den hadis naklediyorum, sen hiç aldırmıyorsun, üstelik beni dinlemiyorsun da?" İbn Abbâs (ra) şu cevabı verdi:

"Biz bir zamanlar herhangi biri «Allah Resûlü (sav) buyurdu ki..» diye başlayarak hadis rivâyet ettiğinde kulak kesilir dinlerdik; baktık ki insanlar yalan yanlış herşeyi nakletmeye başladılar; o zaman, insanlar-

dan bildiklerimizden başka (rivâyetleri) almamaya karar verdik."

335-Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimin helâkı şu üçünde olacaktır: Kaderiyye (kaderi inkarcılık), asabiyye (soy sopla övünme, ırkçılık) ve iyice tedkik ve tespit etmeden rivâyet."

336-Semure (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim benden, yalan olduğunu bildiği halde bir hadis naklederse kendisi de yalancılardan birisidir."

337-Abdurrahman b. Ebî Leylâ (ra)'dan:

Zeyd b. Erkam'a dedim ki:

"Ne olur bize biraz Allah Resûlü (sav)'in hadislerinden naklet."

"Yaşlandık, unuttuk; O'ndan hadis nakletmek zordur" diye cevap verdi.

338-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'den birçok hadis duydum ve ezberledim; onları anlatmama mâni olan, arkadaşlarımın bana muhâlif düşmelerini istemeyişimdir."

339-Alî (ra)'dan:

Size Peygamber (sav)'den bir hadis anlattığım zaman, bilin ki o, en ilgi çekici, en güzel yol gösterici, kişiyi en mükemmel takvaya ulaştırıcıdır."

340-Amr b. Meymûn (ra)'dan:

Her perşembe akşamı İbn Mes'ûd (ra) ile görüşürdüm. Herhangi bir şey hakkında hiç kimseye: "Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu" gibi bir şey dediğini duymazdım. Bir akşam: "Allah Resûlü (sav) buyurdu ki.." dedi. Başını eğdi; baktım ki gömleği çözülmüş, rengi solmuş, gözleri incelmiş, damarları şişmiş (perişan bir vaziyette). Biraz sonra, "Allah Resûlü (sav) (öyle) veya aşağı yukarı, ya da buna yakın yahut da buna benzer buyurdu" dedi.

341-(Ensâr'dan olan) Karaza b. Kâ'b (ra)'dan:

Ömer bizi Kûfe'ye gönderirken yolcu etmek istedi ve bizimle beraber "Sırâr" denilen yere kadar yürüdü ve "Sizinle buraya kadar neden yürüdüm, biliyor musunuz?" diye sordu. "Allah Resûlü (sav)'in sohbetinin hakkı, ya da Ensâr'ın hakkı için yürüdün" dedik. Şöyle dedi: "Size anlatmak istediğim bir husus için yürüdüm ki sizinle yürüdüğümü hatırlar da onu aklınızdan çıkarmazsınız; öyle bir kavme (Kûfe ahalisine) gidiyorsunuz ki, onların göğüslerinde, kazanın kaynarken çıkardığı ses gibi bir Kur'ân sesi vardır. Sizi gördükleri zaman boyunlarını uzatırlar ve "İşte Muhammed (sav)'in ashâbı" derler.

Allah Resûlü (sav)'den az hadis rivâyet edin. Ben de sizin (sevapta) ortağınızım."

342-Selmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim hakkımda (demediğimi dedi) diye yalan söyleyip iftirada bulunursa, ateşteki evine hazırlansın! Kim de kendisine ulaşan hadisimi reddederse, Kıyâmet gününde onun hasmı olurum. Benden size bir hadis ulaşıp da onu(n sahih olup olmadığını) bilemezseniz, «Allah en iyi bilendir» deyiniz!"

343-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim benden kendisine ulaşan hadisi yalanlarsa, üç şeyi yalanlamış olur: Allah'ı, Resûlünü ve o hadisi rivâyet edeni"

TEMİZLİK BAHSİ

344-Ebû Mâlik el-Eş'arî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Temizlik imanın yarısıdır. «**el-Hamdu lillah**» Mizân'ı doldurur; «**Sübhânallahi ve'l-hamdü lillahi**» göklerle yer arasını doldururlar yahut doldurur; namaz nurdur; sadaka bürhândır; sabır ışıktır. Kur'ân ise, ya lehine ya da aleyhine bir delildir. Tüm insanlar sabah erken çıkarlar, kimi nefsini satar; kimi onu ya azat edip (ateşten) kurtarır, ya da helâk eder."

SULARIN HÜKÜMLERİ

345-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip şöyle sordu:

"Gemiye binip denize açılıyoruz; yanımızda az su oluyor; onunla abdest alırsak, susuz kalabiliriz. Bu durumda, deniz suyundan abdest alabilir miyiz?" Şöyle buyurdu:

"Onun suyu temizdir, (içinden çıkan) ölüsü de helâldir."

346-Ebû Saîd (ra)'dan:

Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Sana Budâa kuyusundan su çekilip getiriliyor, oysa o kuyuya köpek leşleri, hayız bezleri, insan dışkıları atılıyor." Şöyle buyurdu: "(Bol) su temizdir, hiçbir şey onu necis kılmaz."

347-Diğer rivâyet: "Budâa kuyusundan abdest alabilir miyiz? O kuyuya (bilindiği gibi) hayız bezleri atılıyor" (dedik).

348-Ebû Dâvud şunu da ekledi:

Kuteybe'den duydum, dedi ki:

Budâa kuyusunu bilen birine sorarak; dedim ki: "Onun suyu ne kadardır?"

"Fazlalaştığı zaman göbek altına kadar yükselir."

"Azaldığı zaman?"

"Avret mahalline varmaz."

Ebû Dâvud dedi ki: "Cübbem ile (genişliğini) ölçtüm, üzerine doğru çektim; sonra ölçtüm; genişliği altı arşın geldi. Sonra (kuyunun içinde bulunduğu) bostanın bakıcısına sordum:

«Bu zamana kadar kuyunun yapısında hiç değişiklik oldu mu?» Cevap verdi:

«Hayır.» Baktığımda suyun rengi değişmişti."

349-İbn Ömer (ra)'dan:

Çorak bir arazide (evcil) hayvanların ve yabani hayvanların gelip su içtikleri sular sorulurken Allah Resûlü (sav)'i işittim; cevâben şöyle buyurdu: "Su, iki kulle (yaklaşık 92 litre) miktarında olursa necis olmaz."

350-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hiçbiriniz durgun suya bevl edip de sonra orada yıkanmasın!"

351-Onun rivâyetlerindendir: "Durgun suya bevl edip de sonra abdest almasın!"

352-Rivâyetlerindendir: "Durgun suya bevl edip de sonra cünüplükten yıkanmasın!"

353-Rivâyetlerindendir: "Ey Ebû Hureyre! Peki nasıl yapalım (yıkanalım)?" dediler. "Sudan alıp alıp yıkanın" dedi.

354-Ömer (ra)'dan:

O, aralarında Amr b. el-Âs'ın da bulun-

duğu bir kâfile ile yola çıktı. Yolda bir havuzun yanına vardılar; Amr b. el-Âs dedi ki:

"Ey havuz sahibi, havuzuna yabani hayvanlar gelir mi?" Ömer atıldı ve şöyle dedi: "Ey havuz sahibi, bunu söyleme, çünkü biz yabani hayvanların peşinden su alacağız, onlar da bizim peşimizden su içecekler."

355-Rezîn der ki: Ömer'in hadisinde bazı râviler şunu da ekledi:

"Allah Resûlü (sav)'in bu tür havuzlar hakkında şöyle buyurduğunu duydum: «O hayvanların içinden alıp içtikleri (su) kendilerinindir, kalan ise bizim için hem temizleyici bir abdest ve gusül suyu, hem de içecek suyumuz olur»."

356-Humeyd el-Himyerî (ra)'dan:

Ebû Hureyre gibi Allah Nebîsi (sav)'in dört yıl sohbetinde bulunmuş bir adama rastladım; şöyle dedi: "Peygamber (sav) kadının, erkeğin artığı olan su ile yıkanmasını yasakladığı gibi, erkeğin de kadının artığı olan su ile yıkanmasını yasak etmiştir. Onun için boy abdestini ikisi birden ellerini daldırıp yıkanacakları sudan alsınlar."

357-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in hanımlarından biri leğenden su alarak yıkandı. O sudan abdest almak veya yıkanmak için Peygamber (sav) gelince, (hanımı) şöyle dedi: "Ben cünüptüm" O da: "Su cünüp olmaz" dedi.

358-Ebû Cuhayfe (ra)'dan:

Peygamber (sav) öğle sıcağında yanımıza çıkageldi; su getirtip abdest aldı. İnsanlar hemen o abdest suyuna üşüştüler. O sudan alabilen yüzüne sürdü, alamayanlar da arkadaşının elinin ıslaklığından istifade etmeye çalıştı.

359-Nâfi (ra)'dan:

İbni Ömer şöyle derdi: "Hayız ve cünüp olmadıkça erkeğin kadının artığı olan su ile yıkanmasında herhangi bir sakınca yoktur."

360-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile beraber bir leğenden yıkanırdık; ellerimiz içine beraberce girip çıkardı."

361-Yine onun rivâyetlerinden: "Benden önce davranırdı ve sonunda O'na: «(Sudan) bana da bırak, bana da bırak!» derdim."

362-Rivâyetlerinden: "Tek bir kaptan, farak adı verilen kaptan."

Süfyân der ki: "Bir farak, üç sa' (yaklaşık 9 litre) hacmindedir."

363-Rivâyetlerinden: "O, (sudan almak için) benden önce davranırdı; bazen de ben ondan önce davranırdım; «biraz da bana bırak!» derdi; ben de O'na «sen de bana bırak!» derdim."

364-Tirmizî, İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Meymûne'nin (yıkanıp da bıraktığı) artığından gusül abdesti alırdı."

365-Nesâî, Ümmü Hânî'den:

"Peygamber (sav) ve Meymûne içinde hamur bulaşığı bulunan bir leğenden yıkandılar."

366-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) zamanında erkeklerle kadınların hepsi aynı kaptan abdest alırlardı."

367-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav) bana Cin gecesi "Kabında ne var?" diye sordu.

"Hurma suyu (şırası) var" deyince, "güzel hurma ve temiz su" diyerek ondan abdest aldı.

[Tirmizî; Ebû Dâvud ise: "Ondan abdest aldı"yı zikretmeden bu hadisi rivâyet etti.]

368-Abdü'l-Cebbâr b. Vâil (r.anhumâ)'dan, o da babasından:

"Peygamber (sav)'i gördüm; kendisine bir kova getirildi, suyundan ağzını çalkaladı, sonra onu misk veya miskten daha güzel bir koku olarak kovaya püskürttü, sonra burnuna su çekip kovanın dışına boşalttı."

369-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Suyu, kokusunu ve tadını değiştiren şeyden başkası asla kirletemez."

370-İbn Mâce ise zayıf bir senedle şöyle rivâyet etti: "Ancak kokusu, tadı ve rengine ağır basan şey (suyu necis kılar)."

371-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e sordum:

"Yeni (büyük) testiden (küpten) abdest almamız mı sence daha iyidir, yoksa küçük testilerden mi?"

"Küçük testiler daha iyidir. Çünkü Allah'ın dini kolaydır, tertemizdir."

Dedi ki: "Peygamber (sav) temiz sular için adam gönderirdi, onunla su getirtip içerdi. Bununla müslümanların bereketini umardı."

372-Âişe (r.anhâ)'dan:

Güneşte su ısıttım, abdest alması için onu Peygamber (sav)'e getirdim, şöyle buyurdu: "Ey Âişe! Böyle yapma! Çünkü böyle bir su insanların beyaz (hastalığına) sebebiyet verir."

373-Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

O, O'nun (sav) için su ısıtırdı. O da abdest alırdı.

374-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav), misvâkının artık suyuyla abdest alırdı. [Bezzâr. Ancak el-A'meş, Enes'ten hadis dinlememiştir.]

NECÂSETLER

375-Ammâr b. Yâsir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) beni, önümdeki testiden iki kişiye su içirirken gördü. Balgam çıkardım, tükrüğüm elbiseme bulaştı. Önümdeki testiden elbisemi yıkamak istedim.

Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Senin balgamın ve gözlerinin yaşları testinde bulunan su mesabesindedir. Elbiseni ancak, idrar ve dışkı, büyük su olan meni, kan ve kusmuktan dolayı yıkaman gerekir."

376-Ümmü Kays b. Mıhsan (r.anhâ)'dan:

O, henüz yemek yemeyen küçük çocuğuyla Peygamber (sav)'e geldi. (Peygamber (sav) çocuğu alıp) kucağına oturttu. Çocuk onun kucağına küçük abdestini yaptı. Bunun üzerine hemen bir su getirtip onu yıkamadan üzerine serpti.

Diğer bir rivâyette: "suyu saçtı" diye geçer.

377-Ebû Dâvud'un dışındaki Altı hadis imamının Âişe (r.anhâ)'dan rivâyetlerinde: "Su getirtti ve çocuğun idrarının üzerine döktü" diye geçer.

378-Lübâbe b. el-Hâris (r.anhâ)'dan:

Hz. Alî'nin oğlu Hüseyin, Allah Resûlü (sav)'in kucağındaydı, elbisesine bevl etti. Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, elbiseni giy, gömleğini bana ver de yıkayayım." Şöyle buyurdu: "Kız çocuğunun bevlinden

giysi yıkanır, erkek çocuğun bevline ise su serpmek yeter" buyurdu.

379-Alî'den (ra) yapılan diğer rivâyette: "Yemekle beslenmedikçe bebeğin, çişine su serpilir" diye geçer.

380-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) uyurken Hasan geldi; üstüne çıkıp Peygamber (sav)'in göğsünün üzerine oturdu ve bevl etti. Enes onu üstünden kaldırmak için gidince, uyandı ve şöyle buyurdu: "Yazık sana ey Enes! Oğlumu, gözümün bebeğini bırak! Kim ona ezâ ederse, bana ezâ etmiş olur. Bana ezâ eden ise Allah'a ezâ etmiş olur." Sonra su getirtti, onun idrarı üzerine döktü ve şöyle buyurdu: "Erkek çocuğunun idrarına su dökülür. Kız çocuğunki ise yıkanır."

381-(İmam) Şafiî (ra)'dan:

Ona erkek çocuğun idrarına yalnızca su dökülmesi, kız çocuğunkinin ise yıkanmasına dair hadiş hakkında sordular. "Hepsi bir değil midir? İdrar değil midir?" dediler. Şöyle dedi: "Çünkü erkek çocuğun idrarı su ve çamurdandır, kızın idrarı ise et ve kandandır." Sonra soru sorana: "Şimdi anladın mı?" diye sorunca "Hayır." dedi. Bunun üzerine ona şu açıklamayı yaptı: "Allah Âdem'i yarattığında, Havvâ, onun eğe kemiğinden yaratıldı. Bu yüzden oğlan çocuğun idrarı su ve çamurdan, kızın idrarı ise, et ve kandan olmuş olur."

"Nasıl şimdi anladın mı?"

"Evet."

"Allah seni bu ilimle yararlandırsın!" dedi.

382-Enes (ra)'dan:

Mescidde Allah Resûlü (sav) ile beraber otururken, bir bedevî geldi ve mescidde küçük abdeste başladı. Peygamber (sav)'in ashâbı "Yavaş ol, yavaş ol!" diye bağırdılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Bırakın kesmeyin, iyice etsin!" Sonra onu çağırdı ve şöyle öğüt verdi: "Bu mescidler, idrar ve dışkı gibi şeyleri bırakmak için yapılmamıştır; Allah'ı zikretmek, namaz kılmak ve Kur'ân okumak için yapılmıştır."

Cemaatten bir adama bir kova su getirmesini emretti. Adam suyu getirdi ve o idrarı akıttı.

383-Ebû Hureyre'den nakledilen diğer bir rivâyet:

Bedevî, mescide girdiğinde iki rek'at namaz kıldı; sonra şöyle dua etti:

"Allahım! Bana ve Muhammed'e merhamet et! Bizimle beraber başka hiç kimseye merhamet etme!" Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Geniş ve bol olanı daraltttın." Sonra çok geçmeden aynı bedevî mescidin bir kenarına varıp işedi. Cemaat hemen başına üşüştü. Allah Resûlü (sav) onlara engel oldu ve şöyle buyurdu: "Siz kolaylaştırıcılar olarak gönderildiniz, zorlaştırıcılar olarak gönderilmediniz. O idrar üzerine bir kova su dökün (yeter)!"

384-Ebû Dâvud'un Abdullah b. Ma'kil'den mürsel olarak rivâyet ettiği hadiste şöyle geçer: Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Abdestini bozduğu yerin toprağından biraz alıp atın, yerine su dökün!"

385- Onun (Ebû Dâvud'un) Cündüb'den naklettiği rivâyeti:

Bir bedevî geldi, devesini çökertip bağladı, sonra mescide girip Allah Resûlü (sav)'in arkasında namaz kıldı. Allah Resûlü (sav) selâm verip namazı bitirince, bedevî devesine gitti, çözdü ve üzerine bindi. Sonra şöyle seslendi: "Allahım, bana Mu

hammed'le birlikte merhamet et, bu hususta bize hiç kimseyi ortak etme!"

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Adamı görmüyor musunuz, o mu şaşırmış, yoksa devesi mi? Ne dediğini duymadınız mı?"

"Evet" dediler.

386-Mâlik'in Yahya b. Saîd'den rivâyeti:

"Bir bedevî, mescide girdi, küçük abdestini bozmak için düğmesini çözünce, cemaat («ne yapıyorsun?!» diye) bağırdı. Adam abdestini bozdu. (Allah Resûlü) bir kova su getirilmesini emretti; getirilen suyu o idrara döküverdi."

387-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Bir kadın ona dedi ki: "Eteğimi uzatıyorum, pis yerlerden yürüyorum."

(Cevâben) dedi ki: "Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Ondan sonraki (bastığın) yer, onu (pis yerlere değen yeri) temizler."

388-Abdu'l-Eşhel oğullarından olan bir kadından Ebû Dâvud'un bir rivâyeti vardır:

(Kadın) dedi ki: Şöyle dedim:

"(Ey Allah Resûlü!) Bizim, mescide giden pis kokulu bir yolumuz var; yağmur yağdığında ne yapalım?"

"Onu takip eden daha temiz yol yok mu?" (diye sordu.)

"Evet" (dedim).

"Bu yolda pislenen, öbür yolda temizlenir" buyurdu.

389-Onun (Ebû Dâvud'un) bu hususta Ebû Hureyre'den de rivâyeti vardır:

"Biriniz ayakkabısıyla bir dışkıya basarsa, toprak onu temizler."

390-Diğer bir rivâyet: "Mestleriyle bir dışkıya basarsa; iki mestin temizleyicisi de topraktır."

391-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki: "Elbisene bulaşırsa, ya da bir yaş dışkıya basarsan, onu yıka; dışkı kuru olursa yıkaman gerekmez."

392-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in elbisesindeki meniyi yıkardım; elbisesinde su izleri bulunduğu halde namaza çıkardı."

393-Bir rivâyette: "Peygamber (sav) meniyi yıkar, sonra o elbise ile namaza çıkardı. Elbisesindeki yıkama izini görürdüm."

394-Müslim'in ayrıca şu rivâyeti de vardır:

Bir adam Âişe'ye misafir olmuştu. Sabah olduğunda Âişe, onu elbisesini yıkarken görünce: "Onun yerini yıkaman kâfi gelir. Eğer onu göremezsen, etrafına su serpersin. Ben O'nun (Peygamber'i kastederek) elbisesindeki (kuru meniyi) ovalardım. Daha sonra o elbise içinde namaz kılardı."

395-Onun (Müslim'in) Abdullah b. Şihâb el-Havlânî'den de rivâyeti vardır: Diyor ki:

Âişe'de misafirdim, ihtilâm oldum, elbisemi suya batırdım; Âişe'nin câriyesi beni görüp Âişe'ye bildirdi. Bana şöyle bir haber saldı:

"Niçin elbiseni böyle yaptın?"

"Uykulu kimsenin rüyasında gördüğünü gördüm" deyince, şöyle dedi:

"Elbisende bir şey gördün mü?"

"Hayır" dedim.

"Eğer bir şey görürsen yıkarsın. Allah Resûlü (sav)'in elbisesindeki (meniyi) kuru ise elbisesinden tırnağımla kazırdım" dedi.

396-Ebû Dâvud'un Hemmâm'dan rivâyetinde "o (Hemmâm), Âişe'nin yanında misafirdi, ihtilam oldu" ibaresi geçmiştir.

397-Tirmizî'nin rivâyeti:

O (Âişe), misafirini sarı bir çarşafta yatırmıştı. (Misafir) ihtilam olunca çarşafı Âişe'ye göndermeye utandı; suya batırıp yıkadı ve ona temiz olarak gönderdi." Bunun üzerine şöyle dedi: "Çarşafımızı niçin ıslatmış? Onu (meniyi) parmaklarıyla ovalaması yeterdi; ben çoğu kez Allah Resûlü (sav)'in elbisesinden parmaklarımla kazırdım."

398-Yahya b. Abdirrahman b. Hâtib (ra)'dan:

Ömer ihtilam oldu. Kafile içinde su bulamayınca bineğine bindi. Suyun yanına gelince, elbisesine bulaşan (meniyi) yıkamaya başladı. Sabah olunca, Amr b. el-Âs ona şöyle dedi: "Sabah oldu, beraberimizde (yedek) elbise var, ver elbiseni de yıkansın." Ömer'in cevabı:

"Ey As'ın oğlu hayret doğrusu! Sen elbise bulursun, amma herkes elbise bulabilir mi? Eğer ben bunu yaparsam bir sünnet (âdet) olur. Onun için (meniden) gördüğümü yıkarım, göremediğime de su serperim."

399-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Meni bir sümük mesabesindedir, onu izhirle (bir çeşit ot) olsun gider!"

400-Esmâ bn. Ebî Bekr (r.anhâ)'dan:

Bir kadın Peygamber (sav)'e gelip dedi ki: "Bizden birinin elbisesine hayız kanı bulaştığında, ne yapması gerekir?"

Şöyle buyurdu: "Önce onu (parmağınla) kazırsın, sonra su ile iyice yıkar ve (kan görülmeyen yere) su serpersin, sonra da o elbise içinde namaz kılarsın."

401-Ebû Dâvud'un rivâyetinde şöyle geçer: "Eğer kan görürse su ile yıkayıp sıksın; göremediğine su serpmekle yetinsin."

402-Âişe (r.anhâ)'dan:

Bizden biri hayız olduktan sonra temizlik zamanında elbisesinden kazır, sonra yıkardı. Onun dışında kalana da su serpmekle yetinir ve o elbise içinde namaz kılardı.

403-Onun (Buhârî'nin) ve Ebû Dâvud'un (yine Âişe'den) şöyle bir rivâyeti vardır:

"Birimizin tek bir elbisesi vardı; onun içinde aybaşı olurdu. Elbisesine kan bulaştığı zaman, tükürüğü ile onu ıslatır, tırnağıyla da kazırdı."

404-Ebû Dâvud'un rivâyeti: Muâze dedi ki: Âişe'ye sordum: "Aybaşı olan kadının elbisesine hayız kanı bulaşırsa ne yapar?"

"Onu yıkar, eğer çıkmazsa, sufra (boya) gibi bir şeyle rengini değiştirir."

405-Onun (Ebû Dâvud) ve Nesâî'nin rivâyetleri: "Peygamber (sav) ile birlikte, ben hayızlı iken aynı yatakta bulunurduk. Kanımdan bir şey bulaştığı zaman onu yıkar, sonra o elbise içinde namaz kılardı."

406-Her ikisinin (Ebû Dâvud ve Nesâî'nin) Ümmü Kays bn. Mıhsan'dan rivâyetleri:

Buyurdu ki: "Onu (kan eserini) kaburga kemiğiyle kazı, su ve sabunla da yıka!"

407-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer bir köpek birinizin kabını yalarsa, onu yedi kere yıkasın."

408-Ebû Dâvud şunu da ekledi: "Birincisi toprakla olsun!"

409-Diğer bir rivâyeti: "Yedincisi toprakla olsun!"

410-Tirmizî'nin rivâyeti: "Birincisi veya sonuncusu toprakla olmak üzere yedi

kere yıkasın! Ama kedi yalarsa bir kere yıkasın!"

411-Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî, Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:

"Sekizincide toprağa bulasın!"

412-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in zamanında köpekler mescide girer çıkardı; bundan dolayı (mescidin) içine su serpmezlerdi.

413-Ebû Dâvud'un da benzeri bir rivâyeti bulunmaktadır ki, onda şöyle geçer:

"Köpekler mescide girip çıkarlar, (hatta) içine işerlerdi."

414-Kebşe bn. Kâ'b b. Mâlik (r.anhâ)'dan —bu kadın, İbn Ebî Katâde'nin nikâhlısıydı—:

Ebû Katâde yanına girdi. Kadın ona abdest suyu hazırladı. Kedi geldi ve kaptan biraz içti. Su kabını Ebû Katâde'ye uzattı; o da içti. (Kebşe) diyor ki: Kendisine baktığımı görünce Ebû Katâde şöyle dedi:

"Ey kardeşimin kızı! Kaptan içtiğime hayret mi ediyorsun?"

"Evet" dedim. Bunun üzerine şöyle açıklama yaptı: "Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: "Kedi necis değildir, çünkü dişi olsun erkek olsun, evinizde dolaşan hayvanlardandır."

415-Ebû Dâvud'un Âişe'den benzeri rivâyeti, dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in kedi artığı su ile abdest aldığını gördüm."

416-Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında ve Bezzâr'da şöyle geçmektedir:

"Kedi, Allah Resûlü (sav)'in yanından geçerdi. O da ona çanağı uzatır, su içerdi. Sonra onun artığı olan su ile abdest alırdı."

417-Meymûne (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav)'e yağa düşen fare hakkında sual sordular. Şöyle buyurdu:

"Onu içinden çıkarıp, etrafındaki yağla beraber atın; (kalan) yağınızı da yeyin!"

418-Ebû Dâvud, Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Eğer yağ katı ise, etrafındakilerle birlikte onu çıkartıp atın, eğer sıvı ise o yağa sakın yaklaşmayın!"

419-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip dedi ki: "Fare katıklara düşü(p içinde ölü)yor; ne yapmamız gerekir?" Şöyle buyurdu: "İçinden çıkarıp at, sonra (aynı yerden) üç avuç daha al; sonra kalanı ye!"

420-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde zayıf bir isnâdla, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında leyyin bir isnâdla, İbn Ömer'den naklediyor: "Eğer (yağ) sıvı ise ondan faydalanın (atmayın)!"

421-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e içine kan damlaları düşen hamur hakkında sordular. Bunun üzerine ondan yemeyi yasakladı.

422-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), koyun derisini yüzmeye çalışan ve işi iyi beceremeyen bir kölenin yanından geçerken ona: "Sen çekil, ben sana nasıl yüzüleceğini göstereyim!" buyurdu ve elini hayvanın derisi ile eti arasına sokup koltuğuna kadar elini götürdü; sonra ayrılıp gitti, cemaate abdest tazelemeden namaz kıldırdı.

423-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Deri, tabaklandığı zaman temizlenir."

424-Müslim'in diğer rivâyeti şöyle:

Mersed b. Abdillah el-Yeznî dedi ki: İbn Va'le es-Sebâî'nin sırtında bir kürk gördüm, elimle ona dokundum. Şöyle dedi: "Neden elini sürüyorsun. Ben İbn Abbâs'a sordum, dedim ki: «Biz Mağrib'de bulunuyoruz; Berberîler ve Mecusîler de bizimle beraber yaşıyorlar. Kestikleri hayvan etlerini bize getiriyorlar; ancak onların kestiklerini yemiyoruz; içinde iç yağı bulunan deri kırbalar getiriyorlar»." İbn Abbâs (ra) şöyle dedi. "Aynı şeyi biz Allah Resûlü (sav)'e sorduk; şöyle buyurdu: «Derinin tabaklanması onu temizler»."

425-Nesâî'nin benzeri bir rivâyeti bulunmaktadır. O ve Tirmizî'nin şöyle bir rivâyetleri de vardır: "Tabaklanan her deri temizlenir."

426-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ölü bir koyunun yanından geçti ve şöyle buyurdu:

"Derisinden faydalanmıyor musunuz?"

"Ama o ölüdür" dedik. Şöyle buyurdu:

"Onun sadece yenmesi haram kılınmıştır."

427-Mâlik ve *Sünen* ashâbının benzeri rivâyetleri vardır; ancak Tirmizî'nin rivâyetinde sadece derinin tabaklanması konusu geçmektedir.

428-Ebû Dâvud'un da benzeri bir rivâyeti bulunmaktadır, ancak onda şöyle geçmektedir: Zührî tabaklanmasını kabul etmiyor (şart koşmuyor) ve şöyle diyordu: "Ondan her haliyle faydalanılabilir."

429-Mâlik ve Ebû Dâvud, Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), ölü hayvanın derisinden, tabaklandığı takdirde faydalanmayı emrederdi."

430-Nesâî'nin rivâyeti: Ölü bulunmuş hayvan derileri soruldu; şöyle buyurdu: "Tabaklanması, derinin temizlenmesi demektir."

431-Abdullah b. Ukeym (ra)'dan: Peygamber (sav) vefatından bir ay önce, Cuheyne kabilesine: "Ölü hayvanın ne derilerinden, ne de sinirinden faydalanmayın!" diye yazdırdı.

432-Onun diğer bir rivâyetinde: "Vefatından iki ay önce" diye geçer.

433-Usâme b. Zeyd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), yırtıcı hayvanların derilerini (kürk olarak) kullanmayı yasakladı."

434-el-Hasan (ra)'dan:

Ömer (ra), temettü haccından menetmek istedi. Ubeyy (b. Kâ'b) ona dedi ki:

"Bunu yapamazsın, çünkü biz Allah Resûlü (sav) ile temettü haccı yaptık." (Sonra yine Ömer) Hibre elbiselerini yasakladığında "İdrarla boyandığı için böyle yaptım" dedi. Ama Ubeyy şöyle dedi: "Bunu da yapamazsın, çünkü biz Peygamber (sav) zamanında onları giyerdik. O (Peygamber (sav) da giyerdi."

Ahmed "Hasan, ne Ömer'den ne de Ubeyy'den hadis işitmemiştir" dedi.

435-Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Avlularınızı temizleyin! Çünkü yahudiler avlularını temizlemezler."

436-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Ya'fûr adındaki eşeği

nin üzerinde, ben de terikesinde idim. Terledim; bunun üzerine yıkanmamı emretti.

437-Ebû Hureyre (ra)'dan:
"Peygamber (sav)'i gördüm, Hüseyin omuzundaydı ve salyası üzerine akıyordu."

KAZÂ-İ HÂCET (ABDEST BOZMAK)

438-Ebû Mûsa (ra)'dan:
Bir gün Peygamber (sav) ile beraberdim; küçük su dökmek istedi. Bir duvarın en tenha yerindeki kumluğa gidip küçük su döktü ve sonra şöyle buyurdu:
"Sizden biriniz küçük su dökmek istediği zaman uygun bir yer arasın!"

439-Muğîre (ra)'dan:
Peygamber (sav) tuvalet ihtiyacı için çıktığı zaman uzağa giderdi.

440-Ebû Dâvud'un Câbir (ra)'dan yaptığı rivâyet: "Allah Resûlü (sav), tuvalet ihtiyacı için çıkmak istediği zaman, kimsenin göremeyeceği uzak bir yere giderdi."

441-Ebû Hureyre (ra)'dan:
(Allah Resûlü (sav) buyurdu:
"İki lânetçiden kaçının!"
"Nedir o iki lânetleyici?" diye sordular; şöyle buyurdu:
"Halkın yolu üzerinde ve (oturdukları) gölgelikte abdest bozan kimsedir."

442-Onun (Ebû Dâvud'un) Muâz'dan rivâyeti: "Abdest bozmakta lânetlenmeye sebep olacak üç yerden kaçının: Su yolları, (insanların geçtikleri) yol ortası ve gölgelikler."

443-Huzeyfe b. Useyd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim müslümanlara, yollarında sıkıntı verirse, lânetlerini hak eder."

444-Ubeydullah b. Sercis (ra)'dan: Peygamber (sav), yerin oyuk (haşerat) deliklerine işemeyi yasak etti.
Katâde'ye dediler ki: "O deliklere bevl etmek neden hoş karşılanmaz." Çünkü deniliyor ki: "Oralar cinlerin meskenleridir" dedi.

445- Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Hiç biriniz yıkandığı yere küçük abdestini bozmasın, çünkü genellikle vesvese bundan kaynaklanır."

446-Ebû Dâvud, "Sonra dönüp orada abdest alır.." şeklinde ekledi.

447-İbn Mâce, şu ilâveyi yaptı: (Muhammed b. Yezîd,) Tanâfisî'den şöyle duymuş: "Hadiste geçen idrar yapmanın yasaklandığı yıkanma yeri, kazılmış toprak çukurudur. Şimdi ise hamamlar, kireç, tuğla ve sâireden yapılıyor. Yapılan idrar su ile akıtılabiliyor, onun için bu gibi hamamlarda abdest bozmakta herhangi bir sakınca yoktur."

448-Umeyme b. Rukayka (r.anhâ)'dan: Allah Resûlü (sav)'in hurma ağacından yapılmış bir çanağı vardı. (Geceleyin) içine küçük abdestini bozar, karyolasının altına koyardı.

449-Abdullah b. Zeyd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Evde, leğende idrar bekletilmez. Çünkü idrar bekletilen eve melekler girmez."

450-Ebû Eyyub (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Abdest bozacağınız zaman, önünüzle kıbleye karşı durmayın, arkanızı da kıbleye karşı çevirmeyin, yüzünüzü doğu veya batıya doğru çevirin!" (Ebû Eyyûb) dedi ki: "Şam'a geldiğimizde kıbleye doğru yapılmış tuvaletlerle karşılaştık. Kıbleden mümkün oldukça yönümüzü çeviyorduk, bir yandan da Allah'tan günahlarımızın affını diliyorduk."

451-Mâlik'in rivâyetinde:

Ebû Eyyûb, Mısır'da iken dedi ki: Vallahi, bu (kıbleye dönük olarak inşâ edilmiş olan) kiryâs denilen tuvaletleri ne yapacağımızı bilmiyorum. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Biriniz küçük su dökmeye ya da def-i hâcet yapmaya gittiğinde, ne önünü, ne arkasını kıbleye çevirsin!"

452-Ebû Dâvud ve Nesâî'nin Ebû Hureyre'den rivâyetleri: "Babanız yerindeyim size öğretiyorum. Biriniz helâya vardığı zaman..." Hadisi uzun olarak nakletti.

453-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Abdestini bozarken kim kıbleye karşı dönmez, ya da ona arkasını çevirmezse, kendisi için bir sevab yazılır, bir de günahı silinir."

454-Mervan el-Esfar (ra)'dan:

İbn Ömer'in devesini kıbleye karşı çökerttiğini, sonra oturup ona karşı abdest bozmaya başladığını gördüm. Dedim ki: "Bu yasaklanmamış mıydı?" "Açıklık yerde yapmak yasaklanmıştı. Kıble ile aranızda bir şey olursa bunda sakınca yoktur."

455-İbn Ömer (ra)'dan:

"Bir işimden ötürü Hafsa'nın evinin üstüne çıktım. Baktım ki Allah Resûlü (sav) oturmuş Şam'a doğru, arkasını kıbleye çevirmiş bir halde def-i hâcetini yapıyor."

456-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav)'in yanında, (evlerinde abdest bozarken) kıbleye karşı dönmekten hoşlanmayan insanlardan söz edildi; şöyle buyurdu: "Sanırım onlar bunu yapmışlardır; abdest bozmak için oturduğum yeri kıble yönüne döndürün!"

457-Ebû Vâil (ra)'dan:

Ebû Mûsâ (el-Eş'arî), idrar hususunda çok titiz davranırdı. Bir kavanoz içine idrar yapar ve şöyle derdi: "İsrâiloğullarından birinin tenine idrar bulaştığı zaman o bulaşan yeri makasla keserdi." Huzeyfe dedi ki: "Arkadaşınızın bu hususta o kadar titiz davranmamasını isterdim. Çünkü ben, Allah Resûlü (sav) ile yürürken şunu görmüşümdür: O, bir kavmin duvar arkasındaki çöplüğüne geldi, idrarını yaptı, birinizin ayakta durduğu gibi ayakta durdu ve küçük abdestini bozdu. Ondan biraz uzak durdum. Bana işaret etti, geldim ökçelerinin yanında durdum, işini bitirinceye kadar öyle bekledim."

458-Ömer (ra)'dan:

Ayakta küçük abdest bozarken Allah Resûlü (sav) beni gördü ve şöyle dedi: "İdrarını ayakta yapma!" Bundan sonra bir daha ayakta küçük abdest bozmadım. [Tirmizî; bu hadisin zayıf olduğunu söyledi.]

459-Onun (Tirmizî'nin) başka bir rivâyeti:

Ömer: "Müslüman olduğum günden beri ayakta idrar yapmadım" demiştir.

460-Yine (Tirmizî'nin) İbn Mes'ûd (ra)'dan şu rivâyeti vardır: "Ayakta idrar yapman edebe aykırıdır."

461-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Kim size Allah Nebîsi (sav)'in ayakta küçük abdest bozduğunu anlatırsa sakın inanmayın! Çünkü O, daima otururak idrarını yapardı."

462-İbn Sîrîn (ra)'dan:

Sa'd, yaslanmış vaziyette ayakta idrar yaparken öldü. Cinler şöyle dediler: "Hazrec'in ulusu Sa'd b. Ubâde'yi biz öldürdük; ona bir ok attık, tam kalbine isâbet ettirdik."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. Ancak İbn Sîrîn, Sa'd'ı görmemiştir.]

463-Abdullah b. Ca'fer (ra)'dan:

"Bir gün Allah Resûlü (sav) beni bineğinin terkisine aldı ve bana kimseye söylememem için sıkı sıkıya tenbih ettiği bir sır verdi. Peygamber (sav)'in kazâ-i hâcetini yaparken en çok tümsek ve hurma kümesi ile perdelenmekten hoşlanırdı."

464-Abdurrahman b. Hasene (ra)'dan: Allah Resûlü (sav) yanımıza geldi, yanında sığır derisinden yapılmış bir kalkan vardı; kendisine siper yapıp ona doğru idrarını yaptı. Bu arada dediler ki: "Bakın, (Allah Resûlü) kadının idrar yaptığı gibi idrar yapıyor." Bunu duyunca şöyle buyurdu: "İsrailoğullarının başına neler geldiğini bilmiyor musunuz? Onlara idrar bulaştığı zaman, bulaşan yeri keserlerdi. Biri bunu (titizliği) men etti ve (bu sebeple) kabirde azaba uğradı."

465-Diğer rivâyet: "Birinin tenine (idrar bulaşırdı)."

466-Başka bir rivâyette: "Birisinin cesedine" diye geçer.

467-Ebû Saîd (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İki adam karşı karşıya oturup avretleri açık bir halde konuşarak büyük abdest bozmasınlar. Çünkü Allah, buna gazap eder."

468-Enes ve İbn Ömer (ra)'dan:

Dediler ki: "Allah Resûlü (sav) def-i hâcet yapmak istediğinde, yere iyice eğilip yaklaşıncaya kadar elbisesini açmazdı."

469-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim sürmelenirse bunu tek yapsın; bunu böyle yapan en güzel şekilde yapmış olur. Böyle yapmamakta da herhangi bir sakınca yoktur. Kim büyük abdestten taşla silinirse teklesin (yani tek sayıda taşlar kullansın). Bunu yaparsa gayet güzel olur, yapmazsa da bir sakıncası yoktur. Kim yemek yerken dişlerinin arasına birşey kaçarsa ağzından onu atsın, diline bulaşanı ise yutsun. Bunu yapan kimse güzel yapmış olur, yapmazsa bir sakıncası yoktur. Kim büyük abdeste çıkarsa kendisini gizlesin, gizlenecek bir yer veya bir şey bulamazsa, kum veya taş yığını yapıp arkasını ona çevirsin. Çünkü şeytan, Âdemoğullarının makadlarıyla oynar. Kim böyle yaparsa güzel yapmış olur, yapmazsa da bir sakıncası yoktur."

470-İbn ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), def-i hâcet için (bazen) tâ Mağmes'e giderdi." Nâfi der ki: "Mağmes, Mekke'den iki mil uzaklıktadır."

471-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), evi için nasıl hazırlık yapıyorsa, idrar yapmak için de öyle hazırlık yapardı."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnâdında Yahyâ b. Ubeyd b. Vahy'in babasından rivâyeti vardır.]

472-Surâka b. Mâlik (ra)'dan, dedi ki:

"Peygamber (sav) bana şunu şunu öğretti..." Böyle anlatırken adamın biri alaylı bir ifadeyle: "Peygamber (sav), (nasıl) def-i hâcette bulunacağınızı öğretmedi mi?" diye sordu.

"Evet; O'nu hakla Peygamber olarak gönderene yemin ederim ki, bize (o işi yaparken) sol ayağımıza yaslanmamızı, sağ ayağımızı dikmemizi emretti" dedi.

473-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İdrardan sakının! Çünkü kabirde kulun ilk hesaba çekileceği şey odur."

474-Vâsile b. el-Eska' (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz 'su döktüm' demesin; 'idrarımı yapıyorum' desin."

475-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), helâya çıktığı zaman yüzüğünü çıkartırdı."

476-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), helaya girdiği zaman yüzüğünü çıkartıp bırakırdı."

477-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), helaya girdiği zaman şöyle derdi: "**Allahümme innî eûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis** (=Allahım! erkek şeytanlardan da dişi şeytanlardan da Sana sığınırım)."

478-Diğer bir rivâyet: "Helaya girmek istediğinde.."

479-Diğer rivâyet: "Kenefe girdiğinde.."

480-Ebû Dâvud, Zeyd b. Erkam'dan: "Helâlar şeytanların hazır bulundukları yerlerdir. Biriniz helâya gireceği zaman, şöyle desin: «**Eûzü billahi mine'l-hubsi ve'l-habâis** (=Erkek ve dişi şeytanlardan Allah'a sığınırım)»."

481-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), helâdan çıktığı zaman: «**Ğufrâneke!** (=Beni bağışla!)» derdi."

482-Ebû Zer (ra)'dan:

Helâdan çıktığı zaman şöyle derdi: "**el-Hamdu lillahi'llezî ezhebe anniye'l-ezâ ve âfânî** (=Benden sıkıntıyı gideren ve bana âfiyet veren Allah'a hamd olsun!)"

483-Diğer bir rivâyette: "**el-Hamdu lillahi'llezî ahrece annî ezâhu ve ebkâ fî menfeatihî** (=Hamd, benden sıkıntısını giderip, yararını bende bırakan Allah'a mahsustur)."

484-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz helâya girdiğinde, cinlerin gözleri ile Âdemoğullarının avretleri arasındaki perde, «**Bismillah** (=Allah'ın adıyla!)» demesidir."

İSTİNCÂ (TAHÂRETLENME)

485-Selmân (ra)'dan:

Ona denildi ki: "Peygamberiniz size her şeyi öğretti; hatta def-i hâcetin bile nasıl yapılacağını öğretti (öyle mi?)"

"Evet; def-i hâcette ya da küçük abdest bozarken, kıbleye karşı durmamızı yasakladı; sağ el ile taharetlenmeyi, üç taştan az taşla ya da hayvan derisi veya kemikle taharetlenmemizi de haram kıldı" dedi.

486-Bir rivâyette: "Bunu ona (Selmân'a) soranlar müşriklerdi."

487-Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz küçük abdest bozduğunda, uzvunu sağ eliyle tutmasın, sağ eliyle taharetlenmesin. (Su içerken) kabın içinde solumasın."

488-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in sağ eli, temizlik ve yemek içindi. Sol eli ise helâ ve sıkıntı veren herşey içindi."

489-Osmân (ra)'dan:

"Müslüman olup Allah Resûlü (sav)'e biat ettiğim günden beri, sağ elimle uzvuma dokunmadım." Bu söz, sağ eliyle taharetlenmemesiyle yorumlanmıştır.

490-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav) def-i hâcete çıktığı zaman, ben ve bizden (Ensâr'dan) bir çocuk, beraberimizde su ibriği bulunduğu halde O'nu izlerdik." Yani onunla (suyla) tahâretlenirdi.

491-Ayrıca o ikisinin (Ebû Dâvud ve Nesâî'nin) Ebû Hureyre'den şu rivâyetleri de vardır:

"Helâya çıktığı zaman, O'na su kabı veya testi içinde su getirirdim. Onunla tahâretlenirdi. Sonra elini yere sürerdi. Sonra başka bir kap getirirdim, ondaki suyla abdest alırdı."

492-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cibrîl (as) bana gelip şöyle dedi: "Ey Muhammed, abdest aldığın zaman (üzerine) su serp!"

493-Süfyân b. el-Hakem veya el-Hakem b. Süfyân (ra)'dan:

"Peygamber (sav), idrarını yaptığı zaman abdest alır, sonra üzerine su serperdi."

494-Nesâî'nin rivâyetinde: "Abdest aldığı zaman, bir avuç su alır ve: "İşte böyle yapacaksınız" buyururdu. (Râvi) Şu'be, onu (suyu) avret mahalline serptiği şeklinde açıklamıştır."

495-Mâlik, Abdurrahman b. Ubeydillah'dan:

O, Ömer'in (kazâ-i hâcetten sonra) abdest aldığı sudan pantolununun altına su serptiğini işitmiş.

496-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) idrarını yaptı. Ömer arkasında bir su testisi ile durdu. "Bu nedir ey Ömer?" diye sorunca; "Abdest alman için su" dedi.

Şöyle buyurdu: "Her küçük abdest bozduğumda abdest almakla emr olunmadım; eğer bunu yaparsam, sünnet olur."

497-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav) Kubâ ahâlisine: "Allah sizi temizliğinizle övdü, nedir o temizliğiniz?" diye sorunca, şöyle dediler: "Biz tahâretlenirken hem taşla, hem de suyla (ikisi ile birlikte) tahâretleniriz."

498-Ahmed ve Taberânî leyyin bir isnâdla Uveymir'den:

(Kubâ ahâlisi) dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Biz bir şey bilmiyorduk; ancak yahudi komşularımız vardı; onlar büyük abdeste çıktıklarında makadlarını su ile yıkarlardı. Biz de makatlarımızı onlar gibi yıkadık."

499-Ahmed, Muhammed b. Abdillah b. Selâm'dan leyyin bir isnâdla: "Kubâ ahâlisi dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Biz bunu ya-

ni su ile tahâretlenmeyi bizdeki Tevrat'ta yazılı görüyoruz."

500-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz def-i hâcete çıktığı zaman, üç tane taşla gitsin ve onlarla istincâ etsin, bu yeter."

501-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e: "İstitâbe'nin ne olduğunu sordular. Şöyle buyurdu:

"İkisi safhateyn (makadın iki yanı), öbürü de mesrebe (dışkının çıkış yeri) için olmak üzere silinmek için üç taş bulamaz mı?"

502-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav) def-i hâcete çıktı, kendisine üç taş getirmemi söyledi. İki taş bulabildim; üçüncüsünü aradım, bulamadım. Onun yerine bir hayvan tersi (tezek) alıp getirdim. İki taşı aldı, tezeği bıraktı. Şöyle buyurdu:

"Bu pistir (rik)." Nesâî'de "Riks, cinlerin yemeğidir" şeklinde bir açıklama yer almıştır.

503-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Tezek ve kemikle tahâretlenmeyin! Çünkü bunlar, cin kardeşlerinizin azığıdır."

504-Ebû Dâvud'un rivâyeti: Cin heyeti, Allah Resûlü (sav)'e geldiklerinde dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Ümmetini, kemik, tezek veya kömür ile tahâretlenmekten menet! Çünkü Allah bizim rızkımızı onlarda kıldı." Bunun üzerine Peygamber (sav) bizi bundan alıkoydu.

505-Rezîn, Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Nusaybin cinlerinden bir heyet, benden azık istediler; sakın kemikle ve tezekle tahâretlenmeyin. Çünkü onlar, cin kardeşlerinizin yemekleridir."

"Bunlar cinlere ne fayda sağlayabilirler ki?" diye sorduklarında, şöyle buyurdu: "Buldukları kemik üzerinde behemehal biraz et bulurlar; buldukları tezek içinde de mutlaka bir tat bulurlar."

506-Ebû Dâvûd ve Nesâî, Ruvayfi'den uzun olarak rivâyet ettiler:

"Kim sakalına kıvırcık bir şekil verirse; atın boynuna tel takarsa; ya da bir hayvan tezeği ya da kemikle tahâretlenirse, hiç şüphe yok ki Muhammed ondan uzaktır."

507-Ömer (ra)'dan:

Küçük abdestini bozdu ve uzvunu toprakla sildi. Sonra bize dönüp, şöyle dedi: "Bize böyle öğretildi."

508-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"On şey fıtrattan (peygamberlerin âdetlerinden)dır: Bıyık kısaltmak, sakal uzatmak, misvak kullanmak, burnuna su çekmek, tırnakları kesmek, parmak boğumlarını yıkamak, koltuk altını traş etmek, etek traşı olmak ve intikâsu'l-mâ." Mus'ab b. Şeybe der ki: "Onuncusunu unuttum. Herhalde ağzına dolu dolu su vermek olacak."

Vekî' der ki: "İntikâsu'l-mâ demek, istincâ yani büyük abdestten su ile temizlenmek demektir."

ABDEST'İN FAZİLETİ

509-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Size, Allah'ın hataları sildiği ve dereceleri yükselttiği şeyi göstereyim mi?"

"Evet ey Allah Resûlü!" dediler; şöyle buyurdu:

"Zor da olsa abdesti usûlüne uygun güzelce almak, mescide (giden) adımları sıklaştırmak, namazdan sonra (bir sonraki) namaz(ı) beklemek. Bu (bekleyiş, tıpkı mücâhidin) nöbet bekleyiş(i gibi)dir." —Bu son cümleyi üç kere söyledi—.

510-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslüman veya mü'min kul, abdest alıp da yüzünü yıkadığı zaman, gözüyle bakarak işlemiş olduğu her günah, su ile beraber yüzünden çıkıp gider; ya da suyun en son damlasıyla çıkıp gider. Ellerini yıkadığı zaman, eliyle işlediği bütün günahlar su ile veya suyun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayakları ile yürümek sûretiyle işlemiş olduğu her türlü günah, su ile veya suyun en son damlasıyla birlikte çıkıp gider. Kısaca (abdestin sonunda) günahlardan tertemiz arınır."

511-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

Develeri otlatma nöbeti bizdeydi. Nöbet bana gelmişti; akşam üzeri döndüğümde, Allah Resûlü (sav)'e ayakta cemaate hitap ederken yetiştim. Şöyle buyuruyordu: "Herhangi bir müslüman (âdâbına uygun) güzel bir abdest alıp tam bir ihlas içinde iki rek'at namaz kılarsa, cennet ona vâcib (hak) olur." " Ne kadar güzel bir şey bu!" dedim. Baktım ki önümde duran biri: "Bundan önce söylediği daha güzeldi" diyor.

Bir de baktım ki, Ömer değil mi? Allah Resûlü şöyle buyurdu: "Sizden biriniz güzel bir abdest alıp da: "**Eşhedu en lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh, ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Resûluh** (=Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, bir olduğuna, ortağı bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim)" derse muhakkak ona cennetin sekiz kapısı açılır ve içeriye istediğinden girer."

512-Ebû Dâvud'da şöyle geçmektedir: "Dedim ki: 'Vay be! Ne kadar cömertçe bir ikram bu!" Ayrıca "Abdesti gayet güzel alırsa..." sözü yanında "Sonra gözünü göğe kaldırdı" ibaresi yer almaktadır.

513-Tirmizî ise: "Kulu ve Resûlü" sözünden sonra şunu ilâve etti: "Allahım! Beni çokça tevbe edenlerden, çokça temizlenenlerden kıl!"

514-Osmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim (âdâbına riayet edip) güzelce abdest alırsa, tırnaklarının altına varıncaya dek, vücudundan bütün günahları çıkar."

515-Diğer bir rivâyette:

"O, abdest alıp dedi ki:

'Allah Resûlü (sav)'in de bu abdestim gibi abdest aldığını gördüm.' Dedi ki: 'Kim böyle abdest alırsa tüm geçmiş günahları bağışlanır, mescide yürümesi ve orada namaz kılması artık onun için bir nâfile (fazladan alacağı bir sevab) olur."

516-Ahmed ile Ebû Ya'lâ şunu ekledi-ler: "Osmân, abdestten sonra güldü ve arkadaşlarına dedi ki:

'Niye güldüğümü sormayacak mısınız?'

'Niye güldün ey müminlerin emiri?' dediler; şu cevabı verdi:

'Peygamber (sav)'in benim gibi abdest aldığını, abdestten sonra da güldüğünü gördüm. Buyurdu ki: 'Neden güldüğümü bana sormayacak mısınız?'

'Ey Allah Resûlü neden güldün?' diye sordular; şöyle buyurdu:

'Kul, abdest suyunu istediği zaman' benzerini zikretti.

517-Abdullah es-Sunâbihî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul abdest alırken ağzını çalkaladığında, ağzıyla işlediği günahları çıkar; burnuna su çektiği zaman, burnundan işlediği günahlar çıkar; yüzünü yıkadığı zaman, yüzünden günahlar çıkar; hatta gözlerinin kirpiklerinin altından da günahlar çıkar. Ellerini yıkadığı zaman ellerinden günahlar çıkar. Hatta ellerinin tırnakları altından da günahlar çıkar. Başını meshettiği zaman, başından da günahları çıkar, hatta kulaklarından da günahları çıkar. Ayaklarını yıkadığı zaman, ayaklarından günahları çıkar; hatta ayaklarının tırnakları altından da günahları çıkar. Sonra mescide yürümesi, orada namaz kılması artık onun için (fazladan sevab kazanma) vesîlesi olur."

518-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim abdest üzerine abdest alırsa, Allah kendisine, buna karşılık on sevab yazar."

519-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim abdest alıp da: '**Sübhanekellahümme ve bi-hamdik. Estağfiruke ve etûbu ileyk** (=Allahım! Seni hamdinle tesbih ederim. Günahlarımın bağışlanmasını senden dilerim ve sana tevbe ederim)' derse, bu bir kağıda yazılır, sonra mühürlenip Arş'ın altına kaldırılır. Kıyamet gününe kadar o mühür kırılmaz."

520-Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ındaki rivâyeti: "Kim Kehf sûresini okursa onun için, (bulunduğu) yerden Mekke'ye kadar olan mesafe kadar bir nur olur. Kim sonundan on âyet okur ve sonra Deccal çıkarsa; Deccal ona hiçbir zarar veremez. Kim abdest alıp da: "**Sübhanekellahümme ve bi-hamdike. Lâ ilâhe illâ ente. Estağfiruke ve etûbu ileyke** (=Allahım, seni hamdinle tesbih ederim. Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Senden mağfiret dilerim ve sana tevbe ederim)' derse bu, bir kağıda yazılır. Sonra mühürlenir, kıyamet gününe kadar o mühür kırılmaz."

Ebû Saîd, bunu merfû (Peygamber'in sözü) olarak nakletti.

521-Nesâî, *Amelü'l-yevm ve'l-leyle* adlı kitabında bu hadisi tahrîc ettikten sonra der ki: "Bu hadisin merfû olarak rivâyet edilmesi yanlıştır; doğrusu onun mevkûf (yani Ebû Saîd'in sözü) olduğudur." Sonra Nesâî, bu hadisi Sevrî ile Gunder'in vasıtasıyla Şu'be kanalıyla mevkûf olarak rivâyet etmiştir.

522-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim (âdâbına uygun) güzel abdest alır, sonra kalkıp farz namazını kılarsa, ayağıyla yürüdüğü, eliyle tuttuğu, kulakları ile dinlediği, gözleri ile baktığı ve içinden geçirdiği bütün günahları bağışlanır."

523-Diğer bir rivâyet: Denildi ki: "Ey Ebû Umâme! Hemen kalkıp namaz kılarsa onun için bu namaz nâfile (fazladan) olur mu?"

"Hayır, nâfile ancak Peygamber (sav) için söz konusudur; günahlar içinde boğulan bir kimse için nâfile olur mu? Böyle bir namaz, ancak onun için bir fazilet ve ecir vesîlesi olur."

524-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimden iki adam vardır; (örneğin) biri gece kalkıp kendi nefsini abdestle tedavi eder; düğümlü olan bu adamın elini yıkadığı zaman bir düğümü çözülür; yüzünü yıkadığı zaman bir düğümü daha çözülür; başını meshettiği zaman bir düğümü daha çözülür; ayaklarını yıkadığı zaman bir düğümü daha çözülür. Sonra Allah Teâla şöyle buyurur: 'Kuluma bakın kendini ne güzel tedavi ediyor! Bu kulum benden ne isterse veririm!"

ABDESTİN ALINIŞ ŞEKLİ

525-(Ali (ra)'dan.)

Abdu Hayr anlatıyor: Ali bize geldi, namaz kılmıştı; bizden abdest suyu istedi. "Namaz kıldığı halde abdest suyunu ne yapacak? Galiba bize abdestin nasıl alınacağını öğretecek" (dedik). İçi su dolu bir kap, bir de leğen getirildi. Kaptan sağ eline biraz su boşaltıp ellerini üç kez yıkadı. Sonra ağzına üç kere su verip yıkadı, sonra burnuna üç kere su çekip yıkadı. Su aldığı avucu ile sümkürdü. Sonra yüzünü de üç kere yıkadı. Sonra sağ kolunu üç kere yıkadı, sol kolunu da üç kere yıkadı. Sonra elini tekrar kaba uzatıp başını bir kere meshetti. Sonra sağ ayağını üç kere, sol ayağını da üç kere yıkadı. Sonra dedi ki: "Kim Allah Resûlü (sav)'in abdestini öğrenmek isterse, işte bu O'nun abdestidir."

526-Onun rivâyetlerinden: "Kabı sağ eline alıp sol eline döktü ve ellerini üç kere yıkadı..." Benzerini zikretti.

527-Rivâyetlerindendir: "Sonra tek su ile ağzına su verip yıkadı, burnuna da su çekip yıkadı."

528-Diğer rivâyet: "İbn Abbâs (ra), Alî'nin yanına girdi; su dökülmüş bitmişti. Onun gibi o da abdest suyu istedi." Ayrıca bu rivâyette şu ibare geçmektedir:

"Ağzına su verip yıkadı, burnuna su çekip yıkadı. Sonra su kabına iki elini birden sokup iki avuç su alıp yüzüne vurdu, sonra iki baş parmağını kulaklarına yakın bir yerden aşağı doğru çekti. İkinci ve üçüncüsünü de böyle yaptı (yani yüzünü üç kere yıkadı). Sonra sağ eliyle bir avuç su aldı, alın saçına döktü. Onu yüzüne doğru akmasına fırsat vermesi için öyle bırakıverdi. Sonra kollarını dirseklere kadar üç kere yıkadı. Sonra başını ve kulaklarının arkasını meshetti. Sonra ellerini tekrar kaba sokup bir avuç su aldı. Terlik bulunan ayağına döküp yıkadı. Sonra öteki ayağını da yıkadı."

(Abdullah el-Havlânî der ki: İbn Abbâs'a) dedim ki: "Ayakları terlikli olduğu halde mi?" "Evet terlikleri giyinikken; üç kere!" dedi.

529-Rivâyetlerden birisi de Hüseyin'(in babası Hz. Ali')dendir; onun rivâyetinde şöyle geçer:

"(Ali) sonra abdest suyunun artığını ayakta içti." Ben hayret edince, beni gördü ve şöyle dedi: "Hayret etme! Baban (deden) Peygamber (sav)'in böyle yaptığını gördüm.

530-Rivâyetlerden birisi de şudur: "Tek avuç su ile (üç kere) hem ağzını yıkadı, hem de burnuna su çekip yıkadı."

531-(Osmân (ra)'dan)

Humrân der ki: (Osmân,) bir kap su getirtti. Sudan üç kere avuçlarına boşaltıp ellerini yıkadı. Sonra sağ eliyle kaptan su alıp üç kere ağzını yıkadı. Üç kere de burnuna çekip yıkadı. Üç kere yüzünü yıkadı, üçer kere kollarını dirseklerine kadar yıkadı. Sonra başını meshetti; sonra ayaklarını üçer

kere topuklarına kadar yıkadı. Sonra şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in böyle abdest aldığını gördüm. Abdestini bitirdikten sonra şöyle buyurmuştu:

"Kim benim bu abdestim gibi abdest alıp da, içinden (dünyevî) herhangi bir günah geçirmeyerek iki rek'at namaz kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

532-Ebû Dâvud'un da aynı rivâyeti vardır; ancak onda şu ibare geçmektedir: "Başını üç kere meshetti."

533-Onun diğer rivâyeti: "Üç kere ağzına su alıp yıkadı, üç kere de burnuna su çekip yıkadı."

534-Diğer rivâyet: "Sağ eliyle sol eline su boşaltıp, sonra bileklerine kadar yıkadı."

Nesâî'nin de benzer bir rivâyeti vardır.

535-Altı hadis imamının, Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Ensârî'den de buna benzer rivâyetleri vardır ki, onda şöyle geçmektedir:

"Başını meshettiğinde ellerini, başının ön kısmından başlayarak öne ve arkaya doğru çekti. Yani başının önünden başlayıp ense kısmına kadar ellerini çekti. Sonra ellerini geri çekip tâ başladığı yere kadar götürdü."

536-Diğer rivâyet: "İkişer kere abdest aldı (yani azalarını ikişer defa yıkayarak abdest aldı)."

537-Diğer bir rivâyet: "Tek avuçla ağzına su aldı ve burnuna su çekip üçer kere yıkadı."

538-Diğer rivâyet: "Başını ellerinden artan suyla meshetti."

539-Diğer rivâyet: "Ellerinin artığından ayrı bir suyla meshetti."

(Bu ibare hakkında) Tirmizî "Doğru olan da budur" dedi.

540-Diğer rivâyet: "Yüzünü üç kere, ellerini iki kere, ayaklarını iki kere yıkadı, başını da iki kere meshetti."

541-Ebû Dâvud, el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb'den benzerini rivâyet etti. Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Kulaklarının iç ve dışlarını meshetti; parmaklarını kulak deliğine soktu."

542-Nesâî'nin Ebû Abdillah Sâlim Sebelân'dan yaptığı rivâyete göre Âişe (r.anhâ), ona Peygamber (sav)'in nasıl abdest aldığını gösterdi ki, onda şöyle geçmektedir: "Başını tam arkasına kadar bir kere meshetti. Sonra elini (önce) kulaklarına, sonra da yanaklarına değdirdi."

Sâlim der ki: "Ben Âişe'ye mukâteb (anlaşmalı köle) olarak geldim. Karşımda oturur, benimle konuşurdu (benden gizlenmezdi). Bir gün kendisine şöyle dedim: "Bana bereketle dua et!"

"Ne oldu ki?" diye sorunca, "Beni Allah azat etti!" dedim.

Şöyle dedi: "Allah bunu hakkında mübârek kılsın!" Sonra perdeyi indirdi, o günden sonra onu bir daha göremedim.

543-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir bedevî Allah Resûlü (sav)'e gelip abdestin nasıl alınacağını sordu. Ona abdestin nasıl alınacağını üçer kere yıkamak suretiyle gösterdi; sonra şöyle buyurdu: "İşte abdest böyledir, kim bundan fazla yaparsa haddi aşmış, haksızlık etmiş olur."

544-İbn Abbâs (ra)'dan:

Dedi ki: "Allah Resûlü (sav) azalarını birer kere yıkayarak abdest aldı. Bunu bir şey ilâve etmedi."

545-Ebû Dâvud'un rivâyeti: İbn Abbâs (ra) dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in nasıl abdest aldığını size göstermemi ister misiniz?" Su bulunan bir kap getirtti. Sağ eliyle bir avuç su alıp ağzını yıkadı. Sonra burnuna su çekip yıkadı. Sonra yine su aldı ve ellerini bir araya getirip yüzünü yıkadı. Sonra bir kere daha su alıp sağ kolunu yıkadı, sonra bir kere daha su alıp sol kolunu yıkadı. Sonra biraz su alıp elini silkti ve başını o su ile meshetti. Kulağını da meshetti. Sonra bir avuç su alıp terlikli sağ ayağına döktü, sonra bir elini ayağın üstüne sürdü, diğerini ise terliğin içine sürdü. Sonra sol ayağına da aynısını yaptı.

546-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Rubeyyi' bn. Muavviz'den:

"Avuçlarını üç kere yıkadı. Yüzünü üç kere yıkadı, ağzına bir kere su alıp yıkadı, burnuna da bir kere su çekip yıkadı. Sonra kollarını üçer kere yıkadı. Sonra başının arkasını ve önünü iki kere meshetti. İki kulağını da içi ve dışı ile meshetti. Ayaklarını üçer kez yıkadı."

547-Diğer rivâyet: "Başının tümünü, saçın üstünden başlayarak bittiği ve uzandığı her yere elini sürerek, saçın şeklini bozmayacak biçimde meshetti."

548-Diğer rivâyet: "Başını meshetti, sonra başın ön kısmı ile arka kısmını, şakaklarını ve kulaklarını birer kere meshetti."

549-Bir diğer rivâyet: "Başını elinde bulunan artık su ile meshetti."

550-Ebû Dâvud, Talha b. Musarrif'in dedesinden:

"O, Peygamber (sav)'i başını önünden arkasına kadar meshettiğini ve elini kulaklarının altından çıkardığını görmüş."

Müsedded dedi ki: "Bu hadisi Yahyâ'ya anlattım, kabul etmedi."

551-Onun (Ebû Dâvud'un) ve Tirmizî'nin Ebû Umâme'den rivâyetleri:

Peygamber (sav) abdest aldı ve dedi ki: "Kulaklar da baştan sayılır."

Hammâd der ki: "Kulaklar da baştan sayılır" sözü, Ebû Umâme'nin mi, yoksa Peygamber (sav)'in mi sözü olduğunu bilemiyorum."

552-Enes (ra)'dan:

O, abdest aldı, ayaklarında bir tırnak kadar kuru bir yer bıraktı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ona: "Tekrar et, abdestini güzel al!" buyurdu.

553-Müslim benzerini Câbir (ra)'dan nakletti.

554-Ayrıca Ebû Dâvud Hâlid b. Ma'dân'-dan, o da sahâbeden birinden rivâyet etti: "Peygamber (sav) bir adamı namaz kılarken gördü: Ayağının üstünde bir dirhem mikdarı yerini kuru görünce, hem abdesti, hem de namazı iâde etmesini emretti."

555-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Yaptığımız yolculukların birinde, Peygamber (sav) bizden biraz geri kaldı. Bize yetiştiğinde namaz yaklaşmıştı. Hemen abdest almaya ve aceleden ayaklarımızı meshetmeye koyulduk. Bunun üzerine avazının çıktığı kadar şöyle çıkıştı: "Yanacak topukların vay haline!" Bunu iki kere veya üç kere söyledi.

556-Ebû Dâvud ve Nesâî'nin rivâyetinde ise sonunda: "Abdestinizi iyi alın!" dediği kaydedilmektedir.

557-Tirmizî de Ebû Hureyre (ra)'dan benzerini rivâyet etti; lafzı şöyledir:

"Peygamber (sav)'den şöyle rivâyet edilmiştir: "Ateşten yana, topukların ve ayak ayalarının vay haline!"

558-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) cünüplükten yıkandı. Su değmemiş kuru bir yer gördü. Saçının örgüsünden tutup bir kısmını(n suyunu) o kuru yere sıktı."

559-Câbir (ra)'dan:

Ona, sarık üzerine meshetme hususunda bir sual soruldu; "Hayır, saça su değmedikçe olmaz" cevabını verdi.

560-Sevbân (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bir müfreze gönderdi. Askerler üşümüştü. Döndüklerinde onlara sarık ve mestlerinin üstlerine meshetmelerini emretti."

561-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'i abdest alırken gördüm; başında Kıtrî (çizgili kırmızı) bir sarık vardı, elini sarığını altından sokup sarığı hiç çözmeden başının ön kısmını meshetti."

562-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), (abdest uzuvlarını) ikişer kere yıkayarak abdest aldı."

563-Onun (Tirmizî'nin) Câbir (ra)'dan yaptığı rivâyet:

"Allah Resûlü (sav)'in azalarını birer kere yıkayarak, ikişer kere yıkayarak, üçer defa yıkayarak abdest (aldığı) olmuştur."

564-Nesâî, Abdullah b. Zeyd'den: "İkişer kere yıkayarak abdest alıp: 'Bu, nur üstüne nurdur' demiştir."

565-Rezîn, Osmân (ra)'dan: 'Üçer kere (yıkayarak) abdest aldı. Ve şöyle buyurdu:

"Bu abdestim, benden önceki peygamberlerin ve İbrâhim'in abdestidir."

566-Nimrân b. Hârise (r.anhumâ)'dan, o da babasından:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Başı meshetmek için taze su kullanın!"

567-Abbâd b. Temîm, babasından (ra):

"Peygamber (sav)'i gördüm; abdest alıyor, ayaklarını suyla meshediyordu."

568-Abdullah b. Bedr (ra)'dan:

"Kur'ân mesh (emri) ile nâzil oldu. Buna rağmen Peygamber (sav) bize ayaklarımızı yıkamamızı emretti ve biz de yıkadık."

569-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

(Âyetin başında geçen) "(Ayakları) yıkamak" lafzı, **"Topuklara kadar ayaklarınızı"** (Mâide 6) lafzını da kapsar."

PARMAKLARI SOKUP OVALAMAK (HİLÂLLEMEK), MİSVAK VE ELLERİ YIKAMAK

570-Ebû Eyyûb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimden, abdest ve yemekte tahlîl yapanlara (parmaklarını hilâlleyenlere) ne mutlu!"

571-Yine Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde şöyle geçer: Dediler ki: "Tahlîl yapanlar ne demek?" Şöyle buyurdu:

"Tahlil, (abdestte) ağzını yıkarken elini sokarak iyice ovalamak. Burnuna su çekerken parmağını sokup iyice temizlemek. Parmakların arasını da iyice ovmaktır. Yemek

teki tahlîle gelince: Yemek yedikten sonra dişlerinin arasında bulunan yemekleri çıkarmadan namaza duran kişiyi görmek kadar meleklerin hoşlanmadıkları bir şey yoktur!"

572-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav), abdest aldı. Abdest suyunun artığıyla parmaklarını sakalına sokarak güzelce ovaladı. Başını da kollarının artığı olan su ile meshetti."

573-Osmân (ra)'dan:

"Peygamber (sav) sakalını hilâllerdi."

574-Ebû Dâvud, Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav) abdest alırken, bir avuç su alıp çenesinin altına sokar ve onunla sakalını iyice oğuşturarak şöyle derdi: "İşte Rabbim bana böyle yapmamı emretti."

575-Bezzâr ve *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Taberânî zayıf bir isnâdla Ebû Vâil'den benzerini rivâyet ettiler. Onda şöyle geçmektedir:

"O, yüzünü yıkarken sakalını iyice oğuşturdu. Kulaklarının içini, boynunu, sakalının arasını başından artan su ile meshetti. Kollarını dirseğe kadar yıkadı. Ayak parmaklarının arasını iyice oğuşturdu. Suyu tâ topuklara kadar götürdü (yani topuklarla beraber yıkadı). Suyu topuğa kadar ulaştırdı. Sonra sağ eliyle bir avuç su alıp başına koydu, başının etrafından akıncaya kadar (bekledi). Sonra şöyle buyurdu: "İşte tam abdest budur."

576-Vâsile (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim parmaklarının içini su ile oğuşturmazsa, kıyamet günü Allah onu ateşle oğuşturur."

577-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Ya parmakların içini su ile oğuşturursunuz, ya da (kıyamette) ateşle oğuşturursunuz!"

578-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Abdest aldığında, el ve ayak parmaklarını iyice oğuştur!"

579-Onun (Tirmizî) ve Nesâî'nin, ayrıca Lakît b. Sabre'den yaptıkları bir rivâyet:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, bana abdesti anlat!" Şöyle buyurdu:

"Abdesti iyi al, parmakların arasını güzelce oğuştur, burnuna su verdiğin zaman, oruçlu değilsen, iyice verip yıka!"

580-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetime sıkıntı vermeyecek olsaydım, onlara misvak kullanmalarını emrederdim."

581-Bir başka rivâyette: "Her namazla birlikte" diye geçer.

582-Ahmed'in lafzı: "Ümmetime sıkıntı vermeyecek olsaydım; her namaz için (abdestli olsa bile) abdesti emrederdim. Her abdestte de misvak kullanmalarını emrederdim."

583-Tirmizî, Zeyd b. Hâlid (ra)'dan:

O, mescidde olduğu zaman, misvâkı, kâtibin kalemi gibi kulağının üzerinde bulundururdu. Onu kullanmadan namaza durmazdı, sonra tekrar kulağının üstüne koyardı.

584-Ebû Dâvud, Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), gece veya gündüz uyandığında, abdest almadan önce mutlaka misvâk kullanırdı."

585-Ebû Dâvud, Müslim ve Nesâî Şurayh b. Hânî'den, dedi ki:

Âişe'ye sordum: "Peygamber (sav) evine girdiğinde ilk önce ne yapardı?" "Misvak kullanırdı" dedi.

586-Nesâî, Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Misvak ağzı temizler, Rabbin hoşnutluğuna vesîle olur."

587-Bunu Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ında İbn Abbâs (ra)'dan zayıf bir isnâdla nakledip şu ilâveyi zikretti: "Gözlere de cilâdır."

588-Buhârî, Ebû Mûsâ'dan:

"Peygamber (sav)'e geldim, ağzını misvaklıyordu, 'ûu uû' diyordu, misvak ağzındaydı, sanki kusacak gibi idi."

589-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Onun yanına ağzını misvaklarken girdim. Misvak dilinin bir tarafındaydı. 'Ah, ah!' diyordu; yani kusacak gibi idi."

590-Nesâî'nin lafzı: O, "â â" diyordu.

591-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Misvak hakkında size çok şey söyledim!"

592-Nesâî'nin başka rivâyeti: "Misvak hakkında bana çok şey söylettiniz."

593-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), misvak kullanıyordu. Yanında biri diğerinden (yaşça) büyük iki adam vardı. Derken misvakın büyük olana verilmesi hususunda ona: "Artan misvakı en büyüğüne ver!" diye vahiy geldi.

(Âişe) dedi ki: "Misvak kullanırdı, sonra yıkamam için onu bana verirdi. Ben de onunla (bereketini umarak) ağzımı fırçalardım, sonra yıkayıp O'na geri verirdim."

594-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Misvaklı namazın, misvaksız namaza üstünlüğü yetmiş namaz sevabı gibidir."

595-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul, misvak kullanıp namaza durduğu zaman, melek arkasına durup tilâvetini dinler. Ona yaklaşır (yahut buna benzer bir kelime söyledi). Ağzını onun ağzının üstüne koyar, ağzından çıkan Kur'ân onun içine girer. Öyleyse Kur'ân için ağızlarınızı temizleyin!"

596-Âişe (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, kişi ağzını (misvaksız) da fırçalar mı?"

"Evet!"

"Nasıl yapar?"

"Parmağını ağzına sokup ovalar."

597-Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mübarek zeytin ağacından yapılan misvak (fırça) ne güzeldir! Ağzı temizler, dişin kir ve pasını giderir. O, benim ve benden önceki peygamberlerin misvağıdır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta; isnâdında Mu'allel b. Muhammed vardır.]

598-Ebû Hayre es-Sabâhî (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e gelen heyet içindeydim; bize fırça yapmamız için misvak ağacı verdi. Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Bizde (bu iş için) hurma çubuğu vardır; ancak biz gene de senin ikrâm ve lütfunu kabul ediyoruz." Şöyle dua etti:

"Allahım, Abdu'l-Kays'ı bağışla!"

599-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Misvak kullanın! Çünkü misvak ağzı temizler, Rabbin rızâsına vesîle olur. Cibrîl, bana ne zaman geldiyse, mutlaka misvağı tavsiye etmiştir. O kadar ki misvağın bana ve ümmetime farz kılınacağından endişe ettim.

Eğer ümmetime zor geleceğini bilmeseydim, onu farz kılardım. Artık o kadar sık misvak kullanıyorum ki, ağzımın ön tarafını harab edebileceğimden korkuyorum."

600-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri uykudan uyandığı zaman, üç kere yıkamadan elini su kabına daldırmasın! Çünkü elinin nerede gecelediğini bilmez."

601-Ebû Dâvud'un bir rivâyetinde: "Elinin nerede gecelediğini yahut elinin nerede dolaştığını bilemez."

BURUNA DOLU DOLU SU VERMEK, SÜMKÜRMEK, ABDESTİ İYİ ALMAK VE DİĞER BAHİSLER

602-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her abdest alan iyice sümkürsün. Kim taşla tahâretlenirse, teklesin (yani bir, üç, beş gibi tek sayıda taş kullansın)."

603-Müslim'in diğer rivâyeti: "Sizden biri abdest aldığı zaman, burnunun iki deliğine dolu dolu su çeksin, sonra sümkürsün."

604-Nesâî: "Sizden biri uykudan kalktığı zaman, abdest alsın ve sümkürsün. Çünkü şeytan, onun genzinde geceler."

605-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İki veya üç kere iyice sümkürün!"

606-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetim kıyamet günü (abdestin izi olarak) yüzleri ve kolları parlak bir vaziyette çağrılacaktır. Öyleyse kimin parlaklığını çoğaltma imkânı varsa çoğaltsın!"

607-Diğer rivâyet:

Nuaym b. el-Cebr der ki: Ebû Hureyre'yi abdest alırken gördüm:

Abdest alırken yüzünü yıkadı; abdesti mükemmel aldı. Sonra sağ elini bileğine kadar yıkadı. Sonra sol elini bileğine kadar yıkadı. Sonra başını meshetti, sonra sağ ayağını baldırına kadar yıkadı. Sonra sol ayağını da baldırına kadar yıkadı. Sonra dedi ki: "Peygamber (sav)'i böyle abdest alırken gördüm. Ve (sav) şöyle buyurmuştu: "Kıyamet günü abdesti iyi almaktan ötürü, yüzü ve kolları nur içinde olacaksınız. Gücü yeten bu nur ve parlaklığını uzatsın ve çoğaltsın."

608-Diğer bir rivâyet: "O (Nuaym), Ebû Hureyre'yi abdest alırken görmüş; şöyle yapmış: Yüzünü yıkamış, kollarını da neredeyse omuzlarına varacak derecede yıkamış. Ayaklarını da neredeyse baldırlarına varacak kadar yıkamış." Devamını benzer şekilde rivâyet etti.

609-Müslim, Ebû Hâzım'dan, dedi ki:

Ebû Hureyre namaz için abdest alırken arkasındaydım; eliyle kollarını yıkarken neredeyse koltuğuna kadar uzanıyordu. Dedim ki: "Ey Ebû Hureyre! Bu nasıl bir abdest?" Cevap verdi: "Siz burada mıydı-

nız? Ey Ferrûh oğulları! Burada olduğunuzu bilseydim abdesti bu şekilde almazdım. Dostum (sav)'den duydum: "Bir mü'minin âhiretteki süsü, abdest alırken suyun ulaştığı yere kadar ulaşacaktır."

["Ey Ferrûh oğulları!" kısmı hâriç, Nesâî de aynısını rivâyet etmiştir.]

610-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Vallahi Allah Resûlü (sav), diğer insanlar dışında bizi yalnız üç şeyle mahsus kılmıştır: Abdesti çok iyi almayı, sadaka ve zekat alıp yememeyi ve merkepleri atların üzerine aşırmamayı emretti."

611-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip "**isbâğu'l-vudû'** (=abdesti güzel almak) ne demektir?" diye sordu. Namaz vakti gelinceye dek ona cevap vermeden sustu. Namaz vakti gelince su getirtti ve ellerini yıkadı. Ağzına dolu dolu su verip yıkadı, burnuna da dolu dolu su çekip yıkadı, sümkürerek içindekini çıkardı. Üç kere yüzünü yıkadı, üç kere de ellerini (kollarını) yıkadı. Başını meshetti; ayaklarını da üçer kez yıkadı.

Sonra entarisinin altına su serpti. Ardından şöyle buyurdu:

"İşte **isbâğu'l-vudû'** (=güzel abdest almak), budur."

612-Muâviye b. Kurre, babasından, o da dedesinden:

Allah Resûlü (sav), azalarını birer kere yıkayarak abdest alıp şöyle buyurdu: "İşte bu bir abdest şeklidir ki Allah namazı ancak bununla kabul eder." Sonra ikişer kere yıkayarak abdest aldı ve şöyle dedi: "İşte **isbâğu'l-vudû'** (=mükemmel abdest) budur ki bu benim ve Allah dostu olan İbrâhim'in abdestidir."

613-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bir sâ' (3.328 lt) ile beş müd (yaklaşık 4.15 lt) arasındaki su ile yıkanırdı; bir müd (0.832 lt) ile de abdest alırdı."

614-Diğer bir rivâyet: "Beş mekkûk (su tası) ile yıkanırdı; bir mekkûk ile de abdest alırdı."

615-Onun (Tirmizî'nin) başka bir rivâyeti: Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Abdestte iki rıtıl (0.832 lt) su yeter."

616-Ebû Dâvud: "O, iki rıtıl (yaklaşık 1.64 lt) bir kapdaki su ile abdest alırdı; bir sâ' (3.328 lt) su ile de yıkanırdı."

617-Onun (Ebû Dâvud'un) ve Nesâî'nin Ümmü Umâre'den yaptıkları rivâyet: "Peygamber (sav), bir müddün (832 gr) üçte ikisi kadar su ile abdest aldı."

618-er-Rebî' bn. Muavviz (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) evimize gelirdi. Bir müd ya da üçte biri ya da dörtte biri kadar su alan kabımızı alırdı; ben de O'na dökerdim; O da azalarını üçer kere yıkarayarak abdest alırdı."

619-Abdullah b. Zeyd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) bize geldi. O'na bakır bir kap çıkardık ve içindeki suyla abdest aldı."

620-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Peygamber (sav), abdest almakta olan Sa'd'ın yanına uğradı ve ona: "Nedir bu israf?" dedi. "Abdestte israf mı olurmuş?" deyince; şöyle buyurdu: "Evet, akar suyun kenarında bulunsan bile!"

621-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in, abdesten sonra kurulandığı bir havlusu vardı."

622-Onun (Tirmizî'nin) Muâz (ra)'dan da bir rivâyeti vardır: "Allah Resûlü (sav)'i gördüm; abdest aldığında yüzünü elbisesinin bir tarafıyla silerdi."

623-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Abdesti olmayanın namazı olmaz. Üzerine Allah'ın adını anmayanın (besmele çekmeyenin) abdesti de abdest değildir."

624-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kimse abdeste başlarken Allah'ı zikrederse, vücudunun tümü temizlenir. Allah'ın adını anmazsa yalnız abdestte yıkanan yerler temizlenir."

625-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e uğradım, abdest alıyor ve şöyle dua ediyordu:

"Allahümma'ğfir lî zenbî ve vassi' lî fî dârî ve bârik lî fî rızkî (=Allahım, günahımı bağışla, evimi genişlet, rızkımı bereketlendirip çoğalt!)"

626-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav) buyurdu ki:

"Ey Ebû Hureyre! Abdest alırken: **'Bismillahi vel-hamdu lillahi** (=Allah'ın adıyla, hamd Allah'a mahsustur)' de! Böyle dersen, Hafaza melekleri, o abdesti bozuncaya kadar devamlı olarak sana sevab yazarlar."

627-Ebu'l-Cenûb (ra)'dan:

Alî'yi, abdest için su çekerken gördüm, hemen koştum, "Müsaade buyurun da ben çekeyim!" dedim. Şöyle buyurdu: "Ey Ebu'l-Cenûb sen bırak! Ben de Ömer'i abdest almak için su çekerken gördüm, koştum, "Müsaade buyurun da ben çekeyim" dedim. "Sen bırak ey Ebu'l-Hasan! Zira ben Allah Resûlü (sav)'i abdest için su çekerken gördüm, koştum; "Bırak ey Ömer! Temizliğimde (abdestimde) kimsenin bana ortak olmasını istemem" buyurdu' dedi.

[Ebû Ya'lâ ve Bezzâr, Ebu'l-Cenûb'un zayıf bir râvi olduğuna dikkat çekerek rivâyet ettiler.]

628-Vâbısa (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e tırnaklarda bulunan kire varıncaya kadar her şeyi sordum. Şöyle buyurdu: "Sana şüphe veren şeyi, şüphe vermeyen şeye terk et!"

629-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri abdest alırken parmaklarını birbirine bitiştirip kenetlemesin!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta; isnâdında Atîk b. Ya'kûb vardır.]

630-Yezîd b. Ebî Ubeyde'den:

Seleme b. el-Ekva' (ra), abdest alırken miski alıp eline koyar, sonra sakalına sürerdi.

631-Abdü'l-Melik b. Umeyr'den: Zu'l-Kilâ'dan, Şebîb Ebû Revâh'ı işittim:

O, Peygamber (sav) ile namaz kılmış. Allah Resûlü Rûm (sûresini) okumuş ve tereddüd geçirmiş (tekrarlamış), namaz bitince şöyle buyurmuş: "Kur'ân okurken zihnim karıştı. Bazı kimseler abdesti güzel almadan bizimle namaz kılıyorlar. Kim bizimle namazda bulunursa abdestini güzel alsın!"

632-Enes (ra)'dan, dedi ki:

"Allah Resûlü (sav), her namaz için abdest alırdı." (Enes'e) denildi ki:

"Siz nasıl yapardınız?"

"Bozmadıkça o abdest kâfi gelirdi."

633-Büreyde (ra)'dan:

Peygamber (sav), Fetih günü tek bir abdestle namazları kıldı. Ömer sordu:

"Şimdiye kadar yapmadığınız bir şey yaptınız?"

"Bilerek yaptım, ey Ömer!" diye cevap verdi.

634-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) abdestte, taranmada ve pabuç giymede; hülâsa her şeyde, her işinde elinden geldiğince sağından başlardı."

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

635-Alî b. Talk (ra)'dan:

Bir bedevî dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Kişi çölde olur, az bir yellenmesi bulunabilir, suyu da az olabilir; bu durum karşısında ne yapmalıdır?" Cevap verdi:

"Biriniz yellendiği zaman abdest alsın! Kadınlara arkalarından yanaşmayın! Şüphesiz Allah, hak(kı söylemekten) çekinmez."

636-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ancak, ses (yellenme sesi) veya (yellenme) kokusundan abdest lazım gelir."

637-Diğer bir rivâyet: "Biriniz mescidde olup da bir yellenme hissederse, ses duyuncaya, ya da koku hissedinceye dek mescidden çıkmasın!"

638-Ahmed'ın rivâyeti: "Sizden biri namazda olduğu zaman, şeytan gelir, ona (kişi) hayvanına yanaştığı gibi yanaşır. Yatıştığı zaman, poposunun iki parça arasına, sırf onu namazdan etmek için yellenir. (Kişi) Böyle bir şey hissederse, ses duymadıkça veya koku hissetmedikçe namazdan ayrılmasın."

639-Diğer bir rivâyet: "Yatıştığı zaman, (şeytan) onu dizginler veya ona bir yular atar." Ebû Hureyre dedi ki: "Bunu görürsünüz. Kösteklenmiş olana gelince, siz onu namaz kılarken düz durmayıp eğilmiş olarak görürsünüz. Dizginlenmiş olana gelince, namazda ağzını açmış Allah'ı anmaz bir halde görürsünüz."

640-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda iken şeytan birinizin yanına gelip makadından bir kıl koparır, abdestinin bozulduğunu sanır. (Böyle bir durumla karşılaşan) ses duyuncaya ya da koku hissedinceye dek namazdan ayrılmasın!"

641-Bir rivâyette de şöyle geçer: "Şeytan kişiye namazda oyun yapmaya kalkışır, namazını bölmek için elinden geleni yapar; yorulunca bu defa dübürüne üfler. Sizden biri böyle bir şey hissederse..." Yukardakinin benzerini zikretti.

642-Abdullah b. Zeyd (ra)'dan:

"Bir adam, namazda abdestini bozan bir şey hissettiğini Allah Resûlü (sav)'e şikayet etti. O da ona, bir ses duymadıkça, ya da bir koku hissetmedikçe namazdan ayrılmamasını söyledi."

643-Rezîn'in rivâyeti: "Biriniz mescide girip iki kuyruğu (poposunun iki yanı) arasında bir şey hissederse, (çıkan gazın) hışırtı veya sesini duymadıkça mescidden çıkmasın."

644-Cerîr (ra)'dan:

Ömer (ra), cemaate namaz kıldırdı. Derken adamın birinden bir ses çıktı. Bunun üzerine şöyle dedi: "Bu adam abdestini tekrar alacak ve namazını da iade edecek!"

Cerîr (Ömer'e hitaben) dedi ki: "Bunu yaşayan her kimsenin, hem abdest almasını

na, hem de namaz kılmasına mı karar veriyorsun?"

"Ne güzel söyledin! Allah seni hayırla ödüllendirsin!" dedi. Sonra onlara da aynı şeyi emretti.

645-Alî (ra)'dan:

Mezisi gelen bir adamdım. Kızıyla evli olduğum için Allah Resûlü (sav)'e sormaktan utandım. Bu sebeple Mikdâd b. el-Esved'e sormasını ricâ ettim. Sormuş; o da cevâben şöyle buyurmuş: "(Mezisi gelen,) uzvunu yıkar ve abdest alır."

646-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Uzvunu ve hayalarını yıkar."

647-Nesâî'nin rivâyeti: "Uzvunu yıkar."

648-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Sehl b. Huneyf'den benzerini naklettiler ki o rivâyette şöyle geçer:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü bundan (meziden) giysisine bulaşan kişi ne yapmalıdır?"

"Onu gördüğün yere, bir avuç su alıp serpmen yeter!" buyurdu.

649-Abdullah b. Sa'd el-Ensarî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e, guslü gerektiren şey ile sudan sonra gelen su (mezi) hakkında sordum. Şöyle buyurdu: "O, mezidir; her erkekten mezi gelebilir. Bundan dolayı yalnız uzvunu ve hayalarını yıkaman yeter. (Abdesti bozduğu için) Namaz abdesti alır gibi abdest alırsın.."

650-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan, dedi ki:

"Peygamber (sav), oruçlu iken kustu ve bu yüzden abdest aldı." (Râvi) Ma'dân dedi ki: Sonra Şam mescidinde Sevbân'a rastladım ve bunu (yani Ebu'd-Derdâ hadisini) sordum; "(Ebu'd-Derdâ) doğru söyledi, hatta abdest alırken suyunu ben döktüm" dedi.

651-Misver b. Mahrame (ra)'dan:

Ömer'e suikast yapıldığı gece, onu sabah namazına kaldırmak için yanına girdim. Ömer: "Pekâlâ, namazı terkedenin İslâm'dan nasibi yoktur" dedi ve yarasından kan damlaya damlaya namaz kıldı.

652-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile sefere, yani Zâtur-Rikâ' harbine çıktık. Müslümanlardan biri, ganimet olarak müşriklerden birinin karısını almıştı. Bunun üzerine müşrik olan kocası, yemin etti ve: "Muhammed'in ashâbından birinin kanını akıtıncaya kadar onları izleyeceğim." Bu şekilde Allah Resûlü (sav)'in izini takibe koyuldu. Peygamber (sav) bir yerde konakladı ve "Bizi kim bekleyecek?" buyurdu.

Hemen biri Muhacirler, diğeri Ensâr'dan olmak üzere iki kişi gönüllü oldu. Onlara şöyle buyurdu: "Geçidin ağzını tutun (bekleyin)!"

O ikisi yolun ağzına varınca, Muhâcir yattı; Ensarî ise namaza durdu. Sonra müşrik geldi; onu (namazdakini) görünce, kavmin nöbetçisi olduğunu anladı. Ona bir ok attı. Namazda olan, ağzıyla o oku çıkardı. Bu defa müşrik üç ok daha attı.

Ensârî rükû ve secdeye vardı; (namazını bitirince) arkadaşını uyandırdı. Müşrik bunu görünce hemen kaçtı. Muhâcir, Ensarî'den akan kanları görünce, şöyle dedi:

"Sübhanallah! Neden sana ilk oku attığında beni uyandırmadın?" Şu cevabı verdi: "Bir sûre okuyordum; sûreyi bölmek istemedim."

653-Âişe (r.anhâ)'dan, dedi ki:

"Allah Resûlü (sav) hanımlarından birini öptü; sonra abdest tazelemeden namaza

gitti." Urve dedi ki: "O öptüğü hanımı senden başkası değildi, değil mi (ey Âişe)?" (Bu söz karşısında) Âişe güldü.

654-İbn Ömer (ra)'dan:

Şöyle söylemiştir: "Kişinin karısını öpmesi, eliyle onu okşaması mülâmeseden (dokunmadan) sayılır; binâenaleyh kim karısını öperse, ya da eliyle okşarsa, abdest alması gerekir."

655-Talk b. Alî (ra)'dan:

Bir adam geldi, bedevîyi andırıyordu; dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Abdestten sonra kişinin cinsel uzvunu tutması hakkında ne buyurursun?" Şöyle buyurdu: "O, kendisinden bir parça değil midir?"

656-Büsre bn. Safvân (r.anhâ)'dan:

"Kim tenasül uzvuna dokunursa, abdest almadıkça namaz kılmasın!"

657-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *el-Kebîr*'inde, bu rivâyette uzvu zikrettikten sonra şunu ilâve etti: "Yahut hayalarını veya uyluk diplerini".

658-İbn Amr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim cinsel uzvunu tutarsa abdest alsın! Herhangi bir kadın da fercini tutarsa o da abdest alsın! "

İsnâdında yer alan Bakiyye b. Velid "an" lafzıyla rivâyette bulunmuştur.

659-Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında leyyin bir isnâdla İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan: "Peygamber (sav)'e elini fercine sokan kadın hakkında soru sordular; şöyle buyurdu: "Abdest alması gerekir."

660-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde ise şöyle rivâyet eder: "Elini vurup da fercine elleyen kadın hakkında sorulduğunda şöyle buyurdu: "Abdest alması gerekir."

661-İbn Ömer (ra)'dan:

"O, otururken uyuklar; sonra abdest almadan namaza dururdu."

662-Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gözler, makadın bağıdır. Öyleyse kim uyursa abdest alsın!"

663-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'i secdede uyurken gördüm, hatta horladı. Sonra kalkıp namaz kıldı. Dedim ki: "Ey Allah Resûlü, uyudunuz!" Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Sadece uzanarak yatan kimsenin (abdesti bozulduğu için) abdest tazelemesi gerekir. Zira kişi, uzanıp yattığında mafsalları gevşer."

664-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Uyku abdesti, teyemmümde olduğu gibi suya (bir) dokunup onu yüzüne, kollarına ve ayaklarına sürmendir."

665-Esmâ bn. Ebî Bekr (r.anhâ)'dan: O, "Küsûf" namazı ile ilgili hadisinde dedi ki: "(Onun arkasında namaza) durdum. (O kadar uzattı ki) kendimden geçer gibi oldum." Urve dedi ki: "(Esmâ bundan dolayı) abdest almadı."

666- Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav)'in vefâtını anlattığı hadisinde der ki: O, yıkandı, sonra ayağa kalkmak istedi. Ama kendinden geçti; ayılınca sordu: "İnsanlar namaz kıldı mı?" "Hayır!" dedik. "Haydi benim için leğene su koyun!" dedi. Emrini yerine getirdik ve yine yıkandı.." Bu hadis inşaallah ileride gelecektir

667-Ebû Hureyre (ra)'dan:

O, abdest alırken dedi ki: "Yediğim keş (kurumuş çökelek) parçalarından dolayı abdest alıyorum; çünkü Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Ateşin dokunduğu herşeyden ötürü abdest alın!"

668-Nesâî'nin rivâyeti: İbn Abbâs dedi ki: "Ateş değdi diye, şimdi ben Allah'ın kitabında helal olarak gördüğüm şeyden dolayı abdest mi alacağım?" Bunun üzerine Ebû Hureyre, taşlar topladı ve şöyle dedi: "Bu taşların sayısınca şehadet ederim ki, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Ateşin değdiği şeyden ötürü abdest alın!"

669-Tirmizî'nin rivâyeti: İbn Abbâs dedi ki:

"Yağdan dolayı da abdest alacak mıyız? Sıcak sudan ötürü de abdest alacak mıyız?" Ebû Hureyre şu cevabı verdi: "Ey kardeşimin oğlu! Allah Resûlü (sav)'den bir hadis duydun mu ona misal vermeye kalkışma!"

670-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Ateşin pişirdiği şeyden dolayı abdest almak gerekir."

671-Nesâî, Ebû Eyyûb ve Ebû Talha'dan: "Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı abdest alın!"

672-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), koyunun kürek etini yedi ve abdest almadan namaz kıldı."

673-Müslim'in rivâyeti: "Abdest almadı, suya da değmedi."

674-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Sonra altında bulunan bir bezle elini sildi; ardından kalktı namaz kıldı."

675-Tirmizî, Amr b. Ümeyye (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'i koyun butundan kesip yerken görmüş. Sonra da (ezanla) namaza çağrıldığını, et kestiği bıçağı bırakıp namaza durduğunu ve tekrar abdest almadığını da görmüş."

676-Ebû Dâvud ve Nesâî, Câbir (ra)'dan:

"Ateşte pişen şeyi yemenin abdesti bozup bozmaması hususunda Allah Resûlü (sav)'in son yaptığı abdest almaktır."

677-Süveyd b. en-Nu'mân (ra)'dan:

"Hayber yılı Peygamber (sav) ile yola çıktık. Hayber'e yakın bir yer olan Sahbâ'ya vardığımızda, Allah Resûlü (sav) ikindi namazını kıldı.

Namaz bitince yemek getirilmesini emretti. O gün kavuttan başka bir şey götürülmedi. Suyla ıslatılmasını emretti; ondan yedi, biz de yedik. Sonra akşam namazına kalktı, ağzını çalkaladı, biz de çalkaladık. Tekrar abdest almaya gerek duymadı."

678-Abdürrahîm b. Temîm el-Eş'arî'den:

Muâz'a dedim ki:

"Ateşin değiştirdiği şeyden dolayı abdest alır mıydınız?"

"Evet; bizden biri ateşin değiştirdiği şeyi yediği zaman, ellerini ve ağzını yıkardı; bunu abdest sayardık."

679-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Benim için, çirkin bir sözden dolayı abdest almak, güzel (ve helal) yemekten dolayı abdest almaktan daha hoştur."

680-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), süt içti; bundan dolayı ne ağzını çalkaladı, ne de abdest aldı."

681-Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), süt içti ve yağından dolayı ağzını yıkadı."

682-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e sordu: "Koyun eti yemekten dolayı abdest alayım mı?" Cevap verdi:

"İster al, ister alma!"

"Peki deve etinden dolayı?"

"Evet; deve etinden dolayı (yediğin zaman) abdest al!"

"Koyun ağıllarında namaz kılabilir miyim?"

"Evet!"

"Deve ahırlarında?"

"Hayır!" buyurdu.

683-İbn Amr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Deve eti (yediğinizde) abdest alın! Koyun etinden dolayı abdest almayın! Koyun ağıllarında namaz kılın! Deve ahırlarında namaz kılmayın!"

684-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Dedi ki: "Biz yer(deki pislikler)e sürten giysiden dolayı abdest almazdık; (namaz kılarken) saçımızı ve elbisemizi de toplamazdık."

685-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü, bir adamı izarını sarkıtarak namaz kılarken görünce, ona; "Haydi git, abdest al!" dedi. Gitti, abdest alıp geldi. Yine: "Haydi git, abdest al!" dedi.

Gitti, abdest alıp geldi. Biri şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Neden abdest almasını emrettin?"

"Çünkü, namaz kılarken izarını yere değecek kadar sarkıtıyor. Allah kişinin izarını yere sarkıtarak kıldığı namazı kabul etmez."

686-Vâil b. Dâvud'dan, o da İbrâhîm (en-Nehaî)'den:

Dedi ki: "Abdest, çıkan şeyden dolayı gerekir; (vücuda girenden değil. Oruç ise girenden bozulur, çıkandan değil."

687-Ebû Bureyde b. el-Huseyb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir puta elini sürerse abdest alsın!"

688-ez-Zübeyr (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Cibrîl'i karşıladı; elini tutmak istediyse de o, elini vermedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) su getirtti, abdest aldı; ondan sonra elini uzattı. Cibrîl de O'nun elini tuttu. Dedi ki: "Ey Cibrîl! Daha önce elimi tutmana engel olan neydi?" Cevap verdi: "Sen daha önce bir yahudinin elini tutmuştun. Kâfir eline dokunan ele, elimin dokunmasını istemedim."

689-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Biz, alacalı hastaya el sürdüğümüzde abdest alırdık."

690-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinin namazda burnu kanarsa namazdan ayrılsın, kanını yıkasın ve tekrar abdest alıp namaza dursun."

691-Mâlik (ra)'dan:

"Bana ulaştığına göre İbn Abbâs (ra)'ın namaz esnasında burnu kanamış, çıkıp kanı yıkadıktan sonra gelip namazına bıraktığı yerden tekrar başlamış."

692-Yine ondan (Mâlik'den:)

"İbn Ömer'in burnu kanadığı zaman, namazdan çıkar, abdest alıp gelirdi. Hiç konuşmadan namazını (bıraktığı yerden alarak) tamamlardı."

693-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav), mescidde cemaate namaz kıldırırken, içeri bir adam girdi. Derken mesciddeki bir çukura düştü; adamın gözleri kördü. Cemaatın çoğu namazda oldukları halde buna güldü. Bunun üze-

rine Allah Resûlü (sav) gülmelerinden dolayı hem abdesti, hem de namazı tekrar etmelerini emretti."

694-Câbir (ra)'dan:

Ona namazda gülen adam hakkında sorulunca şöyle dedi: "Namazı tekrar kılar, abdesti iâde etmez."

695-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda abdesti bozulan kimse, hemen namazı bıraksın. Eğer cemaatle namaz kılıyorsa, burnunu tutsun. Sonra namazı bıraksın."

696-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Daha selam vermeden, namazın sonunda oturduktan sonra (ka'de-i âhirede) abdesti bozulursa namazı câiz olur."

Tirmizî dedi ki: "Bu hadisin isnâdı kavî değildir, muzdaribdir."

MESTLERE MESHETMEK

697-el-Muğîre (b. Şu'be) (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile beraberdim, dedi ki: 'Ey Muğîre! Su kabını al!' Ben de aldım. Sonra (kazâ-i hâcet yapmaya) gitti, gözümden kayboluncaya kadar uzaklaştı, hâcetini gördü. Üzerinde Şam işi bir cübbe vardı. Elini yeninden çıkartmak istediyse de dar geldi. Bunun üzerine altından çıkardı. O'na su döktüm, namaz için abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti."

698-Diğer bir rivâyet: "Mestlerini çıkartmak için eğildim; 'Onları bırak, çünkü ben onları abdestli olarak giydim' buyurdu ve onların üzerine meshetti."

699-Ahmed, "onları abdestli olarak giydim" sözünden sonra şunu ilâve etti: "(Cerîr dedi ki:) Bundan sonra bir daha çıplak ayakla yürümedim."

700-Müslim'in diğer rivâyeti: "Mestleri üzerine, başının ön kısmına ve sarığına meshetti."

701-Diğer rivâyette: "Abdest aldı; zülüfüne, sarığına ve mestlerine meshetti."

702-Ebû Dâvud: (Cübbesi) dar geldi. Çünkü onu çok sıkı giymişti; mestlerini çıkartmak için eğildim. Şöyle buyurdu: "Mestleri bırak! Zira onları abdestli olarak giydim." Devamı yukarıdakinin benzeridir.

703-Diğer bir rivâyet:

"Mestleri üzerine meshetti. Bunun üzerine dedim ki: 'Ey Allah Resûlü! Unuttunuz mu?'

'Aksine sen unuttun, bana bunu Rabbim emretti' buyurdu."

704-Nesâî de benzerini rivâyet etti. Ancak onda şöyle geçer: "Sonra bize namaz kıldırdı."

705-Diğer rivâyet: Sonra mestlerine meshetti ve dedi ki: "İhtiyacın nedir?"

"Ey Allah Resûlü, bir ihtiyacım yok!' Vardığımızda Abdurrahman b. Avf cemaate namaz kıldırıyordu. Onlara henüz bir rek'at kıldırmıştı. Ona geldiğimizi bildirmek için gittim, fakat (Allah Resûlü) beni alıkoydu. Bunun üzerine biz de yetişebildiklerimizi kıldık, yetişemediğimizi kaza ettik."

Diğerlerinin de bu anlamda rivâyetleri bulunmaktadır.

706-Bilâl b. Rebâh (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hem mestlere, hem de başörtüsüne meshetti."

707-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Abdest alıp sarığına ve (mestin üzerine giydiği koruyucu) ayakkabısına mesh ediyordu."

708-Ebû Ubeyde b. Muhammed b. Ammâr b. Yâsir (ra)'dan:

Câbir'e mestler üzerine meshetme hakkında sordum; "Bu sünnettir, ey kardeşimin oğlu!" dedi. Bu defa sarığa meshetme hakkında sordum. Şöyle cevap verdi: "Saça dokun (meshet)!"

709-Cerîr (ra)'dan:

O, küçük abdest bozdu, sonra abdest alıp mestlerine meshetti. "Bunu (hep) yapar mısın?" denildi. Şöyle dedi: "Evet, Allah Resûlü (sav)'in küçük abdest bozduğunu ve sonra abdest alıp mestleri üzerine meshettiğini gördüm."

(Râvi) A'meş der ki: İbrâhim (en-Nehaî) dedi ki: "Bu hadis, Abdullah (b. Mes'ûd)'un ashâbının hoşuna giderdi. Çünkü Cerîr'in müslüman oluşu, Mâide sûresinin nüzûlünden sonraya rastlamıştır."

710-Ebû Dâvud da benzerini rivâyet etmiştir, ancak onda şöyle geçmiştir:

Dediler ki: "Bu, Mâide sûresinin nüzûlünden önceydi." Cerîr şöyle dedi: "Ben, Mâide sûresinin nüzûlünden sonra müslüman oldum."

711-el-Muğîre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), abdest aldı, çoraplarına ve pabuçlarına meshetti." (Ebû Dâvud) dedi ki: "İbn Mehdî, bu hadisi rivâyet etmezdi. Çünkü el-Muğîre'den bilinen usûl sadece mestler üzerine meshtir. (Ebû Dâvud) dedi ki: Hadis bu lafzıyla, Ebû Mûsâ el-Eş'arî tarîkiyle Peygamber (sav)'den nakledilmiştir. O, çoraplara meshetmiştir. Ancak bu rivâyet ne muttasıl, ne de kavîdir."

(Ebû Dâvud) dedi ki: "Çoraplara meshedenler şunlardır: Alî, Ebû Mes'ûd, Berâ, Enes, Ebû Umâme, Sehl b. Sa'd ve Amr b. Hureys (r.anhum). Ayrıca Ömer ve İbn Abbâs'dan da rivâyet edilmiştir."

712-Evs b. Ebî Evs es-Sakafî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in bir kavmin kuyusuna geldiğini, abdest aldığını ve pabuçlarıyla ayaklarına meshettiğini gördüm."

713-el-Muğîre (ra)'dan:

"Resûlullah (sav), mestin üst ve alt kısımlarını meshederdi."

714-Diğer rivâyet: "Mestlerin üzerini meshederdi."

715-Alî (ra)'dan:

Dedi ki: "Eğer din görüşle (re'y) olsaydı, mestin altını meshetmek, üstünü meshetmekten daha yerinde olurdu. Hâlbuki ben Allah Resûlü (sav)'in, mestin sadece üstüne meshettiğini gördüm."

716-Şurayh b. Hâni (ra)'dan:

Mestler üzerine meshetmek hakkında sormak üzere Âişe (r.anhâ)'ya gittim. Cevâben şöyle dedi:

"Bunu Ebû Tâlib'in oğluna (Alî'ye) sormalısın. Çünkü Allah Resûlü (sav) ile yolculuk yapan o idi." Gidip ona sorduk; şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav), seferde üç gün üç gece; mukîm iken de bir gün bir gece (süreyle) meshederdi."

717-Ayrıca onun (Nesâî) ve Tirmizî'nin Safvân b. Assâl'dan şu rivâyetleri de bulunmaktadır:

"Allah Resûlü (sav), cünüplük hali dışında yolculuk esnasında uyku, küçük abdest bozma ve def-i hâcet yapma halleri dâhil üç gün, üç gece mestlerimizi çıkartmamamızı emrederdi."

718-Übey b. İmâre (ra)'dan:

Bu zat, Allah Resûlü (sav) ile iki kıbleye doğru namaz kılmıştır.

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Mestlere meshedeyim mi?"

"Evet!"

"Bir gün mü?"

"Bir gün."

"İki gün mü?"

"İki gün."

"Üç gün mü?"

"Evet, istediğin kadar" buyurdu.

719-Diğer bir rivâyet: "Bu süre yedi (gün)e kadar ulaştı. Peygamber (sav): "Evet, ne kadar (süreyle) canın isterse" buyurdu. Bu rivâyet pek kavî değildir.

720-Ebû Bürde (ra)'dan:

Dedi ki: "Peygamber (sav) ile yaptığımız savaşların sonuncusunda, bize misafir için üç gün üç gece, mukîm için bir gün bir gece olarak mestlerimize çıkartmadıkça, üzerlerine meshetmemizi emretmiştir."

721-Ebû Ümâme (ra)'dan:

Peygamber (sav)'i gördüm. İbn Kam'e O'na ok atıp (da yaraladığı) zaman, abdest alırken sargısı çözüldüğünde üzerini abdest suyu ile meshetti.

TEYEMMÜM

722-Âişe (r.anhâ)'dan:

Seferlerinin birinde Allah Resûlü (sav) ile birlikteydik. Beydâ veya Zâtu'l-Ceyş adlı yere vardığımızda, gerdanlığım düşüp kayboldu. Allah Resûlü (sav) ve beraberindekiler aramaya koyuldular.

Bir su kaynağı yanında değildiler ve suları da yoktu. Bazı kimseler Ebû Bekr'e gidip "Âişe ne yapıyor, görmüyor musun! Allah Resûlü'nü ve insanları su olmayan bir yere hapsetti, suları da yok" dediler.

Bunun üzerine Ebû Bekr (ra) bana geldi. Allah Resûlü (sav)'in başı dizlerimin üstündeydi ve uyumuştu. Bana şöyle çıkıştı:

"Allah Resûlü (sav)'i ve diğer insanları susuz bir yerde alıkoydun, üstelik suları da yok!" Durmadan beni azarlıyor ve aralıksız konuşuyor; bir yandan da böğrüme vuruyordu. Allah Resûlü (sav), kucağımda uyuduğu için yerimden kımıldayıp kaçmaya da imkan bulamıyordum. Hülâsâ Allah Resûlü (sav) kucağımda uyuyarak susuz sabahladı. Bunun üzerine Allah Teâlâ teyemmüm âyetini (Mâide, 5/6) inzâl buyurdu. Ve teyemmüm ettiler.

Bu olay üzerine (Akabe biatına katılan) nakîblerden biri olan Useyd b. Hudayr şöyle dedi:

"Ey Ebû Bekr ailesi, bu sizin ilk bereketiniz değildir!"

Sonra beni taşıyan deveyi kaldırınca, gerdanlığımı altında buldum.

723-Diğer bir rivâyet: "Medine'ye varmak üzereyken gerdanlığım Beydâ'da düştü..." Onda ayrıca şöyle geçer: "(Ebû Bekr:) İnsanları bir gerdanlık uğruna alıkoydun' (dedi). Allah Resûlü (sav) kucağımda uyumakta olduğu için yerimden ölsem de kımıldayamadım, (babamın) vuruşu canımı yakmıştı."

724-Diğer bir rivâyet: "Esmâ'dan emanet olarak gerdanlık aldım, kayboldu. Peygamber (sav), ashâbından bazı kimseleri onu aramaya gönderdi.

Namaz vakti gelmiş ve abdest almadan namaz kılmışlardı. Peygamber (sav)'e geldiklerinde durumu O'na bildirdiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti nâzil oldu. Üseyd b. Hudayr (Âişe'ye) şöyle dedi: "Allah, seni hayır ile mükâfatlandırsın! Valla-

hi senin başına ne gelirse Allah mutlaka ona bir çıkış yolu gösteriyor ve müslümanlara da onda bir bereket ihsan ediyor.."

725-Ammâr (ra)'dan:

«Allah Resûlü (sav), Ülâtü'l-Ceyş denilen mevkide geceleyin mola vermişti. Yanında Âişe de bulunmaktaydı. Zifâr (Yemen) boncuklarından yapılmış olan gerdanlığını düşürdü. 'İnsanları onu aratmak için alıkoydu. Böylece halk, sabaha kadar (gerdanlığı) aradı.

Kimsede su yoktu. Ebû Bekr çok kızdı ve "İnsanları bu susuz yerde alıkoydun!" diye (Âişe'ye) çıkıştı. Bunun üzerine Allah, hem Resûlü'ne hem de diğer müslümanlara ruhsat olsun diye temiz toprakla teyemmüm etmelerini bildiren âyetini indirdi. Allah Resûlü (sav) ile beraber diğer müslümanlar da kalkıp ellerini yere vurdular, hiçbir toprak almadan, onunla yüzlerini, kollarını omuzlara kadar, ellerinin ayalarını da koltuk altlarına kadar meshettiler.»

İbn Şihâb der ki: "İnsanlar bu hadise hiç itibar etmezler."

726-Bir rivâyet: "Avuçlarını temiz toprağa vurdular, sonra yüzlerine bir kere sürdüler, sonra avuçlarını bir kere daha yere vurdular; kaldırıp omuz ve koltuk altlarına kadar ellerinin ayalarını meshettiler."

727-Benzeri bir rivâyette omuzlar ile koltuk altları zikredilmemiştir.

İbnü'l-Leys: "Dirseklerinin üstüne kadar" dedi. Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de benzeri rivâyetleri bulunmaktadır.

728-Şakîk (ra)'dan:

Abdullah (b. Mes'ûd) ve Ebû Mûsâ'nın yanındaydım. Ebû Mûsâ dedi ki:

"Ey Ebû Abdirrahman! Bir adam cünüp olsa ve bir ay su bulamazsa ne yapar, nasıl namaz kılar?" Abdullah cevap verdi: "Bir ay bulamazsa, yine de teyemmüm etmez!" Bunun üzerine Ebû Mûsâ dedi ki: "Nasıl olur, Mâide sûresindeki (5/6) âyete ne buyuracaksın? O âyette 'Su bulamazsanız tertemiz toprakla teyemmüm edin!' buyurulmuyor mu?"

Abdullah'ın cevabı: "Eğer buna ruhsat verilmiş olsaydı, bu sefer soğuk su ile karşılaştıklarında da toprakla teyemmüm etmeye kalkışırlardı."

"Sen bu sebeple mi teyemmümden hoşlanmıyorsun?"

"Evet!"

"Sen Ammâr'ın Ömer'e söylediği şu sözü duymadın mı? «Peygamber (sav) beni bir işe göndermişti, cünüp oldum, su bulamadım, tıpkı hayvanın toprakta yuvarlandığı gibi toprağa bulandım. Sonra Peygamber (sav)'e geldim, durumu anlattım; şöyle buyurdu: 'Sana şöyle yapman yetişirdi.' Yere elini bir kere vurdu; silkti, sonra soluyla (sağ) avucunun arkasını ya da sol elinin üstünü (sağ) avucuyla meshetti, sonra yüzünü meshetti»."

729-Müslim'in diğer rivâyeti: "Elinle şöyle yapman yeter." Sonra iki elini yere vurdu. Sol elini sağ eline sürdü. Avuçlarını ve yüzünü de meshetti.

Abdullah'ın cevabı: "Görmedin mi, Ömer Ammâr'ın sözüne kanaat getiremedi."

730-Bir başka rivâyette: Ebû Mûsâ dedi ki: "Bırak şimdi Ammâr'ın sözünü, bu âyeti ne yapacaksın?" Bu soru karşısında Abdullah, ne diyeceğini bilemedi.

731-Diğer rivâyet: "Sana şöyle yapman yeter." Sonra iki elini yere vurdu, (tozunu) silkti; sonra ellerini, yüzünü ve avuçlarını meshetti.

732-Abdurrahman b. Ebzâ (ra)'dan:

Bir adam Ömer'e gelip, dedi ki: "Ben cünüp oldum, su bulamadım!"

Ömer "Namaz kılma!" dedi. Bunun üzerine Ammâr dedi ki: "Ey Mü'minlerin Emiri! Sen hatırlamıyor musun, hani beraber bir müfrezeydeydik de ikimiz de cünüp olmuştuk. Sen namaz kılmamıştın, ben ise toprakta yuvarlanıp öyle namaz kılmıştım. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştu:

"Sana ellerini yere vurman, sonra onlara üfleyip yüzüne ve ellerine sürmen yeterdi."

Ömer: "Allah'tan kork ey Ammâr!" deyince, Ammâr şöyle dedi:

"İstersen bu hadisi başkalarına anlatmayayım!" Ömer de şöyle dedi: "Seni, altına girdiğin sorumlulukla başbaşa bırakıyorum."

733-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Ömer'in yanındaydım; bir adam gelip 'Biz bir yerde, bazen bir, bazen iki ay kalırız.' deyince Ömer: "Bana kalırsa su buluncaya dek namaz kılmam (beklerim)' dedi."

734-Diğer bir rivâyet: "Şöyle yapman yeterdi." Sonra iki elini yere vurdu, sonra (tozunu çırpmak için) birini diğerinin üzerine vurdu; sonra yüzünü ve kollarını dirseklere ulaşmayan bir yere kadar meshetti.

735-Diğer bir rivâyet: "Sonra ona (avuçlarına) üfledi, onunla yüzünü ve ellerini dirseklere kadar meshetti." "Ya da kollarına kadar meshetti."

(Râvi) Şu'be der ki: Seleme (b. Kuheyl): "İki el, bir yüz ve iki kol" ibarelerini söylerdi. Mansûr ise ona: "Söylediğine dikkat et! Senden başka hiç kimse kollar demiyor" dedi.

736-Nesâî benzerini rivâyet etti. Ancak ondaki ibare şöyledir: "Seleme şüphe etti ve 'Kollarını zikredip etmediğini bilmiyorum' dedi."

737-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir vuruşu yüz için, bir vuruşu da dirseklere kadar kollar için olmak üzere teyemmüm iki vuruştan ibarettir."

738-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), cemaatle namaz kılmayıp ayrı oturan birini gördü ve sordu: "Ey Fülan! Seni, cemaatle namaz kılmaktan alıkoyan şey nedir?"

"Ey Allah Resûlü! Cünüp oldum, su bulamadım!"

"Temiz toprak(la teyemmüm etmelisin! Bu) sana yeter!" buyurdu.

739-Ebû Zer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanında ganimet (koyun ve deve) birikti. Bana dedi ki: "Ey Ebû Zer! Bunları otlat!" Ben de Rebze'ye kadar onları götürüp otlattım. (Ailem yanımdaydı) Cünüp oldum. Bu halde beş, altı gün geçirdim. Nihayet Peygamber (sav)'e geldim.

"Bu Ebû Zer mi?" buyurdu; ancak ben sustum. Sonra şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Zer, annen seni yetim bırakmasın!" Sonra zenci bir cariye çağırdı, içinde su bulunan bir kap getirtti. Beni bir elbise ile örtüp perde yaptı; ben de devemi perde ederek yıkandım. Üstümden sanki bir dağ atmış gibi oldum ve hafifledim. Şöyle buyurdu: "Yirmi yıl bile susuz kalsa temiz toprak müslümanın abdestidir. Su bulduğun zaman onunla yıkan. Bu tabiî ki daha iyidir."

740-Bir rivâyette: Ebû Zer dedi ki: "Mahvoldum ey Allah Resûlü!"

"Seni mahveden nedir?"

"Sudan uzak kaldım, yanımda hanımım vardı, cünüp oldum; abdestsiz namaz kıldım" dedim. Bunun üzerine hemen bana su getirtti.

741-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ona teyemmüm hakkında sorulunca şöyle dedi: "Allah Kitâb'ında abdesti zikrettiğinde: **"Yüzlerinizi ve ellerinizi de dirseklere kadar yıkayın!"** (Mâide 5/6) buyurdu. Teyemmüm hakkında ise: **"Yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin!"** (Mâide 5/6) buyurdu.

"Erkek ve kadın hırsızın ellerini kesin!" (Mâide, 5/38) buyurdu. Kesmede sünnet olan, bileklere kadar olan iki eldir. Şu halde teyemmümde istenen de yüz ve bileklere kadar iki eldir" dedi.

742-Hakîm b. Muâviye, amcasından:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Ben (bazen) bir ay sudan uzak oluyorum; yanımda hanımım oluyor ve onunla ilişki kuruyorum!" "Evet!" buyurdu.

Tekrar dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Ancak bir ay sudan uzak kalıyorum!"

"İstersen otuz sene uzak kal (teyemmümle namaz kılabilirsin!)" buyurdu.

743-Târık (ra)'dan:

Bir adam cünüp oldu ve bu yüzden namaz kılmadı. Peygamber (sav)'e durumu anlatınca: "Doğru yaptın" buyurdu. Başka bir adam cünüp oldu; teyemmüm edip namaz kıldı; sonra gelip durumu Peygamber (sav)'e bildirince ona da: "Doğru yaptın" buyurdu.

744-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in zamanında bir adam yaralandı. Sonra ihtilam oldu. Kendisine yıkanması söylendi, yıkandı ve (bu yüzden) öldü. Allah Resûlü (sav) bunu duyunca, şöyle buyurdu: "Onu öldürdüler, Allah da onları öldürsün. Madem bilmiyorlardı, sormaları bir çare olmaz mıydı?"

745-Rezîn'in rivâyeti: "(Yaralı) adam ihtilam oldu, 'Teyemmüme ruhsat var mı?' diyerek sünnetten haberi olmayanlara sordu. Ona, 'Hayır, yok' dediler. O da yıkandı ve öldü." Devamı yukarıdakinin benzeridir. Ayrıca onda şöyle geçer: "Ona teyemmüm yeterdi, yarasına bir sargı yapar, üzerine meshederdi, vücudunun diğer kısımlarını da yıkardı" (buyurdu).

746-İbn Mâce, leyyin bir isnâdla şunu da ilâve etti: Atâ dedi ki:

Allah Resûlü (sav) olayı duyunca şöyle buyurdu: "Keşke yaralı başını bırakıp da vücudunu yıkasaydı!"

747-Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Zâtü's-Selâsîl harbinde, soğuk bir gecede ihtilam oldum. Yıkandığım takdirde öleceğimden endişe ettiğim için teyemmüm ettim ve arkadaşlarıma sabah namazını kıldırdım. Bunu Peygamber (sav)'e anlattıklarında şöyle buyurdu: 'Ey Amr! Arkadaşlarına cünüpken mi namaz kıldırdın?' Kendisine beni yıkanmaktan alıkoyan sebebi anlattım ve dedim ki: Allah Teâlâ'nın şöyle buyurduğunu duydum: **'Kendinizi öldürmeyin! Allah şüphesiz size merhamet eder.'** (Nisâ, 4/29)

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) güldü ve birşey söylemedi."

748-Diğer rivâyet: "Uyluk diplerini yıkadı, namaz abdesti alır gibi abdest alıp onlara namaz kıldırdı." Benzerini zikretti, ancak "teyemmüm etti" demedi.

749-Bu olay ayrıca, el-Evzaî tarîkiyle Hassân b. Atiyye'den de rivâyet edildi; onda da teyemmüm ettiği geçmiştir.

750-Ebû Saîd (ra)'dan:

"İki kişi sefere çıktı; namaz vakti geldi. Su olmadığı için teyemmüm ettiler, namazlarını kıldılar. Sonra (vakti içinde) su

bulunca, biri tekrar abdest alıp namazını iâde etti, öteki ise etmedi. Peygamber (sav)'e gelip durumu anlattıklarında namazı iade etmeyene: 'Sen sünnete isabet ettin, kıldığın namaz sana yeter' dedi. Hem abdesti, hem de namazı iâde edene: 'Sen iki ecir aldın' buyurdu."

751-İbn Ömer (ra)'dan:

O (İbn Ömer), Cürüf adındaki tarlasından geldi; Mirbedu'n-ni'am'da ikindi vakti girince hemen teyemmüm edip namaz kıldı. Sonra henüz güneş yüksekte iken Medine'ye geldi; ama namazını iâde etmedi.

752-İbn Abbâs (ra)'dan:

Resûlullah (sav) çıkar, suyu eline döker; sonra onu (uzuvlarına) sürünürdü. O'na dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Su sana yakındır!" Şu cevabı verdi. "Ne bileyim belki ona ulaşamam (diye böyle yaptım)."

753-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) hanımlarından biriyle ilişkide bulunup da ağırlık bastığında (yıkanıncaya kadar) ellerini duvara vurup teyemmüm ederdi."

754-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Kişinin bir teyemmümle sadece bir namaz kılması, diğer namaz için ayrı teyemmüm etmesi sünnettendir."

755-Ebu'l-Cüheym (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Cemel kuyusu tarafından geldi, bir adama rastladı. Adam ona selam verdi, ama selamını (hemen) almadı. Bir duvara gidip yüzünü ve ellerini meshederek (teyemmüm etti); selamını sonra aldı."

CÜNÜBLÜKTEN YIKANMAK (BOY ABDESTİ)

756-Ebû Saîd (ra)'dan:

Pazartesi günü Allah Resûlü (sav) ile Kubâ'ya gittik. Sâlimoğullarına varınca, Allah Resûlü (sav) İtbân'ın kapısında durdu, onu çağırdı. Adam entarisini sürükleyerek çıktı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav): "Adamı telaşlandırdık (galiba)" dedi. İtbân da dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Kişi cinsî münasebet anında doyum olmadan (boşalmadan) hanımından ayrılırsa ne yapması gerekir?" Cevap verdi: "Su, ancak sudan gerekir (yani madem boşalma vuku bulmamış, yıkanman da gerekmez)."

757-O (Müslim) ve Buhârî ayrıca şu rivâyette bulundular: Ensâr'dan bir adama buyurdu ki: "Acele ettirildiğin zaman, boşalma da olmadığında yıkanman gerekmez, sadece abdest alman gerekir."

758-Ebû Dâvud: "Su ancak sudan gerekir. (Boşalma olmadan hiçbir şey gerekmez.)"

759-Tirmizî, Ubey b. Kâ'b'dan: "Su (yıkanmak), ancak suyun (meninin gelmesini) gerektirir" kuralı İslâm'ın başlangıcında bir ruhsat idi; sonra yasaklandı.

760-Ebû Dâvud şunu da ekledi: "(Bu ruhsat) su kaynaklarının kıtlığından dolayı idi."

761-Tirmizî, İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki: "Suyu (gusletmek), ancak su (meni) gerektirir" hadisi ihtilam hakkındadır.

762-(Âişe (r.anhâ)'dan:)

Ebû Mûsâ der ki: Muhâcir ve Ensâr'dan kimi insanlar neden dolayı yıkanmak gerek-

tiği hususunu aralarında tartıştılar. Ensâr dedi ki: "Yıkanmak ancak boşalmada gerekir." Muhâcirler ise: "Bir araya gelip temasta bulundukları zaman, boşalma vuku bulmasa bile yıkanmak gerekir" dediler. Dedim ki: Sizin bu meselenizi hallederim. Hemen gittim, Âişe'den izin istedim. Bana izin verildi, dedim ki: "Anneciğim, sana bir şey sormak istiyorum, fakat utanıyorum!" "Utanma! Soracağını sor! Kişi kendisini doğuran annesinden utanır mı? Ben senin annenim." Dedim ki: "Guslü gerektiren nedir?"

"Meseleyi bilen birine düştün! Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: Kişi, kadının dört (organı) arasına oturup sünnet yeri, kadının sünnet yerine değdi mi, gusül (abdesti almak) vacip olur'dedi".

763-Diğer rivâyette:

"Bir adam Allah Resûlü (sav)'e sordu: Bir kişi hanımı ile ilişki kurar, ama boşalma olmaz, ikisinin de yıkanması gerekir mi?" Âişe de orada oturuyordu; şöyle buyurdu: "Ben bununla aynı şeyi yapıyoruz. Ama kalkıp yıkanıyoruz."

764-Mâlik: "Sünnet yeri sünnet yerine girdi mi yıkanmak vacip olur." (Ebû Mûsâ) sonra dedi ki: "Bunu senden sonra hiç kimseye sormayacağım."

765-Tirmizî şunu da ekleyerek dedi ki: "Ben bunu Allah Resûlü (sav) ile yaptım; her ikimiz de yıkandık."

766-Buhârî ve Müslim, Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Boşalma olmasa da gusül gerekir."

767-Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İki sünnet yeri birbirine giripte tenasül uzvunun başı girdiği zaman gusül vacip olur."

768-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e, bir yaşlık görüp de ihtilam olduğunu hatırlamayan kişi hakkında sordular; "Gusletmesi gerekir" buyurdu. İhtilam olduğunu hatırlayıp da bir yaşlık görmeyen kişi hakkında da sordular, onun için "Gusletmesi gerekmez" buyurdu.

Ümmü Seleme dedi ki: "Kadın da aynı şeyi görürse gusletmesi gerekir mi?"

"Evet, çünkü kadınlar da erkeklerin parçasıdır" buyurdu.

769-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Ebû Talha'nın hanımı Ümmü Süleym dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Allah hakkı söylemekten hayâ etmez; kadın ihtilam olduğu zaman gusletmesi gerekir mi?" "Evet eğer suyu görürse (yani yaşlık görürse)" buyurdu.

Ümmü Seleme de: "Hiç kadın ihtilam olur muymuş?" diye sordu.

"Eli toprak olası! Tabiî, çocuğu ona ne sebeple benziyor?" buyurdu.

770-Onun rivâyetlerindendir:

(Ümmü Seleme, Ümmü Süleym'e) "Kadınları rezil ettin!" (dedi)

771-Bir başka rivâyetinde: "Ümmü Seleme yüzünü kapattı ve dedi ki..."

772-Bir başka rivâyetinde: "Ümmü Seleme güldü..." [Buhârî ve Müslim. Diğerlerinin de benzer rivâyetleri bulunmaktadır.]

773-Ümmü Seleme'nin yerine, Âişe'den de gelen sahîh rivâyette şu ibare bulunmaktadır: "Tüh sana! Kadın bunu görür mü?"

774-Bir başka rivâyet: Bir kadın Allah Resûlü (sav)'e sordu: "Kadın ihtilam olup

yaşlık gördüğü zaman yıkanmalı mı?" "Evet" buyurdu. Bunun üzerine Âişe, (kadına) "Vay eli toprak olası!" deyince, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Bırak onu, çocuğun ona (kadına) benzemesini görmüyor musun? Kadının suyu erkeğinkine galip gelirse, çocuk dayılarına benzer; erkeğin menisi kadınınkine galip gelirse çocuk amcalarına benzer."

775-Müslim, Ümmü Süleym'den: "Evet, benzeme nereden oluyor? Erkeğin suyu (menisi) koyu ve beyazdır; kadınınki ince ve sarıdır. Hangisi baskın gelirse benzeme ondan olur" buyurdu.

776-Nesâî, Enes'den: "Hangisi önce gelirse ona benzer."

777-Ebû Hureyre (ra)'dan.

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kılın dibinde cünüplük vardır; onun için saç ve kılları iyi yıkayın, cildi temizleyin!."

778-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir kıl kadar gusletmedik yer bırakırsa, ona cehennemde şöyle olur, böyle olur." Alî üç defa tekrar ederek dedi ki: "İşte ben de bu sebeple başımın saçına düşman oldum." O, saçlarını bu yüzden keserdi.

779-Sevbân (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e gusletmenin usûlünü sordular; şöyle buyurdu:

"Erkek, saçlarını çözüp yıkasın ve suyu saçlarının dibine ulaştırsın. Kadının ise örgülerini çözmesi gerekmez; üç kere başına su dökmesi yeter."

780-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), cünüplükten yıkanmaya başladığında önce ellerini yıkardı, sonra sağ eliyle sol eline su koyar avret yerini yıkardı, sonra namaz abdesti gibi abdest alırdı. Sonra suyu alıp parmaklarını iyice saçlarının dibine sokarak yıkardı. İyice yıkadığı kanaatı hâsıl olunca, başına üç kere su dökerdi. Sonra bedeninin diğer kısımlarına su dökerdi. Daha sonra ayaklarını yıkardı."

781-Onun rivâyetlerindendir: "(İçinde süt sağılan bir kap gibi büyük) bir kap(ta su) istedi; onu eliyle tuttu. Başının sağ bölümünü yıkadı, sonra sol bölümünü yıkadı. Sonra avucuyla su alıp tüm başını yıkadı."

782-Onun rivâyetlerindendir: "Önce ellerinden başladı, onları dirsekleriyle birlikte yıkadı. Sonra onlara su döktü. Onları iyice temizledikten sonra elleriyle duvara dayanır ve abdeste başlardı."

783-Onun rivâyetlerindendir: (Âişe) dedi ki: "İsterseniz Peygamber (sav)'in cünüplükten yıkandığı yerde duvardaki ellerinin izini sizlere gösterebilirim."

784-Onun rivâyetlerindendir: "Sonra başına üç kere su dökerdi. Biz de saç örgümüzden ötürü beş kere su dökerdik."

785-Onun rivâyetlerindendir: "Su kabına sokmadan ellerine su döküp yıkardı. Ellerini yıkadıktan sonra sağ elini su kabına sokardı. Sağına dökerdi, tenasül uzvunu sol eliyle yıkardı. Sonra sağ eliyle sol elini yıkardı, sonra üçer kere ağzına dolu dolu su verip yıkardı, burnuna da dolu dolu su çekip yıkardı. Sonra iki avuç dolusu suyu başına dökerdi."

786-Onun rivâyetlerindendir: "Üç kere eline su boşaltırdı; tenasül uzvunu yıkardı, sonra ellerini yıkardı."

787-İbn Ömer (ra)'dan:

"Yıkanırken gözlerini açar, parmağını göbeğine sokardı."

788-Meymûne (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e cünüplükten yıkanırken O'na perde oldum. Ellerini yıkadı, sonra sağ eliyle (kaptan aldığı suyu) sol eline döküp sol eliyle avret yerini yıkadı. (Meniden) bulaşmış yerlerini de yıkadı. Sonra elini duvara veya yere sürdü. Sonra namaz abdesti gibi ayaklarını yıkamadan abdest aldı. Sonra vücudunun tümüne su döktü. Sonra yıkandığı yerden çekilip ayaklarını yıkadı."

789-Diğer rivâyet: "Kendisine kurulanması için giysi (havlu) verdim, kabul etmedi ve eliyle silkelenerek çıktı."

790-Diğer rivâyet: "Kendisine mendil (havlu) verdim, almadı ve vücudundaki suyu eliyle silkeledi." Bunu İbrâhîm (en-Nehaî)'e anlatınca, şöyle dedi: "Mendille kurulanmakta bir sakınca görmüyorlardı, sadece adet olmasını istemiyorlardı."

791- Nesâî'nin Ömer'den yaptığı bir rivâyette şu ibare yer almıştır: "Sıra başına gelince ona elini sürmeden üzerine su boşaltırdı."

792-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Ben saç örgüleri çok olan bir kadınım. Aybaşı veya cünüplükten yıkanırken onları çözeyim mi?"

"Hayır; başına (avucunla) üç kere su dökmen yeter. Sonra tüm vücuduna su döküp temizlenirsin" buyurdu.

793-Bir rivâyet: "Her su döküşünde örgülerini güzelce sıkıver!"

794-Ubeyd b. Umeyr (ra)'dan:

Âişe (r.anhâ), Abdullah b. Amr'ın kadınlara yıkanırken örgülerini çözmelerini emrettiğini duydu ve şöyle dedi: "İbn Amr'a hayret doğrusu! Kadınlar yıkanırlarken örgülerini çözmelerini söylüyormuş, bari saçlarını traş etmelerini de söylesin(!). Allah Resûlü (sav) ile aynı kapta yıkanırdık, başıma üç kere su aktarmaktan başka bir şey yapmazdım (yani örgülerimi çözmezdim)."

795-Muhammed el-Bâkır (ra)'dan:

Câbir bana dedi ki: Amcanın oğlu Hasan b. Muhammed b. el-Hanefiyye bana dedi ki: "Cünüplükten nasıl gusledilir?" Ona şöyle dedim: "Peygamber (sav), üç avuç su alırdı, önce başına dökerdi; sonra bütün bedenine dökerdi." Hasan dedi ki: "Ben saçı çok olan bir adamım." Dedim ki: "Peygamber (sav)'in saçları senden daha çoktu."

796-Bir rivâyet: O(Câbir), boy abdesti hakkında soru sorana:

"Sana bir sâ' su yeter" dedi.

Adam dedi ki:

"Bu kadar su bana yetmez ki!"

Şöyle dedi:

"Senden daha saçlı ve daha hayırlı olana (Hz. Peygamber'e) yetiyordu (da sana mı yetmeyecek?)"

797-Katâde (ra)'dan:

Enes kendilerine şunu anlatmış: "Peygamber (sav) kadınları ile ilişkide bulunuyor, tek bir yıkanışla yetiniyordu."

798-Ebû Râfi' (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) birgün hanımlarını dolaştı. Herbirinin yanında ayrı ayrı yıkanıyordu. Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Tek seferde yıkansan olmaz mı?"

"Bu daha temiz, daha hoş, daha temizleyicidir" buyurdu.

799-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biriniz hanımıyla cinsî ilişkide

bulunup da sonra tekrar bulunmak isterse ikisi arasında bir abdest alsın."

800-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), boy abdesti aldıktan sonra abdest almazdı."

801-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Ben ve Allah Resûlü, farak denilen bir kaptan yıkanırdık." Süfyan dedi ki: "Farak, üç sâ' mikdarı (yaklaşık 9 kg) su alan bir kazandır."

802-Diğer bir rivâyet: Ebû Seleme dedi ki: "Ben ve Âişe'nin süt kardeşi birlikte Âişe'nin yanına gittik. Allah Resûlü (sav)'in cünüplükten yıkanma şeklini sorduk. İçine bir sâ, (yaklaşık 3 kg) su sığan bir kap getirtti, aramızda perde olduğu halde ondan yıkandı. Başına üç kere su döktü. Dedi ki: Peygamber (sav)'in hanımları, saçları kulak memesi hizasında olması için uçlarından alırlardı."

803-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte sarı bakır bir kaptan yıkanırdık."

804-Ümmü Gülsüm bn. Abdillah b. Zem'a (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav)'in hanımı Sevde, ona bir bakır küpü verdi ve şöyle dedi: "Peygamber (sav) işte bunda yıkanırdı." Bir sâ' veya daha az su alabilecek kapasitedeydi.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnadında Ümmü Gülsüm vardır.]

805-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cünüplükten yıkanmak için altı müd mikdarı (yaklaşık dört litre su) yeter."

806-Ya'lâ (b. Ümeyye) (ra)'dan:

Peygamber (sav) bir adamın açık bir yerde yıkandığını gördü. Bunun üzerine hutbeye çıkıp, Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle dedi: "Allah hayâ ve örtü sahibidir. Hayâ ve örtünmeyi de sever, onun için biriniz yıkandığında kapalı yerde yıkansın (kimse onu görmesin)!"

807-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biriniz açık yerde ya da kendisini örtmeyen damda yıkanmasın! Çünkü kendisi görmezse de başkaları onu görür."

808-Ebu's-Semh (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e hizmet ediyordum; yıkanmak istediği zaman "(Arkanı) dön!" derdi; ben de kafamı çevirip O'na perde olurdum.

809-Ümmü Hâni (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Fetih günü Mekke tepesinde konakladı. O'nun yanına vardım. Ebû Zer içinde hamur artıkları bulunan bir teknede su getirdi. Ebû Zer O'na perde oldu. Peygamber (sav) yıkandı. Sonra Peygamber (sav) ona perde oldu ve Ebû Zer yıkandı."

810-İbn Ömer (ra)'dan:

"Namaz elli vakit idi. Cünüplükten yıkanma yedi kere idi. Elbiseye bulaşan idrarın yıkanması da yedi kere idi.

Allah Resûlü (sav), bunların üzerinde ısrarla durarak hafifletilmesini (Allah'tan) diledi. Sonra namaz beş vakte indirildi. Cünüplükten yıkanmak ise bire indirildi. İdrarın bulaştığı yerin yıkanması da bire indirildi."

811-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), bazen cünüplükten yıkanır ve bana sokulurdu, kendisini göğsüme basar ısıtırdım. Oysa ben henüz yıkanmamış olurdum."

812-Âişe (r.anhâ)'dan:
"Allah Resûlü (sav), cünüpken başını (sabun vazifesi gören) hatmi (adlı bir nevi ot) ile yıkardı. (Hatmili suyun üzerine ayrıca) su dökmeden onunla yetinirdi."

813-Âişe (r.anhâ)'dan:
"İhramlı iken de, ihramsız iken de Allah Resûlü (sav) ile saçlarımız örgülü bir vaziyette iken (çözmeden) yıkanırdık."

814-Alî (ra)'dan:
Allah Resûlü (sav), helâdan çıkar, bize Kur'ân okur ve bizimle et yerdi. Cünüplüğün dışında, hiçbir şey O'nu Kur'ân'dan alıkoymazdı."

815-İbn Abbâs (ra)'dan:
"O, cünüpken Kur'ân okumakta bir sakınca görmezdi."

816-İbn Ömer (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kur'ân'a ancak temiz olan kişi dokunabilir."

817-Âişe (r.anhâ)'dan:
"Allah Resûlü (sav), cünüpken uyumak istediği zaman avret mahallini yıkar ve namaz abdesti gibi abdest alırdı."

818-Onun rivâyetlerindendir: "Cünüb olup da yemek yemek, ya da yatmak istediği zaman sadece namaz abdesti gibi abdest alırdı."

819-Onun rivâyetlerindendir: Abdullah b. Ebî Kays ona (Âişe'ye) sordu: "Uyumadan önce yıkanır mıydı? Yahut yıkanmadan önce uyur muydu?" Cevap verdi: "Bunların hepsini yapardı. Çoğu kez gusül alıp öyle uyurdu. Bazen de abdest alıp uyurdu."
Bunun üzerine: "Her şeyde genişlik ihsan eden Allah'a hamd olsun!" dedim, dedi.

820-Bir rivâyette: "Cünüpken suya hiç dokunmadan uyurdu."

821-Bir başkasında: "Birşey yemek veya içmek istediği zaman, ellerini yıkar, sonra yer içerdi."

822-Nâfi' (ra)'dan:
"İbn Ömer, cünüpken uyumak veya yemek yemek istediğinde, yüzünü ve ellerini dirseklere kadar yıkardı. Başını da mesheder, öyle yer veya öyle uyurdu."

823-Ebû Hureyre (ra)'dan:
Peygamber (sav), ona, Medine yollarının birinde rastladı. Cünüp olduğu için yol değiştirdi. Gitti, yıkandı; sonra yanına vardı. Bunun üzerine sordu:
"Ey Ebû Hureyre nerdeydin?"
"Cünüptüm; pis halimle seninle oturmak istemedim" deyince, şöyle buyurdu: "Sübhanâllah! Müslüman asla pis olmaz."

824-Ebû Hureyre (ra)'dan:
Namaza kâmet getirildi, saflar da düzeltildi. Allah Resûlü (sav), çıkıp geldi; tam mihrapta duracağı sırada cünüp olduğunu hatırladı. "Yerinizde durun, ayrılmayın!" dedi. Gitti, yıkanıp geldi. Başından su damlıyordu. Tekbir aldı, biz de O'nunla birlikte namaz kıldık."

825-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Mihrapta durdu; tekbir almasını beklerken, birden (oradan) ayrıldı."

826-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer rivâyeti: "Sonra tekbir aldı; daha sonra cemaate oturmaları için işaret etti ve gidip yıkandı." Mâlik ve Nesâî'de tekbir aldığı geçmektedir.

827-Ebû Dâvud, Ebû Bekre'den benzerini nakletti. Ancak orada şöyle geçer:

Namazı bitirince: "Ben de bir insanım. Cünüp olduğum için öyle yaptım" buyurdu.

828-Süleymân b. Yesâr (ra)'dan:

Ömer (ra), cemaata sabah namazını kıldırdıktan sonra Cürüf'teki tarlasına gitti. Elbisesinde ihtilam yaşlığı gördü ve şöyle dedi: "Yağlı yediğimiz için damarlarımız gevşedi (ve ihtilam olduk)."

829-Diğer bir rivâyet: (Ömer:) "İnsanların başına geçtiğimden beri ihtilama müptelâ oldum" dedi. Sonra yıkandı ve elbisesine bulaşanı da yıkadı. Güneş iyice yükseldikten sonra namaz kıldı.

830-Enes (ra)'dan:

O, öğle üzeri ve yatsı vakti yıkanmaktan hoşlanmazdı.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnadında Enes'in çocuklu cariyesi olan Râita vardır.]

831-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e cünüplükten yıkanan adamın vücudunda yanlışlıkla (unutkanlıkla) kuru bir yer bırakması hakkında sordular. Şöyle buyurdu: "Sadece (unuttuğu) yeri yıkar, sonra namaz kılar."

832-el-Hakem b. Amr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri boy abdesti aldıktan sonra uzvundan bir şey çıkarsa, (sadece) abdest alsın!"

833-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Melekler, içinde resim, köpek ve cünüp kimsenin bulunduğu eve girmezler."

HAMAM(DA YIKANMA), YENİ MÜSLÜMAN OLAN BİR KİMSENİN VE AYBAŞI OLAN KADININ YIKANMASI

834-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), erkek ve kadınların hamamlara girmelerini yasakladı. Sonra erkeklerin, peştemalle girmelerine müsaade etti.

835-Diğer rivâyet: Onun (Âişe'nin) yanına Şamlı kadınlar geldiler. Onlara şöyle dedi:

"Galiba sizler, kadınları hamamlara giren bölgedensiniz!" "Evet"dediler. "Halbuki ben, Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

Herhangi bir kadın elbisesini kocasının evinin dışında bir yerde çıkarırsa, kendisiyle Allah arasında bulunan perdeyi yırtmış olur."

836-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizlere Acem diyarındaki yerlerin fethi nasip edilecektir. Oralarda hamam adında yerler bulacaksınız. Sakın erkekler, onlara peştemalsiz girmesinler. Hasta ve lohusa olanlar dışındaki kadınları da onlara gitmekten menedin!"

837-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim, Allah'a ve âhiret gününe inanıyorsa, peştemalsiz olarak hamama girmesin! Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ediyorsa, özrü olmadan hanımını hamama sokmasın. Her kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse, üzerinde içki dolaştırılan masaya oturmasın."

838-Ümmü'd-Derdâ (r.anhâ)'dan: Dedi ki:

Hamamdan çıkmıştım. Allah Resûlü (sav) sordu: "Nereden geliyorsun ey Ümmü'd-Derdâ?" Cevap verdim: "Hamamdan."

Şöyle buyurdu: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kadın, annelerinin evinin dışındaki herhangi bir yerde elbisesini çıkarıp soyunursa, kendisi ile Rahman arasında olan her türlü perdeyi yırtmış olur."

839-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendisine ilk kese yaptıran ve hamama giren kişi Dâvudoğlu Süleyman'dır. Hamama girip de sıcakla karşılaştığı zaman "Allah'ın azabından eyvâh. Fayda vermeden önce eyvah, eyvah, eyvah, eyvah!" dedi.

840-İbn Ömer (ra)'dan:

O, hamama girer, hamam sahibi ona kese yapardı. Beline geldiğinde hamam sahibine: "Çık dışarı!" derdi.

841-el-Velîd b. Müslim dedi ki:

Evzâî'den şöyle duydum: "Uyluk, mescidde avret, hamamda avret değildir" dedi.

842-Kays b. Âsım (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e müslüman olmak için geldim, bana; su ve sabunla yıkanmamı emretti.

843-Useym b. Küleyb, babasından, o da dedesinden:

Kendisi Allah Resûlü'ne gelip "Müslüman oldum" demiş. Allah Resûlü (sav) de ona: "Boynundan (Kâfirlik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at! Yani traş ol!" diye emretmiş.

844-(Küleyb) dedi ki: Bana başka biri şöyle dedi: Peygamber (sav), onunla beraber olan başka birine şöyle demiş: "Boynundan (Kâfirlik alâmeti olarak uzattığın) küfür kıllarını at! Yani traş ol"

845-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Katâde'den:

"Peygamber (sav), müslüman olan herkese seksen yaşında bile olsa sünnet olmasını emrederdi."

846-Âişe (r.anhâ)'dan:

Ensar'dan bir kadın, Peygamber (sav)'e hayızdan nasıl yıkanacağını sordu.

Şöyle buyurdu: "Pamukla biraz misk al ve onunla temizlen!" Yine sordu:

"Onunla nasıl temizleneyim?"

"Onunla temizlen!"

"Onunla nasıl temizleneyim?"

"Sübhanallah! Onunla temizlen!" buyurunca, hemen onu kendime doğru çektim ve şöyle dedim: "Onunla kan izlerini giderirsin."

847-Bir rivâyette: Ona dedi ki: "Biraz miskli pamuk al, onunla (kanı) üç kere sil!"

Sonra Allah Resûlü (sav), utandı ve yüzünü ondan çevirdi. Ben kadını kendime çekip O'nun ne demek istediğini anlattım.

848-Onun rivâyetlerindendir: Âişe dedi ki: "Ensar hanımları ne iyi hanımlardır; dini öğrenmede hayâ onlara engel olmaz."

849-Onun rivâyetlerindendir: Esmâ bn. Şekel dedi ki: "Hayız bittiği zaman birimiz nasıl yıkanacaktır?" Şöyle buyurdu: "Sabun ve suyu alır, sonra abdest alır, sonra başını yıkar. Su saçların dibine ulaşıncaya dek saçlarını iyice ovalar. Sonra vücuduna döker. Sonra pamuğunu alıp onunla iyice temizlenir." Benzerini nakletti.

850-Ümeyye bn. Ebi's-Salt, Gıfâroğul larından bir kadından:

Allah Resûlü (sav), bineğinin heybesinin arkasına beni alıp bindirdi. Vallahi Allah Resûlü (sav), sabaha karşı devesinden indi, devesini çökertti. Ben de terkesinden indim. Baktım ki kalktığım yere kan bulaşmış. Bu ilk gördüğüm (hayız) kan(ıy)dı. Utandım, sıkıldım deveye kapandım. Allah Resûlü (sav) durumu fark etmiş olacak ki şöyle dedi:

"Neyin var, galiba hayız oldun!"

"Evet" dedim.

"Kendini düzelt, sonra bir kap su al, içine tuz koy, sonra heybeye bulaşan kanı yıka! Sonra kendi bineğine dön!"

Allah Resûlü (sav), Hayber'i fethettiği zaman, bize de ganimetten bir şeyler verdi. (Râvi) dedi ki: "Kadın, suya tuz katmadan hayızdan temizlenmez oldu. Öldüğü zaman (cenazesinin yıkama) suyuna bile tuz katılmasını vasiyet etti."

HAYIZ (AYBAŞI)

851-Enes (ra)'dan:

Yahudiler, kadın hayız olduğu zaman onunla yemek yemez, evde onunla beraber oturup kalkmazlardı. Peygamber (sav)'in ashâbı bunu sorunca Allah şu âyeti indirdi: **"Ey Muhammed! Sana kadınların aybaşı halinden de sorarlar; de ki: "O bir sıkıntıdır. Aybaşı halindeyken kadınlardan el çekin! Temizlenmelerine kadar onlara yanaşmayın."** (Bakara 2/222)

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Cinsî ilişkinin dışında onlarla her şey yapın!" Yahudiler bunu duyunca, şöyle dediler:

"Bu adam ne istiyor, dinimizin emirleri hususunda hemen herşeyde bize muhâlefet ediyor."

Üseyd b. Hudeyr ile Abbâd b. Bişr, Allah Resûlü (sav)'e gelerek şöyle dediler: "Ey Allah Resûlü! Yahudiler böyle böyle diyorlar. Hanımlarımızla o halde iken cima etmeyecek miyiz?" Peygamber (sav)'in (öfkeden) rengi değişti. Bunun üzerine o ikisi hemen huzurundan çıktılar. Bundan, Allah Resûlü (sav)'in o ikisine kırıldığını zannettik. O sırada Peygamber (sav)'e hediye olarak süt getirilmişti. Hemen onların ardından süt gönderdi ve içtiler. Bundan Allah Resûlü (sav)'in kendilerine gücenmediğini anladılar. Diğer rivâyette: "Onlar süt içmediler"

852-Ebû Hureyre (ra)'dan: Dedi ki:

"Kim hayızlı kadının fercinden cinsî temasda bulunursa, yahut bir kadına makadından yanaşırsa, ya da bir kâhine giderse, Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur."

853-Âişe (r.anhâ)'dan:

Bizden biri hayız olup da Allah Resûlü (sav), onunla sevişmek istediği zaman, hemen eteğini bağlamasını emreder, sonra onunla mübâşeret ederdi (yani teni ile temas ederdi). Allah Resûlü (sav)'in şehvetine hâkim olduğu gibi hanginiz nefsine ve şehvetine hâkim olabilir ki?"

854-Diğer rivâyet: "Bol bir etek giymesini emrederdi, sinesi ve memelerinden başka yere dokunmazdı."

855-Ebû Dâvud ve Nesâî, Meymûne'den: "Hayız olan kadınlarıyla şayet uylukları ve dizlerine kadar bacakları izarla örtülü ise mübâşeret ederdi."

856-Muâz (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Hanımım hayız olduğunda bana neresi helal olur?" "Eteğinin üstü. Ancak bundan çekinmek daha hayırlıdır!" buyurdu.

857-İkrime (ra)'dan:
Allah Resûlü (sav), hayızlı hanımıyla mübâşerette bulunmak istediği zaman, hanımının avret mahalli üzerine bir şey örterdi.

858-Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında Ümmü Seleme'den:
"Peygamber (sav), kanının geldiği ilk üç gün hanımından çekinir, daha sonra mübâşeret ederdi."

859-İbn Abbâs (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Bir kişi hayızlı kadınla cinsî temasta bulunursa, yarım dinar sadaka versin."

860-Diğer rivâyet: "Yeni hayız olup da kan kırmızı iken temas ederse, bir dinar; kanın kesilme zamanında olup ta kan sarı iken temas kurarsa yarım dinar sadaka verir."

861-Ebû Dâvud'un rivâyetinde hayız halindeki hanımıyla cinsî ilişki kuran kimse hakkında şu ifade geçmektedir: "Bir dinar veya yarım dinar sadaka verir."
(Ebû Dâvud) dedi ki: Rivâyetin en doğrusu budur.

862-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer bir rivâyeti: "Hayız yeni başladığında cinsî ilişki kurarsa bir dinar, kesilme halinde kurarsa yarım dinar sadaka verir."

863-Diğer bir rivâyet: "Dinarın beşte ikisini sadaka olarak verir."

864-Abdu'l-Hamîd b. Zeyd b. el-Hattâb (ra)'dan:
Ömer b. el-Hattâb'ın, cinsî ilişki istemeyen bir hanımı vardı. Ne zaman Ömer onunla cinsî ilişki kurmak istese "Aybaşıyım" diyerek bahane uydururmuş. Bir gün onunla âniden bir cinsi ilişki kurmuş; bakmış ki gerçekten kadın aybaşı. Hemen Allah Resûlü (sav)'e gelip durumu bildirmiş. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ona dinarın beşte birini sadaka olarak vermesini emretmiş."

865-Âişe (r.anhâ)'dan:
"Aybaşı iken Allah Resûlü (sav)'in başını yıkardım."

866-Onun başka bir rivâyetinde: "Yıkardım" yerine "tarardım" ibaresi vardır.

867-Bir başka rivâyet: "Ben aybaşı iken başı kucağımda Kur'ân okurdu."

868-Bir diğer rivâyet: "Bana mescidden bir seccâde ver!" buyurdu. Dedim ki: "Ben aybaşıyım" Şöyle buyurdu: "Hayızlık elinde değildir."

869-(Ebû Hureyre'den:) "Peygamber (sav) mescidde iken Âişe'ye 'Bana elbise getir!' dedi. 'Ben namaz kılamıyorum ki!' deyince, 'Hayızlık senin elinde değildir' buyurdu ve (Âişe) O'na elbiseyi verdi."

870-Meymûne (r.anhâ)'dan:
"Allah Resûlü (sav), aybaşı iken başını bizden birinin kucağına koyar Kur'an okurdu. Sonra birimiz, hayız halinde iken mescide girip O'nun seccadesini sererdi.

871-Ebû Umâme (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Hayzın en az müddeti üç gün; en çok müddeti ise on gündür."
[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve'l-Evsat'ında rivâyet etmiştir. İsnadında, Abdü'l-Melik el-Kûfî, el-Alâ b. Kesîr'den rivâyet etmektedir.]

872-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında zayıf bir senedle, İbn Amr b. el-Âs'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Aybaşı olan kadın, on güne kadar bekler. Hayız olduğu günden on güne kadar temizlenirse temizlenmiştir. On günü aşarsa o artık müstahâza(kanamalı)dır. Lohusa kadın da doğurduğu günden itibaren kırk güne kadar bekler ve bakar; eğer kırk gün dolmadan temizlenirse (yani kan kesilirse) temizlenmiştir. Eğer kırk günü aşarsa, anla ki o artık kanamalı durumundadır."

873-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile yatıyorken hayız oldum. Hemen yanından sıvıştım, gittim, aybaşı elbisemi giydim. Allah Resûlü (sav) bana:

"Hayız mı oldun?" dedi.

"Evet" dedim. Beni çağırdı, O'nunla aynı yatakta yattım.

874-Âişe (r.anhâ)'dan:

O da merfû olarak aynısını anlattı. Ancak rivâyeti içinde şu ifade geçmektedir: "Allah Resûlü (sav) soğuktan muzdarip oldu, bana "Yaklaş!" dedi; dedim ki: "Ben aybaşıyım." Bunun üzerine bana: "Uyluğunu aç!" dedi. Açtım, (mübarek) yanağını ve göğsünü uyluğuma koydu, ben de üzerine eğildim, ısındı ve uyudu."

875-Âişe (r.anhâ)'dan:

Hayız olduğum zaman divandan hasıra inerdim. Temizlenene kadar Allah Resûlü (sav)'e yaklaşmazdık, yatakta yanına varmazdık.

876-Âişe (r.anhâ)'dan:

O, Şurayh b. Hânî'nin "Aybaşı halindeki kadın, kocası ile birlikte yemek yiyebilir mi?" sorusuna şöyle cevap verdi: "Evet, Allah Resûlü (sav) beni aybaşı halimdeyken yemeğe çağırırdı. Etli kemiği alır (önce benim ısırmam için) and verirdi. Ben de hemen O'ndan alır, biraz koparırdım. (Sonra kemiği geri verdiğimde) ağzını kemikteki ağzımı koyduğum yere koyar(ak yemeye başlar)dı. Sonra su getirtirdi, kendisi içmeden önce benim içmem için bana and verirdi. Alır ve içerdim. Sonra kendisi alır içerdi ve kabın ağzımı koyduğum yerine kendi ağzını koyardı."

877-Âişe (r.anhâ)'dan:

Muâze ona sordu:

"Aybaşı halindeki kadın neden orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor?"

Cevap verdi:

"Sen Hâricî misin?"

"Hâricî değilim; sadece soruyorum."

"Biz aybaşı olduğumuzda tutamadığımız orucu kaza etmekle; kılamadığımız namazı ise kaza etmemekle emrolunduk."

878-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Ümmü Busse ona dedi ki: "Semure b. Cundeb, kadınlara (aybaşı iken kılamadıkları) namazı da kaza etmelerini emrediyor." Şöyle dedi: "Namazı kaza etmezler. Peygamber (sav)'ın hanımlarından biri lohusa olur, tam kırk gün beklerdi, bu müddet zarfında namaz kılmazdı. Peygamber (sav) de ona lohusalıkta kılamadığı namazları kaza etmesini emretmezdi."

879-İmâm Mâlik (ra)'dan:

Duyduğuna göre Âişe (r.anhâ) şöyle söylemiş: "Hâmile kadın, kanaması olduğu zaman namazı bırakır."

880-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Hâmile kadın, kan gördüğü zaman, temizlenene kadar namaz kılmaz."

881-Diğer rivâyet: "Hâmile kadın hayız görmez; kanaması başladığı zaman, (kesilmesini beklesin ve sonra) yıkanıp namazını kılsın!"

882-İbn Ömer (ra)'dan: Dedi ki:

"Ne aybaşı olan kadın, ne de cünüp olan kimse Kur'ân okuyamaz!"

883-Âişe (r.anhâ)'dan:

Ümmü Habîbe yedi yıl istihâze kanı gördü, Allah Resûlü (sav)'e ne yapacağını sorunca, ona yıkanmasını emretti ve: "Bu bir damar hastalığıdır" dedi. Bu nedenle o, her namaz için yıkanırdı.

884-Diğer rivâyet: "(Ümmü Habîbe) kızkardeşi Zeyneb bn. Cahş'ın odasında bir leğenin içinde yıkanırdı. Kanının kırmızılığı bazen suya baskın çıkardı."

885-Diğer rivâyet: Leys der ki: İbn Şihâb (ez-Zührî), Cahş'ın kızı Ümmü Habîbe'nin her namaz için yıkanmasını Peygamber (sav)'in emrettiğini zikretmedi. Bunu kendiliğinden yapmıştır (dedi).

886-Diğer bir rivâyet: "Abdurrahman b. Avf'ın karısı olan Cahş'ın kızı Ümmü Habîbe, Peygamber (sav)'e (dinmeyen istihâze) kan(ı) hakkında sordu. Şu cevabı verdi:

"Hayızının seni (normalde) hapsettiği süre bekle! Sonra yıkan!" Buna dayanarak o, her namaz için yıkanırdı."

887-Diğer bir rivâyet: "Sonra yıkan ve namaz kıl!"

888-Diğer rivâyette Ümmü Habîbe'nin yerine Zeyneb bn. Cahş zikredildi.

Ona Allah Resûlü (sav): "Her namaz için yıkan!" buyurmuştur.

889-Başka bir rivâyet: "Fâtıma bn. Ebî Hubeyş'e şöyle buyurdu: "Boy abdesti al, sonra her namaz için abdest alıp namazını kıl!"

890-Ebû Dâvud'un diğer rivâyetinde: Mekhûl der ki: "Kadınların hayız durumları kendilerine gizli kalmaz; şöyle ki (hayız kanı) siyah ve koyu olur. Bu renk gidip de incelip sarılaştığı zaman, anla ki o istihâze kanıdır."

891-Mâlik, Zeyneb bn. Ebî Seleme (r.anhâ)'dan:

"O, Abdurrahman b. Avf'ın hanımı olan Hamne bn. Cahş'ın, istihâzeli iken yıkanıp namaz kıldığını görmüş."

892-Hamne bn. Cahş (r.anhâ)'dan:

Kanamam çok ağır geçiyordu. Allah Resûlü (sav)'e ne yapmam gerektiğini sormak için vardım. O'nu kız kardeşim Zeyneb bn. Cahş'ın evinde buldum. Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Ben çok istihâze oluyorum, kan bir türlü kesilmiyor, bu durum beni namazdan ve oruçtan alıkoyuyor."

"Sana pamuğu salık veririm. O kanı keser" buyurdu.

"Kan fevkalâde çok."

"Öyleyse (onu zabt edecek) bir bez edin!"

"Sanıyorum o da dindirmez! Çünkü kanama şiddetle devam ediyor."

"Sana iki şey söyleyeceğim, hangisini yaparsan ötekine gerek kalmaz. Ama ikisini yapabilirsen tabii ki daha iyi olur. Bir kere bu kanama, şeytanın darbelerinden bir darbedir. Allah'ın ilmine göre sen kendini altı veya yedi gün hayızlı kabul edersin; sonra yıkanırsın. Kendini iyice temizlenmiş kabul edersin (halbuki kan gelmeye devam etmektedir), daha sonra yirmi üç ya da yirmi dört gece gündüzleriyle birlikte namaz kılarsın. Sonra oruç tutarsın. Bu sana yetişir. Böylece her ay (normal) kadınların hayız olduğu gibi davranırsın. Kadınların hayız olup da temizlendikleri süreyi gözönünde tutup durumunu buna göre ayarlarsın.

(İkinci şıkka gelince:) Öğleyi erteleyip de ikindi ile birlikte kılabilirsen, ikindi vak

ti yıkanır, öğle ve ikindiyi bir arada kılarsın. Akşamı da erteleyip de yatsı ile birlikte kılabilirsen, yatsı vaktinde yıkanır akşam ve yatsıyı birarada kılarsın. Sabahleyin de yıkanır, sabah namazını kılarsın. Gücün yeterse orucu da bu usul üzere tutarsın." Sonra Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "İkisinden en çok hoşuma giden(i) bu (ikincisidir)."

893-Diğer bir rivâyette ise: "İki işten en çok hoşuma gideni" sözü, (Allah Resûlü'nün değil) Hamne'nin sözüdür. Tirmizî de benzerini nakletmiştir.

894-Esmâ bn. Umeys (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Fâtıma bn. Ebî Hubeyş uzun zamandan beri hayız görüyor namaz kılamıyor." Şöyle buyurdu:

"Sübhanallah! Bunu ona şeytan yapmıştır. (Söyleyin ona) su dolu bir leğene otursun; şayet kanamadan dolayı suda bir sarılık belirirse, öğle ve ikindi için bir kere yıkansın. Akşam ve yatsı için de bir kere yıkansın. Sabah için de bir kere yıkansın. Bu vakitlerin arasında da abdest alsın."

İbn Abbâs dedi ki: "Yıkanmak ona zor gelince, Peygamber (sav) ona iki namazı bir arada kılmasını emretti."

895-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in zamanında bir kadının aşırı kanaması oldu. Bu sebeple Peygamber (sav)'den onun hakkında fetva istedim. Cevâben şöyle buyurdu: "Bir ay içinde hayız olduğu günlerin sayısını hesap etsin. O günlerin sayısınca namaz kılmasın. O günler geçince yıkansın, apış arasına bez bağlasın, sonra namazını kılsın."

896-Ebû Bekr b. Abdirrahman'ın azatlısı Summâ'dan:

el-Ka'kâ' ve Zeyd b. Eslem, Saîd b. el-Müseyyeb'e bir mektup gönderip aşırı kanaması olan kadının nasıl yıkanacağını sordular. Şu cevabı verdi:

"O, bir öğleden (ertesi günkü) öğleye (bir kere) yıkanır ve her namaz için abdest alır. Eğer kanla başa çıkamazsa apış arasına bez bağlar, sonra namaz kılar."

897-Bir rivâyeti de şöyledir: Mâlik dedi ki: "Sanırım ki İbn Müseyyeb'in "Öğleden öğleye (zuhurdan zuhura)" sözü, aslında temizlenmeden temizlenmeye. Ancak yanlışlıkla bu şekilde rivâyet edilmiştir."

Bu hadisi Misver b. Abdi'l-Melik rivâyet ederken: "Temizlikten temizliğe" ibaresiyle bildirdi. Ancak insanlar onu "(zuhurdan zuhura) öğleden öğleye" diye anladılar.

Enes, İbn Ömer ve Âişe'den bu, "Zı" harfiyle "Zuhurdan zuhura (öğleden öğleye) diye rivâyet edilmiştir.

898-Alî (ra)'dan:

"Müstehâze (hastalık sebebiyle kanı durmayan), hayız kanı kesildiği zaman her gün yıkanır. İçinde yağ veya zeytinyağı bulunan bir yün bez edinir (ki kanı emsin)."

899-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile beraber hastalık sebebiyle kanaması olan bir kadın itikafa girerdi. Hem (kırmızı) kanı, hem de sarı renkteki kanı görür, bir yandan da namaz kılardı. Bazen de namaz kılarken altına leğen koyduğu olurdu.

900-Abdullah b. Süfyân (ra)'dan:

Bir kadın, İbn Ömer'e sorarak dedi ki: "Beyt-i Şerif (Kâbe)'i tavaf etmek üzere vardım, tam kapısında kanamam geldi. Bunun üzerine hemen döndüm. Kesilince yine geldim, ama kapısında kan yine geldi, döndüm. Tekrar kesilince yine geldim; kapısında yine kan aktı. İbn Ömer, cevâben dedi ki: "Bu, şeytanın bir darbesidir. Yıkan ve apış arana bir bez bağlayıp tavaf et!"

901-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e müstehâze (hastalık sebebiyle kanamalı olan kadın) hakkında sordular. Şöyle buyurdu:

"Bu, şeytanın kadının rahmine indirdiği bir darbedir."

902-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Müstehâze (hastalık sebebiyle kanamalı olan) kadına kocası yanaşamaz (onunla cinsî ilişki kuramaz)."

903-Onun (Dârimî'nin), İbrâhîm en-Nehaî'den yaptığı leyyin bir rivâyette der ki:

"Müstehâze hakkında şöyle denilmiştir: "Onunla ilişkide bulunulmaz, oruç tutamaz, Kur'ân'a da dokunamaz. Ona sadece namaz kılmak için izin verilmiştir."

Yezîd (b. Hârûn) der ki: "Kocası onunla cinsel ilişki kurabilir. Temiz kadına helal olanlar ona da helal olur."

904-Onun (Dârimî'nin, Saîd) İbn Cübeyr'den naklettiği rivâyeti: Ona: "Müstehâze ile cinsî ilişki kurulabilir mi?" diye sordular. Şu cevabı verdi: "Namaz cinsî ilişkiden daha büyüktür." (Namaz kılabildikten sonra cinsî münasebette haydi haydi bulunabilir.)

905-İkrime (ra)'dan:

"Ümmü Habîbe istihâze olurdu ve kocası onunla cinsî temasta bulunurdu."

906-İkrime (ra)'dan:

"Hamne bn. Cahş'tan; o, istihâze olurmuş da kocası onunla cinsel temasta bulunurmuş."

907-Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan:

Dedi ki: "Biz temizlendikten sonra gördüğümüz bulanık ve sarı renkli akıntıyı önemsemezdik."

908-Âişe'nin azatlısı Mercâne (r.anhâ)'dan:

Kadınlar, Âişe'ye bir kapta hayız kanıyla boyanmış sarı lekeli pamuk gönderip sorar, "Namaz kılabilir miyiz" diye fetva isterlerdi. O da şu cevabı verirdi: "Acele etmeyin, kireç gibi bembeyaz görünceye kadar sabredin!" Bununla tuhuru (temizliği) kast ederdi.

909-Zeyd b. Sâbit'in kızı (r.anhâ)'dan:

"Ona, bazı kadınların gecenin ortasında kalkıp lamba ışığı altında hayız kanına bakıp temizlenip temizlenmediklerini araştırdıkları haberi ulaşmış. Bunun üzerine onları ayıplamış ve şöyle demiş: "(Ashâb) hanımlar(ı) böyle yapmazlardı."

910-Alî (ra)'dan:

"Kadın hayızdan temizlendiği zaman, temizlikten sonra kendisini şüpheye düşürecek bir şey görürse, bilsin ki o (kanama), şeytanın rahme indirdiği bir darbeden kaynaklanmıştır.

Burun kanı, kandamlası ya da et suyu renginde görürse namaz abdesti gibi abdest alıp namazını kılar.

Ancak buna karşılık koyu kan görür de kesin kanaate varırsa o zaman namazı bırakır."

911-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in zamanında lohusa kadın, doğum yaptıktan sonra kırk gün veya gece beklerdi. Yüzümüze vers ile al veya koyu kırmızı renk verirdik (boya sürerdik)."

912-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), lohusaya kırk günlük bir zaman tanımıştır. Ancak bu süreden önce temizlik görürse tabiî ki lohusalıktan çıkar."

NAMAZ BAHSİ

NAMAZIN FAZİLETİ

913-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Birinizin kapısında günde beş kez yıkandığı bir nehrin aktığını görürseniz ne dersiniz? Kirinden eser kalır mı?"

"Hayır, kirinden hiçbir şey kalmaz; tertemiz olur" dediler.

"İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah o namazlar sayesinde bütün günahları siler" buyurdu.

914-Sa'd (ra)'dan:

İki erkek kardeş vardı; biri diğerinden kırk gün önce öldü. Allah Resûlü (sav)in huzurunda onun faziletinden söz edildi. Şöyle buyurdu:

"Diğeri müslüman değil miydi?"

"Evet" dediler.

"Namazının, öldükten sonra onu hangi dereceye ulaştırdığını biliyor musunuz? Namaz, birinizin kapısı önünde, suyu tatlı ve bol akan bir nehir gibidir. Kişi, o nehirde günde beş kez yıkanır. Nehrinde günde beş kere yıkanan kimsede kir görebilir misiniz? İşte bu yüzden, namazının o kişiyi hangi mertebeye eriştirdiğini siz bilemezsiniz" buyurdu.

915-Humrân'dan:

Osmân (ra), abdest aldı ve dedi ki: "Vallahi size bir hadis bildireceğim. Eğer Allah'ın kitabında bildiğim bir âyet olmasaydı size bu hadisi anlatmazdım. Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Herhangi bir kişi mükemmel bir abdest alıp da namaz kılarsa, o kıldığı namazla gelecek namaz arasında yaptığı bütün günahları bağışlanır."

Urve dedi ki: Onun bahsettiği âyet şudur: **"Gerçekten indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitâp'ta insanlara açıkladıktan sonra gizleyen kimseler var ya, onlara hem Allah lânet eder, hem lânetçiler lânet eder."** (Bakara, 2/159)

916-Onun rivâyetlerindendir: "Allah Resûlü (sav)'i gördüm; güzel bir abdest aldı ve şöyle buyurdu: "Her kim benim gibi böyle bir abdest alıp da mescide gidip iki rek'at namaz kılar ve otururşa, tüm geçmiş günahları bağışlanır."

917-Bir başka rivâyetinde: "Herhangi bir müslüman farz namaz vakti geldiğinde, o namazın abdestini güzelce alır, namazın huşû ve rükûunu da tam yaparsa bilsin ki, büyük günah işlemedikçe, bu namaz onun, büyük günahlar hâriç, daha önce işlediği bütün günahlarına kefâret olur. Bütün yılı da böyle olur."

918-Mâlik der ki: **"Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın kısımlarında namaz kıl! Doğrusu iyilikler, kötülükleri giderir. Bu, öğüt kabul edenlere bir öğüttür"** (Sad/114) âyetinde kastedilen derece bu olsa gerektir."

919-Bir başka rivâyetinde:

"Her kim Allah'ın emrettiği gibi abdestini tastamam alırsa, o abdestle kıldığı, beş vakit namaz aralarındaki günahlara kefâret olur."

920-Ebû Ümâme (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile mescidde otururken bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah

Resûlü! Ben şer'î cezayı gerektiren bir suç işledim; cezamı ver!" Allah Resûlü (sav) sükût etti. Namaza da kâmet getirilmişti. Allah Resûlü (sav) namazı bitirdikten sonra, adam peşini bırakmadı. Ne cevap verecek diye ben de peşlerinden gittim. Ona şöyle dedi:

"Evinden çıkarken mükemmel bir abdest almadın mı?"

"Evet ey Allah Resûlü!"

"Sonra bizimle de namaz kıldın, değil mi?"

"Evet Ey Allah Resûlü!"

"Allah senin şer'î cezanı bağışlamıştır." Ya da şöyle buyurdu: "Allah senin günahlarını bağışladı."

921-Buhârî de benzerini Enes (ra)'dan nakletmiştir.

922-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Dağın tepesinde koyun güden çobanın ezan okuyup, kendi başına namaz kılması Rabbinin pek hoşuna gider de şöyle buyurur: "Şu kuluma bir bakın! Ezan okuyup namaz kılıyor, Benden de korkuyor. Ben bu kulumu bağışladım, onu mutlaka cennetime koyacağım."

923-Mâlik (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğu bana ulaştı: "Doğruluktan ayrılmayın! (bunun sevabını siz) sayamazsınız. Şunu iyi bilin ki: Amellerinizin en hayırlısı namazdır. Abdestli olarak durmaya ancak mü'min riayet eder."

924-Diğer bir rivâyet: "Amel edin; amellerinizin en hayırlısı, namazdır!"

925-Yahya b. Saîd (ra)'dan, dedi ki:

"Bana ulaşan bilgiye göre, kişinin hesabı sırasında bakılacak olan ilk ameli namazdır. Eğer namaz kılmış ise, sonra diğer amelleri gözden geçirilecek; eğer kabul edilmemiş ise hiçbir ameli gözden geçirilmeyecektir."

926-Huzeyfe (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in başına üzücü bir durum geldiği zaman namaz kılardı."

927-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bana kadınlar ve güzel koku sevdirildi; ama göznurum namaz oldu."

928-Rebî'a b. Kâ'b el-Eslemî (ra)'dan:

Gece Peygamber (sav) ile kalırdım, O'nun abdest suyunu getirir, ihtiyaçlarını görürdüm. Bana "İste (ne istersen)!" dedi. Ben de "Cennette seninle beraber olmak isterim" dedim.

"Başka ne istersin?" (dedi.)

"Sadece onu isterim!"(deyince;)

"Öyleyse kendin için çok namaz kılmakla bana yardımcı ol!" buyurdu.

929-Ma'dan b. Ebî Talha'dan:

Allah Resûlü (sav)'in azatlısı Sevbân'a rastladım; dedim ki: "Bana öyle bir amel söyle ki beni cennete soksun." Yahut: "Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?" dedim. Sükût etti, sonra yine sordum; yine sustu. Üçüncü kez sorunca, şöyle dedi: "Aynı soruyu Allah Resûlü (sav)'e sordum; şöyle buyurdu: "Çok secde etmelisin. Çünkü sen Allah için bir secde ettiğin zaman O, senin bir dereceni yükseltir, bir günahını da düşürür."

Ma'dân dedi ki: "Sonra Ebu'd-Derdâ'ya gidip aynı soruyu sordum; o da aynen onun gibi söyledi."

930-Ubeydullah b. Selmân (ra)'dan:

Kendisine Peygamber (sav)'in ashâbından bir adam şöyle anlatmış: Hayber'i fet

hettiğimiz zaman, ganimetler taksim edildi; herkes kendisine düşen köle ve malları satmaya koyuldu. Bir adam gelip şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Bugün öyle bir kazanç elde ettim ki, bugüne kadar bu vadideki insanların hiçbiri böyle bir kazanç elde edememiştir."

"Yazık sana! Söyle bakalım, kazancın nedir?" diye sorunca, adam şöyle cevap verdi: "Devamlı sattım, aldım; sonunda üçyüz okka kazandım."

Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Sana kişinin en güzel kazancını bildireyim mi?"

"Ey Allah Resûlü! Nedir acaba?"

"(Farz) namazdan sonra kılınacak iki rek'at" buyurdu.

931-Osmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kim namazın sâbit bir farz olduğunu bilip (kılarsa) cennete girer."

932-Hanzale el-Kâtib (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim beş vakit namaza rükû ve secdelerini hakkıyla yerine getirerek devam ederse ve onun Allah tarafından bir hak (farz) olduğunu bilir, vakitlerine de dikkat ederse, cennete girer" yahut "cennet ona sâbit olur" yahut "ateşe haram olur" buyurdu.

933-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz Allah Teâlâ'nın her namaz vaktinde, şöyle seslenen bir meleği vardır: "Ey Ademoğulları! Kendi aleyhinize yaktığınız ateşi (namaza) kalkarak söndürün!"

934-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim güzelce abdest alarak beş vakit namazını vakitlerinde, kıyâmını, huşûunu, rükûunu, secdesini tamamlayarak kılarsa (namazları), bembeyaz ve tam bir aydınlık içinde çıkıp şöyle der: "Beni koruduğun gibi Allah da seni korusun!" Kim de vaktine gözetmeden, abdestini güzelce almadan, huşûunu, rükûunu ve secdesini tam yapmadan kılarsa (namazları), kapkara bir halde çıkıp şöyle der: "Beni yitirdiğin gibi Allah da seni yitirsin" Allah'ın dilediği yere kadar gider, sonra yırtık bir elbise gibi dürülür ve (namazı kılanın) yüzüne çarpılır."

935-Ebû Zer (ra)'dan:

Peygamber (sav) kışın dışarı çıktı, yapraklar dökülüyordu. Bir ağaç dalı aldı, yaprakları dökülüyordu. Dedi ki: "Ey Ebû Zer!", "Buyur Ey Allah Resûlü!" diye cevap verdim. Şöyle buyurdu:

"Müslüman bir kul, sırf Allah rızasını tahsil etmek için kalkıp namaz kılarsa günahları, bu ağacın yaprakları gibi dökülür."

936-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beş vakit namaz, iki cuma ve iki Ramazan kişi büyük günahlardan sakındığı sürece, aralarında geçen günahlara kefâret olurlar."

937-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim sabah namazını kılarsa Allah'ın zimmetinde (tasarrufunda) olur. Allah, kendi zimmetinde olan kişiyi mutlaka korur."

938-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gece melekleri ile gündüz melekleri nöbetleşe sizinle beraber bulunurlar. Bunlar sabah ve ikindi namazında buluşurlar. Sonra sizi geceleyin gözleyen melekler yukarıya yükselirler. Sizi onlardan daha iyi bilen (Allah) sorar: "Kullarımı nasıl bıraktınız?" Cevap verirler: "Onları namaz kılarlarken bıraktık, vardığımızda yine namaz kılıyorlardı."

939-Umâre b. Ruveybe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Güneş doğmadan ve güneş batmadan namaz kılan —sabah ve ikindi namazlarını kastediyor— kimse asla ateşe girmez." Basra ahâlisinden biri sordu: "Bunu gerçekten Allah Resûlü (sav)'den duydun mu?"

"Evet" deyince, "Tanıklık ederim ki, ben de onu O'ndan (sav) duymuştum" dedi.

940-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İki serinlik namazını (sabah ve ikindi) kılan cennete girer."

941-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah'ı zikrederse ve sonra kalkıp iki rek'at (işrak) namazı kılarsa eksiksiz edâ edilmiş bir hac ve umre sevabı alır."

942-Zeyd b. Hâlid (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim güzel bir abdest alıp sonra yanılmadan iki rek'at namaz kılarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

943-İbnü'l-Müseyyeb (ra)'dan (Mürsel olarak): [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bizimle münafıklar arasındaki fark; yatsı ve sabah namazlarında görülür. Çünkü onlar bu iki vakte gelemezler." Ya da benzeri bir rivâyet.

944-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e "Allah'ın en çok sevdiği amel hangisidir?" diye sordum; şöyle buyurdu: "Vaktinde kılınan namaz."

"Sonra hangisi?"

"Ana-babaya iyilik yapmak."

"Sonra hangisi?"

"Allah yolunda savaşmak" buyurdu.

(İbn Mes'ûd) dedi ki: "Bana bunları anlattı, daha fazla sorsaydım, daha çok anlatacaktı."

945-Muâz b. Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaz, oruç ve zikir, (sevap bakımından)Allah yolunda infak etmekten yedi yüz kat fazladır."

EDÂ VE KAZÂ OLARAK NAMAZIN VÜCÛBU

946-Enes (ra)'dan:

Bir adam Allah Resûlü (sav)'e sordu:

"Allah kullarına kaç vakit namaz farz kıldı?"

"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kıldı." buyurdu. Bunun üzerine adam bunlardan ne bir fazla, ne de bir eksik yapmayacağına dair yemin etti. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Bu adam, bu sözünde doğru ise (ve dediğini de yaparsa) mutlaka cennete girer."

Daha önce imân bölümünde başka bir kaynaktan bundan daha uzun bir metinle geçmiştir.

947-Enes (ra)'dan:

İsrâ (Mirâc) gecesi Peygamber (sav)'e elli vakit namaz farz kılındı. Sonra elli vakit (indirile indirile) beş vakte indirildi. Sonra kendisine şöyle hitâb edildi: "Ey Muhammed! Benim katımda söz asla değişmez! Bu beş vakit namazın karşılığında elli vaktin ecrini alacaksın."

[Tirmizî, İsrâ hadisinde bunu gayet uzun olarak nakletti.]

948-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah namazı, Peygamberinizin dilinde, hazarda (mukîm iken) dört rek'at, seferde iki rek'at, korku (anın)da bir rek'at olarak farz kılmıştır."

949-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah, namazı farz kıldığında iki rek'at olarak farz kıldı; sonra hazarda bunu dört rek'ata çıkardı, seferde ise ilk farz kılındığı gibi iki rek'atta bıraktı."

950- Ahmed ise şunu ekledi: "Allah Resûlü (sav), sefere çıktığı zaman (sadece) birinci namazı (yani ilk iki rek'atı) kılardı, (tek olduğu) için akşamı tam (yani üç) kılardı. Seferden döndüğü zaman o iki rek'ata iki daha eklerdi (yani dört kılardı). Tek olduğu için akşamı tam kılardı. Kıraatı uzun olduğu için, sabah namazına hiç ek yapmadan, olduğu gibi iki rek'at olarak kılardı."

951-Nesâî: "(Âişe dedi ki:) Namaz (ilk) farz kılındığında iki rek'at olarak farz kılındı. Sonra Peygamber (sav) hicret etti. Bilahare namaz dört rek'at olarak farz kılındı; seferde ise ilk farz kılındığı gibi iki rek'at üzere bırakıldı."

Zührî dedi ki: Urve'ye sordum:

"Âişe seferde neden tam olarak kılıyor?" Cevap verdi: "O da tıpkı Osman gibi te'vile (yoruma) kalkıştı."

952-Selmân (ra)'dan:

Namaz ikişer rek'at olarak farz kılındı. Allah Resûlü (sav) onu Mekke de böyle kıldı. Medine'ye hicret edince, Medine'de Allah'ın dilediği süre daha (iki) kıldı. Sonra hazarda iki rek'at daha eklendi. Seferde ise ilk olduğu gibi (iki rek'at olarak) kaldı.

953-Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Kurban bayramı namazı iki rek'at, Ramazan bayramı namazı iki rek'at, misafir namazı iki rek'at ve Cuma namazı iki rek'attır. Bunların hepsi Peygamber (sav)'in dilinde tamdır (kısaltma yoktur)."

954-Muvarrik'dan:

İbn Ömer'e sefer namazı hakkında sordum: "İki rek'at, iki rek'attır! Kim sünnete muhâlefet ederse, inkâr etmiş olur" dedi.

955-Abdullah b. Fadâle, babasından:

Allah Resûlü (sav), bana (bir çok şey) öğretti. Öğrettikleri arasında "Beş vakit namaza devam et!" buyruğu da vardı. Dedim ki: "O vakitler işlerin çok olduğu vakitlerdir; bana öyle bir şey söyle ki câmi' (kapsamlı) olsun ki onu yaptığım zaman başka bir şeye ihtiyacım kalmaksızın o bana yetsin." Şöyle buyurdu:

"İki asra devam et!" Dilimizde böyle bir deyim olmadığı için "O iki asır nedir?" diye sordum. Şu açıklamayı yaptı:

"Güneş doğmadan kılınan namaz ile güneş batmadan kılınan namazdır."

956-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Çocuklarınıza yedi yaşlarındayken namazı emredin, on yaşında (eğer kılmazlarsa) dövün. Yataklarını da ayırın."

957-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer rivâyetinde, Muâz b. Abdillah b. Habîb el-Cühenî'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Çocuk sağını solundan ayıracak yaşa geldi mi ona namazı emredin."

958-Tirmizî'de: "Çocuğa yedi yaşında namazı öğretin, on yaşındayken (kılmazsa) dövün."

959-Ebû Râfi' (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in vefatından sonra kılıcının kabzasında bir sahife bulduk, onda şöyle yazılıydı.

"Bismillahirrahmarirrahîm. Kız ve oğlan çocukların, erkek kardeşleriyle kız kardeşlerin, yedi yaşına girdiklerinde, yataklarını ayırın. Dokuz yaşına girdiklerinde eğer namaz kılmazlarsa dövün. Kavminden başkasına yahut efendilerinden başkasına ait olduğunu iddia eden kimse (veya köle) mel'undur, mel'undur.

Kim yerin tohumundan (müslümanların yolunu kastediyor) birşey kendisine geçirirse o da mel'undur."

İsnadında Ğassân b. Abdillah'ın Yûsuf b. Nâfi'den rivâyeti yer almaktadır.

960-İbn Ömer (ra)'dan:

"Uhud günü ondört yaşımdayken Allah Resûlü (sav) bana şöyle bir baktı ve savaşa katılmama izin vermedi. Hendek günü onbeş yaşımdayken bana baktı ve bu kez izin verdi." Nâfi der ki: Ömer b. Abdilazîz halife iken kendisine gelip bu hadisi naklettim; şöyle dedi: "Demek ki bu (onbeş yaş) büyük ile küçüğün arasındaki sınırı belirliyor." Bunun üzerine vâlilerine şöyle yazdı:

"Onbeş yaşına girenleri mükellef sayın, ondan küçüklerini ise âile efrâdından sayın!"

961-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir namazı unutursa, onu hatırladığında hemen kılsın, bundan başka kefâreti yoktur."

962-Buhârî ve Müslim'in diğer rivâyetleri: "Biriniz namazı (unutup) uyuya kalırsa, ya da dalarsa, hatırladığında kılsın. Çünkü Allah Teâlâ (Tâhâ sûresinde) **'Beni anman için namaz kıl!'** buyurmuştur."

963-Ebû Katâde (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile birlikte yürüdük. Toplululuktan bazıları: "Bir yerde gecelesek, ey Allah Resûlü!" dediler. "Uyuyup (sabah) namaz(ın)a kalkamamanızdan endişe ediyorum" deyince, Bilâl "Ben sizi uyandırırım!" dedi. Hepsi yattı, Bilâl da sırtını bineğine (devesine) dayadı, derken o da uyuya kaldı.

Peygamber (sav) güneş doğduktan sonra uyandı ve şöyle buyurdu: "Ey Bilâl! Sözün ne oldu?"

"Hayatımda bugünkü uyku gibi ağır bir uykuya rastlamadım!" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Allah dilediği zaman ruhunuzu aldı, dilediği zaman da ruhunuzu geri verdi. Ey Bilâl! Haydi namaz için ezan oku!" Güneş iyice yükselip de beyazlaşınca abdest aldı ve cemaata (sabah namazını) kıldırdı.

964-Onun rivâyetlerindendir: "Peygamber (sav) bir seferdeydi, durdu, O'nunla beraber ben de durdum. "Gelenlere bak!" buyurdu. Dedim ki "İşte bir süvari, işte iki süvari. Şu gelenler de üç kişi!" Sonunda yedi kişi olduk. Dedi ki: "Sabah namazına dikkat edin! Aman sabah namazını kaçırmayalım!"

Derken uyudular. Güneşin sıcağıyla uyanabildiler. Kalktılar biraz yürüdüler sonra bir yerde konakladılar. Abdest aldılar, Bilâl ezan okudu. Sabah namazının sünnetini, ardından da farzını kıldılar. Bineklerine binip giderlerken topluluktan biri: "Namazımız hususunda gâfil davrandık!" deyince, şöyle buyurdu: "Gaflet ve eksiklik uykuda değil, uyanıklıkta olur. Biriniz bir namazı unutursa ve sonra hatırlarsa, yarın aynı vakitte o namazı kılsın."

965-Bir başka rivâyet: "Peygamber (sav), emirlerden oluşan orduyu gönderdi..." Devamı yukardakinin benzeridir. Ayrıca onda şöyle geçmektedir: "Bizi ancak güneşin sıcağı uyandırdı! Hemen namazı durmak istedik. Ama Allah Resûlü (sav): "Yavaş olun, yavaş olun!" buyurdu.

Güneş iyice yükselince, Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Sabah namazının sünnetini kılmayan varsa kalksın kılsın!" Onu kılmakta alışkanlığı olan da olmayan da sabah namazının sünnetini kıldılar. Sonra emretti ve namaz için ezan okundu. Sonra kalkıp bize sabah namazını kıldırdı. Namazı bitirince şöyle buyurdu: "Dikkat edin! Allah'a hamdolsun! Bizi namazımızdan alıkoyan dünya işlerinden biri değildir. Ne var ki ruhlarımız Allah'ın elindeydi, dilediği zaman saldı. İçinizden her kim yarın sabaha sağ çıkıp sabah namazına erişirse onunla beraber bir mislini kaza etsin."

966-Bir başka rivâyet: "Dikkat edin! Namazın uykuda geçmesi kusur değildir. Asıl kusur namazı diğer namaz vakti girinceye kadar uyanık iken kılmamaktır..." Devamı yukardakinin benzeri.

967-Başka bir rivâyeti nübüvvet bahsinde gelecektir. Buhâri dışında, altı hadis imamı, Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav) Hayber dönüşünde gece yürüdü, yorulunca mola verdi. Bilâl'e: "Gece nöbet tut!" dedi. Bilâl, kılabildiği kadar namaz kıldı. Allah Resûlü (sav) ve ashâbı uyudular.

Bilal, tanyeri ağarmaya yaklaşınca, sabahı bekleyerek sırtını devesine dayadı. Derken o da uyuya kaldı..." Yukardakinin benzerini nakletti. Ayrıca onda şöyle geçer: "İçlerinde ilk uyanan Allah Resûlü (sav) oldu, telaşa kapıldı ve "Ey Bilâl!" diye çağırdı. Bilâl cevap verdi: "Senin ruhunu alan benimkini de aldı." Şöyle buyurdu: "Hazırlanın, develerinizi sürün!" Hazırlandılar ve develerini sürdüler. Sonra Allah Resûlü (sav) abdest aldı. Bilâl'e kâmet getirtti ve sabah namazını kıldırdı. Namazı kazâ ettikten sonra şöyle buyurdu: "Kim namazı unutursa hatırladığı zaman kılsın! Çünkü Allah: **"Beni anman için namaz kıl!"** (Tâhâ, 20/13) buyurmuştur." İbn Şihâb, (âyette geçen li-zikrî kelimesini) **"liz-zikrâ"** şeklinde okurdu.

968-Benzeri bir rivâyette şöyle geçmektedir: **"Akimi's-salâte li-zikrî"** Ma'mer, Zührî'ye dedi ki: "Bunu Allah Resûlü (sav) böyle mi okudu? "Evet" dedi.

969-Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: "Herkes devesinin başını tutsun, burası şeytanın gelip konakladığı bir yerdir." Emrini yerine getirdik. Sonra su istedi, abdest aldı, iki rek'at namaz kıldı. Sonra kâmet getirildi ve bize sabah namazını kıldırdı."

970-Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: "Size gaflet çöktüren bu yerden ayrılın!"

971-Ebû Dâvud, İbn Mes'ûd (ra)'dan: "Hudeybiye sırasında Peygamber (sav) ile yola çıktık..." Benzerini nakletti.

972-Nesâî, İbn Abbâs (ra)'dan: "Resûlüllah (sav) gece yolculuğu yaptı ve istirahata çekildi. Güneş ya da bir kısmı doğuncaya kadar uyanmadı. Namaz(ı vaktinde) kılamadı. Güneş yükselince kıldı. İşte bu **vustâ** (orta) **namazıdır**."

973-Mâlik, Zeyd b. Eslem (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Mekke yolunda gece konakladı..." Benzerini nakletti. Bu rivâyette şöyle geçer: "İnsanlara namaz kıldırdı, namaz bittikten sonra cemaatteki korku ve telaşı görünce, şöyle buyurdu: "Ey Cemaat! Allah rûhlarımızı aldı, dileseydi bundan başka bir vakitte (daha önce) bize geri verirdi. Kim uyuya kalıp da namaza kalkamaz ise, yahut unutur da sonra onu

kılmak isterse, vaktinde kıldığı gibi kılsın." Sonra Ebû Bekr'e döndü ve şöyle buyurdu: "Bilâl bu gece namaz kılarken şeytan gelip onu çocuk uyutur gibi ninni ile uyuttu." Sonra Bilâl'i çağırdı. Bilâl de aynen Allah Resûlü (sav)'in Ebû Bekr'e söylediği gibi bir ifade kullandı. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Şehâdet ederim ki, sen Allah Resûlüsün!" dedi.

974-Nesâî, Büreyd b. Ebî Meryem'den, o da babasından: "Bir seferde Peygamber (sav) ile beraberdik..." Benzerini nakletti. "Cemaata namaz kıldırdı, sonra kıyamete kadar neler olacağını bize anlattı.

975-Rezîn, Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den: "Hudeybiye zamanında Allah Resûlü (sav) ile geri dönmek üzere yola çıktık..." Benzerini nakletti. Onda şöyle geçer: "Daha önce yaptığınızı yapın!" Birbirimizin kulağına "Acaba yaptığımızın kefâreti nedir?" diye fısıldadık. Bizi duymuş olacak ki, şöyle buyurdu: "Sizin örnek alacak Peygamberiniz yok mudur? Allah (Ahzâb) sûresinde: **"And olsun ki sizin için Allah Resûlünde bir örnek vardır!"** (Ayet no: 21)buyurmuştur.

976-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Tebûk harbine çıktığında, gece yolculuk yaptı..." Bilâl'in kıssasını anlattı.

977-Câbir (ra)'dan:

Ömer, Hendek (savaşı) günü güneş battıktan sonra Kureyş'e söverek geldi ve dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Nerdeyse güneş batacak; ikindiyi kılamadım!"

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Vallahi ben de kılmadım." Beraberce Buthân'a gittik ve orada abdest aldık. Güneş battıktan sonra ikindiyi kıldırdı, sonra da akşamı kıldırdı.

978-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Müşrikler, Hendek (savaşı) günü Allah Resûlü (sav)'i dört namazı kılmaktan alıkoydular. Geceden Allah'ın dilediği kadar bir zaman geçince, Bilâl'e ezan okuttu. Sonra kâmet getirtip öğleyi kıldırdı, sonra kâmet getirtip ikindiyi kıldırdı, sonra kâmet getirtip akşamı kıldırdı, sonra kâmet getirtip yatsıyı kıldırdı."

979-Nesâî'nin de benzeri bir rivâyeti bulunmaktadır ki onda şöyle geçmektedir: Bize namaz kıldırdı, sonra aramızda dolaşıp şöyle buyurdu:

"Yeryüzünde sizden başka Allah'ı zikreden bir cemaat yoktur."

980-Onun (Nesâî'nin) Ebû Saîd'den rivâyeti:

"Müşrikler, Hendek günü güneş batıncaya dek bizi öğle namazından alıkoydular. Bu, savaş âyetleri inmeden önceydi. Sonra Allah şu âyeti indirdi: **'Savaşta kayırmak için Allah mü'minlere yeter.'** (Ahzâb, 33/25)

Sonra Peygamber (sav), Bilâl'e kâmet getirmesini emretti, öğleyi kıldırdı, sonra kâmet getirmesini emretti, ikindiyi kıldırdı, tıpkı vaktinde olduğu gibi. Sonra kâmet getirmesini emretti, akşamı tıpkı vaktinde olduğu gibi kıldırdı.

981-Nâfi' (ra)'dan:

"Abdullah b. Ömer, bayılarak şuurunu kaybetti. Bu arada geçen (kılamadığı) namazı kazâ etmedi." Mâlik.

(İmam Mâlik) dedi ki: "Kanaatimize göre —Allah en doğrusunu bilir— ayıldığı zaman vakit geçmişti. Ancak vaktinde ayılan kişi namazını kılar."

982-Nâfi'den:

İbn Ömer (ra) dedi ki: "Her kim bir namazı unutup da onu ancak imamla namaz kılarken hatırlarsa, selamdan sonra o unuttuğu namazı kılsın, sonra ötekini (yani kıldığını yeniden) kılsın."

983-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi ile şirk arasındaki fark, namazın terkidir."

984-Tirmizî'de: "Küfür ile iman arasındaki fark namazın terkidir."

985-O (Tirmizî) ve Ebû Dâvud'da: "Kul ile küfür arasında namazın terki vardır."

986-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bizimle onlar (kâfirler, münafıklar) arasındaki fark, kılmayı taahhüt ettiğimiz namazdır. Kim namazı terk ederse kâfir olur."

987-Abdullah b. Şakîk (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in ashâbı, namaz dışında herhangi bir amelin terkini küfür saymazlardı."

988-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İkindi namazını terk eden (kişi uğradığı zararla), sanki âilesini ve malını kaybetmiş gibi olur."

989-Ebu'l-Melîh'den:

Bulutlu bir günde Büreyde (ra) ile bir gazvede bulunuyorduk. Şöyle dedi:

"İkindi namazını hemen kılın, çünkü Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Kim ikindi namazını terk ederse amelı boşa gider."

990-İbn Abbâs (ra)'dan:

Gözüm hastalanınca bana dediler ki: "Birkaç gün namazı terk et de gözünü tedavi edelim!" (Bunun üzerine İbn Abbâs): "Hayır! Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Kim namazı terk ederse, Allah'a kavuştuğu zaman, Onu kendisine gazap etmiş olarak bulur." diye cevap verdi.

991-el-Hasan, Ebû Hureyre (ra)'dan:

Sanırım o, Peygamber (sav)'den şöyle nakletmiştir:

"Sahipli köle, namazından hesaba çekilir. Ondan bir şey eksik bıraktığı zaman: 'Neden noksan yaptın?' denilir. Buna karşılık köle: 'Ya Rabbi! Üzerime bir sahip musallat ettin, o beni namazdan alıkoydu.' diyerek savunmada bulunur. Bunun üzerine Allah: "Onun (sahibinin) malından kendine birşey aşırdığını gördüm. O halde kendin için amelinden de birşeyler aşırman gerekmez miydi?" diye ona karşı delilini gösterir."

992-İbn Amr (ra)'dan:

Bir gün Peygamber (sav) namazdan bahsetti; şöyle buyurdu:

"Kim namaza devam ederse namaz, onun için kıyamet gününde bir nur, burhan ve kurtuluş vesilesi olur. Kim de devam etmezse, onun için nur, burhan ve kurtuluş olmaz. Üstelik kıyamet günü Fir'avun, Hâmân ve Übey b. Halef'le beraber olur."

993-Ebû Mâlik el-Eşca'î, babasından:

"Peygamber (sav)'in müslüman olan kişiye ilk öğrettiği şey namaz olurdu, ya da ona ilk önce namazı öğretirdi."

994-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, kullarına beş vakit namazı farz kılmıştır. Küçümsemeden her kim bu na-

mazları tam kılarsa Allah ona kıyamet gününde cennete koyacağına dair kesin söz vermiş olur.

Kim de onları hafife olarak eksik bir şekilde yapıp gelirse, Allah katında ona verilmiş bir söz olmaz. Dilerse ona azap eder, dilerse bağışlar."

NAMAZ VAKİTLERİ

995-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Biri, Peygamber (sav)'e gelip namaz vakitlerini sordu. Adama herhangi bir cevap vermedi.

Sabah olunca, henüz (karanlıktan) insanlar birbirlerini tanımazken Bilâl'e emredip sabah namazı için kâmet getirtti. Sonra güneş tepe noktasından zâil olunca öğle namazı için kâmet getirtti. Cemaatin arasında bu vakti daha iyi bilen birisi, bu vakit için gün ortası (=vustâ) tabirini kullanmıştır. Daha sonra güneş yüksekteyken emredip ona ikindi namazı için kâmet getirtti. Güneş battığında ona emredip akşam namazı için kâmet getirtti. Ufuktaki aydınlık kaybolunca emretti ve yatsı namazına kâmet getirtti.

Ertesi gün sabah namazını biraz tehir etti, namazdan çıktığında biri "güneş doğdu" diyebilirdi, ya da nerdeyse güneş doğacak (diyebilirdi). Dünkü kıldığı ikindiye yakın bir zamana kadar öğleyi erteledi. Sonra ikindiyi geç kıldı, namaz bittiğinde biri "güneş kızardı" diyebilirdi. Akşamı da şafağı kaybolacağı zamana kadar geciktirdi. Yatsıyı da gecenin ilk üçte biri oluncaya dek geç kıldı.

Sabah olunca soruyu soran kişiyi çağırıp şöyle dedi: "İşte namaz vakitleri bu ikisi arasıdır."

996-Ebû Dâvud da benzerini rivâyet edip şöyle dedi: Bu hadisin râvilerinden birisi şu ibareyi kullandı: "Sonra yatsıyı gece yarısına doğru erteleyerek kıldı."

997-Müslim ve Tirmizî, Büreyde (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e namaz vakitlerini sordu. Ona: "Bu iki gün bizimle beraber kıl!" buyurdu. Güneş tam tepe noktasından (batıya doğru) kayınca, Bilâl'e emredip ezan okuttu. Sonra emredip öğleye kâmet getirtti... Yukarıdakinin benzerini nakletti.

998-Nesâî de hadisi onlar gibi nakletti; ancak o, sabah namazı ile başlattı.

999-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cibrîl, Beyt-i şerîf'in yanında bana iki kere imamlık yaptı. Birincisinde öğle namazını gölge pabucun kayışı kadar uzunlukta olduğu zaman kıldırdı. Sonra ikindiyi her şey gölgesi kadar olunca kıldırdı. Sonra akşamı güneş batıp oruçlu iftar ettiğinde kıldırdı. Sonra yatsıyı şafak (ufuktaki aydınlık) kaybolduğunda kıldırdı. Sonra sabahı tan yeri ağarınca ve oruçluya yemek yasak edildiği zaman kıldırdı.

İkinci gün, öğleyi her şeyin gölgesi kendi kadar olunca, dünkü ikindiye yakın bir zamanda kıldırdı. Sonra ikindiyi her şeyin gölgesi iki misli olunca kıldırdı. Sonra akşamı ilk seferindeki vaktinde kıldırdı. Sonra yatsıyı gecenin üçte biri geçtiğinde kıldırdı. Sonra sabahı ortalık aydınlanınca kıldırdı. Sonra Cibrîl, O'na yönelerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Bunlar senden önceki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti, işte bu iki vaktin arasıdır."

1000-Nesâî, Câbir (ra)'dan:

Cibrîl, Peygamber (sav)'e namaz vakti

lerini öğretmek için geldi. Cibrîl önde, Peygamber (sav) arkasında, O'nun arkasında da insanlar saf tuttular. Öğle namazını güneş göğün ortasından (batıya doğru) zâil olduğunda kıldırdı..." Benzerini nakletti. Ancak buradaki namazda şöyle geçmektedir: "Cibrîl, O'nun yanına gelip öne geçti, Allah Resûlü (sav) de onun arkasında durdu, insanlar Resûlüllah (sav)'in arkasında durdular..." Bu rivâyette ikinci gündeki namazda şu ibare geçmektedir:

"Akşamı kıldırdı; daha sonra biz uyuduk, sonra kalktık."

1001-Diğer bir rivâyet: Cibrîl, güneş zâil olduğu zaman gelip "Ey Muhammed kalk, öğle namazını kıl!" dedi. Öğle namazını güneş zâil olduğu zaman kıldı..." Benzerini anlattı; ancak burada her namazda Cibrîl'in "Kalk ey Muhammed! Namaz kıl! " ifadesi geçmektedir.

1002-Diğer bir rivâyet: "Peygamber (sav) çıktı. Öğle namazını güneş (tepe noktasından batıya) zâil olup gölge pabuç kayışı kadar olduğu zaman kıldırdı. Sonra ikindiyi gölge pabuç kayışı kadar, adamın gölgesi, misli gibi olduğu zaman kıldırdı." Devamı, tıpkı Büreyde'nin rivâyet ettiği hadis gibidir. Ancak şu farkla:

"İkinci gününün akşam namazı birinci günkü gibiydi."

Sonra bu rivâyette yine şöyle geçmektedir: "Sonra ikindiyi, kişinin gölgesi, develerin Zü'l-Huleyfe'ye seyrindeki binicinin gölgesi kadar (yani) misli gibi olunca kıldırdı. Sonra güneş battığında akşamı kıldırdı. Sonra yatsıyı gecenin üçte birine doğru ya da gece yarısına doğru (râvilerden biri tereddüt etti) kıldırdı. Sonra sabah namazını, ortalık bayağı aydınlanınca kıldırdı."

1003-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz namazın ilk ve son vakti vardır. Öğlenin ilk vakti güneş(in tepe noktasından) zâil olduğu zamandır; son vakti, ikindi namazının vaktinin gireceği zamandır. İkindinin ilk vakti; vakti girince; son vakti ise güneş sararıncadır. Akşamın ilk vakti güneş batınca, son vakti ufuktaki aydınlık kayboluncadır. Yatsı namazının ilk vakti ufuktaki aydınlık kaybolunca, son vakti gece yarılanıncadır. Sabah namazının ilk vakti fecir (aydınlık) doğunca, son vakti ise güneş doğmak üzere ikendir."

1004-Nesâî'nin rivâyeti: Allah Resûlü (sav) buyurdu: "İşte bu Cibrîl'dir, size dininizi öğretiyor. Sabah namazını fecir doğduğu zaman kıldırdı." Devamı Büreyde'nin hadisi gibidir. Ancak bunda "akşamın vakti bir" olarak geçmektedir.

Onda yine şöyle geçmektedir: "İkinci günde yatsıyı geceden bir saat geçince kıldırdı."

1005-*Muvatta*'da: Ebû Hureyre soru sorana dedi ki: "Dikkat et bana! Sana bildiriyorum; öğleyi gölgen senin boyun kadar olunca kıl; ikindiyi gölgen iki mislin olunca kıl; akşamı güneş batınca kıl; yatsıyı senin bulunduğun vakitle (yatsı vaktinin girmesinden itibaren) gecenin üçte biri arasındaki vakitte kıl! Sabahı da alaca karanlıkta kıl!"

1006-Ömer (ra)'dan:

Ömer valilerine şunu yazdı: "Benim için en önemli ameliniz namazdır.

Kim onu koruyup devam ederse, dinini korumuş olur, kim de onu yitirirse dinini daha çabuk yitirir." Sonra şunu yazdı: "Öğle namazının vakti; gölge bir arşın olunca (başlar), birinizin gölgesi iki misli oluncaya kadar (devam eder); ikindi vakti, güneş henüz yüksekte bembeyaz parlak iken başlar; güneşin batımından önce bir süvarinin iki

veya üç fersah yol alabileceği kadar devam eder. Akşam güneş batıncadır. Yatsı, şafağın batımından gecenin üçte biri geçinceye dek devam eder. Kim (yatsıyı kılmadan) uyursa, gözüne uyku düşmesin, kim uyursa gözü uyku tutmasın, kim uyursa gözü uyku tutmasın! Sabah vakti ise yıldızlar belirginleşip bir araya geldiği zamandır."

1007-Diğer rivâyette: "O (Ömer), Ebû Mûsâ'ya şöyle yazdı: "Öğleyi, güneş gökten biraz kaydığı zaman kıl, ikindiyi güneşe henüz sarılık girmeden beyaz ve parlak olduğu zaman kıl! Akşamı güneş batınca kıl! Yatsıyı uyumadıkça mümkün olduğunca geç kıl. Sabahı yıldızlar bir araya gelip toplandıklarında kıl! Sabah namazında mufassal sûrelerden iki uzun sûre oku!"

1008-Diğer bir rivâyette:

"Yatsıyı (akşam namazı ile) aranıza gecenin üçte biri girdiği zaman kıl! Şayet (yatsıyı) geciktirirsen gecenin yarısına kadar geciktir. Sakın ha gâfillerden olma!"

1009-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Öğlenin vakti, güneş (tepe noktasından batıya) zâil olup kişinin gölgesi kendi uzunluğu olunca başlar, ikindi vakti girinceye dek devam eder. İkindinin vakti, güneş sararıncaya dek devam eder. Akşamın vakti, şafak (ufuktaki aydınlık) kaybolunca ya dek devam eder. Yatsı namazı, orta gecenin yarısına dek devam eder. Sabah namazının vakti, tanyerinin ağarmasından güneşin doğmasına kadardır. Güneş doğunca namaz kılma! Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasından doğar."

1010-Ebu'l-Minhâl'dan:

Babamla beraber Ebû Berze el-Eslemî'nin yanına girdik. Babam sordu:

"Allah Resûlü (sav) farz namazları nasıl kılardı?" Cevap verdi:

"Öğle namazını güneş iyice göğün ortasına gelip (batıya) zâil olunca kılardı. İkindiyi de kıldığında birimiz (ikindiyi kılıp da) Medine'nin en uzak köşesine gittiğinde güneş hâlâ canlı olurdu. Akşam hakkında ne söylediğini unuttum. 'Ateme' diye adlandırdığınız yatsıyı ertelemeyi müstehap sayardı. Onu kılmadan önce uyumaktan hoşlanmazdı. Onu kıldıktan sonra muhabbet etmekten de hoşlanmazdı. Sabah namazını kıldırdığında kişi arkadaşını tanıyacak durumda olurdu. Sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu."

1011-Diğer rivâyet: "Yatsıyı gecenin üçte birine kadar tehir etmekte herhangi bir sakınca görmezdi." Sonra: "Gece yarısına kadar (tehir etmekte sakınca görmezdi)." dedi.

1012-Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Alî b. Ebî Tâlib (ra)'dan:

el-Haccâc, namazları tehir ederdi. Bu durumu Câbir'e sorduk; şöyle dedi:

"Allah Resûlü (sav) öğleyi kılacağı zaman güneş, gök tepesinden (batıya) zâil olduğunda kılardı. İkindiyi kılacağında güneş, henüz parlak ve yüksekte olurdu. Akşamı da güneş battığı zaman kılardı. Yatsıyı bazen geç kılardı; bazen de (cemaatin toplandığını gördüğünde) erken, tam zamanında kılardı.

Cemaatın toplanması gecikince, geç kılardı. Sabah namazını alaca karanlıkta kılardı."

1013-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in yazın kıldığı öğle namazı, (gölge) üç ayakla beş ayak arası idi. Kışın ise beş ile yedi ayak arası idi."

1014-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Mü'min hanımlar, sabah namazını Allah Resûlü (sav)'in arkasında örtülerine bürünmüş halde kılarlardı. Namaz bitip evlerine döndüklerinde, kendilerini karanlıktan dolayı kimse tanıyamazdı."

1015-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Öğle namazını ne Allah Resûlü (sav)'den, ne Ebû Bekr'den, ne de Ömer'den erken kılanı görmedim."

1016-Onun (Tirmizî'nin) ayrıca Ümmü Seleme'den de rivâyeti vardır: "Allah Resûlü (sav) öğleyi sizden daha erken kılardı; siz ise ikindiyi O'ndan daha erken kılıyorsunuz."

1017-Habbâb (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e (secde mahallinin) sıcağından şikayet ettik. Şikayetimizi dinlemedi.

Züheyr, Ebû İshâk'a sordu: "Şikayetiniz öğle namazı vakti hakkında mıydı?"

"Evet."

"Onun erken kılınması hususunda mı?"

"Evet" dedi.

1018-Taberânî "Şikâyetimizi dinlemedi" sözünden sonra şunu da ekledi: "Güneş zâil olunca kılın!"

1019-*el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'inde ise leyyin bir isnâdla ondan sonra Câbir'den şunu ilâve etti: "**Lâ havle velâ kuvvete illa billah**" sözünü de çokça söyleyin! Çünkü o, en aşağısı üzüntü olmak üzere zarardan tam doksan dokuz kapıyı kapatır."

1020-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), ikindi namazını güneş odama düştüğü zaman kılardı."

1021-Onun bir rivâyetinde: "Odamın dibine."

1022-Bir başkasında: "Odamdan henüz çıkmamışken."

1023-Bir diğerinde ise: "Güneş odamda olup henüz gölgesi belirmeden" şeklindedir.

1024-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ikindiyi kıldırdığı zaman, güneş henüz yüksekte parlak olurdu; hem öyle ki, kişi avâlî'ye (uzak mahallelere) giderdi de orada güneş hâlâ yüksekliğini korurdu. Gidilen bazı avâlîler, Medine'den dört mil uzaklıktadır."

1025-Onun rivâyetlerindendir: "Hatta kişi Kubâ'ya kadar giderdi de..."

1026-Bir diğer rivâyette: "Kişi, Amr b. Avfoğullarına giderdi ve onları ikindi namazında bulurdu."

1027-Diğer bir rivâyette: Es'ad b. Sehl b. Huneyf der ki: Ömer b. Abdilazîz ile öğle namazını kılıp çıktık. Enes b. Mâlik'in yanına varınca, onu ikindi namazını kılarken bulduk. Dedim ki:

"Amca! Bu kıldığın namaz nedir?"

"İkindi namazıdır. Allah Resûlü (sav) ile kıldığım namaz işte budur" dedi.

1028-Bir başka rivâyette: Peygamber (sav) bize ikindi namazı kıldırdı. Namazı bitirince, Selemeoğullarından bir adam gelerek şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Develerimizi kurban olarak keseceğiz, sizin de şeref verip orada bulunmanızı istiyoruz."

"Peki, olur!" buyurdu. Beraberce gittik. Kurbanlar henüz kesilmemişti. Kesildi, parçalandı. Pişirildi, yedik. Güneş henüz batmamıştı.

1029-Zührî (ra)'dan:

Birgün Ömer b. Abdilazîz namazı geç

kıldırdı. Bunun üzerine Urve b. ez-Zübeyr yanına girip şunları söyledi: "Muğîre b. Şu'be de Kûfe'deyken namazı geciktirmişti de Ebû Mes'ûd el-Ensârî ona şöyle demişti: "Nedir bu ey Muğîre? Bilmiyor musun? Hani (birgün) Cibrîl gelip namaz kıldı, Allah Resûlü (sav) de (ona uyarak) kıldı. Sonra o (Cibrîl yine) namaz kıldı, Allah Resûlü (sav) de (ona uyarak) kıldı. Sonra o kıldı, Allah Resûlü (sav) de kıldı. Sonra o kıldı, Allah Resûlü (sav)'de kıldı. Sonra o kıldı, Allah Resûlü (sav) de kıldı. Sonra Cibrîl şöyle dedi:

"İşte ben bununla emrolundum!"

Bunun üzerine Ömer b. Abdilazîz şöyle dedi: "Ne söylediğine dikkat et! Yani Allah Resûlü (sav)'e namaz vaktini Cibrîl mi öğretti?"

Urve dedi ki: "(Evet) Beşîr b. Ebî Mes'ûd, babasından böyle naklederdi."

Yine Urve dedi ki: "Bana Peygamber (sav)'in eşi Âişe (r.anhâ) anlattı:

"Allah Resûlü (sav) ikindi namazını kıldığı zaman güneş, odasına (yeni) düşer ve henüz gölgesi duvarlara yükselmezdi."

1030-Bir başka rivâyette:

Ömer b. Abdilazîz ikindiyi biraz tehir etti. Urve şöyle dedi:

"Cibrîl inip Allah Resûlü (sav)'in önünde namaz kıldı..." Ömer dedi ki: "Söylediğine dikkat et!"

"Beşîr b. Ebî Mes'ûd'dan duydum, o da babası Ebû Mes'ûd'dan duymuş. Şöyle demiş: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Cibrîl inip bana imam oldu. Onunla namaz kıldım, sonra yine kıldım, sonra yine kıldım, sonra yine kıldım, sonra yine kıldım."

1031-Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), akşam namazını güneşin üst kenarı kaybolup battığında kılardı."

1032-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Güneşin battığı, yani güneşin kaşının (üst kenarının) battığı anda (kılardı)."

1033-Râfi b. Hadîc (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile akşamı kılardık. Namazdan sonra (ok atışı yapan) birimiz oklarının düştüğü yeri görebilirdi."

1034-Nesâî, sahâbeden birinden: "Onlar Allah Resûlü (sav) ile akşam namazını (Mescid'de) kıldıktan sonra Medine'nin en ücra köşesinde olan evlerine giderlermiş; orada ok atışı yaparlarmış da, attıkları yere baktıklarında oklarını rahatlıkla görebilirlermiş."

1035-Mersed el-Yezenî (ra)'dan:

Ebû Eyyûb gazi olarak yanımıza gelmişti. O zaman Ukbe b. Âmir Mısır'da vali idi. Ukbe, akşamı biraz geç kıldırınca, Ebû Eyyûb şöyle dedi:

"Ey Ukbe, nedir bu namaz?"

"İşimiz vardı."

"Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duymadın mı?: "Yıldızlar hep birden parlayana dek akşam namazını geciktirmedikleri sürece, ümmetim hayır yahut fıtrat üzerinde olacaktır."

1036-el-Hâris b. Vehb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetim, yıldızlar tümü birden parlayıncaya kadar akşam namazını kılmayı geciktirmedikleri, hıristiyanlara benzeyerek sabaha acele etmedikleri, cenazeleri (defnetmeleri için) ailelerine bırakmadıkları sürece İslâm üzere olmaya devam edeceklerdir."

1037-Onun güvenilir râviler kanalıyla es-Sunâbihî'den "Cenazeleri ailelerine bı-

rakmadıkları sürece" ifadesi dışında, benzeri rivâyeti vardır.

1038-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Alî! Sakın şu üç şeyi geciktirme: Vakti gelince namazı; (defne) hazırlanınca cenazeyi; dengi bulunan bekâr kızı evlendirmeyi."

1039-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim henüz güneş doğmadan sabah namazının bir rek'atına yetişirse, sabah namazına yetişmiş olur. Kim henüz güneş batmadan ikindi namazının bir rek'atına yetişirse, ikindi namazına yetişmiş olur."

1040-Buhârî'ye âit bir rivâyette: "Kim güneş batmadan ikindi namazının bir secdesine yetişirse, namazını tamamlasın! Kim güneş doğmadan sabah namazının bir secdesine yetişirse, namazını tamamlasın!"

1041-Nesâî'nin rivâyeti: "Her iki yerde de (ikindi ve sabah namazlarında) ilk secdeye yetiştiğinde..."

1042-el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

"İnsanlara (sahâbeye) öğley namazını güneşin yakıcılığı kaybolduktan sonra kılarlarken yetiştim."

1043-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sıcak şiddetlendiği zaman, namazı soğutun (geç kılın!) Çünkü sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır."

1044-Ebû Zer (ra)'dan:

Bir yolculukta Allah Resûlü (sav) ile beraberdik. Müezzin öğle ezanını okumak istedi. Ona "Serinliği bekle!" buyurdu. (Bir müddet) sonra (müezzin) yine ezan okumak istedi; ona yine: "Serinliği bekle!" dedi. Nihayet kum tepelerinin gölgesini gördüğümüzde, Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Sıcağın şiddeti cehennemin kaynamasındandır. Sıcak artınca, namazı soğutun (geç kılın!)"

1045-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Güneş cehennemden şeytanın boynuzundan doğru çıkar. Şeytanın iki boynuzu arasından çıkar. Her yükselişinde cehennemden bir kapı açılır. Sıcak iyice bastırınca, cehennemin tüm kapıları açılır."

1046-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) sıcak olduğu zaman namazı geç kılardı; soğuk olduğu zaman ise erken kılardı."

1047-Alî b. Şeybân (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e geldik, güneş aydınlık ve parlak olduğu sürece ikindiyi geç kıldırıyordu."

1048-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sofra kurulup da (akşam namazı için) kâmet getirildiği zaman, önce yemeği yeyin, yemeği bitirinceye kadar (namaz için) acele etmeyin!" Bu sebeple İbn Ömer, sofra kurulduğu zaman yemeğe başlardı, bitirinceye kadar imamın kıraat sesini duyduğu halde yemekten kalkmazdı.

1049-Diğer rivâyet: "Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr (İbn Ömer'e) dedi ki: Namazdan önce akşam yemeğine başlandığını duyduk (ne dersin?)." İbn Ömer ona dedi ki: "Yazık sana! Onların akşam yemeği neydi ki? Acaba onların akşam yemekleri babanın akşam yemeği gibi miydi?"

1050-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ne yemek, ne de başka birşey için, namazı geciktirmeyin!"

1051-Âişe (r.anhâ)'dan:

Yatsı namazının vakti hususunda Peygamber (sav)'e sordular. Cevâben şöyle buyurdu:

"Her vadinin içine gece dolduğu (karanlık bastığı) zaman."

1052-Ebû Bekr (ra)'dan:

Peygamber (sav), yatsı namazını dokuz gece (Ebû Dâvud'un rivâyetinde sekiz gece) süreyle gecenin üçte birine kadar erteledi. Bunun üzerine Ebû Bekr dedi ki: "Biraz erken kıldırsan da gece namazına rahatça kalksak!" Ondan sonra yatsıyı erken kıldırmaya başladı.

1053-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) yatsı namazını geciktirdi. Bunun üzerine Ömer çıkıp şöyle seslendi: "Ey Allah Resûlü, namaz kılalım! Kadınlar, çocuklar uyudular." Başından sular damlayarak çıkıp şöyle buyurdu:

"Ümmetime veya insanlara güç gelmeyeceğini bilseydim bu (yatsı) namazı(nı) bu saatte kılmalarını emrederdim."

1054-Bunun başka rivâyetlerinde ise: Allah Resûlü (sav) yatsı namazını o kadar geciktirdi ki insanlar uyudular, uyandılar; sonra uyudular, yine uyandılar. Bunun üzerine Ömer kalkıp "Namaz!" diye seslendi.

Atâ dedi ki: İbn Abbâs (ra) şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'i hâlâ görür gibiyim, (odasından) çıktı; başından sular damlıyordu ve elini başına koymuş bir haldeydi."

İbn Cüreyc der ki: "Peygamber (sav)'in elini başına nasıl koyduğunu İbn Abbâs'ın haber verdiği gibi göstermesini Atâ'dan istedim. Bunun üzerine parmaklarının arasını biraz araladı, sonra parmak uçlarını başının tepesine koydu; sonra bitiştirip yüze yakın olan kulağının yumuşağına doğru çekti; baş parmağı, yüzde, kulağa ve şakağa değdi ve sakalın etrafında kaldı. Bunu (tekrar tekrar böyle yaparken) ne eksiltiyor, ne de acele ediyordu."

1055-Bir başka rivâyet: Âişe (r.anhâ)'dan:

Ömer seslendi: "Kadınlar, çocuklar uyudular." Bunun üzerine çıktı ve şöyle buyurdu: "Yeryüzünde sizden başka namaz bekleyen yoktur." Namaz o zamanlar sadece Medine'de kılınıyordu.

1056-Diğer bir rivâyette şu ek bulunmaktadır: "Bu, İslâmiyet henüz yayılmadan önce idi."

1057-Diğer rivâyetin ilâvesi: İbn Şihâb dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğu zikredildi: "Namaz hususunda Allah Resûlü (sav)'i rahatsız etmeniz doğru değildir." O bunu, Ömer (namaz için) bağırınca söylemiştir."

1058-Bir başka rivâyette: Enes (ra)'dan: Allah Resûlü (sav) bir gece yatsı namazını gece yarısına kadar yahut gece yarısının hemen hemen çıkmasına kadar bekletti; sonra (cemaate) çıkıp şöyle buyurdu: "Bazı insanlar kıldılar ve yattılar. Size gelince; namaz için beklediğiniz sürece namazda gibi sevap kazanmaya devam ettiniz."

1059-Ebû Dâvud, Muâz (ra)'dan:

Yatsı namazına geciktiği için Allah Resûlü (sav)'i beklemeye koyulmuştuk. Hatta kimileri çıkmayacağını bile zannetmişti. İçimizden kimisi de O'nun namaz kıldığını söylüyordu. (İşte bu kanaat hâkimken) hemen çıkıverdi. Hakkında ileri sürdükleri tahminleri söylediklerinde şöyle buyurdu:

"Bu namazı biraz geç kılın! Çünkü diğer milletlere bu namazla üstün kılındınız. Sizden önce hiçbir ümmet bu namazı kılmamıştır."

1060-Buhârî ve Müslim'in, Ebû Mûsa (ra)'dan yaptıkları rivâyette şu ifade geçmektedir: "Sizden başka bu saatte namaz kılan hiç kimse yoktur." Yahut şöyle buyurdu: "Sizden başka hiç kimse bu saatte namaz kılmamıştır."

1061-Ahmed, Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, İbn Mes'ûd (ra)'dan: "Sizden başka din ehlinden hiç kimse bu saatte Allah'ı zikretmez." Bunun üzerine şu âyet-i kerime nâzil oldu:

"Kitab ehlinin hepsi bir değildir: Onlardan geceleri secdeye kapanarak Allah'ın âyetlerini okuyup duranlar vardır. (Bunlar, Allah'a ve âhiret gününe inanır, kötülükten menederler, iyiliklere koşarlar. İşte onlar iyilerdendir. Ne iyilik yaparlarsa, karşılığını bulacaklardır. Allah sakınanları bilir.)" (Âl-i İmrân, 3/113-115)

1062-Enes (ra)'dan:

"Yatsı namazına kâmet getirilmişti ki adamın biri 'Seninle bir işim var' dedi. Peygamber (sav) onunla fısıldaşmaya başladı. O kadar uzun fısıldaştı ki sonunda cemaatin tümü ya da bir kısmı uyuyakaldı."

1063-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav)'i gördüm. Namaza kâmet getirildikten sonra bir adam O'nunla kıble arasına girdi ve o kadar uzun konuştu ki, Allah Resûlü (sav)'in ayakta uzunca bir süre durmasına sebep oldu. Bu yüzden kimileri uyuklamaya başladı."

1064-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim namazın bir rek'atına yetişirse, namaza yetişmiş olur."

1065-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), namazı, Allah, canını alıncaya dek, sadece iki kere son vaktinde kılmıştır.

1066-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazı ilk vaktinde kılmak, Allah'ın rızasına, son vaktinde kılmak ise Allah'ın affına vesîle olur."

1067-Râfi b. Hadîc (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sabah namazını aydınlıkta kılın! Çünkü bu, ecrin büyüğüne vesîle olur."

1068-Muğîs b. Summâ'dan:

İbnu'z-Zübeyr (ra) ile sabah namazını karanlıkta kıldım. Selam verdikten sonra İbn Ömer'e gidip: "Nedir bu namaz?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Peygamber (sav), Ebû Bekr, Ömer ile kıldığımız sabah namazı bu idi. Ömer suikaste uğrayıp öldükten sonra Osmân, sabah namazını ağarttı (yani geç kıldı)."

1069-Yahyâ b. Saîd (ra)'dan: Dedi ki:

"Namaz kılan kişi, namazı vakti geçmeden kılmalıdır. Vaktinin geçmesi, ailesi ve malının kaybından daha kötüdür."

1070-Allah Rusûlü (sav)'e biat edenlerden Ümmü Ferve (r.anhâ)'dan, dedi ki:

Peygamber (sav)'e soruldu:

"Amellerin en üstünü hangisidir?" Cevap verdi:

"İlk vaktinde kılınan namaz."

KERAHAT VAKİTLERİ

1071-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

"Üç vakit vardır ki, Allah Resûlü (sav) bizi o vakitlerde hem namaz kılmaktan, hem de ölülerimizi gömmekten alıkoydu: Güneş doğmaya başlayıp bir mızrak boyu yükselene kadar; zevâl vakti güneş gök ortasından sapana kadar; güneş batmaya yönelip iyice batana kadar."

1072-Abdullah es-Sunâbihî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Güneş doğarken şeytanın boynuzuyla beraber olur; yükselince onun boynuzundan ayrılır. Göğü ortalayınca şeytan onu yine boynuzlar, zeval bulunca ise ayrılır. Batmaya yüz tutunca, şeytan gelip yine onu boynuzlar, batınca onu terk edip ayrılır." Peygamber (sav), işte o saatlerde namaz kılmayı bize yasakladı.

1073-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Güneşin kaşı (üst kenarı) doğduğunda, iyice görününceye dek namaz kılmayı bırakın! Güneşin kaşı kaybolduğu zaman, iyice batıncaya dek namazı bırakın. Güneşin doğuş ve batışını namazlarınız için vakit tayin etmeyin. Çünkü o, bir şeytanın (ya da şeytanın) iki boynuzu arasında doğar."

1074-Amr b. Abese (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Gecenin hangi saati(nde yapılan dua ve zikirler) daha iyi duyulur?" Cevap verdi:

"Gecenin son kısmı. İstediğin (namazı) kıl! Sabah namazını kılıncaya dek namaz (meleklerce) şâhitli ve yazılı olur. Sonra güneş doğup bir veya iki mızrak boyu yükselene kadar, geri dur (namaz kılma)! Çünkü güneş, şeytanın iki boynuzu arasında doğar. Kâfirler de ona doğru namaz kılarlar. Sonra istediğini kıl! Çünkü (bu süre içinde kılınan) namaz hem şâhitli, hem de yazılıdır. Bu, mızrağın kendi gölgesine eşit oluncaya kadar devam eder. Sonra (bu vakitte de) kendini (namazdan) geri çek! Çünkü o (kerahat vaktinde), cehennem coşar ve kapıları açılır. Güneş (göğün ortasından) meyledip kayınca, istediğini kıl! Güneş batarken (namaz kılmaktan) geri dur! Çünkü o, şeytanın iki boynuzu arasında batar. Kâfirler de ona doğru yönelip namaz kılarlar." Hadisi uzunca nakletti.

1075-Müslim'in rivâyeti: Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Allah'a biri, diğerinden daha yakın olan bir saat var mıdır?"

"Evet, Rabbin kula en yakın olduğu vakit, gecenin son kısmının ortasıdır. Eğer o saatte Allah'ı zikreden kimselerden olmaya gücün yeterse ol! Çünkü (o saatte)namaz şâhitlidir."

Benzerini nakletti.

1076- İbn Abbâs (ra)'dan:

İçlerinde Ömer b. el-Hattâb'ın bulunduğu güvenilir birçok adam -ki, bence en güveniliri yine Ömer'dir,- Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğuna yanımda şâhitlik ettiler:

"Allah Resûlü (sav), sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar; ikindi namazından sonra da güneş batıncaya kadar namaz kılmayı yasakladı."

1077-Âişe (r.anhâ)'dan, dedi ki:

Ömer yanılmıştır; çünkü Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namazlarınız için güneşin doğduğu ve battığı zamanları (özellikle araştırıp) seçmeyin! Çünkü güneş (o zamanlarda) şeytanın iki boynuzu arasında doğar."

1078-Ebû Zer (ra)'dan:

Kâbe'nin merdivenine çıkıp şöyle dedi: "Beni bilen bilir, bilmeyen de bilsin ki, ben Cündeb'im. Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Sabah namazından ve ikindi namazından sonra namaz kılınmaz. Mekke dışında! Mekke dışında!"

1079-Alî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), güneş yüksekte olduğu zaman hâriç, ikindiden sonra namaz kılmayı yasaklamıştır."

1080-Nesâî'nin rivâyetinde: "Ancak güneş beyaz ve berrak olursa başka" ibaresiyle gelmiştir.

1081-Ebû Basra el-Ğıfârî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bize Mahmas'da ikindi namazını kıldırıp şöyle buyurdu: "Bu namaz sizden öncekilere de verildi, ama onlar zâyi ettiler. O yüzden her kim bu namaza devam edip korursa iki ecir alır. Ondan sonra şahit doğuncaya kadar hiçbir namaz yoktur." Şahit, yıldızdır.

1082-es-Sâib b. Yezîd (ra)'dan:

"Kendisi, Ömer (ra)'ın ikindiden sonra namaz kılan el-Münkedir'i, dövdüğünü görmüş."

1083-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav), bir yerde konakladığı zaman, öğleyi kılmadan oradan ayrılmazdı. Bir adam (Enes'e) sordu: "Gündüzün ortası olsa da mı?" "Gündüzün ortası olsa da!" diye cevap verdi.

1084-Ebû Katâde (ra)'dan:

Peygamber (sav), cuma günü dışında, gündüzün ortasında namaz kılmaktan hoşlanmaz ve şöyle buyururdu: "Cuma günü dışında, cehennem gündüzün ortasında alevlenir."

1085-el-Alâ b. Abdirrahman (ra)'dan:

O, öğle namazını kıldıktan sonra Basra'daki evinde Enes (ra)'ın yanına girmiş. Enes'in evi mescidin yanındaymış. Enes sormuş:

"İkindiyi kıldınız mı?"

"Hayır! Daha şimdi öğleyi kıldık."

"Haydi ikindiyi kılın!" demiş. Anlatan dedi ki:

Bunun üzerine kalktık, ikindiyi kıldık. Namazı bitirdikten sonra bize şöyle dedi: Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Güneşi bekleyip de şeytanın iki boynuzu arasında olduğu zaman kalkar, tavuğun yem topladığı (gagaladığı) gibi (alelacele) dört rek'at namaz kılar, Allah'ı pek az anar. Böyle bir namaz münafığın namazıdır."

EZAN VE KÂMETİN FAZİLETİ

1086-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar, ezan okumanın ve birinci safta namaz kılmanın faziletini bilseler ve buna nâil olmak için de kur'a çekmekten başka çare bulamasalardı, mutlaka kur'a çekerlerdi. Namaza erken gitmenin faziletini bilselerdi, onun için aralarında yarış ederlerdi. Yatsı ve sabah namazının sevabını bir bilselerdi, onlara sürünerek dahi olsun giderlerdi."

1087-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ezan okunduğu zaman, şeytan onu duymamak için ezanı duyamayacağı yere

kadar yellenerek kaçar. Kâmet bittikten sonra, gelip kişi ile kalbi arasında yerleşir, durmadan 'şunu şunu hatırına getir' deyip daha önce hatırına gelmediği biçimsiz şeyleri ona hatırlatır. Adam böyle düşünüp dururken namazı kaç rek'at kıldığını bilemeyecek hale gelir."

1088-Müslim'in diğer rivâyeti: "Şeytan ezan sesini duyduğu zaman hemen kaçar ve o sesi duymamak için hemen sesli olarak yellenir. (Ezan) bittiği zaman döner ve vesvese verir. Kâmet sesi duyduğu zaman, sesini duymamak için oradan sıvışır. Bittiği zaman dönüp gelir ve ona vesvese verir."

1089-Başka bir rivâyetinde: "Onu oyalar durur, hiç aklına gelmeyen işleri ona hatırlatır" diye geçer.

1090-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şeytan, ezanı duyduğu zaman, hızlı adımlarla doğru Revhâ'ya (kadar) gider." Ravî diyor ki: "Revhâ, Medine'ye 36 mil uzaklıkta bir yerdir."

1091-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile beraber bulunuyorduk. Bilâl kalkıp ezan okudu. Bitirince şöyle buyurdu: "Kim bunun gibi (ezanı) cân ü gönülden inanarak okursa cennete girer."

1092-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ezanı duyduğunuz zaman siz de aynen (müezzinin) söylediklerini tekrar edin! Sonra bana salat ü selam getirin! Çünkü her kim bana bir kere salâvat getirirse, Allah buna karşılık on salâvat (rahmet) eder. Bunu takiben benim için **Vesîle** isteyin. O (Vesîle), cennette öyle bir derecedir ki, ancak Allah'ın kullarından birine verilir. Ben o kul olmayı temenni ederim. Kim de benim için **Vesîle** dilerse şefaatim kendisine helâl olur."

1093-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ezan sesini duyduğu zaman: "**Allahümme Rabbe hâzihid-da'veti't-tâmmeti ves-salâti'l-kâimeti, âti Muhammedini'l-vesîlete vel-fadîle, veb'ashu makâmen mahmûden kemâ vaadtehu**" (=Ey şu tastamam çağrının ve kılınacak olan namazın sahibi olan Allahım! Muhammed'e Vesîle ve Fazileti ver! Kendisine va'd ettiğin gibi onu Makâm-ı Mahmûd üzere dirilt!" derse, Kıyamet gününde şefaatim ona helâl olur."

1094-Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz, müezzin: "**Allahü Ekber, Allahü Ekber**" dediği zaman "**Allahü ekber, Allahü ekber**" derse; "**Eşhedü en lâ ilâhe illallah**" dediğinde kendisi de ardından "**Eşhedu en lâ ilâhe illallah**" derse; o, "**Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" dediğinde, kendisi de "**Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" derse; "**Hayye ale's-salât**" dediğinde, kendisi "**Lâ havle velâ kuvvete illâ billah**" derse; "**Hayye ale'l-felâh**" dediği zaman, kendisi yine "**Lâ havle velâ kuvvete illâ billah**" derse; o, "**Allahü ekber, Allahü ekber**" deyince, kendisi de "**Allahü ekber, Allahü ekber**" derse; o, "**Lâ ilâhe illallah**" dediğinde, kendisi de ardından yürekten "**Lâ ilâhe illallah**" derse, cennete girer."

1095-Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim ezanı duyduğu zaman: "Şehâdet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Birdir, ortağı yoktur. Şehâdet ede

rim ki, Muhammed O'nun kulu ve Resûlüdür, Rab olarak Allah'ı, Peygamber olarak Muhammed'i, din olarak İslâm'ı kabul edip hoşnut oldum" derse günahları bağışlanır."

1096-Ebû Umâme (Es'ad b. Sehl) (ra)'dan:

Ezan okunurken, minberde oturmakta olan Muâviye'yi işittim. Müezzin: "**Allahü ekber, Allahü ekber**" dediğinde, (Muâviye de) "**Allahü ekber, Allahü ekber**" diyordu. Müezzin: "**Eşhedü en lâ ilâhe illallah**" deyince, Muâviye de: "**Eşhedü en lâ ilâhe illallah**" dedi. Müezzin "**Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" dediğinde Muâviye ile ben de "**Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" dedik. Ezan bittiğinde (Muâviye), cemaate şöyle hitab etti:

"Ey Cemaat! Allah Resûlü (sav)'in aynı benim gibi tekrarlayarak söylediğini duydum."

1097-Diğer rivâyette: O, Muâviye'nin ezanı dinlerken "**Ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**"a kadar aynı müezzin gibi söylediğini duymuş.

1098-Bir diğer rivâyette: Müezzin: "**Hayye ale'l-felâh**" dediği zaman o, "**Lâ havle velâ kuvvete illa billah**" demiş ve şöyle ilâve etmiş: "Peygamberinizin müezzini dinlerken aynen böyle söylediğini duydum."

1099-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), müezzini dinlediği zaman şehâdetleri okur ve: "Ben de (şehâdet ederim)" derdi.

1100-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ezanı duyduğunuz zaman, tıpkı müezzinin söylediği gibi söyleyiniz!"

1101-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek yedi yıl ezan okursa, Allah ona ateşten kurtuluş berâatı yazar."

1102-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müezzin, sesinin ulaştığı yer miktarınca bağışlanır. Yaş ve kuru her şey onun lehinde şahitlik eder. Cemaatle (bir vakit) namaz kılana da yirmibeş namazlık sevap yazılır. Ayrıca iki namaz arasında işlediği (günahları) de bağışlanır."

1103-Onun (Nesâî'nin) Berâ'dan yaptığı rivâyeti: "Allah ve melekleri birinci saftakilere salât (rahmet) ederler. Müezzin sesinin vardığı yere kadar bağışlanır. Sesini duyan her yaş ve kuru onu tasdîk eder. Onun için namâz kılanların ecri de vardır."

1104-Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de İbn Ömer'den yukarıdakinin benzerini şu farklılıkla rivâyet ettiler: "Sesini duyan yaş ve kuru her şey onun için Allah'tan mağfiret diler."

1105-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Bir adam dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Müezzinler bize üstün geliyorlar." Cevap verdi:

"Sen de onların söylediklerini söyleyip bitirince, dilediğini iste, sana da (aynı sevap) verilsin!"

1106-Abdullah b. Abdirrahman b. Ebî Sa'saa'dan:

Ebû Saîd ona dedi ki: "Koyunları ve kırsal yerleri sevdiğini görüyorum. Sen kırlarda koyununla başbaşa olduğunda ezan okuyacağın zaman sesini çok yükselt! Çünkü cin, insan ya da herhangi bir şey müezzinin ezan sesini duyduğu zaman, kıyamet

gününde mutlaka onun lehine tanıklık edecektir. Bunu bizzat Allah Resûlü (sav)'den duydum."

1107-Muâviye (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kıyamet gününün en uzun boyunluları müezzinler olacaktır."

1108-Âsım b. Behdele (ra)'dan:
Bir adam, Zer b. Hubeyş'e uğradı; ezan okuyordu. Şöyle dedi: "Ey Ebû Meryem! Senin ezan okumanı istemiyorum." Bunun üzerine (Zer) "Benim fazîlet sahibi olmamı istemiyor musun? Vallahi seninle (bir daha) konuşmayacağım!" diye cevap verdi.

1109-Alî (ra)'dan:
"Allah Resûlü (sav)'den, Hasan ile Hüseyin'i müezzin yapmam için (dedelerinden) müsaade almadığıma çok pişmanım."

1110-Enes (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Şu hususta Allah'a yemin etsem, yeminimde sâdık olurum. Kulları arasında Allah'ın en çok sevdikleri, güneş ve ayı gözetenler, yani müezzinlerdir. Onlar kıyamet gününde boyunlarının uzunluğu ile tanınacaklardır."
Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnadında Cunâde b. Mervân yer almıştır ki, Zehebî onun hakkında şöyle demiştir: "Ebû Hatim, onu hadis uydurmakla itham etti." Derim ki: el-Hafız İbn Hacer der ki: "Ebû Hatim, bu sözüyle o râvinin hata ettiğini belirtmiş olmalıdır." Çünkü İbn Hibbân onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Hatta, o (İbn Hibbân) ve el-Hâkim, Sahîh'te onun (Cunâde'nin) hadisini tahrîc etmişlerdir.

1111-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de ve Bezzâr İbn Ebî Evfâ'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Allah'ın en seçkin kulları, Allah'ı zikretmek için, Güneşi, Ay'ı ve yıldızları gözleyen (müezzinler)dir."

1112-Cabîr (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Müezzinler ve telbiyeciler, kabirlerinden ezan okuyarak ve telbiye getirerek haşrolacaklardır."

1113-İbn Ömer (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"(Okuduğu ezanın) karşılığını yalnız Allah'tan bekleyen müezzin, kana bulanmış şehit gibidir. Ezanla kâmet arasında Allah'tan arzu ettiğini isteyebilir."

1114-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'in de şu eki yapmıştır: "Ölürse kabrinde kesinlikle kurtlanmaz."

1115-Enes (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Bir köyde ezan okunduğu zaman, o gün Allah o köyü azabından korur."

1116-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Üç kimse vardır ki misk yığını üzerinde olacaklardır —râvi: sanırım kıyamet gününde dedi- Allah'ın ve efendilerinin hakkını veren köle; cemaati kendinden hoşnut olan imam; hergün gecesiyle birlikte beş vakit ezan okuyan kişi."

1117-Diğer rivâyette: "Onlara öncekiler de, sonrakiler de gıpta ederler."

1118-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de İbn Ömer (ra)'dan:
"Üç kimse vardır ki; büyük korku (kıyametin kopuşu) onları korkutmayacaktır

Onlara, tüm yaratıkların hesabı bitinceye dek, hesap sorulmayacak. Misk yığını üzerinde olacaklardır: Sırf Allah rızâsını talep ederek Kur'an okuyan ve onunla cemaate kendinden razı oldukları halde imamlık eden kişi." Benzerini nakletti.

1119-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şu beş şey için gök kapıları açılır: Kur'an okuyan için, iki ordu karşılaştığı zaman, yağmur yağması için, mazlumun duası için ve ezan için."

1120-Meymûne (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav) erkeklerle kadınların saffı arasında durup şöyle buyurdu: "Ey kadınlar! Eğer siz bu Habeşli'nin (Bilâl'in) ezanını ve kâmetini duyup da aynen onun dediğini söylerseniz, her harfine karşı bir milyon derece alırsınız." Ömer dedi ki: "Bu (söylediğin) kadınlar için, ya erkekler için?"

"Ey Ömer! Erkekler için bunun iki katı vardır" buyurdu.

EZAN VE KÂMETİN ORTAYA ÇIKIŞI, UYGULANIŞLARI VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER

1121-İbn Ömer (ra)'dan:

İnsanlar Medine'ye geldiklerinde, toplanıp namaz vaktini beklerlerdi. Herkes namaz vaktini birbirlerine sorar ve namaz için kimse çağrıda bulunmazdı. Bir gün bu hususu görüştüler. Kimileri: "Hıristiyanlar gibi bir çan edinin!" derken bazıları:

"Yahudilerin borusu gibi bir boru edinin!" dediler.

Ömer: "Bir adam çıkarsanız da, namazı ilan etse!" teklifinde bulundu. Bunun üzerine Peygamber (sav) Bilâl'e hitaben: "Ey Bilâl! Kalk, namaza çağır!" buyurdu.

1122-Ebû Umeyr b. Enes (ra)'dan:

O da Ensar'lı bir amcasından:

Allah Resûlü (sav), halkı namaza toplamanın şekli üzerinde durdu. Kimisi: "Namaz vakti geldiği zaman, bir sancak dik! Onu gördüklerinde birbirlerine haber verirler" dedi; ancak O bu teklifi beğenmedi.

O'na yahudi borusu olan borazan çalınması teklif edildi; onu da beğenmedi. "Bu, yahudilerin âletidir" dedi. O'na çanı anlattılar. "O da hıristiyanların işidir" buyurdu.

Allah Resûlü (sav)'in bu kaygısı ile kaygılanan Abdullah b. Zeyd el-Ensârî oradan ayrılıp gitti. Rüyasında kendisine ezan dinletildi, hemen erkenden Peygamber (sav)'e gelip şöyle dedi: "Ben uyku ile uyanıklık arasındayken biri gelip bana ezanı dinletti. Ömer (ra) aynı rüyayı daha önce görmüş ve tam yirmi gün gizlemişti. Sonra o da Peygamber (sav)'e bildirdi. Allah Resûlü (sav) ona (Ömer'e) sordu:

"Bize söylemene engel olan neydi?"

"Abdullah b. Zeyd benden önce davrandı ve ondan sonra söylemeye de utandım" dedi.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Ey Bilâl, kalk ve Abdullah b. Zeyd'in söyleyeceklerini uygula!" Bilâl (ra) da Abdullah b. Zeyd'in söylediğini aynen uyguladı ve ezan okudu (ilk ezan böylece meydana çıkmış oldu). Bazıları dediler ki: "Ensar şunu iddia eder: Eğer o gün Abdullah b. Zeyd hasta olmasaydı, Allah Resûlü (sav) onu müezzin yapacaktı."

1123-Yahya b. Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), iki odun parçası ile namaz vaktinde onları birbirlerine vurdurmak ve böylece insanları namaza toplamak

istedi. Abdullah b. Zeyd'e rüyasında o iki odun gösterildi. "İşte bunlar Allah Resûlü (sav)'in teklifine benziyor" dedi. Sonra rüyasında kendisine şöyle denildi: "Namaz için ezan okursan daha iyi olur." Peygamber (sav)'e gelip rüyada gördüklerini anlattı. O da ezanı emretti.

1124-İbn Ebî Leylâ (ra)'dan:

Dedi ki: Namaz-ezan hususunda üç durumla karşılaşılmıştır:

Bize arkadaşlarımız anlattılar: Peygamber (sav) buyurdu:

«Müslümanların namazlarının bir (cemaatle) olması çok hoşuma gitti. Hatta bunun için, birtakım kimseleri evlere gönderip "**Hayye ale's-salât veya ale'l-felâh!**" diye seslenmelerini niyet ettim. Hatta bir takım adamlara emredip damların üstüne çıkıp müslümanlara seslenmelerini istedim. Neredeyse onlar bu maksatla az kaldı çan çalacaklardı.»

Derken Ensar'dan biri gelip şöyle dedi: «Ey Allah Resûlü! Senin bu meselenin bu kadar çok üzerine düştüğünü gördükten sonra (evime) döndüğümde (rüyamda) üzerinde yeşil renkte iki elbise bulunan bir adam gördüm. Mescidin üzerinde dikilip ezan okudu. Sonra biraz oturdu, kalktı aynı şeyi tekrar söyledi, ancak bu defasında "**Kad kâmeti's-salât**"ı da ekledi. İnsanların hakkımda ileri geri konuşmayacaklarını bilseydim mutlaka söylerdim; bunu sanki uyanıkken, uykuda değilken gördüm.»

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Allah sana hayrı göstermiş. Bilâl'e söyle de (bunu ezan olarak) okusun!"

Ömer de dedi ki: "Ben de onun gördüğünü gördüm; ancak söylemekte önce davranınca, anlatmaktan çekindim."

1125-Diğer bir rivâyet: Kıbleye karşı durup, şöyle dedi: "**Allahü ekber, Allahü ekber! Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Rasûllullah**" –ikişer kere–. Sonra: "**Hayye ala's-salât!**" dedi. İki kere de: "**Hayye alel-felâh!**" dedi. Sonra biraz bekledi; (kâmet için) kalktı ve aynısını söyledi. Ancak "**Hayye ale'l-felâh**"dan sonra: "**Kad kâmeti's-salâtü, kad kâmetissalât**"ı ekledi. Peygamber (sav) de şöyle dedi: "Bunu Bilâl'e öğret!" Sonra Bilâl bunu ezan olarak okudu.

1126-Abdullah b. Zeyd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namaza çağırmak için çan yapılmasını emredince, ben uykudayken, bir adam elinde çanla beni ziyaret etti. Kendisine şöyle dedim: "Ey Allahın kulu! Çan mı satıyorsun?"

"Çanı ne yapacaksın?" dedi.

"Onunla insanları namaza çağıracağız!"

"Sana bundan daha iyisini göstereyim mi?"

"Evet."

"Şöyle dersin: **Allahü Ekber, Allahü Ekber, Allahü ekber, Allahü Ekber.**

Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah.

Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah! Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah.

Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât.

Hayye ala'l-falâh, hayye ala'l-felâh.

Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illâllah." (Daha sonra rüyamdaki bu adam) biraz benden uzaklaştı. Sonra namaza kâmet getirirken şöyle dersin, dedi: "**Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale'ssalât, hayye ale'l-felâh. Kad kâmeti's-salâtu, kâd kâmeti's-salât. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallah.**" Sabah olunca, hemen Allah Resûlü (sav)'e geldim ve rüyada gördüğümü kendilerine anlattım. Şöyle buyurdu:

"İnşaallah bu sâdık bir rüyadır. Haydi Bilâl ile kalk, ona öğrenmiş olduğunu söy

le de ezan olarak okusun! Çünkü onun sesi seninkinden daha gürdür."

Hemen Bilâl ile ayağa kalktım, bir bir Bilâl'e söyledim; o da onunla ezan okudu. Ömer evinde bunu duyunca, ridâsını sırtına aldığı gibi geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Seni Hak Peygamber olarak gönderene yemin olsun ki ben de aynı bu gösterilen şeyi gördüm." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav): "Hamd Allah'a mahsustur" demekten kendini alamadı.

1127-İbn İshâk'ın, Zührî'den rivâyetinde: "**Allahü ekber, Allahü ekber, Allahu ekber, Allahü ekber**" (şeklinde tekbirler dört kere); Ma'mer ve Yûnus'un birlikte Zührî'den rivâyetlerinde ise: "**Allahü ekber, Allahü ekber**" (şeklinde tekbirler iki kere zikredilmiştir).

1128-Diğer rivâyet: Abdullah (b. Zeyd) dedi ki: "Rüyada bu ezanı gören benim; onu okumayı da ben isterdim." "Öyleyse kalk, kâmeti sen getir!" buyurdu.

1129-Tirmizî de benzerini "Allah'a hamd olsun! İşte bu daha sağlam oldu" lafzı ile rivâyet etti.

1130-(Tirmizî) dedi ki: Bu hadisi, İbrâhîm b. Sa'd, Muhammed b. İshâk'tan, bundan daha eksiksiz ve uzun bir metinle rivâyet etti. Ayrıca ezanı ikişer ikişer, kâmeti de birer birer zikretti.

1131-Tirmizî'nin diğer bir rivâyetinde: "Allah Resûlü (sav)'in ezanı, gerek ezanda, gerekse kâmette ikişer ikişer idi."

1132- İbn Mâce, rivâyetinde şunu da ekledi: Ebû Ubeyd der ki: Ebû Bekr el-Hakemî bu hususta Abdullah b. Zeyd'in şu şiirini bana bildirdi:

"Hamd, celâl ve ikrâm sahibi olan Allah'a mahsustur. Hele ezana hamd pek çoktur.

Allah tarafından bana bir müjdeci geldi. Bana ikram ederek şu müjdeyi verdi.

Birkaç gece içinde tam üç kez bana sevgi gösterdi. Geldikçe bana sevgi ve takdirini artırdı."

1133-Enes (ra)'dan:

"İnsanlar çoğalınca aralarında namaz vakitlerinin ilan edilmesini görüştüler.

Namaz vakitlerinde bu maksatla ateşin yakılması ya da bir çan çalınmasını ileri sürdüler. Bunun üzerine Peygamber (sav) ezanın çifter, kâmetin ise birer kez söylenmesini emretti."

1134-Diğer bir rivâyette: "Kâmetin, evet sadece kametin lafızlarının tek tek söylenmesini (emretti)" diye geçer.

1135-Alî (ra)'dan:

"Allah Teâla, Resûlü (sav)'e ezanı öğretmek dilediğinde, Cibrîl ona Burâk'ı getirdi..." İsrâ hadisini zikretti; ayrıca onda şöyle geçer:

«Perdeden melek çıkıp: "**Allahü ekber, Allahü ekber!**" dedi. Bunun üzerine perdenin arkasından şöyle bir ses geldi: "Kulum doğru söyledi. Ben, Ekber'im (=en büyüğüm)." Sonra: "**Eşhedü en lâ ilâhe illallah**" dedi. O da: "Kulum doğru söyledi. Benden başka hiçbir ilâh yoktur."

"**Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" dedi. Perde arkasından gelen seste şöyle denildi: "Kulum doğru söyledi; Muhammed'i peygamber olarak gönderen Benim!" Ardından: "**Hayye ale's-salât, hayye ale'l-felâh, kad kâmeti's-salâtu, Allahü ekber, Allahü Ekber**" deyince, perde arkasından şöyle denildi: "**Ene ekber, ene ekber** (=Ben en büyüğüm, ben en büyüğüm)."

"**Lâ ilâhe illallah**" dedi. Perde arkasından şöyle denildi: "Kulum doğru söyledi; Benden başka ilâh yoktur."

Ondan sonra melek, Muhammed'in elinden tutup öne geçirdi ve içlerinde Âdem ve Nûh'un da bulunduğu semâ ehline imamlık yaptı.»

1136-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) göğe yolculuk yaptığı zaman, ezan kendisine vahyedildi. Cibrîl, ezanı getirip O'na öğretti."

Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnadında hadis uydurmakla suçlanmış olan Talha b. Zeyd isimli zayıf bir râvi vardır.

1137-Ebû Mahzûre (ra)'dan:

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Bana ezanın usûlünü öğret!"

«Şöyle dersin buyurdu: "**Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber**. Bunları söylerken sesini yükseltirsin. Sonra **Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**. Bunları alçak sesle söylersin. **Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh**, dersin. Sabah namazı olursa "**es-Salâtü hayrun mine'n-nevm, Allahü ekber, Allahü ekber, Lâ ilâhe illallah**" dersin.»

1138-Diğer rivâyette: "Kâmeti de ikişer kere söyleyerek bana öğretti. Şöyle ki: **Allahü Ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ilâhe illallah.**"

1139-(Râvi) Abdürrezzâk der ki: "Kâmet getireceğin zaman iki kere **Kad kâmeti's-salâtü, kad kâmeti's-salât** de!" Alah Resûlü (sav), (daha sonra Ebû Mahzûre'ye:) "Duydun mu (hepsini)?" diye sordu. O da: "Evet" cevabını verdi

(Râvi) dedi ki: "Ebû Mahzûre, alın saçını ne keser, ne de ikiye ayırırdı. Çünkü Allah Resûlü (sav) ona elini sürmüştü."

1140-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav) ona (Ebû Mahzûre'ye), ezanı ondokuz kelime; kâmeti ise onyedi kelime olarak öğretmiştir.

Ezan şöyledir: **Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, Eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallah.**

Kâmet ise şöyledir: **Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedu en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Kad kâmeti's-salâtü, kad kâmeti's-salât. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallah.**"

1141-Diğer bir rivâyet: Ezanı, (Muhammed) (sav) bana bizzat öğretti. Şöyle buyurdu: "**Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah**" İkişer kerre. Sonra buyurdu ki: "Haydi sesini yükseltip uzatarak (terci' yaparak) tekrar et: **Eşhedü en lâ ilâhe illal-**

lah, eşhedü en lâ ilâhe illallah. Eşhedü enne Muhammeden Resûlullah, eşhedü enne Muhammeden Resûlullah. Hayye ale's-salât, hayye ale's-salât. Hayye ale'l-felâh, hayye ale'l-felâh. Allahü ekber, Allahü ekber. Lâ ilâhe illallah."

1142-Diğer rivâyette: "**Allahü ekber, Allahü ekber. Eşhedü en lâ ilâhe illallah, eşhedü en lâ ilâhe illallah**" der." Sonra, yukarıda geçen tercî' hadisinin tümünü zikretti.

Ebû Dâvud. Derim ki: "Ebû Dâvud, içinde ondokuz kelime bulunan rivâyeti (yani bir önceki hadisi) zikrettikten sonra ikincisinin metnini lafzen aynı şekilde tekrar etti. Ezanı tercî' yapmaksızın okuttuğuna dair ikinci rivâyeti Ebû Dâvud, ya yanlışlıkla ya da sırf kısaltma maksadiyle yapmış olmalıdır.

1143-Müslim, Tirmizî ve Nesâî'nin de benzer rivâyetleri bulunmaktadır. Onda Ebû Mahzûre'nin ağzından olay nakledilmektedir: Anlattığına göre o, bir grup insanla çıkıp Huneyn dönüşünde, Peygamber (sav) ile karşılaşmışlar. O sırada müezzini (onun yanında) ezan okumuş. Ebû Mahzûre grubuyla birlikte durup okunan ezanı alaylı olarak yüksek sesle tekrar etmişler. Allah Resûlü (sav) bunu duyunca onları yanına çağırtarak sormuş:

"Yüksek sesini duyduğum hanginizdi?" Ebû Mahzûre'yi göstermişler. Hemen onu alıkoyup öbürlerini salıvermiş. Sonra ona: "Haydi kalk, ezan oku!" demiş ve böylece ona ezanı öğretmiş. O da tercî' (alçak sesle tekrar etmekle) ezânı okumuş. Eline bir kese gümüş verip Mekke'ye müezzin olmasını emretmiş.

1144-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in zamanında ezan ikişer ikişer, kâmet ise birer birer idi. Yalnız kâmette **Kad kâmeti's-salâtü**'yü iki kere okunurdu. Kâmeti duyduğumuz zaman abdest alır, sonra namaza çıkardık."

1145-Mâlik (ra)'dan:

Ona ulaştığına göre: Müezzin, sabah namazına çağırmak için Ömer'e geldiğinde onu uyuyor bulmuş ve bunun üzerine: "**es-salâtü hayrun mine'n-nevm** (=namaz uykudan hayırlıdır)" demiş. Uyandığı zaman Ömer, ona bunu sabah namazında söylemesini emretmiş.

1146-Bilâl (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

«Sabah namazından başka hiçbir namazda ezan okurken "**es-Salâtü hayrun mine'n-nevm** (=namaz uykudan hayırlıdır)" deme!»

1147-Mücâhid'den de şu rivâyeti bulunmaktadır: İbn Ömer'le beraberdim. Bir adam, öğle ve ikindi namazında: "Namaz uykudan hayırlıdır" dedi. Bunun üzerine dedi ki: "Haydi bizi bundan kurtar, zira bu bir bid'attır."

1148-Bilâl (ra)'dan, dedi ki: Ezanın sonu: "**Allahü ekber, Allahü ekber, lâ ilâhe illallah**"dır.

1149-Süveyd b. Ğafele (ra)'dan, dedi ki: Bilâl'in okuduğu ezanın sonu şöyle idi: "**Lâ ilâhe illallahü, vallahü ekber.**"

1150-İbn Ömer (ra)'dan:

Bilâl (bir defasında) fecrin doğuşundan önce ezan okudu da Allah Resûlü (sav) ona şöyle seslenmesini emretti: "Şüphesiz kul uykudadır."

[Tirmizî nakledip dedi ki: "Bu, mahfûz olmayan bir hadistir."]

1151-Ebû Dâvud, bunu şu lafızla nakletti: "Ona dönüp şöyle seslenmesini em-

retti: 'Dikkat edin, kul (yani Bilâl) uyudu, dikkat edin, kul uyudu!' Bunun üzerine (Bilâl) döndü ve: 'Dikkat edin, kul uyudu!' diye seslendi."

1152-Bezzâr, leyyin bir isnâdla, Enes (ra)'dan:

Bilâl, (bir defasında), güneş doğmazdan önce ezan okudu. Peygamber (sav) ona dönüp şöyle seslenmesini emretti: "Dikkat edin, kul uyudu!"

Bilâl şöyle diyerek çıktı: "Keşke Bilâl'i annesi yetim bıraksaydı da dökülen kanından alnı ıslansaydı"

1153-Bilâl (ra)'dan:

Peygamber (sav), Bilâl'e dedi ki: "Fecir sana (elini genişlemesine uzatarak) böyle belirinceye kadar ezan okuma!"

1154-Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî (ra)'dan:

Peygamber (sav), bana sabah ezanını okumamı emretti, okudum. Sonra Bilâl kâmet getirmek isteyince, şöyle buyurdu: "Sudâ kardeş ezan okudu; ezanı kim okumuşsa kâmeti de o getirsin!"

1155-Simâk b. Harb (ra)'dan:

"Bilâl, güneş (öğleyin batıya doğru) kayınca ezan okurdu. Peygamber (sav) (evinden) çıkıncaya dek kâmet getirmezdi. Onun çıktığını gördüğü zaman kâmet getirirdi."

1156-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in iki müezzini vardı: Bilâl ve âmâ olan İbni Ümmi Mektûm."

1157-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Bilâl'e şöyle dedi: "Ezan okuduğun zaman, ağır ağır oku, kâmet getirdiğinde acele ve çabuk getir! Ezanla kâmetin arasında yemek yiyen kimsenin yemeğini bitirebileceği kadar bir zaman ayır (bekle)! Yine su içenin suyunu, tuvalete gidenin tuvaletini bitirebilecekleri kadar bir zaman ayır! Beni görmedikçe (kâmet için) kalkmayın!"

1158-Neccâroğullarından bir kadından:

Evim, mescidin etrafındaki evlerin en yükseği idi. Bilâl onun (damı) üzerinde ezan okurdu. Seher vakti gelince, dama çıkarak vakti beklerdi. Vaktin girdiğini gördüğü zaman yerinden kıpırdanır ve şöyle derdi: "Allahım! Sana hamd ederim. Dinini ayakta tutabilmek için Kureyş'e karşı yardımını beklerim." Bu duadan sonra ezan okurdu. (Kadın) dedi ki: "Tek bir gece olsun, onun bu duayı bıraktığını görmedim."

1159-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Namaz ezanını sadece abdestli olan okusun!"

1160-Diğer rivâyette merfû olarak şöyle geçer: "Ezan, ancak abdestli olarak okunur."

1161-Osmân b. Ebi'l-Âs (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in bana son vasiyeti, ezanına karşılık ücret almayan bir müezzin edinmemdi."

1162-Ebû Bekre (ra)'dan:

"Resûlullah (sav) ile sabah namazına çıktım, rastladığı herkesi namaza çağırıyor ya da (uyandırmak için) ayağıyla dürtüyordu."

1163-Ebû Ümâme ya da sahâbeden bir başkasından:

Bilâl, kâmet getirmeye başladı. "**Kad kâmeti's-salât**" deyince, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Allah onu (namazı) ikâme etsin ve devam ettirsin!"

Kâmetin diğer kısımlarında, ezanın fazîletine dair (daha önce geçen) Ömer'in hadisindekileri (hadis no. 1093) söylemiştir.

1164-Nâfi (ra)'dan:

İbn Ömer, seferde sabah namazındaki kâmetten başka hiçbir namazda (ezana) ilâve yapmazdı. Sabah namazında hem ezan okur, hem de kâmet getirirdi.

Şöyle derdi: "Ezan ancak, insanların arkasına toplanacağı imam için okunur."

1165-Abdullah b. Adiyy (ra)'dan:

"Peygamber (sav), seferde sadece sabah namazı için ezan okuturdu."

1166-Ebû Cuhayfe (ra)'dan:

"Bilâl'i, ezan okurken gördüm. Ağzından sağa sola hareket ettirmek suretiyle çıkan sözleri ben de aynen söyleyerek izledim."

1167-Tirmizî'nin rivâyetinde: "Bilâl'i ezan okurken gördüm. Dönüyor ve ağzını sağa sola çeviriyordu. İki parmağı da kulaklarında idi" diye geçmiştir.

1168-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "(Bilal) **Hayye ale's-salât, hayye ale'l-felâh**'a ulaşınca, boynunu sağa sola çevirdi, fakat kendisi dönmedi."

1169-Bilâl (ra)'dan:

«Sabah namazı için ezan okur, şöyle derdi: "**Hayye alâ hayri'l-amel** (=haydi amelin hayırlısına!)" Allah Resûlü (sav) ona "**es-salâtü hayrun mine'n-nevm** (=namaz uykudan hayırlıdır)" demesini emretti. Ondan sonra, "**hayye alâ hayri'l-amel** (=haydi amelin hayırlısına!)" demeyi bıraktı.»

1170-Sa'd el-Kuraz (ra)'dan:

Peygamber (sav) ne zaman Kubâ'ya gelse, Bilâl'e insanların kendi etrafında toplanması ve Peygamber (sav)'in geldiğini onlara bildirmesi için ezan okumasını emrederdi. Bir gün Bilâl'siz geldi. Zenciler birbirine baktılar; bunun üzerine Sa'd (el-Kuraz) hurma dalına çıkıp ezan okudu. Allah Resûlü (sav) ona: "Seni ezan okumaya sevk eden nedir?" diye sordu. Şöyle cevap verdi: "Babam, annem sana feda olsun! Sen az insanla geldin. Bilâl de seninle gelmemişti. Bu zenciler birbirlerine baktılar, bir de sana baktılar. Onlar tarafından başına bir şey gelmesinden korktum da onun için ezan okudum."

"Çok iyi yaptın, ey Sa'd! Sen Bilâl'i görmediğinde her zaman böyle ezan oku!" Böylece Sa'd ondan sonra Allah Resûlü (sav)'in sağlığında tam üç kere ezan okudu.

1171-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ezan Habeşlilere aittir."

[Tirmizî. Menkıbeler bölümünde bu hadis, daha uzun metniyle tekrar gelecektir.]

1172-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmam sorumluluğu yüklenen, müezzin ise kendisine güvenilendir. Allahım! İmamları irşad et! (doğrudan ayırma!) Müezzinleri de bağışla!" Dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Bizi senden sonra ezanda çekişecek bir topluluk halinde bıraktın!" Şöyle buyurdu: "Benden ya da sizden sonra öyle bir kavim gelecek ki, beyinsizleri müezzinleri olacaktır."

[Bezzâr. Ebû Dâvud ve Tirmizî ise "Müezzinleri bağışla!"ya kadar rivâyet ettiler.]

1173-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Müezzinlerinizin görme özürlü olmalarını istemem." (Râvi) dedi ki: Sanırım şunu da söyledi: "(Kur'ân) okuyucularınızın da müezzin olmalarını istemem."

1174-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ezanlarınızı seçkinleriniz okusun, namazlarınızı da kurrâlarınız (kıraati bilenleriniz) kıldırsın!"

1175-Yahya el-Bekkâî'den:

Bir adam İbn Ömer'e dedi ki: "Seni Allah için seviyorum."

İbn Ömer: "Ben de senden Allah için nefret ediyorum!" dedi.

"Neden?" diye sorunca; "Çünkü sen ezanda teğanni yapıyorsun, üstelik karşılığında ücret de alıyorsun" dedi.

1176-İbrâhîm en-Neha'î (ra)'dan:

"İbn Mes'ûd, Alkame ve el-Esved namazlarını ezansız ve kâmetsiz kıldılar." (Râvi) Süfyan (es-Sevrî) dedi ki: "Şehrin kâmeti onlara yetmiştir."

İbn Mes'ûd bir rivâyette şöyle dedi: "Şehirde getirilen (bir) kâmet (şehrin tümüne) yeter."

1177-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaz için ezan okunduğu zaman, gök kapıları açılır ve dua kabul edilir."

1178-Peygamber (sav)'in müezzini Sa'd (ra)'dan:

Peygamber (sav) Bilâl'e ezan okurken parmaklarını kulak deliğine sokmasını emrederek ve şöyle buyurdu: "Bu, sesinin gür çıkması için daha iyidir."

MESCİDLER

1179-Osmân (ra)'dan:

Kendisi, Allah Resûlü (sav)'in mescidini genişlettiği zaman, insanlar ileri geri konuşunca şöyle dedi:

"Amma da çok konuştunuz! Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Kim Allah'ın rızasını talep ederek bir mescid yaparsa, Allah onun için cennette bir ev yapar."

1180-Diğer rivâyette: "Cennette bir ev yapar" şeklinde geçer.

1181-Ahmed, Esmâ bn. Yezîd'den: "Ondan daha geniş bir ev" ibaresi ile rivâyet etmiştir.

1182-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim, bağırtlak kuşunun yuvası kadar küçük bir mescid (bile) yaparsa, Allah onun için cennette bir ev yapar."

1183-İbn Mâce'nin lafzı: "Bağırtlak kuşu ya da ondan daha küçük."

1184-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Allah'a ibadet edilecek bir evi helâl maldan yaparsa, Allah da onun için cennette bir ev yapar."

1185-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta rivâyet edip şunu ekledi: "İnci ve yakuttan."

1186-Taberânî'nin, İbn Abbâs (ra)'dan benzer bir rivâyeti bulunmaktadır ki, onda şu ifade yer alır: "Kim de bir kabir kazarsa Allah onun için cennette bir ev bina eder. O gün ölürse günahları bağışlanır."

1187-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de "Kim Allah için bir mescid yaparsa" hadisinde şunu eklemiştir:

Bir adam dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Yolda yapılan bu mescidler de mi?"

"Evet, içinden çer çöp ve tozları temizlemek bile hûrîlere kavuşma vesîlesidir" buyurdu.

1188-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Medine'ye geldi; Benû Amr b. Avf denilen Medine'nin teşrik

deki bir kabilede konakladı. Orada ondört gün kaldı.

Sonra Neccâr oğullarından olan bir topluluğa haber gönderdi. Onlar da kılıçlarını kuşanarak geldiler. O anda Allah Resûlü (sav)'i devesinin üstünde, Ebû Bekr'i de terkisinde, Neccâr oğullarını da etrafında görür gibiyim. Hep beraber Ebû Eyyûb'un avlusuna gittiler. Nerede namaz vakti gelirse orada namaz kılardı, hatta koyun ağıllarında bile namaz kıldığı olurdu. Sonra bir mescid yapılmasını teklif etti. Neccâr oğullarına haber gönderdi; geldiler. Şöyle buyurdu: "Şu bostanınızı bana satın!"

"Hayır ey Allah Resûlü! Bu bostanımıza para istemeyiz. Allah için onu sana veririz" dediler. Bostanda hurma ağaçları ve müşriklerin kabirleri bulunmaktaydı. Harabeler de vardı.

Emir verdi; hurma ağaçları kesildi ve müşriklerin kabirleri de çıkarıldı. Harabeler düzeltildi. Hurma ağaçlarını kıbleye doğru dizdiler, temellerini taştan yaptılar. Çalışırlarken şiirler ve mâniler söylüyorlardı. Allah Resûlü (sav) de onlarla beraberdi. "Ahiret hayrından başka hiçbir hayır yoktur! Allahım, hem Ensâr'a, hem de Muhâcirlere yardım et!" diyorlardı.

1189-Bir rivâyette: "Taşları, kayaları taşırlarken bir yandan da mâniler söylüyorlardı" diye geçmektedir.

1190-Rezîn, Ebû Saîd'den: "Allah Resûlü (sav) de onlarla beraber kerpiç taşıyordu; bir yandan da: "Bu yük, Hayber yükü değildir. Bu Rabbimize karşı icrâ edilen en iyi ve en temiz bir iştir" diyordu. Toprak taşıyan bir adam O'na rastlayıp şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Kerbicini ver de ben taşıyayım!" "Sen git, başka bir tane al, Allah'a sen benden daha çok muhtaç değilsin!" buyurdu.

Hadremût'tan çamuru iyi yoğuran bir adam geldi; bunun üzerine Allah Resûlü (sav) buyurdu: "İşini iyi yapan kişiye Allah merhamet etsin! Sen bu işi bırakma; çok iyi beceriyorsun!"

1191-Rezîn'in Ebû Saîd'den başka bir rivâyetinde: "Mescidin tavanı hurma kalaslarındandı.

Ömer, halifeliği zamanında mescidin elden geçirilmesini emrederek şöyle dedi: "İnsanları yağmurdan korusun, yeter; sakın kızarıp sararıp insanları fitneye sürüklemesin!" şeklinde geçmektedir.

1192-İbn Ömer (ra)'dan:

Ona, içine dışkılar atılan bostanları sordular. Şu cevabı verdi: "Birkaç kere yıkanırsa içinde namaz kılın!" İbn Ömer, bu sözü Allah Resûlü'ne nisbet etmiştir. Bunu İbn Mâce, Muhammed b. İshâk'ın annesinden (an sîgası ile rivâyeti) ile tahric etmiştir.

1193-İbn Ömer (ra)'dan:

"Resûlullah (sav) zamanında mescid, kerpiçten yapılmıştı. Tavanı hurma dallarındandı. Direkleri hurma kütüğündendi. Ebû Bekr ona hiçbir şey ilâve etmedi. Ömer biraz ilâvede bulundu. Onun yapısına birşeyler ekledi. Direklerini tekrar odundan yaptırdı. Osmân gelince bayağı değiştirdi ve pek çok ilâve yaptırdı. Duvarlarını nakışlı taş ve kireçle tamir ettirdi, temellerini nakışlı taşlarla yaparken tavanını da Hint Çınarıyla kaplattı."

1194-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer rivâyeti: "Direkleri hurma kütüğündendi. Üstünde hurma dalları gölgelik yapıyordu. Ebû Bekr zamanında onlar eskiyince, bu defa hurma kütüklerinden yaptı. Hurma dallarını da kullandı. Sonra bunlar da Osmân'ın halifeliği zamanında eskiyince, Os-

mân onu tuğla ile yeniden inşa ettirdi. Zamanımıza kadar ona hiç dokunulmadan öylece sabit kaldı."

Derim ki: (*Cem'ul-fevâid*'in) aslında da ifade böyledir.

Buna karşılık Ebû Dâvud'da, üstünün hurma kalasları ile örtülmüş olduğu geçmektedir.

1195-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer rivâyetinde şöyle geçer: Bir gece şiddetli yağmur yağdı, yer ıslandı. Bir adam (elbisesinin içinde) taşlar getirip onları mescidin tabanına serdi. Allah Resûlü (sav) namazını bitirip de onu görünce:

"(Bu yaptığın) ne kadar güzel!" buyurdu.

1196-Ebû Hureyre (ra)'dan, dedi ki:

(İnşaallah Allah Resûlü (sav) buyurdu:)

"(Mescidin) taşlar(ı) kendilerini çıkaran kişiye, yerlerinde bırakması için 'Allah aşkına bizi çıkartmayın!' derler."

1197-Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

"(Mescid-i Nebevî'de) minberle (mescidin kıble) duvarı arasında bir koyunun geçebileceği kadar yer vardı."

1198-Diğer rivâyette: "Seleme, tesbih çekmek amacıyla mescidde mushafın konulduğu yeri araştırırmış ve Allah Resûlü (sav)'in de bu yeri araştırdığını söylermiş. (Mescid-i Nebevî'de) minber ile kıble arasında bir koyunun geçebileceği kadar yer vardı."

1199-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in mihrabı ile (mescidin kıble) duvarın(ın) arası, bir koyunun gececeği kadar bir yerdi."

1200-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cami mescidde kılınan bir farz namaz, kabul edilmiş bir farz haccına (sevapça) denktir. Nafile namaz ise, kabul görmüş bir hacca denktir. Cami mescidinde kılınan namaz, diğer mescidlerde kılınan namazdan beşyüz derece üstündür."

1201-Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim mescidde kırk gece ilk rek'atını kaçırmamak şartı ile cemaatla yatsı namazı kılarsa Allah ona ateşten beraatını yazar."

1202-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), mescidin kıblesinde bir sümük gördü, ağırına gitti. Kalkıp onu eliyle kazıdı. Sonra şöyle buyurdu: "Sizden biri namaza kalktığı zaman Rabbine yakarır. Rabbi, kendisiyle kıblesi arasında olur. Bu yüzden hiçbiriniz kıblesine doğru tükürmesin, soluna veya ayağının altına tükürsün. Ya da entarisinin bir tarafını tutup onun üstüne tükürsün, sonra onu çitilesin." Sonra buyurdu ki "Kişi böyle yapmalıdır, değil mi?"

1203-Nesâî'nin rivâyetinde: Öylesine öfkelendi ki yüzü kıpkırmızı oldu; bunun üzerine Ensâr'dan bir kadın kalkıp onu (sümüğü) eliyle kazıdı ve üzerine bir bez koydu.

Allah Resûlü (sav) de şöyle buyurdu: "Şimdi ne güzel oldu!"

1204-Ebû Dâvud, Ebû Saîd'den benzerini rivâyet etti; onda şöyle geçer:

"Sizden biri, yüzüne tükürülmesini ister mi? Biriniz kıbleye karşı durduğunda, Rabbine karşı durmuş olur. Melek de sağında durur (bu nedenle ne önünüze, ne de sağınıza tükürmeyin)."

1205-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla Ebû Ümâme'den naklen şunu da ilâve etti: "Arkadaşı (şeytanı) da solunda durur."

1206-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mescide tükürmek hatadır; kefâretiyse onu gömmektir."

1207-Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim mescide tükürüp de onu gömmezse bir günah işlemiş olur; üstünü örterse bir sevap işlemiş olur."

1208-es-Sâib b. Hallâd (ra)'dan:

Bir adam, bir cemaate imamlık yaptı; önüne tükürdü. Peygamber (sav) adamı gördü. Namazı bitirince cemaatine şöyle seslendi: "Bu adam bir daha size namaz kıldırmasın!" Aynı adam daha sonra tekrar namaz kıldırmak isteyince engel oldular ve ona, Peygamber (sav)'in söylediği sözü ilettiler. Adam, bunu Peygamber (sav)'e bir şikâyet mahiyetinde anlatınca; "Evet, sen hem Allah'a, hem de Resûlüne eziyet ettin" dedi.

1209-Amr b. Hazm (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in sağına, soluna ve önüne tükürdüğünü gördüm."

Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde zayıf bir isnâdla. Bununla namaz dışındaki tükürmelerini kasdetmiştir.

1210-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu: "Birinizin hanımı, kendisinden mescide gitmek için izin isterse sakın menetmesin." (İbn Ömer'in) oğlu Bilâl (babasına) dedi ki: "Vallahi biz onları mescidden menederiz." Bunun üzerine ona gidip o güne kadar hiç duymadığım bir küfür etti ve şöyle dedi: "Ben sana Allah Resûlü (sav)'den haber veriyorum; sen kalkmış "Onları mutlaka menederiz!" diyorsun!"

1211-Diğer bir rivâyette: "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlerinden menetmeyin!" buyurmuştur.

1212-Ebû Dâvud, Ebû Hureyre'den naklen şunu ziyâde etti: "Ama (kadınlar mescide) koku sürünmeden gitsinler."

1213-Diğer bir rivâyet: Vâkıd adındaki oğlu (İbn Ömer'e) şöyle dedi: "Bu takdirde onlar (kadınlar) mescidi bir fesat yuvasına çevirirler."

(İbn Ömer) hemen onun göğsüne vurarak şöyle dedi:

"Ben sana Peygamber (sav)'den haber veriyorum, sen hâlâ 'Hayır!' diyorsun.

1214-İbn Meş'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kadının, evinde namaz kılması, sahanlığında namaz kılmasından; evin gizli bir yerinde namaz kılması da evin (diğer yerlerin)de namaz kılmasından daha faziletlidir."

1215-Aynı konuda Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, İbn Mes'ûd'a mevkuf (onun sözü) olarak rivâyet etti; ancak Mekke ile Medine mescidlerini bundan istisnâ etti.

1216-Ahmed'in rivâyeti: Ebû Humeyd es-Sâidî'nin hanımı Ümmü Humeyd dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Seninle namaz kılmak istiyorum!"

"Benimle namaz kılmak istediğini biliyorum; ancak evindeki namazın sahanlığındaki namazından; sahanlığındaki namazın avlundaki namazdan; avlundaki namazın ise kavminin mescidindeki namazdan; kavminin mescidindeki namazın bu mescidimdeki namazdan daha hayırlıdır."

1217-Amre (r.anhâ)'dan:

Âişe dedi ki: "Eğer Allah Resûlü (sav) bu kadınların (şimdi) neler çıkardıklarını

görmüş olsaydı onları mescidden menederdi. Tıpkı İsrâiloğullarının hanımlarının menedildiği gibi." Amre'ye denildi ki: "(Hakikaten İsrailoğulları) onları menetti mi?" "Evet" diye cevap verdi.

1218-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Bu kapıyı (yalnız) kadınlara bıraksak!" Nâfi dedi ki: "İbn Ömer, ölünceye kadar (kadınlara tahsis edilmiş) o kapıdan mescide girmedi." Diğer bir rivâyette (Nâfi) bu sözü Ömer'e nispet etmiştir ki, doğru olan da budur.

1219-Diğer bir rivâyet: Nâfi dedi ki: "(Hz.) Ömer erkeklerin, kadınların kapısından (mescide) girmesini yasakladı."

1220-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir adamın mescidde yitiğini aradığını duyarsa, şöyle desin: 'Allah yitiğini buldurmasın!' Çünkü mescidler bu amaçla yapılmamıştır."

1221-Büreyde (ra)'dan:

Bir adam mescidde yitiğini arayıp: "Kırmızı deveyi gören var mı?" deyince, Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Onu bulamayasın! Mescidler ne için inşa edilmişse ancak onun için inşa edilmiştir."

1222-Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

"Allah Resûlü (sav) mescidlerde alış veriş yapılmasını, yitik aranmasını, şiir okunmasını yasaklamıştır. Ayrıca Cuma günü namazdan önce halka şeklinde oturulmasını da yasaklamıştır."

1223-Mâlik (ra)'dan:

Ömer, mescidin kenarında "Butayha" denilen bir yer yaptırdı ve şöyle dedi:

"Kim konuşmak, şiir okumak ya da sesini yükseltmek isterse, buraya girsin!"

1224-es-Sâib b. Yezîd (ra)'dan:

Mescidde duruyordum, biri arkamdan çekti; baktım ki Ömer. Şöyle dedi: "Bana şu iki kişiyi getir!" Onları getirince sordu: "Siz kimsiniz?" "Biz Tâifdeniz." "Eğer buralı olsaydınız, canınızı yakardım! Çünkü Allah Resûlü (sav)'in mescidinde yüksek sesle konuşuyorsunuz" dedi.

1225-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu evleri(n girişlerini) mescidden başka tarafa çevirin! Çünkü ben aybaşılı kadına mescidi(n içinden geçerek evine girmesini) helâl saymam."

1226-Ebû Zer (ra)'dan:

Mescidde uyurken Peygamber (sav) gelip beni ayağıyla itti ve şöyle buyurdu: "Seni burada uyurken görmeyeyim!"

"Ey Allah Resûlü! Ne yapayım uyku bastırdı" dedim.

1127-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz mescidde uyuklarsa oradan kalkıp yerini değiştirsin."

Derim ki: Bunu (*Cem'ul-fevâid*'in) aslında Cuma bahsinde Tirmizî'ye ait olarak şu ilâve ile tahrîc etti: "Cuma günü birinizden sonra."

1228-İbn Ömer (ra)'dan:

"Biz gençken, Allah Resûlü (sav) zamanında mescidde uyurduk."

İlerde başkasının tahrîci ile daha uzunca bir metinle gelecektir.

1229-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i kapımın önünde gördüm; Habeşliler mescidde oynuyorlar

dı. O da elbisesiyle beni gizliyor ve ben onları seyrediyordum."

[Bu hadis ilerde daha uzun bir metinle gelecektir. Ayrıca Sümâme b. Üsâl'in mescide bağlanması hakkındaki hadis de ilerde gelecektir.

1230-Kâ'b b. Ucre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri güzel bir abdest alıp da mescide doğru yola çıkarsa, parmaklarını birbirine kenetlemesin; çünkü namazda sayılır."

1231-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) evlerde mescidler (namaz kılınan özel mekanların) yapılmasını, bunların temiz tutulup kokulanmasını emretti."

[Ebû Dâvud ve "evleri" kabilelerle yorumlayarak Tirmizî]

1232-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar, mescidlerde karşılıklı övünüp böbürlenmedikçe kıyamet kopmaz."

1233-Nesâî'nin rivâyeti: "Mescidlerde insanların karşılıklı övünüp böbürlenmeleri kıyamet alâmetlerindendir."

1234-Talk b. Alî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e bir heyet olarak geldik; kendisine biat edip beraberinde namaz kıldık. Ve O'na şunu bildirdik: "Ülkemizde bir kilise var." Bunun üzerine bir su getirtti; abdest aldı, mazmaza yaptı. Sonra su kabımıza ağzındakini döktü ve şöyle buyurdu: "Haydi şimdi gidin. Ülkenize vardığınızda kilisenizi yıkın. Yerini bu su ile temizleyin; sonra yerini mescid edinin." Dedik ki:

"Ülkemiz uzak, hava pek sıcak, su kurur."

"Ona su ilâve edin; ilâve edilen su ancak onun güzelliğini ve temizliğini artırır" buyurdu. Bunun üzerine oradan ayrılıp ülkemize geldik, kiliseyi yıkıp yerine o suyu serptik. Orayı mescid yaptık, bir de ezan okuduk. Râhibi, Tay kabilesinden bir adamdı. Ezanı duyunca, kendini şöyle demekten alamadı: "Bu, bir Hak çağrısıdır!" Sonra dere yollarımızın birine girip gitti, bir daha da onu göremedik.

1235-Osmân b. Ebi'l-Âs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) bize Tâif mescidini, (eski) putlarının bulunduğu yerde yapmamızı emretti."

1236-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi mescide ne maksatla gelirse, nasibi odur."

1237-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) bir daha kalkamadığı hastalığında şöyle buyurdu: "Allah, yahudi ve hıristiyanlara lânet etsin! Peygamberlerinin kabirlerini mescid edindiler." Eğer bu (endişe) olmasaydı kabri açıkta bulundurulacaktı. Ama O da kabrinin mescid edinilmesinden korktu.

1238-Atâ b. Yesâr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Allahım! Kabrimi tapılan bir put kılma!"

1239-Ömer (ra)'dan:

"Mescidimize ilâve yapmamız gerekir" buyruğunu eğer bizzat Allah Resûlü (sav)'den duymasaydım kesinlikle ilâve yapmazdım.

1240-Ebû Ya'lâ'nın lafzı: "Biz ancak kıblemize ilâvede bulunmak istiyoruz."

1241-Bezzâr'ın leyyin bir isnâdla rivâyet ettiği hadisin lafzı: "Kıblenize ilâve yapmak istiyorum."

1242-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:
"Mescidler Allah'ın yeryüzündeki evleridir. Gökteki yıldızların yer ehlini aydınlattıkları gibi onlar da gök ehlini aydınlatırlar."

1243-Vebz b. İsâ el-Huzâî (ra)'dan: Allah Resûlü (sav) bana şöyle buyurdu: "Şayet San'â'da bir mescid yaparsan, Dîn denilen dağın sağında yap!"

1244-Huzeyfe (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Mescide yakın olan evin, uzak olan eve üstünlüğü, gazinin evde oturup savaşa gitmeyen kişiye olan üstünlüğü gibidir."

1245-Enes (ra)'dan, dedi ki:
"Müşrif (yani şerefelerle yükseltilmiş) bir mescidde namaz kılmaktan nehyedildik."

1246-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:
(Mescid henüz bina edilmediği için) Ensâr dedi ki: "Allah Resûlü (sav) ne zamana kadar bu hurma dalına doğru namaz kılacaktır?" Hemen aralarında para toplayıp O'na getirdiler ve dediler ki: "Bu mescidi güzel yapalım ve süsleyelim." Şöyle buyurdu: "Kardeşim Musa'dan uzak durmak istemiyorum. Onun çardağı gibi bir çardak olsun bana yeter."

1247-Ebû Hureyre (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Sizden biri mescidde bit görürse onu gömsün."

1248-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şu ekle rivâyet etmiştir: "Onu oradan kaldırıp uzaklaştırsın!"

1249-Ahmed, Ensâr'dan bir adamdan şu ibare ile rivâyet etti: "Onu başka bir yere götürsün, (tekrar) mescide atmasın!"

1250-Âişe (r.anhâ)'dan:
Arap kabilelerinin birinden siyahî bir kadın müslüman oldu. Mescidde içinde kaldığı bir kıl çadırı vardı. Bize gelip sohbet ederdi. Konuşmayı bitirdiğinde şöyle derdi: "Veşah günü Rabbimizin acayipliklerindendir. Ancak o beni küfür beldesinden kurtardı." Sözü uzatınca, dedim ki:
"Veşah günü de nedir?" Cevap verdi: "Ailemizden küçük bir cariye dışarı (yıkanmaya) çıkmıştı. Üzerinde işlemeli süslü deri hamaylı vardı; üstünden düştü. Bir çaylak kuşu gelip onu et sanarak kaptı. Aldı sanarak beni suçladılar. Bana o derece işkence ettiler ki ön tarafımı bile aradılar. Onlar bana böyle işkence yapıp dururken kuş geldi başımızda dolaşıp durdu, sonra da aldığı o hamaylıyı yere bıraktı. Aldılar; ben de kendilerine şöyle dedim: 'Suçsuz olduğum halde beni suçladığınız (işte) budur'."

1251-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:
"Peygamber (sav), mescidde kan aldırdı."
Müslim, *et-Temyîz* kitabında şöyle der: "(Bu rivâyetin lafzında) İbn Lahîa hata etti. Nitekim sözkonusu lafız **ihteceme** (kan aldırdı) değil, **ihtecere**'dir ki bu, hücre (oda) edindi anlamına gelir."

1252-Ebu'l-Âliye (ra)'dan:
Sahabeden biri ona şöyle dedi: Senin için şunu aklımda tuttum: "Allah Resûlü (sav) mescidde abdest aldı."

1253-Abdullah b. ez-Zübeyr (ra)'dan:
"Peygamber (sav) ile mescidde kızarmış et yedik. Namaza kâmet getirildi; elimizi sadece taşla sildik ve öylece namazımızı kıldık."

1254-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mescid, her takva sahibinin evidir. Evi mescid olan adama Allah, rahatlığı, rahmeti, sırat köprüsünü geçip cennete ve Allah'ın rızasına kavuşmayı garanti etmiştir."

1255-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mescidlerde devamlı ibadet edenler vardır ki, melekler onların yanında otururlar. Gelmedikleri zaman, özler, hastalandıkları zaman ziyaretlerine giderler; bir işleri olursa yardım ederler. Mescid arkadaşı üç haslet üzere olur: Kendinden yararlanılan kardeş, yahut hikmetli bir söz, ya da beklenen bir rahmet."

1256-Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şeytan, koyunun kurdu gibi insanoğlunun kurdudur. Sürüden ayrılan ve uzaklaşan koyunu kurt nasıl kaparsa, şeytan da cemaatten uzaklaşan insanı öyle kapar. Onun için tenha yollardan uzak durun, cemaattan, topluluktan ve mescidlerden ayrılmayın!"

1257-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

O, sabah (namazında) ezanla kâmet arasında sırtlarını mescidin kıblesine dayamış olan bir grup gördü. Şöyle dedi: "Meleklerle namazları arasına girmeyin!"

1258-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi kendi mescidinde namaz kılsın, (başka) mescidleri dolaşıp durmasın."

1259-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişinin, mescidin boyunu ve enini dolaşıp da içinde namaz kılmaması kıyamet alâmetlerindendir."

1260-Mekhûl, Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mescidlerinizi; çocuklarınızdan, davalaşmanızdan, şerî ceza uygulamalarınızdan ve alım-satımınızdan uzak tutun! Toplantılarınızda onları buhurlan-dırın!"

1261-Bir başka kanalında şunu da ilâve etti: "Mescidlerinizin kapılarında mataralar (ibrikler) bulundurun."

1262-Hakîm b. Hizâm (ra)'dan:

"Peygamber (sav), mescidde kısas uygulanmasını, şiir okunmasını ve şer'î cezaların tatbikini yasaklamıştır."

1263-Mürre el-Hemedânî (ra)'dan:

Kûfe mescidinin her direğinin arkasında iki rek'at namaz kılmayı içimden geçirdim. Tam kılacakken İbn Mes'ûd'la karşılaştım. Ona içimden geçirdiğimi bildireceğim sırada bir adam benden önce davrandı ve söyleyeceğim şeyi aynen aktardı. İbn Mes'ûd şöyle dedi:

"Kişi Allah'ın direğin en yakınında olduğunu bilse bile namazını bitirinceye dek o direği kesinlikle aşmamalıdır."

1264-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Kendisi, mihrapta namaz kılmayı hoş görmez ve şöyle derdi: "Bu, kiliselerde yapılan bir şeydir; Kitap Ehline benzemeyin!"

1265-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim sarımsak ya da soğan yerse, bizden uzaklaşsın, ya da mescidimizden uzak dursun. Evinde otursun." O'na içinde yeşillikler bulunan bir tencere getirildi. Burnuna bir koku geldi, içinde ne olduğunu sorunca, içindeki bakliyat bildirildi. (Râvi dedi ki:) Bunun üzerine (o sebzeyi) ashâbından birine götürdüler. Onun da hoşlanmadığını görünce şöyle buyurdu: "Sen ye, bana bakma! Ben

senin fısıldaşamayacağın kimselerle (meleklerle) fısıldaşıyorum."

1266-Diğer bir rivâyet: "Allah Resûlü (sav), (çiğ) pırasa ve soğan yemeyi yasakladı.

Çok büyük ihtiyaç duyunca yedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Kim bu ottan yerse mescidimize yaklaşmasın! Çünkü insanların rahatsız olduğu şeylerden melekler de rahatsız olur."

1267-*el-Mu'cemü'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de yine ondan leyyin bir isnâdla:

"Sarmısak, soğan, pırasa ve turp gibi yeşilliklerden kim yerse..." şeklinde geçer.

1268-Bir başka rivâyette: "Bir bedr getirildi" diye geçmiştir ki (râvi) İbn Vehb bunu (bedr kelimesini), "tabak" olarak tefsir etti.

1269-Huzeyfe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim kıbleye karşı tükürürse, kıyamet gününde tükürüğü iki gözü arasında olarak gelir. Kim de bu kötü bakladan (soğandan) yerse, mescidimize sakın yaklaşmasın!" (Bunu üç kere söyledi)

1270-Onun (Ebû Dâvud'un) ve Buhârî ile Müslim'in İbn Ömer'den rivâyetlerinde şu ifade yer almıştır: "Kokusu gidene kadar mescidlere yaklaşmasınlar."

1271-Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Ey cemaat! İki bitkiden yiyorsunuz, (kokuları itibariyle) kötü olduklarını görüyorum ki onlar soğan ve sarımsaktır. Allah Resûlü (sav), bir adamda onun kokusunu hissettiğinde o şahsı hemen Bakî'a gönderirdi. Kim onları yerse, daha önce iyice kaynatarak öldürsün."

1272-Muğîre (ra)'dan:

Bir gün sarmısak yedim, Allah Resûlü (sav)'in namaz kıldırdığı yere geldim; baktım ki bir rek'at kılmışlar. Mescide girdiğimde (bendeki) sarmısak kokusu (etraftan) hissedildi, namazını tamamlayınca şöyle buyurdu: "Kim bu bitkiden yerse, kokusu iyice gitmedikçe bize yaklaşmasın." Namazı kılıp yanına gittim ve dedim ki: "Bana elini ver!" Elini alıp gömleğimin yeninden sokarak ta göğsüme kadar götürdüm. Göğsümdeki çarpıntıyı görünce, şöyle buyurdu: "Sen ma'zûrsun."

NAMAZIN ŞARTLARI: KIBLEYE YÖNELMEK, TAHÂRET VE SETR-İ AVRET

1273-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Doğu ile batı arası bir kıbledir."

1274-Rezîn'in rivâyeti: "(Allah Resûlü) Kıbleye yöneldi ve tekbir aldı. Yanılarak kıblenin dışına doğru namaz kılan kişinin namazını iâde etmesine lüzum görmedi."

1275-Muâz (ra)'dan:

Seferde bulutlu bir günde Allah Resûlü (sav) ile beraber namaz kıldık.

Selam verince, güneş meydana çıktı ve dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Kıbleden başka yere doğru namaz kılmışız." Şöyle buyurdu:

"Namazınız hakkıyla (eksiksiz olarak) Allah'a ulaşmıştır."

1276-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav) yolculuk yapıp da nafile namaz kılmak istediğinde devesinin

üstünde tekbir alıp namaz kılardı. Devesi ne tarafa yönelirse yönelsin aldırmazdı."

1277-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Mekke'deyken Beyt-i Makdis'e doğru namaz kılardı, oysa Kâ'be de önündeydi. Medine'ye hicret edip aradan on altı ay geçtikten sonra kıble, Kâ'be oldu. Böylece Kâ'be'ye doğru yönlendirildi."

1278-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, abdestsiz namazı kabul etmez."

1279-Muâviye (ra)'dan:

O, kız kardeşi Ümmü Habîbe'ye sordu:

"Allah Resûlü cinsî münasebette bulunduğu elbisesiyle namaz kılar mıydı?"

"Onda bir necâset görmedikçe kılardı" dedi.

1280-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) yorganlarımızın (veya yatak örtülerimizin) üzerinde namaz kılmazdı."

1281-İbn Ömer (ra)'dan:

"O, cünüpken elbisesinin içinde terler, daha sonra o elbise ile namaz kılardı.

1282-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), ashâbına pabuçlar ile namaz kıldırırken âniden pabuçlarını çıkartıp sol tarafına koydu. Ashâbı bunu görünce kendileri de pabuçlarını çıkartıp bir kenara koydular. Namazını edâ edince, sordu:

"Neden pabuçlarınızı çıkardınız?" Cevap verdiler:

"Senin çıkardığını gördük; biz de çıkardık."

"Cibrîl bana gelip, pabuçlarımda necâset bulunduğunu bildirdi. Onun için biriniz mescide geldiğinde, baksın eğer pabuçlarında bir necâset görürse onu silsin ve onlarla namaz kılsın!"

1283-Onun ayrıca Şeddâd b. Evs'ten de şu rivâyeti bulunmaktadır:

"Yahudilere muhalefet edin! Çünkü onlar mestleri ve pabuçları ile namaz kılmazlar."

1284-Ebû Hureyre'den: "Biriniz namaz kılıp da pabuçlarını çıkardığında kimseyi rahatsız etmesin, ya onları önüne koysun, ya da onlarla namaz kılsın!"

1285-Enes (ra)'dan:

"Ninem Muleyke, hazırladığı bir yemek için, Allah Resûlü (sav)'i davet etti. Yemeği yedikten sonra 'Haydi kalkın size namaz kıldırayım!" buyurdu. Uzun zaman kullanılmayan tozlu bir hasır getirdim. Ona su serptim; Allah Resûlü (sav) onun üzerinde durdu, ben ve yetim, onun arkasında saf olduk, yaşlı nine de bizim arkamızda durdu. Allah Resûlü (sav) bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra ayrıldı."

1286-Meymûne (r.anhâ)'dan:

"Aybaşı hâlinde iken, Peygamber (sav) namaz kılar, ben de hizasında dururdum. Secdeye vardığında çoğu kez elbisesi bana değerdi. O ise, seccade üzerinde namaz kılardı."

1287-Muğîre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) hasır ve tabaklanmış deri üstünde namaz kılardı."

1288-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile çok sıcak havada namaz kılardık. Birimiz sıcaktan alnını yere koyamadığından, elbisesini serer, üzerinde secde ederdi.

1289-Berâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Koyun ağıllarında namaz kılın! Çünkü o mübarektir. Develerin çöktüğü yerlerde ise namaz kılmayın! Zira oralar şeytanların barınağıdır."

1290-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav), yedi yerde namaz kılmayı yasakladı: Çöplük, hayvan kesilen yer, kabristan, yol ortası, hamam, develerin yattıkları yer ve Beytullah'ın damının üstünde."

1291-İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî (ra)'dan:

Babama Kur'ân okuyordum, secde âyetini okuduğum zaman hemen secde ediyordu. Ben de ona "Ey babacığım yolda mı secde ediyorsun" dedim. Cevabı:

"Ebû Zer'in şöyle dediğini duydum: Allah Resûlü (sav)'e yeryüzünde kurulan ilk mescidi sordum. Şöyle buyurdu: "Mescid-i Harâm."

"Sonra hangisi?"

"Mescid-i Aksâ."

"Aralarında kaç yıl vardır?"

"Kırk yıl." Sonra şöyle buyurdu: "Yerin tümü senin için mesciddir. Namaz vakti sana nerede erişirse orada namaz kıl, çünkü fazilet bundadır."

1292-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav) Beyt-i Şerif'e yakın olan (her) yerde namaz kılardı. Âişe O'na dedi ki: "Ey Allah Resûlü, çoğu kez, aybaşı olan kadının geçtiği yerde namaz kılıyorsun. İçinde namaz kılacağın bir mescid edinsen!."

"Hayret sana ey Âişe! Bilmiyor musun, mü'minin secdesi, yedi kat yere kadar yeri temizler."

1293-Ebû Saîd, Alî, İbn Ömer, Ebû Hureyre, Câbir, İbn Abbâs, Huzeyfe, Enes, Ebû Umâme ve Ebû Zer (r.anhum)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:)

"Toprak bana hem mescid, hem de tahûr (temizleyici ve teyemmüm etme yeri) kılındı."

1294-Ebû Sâlih el-Ğifârî'den:

Ali (ra) Bâbil'e uğradı, müezzin gelip ikindi ezanını okudu. Oradan çıkınca müezzine kâmet getirmesini söyledi. Namazını bitirince şöyle dedi:

"Sevgilim (sav), beni kabristanda ve Bâbil'de namaz kılmaktan nehyetti ve: "Çünkü orası (Bâbil) lânetlenmiştir" buyurdu."

1295-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), seferde, hayvanı nereye yönelirse yönelsin; farzın dışındaki nafile namazlarını bineğinin üstünde îmâ ile kılardı. Hatta vitir namazını da bineğinin üstünde kılardı.

1296-Diğer bir rivâyet: "Bineğinin sırtında nafile namazı kılardı.." Benzerini nakletti. Ancak burada seferilikten söz edilmedi.

1297-Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), beni bir iş için göndermişti. Döndüğümde, devesinin üstünde doğuya doğru namaz kılıyordu; secdesi rükûundan biraz daha alçak idi."

1298-Diğer rivâyette: "Farz namazı kılmak istediği zaman, devesinden inerdi" diye geçmiştir.

1299-Ya'lâ b. Murre, babasından, o da dedesinden:

"Onlar Peygamber (sav) ile beraberdi. Dar bir geçide girdiler; namaz vakti geldi.

Yağmura tutuldular. Yukarıda yağmur, altları ise ıslaktı. Allah Resûlü hayvanının üstünde ezan okudu; kâmet getirdi. Bineğinin üstünde öne geçti, îmâ ile, secdeyi rükû'dan daha alçak yaparak onlara namaz kıldırdı."]

Derim ki: Bunu el-Heysemî, (*Mecma'uz-zevâid*'de) Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inden, Ya'lâ b. Umeyye hadisinden naklen zikretti. (Heysemî) sonunda şöyle dedi: "Dedim ki: Bunu Ebû Dâvud, Ya'lâ b. Murre'nin hadisinden rivâyet etti. Taberânî'nin isnâdı Ebû Dâvud'un isnâdı ile aynıdır. Ancak Ebû Dâvud şöyle demiştir: "Bu, garîb bir hadistir; onu sadece Amr b. Rimâh rivâyet etmiştir. O (yani Heysemî) rivâyeti Ebû Dâvud'a nisbet etmekle yanıldı; aslında hadis Tirmizî'ye aittir.

Tirmizî'nin isnâdı şöyledir: Amr b. Osman b. Ya'la b. Murre, babasından, o da dedesinden. *Cem'ul-fevâid* aslın(ın) sahibi de ne yazık ki "babasından, o da dedesinden" sözünde yanıldı. Çünkü hadis, Amr'in dedesi olan Ya'lâ'ya aittir; Ya'lâ'nın dedesine değil.

1300-Alkame b. Abdillah el-Müzenî (ra)'dan, o da babasından:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Otlukta, karda, ya da bataklıkta bulunduğunuzda namaz vakti girerse îmâ ile namaz kılın!"

1301-Ca'fer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), boğulmaktan korkmadığı takdirde, gemide ayakta namaz kılmasını emretmiş."

[Bezzâr, kimliği meçhûl bir râvi kanalıyla rivâyet etti.]

1302-Âişe (r.anhâ)'dan:

Onu sordular: "Kadınlara, hayvanları üstünde namaz kılmalarına izin verildi mi?"

"Ne zorlukta, ne de rahatlık anında onlara böyle bir müsaade çıkmadı." dedi. Muhammed (b. Şuayb) der ki: "Bu hüküm, farz namazlara mahsustur (yani nafileler bu şekilde kılınabilir)."

1303-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kısım namazlarınızı evlerinizde kılın! Evlerinizi kabirlere çevirmeyin!"

1304-Muâz (ra)'dan:

"Peygamber (sav) bostanlarda namaz kılmaktan hoşlanırdı."

1305-Behz b. Hakîm, babasından, o da dedesinden; dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Avretlerimizi nerede sakınalım; nerede sakınmayalım?"

"Avretini hanımından başkasından koru! Ya da elinin altında bulunan câriyeden başkasından koru!"

"Ey Allah Resûlü! Erkek, erkekle beraber bir arada bulunabilir!"

"Avretini başkasının görmemesine gücün yetiyorsa, bunu yap."

"Peki kişi tek başına kalırsa?"

"İnsanların utanması bakımından Allah buna herkesten daha layıktır" buyurdu.

1306-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Erkek erkeğin avretine bakmasın; kadın da kadının avretine bakmasın.

Erkek, tek elbise içinde başka bir erkeğe sürünmesin, kadın da tek elbise içinde başka bir kadına sürünmesin."

1307-Ayrıca onun (Ebû Dâvud'un) Ebû Hureyre'den rivâyetinde şu istisnâ vardır: "Çocuk veya baba olursa başka."

1308-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Çıplaklıktan kaçının! Çünkü abdest bozma dışında, beraberinizde sizden hiç ayrılmayan varlıklar (melekler) vardır. Kişi, ehline sürünürken (ya da çimâ yaparken) (bu varlıklar) sizden ayrılırlar. Onlardan hayâ ediniz ve saygılı olunuz."

1309-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz kölesini yahut cariyesini ya da işçisini evlendirdiği zaman, artık onun göbeğinin altına ve dizinin üstüne bakmasın!"

1310-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Alî, uyluğunu açma, ne dirinin, ne de ölünün uyluğuna bakma!"

1311-Tirmizî, İbn Abbâs'dan: Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Uyluk avrettir."

1312-Ebû Saîd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Esvâf'ta durdu; Bilâl de beraberindeydi. Ayaklarını kuyuya sarkıttı ve uyluklarını açtı. Ebû Bekr geldi, izin istedi; Bilâl'e: "İzin ver, içeri girsin ve ona cenneti müjdele!" dedi. Girdi, Peygamber'in (sav)'in sağına oturdu ve o da uyluğunu açıp ayaklarını kuyuya sarkıttı.

Sonra Ömer geldi, izin istedi; Bilâl'e: "Ona da izin ver ve cennetle müjdele!" dedi. O da içeri girdi, Peygamber (sav)'in soluna oturdu, uyluğunu açıp ayaklarını sarkıttı. Sonra Osmân geldi, izin istedi.

Bilâl'e: "Ona da izin ver, ey Bilâl, başına gelecek olan musibetten dolayı ona da cenneti müjdele!" buyurdu. Osmân da içeriye girdi. Onun önünde oturup uyluklarını açtı ve ayaklarını kuyuya sarkıttı.

1313-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi cariye satın aldığı zaman, avreti ve iki dizi arasından başka, onu evirip çevirmesi ve bakmasında herhangi bir sakınca yoktur."

1314-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Sizden biriniz bir parçası iki omuzunuzu örtmeyen tek parça giysi içinde namaz kılmasın."

1315-Diğer rivâyette: "Biriniz tek parça elbise içinde namaz kıldığı zaman, elbisesinin iki ucunu iki omuzu arasında çaprazlasın."

1316-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e tek parça elbise içinde namaz kılmak hakkında sordular. Şöyle buyurdu: "Hepinizin iki parça elbisesi var mı?"

1317-Diğer rivâyet: Sonra (bu meseleyi) Ömer'e sordular. O da şu cevabı verdi: "Allah size genişlik verdiğinde siz de elbisenizi geniş tutunuz. Bir kimsenin birden fazla elbisesi olursa onu üzerine alsın. Bir kimse izâr ile ridâ içinde de, izâr ile gömlek içinde de, izâr ile kaftân içinde de, şalvar (veya don) ile ridâ içinde de, şalvar ile gömlek içinde de, şalvar ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile kaftan içinde de, dizleri kapamayan kısa don ile gömlek içinde de namaz kılabilir." (Râvi Ebû Hureyre dedi ki:) Zannediyorum ki Ömer: Dizleri kapamayan kısa don ile ridâ içinde de, dedi.

1318-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in en son kıldığı namaz, Ebû Bekr'in arkasında tek elbiseye bürünmüş olarak kıldığı namazdır."

1319-Ahmed, İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), tek parça elbise içinde namaz kılmıştır. (Elbisenin) fazlı kısmıyla da yerin sıcak ve soğuğundan korunmuştur.

1320-Âişe'nin bakıcısı Ebû Abdirrahman (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile Âişe'yi bir kısmı Peygamber (sav)'in, diğer kısmı da Âişe'nin üzerinde olmak üzere, tek kumaş parçası içinde namaz kıldıklarını gördüm."

1321-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üzerinde ridâ (gömlek) yoksa, şalvar içinde namaz kılma!"

1322-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

"Bir takım adamlar, Allah Resûlü (sav) ile gömleklerini (darlığından ötürü) çocuklar gibi boyunlarına bağlayarak namaz kılarlardı. (Cemaate gelen) kadınlara da 'Adamlar (doğrulup) iyice oturuncaya kadar başlarınızı kaldırmayın!' denirdi."

1323-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, aybaşı görme çağına gelmiş kadının (baş)örtüsüz kıldığı namazını kabul etmez."

1324-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sordum: "Kadın, üzerinde (izârı) donu olmaksızın tek bir entari ve büyük başörtüsü içinde namaz kılabilir mi?"

"Eğer örtü, ayaklarını örtecek kadar uzun ve geniş ise evet" buyurdu.

1325-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), üzerinde çizgiler bulunan (yün veya ibrişimden dokunmuş) hamîsa (adı verilen) bir kumaş içinde namaz kıldı. Çizgilerine gözü ilişti. Namazı bitirince, şöyle dedi: "Bu hamîsayı Ebû Cehm'e götürün; bana Ebû Cehm'in encâbiyesini (nakışsız sade giysisini) getirin! Çünkü bu az önce beni namazımdan alıkoydu (huzur içinde namaz kılamadım)."

1326-Abdullah b. Sercis (ra)'dan:

Peygamber (sav) bir gün üzerinde alaca yün kaftanı olduğu halde namaz kıldı. Ashabından bir adama buyurdu ki: "Bana alaca yün kaftanını ver! Benim kaftanımı al!"

"Senin kaftanın benimkinden daha yeni, ey Allah Resûlü!" deyince,

"Evet, ama onda kırmızı bir iplik var; ona bakıp namazımda fitneye kapılmaktan korkuyorum" buyurdu.

Bir rivâyette: "Beni fitneye sürüklemesinden korkuyorum" diye geçmiştir.

1327-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e ipek kaftan hediye edildi. Onunla namaz kıldı. Namazı bitirince, sanki nefret etmişcesine onu sırtından şiddetle çıkardı ve şöyle buyurdu: "Bu tür giysi, takvaya erenlere yaraşmaz."

Derim ki: Bu, (*Cem'ul-fevâid*'in) aslında da sadece Nesâî'nin rivâyeti olarak gösterilmiştir. Müellif ileride "giysiler" bölümünde bunu Buhârî ve Müslim'e ait olarak tahrîc edecektir. Allah ona (bu kitabın müellifi er-Rûdânî'ye) bolca rahmet etsin ve onun bereketleriyle bizi yararlandırsın. Böyle şeylerin benzerlerine bu kitapta sıkça rastlanır.

1328-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), iki tür giyinmeyi yasaklamıştır: Biri iştimâlu's-sammâdır ki bu, elbisesini bir omuzuna atıp diğerinin açık kalması, yahut namazda onu iki eline sarmasıdır.

Diğeri: Fercinde (avret mahallinde) hiçbir şey olmadığı halde, otururken tek parça kumaşa sarınmaktır."

1329-Alî (ra)'dan:

Âliye halkından bir adam dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Bana bu dinin en zor ve en kolay yönünü söyle!" Şöyle buyurdu:

"En kolayı; Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet getirmektir.

Ey Âliye'li kardeş, en zoru da emânettir! Çünkü emâneti olmayanın dini olmaz, namazı olmaz, zekatı olmaz. Ey Âliye'li kardeş! Kim haram mal edinip de ondan bir cüppe giyerse, o cüppe sırtından atılmadıkça namazı kabul olmaz. Ey Âliye'li kardeş! Haram maldan edinilmiş bir elbiseyi sırtına alan bir adamın namazını kabul etmekten Allah daha yüce ve daha kerem sahibidir."

NAMAZIN KILINIŞ ŞEKLİ VE RÜKÜNLERİ

1330-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namaza kalktığı zaman ellerini, omuzlarının hizasında olunca kadar kaldırır, sonra tekbir alırdı. Rükûa varmak istediğinde de aynısını yapardı. Rükûdan başını kaldırdığında da aynısını yapardı. Secdeden başını kaldırdığı zaman bunu yapmazdı.

1331-Onun bir başka rivâyetinde: İbn Cüreyc dedi ki: "Nâfi'ye sordum:

'Peki İbn Ömer başlangıç (iftitah) tekbirini daha mı yüksek alırdı?'

'Hayır hepsini bir (hizada) yapardı.'

'Öyleyse bana göster!' dedim. Göğsünü ya da ondan aşağısını gösterdi."

1332-Bir diğer rivâyetinde: "Allah Resûlü (sav) her iki rek'atte (kıyama) kalktığı zaman, tekbir alır, ellerini kaldırırdı."

1333-Bir başka rivâyette aynısı şu farkla anlatılmıştır: "Namazı bitinceye dek rükûdan önce getirdiği her tekbirde ellerini kaldırdı."

1334-Alkame (ra)'dan:

Birgün İbn Mes'ûd: "Dikkat edin, size şimdi Allah Resûlü (sav)'in namazı gibi namaz kıldıracağım"dedi. Kıldırdı ve ellerini iftitâh tekbiriyle birlikte yalnız bir kere kaldırdı.

1335-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Onlara namaz kıldırırdı. Her inip kalktıkça tekbir aldı ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in namazına, namazını en çok benzeteniniz benim."

1336-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav) namaza girerken ellerini uzatarak kaldırırdı."

1337-Diğer rivâyet: "Namaz için tekbir alındığında parmaklarının arasını açardı."

1338-Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav), aşağı doğru eğilirken tekbir alırdı."

1339-Vâil b. Hucr (ra)'dan, dedi ki:

"Peygamber (sav)'i namaza başlarken ellerini kulaklarının hizasına kaldırdığını gördüm. Sonra Medine'ye geldim; namaza başlarken ellerini göğüslerine kadar kaldırarak tekbir aldıklarını gördüm. Namaz kılarlarken üzerlerinde (başlığı kendinden olan) giysiler ve elbiseler olurdu."

1340-Başka rivâyet: "Kışın Peygamber (sav)'e vardım. Ashabının namaz kılarlarken elbiselerinin içinde (tekbir için) ellerini (yukarı) kaldırdıklarını gördüm."

1341-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav) ile namaz kıldım; tekbir aldığı zaman, ellerini kaldırır, sonra elbisesine sarılırdı. Sonra sol elini sağ eliyle tutardı. Ellerini de elbisenin içine sokardı. Rükûa varırken ellerini çıkarır, yukarı kaldırırdı. Rükûdan başını kaldırmak istediği zaman ellerini kaldırıp secdeye giderdi. Alnını iki avucu

arasına koyardı. Namazı bitirinceye dek böyle yapardı."

Muhammed (b. Cuhâde) dedi ki: Bunu el-Hasan b. Ebi'l-Hasan'a anlattım. "İşte bu, Allah Resûlü (sav)'in namazıdır. Yapan yapar, bırakan bırakır" dedi.

1342-Diğer rivâyet: "Ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırıp, baş parmaklarını kulak hizasına getirip tekbir getirdi."

1343-Diğer rivâyet: "O, ellerini tekbirle beraber kaldırırdı."

1344-Nesâî'nin rivâyeti: "İkinci rek'atta oturduğu zaman, sol ayağını yayar, sağ ayağını dikerdi. Sağ elini sağ dizine koyardı. Parmağını dua için dikerdi. Sol elini sol dizinin üstüne koyardı."

1345-Mâlik b. el-Huveyris (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) tekbir aldığı zaman ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükûdan başını kaldırdığı zaman "**Semi'allahu limen hamideh** (=Allah hamd edeni duydu)" der ve yine böyle yapardı (yani ellerini kaldırırdı).

1346-Diğer rivâyette şu da eklenmiştir: "Secde ettiği zaman, secdeden başını kaldırdığı zaman (da ellerini kaldırırdı)."

1347-Nadr b. Kesîr'den:

Abdullah b. Tâvus, el-Hayf mescidinde yanımda namaz kıldı. Birinci secdeye varıp da başını kaldırdığı zaman, ellerini yüzünün hizasına doğru kaldırdı. Bunu hoş karşılamayıp Vüheyb b. Hâlid'e söyledim. Vüheyb ona: "Kimsenin yapmadığı bir şeyi yapıyorsun" dedi.

Tâvus'un oğlunun cevabı: "Babamın bunu yaptığını gördüm. İbn Abbâs'ın yaptığını da gördüğünü söyledi. Peygamber (sav) de mutlaka böyle yapmıştır, bunun dışında başka bir bilgim yok."

1348-Ayrıca onun (Ebû Dâvud'un) Meymûn el-Mekkî'den de şöyle bir rivâyeti vardır:

Kendisi, İbnü'z-Zübeyr'in, namaz kıldığında, kalkarken, rükûa giderken, secdeye varırken ve kıyâm için kalkarken eliyle işaret ettiğini (ellerini kaldırdığını) görmüş. (Meymûn) dedi ki: Bunun üzerine İbn Abbâs'a gittim. "İbnü'z-Zübeyr'in hiç kimsenin kılmadığı biçimde namaz kıldığını gördüm" dedim ve bu işareti de (ellerini kaldırdığını) ona anlattım.

Şu cevabı verdi: "Peygamber (sav)'in namazını görmek istersen, İbnü'z-Zübeyr'in namazına uy!"

1349-Abdurrahman b. el-Esam (ra)'dan:

Enes b. Mâlik'e namazdaki tekbiri sordular. Şöyle dedi: "Rükûa giderken, secdeye varırken ve secdeden başını kaldırırken tekbir getirirsin. İlk iki rek'atten kalkarken de tekbir getirirsin."

Hutaym ona (Enes'e) sordu:

"Bunu kimden ezberledin?"

"Peygamber (sav), Ebû Bekr ve Ömer'den" dedi. (Hutaym) sustu ve sonra şöyle sordu: "Osmân'dan da mı?"

"Osmân'dan da" dedi.

1350-Alî b. Hüseyin b. Alî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namazda inip kalktıkça (hep) tekbir getirdi. Allah'a kavuşuncaya kadar O'nun namazı hep böyle olmuştur.

1351-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Basurum vardı; Allah Resûlü (sav)'e nasıl namaz kılacağımı sordum.

"Ayakta kıl, gücün yetmezse oturarak kıl! Buna da gücün yetmezse (yatarak) yanın üzerinde kıl!" buyurdu.

1352-Diğer rivâyet: Ona cevabında şöyle buyurdu: "Kim ayakta kılarsa bu daha faziletlidir; oturarak kılarsa, ayaktakinin yarı sevabını alır. Sırt üstü yatarak kılarsa o da, oturarak kılanın yarı ecrini alır."

1353-Âişe (r.anhâ)'dan:

Ona: "Peygamber (sav), hiç oturarak namaz kılar mıydı?" diye sordular

"Evet, insanlar, O'nu (meseleleriyle) yıprattıktan sonra" diye cevap verdi.

1354-Diğer rivâyet: "Şişmanlayıp ağırlaşınca, namazlarının çoğu oturaraktı."

1355-Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) oturarak kıldığı namazda iki rek'atta ne yapardı?"

"İki rek'atın her ikisinde de okurdu. Rükûa varacağı zaman kalkıp rükû ederdi."

1356-Diğer rivâyeti: "Namazı oturarak kılar, oturur vaziyette okurdu. Kıraatinden otuz veya kırk civarında âyet kaldığı zaman, kalkar onları ayakta okur, sonra rükûa, sonra secdeye varırdı. İkinci rek'atta da aynısını yapardı. Namazı edâ ettikten sonra eğer uyanık olursam benimle konuşurdu, uyuyorsam, kendisi de yatardı."

1357-Diğer rivâyet: "Gece, kıyâmı uzun tutarak namaz kılardı. Gece (oturarak kılıyorsa) uzunca oturarak namaz kılardı. Ayaktayken okuduğu zaman, rükû ve secdeye ayakta varırdı. Oturarak okuduğu zaman, rükû ve secdeyi de oturarak yapardı."

1358-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in farz namazlarının dışında namazlarının çoğu, ölümüne kadar oturarak idi. En sevdiği amel, az da olsa devamlı olarak yaptığı idi."

1359-O, Mâlik, Müslim ve Tirmizî, Hafsa'dan benzerini rivâyet etmişlerdir. Onda şöyle geçer: "Oturarak namaz kıldığında sûreyi tertîl üzere (yani ağır ağır) okurdu; ama okuduğu (sûre), o sûreden daha uzun olan (başka bir) sûreden bile uzun görünürdü."

1360-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in "Kişinin oturarak kıldığı namaz, ayaktakinin yarısıdır" buyurduğu bana bildirilince, hemen O'na vardım; kendisini oturarak namaz kılarken gördüm. Elimi (mübarek) başına koydum.

1361-Diğer rivâyette: Elimi başıma koydum. Bunun üzerine buyurdu ki:

"Ey Abdullah b. Amr, derdin ne?"

"Oturarak kılınan namazın ayakta kılınanın yarısı olduğunu söylemiştin. Halbuki sen de oturarak kılıyorsun?" dedim; şöyle buyurdu:

"Evet, ama ben sizden biri gibi değilim."

1362-Ümmü Kays bn. Mihsan (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) şişmanlayıp yaşlanınca namazgâhında bir direk edindi, namaz kılarken ona yaslanırdı."

1363-Ebû Hâzım'dan:

Sehl b. Sa'd şöyle dedi: "İnsanlara namaz kılarlarken sağ ellerini sol kollarının üzerine koymaları emrolundu." Ebû Hâzım dedi ki:

"Onun (Sehl'in) bu hadisi sadece Allah Resûlü (sav)'e nisbet ettiğini biliyorum."

1364-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), namazda sol elimi sağ elimin üstüne koyduğumu gördü; hemen, sağ elimi alıp sol elimin üstüne yerleştirdi."

1365-Ebû Cuhayfe (ra)'dan:

Alî dedi ki: "Sünnet olan, namazda el el üzerine koymaktır." (Alî) ellerinin ikisini de göbeğinin altına yerleştirirdi.

1366-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

O, bir adamın namaz kılarken ayaklarını birleştirdiğini gördü ve şöyle dedi:

"Sünnete muhalefet ettin, aralarını ayırıp rahatlatsan daha güzel olurdu."

1367-Fadl b. Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaz ikişer ikişerdir. Kişi için her iki rek'atta bir teşehhüd vardır. Ayrıca huşû vardır, yakarma ve temeskün (miskinleşme) vardır. Ellerini zillet içinde kaldırırsın." Buyurdu ki: "Ellerini Rabbine, ayaları yüzüne doğru dönmüş olarak kaldırırsın ve şöyle dersin: «Yâ Rabbi! Ya Rabbî!» Kim böyle yapmazsa şöyle şöyle (olur)."

1368-Bir rivâyette: "O namaz eksiktir, güdüktür" diye geçer.

1369-Ammâr b. Yâsir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi, namazını bitirir. Namazından ona ancak (tam kıldığında verilecek sevabın) onda biri, dokuzda biri, sekizde biri, yedide biri, altıda biri, beşte biri, dörtte biri, üçte biri ve yarısı yazılır."

1370-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu ümmetten ilk kaldırılacak şey huşûdur. O kadar ki huşû içinde namaz kılan kimse görülemeyecektir."

1371-el-A'meş'den:

"Abdullah (b. Mes'ûd) namaz kılarken (huşûundan) sanki yere atılmış bir elbise gibi (hareketsiz) olurdu."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. el-A'meş, İbn Mes'ûd (ra)'a yetişememiştir.]

BEŞ VAKİT NAMAZDA KIRÂAT

1372-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namaza **Bismillahirrahmânirrahîm** ile başlardı.

1373-Bezzâr'ın rivâyeti:

İbn Abbâs'a "**Bismillahirrahmanirrahîm**'in (namazda) sesli mi okunacağı sorulunca, şu cevabı verdi: "Biz, 'O, bedevîlerin okuyuşudur' derdik."

[Bezzâr'ın râvilerinden biri müdellistir.]

1374-Bezzâr'ın güvenilir râviler kanalıyla gelen başka bir rivâyetinde şu ifade yer alır: "Peygamber (sav), **Bismillahirrahmânirrahîm**'i namazda sesli okurdu."

1375-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr, Ömer ve Osman'la birlikte namaz kıldım. Hiç birinin **Bismillahirrahmânirrahîm**'i okuduğunu görmedim, duymadım."

1376-Diğer rivâyette: "Onlar (namaza) **el-Hamdu lillahi Rabbi'l-Âlemîn** ile (Besmele'siz) başlarlardı. Kırâatın ne başında, ne de sonunda **Bismillahirrahmânirrahîm**'i zikretmezlerdi."

1377-Nesâî, Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:

Kendisi, namazda birinin **Bismillahirrahmanirrahîm**'i okuduğunu duyduğunda şöyle derdi: "Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr ve Ömer'in ardında namaz kıldım. Hiçbirinin **Bismillahirrahmânirrahîm**'i okuduğunu duymadım."

1378-Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in arkasında safta iken, bir adam gelip safa katıldı ve şöyle dedi: "Allahu Ekber kebîrâ ve Sübhanallahi bukreten ve asîlâ." Müslümanlar başlarını kaldırıp, sesini Allah Resûlü (sav)'in sesinin üstüne çıkaran bu adamın tavrına tepki gösterdiler. Peygamber (sav), namazı bitirdikten sonra "O sesini yükselten kimdi?" diye sordu.

Adamı göstererek: "İşte bu adamdı" dediler. Bunun üzerine adama dönerek şöyle buyurdu: "Vallahi sesinin göğe çıktığını ve bir kapının açılıp oradan içeriye girdiğini gördüm."

1379-Ebû Râfi'den:

Elime bir kitap geçti; orada şöyle bir kayıt gördüm: Allah Resûlü namaz için tekbir aldıktan sonra şunu okurdu: "**İnnî veccehtü vechiye lillezî fatare's-semâvâti ve'l-arda hanîfen ve mâ ene mine'l-müşrikîn. Kul inne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillahi Rabbi'l-âlemîn. Lâ şerîke leh ve bizâlike ümirtü ve ene evvelü'l-müslimîn. Allahümme ente'l-Mâlikü. Lâ ilâhe illâ ente, sübhâneke ve bi-hamdik. Ente Rabbî ve ene abdüke. Lâ şerîke leke, zalemtü nefsî va'tereftü bi-zenbî. Fağfirlî zünûbî cemîan. Fe innehü lâ yağfiru'z-zünûbe illâ ente. Lebbeyk ve sa'deyk! Ve'l-hayru fî yedeyk. La mencee velâ melcee minke illâ ileyk. Estağfiruke ve etûbü ileyk** (=Yüzümü gökleri ve yeri Yaradana tertemiz olarak çevirdim. Ben müşriklerden değilim. De ki: Benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm, tümü Âlemlerin Rabbına aittir. O'nun ortağı yoktur. Bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim. Allahım, mülkün sahibi Sensin! Senden başka ilâh yoktur, Seni hamdinle tesbih ederim. Sen Rabbimsin, ben de kulunum. Senin ortağın yoktur, ben kendi nefsime zulmettim ve günahımı Sana itiraf eyledim. O halde günahlarımın tümünü bağışla! Çünkü günahları bağışlayıcı olan yalnız sensin. Lebbeyk ve sa'deyk! Hayır Senin (kudret) elindedir. Sığınma ancak Sana yapılır, senden kaçış yoktur. Senden mağfiret diliyorum ve Sana tevbe ediyorum)." Ondan sonra (Fatiha ve sûreyi) okumaya başlardı.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de bir müdellis râvi kanalıyla.]

1380-İbrâhîmü's-Sâiğ dedi ki:

Matar el-Varrâk'a sordum:

"Her rekatte, her sûrenin başında **Bismillahirrahmânirrahîm**'i okuyup şeytandan Allah'a sığınıyor musun (**Eûzü**'yü okuyor musun)?" Cevap verdi:

"Bana Katâde, İbn Sîrîn'den; o da İmrân b. Husayn ile Semure b. Cundeb'den, Peygamber (sav)'den naklen bildirerek dedi ki: Onlar (Eûzü ve Besmele) O'nun kendi içinden okuduğu iki sektedir ki, bunları, namaza başlarken ve iki rek'atta oturduktan sonra ayağa kalktığında okurdu."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında Reyhân Ebû Ğassân vardır.]

1381-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ikinci rek'attan ayağa kalktığı zaman, sükût etmeden hemen **el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn**'i okumaya başlardı."

1382-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Fatiha'yı okumayanın namazı olmaz."

1383-Ebû Dâvud ve Nesâî şu ifadeyi ilâve ettiler: "(Fatiha'yı) ve daha fazlasını (zamm-ı sûreyi)."

1384-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim namaz kılıp da Fatiha'yı okumazsa o namaz güdüktür –üç kere söyledi–, tamam değildir."

Ebû Hureyre'ye denildi ki:

"Ya imamın arkasında olursak?"

"O zaman onu içinden oku! Çünkü Allah Resûlü (sav)'den duydum, buyurdu ki:

Allah (Azze ve Celle) şöyle buyurmuştur:

«Namazı kulumla aramda ikiye taksim ettim. Kulum ne isterse ona veririm. (Kul) "**el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn**" dediği zaman, Allah: "Kulum bana hamdetti" der. Kul: "**er-Rahmâni'r-Rahîm**" dediği zaman, Allah: "Kulum beni övdü" der. Kul: "**Mâliki yevmi'd-dîn**" dediği zaman, Allah: "Kulum beni yüceltti" der. Kul "**İyyâke na'budu ve iyyâke nesta'în**" dediğinde, Allah "İşte bu, kulumla benim aramdadır. Kulum ne isterse ona veririm" der. Kul "**İhdine's-sırâta'l-müstakîm. Sırâtallezîne en'amte aleyhim. Ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn**" dediği zaman, Allah "İşte bu da kulumla benim aramdadır. Kuluma dilediğini veririm» buyurur."

1385-Rezîn'in bir rivâyeti:

Allah Resûlü (sav) buyurdu: "Kırâatsiz namaz olmaz." Onun için Allah Resûlü (sav)'in bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyoruz; bize duyurmadan (sessiz) okuduğunu biz de size aynı şekilde okuyoruz." Ona bir adam dedi ki: "Ey Ebû Hureyre! Ümmü'l-Kur'ân'a (Fatiha'ya) başka bir şey ilâve etmezsem (olur mu)?"

"Aynı soruyu Allah Resûlü (sav)'e sordular; şöyle buyurdu: "Eğer onunla (Fatiha ile) yetinirsen sana kâfi gelir; ama ona bir (zamm-ı sûre) katarsan bu, daha hayırlı ve faziletli olur."

Derim ki: Birinci rivâyet Müslim'e aittir. Sonunda, Rezîn'e dayandırılan bu ikinci rivâyeti de serd etti. Lafzı şöyledir:

Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu: "Kırâatsiz namaz olmaz."

Ebû Hureyre dedi ki: "Bu sebepledir ki, Allah Resûlü (sav)'in bize (sesli olarak) duyurduğunu biz de size duyuruyoruz; bize gizli tuttuğunu biz de size gizli tutarız."

1386-Akabinde şu lafızla bir başka rivâyet de yer almıştır:

Ebû Hureyre dedi ki: "Namazın tümünde kırâat olur. Allah Resûlü (sav)'in bize duyurduğunu biz de size duyurduk; O'nun bize duyurmadığını gizli okuduğunu da biz sizlere duyurmadan gizli okuduk." Bunun üzerine bir adam sordu:

"Ümmü'l-Kur'ân (olan Fâtiha'y)a bir şey (zamm-ı sûre) eklemesem?" Cevap verdi:

"Ona bir şey eklersen daha iyi olur; onunla yetinirsen sana yeter."

1387-Bir başka rivâyetin de lafzı şöyledir: "Ebû Hureyre dedi ki: Her namazda kırâat vardır. Peygamber (sav)'in bize duyurduğunu biz de size duyurduk, gizlediğini biz de size gizledik. Kim Ümmü'l-Kur'ân (olan Fâtiha'y)ı okursa o, ona yeter. Kim de ona bir şey ilâve ederse bu, onun için daha faziletli olur."

Bu, her ne kadar Rezîn'in rivâyetine aykırı ise de, Rezîn'in bunu mânâsı ile rivâyet etmiş olması mümkündür. Bu itibarla, Rezîn'in rivâyetinin Müslim'e izâfesi doğru olur.

Yine, Müslim, Muvattâ, Tirmizî, ve Nesâî'de yer alan birinci rivâyette "**Ve le'd-dâllîn**"den sonra "Bu benimle kulum arasındadır" ifadesi yoktur. Müslim'in buradaki lafzı şöyledir: Buyurdu ki: "Bu kuluma aittir; kuluma dilediği (verilecek)tir."

Mâlik, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin lafzı: "O, kulum içindir, kuluma istediği verilecektir!"

Tirmizî'nin lafzı: "Sûrenin sonunda, kuluma istediği verilecektir." Diyor ki: **İh-**

dine's-sırâta'l-müstakîm. Sırâtallezîne en'amte aleyhim ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn."

(*Cem'ul-fevâid*'in) aslının bazı muhtasarlarında kalem doğru yazdı. Galiba bu, kalemin hatâ yaptığını düzeltme niteliğindedir. Allah en iyi bilendir.

1388-Ebû Saîd (ra)'dan:

"Fâtihatu'l-Kitâb'ı (el-Hamd sûresini) ve kolayımıza geleni (bir zamm-ı sûreyi) okumakla emrolunduk."

1389-Câbir (ra)'dan:

"Kim bir rekat kılıp da onda Fâtihatu'l-Kitâb'ı (el-Hamd sûresini) okumazsa, namaz kılmamış gibi olur. Ancak imamın arkasındaki durum hâriç."

1390-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav), "**Ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn**"i okuduğu zaman, ardındaki birinci safın duyabileceği derecede "Âmîn" derdi.

1391-Onun (Ebû Dâvud'un) Vâil b. Hucr'dan da rivâyeti vardır: "Allah Resûlü (sav) onu (Âmîn'i) yüksek sesle söyledi."

1392-Tirmizî'nin, Vâil'den rivâyetinde: "(Âmîn'i söylerken) sesini uzattı" şeklinde;

1393-Diğer rivâyette ise: "Onu alçak sesle söyledi" şeklinde geçmiştir.

1394-Bilâl (ra)'dan: (O, Peygamber (sav)e hitaben)

Dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Âmîn'de beni geçme (ki kâmeti bitirince namaza durup senin Âmîn'ine yetişebileyim)!"

1395-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmam, «Âmîn» dediği zaman siz de «Âmîn» deyin! Çünkü kimin «Âmîn»i meleklerinkine rastlarsa geçmiş günahları bağışlanır."

1396-Diğer rivâyette: "İmam, «**Ğayri'l-mağdûbi aleyhim ve le'd-dâllîn**» dediği zaman «Âmîn» deyin!"

Devamını önceki hadisteki gibi nakletti.

1397-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yahudiler, sizin İslâm'ınıza ve Amîn'inize haset ettikleri kadar hiçbir şey(iniz)e haset etmemişlerdir."

1398-Onun (İbn Mâce'nin) İbn Abbâs'tan da benzeri bir rivâyeti vardır. Ancak onda şunu ilâve etmiştir: "Öyleyse 'Âmîn' sözünü çok söyleyin!"

1399-Ebû Berze (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), sabah namazında altmış ile yüz âyet arasında okurdu."

1400-Amr b. Hureys (ra)'dan:

Şu anda sanki Allah Resûlü (sav)'in sabah namazında "**Felâ uksimu bi'l-hunnesi'l-cevâri'l-künnes**"i okuduğunu duyuyormuş gibiyim.

1401-Abdullah b. es-Sâib (ra)'dan: Allah Resûlü (sav), bize Mekke'de sabah namazını kıldırdı. Mü'minûn sûresini okumaya başladı. Mûsâ ve Hârûn'un ismi geçen âyete gelince (râvi şüphe ederek yahut İsâ'nın ismi geçen, dedi) kendisini bir öksürük aldı ve derhal rükûa gitti.

1402-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Peygamber (sav), sabah namazında "**Kâf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd**"i ve benzerini okurdu; (diğer) namazları ise hafif kıldırırdı.

1403-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Cuma günü sabah namazında "**Elif lâm mîm, Tenzîlu's-secde ile Hel etâ ale'l-insâni hînün mine'd-dehri**" sûrelerini ve Cuma namazında Cuma sûresi ile Münâfikûn sûrelerini okurdu.

1404-Tirmizî'nin rivâyeti "**Hînün mine'd-dehr**"e kadardır.

1405-Buhârî, Müslim ve Nesâî, aynısını Ebû Hureyre'den rivâyet ettiler.

1406-Urve (ra)'dan:

Ebû Bekr es-Sıddîk sabah namazını kıldırdı; her iki rekatte de Bakara sûresini okudu.

1407-Onun (Mâlik'in) ayrıca el-Ferâfisa b. Umeyr el-Hanîfî'den de rivâyeti vardır:

"Yûsuf sûresini, Osman'ın okuyuşundan öğrendim. Çünkü o, onu sabah namazında çok okurdu."

1408-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

O, sabah namazının ilk rekatında Enfâl sûresinden kırk âyet; ikinci rekatında ise mufassal (sûrelerden) bir sûre okudu.

1409-Âmir b. Rabîa (ra)'dan:

Biz Ömer'in arkasında sabah namazı kıldık; Yûsuf sûresiyle Hac sûresini (iki rekatta) ağır ağır okudu. (Âmir'e) denildi ki: "Vallahi öyleyse o, ancak tanyeri ağarınca namaza başlamış olmalıdır." "Evet" cevabını verdi.

1410-İbn Ömer (ra)'dan:

O, seferde mufassal (türünden olan) sûrelerin başından on âyet okurdu. Tabiî ki Ümmü'l-Kur'ân (olan Fâtiha)'dan sonra bir de sûre okurdu.

1411-Ömer (ra)'dan:

O, sabah namazının ilk rek'atında Bakara sûresinden yüzyirmi âyet okudu. İkinci rekatında ise kısa sûrelerden bir sûre okudu.

1412-el-Ahnef (ra)'dan:

O, birinci rekatte Kehf, ikinci de Yûsuf ya da Yûnus sûrelerini okudu. Bu iki sûre ile, Ömer'le sabah namazını kıldığını da bildirdi.

1413-Muâz b. Abdillah el-Cühenî (ra)'dan:

Cuheyne'den bir adam, kendisine Allah Resûlü (sav)'in sabah namazının iki rekatında da "**İzâ zulzile**" sûresini okuduğunu bildirmiş, ayrıca şöyle demiş: "Unuttu da mı böyle yaptı, yoksa bilerek mi yaptı? Bilmiyorum."

1414-Rifâ'a el-Ensârî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ne sabah namazında, ne de yatsı namazında on âyetten aşağı okunmaz."

1415-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav), seferde sabah namazını kıldırırken "**Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn**" ile "**Kul hüvellahü ehad**" sûrelerini okudu, sonra şöyle buyurdu: "Size Kur'ân'ın üçte biri ile dörtte birini okudum."

1416-Ebû Katâde (ra)'dan:

Peygamber (sav) öğle namazının ilk iki rekatında Ümmü'l-Kitâb (Fâtiha) ile iki sûre okurdu; son iki rekatında sadece Ümmü'l-Kitâb (olan Fâtiha'yı) okurdu. Bazen bize duyururdu (sesli okurdu). Birincisinde (rekatta) ikincisindekinden uzun okurdu. İkindi namazında da böyle yapardı.

Nesâî ve Ebû Dâvud'un da benzeri rivâyetleri vardır.

1417-Ayrıca Ebû Dâvud şu ilâveyi yapmıştır: "Anladık ki böyle yapmakla (kırâati uzun tutmakla) cemaatın ilk rekata yetişmesini arzu etmiştir."

1418-Abdullah b. Sencere'den (Ebû Ma'-mer), dedi ki:

Habbâb'a sorduk:

"Peygamber (sav), öğle ve ikindide okur muydu?"

"Evet" dedi.

"Peki okuduğunu nasıl anlardınız?" diye sorduk.

"Sakalının oynamasından bilirdik" dedi.

1419-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Peygamber (sav), öğle ile ikindi namazlarında '**Ve's-semâi zâti'l-burûc**' ile '**Ve's-semâi ve't-târik**' ve benzer sûreleri okurdu.

1420-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Peygamber (sav), öğle namazında '**Ve'l-leyli izâ yeğşâ**' sûresini okurdu; ikindide de onun gibi bir sûre okurdu. Sabah namazında daha uzun okurdu.

1421-el-Berâ (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in arkasında namaz kılardık; Lokmân ve Zâriyât sûrelerinden peşpeşe okuduğu âyetleri dinlerdik.

1422-Enes (ra)'dan:

O, öğle namazını kıldırdı. Namaz bittikten sonra şöyle dedi: "Peygamber (sav) ile öğle namazı kıldım. Namazda '**Sebbihi'sme Rabbike'l-A'lâ**' ile '**Hel etâke hadîsü'l-Ğâşiye**' sûrelerini okudu."

1423-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ashabından otuz kadar Bedir savaşına katılan kişi bir araya gelerek şöyle dediler: "Gelin Allah Resûlü (sav)'in gizli okunan namazlarda (kaç âyet) okuduğunu beraberce (tahminen) hesaplayalım." Aralarında iki kişi bile ihtilafa düşmeksizin öğle namazının ilk rekatındaki kırâatını otuz âyetle, diğer rekatını birincisinin yarısı kadar tahmin ettiler. İkindi namazında ise öğle namazının son iki rekatte okuduğunun yarısı kadar tahmin ettiler.

1424-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) öğle namazında secde etti, sonra kalkıp rükûa eğildi. Bundan '**Elif lâm mîm Tenzîlü's-Secde**' sûresini okuduğunu anladılar."

1425-Ümmü'l-Fadl (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav)'in akşam namazında '**Ve'l-mürselâti urfen**' sûresini okuduğunu duydum. Vefat edinceye kadar bize bir daha namaz kıldırmadı."

1426-Mervân b. el-Hakem (ra)'dan:

Bana Zeyd b. Sâbit dedi ki: "Neden akşam namazında mufassal kısa sûreler okuyorsun? Halbuki ben, Peygamber (sav)'in (akşam namazında) iki uzun sûreden en uzununu (muhtemelen A'râf sûresini) okurken duydum."

1427-(Ebû Dâvud) şunu da ekledi: Dedim ki: "İki uzunun en uzunu hangisidir?" "el-A'râf sûresidir" dedi. Bunu ayrıca İbn Ebî Müleyke'ye de sordum, tereddütsüz şu cevabı verdi: "Mâide ile A'râf sûreleridir."

1428-Nesâî'nin rivâyeti: (Zeyd b. Sâbit, Mervân'a sordu:) "Akşam namazında «**İnnâ a'taynâke'l-kevser**» ile «**Kul hüvallahu ehad**» sûrelerini okur musun?" "Evet" dedi. (Zeyd) dedi ki: "Allah'a yemin olsun ki ben, Peygamber (sav)'in iki uzunun en uzunu olan «**Elif lâm mîm sâd**»ı (A'râf sûresini) okuduğunu gördüm."

1429-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), akşam namazını, iki rekatında ikiye bölmek sûretiyle A'râf sûresini okuyarak kıldırdı.

1430-Cübeyr b. Mut'im (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in akşam namazında 'Tûr' sûresini okuduğunu duydum. Okurken **"Yoksa onlar bir şeysiz olarak mı yaratıldılar? Yahut kendilerinin yaratıcıları kendileri midir? Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır onlar iyi bilmiyorlar. Yahut Allah'ın hazineleri onların yanında mı? Veya onlar hâkim ve gâlib kimseler mi?"** (Tûr, 52/36-37) âyetlerine ulaştığı zaman, kalbim neredeyse uçacaktı.

1431-Ebû Osmân en-Nehdî (ra)'dan:

İbn Mes'ûd'la akşam namazı kıldım. **"Kul hüvellahü ehad"** sûresini okudu.

1432-Abdullah b. Utbe b. Mes'ud (ra)'dan:

Peygamber (sav), akşam namazında Hâmîm ed-Duhân sûresini okudu.

1433-Ubeydullah b. el-Hâris b. Abdil-Muttalib (ra)'dan:

Peygamber (sav), en son kıldığı akşam namazının birinci rekatında **"Sebbihisme rabbike'l-A'lâ"**, ikinci rekatında ise **"Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn"** sûrelerini okudu.

1434-Ebû Abdillah es-Senâbihî (ra)'dan:

O, Ebû Bekr'in arkasında akşam namazı kılmış. Ebû Bekr, ilk iki rekatte Ümmü'l-Kur'ân (Fâtiha sûresi) ile çok kısa sûrelerden birer sûre okumuş.

Üçüncü rekata kalktığı zaman neredeyse elbisem elbisesine değecek kadar kendisine yaklaştım ve Ümmü'l-Kur'ân ile **"Rabbenâ lâ tuzig kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ ve heb lenâ min ledünke rahmeten. İnneke ente'l-Vehhâb"** (**Rabbimiz! Bize hidayet verdikten sonra kalplerimizi saptırma! Katından bize bir rahmet ihsan et! Çünkü sen çok lutfedensin)"** âyetini (Âl-i imrân, 3/8) okuduğunu duydum.

1435-Büreyde (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), yatsı namazında **«Ve'ş-şemsi ve duhâhâ»** ve benzeri sûreleri okurdu."

1436-el-Berâ (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) seferde idi, yatsı namazını kıldırırken rek'atlarının birinde **«Ve't-tîni ve'z-zeytûn** (Tîn)» sûresini okudu."

1437-Buhârî ve Müslim rivâyete şunu ekledîler: (Berâ dedi ki:) "Peygamber (sav)'dan daha güzel sesli ve daha güzel okuyan kimseyi dinlemedim."

1438-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Namazı Allah Resûlü (sav)'in namazına en çok benzeyen fülan kimseden başkasını görmedim. Arkasında namaz kıldık. Öğlenin ilk iki rek'atını uzatırdı, son iki rek'atını hafif kıldırırdı. İkindi namazını da kısa kıldırırdı. Akşam namazında çok kısa sûrelerden okurdu. Yatsı namazında ise **«Ve'ş-Şemsi ve duhâha»**yı ve benzer uzunluktaki sûreleri okurdu. Sabah namazında ise iki uzun sûre okurdu."

1439-Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

"Kısa sûrelerden (mufassaldan) büyük küçük hiçbir sûre yoktur ki, Allah Resûlü (sav) cemaate farz namazını kıldırırken onları okumamış olsun."

1440-Enes (ra)'dan:

Ensâr'dan biri onlara imamlık yapmış, ne zaman bir sûre ile başlayacak olursa

mutlaka "**Kul hüvallahü ehad**" sûresini okurmuş; sonra diğer sûreleri okurmuş. Her rek'atta bunu yaparmış. Arkadaşları kendisine demişler ki:

"Bu sûre ile başlıyorsun, sonra onunla yetinmeyip başka bir sûre daha okuyorsun. Ya sadece onu oku, ya da bir başkasını oku!"

"Onu okurum, asla bırakmam; ya onu okuyarak size imamlık yaparım, ya da benim yerime size başkası namaz kıldırır" dedi.

Ondan daha üstün birini görmedikleri için, başkalarının kendilerine imamlık yapmasını istemediler.

Peygamber (sav)'e gittiklerinde durumu bildirdiler. Allah Resûlü (sav) ona şöyle dedi: "Ey Fülan! arkadaşlarının önerisini kabul etmene engel olan nedir? Neden her rek'atte bunu okuma lüzumunu duyuyorsun?"

"Ne yapayım, bu sûreyi çok seviyorum!" deyince ona şöyle buyurdu:

"Bu sûreyi sevmen, seni mutlaka cennete sokacaktır."

1441-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Bir adam gelerek dedi ki: "Bir rek'atta (bütün) mufassal sûreleri okuyorum." (İbn Mes'ûd) ona şu cevabı verdi: "Şiir söyler gibi çabuk, meyve silkeler gibi hızlı mı okuyorsun? Oysa Peygamber (sav), birbirine denk iki sûreyi tek bir rek'atta okurdu. Rahman ve Necm sûrelerini bir rek'atta, **İktarabet** ve Hâkka sûrelerini bir rek'atta, Tûr ve Zâriyat'ı bir rek'atta, **İzâ veka'at** ve Nûn'u bir rek'atta; **Seele sâilün** ve Nâziât'ı bir rek'atta, **Hel etâ** ve **Lâ uksimu**'yu bir rek'atta; Amme ve Mürselât'ı bir rek'atta, Duhân ve **İze'ş-Şemsü küvviret**'i bir rek'atta okurdu."

(Ebû Dâvud dedi ki:) Bu (tertip), İbn Mes'ûd'a aittir.

1442-Ebû Zer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), sabaha kadar şu tek âyetle (teheccüd) namaz(ı) kıldı: "**İn tuazzibhum fe-innehum ibâduke ve in tağfirlehum fe inneke ente'l-Azîzü'l-Hakîm** (=Onlara azab edersen, doğrusu onlar senin kullarındır. Onları bağışlarsan, Azîz olan, Hakîm olan şüphesiz ancak Sensin)."

1443-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in ashâbı farz namazlarda başından sonuna kadar okurlardı."

1444-Ebû Seleme (ra)'dan:

Ömer akşam namazını kıldırdı; ancak hiç okumadı. Cemaat: "Sen okumadın!" deyince şu cevabı verdi:

"Rükû ve sücûd nasıldı?"

"İyiydi."

"Öyleyse sakınca yoktur" dedi.

1445-Ebû Katâde (ra)'dan:

Peygamber (sav), bir gece dışarı çıktı. Ebû Bekr'e uğradı, baktı ki namaz kılıyor ve kısık sesle okuyor. Ömer'e uğrayınca onun da yüksek sesle okuduğunu gördü. Daha sonra Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr'e (kısık sesle okumasının) sebebini sorunca, şöyle cevap verdi:

"Ey Allah Resûlü! Kime münâcât ediyorsam, ona sesimi duyuruyorum."

Ömer'e sorunca şu cevabı verdi:

"Ben de uyuklayanları uyandırıyor, şeytanları kovuyorum."

Hasan rivâyet ettiği hadiste şunu ekledi: Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr'e şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Bekr! Sesini biraz daha yükselt!" Ömer'e de: "Ey Ömer, sen de sesini biraz daha kıs!" buyurdu.

1446-Ayrıca Ebû Dâvud, Ebû Hureyre'den de aynını rivâyet etmiştir. Ancak onda ifade şöyle geçmektedir: "Ey Bilâl! Seni şu sûreden, bu sûreden okurken işittim."

Şu cevabı verdi: "Hoş kelâmdır (Kur'ân), Allah onları bir araya getirir." Şöyle buyurdu: "Hepinizin yaptığı doğrudur."

1447-el-Beyâdî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bir gece (evinden) çıktı. Bu sırada yüksek sesle okuyarak namaz kılıyorlardı. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Namaz kılan kişi Rabbine münâcât etmektedir. O halde ne şekilde münâcât ettiğine dikkat etsin, Kur'ân'la birbirinize karşı sesinizi yükseltmeyin!"

1448-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in kıraati, evde iken sahanlıkta bulunanların duyabileceği bir yükseklikteydi."

1449-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in kıraati geceleyin bazen yüksek, bazen de kısık sesle idi."

1450-Ebû Sehl b. Mâlik (ra)'dan: o da babasından: "Biz Balât'ta iken Ebû Cehm'in evinin yanında Ömer'in okuyuşunu duyuyorduk."

1451-Abdullah b. Şeddâd (ra)'dan:

"Saffın en gerisindeydim. Ömer'in **«İnnemâ eşkû bessî ve huznî ilallah (=Ben üzüntü ve hüznümü yalnız Allah'a açarım)»** âyetini (Yûsuf, 12/86) okurken sesini duydum."

1452-Semure b. Cündeb (ra)'dan, dedi ki:

"Namazda iki sekte öğrendim. Biri, imam tekbir alıp kıraate başlayıncaya kadar aradan geçen sessizlik; ikincisi Fâtihatü'l-Kitâb ile bir sûreyi okuduktan sonra rükûa varıncaya kadar olan sessizlik." (Râvi el-Hasan dedi ki:) Buna İmrân b. Husayn itiraz etti. Bunun üzerine Übeyy (b. Kâb)'e yazdılar; o da Semure'yi doğruladı.

1453-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"En üstün namaz, kunûtu (yani kıyâmı) uzun olan namazdır."

1454-Ebû Saîd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in öğle ve ikindi namazındaki kıyamını ölçüyorduk. Öğlenin ilk iki rekatını **Elif lâm mîm tenzîlü's-secde**'yi okuyacak kadar bir zaman olarak hesapladık. Son iki rekattaki kıyâmını ise ilk iki rekatteki kıyamının yarısı kadar bir zaman olarak hesapladık.

İkindinin ilk iki rekatındaki kıyâmını, öğlenin son iki rekattaki kıyâmı kadar bir süre olarak hesapladık. İkindinin son iki rekatındaki kıyâmını ise onun yarısı kadar bir süre olarak hesapladık."

1455-Ebû Saîd (ra)'dan:

Öğle namazına durulurdu; (bu arada) biri Bâkî'a gidip işini gördükten sonra gelirdi; sonra abdest alıp Allah Resûlü (sav)'in kıldırdığı namazın uzunluğundan ötürü birinci rekatına yetişirdi.

1456-Zeyd b. Eslem'den:

Enes'in yanına girdik; "Namaz kıldınız mı?" diye sordu. "Evet" dedik.

Dedi ki: "Ey câriye! Abdest suyumu getir! Bugüne dek namazı Allah Resûlü (sav)'in namazına bu imamınızınki kadar çok benzeyen birinin arkasında namaz kılmadım." Bununla, Ömer b. Abdillazîz'i kastediyordu. Çünkü Ömer, rükû ve secdeyi tam yapıp kıyâm ve kâdeyi kısa tutardı.

1457-O ve Ebû Dâvud'un bir başka rivâyetinde İbn Cübeyr dedi ki: "Onun rükûunu hesapladık, tam on kere tesbih söyledi, secdesini de hesapladık, tam on kere tesbih söyledi."

1458-Şakîk (b. Seleme)'den:

Bana ulaştığına göre Ammâr b. Yâsir, cemaata namaz kıldırmış; namazda kısa okumuş ve duraklarda da kısa durmuştu. Kendisine: "Biraz nefes alsaydın" denildiğinde: "Vesveselerle ancak böyle başa çıkabildim" demiştir.

1459-el-Berâ (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in rükûu, secdesi, iki secde arası, rükû'dan başını kaldırışı, kıyâm ve kuûd dışında, takriben birbirine eşitti.

1460-Diğer rivâyet: "Muhammed (sav)'in namazını izledim; kıyâmını, rükûunu, rükûundan doğruluşunu, secdesini, iki secdesinin arasındaki celse (oturuşu), (ikinci) secdesini, selâm ile namazdan ayrılması arasındaki oturuşunu hemen hemen birbirinin aynı buldum."

1461-Câbir (ra)'dan: Dedi ki:

"Nâfile namaz kılardık. Ayakta ve otururak dua ederdik. Rükû ve secdede tesbîh ederdik."

KUNÛT, RÜKÛ VE SÜCÛD

1462-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) kendilerine "kurrâ" denilen yetmiş kişiyi bir görevle gönderdi. Süleym'den iki kabile olan Ri'l ve Zekvân, Bi'r Maûne adındaki bir kuyunun yanında onların önünü kestiler. Topluluk onlara şöyle dedi:

"Sizinle bir işimiz yok. Allah Resûlü (sav)'in bir emrini yerine getirmek için buradan geçip gideceğiz." Ama onlar dinlemeyip onları öldürdüler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) sabah namazlarında tam bir ay süreyle onlara bedduâ etti. İşte bu, kunûtun başlangıcı oldu. (O olaya kadar) kunût etmezdik.

Enes'e: "Kunût, rükûdan sonra mı, yoksa kıraatın bitiminde mi olur?" diye sordular.

"Hayır; kırâatın bitiminde" diye cevap verdi.

1463-Diğer rivâyette şöyle geçer: Âsım el-Ahvel dedi ki: Enes'e: "Kunût, rükûdan sonra mı, yoksa önce midir?" diye sordum.

"Rükû'dan önce" dedi. Dedim ki:

"Ama, insanlar Allah Resûlü (sav)'in rükûdan sonra kunût yaptığını iddia ediyorlar." Cevap verdi:

"O ancak bir ay süreyle kunût yaptı. Kendileriyle anlaşma bulunan bazı kimseler, ashâbından kendilerine 'kurrâ' denilen yetmiş kişiyi öldürdükleri zaman onlara bu kunûtunda bir ay süreyle bedduâ etti."

1464-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), hiç aralık vermeden öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarının ardında, son rek'atte "**Semiallahu limen hamideh**" dedikten sonra, birbiri ardınca tam bir ay süreyle kunût yaptı. Bu kunûtunda, Süleym kabilelerinden olan Ri'l-Zekvân ve Usayye'ye bedduâ etti. Arkasındakiler de bu bedduâsına "âmin" dediler.

1465-Hufâf b. Îmâ (ra)'dan:

Peygamber (sav), rükûa varıp başını kaldırdıktan sonra şöyle dedi:

"Ğifâr, Allah onu bağışlasın, Eslem, Allah ona selamet versin! Usayye Allah'a ve Resûlüne isyan etmiştir. Allahım, Lihyân oğullarına lanet et, Ri'l'e ve Zekvân'a da lanet et!" Ondan sonra secdeye vardı.

İşte kâfirlere lanet okumak bundan doğdu.

1466-Buhârî, Tirmizî ve Nesâî'nin İbn Ömer'den benzer bir rivâyeti vardır ki sonunda şöyle geçmektedir: Bunun üzerine Allah O'na şu âyeti indirdi: **"Allah'ın onların tevbelerini kabul etmesi veya onlara azap etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur (çünkü onlar zâlimlerdir)."** (Âl-i İmrân, 3/128)

1467-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), ikinci rek'attan başını kaldırdığında şöyle dua etti:

"Allahım! el-Velîd b. el-Velîd, Seleme b. Hişâm, Ayyâş b. Ebî Rabîa ve Mekke'deki mustaz'afları kurtar! Allahım! Mudar'a şiddetli sıkıntılar ver, onlara Yûsuf'un kıtlığı gibi kıtlık ver!"

1468-Diğer rivâyette: "Bu (dua) sabah namazındaydı."

1469-Diğer rivâyette: "Bu (dua) yatsı namazındaydı."

1470-Bir başka rivâyet: Ebû Hureyre dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in sonra bu duayı bıraktığını gördüm. Dedim ki: "Allah Resûlü (sav)'in onlara bedduayı terkettiğini zannediyorum." Şöyle denildi: "Görmüyor musun hepsi (yokolup) gittiler?"

1471-el-Hasan (ra)'dan:

Ömer, insanları (Ramazan'da) Übeyy b. Kâ'b'ın arkasında (imamlığında) topladı. Böylece onlara yirmi gece namaz kıldırdı. Bu arada (Übeyy) onlara ancak yarısında kunût yaptı. Son on gün cemaattan çekildi ve evinde namaz kıldı. (Bunun üzerine) halk: "Übeyy kaçtı" dediler.

(Ebû Dâvud) diyor ki: el-Hasan'ın: "Übeyy onlara yarısında kunût yaptı" sözü Übeyy hadisinin zayıf olduğunu göstermektedir. Zira Peygamber (sav) vitir namazında kunût yapmıştır.

1472-Ebû Mâlik el-Eşca'î (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Babacığım! Sen, Peygamber (sav)'in, Ebû Bekr, Ömer ve Osman'ın, burada Kûfe'de beş yıl da Alî'nin arkasında namaz kıldın! Kunût yaparlar mıydı?" Şöyle dedi: "Yavrum (bu kunût) sonradan icâd edilmiştir."

1473-Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer hiçbir namazda kunût yapmazdı."

1474-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav) dünyadan ayrılıncaya dek sabah namazlarında kunût yapardı."

1475-Onun (Bezzâr'ın) başka bir (yine Enes'ten) rivâyeti: "Allah Resûlü, (sav) ölünceye kadar kunût yaptı; Ebû Bekr de ölünceye kadar kunût yaptı; Ömer de ölünceye kadar kunût yaptı."

1476-el-Hasan b. Alî b. Ebî Tâlib (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bana birkaç kelime öğretti ki onları vitirde söylerim: **"Allahım! Hidayete erdirdiklerin arasında beni de hidayete erdir! İşlerini üzerine aldıkların arasına beni de koy! Bana verdiklerini bereketli kıl! Hükmettiğin şeylerin şerrinden beni koru! Çünkü Sen hükmedersin, Senin aleyhine hükmedilmez. Senin ilgi gösterdiğin asla zillete düşmez. Ey Rabbimiz Sen münezzehsin, Sen ne yücesin!"**

1477-Ali (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) vitrinin sonunda şöyle derdi: **"Allahım, gazabından rızâna; cezalandırmandan affına sığınırım. Senden Sana sığınırım. Sana olan övgülerimi saymakla bitiremem. Sen kendi Zât-ı ecelli a'lânı nasıl övmüşsen öylesin."**

1478-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bize namazı öğretti. Ellerini kaldırarak tekbir aldı. Rükûa varacağı zaman ellerini kaldırdı. Rükûa vardığında el parmaklarını iki dizi arasında birbirine yapıştırdı. Bu durum, Sa'd'a duyurulunca, "Kardeşim doğru söylemiştir. Biz öyle yapardık." Bununla, rükûa varıldığında diz kapaklarını tutmayı kasdetmiştir.

1479-Ömer (ra)'dan:

"Sünnet olan diz kapağını tutmaktır."

1480-Ebû İshâk (ra)'dan:

el-Berâ b. Âzib bize secdeyi anlattı: Ellerini (yere) koydu, dizlerini (yere) dayadı, kalçasını (yukarıya) kaldırdı ve dedi ki: "İşte Peygamber (sav) de böyle secde ederdi."

1481-el-Berâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Secde ettiğin zaman ellerini yere koy ve dirseklerini (havaya) kaldır."

1482-Tirmizî'nin rivâyeti: Berâ'ya sordular: "Peki Peygamber (sav) secde ettiği zaman, yüzünü nereye koyardı?"

"Ellerinin arasına koyardı" diye cevap verdi.

1483-Meymûne (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), secdeye vardığında (küçük) bir kuzu O'nun ellerinin arasından geçmek istese rahatlıkla geçebilirdi."

1484-Benzeri, Ebû Dâvud ve Nesâî tarafından da rivâyet edilmiştir. (Nesâî) şunu da ekledi:

"Oturduğu zaman, sol uyluğu üzerine yerleşirdi."

1485-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ashâbı, kollarını açtıklarında secdenin zorluğuyla karşılaştıklarını şikayet edince şöyle buyurdu: "Dizlerden yardım isteyin!"

1486-Rezîn'in ibaresi: "İndimâm ile (=katmak ve bitiştirmekle) yardım isteyin!"

1487-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri secdeye gittiği zaman, ellerini köpeğin yayışı gibi yaymasın. Uyluklarını birleştirsin."

1488-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri secdeye giderken, dizlerinden önce ellerini koysun; deve çöküşü gibi çökmesin."

1489-Vâil b. Hucr (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), secdeye giderken, dizlerini ellerinden önce yere koyardı. Kalkarken de ellerini dizlerinden önce kaldırırdı.

1490-Amir b. Sa'd, babasından:

Peygamber (sav), (secdede iken) ellerin yere konmasını, ayakların (ise) dikilmesini emretti.

1491-Ebû Humeyd (ra)'dan:

Kendisi, içlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu on sahâbi arasındayken şöyle dedi:

"Size Allah Resûlü (sav)'in nasıl namaz kıldığını öğreteceğim."

Dediler ki: "O'nunla (Peygamberle) bizden çok bulunup izlemediğin halde bu (bize Peygamber'in namazını öğretmen) nasıl olacak?"

"Peki (size anlatacağım)."

"Hadi anlat!" dediler.

Bunun üzerine şöyle dedi:

"Peygamber (sav), namaza kalktığı zaman, ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırırdı. Sonra tekbir alırdı. Her kemik yerine dengeli bir biçimde oturunca, okurdu. Sonra ellerini omuzlarının hizasına kaldırırdı. Tekbir alıp rükûa varırdı, ellerini dizlerine koyardı. İyice dengeli yapıp başını ne kaldırır, ne de eğerdi. Sonra başını kaldırıp «**Semiallahu limen hamideh** (=Allah hamd edeni duydu)» derdi. Sonra ellerini omuzlarının hizasına gayet dengeli biçimde kaldırıp «**Allahu ekber**» der ve yere inerdi. Ellerini yanlarından uzak tutardı. Sonra başını kaldırıp sol ayağını yayar, üzerine otururdu. Secdeye vardığı zaman ayak parmaklarını açardı. Secde edip sonra «**Allahu ekber**» diyerek başını kaldırırdı. Her kemik yerine yerleşinceye dek sol ayağını yayıp üzerine otururdu. Sonra diğerinde de aynısı yapardı. Sonra ikinci rek'attan kalktığında, aynı iftitah tekbiri alır gibi, ellerini omuzlarının hizasına kaldırıp tekbir alırdı. Namazın geri kalan kısmında da aynısını yapardı. Ardından selamın geldiği secdeyi tamamlayıp başını kaldırdığı zaman, sol ayağını geriye bükerek üzerine otururdu."

"Doğru söyledin; gerçekten de Peygamber (sav) böyle namaz kılardı" dediler.

1492-Diğer rivâyet: "Rükûa gittiği zaman, ellerini dizlerine iyice yerleştirir, parmaklarını biraz aralardı. Ne başını eğer, ne de yanağını oynatırdı, sırtını gayet dengeli olarak eğerdi." Dedi ki: "İki rek'at sonunda oturduğunda sol ayağın içi üzerinde oturur ve sağ ayağını dikerdi. Dördüncü rek'atta oturduğunda, oturağının sol kısmını yere değdirir, ayaklarını bir taraftan dışarı çıkartırdı."

1493-Diğer rivâyet: "Secdeye vardığı zaman, ellerini tam yaymadan ve tamamen de yummadan yere koyardı. Parmaklarının uçları kıbleye karşı olurdu."

1494-Başka bir rivâyet: "Sonra secde etti, burnunu ve alnını iyice yere koydu, ellerini iki yanından uzak tuttu, avuçlarını omuzlarının hizasına koydu. Sonra her kemik yerine yerleşecek şekilde secdeden başını kaldırdı. Secdeyi bitirince, sol ayağını yaydı, sağ ayağını kıblesine doğru biraz ileriye aldı, sonra sağ elini sağ dizine, sol elini de sol dizine koydu. Parmağıyla işaret etti."

1495-Diğer rivâyet: "Secdeye vardığı zaman, karnını uyluklarına yüklemeden uylukların arasını açtı."

1496-Buhârî'nin diğer rivâyeti:

"Başını rükûdan kaldırdığı zaman, her organ kendi yerine dönünceye dek dolgun bir halde olurdu."

1497-Yûsuf b. Mâhek'ten:

Hakîm (b. Hizâm) dedi ki: "Peygamber (sav)'e ayaktayken secdeye varmak (yani rükûdan önce kıyama doğrulmak, sonra secdeye kapanmak) üzere bîat ettim."

1498-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Alî! Kendim için istediğimi senin için de isterim, kendim için istemediğimi senin için de istemem. İki secde arasında topuklarını dikerek oturma!"

1499-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kişinin namazda ellerini (yere) dayanarak oturmasını yasakladı."

1500-Rezîn şu ilâveyi yaptı: O, bir adamın namazda otururken sol elinin gerisine dayandığını gördü ve şöyle buyurdu: "Bu şekilde oturma! Bu şekilde ancak azaba uğrayanlar otur."

1501-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), namazda, ayaklarının ayaları üzerinde kalkardı."

1502-Nâfi'den:

"İbn Ömer, secde ettiği zaman, avuçlarını yüzünü koyduğu şeyin üzerine koyardı."

Nâfi der ki: "O'nu, gayet soğuk bir günde gördüm; ellerini (başlıklı) giysisinin içinden çıkarıp taş üzerine koyuyordu."

1503-Mecze' b. Zâhir, Şecere ashabından olan Uhbân b. Evs'ten:

"Dizlerinden şikayeti vardı. Bu nedenle secde ettiği zaman dizlerinin altına yastık koyardı."

1504-Nâfi'dan:

İbn Ömer derdi ki: "Hasta secdeye gücü yetmediği zaman, alnına bir şey kaldırıp değdirmeye lüzum etmeksizin başı ile imâ (suretiyle secde) eder."

1505-Abbâs (b. Abdilmuttalib) (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul secde ettiği zaman onunla beraber yedi uzuv da secde eder: Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları."

1506-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ne saçımızı, ne de elbisemizi toplamaksızın yedi uzuv üzerine secde etmekle emrolunduk."

1507-Ebû Mes'ûd el-Bedrî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Rükû ve secdede sırtını(zı) doğrultmadıkça (yahut belinizi düz tutmadıkça), namazınız tam olmaz."

1508-Nu'man b. Murre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İçki içen, zina eden ve hırsızlık yapan kimse hakkındaki görüşünüz nedir?" Bu soru henüz şer'î cezalar inmeden önce sorulmuştu.

"Allah ve Resûlü en iyi bilendir" dediler. Şöyle buyurdu:

"Bunlar çirkin hareketlerdir, elbette cezaları vardır. Ama en kötü hırsızlık namazdan çalmaktır."

"Ey Allah Resûlü, kişi namazından nasıl çalar?" dediler.

"Rükû ve secdesini tam yapmamakla çalar" buyurdu.

1509-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'den daha mükemmel ve (buna rağmen) daha kısa namaz kıldıran birinin ardında hiç namaz kılmadım. **«Semiallahu limen hamideh»** dedikten sonra o kadar ayakta dururdu ki galiba yanılgıya kapıldı diyebilirdin. Sonra tekbir getirip secdeye varırdı. İki secde arasında o kadar uzun otururdu ki, galiba yanılgıya düştü diyebilirdin."

1510-Mâlik b. el-Huveyris (ra)'dan:

Arkadaşlarına dedi ki: "Size Peygamber (sav)'in namazını anlatayım mı?"

Kalktı, (kıyamda durdu, sonra) rükûa gitti, tekbir aldı, sonra başını kaldırdı, biraz durdu, sonra secdeye gitti, sonra başını kaldırdı ve biraz durdu. (Ebû Kilâbe dedi ki:) Şeyhimiz Amr b. Seleme gibi namaz kıldı.

Eyyûb dedi ki: "(Mâlik) öyle şeyler yapıyordu ki daha önce kimsenin böyle yaptığını görmedim; üçüncü ve dördüncü rek'atlar arasında oturuyordu."

1511-Bir rivâyet:

"Şeyhimiz bize, Ebû Büreyd'in namazını andıran bir namaz kıldırdı. Ebû Büreyd, başını birinci ve ikinci rek'atın secdesinden kaldırdığı zaman otururak iyice doğrulur, sonra (kıyama) kalkardı."

1512-Rıfâa b. Râfi' (ra)'dan:

Peygamber (sav) bizimle beraber otururken bedeviye benzer bir adam geldi. Kısa bir namaz kıldı, namazdan sonra Peygamber (sav)'e gelerek selâm verdi. Selamını aldı.

"Git, namazını (tekrar) kıl! Çünkü namaz kılmadın" buyurdu. Adam geri döndü, namaz kıldı; sonra gelip selam verdi. Ona: "Git namaz(ını tekrar) kıl, sen namaz kılmadın!" buyurdu. Bunu iki kere ya da üç kere yaptı. İnsanlar da bundan bayağı endişeye düştüler. Çünkü kısa namazın olmayacağı fikrine kapıldılar.

Adam geldi "Ben hem hata, hem doğru yapan bir insanım. Bana nasıl namaz kılınacağını göster ve öğret!" deyince, Peygamber (sav) "Peki. Namaz kılacağın zaman Allah'ın sana emrettiği gibi abdest al! Şehadet getirip kâmet getir, eğer Kur'ân'dan bir şey biliyorsan oku! Aksi halde Allah'a hamd et, tekbir getir ve tehlilde bulun. Sonra rükûa var, dolgunca rükû yap, sonra ayakta mu'tedil (dengeli ve düzgün) bir şekilde dur! Sonra secdeye git, secdeyi de iyi ve mükemmel yap! Sonra otur, oturmanı da gayet düzgün ve mükemmel yap! Sonra kalk! Bunu böyle yapıp namazını kılarsan, namazın tamamlanmış olur. Eğer dediklerimi eksik yaparsan namazın noksan olur."

Dedi ki: "Bu birincisinden daha kolay geldi; Çünkü bu tarife göre, namaz eksik yapıldığı zaman, namazın tamamı gitmiyor, sadece eksik yapılıyor."

1513-Muhârib b. Dessâr (ra)'dan:

Huzeyfe belini doğrultmadan namaz kılan bir adam gördü; namazı bitirince "Sırtın mı ağrıyor?" diye sordu.

"Hayır!" deyince, onu şöyle uyardı:

"Eğer bu hal üzere ölürsen, Allah Resûlü (sav)'in sünnetine aykırı bir halde ölmüş olursun."

1514-Buhârî ve Nesâî, Zeyd b. Vehb'ten: Huzeyfe namazı hafif (kısa ve hızlı) olarak geçiştiren bir adam gördü ve sordu:

"Sen ne zamandan beri böyle namaz kılıyorsun?"

"Kırk seneden beri."

"Demek ki kırk seneden beri namaz kılmıyorsun! Eğer bu kıldığın namazla ölürsen, Muhammed (sav)'in fıtratının (sünnetinin) dışında ölmüş olursun!" dedi.

1515-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) namaz kılarken rükûa vardığı zaman öyle düzgün dururdu ki sırtına su dökülse akmadan üzerinde durabilirdi."

1516-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim secdeye vardığı zaman alnıyla birlikte burnunu da yere yapıştırmazsa namazı câiz olmaz."

NAMAZDA OTURMAK (KA'DE), TEŞEHHÜD VE SELÂM

1517-Tâvus (ra)'dan:

İbn Abbâs'a dedi ki:

"Ayakları üzerine çömelmek nedir?"

"Sünnettir."

"Peki, bu kişiye eziyet olmaz mı?"

"Bu, Peygamberiniz (sav)'in sünnetidir" dedi.

1518-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ilk iki rek'atta oturduğu zaman, kalkıncaya kadar sanki kızgın taşlar üzerindeymiş gibi (aceleci) davranırdı.

1519-İbn Ömer (ra)'dan:

Abdullah b. Abdillah b. Ömer dedi ki:

(Babam) İbn Ömer'in namazda otururken bağdaş kurduğunu gördüm; ben de öyle yapınca beni bundan menederek dedi ki: "Namazın sünneti, sağ ayağını dikip sol ayağını bükmendir."

"Ama sen de (bağdaş) kuruyorsun!" dediğimde şöyle dedi: "Ayaklarım beni taşımıyor."

1520-Alî b. Abdirrahman el-Muâvî'den:

İbn Ömer, beni namazda taşları kurcalarken gördü. Namazı bitirince, beni bundan menederek şöyle dedi: "Peygamber (sav)'in yaptığı gibi yap!"

Dedim ki: "Peygamber (sav) nasıl yapardı?" Şu cevabı verdi:

"Namazda oturduğu zaman, sağ elini sağ uyluğunun üzerine koyardı. Parmaklarının hepsini yumardı, baş parmaktan sonraki parmağı ile işaret ederdi. Sol elini de sol uyluğunun üzerine koyardı."

1521-Diğer rivâyet: "Sol elini sol dizinin üstüne koyardı, sağ elini de sağ dizinin üstüne koyardı. Elli üç işareti yapar ve şehâdet parmağı ile işaret ederdi."

1522-Ebû Dâvud ve Nesâî, İbnü'z-Zübeyr'den benzerini rivâyet etmişlerdir ki o rivâyette şöyle geçer: "(Namazda otururken) duâ ettiğinde parmağı ile işaret eder ve onu kımıldatmazdı."

1523-Tirmizî bunun benzerini, Âsım b. Kuleyb el-Cermî'den, o babasından, o da dedesinden rivâyet etti. Onda şöyle geçmektedir: "Parmaklarını yumdu, şehadet parmağını şöyle diyerek uzattı: **"Ey kalpleri evirip çeviren! Kalbimi dinin üzerinde sâbit kıl!"**

1524-Ebû Ya'fur'dan:

Mus'ab b. Sa'd'ın şöyle dediğini duydum: Babamın yanında namaz kıldım. Avuçlarımı birleştirip, iki uyluğumun arasına koydum. Babam şöyle diyerek beni bundan menetti: "Biz de böyle yapardık, sonra bize yasaklandı ve ellerimizi dizlerimizin üzerine koymamız emredildi."

Bunu oturma başlığı altında da zikretmiştir. Hadis kitaplarında rükû bâbında geçmiştir.

1525-Müslim'in rivâyetlerinden: "Babamın (Sa'd'ın) yanında namaz kıldım; rükûa eğildiğimde parmaklarımı yumup dizlerimin arasına koydum. Bunun üzerine (parmaklarımı açmam için) elime vurdu..."

1526-Diğer rivâyet: Rükûa eğildim, "elim şöyle idi" dedim. (Sonra) ellerini birleştirip iki uyluğunun arasına koydu.

Benzerini nakletti.

1527-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), avuçlarımı avuçlarına alarak sûre öğretir gibi teşehhüdü şöyle öğretti: **"et-Tahiyyâtü lillâhi ve's-salavâtü ve't-tayyibâtü. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullâhi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh (=Selamlar, güzellikler ve salavâtlar Allah içindir. Ey Peygamber! Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun! Selâm da bizim üzerimize ve Allah'ın sâlih kulları üzerine olsun! Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in de Allah'ın Resûlü olduğuna şehadet ederim)."**

1528-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Bunu (Tahiyyât'ı) okuduğun zaman, namazın tamamlanmış olur. İstersen kalkabilirsin, istersen oturabilirsin."

1529-Onun başka bir rivâyeti: Peygamber (sav)'in arkasında namazda (teşehhüde) oturduğumuz vakit "**ibâdillah**" demeden önce "**es-Selâmu alâ fülânin ve fülânin**" derdik. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "**es-Selâmu alallahi** (=Selâm Allah'a), demeyin! Çünkü Allah'ın bizzat kendisi selâmdır. Ama sizden biri (namazda) oturduğu zaman şöyle desin: **et-tahiyyâtü lillahi... es-sâlihîn**"e kadar zikretti.

Sonra şöyle buyurdu: "Çünkü siz bunu söylediğiniz zaman gökte yahut gök ile yer arasında olan her sâlih kul bundan nasibini alır. «**Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedu enne Muhammeden abdühû ve Resûlüh**» dedikten sonra hoşlandığı duayı seçip onunla dua etsin."

1530-Ondan (İbn Mes'ûd'dan) nakledilen benzeri rivâyette şöyle dedi: Bize onu (şu duayı) teşehhüdü öğretir gibi öğretir ve şöyle buyururdu: "**Allahumme ellif beyne kulûbina ve aslih zâte beyninâ, ve'hdinâ sübüle's-selâmi ve neccinâ mine'z-zulûmâti ile'n-nûr. Ve cennibne'l-fevâhişe mâ zahera minhâ ve mâ batan. Ve bârik lenâ fî esmâ'inâ ve ebsârinâ ve kulûbinâ, ve ezvâcinâ ve zürriyyâtinâ ve tub aleynâ, inneke ente't-Tevvâbu'r-Rahîm. Vec'alnâ şâkirîne li ni'metike müsennîne bihâ kâbilîhâ ve etimmehâ aleynâ** (=Allahım! Kalplerimizi birleştir, aramızdaki geçimsizliği düzelt! Bizi selâmet yollarına yönlendir ve karanlıklardan aydınlığa kavuştur! Bizi çirkinliklerin açık ve gizli olanlarından uzak tut! Kulak, göz, kalp, eş ve çocuklarımızı hakkımızda mübarek ve hayırlı eyle! Tevbelerimizi kabul et! Sen Rahîm'sin, tevbeleri kabul edensin. Bizleri verdiğin nimetlere şükreden, onlarla senâ eden, onları kabul edenler kıl! Onları hakkımızda (âhirette) tamamla)!"

1531-Ebû Dâvud'un lafzı işte budur.

Şerik der ki: Bize Câmî, Ebû Vâil'den, o da Abdullah'tan benzerini nakletti.

Dedi ki: Bize daha önce öğretmediği birkaç kelime öğretirdi. Bunu bize tıpkı teşehhüdü öğretir gibi öğretiyordu: "**Allahümme ellif beyne kulûbinâ...**"

1532-Nesâî'nin rivâyeti: Önceleri "**es-Selâmü allallâhi, es-Selâmu alâ Cibrîle ve Mîkâîle**" diyorduk. Peygamber (sav): "Böyle söylemeyin!" buyurdu.

1533-Müslim ve Sünen ashâbı, İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bize teşehhüdü Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretir ve şöyle buyururdu: "**et-Tahiyyâtü'l-mübârekâtü, es-salavâtu't-tayyibâtü lillâhi. es-Selâmü aleyke...**"

1534-Diğer rivâyette Elif ve Lâmsız olarak: "**Selâmün aleyke, selâmün aleynâ**" şeklindedir.

1535-Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şu ilâve ile rivâyet ettiler:

Peygamber (sav), bize teşehhüdü öğretir ve şöyle buyururdu: "Onu öğrenin, çünkü teşehhüdsüz namaz olmaz."

1536-Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, teşehhüdden sonraki duâda şu okunur, diye geçer: "**Sübhâneke lâ ilâhe ğayruke, iğfir lî zenbî va'slih lî amelî, inneke tağfiru'z-zunûbe limen teşâü ve ente'l-Ğafûru'r-Rahîm. Yâ Ğaffâr iğfir lî, yâ Tevvâb tüb aleyye! Ya Rahmân! İrhamnî yâ Afüvvü u'fü annî! yâ Raûfu uruf bî, yâ Rabbi evzi'nî en eşküre ni'metekelletî en'amte aleyye. Ve tavviknî hüsne ibâdetike. Yâ Rabbi! Es'elüke mine'l-hayri küllihî ve eûzü bike mine'ş-şerri küllihî.**

Yâ Rabbi! İftah lî bihayrin va'htim lî bihayrin ve âtinî şevkan ilâ likâike min ğayri darrâi mudırretin ve la fitnetin mudilletin. Ve kını's-seyyiâti ve men tekı's-seyyiâti yevmeizin fekad rahimteh. Ve zâlikel-fevzü'l-azîm (=Sen münezzehsin, senden başka bir ilâh yoktur. Benim günahımı bağışla, amel(ler)imi düzelt! Şüphesiz sen dilediğinin günahlarını bağışlarsın. Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin. Ey Gaffâr (olan), beni bağışla! Ey Tevvâb (olan), tevbemi kabul eyle! Ey Rahman, bana merhamet eyle! Ey Afuv, beni affeyle! Ey Raûf, bana şefkat göster! Ey Rabbim, bana bahşettiğin nimetlerine şükretme alışkanlığı kazandır! İbadetinin güzelliği ile beni kuşat! Ey Rabbim, Senden hayrın tümünü isterim, şerrin tümünden de sana sığınırım! Ey Rabbim, bana hayırlı (amelleri) aç (kolaylaştır), yine (ömrümü) hayırla sona erdir! Şiddetli bir sıkıntı olmaksızın ve saptırıcı bir fitneye düşmeksizin sana kavuşma heyecanını bana ver! Kötülüklerden beni koru! "O gün kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu büyük kurtuluştur (Mü'min, 40/9)."

1537-Diğer rivâyet: "Allahümme nes'elüke mine'l-hayri küllihî 'âcilihî ve âcilihî mâ alimnâ minhü ve mâ lem na'lem. Ve eûzü bike mine'ş-şerri küllihî 'âcilihî ve âcilihî mâ alimnâ minhü ve mâ lem na'lem. Allahümme innâ nes'elüke mâ seeleke ibâduke's-sâlihûn. Ve nesteîzü bike mimme'steâze minhü ibâdüke's-sâlihûn. Rabbenâ âtina fî'd-dünyâ haseneten ve fi'l-âhireti haseneten ve kınâ azâbe'n-nâr. Rabbenâ âmennâ fa'ğfir lenâ zunûbenâ ve keffir annâ seyyiâtinâ. Ve teveffenâ maa'l-ebrâr. Rabbenâ ve âtinâ mâ ve'adtenâ alâ rusulike ve lâ tuhzinâ yevme'l-kıyâmeti, inneke lâ tuhlifu'l-mî'âd (= Allahım! Hemen ve daha sonra söyleyeceğim, bildiğim ve bilmediğim tüm hayırları Senden dilerim. Yaptığım ve yapacağım, bildiğim ve bilmediğim tüm şerlerden Sana sığınırım. Allahım, salih kulların Senden ne istedilerse biz de Senden onu isteriz! Salih kulların Sana nelerden sığındılarsa biz de onlardan Sana sığınırız. Ey Rabbimiz bize dünyada iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru! Ey Rabbimiz! Bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi yok et ve bizi iyilerle birlikte öldür! Ey Rabbimiz, Resullerin aracılığıyla bizlere va'dettiğin şeyleri ver ve kıyamet gününde bizi yalnız bırakma! Zira Sen verdiğin sözlere asla muhalefet etmezsin)."

1538-Diğer zayıf bir rivâyet:

Dedi ki: Allah Resûlü (sav), bana et-Tehiyyâtu lillâhi'yi (Ve Resûlihi kavline kadar) öğretti. Şunu da ekledi: "Allahümme salli alâ Muhammedin ve ehli beytihî kemâ salleyte alâ İbrâhime, inneke Hamîdün Mecîd. Allahümme salli aleynâ maahum. Allahümme bârik alâ Muhammedin ve alâ ehli beytihî, kemâ bârekte alâ İbrâhime. İnneke Hamîdün Mecîd. Allahümme bârik aleynâ meahum. Salavâtüllahi ve salavâtü'l-mü'minîne alâ Muhammedini'n-Nebiyyi'l-Ümmiyyi. es-Selâmü aleyhi ve rahmetullâhi ve berekâtühû."

1539-Nesâî, Ebû Mûsa (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

Biriniz ka'deye oturduğu zaman ilk sözü şu olsun: "et-Tehiyyâtü lillahi, et-tayyibâtü, es-salavâtü lillahi. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke lehû ve enne Muhammeden abduhû ve resûlüh."

1540-O (Nesâî), Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bize teşehhüdü Kur'ân'dan bir sûre öğretir gibi öğretirdi: "**Bismillahi ve billahi, et-tahiyyâtü lillahi.**" (İbn Mesûd'un teşehhüdünün sonuna kadar)

Sonunda şunu ilâve etti: "**Es'elullahe'l-cennete ve eûzü billahi mine'n-nâr (=Allah'tan cenneti isterim, Allah'a ateşten sığınırım).**"

1541-Mâlik: İbn Ömer şöyle teşehhüd ederdi: "**Bismillahi et-tehiyyâtu lillahi, es-salavâtu lillahi, ez-zekiyâtü lillahi. es-Selâmü ale'n-nebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Şehidtü en lâ ilâhe ilallah. Şehidtü enne Muhammeden Resûlullah.**"

Bunları ilk iki rek'atta ka'dede söylerdi. Bu teşehhüdü bitirdikten sonra istediği duayı yapardı. Namazın sonunda oturduğu zaman bu teşehhüdün aynısını yapar, ancak önce bu teşehhüdü okur, sonra hangi duayı isterse onu okurdu.

Selâm vermek istediğinde şöyle derdi: "**es-Selâmü ale'n-nebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn.**"

Sonra "**es-Selâmü aleyküm**" diyerek sağına selâm verirdi. Sonra imamın selamını alırdı. Eğer solundan biri kendisine selam verirse, onu da alırdı.

1542-Rezîn şunu ekledi: "İbn Ömer, ona bunu emredenin Peygamber (sav) olduğunu söyledi."

1543-Onun (Mâlik'in) şöyle bir rivâyeti daha vardır:

Âişe (r.anhâ) teşehhüde oturduğu zaman şöyle derdi: "**et-Tahiyyâtu, et-tayyibâtu, es-salavâtu, ez-zekiyyâtu lillahi. Eşhedü en lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh ve enne Muhammeden abduhû ve resûlüh. Esselâmü aleyke eyyuhe'n-Nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahis-salihîn. es-Selâmü aleyküm.**"

1544-Onun (Mâlik'in) Ömer'den naklettiği rivâyet: O, minberde insanlara teşehhüdü öğretmek maksadıyla şöyle söylüyordu: "**et-Tehiyyâtu lillahi, ez-zâkiyyâtu lillahi, et-tayyibâtu, es-salavâtu lillahi. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü.**" (Sonuna kadar, İbn Mes'ûd'un teşehhüdü gibi.)

1545-Ebû Dâvud ve Tirmizî'de: İbn Mes'ûd şöyle derdi: "Teşehhüdü gizli okumak sünnettendir."

1546-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazın anahtarı temizlik (abdest); tahrimi (namazın dışındaki şeylerle meşguliyeti) haram etmesi tekbir; (namazın dışındaki şeylerle meşguliyeti) helâl kılanı ise selâmdır. Fâtihatul-Kitâb (Fâtiha)'yı ve bir sûreyi farzda veya başka namazda okumayanın namazı yoktur."

1547-Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer, namaz kıldığı zaman parmağıyla işaret eder ve gözünü ondan ayırmazdı. Şöyle derdi: Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "Bu, şeytana demirden daha sert ve ağır gelir."

1548-el-Esved (ra)'dan:

"İbn Mes'ûd, namazdaki teşehhüdü bize öğretir ve bizden elif lâmı alırdı (harfleri tek tek duymak isterdi)."

1549-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de: Bununla "İbn Mes'ud'un Kur'ân'ı harf harf ezberlediği gibi Resulullah (sav)'den duy-

duklarını da harf harf (hiçbir değişikliğe uğratmadan) ezberlediğini" kastetmekteyiz."

1550-el-Behzî (ra)'dan:

el-Hüseyin b. Alî'ye, Hz. Alî'nin teşehhüdünü sordum; cevaben şöyle dedi:

Onunki tıpkı Allah Resûlü (sav)'in teşehhüdü gibiydi: "**et-Tahiyyâtü lillâhi, es-salavâtü't-tayyibâtü'l-gâdiyâtü, er-râihâtü, ez-zâkiyâtü, el-mübârekâtü, et-tâhirâtü lillahi.**"

1551-Onda (el-Evsat'ta) şöyle geçmektedir:

"**ven-nâimâtu's-sâbiğâtu.**"

1552-Ebu'l-Verd'den:

O, Abdullah b. ez-Zübeyr'in şöyle dediğini duymuş: Peygamber (sav)'in teşehhüdü şöyledir: "**Bismillahi ve billahi hayri'l-esmâi, et-tahiyyâtu, et-tayyibâtü, es-salavâtü lillahi, eşhedü en lâ ilâhe illallahü vahdehû lâ şerîke leh. Ve enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh. Erselehû bi'l-hakki beşîren ve nezirâ. Ve enne's-sâate âtiyetün lâ reybe fîhâ. es-Selâmü aleyke eyyühe'n-Nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibâdillahi's-sâlihîn. Allahümmağfirlî vehdinî.**"

1553-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav) sağına, soluna şöyle selâm verirdi: "**es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah. es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah.**"

1554-Nesâî şunu da ekledi: "(Selam verirken) Yanağının beyaz yeri şuradan görünecek kadar, yanağının beyaz yeri buradan görünecek kadar (yana çevirirdi)."

1555-Semure b. Cündeb (ra)'dan:

Namazın ortasında veya bitiminde Allah Resûlü (sav) bize şöyle emrederdi: "Selâmdan önce «**et-Tahiyyâtü, et-tayyibâtü, es-salavâtü ve'l-mülkü lillah**» deyin. Sonra okuyucunuza (imamınıza) ve kendi kendinize selâm verin!"

1556-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile birlikte namaz kıldığımız zaman, "**es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah. es-Selâmü aleyküm ve rahmetullah**" derdik. Câbir (bu selamı verirken) eliyle iki tarafına işaret etmiştir.

Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Neden hırçın atların kuyrukları gibi ellerinizi salıyor ve işaret ediyorsunuz? Sizden birinin elini dizlerinin üzerine koyup sağda ve solda oturan kardeşine selâm vermesi yeterli olur."

1557-Nesâî'de: "Sizden birinin şöyle demesi yeterli olur. —Bunu söylerken parmağı ile işaret etti— Sağında solunda bulunan kardeşine selâm versin."

1558-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), namazda yalnız, önüne doğru bir selâm verir; sonra (diğer selâm için) biraz sağ tarafına doğru eğilirdi."

1559-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Selâmı(n meddelerini) hazfederek (seri) okumak sünnettendir."

1560-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), selam verdikten sonra: "**Allahümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebârekte yâ Zel-celâli vel-ikrâm**" diyecek kadar otururdu.

1561-Vâsi' b. Habbân'dan:

Namaz kılıyordum; İbn Ömer, sırtını kıble duvarına dayamıştı. Namazım bitin

ce namazdan, ona doğru sol tarafımdan (dönerek) çıktım. İbn Ömer dedi ki: "Sağ tarafından çıkmana engel olan nedir?" Cevap verdim: "Seni gördüm de o yüzden sana doğru çıktım."

"Doğru söyledin. Çünkü biri sana şöyle diyebilir: 'Sağından namazdan çık!' Oysa namaz kılarken istediğin yerden namazdan çıkabilirsin; ister sağından, ister solundan çıkarsın" dedi.

1562-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Sizden biri, namazdan ille de sağ taraftan selâm verip çıkacağım diyerek, bundan şeytana bir pay ayırmasın! Allah Resûlü (sav)'in bir çok kez selâm verip sol tarafından (namazdan) çıktığını gördüm."

1563-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in zamanında, cemaat farz namazından selâm verip ayrılırken seslerini yükseltirlerdi. Bu sesten onların namazdan ayrıldıklarını anlardım."

1564-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav)'in namazı bitirdiğini ancak (yüksek sesle söylediği) tekbirden anlardık."

NAMAZ'DA YAPILMASI YASAK VE CAİZ OLAN İŞLER

1565-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

Önceleri namazda konuşurduk; öyle ki kişi yanındaki arkadaşı ile konuşurdu. "Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun!" (Bakara, 2/238) âyeti ininceye kadar bu böyle devam etti. Bu âyet indikten sonra namazda sükût etmekle emredildik ve konuşmamız yasaklandı.

1566-İbn-i Mes'ud (ra)'dan:

Namazdayken Allah Resûlü (sav)'e selâm verirdik. O da selamımızı alırdı. Necâşî'nin yanından döndüğümüz zaman yine (namazda) kendisine selâm verdik; ancak bu sefer almadı. Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Önceleri namazda Sana selâm verirdik, alırdın şimdi almıyorsun?" Cevap verdi: "Namazda kişiyi meşgul edecek şeyler vardır."

1567-Onun (Ebû Dâvud'un) diğer bir rivâyeti: Peygamber (sav) namaz kılarken yanına gidip selâm verdim, fakat almadı. Önceden alırdı acaba ne oldu da almadı diye düşünmeye başladım. Namazı bitirince, şöyle buyurdu:

"Allah dilediği işi ihdâs eder; ihdâs ettiği hususlardan biri de şudur: Namazda konuşmayın!" Ondan sonra selâmımı aldı.

1568-Muâviye b. el-Hakem (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile namaz kılarken cemaatten biri aksırdı; kendisine: "**Yerhamukellah**!" dedim. Cemaat gözlerini dikip bana kötü kötü bakmaya başladı ben de: "Ah yetim kalasıcalar! Neden öyle bakıyorsunuz?" dedim. Bu defa elleriyle dizlerine vurmaya başladılar, beni susturmak istediklerini anlayınca sustum. Peygamber (sav) namazdan sonra; babam annem O'na feda olsun, ne önce, ne de O'ndan sonra O'nun kadar güzel bir öğretici görmedim. Vallahi beni ne kınadı, ne dövdü, ne de ağır konuştu, sadece şöyle buyurdu:

"Namazda, insanların kelamını söylemek doğru olmaz. Çünkü namaz, tesbih, tekbir ve Kur'ân okumaktan ibarettir." Buna benzer şeyler söyledi. Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Ben cahiliyetten yeni çıkmış bir insanım. Allah bizleri İslâm'la müşerref kıldı. İçimizden kâhinlere gidenler var."

Şöyle buyurdu: "Onlara sakın gitmeyesin!"

"İçimizde bazı şeyleri uğursuz sayan insanlar var."

"Bu (uğursuzluk inancı), kalplerinde yeretmiş bir şeydir. Sakın (bu inanç) onları (doğrudan) alıkoymasın."

"İçimizde kuma çizgi (hat) çizip fala bakanlar var."

"Peygamberlerden biri de bunu yapardı; kimin çizgisi onun çizgisine uygun düşerse isabet etmiştir" buyurdu.

(Adam) Dedi ki: Koyunlarımı Uhud ve Cevâniye dolaylarında otlatan bir cariyem vardı. Bir gün bir kurdun koyunlarımdan birini kapıp kaçırdığını gördüm. Tabiî ben de her insan gibi üzüldüm ve kızdım; cariyeyi dövdüm. Peygamber (sav)'e geldim. Yaptığımı hoş karşılamadı. Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü (onu) azat edeyim mi?"

"Onu bana getir!" dedi.

Getirdiğimde ona sordu:

"Allah nerdedir?"

"Göktedir" dedi.

"Ben kimim?"

"Sen Allah Resûlüsün" deyince:

"Onu azat et! Çünkü o mü'mindir" buyurdu.

1569-Ömer b. Meymûn (ra)'dan:

Peygamber (sav), Muâz'ı Yemen'e gönderdi. Sabah namazında Nisâ sûresini okudu. "**Vettehazellahu İbrâhîme halîlen** (=Ve Allah, İbrahim'i dost edindi)" âyetine gelince, arkasındaki bir adam (namazda iken) şöyle seslendi: "İbrâhîm'in annesinin gözü aydın olsun!"

1570-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), kalkıp namaza durdu. (Namaz esnasında) şöyle dediğini duyduk: "Senden Allah'a sığınırım." Sonra üç kere şöyle dediğini de işittik: "Seni Allah'ın lanetiyle lanetliyorum." Sanki birşey alıyormuş gibi elini uzattı. Namazını bitirince dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Şimdiye kadar senden duymadığımız şeyler duyduk. Sonra elini uzattığını gördük." Şöyle buyurdu:

"Allah'ın düşmanı İblis elinde bir ateş kıvılcımıyla geldi, onu yüzüme atmak istiyordu. Bu nedenle üç kere "Senden Allah'a sığınırım!" dedim. Sonra "Allah'ın bütün lanetiyle seni lanetliyorum!" dedim. Üç kere söylediğim halde gitmedi, sonra onu yakalamak istedim. Eğer kardeşim Süleyman'ın o meşhur duası olmasaydı, sabahleyin onu sımsıkı bağlanmış, Medine çocuklarının da kendisiyle oynar olduğunu görürdünüz."

1571-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav) namazda, unutarak konuştu, sonra bıraktığı yerden namazı kılıp tamamladı."

1572-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şeytan bana uğradı. Onu yakalayıp boğazını sıktım, hatta dilinin soğukluğunu elimde hissettim. Bana şöyle bağırdı: Canımı yaktın, canımı yaktın!!"

1573-Muaykîb (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e sordular: "Kişi (namaz kılıyorken) secde ettiği yerin toprağını düzeltebilir mi?"

"Eğer bunu mutlaka yapacak olursan, bir defa (yap!)" buyurdu.

1574-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri namaza başladığı zaman, şüphesiz rahmet ona doğru yönelir. Bu nedenle sakın (secde yerindeki) çakıllara el sürmesin."

1575-Mâlik'in rivâyeti: "Çakılları temizlemek bir defaya mahsustur. Temizlemeyi bırakmak, (güzel renkli) deve sürüle

rinden daha hayırlıdır." Hadis (Mâlik'in rivâyetinde), Ebû Zerr'e nisbet edilmiştir (mevkuftur). Yani onun sözü olarak rivâyet edilmiştir.

1576-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazında sağa sola bakmadıkça, Allah o kula (rahmeti ile) yönelir. Kul sağa sola döndüğünde Allah rahmetini ondan başka tarafa çevirir."

1577-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav)'e kulun namazda sağa sola bakması hakkında sordum; şöyle buyurdu: "Bu (hareket), şeytanın kulun namazından gizlice çaldığı bir çalıntıdır."

1578-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cemaate ne oluyor da namazda gözlerini göğe doğru kaldırıyorlar?"

Bu konuda o kadar ağır konuştu ki sonunda şöyle buyurdu: "Onlar namazda ya yukarıya bakmaktan vazgeçerler, ya da gözleri çıkartılır."

1579-Tirmizî'nin rivâyeti: Peygamber (sav) ona (Enes'e) dedi ki: "Oğulcuğum, namazda sağa sola sakın bakmayasın! Çünkü namazda sağa sola bakmak helâk olmaktır. Mutlaka bakmak gerekirse, farz namazlarında değil, nâfilede olabilir."

1580-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), namazda hafifçe sağa sola bakar, boynunu arkaya doğru çevirmezdi."

1581-Muâz b. Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda gülen, sağa sola bakan ve parmaklarını çıtlatan aynı durumdadır."

1582-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazı, gülmek (keşr) kesmez; ancak kahkaha keser (bozar)."

1583-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), namazda elleri böğüre (bele) dayamayı yasaklamıştır."

1584-Âişe (r.anhâ)'dan:

"O, kişinin (namazda) elini böğrüne koymasından hoşlanmaz ve şöyle buyururdu: Bunu yahudiler yapar."

1585-Rezîn'in rivâyeti: (Âişe) dedi ki: "Peygamber (sav), namazda ve namaz dışında kişinin ellerini böğrüne koymasını yasaklamıştır."

1586-Ziyâd b. Subeyh el-Hanefî'den:

İbn Ömer'in yanında ellerimi böğrüme koyarak namaz kıldım. Namazı kılınca şöyle dedi: "Bu, namazda çarmıha gerilmeyi (asılmayı) andırıyor ki, Allah Resûlü (sav) bunu yasaklamıştır."

1587-İsmaîl b. Umeyye'den:

Nâfi'ye, namazda parmaklarını birbirine geçirerek namaz kılan kimse hakkında sordum; "İbn Ömer'in şöyle dediğini duydum dedi: Bu, gazaba uğrayanların namazıdır."

1588-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda eksiltme yapmak ve (birine) selâm vermek (caiz) olmaz."

Ahmed (b. Hanbel) der ki: Sanırım bunun anlamı şöyledir: "(Namazda iken) Ne selâm verilir, ne de selâm alınır. Kişi, (bu yüzden) namazında eksiltme yapar, ne kadar kıldığından şüpheli olarak namazdan ayrılır."

1589-Osmân (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), mescide girdi; ellerini semaya kaldırarak namaz kılan insanları görünce, onlara ağır konuştu."

1590-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Kubâ mescidine çıktı. Namaz kılarken Ensâr gelip O'na selâm verdiler. Bilâl'e dedim ki: "Allah Resûlü (sav), namaz kılarken kendisine insanlar tarafından verilen selâmı nasıl alırdı?" Avucunu uzatıp, ayasını aşağı, üstünü yukarı kaldırarak "İşte böyle" dedi.

1591-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Bir gün dışardan geldim. Allah Resûlü (sav), içerde namaz kılıyordu, kapı kapalıydı. Kapının açılması için vurdum. Gelip bana kapıyı açtı, sonra namazgâhına dönüp namazını tamamladı."

1592-Nesâî'nin rivâyeti: "Kapının açılmasını istedim (vurdum). Peygamber (sav) nâfile namazı kılıyordu, kapı (odanın) kıble tarafındaydı."

1593-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda iken iki siyahı öldürün: Yılan ve akrep."

1594-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav), kişinin namazda (kollar da içinde kalacak şekilde) giysisine sarınmasını ve (erkeğin) ağzını örtmesini yasakladı."

1595-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey sıkıntı verir: Kişinin ayakta küçük abdest bozması. Namazı bitirip çıkmadan önce alnını silmesi. Secdesinde (secde mahalline) üflemesi."

1596-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), secdeye vardığı zaman (secde mahalline) üfleyen Eflah adındaki kölemizi gördü. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ey Eflah! Yüzün toprak olsun!"

1597-el-Ezrak b. Kays (ra)'dan:

"Ehvâz'da Harûriyye (Hâricîler) ile savaşıyorduk. Ben nehir kenarında iken bir adam geldi ve namaza durdu. Bu esnada hayvanının dizgini de elindeydi. Hayvan durmadan dizgini çekiyordu, o da (namazda olduğu halde) ardından gidiyordu."

Şu'be dedi ki: O (dizgini tutan), Ebû Berze el-Eslemî idi.

Haricîlerden biri (onu bu halde görünce) şöyle demeye başladı: "Allahım bu şeyhe haddini bildir!"

Şeyh namazını bitirince şöyle dedi: "Sözünüzü duydum. Ben Allah Resûlü (sav) ile altı, yedi, ya da sekiz kere harpte bulundum. Her zaman kolaylaştırıcı olduğuna şahit oldum. Bu hayvanın hareketine engel olmaklığım, onu başıboş bırakmaklığımdan daha sevimlidir. Çünkü bırakılınca hayvan kendi yemliğine dönecek ve bana zorluk çıkacaktır."

1598-Rezîn de benzerini rivâyet etti, onda şöyle geçer: "Ebû Berze at üzerinde geldi, atını serbest bırakarak namaz kıldı. At uzaklaştı. O da namazı bırakıp ardından gitti yakaladı, geldi ve namazını kıldı."

Onda yine şöyle geçer: "Evim uzaktı, eğer onu bırakıp namaz kılsaydım, geceye kadar ailemin yanına gidemezdim."

1599-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), gece namaz kılardı. Bu esnada O'nunla kıblenin arasında cenaze gibi yatardım."

1600-Onun rivâyetlerindendir: "Vitir kılmak istediğinde beni uyandırırdı."

1601-Rivâyetlerinden:

(Âişe:) "Namazı ne böler?" diye sordu. Urve dedi ki: "Kadın ve merkep" dedik.

Âişe şöyle dedi: "Kadın kötü bir varlık (mıdır demek istiyorsun?). Halbuki Peygamber (sav) namaz kılarken kendimi O'nunla kıble arasında cenaze gibi uzanmış olarak görmüşümdür."

1602-Rivâyetlerinden:

Onun (Âişe'nin) bulunduğu bir meclis te namazı neyin böleceği anlatıldı. O arada köpek, eşek ve kadından sözedilince, şöyle dedi: "Bizleri eşek ve köpeklere benzettiniz! Vallahi Allah Resûlü (sav) namaz kılarken O'nunla kıble arasında (yatağa) uzanmış yatardım. Bir ihtiyacım olur, oturmak istemezdim, O'na rahatsızlık vermemek için yatağın ayak taraflarından doğru sürünerek çıkar kalkardım."

1603-Rivâyetlerinden:

"Ayaklarım kıblesine karşı olduğu halde Allah Resûlü (sav)'in önünde uyurdum. Secdeye vardığı zaman, ayaklarımı toparlamam için dokunur, ben de ayaklarımı toplardım, ayağa kalkınca tekrar uzatırdım. O günlerde evlerde lamba yoktu."

1604-Ahmed ondan rivâyet ediyor:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslümanın namazını, eşek, kâfir, köpek ve kadından başka hiçbir şey bölmez." Âişe dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Biz kötü hayvanla bir mi tutulduk!"

1605-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri namaz kılarken, önünde semerin arka kaşı kadar bir şey bulunursa o, kendisine sütre olur. Önünde bu kadar bir şey dahi olmazsa namazını, eşek, kadın ve siyah köpek (geçtiği taktirde) böler."

Ebû Zer'e sordum: "Kırmızı veya sarı köpekten farklı olarak siyah köpeğin ne farkı ve ne suçu vardır?" Cevap verdi:

Ey kardeşimin oğlu! Bana sorduğun gibi ben de aynı şeyi Allah Resûlü (sav)'e sordum; şöyle buyurdu: "Siyah köpek şeytandır!"

1606-el-Fadl b. Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) bizi köyümüzde ziyaret etti. Bir köpekciğimizle bir merkebimiz vardı. İkindi namazını kılarken o iki hayvan da önünde idi, onları ne azarladı, ne de kovaladı."

1607-Kesîr b. Kesîr Ebî Vedâa'dan, o bir aile ferdinden, o da dedesinden:

"O, Peygamber (sav)'in Sehm oğullarından kapısının önünde namaz kıldığını, O'nunla Kâbe arasında insanların gelip geçtiğini ve önünde de (sütre olabilecek) hiçbir şeyin bulunmadığını görmüş."

1608-Derim ki: Bu rivâyeti İbn Mâce, ceyyid saymış ve şöyle demiş: Kesîr b. Kesîr b. el-Muttalib b. Ebî Vedâa es-Sehmî, babasından, o da Muttalib'den, dedi ki:

"Peygamber (sav)'i gördüm..." Benzerini nakletti.

1609-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazı hiçbir şey bölmez, önünüzden geçeni gücünüz yettiği kadar savın, çünkü o şeytandır."

1610-Başka rivâyet: Ebû Sâlih es-Semmân dedi ki:

Cuma günü Ebû Saîd'i, önüne bir sütre koymuş namaz kılarken gördüm. Ebû Muayt oğullarından bir genç önünden geçmek istedi. Ebû Saîd onu göğsünden geri itti. Genç onun önünden geçmekten başka çare

bulamayınca, yine geçmek için hamle yaptı. Ebû Saîd bu defa daha şiddetli vurdu. Genç durumu şikayet etmek için hemen Mervân'a gitti; ardından Ebû Saîd de gitti.

Mervân sordu: "Ey Ebû Saîd, kardeşinin oğlu ile aranızda geçen mesele nedir?"

(Ebû Saîd) dedi ki: Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Bir insan önüne bir sütre koyup namaz kılarsa, biri de gelip önünden (sütre ile arasından) geçmek isterse, onu kovsun eğer gitmek istemeyip de geçmekte ısrar ederse, onunla mücadele etsin; çünkü o bir şeytandır."

1611-Diğer rivâyet: (Ebû Saîd) namaz kılıyordu, Mervân'ın oğlu da önünden geçmek istedi. Onu savdı, gitmeyince ona vurdu. Çocuk ağlayarak çıktı; doğru Mervân'a gidip durumu haber verdi. Mervân Ebû Saîd'e "Neden kardeşinin oğlunu dövdün?" diye sorunca, şu cevabı verdi: "Ben onu değil, şeytanı dövdüm. Çünkü ben Resûlüllah (sav)'den duydum..." Benzerini nakletti.

1612-Mâlik (ra)'dan:

"Ona ulaşan habere göre, Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra), namaz kılınırken saflar arasından geçermiş."

1613-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmamın sütresi, arkasındakilerin de sütresidir."

1614-Ebû Cüheym (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaz kılanın önünden geçen kişi, bunun vebalinin ne kadar büyük olduğunu bilse, kırk (yıl ya da ay) beklemesi onun önünden geçmesinden daha hayırlı olurdu."

(Râvi) Ebu'n-Nadr der ki: "Kırk gün mü, kırk ay mı, yoksa kırk yıl mı? (dediğini bilmiyorum)"

1615-Tirmizî'nin lafzı: "Sizden birinin kırk yıl beklemesi."

1616-Mâlik, Ka'b el-Ahbâr'dan mevkûf (onun sözü) olarak: "Yerle bir olması, onun için (namaz kılanın önünden geçmesinden) daha hayırlı olur."

1617-Yezîd b. Nimrân (ra)'dan:

Tebûk'te yatalak bir adam gördüm. Peygamber (sav) namaz kılarken bir merkep üzerinde onun önünden geçtiğini ve bunun üzerine Peygamber (sav)'in de onun için Allah'a şöyle beddua ettiğini anlattı:

"Allahım! Onun belinden aşağısını kes!" Adam dedi ki: "Ondan sonra bir daha ayaklarım tutmadı. Yürüyemedim."

1618-Bir başka rivâyette: "O bizim namazımızı kesti, Allah da onun ayaklarını kessin!" buyurdu.

1619-İbn-i Abbâs (ra)'dan:

"Ben ve Abdulmuttalipoğullarından bir çocuk, bir merkep üstünde geldik. Allah Resûlü (sav) namaz kılıyordu. Çocuk indi, ben de indim. Merkebi birinci saffın önünde bıraktık. Buna (eşeğin önüne konulmasına) hiç aldırmadı."

1620-Ebû Dâvud'un rivâyetinde şu ilâve yer almıştır: "Abdülmuttalip-oğullarından iki cariye geldi ve saffın arasına girdi. Buna hiç aldırmadı."

1621-Onun diğer rivâyeti: "Biriniz durup önünde bir sütre olmadan namaz kılar da önünden eşek, domuz, yahudi, mecusî ve kadın geçerse bunlar, namazı böler. Namazın bölünmemesi için onun önünden bunların bir taş atımlık uzaktan geçmesi yeterlidir."

1622-Diğer rivâyet: "Namazı, (kılanın önünden geçtiği takdirde) hayızlı kadın ve köpek böler (bozar)."

1623-Diğer rivâyet: "(Arada sütre bulunmadan) uyuyanların, halka halinde bulunanların ve konuşanların arkasında namaz kılmayın!"

1624-Diğer bir rivâyet: "Peygamber (sav) (birgün) namaz kılıyordu; bir oğlak önünden geçmeye yeltendi. O (sav) de onun geçmesini engellemeye çalıştı."

1625-Diğer rivâyet: İbn Ömer ve İbnü'l-Âs'dan: "Bir kuzu geldi, (Allah Resûlü (sav)'in) önünden geçmek istedi. Bunun üzerine karnını duvara yapıştıracak kadar sıkıştırarak geçişini önlemeye çalıştı, kuzu O'nun arkasından geçti."

1626-Ebû Hureyre (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Sizden biri namaz kılarken, önüne (sütre olabilecek) bir şey koysun; bulamazsa bir asa (değnek) diksin; onu da bulamazsa bir çizgi çizsin. Bundan sonra önünden geçen (namazına) hiçbir zarar veremez."
Dedi ki: "Kimileri bu çizginin uzunlamasına olması lazımdır, derken; bazıları da enine hilâl gibi olması gerekir, dediler."

1627-Talha b. Ubeydullah (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Sizden birinin önüne semerin arkası (kaşı) gibi (yükseklikte) bir şey koyduğu zaman (ona doğru) namaz kılsın; bundan sonra önünden kim geçerse geçsin, aldırmasın."
Atâ der ki: "Semerin arkası bir arşın veya biraz daha fazla bir yükseklikte dir."

1628-Sebre b. Ma'bed (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Namazda kişiye bir ok bile sütre olabilir. Biriniz namaz kılarsa oku kendine sütre yapsın."

1629-İbn Ömer (ra)'dan:
"Peygamber (sav), bayram günü namaza çıktığı zaman önüne süngü koyar ve ona doğru namaz kılardı; cemaat de arkasında O'na doğru namaz kılarlardı. Seferde de böyle yapardı. Bu nedenle emirler de bunu böyle âdet edindiler."

1630-İbn Ömer (ra)'dan:
"Peygamber (sav), devesini önüne (sütre olarak) koyup ona doğru namaz kılardı."
[Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî. Mâlik de bunu (İbn Ömer'e) mevkuf olarak rivâyet etmiştir.]

1631-el-Mikdâd b. el-Esved (ra)'dan:
"Allah Resûlü (sav)'in namaz kılarken, (sütre olarak) bir sopayı, bir direği veya bir ağacı ya sağ ya da sol tarafının karşısına aldığını gördüm. Hiçbir zaman (bunlardan birini) tam önüne koyup sütre yapmazdı."

1632-Sehl b. Ebî Hasme (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Biriniz bir sütreye doğru namaz kıldığı zaman, ona iyice yaklaşsın ki şeytan (bu sayede) namazını bölmesin."

1633-Ebû Katâde (ra)'dan:
"Peygamber (sav) sırtında Ebu'l-Âs'ın ve kızı Zeyneb'in kızları Ümâme olduğu halde namaz kıldırırdı. Secdeye vardığında onu yere bırakır, kalktığı zaman tekrar sırtına alırdı."

1634-Bir rivâyette: "Peygamber (sav)'i cemaate imamlık yaparken gördüm; Ebu'l-Âs'ın kızı Ümâme boynundaydı; rükûa vardığı zaman yere bırakırdı, secdeden kalktığında tekrar boynuna alırdı."

1635-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri namaz kılarken uyuklarsa, uykusu dağılıncaya dek uyusun, çünkü biriniz uyuklarken namaz kılarsa, istiğfar ederken farkında olmadan kendisine sövebilir."

1636-İbn Abbâs (ra)'dan:

O, Abdullah b. el-Hâris'i, saçı arkadan topuzlu olarak namaz kılarken görmüş ve arkasında durup eliyle saçlarını(n topuzunu) çözmeye koyulmuş. Namaz bittikten sonra İbn Abbâs'a:

"Başımla neden uğraşıyorsun, sana ne bundan?" demiş. İbn Abbâs da şu cevabı vermiş:

"Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

«Böyle namaz kılan kimse, tıpkı elleri arkasına bağlı olarak namaz kılan gibidir»."

1637-Ayrıca ikisi (Ebû Dâvud ve Nesâî) Ebû Saîd el-Makberî'den şöyle naklet-mişlerdir:

Peygamber (sav)'in azatlısı Ebû Râfi, el-Hasan b. Alî'yi, saç örgüsünü ensesine toplamış bir halde ayakta namaz kılarken görmüş ve onu çözmüş.

Hasan ona kızgın bir halde dönüp bakmış. Bunun üzerine Ebû Râfi de şöyle demiş:

"Namazına devam et ve öfkelenme! Çünkü Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Bu (saç örgüsünün kafanın arkasına bağlanması) şeytanın oturma yeri gibidir»."

1638-Abdullah b. el-Erkam (ra)'dan:

O, arkadaşlarına imamlık ederdi. Bir gün namaz vakti gelmiş, kendisi bir hâceti için gitmişti. Dönünce şöyle dedi: Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Biriniz (namaza başlamadan önce sıkışıp) tuvalete gitmek istediğinde önce abdestini bozsun. Sonra (abdest alıp) namaz kılsın."

1639-Onun (*Muvatta*'nın) Zeyd b. Eslem'den rivâyeti: "Biriniz, makadının iki yanını sıkarak namaz kılmasın (yani sıkışık vaziyetteyken namaz kılmasın)!"

1640-Âişe (r.anhâ)'dan:

İbn Ebî Atîk anlatıyor: Âişe'nin yanında el-Kâsım ile bir şeyler konuşuyordum. (Kâsım) Ümmü veled (cariye) oğlu olduğu için konuşması bozuk idi. Âişe şöyle dedi: "Neden bu kardeşimin oğlu (İbn Ebî Atîk) gibi düzgün konuşmuyorsun? Zaten bu konuşmanın sana nereden geldiğini biliyorum; bunu annesi terbiye etmiş, seni de annen terbiye etmiştir." Bunun üzerine Kâsım kızdı ve Âişe'ye kin bağladı. Âişe'nin sofrasının geldiğini görünce, ayağa kalktı; Âişe sordu:

"Nereye?"

"Namaz kılacağım!" dedi. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi:

"Otur! Otur oraya sersem! Çünkü Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Sofra kurulduğu zaman namaz kılınmaz. Bir de tuvalete sıkışan kişi namaz kılamaz»."

1641-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz namaza durduğu zaman, gözlerini yummasın!"

[Taberânî, içinde müdellisin olduğu bir isnâdla.]

1642-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz, elbisesi burnunun üzerinde olduğu halde namaz kılmasın! Çünkü bu şeytanın burnunun ucudur."

1643-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), namazdayken yüzünün terini silerdi."

1644-el-Hasan (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), namazda sakalına dokunurdu."

[Ebû Ya'lâ, Hasan'ın irsâli ile.]

1645-Adiyy b. Sâbit babasından, o da dedesinden:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaz içinde aksırmak, uyuklamak ve esnemek; ayrıca (genelde) hayız olmak, kusmak ve burun kanaması (hep) şeytandandır."

1646-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Namaz olduğu zaman, onu bırakıp da başka bir iş yapma!"

1647-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) gecelerdi. Bilâl O'na seslenirdi. O da yıkanıp çıkardı, namaz kılardı. O'nun namazdaki ağlayışını duyardım."

1648-Mutarrif (b. Abdillah b. eş-Şihhîr), babasından:

"Allah Resûlü (sav)'i namaz kılarken gördüm. Yüreğindeki ağlama sesi, el değirmeninin çıkardığı uğultuyu andırıyordu."

1649-Nesâî'nin lafzı: "İçinden kaynayan kazan sesi gibi ses çıkardı."

CEMAATLE NAMAZ KILMANIN, MESCİDLERE YÜRÜMENİN VE NAMAZI BEKLEMENİN FAZİLETİ

1650-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinin cemaatle namaz kılması, sevap bakımından) tek başına namaz kılmasından yirmibeş derece (daha üstündür."

1651-Buhârî, Müslim ve Nesâî şu fazlalıkla rivâyet ettiler: "Gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında bir araya gelirler." Sonra Ebû Hureyre şöyle dedi:

"Dilerseniz: 'Sabah vakti de namaz kıl! Zira sabah namazına melekler şâhit olur' (İsrâ, 17/78) âyetini okuyun."

1652-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişinin cemaatle namaz kılması, evinde veya çarşıda kıldığı namazdan (sevapça) yirmibeş kat fazladır. Çünkü o, güzel bir abdest alıp sadece (mescidde) namaz kılmak niyetiyle çıkarsa, attığı her adıma karşı bir derece yükseltilir, bir günahı da silinir. Namaz kılarken namazgâhında bulunduğu sürece melekler devamlı olarak onun için şöyle istiğfar ederler: 'Allahım, onu bağışla; Allahım, onu esirge!' Sizden biri namazı beklediği sürece namazdaymış gibi olur."

1653-Bir rivâyet: "Mescide girdiği zaman, namazı beklerken namaz kılıyormuşcasına sevap alır."

1654-Şunu da ekledi: "Allahım, abdestini bozmadıkça ve uygunsuz bir davranışta bulunmadıkça onu bağışla! Tevbesini kabul et!"

1655-Muvatta"da şu ek yer almaktadır: "Namazgâhından kalkıp mescidde namazı beklemeye koyulursa, namazı kılıncaya dek namazda sayılır."

1656-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cemaatle namaz kılmak, tek başına namaz kılmaktan yirmibeş derece daha üstündür."

1657-Ebû Dâvud şunu da ekledi: "Bir çölde rükûunu ve secdesini tam yaparak kılarsa, elli namaz (sevabın)a ulaşır."

1658-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cemaatle namaz kılmak, tek başına namaz kılmaktan yirmiyedi derece üstündür."

1659-Ebû Hureyre ve İbn Abbâs (r.anhumâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim beş vakit namazı cemaatle kılmaya devam ederse, Sırat köprüsünü şimşek gibi geçenlerin başında olur. Ayrıca Allah onu tâbiûnun ilk zümresi içinde diriltir. Hergün hergece ona devam eden, Allah yolunda öldürülen bin şehit gibi ecir alır." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta içinde bir müdellisin olduğu rivâyetle.]

1660-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir köy ya da bir çölde, üç kişi bir arada bulunup da cemaatle namaz kılmazlarsa, anla ki şeytan onlara üstün gelmiştir. Bu nedenle cemaatten ayrılma! Çünkü kurt, sürüden ayrılan koyunu kapar." es-Sâib der ki: "Bununla cemaatle namaz kılmayı kastediyordu."

Rezîn şunu ilâve etti: "İnsanın kurdu şeytandır; onunla başbaşa kaldığında onu yer."

1661-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), namaz kıldırdıktan sonra bir adam geldi; bunun üzerine şöyle buyurdu: "Bununla kim sevap kazanmak ister?" Hemen bir adam kalktı onunla beraber namaz kıldı."

1662-Osmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa yarım gece namaz kılmış gibi olur; kim sabah namazını cemaatle kılarsa bütün gece namaz kılmış gibi olur."

1663-Ebû Dâvud ve Tirmizî:

"Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, yarım gece namaz kılmış gibi; kim de yatsı ve sabah namazını cemaatle kılarsa, bütün bir gece namaz kılmış gibi sevap alır."

1664-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar, yatsı namazında kimlerin hazır bulunduklarını bir bilselerdi, sürünerek bile olsa (cemaate) gelirlerdi."

1665-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim yatsı namazını cemaatle kılıp da mescidden çıkmadan dört rek'at daha kılarsa, Kadir gecesinde işlenen amele denk bir amelde bulunmuş olur."

1666-Übeyy b. Ka'b (ra)'dan:

Bir gün Peygamber (sav) bize sabah namazını kıldırdı ve sordu:

"Falan namazda mıydı?"

"Hayır!" dediler.

"Falan adam bulundu mu?"

"Hayır!" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Bu iki namaz, münafıklara en ağır gelen namazlardır. Bu iki namazda bulunan sevabın büyüklüğünü bilseydiniz, yerde sürünerek dahi olsa (cemaate) gelirdiniz. Birinci saf, meleklerin saffı gibidir. Onun faziletinin ne olduğunu bir bilseniz, önce gelip o saffı kapardınız. Kişinin bir kişi ile namaz kılması, tek başına kılmasından daha hayırlıdır; iki kişi ile kılması, tek kişi ile kılmasından daha hayırlıdır. Ne kadar fazla olursa o oranda Allah'a sevimli olur."

1667-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim kırk gün birinci tekbirini kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa Allah ona iki beraat yazar: Biri ateşten beraat, ikincisi münafıklıktan beraat."

1668-Ömer (ra)'dan:

"Kim kırk gün birinci rek'atı kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa Allah ona ateşten kurtuluş beraatı yazar."

1669-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ona gündüzleri oruçla, geceleri namazla geçirip de cemaat ve cumaya gelmeyen kişi hakkında soruldu; şu cevabı verdi:

"O, ateşte olacaktır."

1670-Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim abdestli olarak evinden farz namazına (cemaate) çıkarsa, ecri ihrama bürünmüş hacının ecri gibi olur. Kim mescide sırf kuşluk namazı kılmak için çıkarsa umre yapan kimsenin sevabı gibi sevap alır. Her iki namaz arasında lüzumsuz sözler söylemeden, gereksiz harekette bulunmadan, bir namazdan sonra öbür namaza (vakte) katılırsa, İlliyyîn'de olanlar arasında yazılır."

1671-Übeyy b. Kâ'b (ra)'dan:

Ensâr arasında evi mescide herkesten daha uzak bir adam vardı. Ama hiçbir namazı kaçırmazdı. Kendisine denildi ki: "Bir eşek satın alsan da karanlıkta ve sıcakta üstüne binip gelsen, daha iyi olmaz mı?" Şu cevabı verdi: "Evimin mescidin yanında olmasını istemem. Çünkü mescide kadar yürüyüşlerimle, aileme dönüşümdeki yürüyüşlerimin (sevabının) yazılmasını arzu ediyorum." Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Allah istediklerinin hepsini sana topluca vermiştir."

1672-Diğer rivâyette: "Allah bütün bunları sana vermiştir. Allah sana dileklerinin tümünü vermiştir."

1673-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Evi) mescidden en uzakta olan, en büyük sevabı kazanır."

1674-Câbir (ra)'dan:

Mescidin yanında yerler boşaldı; Seleme oğulları mescidin yanına taşınmak istediler. Peygamber (sav) onlara şöyle buyurdu: "Duyduğuma göre mescide daha yakın bir yere taşınmak istiyormuşsunuz."

"Evet" dediler.

"Ey Seleme Oğulları! Yurtlarınızda kalın ki adımlarınız(a sevap) yazılsın. Yurtlarınızda kalın ki adımlarınız(a sevap) yazılsın" buyurdu.

Bunun üzerine: "Demek ki taşınmaktan memnun olmayacakmışız" dediler.

1675-Buhârî benzerini Enes'ten naklettiki onda şöyle geçmektedir: "Peygamber (sav) (Selemeoğullarının) Medine'nin dışını ıssız bırakmalarını istemedi."

1676-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Kim yarın Allah'a müslüman olarak kavuşmak isterse, ezan okunduğu yerde beş vakit farz namazı kılmaya devam etsin. Allah, Peygamberinize Sünen-i Hüdâ'yı emir buyurmuştur. Eğer siz cemaatten uzak durup evinde namaz kılan kişi gibi namazlarınızı evlerinizde kılarsanız, Peygamberinizin sünnetini terk etmiş olursunuz. Sünneti terk ederseniz dalâlete düşersiniz.

Herhangi bir müslüman temiz ve güzel bir abdest alıp da bu mescidlerden birine gitmek üzere yola çıkarsa, Allah ona, attığı her adıma karşılık bir sevap yazar, bir derece artırır, bir de günahını düşürür.

Zamanımızda nifakı bilinen münafıktan başka hiç birimiz cemaatı terk etmiyordu. (Hatta hasta olan) bir kimse iki kişi arasında; bacakları yerde sürünerek (mescide) getirilir ve safta durdurulurdu."

1677-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Karanlıkta mescidlere yürüyenlere kıyamet günü tam bir nur (aydınlık) müjdele!"

1678-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazdan sonra (bir sonraki) namaz(ı) bekleyen kişi, Allah yolunda savaşmak için atını güzelce besleyip bir an önce savaşa çıkmak için hazırlanan süvari gibidir."

1679-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendisini namaz ve zikir için mescidlere adayan kimseyi, Allah, gurbetten gelen yakınını sevinç ve güler yüzlü karşılayan kimse gibi yakınlıkla karşılar."

1680-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

«Bu gece Rabbim tarafından biri gelip şöyle seslendi:

"Ey Muhammed!"

"**Lebbeyk ve sa'deyk** (=Buyur, mutluluklar senin olsun)!" dedim.

"Mele-i a'lâ'da bulunanlar ne hususta çekişirler bilir misin?"

"Bilmiyorum!" dedim.

Bunun üzerine elini iki omuzum arasına koydu, hatta serinliğini iki göğsüm arasında (ya da boynumda, dedi) hissettim. O anda gökteki ve yerdekilerin bilgisine ulaştım (ya da Meşrik ile Mağrib arasında bulunanları bildim, dedi) Tekrar sordu:

"Ey Muhammed! Mele-i a'lâ'dakiler ne hususta çekişirler bilir misin?"

"Evet; derecelerde, kefâretlerde, ayakların mescidlere gidişlerinde, zorluk ve güçlüklere rağmen güzel abdest alma hususlarında, namazdan sonra öbür namazı beklemede (çekişirler). Bu nedenle kim beş vakit namaza devam ederse hayır içinde yaşar, hayır içinde ölür. Günahlarından annesinin doğurduğu gün gibi sıyrılır" dedim.

Yine sordu:

"Ey Muhammed!"

"**Lebbeyk ve sa'deyk** (=Buyur, mutluluklar senin olsun)!" dedim. Şöyle dedi:

"Namaz kıldığın zaman şöyle de: **Allahım, senden hayırları işlemeyi, bilinmeyen kötü şeyleri terk etmeyi, yoksulları sevmeyi dilerim! Kullarına bir fitne murad edersen, fitneye uğratmadan beni kendine al!**"

Dedi ki: "Derece kazandıran hususlar; selâmı yaymak, yemek yedirmek, herkes uyurken gece kalkıp namaz kılmaktır".»

CEMAAT, İMAM VE İMAMA UYANLARA AİT HÜKÜMLER

1681-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e görme özürlü bir adam gelip şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! Beni mescide getirecek bir rehberim yok."

Böylece evde namaz kılmak için O'ndan ruhsat istedi. O da ruhsat verdi. Tam arkasını dönüp giderken, seslendi:

"Ezanı duyuyor musun?"

"Evet."

"Öyleyse çağrıya cevap ver (yani namaza gel!)" buyurdu.

1682-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Münafıklara en ağır gelen namaz, yatsı namazı ile sabah namazıdır. Eğer bu namazlardaki fazileti bilselerdi emekliyerek olsun gelir ve onları edâ ederlerdi. Şöyle bir

niyette bulundum; biri kalkıp namaza kâmet getirse, birisi de kalkıp cemaata namaz kıldırsa ben de birtakım adamlarla gidip odun toplasam ve gidip cemaata gelmeyenlerin evlerini yaksam."

1683-Bir rivâyette şu ek bulunmaktadır: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, onlardan (münafıklardan) birisi, (mescidde) yağlı et ya da iki güzel kadın bulunduğunu bilse mutlaka yatsıya cemaata gelirdi."

1684-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav), soğuk gecelerde ya da yağmurlu günlerde, seferde olduğu zaman, müezzine şöyle seslenmesini emrederdi: "Dikkat, namazlarınızı evlerinizde (çadırlarınızda) kılın!"

1685-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim ezanı duyup da kendisini bir özür alıkoymadığı halde cemaate katılmazsa, kıldığı namaz kabul edilmez." "(Geçerli) özür nedir?" diye sordular. "Korku ya da hastalık" buyurdu.

1686-Ebû Mes'ûd el-Bedrî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cemaate Allah'ın Kitabını en iyi okuyan imamlık etsin. Eğer kıraat hususunda eşit olurlarsa, hicret bakımından en eski olan imamlık etsin. Hicrette de eşit olurlarsa, hangisi daha yaşlı ise o imamlık etsin. Kişiye kendi idaresi altında bulunan (ev sahibi olduğu) yerde imamlık edilmez, koltuğuna (ya da makamına) da izni olmadan oturulmaz."

1687-Diğer bir rivâyet: "Kişiye; evinde, ya da makamında imamlık yapılmaz. Koltuğuna (ya da sofrasına) izni olmadan oturulmaz."

1688-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim Allah'ın Kitabını kendisinden daha iyi okuyan biri bulunduğu halde cemaate imamlık ederse, kıyamet gününe kadar zillette olur."

1689-Mâlik b. el-Huveyris (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri bir kavmi ziyaret ettiğinde, sakın onlara (imam olup) namaz kıldırmasın."

1690-Amr b. Seleme (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e giden insanlar obamızdan geçerlerdi. Dönüşlerinde "O şöyle dedi, böyle buyurdu" diyerek bize bildirirlerdi. Henüz çocuktum. Onlardan bu yolla epey Kur'ân (ayeti) ezberledim.

Babam kabilesinden bir grupla, Peygamber'e giderken, beni de götürdü. Onlara namazı öğretti ve buyurdu ki: "En güzel okuyanınız size imamlık etsin." Kur'ân'dan epey âyet ezberlediğim için onların (kavmimin) en iyi okuyanları bendim. Bu yüzden namazda beni öne geçirirlerdi, üzerimde küçük bir cübbe vardı, secdeye vardığım zaman avret yerim açılırdı. Bunun üzerine (cemaaatten) bir kadın şöyle dedi: "Okuyucunuzun avretini örtseniz de görmesek, olmaz mı?"

Bunun üzerine Ummânî bir gömlek satın aldılar. İslâmı kabul ettikten sonra o günkü kadar hiç sevinmemiştim. Henüz yedi veya sekiz yaşındayken imamlık ederdim.

1691-İbn Ömer (ra)'dan:

"İlk muhâcirler Medine'ye geldiklerinde aralarında Ömer bulunduğu halde, Huzeyfe'nin azatlısı Sâlim onlara imamlık ederdi."

1692-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Kölesi Zekvân, mushaftan okuyarak ona imamlık ederdi."

1693-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), görme özürlü olduğu halde İbn Ümmi Mektûm'u kendi yerine bırakıp halka imamlık yaptırmıştır."

1694-Ümmü Varaka bn. Nevfel (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Müsaade et de seninle beraber harbe çıkayım. Hastalara bakar, yaralıları tedavi ederim; belki Allah bana şehitlik nasip eder."

Allah Resûlü (sav) ona şöyle buyurdu:

"Evinden çıkma! Allah sana şehitliği nasip eder." Ona (henüz ölmeden) "şehîde" denirdi. Kur'ân okurdu. Bir gün Allah Resûlü (sav)'den evinde bir müezzin edinmesine izin vermesini rica etti. Ona izin verdi. Bir köle ile cariyeye ölümü halinde hürriyet sözü vermişti. Bu ikisi (bir) gece kalkıp onu kadifesiyle boğarak öldürdüler. Sonra oradan kaçıp gittiler. Sabah olunca, Ömer namazı kıldırdıktan sonra şöyle dedi: "Onların (katillerin) nerede olduğunu bilen varsa gitsin getirsin."

Bilenler gidip getirdiler. Ömer, ikisini Medine'de astırdı. Medine'de ilk idam edilenler onlar olmuştur.

Diğer rivâyette: "Öte yandan Allah Resûlü (sav) onu (Ümmü Varaka'yı) evinde ziyaret eder, ev halkına onun imamlık etmesini emrederdi."

Abdurrahman (b. Hallâd) der ki: "Onun (sözkonusu) müezzinini ben gördüm, yaşlı bir adamdı."

1695-Ömer el-Ensârî 'den:

Vâsile b. el-Eska'ya Kaderî birinin arkasında namaz kılmak hakkında sordum; "Onun arkasında namaz kılma! Şahsen onun arkasında namaz kılsam (namazı) mutlaka tekrar ederim," dedi.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

1696-Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her valiye (kumandana) itaat et ve her imamın arkasında namaz kıl! Ashâbımdan hiç birine sövme!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de içinde kopukluk (inkıta') bulunan bir senedle.]

1697-Tay kabilesinden bir şeyhten:

İbn Mes'ûd, mescidimize uğradı. Cemaatten bir adam öne geçip imamlık yaptı; Fâtihatü'l-Kitâb sûresini okudu. Sonra şunu okudu: "Rabbimizin evini ziyaret ederiz, borçlarımızı öderiz." Adamın (okuması) iniş yapan bağırtlak kuşlarını andırıyordu. Bunun üzerine Abdullah: **"Son dinde biz bunu duymadık. Bu ancak bir uydurmadır"** (Sâd sûresi, 38/7) meâlindeki ayeti okudu ve orayı terketti. [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. Taylı şeyh hakkında ileri geri konuşulmuştur.]

1698-Ubeydullah b. Adiyy (b. Hiyâr) (ra)'dan:

Osmân'a, muhasara altındayken dedi ki: "Sen bütün insanların imamısın. Başına gelenleri gördün. Senden sonra bize fitne imamı namaz kıldıracak, onun arkasında namaz kılmaktan çekiniyoruz, ne dersin?" Şu cevabı verdi: "Namaz insanların yaptıkları en güzel şeydir. İnsanlar iyi davranırlarsa sen de onlara iyi davran! Kötü davranırlarsa, kötülüklerinden uzak dur!"

1699-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç kimsenin namazı kabul olunmaz. Cemaatı tarafından istenmeyen imam, namaza vaktinde gelmeyen kişi; hür insanları köle edinip onları köle gibi kullanan kişi."

1700-Ebû Umâme (ra)'dan:

"Üç kişi vardır ki, namazları kulaklarını geçmez:

Efendisine dönünceye dek kaçan köle; kocası kendisine öfkeli olarak geceleyen kadın; cemaati tarafından istenmeyen imam."

1701-Câbir (ra)'dan:

Muâz (ra), Peygamber (sav) ile namaz kılar, sonra döner halkına namaz kıldırırdı. Bir defasında Peygamber (sav), yatsı namazını biraz geç kıldırdı; Muâz halkına dönüp yatsıyı kıldırmaya başladı. Bakara sûresini okumaya koyulunca, birisi dayanamayıp cemaatten ayrıldı, kendi başına namaz kıldı. Bu defa cemaatten biri (namazdan sonra) ona: "Sen münâfık oldun!" dedi. Adam: "Ben, münafık olmadım! dedi ve doğru Peygamber (sav)'e varıp şöyle dedi: "Muâz sizinle beraber namaz kılıyor, sonra dönüp geliyor ve halkına namaz kıldırıyor. Bir de Bakara sûresini okuyor." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), Muâz'a şöyle dedi: "Ey Muâz, sen dinden soğutan mısın? Şunu oku, şunu oku (yani kısa oku)!"

[Ebu'z-Zübeyr dedi ki: "**Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ, Ve'l-leyli izâ yeğşâ** (gibi sureleri)."]

1702-Diğer rivâyet:

Peygamber (sav) adama dedi ki: "Ey yeğenim! Nasıl namaz kıldırırsın?"

"Fâtihatu'l-Kitâb'ı okuyup, Allah'tan cenneti diler, cehennemden O'na sığınırım. Zira ben, ne senin, ne de Muâz'ın (bence) anlaşılmayan duanızı bilmiyorum. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Ben ve Muâz, (cennete girmek ve ateşten korunmak) için dua ederiz."

1703- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri insanlara namaz kıldırdığı zaman, kısa tutsun, çünkü aralarında güçsüz, hasta ve yaşlı insanlar olabilir."

1704-Bir rivâyette şu ilâve yer almaktadır: "İşi olan da bulunabilir."

1705-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaza duruyorum, uzatmak (kıyamı uzun tutmak) istiyorum; ama bir çocuğun ağlamasını duyunca kısa kıldırıyorum, çünkü annesinin onun ağlamasına dayanamadığını biliyorum."

1706-Sâlim Ebu'n-Nadr (ra)'dan:

"Mescidde kâmet getirildiğinde, Allah Resûlü (sav), cemaati az bulduğu zaman oturup namaz kılmazdı. Çok bulduğu zaman hemen kıldırırdı."

1707-el-Muğîre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmam farz namazını kıldırdığı yerde, oradan ayrılıp başka yere gitmedikçe (nafile) kılmasın."

1708-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz (namaz kıldığı yerin) sağından veya solundan biraz ileriye ya da biraz geriye gitmek (suretiyle birçok mahalde namaz kılamaz mı?"

1709-Buhârî de ondan merfû olarak rivâyet ediyor: "İmam (farz kıldırdığı) mahallinde nafile kılamaz."

(Ancak bu rivâyet) sahîh değildir.

1710-Onun (Buhârî'nin) Nâfi'den naklettiği rivâyeti: "İbn Ömer farz kıldığı yerde (sünnet) de kılardı. Kâsım da böyle yapardı."

1711-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), selâm verdikten sonra biraz beklerdi ki, erkekler kalkmadan önce kadınlar oradan ayrılabilsinler."

1712-Sevbân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey vardır ki; onları yapmak kimseye helâl olmaz: Cemaate namaz kıldıran imam, cemaati dışlayıp yalnız kendisi için dua edemez. Ederse onlara ihânet etmiş olur. İzin verilmedikçe bir kimse başka birinin evinin içine bakamaz. Bakarsa onlara ihanet etmiş olur. Tuvaleti gelmiş kimse de rahatlayıncaya kadar namazı kılamaz."

1713-Ebû Katâde (ra)'dan:

Peygamber (sav)'le birlikte namaz kılarken, (cemaatle kılınan namaza yetişmeye çalışan) bazı insanların gürültülerini duydu. Namazdan sonra onlara sordu:

"Neden böyle yaptınız?"

"Namaza biran önce yetişmek istedik!"

"Böyle yapmayın; (namaza) sükûnetle gelin, yetişebildiğinizi kılın, yetişmediğinizi (imam selâm verdikten sonra) tamamlayın!"

1714-Ebû Kâtade (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaza kâmet getirildiği zaman, beni sahanlığımdan çıkmış olarak görmedikçe ayağa (namaza) kalkmayın!"

1715-Ebû Bekre (ra)'dan:

O, Peygamber (sav) henüz rükûda iken geldi ve (namaza yetişmek maksadıyla) saffa katılmadan hemen rükûa vardı. Bunu Peygamber (sav)'e anlatınca, şöyle buyurdu: "Allah senin (namaz kılmaya olan) hırsını artırsın, namazını tekrar etme!"

1716-Mâlik (ra)'dan:

"İbn Mes'ûd, imama (mutlaka) yetişmek istediği zaman, (önce) rükûa eğilirdi, (sonra) o halde iken yürüyerek saffa katılırdı. Zeyd b. Sâbit de onun gibi yapardı."

1717-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Biriniz rükûa varıp da (o halde iken) saffa yürüyüp, onlar henüz başlarını rükûdan kaldırmadan önce yetişirse o rek'at geçerli sayılır; saffa yetişmeden önce başlarını kaldırmışlarsa o rek'at sayılmaz." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de; isnâdında Zeyd b. Ahmer adlı Râvi vardır.]

1718-Âmir eş-Şa'bî'den, dedi ki:

İmamın arkasındaki cemaat: "**Semiallahu limen hamideh**" demesin; "**Rabbenâ leke'l-hamd**" desin.

1719-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

Peygamber (sav), Amr b. Avf oğullarının arasında bir anlaşmazlık olduğunu duydu. Bazı kimselerle birlikte onları barıştırmaya gitti.

Dönmesi gecikti. Namaz vakti gelmişti. Bilâl, Ebû Bekr'e gidip: "Cemaate imamlık eder misin?" dedi. "Evet" deyince, Bilâl kâmet getirdi. Ebû Bekr öne geçti. Tekbir aldı, cemaat de arkasından tekbir aldılar. Derken Allah Resûlü (sav), çıkageldi ve saflar arasından yürüyerek (birinci) saffa katıldı. Cemaat el çırpmaya başladılar. Ebû Bekr ise hiç aldırmadı. Cemaatin el çırpması çoğalınca, Ebû Bekr geriye bakmak zorunda kaldı; Allah Resûlü (sav)'i görünce, geri çekilmek istedi, Allah Resûlü (sav) ona yerinde dur, diye işaret etti. Ebû Bekir ellerini kaldırdı. Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra geri çekilerek birinci safta durdu. Peygamber (sav) de bunun üzerine öne geçip namazı kıldırdı. Namaz bitince, cemaate dönüp şöyle buyurdu: "Ey cemaat! Birisi öne geçip size namaz

kıldırmak istediğinde neden el çırpıyorsunuz? (Alkış tutuyorsunuz?) Alkış kadınlara has bir şeydir. Kişi eğer imamı uyarmak isterse «**Sübhanallah!**» desin. Çünkü bunu duyan kimse hemen geriye bakar."

Sonra Ebû Bekr'e dedi ki: "Ey Ebû Bekr! Sana işaret ettiğim zaman seni namaz kıldırmaktan alıkoyan şey ne oldu?"

Ebû Bekr: "Kuhâfe'nin oğlunun Resûlullah (sav)'in önünde (ona) namaz kıldırması yaraşmaz" dedi.

1720-Diğer rivâyette: Peygamber (sav), Bilâl'e buyurdu ki: "Ey Bilâl! İkindi vakti girip de ben gelmezsem, Ebû Bekr'e söyle cemaate namazı kıldırsın."

Benzerini rivâyet etti.

Onda ayrıca şu açıklama geçer: "(Hadiste geçen) **tasfîk**: Sağ elin iki parmağı ile sol elin avucuna vurmaktır."

1721-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), onları namaza teşvik etti ve kendisi namazdan ayrılmadan önce onların da ayrılmamalarını emretti."

1722-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"İmam şaşırırsa ona (sözle) müdahele etmesinler. Çünkü bu, bir konuşmadır."

1723-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

Peygamber (sav), bize kıraati sesli olan namazlardan birini kıldırdı; bir an kıraatte şaşırıverdi. Namazı bitirince bize dönerek şöyle buyurdu: "Ben sesli okuduğum zaman siz de okuyor musunuz?"

Bazımız: "Evet öyle yapıyoruz" dedik.

"Böyle yapmayın! Ben de bana ne oldu ki Kur'ân beni (başka âyete) çekiyor diyorum. Sesli okuduğum zaman, Ümmü'l-Kur'ân olan (Fatihâ)'nın dışında Kur'ân'dan hiçbir şey okumayın!"

1724-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), sesli namazların birini bitirdikten sonra buyurdu ki: "İçinizden biri benimle birlikte okudu mu?" Bir adam: "Evet" deyince, şöyle buyurdu: "Ben de içimden diyorum ki, neden Kur'ân beni (başka âyete) çekiyor?" İnsanlar bunu duyduktan sonra bir daha sesli namazlarda imamın arkasında okumadılar.

1725-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Peygamber (sav), öğle namazını kıldırırken biri arkasında (sesli olarak) "**Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ**"yı okumaya koyuldu. Namaz bittikten sonra: "Hanginiz okudu?" diye sordu:

Bir adam: "Ben okudum!" deyince, şöyle buyurdu:

"Birinizin beni o sûreye çektiğini anlamıştım."

1726-İbn Ömer (ra)'dan:

"Sesli namazlardan bazı rek'atları imamla kılamadığı zaman, imam selâm verdikten sonra kıldığı rek'atları sesli okuyarak tamamlardı."

1727-Şebîb b. Ravh'den, o da bir sahâbîden:

Peygamber (sav), bize sabah namazı kıldırırken Rûm sûresini okudu. Şaşırdı, namazı bitirince buyurdu ki: "Ne oluyor bazı insanlara da abdesti güzel almıyorlar? Kur'ân'da şaşırmamıza onlar sebep olmuştur."

1728-Müsevver b. Yezîd el-Mâlikî (ra)'dan:

Peygamber (sav) namazda sesli okurken bir âyeti okumayıp atladı. (Namazdan sonra) Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resûlü ! Falan âyeti okumadın?" Şöyle buyurdu:

"Onu bana hatırlatmanız gerekmez miydi?"

Adam: "Âyetin neshedildiğini sanmıştım" dedi.

1729-Mâlik'ten, dedi ki:

Bana ulaştığına göre Peygamber (sav), cemaate sesli namaz kıldırırken, bir âyeti okumayarak atladı. (Namazdan) sonra sordu:

"Ey fülan! Bu sûreden bir şey eksilttim mi?"

"Bilmiyorum" deyince, başka birine, hatta iki veya üç kişiye daha aynı soruyu sordu, hepsi de: "Bilmiyoruz!" deyince: "Übeyy aranızda mı?" diye sordu.

"Evet" dediler.

"Bunu ancak o bilir" buyurdu ve sordu: "Ey Übeyy! Okumadığım bir âyet oldu mu?"

"Evet, falan âyeti."

"Neden hatırlatmadın?"

"Onun neshedildiğini ya da ref' edildiğini sandım" dedi.

Peygamber (sav) daha sonra şöyle buyurdu: "Ne oluyor bu insanlara ki, kendilerine Allah'ın Kitabı okunuyor da, kendilerine ne okunduğunu bilmiyor ve okunmadan unutulanın da farkında olamıyorlar. İşte tıpkı bunun gibi İsrailoğullarının kalplerinden, Allah'ın azameti çıkartıldı, yalnız bedenleri hazır bulundu da kalpleri başka yerlerde dolaştı. Şu kesindir ki: Kalbi bedeniyle birlikte hazır bulunmadıkça, Allah kulun amelini kabul etmez."

1730-İbn İshak (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namazda (şaşıran) imama (telkin için) hatırlatılmaz!"

1731-İbn Ömer (ra)'dan:

Bir adam ona sordu: "Ben evimde namaz kılıyor, mescidde imama yetişiyorum; onunla namaz kılabilir miyim?" Ona "Evet" deyince, adam sordu: "Bu iki namazımın hangisini esas namazım sayayım?"

"Onlar senin midir? Onlar Allah içindir. Hangisini dilerse onu sayar."

1732-Yezîd b. Âmir (ra)'dan: Dedi ki:

Allah Resûlü (sav)'e geldim namaz kılıyordu. Oturdum ve namazlarına katılmadım. Selam verip beni otururken görünce, sordu:

"Sen müslüman olmadın mı, ey Yezîd?" Cevap verdim:

"Ey Allah Resûlü! Ben müslüman oldum."

"Peki neden bizimle beraber namaz kılmadın?"

"Evimde kılmış ve namaz kıldığımı sanmıştım" dedi.

"Gelip de insanları namaz kılarlarken görürsen onlarla beraber yine namaz kıl! Daha önce kıldığın namaz senin için nâfile olur, bu ise farz namazdır" buyurdu.

1733-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Başınıza kimi valiler gelip de namazları vaktinde kılmadıkları zaman haliniz nice olacaktır?" Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü, öyle bir zamana ulaşırsam bana ne tavsiye edersiniz?"

"Namazını vaktinde kıl, sonra onlarla kılacağın namazı kendine nâfile yaparsın."

1734-Süleyman b. Meymûn'dan, dedi ki:

Balât'ta İbn Ömer'e vardım; halk namaz kılıyordu. Dedim ki: Sen onlarla namaz kılmıyor musun? Şu cevabı verdi:

Ben namaz kıldım; Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Bir namazı, günde iki kere kılmayın!"

1735-Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer derdi ki: "Kim akşam veya sabah namazlarını (yalnız) kılıp da sonra

her ikisinde imama yetişmişse, (önce kıldığı) o iki namazı (imamla) tekrar kılmasın."

1736-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(İmamlar) size namaz kıldırırlar. Şayet doğru kılarlarsa lehinizedir. Hata ederlerse, siz (namazın) sevab(ını) alırsınız, vebâli ise onlara olur."

1737-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Namaza kâmet getirildiği zaman, farz namazdan başka hiçbir namaz kılınmaz!"

1738-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Ebû'ş-Şa'sâ der ki: Mescidde Ebû Hureyre ile beraber oturuyorduk; müezzin ezan okudu. Bir adam kalkıp yürüdü, mescidden çıkıncaya kadar Ebû Hureyre onu gözüyle takip etti ve sonra şöyle dedi: "İşte bu adam, Ebu'l-Kasım (sav)'e âsi gelmiştir."

SAFLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER VE İKTİDÂ (İMAMA UYMA)NIN ŞARTLARI

1739-Ebû Mes'ûd el-Bedrî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), omuzlarımıza dokunur ve şöyle buyururdu: "Düzgün durun, ayrı ayrı hizalarda durmayın ki kalpleriniz birbirinden ayrılmasın. Benim hemen arkamda içinizden aklı başında dirâyet sahipleriniz dursun. Sonra (ilim ve fıkıhca) onları takip edenler, sonra (ilimce) onları takip edenler dursun."

Ebû Mes'ûd (yanındakilere) dedi ki: "Siz bugün (saf tutmasını bilmiyorsunuz) son derece ihtilâf üzeresiniz."

1740-İkisi (Müslim ve Ebû Dâvud) ve Tirmizî, İbn Mes'ûd'dan benzerini rivâyet etmişlerdir ki onda şöyle geçmektedir:

"(Namazda arkamda bâliğ ve akıllı olanlar bulunsunlar) Sonra onlara yakın durumda bulunanlar. Ayrıca sokaklardaki bağrışıp çağrışmalardan da kaçınınız" buyurdu.

1741-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile (gece) namaz kıldım. Sol tarafında durunca perçemimden tutup beni sağına aldı."

1742-Ferve'nin kölesi Mes'ûd'dan:

"Namaz vakti gelince Allah Resûlü (sav) namaza durdu, Ebû Bekr de O'nun sağına durdu. İslâm'ı bildiğim günden beri ben onlarla beraberdim. Yanlarına vardım, hemen arkalarında durdum, Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr'i eliyle göğsüne vurarak geriye itti, o da biraz geri gelip yanımda durdu. Böylece ikimiz de Allah Resûlü (sav)'in arkasında durmuş olduk."

1743-Ebû Mâlik el-Eş'arî (ra)'dan: "Size Allah Resûlü (sav)'in namaz şeklini anlatayım mı? Allah Resûlü (sav), namaza kâmet getirtti; saf teşkil etti. Onların arkasına erkek çocuklarını, onların arkasına da kadınları saf yaptı. Sonra onlara namaz kıldırdı."

1744-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Ben, Allah Resûlü (sav)'in yanında namaz kıldım, Âişe de arkamızda durup bizimle birlikte namaz kıldı."

1745-Semure b. Cündeb (ra)'dan: "Allah Resûlü (sav), bize üç kişi olduğumuz zaman birimizin ileriye geçip diğerlerine namaz kıldırmasını emretti."

1746-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Erkeklerin oluşturduğu safların en hayırlısı ilk saftır, en kötüsü ise (sevap bakımından) sonuncu saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı en son saftır; en kötüsü ise ilk saftır."

1747-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Saflarınızı düzeltin! Çünkü safların düzeltilmesi namazı tamamlayan unsurlardandır."

1748-Diğer rivâyet: "Saflarınızı sıklaştırın, aralarını yaklaştırın, boyunların hizası aynı olsun. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki şeytanı görüyorum, aranıza giriyor, safların arasına sanki küçük siyah bir koyun gibi sızıyor."

1749-Diğer rivâyet: "Safları düzgün tutun, safları düzgün tutun, safları düzgün tutun! Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizleri arkamda tıpkı önümdeymiş gibi görüyorum."

1750-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Safları doğru yapın. Omuzları aynı hizada tutun. Boşlukları doldurun. (Saflarınızı düzeltmek isteyen) kardeşlerinizin el hareketlerine yumuşak karşılık verin. Şeytana açıklık bırakmayın. Kim bir saffı doldurursa Allah ona ulaşır; kim (de saffı) keserse Allah da onu (rahmetinden) keser."

1751-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim safta bir açığı kapatırsa, Allah da onun bir derecesini yükseltir, ayrıca onun için cennette bir köşk bina eder."

1752- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki: "Birinci saffa katılmalı ve o saffın da sağ tarafında bulunmalısınız. Sütunlar arasında namaz kılmaktan da kaçının." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *el-Kebîr*'inde zayıf bir isnâdla.]

1753-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim mescidin sol tarafını cemaati az olduğu için katılmak suretiyle imar ederse (safı tamamlarsa) iki ecir alır." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de isnâdında yer alan bir müdellis kanalıyla.]

1754-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Sütunlar arasında bir, iki kişinin namaz kılması kerih görülmüştür."

1755-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim safta bir açıklık görürse, bizzat kendisi kapatsın. Bunu yapamadığı takdirde (ondan sonra gelen) omzuna basarak (saftaki boş yere) geçsin. Böyle yaptığında o kimseye saygısızlık etmiş de olmaz."

1756-Abdulhamîd b. Mahmûd'dan:

Bir valinin arkasında namaz kıldık. Cemaat bizi sıkıştırınca sütunların arasında kıldık. Namazı bitirince Enes (ra) şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav) zamanında bundan (sütunlar arasında saf tutmaktan) kaçınırdık."

1757-Vâbısa b. Ma'bed (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), saftan ayrılıp yalnız başına namaz kılan bir adam gördü ve ona namazını tekrar etmesini söyledi."

1758-el-İrbâd b. Sâriye (ra)'dan:

"Peygamber (sav), birinci saftakiler için üç kere, ikinci saftakiler için bir kere salât (istiğfâr) ederdi."

1759-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kısım insanlar devamlı olarak birin

ci saftan geri dururlar, Allah da onların ateşten çıkmalarını geri bırakır (geciktirir)."

1760-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim, kimseye eza vermeyeyim diye birinci saffı terkederse, Allah ona birinci saffın ecrinin bir katını verir."

1761-el-Berâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) safların arasına girer, göğüslerimizi ve omuzlarımızı tutup düzeltir ve şöyle buyururdu: "İlerili gerili durmayın ki, kalplerinizde anlaşmazlık meydana gelmesin."

1762-Hittân b. Abdillah er-Rakkâşi (ra)'dan:

Ebû Mûsa bize namaz kıldırıp ka'deye oturunca, cemaatten biri şöyle dedi:

"Namaz, zekat ve iyilikle beraber zikredildi." Ebû Mûsa selâm verince sordu: "Bu sözü kim söyledi?" Cemaat sustu. O (Ebû Mûsa) şöyle dedi: "Ey Hittân! Yoksa bu sözü sen mi söyledin?" "Hayır, ancak bu sözden dolayı beni azarlamandan korkmuştum." Bunun üzerine Ebû Mûsa şöyle dedi:

Allah Resûlü bize namazımızı ve takip edeceğimiz yolu öğreterek şöyle buyururdu:

"İmam ancak kendisine uyulmak içindir. Tekbir aldığı zaman siz de tekbir alın! «**Ğayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn**» dediği zaman siz de «**Amîn!**» deyin ki Allah da size icabet etsin (duanızı kabul etsin). Rükûa vardığında siz de rükûa varın, secdeye gittiğinde siz de secdeye gidin, secdeden başını kaldırdığı zaman siz de başınızı kaldırın! İmam sizden önce secde eder, sizden önce başını kaldırır." Allah Resûlü buyurdu: "İşte öteki(ler) de böyledir."

1763-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

«İmam kendisine uyulmak için görevlendirilmiştir. Tekbir aldığında siz de tekbir alın. Rükû ettiği zaman siz de rükû edin. "**Semiallahu limen hamideh**" dediği zaman siz "**Allahümme rabbenâ leke'l-hamd**" deyin. O ayakta namaz kılarsa siz de ayakta namaz kılın; o otururak namaz kılarsa siz de otururak namaz kılın!»

1764-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) attan düştü ve sağ tarafı soyuldu; ziyaretine gittik. Namaz vakti geldi, otururak namaz kıldı, biz de O'na uyup otururak namaz kıldık. Namaz bitince, şöyle buyurdu: "İmam ancak kendisine uyulmak için görevlendirilmiştir. Rükûa vardığı zaman, siz de rükûa gidin. Secde ettiğinde siz de secde edin, başını kaldırdığında siz de başınızı kaldırın. «**Semiallahu limen hamideh**» dediği zaman, siz «**Rabbenâ ve leke'l-hamd**» deyin. Otururak namaz kıldığı zaman, siz de otururak namaz kılın!"

1765-Buhârî'deki ifade: "Otururak namaz kıldığında, siz de otururak namaz kılın" sözü eski hastalığındaydı. Ancak öldüğü hastalığında kendisi otururak namaz kılmış, cemaat ise arkasında ayakta namaz kılmış ve onlara oturmalarını emretmemiştir. O'nun her zaman son hareketi dikkate alınır. O'nun son hareketi böyle olmuştur.

1766-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav) "**Semiallahu limen hamideh!**" dediği zaman (peşinden) "**Rabbena ve leke'l-hamd**" derdi.

1767-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz, rükû ve secdede imamdan önce başını kaldırdığı zaman, Allah'ın onun başını merkep başı, suretini de merkep sureti kılmasından korkmaz mı?"

1768-Taberânî'nin, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde: "Allah'ın onun başını köpek başına dönüştürmesinden" ifadesi geçmektedir.

1769-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Dedi ki: "İmamdan önce, başını kaldırıp indiren kimsenin alnı şeytanın elindedir."

1770-el-Berâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in arkasında namaz kılardık; «**Semiallahu limen hamideh**» dediği zaman, Allah Resûlü (sav) alnını yere koyuncaya kadar, içimizden kimse belini eğmezdi."

1771-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim imamla beraber namazın bir rek'atına yetişirse namazın tamamına yetişmiş demektir."

1772-Ebû Dâvud'un lafzı: "Biz secdede iken geldiğiniz zaman secde edin, ama onu (rek'at) saymayın. Kim de rek'ate yetişirse namaza yetişmiş sayılır."

Bunun benzeri bir rivâyet de mevkûf olarak *Muvatta*'da yer almıştır.

1773-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Bir kimse imamla kılınan namazın bir kısmını kaçırırsa, imama yetiştiği namazın sonu kılar."

1774-Ayrıca onun leyyin bir isnâdla şöyle bir rivâyeti de bulunmaktadır: "Cündeb ile Mesrûk, akşam namazının bir rek'atına yetiştiler. İmamın arkasında Cündeb okudu, Mesrûk ise okumadı. İmam selam verince, kalkıp (kaçırdıkları rek'atları) kılmaya koyuldular. Mesrûk ikinci ve üçüncü rek'atte oturdu; Cündeb ise oturmadan ikincide kalktı. Namazdan ayrılınca, bu meseleyi aralarında görüştüler. Sonunda İbn Mes'ûd'a başvurdular. O da cevaben şöyle dedi: "Hepsi doğru yapmıştır. Ama ben olsam Mesrûk'un yaptığı gibi yapardım."

1775-Hemmâm b. el-Haris (ra)'dan:

Huzeyfe, Medayin şehrinde, yüksekçe bir mahalde cemaate imamlık etti. Ebû Mes'ûd, gömleğinden tutup geri çekti. Namazı bitirince (Ebû Mes'ûd) şöyle dedi: "Bilmiyor musun; onlar (ashâb) bundan (cemaatten yüksek yere durmaktan) menedildiler." (Huzeyfe): "Evet, beni çektiğin zaman hatırladım" diye cevap verdi.

1776-Ammâr (ra)'dan:

Medâyin'de yüksekçe bir yerde halka imamlık yaptı, cemaat aşağıdaydı. Huzeyfe yanına giderek elinden tuttu. Ammâr da ona uydu ve böylece (Huzeyfe) onu aşağıya indirdi. Namazı bitirince Huzeyfe şöyle dedi:

Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duymadın mı:

"Biriniz insanlara imamlık ettiği zaman, onlardan yüksek bir yerde durmasın!"

Ammâr cevap verdi: "İşte bu yüzden elimden tuttuğun zaman sana uydum, ardından gelip aşağıya indim."

1777-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

Ona (Allah Resûlünün) minberin(in) neden yapıldığı soruldu. Cevaben şöyle dedi: "O, ılgın ağacından yapılmıştı. Onu, falan hanımın azatlı kölesi Resûlullah (sav) için yapmıştı. Yapılıp yerine konulduğunda üstüne çıktı, kıbleye karşı durup tekbir getirdi. Cemaatle namaza durdu. Okudu, rükûa gitti, cemaat de arkasından rükûa gitti; sonra başını kaldırdı, (kıbleden yüzünü çevirmeden) gerisin geri gitti ve yere secde etti. Sonra minbere döndü. Aynısını yaptı. İşte minberin kıssası budur."

SEHİV, TİLÂVET VE ŞÜKÜR SECDELERİ

1778-Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (ra)'dan:

"Peygamber (sav) öğle namazının ikinci rek'atında oturmadan (kıyama) kalktı. Namazını bitirdiğinde, iki secde yaptıktan sonra selâm verdi."

1779-Bir rivâyette: "İkinci rek'at(ta oturması gerektiği halde kıyam)a kalktı. (Namazın bitiminde) secde etti." Benzerini rivâyet etti.

1780-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz namazında şüpheye düşüp de üç mü, dört mü kıldığını bilmezse, şüpheyi atsın, kanaat getirdiği şey üzerine namazını tamamlasın; sonra selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer (hakikatte) beş kılmışsa namazı (bu iki secde ile) çift (rek'atlı) olmuş olur. Eğer dördü eksiksiz tam kılmışsa, yaptığı bu iki secdeyle şeytanın burnunu sürtmüş olur."

1781-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Eğer namazı tam ise (şüpheye kapılarak kıldığı bir) rek'at nâfile olur. Yaptığı iki secdeyle ise şeytanın burnunu sürtmüş olur."

1782-Abdurrahman b. Avf (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz, namazında şüphe edip bir mi, iki mi kıldığını bilemezse, bir kabul edip üzerini tamamlasın. İki mi yoksa üç mü kıldığını bilemezse o zaman, ikinin üzerine tamamlasın. Üç mü yoksa dört mü kıldığını bilemezse o zaman üç üzerine kılsın. Ve selâm vermeden iki secde yapsın."

1783-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) öğleden sonra kılınan namazlardan birini —Muhammed (b. Sîrîn) dedi ki: Zann-ı gâlibimce ikindi namazını— iki rek'at kıldı. Sonra selâm verdi, sonra mescidin önünde duran bir kütüğe doğru yönelip elini üzerine koydu. Cemaatin arasında Ebû Bekr ile Ömer de vardı. Ama O'na söylemeye çekindiler. Cemaatin çabuk çıkanları: "Galiba namaz kısaltıldı" dediler. Peygamber (sav)'in Zü'l-Yedeyn adını verdiği bir şahıs sordu:

"Ey Allah Resûlü! Unuttun mu, yoksa namaz mı kısaltildı?" Cevap verdi:

"Ne unuttum; ne de (namaz) kısaltıldı!"

"Evet unuttun!"

"Zü'l-Yedeyn doğru söylemiştir" deyip, kalktı iki rek'at daha kıldı, sonra selâm verdi. Ardından tekbir getirdi, secdesi gibi secde etti ya da biraz uzun yaptı, sonra başını kaldırıp tekbir getirdi.

1784-Diğer rivâyet: Bunun üzerine mescidin kıblesinde bulunan bir (hurma) kütüğüne varıp, öfkeli bir halde sırtını dayadı. Bu sırada Zü'l-Yedeyn: "Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun?" diye sorunca sağına ve soluna bakındı. (Etrafındakilere) "Zü'l-Yedeyn ne diyor?" diye sordu.

Dediler ki: "O doğru söyledi, zira sadece iki rek'at kıldırdın?"

Sonra iki rek'at daha kıldırdı, selâm verdi; sonra tekbir aldı, sonra secdeye vardı, sonra tekbir aldı; secdeden başını kaldırdı, sonra tekrar tekbir aldı, tekrar secdeye vardı, sonra tekrar tekbir getirip secdeden başını kaldırdı.

(Râvi) dedi ki: İmrân b. Husayn'dan bana ulaşan habere göre "Sonunda selâm verdi."

1785-Diğer rivâyet: İbn Sîrîn'e dedim ki: "Sehiv secdesinde(n sonra) teşehhüd var mıdır?" "Ebû Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste yoktur" dedi.

1786-Diğer rivâyet: O ikindi namazını kıldırırken ikinci rek'atta selâm verdi; Zü'l-Yedeyn dedi ki: "Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun?"

"Hiç biri olmadı!" buyurunca, şöyle dedi:

"Bunlardan biri oldu."

1787-Diğer rivâyet: Öğle namazını kıldırırken ikinci rek'atta selâm verdi; Süleymanoğullarından bir adam: "Namaz kısaldı mı?" diye sordu. Benzerini nakletti.

1788-Ebû Bekr b. Süleymân b. Ebî Hasme (ra)'dan, dedi ki:

Bana ulaşan habere göre, Allah Resûlü (sav), öğle veya ikindi gibi gündüz namazlarının birinde, iki rek'at namaz kılıp selâm vermiş. Bunun üzerine Zühre b. Kilâb oğullarından Zü'ş-Şimâleyn adında bir adam şöyle demiş: "Ey Allah Resûlü! Namaz mı kısaltıldı, yoksa sen mi unuttun?" Cevap vermiş:

"Ne namaz kısaltıldı, ne de ben unuttum." Zü'ş-Şimâleyn: "Bunlardan biri oldu" deyince, Allah Resûlü (sav) cemaate dönüp sormuş: "Zü'l-Yedeyn (iki elli) doğru mu söyledi?" "Evet, ey Allah Resûlü! " demişler. O da hemen namazın kalan kısmını kıldırmış ve selâm vermiş.

1789-Ebû Dâvud'un da benzer bir rivâyeti vardır ki onda şöyle geçer: "Ancak sehiv secdesi yapmamış."

1790-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü bize namazı beş rek'at olarak kıldırdı. Dedik ki: "Namazda bir artma mı oldu?"

"Ne oldu ki?"

"Beş rek'at kıldırdınız."

"Ben de sizin gibi bir insanım, sizin hatırladığınız gibi hatırlar, unuttuğunuz gibi de unuturum" dedi; sonra sehiv secdesi yaptı.

1791-Diğer bir rivâyet: İbrâhîm b. Süveyd dedi ki: Alkame bize namazı beş rek'at olarak kıldırdı. Bunun üzerine: "Ey Ebû Şibl! Namazı bize beş rek'at olarak kıldırdın" dediler.

"Hayır yapmadım."

"Evet yaptın" dediler. Ben de cemaatin bir kenarındaydım, henüz çocuktum. Dedim ki: "Beş rek'at olarak kıldırdın." Bana dedi ki: "Bunu sen mi söylüyorsun ey tek gözlü?" "Evet" dedim. O da hemen dönüp iki secde yaptı, sonra selâm verdi. Sonra dedi ki: Abdullah (b. Mes'ûd) şöyle dedi: Peygamber (sav) bize beş rek'at namaz kıldırdı. Namazı bitirdiğinde cemaat aralarında konuşmaya başladı.

"Ne oluyor, bir şey mi oldu?" diye sordu.

"Ey Allah Resûlü! Namazda bir artırma mı oldu?"

"Hayır!"

"Beş rek'at kıldırdın da!" dediler. Bunun üzerine döndü, iki secde yaptı, sonra selâm verdi. Sonra da şöyle buyurdu: "Ben de sizin gibi bir insanım; unuttuğunuz gibi ben de unutabilirim."

1792-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ikindi namazını üç rek'at olarak kıldırdı, sonra evine girdi; arkasından adına Hirbâk denilen bir adam girdi; elleri uzunca idi. "Ey Allah Resûlü!" diyerek namazda yaptığını anlatmaya koyuldu. O da hemen cübbesini sürükleyerek öfkeli bir halde çıktı ve cemaate sordu: "Bu adam, doğru mu söyledi?" "Evet" dediler. Hemen (eksik kalan) bir rek'at daha kıldırdı. Sonra iki secde yapıp selâm verdi.

1793-Sevbân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her sehiv (yanılma) için selâmdan sonra iki secde yapılır."

1794-el-Muğîre (ra)'dan:

Şa'bî der ki: "O (Muğîre) bize namaz kıldırdı. İkinci rek'atta oturmadan (kıyama) kalktı, cemaat «**Sübhanallah!**» dedi; kendisi de onlara «**Sübhanallah**» dedi. Namazın kalan kısmını kıldıktan sonra selâm verdi. Sonra sehiv secdesi olarak iki secde yaptı. Sonra onlara Allah Resûlü (sav)'in de aynı kendisi gibi yaptığını bildirdi."

1795-Ebû Dâvud, Ziyâd b. İlâka'dan: "Muğîre bize namaz kıldırdı." Benzerini nakletti. Ancak orada şöyle geçer: "Namazı tamamladıktan sonra, selâmdan önce bir secde yaptı, sonra selâm verdi."

1796-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e namazında yanılıp da kaç rek'at kıldığını bilemeyen bir adam hakkında sordular; şöyle buyurdu: "Namazını yeni baştan kılsın ve sonra oturarak iki (sehiv) secde(si) yapsın." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de munkatı' isnâdla.]

1797-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), namazı tamamlamadan önce yanıldı; selâm vermeden iki secde yaptı. Sonra şöyle buyurdu: "Her kim namazı tamamlamadan önce yanılırsa selâmdan önce iki secde yapsın. Tamamladıktan sonra yanılırsa, o zaman selâmdan sonra sehiv secdesi olarak iki secde yapsın." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla.]

1798-Katâde (ra)'dan:

Enes (ra), öğle veya ikindi namazında sesli okudu, (bu hatası nedeniyle) sehiv secdesi yapmadı."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de bunaklığa (ihtilâta) uğramış bir râvi kanalıyla.]

1799-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Korku namazında sehiv secdesi olmaz."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

1800-Mûaviye b. Hudeyc (ra)'dan:

Peygamber (sav) namaz kıldı; namazdan bir rek'at kaldığı halde selâm verdi. Bir adam arkasından yetişip dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Namazdan bir rek'at unuttun." Hemen mescide girdi ve Bilâl'e kâmet getirmesini emretti, sonra cemaate kalan rek'atı da kıldırdı. Bu olayı insanlara anlattım. Dediler ki: "O adamı tanıyor musun?" "Hayır, ama onu ara sıra görürüm" dedim. Derken adam bana uğradı. "İşte bu, o adamdır" deyince şöyle dediler:

"Bu adam Talha b. Ubeydillah'tır."

1801-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) selâm verdikten sonra konuştu, sonra sehiv secdesi olarak iki secde yaptı."

1802-Mâlik (ra)'dan:

Bana ulaştığına göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuş:

"Şüphesiz Ben sünnet koymak için unutturulurum."

1803-Ebû Cum'a Hubeyb b. Siba' (ra)'dan:

Peygamber (sav), ikindi namazını kıldırmayı unutup akşam namazını kıldırdı. Sonra cemaate sordu: "İkindi namazını kıldırdığımı gördünüz mü?" "Hayır!" dediler. Bunu üzerine müezzine ezan okumasını emretti.

Ezan okudu, kamet getirdi, akşamdan vazgeçip önce ikindiyi, sonra akşamı kıldırdı.

1804-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âdemoğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman şeytan ağlayarak uzaklaşır ve şöyle der: «Eyvah! Âdemoğlu secde ile emredildi, yaptı ve cenneti hak etti. Ben de secde ile emrolundum, ancak yapmadım ve cehennemi hakettim»."

1805-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), secde âyetini okur, ardından secde ederdi. Biz de ardından secde ederdik. Hatta kalabalıktan, alnımızı koyacak yer bulamazdık. Ancak bu, namaz vaktinin dışındaki hallerde olurdu."

1806-Başka rivâyetinde:

"Allah Resûlü (sav), Fetih yılı secde âyetini okudu. Herkes secde etti. Hatta hayvanının üstünde ve yerde olanlar da secde ettiler. O kadar ki bineğinin üstünde olan kişi ellerine secde etmek zorunda kaldı."

1807-Rabî'a b. Abdillah (ra)'dan:

Hz. Ömer, Cuma günü minberde Nahl sûresini okudu. İçinde geçen secde âyetine gelince minberden inip secde etti, insanlar da secde ettiler. Ertesi Cuma yine aynı sûreyi okudu aynı secde âyetine gelip okuyunca şöyle dedi:

"Ey Cemaat, (şu anda) secde âyeti okumuş bulunuyoruz, kim secde ederse doğru bir harekette bulunmuş olur; kim de secde etmezse günaha girmez. Ve secde etmedi."

1808-Ebû Temîme el-Hüceymî (ra)'dan:

Sabah namazından sonra cemaate vaaz ederdim, ardından (okuduğum secde âyetleri için tilâvet) secdesini yapardım.

İbn Ömer bunu üç kere yasakladığı halde ben vazgeçmedim. Sonra tekrar yasakladı ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr, Ömer ve Osmân'ın arkasında namaz kıldım, (farzdan sonra) güneş doğuncaya dek hiçbiri secde yapmadı."

1809-Sâlim (ra)'dan:

"İbn Ömer, secde ayetini okuduğu zaman, sabah namazından sonra hava iyice aydınlanmadıkça tilavet secdesini yapardı."

1810-Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bana Kur'ân'da onbeş yerde secde (âyetini) okutup (öğretti). Bunların üçü mufassal sûrelerde, ikisi ise Hac sûresindedir."

1811-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Medine'ye geldikten sonra mufassal sûrelerin secdelerinden hiçbirini yapmadı."

1812-Ebû'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kur'ân'da onbir secde vardır."

1813-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Hac sûresinde iki secde mi var?"

"Evet; kim onlarda secde etmeyecekse, okumasın!"

1814-Mâlik, Hz. Ömer'den:

O, Hac sûresini okudu, ondaki iki secdeyi de yaparak şöyle dedi: "Bu sûre, içindeki iki secde sebebiyle faziletli olmuştur."

1815-İbn Abbâs (ra)'dan:

Mücâhid ona: "Sâd sûresindeki secdeyi yapayım mı?" diye sorunca, o: "**Onun neslinden Dâvud'u, Süleyman'ı (Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsa'yı ve Hârûn'u nübüvvetle hidayete kavuşturduk. İşte bunlar Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir) O halde sen de onların gittiği doğru yolu tutup uy.**" (En'âm, 6/85-90) âyetini oku

yup şöyle dedi: "Peygamberiniz (sav) de onlara uymakla emredilenlerdendir."

1816-O, Tirmizî ve Ebû Dâvud, İkrime'den, o da İbn Abbâs'tan nakletmişlerdir:

"Sâd sûresinin secdesi vâcip kılınmış secdelerden değildir; ancak Allah Resûlü (sav)'in bu sûrede secde yaptığını gördüm."

1817-Nesâî rivâyetinde: Peygamber (sav) Sâd sûresindeki secdeyi yaptı ve şöyle buyurdu: "O secdeyi Dâvud (as) tevbe olarak yaptı; biz ise şükür olarak yapıyoruz."

1818-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), minberdeyken Sâd suresini oku(yor)du; secde âyetine geldiğinde minberden indi ve secde etti. Cemaat de O'nunla beraber secde etti. Başka bir gün yine aynı yeri okudu, cemaat secdeye hazırlanınca şöyle buyurdu: "O, bir peygamberin tevbesidir. Madem ki hazırlandınız.." Sonra indi, secde etti, onlar da secde ettiler.

1819-Ebû Saîd (ra)'dan:

O, rüyasında Secde sûresini yazdığını, secde âyetini okuyunca da, kalemin, hokkanın ve herşeyin secdeye kapandıklarını gördü. Dedi ki: "Bunu Allah Resûlü (sav)'e anlattım. Ondan sonra devamlı olarak (okudukça) o âyetin secdesini yapmaya başladı."

1820-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav) Necm sûresini okudu, oradakiler(in hepsi) secde ettiler; ancak yaşlı bir Kureyşli etmeyerek bir avuç taş veya toprak alıp alnına koydu ve: "Bu bana yeter!" dedi. And olsun ki o adamın daha sonra kâfir olarak öldürüldüğünü gördüm.

1821-Rivâyetin birinde: "İçinde secde âyetinin nâzil olduğu ilk sûre, Necm sûresidir." Onda yine şöyle geçer: "O yaşlı adam Ümeyye b. Halef idi."

1822-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Necm sûresindeki secdeyi yaptı, müslümanlar da yaptılar, cinler ve tüm insanlar da yaptılar."

1823-el-Muttalib b. Ebî Vedâa (ra)'dan:

"Peygamber (sav) Mekke'de Necm sûresini okudu ve secdesini yaptı, beraberindekiler de yaptılar. Ben başımı kaldırdım, secde etmekten imtina ettim." el-Muttalib o gün henüz müslüman değildi.

1824-Mahrame b. Nevfel (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Mekke'de İslâm'ı ilan edince, Mekke ahalisinin tümü o gün müslüman oldu. Bu, namaz farz kılınmazdan önce idi. Hatta O, secde âyetini okuduğu zaman secdeye kapanıyordu, herkes de O'nunla birlikte secde yapıyorlardı. İzdihamdan secde yapacak yer bulmakta zorluk çekiyorlardı. el-Velid b. el-Muğîre ve Ebû Cehl gibi Kureyş büyükleri gelinceye dek bu böyle devam etti. Onlar Tâif'teydiler. Geldiklerinde şöyle dediler: "Siz babalarınızın dinini terk ediyorsunuz hâ?" Ondan sonra tekrar kâfir oldular.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

1825-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e Necm sûresini okudum. Ancak oradaki secdeyi yapmadı."

Ebû Dâvud dedi ki: "Zeyd imamdı; o da secde etmedi."

1826-Nesâî'nin lafzı: Atâ, Zeyd'e sordu: "İmama (uyan kimse) de okur mu?" Cevap verdi: "İmamla beraber bir şey okunmaz." Sonra şunu iddia etti: "Peygamber (sav)'e Necm sûresini okudum, secde etmedi."

1827-Ebû Hureyre (ra)'dan:

O, yatsı namazını kıldırırken İnşikâk sûresini okudu ve oradaki secdeyi yaptı.

Kendisine neden yaptığı sorulunca, şu cevabı verdi: "Bu secdeyi Ebu'l-Kâsım (sav)'in arkasında yaptım; O'na kavuşuncaya dek de yapacağım!"

1828-Müslim ve *Sünen* ashâbının başka rivâyeti:

"Biz, Peygamber (sav) ile *İze's-semâunşakkat* (İnşikâk) secdesiyle *İkra' bismi Rabbike*'nin (Alak) secdesini yaptık."

1829-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki:

"Her kim A'râf'ı, Necm'i ve *İkra' bismi-Rabbike* (Alak) sûrelerini okursa, ister rükûa varır, isterse secde eder ve sonra sûreyi okur."

1830-Diğer rivâyet: "Eğer secde, sûrenin sonunda ise istersen rükûa var, istersen secdeye git. Secde rek'atle beraber yapılmış olur."

1831-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), Kur'ân secdelerini geceleyin yapacağı zaman şöyle derdi: "Bütün benliğim, gücü ve kuvvetiyle kendisini yaratan, kulak ve göz veren Allah'a secde etti."

1832-İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir adam gelip dedi ki:

Ey Allah Resûlü! Bu gece rüyamda gördüm; sanki bir ağacın arkasında namaz kılıyordum, secdeye vardım, benim secdemle birlikte ağaç da secde etti ve şöyle dediğini duydum: «Allahım! Onun sayesinde bana ecir ver. Bununla benim günahımı sil. Bunu, katında benim için azık eyle. Kulun Dâvud'dan kabul buyurduğun gibi benden de kabul buyur!» İbn Abbâs dedi ki:

"Bundan sonra Peygamber (sav)'i de duydum; secde âyetini okuyup secdeye vardı; tıpkı o adamın ağaç hakkında zikrettiği şekilde dua etti."

1833-Ebû Bekre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e sevindirici bir haber geldiğinde ya da kendisine bir müjde verildiğinde, Allah'a şükretmek maksadıyla hemen secdeye kapanırdı."

1834-Sa'd (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktık. Azvere (tepesine) yaklaşınca bineğinden inip ellerini kaldırdı, uzun bir müddet Allah'a dua etti, sonra secdeye kapandı. Epey bekledikten sonra kalktı tekrar ellerini kaldırıp uzun süre dua etti, sonra tekrar secdeye vardı. —Ahmed (b. Sâlih) bunu üç kere zikretti— Sonra şöyle buyurdu: "Rabbimden dilekte bulundum; ümmetim için şefaat istedim. Bana ümmetimin üçte birini verdi. Bunun üzerine Rabbime şükretmek için secdeye kapandım. Sonra başımı kaldırıp kalktım, tekrar ellerimi kaldırdım, ve ümmetimi diledim. Bu defa ümmetimin diğer üçte birini verdi. Rabbime şükretmek için yine secdeye vardım. Sonra başımı kaldırıp tekrar Rabbimden ümmetimi diledim. Bana kalan üçte birini de verdi. Bu sebepten dolayı O'na şükretmek için tekrar secdeye kapandım."

1835-Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav), kendisine Ebû Cehl'in başının kesildiği müjdelenince, iki rek'at (şükür) namazı kıldı."

CUMA NAMAZININ FAZİLETİ, ÖZRÜN DIŞINDA VACİP (FARZ) OLMASI, CUMA GÜNÜ YIKANMA VE DİĞERLERİ

1836-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü cünüplükten yıkanır gibi yıkanıp da cumaya giderse, bir deve kurban kesmiş gibi sevap alır. Kim ikinci saatinde giderse, bir sığır kurban etmiş gibi sevap alır. Kim üçüncü saatinde giderse, boynuzlu bir koç kurban etmişcesine sevaba girer. Kim dördüncü saatinde giderse, bir tavuk kesmişcesine sevap alır. Kim de beşinci saatinde giderse, yumurta tasadduk etmiş gibi sevap alır. İmam minbere çıktığı zaman, hutbeyi dinlemek için melekler gelip hazır bulunur."

1837-Başka rivâyet: "Cuma günü olduğu zaman, mescidin her kapısında melekler gelenleri sıra ile yazarlar, ilk geleni ilk yazar, arkasından geleni de ondan sonra yazarlar. İmam hutbeye çıktığında sahifeleri dürüp hutbeyi dinlemek üzere otururlar."

1838-Diğer rivâyet: "Cumaya ilk gelen, deve kesmiş gibi, ondan sonra gelen sığır kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen koyun kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen kaz kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen tavuk kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen yumurta hediye etmiş gibi sevap alır."

1839-Başka bir rivâyette de aynısı nakledildi; ancak onda kaz yerine tavuktan sonra serçe zikredildi.

1840-Müslim, Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivâyetleri (yine Ebû Hureyre'den): "Kim adabına uygun güzel bir abdest alıp cumaya gelir, hiç konuşmadan huşû içinde (hutbe) dinlerse, o Cuma ile gelecek Cuma arasında, hatta üç gün daha fazlasıyla işleyeceği günahları bağışlanır. Kim de (hutbe sırasında) yerdeki taşlarla oynarsa abesle iştigal etmiş olur."

1841-Selmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü yıkanıp elinden geldiğince temizlik yapıp yağlanır, evindeki kokudan da sürünür, sonra mescide gidip iki kişinin arasını eliyle açıp rahatsız etmeden sessizce oturur, sonra Allah'ın farz kıldığı namazı kılar ve imam konuşurken susup dikkatle onu dinlerse, mutlaka bu Cuma ile gelecek Cuma arasında işleyeceği günahları bağışlanır."

1842-Evs b. Evs es-Sekafî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim (başını) yıkayıp boy abdesti alır, erken çıkıp hutbenin başına yetişir, (mescide) hayvana binmeden yürür ve imama yakın oturup kimseyle konuşmadan hutbeyi dikkatle dinlerse, her adımında, namazıyla orucuyla bir yıl işlediği amel sevabını alır."

1843-Ebû Bekr ve İmrân b. Husayn (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü yıkanırsa, bütün günah ve hataları örtülür. Yürümeye başladığı zaman, her adımbaşı yirmi sevap alır. Namazdan çıktığı zaman iki yüz yıllık amelin karşılığını almış gibi olur." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

1844-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cumaya üç çeşit insan gider: Biri gider, cumaya katılır. Boş laf ve davranışlarda bu-

lunur. Bu, kendi payına düşeni alır. Biri gider herkesin yaptığı gibi normal olarak ibadet edip duada bulunur. Buna Allah isterse verir, isterse vermez. Bir adam da vardır ki Cumaya gider, çirkin ve boş davranışta bulunmadan huşû içinde sükût ederek hutbeyi dinler. Herhangi bir müslümanın omuzunu çiğnemez ve kimseye eziyet etmez. İşte onun bu namazı, gelecek Cumaya kadar, üç gün de fazlasıyla ona bir kefâret olur. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmaktadır: **«Kim bir hasene ile gelirse onun için on misli vardır»** (En'âm, 6/160)."

1845-Alî (ra)'dan, o, Kûfe'de minberdeyken şöyle hitap etti:

"Cuma günü olduğu zaman, şeytanlar sancaklarıyla çarşılara giderler. İnsanlara türlü engeller çıkararak onları Cumaya geciktirirler. Melekler de erkenden gelip mescidin kapıları üstünde otururlar. Gelenleri öncelik sırasıyla yazarlar. İmam (hutbeye) çıkıncaya dek bu böyle devam eder. Kişi bir yere ilişip oturur, hiç bir boş söz ve harekette bulunmadan, kemâl-i edeb ve dikkatle hutbeyi dinler (namazı kılarsa) iki kat ecir alır. Eğer hutbeyi duyamadığı uzak bir yere oturup da susarsa ve hiç boş ve kötü söz ve davranışta bulunmazsa bir ecir alır. Duyabileceği ve dinleyebileceği bir yerde oturup da hutbeyi dinlemeden ve sükût etmeden boş davranış ve sözlerde bulunursa iki kat günaha girer. Duyamadığı bir yerde oturup çirkin ve boş söz ve davranışta bulunursa tek günah alır. Cuma günü konuşan arkadaşına: 'Sus!' diyen de boş konuşmuş olur. Kim de böyle bir söz ve davranışta bulunursa o gün Cumasından hiçbir sevap ve pay alamaz."

Bunu bizzat Peygamber (sav)'den duydum.

1846-Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü yıkanıp, varsa hanımının kokusundan sürünürse, en güzel giysisini giyip insanların omuzlarını çiğneyerek ilerlemeden sessizce oturup vaazı (hutbeyi) dinler, hiçbir boş söz ve harekette bulunmazsa bu, onun iki Cuma arasında geçen günahlarına kefâret olur. Kim de boş söz ve davranışlarda bulunur, insanların omuzlarını çiğneyerek ileri geçmek suretiyle onları rahatsız ederse bu Cuma, onun için (ancak) bir öğle namazı olur."

1847-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma, ezanı duyabilen (üzerine)e (vâcip)dir."

1848-Târık b. Şihâb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Köle, kadın, çocuk ve hasta hâriç, Cuma her müslümana cemaatle kılmak sâbit bir hak (ve görev)dir (bunlara farz değildir)."

1849-Kubâ ahâlisinden bir adamdan, o da sahabî olan babasından:

"Peygamber (sav), bize Kubâ'dan gelerek (Mescid-i Nebevî'de) Cuma namazında hazır bulunmamızı emretti."

1850-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Akşam evine rahatça dönebilene vâcip (farz)tir."

1851-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav) bize hitap edip şöyle buyurdu:

"Allah size Cuma namazını bu makamımda, bu saatimde, bu ayımda, bu yılım da başlamak üzere kıyamete kadar farz kılmıştır. Onu her kim âdil veya zâlim imamla beraber kılmayı terk ederse, iki yakası

bir araya gelmez, işinde bereket görmez. Dikkat! Böyle bir kimsenin ne namazı olur, ne de haccı. Dikkat! Böyle bir kimsenin ne iyiliği olur, ne de sadakası!"

1852-Ebu'l-Ca'd ed-Damrî (ra)'dan—ki, Peygamber'in sohbetinde bulunmuştur—:

(Allah Resûlü (sav) buyurmuştur:)

"Her kim üç cumayı önemsemeyerek üst üste terk ederse, Allah onun kalbini mühürler."

1853-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Dikkat! Şu durum pek yakındır: Biriniz bir sürü koyun alıp (şehirden) bir veya iki mil uzaklaşacak, ot bulamadığı için biraz daha yükseklere tırmanacak, sonra Cuma vakti girecek, gelip Cumaya katılmayacak. Yine vakit gelecek, yine mescidde olmayacak. Yine Cuma vakti gelecek, yine gidip mescidde yer almayacak (üç kere böyle olduktan sonra) kalbi mühürlenecektir."

1854-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bazı insanlar ya Cuma namazını terk etmekten vazgeçecekler, ya da Allah onların kalplerini mühürleyecek ve gâfillerden olacaklardır."

1855-Alkame (ra)'dan:

Abdullah (b. Mes'ûd) ile beraber Cumaya çıktım, üç kişinin kendinden önce geldiğini görünce şöyle dedi: "(Bu) dört kişinin dördüncüsüyüm. Dördüncü olan (ilâhî rahmetten) uzak değildir. Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"İnsanlar kıyamet günü Allah'ın nezdinde Cumaya gidişlerine göre oturacaklardır. Birinci saatte giden, ikinci saatte giden, üçüncü saatte giden sırasıyla ve derecelerine göre O'na yakın oturacaklardır." Sonra (Abdullah dedi ki:) "Ben dört kişinin dördüncüsüyüm, dördüncüsü (de rahmetten) uzak sayılmaz."

1856-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İstedim ki, birine emredeyim cemaate namaz kıldırsın, ben de gidip Cumaya gelmeyenlerin evlerini yakayım!"

1857-Semure b. Cundeb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim Cumayı özürsüz bırakırsa, (kefâret olarak) bir dinar sadaka versin, bulamazsa yarım dinar sadaka versin."

1858-Diğer rivâyet: "Bir dirhem ya da yarım dirhem; bir sa' (2,9,17 kg) buğday ya da yarım sa' buğday tasadduk etsin."

1859-İbn Abbâs (ra)'dan:

Yağmurlu bir günde —ki bu Cuma günüydü— müezzinine şöyle dedi:

"Eşhedü enne Muhammeden Rasûlullah" dediğin zaman, "Hayye ale's-salâh=haydin namaza" deme, şöyle de: "**(Sallû fî rihâlikum)** Namazınızı evlerinizde kılın!"

Cemaat itiraz edince, şöyle dedi: "Bunu benden daha hayırlı olan biri yaptı. Biliyorsunuz ki Cuma azimettir. Sizi meşakkate sokmak istemedim. Sizi çamurda, kaygan yerlerde, kötü yerlerde yürütmek istemedim."

1860-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü yıkanmak, ergenlik çağına ermiş olan herkese vâciptir. (Her ergenlik çağına girene) ayrıca misvak kullanmak ve güzel koku sürünmek de vâciptir."

Amr (b. Süleym) der ki: "Yıkanmaya gelince şehâdet ederim ki o vâcibtir. Misvak ve güzel koku(nun hükmünü) ise, en iyi Allah bilir."

1861-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Ömer, Cuma günü hutbe okurken, Osmân girdi. Ömer ona: "Bu saat hangi saattir?" diye sordu.

"Bugün çok işim vardı, ezanı duyuncaya kadar eve gidemedim, o yüzden sadece abdest alabildim" deyince, Ömer şöyle dedi:

"Sadece bir abdest mi? Allah Resûlü (sav)'in şu hadisini duymadın mı:

"Sizden biriniz Cumaya gelirken boy abdesti alsın."

1862-Âişe (r.anhâ)'dan:

Cumaya insanlar yaylalarındaki evlerinden abâ içinde gelirlerdi. Yolda tozlanıp terlerlerdi. Bu nedenle üzerlerinden pis bir koku çıkardı. Hatta Allah Resûlü (sav)'e henüz evde yanımdayken bir adam geldi (onun halini görünce) şöyle buyurdu: "Bugününüz için yıkanıp temizlenirseniz çok daha iyi olur."

1863-Semure b. Cündeb (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü kişi için abdest almak ne güzel, ama yıkanırsa, tabiî ki yıkanmak daha güzeldir."

1864-Yahyâ b. Saîd (ra)'dan:

Ona ulaştığına göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuş: "Biriniz iş için edindiği iki elbise dışında, Cuma için ayrı iki elbise edinemez mi?"

1865-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in Cuma gününe özgü iki elbisesi vardı. Cuma günü onları giyerdi, namazdan sonra onları öbür Cumaya kadar katlayıp saklardık."

1866-Ebû Ubeyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü cemaatle kılınan sabah namazından daha faziletli namaz yoktur. Onu cemaatle kılan kimse mutlaka bağışlanır, aksini sanmam."

1867-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Cuma günü namaza çıkmadan önce tırnaklarını keser, bıyıklarını kısaltırdı."

[Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

1868-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim Cuma günü tırnaklarını keserse, öbür Cumaya kadar kötülükten korunur."

1869-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Parlak gecede ve parlak günde bana çok salât ü selâm getirin! Çünkü sizin salât ü selâmınız bana sunulmaktadır."

[İkisini de Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

1870-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beş şey vardır ki, her gün onları yapan kimseyi Allah cennet ehlinden yazar: Cuma günü oruç tutan, Cuma namazına giden, cenazede bulunan, köle azad eden ve hasta ziyaretinde bulunan. Allah en iyi bilendir."

1871-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta, leyyin bir isnâdla Ebû Ümâme'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü namazını kılar, o günü oruçla geçirir, bir hasta ziyaret eder, cenazede bulunur ve nikaha giderse onun için cennet vacip olur."

CUMANIN VAKTİ, EZANI, HUTBESİ VE ONUNLA İLGİLİ DİĞER MESELELER

1872-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Cumayı güneş (öğle vaktinden batıya) meylettiği zaman kılardı."

1873-Buhârî'nin diğer rivâyeti: "Peygamber (sav) hava şiddetli soğuk olduğu zaman namazı erken kıldırırdı, sıcak olduğunda ise geç kıldırırdı (Cuma namazını kastediyor.)"

1874-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

"Biz kuşluk uykusuna yatar, yemeği de Cumadan sonra yerdik."

1875-Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile Cuma namazını kılardık, döndüğümüzde henüz duvarların gölgesi olmazdı."

1876-es-Sâib b. Yezîd (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Ebû Bekr ve Ömer zamanında Cumanın ilk ezanı imam minbere oturduğu zaman okunurdu. Osmân gelince, insanlar çoğaldı, Zevrâ'da okunan üçüncü bir ezan ihdâs edildi, ondan sonra uygulama böyle devam edip gitti."

1877-Câbir b. Semure (ra)'dan:

"Peygamber (sav), hutbeyi ayakta okur, oturur, sonra yine kalkar okurdu. Kim size otururak hutbe okuduğunu haber verirse yalan söylemiştir."

1878-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), iki hutbe okurdu. Minbere çıktığı zaman müezzinin ezanı bitinceye dek otururdu, sonra kalkar hutbe okurdu, sonra yine otururdu, hiç konuşmazdı. Sonra yine kalkar hutbe okurdu.".]

1879-Kâ'b b. Ucre (ra)'dan:

Abdurrahman b. Ümmi'l-Hakem otururak hutbe verirken Kâ'b, mescide girdi ve dedi ki:

"Şu habîse bakın, oturduğu yerde hutbe okuyor; halbuki Allah Teâla şöyle buyurmuştur: **«Ey Muhammed! Onlar bir kazanç veya bir eğlence gördüklerinde, seni ayakta bırakarak oraya yöneldiler»** (Cuma sûresi, 62/11)."

1880-Umâre b. Ruveybe (ra)'dan:

O, Bişr b. Mervân'ı minberde ellerini kaldırmış bir halde görünce, şöyle demiş:

"Allah şu iki elininin belasını versin! Allah Resûlü (sav)'i gördüm —şehadet parmağını göstererek— Allah Resûlü, hutbede bundan fazlasını kaldırmamıştır."

1881-el-Hakem b. el-Hazen el-Külefî (ra)'dan:

O, Peygamber (sav)'in hutbesinde bulunmuş, Peygamber (sav) asâsına veya yayına dayanarak ayakta durmuş, kısa, güzel ve anlamlı kelimelerle Allah'a hamd ü senâda bulunmuş. Sonra şöyle buyurmuş:

"Ey Cemaat! Size emredilenlerin tümünü tam anlamıyla yerine getiremezsiniz. Onun için denge üzere olun, müjde sizlere."

1882-Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav) hutbe verirken gözleri kızarır, sesi yükselir ve gerilimi artardı. Sanki bir orduyu uyarıyormuş gibi: "(Düşman) akşama sabaha size baskın yapacak" diyen (ordu komutanı) gibi olurdu. Şehâdet ve orta parmağını birleştirerek şöyle derdi: "Ben ve kıyamet bunlar gibi yakın olduğu bir zamanda gönderildim. Bundan sonra malumunuz olsun ki, en güzel söz Allah'ın Kitâbıdır. En güzel hidayet Muhammed'in hidayetidir. İşlerin en kötüsü sonradan icat edilenlerdir. Her bid'at dalâlettir."

Sonra şöyle derdi: "Ben her mü'mine kendi nefsinden daha ileriyim. Bir kimse (ölürken) mal bırakırsa, o mal yakınlarına aittir. Ama borç veya çoluk çocuk bırakırsa (sorumluluğu) bana aittir."

1883-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) teşehhüd ettiği zaman şunu söylerdi: "**el-Hamdü lillahi nestaînuhû ve nestağfiruhû ve neûzü billahi min şürûri enfüsinâ. Men yehdillahü felâ mudille leh. Ve men yudlil felâ hâdiye leh. Ve eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve rasûlüh. Erselehû bi'l-hakkı beşîran ve nezîran beyne yedeyi's-sâati. Men yutii'llahe ve rasûlehû, fe-kad raşede ve men ya'sihimâ fe-innehu lâ yadurru illâ nefseh, velâ yadurrullahe şey'en** (=Allah'a hamdolsun. Biz O'ndan yardım bekler ve O'na istifâr ederiz. Nefislerimizin şerlerinden Allah'a sığınırız. Allah, kimi hidayete erdirirse, onu kimse saptıramaz. Kimi de saptırırsa onu kimse hidayete erdiremez. Allah'tan başka ilâh olmadığına Muhammed'in de Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şahitlik ederim. Onu hak ile kıyamete yakın bir zamanda korkutucu ve müjdeleyici olarak gönderdi. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse kurtulur. Kim onlara isyan ederse o ancak kendisine zarar verir; Allah'a zarar veremez.)"

1884-Diğer rivâyette: "Yunus (b. Yezîd), İbn Şihâb'a, Allah Resûlü (sav)'in Cuma günündeki teşehhüdü hakkında sordu." Benzerini zikretti. Devamında dedi ki: "**Kim onlara âsi gelirse, azmış olur. Rabbimiz Allah'tan, bizi kendisine ve Resûlüne itaat edenlerden, rızasına uyanlardan, gazabından kaçanlardan kılmasını niyaz ederiz. Biz O'nunlayız ve O'nun içiniz.**"

1885-Câbir b. Semure (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in namazı da, hutbesi de orta uzunlukta idi. Hutbede Kur'ân'dan birkaç âyet okur ve insanlara öğüt verirdi."

1886-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav), Cuma günü öğüdü (hutbeyi) uzatmazdı, (söylediği sözler) birkaç kelimeden ibaretti."

1887-Ammâr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişinin namazını uzun, hutbesini kısa tutması anlayış (fıkıh) sahibi olduğunun alâmetidir. Onun için siz de hutbeyi kısa tutun, namazı uzatın. Çünkü bazı konuşmalarda özlü ifadeler bulunur."

1888-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), minberde doğrulduğu zaman, yüzümüzü ona doğru çevirirdik."

1889-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İçinde teşehhüd olmayan her hutbe kesilmiş el gibidir."

1890-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

Peygamber (sav), onlara hutbe okudu. Hutbesinde "Emma ba'du (=Bundan sonra)" buyurdu.

1891-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"**el-Hamdü lillahi** ile başlanmayan her sözün sonu kesiktir."

1892-Kâ'b b. Mâlik (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"**el-Hamdü lillahi**" ile başlanmayan her önemli işin (sonu) kesik ve başarısız dır." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

1893-Semure b. Cündeb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zikirde (hutbede) hazır bulunun, imama (vâize) yaklaşın! Şüphesiz kişi uzaklaşmaya devam ettikçe cennete girse de en uzakta kalır."

1894-Ebû Rifâ'a el-Adevî (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e geldim, hutbe okuyordu; dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Yabancı bir adam (kendini kasdediyor) sana geldi, dini hakkında sana soruyor. Dininin ne olduğunu bilmiyor." Bana döndü, hutbesini bırakıp tâ yanıma kadar geldi. Ayaklarının demirden olduğunu sandığım bir sandalye getirildi. Üzerine oturup bana öğretmeye koyuldu. Sonra hutbesine döndü ve sonuna kadar tamamladı.

1895-Osmân (ra)'dan:

Hutbesinde daima şu sözleri söyler ve bunları söylemediği nadir olurdu: "Cuma günü imam hutbe okurken, onu dinleyin ve susun! Duyamayıp da susan kişi, duyarak susan kişi gibi sevaptan pay alır. Namaza durulduğu zaman, safları düzeltin, omuzlarınızı birbirinin hizasına getirin! Çünkü safların düzeltilmesi namazın tamamındandır."

Sonra (Osmân) safları düzeltmekle görevlendirdiği adamlar gelinceye dek tekbir almazdı. Ona safların tam anlamıyla düzeltildiğini bildirmelerinden sonra tekbir alırdı.

1896-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü imam hutbe okurken arkadaşına "Konuşma, sus!" dersen boş davranışta bulunmuş olursun."

1897-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), minberden indiği zaman (ihtiyaç sahibi birisiyle) bir işi konuşup görüşürdü."

1898-Abdullah b. Ebî Râfi' (ra)'dan:

Mervân, Ebû Hureyre'yi yerine bıraktı. Cuma namazını "Cuma" sûresiyle "Münâfikûn" sûresini okuyarak kıldırdı. Dedim ki: "Alî'nin Kûfe'de okuduğu iki sûreyi sen de okudun." Şu cevabı verdi: "Allah Resûlü (sav)'in bu iki sûreyi okuduğunu işittim."

1899-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şu eki yaptı:

"Allah Resûlü (sav), mü'minleri teşvik etmek için Cuma sûresini; münafıkların kulaklarını çınlatmak için de Münâfikûn sûresini okurdu."

1900-Semure b. Cündeb (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Cuma namazında **Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ** sûresi ile **Hel etâke hadîsu'l-Ğâşiyeh** sûresini okurdu."

1901-Nu'mân b. Beşîr (ra)'dan:

"Ona, Cuma günü Allah Resûlü (sav)'in, Cuma sûresinden başka hangi sûreyi okuduğunu sordular. Şu cevabı verdi: **Hel etâke hadîsu'l-Ğâşiyeh** sûresini okurdu."

1902-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Cuma günü sabah namazının birinci rek'atında **Elif lâm mîm tenzîl** sûresini, ikinci rek'atında ise **Hel etâ ale'l-insâni hînün mine'd-dehri** sûresini okurdu. Cuma namazında ise Cuma sûresiyle Münâfikûn sûresini okurdu.

1903-Ümmü Hişâm bn. Hârise (r.anhâ)'dan:

"Bizim tandırımızla Allah Resûlü (sav)'in tandırı iki ya da bir buçuk yıl beraberdi. **Kâf vel-Kur'âni'l-Mecîd** (sûresin)'i bizzat O'nun dilinden öğrendim. Onu her cuma hutbede okurdu."

1904-Ubeyy b. Kâ'b (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Cuma günü ayaktayken 'Tebâreke' sûresini okudu."

1905-Ya'lâ b. Umeyye (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in, minberde **Ve nâdev ya Mâliku**'yu (Zuhruf, 43/77) okuduğunu duydum."

1906-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma namazının bir rek'atına yetişirse, Cuma namazına yetişmiş olur."

1907-Muâz b. Enes el-Cuhenî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü her kim cemaati yara yara ilerlerse, cehenneme köprü edinmiş olur."

1908-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

Sizden biri Cuma günü (camide) sakın kardeşini kaldırıp yerine oturmasın; ancak şöyle desin: "Yer açar mısınız!"

1909-Muâz b. Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Cuma günü imam hutbe okurken, poposu üstüne oturup dizlerini dikerek ellerini dizlerine bağlamaktan menetmiştir."

1910-Şeddâd b. Evs (ra)'dan:

"Beytü'l-Makdis'te Muâviye ile beraber bulundum. Bizi biraraya topladı. Baktım ki Peygamber (sav)'in ashâbının çoğu, imam hutbe okurken, ellerini dizlerine bağlamış popolarının üstüne oturuyorlar."

(Ebû Dâvud) dedi ki: "İmam hutbe okurken, İbn Ömer, Enes, Sa'sa'a b. Savhân, İbnü'l-Müseyyeb, en-Nehaî, Mekhûl, İsmaîl b. Muhammed b. Sa'd, Nuaym b. Sellâme ellerini, dikilmiş olan dizlerine bağlamak sûretiyle popolarının üstünde otururlar ve bunda hiçbir sakınca görmezlerdi. Bana ulaştığına göre Ibâd b. Nusey'den başka bunu mekruh gören hiç kimse yoktur."

1911-Amr b. Şuayb (ra)'dan, o da babasından, o da dedesinden:

"Peygamber (sav), Cuma günü namazdan önce cemaatin halka yapıp oturmasını yasakladı."

1912-Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav), Cuma günü minberde doğrulduktan sonra "Oturun!" buyurdu. İbn Mes'ud bunu duyunca hemen mescidin kapısında oturdu. Onu gördü ve: "Ey Abdullah b. Mes'ud, gel!" buyurdu.

1913-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in mescidinden sonra ilk Cuma namazı, Bahreyn'in (köylerinden) Cüvâsâ'daki Abdu'l-Kays'in mescidinde kılınmıştır."

1914-Ka'b b. Mâlik (ra)'dan:

Kendisi Cuma günü ezanı duyduğu zaman, Es'ad b. Zurâre'ye rahmet okurdu. Oğlu Abdurrahman ona (Kâ'b'a) dedi ki: "Ezan sesi duyduğun zaman, mutlaka Es'ad b. Zurâre'ye rahmet okuyorsun (neden?)" Cevaben dedi ki: "Benû Beyâda'ya ait olan siyah taşlıklı Hezmi'n-nebît'te Nakî'ul-hadamât denilen su göletinde bize ilk Cuma namazını kıldıran odur." Dedim ki:

"O gün kaç kişiydiniz?"

"Kırk kişi idik" dedi.

1915-Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Minber edinmişsem, babam İbrâhîm de edinmiştir. Asâ edinmişsem babam İbrâhîm de edinmiştir."

[Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

1916-Sa'd b. İbrâhim'den, o da babasından, dedi ki:

"Minberde ilk hutbe veren İbrâhîm (as)'dır."

[Bezzâr, içinde kopukluk (inkıta') bulunan bir senedle.]

1917-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) sırtı Mültezim'e dönük olarak hutbe okudu."

[Ahmed, leyyin bir senedle rivâyet etmiştir.]

1918-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Cuma günü mescide girdiği zaman, minberinin yanında oturanlara selâm verirdi. Minbere çıktığı zaman ise cemaate dönüp selâm verirdi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

1919-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri, mescide imam minberdeyken girdiğinde, imam bitirinceye dek ne namaz kılabilir ne de konuşabilir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

1920-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), minberde hutbe okurken, Nu'mân b. Kavkal içeriye girdi. Ona şöyle buyurdu: "Hafif ve kısadan iki rek'at namaz kıl! Cuma günü biriniz imam hutbe okurken geldiğinde, iki rek'at hafif ve kısa bir namaz kılsın!"

1921-Muâviye (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hutbeyi şiir gibi okuyanlara lânet etmiştir."

1922-Abdullah b. Büsr (ra)'dan:

O, Cuma namazını kıldıktan sonra çarşıya çıkıp dolaşır, sonra tekrar mescide dönerdi. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda şöyle derdi: "Peygamberlerin ulusunun böyle yaptığını gördüm."

1923-İsmet (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri cumayı kıldıktan sonra, konuşuncaya ya da (mescidden) çıkıncaya kadar hiçbir şey kılmasın."

1924-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Cumadan önce dört rek'at, Cumadan sonra da dört rek'at namaz kılardı."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

1925-Evs b. Evs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Günlerinizin en üstünü Cuma günüdür. Çünkü Âdem o gün yaratılmış ve o gün ölmüştür. Sûra üfürme de o gün olacaktır. Sa'ka da (yüksek ses) o gün olacaktır. O gün benim üzerime çok salât-ü selâm getirin! Çünkü salâtlarınız bana sunulmaktadır."

Dediler ki: "Kemiklerin çürüdükten sonra salâtlarımız sana nasıl ulaşır?" Şöyle buyurdu: "Ama Allah toprağa peygamberlerin cesedlerini yemeyi haram kılmıştır."

1926-Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf'dan, o da babasından, o da (Kesîr'in) dedesinden, dedi ki:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cumada öyle bir an vardır ki, bir kul o anda Allah'dan ne isterse onu mutlaka kendisine verir." Sordular:

"Ey Allah Resûlü! O an hangisidir?"

"Namaz kılmaya başlayıp bitinceye kadar geçen an" buyurdu.

1927-Ebû Bürde (ra)'dan:

İbn Ömer bana şöyle dedi: "Babandan (Ebû Mûsa'dan) Allah Resûlü (sav)'den Cu-

ma ânı hakkında bir hadis rivâyet ettiğini duydun mu?"

"Evet, onun Allah Resûlü (sav)'den şöyle bir hadis rivâyet ettiğini duydum:"

"O ân, imamın minbere oturuşundan namaz bitinceye kadar geçen süredir."

1928-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü, oniki saatten ibarettir; herhangi bir Müslüman, (aranan) o âna rastlayıp da Allah'dan bir şey dilerse mutlaka ona dileğini verir. Onu bilhassa ikindiden sonraki saatlerde arayın!"

1929-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cuma günü umulan ânı, ikindiden sonra güneş batıncaya kadar arayın!"

1930-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Kâ'bu'l-Ahbâr'a rastladım ve ona şu hadisi naklettim:

Peygamber (sav) buyurdu ki: "Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. O gün Âdem yaratılmıştır, o gün yeryüzüne indirilmiştir, o gün tevbesi kabul edilmiştir, o gün ölmüştür, kıyamet de o gün kopacaktır.

İnsan ve cinler dışında tüm varlıklar, sabah olunca güneş doğuncaya kadar kıyamet korkusundan çığlık atarlar. Onda öyle bir ân vardır ki, namaz kılarken bir müslüman o âna rastlayıp da Allah'tan bir şey isterse Allah mutlaka istediğini verir."

Kâ'b dedi ki: "Bu (ân) senede bir gündür."

"Hayır her Cuma" dedim. Bunun üzerine Tevrat'ı okudu ve "Allah Resûlü (sav) doğru buyurmuştur" dedi. Sonra Abdullah b. Selâm'a ratladım; Kâ'b el-Ahbâr'la aramızda geçen konuşmayı ona da anlattım. Onun (bu ânın) senede bir olduğunu söylediğini aktardım. Şöyle dedi: "Kâ'b yalan söylemiş." Cevaben dedim ki "O, Tevrat'ı okudu, sonra da her Cuma olduğunu söyledi."

"O zaman doğru söylemiş" dedi.

Sonra İbn Selâm sordu:

"Peki o hangi ândır?"

"Sen söyle bakalım, benden gizleme" dedim.

"O Cuma gününün son saatidir."

"Onun son saati nasıl olabilir ki: Allah Resûlü (sav) "Herhangi bir müslüman namaz kılarken o âna rastlarsa" demiştir. Oysa o ânda müslüman namaz kılmıyor ki?"dedim.

"Peygamber (sav): «Her kim namazdan sonra oturup da gelecek namazı beklerse o namazda sayılır» buyurmamış mıdır?" dedi.

"Evet" dedim.

"İşte bu o ândır" dedi.

1931- İbn Mâce, Ebû Lubâbe'den benzerini nakletti; ancak onda şöyle geçmektedir:

"Cuma günü, Allah nezdinde Ramazan bayramı ve Kurban bayramı günlerinden daha kıymetlidir."

1932-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Cuma günü ölürse, kabir azabından korunur." [Ebû Ya'lâ leyyin bir isnâdla.]

MİSAFİR (YOLCU) NAMAZI VE NAMAZLARIN BİR ARADA KILINMASI (CEM EDİLMESİ)

1933-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), üç millik ya da üç fersahlık mesafeye —Şu'be tereddüt etti— gittiği zaman (dört rek'atlı namazları seferî olarak) iki rek'at kılardı."

1934-Mâlik (ra)'dan, dedi ki:

Bana ulaştığına göre: "İbn Abbâs, Mekke ile Tâif, Mekke ile Usfân, Mekke ile Cidde arası gibi mesafelerde namazı seferî olarak iki rek'at kılardı ki bu, dört berîd (yaklaşık 130 kilometre)dir."

1935-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Âlemlerin Rabbinden başka hiç kimseden korkmuyordu (buna rağmen dört rek'atlık namazları seferî olduğu için) iki rek'at kıldı."

1936-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile Medine'de öğle namazını dört rek'at olarak kıldım, Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı, Zû'l-Huleyfe'ye varınca, ikindi namazını iki rek'at olarak kıldı."

1937-Diğer rivâyet:

"Peygamber (sav) ile Medine'den Mekke'ye yola çıktık. Tekrar Medine'ye dönünceye kadar namazları hep ikişer rek'at kıldık."

"Peki Mekke'de çok kaldınız mı?"

"Mekke'de bir ay kaldık" dedi.

1938-İbn Abbas (ra)'dan:

"Peygamber (sav), (Mekke'de) ondokuz gün ikâmet etti; bu süre zarfında hep (farzları) iki rek'at olarak kıldı. Biz yolculuk yapıp da (gittiğimiz yerde) ondokuz gün kaldığımızda namazlarımızı seferî olarak kılardık, bu süreyi aşan bir vakit ikâmet ettiğimizde, namazlarımızı kısaltmadan tam kılardık."

1939-Ancak Nesâî'de "Onbeş gün" olarak geçmektedir.

1940-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Fetih yılı Mekke'de onbeş gün kaldı, namazları kısa olarak (seferî olarak) kıldırdı."

1941-Onun diğer rivâyetinde "onyedi gün" olarak geçmektedir.

1942-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile harbe çıktım, Mekke'nin fethinde de O'nunla bulundum. Mekke'de onsekiz gün kaldı, bu esnada namazları hep iki rek'at kıldırdı ve (Mekke'nin) yerlilerine: "Ey şehir halkı! Siz dört kılın, çünkü bizler misafiriz" buyurdu.

1943-Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Tebûk'te yirmi gün kaldı, bu süre boyunca namazı (seferî olarak) kısa kıldırdı."

1944-el-Hasan (ra)'dan:

"O, Nisâbûr'da Enes'le beraber kalmış. Enes, namazları hep ikişer rek'at olarak kılmıştır."

1945-İbn Ömer (ra)'dan:

"O, Mekke'de on gün kaldı, namazını hep seferî olarak kıldı, ancak imama uyduğu günlerde onunla namazı tam olarak kıldı."

1946-Hârise b. Vehb (ra)'dan:

"Biz Minâ'da her zamankinden kalabalık ve güven içindeydik. Allah Resûlü (sav) bize namazları iki rek'at olarak kıldırdı."

1947-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Ona denildi ki: "Osmân Minâ'da namazı dört rek'at kıldı." Cevap verdi:

"Minâ'da Allah Resûlü ile, Ebû Bekr ile Ömer'le hep iki rek'at kıldım. Sonra sizin (Mina'da namazları edâ ediş) şekliniz değişti. (Mina'da Hz. Osman'a uyarak kılacağım) dört rekatlı namazın benim için ka-

bul edilmiş iki rekat namaz yerine geçmesini ne kadar isterdim."

1948-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Minâ'da namazı iki rek'at kıldı. Ebû Bekir de iki rek'at kıldı. Ömer de iki rek'at kıldı. Osmân da hilafetinin başlangıcında iki, sonra dört rek'at kıldı." Onun için İbn Ömer imamla kıldığı zaman tam, yalnız başına kıldığı zaman iki rek'at kılardı."

1949-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ona: "Mekke'de imamla değil, yalnızken nasıl kılayım?" diye soruldu. Cevap verdi: "İki rek'at kıl! Çünkü bu, Ebu'l-Kasım (sav)'in sünnetidir."

1950-Osmân (ra)'dan:

"O, Tâif'de mal edinip (hactan sonra) orada ikâmet etmek isteyince Minâ'da dört rek'at kıldı. Bundan sonra imamlar da bununla amel ederek orada dört rek'at kıldılar."

1951-Diğer bir rivâyet: "O, hacdan sonra Minâ'da ikâmete karar verdiği için (farzları) dört kılmıştır."

1952-Diğer rivâyet: "Minâ'da dört kılmasının sebebi, bedevilerin çoğalmasıdır. Çünkü o yıl bir çok Bedevî hac için gelmişti. Böyle yapmakla onlara namazın aslında dört rek'at olduğunu öğretmek istedi."

1953-Abdurrahman b. Ebî Zübâb (ra)'dan:

Osmân, Minâ'da namazı dört rek'at olarak kılınca cemaat itiraz etti. Bunun üzerine dedi ki: "Ey cemaat! Ben Mekke'de evlendim. Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Kim bir beldede evlenirse, orada namazı yerlisi gibi kılsın!»" [Ahmed ve Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.]

1954-İbn Mes'ud (ra)'dan:

O, orada (Mina'da) dört rek'at kıldı; kendisine şöyle denildi: "Osmân'ı bundan dolayı ayıplamıştın; sen de dört rek'at kıldın!" Cevap verdi: "Muhâlefet (farklı davranmak) iyi değil kötü bir şeydir. (O yüzden böyle yaptım)"

1955-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), güneş henüz gök ortasından (batıya) kaymadan önce yola çıktığı zaman, öğleyi ikindiye kadar ertelerdi; sonra mola verip ikisini bir arada kılardı. Eğer yola çıkmadan önce güneş gök ortasından kayıp da vakit girmişse o zaman öğleyi kılıp sonra yola çıkardı."

1956-Diğer rivâyet: "Eğer varacağı yere çabuk varmak isteyip de acele ederse öğleyi ikindiye kadar geciktirir, ikisini birden kılardı. Akşamı da geciktirip yatsı ile beraber kılardı."

1957-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), hızlı yolculuk yapmak istediği zaman, öğle vaktinden önce yola çıkıp öğleyi ikindinin ilk vaktine ertelerdi, sonra ikisini birden kılardı. Sonra akşamı şafak kayboluncaya kadar erteleyip mola vererek yatsıyla birlikte kılardı."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

1958-Muâz (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Tebûk gazvesinde, yola çıkmadan önce güneş (batıya) kaydığı zaman, öğle ile ikindiyi birarada kılardı. Güneş (batıya) kaymadan önce yola çıktığında, öğleyi erteler, sonra mola verip ikindi ile birlikte kılardı. Akşam namazında da aynını yapardı. Yola çıkmadan önce güneş battığı takdirde yatsıyı öne alıp akşamla beraber kılardı. Güneş batmadan önce şu yet yola çıkmışsa akşamı geciktirip, yatsı

vakti bineğinden inip konakladığında akşam ile yatsıyı bir arada kılardı."

1959-Alî (ra)'dan:

"O, Güneş battıktan sonra yola çıktığı zaman, iyice karanlık basana dek yoluna devam ederdi. Sonra bir yerde konaklar, akşamı kıldırırdı, sonra akşam yemeği getirtirdi. Arkasından yatsıyı kılıp yola çıkardı." Ve şöyle derdi: "İşte Allah Resûlü (sav) de seferde böyle yapardı."

1960-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Müzdelife'de akşamla yatsıyı her birinde ayrı kâmet getirterek bir arada kıldırdı. Bu iki namazın ne aralarında ne de sonlarında nâfile kılmadı."

1961-Diğer rivâyet: "Tek kâmetle."

1962-Diğer rivâyet: İbn Ömer, bu namazlardan hiçbiri için ezan okumaz ve şöyle derdi: "Allah Resûlü (sav) ile böyle kıldım."

1963-İbn Mes'ud (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in namazı vaktinin dışında kıldığını hiç görmedim, ancak iki namaz hariç: (Müzdelife'de) akşamla yatsıyı birleştirmek suretiyle bir arada kıldı. Bir de aynı gün gün sabahı, vaktinden önce kılmıştı."

1964-Ca'fer b. Muhammed (ra)'dan, o da babasından:

"Allah Resûlü (sav)- Arafat'ta öğle ve ikindiyi tek ezan ve iki kâmetle bir arada kıldı; aralarında hiç nâfile kılmadı. (Müzdelife'de) Akşamla yatsıyı da birleştirip tek ezan ve iki kâmetle bir arada kıldı, ikisi arasında da nâfile (sünnet) kılmadı."

1965-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki: "Her kim özürsüz olarak iki namazı bir arada kılarsa, büyük günahlardan birinin kapısına gelmiş olur."

1966-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) Medine'de yedi ya da sekiz (kere) öğleyle ikindiyi, akşam ile yatsıyı bir arada kılmıştır." Eyyûb der ki: "Herhalde bu, yağmurlu bir gecede olmuştur."

1967-Bir rivâyet: "Amr (b. Dinâr) dedi ki: "Ey Ebû'ş-Şa'sâ! Sanırım o, öğleyi geciktirip ikindiyi öne almıştır; akşamı geciktirip yatsıyı öne almıştır." O, "Ben de böyle zannediyorum" dedi.

1968-Nesâî'de: "Peygamber (sav) ile Medine'de yedi, sekiz kere cem ederek (birleştirerek) namaz kıldım. Öğleyi geciktirip ikindiyi de öne alarak bir arada kıldı. Akşam namazını geciktirip yatsıyı öne alarak ikisini bir arada kıldı."

1969-Müslim: "Ne bir korku sözkonusuydu, ne de seferdeydi."

1970-Diğer rivâyet: "Korku ve yağmur olmaksızın."

1971-Ebû Dâvud: "Tebûk'a çıktığı seferde."

1972-İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'le birlikte namaz kıldım. Seferde nâfile (sünnet) kıldığını hiç görmedim. Allah buyurmuştur: **"And olsun ki, sizin için Allah Resûlünde güzel bir örnek vardır."** (Ahzâb, 33/21)"

1973-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav), Ebû Bekr, Ömer ve Osmân'la birlikte yolculuk(lar) yaptım. Öğle ve ikindiyi iki rek'at olarak kılarlardı, ne ondan önce, ne de sonra namaz (sünnet) kılmazlardı. Farzlardan önce veya sonra (sünnet) kılacak olsam, farzı tam olarak kılardım."

1974-Tirmizî'nin başka bir rivâyeti: "Allah Resûlü (sav) ile seferde öğleyi iki

rek'at olarak kıldım, (farzından) sonra da iki rek'at (sünnet) kıldım."

1975-Berâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile tam onsekiz kez yolculuk yaptım. Güneş batıya meyledince (öğle vakti) öğlenin (farzından) önce, iki rek'at namazı bıraktığını hiç görmedim."

1976-Âişe (r.anhâ)'dan:

O, Allah Resûlü (sav) ile umre yapmış, Mekke'ye geldiğinde şöyle demiş:

"Ey Allah Resûlü! Babam anam sana feda olsun! Kısa kıldım (iki rek'at olarak), dört rek'at olarak da tam kıldım, bazen oruç tuttum (nâfile olarak), bazen de tutmadım."

—Kendisine böyle dediğimde—

"Ey Âişe! İyi yaptın!" dedi ve beni ayıplamadı.

1977-İbn Şihâb (ra)'dan:

O da Hâlid b. Useyd ailesinden bir adamdan: İbn Ömer'e şöyle demiş:

"Biz korku namazı ile ikâmette kılınan namazı Kur'ân'da görüyoruz; ama sefer namazını Kur'ân'da görmüyoruz;" Şu cevabı vermiş: "Yeğenim! Allah Muhammed'i bize gönderdi. Biz bir şey bilmiyorduk. Biz sadece O'nun nasıl yaptığına bakıyor, görüyor ve O'nun gibi yapıyoruz." Mâlik ve Nesâî adamı "Ümeyye b. Abdullah b. Hâlid b. Üseyd" olarak adlandırarak rivâyet ettiler.

SALÂT-I HAVF (KORKU NAMAZI)

1978-Sehl b. Ebî Hasme (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ashâbına korku namazını şöyle kıldırdı:

Onları arkasına iki saf yaptı. Hemen arkasında bulunanlara bir rek'at kıldırdı; sonra kıyama kalktı, arkasındakiler bir rek'at kılıncaya kadar ayakta bekledi. Sonra onlar geriye gittiler, geride bulunanlar öne doğru ilerlediler. Onlara da bir rek'at kıldırdı ve oturdu. Onlar da bir rek'at kılıncaya dek bekledi. Sonra selâm verdi."

1979- Diğer rivâyet: Yezîd b. Rûmân, Sâlih b. Havvât'tan, o da Zâturrika'da Peygamber (sav) ile korku namazı kılan bir adamdan:

"Bir grup, O'nun arkasında saf oldu; diğer grup ise düşmana karşı durdu. Arkasında duran gruba bir rek'at kıldırdı. Kendisi ayakta kaldı. Onlar kendi başlarına öbür rek'atı da kılıp namazı tamamladılar.

Sonra ayrılıp düşmanın karşısına gittiler. Diğer grup geldi, onlara da bir (rek'at, yani iki rek'atlık namazdan kalan rek'atını) kıldırdı. Sonra oturmuş halde sabit kaldı. Onlar da kendi başlarına diğer rek'atı kılıp namazı tamamladılar. Sonra selâm verdiler."

1980-Mâlik, Tirmizî ve Ebû Dâvud'un benzeri olarak yaptığı rivâyet: "Ancak birinci grup, kendi başlarına rek'atı tamamladıktan sonra selâm verip ayrıldılar, doğru düşmanın karşısına gittiler. İmam ise ayakta bekledi.

İkinci grup kalan ikinci rek'atı kendi başlarına kıldılar ve selâm verdiler."

1981-Nesâî'nin, Buhârî ile Müslim'in ikinci rivâyetleri gibi (no. 1978) bir rivâyeti bulunmaktadır.

1982-Câbir (ra)'dan:

Zâturrika savaşında Allah Resûlü (sav) ile birlikteydik. Gölge veren bir ağaca geldiğimiz zaman, orayı Allah Resûlü (sav)'e bırakırdık. Allah Resûlü (sav)'in kılıcı ağaca asılı iken, bir müşrik (gizlice) geldi. Kılıcını alıp dedi ki:

"Benden korkuyor musun?"

"Hayır!"

"Peki şimdi seni benim elimden kim kurtaracak?"

"Allah!" dedi.

Sahabe onu tehdit edip oradan uzaklaştırdı.

Namaz için kâmet getirildi. Bir gruba iki rek'at kıldırdı; onlar geri durdular, diğer gruba da iki rek'at kıldırdı. Böylece Allah Resûlü'nün (sav) namazı dört; diğerlerinin namazı ise iki rek'at olmuş oldu.

1983-Onun (Nesâî'nin) başka bir rivâyeti: "Peygamber (sav), onlara korku namazı kıldırdı. Namaza kalktığında önüne bir saf, arkasına da bir saf yaptı. Arkasındakilere bir rek'at ve iki secde ile kıldırdı; sonra bunlar arkadaşlarının yerlerini aldılar. Onlar da gelip öncekilerin yerlerini aldılar. Allah Resûlü (sav), onlara da bir rek'at iki secde kıldırıp selâm verdi. Böylece Allah Resûlü'nün (sav) namazı iki rek'at, onlarınkisi ise birer rek'at olarak tamamlanmış oldu."

1984-Müslim'in rivâyeti: Allah Resûlü (sav) ile Cüheyne'den bir topluluğa karşı savaşa çıktık. Şiddetli bir çarpışma oldu. Onlar öğleyi kılınca, (düşman): "Birden üstlerine çullansaydık onları perişan ederdik" dediler. Cibrîl gelip durumu Peygamberimiz (sav)'e bildirdi. Peygamber (sav) de bunu bize anlattı. Derken şöyle dediler: "Onlara, evlatlarından daha kıymetli bir namaz daha gelecektir." İkindi vakti gelince, iki saf olduk; müşrikler kıble ile aramızda idiler. Peygamber (sav) tekbir getirdi, biz de tekbir getirdik. Sonra arkasındaki saf ile beraber secdeye vardı; gerideki saf düşmana karşı durdu. Peygamber (sav) arkasındaki safla birlikte secdeden kalkınca, gerideki saf secdeye vardı, sonra onlar secdeden kalkınca, bu defa gerideki saf öne geldi, öndeki saf geriye gitti. Sonra Peygamber (sav), rükûa gitti, biz de hep beraber rükûa gittik. Sonra rükûdan başını kaldırdı; biz de hep beraber başımızı kaldırdık. Sonra daha önce birinci rek'atte geri safta olup şimdi arkasında olan safla beraber secdeye vardı. Gerideki saf düşmana karşı durdu. Peygamber (sav) arkasındaki saf ile secdeyi tamamladıktan sonra, gerideki saf secdeye vardı. Secde yaptı, sonra Allah Resûlü (sav) selâm verdi, biz de hep birlikte selam verdik. Tıpkı şimdiki muhafızlarınızın kumandanlarına yaptıkları gibi."

1985-Ebû Dâvud ve Nesâî benzerini Ebû Ayyâş ez-Zurakî'den rivâyet etmişlerdir: "O, Peygamber (sav) ile Usfân'da aynı bu şekilde namaz kıldı. O zaman müşriklerin başında Hâlid b. el-Velîd vardı. **Kasr** (korku anında namazı kısaltma) âyeti öğlenle ikindi arasında indi."

1986-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) (düşmanla çarpışan) gruplardan birine bir rek'at kıldırırken, diğer grup düşmana karşı duruyordu. Sonra onlar (bir rek'at kılanlar) ayrılıp arkadaşlarının yerlerini aldılar ve düşmana karşı durdular. Onlar (daha önce düşmana karşı olanlar) geldiler. Peygamber (sav) onlara da bir rek'at kıldırdı. Sonra kendisi namazını bitirdi. Diğerleri ise daha sonra birer rek'at kılarak namazlarını tamamladılar."

1987-Hz. Peygamber'e nisbet ettiği (Müslim'in) diğer rivâyeti: "Korku daha fazla olduğu zaman, bineğinin üzerinde ya da ayakta imâ etmek suretiyle namaz kılardı."

1988-Diğer bir rivâyette: "Kıbleye yönelerek veya kıbleye yönelmeyerek (her iki türlü)" diye geçer.

1989-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Korku namazı, iki secdeden ibaretti, tıpkı şimdi imamlarınızın arkasında muhafızların kıldığı namaz gibi. Ancak fark, grupların ayrı ayrı secde etmesinden ibaretti: Askerlerin hepsi iki saf halinde Allah Resûlü (sav)'in arkasında dururlardı. Allah Resûlü (sav) ile bir grup secdeye varırdı. Diğer grup secde etmeyip ayakta beklerdi. Sonra Allah Resûlü (sav) kalkardı, böylece bütün cemaat yeniden kıyamda olmuş olurdu. Sonra rükûa varırdı, onlar da hep birden rükûa varırlardı. Sonra secdeye varırdı. Bu sefer onlardan daha önce secde etmeyip de ayakta duranlar O'nunla beraber secdeye varırlardı. Allah Resûlü (sav), kendisiyle beraber secde edenlerle son rek'atlarında oturduğu zaman, ayakta bekleyenler de kendi başlarına secde edip otururlardı. Sonra Allah Resûlü (sav), hepsi ile birlikte selâm verirdi. Böylece hep birden namazdan çıkmış olurlardı."

1990-Diğer rivâyet: "O (sav) Zû Karad'da şöyle namaz kıldırdı: Arkasında insanları, biri kendi arkasında diğeri de düşmanlara karşı olarak iki saf yaptı. Sonra arkasında olanlara bir rek'at kıldırdı, onlar ayrılıp düşmana karşı olanların yanına gittiler, ötekiler ise gelip Allah Resûlü (sav)'in arkasında durdular ve onlara da bir rek'at namaz kıldırdı. Onlar (daha sonra geri kalan) rek'atlarını kılmadılar."

1991-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), ikindi namazına kalktı, kendisiyle birlikte askerlerin bir grubu da namaza durdu, öbür grup düşmana karşı durdu ki bunların sırtları kıbleye karşı idi. Peygamber (sav) tekbir getirdi, onlar da tekbir getirdiler. Sonra rükûa vardı, beraberindeki grup da rükûa vardı, sonra secde etti, onlar da secde ettiler. Sonra ayağa kalktı. O grup da ayağa kalkıp doğru düşmana karşı durdular. Öbür grup (yani daha önce düşmanın karşısında olan sırtı dönük grup) gelip rükûa vardılar ve secde ettiler. Peygamber (sav), ayakta bunları bekledi. Sonra Peygamber (sav) diğer rek'atın rükûuna vardı. Onlar da rükûa vardılar. O, secdeye vardı, onlar da secdeye vardılar.

Sonra düşmanın karşısında olan grup geldi. Rükûa vardılar, secde yaptılar ki, o zaman Allah Resûlü (oturmuş) bekliyordu. Beraberindekiler de oturuyorlardı. Sonra selâm faslı geldi. Selâm verdi, hep birden selâm verdiler. Böylece Allah Resûlü'nün (sav)'in namazı iki rek'at, cemaatın namazı ise birer rek'at olmuş oldu."

1992-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) tekbir getirdi, beraberindeki grup da tekbir getirdiler. Rükûa vardı, onlar da rükûa vardılar, secde etti, onlar da secde ettiler. Secdeden başını kaldırdı, onlar da secdeden başlarını kaldırdılar. Sonra Allah Resûlü (sav) oturarak bekledi. Onlar ikinci secdeyi kendi başlarına yaptılar. Sonra kalktılar, gerisin geri gidip cemaatin arkasında beklediler. Öbür grup gelip namaza durdular, tekbir getirdiler sonra kendi başlarına rükû ettiler. Sonra Allah Resûlü (sav) secdeye gitti, onlar da O'nunla birlikte secdeye gittiler. Sonra Allah Resûlü (sav) ayağa kalktı. Onlar ikinci secdeyi kendi başlarına yaptılar. Böylece her iki grup da birden Peygamber (sav) ile kıyamda durdular. Nihayet O rükûa vardı, onlar da hep birlikte rükûa vardılar; secde etti, onlar da hep birden secde ettiler. Sonra dönüp ikinci secdeyi yaptı; onlar da O'nunla beraber cihadda olan kişiye özgü bir hızla secde ettiler. Sonra Allah Resûlü (sav) selâm verdi, böylece bütün cemaat namazın tümünde O'na ortak olmuş oldular."

1993-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Peygamber (sav) korku namazı kıldırdı. Cemaati biri kendi arkasında, diğeri de

düşmana karşı durmak üzere iki saf yaptı. Kendi arkasında olanlara bir rek'at kıldırdı. Diğerleri gelip onların yerlerini aldılar, bunlar da düşmana karşı durdular. Allah Resûlü (sav), sonradan gelenlere de bir rek'at kıldırıp selâm verdi. Sonra bunlar kalktılar bir rek'at da kendi başlarına kılıp selâm verdiler, hemen kalkıp düşmanın karşısında duranların yerini aldılar. Onlar da onların yerine gelip durdular. (Kalan) rek'atlarını kılıp selâm verdiler."

1994-Ebû Bekre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), öğleyin korku namazı kıldırdı. Cemaatin bir kısmı kendi arkasına saf olurken, öbür kısmı düşmana karşı durdu. İki rek'at kıldırıp selâm verdi. Kendisiyle beraber kılanlar gidip düşmana karşı duran arkadaşlarının yerlerini alıp düşmana karşı durdular. Önceden düşmana karşı olanlar geldiler, Allah Resûlü (sav)'in arkasında durdular; onlara da iki rek'at namaz kıldırdı ve selâm verdi. Böylece Allah Resûlü (sav)'in namazı dört; ashâbının namazı ikişer rek'at olmuş oldu." el-Hasan da böyle fetva verirdi.

Ebû Dâvud dedi ki: "Bu durumda akşam namazı, (iki kere kıldığı için) imam için altı, cemaat için ise üç rek'at olmuş olur."

1995-Abdullah b. Üneys (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), beni, Arafat ve Urene (vadisi) tarafında bulunan Hâlid b. Süfyân el-Hüzelî'yi öldürmeye gönderdi. Onu gördüğümde ikindi namazının vakti de girmişti. Onunla uğraşırken namazımın gecikeceğinden korktuğum için, îmâ ile namaz kılarak ona doğru yürümeye başladım. Ona yaklaşınca, bana sordu:

"Sen kimsin?"

"Ben Araplardan biriyim; duyduğuma göre o adama (Peygamber'i kastediyor) karşı adam topluyormuşsun: Bu hususta sana yardım etmeye geldim."

"Evet bu niyetteyim" deyince, hemen onunla yürümeye başladım. Biraz yürüyüp fırsatı yakalayınca kılıcımla ona bir darbe vurdum ve cansız yere serdim."

1996-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de şunu ekledi: Peygamber (sav) ona dedi ki: "Duyduğuma göre Hâlid b. Süfyan bana karşı savaşmak için insan topluyormuş, git de onu öldür!" Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! O nasıl bir adamdır, bana anlat!"

Buyurdu ki: "Onu gördüğün zaman, onda bir titreme göreceksin."

Çıkıp gittim, yanına varınca gerçekten onda bir titreme gördüm.

Bu rivâyette ayrıca şöyle geçer: "Peygamber (sav)'e geldiğimde şöyle buyurdu:

"Yüzün gülüyor."

"Onu öldürdüm, ey Allah Resûlü!" dedim.

Benimle beraber kalkıp evine girdi, bana bir asa verdi ve şöyle buyurdu: "Tut bunu! İşte bu, kıyamet gününde benimle senin aranda bir işaret olacaktır. Çünkü kıyamet gününde asâlı olanlar nâdir olacaktır."

1997-Diğer rivâyette şöyle geçmektedir: "Kıyamet gününde asâlılar pek azdır."

Bunu üzerine öldüğü zaman, bu asanın karnının üzerine konulmasını ve onunla birlikte defnedilmesini vasiyet etti. Öldüğü zaman vasiyeti yerine getirildi.

İKİ BAYRAM NAMAZI

1998-Saîd b. Evs el-Ensarî (ra)'dan, o da babasından:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ramazan bayramı olduğu zaman, melekler yolların başlarını tutup şöyle sesle-

nirler: «Ey müslümanlar topluluğu haydi erkenden gidin, acele edin! Cömert olan Rabbinize koşun. O, hayır dağıtıyor, bolca sevap yağdırıyor. Gece namazla emrolundunuz, yerine getirdiniz, gündüz oruçla emrolundunuz, oruç tuttunuz! Böylece Rabbinize itaat etmiş oldunuz, haydi şimdi ödüllerinizi alın.» Namazı kılıp dışarıya çıktıklarında ise bir münâdi şöyle seslenir: «Biliniz ki, Rabbiniz sizleri bağışlamıştır. Haydi doğru evlerinize (büyük bir sevinç ile) dönünüz! Bugün ödül günüdür. Bu güne semâda da ödül günü derler»."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

1999-İbn Ömer (ra)'dan:

"Kendisi bayram günü mescide gitmeden önce yıkanırdı."

2000-Muhammed b. Ubeydillah b. Ebî Râfi'den, o da babasından, o da dedesinden:

"Peygamber (sav), iki bayram için boy abdesti alırdı."

[Bezzâr leyyin bir senedle.]

2001-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) bayram günü çıktı ve cemaate iki rek'at namaz kıldırdı; ne ondan önce, ne de sonra başka bir namaz kıldırmadı."

2002-Alî (ra)'dan:

Ona, bayram günü bayramdan önce veya sonra (nâfile) namazı kılan kimse hakkında sordular; sustu. Namazgâhına gidip bayram namazı kıldı. Sonra hayvanına bindi; ona denildi ki: "Şunlar namaz kılıyorlar." Şöyle dedi:

"Ben ne yapabilirim ki, siz bana sünneti sordunuz. Allalı Resûlü (sav), bayram namazından ne önce ve ne de sonra hiçbir (nâfile) namazı kılmadı. Onun için isteyen kılar, isteyen kılmaz. Namaz kılanları menedip de bir kulun namaz kılmasına engel olan kimsenin durumuna düşmemi mi görmek istiyorsunuz?"

2003-Eyyûb (es-Sahtiyânî) (ra)'dan:

"Enes'le el-Hasan'ı bayram günü imam henüz çıkmadan önce (nâfile) namaz kılarlarken gördüm. İbni Sîrîn'in ise namaza geldiğini, ama (nâfile) namaz kılmadığını gördüm."

2004-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"O, bayram namazından sonra dört rek'at ya da sekiz rek'at (nâfile) kılardı. Bayram namazından önce kılmazdı."

2005-Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf, babasından, o da (Kesîr'in) dedesinden:

"Peygamber (sav) iki bayram namazında birinci rek'atta kıraattan önce yedi tekbir getirdi; son rek'atta ise kıraattan önce beş tekbir getirdi."

2006-Saîd b. el-Âs (ra)'dan:

Ebû Mûsâ ile Huzeyfe'ye: "Allah Resûlü (sav), Kurban ve Ramazan bayram namazlarında nasıl tekbir getirirdi?" diye sordum. Ebû Mûsa şöyle dedi:

"Cenazelerde alınan tekbirler gibi dört tekbir getirirdi." Huzeyfe: "(Ebû Mûsa) doğru söyledi" dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsa şöyle dedi: "Basra'da vali iken de böyle tekbir getirirdim."

2007-Kerdûs'dan:

"İbn Mes'ûd, Kurban ve Ramazan bayramı namazında dokuzar tekbir getirirdi. Başta dört tekbir getirir, sonra okurdu; sonra bir tekbir getirip rükûu giderdi. İkinci rek'ate kalktığı zaman, okumuya

başlardı. Sonra dört tekbir getirirdi, dördüncüyle rükûa varırdı."

2008-Peygamber (sav)'in sahâbisi Abdullah b. Büsr (ra)'dan:

O, Ramazan ya da Kurban bayramında cemaatle namaza gitmişti. İmamın gecikmesini yanlış bularak şöyle dedi: "Biz bu saatte namazı bitirmiş olurduk, bu vakit ise tesbih vaktidir."

2009-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Dedi ki: "Ramazan bayramı günü yağmur yağmıştı. Allah Resûlü namazı mescidde kıldırdı."

2010-Rezîn şunu ilâve etti: "Bizi namazgâha çıkarmadı."

2011-Câbir b. Semure (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile iki bayram namazını birçok kere ezansız ve kâmetsiz olarak kıldım."

2012-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr ve Ömer bayram namazlarını hutbeden önce kılarlardı."

2013-Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile bayram namazında bulundum, hutbeden önce namaza başladı. Namaz için ne ezan okundu, ne de kâmet getirildi. Sonra Bilâl'e yaslanarak kalktı. Allah'a takva içinde davranmakla emretti ve cemaati O'na taatte bulunmaya teşvik etti. İnsanlara vaaz edip hatırlattı. Sonra kadınların tarafına gitti. Onlara da vaaz edip hatırlatmalarda bulundu. Şöyle buyurdu:

"Sadaka verin! Zira çoğunuz cehennem kömürü olacaksınız." Bunun üzerine yanakları kararmış düşük bir kadın kalkıp dedi ki: "Niçin ey Allah'ın Resûlü?" Cevap verdi:

"Çünkü siz çok şikayette bulunursunuz, iyilikleri çabucak unutup nankörlük edersiniz."

Hemen zinetlerini vermeye başladılar; Küpe ve yüzüklerini atıyorlardı.

2014-Ebû Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in Ramazan ve Kurban bayramlarında ilk yaptığı şey namaz kıldırmaktı. Sonra kalkar, saflara dönüp vaaz ederdi. Onlara nasihat eder, emredip nehyederdi. Eğer bir müfreze göndermek istiyorsa hemen bunu emrederdi ya da bir şey emredecekse emrederdi, sonra ayrılıp giderdi. Bu uygulama, Mervan zamanına kadar böyle devam etti. Mervan Medine'ye vali olunca, Kurban ya da Ramazan bayramında onunla namazgâha gittim. Baktım ki Kesîr b. es-Salt'ın namazı kıldırmak için hazırladığı minbere çıkmaya teşebbüs ediyor, hemen elbisesinden tutup çektim. O da beni iterek minbere çıktı ve namazdan önce hutbe okudu. Dedim ki: "Vallahi değiştirdiniz!" Cevap verdi:

"Ey Ebû Said! Senin bildiğin artık gitmiştir."

"Vallahi, benim bildiğim, bilmediğimden daha iyidir!" dedim

"Namazdan sonra cemaat bizi dinlemek için oturmadıklarından hutbeyi namazdan önceye aldım" dedi.

2015-Abdullah b. es-Sâib (ra)'dan:

Peygamber (sav), bayram namazını kıldırdı ve şöyle buyurdu: "Kim gitmek isterse gitsin, hutbe için kalmak isteyen kalsın."

2016-Ebû Kâhil el-Ahmesî (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'i bir deve üzerinde hutbe okurken gördüm. Bir Habeşli devesinin yularından tutuyordu."

2017-Berâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'e bayram günü bir yay verildi; ona dayanarak hutbe okudu."

2018-Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd (ra)'dan:

Ömer, Ebû Vâkid el-Leysî'ye: "Allah Resûlü (sav), Kurban ve Ramazan bayram namazlarında ne okurdu?" diye sordu. Şu cevabı verdi: "O, namazlarda Kâf ile Kamer sûrelerini okurdu."

2019-Nu'man b. Beşîr (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bayram ve Cuma namazlarında **Sebbihisme Rabbike'l-A'lâ** ile **Hel etâke** (Gâşiye) sûrelerini okurdu. Bazen bayramla Cuma bir araya gelirdi. Yine bunları okurdu."

2020-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bayram namazlarının iki rek'atında da sadece Ümmü'l-kitâb'ı (Fâtiha sûresini) okudu ve ona hiçbir şey katmadı (sûre okumadı).

2021-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bayram namazlarında **Amme yetesâelûne** ve **Ve'ş-şemsi ve duhâhâ** sûrelerini okurdu."

2022-Alî (ra)'dan:

"Bayram namazlarında sesli okumak sünnettendir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

2023-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu gününüzde iki bayram bir araya geldi. Biz ikisini birleştireceğiz, isteyene (bayram namazı) Cuma yerine de geçer."

2024-Ata b. Ebî Rebâh (ra)'dan:

İbnü'z-Zübeyr'in zamanında Cuma günü ile Ramazan bayramı günü bir araya geldi. "İki bayram birleşti" dedi ve onları bir araya getirip iki rek'at olarak erkenden kıldırdı, sonra ikindiye kadar onlara hiçbir şey ilâve etmedi.

2025-Nesâî'nin rivâyeti: İbnü'z-Zübeyr'in zamanında iki bayram bir araya geldi. Gün iyice ilerledikten sonra namaza çıktı. Uzunca bir hutbe okuyup indi ve namaz kıldırdı. Cemaat o gün Cuma namazı kılmadı. Durumdan İbn Abbâs haberdar edilince: "Sünnet olanı yaptı ve isabet etti" dedi.

2026-İbni Ezher'in azatlısı Ebû Ubeyd Sa'd b. Ubeyd'den:

O, Cuma gününe rastlayan bayramda Osmân'la bulunmuş. Uzak mahallelerde oturanlara dedi ki: "Kim Cuma namazını beklemek isterse beklesin, kim beklemeden ailesine dönmek isterse ona izin vermişizdir (gidebilir)."

2027-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Ramazan bayramı namazına sayıca tek olarak birkaç hurma yemeden çıkmazdı."

2028-Büreyde (ra)'dan:

"Peygamber (sav), yemek yemedikçe Ramazan bayramında namaza çıkmazdı. Kurban bayramında ise namaz kıldırıncaya dek birşey yemezdi."

2029-Alî (ra)'dan, dedi ki:

"Bayrama yürüyerek gitmek ve (evden) çıkmadan önce bir şey yemek, sünnettendir."

2030-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bayram günü bir yoldan çıkıp gitmişse, dönerken yolunu değiştirirdi (yani başka bir yoldan dönerdi)."

2031-Bekr b. Mübeşşir el-Ensârî (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in ashâbıyla Ramazan ve Kurban bayramlarında sabahleyin namazgâha giderdik. Buthân vadisi içinden giderdik, namazgâha varınca O'nunla (sav) namaz kılardık. Sonra yine Buthân'ın içinden yürüyerek evimize dönerdik."

2032-Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav) bize Ramazan ve Kurban bayramlarında çıkmamızı emrederdi. (Evlenmemiş) genç kızlar, çadırda yaşayan genç bakireler ve aybaşı olmuş kadınlar (hep birlikte) çıkardık. Aybaşı olanlar namaza iştirak etmezlerdi. Uzaktan vaaz ve nasihat dinler ve müslümanların dualarına katılırlardı.

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Birimizin cilbâbı (dış elbisesi) olmayabilir." Şöyle buyurdu: "Kız kardeşi ona kendi cilbâbını giydirsin."

2033-Diğer rivâyet: "Dedi ki: Bayram günü dışarı çıkmakla emrolunurduk; hatta kız kendi çadırından çıkardı. Aybaşı olan kadınlar da çıkarlardı; erkeklerin tekbirleri ile tekbir alırlardı. O günün bereketini ve temizliğini (feyzini) umarak onlarla beraber dua eder (namaz kılmazlardı)."

2034-Abdullah b. Revâha'nın kız kardeşi (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her örtülü kadının (bayram namazına) çıkması gerekir."

[Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de ismi zikredilmeyen tâbiînden bir kadının bulunduğu bir senedle.]

2035-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ramazan ve Kurban bayramlarında ucu demirli uzun bir değnekle namaza çıkardı, onu (sütre olarak) diker ve ona doğru namaz kıldırırdı."

2036-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bayramlara beraberinde mızrak ve kalkan bulunduğu halde çıkardı."

2037-Enes (ra)'dan:

"O, (Basra'daki namazgahına gidemediği bir günde, uzaktaki bir) zâviyede bulunduğu bir sırada himayesindeki Ebû Utbe'ye emretti; çoluk çocuğunu bir yere topladı, onlara şehir halkının namazı gibi namaz kıldırdı, tekbirleri gibi tekbir getirtti (yani bayram namazı kıldırdı)."

2038-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bayramlarınızı tekbirlerle süsleyin!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de leyyin bir isnâdla.]

2039-Ebû Bekre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ramazan ile Zilhicce bayram aylarıdır. (Sayıca eksik yani bazen yirmidokuz olsalar da sevap bakımından) hiç eksikleri olmaz.

2040-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Ramazan ve Kurban bayramının gecesini ihyâ ederse, kalplerin öleceği gün, onun kalbi ölmez."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2041-Ebû Tarfa Abbâd b. Reyyân el-Lahmî el-Himsî'den:

Humus'tan bir kaç mil uzakta bulunan bir köyde oturan el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb'e bayramda gittim. Dedik ki: "Çık da bize bayram namazı kıldır!" "Hayır! Siz tek tek kılın!" dedi.

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında Ebû Tarfa vardır.]

2042-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki: "Kim bayram namazını kaçırırsa, (yetiştiği takdirde) dört rek'at(a tamamlayarak) namaz kılsın."

2043-Vâsile (ra)'dan:

Ona bayram günü: "Allah bizden de senden de kabul buyursun!" denilince şu cevabı verdi: "Allah bizden de, senden de kabul buyursun!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2044-Alî (ra)'dan, dedi ki:

"Bayramlarda (namaz için) sahraya çıkmak, sünnettendir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

2045-Abdurrahman b. Osmân et-Teymî (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'i bayram namazlarını kıldıktan sonra gördüm; namazgâhın ortasına gelip durdu; cemaatin nasıl dağıldığına baktı, biraz daha durduktan sonra kendisi de oradan ayrıldı."

2046-Abdullah b. Kurt (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah katında günlerin en büyüğü Kurban bayramı günü ve **Karr** günüdür." Sevr der ki: "**Karr** günü, kurban bayramının ikinci günüdür."]

2047-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Medine'ye geldi. Onların eğlence yaptıkları iki günleri vardı. "Nedir bu günler?" diye sordu. Şöyle dediler: "Cahiliye devrinde eğlendiğimiz günlerdi." Şöyle buyurdu: "Allah size bu iki günün yerine daha iyisini ihsan etmiştir: Kurban bayramı ve Ramazan bayramı günü."

2048-Kays b. Sa'd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) zamanında yaşanan herşeyi gördüm. Tek şey hâriç: O da Ramazan bayramı günü Allah Resûlü (sav)'in huzurunda def çalındığıdır."

GÜNEŞ TUTULMASI (KÜSÛF) NAMAZI

2049-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in zamanında güneş tutuldu; kalkıp insanlara namaz kıldırdı ve kıraatı uzattı; sonra rükûa vardı; rükûu da uzattı. Sonra başını kaldırdı, kıraatı uzattı, ancak okuması birincisinden az idi. Sonra tekrar rükûa vardı; rükûu da uzattı. Ama bu seferki birinci rükûundan daha kısa idi. Sonra başını kaldırıp iki secde yaptı. Sonra kalkıp, birinci rek'atte yaptıklarının aynısını yaptı. Sonra selâm verdi. Derken güneş meydana çıkıp aydınlandı. Sonra kalkıp cemaate hitap etti ve şöyle buyurdu:

"Güneş ve Ay ne bir kimsenin ölümünden dolayı, ne de yaşamasından dolayı tutulmazlar. Bunlar, Allah'ın kullarına gösterdiği âyetlerinden iki âyet (alâmet)tirler. Siz böyle birşey gördüğünüz zaman, namaza koşun!"

2050-Diğer bir rivâyette, hutbede şu fazlalık yer almıştır: "Bunu gördüğünüz zaman, Allah'a dua edin, tekbir getirin, namaz kılın ve sadaka verin ey Muhammed ümmeti! Vallahi benim bildiğimi bilseniz, az ağlar, çok gülerdiniz!"

2051-Diğer rivâyet: "O namazın ilk rek'atında Bakara sûresi, ikinci rek'atında ise Âl-i İmrân sûresi okundu."

2052-Diğer rivâyet: "O kadar uzun kılındı ki nerdeyse adamlar bayılacak, üzerlerine kovalarla su dökülecekti."

2053-Diğer rivâyet: Bir Yahudi kadını Âişe'ye sormak için geldi ve dedi ki: "Allah seni kabir azabından korusun!" Âişe de bunun üzerine Peygamber (sav)'e sordu: "İnsanlar kabirlerinde azaba uğratılacaklar mı?" Bundan Allah'a sığınarak (evet). Sonra bir sabah merkebe bindi. O esnada Güneş tutuldu. Kuşluk vakti döndü. Hacer-i Esved'in etrafından geçti. Arkasında insanlar namaz kıldı.

Benzerini nakletti. Ancak burada şöyle geçmektedir: "Sonra onlara kabir azabından (Allah'a) sığınmalarını emretti." (Amre) Dedi ki: "Ondan sonra ben onun (Âişe'nin) sık sık ateş ve kabir azabından Allah'a sığındığını duydum."

2054-Diğer rivâyet: "Güneş tutulması sırasında Zemzem kuyusu önünde, dört secde ile dört rek'at namaz kıldı."

2055-Diğer rivâyet: "O, namazda (Küsûf namazında) sesli okudu."

2056-Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in oğlu İbrâhim öldüğü zaman Güneş tutuldu, halk "İbrâhim öldüğü için güneş tutuldu" dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) kalkıp cemaate dört secdeli altı rek'at namaz kıldırdı. Rek'atlerin ilki daima sonrakinden uzun oldu. Rükûu ise secdesi gibi oldu.

2057-Esmâ bn. Ebî Bekr (r.anhâ)'dan:

Âişe'ye gittim; namaz kılıyordu. "İnsanlara ne oluyor?" dedim. Göğe işaret etti. Baktım ki insanlar ayakta (namaz kılıyorlar) "**Sübhânallah!**" dedi. "Bir âyet midir (uzun) ya da kıyâmet alâmeti mi) bu?" dedim. Başıyla "Evet" diye işaret etti. Kalktım, ben de namaza durdum. (Kıraatin uzamasından dolayı) baygınlık geldi; bunun üzerine (yanımdaki kırbadan) başımın üstüne su dökmeye başladım.

Peygamber (sav), Allah'a hamd ü senâda bulundu. Sonra şöyle buyurdu:

"Görmediğim bütün şeyleri bu makamımda gördüm. Hatta cenneti ve cehennemi bile. Bana vahyolundu ki, sizler kabirlerde Mesîh Deccâl (yüzünden çekilecek) fitnelere benzer, yahut ona yakın bir imtihana uğratılacaksınız."

Arada râvi diyor ki: "Esmâ bu tabirlerin hangisini söyledi bilmiyorum."

"Orada (kabirde) denilecek ki: «Bu adam (yani Muhammed) hakkında ne biliyorsun?» Mümin ya da yakînî iman sâhibi olan kişi —Esmâ dedi ki: Hangisini dedi bilmiyorum— şöyle diyecektir:

«O Muhammed'dir. Allah'ın Resûlüdür; apaçık deliller ve hidayet meşaleleriyle bize gelmiştir. Biz de kabul edip O'na tâbi olduk. O Muhammed'dir.»

Bunun üzerine ona üç kere şöyle denilecek: «Senin O'na gönülden iman ettiğini anladık, haydi güzel ve rahat uyu!»

Münafık veya şüpheye kendini kaptırmış olan adam —Ravî diyor ki: Esmâ'nın bunlardan hangisini söylediğini şimdi kestiremiyorum— ise şöyle cevap verecek: «Bilemiyeceğim, insanlar bir şey diyorlardı, ben de onlar gibi konuştum»."

2058-Diğer rivâyet: "Ayağa kalktı, uzun bir kıyamda bulundu; sonra rükûa vardı, uzunca rükû etti. Sonra kalktı, uzunca kıyamda bulundu. Sonra rükûa varıp uzunca rükûda bulundu. Sonra başını kaldırıp secdeye vardı, uzunca secde etti. Sonra başını kaldırdı, tekrar secdeye vardı, secdede uzunca durdu. Sonra kalktı, uzunca bir kıyam yaptı. Sonra rükûa vardı, rükûda uzunca durdu. Sonra kalktı yine kıyamı bayağı

uzattı; sonra rükûa vardı, bayağı uzun rükû yaptı. Sonra başını kaldırıp secdeye vardı, bayağı uzunca secde etti. Sonra başını secdeden kaldırıp tekrar secdeye gitti, bayağı uzun bir secde etti. Sonra namazını bitirdi."

2059-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Güneş tutulduğu zaman dört secdeli sekiz rek'at namaz kıldı."

2060-Alî (ra)'dan da aynısı rivâyet edilmiştir.

2061-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Güneş tutuldu, Allah Resûlü (sav) ayağa kalkıp, kıyâma durdu, o kadar uzun durdu ki, nerdeyse rükû etmeyecek sandık. Sonra rükûa varıp o kadar uzun durdu ki, bir daha başını kaldırmayacak sandık. Sonra başını kaldırdı. O kadar uzun durdu ki bir daha secde yapmayacağını sandık. Sonra secdeye varıp o derece uzattı ki bir daha secdeden başını kaldırmayacak sandık. Sonra secdeden başını kaldırıp o kadar uzun durdu ki bir daha secde yapmayacak sandık. Sonra secde yaptı o kadar uzun durdu ki, bir daha başını kaldırmayacak sandık. Derken başını kaldırdı. Sonra diğer rek'atta da aynısını yaptı. Sonra secdesinin sonunda "Üf! Üf!" dedi.

Sonra şöyle buyurdu:

"Rabbim, onları ben aralarında olduğum sürece azaplandırmayacağını bana vaad etmedin mi? Onlar af dilemeye devam ettikçe azap etmeyeceğini vaad etmedin mi?" Peygamber (sav) namazını bitirince Güneş tekrar doğmuş her tarafa ışık dağıtıyordu bile.

2062-Diğer rivâyette: "O, üf derken ağlıyordu."

2063-Diğer rivâyette şöyle geçmektedir: "O'na cennet ve cehennem sunuldu." Ayrıca orada şu sözü de mevcuttur: "(Cehennem) Hepinizi sarmasın diye devamlı olarak O'na üfleyip durdum. Orada Allah Resûlü'nün develerini çalanı; Da'da' oğullarından eğri sopasıyla hacıları soyarken görülünce (yakalanınca) "Bastonumun ucu takıldı" diyen hırsızı gördüm. Orada kediyi bağlayıp da ona uzun zaman yemek vermeyen ve yerin haşarâtından yememesi için dışarıya salmayan uzun boylu siyah kadını da gördüm."

2064-Yukarıda geçen Âişe'nin rivâyetinde şu ifade mevcuttur: "Kâbe için adanan develerin yükten ve bineklikten azat edilmesi âdetini getiren İbn Lühay'ı gördüm."

2065-Nu'mân b. Beşîr (ra)'dan:

"Peygamber (sav) zamanında Güneş tutuldu. İkişer rek'at namaz kılmaya başladı. Bir yandan da Güneşin açılıp açılmadığını soruyordu. Açılıncaya dek böyle devam etti."

2066-Nesâî'nin rivâyeti: Eteklerini çekerek korku içinde çıktı, mescide geldi. Güneş açıncaya dek sürekli namaz kıldı. Hitap ederken şunları da söyledi: "Allah, mahlukatından birine tecelli etiği zaman, o şey O'na boyun eğer. Böyle bir şey gördüğünüz zaman, en son kıldığınız farz namaz gibi huşû içinde namaz kılın!"

2067-Übeyy b. Kâ'b (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) zamanında güneş tutuldu. Onlara uzun bir sûre ile, iki secdeli beş rek'at namaz kıldırdı. Sonra namazda gibi kıbleye karşı oturup Güneş çıkıncaya dek dua etti."

2068-Semure b. Cundeb (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bize Güneş tutulma namazı kıldırdı, o kadar sessiz kıldırdı ki O'nu duyamıyorduk."

2069-en-Nadr (ra)'dan:

Enes'in zamanında hava karardı (Güneş tutuldu). Ona giderek dedim ki: "Ey Hamza'nın babası! Allah Resûlü (sav)'in zamanında böyle bir şey başınıza geldi miydi?"

"Maazallah! Şiddetli rüzgâr estiği zaman, kıyamet kopar korkusuyla hemen mescide koşardık" dedi.

2070-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav), şiddetli rüzgar estiği zaman hemen mescide koşar ve rüzgar hafifleyinceye kadar orada dururdu. Güneş veya ay tutulması gibi semada bir olay cereyan ettiği zaman, hemen büyük bir telaş içinde namaza koşardı. Hava açılıp aydınlanıncaya dek namaz kılardı."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de, isnâdında Ziyâd b. Sahr vardır.]

İSTİSKÂ (YAĞMUR DUASI NAMAZI)

2071-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ona Peygamber (sav)'in yağmur duasını (namazını) sordular. Şöyle cevap verdi: "Allah Resûlü (sav) iyi giyinmemişti, mütevazı bir halde çıkıp namazgâha geldi ve minbere çıktı; ama bu hutbeniz gibi hutbe okumadı. Devamlı olarak dua, tazarru' ve tekbirde bulundu. Sonra tıpkı bayram namazı gibi iki rek'at namaz kıldırdı."

2072-Bezzâr zayıf bir senedle şunu da ekledi:

"Birinci rek'atta yedi, ikinci rek'atte ise beş tekbir aldı."

2073-Abdullah b. Zeyd el-Mâzinî (ra)'dan:

Peygamber (sav) yağmur duasına çıktı, sırtını cemaate çevirdi. Dua etmeye başladı, kıbleye döndü, cübbesini ters giydi, sonra iki rek'at (istiskâ) namaz(ı) kıldı. O namazda sanki sesli okumak ister bir tarzda okudu.

2074-Diğer rivâyette: "Sağ tarafını sol omuzuna, sol tarafını da sağ omuzuna atmak sûretiyle cübbesini ters giydi. Sonra dua etti.

2075-Diğer rivâyette:

"Üzerinde siyah bir maşlah (dört köşeli elbise) vardı. Onu eteğinden tutup üstüne çevirip yukarı getirmek istedi, bu zor gelince, omuzu üzerinde (sağ yanı sola, sol yanı sağa gelecek şekilde) ters yüz etti."

2076-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in zamanında kuraklık oldu. Cuma günü hutbe okurken bir bedevî kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Servet helak oldu, çocuklar aç kaldı, ne olur Rabbine dua buyur!" Bunun üzerine ellerini kaldırdı; havada bir bulut falan görmüyorduk. Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, daha ellerini indirmeden gökyüzünü dağlar gibi bulutlar sardı. Minberden inmeden bulutlardan sakalına yağmur boşanıyordu. O gün yağmur yağdı, ertesi gün yağdı, daha ertesi gün yağdı, ertesi Cuma'ya kadar yağmur yağdı ve dinmedi. Bunun üzerine aynı bedevî ya da başka birisi kalkıp şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Nerdeyse binalar yıkılacak, varlığımız kaybolacak, ne olur Allah'a yalvar da (yağmur dinsin!)." Hemen ellerini kaldırıp şöyle dua etti: "Ey Allahım! Çevremize yağdır, bize değil!"

Ondan sonra hangi buluta işaret ettiyse açılıp dağıldı. Sonunda Medine bulut aralığı gibi güneşlik oldu. Vadinin kanalından tam bir ay su aktı. Çevreden kim geldiyse bol yağmur haberiyle geldi.

2077-Diğer rivâyet: "Sonra ellerini kaldırıp şöyle dua etti: "Allahım yağmur ver! Allahım, yağmur ver! Allahım yağmur ver!" İkinci duasında şunu da ekledi: "Allahım, yüksek yerlere, küçük tepelere, vadi içlerine, ağaç biten yerlere!"

2078-Âişe (r.anhâ)'dan:

Halk Peygamber (sav)'e kıtlık ve kuraklıktan yakındı. Bir minber yapılıp namazgâh kurulmasını emretti. Halka orada buluşmak için bir gün tayin etti. (O gün gelip de) Güneşin kızıllığı iyice görününce, çıktı ve minberin üzerinde oturup, tekbir getirdi, Allah'a hamd ü senâda bulundu. Sonra şöyle buyurdu:

"Kuraklıktan ve yağmurun zamanında yağmadığından yakındınız. Allah size dua etmenizi emredip duanızı kabul etmeyi vaad etti." Sonra şöyle dedi: "**el-Hamdü lillahi Rabbi'l-âlemîn. er-Rahmani'r-rahîm. Mâliki yevmi'ddîn. Lâ ilâhe illallah. Yef'alü mâ yürîd. Allahümme entellahu lâ ilâhe illâ ente'l-Ğaniyyü ve nahnü'l-fukarâ. Enzil aleyne'l-ğayse vec'al mâ enzelte lenâ kuvveten ve belâğen ile'l-hayr (=Hamd âlemlerin Rabbi, Rahman, Râhim ve Ceza gününün Mâliki olan Allah'a mahsustur. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Sen zenginsin, bizler fakir ve muhtaçlarız. Bize yağmur indir ve indirdiğini bizim için bir kuvvet ve hayra ulaşma vesilesi kıl!)**"

Sonra koltuk altlarının beyazlığı görünecek derecede ellerini yukarı kaldırıp, arkasını cemaate döndü, cübbesini de ters çevirdi. Elleri hâlâ kalkık idi. Sonra cemaate dönüp, indi ve iki rek'at namaz kıldırdı. Allah hemen bir bulut meydana getirdi, gök gürledi, şimşek çaktı ve Allah'ın izniyle yağmur yağdı. Daha mescide varmadan seller aktı. Yağmurdan kaçışlarını ve ıslanmamak için yer arayışlarını görünce, azı dişleri görünecek kadar güldü ve şöyle dedi: "Şehadet ederim ki Allah herşeye gücü yetendir ve ben de Allah'ın kulu ve Resûlüyüm."

2079-Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), avuçlarının arkasını semaya tutarak yağmur duası yaptı."

2080-Âbi'l-Lahm'in azatlısı Umeyr (ra)'dan:

"O, Peygamber (sav)'i Zevrâ yakınlarındaki zeytinyağı taşları civarında yağmur duası yaparken görmüş. Ayakta durmuş, ellerini yüksekliği başını aşmayacak derecede tutup, yüzüne doğru çevirerek dua ediyormuş."

2081-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in yanına kıtlıktan ağlayan kadınlar geldi. Allah Resûlü (sav): "**Ey Allahım! Bize kesilmeyen, yardımcı, sonu güzel, verimli, yararlı, zararsız, geç kalmayacak âcil bir yağmur ver!**"

Bu duadan sonra hava karardı ve yağmur boşaldı.

2082-Rezîn rivâyetinde şöyle geçer: "**Allahım! Beldene yağmur yağdır; kullarına yardımcı, sonu güzel, verimli, yararlı, zararsız ve geç kalmayacak âcil bir yağmur ver!**"

O, yağmur duası yaptığı zaman, ellerini uzatıp avuçlarını yere doğru çevirirdi, koltuk altları görününceye kadar da ellerini kaldırırdı.

2083-Semure b. Cundeb (ra)'dan:

Peygamber (sav) yağmur duasına çıktığı zaman şöyle dua ederdi: "**Allahumme enzil fî ardinâ bereketehâ ve zînetehâ ve sekenehâ! Verzuknâ ve ente hayru'r-râzikîn (=Allahım! Toprağımıza (yağmurla birlikte onun) bereket, zînet ve bolluklarını indir! Bizleri rızıklandır, zira Sen rızıklandıranların en hayırlısısın).**"

2084-Câbir ve Enes (r.anhumâ)'dan:

Peygamber (sav) yağmur duası yaptığı zaman şöyle dua ederdi:

"Allahumme'skinâ sakyen vâdiaten nâfiaten teşbeu bihe'l-emvâlu vel-enfusu ğaysen henîen merîen tabekan mücellelan. Yeşbeu bihâ bâdiyenâ ve hâdırenâ, tünzilü bihi min berekâti's-semâi ve uhricü bihi min berekâti'l-ardi, ve tec'alenâ indehu mine'ş-şâkirîn. İnneke semîu'd-duâ (= Allahım! Bizleri mal ve nefisleri, köy ve şehirlerimizi doyuracak bereketli, -Allah'ın bahşettiği- iyiliklerle dolu, katkat ve parlak olan yumuşak ve yararlı bir yağmur ile sula! Onun vasıtasıyla bizlere gökyüzünün bereketlerinden indir, yeryüzünün bereketlerinden çıkart ve bizleri onun sebebiyle şükredenlerden eyle! Şüphesiz sen duayı işitensin)."

2085-Enes (ra)'dan:

Ömer, kıtlık olduğu dönemde yağmur duası yaptığı zaman "Abbâs'ın yüzü suyu hürmetine" der ve şöyle dua ederdi: "Allahım biz sana Peygamberinle tevessül ediyor sen de bize rahmet verirdin; şimdi ise Peygamberinin amcasıyla tevessül ediyoruz; ne olur —onun yüzü suyu hürmetine— bize yağmur ihsan et!"

Duanın ardından bolca yağmur yağardı.

2086-Ebû'l-Cevzâ (ra)'dan:

Medine'de şiddetli bir kıtlık oldu. Halk, Âişe'ye koşup durumdan yakındı. Bunun üzerine dedi ki: "Peygamber (sav)'in kabrine bakın; tavanında göğe doğru küçük bir pencere açın ki, onunla sema arasında hiçbir tavan olmasın!" Dediğini yaptılar, öyle yağmur yağdı ki, bolluğundan otlar bitti; develer şişmanlıktan âdeta çatlarcasına semizleşti. O yıla bu yüzden "Âmu'l-fetak (= çatlama yılı)" denildi.

2087-Mâlik (ra)'dan, dedi ki:

Bana ulaştığına göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuş: "Deniz tarafından bir bulut peydah olur da, Şam tarafına doğru yol alırsa yağmuru bol olur."

2088-Taberânî bunu *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta Âişe (r.anhâ)'dan merfû olarak naklederek dedi ki: "Bunu rivâyette sadece el-Vakidî nakletmiştir."

2089-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), yağmur gördüğü zaman şöyle dua ederdi:

"Allahummec'alhü sayyiben nâfi'â (=Allahım, onu bol ve yararlı kıl)!"

2090-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile beraberken yağmur yağdı. Allah Resûlü elbisesini açtı tenine biraz yağmur değdi. Neden böyle yaptığı sorulunca şöyle buyurdu: "O, Rabbinden henüz ayrılıp gelmiştir."

2091-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yağmurun size yağdırılmaması, kıtlık değildir; asıl kıtlık size bolca yağmur yağdırıldığı halde toprağın mahsul vermemesidir."

2092-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

Rabbiniz (Azze ve Celle) buyurmuştur: "Eğer kullarım bana gereği gibi itaat etseler, ben onlara gece yağmur yağdırırım, gündüzün de üzerlerine güneşi doğdururum. Onlara gök gürleme sesini de duyurmam."

2093-Ubâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer Ramazan ayında Doğu yönünde kızıl bir uzantı görürseniz, bir yıllık yiye-

ceğinizi saklayınız. Çünkü o yıl açlık yılı olacaktır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta; isnâdında Hâlid b. Ma'dân'nın kızı Ümmü Abdillah vardır.]

SÜNNET (REVÂTİB) NAMAZLAR

2094-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile öğleden önce iki rek'at, öğleden sonra iki rek'at, Cumadan sonra iki rek'at, akşamdan sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at (nâfile) kıldım."

2095-Bir rivâyette şu fazlalık vardır: "Akşam, yatsı ve Cuma (sünnetlerini) evinde (kılardı)."

2096-Diğer bir rivâyette şu ilâve yer almıştır:

Hafsa bana anlattı: "O, sabah olunca iki rek'at kısa namaz kılardı (sabah namazının sünnetini kastediyor). O, yanına giremediğim saat idi."

2097-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim oniki rek'at sünnet (namazı) kılmaya devam ederse, Allah onun için cennette bir köşk yapar: Öğleden önce dört rek'at, öğleden sonra iki rek'at, akşam namazından sonra iki rek'at, yatsıdan sonra iki rek'at, sabah namazından önce iki rek'at."

2098-Âişe (r.anhâ)'dan:

"İki namaz vardır ki Allah Resûlü (sav) onları ne gizli, ne açık, ne yolculuk ve ne de ikâmet halinde bırakmamıştır: Sabah namazından önceki iki rek'at, ikindiden sonra iki rek'at."

2099-Diğer rivâyet: "Evimde öğle namazından önce dört rek'at kılardı, sonra çıkıp cemaate öğleyi kıldırırdı, sonra evime gelip iki rek'at daha kılardı.

Cemaate akşam namazını kıldırır, sonra evime gelip iki rek'at daha kılardı.

Cemaate yatsıyı kıldırırdı, sonra girip iki rek'at daha kılardı. Gece dokuz rek'at kılardı, vitir de o namazın içinde olurdu. Bazı geceler namazı ayakta, uzun kılar; bazı gecelerde ise oturarak, uzun kılardı. Ayakta kılarken okursa, ayakta iken rükû ve secde eder; otururken okursa, oturduğu yerden rükû ve secde ederdi. Sabah olunca iki rek'at kılardı (yani sabah namazının sünnetini)."

2100-Âsım b. Damre'den:

Alî (ra)'a Peygamber (sav)'in gündüz kıldığı sünnet namazlarını sorduk; şu cevabı verdi:

"Sizin ona gücünüz yetmez." Dedik ki:

"Sen bize bildir, yapabildiğimiz kadar yaparız." Şu cevabı verdi:

"Allah Resûlü (sav) sabah namazını kıldıktan sonra beklerdi. Güneş doğudan şu kadar mikdar çıktıktan sonra henüz öğle vakti girmeden dört rek'at namaz kılardı. Güneş gök ortasından kaydığı zaman, öğlenin (farzından önce) dört rek'at kılardı. Öğlenin farzından sonra da iki rek'at kılardı. İki rek'atte bir selâm vermek üzere ikindinin farzından önce dört kılardı. İki rek'atta bir verdiği selâmı mukarreb meleklere, peygamberlere, müslüman ve müminlerden onlara tâbi olanlara özgü kılardı." Alî ilâve etti: "İşte bunlar, gündüz nâfilesi olarak onaltı rek'at yapar. Ne yazık ki buna devam eden azdır."

(Râvi) Vekî' der ki: Babam bunu ilâveten dedi ki: Habîb b. Ebî Sâbit der ki:

"Ey Ebû ishak! Bana anlattığın bu hadis benim için şu mescidinin altın dolu olmasından daha hayırlıdır."

2101-Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her iki ezan arasında bir namaz vardır, her iki ezan arasında bir namaz vardır (yani ezanla kâmet arasında isteyen namaz kılabilir)." Üçüncüsünde "dileyen için" dedi.

2102-Bezzâr leyyin bir senedle Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Akşam dışında, iki ezan arasında bir (nâfile) namaz vardır."

2103-İbn Ömer (ra)'dan:

Şöyle derdi: "Gece ve gündüz namazları ikişer ikişerdir. Her iki rek'atte bir selâm verilir."

Mâlik. *Sünen* ashâbı ise, İbn Ömer'in bu hadisini Peygamber'in sözü olarak naklettiler.

Nesâî der ki: "Bu rivâyetin merfû olması hatalıdır."

Tirmizî ise: "Doğrusu, gece namazı ikişer ikişerdir. Gündüz söz konusu değildir" demiştir.

2104-Yahya b. Saîd el-Ensârî (ra)'dan:

"Ülkemizin fakihlerinin gündüz nâfilelerinde iki rek'atte bir selâm verdiklerini gördüm. Bunun aksine hiç rastlamadım. Ayrıca bu husus, Ammâr, Ebû Zer, Enes, Câbir b. Zeyd, İkrime ve Zührî'den rivâyet edilmiştir."

SABAH NAMAZININ İKİ REK'AT SÜNNETİ

2105-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), sabah namazının iki rek'at (sünnetine) düşkün olduğu kadar hiçbir (nâfile) namaz(ın)a düşkün değildi. Onu hiç bırakmazdı."

2106-Diğer rivâyette hadis merfû olarak nakledilmiştir:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sabah namazının iki rek'at (sünneti) dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır."

2107-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Düşman) atlar(ı) sizi kovalasalar bile sakın o iki rek'atı (sabahın sünnetini) bırakmayın!"

2108-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), sabah namazında ezanla kâmet arasında hafif iki rek'at (namaz) kılardı."

2109-Diğer rivâyet: Sabahın iki rek'atını kısa kılardı. O kadar kısa tutardı ki içimden "Acaba Fâtiha'yı okudu mu?" derdim.

2110-İbn Ömer (ra)'ın azatlısı Yesâr'dan:

İbn Ömer beni, sabahın doğuşundan sonra namaz kılarken ve iki rek'atte bir selâm verirken gördü. Dedi ki: "Ey Yesâr! Peygamber (sav) yanımıza çıktı; biz de senin kıldığın gibi kılıyorduk; şöyle buyurdu: "Burada bulunan bulunmayana iletsin: Şafaktan sonra, sadece iki rek'at (sünnet) namaz kılın!"

2111-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), sabah namazının sünnetinin ilk rek'atında genellikle "**Kûlû**

âmennâ billahi ve mâ ünzile ileynâ..." âyetini (Âl-i İmrân, 3/84) ikinci rek'atında ise "**Âmennâ billahi ve'şhed bi-ennâ müslimûn**" âyetini (Âl-i İmrân, 3/52) okurdu.

2112-Diğer rivâyette: "**Teâlev ilâ kelimetin sevâin beynenâ ve beyneküm...**" âyetini (Âl-i İmrân, 3/64) okurdu."

2113-Ebû Hureyre (ra)'dan:

O, Peygamber (sav)'in sabahın sünnetinin birinci rek'atında "**Kûlû âmennâ billahi ve mâ ünzile ileynâ...**" âyetini (Âl-i İmrân, 3/84); ikinci rek'atında ise "**Rabbenâ âmennâ bimâ enzelte ve'tteba'ne'r-Resûle fektübnâ maa'ş-şâhidîn**"i (Âl-i İmrân, 3/53), ya da "**İnnâ erselnâke bi'l-hakkı beşîran ve nezîran ve la yüs'elü an ashâbi'l-cahîm**"i (Bakara, 2/119) okuduğunu duymuş. (İkinci rek'atta hangisini okuduğu şüphesi râviden kaynaklanmıştır.)

2114-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'i belki yirmi kere takip ettim. Hepsinde de akşamdan sonraki iki rek'at namazla sabah namazının iki rek'at sünnetinde **Kul yâ eyyühel-kâfirûne** sûresiyle, **Kul huvellahu ehad** sûresini okuduğunu gördüm."

2115-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), sabah namazının iki rek'at (sünnetini) kıldıktan sonra sağ yanına yaslanıp yatardı."

2116-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Gecenin sonunda namazını bitirdiğinde bana bakardı, uyanık olursam benimle konuşurdu, uykudaysam uyandırırdı. İki rek'at kıldıktan sonra müezzin gelip O'na sabah namazı vaktinin geldiğini bildirinceye kadar yatardı. Sonra kalkar iki rek'at kısa bir namaz kılardı, sonra da namaza (mescide) giderdi."

2117-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz sabah namazının (farzından önce) iki rek'at namaz (sünnet) kıldığı zaman sağ yanı üzerine (biraz) yatsın!"

2118-Ebû Dâvud, şunu da ekledi:

"Mervân ona (Ebû Hureyre'ye) dedi ki: "Bizden birinin yatacak yerde mescide yürümesi, yeterli gelmez mi?" "Hayır!" dedi. Bunu İbn Ömer duyunca: "Ebû Hureyre ileri gitti" dedi.

"Onun söylediklerinden bir şeyi inkâr mı ediyorsun yoksa?" dediklerinde: "Ama o cesaret gösterdi. Biz ise çekingeniz" dedi. Ebû Hureyre bunu duyunca şunu demekten kendini alamadı: "Ben ezberleyip onlar unutmuşsa benim suçum nedir?"

2119-Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer, sabah namazını(n sünnetini) kılıp yatan bir adam gördü ve sordu:

"Seni buna iten nedir?"

"İki namazımın arasını ayırmak istedim!"

"Selâmdan daha güzel ayırıcı nedir?"

"O, (yatmak) sünnettir!"

"Hayır, senin yaptığın sünnet değil; bid'attir!" dedi.

2120-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav) ile sabah namazını kıldı. Selâmdan sonra iki rek'at daha kılınca, Allah Resûlü (sav) sordu:

"Sabah namazı dört rek'at mıdır?"

"Ey Allah Resûlü! Ben sabah namazının sünnetini kılmamıştım da."

"Öyleyse bir beis yoktur" buyurdu.

2121-Ebû Dâvud ve Tirmizî, Yahya b. Saîd el-Ensârî'nin dedesi Kays'dan: O da aynı şeyi yapınca, Allah Resûlü (sav): "Ey Saîd, yavaş ol! İki namazı birden mi (kılıyorsun)?" buyurdu. "Ben sünneti kılma

mıştım da" deyince: "Öyleyse bir beis yoktur" buyurdu.

2122-Abdullah b. Mâlik b. Buhayne (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namaz kılındıktan sonra iki rek'at namaz kılan bir adamın yanından geçti; namazdan sonra insanlar adamın başına üşüştüler.

Bunun üzerine Allah Resûlü o adama buyurdu ki: "Sabah namazı dört rek'at mıdır, sabah namazı dört rek'at mıdır? (farzını kastediyor)"

2123-Diğer rivâyet: "O (sav), sabah namazı kılındıktan sonra, namaz kılmakta olan bir adama rastladı ve ona anlamadığımız bir şey söyledi. Çıkarken adamın yanına gidip onu sardık ve sorduk: "Sana ne buyurdu?" Cevap verdi:

"O, şöyle buyurdu: "Neredeyse sizden biri sabah namazının farzını dört rek'at kılacak."

2124-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim, sabah namazının iki rek'at sünnetini kılmamışsa onu Güneş doğduktan sonra kılsın."

2125-Üsâme b. Umeyr (ra)'dan:

O, Peygamber (sav)'in sabah namazının sünnetini kıldıktan sonra şöyle buyurduğunu duymuş: **"Ey Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Muhammed'in Rabbi! Sana ateşten sığınırım!"** —Bunu üç kere söyledi—

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2126-Atâ (ra)'dan:

İbn Mes'ûd, sabah namazından sonra çıkıp (camide) konuşan bir cemaatin yanına vardı ve şöyle diyerek onları konuşmaktan menetti: "Siz buraya namaz kılmak için geldiniz. Ya namaz kılın, ya da susun!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. Atâ, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir.]

ÖĞLE VE İKİNDİNİN SÜNNETİ

2127-İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile öğlenin farzından önce iki rek'at, öğlenin (farzından sonra) da iki rek'at kıldım."

2128-Alî (ra)'dan:

"Peygamber (sav), öğlenin farzından önce dört, farzından sonra da iki rek'at namaz kılardı."

2129-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), eğer öğleden önce dört rek'at kılmamışsa, onu öğleden sonra kılardı."

2130-Ümmü Habîbe (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim öğleden önce dört; öğleden sonra da dört rek'at sünnet kılarsa Allah onu ateşe haram kılar."

2131- Diğer rivâyet: "Kim öğleden önce dört, öğleden sonra da dört rek'at namaza devam ederse Allah, onu ateşe haram kılar."

2132-Ebû Eyyûb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Öğleden önce arada selâm vermeden kılınan dört rek'at (sünnet) namazına gök kapıları (ardına kadar) açılır."

2133-Abdullah b. es-Sâib (ra)'dan:

Peygamber (sav), zevâlden sonra, öğleden önce dört rek'at kılar ve şöyle buyurur-

du: "Bu, şüphesiz gök kapılarının açıldığı saattir. Bu saatte, salih amelimin yukarıya yükselmesini isterim."

2134-Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Öğleden önce ve zevalden sonra kılınan dört rek'at var ya seherde kılınan emsalleri değerindedir. O saatte hiçbir şey yoktur ki Allah Teâla'yı tesbih etmesin." Ondan sonra şunu okudu: **"Gölgeleri sağa sola vurarak, Allah'a boyun eğerek secde ederler."** (Nahl, 16/48)

2135-Safvân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim öğleden önce, dört rek'at namaz kılarsa, bir köle azat etmişcesine ecir alır." Yahut şöyle buyurdu: "İsmaîl neslinden dört köle azat etmişcesine ecir alır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta hafî bir senedle.]

2136-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Öğle namazından önce kılınan dört rek'at (sünnet) dışında, gece namazına hiçbir şey (nâfile) denk olamaz. O rek'atların gündüz namazına üstünlüğü, cemaatle kılınan namazın tek başına kılınan namaza olan üstünlüğü gibidir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2137-Alî (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ikindiden önce iki rek'at kılardı."

2138-Tirmizî'nin rivâyeti: "Peygamber (sav), ikindiden önce iki rek'atta bir selâm vermek üzere dört rek'at kılardı."

2139-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İkindiden önce dört rek'at (sünnet) kılan kimseye Allah merhamet etsin."

2140-İbn Amr b. el-As (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ikindiden önce dört rek'at kılarsa şüphesiz Allah onu ateşe haram kılar."

2141-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Benim sıram olduğunda Allah Resûlü (sav), ikindi namazından sonra iki rek'at namaz kılmadan yanıma gelmezdi."

2142-Diğer rivâyet: "Yanımda (nöbetimde iken) Allah Resûlü (sav), ikindiden sonra iki rekat namazı hiç bırakmamıştır."

2143-Diğer rivâyet: "Peygamber (sav), ikindiden sonra namaz kılar, ancak başkalarını bundan alıkoyardı. Aralıksız oruç tutardı, ancak başkasını böyle yapmaktan alıkoyardı."

2144-Diğer rivâyet: "O iki rek'atı ikindiden önce kılardı, bir ara işi çıktı veya unuttu da kılamadı, ama ikindiden sonra kıldı. Bilahare (eskisi gibi) kılmaya devam etti.

Çünkü O, bir namazı kıldığı zaman ona devam ederdi."

2145-Kureyb (ra)'dan:

İbn Abbâs, İbn Ezher ve Misver b. Mahrame, Kureyb'i ikindiden sonra kılınan o iki rek'at (sünnet) hakkında sormak için Âişe'ye göndermişler.

(O sordu:) "Duyduğumuza göre sen onları kılıyormuşsun. Oysa biz duyduk ki, Allah Resûlü (sav) onları kılmaktan menetmiş." İbn Abbâs dedi ki: "Ömer'le birlikte insanları onu kılmaktan alıkoyardım." Kureyb dedi ki: "Benimle gönderdikleri mesajı ona (Âişe'ye) ulaştırdım; şöyle dedi:

"Ümmü Seleme'ye sor!" Onlara durumu bildirince: "Haydi git Ümmü Seleme'ye sor!" dediler. Gidip sordum; cevaben şöyle dedi:

Allah Resûlü (sav)'in ondan menettiğini duymuştum. Sonra yanımda onu kıldığını gördüm. Yanımda bazı Ensâr hanımları vardı. Ona bir cariye gönderdim ve dedim ki: Haydi git yanında dur ve de ki: Ümmü Seleme diyor ki: İnsanları ondan menettiğini duydum, bugünse kendin onu kılıyorsun. Eğer eliyle işaret ederse, geri çekilirsin. Gerçekten eliyle işaret etti ve cariye geri durdu. Namazını bitirince, şöyle buyurdu:

"Ey Ebû Ümeyye'nin kızı! Sen bana ikindiden sonraki iki rek'at hakkında sordun. Bana Abdü'l-Kays'dan bazı kimseler geldi, kavimlerinin müslüman olduğunu bildirdiler. Onlarla meşgul olurken öğleden sonra kıldığım iki rek'atı kılamadım, şimdi kıldığım bu namaz işte o iki rek'attır."

2146-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (ra)'dan:

Ömer onun ikindinin farzından sonra iki rek'at kıldığını görmüş ve namazda iken değnekle vurmuş. Namazı bitirince Zeyd demiş ki: "Ey mü'minlerin emiri! Bunu Allah Resûlü (sav)'in kıldığını görünce, O'ndan sonra vallahi bırakmam!" Bunun üzerine Ömer yanına oturup (gönlünü alarak) şöyle demiş:

"Ey Zeyd! İnsanların bunu âdet edinip geceye kadar namaz kılmalarından korkmasaydım, sana vurmazdım."

2147-Abdullah b. Rebâh'dan, o da sahâbeden bir adamdan:

Peygamber (sav) ikindiyi kıldırdı. Bir adam da kalkıp namaz kılmaya başladı. Derken Ömer onu gördü ve şöyle dedi: "Otur! Kitab ehli namazlara ara vermedikleri için helâk olmuştur." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Hattâb'ın oğlu iyi yaptı!"

2148-Ebû Dâvud da benzerini, el-Ezrak b. Kays'dan rivâyet etmiştir. Ancak namazı mutlak olarak zikretmiş, ikindiden söz etmemiştir.

AKŞAM VE YATSI NAMAZININ SÜNNETİ, CUMANIN SÜNNETİ

2149-Enes (ra)'dan:

"Medine'deydik. Müezzin akşam ezanını okuduğunda herkes sütunların arasına koşar ve iki rek'at namaz kılardı. Hatta yabancı biri mescide girdiğinde, insanların çoğunu namazda görünce, akşam namazının kılındığını zannederdi."

2150-Müslim'in rivâyeti: "Muhtâr b. Fülfül, Enes'e dedi ki: "Peygamber (sav) (akşamın farzından önceki) iki rek'atı kılar mıydı?" Cevap verdi:

"Bizi kılarken görürdü de; bize ne kılın, ne de kılmayın derdi."

2151-Abdullah b. el-Muğaffel el-Müzenî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Akşam namazından önce iki rek'at (nâfile) kılın! Akşam namazından önce iki rek'at (nâfile) kılın!" Üçüncüsünde, insanlar onu sünnet edinmesinler diye "İsteyen kılsın!" buyurdu.

2152-Kâ'b b. Ucre (ra)'dan:

Peygamber (sav), Eşhel oğullarının mescidine geldi ve orada namaz kıldı. Namazı bitirdiklerinde onları sünnet namazı kılarken görünce, şöyle buyurdu:

"Bu (sünnetler), evlerin namazıdır!"

2153-Mekhûl (ra)'dan:

O, Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu naklediyor:

"Her kim akşamdan sonra konuşmaksızın iki rek'at —bir rivâyette dört rek'at— kılarsa namazı İlliyyîn'e yükseltilir."

2154-Huzeyfe (ra)'dan:

Şu ilâve ile benzeri nakledildi: "Akşam namazından sonra iki rek'atı kılmakta acele edin! Çünkü o iki rek'at, farzla beraber yukarıya kaldırılır."

2155-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim akşamdan sonra aralarında kötü bir şey konuşmadan altı rek'at kılarsa, bu rek'atler on iki yıllık ibadete denk olur."

2156-(Tirmizî) dedi ki: Âişe'den, Allah Resûlü (sav)'in şu sözü nakledilmiştir:

"Kim akşamdan sonra yirmi rek'at kılarsa, Allah onun için cennette bir köşk yapar."

Derim ki: Bu hadisi İbn Mâce, Âişe'den, yalancı olduğu söylenen bir râvi kanalıyla rivâyet etmiştir.

2157-Muhammed b. Ammâr b. Yâsir (ra)'dan:

Ammâr b. Yâsir'in akşamdan sonra altı rek'at kıldığını gördüm. Şöyle dedi: "Sevgilim (sav)'in akşamdan sonra altı rek'at kılıp şöyle buyurduğunu gördüm ve duydum: "Kim akşamdan sonra altı rek'at kılarsa deniz köpüğü kadar (küçük) olsa bile günahları bağışlanır."

[Taberânî. İsnâdında Sâlih b. Katan el-Buhârî vardır.]

2158-Şurayh b. Hâni' (ra)'dan:

Âişe ((r.anhâ)'ya Peygamber (sav)'in namazı hakkında sordum; şu cevabı verdi: "Yatsıdan sonra evime girdiğinde hemen dört veya altı rek'at namaz kılardı. Bir gece yağmura tutulduk. Resûlullah (sav)'in altına deriden bir post serdik. Hâlâ gözümün önünden gitmez; postun deliklerinden sular kaynıyordu. Resûlullah (sav)'in elbisesini (ıslanmaması için) yerden koruduğunu da görmedim."

2159-el-Berâ b. Âzib (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim öğleden önce dört rek'at kılarsa, sanki o gece teheccüd kılmış gibi olur. Kim de yatsıdan sonra dört rek'at kılarsa, Kadir gecesinde benzerlerini kılmışcasına ecir alır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2160-

2160-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta ayrıca zayıf bir senedle benzerini Enes'ten nakletmiştir.

2161-*el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde de İbn Ömer'den zayıf bir senedle merfû olarak şunu rivâyet etmiştir:

"Kim, yatsı namazını cemaatle kılıp da mescidden çıkmadan dört rek'at daha kılarsa, Kadir gecesindekine denk bir sevap alır."

2162-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim cumadan sonra (nâfile) namaz kılmaya niyetlenirse, dört rek'at kılsın."

2163-Bir başka rivâyette: "Eğer acele bir işin varsa, iki rek'atını mescidde, diğer ikisini (evine) döndüğünde kıl!"

2164-Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer, (farzdan sonra) yerinden ayrılmadan bir adamın Cuma günü iki rek'at kıldığını gördü. Ona engel olup şöyle dedi: "Cumayı dört mü kılıyorsun?"

Abdullah (b. Ömer), Cuma günü evinde iki rek'at kılıp şöyle derdi: "Allah Resûlü (sav) böyle yapmıştır."

2165-Bir başka rivâyette: "İbn Ömer, Cumadan önce (nâfile) namazı uzatırdı. Cumayı kıldıktan sonra ayrılıp gider ve evinde iki rek'at kılardı. Allah Resûlü (sav)'in de böyle yaptığını söylerdi."

2166-Atâ (b. Ebî Rebâh) (ra)'dan:

İbn Ömer, Mekke'de Cumayı kıldıktan sonra biraz ileriye gidip iki rek'at, ondan sonra biraz daha ileriye gidip dört rek'at daha kılardı.

Medine'de olduğu zaman, cumayı kılıp evine giderdi. Evinde iki rek'at kılardı, mescidde kılmazdı. Sebebi kendisine sorulunca, şöyle derdi:

"Peygamber (sav) de böyle yapardı."

VİTİR VE DUHÂ (KUŞLUK) NAMAZI

2167-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir. Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir. Vitir haktır. Kim vitir kılmazsa bizden değildir."

2168-Alî (ra)'dan:

Vitir haktır, farz namazı gibi kesin değildir. Ne var ki, Allah Resûlü (sav) bu namazı sünnet edinmiş ve şöyle buyurmuştur: "Allah tektir, teki sever. Ey Kur'ân ehli! Vitir kılın!"

2169-İbn Muhayrîz (ra)'dan:

Kenânе oğullarından Muhdecî adında bir adam, Şam'da Ebû Muhammed künyeli bir adamın: "Vitir vâciptir" dediğini duymuş. Muhdecî diyor ki:

(Bunu duyar duymaz) Hemen Ubâde b. es-Sâmit'e gidip durumu bildirdim, şöyle dedi:

Ebû Muhammed yalan söyledi. Çünkü Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Beş vakit namazı Allah, kullara yazmıştır (farz kılmıştır). Kim küçümseyerek onlardan şey zâyi etmeden hakkıyla yerine getirirse onun için, Allah'ın onu cennete sokacağına dair verilmiş bir sözü vardır. Kim de bunları kılıp görevini yerine getirmezse, Allah'ın ona verilmiş bir sözü yoktur; isterse azaplandırır, isterse cennete koyar."

2170-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gece kıldığınız namazın sonu tek olsun!"

2171-Ebû Eyyûb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Vitir (namazı) her müslüman üzerine bir haktır. Kim beş rek'at olarak vitir kılmaktan hoşlanırsa yapsın; kim üç rek'at olarak kılmak isterse yapsın; kim bir rek'at olarak kılmak isterse öyle kılsın."

2172-Nesâî'nin rivâyeti: "Dileyen vitri imâ yoluyla kılabilir."

2173-Başka bir rivâyette hadisin başlangıcı şöyledir: "Kim yedi rek'at olarak kılmak isterse yapsın."

2174-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), vitir namazını dört ve üç olarak, altı ve üç olarak, sekiz ve üç olarak, onüç olarak kılardı. Yediden eksik kılmadığı gibi, onüçten fazla da kılmazdı."

2175-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:
"Allah Resûlü (sav) vitri onüç rek'at olarak kılardı; yaşlanıp güçsüz düşünce, yedi rek'at olarak kılmaya başladı."

2176-Diğer rivâyet: "Beş ve yedi olarak da kılardı, rek'at aralarını ne söz, ne de selâm ile ayırmazdı."

2177-İbn Ömer ve İbn Abbâs (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Vitir gecenin sonunda tek rek'attır."

2178-Bir başka rivâyette: "Gece namazı ikişer ikişerdir. Bitirmek istediğinde sonunda bir rek'at kılar, bu surette kıldıklarını teklemiş olursun."

2179-Alî (ra)'dan:
"Allah Resûlü (sav), mufassal (kısa) sûrelerden yedi sûre ile üç rek'at vitir kılardı. Her rek'atında, sonu **Kul hüvellahü ehad** (İhlâs) olmak üzere üç sûre okurdu."

2180-İbn Abbâs (ra)'dan:
"Peygamber (sav) vitir namazının rek'atlarında **Sebbihisme rabbike'l-al'â, Kul yâ eyyühe'l-kâfirûne, Kul hüvellahü ehad** sûrelerini okurdu."

2181-Ayrıca onun (Tirmizî) ve Ebû Dâvud'un Âişe'den içinde: "Üçüncü rek'atte Mu'avvizeteyn (Felâk ve Nâs'ı) okurdu" kaydı bulunan benzer rivâyetleri vardır.

2182-Her ikisinin (Tirmizî ve Ebû Dâvud'un) Übeyy b. Kâ'b'dan sonu şöyle olan bir rivâyetleri daha bulunmaktadır: "Rükûdan önce kunût yapardı, bitirince ise şöyle derdi: «**Sübhâne'l-Meliki'l-Kuddûs** (üç kere).» Sonunu uzatırdı (çekerdi)."

2183-Hârice b. Huzâfe (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Allah, size deve sürülerinden daha iyi olan bir şey bahşetmiştir ki, o da son yatsı ile sabahın doğuşu arasında kılınacak olan vitir namazıdır."

2184-Âişe (r.anhâ)'dan:
"Peygamber (sav), gecenin tümünde başında, ortasında ve sonunda vitir kılmıştır. Vitri, seher vaktinde son bulmuştur."

2185-Diğer rivâyette: "Ölümüne yakın kıldığı vitri, seherde son buluyordu."

2186-Câbir (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim gecenin sonunda kalkmaktan korkarsa, gecenin başında vitrini kılsın, sonra uyusun. Kim gecenin sonunda kalkmayı umuyorsa, bilsin ki gecenin sonu şahitlidir, (o vakitte) melekler hazır bulunurlar. Onun için bu, daha faziletlidir."

2187-Ebû Saîd (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim vitir kılmadan uyursa, sabah olunca kılsın."

2188-Diğer rivâyette: "Kim vitri kılmadan uyur ya da unutursa, hatırladığı ya da uyandığı zaman kılsın."

2189-Âiz b. Amr (ra)'dan:
Ona: "(Vitir namazını kıldıktan sonra uyuyup uyanınca, tekrar nâfile kılmak isteyen kimse için önceden kıldığı) vitir namazı bozulur mu?" diye sordular, şöyle dedi: "Gecenin başında vitir kıldığın zaman sonunda kılma!"

2190-Rezîn şunu ilâve etti: Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Bir gecede iki vitir olmaz (kılınmaz)."

2191-Nâfi' (ra)'dan:

"Mekke'de İbn Ömer'le beraberdim. Hava bulutluydu. Sabah namazını kaçırmaktan endişe etti. Bir rek'at vitir kıldı. Sonra bulut gitti, hava berraklaştı. Baktı ki daha geceye var. Hemen bir rek'at daha kılıp önceki namazını çiftledi. Sonra iki rek'at iki rek'at olarak (nâfile) kıldı. Sabah geçmesinden korkunca bir rek'at vitir kıldı."

2192-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), vitirden sonra iki rek'at kılardı."

2193-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), vitrin ikinci rek'atında selâm vermezdi."

2194-İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), vitrin ikinci rek'atında selâm verirdi ve bu esnada bir işi varsa yapılması hususunda talimat verirdi."

2195-İbn Ömer (ra)'dan:

Şöyle derdi: "Akşam namazı (üç rek'at olması itibarıyla), gündüz namazlarının vitridir."

2196-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), yapmayı arzulayıp da insanlar da yaparlar, dolayısıyla onlara farz olur diye korktuğu bir ameli yapmazdı. (Örneğin:) Ben duhâ (kuşluk) namazı kıldığım halde, O hiç duhâ namazı kılmamıştır."

2197-Diğer rivâyette: "Allah Resûlü (sav)'in duhâ namazını kıldığını görmedim, ben kılardım. Bir ameli bırakacağı zaman O'na hatırlatırdım."

2198-Nesâî'de: Abdullah b. Şakîk ona (Âişe'ye) dedi ki: "Allah Resûlü (sav) duhâ (kuşluk namazı) kılar mıydı?"

"Hayır! Ancak seferden geldiği zaman kılardı" cevabını verdi.

2199-Müslim'in bir rivâyetinde: Muâze ona (Âişe'ye) sordu:

"Allah Resûlü (sav), duhâyı (kuşluk namazını) kaç rek'at kılardı?" Cevap verdi:

"Dört rek'at kılardı ve Allah'ın dilediği kadar da artırırdı."

2200-Ebû Saîd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), duhâ namazını o kadar sık kılardı ki "bir daha bırakmayacak" sanırdık. Bazen de o kadar uzun süre kılmazdı ki, "bir daha kılmayacak" derdik.

2201-Abdurrahman b. Ebî Leylâ (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in duhâ namazı kıldığını bize, Ümmü Hâni'den başka hiç kimse bildirmedi. (Ümmü Hânî) dedi ki: "Allah Resûlü (sav), Mekke'nin fethinde evime girdi; yıkandı ve sekiz rek'at namaz kıldı. Kıldığı bu namazdan daha hızlı bir namaz görmedim; ancak rükû ve secdesini tam yapmıştı."

2202-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Dostum (Peygamber) bana her ay üç gün oruç tutmamı, iki rek'at duhâ namazı ve yatmadan önce de vitir kılmamı tavsiye etti."

2203-Müslim, Ebû Dâvud ve Nesâî'nin de Ebu'd-Derdâ'dan benzeri rivâyetleri bulunmaktadır.

2204-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

O, duhâ namazı kılan bir topluluk görmüş de şöyle demiş:

Ah onlar bu saatten başka bir saatte duhâ kılmanın daha hayırlı olduğunu bir bilselerdi! Çünkü Allah Resûlü (sav) şöyle bu-

yurmuştur: "**Evvâbîn** (tevbekârlar) namazı, deve yavrularının ayakları sıcaktan kavruldukları zaman kılınır."

2205-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri, azalarının her birine sadaka vermesi gerekir bir halde uyanır. Her tesbih (**Sübhânallah**) bir sadakadır, her tahmîd (**el-Hamdu lillah**) bir sadakadır, her tehlîl (**Lâ ilâhe illallah**) bir sadakadır, her tekbir (**Allahu ekber**) bir sadakadır. İyiyi emretmek bir sadakadır, kötüden alıkoymak bir sadakadır. Kılınacak olan iki rek'at duhâ namazı bütün bunların yerini tutar."

2206-Alî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), duhâ (kuşluk) namazı kılardı."

2207-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

Peygamber (sav) bir müfreze gönderdi. Gittiler, düşmanı mağlup edip bir çok ganimet elde ederek geri döndüler. Aralarında "Ne kadar çabuk gittik, düşmanı ne de kolay mağlup edip ganimetler kazandık" diye konuşmaya başladıklarında, Allah Resûlü (sav) onlara şöyle buyurdu:

"Daha yakın bir savaş alanı, daha çok ganimet ve daha çabuk dönüşü olan bir şey göstereyim mi? Kim abdest alıp da duhâ namazını kılmak için mescide giderse (bilsin ki bu), savaş alanından daha yakın, ganimet bakımından daha çok, dönüş cihetinden daha hızlıdır."

[Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2208-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Teâla buyuruyor: «Ey Ademoğlu! Günün başında Benim için dört rek'at namaz kıl; Ben de günün sonunda seni affedeyim»."

2209-Onun (Ahmed'in) Ebu'd-Derdâ ve Ebû Murre et-Tâifî'den benzer bir rivâyeti vardır.

2210-Tirmizî'nin de Ebû Zer ve Ebu'd-Derdâ'dan benzer bir rivâyeti vardır.

2211-Taberânî'nin, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde, İbn Ömer ve Nevvâs b. Sem'ân'dan benzeri rivâyeti mevcuttur.

2212-İbn Ömer (ra)'dan:

Ebû Zerr'e dedim ki: "Ey amca! Bana bir tavsiyede bulunur musun?"

Cevap verdi: "Ben de aynı şeyi Allah Resûlü (sav)'e sormuştum ve şöyle buyurmuştu:

«Eğer iki rek'at duhâ namazı kılarsan gafillerden olmazsın. Onu dört rek'at kılarsan, âbidler safında yazılırsın; altı kılarsan sana hiçbir günah ulaşmaz; sekiz kılarsan, itaatkâr kullardan yazılırsın; on iki kılarsan, cennette sana bir köşk yapılır. Hiçbir gün, hiçbir gece ve hiçbir saat yoktur ki, onda Allah'ın kullarına ihsan ettiği bir iyiliği olmasın. Allah, kuluna kendi Zâtını zikretme ilhamı gibi bir iyiliği ihsan etmemiştir»."

[Bezzâr leyyin bir senedle.]

2213-Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Ebu'd-Derdâ'dan leyyin bir senedle benzeri merfû olarak yer almıştır.

2214-Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Güneş, doğduğu yerden, ikindiden sonra batmak üzere olduğu şeklini aldığında, kişi dört secdeli iki rek'at namaz kılarsa onun için o günün tüm sevabı gibi bir sevap olur." (Sanırım şunu da) dedi: "Günahları da örtülür." (Sanırım şunu da) dedi: "Ölürse, mutlaka cennete girer."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2215-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i duhâ namazını altı rek'at olarak kılarken gördüm; sonra onu hiç bırakmadı." el-Hasan dedi ki: "Daha sonra ben de onu hiç terketmedim."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2216-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ne seferde ve ne de başka bir yerde duhâ namazını hiç bırakmazdı." [Bezzâr zayıf bir senedle.]

2217-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Duhâ namazına ancak **evvâb** tevbekâr kişi devam eder."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2218-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim iki rek'at duhâ namazına devam ederse, deniz köpüğü kadar (küçük) bile olsa günahları bağışlanır."

2219-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim duhâ namazını on iki rek'at olarak kılarsa Allah ona cennette altından bir köşk yapar."

2220-Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim sabah namazını cemaatle kılıp da sonra kıldığı yerde beklerse, (Güneş bir mızrak boyu yükseldikten sonra) duhâ namazını kılarsa, tam ve eksiksiz bir hac ve umre etmişçesine sevap alır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

TAHİYYETÜ'L-MESCİD (MESCİDE SAYGI NAMAZI), İSTİHÂRE NAMAZI, HÂCET NAMAZI, TESBİH, REGÂİB, MENZİL VE KUDÛM NAMAZI

2221-Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz mescide girdiği zaman, oturmadan iki rek'at namaz kılsın."

2222-Câbir (ra)'dan:

Cuma günü Allah Resûlü (sav) hutbe okurken bir adam mescide girdi. Ona "Namaz kıldın mı?" diye sordu. "Hayır" deyince; "Haydi iki rek'at kıl!" buyurdu.

2223-Diğer rivâyette: "Biriniz Cuma namazına imam hutbede iken gelirse, iki rek'at namaz kılsın. Ama çabuk ve kısa kılsın."

2224-Ebû Saîd b. el-Muallâ (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) zamanında erkenden pazara çıkardık, o sırada mescide uğrayıp namaz (da) kılardık."

2225-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bize Kur'ân'dan sûre öğretir gibi, her işimizde istihâreyi öğreterek şöyle buyururdu:

"Biriniz bir işe niyet ettiği zaman, farz olmaksızın iki rek'at namaz kılsın ve şöyle dua etsin:

«Allahümme innî estahîruke bi-ilmike ve estakdiruke bi-kudretike, ve es'elüke min fadlike'l-azîm. Fe-inneke takdiru ve lâ akdiru ve ta'lemu ve lâ a'lemu, ve ente Allâmü'l-ğuyûb. Allahümme in künte ta'lemu enne hâzel-emre hayrun lî fî dînî ve maâşî ve âkibeti emrî, — ya da şöyle dedi:— **fî 'âcili emrî ve âcilihî, fakdurhu lî ve yessirhu lî, sümme bârik lî fîhi. Allahumme ve in künte ta'le-**

mû enne hâzel-emre şerrun lî fî dînî ve maâşî va âkibeti emrî —ya da şöyle dedi:— fî 'âcili emrî ve âcilihî, fasrifhu annî vasrifnî anhü, vakdur lî el-hayre haysü kâne sümme raddinî bîhî (=Ey Allahım! Senin ilminle hayır dilerim; Senin kudretinle Senden kudret talep ederim; Senin büyük olan fazlından isterim; Senin gücün yeter, benimki yetmez; Sen bilirsin, ben bilmem, Sen gaypları fazlasıyla bilensin. Allahım! Eğer şu iş benim için dinim, hayatım, âkibetim ve işlerimin sonu bakımından (ya da şu anda veya gelecekte, dedi) hayırlı ise, Sen bilirsin, onu benim için takdir et ve onu bana kolay kıl, onu bana bereketli eyle! Ey Allahım! O iş Senin ilminde benim için kötü ise, evvelki gibi dinim, dünyam ve âkibetim hakkında (ya da şu anda veya gelecekte, dedi) onu benden uzak kıl, beni de ondan uzak kıl. Hayır her nerede olursa olsun onu bana takdir et ve beni o hayrınla râzı kıl!)»" (Câbir) dedi ki: "Daha sonra işi ne ise onu söylerdi."

2226-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İstihâre yapan eli boş dönmez, istişâre eden pişman olmaz, iktisâd eden yoksullaşmaz."

2227-Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kimin Allah'a ya da insanoğlundan herhangi bir kimseye bir işi düşse, adâbına uygun bir abdest alsın ve iki rek'at namaz kılsın. Sonra Allah'a hamd ü senâda, Allah Resûlü'ne de salat ü selâmda bulunsun, ve şunu okusun:

«Lâ ilâhe illallâhu'l-Halîmu'l-Kerîm. Sübhânallâhi Rabbi'l-Arşi'l-Azîm. el-Hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemîn. Es'elüke mûcibâti rahmetike ve azâimi mağfiretike ve'l-ganîmete min külli birrin, ve's-selâmete min külli ismin. Lâ tedau lî zenben illâ gafertehû ve lâ hemmen illâ ferrectehû ve lâ hâceten hiye leke ridâen illâ kadeytehâ ya erhame'r-râhimîn (=Halîm ve Kerîm olan Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur. Büyük Arş'ın sahibi olan Allah'ı tesbih ederim. Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah'a özgüdür. Rahmetinin gereklerini, mağfiretinin azîmetlerini dilerim. Her iyinin bol olanını, her günahtan kurtulmayı da Senden dilerim. Benim için bağışlamadığı hiçbir günahı, bertaraf ettiğin hiçbir kederi, Senin hoşnutluğun olan hiçbir hâceti, yerine getirmeksizin bırakmamanı da Senden niyaz ederim, ey merhamet edenlerin en merhamet edicisi!)»"

2228-İbn Mâce şunu da ekledi: "Sonra dünya ve âhiret dileklerini istediği gibi dile getirirse, mutlaka kendisi için o takdir edilir."

2229-Osmân b. Huneyf (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Abdest alınan yere gidip abdest al! Sonra iki rek'at kılıp şu duaları oku: «Allahümme innî es'elüke ve etevesselü ileyke bi-nebiyyinâ Muhammedin sallallahu aleyhi ve sellem, nebiyyi'r-rahmeti. Yâ Muhammed, innî eteveccehü bi-ke ilâ Rabbî, fe-yakdî lî hâcetî (=Allahım! Senden dilerim ve peygamberimiz ve rahmet peygamberi olan Muhammed (sav)'in hürmetiyle sana tevessül ederim. Ey Muhammed! İhtiyacımı görmesi için seninle Rabbime yöneldim).' Ondan sonra hâcetin ne ise söylersin»."

2230-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Abbâs'a buyurdu ki:

"Ey Abbâs, ey amcam! Sana vermiyeyim mi, sana lütufta bulunmayayım mı?

Seni ödüllendirmeyeyim mi? Sana on haslet sunmayayım mı?

Eğer bunları (hasletleri) yaparsan, Allah senin önceki, sonraki, eskisi, yenisi dahil bütün günahlarını bağışlar. Ayrıca hatâ ile, kasden yaptıklarını, küçük-büyük gizli ve açık olarak işlediğin günahları da bağışlar. O, on haslet şunlardır: Dört rek'at namaz kılarsın, her rek'atında bir Fâtiha ve bir de sûre okursun. Birinci rek'atta okumayı bitirip de henüz ayaktayken onbeş kere şunu dersin: **«Sübhanallâhi ve'l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illallâhü vellahü ekber.»** Sonra rükûa varırsın, rükûda da aynısını on kere söylersin. Sonra başını rükûdan kaldırdığında aynısını on kere söylersin. Sonra secdeye varırsın. Secdede iken on kere söylersin. Secdeden başını kaldırdığında da on kere söylersin. Sonra tekrar secdeye gittiğinde on kere söylersin. Sonra secdeden başını kaldırdığında on kere söylersin ki, böylece yekün olarak her rek'atta yetmiş beş kere yapar. Bunu dört rek'atta da yaparsın. Gücün yeterse bu namazı her gün bir kere kıl, kılamazsan haftada bir kıl, haftada bir kılamazsan ayda bir kıl. Ayda bir kılamazsan yılda bir kıl, yılda bir kılamazsan ömründe bir kıl."

2231-Tirmizî de Ebû Râfî'den benzerini rivâyet edip şu farkla nakletti:

"Allahü ekber ve'l-hamdü lillâhi. Ve lâ ilâhe illallâhü ve sübhânallâhi"

Buyurdu ki: "Günahların kum yığınları gibi çok olsa bile Allah onları bağışlar."

2232-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav) Regaib namazından söz etti ve onun Receb ayının ilk Cuma gecesi kılınacağını söyledi. Kişi o namazı akşam ile yatsı arasında altı selâmla ve oniki rek'at olarak kılar. Her rek'atında bir kere Fâtiha, üç kere Kadir sûresini, oniki kere 'Kul hüvellahü ehad' sûresini okur. Namazını bitirdikten sonra şöyle der: **"Allahümme salli alâ Muhammedini'n-Nebiyyi'l-Ümmiyyi ve alâ âlihi"** Bunu selâm verdikten sonra yetmiş kere söyler. Sonra tekrar secde eder ve secdesinde yetmiş kere şunu der:

"Subbûhun, Kuddûsun Rabbu'l-melâiketi ve'r-rûh." Sonra başını kaldırıp şöyle der: **"Rabbim bağışla, merhamet et! Hakkımda bildiklerinden geçiver! Zira Sen yücesin ve en büyüksün."** — Yetmiş kere— Sonra secdeye varır, birinci secdede söylediği gibi söyler. Sonra secde halindeyken Allah'tan hâcetini niyaz eder. Şüphesiz Allah böyle bir dilekte bulunanı geri çevirmez."

[Rezîn. Ayrıca o: "Hadiste (isnâdında) ta'n edilen (zayıf addedilen) bir râvi mevcuttur" dedi.]

2233-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bir yerde konakladığında iki rek'at kılmadan orayı terketmezdi."

[Bezzâr ve Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2234-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de benzerini Fudâle b. Ubeyd'den şu ekle rivâyet etmiştir. "Ya da evine girdiğinde."

2235-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Evine girdiğin zaman iki rek'at namaz kıl! Bu seni, evine gelecek kötülükten korur. Dışarı çıkarken de iki rek'at kıl, bu da seni dıştan gelecek kötülüklerden korur."

2236-İbn Amr ve İbn Kâ'b b. Mâlik (ra)'dan: "Allah Resûlü (sav) seferden döndüğü zaman ilk önce mescide gidip iki rek'at namaz kılar, sonra evine giderdi." Nâfî dedi ki: "İbn Ömer de böyle yapardı."

GECE NAMAZI

2237-Bilâl ve Ebû Ümâme (r.anhumâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gece namazı kılmalısınız. Çünkü bu, sizden önceki sâlihlerin âdetidir. Zira gece namazı kişiyi Allah'a yaklaştırır, günahlardan alıkor, kötülüklere kefâret olur ve bedenden hastalıkları giderir."

2238-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim on âyet okuyarak (gece) namaz(ı) kılarsa, gâfillerden yazılmaz. Kim yüz âyetle kılarsa **kânit**lerden (çokça dua edip yakaranlardan) yazılır. Kim bin âyetle kılarsa, **mukantarîn**den (büyük ecir kazananlardan) yazılır."

2239-Abdullah b. Habeşî (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e: "Hangi amel üstündür?" diye sordular; şöyle buyurdu:

"Kıyâmda uzun durularak yapılan (ibadet)."

2240-Muğîre b. Şu'be (ra)'dan:

Peygamber (sav) ayakları şişinceye kadar gece namazı kıldı. O'na denildi ki: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır."

"Allah'ın en çok şükreden kulu olmayayım mı?" buyurdu.

2241-Buhârî ile Müslim'in Âişe'den benzeri rivâyetleri bulunmaktadır; onda şöyle geçer: "Yaşı ilerleyip de şişmanlayınca, namazı oturarak kılardı. Rükû edeceği zaman kalkar, okur, sonra rükûa varırdı."

2242-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gece namaz kılan, karısını da uyandıran, uyanmadığı takdirde yüzüne su serpip (uyandıran) kişiyi Allah esirgesin. Gece namaz kılan, kocasını uyandıran, uyanmadığı zaman yüzüne su serpip uyandıran kadını da Allah esirgesin."

2243-Ebû Saîd ve Ebû Hureyre (r.anhumâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi hanımını gece kaldırıp birlikte iki rek'at namaz kılarlarsa, zikreden erkekler ve zikreden kadınlar zümresinde yazılırlar."

2244-İbn Ömer (ra)'dan:

Babası Ömer, gece kalkıp Allah'ın dilediği kadar namaz kılardı. Gecenin sonu yaklaşınca hanımını uyandırır ve "Namaz, namaz!" diye bağırıp şu âyeti okurdu: **"Âilene namazı emret!"** (Tahâ, 20/132)

2245-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz uyuduğu zaman şeytan, başının ense kısmına üç düğüm atar. Her düğüme de: «Üzerine uzun bir gece olsun (uyu!)» der. Uyanıp da Allah'ın adını andığı zaman, düğümlerin biri çözülür, abdest aldığında ikincisi çözülür, namaz kıldığında ise düğümlerin hepsi çözülür. Böylece sabahleyin dinç ve neşeli olarak kalkar. Aksi halde (yani bunları yapmazsa) tembel ve morali bozuk olarak kalkar."

2246-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanında sabaha kadar devamlı uyuyup namaza kalkmayan bir kişiden söz edildi. Şöyle buyurdu: "O, şeytanın kulağına işediği bir adamdır."

2247-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Her) gece namaza kalkıp da (bir keresinde) uykuya yenik düşerek uyuyakalan adama (kılamadığı) o namazın ecri yazılır, üstelik uykusu da onun için verilmiş bir sadaka olur."

2248-Mesrûk (ra)'dan, dedi ki:

Âişe'ye "Allah Resûlü (sav)'in en çok sevdiği amel hangisiydi?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Devamlı yapılan."

"Gece namaza ne zaman kalkardı?" diye sorduğumda: "Horoz sesini duyunca" diye cevap verdi.

2249-Ya'lâ b. Memlek'ten.

O, Ümmü Seleme'ye Peygamber (sav)'in kıraati ve namazı hakkında sordu; cevaben şöyle dedi: "O'nun namazından size ne? O namaz kılar, namaz kıldığı müddet kadar uyurdu; sonra kalkar uyuduğu süre kadar namaz kılardı; sonra namaz kıldığı kadar uyurdu. Bu, sabaha kadar böyle devam ederdi."

Sonra O'nun okuyuşunu (kıraatını) anlattı. O'nun okuyuşunun açık seçik harf harf (tek tek ve tertîl) üzere olduğunu söyledi.

2250-Enes (ra)'dan:

Gece Peygamber (sav)'i namazda görmek istemediğimizde mutlaka onu namazda görürdük. Onu uykuda görmek istemediğimizde mutlaka uyurken görürdük (yani geceleyin hem uyur, hem namaz kılardı).

2251-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte (bir gece) namaz kıldım. (Kıraati) çok uzattı, hatta bir ara kötü bir şey yapmak istedim." "Neydi yapmak istediğin kötü şey?" dediklerinde: "Oturup O'nu yalnız bırakmayı düşündüm" cevabını verdi.

2252-Huzeyfe (ra)'dan:

Bir gece Allah Resûlü (sav) ile namaz kıldım. Bakara sûresini okumaya başladı (içimden) "(Bu sûreyi bitirince) rükû eder" dedim; yapmadı, okumaya devam etti. Sonra Nisâ sûresine başladı, onu da okudu. Sonra Âl-i İmrân'a başladı, onu da okudu. Hem de ağır ağır (tertîl üzere) okudu. Öylesine ki içinde tesbih bulunan bir âyete rastladığı zaman tesbih etti. Bir dilek âyetine rastladığı zaman dilekte bulundu. Sığınma âyetine rastladığında (azabdan) Allah'a sığındı.

Sonra rükûa varıp: "**Sübhâne Rabbiyel-Azîm** (=Büyük olan Rabbimi tesbih ederim)" dedi. Rükûu da kıyâmı kadar uzundu. Sonra "**Semiallahu limen hamideh** (=Allah, kendisine hamdedeni duydu)" dedi. Ardından hemen "**Rabbenâ leke'l-hamd** (=Ey Rabbimiz, hamd Sana mahsustur)" dedi. Sonra rükû yaptığı kadar uzunca ayakta durdu, sonra secdeye vardı. Secdede "**Sübhâne Rabbiye'l-A'lâ** (=Yüce olan Rabbimi tesbih ederim)" dedi. Secdesi(nin uzunluğu) kıyâmına yakın idi.

2253-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Bir gece teyzem Meymûne'nin yanında yatıya kaldım. Allah Resûlü (sav)'in (gece) namazına bir bakayım, dedim. O'na bir yatak serdi. Ben de o yatağın enine doğru yattım, Allah Resûlü (sav) ve ailesi de yatağın boyuna doğru yattılar. Uyudu; gece yarısı, ya da ondan biraz önce, veya biraz sonra uyandı. Elleriyle gözlerini oğuşturarak uykusunu dağıtmak istedi. Sonra Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini okudu. Sonra asılı bulunan bir tulumu alıp ondan güzel ve âdâbına uygun bir abdest aldı. Sonra kalkıp namaza durdu. Ben de kalkıp onun yaptığı gibi yaptım, gidip yanında durdum. Allah Resûlü (sav) sağ elini başıma koyup, sağ kulağımı tutarak büktü. Sonra iki rek'at kıldı, bir iki rek'at daha kıldı, iki rek'at daha kıldı. Sonra iki rek'at daha kıldı, ardından iki daha kıldı. Ardından iki rek'at daha kılıp, sonra vitir kıldı. Müezzin gelip (sabah namazı için uyandırıncaya) kadar uzanıp yattı. Sonra kalkıp iki rek'at kısa bir namaz daha kıldı. Sonra mescide gitti ve (cemaata) sabah namazını kıldırdı."

2254-Hadisin rivâyetlerinden birinde şöyle geçmektedir: "O gece onüç rek'at kıl-

dı. Sonra uyuyup horladı, uyuduğu zaman horlardı. Sonra müezzin geldi, abdest almadan gitti ve sabah namazını kıldırdı."

2255-Rivâyetin diğerinde: "(Elimden tutarak sağ tarafında durdurdu. Bundan sonra) uyukladığım zaman kulaklarımı memelerinden tutardı."

2256-Bir diğerinde: "Peygamber (sav), yatsı namazını kıldırdıktan sonra evine geldi. Dört rek'at kıldı, sonra uyudu. Sonra kalkıp (İbn Abbâs'ı kasdederek) «Çocukcağız uyudu mu?» ya da buna benzer bir söz söyledi. Sonra kalktı, ben de kalkıp soluna durdum, tutup beni sağına aldı ve beş rek'at namaz kıldı. Sonra iki rek'at daha kıldı. Sonra horlamasını duyacağım kadar uyudu. Sonra kalkıp namaz (için mescide) gitti."

2257-Bir başka rivâyetinde: "Peygamber (sav), kıyâm, rükû ve sücûdunu uzattığı iki rek'at namaz kıldı. Sonra ayrılıp horlayıncaya kadar yattı. Sonra aynı şeyi üç kez yaptı. Böylece tam altı rek'at kıldı. Her seferinde ağzını misvaklıyor, abdest alıyordu. Şu âyetleri yani Âl-i İmrân sûresinin son âyetini okuyordu. Sonra da üç rek'at vitir namazı kılıp müezzin ezan okuyunca mescide namaza çıktı."

2258-Bir başka rivâyette: "O, Âl-i İmrân'ın âyetlerini ..**ve-kınâ azâbennâr**'a kadar okudu."

2259-Bir diğerinde: "O, abdest alıp yedi veya beş rek'at namaz kıldı. Selam vermeden onları vitir kılarak bitirdi ve en sonunda selâm verdi."

2260-Bir diğerinde: "Her rek'attaki kıyâmının, **Yâ eyyühe'l-müzzemmil** sûresini okuyacak kadar uzun olduğunu tahmin ettim."

2261-Bir başkasında: "Sekiz rek'atı tamamlayıncaya kadar ikişer rek'at kıldı, sonra oturmaksızın beş rek'at vitir kıldı."

2262-Bir diğerinde: "Geceyi sekiz rek'at ve üç de vitir kılarak ihya ederdi. Sabah namazının farzından önce iki rek'at kılardı."

2263-Sa'd b. Hişâm'dan:

İbn Abbâs'a Allah Resûlü (sav)'in vitir namazı hakkında sordular; şöyle dedi:

"Sana bu hususu en iyi bileni göstereyim mi?"

"Kimdir o?"

"Âişe'dir; git ona sor, sonra bana gel, ne söylediğini bildir!"

Bunun üzerine hemen Hakîm b. Eflah'a gittim, "Haydi ona beraber gidelim" dedim. "Ona yaklaşmam, çünkü ona bu iki cemaat (Cemel savaşının tarafları) hakkında konuşmamasını söylemiştim, o da beni dinlemeyip konuşmuştu." Ben de Hakîm'e gelmesi hususunda yeminle ısrar ettim. Bunun üzerine razı oldu, beraber gidip içeriye girmek için izin istedik; izin verdi, girdik.

"Sen, Hakîm misin?" dedi ve onu tanıdı.

"Evet."

"Yanındaki kimdir?"

"Sa'd b. Hişâm."

"Hangi Hişâm?"

"Âmir'in oğlu" deyince, ona rahmet okudu ve hakkında iyi konuştu ve "Hayırdır inşaallah!" dedi. Katâde dedi ki: "(Zira) o (Âmir), Uhud günü şehit edilmişti."

Dedim ki: "Ey Mü'minlerin annesi! Bana Peygamber (sav)'in huyundan (ahlâkından) haber ver?"

"Kur'ân okumuyor musun?" dedi.

"Evet" dedim.

"O'nun ahlâkı Kur'ân idi" dedi. Kalkıp, bir daha ölünceye kadar kimseye bir şey sormak istemiyordum; ama aklıma geldi de tekrar sormak istedim ve dedim ki:

"Allah Resûlü (sav)'in gece namazını anlatır mısın?"

"**Yâ Eyyühe'l-müzzemmil**'i okumuyor musun?"

"Evet."

"Allah, gece kalkıp namaz kılmayı bu sûrenin başındaki âyetlerde (O'na) farz kıldı. Bunun üzerine Allah Resûlü ve ashâbı tam bir sene gece namazına kalktılar. Bu sûrenin sonunu Allah tam on ay semâda tuttu. Sonunda sûrenin son kısmını da indirip gece namazını hafifletti. Böylece gece teheccüd namazı önceleri farz iken nâfileye dönüştü" dedi. Ben yine sordum:

"Ey mü'minlerin annesi! Bana Allah Resûlü (sav)'in vitir namazını anlat!"

"O'nun misvakını ve abdest suyunu hazırlardık. Allah O'nu dilediği saatte uyandırırdı. Ağzını misvaklayarak abdest alırdı. Sadece sekizinci rek'atte oturmak sûretiyle hiç oturmadan dokuz rek'at namaz kılardı. Allah'ı zikredip, O'na hamd eder ve O'na dua ederdi. Bize duyuracak şekilde de selâm verirdi. Sonra otururak iki rek'at namaz kılardı. İşte yavrum böylece gece kıldığı namaz onbir rek'atı bulurdu. Sonra yaşlanıp da, şişmanlayınca, vitri yedi rek'at kılmaya başladı. Bu iki rek'atı da yine eskisi gibi kıldı. Böylece namazı dokuz rek'at olmuş oldu, yavrum. O, bir namaz kıldığı zaman ona devam etmek isterdi. Uykuya ya da sancıya yenik düşüp gece namazı kılamadığı zaman, gündüz onun yerine oniki rek'at namaz kılardı.

O'nun Ramazan ayı dışında, bir gecede Kur'ân'ı hatmettiğini, sabaha kadar namaz kıldığını ve de aralıksız tam bir ay oruç tuttuğunu bilmiyorum" dedi.

Hemen İbn Abbâs'a gittim, bana anlattıklarını kendisine bildirince: "Doğru söyledi; yakınında olsaydım, gider bunları bizzat kendi ağzından duymak isterdim" dedi. Ben de dedim ki:

"Eğer onun yanına girmediğini bilseydim, anlattıklarını sana söylemezdim."

2264-Diğer rivâyette: "Uhud günü öldürülen Âmir ne iyi adamdı!" dedi.

2265-Altı hadis imamı, Esved'den, o da Âişe'den:

"O, gece onüç rek'at kılardı. Sonra iki rek'atı bırakıp onbir rek'at kıldı. Daha sonra, vefatına yakın gece namazını dokuza indirmişti."

2266-Ali (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), farz namazları dışında, gece onaltı rek'at namaz kılardı."

2267-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz gece kalktığı zaman önce iki rek'at kısa bir namaz kılsın, sonra dilediği kadar uzatsın."

2268-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir koyun sağımı kadar zaman da olsa sakın gece namazını bırakma!"

2269-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

Cibrîl, Peygamber (sav)'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Muhammed, dilediğin kadar yaşa! Sonunda öleceksin! İstediğini yap, sonunda mutlaka karşılığını göreceksin. Dilediğini sev, bir gün ondan ayrılacaksın. Şunu iyi bil ki, mü'minin şerefi gece namaza kalkmaktır. İzzeti ise, insanlardan istememek (onlara karşı müstağnî davranmak)tır."

2270-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Bir adam Peygamber (sav)'e gelip şöyle dedi:

"Falan kişi, gece namazı kılıyor, sabah olunca hırsızlık yapıyor." Şöyle buyurdu: "Mutlaka dediği (ve yaptığı o güzel amel bir gün) onu hırsızlıktan alıkoyacaktır."

2271-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kadın, kocasının izni olmadan evine kimseyi alamaz. Yine onun izni olmadan (kocasının) yatağından kalkıp nâfile namazı kılamaz."

2272-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) tek bir âyetle gece namazını kıldı."

2273-Ahmed ve Bezzâr da benzerini Ebû Zer'den daha uzun bir metinle tahrîc etti ki, onda şöyle geçer:

(Okuduğu) o âyet şudur: "**İn tüazzibhüm fe-innehüm ıbâdük. Ve in tağfir lehüm fe-inneke ente'l-Azîzü'l-Hakîm** (=**Eğer Sen onları azaplandırırsan şüphe yok ki onlar, Senin kullarındır. Sen onları bağışlarsan şüphe yok ki Sen, hem Azîz'sin, hem de Hakîm'sin**)." (Mâide, 5/118) Allah Resûlü (sav)'e bunun sebebi sorulunca, şöyle buyurdu: "Ümmetim için dua ettim."

"Peki sana ne cevap verildi?" diye sorulunca şöyle buyurdu:

"Bana öyle güzel cevap verildi ki, eğer onların bir çoğu bunu bilseler namazı bırakırlar." (Râvî sordu:)

"Bunu halka müjdeleyim mi?"

"Evet müjdele!"

Hemen atılan bir taş hızıyla boyun eğerek gittim. Ömer şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! Eğer sen insanlara bu haberi salarsan, ibadeti bırakıp kendilerini büyük bir güvence ve tevekküle kaptırırlar." Bunun üzerine "Dön gitme!" diye seslendi, adam da geri döndü.

RAMAZAN GECELERİNİ İHYÂ ETMEK, TERAVİH KILMAK VE BUNUNLA İLGİLİ DİĞER MESELELER

2274-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), insanlara kesin emirde bulunmaksızın Ramazan gecelerini ihyâ etmeleri için teşvik eder, şöyle buyururdu: 'Kim inanarak, karşılığını da ancak Allah'tan bekleyerek Ramazan gecelerini ihyâ ederse, geçmiş günahları bağışlanır.' Peygamber (sav) vefat etti, iş (yani terâvihin tek başına kılınabilirliği) Ebû Bekr'in halifeliği ve Ömer'in halifeliğinin ilk yıllarında da böyle devam etti.'

2275-Ebû Bekre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz sakın 'Ramazan'ın tüm gecelerini ihyâ ettim, hepsini tuttum' demesin."

(Râvi Hasan el-Basrî) diyor ki: "(Bu sözüyle) o, nefis tezkiyesinden mi hoşlanmadığını, yoksa Ramazan gecelerinde mutlaka uyumanın da gerekli olduğunu mu belirtmek istedi, bilmiyorum."

2276-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Ramazan'da ibadete gösterdiği düşkünlüğü başka hiçbir ayda göstermemiştir. Ramazan'ın son on gününe gösterdiği düşkünlüğü ve gayreti de diğer günlerine göstermemiştir."

2277-Diğer rivâyette: "Ramazan'ın son on günü girdiğinde, geceyi ihyâ eder, ailesini (teheccüd için) uyandırırdı. İzarını bağlar (hanımlarına yaklaşmaz), son derece gayret ve dikkat gösterirdi; taat ve ibadete her zamankinden daha fazla çaba harcardı."

2278-Âişe (r.anhâ)'dan:

"O, ne Ramazan'da, ne de diğer aylarda geceleri onbir rek'attan fazla namaz kılmazdı. Dört rek'at kılardı, ancak onun mükemmelliğini, uzunluk ve güzelliğini sormayın! Sonra bir dört daha kılardı; ancak onun güzellik ve uzunluğunu da sormayın. Ondan sonra bir üç rek'at daha kılardı." Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Vitir kılmadan mı uyuyacaksın?"

"Gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz, ey Âişe!" dedi.

2279-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

Peygamber (sav), hurma yapraklarından bir odacık edindi. —Affân'ın rivâyetinde: "Mescidde"; Abdu'l-A'lâ rivâyetinde: "Ramazan'da" eki vardır— Orada namaz kılmak için çıktı, insanlar da onu takip etti. O'nun gibi namaz kılmaya koyuldular. Sonra (bir gece) yine geldiler; ancak (Peygamber) onların yanına çıkmadı. Bunun üzerine seslerini yükselttiler ve kapısına (çakıl) taşı atmaya başladılar. Öfkeli olarak çıkıp şöyle dedi: "Amma ısrarcısınız ha! Neredeyse bu namazın (terâvihin) size farz kılınacağını sandım. Namazı evlerinizde kılmalısınız, farz namaz dışında, kişinin en hayırlı namazı, evinde kıldığı namazdır."

2280-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Ramazan'da cemaate çıktı, mescidin bir kenarında bir grubu namaz kılarlarken görünce, sordu:

"Kim bunlar?"

Dediler ki:

"Bunların (ezberlerinde) kıraatleri yoktu. Übeyy b. Kâ'b bunlara namaz kıldırıyor, onlar da ona uyup, bu namazı böyle kılıyorlar."

"Ne güzel yapıyorlar, davranışları isabetli ve doğrudur" buyurdu.

Ebû Dâvud; Müslim b. Hâlid adındaki râvinin yüzünden bu hadisinin isnâdı hakkında zayıf hükmü vermiştir.

2281-Abdurrahman b. Abdi'l-Kârî (ra)'dan:

Bir gece Ömer'le (bir Ramazan gecesinde) mescide birlikte çıktık. İnsanlar dağınık bir şekilde namaz kılıyorlardı, kimisi kendi başına kılıyordu, kimisi de durmuş bir grup onun arkasında namaz kılıyordu. Bunun üzerine Ömer dedi ki: "Bunları bir okuyucunun arkasına toplasam da onun arkasında toplu halde namaz kılsalar." Bu konunun üzerine durdu ve nihayet onları Übeyy b. Kâ'b'ın arkasında, onun imamlığında topladı. Sonra başka bir gece yine namaza çıktık, onları toplu halde adı geçen sahâbinin arkasında namaz kılarken görünce: "Ne güzel bid'at bu! Ne var ki bunu kılmadan yatıp da sonra gecenin son kısmında kalkıp kılanların davranışları bundan daha iyidir. (Çünkü) cemaat (bu namazı) gecenin başında kılıyorlardı."

2282-es-Sâib b. Yezîd (ra)'dan:

"Ömer, Ubeyy b. Kâ'b ile Temîm ed-Dârî'ye insanlara Ramazan gecesinde onbir rek'at (terâvih) kıldırmalarını emretti. Namazdaki okuyucu (imam) ikiyüz kadar âyet okurdu, hatta namazda uzun durmaktan yorulup değneklerimize dayandığımız olurdu. Ancak sabahleyin şafak sökerken namazdan dağılabilirdik."

2283-Yezîd b. Rûmân (ra)'dan:

"Ömer zamanında halk, (terâvih) namazını yirmiüç rek'at kılarlardı."

2284-Câbir b. Semure (ra)'dan:

"Peygamber (sav), sabah namazını kıldırdığı mihraptan güneş doğuncaya kadar kalkmazdı, güneş doğup (bir mızrak boyu) yükselince kalkardı.

Bu süre zarfında cemaat aralarında konuşurlar ve Cahiliye'de yaşadıklarını anlatıp gülüşürlerdi. Allah Resûlü (sav) de onların bu hâline tebessüm ederdi."

2285-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sakın Bedeviler (yatsı) namazınızın adı hususunda size galip gelmesinler (aldatmasınlar). Dikkat edin, bu namaz (**işâ**) yatsı namazıdır. Ama onlar develeri sağmakla uğraşıp geceye kaldıkları zaman (bu, onların tabiri ile) **ateme** vakti olur."

2286-Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:

(Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Bedeviler sizin akşam namazınızın ismi konusunda 'Bu yatsı namazıdır' diyerek size baskın gelip kandırmasınlar (Zira Bedevîler akşam namazına işâ derler)."

2287-Ebû Berze (ra)'dan:

"Peygamber (sav), yatsıdan önce uyumayı, yatsıdan sonra konuşup sohbet etmeyi yasaklardı."

2288-Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), müslümanları ilgilendiren bir mesele hakkında Ebû Bekr ile gece sabaha kadar konuşurlardı, ben de onlarla beraber olurdum."

2289-Sâlim b. Ebi'l-Ca'd (ra)'dan, dedi ki:

Huzâa'dan bir adam: "Keşke namaz kılıp istirahat etseydim!" dedi. Cemaat onun bu sözünü ayıplar gibi oldular. Bunun üzerine (o zât) şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Haydi ey Bilâl! Kâmet getir de bizi rahatlat!»"

2290-(Ebû Dâvud'un) bir başka rivâyetinde: Ensârdan bir adamdan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kalk ey Bilâl! Bizi namazla rahatlat!"

2291-Osmân b. Ebi'l-Âs (ra)'dan:

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Şeytan namazımla arama girdi ve kıraatimde beni şaşırttı." Şu cevabı verdi:

"İşte o, Hinzeb adındaki şeytandır. Bir daha böyle bir şey hissedersen, ondan Allah'a sığın ve sol tarafına üç kere tükür." Ben de söylediğini yaptım ve Allah beni bu durumdan kurtardı.

2292-İbn Mâce'nin rivâyeti: "Peygamber (sav), beni Tâif'te görevlendirdiği zaman, namazımda başıma bir şey gelmişti, öyle ki ne kıldığımı ve kaç rek'at kıldığımı bilemez hâle gelmiştim. Hemen Allah Resûlü (sav)'e gittim. "İbn Ebi'l-Âs mı?" diye seslenince; "Evet ey Allah Resûlü!" dedim.

"Neden geldin?"

"Namazımda başıma bir şey geldi; ne kıldığımı, kaç rek'at kıldığımı fark edemez duruma geldim."

"Sana musallat olan şeytandır. Yaklaş bana!" buyurdu, Yaklaştım; önünde diz çöküp oturdum; eliyle göğsüme vurdu, ağzıma okuyup üfledi ve: "Ey Allah düşmanı çık!" dedi. Bunu üç kere yaptı; sonra: "Haydi doğru görevinin başına git!" emrini verdi. Hayatım hakkı için bir daha öyle bir şey başıma gelmedi.

2293-Zeyd b. Hâlid el-Cühenî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Evlerinizde namaz kılın; evlerinizi kabir haline getirmeyin!"

2294-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kimi, namazı hayâsızlık ve İslâm'a aykırı işlerden alıkoymazsa bu namaz onu Allah'tan da uzaklaştırır."

2295-O (Taberânî) ayrıca, İbn Mes'ûd (ra)'dan mevkûf (yani onun sözü) olarak rivâyet etmiştir:

"Kimin namazı, kendisine iyiyi emredip kötüden nehyetmezse..."

2296-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Farz namazı dışında, kişinin evinde namaz kılması, bu mescidimde namaz kılmasından daha üstündür."

2297-Abdu'l-Vâhid (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişinin çölde tadil-i erkâna riâyet etmek suretiyle namaz kılması, cemaatle namaz kılmasını (sevapça) ikiye katlar."

2298-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Teâla buyurmuştur: «Kim benim dostuma (veli kuluma) düşmanlık yaparsa ona savaş ilan ederim. Kulum bana, kendisine farz kıldıklarımı yerine getirmekten daha iyi bir şeyle yaklaşamaz. Ondan sonra kulum bana nâfile ibadetlerle yaklaşmaya devam eder; sonunda onu severim. Ben onu sevdim mi, artık onun duyduğu kulağı, gördüğü gözü, tuttuğu eli, yürüdüğü ayağı olurum. Bir şey istediğinde derhal ona veririm, bir şeyden de Bana sığındığında muhakkak onu korurum. Ben yapmasını dilediğim hiçbir şey hakkında, mü'minin ölümü karşısındaki tereddüdüm gibi tereddüt etmedim. Ama bunda kulum ölümden hoşlanmıyordu, Ben de kuluma acı veren şeyi istemiyordum»."

2299-Abdullah b. Habeşî el-Has'amî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e "En üstün amel hangisidir?" diye sordular.

"Namazda kıyâmı uzun tutmak."

Yine sordular: "Sadakanın hangisi daha üstündür?"

"Az olup da, gönülden verilen sadaka."

"Peki hicretin en üstünü hangisidir?"

"Allah'ın haramlarından uzak durmak."

"Ya cihadın hangisi üstündür?"

"Hem malı ile hem de canı ile müşriklere karşı savaşan kimsenin cihadı."

"Hangi ölüm daha hayırlıdır?"

"Atı öldürülüp kendi kanı da akıtılan (mühr-i ahmer)in (ölümü)."

2300-Hureys b. Kabisa (ra)'dan:

Medine'ye geldim ve şöyle dua ettim: "Ey Allahım, bana sâlih bir insanla arkadaş olmayı nasip ve müyesser kıl!"

Sonra Ebû Hureyre karşıma çıktı ve onunla arkadaş oldum. Dedim ki: "Allah'a salih bir kimse ile oturmam için yalvardım, bana seni nasip etti. Ne olur bana Allah Resûlü (sav)'den duyduğun bir hadisi naklet! Belki Allah beni onunla yararlandırır." Şöyle dedi:

Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Kıyamet gününde amelinden yana kulun ilk önce sorguya çekileceği şey namazıdır. Eğer bunun hesabını verirse, kurtulup felâha kavuşur. Eğer gereği gibi cevap veremezse eliboş dönüp büyük bir hüsrânla karşılaşır. Farz namazından bir eksik çıkarsa, Rab Teâlâ der ki: «Gel ve bak bakalım kulumun nâfile namazı var mıdır!» Bakılır, getirilir ve onunla farz namazın eksiği tamamlanır. Sonra diğer amelleri de bu minval üzere olur."

CENAZELER BAHSİ

HASTALIKLAR, BELÂLAR, ÇOCUK ÖLÜMLERİ, VEBÂ VE DİĞER MESELELER

2301-Ebû Saîd ve Ebû Hureyre (r.anhumâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslümanın başına gelen bir ağrı, her türlü sıkıntı, dert, hastalık, üzüntü, hatta ufak bir kaygı karşılığında mutlaka Allah, onun günahlarından bir kısmını bağışlar."

2302-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e vardım, baktım ki hummanın etkisiyle ateşler içinde titriyor. Elimle tuttum ve dedim ki:

"Şiddetli bir humma yüzünden titriyorsun." Bunun üzerine:

"Evet, sizden iki kişinin yanması kadar (ateş nöbetiyle) yanıyorum" buyurdu.

"Öyleyse karşılığında iki ecir alacaksın" dedim.

"Evet; çünkü herhangi bir müslümana, hastalık veya başka bir sıkıntı isabet edersc, Allah onunla ağacın yaprakları dökmesi gibi, kötülüklerini ve günahlarını döker."

2303-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Ümmü's-Sâib ya da Ümmü'l-Müseyyeb'in yanına girdi, kadın titriyordu.

"Neyin var, neden titriyorsun?" diye sordu.

"Hummaya yakalandım, Allah bu hummaya bereket vermesin!"

"Hummaya sövme! Çünkü humma, Âdemoğullarının günahlarını, tıpkı körüğün demir pasını giderdiği gibi giderip temizler."

2304-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) hummaya yakalanmış bir adamı ziyaret edip şöyle buyurdu: "Sevin! Çünkü Allah diyor ki: «Humma, mü'min kuluma cehennem ateşindeki nasibinden musallat ettiğim ateşimdir»."

2305-Yahya b. Saîd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in zamanında bir adam öldü. Başka bir adam onun hakkında şöyle dedi: "Ne mutlu ona hiçbir acı, sızı ve hastalık görmeden vefat etti." Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Yazık sana! Ne biliyorsun? Allah eğer ona bir hastalık verseydi; belki de bu hastalığı günahlarına bir kefâret olurdu."

2306-Rezîn dedi ki: Nesâî şunu ekledi: "Mü'min hastalandığı zaman eğer hastalığı sebebiyle ölürse bu, kendisi için geçmiş günahlarına kefâret olur. Eğer Allah ona (mü'mine) şifa verirse yine geçmiş günahlarına keffaret ve onun için öğüt olur. Münafığa gelince, hastalanıp da iyileştiği zaman sahibi tarafından bağlanıp sonra salıverilen develer gibidir; neden bağlandıklarını ve niçin salıverildiklerini bilemezler."

2307-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Büyük mükâfat, büyük belâ ile birlikte olur. Şüphesiz Allah Teâlâ, bir kavmi sevdiğinde onları (belâlara) müptelâ kılar. Kim razı olursa Allah da ondan razı olur; kim öfkelenirse Allah da ona öfkelenir."

2308-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kıyamet gününde, dünyada iken hastalanıp sıkıntı çekenlere sevap verildiği zaman (onları gören dünyadaki) afiyet ve

sağlık ehli, (ölmeden) dünyada derilerinin makaslarla doğranmış olmasını temenni ederler."

2309-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'min erkek ve kadının canında, çocuğunda, malında belâ eksik olmaz, ta ki Allah'a hiçbir günah olmaksızın kavuşur."

2310-Muhammed b. Hâlid es-Sülemî, o da babasından, o da (Muhammed'in) dedesi (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu işittim:

"Eğer bir kulun Allah katında bir makamı olup da, Allah eğer onu oraya ulaştırmamışsa, onun bedenine, malına, çocuğuna bir belâ verir. Kul da buna sabrederek durur da Allah onu, hakkında takdir etmiş olduğu makamına ulaştırır."

2311-Mus'ab b. Sa'd'dan, o da babasından:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! İnsanların içinde en çetin belâya uğrayanlar kimdir?" Şöyle buyurdu: "Peygamberler, sonra sırasıyla derecelerine göre insanlar; sonra sırasına göre insanlar. Sonra kişi dinine göre imtihana maruz kalır. Eğer dinine sıkıca bağlı ise, Allah onu çetin bir belâ ile imtihan eder. Eğer dinine bağlılığı gevşek ise, Allah onu dini nisbetinde imtihan eder. Belâ kuldan hiç ayrılmaz, yakasını bıraktığı zaman hiçbir günahı kalmamış olur."

2312-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Rab Sübhânehu ve Teâla buyuruyor ki: «İzzetim ve Celâlim hakkı için; mağfiret etmek istediğim kulumu, gerek bedeninde bir hastalık, gerekse rızkında bir eksiklik vermek suretiyle tüm hatalarını affetmeden dünyadan çıkartmam»."

2313-Şakîk (b. Seleme) (ra)'dan:

Abdullah (b. Mes'ûd) hastalandı, onu ziyaret ettik. Kınanıncaya dek ağladı, sonra şöyle dedi: "Hastalığım için ağlamıyorum. Çünkü Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Hastalık günahlara bir kefârettir.» Hastalık, zafiyet anında geldiği için ağlıyorum. Çalışma ve gayret zamanında bu hastalık başıma gelmedi. Çünkü kula hastalandığı zaman, hastalık sebebiyle yapamadığı için hastalanmadan önceki sevapları da yazılır."

2314-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hastalanıp iyileşen bir hasta, güzel ve berrak havada gökten yere düşen dolu gibidir."

[Rezîn, Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

2315-Ebû Saîd (ra)'dan:

Kadınlar Peygamber (sav)'e dediler ki: "Erkekler (senden istifâdede) bize galip geldiler. Ne olur bize mahsus bir gün tayin et." Bunun üzerine onlara bir gün tayin etti. O günde gidip onlara vaaz etti. İslâm'ın emir ve yasaklarını anlattı. Onlara söyledikleri arasında şunlar da vardı:

"İçinizden herhangi bir kadının kendinden önce üç çocuğu ölürse, bunlar onun için ateşe karşı perde olur." Bir kadın dedi ki: "(Ölen) iki olursa?" "İki olursa da böyle olur" buyurdu.

2316-Rezîn'in rivâyeti: "Düşük nedeniyle ölü doğan çocuk, cennetin kapısında anne babası gelinceye kadar bekleyecektir."

2317-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Düşük yapılan çocuk, anne babasını ateşe koyacağı zaman Rabbine karşı duracaktır. Kendisine şöyle denilecek: 'Ey Rab-

binin huzurunda duran düşük! Haydi anne ve babanı cennete sok!' Bunun üzerine göbeğiyle onları çekip cennete sokacaktır."

2318-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kimin kendisinden önce, henüz büluğ çağına ermemiş üç çocuğu ölürse, bunlar onun için ateşe karşı sağlam bir kale olurlar." Ebû Zer dedi ki:

"Ya iki olursa." "İki olursa da olur" buyurdu. Übeyy b. Kâ'b dedi ki:

"Ya bir olursa." "Bir olursa da öyle. Ancak; bu tabiî ilk acı anında göstereceği sabır ve metanete göredir" buyurdu.

2319-Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç çocuğu daha büluğa ermeden ölen hiçbir müslüman ana-baba yoktur ki, Allah, çocuklara ihsan ettiği fazilet ve ihsan sebebiyle onları bağışlamasın."

2320-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimden her kimin kendinden önce ölüp âhirete gitmiş iki öncüsü (çocuğu) varsa, onlar sayesinde cennete girer." Âişe dedi ki: "Ümmetinden bir öncüsü olan?" "Ey başarılı kadın! Bir öncüsü olan da" buyurdu.

"Ya ümmetinden hiçbir öncüsü bulunmayan?" deyince:

"Ben ümmetimin öncüsüyüm. Çünkü başlarına benim ölümümden daha büyük belâ ve üzüntü gelmeyecektir" buyurdu.

2321-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kimin bir erkek veya kız bir evladı ölürse, (ölen evladı) müslüman olsun olmasın, (evladı ölen kimse) razı olsun ya da olmasın, sabretsin ya da etmesin, cennetten başka karşılığı olmaz." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2322-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav), Selemeoğulları meclisinde durup şöyle dedi:

"Ey Selemeoğulları içinizde **rakûb** kimdir?"

"Çocuğu olmayandır" dediler.

"Bilakis o öncüsü (kendinden önce âhirete gitmişi) olmayan kimsedir" buyurdu ve sordu:

"Peki içinizde **adîm** (bir şeyi olmayan) kimdir?"

"Malı olmayan kimsedir" dediler.

"O, göçüp Allah katında bir ecri bulunmayan kimsedir" buyurdu.

2323-Sehl b. Huneyf (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İçinizden kimin kendinden önce ölüp âhirete giden kimsesi (öncüsü) olmazsa, cennete ancak ucu ucuna girer." Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Hepimizin öncüsü (küçükken ölen çocuğu) yok ki?"

"Birinizin müslüman kardeşini kaybetmesi (ölmesi), onun için öncü değil midir?" buyurdu. [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2324-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e, ölen kızı Rukiyye nedeniyle taziye sunulunca şöyle buyurdu: "Çok iyi olan kızları(mdan) olan kızımı defneden Allah'a hamd olsun." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta ve Bezzâr zayıf bir senedle.]

2325-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendimden önce (âhirete) bir düşük göndermem, benim için ardımda yerime bir süvari bırakmamdan daha sevimlidir."

2326-Ebû'd-Derdâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), sağlıktan ve sonra sağlığına şükreden kimsenin alacağı sonsuz sevaptan söz etti. Sonra belâdan ve sabrettiği takdirde belâya uğrayan kimsenin alacağı ödülün bolluğundan söz etti. Derken dedim ki: "Afiyette olup da şükretmem, hastalanıp sabretmemden yeğdir." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Şüphesiz Allah seninle birlikte afiyeti (sağlığı) pek sever."

2327-el-Berâ b. Âzib (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir damar veya gözün rahatsızlanması, mutlaka işlenen bir günah yüzündendir. Allah'ın affettiği ise daha çoktur."

2328-Amr b. Murre (ra)'dan:

"Allah kulunu hasta eder, (ve bu vesileyle) onun yalvarışını dinlemekten hoşlanır" sözü de Allah Teâlâ'nın indirdiklerindendir. [Taberânî, *el-Mu'cem el-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2329-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Uhud dağı kadar günahı olan erkek veya kadın bir kul, inilti ve sancıya müptelâ olursa, iyileştiğinde üzerinde hardal tânesi kadar bile günah kalmamış olur."

2330-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'min hastalandığı zaman, o halde iken ecir almaz, ama Allah (hastalığı sebebiyle) onun günahlarını örtüp bağışlar."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de. İsnâdında Hafs b. Ömer b. Ebi'l-Kâsım vardır.]

2331-Ayrıca Taberânî'nin İbn Mes'ûd'dan mevkûf olarak yani onun sözü olarak benzeri bir rivâyeti vardır.

2332-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, bir mü'mine bir hastalık verdiği zaman, mutlaka onun bir günahını düşürür, ona bir sevap yazar ve bir de derecesini yükseltir."

2333-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir mü'minin ayağına bir diken ya da daha büyük bir şey batarsa, mutlaka Allah ondan bir günahı düşürür, bir de derecesini yükseltir."

2334-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de zayıf bir isnâdla: "Mutlaka Allah ona on sevap yazar, on günahını düşürür, on derece de yükseltir."

2335-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şehit Kıyamet gününde getirilip hesap için dikilir; sadaka veren getirilip hesap için dikilir. İmtihan edilip belâya uğratılan da getirilir, ancak ona ne mizan kurulur, ne de divan. Onlara yağmur gibi sevap yağdırılır. Onların nâil olduğu bu sonsuz mükâfatları gören mahşer halkı, ah keşke dünyada iken biz de hastalansaydık da vücutlarımı makaslarla kesseydik, temennisinde bulunacaklardır."[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde leyyin bir senedle.]

2336-Onun ayrıca, zayıf bir senedle, el-Hasan b. Alî'den merfu bir rivâyeti vardır ki, sonu şöyledir: "Sabredenlere ecirleri hesapsız tastamam verilir."

2337-Allah Resûlü (sav)'in azatlısı Ebû Ubeyd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cibrîl bana humma ve vebayı getirdi. Hummayı Medine'de tuttum; vebayı ise

Şam'a gönderdim. Veba, ümmetim için bir şehâdet ve rahmettir; kâfir içinse bir azaptır."

2338-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e vebayı sordum. Şöyle buyurdu: "O, sizden öncekilere Allah'ın gönderdiği bir azaptı. (Şimdi) Allah, onu mü'minlere bir rahmet kılmıştır. Herhangi bir mü'min bulunduğu bir ülkede buna yakalanıp da sabrederek karşılığını ancak Allah'tan bekleyip, bunun Allah'ın bir yazgısı olduğunu bilir ve orayı terketmezse mutlaka şehidin aldığı ecri alır."

2339-İbn Abbâs (ra)'dan:

Ömer, Şam'a çıkıp Serğ mevkiine varınca kendisini Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh gibi ordu komutanları ve arkadaşları karşıladılar ve ona Şam'da veba olduğunu söylediler. Ömer dedi ki: "Haydi bana ilk muhâcirleri çağır." Çağırdım; onlarla istişâre etti ve onlara Şam'da veba salgını bulunduğunu bildirdi. Bunun üzerine aralarında ihtilâfa düştüler. Kimisi: "Sen bir iş için çıkmış bulundun, geri dönmeni doğru bulmayız" derken; kimileri de:

"Beraberinde kalan insanlar ve Peygamber (sav)'in ashâbı vardır; onları veba salgını bulunan yere götürmeni doğru bulmayız" dediler.

"Haydi gidebilirsiniz" dedi ve sonra: "Bana Ensâr'ı çağırın" dedi. Onları çağırdım. Onlarla da istişâre etti. Onlar da aynen muhâcirler gibi çeşitli görüşler bildirdiler. "Haydi siz de gidebilirsiniz, bana Kureyş'in yaşlılarından Fetih muhâcirlerinden olanları çağır!" dedi. Onları da çağırdım.

Onlar söz ve fikir birliği halinde, hatta aralarında iki kişi bile anlaşmazlığa düşmeden görüşlerini şöyle bildirdiler: "Orduyu veba bulunan yere sürüklemeni istemiyoruz, geri dönmeni salık veriyoruz." Bunun üzerine Ömer şöyle seslendi: "Ben deveme binip geri dönüyorum, haydi hazırlanın!"

Hepsi dönmek üzere hazırlandılar. Ebû Ubeyde şöyle dedi:

"Ey Ömer! Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun?" Cevap verdi:

"Ey Ebû Ubeyde! Bunu keşke senden başkası söyleseydi!" Çünkü Ömer ona muhalefet etmekten hoşlanmazdı. İlave etti: "Biz Allah'ın bir kaderinden, yine Allah'ın diğer kaderine kaçıyoruz. Vallahi, senin develerin olsa; bir tarafı otluk, öbür tarafı çorak olan bir vadiye inerlerse ve sen de onları tercîhan otluk olan yerde otlatsan bu Allah'ın kaderiyle olmuş olmaz mı? Tutup onları çorak yere götürüp otlatsan yine bu da Allah'ın kaderiyle değil midir?" O sırada bazı işleri için orada bulunmayan Abdurrahman b. Avf çıkageldi. Onların aralarındaki ihtilâfı duyunca, şöyle dedi: "Bu hususta benim bir bilgim vardır; Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Bir ülkede veba olduğunu duyarsanız, oraya gitmeyin. Eğer veba olan bir yerde bulunursanız sakın oradan çıkmayın!»" Bunun üzerine Ömer (ra), Allah'a hamd ü senâda bulundu ve sonra oradan ayrıldı.

2340-Üsâme (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), vebadan söz ederek buyurdu ki: "Bu öyle bir ceza ya da azaptır ki, bazı milletler buna uğratılmıştır. Daha sonra ondan bir kısmı yeryüzünde kalmıştır. Bazen gider, bazen gelir. Onun bir ülkede olduğunu duyan, oraya gitmesin. Bulunduğu ülkede olursa, ondan kaçmak için oradan ayrılmasın!"

2341-Enes (ra)'dan:

Ona vebayı sorduklarında şöyle dedi: "O, size bir rahmettir. Peygamberimiz (sav)'in de bir duasıdır. O, bu dünyı Rabbine, ümmetinden kargaşa (cinayetleri) kal

dırmasını dileyip de bu dileğini Allah kendine vermediği zaman yapmış ve şöyle demiştir: «Allahım! Veba ve ölümle!»"

2342-Diğer rivâyette: "Allahım! **Ta'n** (cin çarpması) ve **tâûnu** (vebayı) ver!"

2343-Yahya b. Abdillah b. Buhayr'dan, dedi ki: Bana, Ferve b. Müseyk el-Murâdî'den duyan biri haber vererek dedi ki:

Şöyle dedim: "Ey Allah Resûlü! Bizde Ebyen denilen bir yer var. Orada ekinlerimiz ve yiyeceğimiz var. Ancak orası vebalı bir yer." Ya da şöyle dedi: "Oranın vebası pek şiddetlidir." Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Orayı tamamen bırak! Zira hastalıklardan insanı helâk edeni de vardır."

2344-Ebû Mûsa (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimin tükenişi **ta'n** ve **tâûnla** olacaktır." Denildi ki: "Ey Allah Resûlü! **Tâûnu** (vebayı) biliyoruz, peki **ta'n** nedir?" Cevap verdi:

"**Ta'n**, cinlerden olan düşmanlarınızın çarpmasıdır. Her ikisinde de şehitlik (sevâbı) vardır."

2345-Onun (Ebû Ya'lâ'nın) ayrıca Âişe'den benzeri rivâyeti vardır ki, onda şöyle geçmektedir:

"(**Tâûn**) Ümmetime develerin vebâsı gibi, cin düşmanlarından ârız olan bir şeydir. Kim ona sabredip dururbut kendini Allah'a adamış gibi olur. Kim de ona yakalanıp ölürse şehit olur. Ondan kaçansa, savaştan kaçmış gibidir."

2346-Semure b. Cundeb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âdemoğlunun şu üç şeydeki hasreti pek şiddetlidir: Adamın su taşıyan devesi olur. Toprağı susuz kalır. Mahsülü çıkar, tam o anda su taşıyan devesi ölür. Adam hem devesine yanar, hem de toprağının mahsülüne.

Adam bir küheylân üzerinde olur. Düşmanla kaşılaşır, düşmanı mağlup düşer, tam onlara yetişeceği zaman atı tökezleyip ölür. Bu yüzden adam hem ölen atına, hem de zafere kavuşamamasına yanar.

Bir de son derece güzel ve kendisinden memnun olduğu karısı bulunan bir adam vardır, çocuk doğururken kadın ölmüş, çocuk kalmıştır. Onun gibi güzel bir kadın bulamayacağından dolayı hem karısına yanar, hem de ortada kalan çocuğa kim bakacak diye yanıp tutuşur."

BELÂLARA SABRETMEK VE ÖLÜMÜ TEMENNİ ETMEK

2347-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav), çocuğu öldüğü için ağlamakta olan bir kadının yanına geldi ve ona: "Allah'tan kork ve sabret!" dedi. Kadın: "Başıma gelen musibete sen aldırış etmezsin ki" dedi. Allah Resûlü (sav) oradan ayrılıp gittikten sonra (kadına) "O, Allah Resûlü (sav) idi" dediler. Kadın buna çok üzüldü, ölecekmiş gibi oldu. Hemen O'nun kapısına gitti, kapıcıları göremeyince, şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! (beni bağışla!) Seni tanıyamadım." Şöyle buyurdu: "(Asıl) sabır, felâketle ilk karşılaşma anında olur."

2348-Diğer rivâyette: Kadın dedi ki: "Benden uzak dur; benim başıma gelen senin başına gelmemiştir."

2349-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Herhangi bir müslümanın başına bir musibet geldiğinde: «**İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn** (=Bu, Allah'ın emridir, biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Allahım! Bana bu musibetimde yardımcı ol, benim için onun yerine daha hayırlısını ver!» derse Allah ona, onun yerine daha hayırlısını verir."

(Kocam) Ebû Seleme öldüğü zaman, dedim ki: "Ebû Seleme'den daha hayırlı kim olabilir? O, Allah Resûlü (sav)'e hicret eden ilk ev sahibidir."

Bunu böyle dedim, ancak Allah bana ondan daha hayırlısı olan Allah Resûlü (sav)'i ihsan etti.

Hâtıb b. Ebî Beltaa'yı bana elçi olarak gönderip istetti. Dedim ki: "Benim bir kızım var, ayrıca çok kıskanç biriyim." Şöyle buyurdu:

"Kızına gelince, biz Allah'a dua ederiz, onu ona muhtaç olmaktan kurtarır. Kıskançlığı için de Allah'a dua ederiz ve onu da giderir."

2350-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

«Bir kulun çocuğu öldüğü zaman Allah meleklere şöyle buyurur:

"Kulumun çocuğunun ruhunu aldınız mı?"

"Evet."

"Bu durum karşısında kulum ne dedi?"

"Sana hamd edip **İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn**, dedi."

"Öyleyse haydi ona cennette bir köşk yapın ve adına da Hamd köşkü deyin!" buyurur.»

2351-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Teâla buyuruyor: «Kimin gözlerini alırım da sabreder ve karşılığını ancak Benden beklerse, onun için cennetten başka hiçbir karşılığa razı olmam»."

2352-O (Tirmizî) ve Buhârî, Enes'den:

"Kulumu, gözlerini almakla imtihan ettiğimde sabrederse, onların yerine ona cenneti veririm." Ebû Ya'lâ, leyyin bir senedle şunu ekledi: "Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! (Gözünün) bir tanesi olsa da mı?"

"Bir tanesi olsa da" buyurdu.

2353-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Azze ve Celle buyuruyor: «Dünya ehlinden kulumun ciğer pâresini aldığımda, sabredip karşılığını da ancak benden beklerse, onun için cennetten başka herhangi bir karşılık olamaz»."

2354-Nesâî, İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, mü'min kulunun ciğerpâresini aldığında sabredip karşılığını da sadece Allah'tan beklerse, kuluna karşılık olarak cenneti vermekten başka hiçbir şeye razı olmaz."

2355-Atâ b. Ebî Rebâh (ra)'dan:

İbn Abbâs bana dedi ki: "Sana cennetlik bir kadın göstereyim mi?" "Evet" dedim. "İşte şu siyah kadın. O, Peygamber (sav)'e gelip dedi ki: "Ben sara hastalığına tutulup düşüyorum, üstüm başım açılıyor. Ne olur Allah'a benim için dua et!" Peygamber (sav) ona şöyle buyurdu: "İstersen haline sabrederek cenneti haket; istersen sana sağlık vermesi için Allah'a dua edeyim." Kadın: "Ben sabrederim. Ama hiç olmazsa düştüğüm zaman üstümün açılmaması için Allah'a dua et!" dedi ve Allah Resûlü (sav) de onun için dua etti.

2356-Atâ b. Yesâr (ra)'dan: (mürsel olarak)

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul hastalandığı zaman, Allah onu iki melek gönderip şöyle buyurur: «Bakın bakın

lım, ziyaretine gelenlere ne diyor?» Eğer gelen ziyaretçilerine karşı, Allah'a hamd ü senâda bulunursa, (melekler) hemen durumu yukarıya iletip Allah'a (en iyi bildiği halde) bildirirler. Allah da şöyle buyurur: Ben bu kulumun ruhunu alırsam, mutlaka onu cennetime koyacağım. Eğer şifa verip iyileştirirsem, ona etinden daha iyi bir et, kanından daha iyi bir kan vereceğim. Üstelik bütün günahlarını da örtüp bağışlayacağım."

2357-Habbâb b. el-Eret (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), hırkasını kendine yastık yapmış vaziyette Kâ'be'nin gölgesinde yaslanmış oturuyorken gelip kendisine (müşriklerin baskılarından) şikayet ettik; dedik ki:

"Bizim için Allah'tan yardım istemeyecek misin? Bizim için O'na dua etmeyecek misin?" Şöyle buyurdu:

"(Bu başınıza gelen bir şey mi?) Sizden önceki milletlerde inanmış (mümin) kimse yakalanır, kendisine kazılan bir çukura atılırdı. Sonra bir testere getirilip başından başlayarak ikiye ayrılırdı. Onu, dininden alıkoymak için demir taraklar ile tararlardı, derilerini yüzüp kemiklerinden ayırırlardı. Ancak bu yapılanlar onları dinlerinden çeviremezdi. Vallahi Allah mutlaka bu işi tamamlayacaktır, hem de öylesine ki süvari, San'a'dan çıkıp Allah'tan ve koyunlarını kurt kapmasından başka hiç bir şeyden korkmadan ta Hadramut'a kadar gidecektir. Ne var ki siz acele ediyorsunuz."

2358-Enes (ra)'dan:

Ebû Talha'nın Ümmü Süleym'den olan oğlu öldü. Kadın dedi ki: "Siz Ebû Talha geldiğinde durumu anlatıncaya kadar kendisine bir şey söylemeyin. Nihayet Ebû Talha geldi. (Ümmü Süleym) ona mükellef bir sofra hazırladı, yedi, içti. Sonra güzelce süslenip püslendi. Ebû Talha'ya güzel göründü. Sonra da Ebû Talha kendisiyle cinsî ilişki kurdu. Bütün bu işler bittikten, yani Ebû Talha yedikten, içtikten ve cinsî ilişki kurduktan sonra dedi ki: "Ey Ebû Talha! Bir topluluk, bir topluluğa emanet bir şey verse, o topluluk da işini gördükten sonra verdikleri emaneti geri isterlerse, alan topluluk vermekten çekinir mi?"

"Hayır."

"Sabret ve karşılığını Allah'tan bekle! Oğlun öldü" deyince, Ebû Talha çok kızdı ve: "Beni çamurlayıp kirlettikten sonra bana oğlumun ölümünü bildiriyorsun" dedi ve derhal Peygamber (sav)'e gidip durumu bildirdi. Peygamber (sav) de ona: "Ey Ebû Talha! Allah size bu gecenizi mübarek kılsın!" buyurdu.

Kadın o geceki temastan hamile kaldı. Allah Resûlü (sav) seferde idi. O (Ümmü Süleym) de beraberindeydi. Peygamber (sav) seferden döndüğü zaman ona hiç uğramazdı. Medine'ye yaklaşınca kadının doğum sancısı tuttu. Ebû Talha sabretti. Peygamber (sav) gitti, Ebû Talha içinden şöyle diyordu: "Ey Rabbim! Sen biliyorsun, Allah Resûlü çıkarken O'nunla beraber çıkmak, girerken de O'nunla birlikte girmek isterim. Görüyorsun işte sabrediyorum." Derken Ümmü Süleym şöyle dedi: "Ey Ebû Talha! Artık sancım geçti, duyduğum sancıyı duymuyorum, haydi sen de git!" Gitti, biz de onunla beraber gittik. (Medine'ye) döndüklerinde sancısı yine tutmuş ve kıvranıyordu. Çok geçmeden nur topu gibi bir erkek çocuğu doğurdu. Ve dedi ki:

"Ey Enes! Bu çocuğu hiç kimse emzirmeden doğru Allah Resûlü (sav)'e götüreceksin." Sabahleyin çocuğu alıp Peygamber (sav)'e götürdüm. Tesadüfen beraberinde bir dağlama âleti gördüm. Beni görünce şöyle buyurdu: "Herhalde Ümmü Süleym doğurdu." "Evet" dedim. Hemen elindeki dağlama âletini bıraktı. Çocuğu getirip kucağına koydum. Medine'nin en güzel

hurmalarından bir hurma getirtti. Ağzında çiğnedi, iyice yumuşayınca ağzından çıkartıp bebeğin ağzına koydu, çocuk onu iyice emdi. Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Ensâr'ın hurma sevgisine bir bakın!" Yüzünü sıvazladı ve ona "Abdullah" ismini verdi.

[Buhârî, Müslim ve Ebû Dâvud. Lafız Müslim'indir.]

Diğer rivâyette: İbn Uyeyne der ki: "Ensâr'dan bir adam dedi ki: Onun (Abdullah'ın) dokuz çocuğunu gördüm, hepsi de Kur'ân öğrenip okudular."

2359-el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

Hanımım öldü. Muhammed b. Kâ'b el-Kurazî bana başsağlığına geldi. Şunu anlattı:

"İsrâiloğullarında, âlim, âbid ve gayretli bir adam varmış. Güzel de bir karısı varmış. Derken bu güzel karısı vefat etmiş. Âlim adam buna çok üzülmüş. Evine kapanıp herkesten ilgisini kesmiş; kimse ile konuşmamaya başlamış.

İsrailoğullarından bir kadın bunu duyunca, hemen evine gitmiş ve: "Ona soracak bir şeyim var, fetva istiyorum; onunla özel olarak konuşacağım, yanında kimse kalmasın" demiş. Oradaki insanlar dışarıya çıkmışlar. O ise, kapıdan ayrılmamış. Sonra kadına izin verilmiş, içeriye girmiş ve şöyle demiş: "Sana soracak bir şeyim var."

"Nedir?"

"Komşum olan bir hanımdan bilezik aldım. Onu bir müddet takındım. Böylece ödünç olarak kullandım. Şimdi bana haber gönderdiler, onu istiyorlar; ne dersin, onu hepten geri vereyim mi?"

"Evet vallahi (vermen lazım)!"

"Ama o bilezik bende çok uzun zaman kaldı (çok sevdim)."

"Olsun, emanet olarak aldığın için onların onu senden geri isteme hakları vardır. Çünkü uzun süre sende kalmış"

"Allah seni esirgesin! Peki Allah sana emanet olarak verdiği şeyi (ölen karını) geri istediğinde neden üzülüyorsun. Üzülmeye hakkın var mı? Sana onu emanet olarak verdi, sonra da geri aldı. Geri alma hakkı vardır" diye onu teselli etti. Allah, onu kadının sözleriyle uyardı, bu sözlerde büyük bir ibret buldu. Bu olaydan sonra üzüntüsü gitti ve içi rahatladı."

2360-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Duyduğu herhangi bir üzücü şeye hiç kimse Allah'tan daha sabırlı olamaz. Zira O'na ortak koşulur ve çocuklar nisbet edilir; yine de tümüne afiyet verip rızıklandırmaya devam eder."

2361-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kime, gerek malında, gerek canında bir musibet gelir de sabredip kimseye şikayet etmezse, Allah'ın onu bağışlaması hak olur."

2362-Yahya b. Vessâb'tan, o da sahâbeden bir şeyhten:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanların arasına karışıp sıkıntılarına sabreden müslüman, insanların arasına karışmayıp onların sıkıntılarına sabretmeyen müslümandan daha hayırlıdır."

2363-Abdurrahman b. el-Kâsım (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Başlarına musibet geldiğinde müslümanlar ölümümü (düşünerek) teselli bulup sabretsin."

2364-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hiç biriniz başına gelen bir zarardan dolayı ölümü temenni etmesin. Mutlaka

böyle bir şey yapması gerekiyorsa, şöyle dua etsin:

«Allahım! Yaşamak benim için hayırlı olduğu müddetçe beni yaşat. Ölüm benim için daha iyi ise canımı al!»"

2365-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hiç biriniz ölümü istemesin. İyi amel sahibi kişi ise (hayatta kaldıkça) hayrının artması umulur. Kötü amel sahibi insan ise tevbe edip Allah'ın rızasını kazanması umulur."

HASTA ZİYARETİ

2366-Alî (ra)'dan, dedi ki:

"Kim akşamleyin bir hasta ziyaret ederse, onunla beraber yetmiş bin melek çıkıp sabaha kadar onun için Allah'tan mağfiret dilerler. Onun için cennette bir bahçe hazırlanır. Kim bu ziyareti sabahleyin yaparsa, yetmiş bin melek de onunla beraber çıkar ve onun için akşama kadar Allah'tan mağfiret dilerler. Onun cennette bir bahçesi olur."

2367-Tirmizî'nin de merfû olarak benzeri bir rivâyeti vardır.

2368-Sevbân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kim bir hastayı ziyaret ederse, cennetin yemişliği içinde olur."

Denildi ki: "Ey Allah Resûlü cennetin yemişliği nedir?" "Onun meyveleridir" buyurdu.

2369-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim güzel ve âdâbına uygun bir abdest alıp da karşılığını sırf Allah'tan bekleyerek hasta bir müslüman kardeşini ziyaret ederse, cehennemden altmış yıllık yürüme mesafesi kadar uzaklaşır."

2370-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir hastayı ya da bir müslüman kardeşini Allah için ziyaret ederse, bir münâdî ona şöyle seslenir: «Hoş yaşayasın, gidişin de hoş oldu! Cennette de kendine güzel bir konak hazırladın»."

2371-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç hastalık vardır ki sahibi ziyaret edilmez; göz ağrısı, diş ağrısı ve çıban."

2372-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), beni gözümdeki bir ağrıdan dolayı ziyaret etti."

2373-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim, eceli gelmeyen bir hastayı ziyaret edip de yanında yedi kere «Büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan sana şifa vermesini dilerim» derse Allah, mutlaka ona afiyet verip iyileştirir."

2374-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi bir hastayı ziyarete gittiğinde şöyle desin: «Allahım, kuluna şifa ver!» Zira o, bu sayede düşmanına karşı durur, ya da (Senin rızân için) bir cenazede yürür."

2375-Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinin elini hastanın alnına ya da eline koyup nasıl olduğunu sorması, hasta ziyaretinin tamamındandır. Aranızdaki selâmlaşmanın tamamı ise tokalaşmaktır."

2376-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir hastanın yanına girdiğiniz zaman, onun eceli konusunda iyi şeyler söyleyin. Çünkü bu, onun gönlünü hoş tutar."

2377-Enes (ra)'dan:

Yahudilerden bir çocuk Peygamber (sav)'e hizmet ederdi, hastalandı. Allah Resûlü (sav) ziyaretine gitti. Başucunda oturup: "Haydi müslüman ol!" dedi. Çocuk babasına baktı, babası da: "Haydi Ebu'l-Kâsım'a itaat et, emrini yerine getir!" dedi. Ve çocuk müslüman oldu. Allah Resûlü (sav), evden şöyle diyerek çıktı: "Hamd, onu ateşten kurtaran Allah'a mahsustur."

2378-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) hasta bir bedevînin ziyaretine gitti. Ziyaretine gittiği kimseler (hastalar) için şöyle derdi: "Sakıncası yoktur, bu (hastalık) günahlarını temizleyicidir inşaallah!"

Adam: "Sen (günahlarına kefârettir) temizleyicidir" dedin, halbuki o bir hummadır ki kabirlere hazırlanan yaşlı bir adama karşı kaynayıp hücum etmektedir." Şöyle buyurdu: "Öyleyse dediğin gibi olsun!"

2379-İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

Hasta ziyaretinde, yanında gürültü etmemek ve az oturmak sünnettendir. Peygamber (sav), hasta olup da yanında sesli konuşup ihtilâfa düştüklerinde: "Haydi yanımdan kalkıp gidin!" emrini vermiştir.

2380-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hastayı üç gün sonra ziyaret ederdi."

2381-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hasta ancak (hastalandıktan) üç gün sonra ziyaret edilir."

2382-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Hastayı ilk gün ziyaret etmek sünnettir; ondan sonraki ziyaret ise nâfiledir."

2383-Amr b. Hazm (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir hastayı ziyaret ederse, devamlı rahmet içinde olur. Başucunda oturduğunda rahmet birikintisi oluşur. Yanından kalktığında çıktığı yere dönünceye dek rahmete dalmış halde gider."

2384-Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beş şey vardır ki, kim onlardan birini yaparsa Allah'ın himayesinde olur: Hastayı ziyaret eden, cenazede bulunan, savaşa giden, saygı ve sevgi göstermek için önderinin yanına giren. Ya da evinde oturup kendinden insanların selâmette olduğu veya insanlardan kendisinin selâmette olduğu biri olan."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

2385-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

«Allah Teâla kıyamet günü şöyle buyuracaktır: "Ey Âdemoğlu! Ben hastalandım, beni ziyaret etmedin."

"Ya Rabbi, Ben Seni nasıl ziyaret edebilirim ki, Sen âlemlerin Rabbisin!?"

"Bilmiyor musun falan adam hastalandı da sen onu ziyaret etmedin; eğer onu ziyaret etseydin Beni onun yanında bulacaktın."

"Ey Âdemoğlu! Beni doyurmanı istedim de sen Beni doyurmadın."

"Ya Rabbi! Ben seni nasıl doyurabilirim ki, Sen âlemlerin Rabbisin!"

"Bilmiyor musun falan kulum senden yemek istedi de onu doyurmadın. Eğer sen onu doyursaydın Beni yanında bulurdun."

"Ey Âdemoğlu! Senden su istedim de Bana su vermedin."

"Ya Rabbi! Sen âlemlerin Rabbisin. Ben Sana nasıl su verebilirim ki!"

"Falan kulum senden su istedi de sen ona su vermedin. Eğer ona su verseydin şimdi onu katımda bulurdun".»

2386-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bir adamı ziyaret edip: "Canın ne istiyor?" diye sordu.

"Buğday ekmeği istiyorum" dedi. Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Kimde buğday ekmeği varsa müslüman kardeşine göndersin." Sonra şöyle buyurdu: "Birinizin hastası bir şey isterse, ona onu yedirsin."

2387-Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir hastanın yanına girdiğiniz zaman size dua etmesini söyleyin; çünkü onun duası meleklerin duası gibidir."

ÖLÜMÜN GELİŞİ VE HALLERİ

2388-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölülerinize **«Lâ ilâhe illallah»**ı telkin edin!"

2389-Taberânî, el-Mu'cemu'l-Evsat'ta zayıf bir isnâdla şunu ilâve etti:

"**«Sabırlı ol, sabırlı ol! Velâ havle velâ kuvvete illâ billah»** deyiniz!"

2390-Abdullah b. Ca'fer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölülerinize **«La ilâhe illallahü'l-Halîmü'l-Kerîm. Sübhânallahi Rabbi'l-Arşi'l-Azîm. el-Hamdü lillahi Rabbil-âlemin»**i telkin edin!"

Dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Peki (bu telkin) diriler için nasıldır?"

"Daha iyi olur, daha iyi" buyurdu.

2391-Ma'kil b. Yesâr (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölülerinize Yâsin sûresini okuyun!"

2392-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Görmüyor musunuz, insan öldüğü zaman gözü yukarıya doğru (neden) döner?"

"Evet ey Allah Resûlü" dediler.

"Bu, göz (çıkan) ruhu takip ettiği zaman meydana gelir."

2393-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), Ebû Seleme'nin yanına girdiğinde ölen Ebû Seleme'nin gözü yerinden fırlamış gibi yukarıya doğru bakıyordu. Şöyle buyurdu:

"Ruh kabzolunduğu zaman göz onu izler." Ailesinden birtakım insanlar ağlamaya başladılar. Şöyle buyurdu: "Kendinize beddua etmeyin. Söyleyecekleriniz hayır olsun. Çünkü melekler dediklerinize «Amin!» diyorlar."

Sonra şöyle dua etti: "**Allahım! Ebû Seleme'yi bağışla, derecesini hidayete ermişlerin arasında yükselt! Geride bıraktıklarının vekili ol! Geride kalanları sen koru! Bizi ve onu bağışla, ey âlemlerin Rabbi! Kabrini genişlet ve onu orada aydınlat!**"

2394-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'min can çekişirken, rahmet melekleri beyaz bir ipekle gelip, «Haydi sen Allah'tan, Allah da senden hoşnut olarak doğru Allah'ın rahmetine ve reyhânına, öfkeli olmayan Rabbe doğru çıkıp gidiver.» Bu-

nun üzerine (ruh) misk gibi güzel bir koku saçarak çıkar, hatta melekler onu birbirlerine verirler. Gök kapılarına el üstünde getirirler ve derler ki: «Yerden size gelen bu koku ne kadar iç açıcı ve ferahlatıcı!» Sonra onu mü'min ruhların yanına götürürler. Sizden birinizin gurbette olan yakınına kavuştuğu zaman duyduğu sevinci duyarlar. Yanına gelip (ruhlar) sorarlar: «Fülan ne yaptı, fülan ne âlemde?» (Başka ruhlar) cevap verirler: «Bırakın onu o dünya zevkine dalmıştı.» Bunun üzerine gelen ruh: «O öldü, size hâlâ gelmedi mi?» der. «Öyleyse o, **Hâviye** cehhennemine götürüldü» derler.

Kâfir can çekişirken ise azap melekleri elde bir kamçı ile gelirler ve derler ki: «Haydi sen Rabbine karşı öfkeli, Rabbin de sana karşı öfkeli olarak, Allah'ın azabına doğru çıkıver.» O da leş kokusundan daha kötü bir koku içinde Allah'ın azabına doğru çıkar. Nihayet yeryüzünün kapısına iletirler. «Ne kötü bir koku!» diyerek onu kâfirlerin ruhlarının bulunduğu yere götürürler."

2395-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan şu ilâveyle nakletti: "Emredilir ve mü'minin kabri, yetmiş arşın boydan, yetmiş arşın da eninden olmak üzere genişletilir. Döşekler ve güzel kokularla kokulandırılır. Orada cennete açılan bir kapı bulunur.

Kâfire gelince, kabri daraltılır. Deve boyunları gibi kalın ve büyük yılanlarla doldurulur. Üzerlerine sağır ve kör melekler indirilir. Ellerinde demir kamçıları bulunur. Kendilerini görmezler ki, merhamet etsinler, sesini duymazlar ki, acısınlar. Orada cehenneme açılan bir kapı vardır. Oradaki yerini görünce, Allah'tan bunu (kabirdeki azabını) devam ettirmesini diler ki, onun ardına ulaşmasın."

2396-Büreyde (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Mü'min, alnı terleyerek ölür."

2397-Ubeyd b. Hâlid es-Sülemî (ra)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Ani ölüm kâfir için üzücü bir yakalanış; mü'min içinse bir rahmettir."

2398-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:
"Allah Resûlü (sav), yedi ölümden Allah'a sığındı:
Ani ölümden, yılan sokmasından, yırtıcı hayvanlardan, boğulmaktan, yanmaktan, bir şey üstüne düşüp ölmekten ya da bir şeyin kendisi üzerine düşmesinden, düşmanlarla çarpışırken kaçarken öldürülmekten."

2399-Âişe (r.anhâ)'dan:
[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]
"Kim Allah'a kavuşmak isterse Allah da ona kavuşmak ister. Kim Allah'a kavuşmaktan hoşlanmazsa, Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz." "Bu, ölümden nefret etmek değil midir?" diye sorunca, şöyle buyurdu: "Öyle değil, şöyle: Mü'mine Allah'ın rahmeti, rıdvânı ve cenneti müjdelenince, bir an önce Allah'a kavuşmak ister. Allah da ona kavuşmak ister. Kâfire de Allah'ın azabı, gazabı bildirilince, Allah'a kavuşmaktan nefret eder, Allah da ona kavuşmaktan nefret eder."

2400-Diğer rivâyette:
"Allah da ona kavuşmaktan nefret eder" ifadesinden sonra şu ilâve yer almaktadır: "Ölüm ise henüz Allah'a kavuşmadan önce gerçekleşir."

2401-Diğer rivâyette şöyle geçer: "Gözler yerinden fırlayıp, göğüste hızlı hızlı soluma başlayıp parmaklarda soğuma hissedilince, işte o zaman, Allah'a kavuşmak isteyene Allah da kavuşmak ister. Allah'a kavuşmaktan nefret edene karşı Allah da ona kavuşmaktan hoşlanmaz."

2402-Hayyân Ebu'n-Nadr (ra)'dan:
Ben, Vâsile b. el-Eska' ile birlikte ölüm hastalığında, Ebu'l-Esved el-Cereşî'nin ya

nına girdim. Ebu'l-Esved, Vâsile'nin sağ elini tutup —Allah Resûlü (sav) biat ettiği için— yüzüne gözüne sürdü.

Vâsile ona dedi ki: "Sana tek şey soracağım?" "Nedir o?" deyince: "Rabbin hakkındaki zannın nasıldır?" diye sordu. Başıyla iyidir diyerek işaret etti. "Müjde sana! Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Allah Teâla buyurmuştur: «Ben kulumun zannı üzereyim. Beni nasıl isterse öyle zannetsin (bilsin)»."

2403-Mahmûd b. Lebîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âdemoğlu iki şeyden nefret eder: Ölüm; oysa ölüm mü'min için fitne (imtihan ve işkence)den daha hayırlıdır. Az mal; oysa az malın hesabı kısa ve kolay olur."

2404-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Ölüm, mü'mine verilen en kıymetli hediyedir."

2405-Selmân (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Ensâr'dan hasta bir adamı ziyaret edip, elini alnına koyup sordu: "Kendini nasıl hissediyorsun?" O'na hiç cevap vermedi.

Bunun üzerine dediler ki: "Ey Allah Resûlü! O meşguldür, senin farkında değildir." "Öyleyse bizi yalnız bırakın!" buyurdu. İnsanlar dışarıya çıktılar. Elini (hastanın üzerine) koydu; hasta: "Elini olduğu yerde bırak" diye işaret etti. Sonra seslendi: "Ey Fülan! Kendini nasıl hissediyorsun?"

Hastanın cevabı: "Kendimi gayet iyi hissediyorum; yanıma biri kara, diğeri beyaz iki kişi geldi." Allah Resûlü (sav) sordu:

"Hangisi sana daha yakındır?"

"Kara olan bana daha yakındır."

"Öyleyse iyilik az, kötülük çoktur."

"Ey Allah Resûlü! Yapacağın dua ile bana yardım et!" diye ricada bulununca Allah Resûlü (sav) şöyle dua etti: "Allahım bunun için çoğunu bağışla, azını tamamla!" Sonra sordu: "Şimdi ne görüyorsun?" Cevap verdi: "Anam babam sana feda olsun! İyinin çoğalmakta, kötünün ise azalmakta olduğunu, kara adamın benden uzaklaştığını görüyorum."

"Şu anda hangi amelin sana sahip çıkmakta (yardımcı olmakta)?"

"Su dağıtmam."

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Ey Selmân! Bende hoşlanmadığın bir durum görüyor musun?"

"Evet, Seni birçok yerde çeşitli münasebetlerle gördüm, ama bugünkü gibi görmedim" deyince, şöyle buyurdu: "Ondan akan terin ancak başlı başına ölüm acısının sonucu olduğunu biliyorum."

2406-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'minin rûhu, ter olarak çıkar. Eşek ölümü gibi ölmek istemem."

Denildi ki: "Ey Allah Resûlü! Eşek ölümü nedir?"

"Ani ölümdür" dedi.

"Kâfirin ruhu ise şakaklarından çıkar" diye ilâve etti.

2407-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölümün soğuk ve korku yanı vardır. Bu nedenle (müslüman) kardeşinizin ölüm haberi geldiği zaman kişi şöyle desin: **«İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn ve innâ ilâ Rabbinâ le-münkalibûn** (=Şüphesiz biz Allah'a aidiz. Ve şüphe yok ki biz ancak O'na dönücüyüz. Muhakkak O'na dönücüleriz) Allahım, onu iyiler arasında yaz, kitabını İlliyyîn'de kıl! Sonlarını iyi eyle, onları himayene al! Allahım, onun ecrinden bizi mahrum etme, ondan sonra bizi şaşırtma!»"

2408-Ebû Katâde (ra)'dan:

Medine'de doğanlardan biri öldü. Allah Resûlü (sav) onun namazını kıldırdı ve şöyle buyurdu: "Keşke doğduğu yerden başka bir yerde ölseydi."

"Neden ey Allah Resûlü?" diye sorduklarında, şöyle buyurdu:

"Çünkü insan doğduğu yerden başka bir yerde öldüğü zaman, doğduğu yerden son adımını attığı yere kadar olan mesafe ölçülür ve cennette o miktarda yer verilir."

2409-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sordum:

"Kulun insanları tanıması ne zaman son bulur?"

"(Ölümü) müşahede ettiği zaman."

PEYGAMBER (SAV)'İN HASTALIĞI, YIKANIŞI, KEFENLENMESİ VE DEFNEDİLMESİ

2410-el-Abbâs (ra)'dan:

Rüyamda yeryüzünün Şeddâd'ın itmesiyle göğe doğru çıktığını gördüm.

Bunu Allah Resûlüne (sav) anlatınca şöyle yorumladı: "Bu, kardeşinin oğlunun vefatına (yani bizzat Peygamber'in ölümüne) işarettir."

2411-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), öldüğü o (son) hastalığında buyurdu ki: "Ey Âişe! Hâlâ Hayber'de yediğim o yemeğin acısını ağzımda hissediyorum. İşte şimdi zehirlenmeden doğan o acının tamamen dineceği andır."

2412-Âişe (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav) bir gün Bakî mezarlığından gömdükleri bir cenazeden bana döndü.

Beni rahatsız buldu. Çünkü başım ağrıyor, "vay başım, vay başım!" diye bağırıyordum.

Şöyle buyurdu: "Ey Âişe, asıl ben 'vay başım' demeliyim. Benden önce ölürsen ne zararın olur ki, seni yıkarım, kefenlerim, namazını kılıp defnederim."

Dedim ki: "Şimdi seninle beraberim, sen öyle yaparsan, sonra benim evime döner, orada hanımlarından biriyle gerdeğe girersin."

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) tebessüm etti. Aynı tebessümü öldüğünde de mübarek yüzünde görüldü.

2413-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), hastalığı ağırlaşıp sancısı artınca, hanımlarından benim evimde bakılması için izin istedi. İzin verdiler. İki ayağını yerde sürüyerek Abbâs ile bir başka adamın iki kolu arasında çıktı. İbn Abbâs dedi ki: "Öbürü Alî idi." Evime girdiğinde rahatsızlığı daha da arttı. "Üzerime ağzı açılmamış yedi kırbadan su dökün, belki insanlara çıkıp vasiyette bulunurum" buyurdu. Onu, Hafsa'nın leğenine oturttuk, o kırbalardan üzerine su dökmeye başladık. Sonra eliyle (tamam kesin) diye işaret etti. Sonra cemaate çıkıp namaz kıldırdı ve onlara hitap etti.

2414-Bir başka rivâyetinde şu ifade yer almıştır:

"Allah Resûlü (sav)'in hastalığı Meymûne'nin evinde başladı, Âişe'nin evine gitmesi için hanımlarından izin istedi."

2415-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), ağırlaştı ve sordu:

"Cemaat namaz kıldı mı?"

"Hayır! Ey Allah Resûlü, seni bekliyorlar" dedik.

"Öyleyse leğene su koyun!" buyurdu. Hemen koyduk; yıkandı, sonra kalkmaya

çalıştı, fakat düşüp kendinden geçti. Ayılınca sordu:

"Cemaat namaz kıldı mı?"

"Hayır, seni bekliyorlar" dedik.

"Leğene su koyun da yıkanayım" dedi. Dediği gibi koyduk, yıkandı; gitmeye kalkışınca tekrar kendinden geçti. Ayılınca tekrar:

"Cemaat namaz kıldı mı?" diye sordu.

"Hayır, seni bekliyorlar" dedik. İnsanlar son yatsı namazı için mescitte Allah Resûlü (sav)'i bekliyorlardı.

Dedi ki: "Allah Resûlü (sav), Ebû Bekir'e, cemaate namaz kıldırması için haber gönderdi. Elçi gelip ona şöyle dedi: "Allah Resûlü, cemaate namaz kıldırman için sana emir veriyor."

Ebû Bekir yumuşak huylu, ince kalpli bir kişi idi. Onun için Ömer'e:

"Ey Ömer! Haydi namazı sen kıldır!" dedi. Ömer kabul etmedi ve şöyle dedi:

"Sen buna benden daha lâyık, hak sahibisin." Bunun üzerine o günlerde cemaate namazı Ebû Bekir kıldırdı.

Sonra Allah Resûlü (sav) kendinde biraz hafiflik ve iyileşme hissedince biri Abbâs olan iki adamın kolları arasında, öğle namazı kıldırmak için çıktı. Ebû Bekir namaz kıldırıyordu. Ebû Bekr onu görünce geri çekilmek istedi; Allah Resûlü geri çekilmemesi için ona işaret buyurdu. Kendisini getiren o iki kişiye: "Beni onun yanıbaşına oturtun!" dedi. Ebû Bekir kılarken Peygamber (sav)'e uyuyordu, cemaat ise Ebû Bekir'in kıldırışına uyarak kılıyordu, Peygamber (sav) ise oturuyordu.

2416-Bir başka rivâyetinde: (Âişe) dedi ki: "Peygamber (sav), (hastalığı sırasında) iki de bir soruyordu: «Yarın nerede olacağım, yarın nerede olacağım?» Bu sözüyle benim nöbetimi(n ne zaman geleceğini) kastediyordu. Bunun üzerine hanımları nerede kalmak istiyorsa orada olması için O'na izin verdiler. Sıram olduğu günden vefat edinceye kadar evimde kaldı. (Mübarek) başı boğazımla ciğerim arasında (göğsüme yaslanmış vaziyette) idi, tükürüğü tükürüğüme karıştı. İşte tam o anda Allah ruhunu aldı.

(Kardeşim) Abdurrahman b. Ebî Bekir içeriye girdi, elindeki misvakla durmadan dişlerini fırçalıyordu. Allah Resûlü (sav) onu gördü. Dedim ki: "Ey Abdurrahman, şu misvağını bana ver!" Verdi, dişlerimle kemirerek iyice yonttum, sonra ağzımda yumuşattım ve Allah Resûlü (sav)'e verdim, göğsüme dayanmış bir halde o misvakla ağzını bir güzel misvakladı.

2417-Başka bir rivâyetinde: O günkü kadar güzel misvakladığını hiç görmedim. Sonra eli ya da parmağı boşalıp düştü; sonra üç kere: "Fi'r-Refîki'l-A'la!" dedi ve ruhunu teslim etti.

2418-Başka bir rivâyetinde: Elini suya sokup aldığı suyu yüzüne sürüyor bir yandan da: "**Lâ ilâhe illallah.** Gerçekten ölümün sarhoşluğu (sekerât-ı mevt) vardır" diyordu.

2419-Başka bir rivâyetinde: Peygamber (sav) sağlığında iken şöyle derdi: "Hiçbir peygamberin ruhu cennetteki durağını görmedikçe alınmaz, sonra (durağına gitmek) onun arzusuna bırakılır ya da seçme konusunda serbest kılınır." Şiddetli hastalanıp ruhu teslime hazırlanınca, başı dizimdeydi, kendinden geçti, sonra birden gözü evin tavanına doğru açıldı ve sonra: "**Allahümme fî'r-Refîki'l-A'lâ** (Allahım, Refîk-i A'lâ'da olmayı arzuluyorum)!" dedi. (İçimden) Dedim ki: Şu halde bizi artık tercih etmiyor. O'nun bu temennisinin, sıhhatli zamanında vaktiyle bize söylediği bir haberin tezahürü olduğunu anladım.

2420-Başka bir rivâyetinde: Boğazı kısılıp, sesi değişti ve "**Allah'ın kendilerine nimetler verdiği (peygamberler, sıddıklar ve iyi kimselerle beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaştırlar)**" (Nisa, 4/69) âyetini okuduğunu işittim.

2421-Başka bir rivâyetinde: Şöyle dua ediyordu: "Allahım! Beni bağışla, beni esirge ve beni Refîk-i A'lâ'ya ilhak et!"

2422-Rivâyetlerin birisi de, Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ında zayıf bir senedle naklettiği şu rivâyettir: O şöyle buyurdu: "Allah'a hamd olsun ki, hiçbir peygamber, ümmetinden biri kendisine imam oluncaya dek ölmez."

2423-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), ölüm döşeğindeyken bazı insanlar O'nun evinde bulunmaktaydılar. İçlerinde Ömer de vardı. Şöyle buyurdu: "Gelin size bir şey (vasiyet) yazdırayım da bundan sonra katiyyen sapmazsınız." Ömer atıldı ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in sancısı şiddetlendi. Yanınızda Kur'ân vardır, size Allah'ın Kitâb'ı yeter." Ondan sonra evde bulunanlar ihtilâfa düştüler, kimi getirin yazdırsın, derken, bazıları da Ömer'in görüşünü paylaştılar. Aralarındaki söz düellosu çoğalıp sesler karışıp ihtilâf büyüyünce, şöyle buyurdu:

"Haydi yanımdan uzaklaşın!"

Ondan sonra İbn Abbâs şöyle derdi: Aralarındaki ihtilâf ve gürültülerle, Allah Resûlü (sav)'in o yazıyı yazdırmasına engel olmak, bundan daha büyük bir musibettir."

2424-Diğer rivâyet: "İbn Abbâs dedi ki: "Ah o Perşembe günü, ne acı Perşembe günü!" Sonra gözünden akan yaşlar taşa damlayıncaya kadar ağladı.

Dedim ki: "Ey İbn Abbâs, Perşembe günü nedir?" Şu açıklamayı yaptı:

"Peygamber (sav) ağırlaşmış, sancısı artmıştı. O esnada buyurdu ki: «Bir koyun küreği getirin de, benden sonra sapmamanızı sağlayacak bir yazı yazdırayım.» Aralarında çekişmeye, tartışmaya başladılar. Oysa bir peygamberin huzurunda tartışmak yakışık almaz. Bazı kimseler: «Peygamber'in durumu nedir, sayıkladı mı? Kendisinden bu yazıyı yazdırmak isteğini iyice sorup anlayın» dediler. Bunu üzerine söylediği yazı malzemesi isteğini iyice tesbit etmek için o sözünü tekrar ettirmeye giriştiler. Buna karşılık Allah Resûlü: «Bırakın beni, bırakın beni! İçinde bulunduğum durum, beni çağırdığınız (yazı yazdırma gibi) durumdan daha hayırlıdır.»

Sonra onlara üç şey vasiyyet etti: «Müşrikleri Arap yarımadasından çıkartın, benim hediyeler vererek kabul ettiğim delege ve heyetlere sizler de izin verip hediyelerle ikram etmek suretiyle saygı gösterin»."

(İbn Abbâs) dedi ki: "Üçüncüsünü unuttum."

2425-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in hastalığı ağırlaşınca sancı ve sıkıntısı daha da arttı. Fâtıma: "Vah babacığım! Ne ızdırap çekiyor!" diye ağlayınca, ona şöyle buyurdu: "Artık son, bugünden sonra baban hiçbir sıkıntı ve acı görmeyecektir, merak etme!" Ölünce, bu defa Fâtıma şöyle feryat etti:

"Babacığım, kendini çağıran Rabbine icabet etti. Babacığımın son durağı Cennetü'l-Firdevs oldu. Babacığım! Cibrîl'e bu acıyı (senin vefatını) biz duyurduk."

Defnedilince Enes'e hitaben şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'i toprağa gömüp üzerine toprak atmaya gönlünüz nasıl razı oldu?"

2426-Enes (ra)'dan:

Abbâs, Ensâr'dan bir topluluğu uğra dı. Onlar, Allah Resûlü (sav)'in artun ız

dırabı için ağlıyorlardı; sordu: "Neden ağlıyorsunuz?"

"Allah Resûlü (sav)'in bizimle beraberliklerini hatırladık da" dediler. Bunun üzerine Abbâs, Allah Resûlü (sav)'in yanına girdi, durumu O'na bildirdi. Siyah bir örtüye büründü ya da başına bir kumaş kenarı geçirdi, minbere çıktı —ki ondan sonra bir daha oraya hiç çıkmadı— Allah'a hamd ü senâda bulundu. Sonra şöyle buyurdu: "Sizlere Ensâr'ı (onlara iyi davranmanızı) vasiyet ederim. Çünkü onlar benim cemaatim, sırdaşlarım ve emînlerimdir. Bana karşı üzerlerine düşeni hakkıyla ifâ ettiler. Şimdi bizim onlara karşı yapacak olduğumuz hüsn ü muâmele hakları kalmıştır. O halde Ensâr'dan iyilik edenlerin iyiliklerini kabul edin, kötülük edenlerinin de kusurlarına bakmayın ve bağışlayın."

2427-Ca'fer b. Muhammed b. Alî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Pazartesi günü vefat etti; Salı gününün sonuna kadar yıkanmadı. Saîd b. Hayseme'ye ait olan kuyunun suyundan yıkandı. Allah Resûlü (sav), o kuyudan su içerdi. Avret yerini yıkama işini Alî üstlendi. (Yıkanırken) Alî'nin gömleği üzerinde idi. Alî, onu Üsâme ile birlikte yıkadı.

Kimine göre, Ensâr'dan bir adam suyunu döktü. el-Fadl da yıkamada bulundu. Alî, altını yıkarken o, kucağına aldı. Fadl artık yorulmuş olacak ki: "Beni rahatlat, beni rahatlat, takatim kalmadı, üzerime inen bir şey görüyorum" diyordu. Üç elbise içinde kefenlendi; ikisi Saharî, biri de bürde hırkası idi. İnsanlar namazını imamsız, kıldılar. Bir grup geldi namazını kılıp çıktı; onları başka bir grup takip etti. O yerinde duruyordu. Onlar namazı bitirince Ömer seslendi: "Artık cenazeyi ehline (ailesine) bırakın." Âişe şöyle derdi:

"Şimdiki aklım olsaydı O'nu, hanımlarının yıkamasını temin ederdim."

2428-Ebû Dâvud, Şa'bî'den bu hadisin bir kısmını rivâyet etti. Ancak orada şu ibare yer almıştır: "Onu kabre Alî, Fadl ve Üsâme indirdi. Abdurrahman b. Avf da yanlarındaydı."

2429-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölürsem beni kuyum olan, Gars kuyusundan çekilmiş yedi kırba suyla yıkayınız."

2430-Âişe (r.anhâ)'dan:

Onlar, Peygamber (sav)'i yıkamak istediklerinde şöyle dediler:

"Ölülerimizi soyduğumuz gibi onu da soyup elbisesini çıkaralım mı, yoksa elbisesi üstündeyken mi yıkayalım, bilemiyoruz." Onlar böyle tartışırlarken, Allah onlara bir uyku verdi, hepsinin çenesi göğsüne düştü. Evin bir kenarından tanımadıkları biri onlara hitap ederek şöyle seslendi: "O'nu üzerindeki elbisesiyle yıkayın!" Bunun üzerine üzerinde gömleği bulunduğu halde yıkadılar. Gömleğin üzerine suyu döküp elleriyle ovaladılar.

2431-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), üç parçalı Necrân (dokuması) elbise içinde kefenlendi: İki elbise (parçalı bir hulle), bir de öldüğü zaman üstünde bulunan gömleği."

2432-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), Abdullah b. Ebî Bekr'e ait olan Yemen malı bir elbisenin içine kondu. Sonra bu giysi, ondan çıkarıldı ve nihayet Sahûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu kefen parçalarının içinde ne gömlek, ne de başlık vardı. Sonra Abdullah elbiseyi kaldırıp: "O hal-

de bunun içinde ben kefenlenirim" dedi. Daha sonra ise "Allah Resûlü (sav) onun içinde kefenlenmedi ki ben kefenleneyim" diyerek onu sadaka olarak verdi.

2433-Diğer rivâyette: "Eğer Allah razı olsaydı, Peygamber'i onun içinde kefenlenirdi. (Bu nedenle Abdullah) onu sattı ve parasını sadaka olarak verdi."

2434-Diğer rivâyette: "Peygamber (sav), öldüğü zaman (bütün bedeni) hibere (denilen) (Yemen malı) bir bürdeye (hırkaya) sarıldı."

2435-Diğer rivâyet: Âişe'ye iki elbise ve bir Yemen malı hırkadan söz ettiler. Bunun üzerine şöyle dedi: "Ona bürde (hırka) getirildi, fakat geri çevirdiler ve onda kefenlemediler."

2436-Âişe ve İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), vefat edip yıkandığı zaman defni hususunda ihtilâf ettiler. Ebû Bekr dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in dediğini henüz unutmuş değilim. Şöyle buyurmuştu: «Allah, bir peygamberin ruhunu aldığı zaman, sevdiği yere defnedilmesini ister. Bu nedenle onu yatağının olduğu yere defnedin!»"

2437-Mâlik de benzerini rivâyet etmiştir; ancak onda şöyle geçer:

İnsanlardan bir kısmı: "Minberin altına gömülsün" derken; diğer bir kısmı da Bakî'ye defnedilmesini söylediler.

2438-Urve (ra)'dan:

Medine'de iki kişi vardı; biri kazdığı mezarlara lahid yapar, ötekisi ise lahid yapmazdı. Dediler ki: "Hangisi önce gelirse, işi ona veririz." Lahid yapan çıkageldi ve işi ona verdiler.

2439-Sa'd (ra)'dan:

Ölüm döşeğindeyken dedi ki: "Bana bir lahid yapın. Üzerime de kerpiç koyun; tıpkı Allah Resûlü (sav)'e yapıldığı gibi."

2440-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in kabrinde, altına kırmızı bir kadife serildi."

2441-Muhammed b. Alî b. el-Hüseyin (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in kabrine lahid yapan Ebû Talha'dır. Kabrine kadife seren ise Allah Resûlü (sav)'in azatlısı Şakrân'dır."

2442-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in kabrini yapmak istedikleri zaman, Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın peşinden haber gönderdiler. O, Mekkelilerin kazdığı gibi mezar kazardı.

Aynı zamanda Medinelilerin kabirlerini kazan Ebû Talha'ya haber gönderdiler. O, lahid yapardı. Hülâsa ikisine de haber saldılar ve: "Allahım! Peygamberin için bunlardan hangisi hayırlı ise onu seç!" diye dua ettiler. Derken, Ebû Talha çıkageldi. Ebû Ubeyde yerinde bulunamadı. Bunun üzerine Ebû Talha, Peygamber (sav) için bir lahid yaptı. Salı günü bütün hazırlıklar bitince, na'şı evindeki divana kondu. Sonra insanlar bölük bölük yanına girip namazını kıldılar.

Sonra kadınlar içeriye sokuldu; onlar da namazını kıldılar, sonra çocuklar içeriye alındı. Cemaate kimse imamlık yapmadı.

Müslümanlar, onun nerede gömüleceği hususunda ihtilâf ettiler, kimileri: "Mescidinde defnedilsin" dediler; kimileri ise: "Ashâbının gömüldüğü yere (Bakî'ye) gömülsün" dediler. Ebû Bekr ise şunu söyledi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Bir peygamber nerede

ölürse oraya gömülür.»" Bunun üzerine Allah Resûlü (sav)'in üzerinde öldüğü yatağını kaldırdılar, altını kazıp kabir yaptılar ve Allah Resûlü (sav), Çarşamba gecesinin yarısında oraya defnedildi. Kabrine, Alî, Fadl b. Abbâs, kardeşi Kusem ve (Peygamber'in) azatlısı Şakrân indiler.

(Şakrân) Peygamber (sav)'in giydiği bir hırkayı alıp onunla beraber kabre gömdü ve şöyle dedi:

"Vallahi onu senden sonra kimse giyemez."

2443-el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

Âişe ((r.anhâ)'nın yanına girip dedim ki: "Anneciğim! Bana örtülerini aç da, Allah Resûlü (sav)'in kabri ile iki sahabisinin kabirlerini göreyim." Üç kabri de benim için açıp gösterdi. (Yer seviyesinden) ne yüksekti, ne de alçaktı. Kırmızı kumlarla etrafı ve üstü çevrilmişti.

2444-Rezîn şunu ilâve etti: "Allah Resûlü (sav), önde, kıbleye karşı yatıyordu. Ebû Bekr onun arkasında, başı Allah Resûlü (sav)'in iki omuzu yanında; ayakları ise aşağıya doğru uzanmış, sarkmış bir halde. Ebû Bekr'in arkasında ise Ömer. Evet bu tertip üzere yatıyorlardı."

2445-İbn Abbas (ra)'dan:

"O, Peygamber (sav)'in kabrini yer seviyesinden biraz yükseltilmiş olarak görmüş."

2446-Urve (ra)'dan:

Velîd'in zamanında Peygamber (sav)'in sahanlığının duvarı yıkılınca, tekrar yapmaya koyulduklarında onlara bir ayak göründü. Korktular onun Resûlullah (sav)'in ayağı olduğunu zannettiler. Bunu bilen kimseyi bulamadılar. Sonunda Urve onlara dedi ki:

"Vallahi bu Allah Resûlü (sav)'in ayağı değildir; bu, Ömer'in ayağıdır."

2447-Saîd b. Abdilazîz (ra)'dan:

Harre vak'asında, tam üç gün Allah Resûlünün (sav) mescidinde (namaza) izin verilmedi ve kâmet getirilmedi. Saîd b. el-Müseyyeb ise oradan hiç ayrılmadı. Namaz vaktini ancak Allah Resûlü (sav)'in kabrinden duyduğu mırıltı ile bilebilmiştir."

2448-Kâ'b (ra)'dan, dedi ki:

"Her gün meleklerden yetmiş bin tanesi Allah Resûlü (sav)'in kabrine inip ziyaret eder, kanatlarını Peygamber (sav) için istiğfar ederek çırparlar. Akşam olunca yukarıya çıkar, onların yerine, bir o kadar başka melek inip yerlerini alırlar ve tıpkı diğerlerinin yaptıklarını yaparlar.

Kabri açıldığı zaman yetmiş bin meleğin arasında kalkacak ve onlar başına üşüşeceklerdir."

2449-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'ın, ümmetimden bana selâm getiren gezici melekleri vardır." (Yine) Allah Resûlü (sav) buyurmuştur: "Hayatım sizin için hayırlıdır; siz ona konuşursunuz, o da size konuşup anlatır. Ölümüm de sizin için hayırlıdır. Çünkü amelleriniz bana sunulur; amellerinizi hayırlı görürsem, Allah'a hamd ederim. Amellerinizden kötü gördüklerimin de bağışlanması için Allah'tan mağfiret dilerim."

2450-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Sevgilimiz, Peygamberimiz (sav) bize kendi ölüm haberini, ölmeden önce altı şeyle verdi: Bizi Âişe'nin evinde topladı, bizlere şöyle bir baktı, gözleri yaşardı ve şöyle buyurdu: "Merhaba size! Allah sizi yaşatsın ve korusun. Sizi barındırıp yardım etsin. Allah sizin derecenizi yükseltsin, Allah size hidayet etsin, Allah sizi rızıklandırsın. Sizi ba-

şarıya erdirsin, Allah sizi selâmete erdirsin. Size Allah korkusunu tavsiye ediyorum. Allah da size onu tavsiye etmiştir. Onu size emanet etmiştir. Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a karşı, kulları ve beldeleri hususunda baş kaldırmayın. Çünkü Allah hem size, hem bana hitaben şöyle buyurdu: **«Bu âhiret yurdunu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyen kimselere veririz. Sonuç Allah'a karşı gelmekten sakınanlarındır.»** (Kasas, 28/83) Ve yine şöyle buyurmuştur: **«Cehennemde böbürlenenler için yer yok mudur?»**" (Zümer, 39/60)

Sonra şöyle buyurdu: "Ecel yaklaştı, böylece Allah'a, Sidre-i müntehâ'ya, Cennetü'l-Me'vâ'ya, Ke's-i Evfâ'ya, Refîk-i A'lâ'ya gidiş de yaklaştı." –Sanırım râvi şöyle dedi:– Dedik ki:

"Ey Allah Resûlü! Öyleyse seni kim yıkayacak?"

"Ehl-i beytimin erkekleri yakınlık derecelerine göre yıkasınlar."

"Peki seni ne içinde kefenleyelim?"

"İsterseniz şu giydiğim elbise, isterseniz Yemen işi ya da Mısır işi beyaz bir elbise içinde kefenlersiniz."

"Peki namazını içimizden kim kıldırsın? (Bunu söylerken) ağladık, O da ağladı. Ve buyurdu ki:

"Yavaş olun! Allah sizi bağışlasın, Peygamberinizden yana sizleri hayır ile mükâfatlandırsın. Beni yıkayıp bu kabrimde, bu evimdeki bu döşeğime koyduğunuz zaman, biraz yanımdan çıkıp uzaklaşın. Çünkü benim ilk namazımı kılacak olan dostum ve yanımdan ayrılmayan Cibrîl'dir. Sonra Mîkâîl, sonra İsrâfîl, sonra da ordularıyla Ölüm Meleği. Sonra tüm melekler. Sonra yanıma dalga dalga girip namazımı kılın ve bana selâm verin. Maternci tutup da ağlatarak beni rahatsız etmeyin. Haykıran, çığlık atan kadınları da uzaklaştırın. Önce namazımı Ehl-i beytimin erkekleri kılsın. Sonra siz kılın. Ruhlarınıza benden selâm okuyun, kardeşlerimden burada bulunmayanlara da selamımı söyleyin. Sizinle beraber dininize girenlere de selâmımı söyleyin. Sizi şahit gösteririm ki, ben de ona ve dinimde bana her uyan kimseye bugünümden başlayarak Kıyâmet gününe kadar selâm ederim."

Dedik ki:

"İçimizden seni kabrine kim indirecek?"

"Ehli beytimden bazılarıyla, sizi görüp sizin göremediğiniz melekler."

2451-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), başka bir hastalık sebebiyle değil, zatülcenp hastalığından ölmüştür."

2452-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in vefatından sonra Ebû Bekir, Ömer'e buyurdu ki:

"Haydi Ümmü Eymen'e gidelim, Peygamber (sav)'in onu ziyaret ettiği gibi, biz de onu ziyaret edelim."

Beraberce gidip oraya vardıklarında Ümmü Eymen ağladı. Sordular:

"Neden ağlıyorsun? Allah Resûlü için, Allah katında daha hayırlı şeyler bulunmaktadır."

"Allah katında Allah Resûlü (sav) için daha hayırlı şeyler olduğunu bilmediğim için ağlamıyorum. Ben semadan vahiy kesildiği için ağlıyorum." Bu sözle onları da duygulandırdı ve ağlamaya başladılar.

ÖLÜYE AĞLAMAK, AĞIT YAKARAK SESLİ AĞLAMAK VE ÜZÜLMEK

2453-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile birlikte demirci Ebû Seyf'in yanına girdik. O, (Allah Resûlü'nün oğlu) İbrâhîm'in süt babası idi. Peygamber (sav) oğlunu alıp öptü ve kokladı. Sonra yine onun yanına girdik. İbrâhîm can çekişiyordu. Allah Resûlü (sav)'in (mübarek) gözleri yaşarmaya başladı. İbn Avf dedi ki:

"Ey Allah Resûlü, sen de mi (ağlıyorsun)?"

"Ey Avf'ın oğlu! Bu bir merhamet eseridir." Sonra ilâve etti:

"Göz yaşarır, kalp hüzünlenir, ama biz yine de Rabbimizin hoşnut olacağı şeyi söyleriz. Ey İbrâhîm! Senin ayrılışına çok üzülüyoruz."

2454-İbn Mâce'nin lafzı: "Ona iyice bakıncaya dek kefenine sarmayın!" Gelip üzerine kapandı ve ağladı.

2455-Onun (İbn Mâce'nin) ayrıca Esmâ bn. Yezîd'den de benzeri bir rivâyeti vardır ki, orada şöyle geçmektedir: "Eğer (ölüm) gerçek bir vaad, vaadedilen umumi bir şey olmasaydı ve sonrakiler öncekine tâbi olmasaydı (yani sen ölmeseydin), ey İbrâhîm, senin hakkındaki hislerimiz (şu andaki duyduklarımızdan) daha çok ve şiddetli olurdu. Senin ayrılığına çok üzülüyoruz."

2456-Tirmizî, Câbir (ra)'dan:

Abdurrahman (b. Avf, Allah Resûlü'ne hitaben) dedi ki:

"Sen (ölüye) ağlamaktan alıkoymamış mıydın?"

"Hayır, ben ancak şu iki abes ve cırlak sesi yasakladım: Yüzlerin tırmalanması ve yakaların yırtılması (ile) musibet anındaki feryat ve şeytanın haykırışı."

2457-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Dünyada ve âhirette lanetlenmiş olan iki ses vardır: Nimet anındaki mizmâr (nefesli çalgı) ve musibet anındaki ağlama sesi."

2458-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ailesinden biri öldü; kadınlar toplanıp ağlamaya başladılar. Ömer de ağlamalarına engel olup azarlamaya kalkıştı.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Bırak onları ey Ömer! Göz yaşarır, kalp üzülür, (bugün) acı olayın (ölümün) yaşandığı andır."

2459-İbn Ebî Müleyke (ra)'dan:

Osmân'ın kızı Mekke'de öldü. Cenazesinde bulunmak üzere gittik. Ben İbn Ömer ile İbn Abbâs'ın arasında oturdum. İbn Ömer, Amr b. Osmân'a dedi ki:

"Sen (buradakileri) ağlamaktan alıkoymuyor musun? Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: «Ölü, ailesinin kendisine ağlamasından dolayı azap görür.»" İbn Abbâs dedi ki: "Ömer bunun bir kısmını söylerdi. Nitekim Ömer'le Mekke'den ayrılıp yola koyulmuştuk. Beydâ adlı mevkiye varınca, Semure ağacının gölgesinin altında bir süvari ile karşılaştık. Bana "Git bak hele o adam kimmiş?" dedi. Gittim baktım ki, Suheyb imiş. Geldim kendisine bildirdim, bana: "Haydi çağır da gelsin" dedi. Suheyb'e döndüm ve: "Haydi git, Mü'minlerin emirine katıl!" dedim. Daha sonra Ömer, o bilinen sûikaste uğradığında, Suheyb yanına girip "Vah kardeşim, vah arkadaşım!" diyerek ağlamaya başlayınca, Ömer şöyle dedi: "Ey Suheyb bana mı ağlıyorsun? Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: «Şüphe yok ki ölü, ailesinin kendisine ağlaması sebebiyle azap görür»."

Ömer ölünce, bilahare Âişe'ye bunu anlattım. Şöyle dedi:

"Allah Ömer'i esirgesin! Vallahi Allah Resûlü (sav) «Ölü, ailesinin kendisine ağlaması nedeniyle azap görür» diye bir şey söylemedi. Ancak şöyle buyurdu: «Allah, kâfirin azabını, ailesinin kendisine ağlaması sebebiyle artırır.» Bu hususta (delil olarak) size Kur'ân yeter: **«Kimse kimsenin günahını yüklenmez»** (En'am, 61/164)." Bunun üzerine İbn Abbâs: **"Güldüren de, ağlatan da Allah'tır"** (Necm, 53/43) ayetini okudu. İbn Ömer bu sözler karşısında hiçbir şey demedi.

2460-Ebû Dâvud hariç, altı hadis imamının (Âişe'den gelen) başka bir rivâyetlerinde şu ibare yer alır: "Allah, Ebû Adurrahman'ı (yani İbn Ömer'i) bağışlasın! O tabiî ki yalan söylememiş, sadece unutmuş yahut yanılmıştır. Allah Resûlü (sav) kendisine ağlanan bir yahudi kadının cenazesinin yanından geçmiş ve şöyle buyurmuştur: «Buna ağlıyorlar ve şüphesiz o (kadın) kabrinde (bu sebepten dolayı) azap görüyor»."

2461-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Onun yanında ölünün diri kimsenin kendisine ağlaması sebebiyle azap gördüğüne dair söz zikredilince:

"Bunu Allah Resûlü (sav) söyledi ve şöyle buyurdu: «Ölü, ailesinin kendisine ağlaması nedeniyle azap görür»" dedi. Bir adam ona (İmrân'a) itiraz ederek şöyle dedi: "Adam Horasan'da ölüyor, ailesi de ona buradan ağlıyor. Peki ailesinin kendisi için ağlamasından dolayı o da mı azap görecektir?"

Şöyle cevap verdi: "Allah Resûlü (sav) doğru söylemiştir. Sen yalan söylüyorsun."

2462-Ebû Ya'lâ'dan: Bir adam bu sözü (Peygamber'e) nisbet etti. Bunun üzerine Ebû Hureyre (ra) dedi ki:

"Vallahi bir kişi mücahit olarak savaşa gitse ve orada öldürülüp şehit düşse burada da akılsız karısı onun için ağlasa, o şehit bu beyinsiz karısının ağlaması yüzünden azap görür (öyle mi?)." Adam üç kere şöyle dedi: "Peygamber (sav) doğru söylemiştir, Ebû Hureyre ise yalan söyledi."

2463-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kurrâlar (Kur'ân hâfızları) öldürüldüğü zaman tam bir ay kunût okudu (öldürenlere beddua etti). O zaman üzüldüğü kadar üzüldüğünü görmemiştim."

2464-Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

Ebû Seleme, öldüğünde içimden dedim ki: "Garîb (Ebû Seleme) yabancı bir ülkede gurbette öldü. Ona öyle bir ağlayayım ki, dillere destan olsun. Tam ağlamaya hazırlanmıştım ki, benimle ağlayıp beni teselli etmek için bir kadın çıkageldi. Allah Resûlü (sav), onu karşılayarak şöyle buyurdu: «Allah, şeytanı o evden çıkartmışken tekrar o eve sokmak mı istiyorsun?» Bunun üzerine ağlamadım."

2465-Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e Zeyd b. Hârise, Ca'fer ve İbn Revâha'nın ölüm haberi gelince, fevkalade üzüntülü bir halde oturdu; ben de kapının aralığından O'na bakıyordum. Bir adam gelip ona şöyle dedi: "Ca'ferin hanımları ağlıyorlar." "Git onları sustur!" emrini verdi. Adam gitti, geldi ve şöyle dedi: "Beni dinlemediler, ağlayama devam ediyorlar." "Git onları sustur!" buyurdu. Üçüncü kez adam geri gelip: "Vallahi kadınlar bize galib geldiler (dinlemeyip ağlamaya devam ediyorlar)" dedi. Âişe: Allah Resûlü (sav), o adama: "Haydi git onların ağzına toprak saç!" buyurdu, dedi. (Âişe dedi ki:) Ben de atılıp adama şöyle dedim: "Allah senin burnunu sürtsün! Vallahi sen ne Allah Resûlü (sav)'in sana söylediğini yerine getirdin, ne de (üzüntülü olan) Resûlullah (sav)'i kendi halinde bıraktın."

2466-Câbir b. Atîk (ra)'dan:

Peygamber (sav), Abdullah b. Sâbit'i ziyarete geldi. Onun kendinden geçmiş olduğunu görünce, sesini yükselterek onu çağırdı, cevap alamayınca (öldüğünü anladı ve): "**İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn.** Ey Ebu'r-Rebî! (Ne yapalım elden bir şey gelmez. Allah'ın emri) bize galebe çaldı" dedi. Bunu duyan kadınlar bir çığlık atıp ağlamaya başladılar.

İbn Atîk de onları susturmaya uğraştı. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Onları (kendi hallerine) bırak. (Çünkü sesleri fazla çıkmıyor) fakat vacip olunca hiçbir kadın ağlamasın!"

"Ey Allah Resûlü (vâcip olduğu zaman) ne demektir?" dediler.

"Öldüğü zaman demektir" buyurdu.

2467-İbn Ömer (ra)'dan:

Sa'd b. Ubâde hastalandı. Allah Resûlü (sav) onu Abdurrahman b. Avf, Sa'd (b. Ebî Vakkâs) ve İbn Mes'ûd'la birlikte ziyaret etti. Yanına girince onu baygın buldu. "Ölmüş herhalde" dedi. "Hayır" dediler. Allah Resûlü (sav) ağladı. Orada bulunanlar O'nun ağlayışını görünce ağlamaya başladılar. Buyurdu ki:

"Duymuyor musunuz? Allah, gözyaşı sebebiyle ve kalbin üzülmesiyle azap etmez. –Dilini göstererek– sadece bunun yüzünden azap eder, ya da esirger."

2468-Muâz (ra)'dan:

Peygamber (sav), onu Yemen'e gönderdiği zaman, bineğine bindi. Peygamber (sav) de bineğin yanında onunla yürümeye başladı. Ve ona şöyle buyurdu: "Ey Muâz! Kim bilir sen beni bu yılımdan sonra belki göremiyeceksin. Kabrime ve mescidime gelirsin." Bunun üzerine Muâz, Allah Resûlü (sav)'den ayrılacağı için ağladı. Şöyle buyurdu: "Ağlama ey Muâz! Çünkü (sesli) ağlamak şeytandandır."

2469-Ebû Bürde (ra)'dan:

Ebû Mûsâ şiddetli bir hastalığa yakalandı ve bayıldı. Karısı çığlık attı(ağlamaya başladı). Baygın olduğu için cevap veremedi, ayılınca şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in hoşlanmayıp uzak durduğu kimselerden ben de uzağım. Biliyorsunuz ki O haykırarak ağlayan, saçını başını yolan ve üstünü yırtan kadınlardan uzak durmuştur."

2470-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Ölüleri için ağlarken) yanaklarını döven, yakalarını yırtan ve Câhiliye âdeti üzere ağıt yakan bizden değildir."

2471-Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi biri ölüp de arkasından ailesi: «Vay bizim dayanağımız, vay efendimiz!» diyerek ağladıklarında, Allah iki melek görevlendirir. Onlar, (ölüye) vurup şöyle derler: «Sen (gerçekten) böyle miydin?»"

2472-Biat eden kadınlardan birinden:

Allah Resûlü (sav)'e biat ederken, bizden aldığı sözlerden birisi de şuydu: "(Musibetlere maruz kaldığımızda) yüz yırtmamak, ahlayıp vahlamamak (bağırmamak), yaka yırtmamak, ağıt yakarak saçları dağıtmamak hususunda O'na âsi gelmemek."

2473-Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), biat ederken bizden, yüksek sesle feryat edip ağlamamamıza dair söz aldı. Ancak beş kişi sözümüzde durduk: Ümmü Süleym, Ümmü'l-A'lâ, Ebû Sabre'nin kızı, Muâz'ın karısı ile diğer kadın."

2474-Nesâî'nin rivâyetinde: Allah Resûlü (sav)'e biat etmek istediğimde dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Cahiliyette bir kadın beni teselli etmişti (yani ölüsü için ağla-

mıştı). Gidip ona yardım edeyim (yani onun da ölüsü için ağlayayım), sonra gelip sana biat ederim."

"Öyleyse git ona yardım et, sonra gel bana biat et!" buyurdu. Bunun üzerine gidip ona yardım ettim, sonra gelip Allah Resûlü (sav)'e biat ettim.

2475-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), kadınlar kendisine biat ederken, onlardan ölüye sesli ağlamamalarına dair söz aldı. Dediler ki: "Cahiliye devrinde bazı kadınlar ölülerimize ağlamakla bizi teselli ettiler, biz de onları teselli edebilir miyiz?" Şöyle buyurdu: "İslâm'da ölülere ağlamak suretiyle teselli etmek yoktur."

2476-Ebû Saîd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) hem sesli ağlayan kadına, hem de onu dinleyene lânet etmiştir."

2477-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Peygamber (sav), ölüm haberini yaymaktan alıkor ve şöyle buyururdu:

"Ölüm haberini (ağıtlarla) yaymayın! Çünkü bu, Câhiliye âdetlerindendir."

Abdullah (b. Mes'ûd) dedi ki: "Ölü için ezan (yani bizde salâ verilmesi), ölüm haberini duyurmaktır."

2478-Ebû Mâlik el-Eşa'rî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ümmetimde câhiliye âdetlerinden dört şey vardır ki, bunları bir türlü bırakamazlar: Soylarıyla övünmek, soylara sövmek, yıldızlardan yağmur istemek, ölüye sesli olarak ağlamak." Ve yine şöyle buyurdu: "Eğer ölüye sesli ağlayan kadın, tevbe etmeden ölürse, Kıyamet günü üzerinde katrandan bir elbise ve uyuz yapan bir örtüsü olduğu halde huzura dikilir."

2479-İbn Ömer (ra)'dan: Hasan b. Hasan b. Alî öldüğü zaman, karısı kabrinin üzerinde bir yıl çadır kurdu. Sonra (çadırı) kaldırdı. Derken orada bir çığlık duyuldu: "Yitirdiklerini buldular mı?" Bir ses de şu cevabı verdi:

"Umut kesip döndüler."

2480-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kıyamete kadar şu üç şey ümmetimde devamlı olarak bulunacaktır: Ölüye sesli ağlamak, soylarla övünmek ve yıldızlardan yağmur istemek."

2481-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölülere ağlayan bu kadınlar Kıyâmet günü biri sağlarında, diğeri sollarında olmak üzere cehennemde iki saf yapılacaklardır. Cehennem ehline karşı itlerin havladıkları gibi havlayacaklardır."

2482-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'e sesli olarak ağlanmamıştır."

2483-İbn Abbâs (ra)'dan:

(Sa'd b. Muâz'ın na'şı taşınırken annesi şöyle ağladı: "Ciddi ve çalışkan olarak, kendisiyle bir gedik kapanarak cehd eden bir yiğit olan Sa'd'ın ölümünden dolayı annesinin vay haline!" Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Her ölünün ağıtçısı yalan söyler. Amma Sa'd b. Muâz'ın ağlayıcısı asla!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

2484-Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah üç yerde susmaktan hoşlanır:

Kur'ân okunurken, savaşılırken ve cenaze kaldırılırken."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de adını bildirmediği bir râvi kanalıyla.]

2485-Hamne bn. Cahş (r.anhâ)'dan:

Ona denildi ki: "Kardeşin öldürüldü."

"Allah ona rahmet etsin! **İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn**" diyerek cevapladı.

"Kocan da öldürüldü" dediler. "Eyvah!" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Kocasının kadının yüreğinde, hiçbir şeyde olmayan bir yeri vardır."

[İbn Mâce, leyyin bir senedle.]

ÖLÜNÜN YIKANMASI VE KEFENLENMESİ

2486-Ümmü Atiyye (r.anhâ)'dan:

Kızı (Ümmü Gülsüm) öldüğü zaman Allah Resûlü (sav) yanımıza geldi ve şöyle buyurdu:

"Onu üç, ya da beş kere, yahut daha fazla yıkayın. Uygun görürseniz su ve sidr (bir nevi sabun) ile yıkayın. Sonuncuda kâfur yahut kâfura benzer bir şey ilâve edin. Yıkanma işini bitirdiğinizde bana bildirin." Bitirdiğimizde ona bildirdik. Peştemalini verip: "Bedenine bunu sarın!" buyurdu.

2487-Rivâyetlerindendir: "Yahut yedi ya da daha fazla (yıkayın)."

2488-Bir diğerinde: "Önce sağ yanından, abdest uzuvlarından başlayın."

2489-Bir diğerinde: "Allah Resûlü (sav), kızı Zeynep ölünce şöyle buyurdu:

"Onu üç yahut beş yani tek (sayı) olarak yıkayın. Beşincisinde kâfur ilâve edin."

2490-Bir başkasında: Saçlarını çözdüler, yıkadılar ve onu üç topuz şeklinde yaptılar. Onu arkasına doğru iliştirdiler. Süfyân dedi ki: "O, alın saçı ve topuzudur." İbn Sîrîn ise şunu iddia etti: Yukardaki hadisin metninde geçen: "**Eşirnehâ** (=onu ona yani kızıma giydiriniz)"in anlamı "Ona sarın, iliştirin" demektir. Zira o, ölen kadın için (kefenlemenin) izâr şeklinde değil de sarma şeklinde olmasını emrederdi.

2491-Bir başkasında: "Saçını örgü halinde yaptık."

2492-Bir diğerinde: "Saçını taradık" şeklinde geçmiştir.

2493-Ümmü Kays bn. Mihsan (r.anhâ)'dan:

Oğlum öldü, çok üzüldüm ve yıkayıcısına dedim ki: "Oğlumu soğuk su ile yıkama ki, öldürürsün." Ukkâşe b. Mihsan hemen Allah Resûlü (sav)'e gidip durumu bildirdi. Tebbessüm edip şöyle buyurdu: "Söylediği ömrünü uzatır mı?." Kadının ne kadar uzun yaşadığını bilmiyoruz.

2494-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim cenaze yıkarsa yıkansın!"

2495-Tirmizî'nin rivâyeti: "(Cenaze) yıkamasından gusül, taşımasından ise abdest gerekir."

2496-Alî (ra)'dan:

Ebû Tâlip öldüğü zaman Allah Resûlü (sav)'e bildirdim ve şöyle dedim:

"Yaşlı amcan öldü." Şöyle buyurdu: "Haydi git, babanı göm, bana gelinceye dek de bir şey yapma!" Gidip gömdüm ve ona geldim. Sonra bana emretti, yıkandım ve bu sebeple bana dua etti.

2497-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) dört şeyden dolayı yıkanırdı: Cenâbetten, Cuma için, kan aldırmaktan (hacamat) ve ölü yıkamaktan."

2498-İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir adam Arafat'ta Peygamber (sav) ile vakfede dururken, aniden hayvanından düştü. (Râvi) Eyyûb dedi ki: "Bineği onun boynunu kırdı. Ya da öldürdü" dedi. (Râvi) Amr ise: "Bineği onun boynunu kırdı" dedi. Bu durum Peygamber (sav)'e bildirilince şöyle buyurdu: "Onu su ve sidr (bir nevi sabun)la yıkayın, iki parça bez içinde kefenleyin. Ona koku sürmeyin ve başını da sarmayın. Çünkü Allah onu Kıyâmet günü telbiye getirir vaziyette diriltecektir."

2499- Onun rivâyetlerindendir: "Yüzünü örtmeyin, kokulamayın."

2500- Onun rivâyetlerindendir: "Kendi elbisesiyle kefenleyin."

2501- Onun rivâyetlerindendir: "Çünkü Kıyâmet günü ihramlı olarak dirilecektir."

2502-Leylâ bn. Kâif es-Sekafiyye (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav)'in kızı Ümmü Gülsüm'ü yıkayanlar arasındaydım. Allah Resûlü (sav) kefen için bize ilk önce izar, sonra gömlek, sonra başörtüsü, sonra da göğüs örtüsü verdi. Sonra onu başka bir elbise içine koyduk. Allah Resûlü (sav) kapıdaydı, bize bunları bir bir veriyor biz de kefenliyorduk."

2503-Semure (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beyaz elbiseleri tercih ediniz. Dirileriniz beyaz giysin. Ölülerinizi de beyaz kumaş ile kefenleyiniz. Çünkü beyaz en iyi giysinizdir."

2504-Âişe (r.anhâ)'dan:

Ebû Bekir'in yanına girdim. Dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'i kaç elbise ile kefenlediniz?" "Üç beyaz elbise ile" dedim.

"Hangi gün öldü?"

"Pazartesi günü!"

"Bugün nedir?"

"Bugün de Pazartesi."

"Onunla aramda bir gece olmasını umarım" dedi. Sonra üzerindeki elbisesine baktı. O elbisenin içinde hastalanmıştı. Üzerinde zaferan lekesi vardı. Dedi ki: "Bu elbisemi yıkayın. Üzerine iki elbise daha koyun ve beni bu elbiseler içinde kefenleyin!"

Dedim ki: "Bu eskidir!"

"Yenisini dirilerin giymesi daha elverişlidir" dedi.

(Ebû Bekir) ertesi gece öldü. Sabahtan önce de defnedildi.

2505-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"En güzel kefen hulledir (don ve gömlektir); en güzel kurbanlık ise boynuzlu koçtur."

2506-Ebû Saîd (ra)'dan:

Ölüm döşeğine düşünce yeni elbiselerini getirtip şöyle dedi:

"Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Ölü, içinde öldüğü elbiseleri içinde dirilecektir»."

2507-Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz kardeşini kefenlediğinde iyi kefenlesin."

2508-Ebû Dâvud, Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri öldüğünde eğer maddî imkân bulursa onu (çizgili Yemen kumaşı olan) hibre kumaşıyla kefenlesin."

2509-Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kefende pahalıya kaçmayın; çünkü o, çok çabuk çürür."

2510-Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), (amcası) Hamza'yı tek parçadan oluşan çizgili bir kumaş içinde defnetti."

2511-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de Ebû Üseyd es-Sâidî'den:

"Çizgili kumaşı Hamza'nın yüzüne doğru çekiyorlardı; bu defa ayakları açılıyordu, ayaklarına doğru çekiyorlardı, bu defa yüzü açık kalıyordu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav): «Yüzüne ve ayaklarına şu ağaçtan koyun!» buyurdu."

2512-Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav), Abdullah b. Übey'e kabrine indirildikten sonra geldi. Onu kabirden çıkarttırıp dizlerine koydu. Kendi tükürüğünden ona üfledi ve sonra gömleğini giydirdi. Allah, en doğrusunu bilir. Râvi dedi ki: Abbâs'ın gömleğini giydirdi. Süfyân dedi ki: Ebû Hureyre şöyle demiştir:

Peygamber (sav)'in üstünde iki gömlek vardı. Abdullah (b. Übey)'in oğlu ona gelerek dedi ki: "(Babam) Abdullah'a, tenine değmiş olan gömleğini giydir."

Süfyân der ki: "Allah Resûlü (sav), Abdullah'a yaptığına mükâfat olarak kendi gömleğini giydirmişti, kanaatindeydiler."

2513-Diğer rivâyette: "Bedir günü esirler getirildi. Abbâs da onlarla beraber getirilmişti. Üzerinde elbise yoktu. Peygamber (sav), bir gömlek baktı, İbn Übeyy'in gömleğini ona uygun buldu ve onu ona giydirdi.

Bu sebeplerdir ki Allah Resûlü (sav) ona giydirdiği elbiseyi çıkartmamıştır."

İbn Uyeyne der ki: "Onun (Abdullah b. Übey'in) Peygamber (sav)'in yanında bir iyiliği vardı. Onun için onu bununla ödüllendirdi."

2514-Diğer rivâyette: "Abbâs, (esir olarak) Medine'de bulunuyordu. Ensâr ona giydirmek için bir elbise aradı. Abdullah'ın gömleğinden başka uygun bir elbise bulamadılar da onu giydirdiler."

2515-Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

Bir kadın, Peygamber (sav)'e kenarları dokunarak örülmüş bir hırka (bürde) getirdi. Sehl (râvisine) dedi ki: "Hırka (bürde) nedir biliyor musunuz?" "(Bürde, kenarında saçaklar bırakılarak dokunmuş) bir şemledir" dediler.

Kadın dedi ki: "Bunu kendi elimle ördüm ve sana giydirmek için getirdim. Peygamber (sav), onu ihtiyacı olarak aldı. Sonra onu giymiş bir halde bize çıktı. Pek yakışmıştı. Bir adam dedi ki: «Ne kadar güzel bir şey bu! Ne olur onu bana giydir!» Cemaat: «Allah Resûlü (sav)'in beğendiği şeyi sen nasıl istersin?» dediler. Sonra ona dedim ki: «O'nun, isteyeni geri çevirmediğini bile bile neden istedin?» Cevap verdi: «Vallahi onu giymek için istemedim, onu kendime kefen yapmak için istedim.» Nitekim (sonradan) o (hırka hakikaten de), onun kefeni oldu."

2516-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim kabir kazarsa, Allah ona cennette bir köşk bina eder. Kim bir cenaze yıkarsa, annesinden doğduğu gün gibi tüm günahlarından sıyrılır. Kim bir ölüyü kefenlerse, Allah ona cennetteki hullelerden bir hulle giydirir. Kim yaslı bir kimseye taziyede bulunursa, Allah ona takva elbisesi giydirir.

Ruhlar içinde onun ruhuna da rahmet edilir. Kim başına bir musibet gelen kişiyi teselli ederse, Allah ona cennet hullelerinden dünyada paha biçilmez iki hulle giydirir. Kim cenazenin ardından gidip de defnolununcaya dek beklerse Allah ona üç kırat (sevap) verir. O üç kırattan sadece biri Uhud dağından büyüktür. Kim bir yetimi ya da bir dulu himaye ederse Allah onu gölgesinde gölgelendirir ve cennetine sokar."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2517-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölü, kendisini taşıyanı, yıkayanı ve kabre indireni bilir." [Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2518-Sinân b. Arfata (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Erkek kadınlar içinde ölebilir; kadın da erkekler arasında ölebilir. Böyle bir durumda aralarında mahremiyet sözkonusu olmadığı gibi onlara (ölülere) teyemmüm yaptırılır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

2519-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölülerinizin yüzünü örtün, yahudilere benzemeyin."

2520-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölüyü kokulandırdığınız zaman, üç kere kokulandırın!"

CENAZE NAMAZI

2521-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim cenazede namaz kılıncaya kadar bulunursa ona bir kırat (sevap) yazılır. Kim defnedilinceye kadar beklerse onun için iki kırat (sevap) vardır."

"İki kırat nedir?" diye sorulunca; şöyle buyurdu: "İki büyük dağ gibi demektir."

2522-Bir rivâyette: "Kim bir cenazede bulunursa bir kırat (büyük bir dağ) kadar ecir alır." Bunun üzerine İbn Ömer dedi ki: Ebû Hureyre de çok büyütüyor ha!" Âişe'ye haber saldı; Âişe ise Ebû Hureyre'yi doğruladı.

Bunun üzerine İbn Ömer şöyle dedi: "Biz ne yazık ki birçok kırat sevap alma şansını kaybettik."

2523-Bezzâr leyyin bir senedle (Ebû Hureyre):

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim cenaze evine gelirse bir kırat ecir alır; kim onun ardından giderse, bir kırat alır. Defnedilinceye dek beklerse bir kırat daha alır. (Böylece üç kırat sevap kazanmış olur.)"

2524-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Necâşî'nin ölüm haberini duyduğu gün, ashâbını alıp musallaya gitti, onları saf yaptı ve dört tekbir alarak (gıyabî cenaze) namazını kıldırdı."

2525-Abdurrahman b. Ebî Leylî (ra)'dan:

Zeyd b. Erkam, cenazelerimizde dört tekbir alırdı; bir keresinde bir cenazede beş tekbir alınca, sebebini sorduk. Şöyle cevap ladı: "Allah Resûlü (sav)'in beş tekbir (aldı ğı da) olurdu."

2526-Abdullah b. Muğaffel (ra)'dan:

Alî (ra), Sehl b. Huneyf'in namazını kıldırdı ve altı tekbir aldı.

Sonra bize dönerek: "O, Bedir'de bulunmuştu" dedi.

2527-İbn Mes'ûd (ra)'dan, dedi ki: "Cenazenin ne (belirli bir) vakti, ne de tekbirlerinin sayısı olur."

2528-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta (İbn Mes'ûd'dan):

"Allah Resûlü (sav)'in (cenaze namazlarında), yedi, beş ve dört kere tekbir aldığı olurdu. O halde siz de imamı öne geçirdiğiniz zaman onun tekbir aldığı gibi tekbir alın."

2529-Humeyd'den:

"Enes, bize (cenaze) namaz(ı) kıldırdı, üç kere tekbir aldı, (yani) yanıldı ve sonra selâm verdi. Kendisine üç kere tekbir aldığı söylenince, dördüncü kez tekbir aldı, ondan sonra selâm verdi."

2530-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), tekbir aldı, ilk tekbirde ellerini kaldırdı, sağ elini sol elinin üzerine koydu."

2531-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), cenaze namazında Fâtihatu'l-Kitâb'ı (Fâtiha sûresini) okudu."

2532-Diğer rivâyette: O (İbn Abbâs), cenazede Fâtihatu'l-Kitâb ile bir sûre okudu. Bu hususta neden böyle yaptığı sorulunca: "Bu sünnettir ve haktır" dedi.

2533-Ebû Ümâme (ra)'dan, dedi ki:

"Cenaze namazında sünnet olan: birinci tekbirden sonra içinden Fâtihatu'l-Kitâb'ın okunması, sonra üç kere daha tekbir alınıp sonunda selâm verilmesidir."

Dahhâk b. Kays'dan da benzeri nakledilmiştir.

2534-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Ona Ebû Saîd el-Makberî: "Cenaze namazı nasıl kılınır?" diye sordu.

Dedi ki: "Allah hakkı için sana bildiriyorum: Onu (cenazeyi) evinden itibaren takip ederim; musallaya konduğu zaman, tekbir alırım, Allah'a hamd ederim, Peygamber (sav)'e salavat getiririm, sonra şöyle derim: «Allahım! Kulun, falan kulunun oğlu, filan kadın kulunun oğlu, Allah'tan başka hiçbir ilâh olmadığına, Muhammed'in de senin kulun ve elçin olduğuna şehâdet ederdi, Sen bunu bilirsin. Allahım! Eğer bu iyi biriyse onun iyiliğini artır. Eğer kötü ise kötülüklerinden geçiver. Allahım! Onun ecrinden bizi mahrum etme, ondan sonra bizi saptırma!»"

2535-Avf b. Mâlik (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), cenaze namazı kıldırdı, O'nun dualarından şunu ezberledik: "**Allahım! Onu bağışla, ona acı, ona rahatlık ver, onu affet! Makamını mübarek eyle! Girdiği yeri (kabrini) genişlet! Onu su, kar ve buzla yıka! Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi onu hatalardan temizle! Ona, evinden daha iyi bir ev, ailesinden daha iyi bir aile, eşinden daha iyi bir eş ver! Onu cennete koy, kabir azabından kurtar ve koru!**" Avf dedi ki: "O ölünün yerinde olmayı çok istedim."

2536-Vâsile b. el-Eska' (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bize bir müslümanın cenazesini kıldırdı. Şöyle dua ettiğini duydum: "**Allahım! Fülan oğlu fülan senin zimmetindedir. Senin emniyet ipine (Kur'ân'a) bağlıdır. Onu kabir fitne-**

sinden, cehennem azabından koru! Sen şüphe yok ki (ahde) vefa edici ve hakkı gerçekleştiricisin. Allahım! Onu bağışla, onu esirge! Şüphesiz Sen hem Ğafûr, hem de Rahîm'sin."

2537-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) cenaze namazı kıldırdığında şöyle derdi:

"Allahümma'ğfir li-hayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve gâibinâ ve sağîrinâ ve kebîrinâ ve zekerinâ ve ünsânâ. Allahümme men ahyeytehû minnâ fe-ahyihî ala'l-İslâm, ve men teveffeytehû minnâ fe-teveffehû ala'l-îmân. Allahümme lâ tahrimnâ ecrehû ve lâ tadillenâ ba'dehû (=Allahım, dirimizi, ölümüzü, burada bulunanımızı, bulunmayanımızı, küçüğümüzü, büyüğümüzü, erkeğimizi kadınımızı bağışla! Allahım! İçimizden yaşattığını İslâm üzere yaşat! İçimizde öldürdüğünü de iman üzere öldür)."

2538-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allahım! Sen onun Rabbisin, onu Sen yarattın. Onu İslâm'a Sen hidayet ettin. Onun ruhunu kabz eden de Sensin. Onun gizli ve açık hallerini en iyi bilen Sensin. Biz ona şefaatçiler olarak geldik; ne olur onu bağışla!"

2539-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cenazenin namazını kıldığınızda duayı ihlasla yapın!"

2540-el-Hasan (ra)'dan:

Çocuk cenazesinde önce Fâtihatu'l-Kitâb sonra ise şu dua okunur:

"Allahümmec'alhü le-nâ selefen ve feratan ve zuhren ve ecren (=Allahım onu bize teşrifatçı ve bizden önce giden öncü, birikmiş hazine ve âhiret armağanı kıl)!"

2541-Atâ (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), oğlu İbrâhîm'in namazını kıldırdı. İbrâhim henüz yetmiş gecelikti."

2542-Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Doğan çocuk, doğduğunda sesle hayat belirtisi vermeden ölürse, ne cenaze namazı kılınır, ne vâris (miras alan) olur, ne de miras bırakan olur."

2543-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Düşüğün namazı kılınır, ana babası için mağfiret ve rahmete nâil olmaları için dua edilir."

2544-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav)'in oğlu İbrâhîm onsekiz aylıkken vefat etti. Peygamber (sav) onun namazını kılmadı."

2545-Enes (ra)'dan:

Ebû Ğâlib dedi ki: "Enes (ra) ile bir yetişkinin cenaze namazını kıldık. Enes, onun başının hizasında durdu. Sonra bir kadın getirdiler. "Bunun da namazını kılın!" dediler. Onun namazında ise musalla taşının ortasına doğru durdu. Alâ b. Ziyâd dedi ki: "Erkek ve kadının cenazesinde Allah Resûlü (sav)'in durduğu gibi durduğunu gördüm."

Enes: "Evet" karşılığını verdi ve namazı bitirince: "Bunu iyi belleyin!" dedi.

2546-Ebû Dâvud da benzerini nakletti. Onda şöyle geçmektedir:

"Ebû Ğalib, Enes'in kadının cenaze namazında onun belden aşağısına durarak (beli hizasında) imamlık yapmasını sordu. Ona

şöyle cevap verdiler. Bunun sebebi şu idi: Kadının üzerine örtülen sandukası yoktu. İmam, kadını cemaatin gözünden korumak için aşağı tarafının hizasında dururdu."

2547-Osmân, Ebû Hureyre ve İbn Ömer (r.anhum)'dan:

"Bunlar erkeklerin ve kadınların cenazelerini kıldırırlardı. Erkek cenazeleri imamın yanına, kadınları ise kıble tarafına koyarlardı."

2548-el-Hâris b. Nevfel'in azatlısı Ammâr (ra)'dan:

Ümmü Gülsüm ile oğlunun cenazesinde bulundum. Çocuğun na'şını imama doğru (musallaya) koydular, itiraz ettim. Cemaatin içinde İbn Abbâs, Ebû Katâde, Ebû Saîd ve Ebû Hureyre vardı; hepsi: "Bu sünnettir" dediler.

2549-Rezîn şu ilâve ile nakletti: "Erkeğin na'şı, cenaze namazında imamın önünde (musallaya) konur. Definde ise kıbleye karşı konur."

2550-Muhammed b. Ebî Harmale (ra)'dan:

O, İbn Ömer'in, Zeynep bn. Ebî Seleme'nin cenazesinin getirilip sabahtan sonra Bakî mezarlığına konduğunu görünce şöyle dediğini duymuş: "Onun cenazesini ya şimdi kılın, ya da güneşin bir mızrak boyu yükselmesini bekleyin."

2551-Onun Nâfi'den de şöyle bir rivâyeti bulunmaktadır:

İbn Ömer, cenaze namazını eğer vakitlerinde kılınmış ise ikindi ve sabahtan sonra da kıldırır ve şöyle derdi: "Kişi abdestsiz cenaze namazı kılamaz."

2552-Âişe (r.anhâ)'dan:

Sa'd b. Ebî Vakkâs (ra) vefat ettiği zaman, Âişe şöyle dedi: "Onu mescide alın da namazını kılayım." Cemaat itiraz edince, şöyle dedi: "Vallahi Allah Resûlü (sav), Beyda'nın iki oğlu Süheyl ve kardeşinin cenazesini mescidde kıldırmıştır."

2553-Diğer rivâyette: Dedi ki: "İnsanlar ne kadar çabuk unutuyorlar."

2554-Diğer rivâyette: "İnsanlar, bilmedikleri şeyi ne de çabuk ayıplıyorlar?"

2555-İbn Ömer (ra)'dan:

"Ömer'in cenaze namazı mescidde kılındı."

2556-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim cenaze namazını mescidin içinde kılarsa, onun lehinde bir şey lazım gelmez." Diğer nüshada: "Onun aleyhinde bir şey yoktur" şeklindedir.

2557-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Bir siyahî kadın mescidi süpürürdü –ya da şöyle dedi:– bir delikanlı mescidi süpürürdü. Allah Resûlü (sav) o kadını ya da delikanlıyı göremeyince, sordu: "O kadın (ya da delikanlı) nerede?" "O kadın (ya da delikanlı) öldü" dediklerinde, "Neden bana bildirmediniz?" buyurdu. Sanki kadını ya da delikanlı(nın ölümünü) küçümsemiş (gibi) bir halleri vardı. Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Bana kabrini gösterin!" Kabrini gösterdiler; gitti orada onun namazını kıldı ve şöyle buyurdu: "Bu kabirler karanlıklarla doludur. Allah, onlar için kıldığım namazım sebebiyle kabirlerini nurlandırır."

2558-Zeyd b. Sâbit (ra)'dan:

Bir gün Allah Resûlü (sav) ile birlikte çıktılar, yeni bir kabir gördüler. "Bu nedir?" diye sorunca; "Bu, falan adamın azat-

lı cariyesi fülânedir." Hemen tanıdı. "O, öğle vaktinde öldü. Öğle uykusunda uyuyordun. Seni uyandırıp rahatsız etmek istemedik" dediler. Hemen kalktı, cemaati arkasında saf yaptı, sonra dört tekbir aldı. Namazdan sonra şöyle buyurdu:

"İçinizden biri ölürse mutlaka bana bildirin! Çünkü namazım onun için bir rahmet olur."

2559-İbnü'l-Museyyeb (ra)'dan:

"Ümmü Sa'd ölmüştü. Peygamber (sav) yoktu. Gelince, üzerinden bir ay geçtiği halde cenaze namazını kıldı."

2560-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

Bir gün Peygamber (sav) çıktı ve Uhud şehitlerinin üzerine cenazeye namaz kılar gibi namaz kıldı. Sonra (Medine'ye dönüp) minbere çıktı ve şöyle hitap etti:

"Ben sizden önce gideceğim. Ben size tanıklık edeceğim. Vallahi ben şu anda havuzumu görür gibiyim. Bana yeryüzünün hazinelerinin anahtarları verilmiştir —ya da yeryüzünün anahtarları dedi.— Vallahi benden sonra şirke düşmenizden korkmuyorum. Korktuğum, dünyalık için birbirinize girip rekabet etmenizdir."

2561-Diğer rivâyette: "Bu namazı, (Uhud savaşından) sekiz sene sonra kılmıştır."

2562-Ebû Berze el-Eslemî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (zina ettiğini itiraf edip taşlanan) Mâiz b. Mâlik'in cenaze namazını kılmadı. Ama başkalarının kılmasına da engel olmadı."

2563-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e, borçlu olan kimsenin cenazesi getirilirdi. "Borcunu karşılayacak bir şey bıraktı mı?" diye sorardı. Eğer borcunu ödeyecek bir şey bırakmışsa namazını kıldırırdı, aksi halde şöyle buyururdu:

"Haydi arkadaşınızın namazını kılın!"

Ama Allah fetihleri müyesser kılıp da bolluk ihsan edince, artık ölülerin borcu bulunup bulunmadığını sormazdı. Hemen namazını kıldırır ve şöyle derdi: "Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha yakınım; mü'minlerden ölen bir kimse eğer geride borç veya zarar veya bakıma muhtaç kimseler bırakmışsa tüm bunlar bana aittir. Geride mal bırakmışsa vârislerinindir."

2564-Câbir b. Semure (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e kendini bıçakla öldürerek intihar etmiş bir adamın cenazesi getirildi. Onun namazını kılmadı."

2565-Ebû Ümâme (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) zamanında bir adam öldü; ona kefen bulunamadı. Peygamber (sav) geldi ve şöyle buyurdu: "Entarisinin içine bakın!" Baktılar; bir ya da iki dinar buldular. "İki süpürüntü! Haydi arkadaşınızın namazını kılın!" buyurdu.

2566-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir müslüman ölür ve namazını yüz kişilik bir cemaat kılarsa Allah, mutlaka onları ona şefaatçı kılar."

2567-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir müslüman ölür ve namazını Allah'a şirk koşmayan kırk kişi kılarsa, Allah mutlaka onları onun için şefaatçi kılar."

2568-Mâlik b. Hubeyre (ra)'dan:

O, cemaati az gördüğü zaman cenaze namazını üç safla kıldırmak için cemaati üçe böler ve şöyle derdi: "Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kimin cenazesini üç saf kılarsa, (cennet onun için) sabit olur."

2569-Ebû Katâde (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bir cenazeye çağrıldığı zaman, ölü hakkında (cemaate) sorardı. Eğer onun için «iyidir» derlerse namazını kılardı; «kötüdür» derlerse ailesine: «Başınızın çaresine bakın!» derdi ve kendisi onun namazını kıldırmazdı."

2570-Übey b. Kâ'b (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Melekler, Âdem'i yıkadılar ve namazını dört tekbirle kılıp «İşte ey Âdemoğulları bu sizin sünnetinizdir» dediler."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2571-Diğer rivâyette: "Melekler onu tek sayı ile suyla yıkadılar. Ve onun için lâhit yapıldı."

2572-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kabirler arasında cenaze namazının kılınmasını yasakladı."

CENAZEYİ TEŞYİ ETMEK (YANINDA YÜRÜMEK), TAŞIMAK VE DEFNETMEK

2573-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Her kim cenazenin ardından gidip üç kere sırtına alırsa, ona olan hakkını ödemiş olur."

2574-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ses (ağıt ve matem) ve ateşle cenazeyi takip etmeyin, cenazenin önünden de yürümeyin."

2575-Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr, Ömer ve Osmân cenazenin önünde yürürlerdi."

2576-Rezîn'in rivâyeti: "Sizler cenazenin refakatinda bulunurken önünde, arkasında, sağında, solunda ve yakınında yürüyünüz!"

2577-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e cenazenin arkasından yürümek hakkında sorduk; şöyle buyurdu: "Kısa ve seri adımlarla yürüyün. Eğer iyi biriyse bir an önce yerine ulaştırmış olursunuz. Kötü birisi ise, ancak cehennem ehli baştan savulur.

Şüphe yok ki cenaze, uyan değil uyulandır (yani ardınca yürünür). Onun önüne geçme, çünkü öne geçen cenaze alayından değildir (sözkonusu sevabı alamaz)."

2578-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Kim cenazenin ardından giderse tabutun yanlarından tutarak na'şı taşısın. Böyle yapmak sünnettendir. Sonra isterse (tekrar taşımakla) nâfile yapsın, isterse taşımayı bıraksın."

2579-el-Muğîre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Binekli olan cenazenin ardından gider. Yaya olan nasıl isterse öyle yapar. Çocuk da cenaze namazı kılabilir."

2580-Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Arkasından, önünden, sağından, solundan ve yakınından yürünebilir. Düşüğün namazı kılınır ve ana-babasına mağfiret ve rahmetle dua edilir."

2581-Sevbân (ra)'dan:

Peygamber (sav) ile bir cenazeye çıktık. Bazı kimseleri hayvanlarına binmiş olarak

görünce, şöyle buyurdu: "Melekler yaya yürürlerken siz hayvan sırtında gitmeye utanmıyor musunuz?"

2582-Ebû Dâvud'un rivâyeti:

Allah Resûlü (sav), cenazede iken binmesi için kendisine bir binek getirildi, binmedi. Cenazeden dönerken yine kendisine bir binek getirildi, bindi. Sebebi sorulunca şöyle buyurdu:

"Melekler yaya yürüyorlardı, onlar yürürlerken benim binmem doğru olmazdı. Onlar gittiler, ben de bindim."

2583-Câbir b. Semure (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Ebu'd-Dahdâh'ın namazını kıldırdı. (Dönüşte) eğersiz çıplak bir at getirildi. Bir adam atı tuttu, o da bindi. Atla hızlı ve sür'atli gidiyordu, biz de arkasından koşuyorduk. Cemaatten biri Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu söyledi:

"İbnü'd-Dahdâh (veya Ebu'd-Dahdâh)'ın, cennette nice asılmış ve sarkmış hurma ağaçları var!"

2584-Diğer rivâyette: "Peygamber (sav)'e çıplak bir at getirildi. Ebu'd-Dahdâh'ın cenazesinden dönerken ona bindi; biz de etrafında yürüyorduk."

2585-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cenazelerinizi acele götürünüz. Eğer iyi ise biran önce yerine ulaştırmış olursunuz, kötü ise bir an önce sırtınızdan atıp rahatlarsınız."

2586-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cenaze hazırlanıp da taşımak üzere insanlar onu omuzlarına aldıklarında eğer salih ise: «Çabuk beni bir an önce yerime ulaştırın» der. Kötü ise: «Beni nereye götürüyorsunuz?» diye bağırır. Onun sesini insan ve cinlerden başka tüm varlıklar duyar. —yahut dedi ki: İnsandan başka tüm varlıklar duyar— (Zira) eğer insan duyacak olursa dayanamaz, bayılıp düşer."

2587-İmrân b. Husayn ve Ebû Berze (r.anhumâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile bir cenazeye gittik. Bazı insanların sırtlarındaki ridâlarını (hırkalarını) çıkartıp gömlekle yürüdüklerini gördü. Şöyle buyurdu:

"Câhiliye âdetini mi yapıyorsunuz, yoksa hareketlerinizi Câhiliye âdetine mi benzetiyorsunuz? Size beddua edip bu suretten başka bir surete girmenizi sağlamak içimden geçti." Bunun üzerine ridâlarını aldılar ve bir daha da böyle yapmadılar.

2588-Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), cenaze ile gittiği zaman mezara konuncaya kadar oturmazdı. Yahudilerden bir bilgin O'na rastlayarak dedi ki: "Ey Muhammed! Biz de böyle yapıyoruz." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Onlara muhâlefet edin ve oturun!"

2589-el-Berâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile beraber Ensâr'dan bir adamın cenazesin(i defnetmek için) çıktık, kabre vardık, henüz lâhit yapılmamıştı (cenaze gömülmemişti). Oturdu; biz de sanki başımızın üzerinde kuş varmış gibi sessizce etrafında oturduk."

2590-Âmir b. Rabî'a (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cenaze gördüğünüz zaman, cenaze sizi geride bırakıncaya kadar ayağa kalkınız."

2591-Bir rivâyette şu ek vardır:

"(Kabre) konuncaya kadar."

2592-Câbir (ra)'dan:

Bir cenaze geçti. Allah Resûlü (sav) ayağa kalktı; biz de kalktık.

"Ey Allah Resûlü! O yahudidir" dedik. Şöyle buyurdu: "Ölümün bir korku ve dehşeti vardır. Bu nedenle cenazeyi gördüğünüz zaman ayağa kalkın!"

2593-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanından bir cenaze geçince ayağa kalktı. Ölünün yahudi olduğu söylenince şöyle buyurdu: "Ben melekler için ayağa kalktım."

2594-el-Hasan b. Alî (ra)'dan:

"O oturuyorken oradan bir yahudi cenazesi geçti. Halk ayağa kalktı, cenaze uzaklaşıncaya kadar ayakta durdular." Hasan şöyle dedi: "Bir defasında bir yahudi cenazesi geçmişti, Allah Resûlü (sav) onun geçtiği yolda oturuyordu, cenazenin boyunu aşmaması ve başının üst hizasından geçmemesi için ayağa kalktı."

2595-Alî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), cenaze görünce ayağa kalkar, geçtikten sonra otururdu."

2596-Hişâm b. Âmir (ra)'dan:

Uhud günü şehit düşenlere ne yapılacağı hakkında Allah Resûlü (sav)'e başvurduklarında şöyle buyurdu: "Kabir kazın, geniş tutun ve derinleştirin! Tek kabre iki ve üç insan koyun! Kim Kur'ân'ı daha iyi biliyorsa onu öne koyun."

Babam ölmüştü, onu iki adamın önüne koydular.

2597-Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Uhud'da öldürülenlerden iki kişiyi tek kumaş içine koyup defnedeceği zaman: "Bunlardan hangisi Kur'ân'ı daha iyi biliyor?" diye sorardı. Hangisinin daha çok bildiği kendisine söylenince, lâhitte onu öne geçirirdi. Ve derdi ki: "Ben bunlara şâhidim." Daha sonra onları (yıkamadan) kanlarıyla birlikte ve namazlarını da kılmadan defnedilmelerini emrederdi.

2598-Câbir (ra)'dan:

Uhud savaşına hazırlık yapıldığı gece babam beni çağırdı ve: "Ben (rüyamda) gördüm: Peygamber (sav)'in ashâbı arasında ilk öldürülenlerden olacağım. Allah Resûlü (sav) dışında geride senden daha kıymetli kimse bırakmıyorum. Borçluyum, borcumu ödersin. Kız kardeşlerinle iyi geçin, onlara yardımcı ol!" dedi.

Hakikaten de ilk öldürülen o oldu. Onu bir adamla birlikte bir kabre gömdüm. Sonra içim rahat etmedi. Altı ay sonra çıkarttım, baktım ki kulağı dışında gömdüğüm gibi duruyor. Sonra onu ayrı olarak tek bir kabre gömdüm.

2599-Diğer rivâyette: "Toğraga değen sakallarından bir kaç kıldan başka bozulan hiçbir tarafı yoktu."

2600-Rezîn'in rivâyeti: "Babamın ve yanındaki diğer bir insanın kabirleri üzerinden sel geçti. Bunun üzerine hemen onları kabirlerinden çıkardık. Na'şlarını koyduğumuz gibi bulduk. Babamın eli yarasının üstündeydi. Elini oradan ayırdık, salıverdik, el geldi yine eski yerini aldı. Uhud harbinden bu yana tam kırk yıl geçmişti."

2601-Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Uhud'da öldürülenlerin öldürüldükleri yerlere geri götürülmelerini emretti. Onlar Medine'ye taşınmışlardı."

2602-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Uhud'da öldürülenlerin üzerlerinden demir ve deri techiza-

tının çıkarılıp, elbiseleri ve kanları ile birlikte defnedilmelerini emretti."

2603-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), (Uhud savaşı sırasında) Hamza'nın yanına gitti, organları kesilmişti. Buyurdu ki: "Eğer (Hamza'nın ablası) Safiyye'nin gücenmeyeceğini bilseydim, onu bu haliyle bırakırdım da onu yabani hayvanlar yerdi ve (kıyamet gününde) onların karnından dirilirdi." Elbise azdı, şehitler çoktu. Onun için bir, iki, hatta üç kişi tek kumaşa sarılıp tek kabirde gömülüyordu. Allah Resûlü (sav) Kur'ân'ı en çok kim biliyorsa onu kıbleye karşı öne geçiriyordu.

2604-Bir rivâyette:

"Allah Resûlü (sav), ondan başka hiçbir şehidin namazını kılmadı."

2605-Husayn b. Vahvah (ra)'dan:

Talha b. el-Berâ hastalandığı zaman, Allah Resûlü (sav) onu ziyarete geldi ve şöyle buyurdu: "Şahsen bunun öleceğini sanıyorum, (Ölümünü) bana hemen haber verin ve acele edin! Çünkü müslümanın na'şının ailesi arasında hapsedilmesi yakışık almaz."

2606- Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav), bir gün insanlara hitap etti. Hutbesinde, iyi kefenlenmeden, üstelik de gece defnedilen bir adamdan söz etti. Sonra cenazelerin mecbur kalınmadıkça gece defnedilmemesini ve muhakkak surette üzerlerine namaz kılınmasını emretti. Ve buyurdu:

"Biriniz müslüman kardeşini kefenlediğinde iyi kefenlesin."

2607-İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), gece kabre indi ve kendisine bir kandil verildi. Kabirdeki ölüyü kıble tarafından aldı ve şöyle dedi: "Allah seni esirgesin. Sen Allah korkusundan devamlı inleyen ve Kur'ân'ı da çok okuyan bir adamdın." Sonra onun üzerine dört tekbir aldı.

Tirmizî, şunu ilâve etti: Bu bir özürden dolayı idi. Çünkü Allah Resûlü (sav)'den, kabrin ayak tarafından cenazenin, kabrin baş tarafına doğru alınmasını emrettiği rivâyet edilmiştir.

2608-Câbir (ra)'dan:

Bakî'de bir ateş gördük; gittik baktık ki Resûlullah (sav) kabirde duruyor ve şöyle diyordu: "Haydi adamı verin!"

Onu kabrin yan tarafından verdiler. Baktık ki, sesli zikreden adamın cenazesi değil mi?

2609-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in kızının defninde bulunduk, Allah Resûlü (kabrin kenarında) oturmuş, gözleri yaşla dolu dolu olmuştu.

"İçinizde bu gece günah işlemeyen biri var mı?" buyurdu. Ebû Talha: "Ben" dedi. "Öyleyse haydi sen kabre in!" emrini verdi ve o da kabre indi. (Ve kızını lâhde koydu).

2610-Ahmed de merfû olarak rivâyet etti: (Kızı Rukiyye ölünce şöyle buyurdu:) "Ailesi ile cinsî temas kurmuş olan kimse kabre girmesin." (Râvi) dedi ki: Osman girmedi. (Yine râvi) dedi ki: O (yani ölen kızı) Rukiyye idi.

2611-İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Lâhitli mezar bize mahsustur, lâhitsiz mezar (şakk usûlü defin) ise bizden başkalarına mahsustur."

2612-Ebu'l-Heyyâc el-Esedî (ra)'dan:

Alî bana dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in beni gönderdiği şeye seni de göndereyim

mi? Haydi git, kırmadık bir heykel ve düzlemedik yüksek kabir bırakma!"

2613-Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kabrin kireçlenmesini, üzerine bina yapılmasını, üzerinde oturulmasını, üzerine yazı yazılmasını ve çiğnenmesini yasaklamıştır."

2614-el-Muttalib b. Ebî Vedâ'a (ra)'dan:

Osmân b. Maz'ûn öldüğü ve defnedildiği zaman, Allah Resûlü (sav), bir adama (mezar yerinin belli olması için) bir taş getirmesini emretti. Adam taşı kaldıramayınca kendisi gitti kollarını sıvadı, kaldırıp getirdi ve o taşı başının ucuna bıraktı. Buyurdu ki: "Ben bununla kardeşimin kabrinin yerini bilirim; ailemden ölenleri de oraya defnederim."

2615-İbn Ebî Müleyke (ra)'dan:

(Âişe'nin kardeşi) Abdurrahman b. Ebî Bekr, Hubşî mevkiinde öldüğü zaman, Mekke'ye getirilip defnedildi. Âişe gelince, onun kabrini ziyaret etti ve şöyle dedi: "Birbirimize bağlı idik, yıllarca beraber yedik içtik. Öylesine ki, bunlar birbirlerinden hiç ayrılmaz, derlerdi. Sonra ayrılınca artık beraber bir gece bile kalmadık." Sonra şöyle dedi: "Ben olsaydım, seni öldüğün yerde defnettirirdim, burada da seni ziyaret etmemiş olurdum."

2616-Mâlik (ra)'dan:

Ö, güvendiği bir çok kimseden rivâyet ediyor:

"Sad b. Ebî Vakkâs ve Saîd b. Zeyd, Akîk'te öldüler ve Medine'ye götürülüp orada defnedildiler."

2617-İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ölüyü kabre indirdiği zaman şöyle derdi:

"**Bismillahi ve billahi ve alâ milleti Rasûlillah** (=Allah'ın adıyla indirdik ve Resûlullah'ın yolu ve dini üzerinde seni teslim ettik)."

2618-İbnü'l-Müseyyeb (ra)'dan:

İbn Ömer'le bir cenazede bulundum. Onu kabre indirirken şöyle dedi:

"**Bismillahi ve fî sebîlillahi ve alâ milleti Rasûlillahi** (sav)."

Sonra lâhdin üstüne kerpiçler dizilmeye başlanınca, şöyle dedi: "**Allahım! Bu cenazeyi şeytandan ve kabir azabından koru! Allahım! Yeri onun iki yanından uzaklaştır! Ruhunu yukarı çıkart ve onu rızana kavuştur!**" Dedim ki:

"Ey İbn Ömer! Bunu Allah Resûlü (sav)'den mi duydun, yoksa kendiliğinden mi söyledin?"

İbn Ömer (bu konuda) "Senin dediğin gibi olsa, benim söz söylemeye gücüm yeter. Amma öyle değil; ben bunu bizzat Allah Resûlü (sav)'den duydum" dedi.

2619-Osmân (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ölüyü defnettikten sonra kabrin üzerinde durup şöyle derdi: "Kardeşiniz için mağfiret dileyin ve onun (karşılaşacağı hesap) için Allah'tan metanet vermesini isteyin. Şu anda, sorguya çekilmektedir."

2620-Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) bir cenazenin namazını kıldırdı ve sonra kabrine gelip baş tarafından üç avuç toprak attı."

2621-Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kardeşlerinizden biri öldüğünde üzerine toprak örttüğünüz zaman, biriniz kabrinin başında durup şöyle seslensin: «**Ey fülan oğlu fülan!**» Çünkü o, duyar ama cevap veremez. Sonra şöyle desin: «**Ey fü-**

lan oğlu fülan!» Çünkü o kalkıp oturur. Sonra şöyle desin: «Ey fülan oğlu fülan!» Çünkü o, «Bizi irşad et, Allah seni esirgesin!» der. Ama siz onun farkına varamazsınız. Ondan sonra şöyle desin:

«Dünyadan çıktığın halini hatırla! Allah'tan başka ilah bulunmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ettin. Çünkü sen, rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, peygamber olarak Muhammed'i, imam olarak Kur'ân'ı kabul edip razı oldun.» Çünkü Münker ile Nekir birbirlerinin elinden tutup şöyle derler: «Haydi gidelim artık. Hücceti kendisine telkin edilen kimsenin yanında duramayız.» Böylece Allah onlara karşı onun savunucusu olur."

Bir adam şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! Eğer annesini bilmezse?" Cevap verdi: "Onu Havva'ya nisbet ederek: «Ey Havvaoğlu!» diye hitap eder" buyurdu.

[Taberânî, el-*Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

2622-Ebû Katâde (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in yanından bir cenaze geçti, şöyle buyurdu:

"Bu, kendi kurtulmuş ya da kendisinden kurtulunmuş (biridir)." Dediler ki:

"Ey Allah Resûlü! Kendi kurtulmuş veya kendisinden kurtulunmuş ne demektir?"

Cevaben şöyle buyurdu:

"Mü'min kul, (ölünce) dünya sıkıntılarından kurtulup rahata kavuşur. Fâcir kul ise (ölünce onun şerrinden) diğer insanlar, ülkeler, ağaçlar ve hayvanlar kurtulup, rahatlarlar."

2623-Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in önünden bir cenaze geçirdiler ve onu övdüler. "Vâcip olmuştur" dedi. Bir tane daha geçirdiler, ama onu kötü olarak andılar. Bu defa yine: "Vâcip olmuştur" buyurdu ve ilâve etti: "(Ne yapalım siz kendiniz lehte ve aleyhte) birbirlerinize tanıklık ediyorsunuz."

2624-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir müslüman kul, öldüğünde en yakın komşularından üç kişi onun iyiliğine şehâdet ederlerse Allah şöyle buyurur: «Kullarımın bildikleri hususundaki tanıklıklarını kabul ettim; bilmediklerini de ben bağışladım»."

[Ahmed, kimliğini belirtmediği bir râvi vasıtasıyla.]

2625-Ahmed ve Ebû Ya'lâ ayrıca Enes'ten benzerini rivâyet ettiler, onda şöyle geçer:

"Onun lehinde dört (hane) şehâdet ederse Allah şöyle buyurur: «Onun hakkında bilginizi kabul ettim; bilmediklerinizi de ben bağışladım»."

2626-Ebu'd-Derdâ (ra)'dan:

Biz bir kabir kazarken Allah Resûlü (sav) bize uğrayıp: "Ne yapıyorsunuz?" diye sordu.

"Bu siyahi için kabir kazıyoruz" dediler.

"Onun ölüsü, kendi toprağına gelmiştir (kavuşmuştur)" buyurdu.

Ebû Üsâme dedi ki: "Ey Kûfeliler! Bu hadisi size neden anlatıyorum, biliyor musunuz? Çünkü Ebû Bekir ile Ömer Allah Resûlü (sav)'in yaratıldığı topraktan yaratılmışlardır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla.]

2627-İbn Ömer (ra)'dan:

Habeşli biri Medine'de gömüldü. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Yaratıldığı toprağa gömüldü."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

2628-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri öldüğü zaman, bekletmeyin, hemen kabrine götürün. Kişi başucunda Fâtiha, ayak ucunda ise Bakara sûresinin sonunu okusun!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

2629-Bezzâr da zayıf bir isnâdla Alî (ra)'dan:

Cenaze kabre indirildiği zaman şöyle de: **"Bismillahi ve fî sebîlillahi ve alâ milleti Rasûlillah (=Allah'ın adıyla indirdik. Allah'ın yolu ve Resûlünün milleti üzere teslim etttik). Allahım! Kulunu sana teslim ediyoruz. Sen en güzel sığınaksın. Dünyayı arkasında bırakmıştır. Önceden gönderdiklerini geride bıraktıklarından daha hayırlı kıl! Zira sen şöyle buyurdun: «Allah'ın katındaki, iyiler için daha hayırlıdır»."** (Âl-i İmrân, 3/198)

2630-Enes (ra)'dan:

"Onun yanında Allah Resûlü (sav)'in bir değneği vardı. Ölünce o değnekle beraber iki yanı ile gömleği arasında gömüldü."

2631-Âmir b. Rebî'a (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Osmân b. Maz'ûn'un kabri yanında durup üzerine su serpilmesini emretti."

2632-Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), oğlu İbrâhîm'in kabrine su serpti."

2633-İbn Abbâs (ra)'dan:

Biz Ebû Bekir'in yanında oturuyorduk; bir cenaze geçti, kalktı biz de kalktık. Sonra namazını kıldık. Pabuçlarını çıkarınca dedik ki:

"İnsanlar pabuçlarını giyerken sen çıkardın."

Şu cevabı verdi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Kim Allah'ın taatında yalınayak yürürse, kıyamet günü Allah ona farz kıldıklarından sormaz»."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

TA'ZİYE, KABİR AHVÂLİ (VE AZABI) VE ZİYARETİ

2634-Ebû Berze (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim çocuğunu kaybeden bir kadına başsağlığı dilerse, cennette ona bir elbise giydirilir."

2635-İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim başına bir felâket gelen kimseye taziyede bulunursa aynen onun gibi ecir alır."

2636-Abdullah b. Ca'fer (ra)'dan:

Ca'fer'in ölüm haberi geldiğinde Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Ca'fer'in ailesine yemek yapın! Çünkü başlarına onları meşgul eden bir felâket gelmiştir."

2637-Muâz (ra)'dan:

Muâz'ın çocuğu öldüğü zaman Allah Resûlü (sav) ona (Yemen'e) bir taziye mektubu gönderdi:

"**Bismillahirrahmanirrahim.**

Allah'ın Resûlü Muhammed'den Muâz b. Cebel'e, selâm sana! Ben (kendimle

beraber) sana da kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a hamdetmeyi tavsiye ediyorum.

Allah mükâfatını büyük kılsın. Sana sabır ilham etsin. Bizi ve seni şükürle rızıklandırsın. Canlarımız, mallarımız, ailelerimiz Allah'ın bize bahşettiği birer hediye ve emanettir. Gıpta ve sevinç içinde Allah seni onunla faydalandırdı; alırken de salât, rahmet ve hidayet gibi büyük bir ecirle aldı. Karşılığını bekliyorsan muhakkak sabret! Feryatların ecrini heder etmesin ki, pişman olmayasın.

Şunu da iyi bil ki feryat, ölüyü geri getirmez, hüznü gidermez. Olan olmuştur artık. Selâmlar."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2638-Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav) vefat ettiği zaman ashâbı, etrafında oturup büyük bir üzüntü ve keder içinde ağlamaya koyuldu; derken uzun boylu, son derece yakışıklı, geniş göğüslü ve omuzlu, gayet iyi giyimli bir adam çıkageldi. Sahâbeyi yararak geçti, kapının iki yanından tutup biraz ağladı ve sonra şöyle dedi: "Allah'ta her musibete karşı bir taziye, her helâk olana karşı yerine ihsan edecek bir varlık, her yok olana karşı yerini tutacak bir şey vardır. İşte bu nedenle ancak Allah'a yönelin! Ancak O'nu arzulayın! Asıl felâkete uğrayan, (sabrının) karşılığında ecir alamayan kimsedir." Cemaat dedi ki: "Bu adamı tanıyor musunuz?" Sağa sola baktılar kimseyi göremediler. Ebû Bekir dedi ki: "İşte bu Peygamber (sav)'in kardeşi Hızır'dır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2639-Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kul kabre konulup da arkadaşları kabir üstünden dağıldıkları zaman onların ayak seslerini duyar. Tam o sırada iki melek gelip onu oturtup sorarlar: «Bu adam (yani) Muhammed hakkında ne derdin?»

Eğer inanmış ise, şöyle der: «Tanıklık ederim ki O, Allah'ın kulu ve Resûlüdür.» Ona şöyle denir: «Cehennemdeki yerine bak, işte Allah onu cennetteki şu yerinle değiştirmiştir.» Böylece adam, iki yerini de görür.

Kâfir ile münafığa gelince, (meleklerin sorularına): «Bilmiyorum, ben O'nun hakkında insanlar ne dedilerse onu diyordum» der. Bunun üzerine ona şöyle derler:

«Ne anladın, ne de (O'na) uydun.» Daha sonra onun iki kulağı arasına demir kamçı ile öylesine şiddetli vururlar ki, acısından dolayı attığı çığlığı, insan ve cinlerden başka bütün varlıklar duyar."

2640-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ölü, defnedildiği zaman, birine Münker diğerine Nekîr adı verilen iki siyah ve (gözleri) mavi melek gelip sorarlar: «(Peygamber'i kastederek) Bu adam hakkında ne diyordun?»

Şu cevabı verir: «Şöyle derdim: O, Allah'ın kulu ve Resûlüdür. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur. Muhammed de O'nun hem kulu ve hem de Resûlüdür.» Onlar da: «Zaten biz senin bunu söylediğini biliyorduk» derler.

Derken kabir hemen boyundan ve enin-den tam yetmiş arşın olarak genişletilip aydınlatılır. Sonra «Haydi uyu!» derler. O da şöyle der: «Aileme gidip de bu sevindirici durumumu bildireyim.» Onlar yine onu: «Haydi kendisini ancak sevdiklerinin uyandırdığı bir gelin gibi yat ve uyu!» Allah onu Kıyâmet gününde o yerinden kal

dırıp diriltinceye kadar orada öylece rahat ve huzur içinde kalır.

Münafığın cevabı şöyle olur: «İnsanlar (O'nun hakkında) bir şeyler söylerlerdi. Ben de (aynını) söyledim, ama (işin gerçeğini) bilmiyorum.» Onlar da şöyle derler: «Zaten senin ne dediğini biliyorduk.» Sonra yere: «Haydi yut onu!» denilir. O da onu sıkar, öyle ki kaburgaları birbirine geçer. Allah onu kaldırıp diriltinceye kadar orada öylece azap içinde kıvranır."

2641-*el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şu ilâve yer almıştır: "Mü'mine gelince; namazı başucunda, zekâtı sağında, orucu solunda, hayır işleri ve iyilikleri de ayaklarının ucunda olur. Ona başı tarafından gelinmeye çalışıldığında namaz: «Buradan gelemezsiniz!» der. Diğer yanlarında bulunanların tümü de aynı şeyi söylerler. Yani «Buradan ona yanaşamazsınız» derler."

2642-Osmân'ın azatlısı Hâni (ra)'dan:

Osmân bir kabirde durduğu zaman göz yaşları sakalını ıslatacak kadar ağlardı. Ona dediler ki: "Cennet ve cehennemden söz ettiğin zaman ağlamıyorsun. Kabirden sözettiğin zaman ağlıyorsun, acaba neden?" Cevap verdi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Kabir, âhiret konaklarının ilkidir. Kim orada kurtulursa artık gerisi kolaydır. Kim de orada kurtulamazsa gerisi daha zordur." Yine Allah Resûlü (sav)'den duydum: "Hangi manzara ile karşılaştımsa, kabri ondan daha korkunç buldum."

Rezîn'in eki: Hâni der ki: Osmân, kabir üzerinde durup şöyle mırıldanırdı:

"Ey insan, eğer bundan kurtulursan, daha büyüğünden kurtulursun. Kurtulamazsan artık seni hiçbir kurtarıcı kurtaramaz."

2643-Alî (ra)'dan:

"Biz, kabir azabı hakkında şüphe eder dururduk. Bu şüphemiz **Elhâkümü't-tekâsürü hatta zurtumu'l-makâbir** sûresi ininceye kadar devam etti."

2644-Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kâfire kabrinde doksan dokuz ejderha musallat edilir; onu her yerinden sokar ve etlerini koparır. Kıyamete kadar bu böyle devam eder. Eğer bir ejderha yeryüzüne üfürecek olsa hiçbir yeşillik bitmez."

[Dârimî leyyin bir senedle.]

2645-İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), iki kabre uğradı ve buyurdu ki: "Bunlarda yatanlar azap içindedir. Ama büyük bir suçları yoktur. Bunlardan birisi koğuculuk yapardı; öteki de idrar sıçramasından sakınmazdı." Sonra bir hurma dalı getirtti ve ikiye böldü. Birini birinin kabrine dikerken, ötekini de ötekinin kabrine dikti ve: "İnşallah onların azapları bu dallar yaş kaldıkça hafifler" buyurdu.

2646-Ebû Saîd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), namazgâhına girince, cemaatin çokça konuştuklarını görerek şöyle buyurdu: "Eğer siz lezzetleri yok eden (ölümü) ansaydınız, bu kadar çok konuşmazdınız. O lezzetleri yok edeni çokça anın! Kabir her gün şöyle konuşur: «Ben gurbet eviyim. Ben içinde yalnız yaşanan bir evim. Ben içinde kurtlar ve zararlı haşaratın bulunduğu evim.» İnanmış bir kul defnedildiğinde kabir ona şöyle hitap eder: «Merhaba, hoşgeldin safâ geldin! Sen üzerimde yürüyenlerin en sevimlisiydin. Artık bana kavuştun. Sana yapacağım iyiliği bizzat gözünle göreceksin.» Sonra genişler, genişler ve ona cennete bakan bir kapı açılır.

Fâcir ve kâfir kula gelince, kabir ona şöyle seslenir: «Sana ne merhaba! Ne hoş

geldin, ne safâ geldin! Çünkü sen üzerimde yürüyen en nefret ettiğim kişiydin. Artık bana geldin, bana kavuştun, şimdi sana yapacaklarımı göreceksin.» Sonra, üzerine çullanacak, sıkacak, sıkacak kaburgaları birbirine girecektir."

Allah Resûlü (sav) parmaklarını birleştirerek şöyle buyurdu:

"Ona doksan ya da doksan dokuz ejderha musallat edilecek. Onlardan birisi yere şöyle bir üfürse yerde hiçbir şey bitmez ve dünyada hayat da kalmaz. Hesap vermek için dirilinceye dek onun etinden koparıp onu sokacaklardır."

Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur."

[Rezîn. Tirmizî'nin rivâyetinde ise yetmiş ejderha şeklinde geçmektedir.]

2647-Ebû Râfi' (ra)'dan:

Bakî kabristanında Allah Resûlü (sav)'in arkasında yürürken birden şöyle buyurdu: "Ne doğruyu buldun ve ne de sana doğru bulduruldu." Dedim ki: "Ey Allah Resûlü neyiniz var?"

"Sana söylemedim; bu kabirde yatana söyledim. Çünkü benim hakkımda soranlara (sorgu meleklerine) beni tanımadığını söylüyor." Bir de baktık ki defnedildiğinde üzerine su serpilmiş kabir (yani yeni bir mezar) karşımızda duruyor.

[Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

2648-Ebû Saîd (ra)'dan:

Bir yolculukta Allah Resûlü (sav) ile beraberdim. O, bineğinin sırtında idi. Hayvanı birden ürktü. Bunun üzerine sordum: "Ey Allah Resûlü! Hayvanın neden ürktü?"

"Kabirde azap gören birinin sesini duydu da ondan ürktü." buyurdu.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2649-Ebû Eyyûb (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) güneş battıktan sonra çıktı. Bir ses duydu ve şöyle buyurdu: "İşte bu, kabrinde azap gören yahudidir."

2650-Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), bir kabirden bir ses duydu ve sordu: "Bu kabirde yatan ne zaman öldü?"

"Cahiliye devrinde öldü" dediler. Buna sevindi ve şöyle buyurdu:

"Sizler birbirlerinizi (öldükten sonra) defnetmeseydiniz Allah'a size kabir azabını duyurması için dua ederdim."

Müslim'de "Birbirlerinizi defnetmemiş olsaydınız" şeklinde geçmektedir.

2651-Abdullah b. Dinar (ra)'dan:

Süleymân b. Surad, Hâlid b. Arfata'ya ya da (tam tersi) Hâlid, Süleymân'a şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duymadın mı? «Kim karın ağrısından ölürse kabrinde azap görmez»." Diğeri arkadaşına: "Evet" dedi.

2652-İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir müslüman, Cuma günü yahut Cuma gecesi ölürse, Allah onu kabir fitnesi (azabı)ndan korur."

2653-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'minin ruhu, ödeninceye kadar borcuna bağlıdır."

2654-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kabirleri ziyaret eden kadınlara, mezarları mescit edinenlere ve kandil yakanlara lanet etti."

2655-İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Fâtıma! Evinden niye çıktın?"

"Ey Allah Resûlü! Bu ev halkına geldim. Ölüleri için Allah'tan rahmet dileyip, onlara taziyede bulundum."

"Herhalde onlarla birlikte kabristana da gittin."

"Oraya gitmekten Allah korusun! Bu hususta ne söylediğini duydum."

"Eğer onlarla beraber kabristana gitseydin, babanın dedesi cenneti görünceye dek, cenneti göremezdin."

[Ebû Dâvud. Nesâî'de ise, hadis metnindeki "kedâ" kabirler "kubûr" olarak geçmektedir.]

2656-Alî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) çıktı. Bazı kadınların oturmakta olduklarını görünce: "Neden oturuyorsunuz?" diye sordu.

"Cenaze bekliyoruz" dediler.

"Siz mi yıkayacaksınız?"

"Hayır."

"Taşıyacak mısınız?"

"Hayır."

"Peki onu kabre indirenler arasında mı olacaksınız?"

"Hayır."

"Öyleyse haydi hiçbir sevap almayarak, üstelik günahkârlar olarak dönün!" buyurdu.

[İbn Mâce zayıf bir senedle.]

2657-Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Size kabir ziyaretini yasaklamıştım, artık ziyaret edebilirsiniz, çünkü onlar size âhireti hatırlatır."

2658-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Rabbimden annem için istiğfar etmeye izin istedim, vermedi. Kabrini ziyaret etmek için izin istedim, verdi. Bu yüzden kabirleri ziyaret ediniz!"

2659-Rezîn'in rivâyeti: "Allah Resûlü (sav), (Mekke'deki) Ebvâ'da annesinin kabrine silahlı biriyle geldi; ağladı ve etrafındakileri de ağlattı."

2660-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ana-babasının ya da onlardan birinin kabrini ziyaret ederse, bağışlanır ve (iyi kişi olarak) kayda geçirilir." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2661-Muhammed b. Kays b. Mahrame (ra)'dan:

"Size benden ve annemden bahsedeyim mi?" deyince, biz kendisini doğuran annesinden bahsedecek sandık. Dedi ki: Âişe şöyle dedi:

"Size kendimden ve Allah Resûlü (sav)'den bahsedeyim mi?"

"Evet" dedik. Şöyle anlattı:

"Benim sıramda Peygamber (sav) soyundu, ridâsını çıkardı, pabuçlarını da çıkardı. Entarisinin bir kısmını yatağına serdi ve yattı. Uyuduğumu sanıncaya kadar geçen bir zaman bekledikten sonra kalktı, yavaş yavaş ridâsını giydi, pabuçlarını da sessizce giyip usulca kapıyı açtı. Yavaşça çıktı, gitti. Ben de ardında giyindim, baş örtümü başıma taktım ve iyice kapanıp sarıldım; sonra ardından O'nu izlemek için çıktım.

Bakî kabristanına gelince durdu. Ancak epeyce uzun durdu. Üç kere ellerini kaldırdıktan sonra ayrıldı. Ben de ayrıldım, hızlandı; ben de ardından hızlandım; koştu ben de koştum. Onu geçip yatağa yattım. İçeri girdi ve şüphelenmiş olacak ki sordu:

"Ne var, ey Âişe?"

"Hiçbir şey yok!"

"Ya bana bildireceksin ya da Latîf ve Habîr olan (Allah) bana bildirecektir" deyince, anlatmaya başladım:

"Ey Allah Resûlü! Babam-anam sana fedâ olsun!" Yaptıklarımı O'na anlattım, şöyle buyurdu:

"Demek ki önümde gördüğüm kararı sendin."

"Evet" dedim.

Göğsüme acıtacak derecede vurdu. Sonra şöyle buyurdu: "Allah'ın sana ve Resûlüne haksızlık edeceğini mi sandın?"

"İnsanlar ne kadar gizleseler de Allah onu bilir" dedim.

"Evet; Cibrîl bana geldi. Onu gördüğüm zaman bana seslendi ve senden saklandı. Ben cevap verdim. Sen soyunuk olduğun için içeriye girmedi. Ben de senden bunu gizledim. Senin yatıp uyuduğunu sanınca, seni uyandırmak ve yalnız bırakıp üzmek istemedim."

Bana dedi ki: "Rabbin sana Bakî'ye gidip onlar için Allah'tan mağfiret dilemeni emretti." Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Nasıl mağfiret dileyeceğim?"

"Şöyle dersin: **Selâm, mü'min ve müslümanların yurdu ahalisine! Allah öncekilere ve sonrakilere rahmet etsin! İnşaallah biz de eninde sonunda (size) katılacağız.**"

2662-Diğer rivâyette: "**Selâm size, mü'minler topluluğunun yurdu! Yarın size vaadolunana geldiniz, ancak bekletilmektesiniz. İnşaallah biz de size katılacağız. Allahım! Bakîu'l-Ğarkad ehlini sen bağışla!**"

2663-Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinin bir ateş koru üzerinde oturup da elbisesini yakması ve onun tenine sirayet etmesi, müslüman kardeşinin kabri üzerinde oturmasından daha hafiftir."

2664-Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir ateş parçası üzerinde ya da kılıç üzerinde yürümem, ya da pabucumu ayağıma dikmem, benim için bir müslümanın kabri üzerinde yürümemden daha sevimlidir. Benim için ha kabrin ortasında, ha pazarın ortasında abdest bozmuşum (edepsizlik bakımından) fark etmez."

2665-Beşîr b. Hasâsiyye (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ile yürürken şöyle dedi: "Ey İbnü'l-Hasâsiyye! Hangi sebeple Allah'tan razı değilsin? Bak Allah Resûlü ile beraber yürüyorsun."

"Allah'tan ne şikayetim olacak, O'nun bütün verdikleri hayırdır" dedim.

Sonra müslümanların kabrinden geçti ve şöyle buyurdu: "Bunlar çok hayır elde etmişlerdir." Sonra müşriklerin kabirlerinden geçti, onlar için de: "Bunlar da çok hayır kaçırmışlardır." Derken döndü baktı ve bir adamın pabuçları ayağında kabirlerin arasından geçtiğini gördü. Ona şöyle dedi: "Ey (sığır derisinden yapılma) pabuçların sahibi! Pabuçlarını çıkar!"

2666-Alî (ra)'dan:

"O, kabirleri yastık yapıp üzerinde yatar uyurdu."

2667-Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, kabirler üzerinde otururdu."

2668-Osmân b. Hakîm (ra)'dan:

Hârice b. Zeyd onu bir kabrin üzerine oturtup amcası Yezîd b. Sâbit'ten haber verdi. Zeyd demiş ki: "Kabir üzerinde

oturmanın mekruhluğu, onun üzerinde abdest bozan içindir."

2669- Âişe (r.anhâ)'dan, dedi ki:

"Ölü insanın kemiğini kırmanın günahı, dirinin kemiğini kırmak gibidir."

2670-Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kabrin sıkması ve basıncı vardır. Eğer bundan bir kurtulan olsaydı Sa'd b. Muâz kurtulurdu."

2671-İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Sa'd b. Muâz'ı defnettiği gün kabrin kenarında oturup şöyle buyurdu: «Eğer biri kabir fitnesinden (azabından) ya da sorgusundan kurtulacak olsaydı, Sa'd b. Muâz kurtulurdu. Onu bir sıkma sıktı, sonra gevşetti»."

ZEKAT BAHSİ

VÜCÛBU (FARZİYETİ) VE VERMEYENİN GÜNAHI

2672- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Muâz'ı Yemen'e gönderdiği zaman, ona şöyle buyurdu:

"Sen ehl-i kitab olan bir kavme gidiyorsun. Onları davet edeceğin ilk şey, Allah'a kulluktur. Bunu öğrendiklerinde onlara Allah'ın gece ve gündüz beş vakit namaz kılmayı farz kıldığını bildir. Bunu kabul edip uygulamaya başladıklarında, Allah'ın onlara mallarında zenginlerinden alınıp fakirlerine verilecek olan zekâtı farz kıldığını bildir. Zekât alırken halkın gözünde kıymetli olan malları istemekten sakın. Mazlumun beddua sından da kaçın. Çünkü onun bedduası ile Allah arasında perde yoktur."

2673- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), vefat edip Ebû Bekr halife olduğu zaman, Araplardan inkâr edip dinden çıkanlar oldu. Ömer dedi ki: "Bu insanlarla nasıl savaşırsın? Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: "İnsanlar **Lâ ilâhe illallah** deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim **Lâ ilahe illallah** derse, canını ve malını benden korumuş olur. Ancak (kanının dökülmesini) hakederse başka. (Gizli günahlarının) hesapları Allah'a aittir."

Bunun üzerine Ebû Bekr şu cevabı verdi: "Vallahi namazla zekât arasında ayrım yapanlarla savaşırım. Çünkü zekat malın hakkıdır. Vallahi Allah Resûlü (sav) zamanında O'na zekât olarak vermiş oldukları dişi keçiyi bana (zekât olarak) vermemeye yeltenirlerse, zekâta engel olmak suçundan dolayı onlarla savaşırım."

Sonradan Ömer dedi ki: "Vallahi onlarla savaşılması konusundaki hüküm, Allah'ın Ebû Bekr'in gönlünü açmasından dolayıdır. Bu sayede onlarla savaşmanın hak olduğunu öğrendim."

2674- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Altın ve gümüşü bulunup da onun zekâtını vermeyen kimse için Kıyamet gününde ateşten levhalar hazırlanır ve zekâtını vermedikleri altınla gümüş üzerinde kızartılıp yanı, alnı ve sırtı dağlanır. Bu levhalar soğudukça, miktarı ellibin yıl olan bir günde tekrar kızdırılarak dağlanır. Kulların yargılanması bitinciye dek bu böyle devam eder. Sonra ya cennete gider, ya da cehenneme." Denildi ki:

"Ey Allah Resûlü! Ya deve (sahibi)?"

"Zekât vermeyen —ki su başına geldiklerinde sağılıp muhtaçlara vermek de bu haklardandır— deve sahibi için Kıyamet günü büyük ve açık bir yer tayin edilir. Develerden tek bir yavru bile dışarda kalmamak üzere sahibini ayaklarıyla ezer, dişleriyle ısırırlar. Deve sürüsünün baş tarafı onu çiğneyip geçerken son tarafı tekrar çiğner. Bu durum, miktarı elli bin yıl olan bir günde kullar arasındaki mahkeme bitinceye kadar böyle devam eder. Ondan sonra ya cennete giderler ya da cehenneme."

Denildi ki:

"Ey Allah Resûlü! Ya sığır ve koyunu olanlar?"

"Onlar da öyle. Hakkı verilmeyen bu hayvanlara Kıyamet günü geniş ve büyük bir yer hazırlanır. Boynuzlu, boynuzsuz, sakat ve sağlam hiçbir sığır ve koyun kal

maz hepsi boynuzları ile onu (zekâtını vermeyeni) sürer ve ayakları ile çiğnerler. Bin yıla denk bir günde (bu hayvanların) ilk kafilesi gelip geçtiğinde diğer kafileler ardından gelip aynı şeyi yapacaklardır. Bu azap, kullar arasındaki mahkeme görülünceye dek böyle sürecektir. Ondan sonra ya cennete, ya da cehenneme gideceklerdir."

"Ya atlar?"

"Atlar üç kısımdır: Kişi için ecre vesile olan at; kişi için **setre** (günahlarını örtmeye) vesile olan at ve **vizr** (günah)a sürükleyen at.

Ecir vesilesi olan ata gelince bu, Allah yoluna vakfedilen attır. Kişi o atı çayırlıklarda ve otlaklarda besler. Bakımını gayet güzel yapar. O süre zarfında ona yedirdiği ve içirdiklerinin karşılığında birçok ecir alır. Yayladan veya çayırdan alınıp da bir yere götürülmeye başladığı zaman, adımları ve tersleri (pislikleri) hep sevap vesilesi olur. Hatta bir nehirden geçip su içse, sahibi sulamak istemese bile onun için bir sevap vesilesi olur. İşte böyle bir at onun için bütünüyle bir mükâfat vesilesidir.

Setr vesilesi olan ata gelince; Allah yolunda vakfedilmemiş, sadece ihtiyaç için beslenmiş, sırtında ve boynunda Allah'ın hakkı olduğunu unutmadığı attır. İşte böyle bir at onun için bir **setr** (günah örtme) vesilesi olur.

Günaha sürükleyen ata gelince: Mesela insanın bir atı vardır, sırf gösteriş, övünme, böbürlenme ve müslümanlara karşı üstünlük taslamak için ona bakmıştır; işte bu at da günaha vesile olur."

Allah Resûlü (sav)'e merkepler hakkında sormuşlardı. Karşılık olarak şu cevabı verdi: "Bu konuda belli bir hüküm inmemiştir, bunun yanısıra) bana şu eşsiz âyetten başkası inmemiştir:

«Her kim zerre miktarı hayır yaparsa onun karşılığını görür; her kim zerre miktarı şer işlerse onun karşılığını görür.» (Zilzâl, 99/8-8)"

2675- Diğer rivâyette: "Sizden biri Kıyamet günü koyun sırtında meleyerek gelecek ve (şefaat dilemek için) bana: «Ey Muhammed!» diye seslenecek. Ona: «Ben (zamanında) tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam» diyeceğim. Yine sizden biri Kıyamette böğüren deveyi sırtına yüklenmiş bir halde gelecek ve bana: «Ey Muhammed!» diye seslenecek. Ben de ona şöyle diyeceğim: «Ben tebliğ ettim; artık senin için bir şey yapamam, sen kendine yapacağını yaptın»."

2676- Diğer bir rivâyet: "Kimin malı olup da zekâtını vermezse o mal, Kıyamet günü sahibi için dazlak başlı ve iki gözü arasında kara bir nokta bulunan büyük bir ejderha şeklinde gelip boynuna dolanacak ve onu iki dudağı ile yakalayarak şöyle diyecektir:

«Ben biriktirip de zekâtını vermediğin malınım»."

Sonra şu âyeti okudu:

"Allah'ın bol nimetlerinden verdiklerinde cimrilik edenler, sakın bunun kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu onların kötülüğünedir. Cimrilik yaptıkları şey Kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır." (Âl-i İmrân, 3/180)"

2677- Diğer rivâyette: "Ebû Hureyre'ye soruldu: "Devenin hakkı nedir?" Cevap verdi: "İyilerini verirsin. Sütü çok olanları sütünden yararlanmak üzere emanet verirsin. Binilmek üzere ödünç verirsin. Döllemek üzere erkek deveyi emanet verirsin. Dişi devenin sütünden (fakirlere) içirirsin ve su çekmek için deveyi emanet verirsin."

2678- Müslim, Câbir'den benzerini rivâyet etti; onda şöyle geçer:

"Define sahibi definenin hakkını (zekâtını) vermezse, Kıyamet günü definesi dazlak başlı bir ejderha olup ağzını açarak onu kovalayacaktır. Ona yaklaştığı zaman ondan kaçacak; ejderha ise arkasından şöyle seslenecektir: «Gel sakladığın defineni al! Benim ona ihtiyacım yok!.» Ondan kurtuluş olmadığını anlayınca, elini onun ağzına sokacaktır. Ejderha da, onun elini hurma hasırını parçalar gibi parçalayacaktır."

2679- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Malının zekâtını verdiğin zaman, üzerindeki borcunu ödemiş olursun."

2680- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) zekâtı emretti. Denildi ki: "İbn Cemîl, Hâlid b. el-Velîd, Abbâs zekât vermedi." Şöyle buyurdu:

"İbn Cemîl zekât vermekten nasıl çekinir ki? Önce fakirdi, sonra Allah ve Resûlü onu muhtaç durumdan kurtardılar. Hâlid'e gelince, zekât istemekle ona haksızlık ediyorsunuz. Zira Hâlid, zırhlarını vakfetmiş ve silahlarını Allah yolunda hazırlamıştır. Abbâs'a gelince o, Allah Resûlü (sav)'in amcasıdır. Zekât ona vâciptir. Ama Abbas'ın zekâtı (vaktinden önce) bir misliyle beraber verilmiştir."

2681- Bir rivâyette: "Bir misli ile olmak üzere (Abbas'ın sadakasını) ben ödeyeceğim" şeklindedir.

2682- Ebû Râfi (ra)'dan:

Peygamber (sav), Ömer'i zekât toplamaya gönderdi. Abbâs'a gitti. Abbâs ona sert davranınca, gidip Peygamber (sav)'e şikayet etti. Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Ey Ömer! Bilmiyor musun kişinin amcası baba yarısıdır. Abbâs bu yılın zekâtını geçen yıl peşin verdi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla.]

2683- Muâz (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim malının zekâtını ecrini umarak verirse, ecrini alır. Kim de vermezse ondan (zorla) alırım. Bu defa malının yarısı borçlardan bir borç (gibi) olmuş olur. Ey Rabbimiz! Muhammed ailesine ondan (zekât malından) bir şey yoktur."

2684- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kıyamet günü fakirlerden dolayı zenginlerin vay haline. Çünkü onlar şöyle diyeceklerdir: «Ey Rabbimiz! Bu zenginler bize haksızlık ettiler. Bizim için onlara farz kıldığın hakkımızı vermediler.» Allah Teâlâ da şöyle buyuracaktır: **«İzzetim ve Celâlim hakkı için, sizi yaklaştıracağım, onları uzaklaştıracağım.» Allah Resûlü (sav) daha sonra şu âyeti okudu: «Onların mallarında dilenen ve yoksul için belirli bir hak vardır.»** (Meâric, 70/25-25)"

2685- Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zekâtın verilmemesi, karada ve denizde malların telefine neden olur."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2686- Bezzâr, Âişe'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadaka veya zekât, (verilmeyince) karıştığı malı mutlaka bozar."

2687- Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kavim zekât vermezse mutlaka Allah onlara kıtlık verir."

2688- Nâfi'den:

İbn Ömer şöyle derdi: "Üzerinden bir yıl geçmedikçe herhangi bir malda zekât vâcip olmaz."

2689- Tirmizî bu (mevkûf) hadisi şu lafızla (Peygamber'e) dayandırmıştır:

"Kim bir mal elde ederse, üzerinden bir yıl geçinceye kadar, zekâtı olmaz."

2690- Alî (ra)'dan:

"Abbâs bir an önce hayra girmek için, üzerinden yıl geçmeden malının zekâtını erkenden vermek için Allah Resûlü (sav)'den izin istedi, O da izin verdi."

2691- Ebyad b. Hammâl (ra)'dan:

"O, Peygamber (sav)'e (kavminin) temsilci(si) olarak geldiği zaman, Sebe' halkından zekât almaması hususunda konuşunca, şöyle buyurdu: «Ey Sebe'nin kardeşi! Zekât vermeniz farzdır.» Bunun üzerine (Ebyad) dedi ki: «Ey Allah Resûlü! Biz sadece pamuk ektik. Sebe' halkı dağıldı. Onlardan Me'rib'de pek azı kaldı.»

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), Sebe' halkından Me'rib'de geri kalanlar ile Muâfir bezinin kıymetine denk olmak üzere her yıl yetmiş takım elbise vermeleri üzerinde anlaşma yaptı. Bunu Allah Resûlü (sav) vefat edinceye kadar ödemeyi sürdürdüler. Sonra zekât memurları bu anlaşmayı uygulamadan kaldırdılar. Ebû Bekr, halife olunca Allah Resûlü'nün yaptığı bu anlaşmayı tekrar getirdi. Ebû Bekr ölünce, bu anlaşma zekâtın gereğine göre vergiye dönüştürüldü."

2692- Osmân b. Ebi'l-Âs (ra)'dan:

"Sakîf delegesi Allah'ın Resûlü (sav)'e geldiklerinde kalpleri daha iyi yumuşasın ve etkili olsun diye onları mescidde ağırladı. Savaş için askere çağrılmayı, (zekâtları toplanırken) öşür vermemeyi ve namaz kılmamayı şart koştular. Bunun üzerine Resûlullah (sav): «Sizden (belli bir süre) cihad için askere çağrılmasın, öşür de alınmasın; fakat içinde rükû (namaz) bulunmayan bir dinde hayır yoktur» buyurdu."

2693- Vehb b. Münebbih'den:

Câbir'e Sakîf'in durumunu sordum. "Onlar biat ettiklerinde, zekât vermemeyi ve cihad etmemeyi de şart koştular mı?" Câbir, daha sonra Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duyduğunu söyledi: "Müslüman oldukları takdirde zekât da verecekler, savaşa da gidecekler."

NAKİT (PARA), HAYVAN, EKİN VE AĞAÇLARIN ZEKÂTI

2694- el-Hâris el-A'ver'den, o da Alî'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer ikiyüz dirhemin olup üzerinden bir yıl geçerse, beş dirhem (yani kırkta birini) zekât vermen gerekir. Yirmi dinara ulaşmadıkça altın için hiçbir şey gerekmez. Ama yirmi dinar olup da üzerinden bir yıl geçerse o zaman yarım dinar zekât vereceksin, fazla olursa ona göre hesaplayıp fazla vereceksin." (Râvi dedi ki: "Fazla olursa hesaplayıp fazla vereceksin sözü, Alî'ye mi aittir yoksa, Allah Resûlü'ne mi nisbet etmiştir, bilmiyorum.") "Üzerinden bir yıl geçmedikçe hiçbir malda zekât yoktur."

2695- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beş ûkiyeden (yani ikiyüz dirhemden) aşağı miktarda olan gümüşte zekât yoktur. Beş devenin altında zekât yoktur. Beş vesk miktarının altında(ki hurma, üzüm ve tahıllarda da) zekât yoktur."

2696- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), (mallardan alınması gerekli) zekât hakkında bir mektup yazdırdı; ancak zekât memurlarına gönderemeden vefat etti. Onu kılıcıyla beraber bir yere koymuştu. Ebû Bekr, halife olunca onu uyguladı. Ömer de ölünceye kadar onu uyguladı.

Orada şunlar yazılı idi: "Beş devesi olan bir koyun, on devesi olan iki koyun, onbeş devesi olan üç; yirmi devesi olan dört koyun zekât verecek. Yirmibeş devesi olan, otuz beşe ulaşıncaya kadar iki yaşında bir deve verecektir. Bir artarsa kırkbeş oluncaya kadar üç yaşında bir dişi deve verecektir. Bir artarsa altmışa kadar dört yaşına girmiş dişi deve verecektir. Bir daha artarsa yetmiş beşe kadar beş yaşına girmiş dişi deve verecektir. Bir daha artarsa doksana kadar iki 3 yaşında sağılı dişi deve verecektir. Bir daha artarsa, yüzyirmiye kadar iki dört yaşında dişi deve verecektir. Eğer deve sayısı bundan çok ve fazla ise, her ellide bir **hıkka**(4 yaşında dişi deve), her kırkta bir 3 yaşında sağılı dişi deve verecektir.

Koyunda, kırkta bir koyun, yüzyirmiye kadar böyle (tek koyun). Yüzyirmibire ulaşınca ikiyüze kadar iki koyun; bir daha artarsa (ikiyüzbire ulaşınca) üçyüze kadar üç koyun zekât verecektir.

Eğer koyunlar bundan fazla ve çok olursa (üçyüze ulaşınca), her yüz koyuna bir koyun verecektir. Yüzden aşağı kalan küsurata zekât düşmez. Zekât korkusuyla bir arada olanlar ayrılmaz, ayrı olanlar birleştirilmez. İki ortağın malından alınan zekâtta, her ikisi de adalet üzere birbirlerine başvururlar. Sakat, yaşlı ve kusurlu hayvan zekât olarak verilmez."

2697- Diğer bir rivâyette: "Zekât toplayıcı geldiği zaman, koyunlar üçe taksim edilir; üçte biri kötü, üçte biri iyi olanlar, üçte biri de orta halli olanlar. Zekât memuru orta halli kısmından alır."

2698- Enes (ra)'dan:

Ebû Bekr (ra), onu Bahreyn'e gönderdiği zaman, üç satırlık mühürle mühürlenmiş bir mektup verdi. Satırların birinde "Muhammed", ikincisinde "Resûl", üçüncüsünde "Allah" yazılı idi. Mektup şöyle idi:

"**Bismillahirrahmanirrahim**. Bu, Allah Resûlü (sav)'in müslümanlara farz kıldığı ve Allah'ın emrettiği zekât farîzasıdır. Her kim müslümanlardan bunu usûlü dairesince isterse versin; kim bunun üstünde isterse ona vermesin:

Yirmidört ve daha aşağı miktardaki deve için, her beş devede bir koyun. Yirmibeşe ulaşınca, otuzbeşe kadar, bir adet iki yaşına basmış dişi deve, eğer o yoksa iki yaşına basmış bir erkek deve verir. (Deve sayısı) otuzaltıya ulaşınca, kırkbeşe kadar iki yaşına basmış bir erkek deve; kırkaltıya ulaşınca, altmışa kadar dört yaşına girmiş erkek deveye çekilen bir dişi deve (**hıkka**); altmışbire ulaşınca, yetmiş beşe kadar beş yaşına basan bir deve; yetmişaltıya ulaşınca doksana kadar iki adet iki yaşına basmış erkek deve; doksanbire ulaşınca yüz yirmiye kadar erkek deveye çekilen dört yaşına girmiş iki dişi deve (**hıkka**); yüz yirmiyi aşarsa, her kırkta biri için bir adet iki yaşına basmış erkek deve; her ellide biri için bir **hıkka** vermesi gerekir. Dörtten fazla devesi olmayana bir şey gerekmez, sahibi illa vermeyi (nâfile olarak) isterse başka. (Deve sayısı) beşe ulaşırsa bir koyun verir.

Koyunun zekâtına gelince: Bunların zekâtı sadece kırda otlatılanlardan alınır. Otlatılan koyun sayısı kırka ulaştı mı, yüzyirmiye kadar bir koyun alınır. Yüzyirmiyi geçti mi ikiyüze kadar iki koyun; ikiyüzü geçti mi üçyüze kadar üç koyun; üçyüzü geçti mi her

yüz koyunda bir koyun alınır. Eğer kişinin yayılmakta olan koyunlarının sayısı kırktan aşağı olursa hiçbir şey gerekmez, sahibinin nâfile olarak kendi isteğiyle verdiği müstesna. Zekât endişesiyle ayrı olanlar bir araya getirilmez, bir arada olanlar da ayrılmazlar. İki ortağın malından alınan zekâtta her ikisi de, adalet üzere birbirlerine müracaat ederler. Zekât verirken çok yaşlı ve kusurlu hayvan zekât olarak verilmez. Zekât memuru isterse tekeyi de zekât olarak alabilir.

(İkiyüz dirhemlik) gümüşte, onda birin dörtte biri (yani kırkta biri) zekât vardır. (Gümüşün miktarı) yüzdoksan (dirhem) olursa zekât yoktur. Sahibi kendi isteği ile verirse başka. Eğer zekât olarak beş yaşına basan bir deve vermesi gerek sayıya ulaştığı bir durumda sürü içinde beş yaşına basan bir deve bulunmaz da, yanında **hikka**sı varsa ondan bir **hikka** ve onunla beraber (aradaki noksanlığı tamamlamak için) iki koyun ya da yirmi dirhem zekât olarak kabul edilir. Eğer deveden **hikka**yı gerektiren bir sayıya ulaşıp da **hikka**sı yok da sürüsünde beş yaşına basan bir devesi varsa, beş yaşına basan bir deve ondan zekât olarak kabul edilir. Ancak zekât memuru karşılığında ya iki koyun ya da yirmi dirhem zekât sahibine geri ödeme yapar.

Hikka vermesi gereken bir sayıya ulaşıp da, eğer sürüde bir **hikka** bulunmaz da **bint lebûn**u varsa, iki yaşına basmış bir erkek deve kabul edip karşılığında iki koyun veya yirmi dirhem verir. İki yaşına basmış dişi deve gerektiren bir sayıya ulaşıp da böyle devesi olmayıp **hikka**sı varsa, ondan **hikka** kabul olunup, zekat memuru ona iki koyun veya yirmi dirhem ödeme yapar. İki yaşına basmış dişi deve icab ettiren sayıya ulaşıp da eğer böyle devesi olmayıp da **bint mahâd**ı varsa o zaman ondan iki yaşında bir deve kabul edilir; ayrıca onunla beraber yirmi dirhem veya iki koyun memura verir. Eğer iki yaşında bir deve gerektiren sayıya ulaşıp da bu tür devesi olmayıp iki yaşına basmış dişi deve varsa, o kabul edilir; zekat memuru ona yirmi dirhem ya da iki koyun verir. Eğer sürüde tam anlamıyla iki yaşında bir deve olmayıp da 3 yaşında sağılı dişi devesi varsa o zaman 3 yaşında sağılı dişi deve kabul olunup başka bir şey lazım gelmez."

2699- Muâz (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), beni Yemen'e gönderdiğinde, sığırın sayısı otuza ulaşmadıkça zekât olarak hiçbir şey almamamı emretti. Otuza ulaştığında kırka kadar iki yaşına basmış erkek veya dişi bir buzağı alman gerekir. Kırka ulaşınca bir **müsinne** (üç yaşında dişi buzağı) gerekir."

2700- Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizi at ve köle zekâtından muaf tuttum; mallarınızın zekâtını her ikiyüzde beş (yani kırkta bir) verin."

2701- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ne atta, ne de kölede zekât yoktur; ancak kölenin fitresi verilir."

2702- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Çayırda yayılan atlardan her bir at için bir dinar zekât gerekir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2703- Süfyân b. Abdillah (ra)'dan:

Ömer beni zekât toplamaya göndermişti. Kuzu ve oğlakları nisab miktarına dahil ediyordum. Bunun üzerine: "Kuzu ve oğlaklarımızı sayıyor, ama bunlardan zekât olacak bir şey almıyorsun, öyle mi?" dediler. (Medine'ye) dönüp Ömer'e durumu açtığı za-

man Ömer şöyle demiş: "Evet, çobanların kucaklarında taşıdıkları oğlak ve kuzular da nisab miktarına dâhildir, ama onları zekât olarak alma. Ayrıca o malların en iyisini, sağımlık için ayırdıklarını, emzirecek yavrusu olanları ve erkek hayvanlarını da alma, genç ve normal olanlarını al. Zira bu, en iyisi ile düşüğü arasında orta halli olanıdır."

2704- Übeyy b. Kâ'b (ra)'dan:

Peygamber (sav), onu zekât görevlisi olarak göndermiş. O, üzerine zekât olarak 2 yaşında bir deve vermesi gereken adama demiş ki: "Zekâtın olan deveyi ver!" Adam cevap vermiş: "Bunun ne sütü var, ne de sırtına binilir; bunun yerine şu besili büyük dişi deveyi al!" Kabul etmemiş ve Peygamber (sav)'e danışmadan bir şey yapamayacağını söylemiş. Beraber Peygamber (sav)'e gitmişler (Übeyy'e teklif ettiği deve de yanların da imiş) ve durumu anlatmışlar. Peygamber (sav), adama: "O deve sana aittir (yani sana farz olan o değildir); ancak nâfile olarak onu verirsen, Allah karşılığını verir. Biz de senin bu hayrını kabul ederiz." buyurdu. Allah Resûlü onu almasını emretti ve ona bereketle dua etti.

2705- İmrân b. Husayn (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İslâm'da ne celeb (zekât malının memurun ayağına getirilmesi), ne ceneb (zekât verenin, zekât malını bulunduğu yerden uzaklaştırması, böylece zekât memuruna güçlük çıkarması) ve ne de müşâgare (mehir alıp vermemek için iki kişinin, birbirinin hısımlarından birer kadınla evlenmesi) vardır. Kim hak etmediği bir şeyi gasbederse bizden değildir." [Nesâî]

Derim ki: Aslında da bu böyledir. Ancak "yarışlar" bölümünde Ebû Dâvud'a nisbetle gelecektir: "(Yarışta) atı kovalayacak adam tutmak (celeb) ve yedek at taşımak (ceneb) yoktur" ibaresi ile hadis uzunca olarak Tirmizî'ye aittir. Nesâî ise "nehbe"yi (gaspı) zikretmedi; hadisi uzun olarak, Tirmizî ve Nesâî'nin şiğâr babında buldum. Bu hadis ikisine aittir.

2706- Enes (ra)'dan:

"Muhammed (sav), (zekâtı) müslümanların mallarının her kırk dirheminde bir dirhem; zimmîlerin mallarında ise her yirmi dirhemde bir dirhem; zimmeti bulunmayanların mallarında ise her on dirhemde bir dirhem olarak takdir etmiştir."

2707- Muâz (ra)'dan:

Peygamber (sav), onu Yemen'e gönderdiğinde şöyle buyurmuştur: "(Zekâtı) taneden tane; koyundan koyun, deveden deve, sığırdan sığır olarak al!"

2708- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yağmurun ve kuyuların suladığı arazilerden çıkan mahsullerde onda bir, sulama usulüyle (kovalarla) elde edilen ürünlerde ise onda birin yarısı (yirmide bir zekat payı) vardır."

2709- Attâb b. Esîd (ra)'dan:

Peygamber (sav), üzümleri tıpkı (ağaç üzerindeki) hurma gibi oranlamamızı ve zekâtını, hurmada, kuru hurma olarak aldığımız gibi (yani ağaç üzerinde takdir edilip) kuru üzüm olarak almamızı emretti.

2710- Sehl b. Ebî Hasme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Ağaç üzerindeki mahsulde) takdir ettiğiniz zaman ürünü toplayın, ancak üçte birini bırakın (takdire dahil etmeyin), üçte birini bırakmazsanız bari dörtte birini bırakın."

2711- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), Abdullah b. Revâha'yı zekâtı tahmin ve takdîr etmesi için Hayber'e gönderirdi. O, tahmin ve takdir eder, sonra yahudileri bu tahmin ve takdiri kabul etmeleri veya kendi takdirleriyle ona vermeleri için muhayyer bırakırdı ki, meyveler yenmeden ya da dağıtılmadan önce zekâtı sayılıp meydana çıksın."

2712- Onun Câbir'den rivâyeti: "Onu kırkbin vesak olarak tahmin ve takdir etti. Yahudiler muhayyer bırakılınca hurmayı aldılar, ama yirmi bin vesak borçlu kaldılar."

2713- Mâlik, Süleymân b. Yesâr'dan: Onlar (yahudiler) ona (İbn Revâha'ya) altın toplayıp: "İşte bunlar senindir. Bize yumuşak davran ve taksimatta göz yumuver" dediler. Cevaben şöyle dedi:

"Ey Yahudi topluluğu! Vallahi siz bana göre Allah'ın en nefret ettiği varlıklarsınız! Bu davranışınız beni yolumdan alıkoyamaz. Bana teklif ettiğiniz bu rüşvet haramdan başka bir şey değildir. Biz bunu yemeyiz."

"Demek ki gökler ve yerler böyle (dürüstlükle) ayakta duruyor" dediler.

2714- Abdullah b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm (ra)'dan:

"Abdullah b. Ravâha, Hayber'de Yahudilere ancak bir yıl tahmin ve takdirde bulunabildi. Mûte günü şehit düşünce, onun yerine Allah Resûlü (sav) Cebbâr b. Sahr'ı gönderdi de, o takdir ve tahminde bulundu."

2715- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hurmanın gece devşirilmesini yasakladı."

[Bezzâr leyyin bir senedle.]

2716- Sehl b. Huneyf (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), yaramaz, kalitesiz ve ot renginde tozlu ufak hurmaları zekât olarak almayı yasakladı."

2717- Muâz (ra)'dan:

"O, Allah Resûlü (sav)'e mektup yazıp sebzelerden zekât alınıp alınmayacağını sordu. Cevâbî mektupta onlara bir şey gerekmediğini bildirdi."

[Tirmizî ve "bu hadis sahih değildir" dedi.]

2718- Talha (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yeşillik(le sebzeler)de zekât yoktur."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve el-Bezzâr leyyin bir senedle.]

2719- Tâvus'tan:

Muâz, Yemenlilere şöyle dedi: "Zekât olarak bana arpa ve mısır yerine hamis bezinden yapılmış elbiseler getirin. Bu, sizin için hem daha kolay, hem de Allah Resûlü (sav)'in Medine'deki ashâbı için daha hayırlı olur."

2720- es-Sâib b. Yezîd (ra)'dan:

Osmân şöyle derdi: "Bu (ay), zekât verme ayınızdır. Borçlu olanlar borçlarını versinler ki, herkesin malı eline geçsin. Onlar da zekâtlarını versinler."

ALTIN, MADEN, DEFİNE, BAL, YETİM MALI VE TİCARET EŞYASININ ZEKÂTI

2721- Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

Bir kadın, kızı ile beraber Peygamber (sav)'e geldi. Kızın elinde iki tane altından yapılma kalın bilezik vardı. Peygamber (sav) sordu:

"Bunların zekâtını verdin mi?"

"Hayır."

"Kıyamet günü Allah'ın bunları ateşten iki bilezik yapıp koluna takmasını ister misin?" Bunun üzerine kadın, derhal bilezikleri çıkarıp Peygamber (sav)'in önüne bırakarak şöyle dedi:

"Bunlar Allah ve Resûlü'nündür."

2722- Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), yanıma girdi, elimde kaşı olmayan iki iri gümüş yüzüğü görünce sordu:

"Bu nedir ey Âişe?"

"Ey Allah Resûlü! Senin için süsleneyim diye bunları taktım."

"Bunların zekâtını veriyor musun?"

"Hayır. (veya bunun gibi Allah'ın dilediği bir şey söyledim)"

"Bunlar(ın vebâli) ateş olarak sana yeter!"

2723- el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

Âişe'nin kardeşi Muhammed'in yetim kızları vardı. Onları evinde himayesine almıştı. Ellerinde (kendilerine ait) bilezikleri vardı, (Âişe bunların) zekâtını vermezdi.

2724- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, kızlarına ve câriyelerine altın bilezik takar, onların zekâtını vermezdi."

2725- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e bir parça altın getirildi. Bu bize madenden gelen ilk zekâttı. Şöyle buyurdu: «Madenler olacak; onları da yaratıkların en kötüleri bulacaktır»."

2726- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hasta hayvan(ın sebep olduğu zarar) hederdir. Kuyu(nun sebep olduğu zarar) hederdir. Maden(in sebep olduğu zarar) hederdir (yani bunların sebep olduğu zararlar tazmin edilmez). Definelerde beşte bir (zekât) vardır." [Ebû Dâvud hariç, Altı hadis imamı.]

Mâlik der ki: "Aramızda ihtilâf olmayan ve ilim ehlinden duyduğum gerçek şudur: **Rikâz** (define), ne bir külfet, ne büyük bir harcama ve ne de çalışmakla elde edilmeyip Cahiliye devrinden kalma yer altında bulunan gömülerdir."

Aramak için sermaye gerektiren, uğrunda büyük külfet sarfedilen, buna rağmen bazen bulunup bazen de bulunamayarak emek boşa giden defineler ise **rikâz** değildir.

2727- Dubâ'a bn.'z-Zübeyr b. Abdilmuttalib (r.anhâ)'dan:

Mikdâd'la evli olan bu kadın anlattı: (Kocam) Mikdâd, Bakî' el-Habhaba'ya abdest bozmak için gitmişti. Aniden bir delikten dinar (altın para) çıkartan bir fare gördü. Topraktan devamlı olarak dinar çıkarıyordu; nihayet dinar sayısı on yediye ulaştı. Sonra içinde bir dinar bulunan kırmızı bir bez çıkarttı. Böylece toplam onsekiz dinar oldu. Onu alıp doğruca Allah Resûlü (sav)'e götürdü ve "Haydi bunun zekâtını al!" dedi. Allah Resûlü (sav) sordu:

"Sen deliğe girdin mi?"

"Hayır."

"O halde Allah onda sana bereketler versin!" buyurdu.

2728- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Anber, bir gömü (**rikâz**) olmayıp denizin dışarıya attığı bir şeydir."

2729- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Balda her on petekte bir petek (bal) zekât vardır."

2730- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla: "Her on iki kırbadan bir kırba zekât vardır, bundan az olmakla bir şey yoktur."

2731- Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

"Mut'ân oğullarından biri olan Hilâl, Allah Resûlü (sav)'e (zekât tahakkuk eden) arı balının öşrünü getirdi ve kendisine (arıları için) Selebe vadisinde bir yer verilmesini rica etti. Allah Resûlü (sav), vadiyi ona tahsis etti.

Ömer, hilafet makamına geçtiğinde, Süfyân b. Vehb, Ömer'e ne kadar zekât vereceğini bildirmesi için mektup yazdı. Cevabî mektupta Ömer: «(Hilâl) Allah Resûlü (sav)'e balının öşründen ne kadar veriyor idiyse, sana da o kadar versin. Eğer öderse onun namına Selebe vadisini koru! Eğer ödemezse o ancak bir yağmur sineğidir, dileyen onu (balını) yiyebilir» diye yazdı."

2732- Amr b. Şuayb, babasından, o da dedesinden:

Peygamber (sav), cemaate şöyle hitap etti: "Dikkat edin! Kim mal sahibi bir yetimin velîsi olursa, onun malını ticarette çalıştırsın! Aksi halde zekât, o malı yiyip bitirir."

2733- Mâlik (b. Enes) (ra)'dan:

Ömer dedi ki: "Zekâtın yiyip bitirmemesi için yetimin malını (parasını) ticarette kullanmak suretiyle çalıştırın!"

2734- Semure b. Cundeb (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), satmak için hazırladığımız mallarımızın zekâtını vermemizi emrederdi."

SADAKA-İ FITIR, ZEKÂT ME'MURU VE ZEKÂTIN KİMLERE VERİLECEĞİ

2735- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), fitre sadakasını müslümanlardan her bir köle, hür erkek ve kadın, küçük ve büyük üzerine, hurma ve arpadan bir sa' (bir nevi ölçek) olarak takdir etmişti. Ve bize bu fitreyi, cemaat namazgâha çıkmadan önce vermemizi emretmişti."

2736- Diğer bir rivâyette: "İbn Ömer, fitreyi bundan bir veya iki gün önce verirdi."

2737- Diğer rivâyette: "İnsanlar Resûlullah (sav)'in zamanında, fitreyi, arpadan bir ölçek, hurmadan bir ölçek; kılçıksız arpa ve kuru üzümden bir ölçek olarak verirlerdi. Ömer hilafet makamına geçip de insanlar çoğalınca, bunların yerine yarım ölçek buğdayı fitre olarak tahsis etti."

2738- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Biz, Allah Resûlü (sav) hayattayken, çocuk, büyük, hür ve köle için şu üç şeyden fitre verirdik: Bir ölçek hurma, bir ölçek keş (yoğurt kurusu), bir ölçek arpa.

Muaviye zamanına kadar bu, böyle devam etti. O, iki müd buğdayı, bir ölçek hurmaya denk tuttu.

Bana gelince, hâlâ eski usûlü takip ediyorum; yaşadığım sürece de öyle yapacağım."

2739- Abdullah b. Sa'lebe ya da Sa'lebe b. Abdillah b. Ebî Su'ayr (ra)'dan, o da babasından:

"Allah Resûlü (sav), ayağa kalkarak bize hitap etti ve fıtır sadakasını, her fert için bir ölçek hurma, ya da bir ölçek arpa; yahut küçük, büyük, hür ve köleden iki kişi için bir ölçek buğday vermemizi emretti.

2740- Tirmizî bunun benzerini, Amr b. Şuayb, o babasından, o da dedesinden olmak üzere merfû olarak nakletti.

2741 - İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bu sadakayı, bir ölçek hurma yahut bir ölçek arpa, yahut yarım ölçek buğday olarak, her hür veya köle, her erkek veya kadın, her küçük veya büyük üzerine takdir etmiştir. Alî (ra), (Kûfe'ye) gelip de fiyatları ucuz görünce: «Allah, size geniş imkanlar bahşetti; onun için artık her şeyden bir ölçek verseniz daha iyi olur» dedi."

2742- Ayrıca onun (Ebû Dâvud'un İbn Abbâs'tan) şu rivâyeti de vardır: "Allah Resûlü (sav), fitreyi oruçlu iken sâdır olan lüzumsuz söz ve sövme gibi günahlar için bir temizlik; ayrıca yoksullar için de bir yiyecek olması için takdir etmiştir.

Kim onu (fıtır sadakasını) namazdan önce verirse, kabul edilmiş bir zekât olur. Ama namazdan sonra verirse, sadakalardan bir sadaka olmuş olur."

2743- Kays b. Sâ'd b. Ubâde (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), bize fitre sadakasını zekât âyeti inmeden önce emretmişti. Zekât emri geldikten sonra, onu vermemizi ne emretti, ne de yasakladı. Biz gene de veriyorduk."

2744- Ebû Humeyd es-Sâ'idî (ra)'dan:

Peygamber (sav), Ezd kabilesinden İbnü'l-Lutbiyye adında bir adamı zekât toplamakla görevlendirdi. Zekât toplayıp dönünce: "İşte bunlar size. Şunları da bana hediye olarak verdiler" dedi, Peygamber (sav) hemen ayağa kalkıp Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Sizden birinizi Allah'ın beni görevlendirdiği bir iş (zekât toplamak) için görevlendiriyorum; gelip şöyle diyor: «Bu size, bu da bana, çünkü bu bana hediye olarak verilmiştir.» Babasının veya annesinin evinde otursaydı, -doğru söylesin- bu hediye ona verilir miydi? Vallahi eğer biriniz, haketmediği bir şey alırsa, Kıyamet günü Allah'a kavuştuğu zaman, aldığı şeyi sırtında taşıyacaktır. Haksızlıkla aldığı şey, deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek, koyunsa meleyecektir.» Daha sonra Allah Resûlü koltuğunun altındaki beyazlık görününceye kadar ellerini kaldırıp şöyle dedi: "Allahım! Tebliğ ettim mi?"

2745- Adiyy b. Amîre el-Kindî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İçinizden birini görevlendirip de o, bir iğne veya daha büyük bir şeyi bizden gizli olarak alırsa bu bir hiyanet olarak Kıyamet günü karşısına çıkar." Bir adam ayağa kalkıp şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! Bana verdiğin görevi benden geri al!"

"Ne oldu ki?"

"Böyle böyle dediğini duydum da."

Şöyle buyurdu:

"Ama ben şunu diyorum: «Dikkat edin! İçinizden kimi bir iş için görevlendirdiysek, onun azını da çoğunu da getirsin. Daha sonra kendisine verileni alır, haram edilenden ise vazgeçer»."

2746- İmrân b. Husayn'ın azatlısı İbrahim b. Atâ'dan, o da babasından:

Ziyâd veya emirlerden biri İmrân b. Husayn'ı zekât toplamaya gönderdi. Zenginlerden zekâtı alıp, (o yörenin) fakirlerine dağıttı. Döndüğünde İmrân'a sordu:

"Mal nerede?"

"Sen beni mal için mi gönderdin? Biz onu Allah Resûlü (sav)'in zamanında aldığımız yerden aldık. Yine onun zamanında verdiğimiz yerlere dağıttık."

2747- Cerîr b. Abdillah (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zekât memuru geldiğinde, sizden ayrılırken gönlü hoş ve hoşnut olarak ayrılsın."

2748- Diğer bir rivâyette: Dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Ya onlar (zekât memurları) bize haksızlık ederlerse?."

"Size haksızlık etseler de, zekât memurlarınızı hoşnut edin!"

2749- Câbir b. Atîk (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yakında sizlere atlı ve sevimsiz (zekât) memurları gelecektir. Size geldiklerinde onları iyi karşılayın. Onlarla istedikleri şeylerin arasından çekilin. Eğer âdil olurlarsa lehlerinedir. Haksızlık yaparlarsa aleyhlerinedir. Ama yine de onları hoşnut edin! Zira zekât (sevab)ınızın tamamı onların hoşnutluğuna bağlıdır. (Onları razı edin ki) onlar da size dua etsinler."

2750- Beşîr b. el-Hasâsiyye (ra)'dan:

Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Zekât memurları bize saldırganca davranıyorlar (yani gerekenden fazlasını alıyorlar); onların haksız olarak almak istedikleri kadar malımızı gizleyebilir miyiz?"

"Hayır" buyurdu.

2751- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zekâtta haksız davranan kişi, zekât vermeyen gibidir."

2752- Râfi' b. Hadîc (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zekâtı hakkıyla toplayan memur, evine dönünceye dek Allah yolunda gazâ eden kişi gibidir."

2753- Mâlik b. Utâhiyye (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer zekâtı hakkıyla toplamayan bir öşürcü görürseniz öldürün."

[Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de ismi meçhûl bir râvi kanalıyla.]

2754- Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

Babam ağacın altında biat edenlerdendi. Allah Resûlü (sav) zekâtlarını getiren kavme: «Allahım! Falanın ailesine rahmet et!» diye dua ederdi. Babam zekâtını getirip teslim ettiğinde ise şöyle dua etti: «Allahım! Ebû Evfâ ailesine rahmet et!»"

2755- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zekât verdiğiniz zaman: «Allahım, bunu kârlı kıl, zoraki verilen kılma!» şeklinde dua etmek suretiyle sevabını istemeyi unutmayınız."

2756- Abdülmuttalib b. Rebîa b. el-Hâris (ra)'dan:

Rebîa ile Abbâs buluşup bir araya geldiler; dediler ki: "Şu benim çocuğum (yani Abdülmuttalib) ile Fadl b. el-Abbâs'ı Allah Resûlü (sav)'e göndersek de, O'nunla konuşup zekât toplama işinde onları görevlendirse, onlara vereceklerini verseler, elde edeceklerini de elde etseler." Tam o sırada Alî geldi ve durumu ona anlattılar. Bunun üzerine şöyle dedi: "Sakın yapmayın; çünkü bu teklifinizi kabul etmez."

Rebî'a onunla (Alî ile) yalnız başına kalınca şöyle dedi: "Bunu bize rekabet etmek için söylüyorsun. Halbuki biz Resûlullah (sav)'in damatlığını elde etmene rağmen seni kıskanmadık." Allah Resûlü'nün damadı: "Yemin ederim böyle bir niyetim ve gayem yoktur! Haydi gönderin!" dedi. Onlar beraberce gittiler ve o (Alî) uyudu.

Allah Resûlü (sav) öğleyi kıldırdıktan sonra sahanlığına kendisinden önce vardık. Huzurunda durduk. Gelip kulaklarımızdan tuttu ve şöyle dedi: "Haydi içinizdekini söy-

leyin!" Ve içeri girdi; biz de O'nunla girdik. O zaman Zeynep bn. Cahş'ın nöbetindeydi. "Gelin yemeği beraber yiyelim" dedi.

Bir süre konuşmak için birbirimizi bekledikten sonra aramızdan biri konuştu ve dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Sen insanların en iyisi ve en yardım sevenisin. Biz evlilik çağına geldik. Bizi zekât toplama işlerinde görevlendirsen de aldıklarımızın bir kısmını insanların verdikleri gibi versek, elde edeceğimizi de elde etsek." Hiç cevap vermeden uzun süre sustu. Zeynep de perde arkasından (biz tekrar konuşmak istediğimizde susmamız için) işaret ediyordu. Sonra şöyle buyurdu: "Bu zekâtlar Muhammed ailesine yaraşmaz. Çünkü bunlar insanların kirleridir. Haydi bana humus (beştebir zekâtı) işleri ile uğraşan Mahmiyye'yi ve Nevfel b. el-Hâris b. Abdullah'ı da çağırın!" Her ikisi de geldi. Mahmiyye'ye dedi ki: "Haydi kızını şu çocuğa Fadl b. Abbâs'a nikâhla." Hemen nikâhladı. Nevfel'e de: "Haydi sen de kızını bu çocuğa ver." dedi. O da verdi.

Sonra Mahmiyye'ye: "Haydi bunların mehrini humus malından şu kadar şu kadar ver!" buyurdu.

2757- Diğer rivâyette: "Alî dedi ki: "Ben Hasan'ın babasıyım, erkek adamım. Vallahi oğullarınız Allah Resûlü (sav)'in yanından dönünceye kadar buradan ayrılmam."

2758- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Hasan b. Alî, zekât hurmalarından bir hurma alıp ağzına koydu. Allah Resûlü (sav) ona: "Kaka, kaka! At onu! Bilmiyor musun, biz zekât yemeyiz!" buyurdu.

2759- Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) yolda bir hurmanın yanından geçerken şöyle buyurdu: "Eğer bunun bir zekât hurması olduğuna dair endişem olmasaydı mutlaka yerdim."

2760- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e bir yemek getirildiğinde sorardı. Eğer: «Bu bir hediyedir» denilirse yerdi. Eğer: «Bu bir sadakadır» denilirse yemez, ashâbına: «Haydi siz yiyin!» buyururdu."

2761- Ebû Râfi (ra)'dan:

Peygamber (sav), Mahzûm oğullarından bir adamı zekât toplama memuru olarak gönderdi. Ebû Râfi' de onun ardından gitmek isteyince, şöyle buyurdu:

"Sadaka (zekât) bize helâl değildir. Ailenin mevlâsı (azatlısı Ebû Râfi'yi kastediyor) onlardan (sayılır)."

2762- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ne zengin, ne de sağlıklı güçlü kimse zekât alabilir."

2763- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Zengine sadaka helâl değildir, ancak Allah yolunda (savaşa çıkmış) olursa veya yolcu olursa veya fakir komşuya sadaka verilir, o da sana hediye verir veya seni davet ederse müstesna."

Atâ b. Yesâr('ın mürselinde) şunu ekledi: "Zekât, sadakayı toplamak için çalışana, sadaka malını kendi parasıyla satın alana ve borçlu düşene de (helâl olur)."

2764- Zeyd b. Eslem (ra)'dan:

"Ömer, süt içti. Hoşuna gidince sordu: «Bu süt nereden?» Ona «Zekât hayvanlarından sağılan sütten» denilince, elini ağzına sokup içtiği sütü çıkardı."

2765- Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî (ra)'dan:

"Bir adam Peygamber (sav)'e gelip: «Bana zekât ver!» dedi. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: «Şüphesiz Allah, zekâtlar

hususunda bir peygamberin veya başka birinin hükmüne râzı olmayıp kendisi bizzat zekât ehlini sekiz kısma ayırdı; eğer onlardan biriysen vereyim»."

2766- Ümmü Atiyye —ismi Nüseybe'dir— (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), Âişe'nin yanına girip: "Yanınızda yiyecek bir şey var mı?" diye sordu. Hayır, sadece zekât olarak gönderilen koyundan, Nüseybe (Ümmü Atiyye)'nin gönderdiği biraz et var" dedi. Şöyle buyurdu: "Getir onu, o koyun yerini bulmuştur (yani hediye edilen et artık zekât olmaktan çıkmıştır)."

2767- Âişe (r.anhâ)'dan:

"(Âişe'nin câriyesi) Berîre'ye sadaka olarak bir et verildi. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: «O, ona sadaka, bize ise hediyedir (yani yiyebiliriz)»."

2768- Beşîr b. Yesâr'dan, o da Ensâr'dan Sehl b. Ebî Hasme adında bir adamdan:

"Hayber'de öldürülen bir Ensârlı için Allah Resûlü (sav)'in kendisine (Sehl'e) zekât develerinden yüz deve diyet verdiğini bildirdi."

SADAKA VE İNFAK ETMENİN FAZİLETİ VE BUNUNLA İLGİLİ MESELELER

2769- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim gönül hoşluğu ile helâlinden -ki Allah ancak güzel ve helâl olanı kabul eder- bir sadaka verirse, Rahman onu sağ eline alır. Verilen bu sadaka hurma bile olsa Rahman'ın elinde büyüyüp çoğalır, sonunda dağ gibi olur; tıpkı sizden birinin tayını veya buzağısını büyütmesi gibi."

2770- Diğer rivâyette: "Öyle ki tek lokması Uhud dağı gibi olur." Allah'ın Kitâb'ında bunu doğrulayan âyet şudur:

"Bilmiyorlar mı, Allah kullarından tevbeyi kabul eder, sadakaları alır. Riba (fâiz)'i yokedip sadakaları artırır." (Tevbe, 9/104)

2771- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Adamın biri çöl gibi bir yerde dolaşırken buluttan bir ses duydu: «Haydi git falanın bahçesini sula!» O bulut bir kayalığa yönelip suyunu kovadan boşaltır gibi boşaltttı. Derken sel yollarından birisi bu suların tamamını akıtmaya başladı. Adam da akan suyun ardından gitti. Ne görse iyi, bir adam suyu bahçenin her tarafına kürekle gezdiriyor. Ona sordu:

«Ey Allah'ın kulu senin adın nedir?»

«Adım fülandır.» Buluttan duyduğu ismin aynısıydı. O da ona soruyor: «Ey Allah'ın kulu ismimi neden sordun?»

«Bu suyu getiren bulutun içinden bir ses duymuştum: «Haydi git falanın bahçesini sula!» diyordu. Görüyorum ki o fülan sensin. Söyle bakalım burada böyle ne yapıyorsun?"

«Gördüğün gibi buradan çıkacak mahsule bakıyorum. Onun üçte birini tasadduk ediyorum, üçte birini ben, çocuklarımla birlikte yiyorum. Bundan artan üçte birini de yine bu bahçeye harcıyorum»."

2772- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir dirhem yüz bin dirhemi geçti."

"Nasıl olur?" dediler.

"Bir adamın iki dirhemi vardı; onun güzelini tasadduk etti. Adam malını satmaya gitti ve ondan yüzbin dirhem kazandı ve tümünü tasadduk etti."

2773-Alî (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e üç grup geldi. Biri: "Benim yüz dinarım vardı, onunu tasadduk ettim" dedi. Öbürü: "Benim on dinarım vardı, birini tasadduk ettim" dedi. Diğer üçüncüsü de: "Benim tek bir dinarım vardı onun onda birini tasadduk ettim" dedi. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Hepiniz ecirde eşitsiniz. Çünkü her biriniz malının onda birini sadaka olarak vermiştir."

[Leyyin bir senedle Ahmed ve Bezzâr.]

2774- İbn Abbâs (ra)'dan:

İbn Abbâs'a bir dilenci geldi. Ona (dilenciye) sordu:

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah Resûlü olduğuna şehâdet ediyor musun?" "Evet." "Oruç tutuyor musun?" "Evet" deyince, şöyle dedi: "Sen istedin, isteyenin belirli bir hakkı vardır. O hakkı bizim sana vermemiz gerekir" dedi ve ona bir elbise verdi. Sonra da şöyle dedi:

"Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «Bir müslüman herhangi bir müslümana bir elbise verip giyindirirse, o elbiseden bir parça kaldığı sürece veren kişi, Allah'ın koruması altında olur»."

2775- Ebû Saîd (ra)'dan:

Bir bedevî dedi ki:

"Ey Allah Resûlü bana hicreti anlat!"

"Yazık sana! Hicret işi zordur. Develerin var mı?" diye sordu.

"Evet."

"Zekâtını veriyor musun?"

"Evet."

"Öyleyse sen uzaklarda kal ve çalış. Şüphesiz Allah, senin amelinden eksiltmez (karşılığını mutlaka verir)" buyurdu.

2776- Ebû Ümame (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İyilikler yapmak, kötü felâketleri önler. Gizli verilen sadaka, Rabbin gazabını söndürür. Sıla–i rahim ömrü artırır."

2777- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadaka, Rabbin öfkesini söndürür ve kötü ölüme engel olur."

2778- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kulların sabaha çıktıkları hiçbir gün yoktur ki, iki melek inip biri: «Allahım! İnfak eden kimsenin infak ettiği malın yerine daha iyisini ver!» Öbürü: «Allahım! İnfak etmeyip elinde tutanın (cimrinin) malına telef ver!» demesinler."

2779- Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir kul, sahip olduğu her maldan Allah yolunda bir çiftini harcarsa, cennet bekçileri onu karşılar ve her birisi kendi beklediği kapıdan girmesi için onu çağırırlar."

"Bu (bir çift sadaka) nasıl olur?" diye sorduklarında şöyle buyurdu:

"Eğer malı deve ise iki deve; sığır ise iki sığır (infak eder)."

2780- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir dinar Allah yolunda harcadın. Bir dinar da bir köle azat ederek harcadın. Bir dinar da bir yoksula sadaka olarak verdin. Bir dinar da çoluk çocuğuna harcadın. Ecir bakımından en büyüğü, çoluk çocuğuna harcamış olduğundur."

2781- Sevbân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Sevap bakımından) kişinin harcadığı en hayırlı dinar, kişinin çoluk çocuğuna harcadığı dinardır, sonra Allah yolunda harcadığı dinardır, sonra Allah yolunda arkadaşlarına harcadığı dinardır."

2782- Ebû Mes'ûd el-Bedrî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir müslüman karşılığını (sevabını) Allah'tan umarak çoluk çocuğuna bir harcama yaparsa bu, onun için sadaka olur."

2783- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beni hak ile gönderene yemin ederim ki Allah, Kıyamet gününde yetime merhamet edip ona yumuşak konuşan kimseye azap etmez. Allah'ın kendisine verdiği imkan ve ihsanları kendi yetim ve güçsüzlerini bırakıp ta komşularına uzatıp yedirmeyen kimselere de azap etmez. Ey Ümmet-i Muhammed! Beni Hak ile gönderene yemin ederim ki, kendi akrabaları muhtaç bir halde dururken onları bırakıp başkasına ikram eden kimsenin sadakasını Allah kesinlikle kabul etmez. Nefsim kudret elinde olana yemin olsun ki, Allah Kıyamet gününde böyle bir kimsenin yüzüne de bakmaz." [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2784- el-Mikdâm b. Ma'dî Kerb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendine yedirdiğin senin için bir sadakadır, hanımına yedirdiğin de bir sadakadır, çocuğuna yedirdiğin de senin için bir sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin de senin için bir sadakadır."

2785- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Aşure günü çoluk çocuğunun nafakasında bol harcarsa, Allah yılın kalan kısmında onun rızkında olağanüstü bir genişlik ve çoğalma ihsan eder."

Süfyân dedi ki: "Bunu bizzat tecrübe ettik ve öyle olduğunu gördük."

2786- Hârise b. Vehb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadaka verin! Çünkü kişinin sadaka vermek üzere çıkıp da sadaka verecek kimseyi bulamayacağı yakındır. Hatta sadaka vermek istediği kimse şöyle diyecektir: «Bana dün gelseydin sadakanı kabul ederdim. Amma bugün ihtiyacım yok.» Böylece sadaka verecek kimseyi bulamayacaktır."

2787- Ebû Mûsa (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecektir ki kişi elindeki altın sadaka ile gidecek de onu alacak kimse bulamayacak. Tek erkeğin ardından, sayıca çok olduklarından kırk kadın gidecek ve ona sığınacaklardır. Çünkü erkekler az; kadınlar çok olacaktır."

2788- Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadakayı çabuk verin! Çünkü belâ onu aşıp geçemez." [Rezîn ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

2789- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah yeryüzünü yarattığı zaman ileri geri gidip sallanmaya başladı. Bunun üzerine ona dağları bir kazık gibi çakıverdi de yeryüzü istikrar buldu. Melekler dağların şiddetine hayran kalarak sordular: «Rabbimiz! Bu dağlardan daha güçlü bir şey yarattın mı?»

«Evet demiri yarattım.»

«Peki demirden daha kuvvetli bir şey yarattın mı?»

«Evet ateşi.»

«Peki ateşten güçlü bir şey yarattın mı?»

«Evet suyu.»

«Peki sudan daha güçlü bir şey yarattın mı?»

«Evet rüzgârı.»

«Rüzgârdan daha güçlü bir şey yarattın mı?»

«Evet Âdemoğlunu. Verdiğini sol elinden gizleyerek sağ eliyle tasadduk ettiği zaman (insan, bütün bunlardan güçlü olur)».»

2790- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), cimri ile, sadaka vereni üzerine demirden kalkan (zırh) geçirilmiş göğsünden boğazına (köprücük kemiğine) kadar sımsıkı bağlanmış iki adama benzetti: Sadaka veren adam sadaka verdikçe o kalkan genişler, ayak parmaklarını örtecek ve ayak izlerini silecek kadar bollaşıp uzar. Cimri ise her bir sadaka infak etmek isteyince, kalkan onu daha da sıkar, ta ki her bir halkası vücudundaki yerine saplanıp kalır. —Allah Resûlü (sav)'in parmağını yakasına sokup «İşte böyle» dediğini gördüm— Onu genişletmeye yeltenir, ama o sımsıkı kalkan bir türlü genişlemez."

2791- Adiy b. Hâtim (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yarım hurma (sadaka) ile bile olsun, ateşten korunun. Bunu da bulamazsanız hoş ve güzel sözle (ateşten korunun!)"

2792- Ümmü Büceyd el-Ensarî (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yanık bir (koyun ya da keçi) tırnağıyla dahi olsa, onu verip yoksulu (boş) göndermeyin!"

2793- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Sadakanın hangisi daha üstündür?"

"Fakirin cömertliğidir. Sadaka verirken önce bakmala yükümlü olduklarından başla!" buyurdu.

2794- Fâtıma bn. Kays (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e zekât hakkında soruldu yahut ben sordum.

"Malda zekâttan başka da hak vardır" buyurdu, sonra **"Gerçek iyilik, yüzlerinizi doğu ve batıya çevirmeniz değildir. (Asıl iyilik... yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve boyunduruk altında bulunan köle ve esirlere sevdiği maldan harcar...)"** âyetini (Bakara, 2/177) okudu.

2795- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hurmadan toplanan her on vesak miktarı mahsüle karşılık yoksulların yemesi için mescide bir hurma salkımı asılmasını emretti."

2796- Avf b. Mâlik (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), elinde asasıyla çıktı. Baktı ki bir adam kalitesiz yaş ve kuru (karışık) hurma asmış. Allah Resûlü, ona vurarak şöyle buyurdu:

"Bu sadakanın sahibi isteseydi bundan daha iyisini asardı. Bu sadakanın sahibi Kıyamet gününde hurmanın döküntüsünü yiyecektir."

2797- Âişe (r.anhâ)'dan:

O, kokmuş bir eti sadaka olarak vermek üzereydi. Allah Nebisi (sav) ona şöyle buyurdu: "Yemediğini mi sadaka olarak vereceksin?"

2798- Diğer rivâyette: "Peygamber (sav)'e bir keler hediye edildi, yemedi. Bunun üzerine Âişe dedi ki: «Bunu yoksulla ra yedirelim mi?»

«Kendi yemediklerinizi kimseye yedirmeyin» buyurdu."

Derim ki: Müellif burada hadisin sadece *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta yer aldığını söylemiştir. Bu kitabın "mübah" bölümünde ise Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın rivâyeti olarak naklet-miştir. *Mecmu'uz-Zevâid*'de bu gibi durumlar, *Câmiu'l-Usûl*'dekilerden fazladır.

2799 -Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadaka vermekle mal eksilmez." Ya da şöyle dedi: "Maldan sadaka eksilmez. Allah affeden kulunun şerefini daha da artırır. Allah için tevâzu göstereni Allah daha da yükseltir."

2800- Cerîr (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e üstbaşları olmayan, ayakları çıplak, kaplan postu gibi çizgili peştemallerine ya da abalarına sarınmış ve kılıçlarını kuşanmış bir grup insan geldi, çoğu hatta hepsi Mudar kabilesindendi. Onların bu muhtaç durumunu görünce Peygamber (sav)'in yüzü bir hoş oldu. Odasına girip çıktı, sonra Bilâl'e ezan okumasını emretti. Okudu, kâmet getirdi ve namaz kıldırdı. Namazdan sonra insanlara hitap edip şöyle buyurdu: **"Ey insanlar! Sizi tek bir insandan yaratan Rabbinizden korkun."** (Nisâ, 4/1) Bu âyeti "Görüp gözetmektedir"e kadar okudu. Sonra Haşr sûresindeki: **"Ey iman edenler, Allah'tan korkun, kişi yarın için ne hazırlayıp önceden gönderdiğine bir baksın!"** meâlindeki âyeti de (59/18) okudu.

Sonra sözüne şöyle devam etti: "...Herkes dirheminden, dinarından, elbisesinden, buğday ve hurmasından tasadduk etsin. Yarım hurma ile bile olsa sadaka verin."

Bunun üzerine insanlar getirmeye başladılar. Baktım ki, getirilen sadakalardan yiyecek ve elbiseden iki yığın olmuş. Allah Resûlü (sav)'in yüzünün sevinçten parladığını gördüm. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Her kim İslâm'da güzel bir çığır açarsa, hem yaptığının ecrini ve hem de onunla amel eden başkalarının ecrini, amel edenlerin ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin alır. Kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, hem yaptığının günahını, hem de onu yapanların günahını, yapanların günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin yüklenir."

2801- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir adam: «(Bu gece) mutlaka bir sadaka vereceğim» diyerek çıktı ve (farkında olmadan) bir hırsıza sadaka verdi. Sabah olunca: «Bu gece bir hırsıza tasadduk edilmiş» diye dedikodu yaptılar. Bunu üzerine adam şöyle dedi: «Allahım! Hırsıza verdiğim sadakadan dolayı sana hamd olsun.» Sonra «Mutlaka bir sadaka vereceğim» dedi. (O gece) çıktı ve (yine farkında olmadan) zina eden bir kadına sadaka verdi. Sabah olunca herkes: «Bu gece zina eden bir kadına sadaka verilmiş» diye dedikodu yaptılar. Bunun üzerine adam: «Allahım! Zina eden bir kadına sadaka verdiğim için sana hamdolsun!» Adam: «(Mutlaka) bir sadaka vereceğim» dedi. (O gece de) çıktı ve (yine farkında olmadan) bir zengine sadaka verdi. Sabah olunca herkes: «Bu gece bir zengine sadaka verilmiş» diye konuştular. Bunu üzerine şöyle dedi: «Allahım! Hırsıza, zina eden kadına ve zengine verdiğim sadakadan dolayı sana hamdolsun.» (Daha sonra rüyasında) kendisine şu açıklama yapıldı: «Hırsıza sadaka vermen, belki onu bundan vazgeçirir. Zina eden kadına sadakan, belki bundan sonra zinadan uzaklaşıp iffetli kalmasını sağlar. Zengine verdiğin sadaka da ona bir ders olur ve o da artık yoksulları gözetip onlara Allah'ın kendisine verdiklerinden sadaka verir»."

2802- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yüksek el (veren el); alçak elden (alan elden) daha hayırlıdır. (Sadaka vermeye), bakmakla yükümlü olduğundan başla. En hayırlı sadaka, ihtiyaç dışındakinden verilen sadakadır. Kim (dilenmekten ve kötü işlerden kaçınmak suretiyle) iffetli davranmak isterse Allah onu iffetli kılar. Kim insanlardan müstağni olmak isterse Allah onu kimseye muhtaç etmez."

2803- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Yüksek el veren eldir, alçak el isteyenin elidir."

2804- Bir rivâyette: "Yüksek el (iffetli) çekingen (dilenmeyen) eldir."

2805- Nesâî, Târık el-Muhâribî'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Veren el, en yüksek eldir. (Sadakaya) bakmakla yükümlü olduklarından başla: Annen, baban, kız kardeşin, erkek kardeşin, sonra sırasıyla diğer yakınların."

2806- Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in yanındaydık. Bir adam elinde yumurta iriliğinde bir altınla geldi ve dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Bunu madende buldum ve sadaka olarak veriyorum, buyur! Bundan başka da hiçbir şeyim yok." Allah Resûlü ondan yüzçevirdi ve almadı. Sonra sağından gelip aynı şeyi söyledi, yine yüz vermedi. Sonra solundan gelip aynı teklifi yaptı, yine ondan yüz çevirdi. Sonra arkasından gelip yine aynı teklifi yapınca onu elinden alıp adama savurdu. Eğer isabet etseydi canını acıtır veya yaralardı. Sonra şöyle buyurdu:

"Sizden biri bütün malını getiriyor ve bu sadakadır diyor, sonra da oturup dileniyor. Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç dışında kalandan (zenginlikten sonra) verilen sadakadır."

2807- Enes (ra)'dan:

Ebû Talha, Medine'de en çok hurmalığı olan kişiydi. En sevdiği de Beyruhâ adındaki bahçesi idi. Mescidin karşısında bulunuyordu, Allah Resûlü (sav) oraya girip tatlı suyundan kana kana içerdi. "Siz **sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz**" meâlindeki âyet (Âl-i İmrân, 3/92) nâzil olunca, Ebû Talha şöyle dedi:

"Ey Allah Resûlü! Allah: «**Siz sevdiğiniz şeylerden harcayıncaya kadar gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz**» buyuruyor. Benim ise en kıymetli ve sevdiğim mülküm Beyruhâ'dır. Bu, Allah için bir sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve onun Allah katında bir âhiret azığı olmasını umuyorum. İstediğin ve münasip gördüğün yere katıver." Allah Resûlü (sav) cevaben şöyle dedi: "Ne hoş! İşte gerçekten kazançlı olan mal budur. Söylediklerini duydum. Bu bahçeyi yakınların arasında paylaştırmanı uygun buluyorum." Bunun üzerine Ebû Talha şöyle dedi: "Tavsiyeni yapacağım, ey Allah Resûlü!" Sonra da o bahçeyi akrabaları ve amcasının oğulları arasında bölüştürdü.

2808- Diğer rivâyet: "Onu yakınlarından olan fakirlere ver!" Bunun üzerine onu, kendisine benden daha yakın olan Hassân ile Übeyy b. Kâ'b'a verdi.

2809- Diğer rivâyet: "Ebû Talha onu kendi akrabalarına tasadduk etti. Übeyy ile Hassân onun akrabalarındandı. Hassân hissesini Muâviye'ye sattı. Bunun üzerine ona: "Ebû Talha'nın sadakasını (vakfını) mı satıyorsun?" denilince, şu cevabı verdi: "Ben bir ölçek hurmayı, bir ölçek dirheme satıyorum."

O bahçe, Muâviye'nin Cedîle'ye yaptırdığı köşkün yerinde idi.

2810- İbn Mes'ûd'un hanımı Zeyneb (r.anhâ)'dan:

Peygamber (sav), kadınlara "Sadakalarınızı bileziklerinizden olsa bile verin!" buyurduğu zaman, o (Zeyneb), (kocası) İbn Mes'ûd'a şöyle dedi: "Sen malı kıt bir adamsın. Peygamber (sav) de bize (yani kadınlara) sadaka vermemizi emretti. Ona bir sor bakalım, bunu (yani kocası için yaptığı harcama) size sarf etmem yeterli mi (yani sadaka sayılır mı)? Aksi halde başkasına vereyim." İbn Mes'ûd: "Haydi git de sen sor!" dedi. Bunun üzerine gitti. Baktı ki Ensâr'dan bir kadın da aynı mesele için Allah Resûlü (sav)'in kapısında bekliyor. Allah Resûlü (sav) (o zamanlarda) insanlarla görüşmekten kaçındığı için yanımıza Bilâl çıktı. Ona dedik ki: "Haydi git de Allah Resûlü'ne de ki: Kapıda iki kadın bekliyor ve sadakalarını kocalarına ve evlerindeki yetimlere verip veremiyeceklerini soruyorlar. Kim olduğumuzu da söyleme!" Bilâl gitti ve sordu. Allah Resûlü (sav) de: "Kimdir o iki kadın?" diye sorunca şu cevabı verdi: "Ensârdan bir kadın, diğeri de Zeyneb."

"Zeyneblerden hangisi?" diye sorunca, "Abdullah'ın karısı" dedi. Şöyle buyurdu: "Bu takdirde onlar iki ecir alırlar: Yakınlık (yani ilgilenme) ecri, diğeri de sadaka ecri."

2811- Ma'n b. Yezîd (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e babam ve dedemle birlikte biat ettim. Resûlullah beni nişanladı ve evlendirdi. O'na bir dava arzettim (bana hak verdi). Babam, sadaka olsun diye birkaç altın parayı çıkarıp adına tasadduk etmesi için mescidde bir adamın yanında bırakmıştı; (sonra adam bu altınları) bilmeden bana verdi. Onları getirince babam dedi ki "Bunların sana verilmesini kasdetmemiştim." Durumu hemen Allah Resûlü (sav)'e aksettirdim; şöyle buyurdu: "Ey Zeyd! Sen, niyet ettiğin sadakanın karşılığı olan sevabı aldın. Ey Ma'n! Senin de, aldığın sadaka parası senindir."

Rezîn'in ibaresi: "Beni evlendirip mehrimi de verdi."

2812- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kadın israf etmeksizin evin yiyeceğinden infak ederse, infak ettiğinin karşılığında kendisi ecir alır, ayrıca kazandığı için de kocası ecir alır. Bu malın bekçisi de aynı ecri alır. (Bunlar) o sevapları birbirlerinin ecrini eksiltmeksizin alırlar."

2813- Esmâ (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! (Kocam) Zübeyr'in getirip teslim ettiklerinden başka hiçbir param yok. Ne dersin, bundan tasadduk edebilir miyim?"

"Tasadduk et, sakın çömlekte para saklama! Saklarsan, Allah da sana karşı nimetini saklayıp tutar."

2814- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kadın kocasının malından emri olmaksızın infak ederse yarı sevabını kocası alır."

2815- Ebû Ümâme (ra)'dan:

Veda haccını yaptığı hutbesinde Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: "Kocasının izni olmadan, bir kadın kocasının evinden bir şey infak etmesin." Denildi ki: "Ey Allah Resûlü! Yiyecek de mi?"

"Evet, o, mallarımızın en değerlisidir" buyurdu.

2816- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir kadının kocasının izni olmadan bağışta bulunması caiz değildir."

2817- Diğer rivâyet:

"Nikah altında bulunan (evli) bir kadının kendi malında herhangi bir tasarrufta bulunması caiz değildir."

2818- Umeyr mevlâ Âbi'l-Lahm (ra)'dan:

"Mevlâm (efendim) et doğramamı emretti, bir yoksul geldi ona ondan yedirdim. Bunun üzerine efendim beni dövdü. Hemen gidip Allah Resûlü (sav) şikayet ettim. Onu çağırıp: «Neden onu dövdün?» deyince, «Ben emretmeden yemeğimi dağıtıyor» dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: «Bundan hâsıl olan sevap ikinizedir.»

2819- Ömer (ra)'dan:

"Allah yolunda bir adama bir at verdim. Ama adam, atı güzel kullanmayınca ondan ucuz bir fiyata satın almak istedim. Bunun üzerine gidip Allah Resûlü (sav)'e sorunca şöyle buyurdu: «Bir dirheme verse bile, onu sakın satın alma. Sadakanı da geri alma. Verdiğini geri alan, kusmuğuna dönen köpek gibidir»."

2820- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), yanımdayken evime bir dilenci girdi ve ona bir şey verilmesini söyledim. Sonra verilmesini istediğim şeyi getirtip ona baktım. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«Ey Âişe! Senin haberin olmadan evine bir şeyin girip çıkmamasını mı istiyorsun?»

«Evet.»

«Dur ey Âişe! Bu kadar hesapçı olma; yoksa Allah da sana karşı böyle hesapçı davranır» buyurdu."

2821- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Bir adam gelip Allah Resûlü (sav)'e şöyle dedi:

«Ey Allah Resûlü! Annem aniden öldü. Konuşabilseydi belki tasaddukta bulunacaktı. Böyle sanıyorum, acaba onun yerine bir şey verirsem, sevap alabilir mi?»

«Evet» buyurdu.

2822- Amr b. Avf (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslümanın sadakası, ömrü uzatır ve kötü ölümü önler. Allah onunla kibir ve övünmeyi giderir."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

2823- Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sadaka veren kimsenin sadakası kabirlerin ateşini söndürür. Kişi Kıyamet günü verdiği sadakanın gölgesinde olacaktır."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

2824- Onun ve Ahmed ile Ebû Ya'lâ'nın rivâyetleri:

"İnsanlar arasında hesap görülünceye dek herkes verdiği sadakanın gölgesinde olacaktır."

2825- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslüman olsun, kâfir olsun, herhangi bir kimse bir iyilikte bulunursa mutlaka karşılığını görür." Dedik ki:

"Ey Allah Resûlü! Müslümanı anladık peki kâfirin karşılığı ne olacaktır?"

"O, bir sadaka verirse, bir akraba ziyaretinde bulunursa Allah ona dünyada hem mal, hem de evlad verir. Âhirette vereceği azap da asıl azaptan aşağı olur" buyurdu, sonra şu âyeti okudu: **"Firavun ailesini, azabın şiddetlisine sokun!"** (Mü'min, 40/6)

2826- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kötü kralın yanındaki (fakirlere) ve

rilen sadakadan daha üstün bir sadaka yoktur."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

2827- Âişe (r.anhâ)'dan:

Koyun kestiler Allah Resûlü (sav), "Ondan ne kaldı?" diye sordu. Âişe "Ondan sadece omuz (but) kısmı kaldı. " deyince, şöyle buyurdu:

"Demek ki omuz (but) kısmı hariç, tümü kalmış."

2828- Ebû Zer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ashâbından kimi insanlar dediler ki:

"Ey Allah Resûlü! Zenginler bütün sevapları alıp götürdüler. Bizim namaz kıldığımız gibi namaz kılıyor, oruç tuttuğumuz gibi oruç tutuyorlar. Üstelik artan mallarını da zekât ya da sadaka olarak veriyorlar."

"Allah size de böyle bir imkan vermedi mi? Sizin de sadaka verme imkanınız vardır: Her tekbir bir sadaka, her hamd bir sadaka, her tehlil (=**Lâ ilâhe illallah**) bir sadakadır. İyiyi emretmek bir sadaka, kötüden alıkoymak da bir sadakadır. Birinizin hanımıyla münasebet kurmasında bile bir sadaka vardır" buyurdu.

Dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Birimiz hanımı ile cinsî ilişkide bulunduğunda ecir alır mı?"

"O, şehvetini haram yollardan giderdiği zaman günah almaz mı? İşte bunun gibi şehvetini helâlinde giderdiğinde bu onun için bir ecir olur" buyurdu.

2829- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları, Kıyamet gününde, kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı zaman, kendi gölgesinde gölgelendirecektir:

Adil hükümdar; Allah'ın ibadetinde büyüyüp yetişen genç; çıkıp tekrar dönünceye dek kalbi mescide bağlı olan kişi; buluştuklarında da ayrıldıklarında da Allah sevgisinde birleşip birbirini seven iki kişi; güzel ve mevki sahibi kadın kendisini çağırdığında: «Ben Âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım» diyen namuslu kişi; sağ elinin verdiğini sol eli bilemiyecek derecede verdiği sadakayı gizleyen kişi; kimsenin bulunmadığı yerde Allah'ı zikredip de gözleri dolu dolu olan kişi."

DİLENCİLİK, KANAAT VE BAĞIŞ

2830- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden biri dilenmeyi sürdürürse Allah'a kavuştuğunda yüzünde bir parça dahi et kalmaz."

2831- Semure b. Cundeb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Dilenmeler, birer tırmalamadır. Bunu yapan (dilenen) kimse yüzünü tırmalamış olur. İsteyen yüzünü (dilenmemekle) Allah'ın yarattığı üzere tertemiz bırakır, isteyen de bunu terkeder. Ancak kişinin yetkili birinden istemesi ve istemekten başka çaresinin kalmaması halleri müstesna."

2832- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birinin sırtında bir deste yükü odun taşıması, başka birisinden versin vermesin dilenmesinden daha hayırlıdır."

2833- Sevbân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bana, kimseden bir şey istemeye-

ceğine (dilenmeyeceğine) dair güvence verirse, ben de ona cenneti garanti ederim."

Sevbân: "Ben (ey Allah Resûlü!)" dedi ve kalan ömründe kimseden bir şey istemedi.

2834- Urve b. ez-Zübeyr (ra)'dan:

Hakîm b. Hizâm dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'den istedim, verdi; yine istedim, yine verdi; bir daha istedim, yine verdi. Sonra şöyle buyurdu:

«Ey Hakîm! Bu mal tatlı ve caziptir. Kim gerçek ihtiyaçtan dolayı ve kanaat ederek alırsa bereketini görür; kim de hırs ve aç gözlülük içinde alırsa bereketini görmez. Üstelik böyle kimseler, yiyip de doymayanlar gibi olur. Veren el, alan elden üstündür.»

Dedim ki: «Ey Allah Resûlü, Seni hak ile gönderene yemin ederim ki, senden sonra ölünceye kadar kimseden bir şey istemeyeceğim»."

—Nitekim sözünde durmuştur.— Ebû Bekr, onu vermek için çağırırdı da kabul etmezdi. Ömer de çağırırdı; Ömer'den de bir şey kabul etmezdi. Hatta Ömer şöyle demek zorunda kalmıştır: "Ey müslüman topluluğu! Sizi şâhit gösteriyorum. Ben bu ganimetten Hakîm'e hakkını vermek istiyorum, ama o kabul etmiyor." Hakîm, ölünceye kadar kimseden bir şey istememiş ve almamıştır.

2835- İbnü'l-Firâs'dan:

Babası, Allah Resûlü (sav)'e dedi ki:

"Ey Allah Resûlü (ihtiyaçlarımı başkasından) isteyeyim mi?"

"Hayır! İlle de bir şey istemen gerekiyorsa salih kişilerden iste!"

2836- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ihtiyacı olmadığı halde dilenirse, Kıyamet günü dilendiği şey, yüzünde bir yırtık, tırmık ya da yara-bere olduğu halde gelecektir."

"Ey Allah Resûlü! Muhtaç olunmayan miktar nedir?" diye sorulunca şöyle buyurdu: "Elli dirhem (gümüş) ya da onun kıymetinde bir altına sahip oluşu, muhtaç olmaması demektir."

2837- Ebû Dâvud, Sehl b. el-Hanzaliyye'den: (Allah Resûlü'ne) Dilenmeyi gerektirmeyecek kadar zenginlik nedir?" denilince, şöyle buyurdu: "Kişinin sabah-akşam yiyeceği miktarınca bir şeye sahip olmasıdır."

2838- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim malına mal katmak için dilenirse, kesinlikle bir ateş kıvılcımı istemiş olur. Artık ister çok istesin, isterse az istesin."

2839- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim kendine dilencilik kapısı açarsa Allah da ona ihtiyaç kapısı açar."

2840- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kırk dirhemi bulunduğu halde dilenen yüzsüzdür."

2841- Enes (ra)'dan:

Ensâr'dan bir adam Peygamber (sav)'e gelip bir şey istedi. Allah Resûlü (sav) sordu: "Evinde hiçbir şey yok mu?" "Bir bezimiz var; bir kısmını giyiyoruz, bir kısmını da yere seriyoruz. Bir de su içtiğimiz kabımız var" dedi. "Onları bana getir!" buyurdu. Adam onları getirip Allah Resûlü (sav)'e verdi. Allah Resûlü (sav) onları elinde tutup: "Bunları satın alacak kimse yok mu?" dedi. Bir adam: "Ben onları bir dirheme satın alırım" dedi. Allah Nebîsi (sav), iki kere, üç kere: "Daha fazla veren yok mu?" deyince, başka birisi: "Ben iki dirhem veririm" dedi. Böylece onları ona verdi; aldığı iki dirhemi de Ensârlı adama ve

rip "Haydi bir dirhemle çoluk çocuğuna yiyecek al, ötekiyle de bir balta al!" dedi. Allah Resûlü (sav) kendi eliyle baltaya sap yaptı ve: "Haydi git odun yap, sat ve bana onbeş gün görünme!" buyurdu.

Adam Peygamber (sav)'in tavsiyesini dinledi ve dediğini yaptı. Onbeş gün içinde on dirhem para kazandı. Paranın bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek aldı. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ona şöyle buyurdu: "Bu senin için, dilenip de Kıyamet günü yüzünde bir leke ile gelmenden daha hayırlıdır. Dilencilik ancak şu üç şey için caiz olur: Korkunç bir fakirliğe düçar olan, gırtlağına kadar borca batmış olan ve can yakıcı kan diyetini ödemeyi üstlenen."

2842- Tirmizî, benzerini Hubşî b. Cunâde'den nakletmiştir ki onda ilâve olarak şu geçer: "Kim malına mal katmak için dilenirse, Kıyamet günü bu malı, yüzünde bir tırmalanma ve cehennemde yiyeceği kızgın taşlar olarak gelir. İsteyen azla yetinsin, isteyen de (malını) çoğaltsın."

2843- Rezîn şu ekle zikretti: "Ben kişiye bir bağışta bulunurum da o, bunu koltuğunun altına alıp gider. Oysa (eğer layık değilse) bu, onun için ateşten başka bir şey değildir."

Ömer dedi ki: "Madem bir ateştir, neden veriyorsun?"

"Allah benim cimri olmamı istemez. Bunlar da benden istemeden duramazlar."

[Ahmed, Ebû Ya'lâ ve Bezzâr'ın buna şahitlik edecek Ebû Saîd'den bir rivâyetleri bulunmaktadır.]

2844- Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"At üstünde (salınarak) gelse de dilenenin hakkı vardır."

2845- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim fakirlik ve ihtiyaçla karşılaşıp da bunu insanlara anlatıp istekte bulunursa (yani dilenirse) Allah onun ihtiyaç gediğini kapatmaz. Kim bir ihtiyaçla karşılaşıp da derdini Allah'a açarsa, Allah ona er veya geç bir rızık verir."

2846- Ebû Dâvud'da geçen ibare: "Allah'ın onu bu durumdan kurtarması yakındır: Allah onu ya ölümle rahatlatır ya da ihtiyacını kısa sürede giderir."

2847- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah rızası için diyerek dilenip de kendisine verilmeyen kişi, insanların en kötüsüdür." Yine buyurdu ki: "Allah aşkına (diyerek) istemeyin! Bu tabiri sadece Allah'tan isterken kullanın!"

2848- Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah rızası için (diyerek) dilenen lanetlenmiştir. Hezeyan içinde istemedikçe Allah için (diyerek) isteyip de isteyene vermeyen de lanetlenmiştir."

2849- Alî (ra)'dan:

O, Arefe günü insanlardan dilenen bir adamı duydu.

"Böyle değerli bir gün ve mekanda Allah'tan başkasından istemekten nasıl utanmazsın?" dedi ve ona değnekle vurdu.

2850- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Müslüman olup kendisine yetecek kadar rızık verilip, Allah'ın verdikleriyle kanaat eden kişi gerçek kurtuluşa ermiştir.

2851- Abdullah b. Mihsan el-Hutamî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim yuvasında, emniyet ve sağlık içinde olup bir günlük yiyeceği de olursa, ona bütün dünya verilmiş gibi olur."

2852- Osmân (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âdemoğlunun şunlardan başka (temel) hakkı yoktur: Oturacağı ev, avretini örteceği bir elbise ve bir de katıksız ekmekle su."

Nadr b. Şümeyl der ki:

"(Arapça metinde geçen) 'Cilfu'l-hubz', katıksız ekmek demektir."

2853- Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Katımda gıpta edilen dostlarım şunlardır: maddî durumu zayıf, namazdan nasibini almış, Rabbinin itaatını güzel yapmış, gizli (insanların bulunmadığı) ortamlarda da O'na itaat etmiş, insanlar tarafından parmakla gösterilmemiş, rızkı kısıtlı, buna rağmen sabırlı mü'mindir." Sonra eliyle işaret etti: "Çabuk ölmüş, geride az mal bırakmış, ağlayıcıları da az olan insanlar."

2854- Yine aynı isnâdla: "Rabbim bana Mekke topraklarını altın olarak arzetti de şöyle dedim: «Hayır ya Rabbi! Bir gün tok olayım, bir gün de aç. Aç kaldığım zaman sana yalvarır, seni zikrederim; tok olduğum zaman da sana hamd ve şükrederim»."

2855- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Zenginlik çok mala sahip olmak değildir; asıl zenginlik gönül zenginliğidir (tok gözlülüktür)."

2856- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gerçek yoksul, bir veya iki lokma ya da bir veya iki hurma ile baştan savulan (dilenci) değildir; asıl yoksul, ihtiyacını giderecek bir şey bulamayan, kendisine sadaka verilmesinin zarureti (halk tarafından) bilinmeyen ve (buna rağmen) kalkıp insanlardan da dilenmeyen kimsedir."

2857- Bir rivâyette şöyle geçer: "Yoksul ancak (zaruretler içinde) iffetli kalıp kimseden bir şey isteyemeyendir. Dilerseniz şunu (âyeti) okuyun: **«Lâ yes'elûne'n-nâse ilhâfâ (=Onlar yüzsüzlük ederek insanlardan istemezler)»** (Bakara, 2/273)."

2858- Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e bir dilenci geldi. Ona bir hurma verilmesini emretti, almadı. Sonra başka birisi geldi; ona da bir hurma verilmesini emretti. Bunun üzerine adam şöyle dedi: "**Sübhanallah**! Allah Resûlünden bir hurma ha!" Bunun üzerine Resûlullah câriyeye dedi ki:

"Haydi Ümmü Seleme'ye git, (şöyle de) buna evdeki kırk dirhemi versin!"

2859- Ebû Ümâme (ra)'dan:

"Yoksullar yalan söylemiyorlarsa, onları geri çevirenler iflâh olmaz."

2860- Ebû Umâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz mal ve ahlâkça kendinden üstün birini gördüğü zaman, (üzülmesin, bir de) kendinden aşağı olana baksın."

2861- Rezîn'in rivâyeti:

"Dünyada durumu kendinizden aşağı olana; dinde ise kendinizden üstün olana bakın. Allah'ın size verdiği nimetlerine nankörlük yapmamanız için böyle yapmanız için daha yerinde ve uygundur."

Avf b. Abdillah b. Utbe dedi ki: "Zenginlerle düşüp kalkardım, gördüm ki benden daha üzüntülü kimse yok. Çünkü onların bineklerini kendiminkinden daha iyi, elbiselerini de kendiminkinden daha iyi bulurdum. Bu hadisi duyunca, fakirlerle arkadaşlık etmeye başladım, rahatladım."

2862- Atâ b. Yesâr (ra)'dan:

Peygamber (sav), hediye olarak Ömer'e bir şeyler gönderdi. Ancak Ömer kabul etmedi. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav): "Neden geri çevirdin?" diye sorunca, şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! «Kişi için hayırlı olan, kimseden bir şey almamasıdır» buyurmadın mı?" Allah Resûlü (sav) ona şöyle buyurdu:

"Bu dediğin dilenmek suretiyledir. Ancak dilenmeden olursa, Allah'ın kendisine ihsan ettiği bir rızıktır."

Bundan sonra Ömer dedi ki:

"Canım elinde olana yemin ederim ki, kimseden bir şey istemeyeceğim. Ama istemeden bana bir şey gelirse tereddüt göstermeden alacağım!"

2863- Buhârî, Müslim ve Nesâî, İbn Ömer'den, o da Ömer'den, dedi ki:

Allah Resûlü (sav), hediye olarak bana bir şey verir, ben de kendisine: "Bunu benden daha muhtaç olana ver!" derdim. O da şöyle buyururdu: "Onu al! Sana beklemeden ve istemeden bir şey gelirse al ve ondan faydalan! İstersen ye, istersen tasadduk et. Böyle olmayan malı ise canın çekmesin (isteme)."

2864- Süleym b. Mutayr'dan, o babasından, o da Peygamber (sav)'den duyan bir adamdan:

Vedâ haccında şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Bağışı, bağış olduğu sürece alın; ama Kureyş, saltanatı elde etme yarışına girip de, bağışı dininizden fedakârlık etmenize karşılık verilirse onu bırakınız (almayınız)!"

2865- Ebû'd-Derdâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sultanın -verdiği- mallar hakkında sordular; şöyle buyurdu:

"Allah'ın istemeden ve göz dikmeden, size verdiğini alın ve değerlendirin."

[Ahmed, kimliği belirsiz bir râvi kanalıyla.]

2866- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İmkânı olduğu için veren kişi, ihtiyacı olduğunda verileni kabul eden kimseden daha çok sevap kazanmaz."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2867- Enes (ra)'dan:

"Kişi, Allah Resûlü (sav)'e, dünyalık bir şeyi sırf O'na teslim etmek için gelirse, İslâm kendisine dünya ve içindekilerden daha sevimli olmadan akşama çıkmaz."

ORUÇ BAHSİ

ORUÇ VE RAMAZAN'IN FAZİLETİ

2868- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Âdemoğlunun her amelinin sevabı on mislinden yediyüze kadar katlanır. Allah buyurdu ki: "Ancak oruç müstesna. Çünkü o Benim içindir; onun mükâfatını ancak Ben vereceğim. Çünkü o (kul), şehvetini ve yemesini sırf Benim için terk eder. Oruçlunun iki sevinci vardır: Birinci sevinç iftar ettiği zaman, ikinci sevinç de Rabbine kavuştuğu zamandır. Oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha hoştur."

2869- Ebû Ubeyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Oruç, oruçluya yakışmayan şeylerle zedelenmedikçe (onun için) kalkandır."

2870- *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şu ek vardır:

Denildi ki: "Onu ne ile zedeler?"

"Yalan ve gıybetle" buyurdu.

2871- Ebû Ümâme (ra)'dan:

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Bana Allah'ın beni yararlandıracak olduğu bir şeyi emret!" şöyle buyurdu:

"Oruç tutmalısın, çünkü oruç gibi (bir ibadet) yoktur."

2872- Ukbe b. Âmir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah onu cehennemden yüz yıllık mesafe kadar uzaklaştırır."

2873- Utbe b. Abdillah es-Sülemî (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Allah yolunda farz orucu olarak bir gün oruç tutarsa Allah, onu cehennemden, yerler ve gökler arasındaki mesafe kadar uzaklaştırır. Kim de bir gün nâfile oruç tutarsa, Allah ondan cehennemi gök arası kadar mesafe uzaklaştırır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

2874- Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cennette **Reyyân** adında bir kapı vardır. Bu kapıdan oruçlular çağırılır. Kim oruçlulardan ise oraya girer, oraya giren asla susamaz."

2875- Zeyd b. Hâlid (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir oruçluya iftar verirse, oruçlunun ecri gibi —oruçlunun sevabından hiçbir şey eksilmeden— ecir alır."

2876- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Savaşın ki ganimet elde edesiniz; oruç tutun ki sıhhat bulasınız, sefere çıkın ki zengin olasınız!"

2877- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim Ramazan orucunu inanarak ve karşılığını sırf Allah'tan bekleyerek tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır."

2878- Ahmed şunu ekledi "İleriledeki günahları da."

2879- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ramazan ayı girdiği zaman cnnet kapıları açılır; cehennem kapıları kilitlenir; şeytanlar zincire vurulur."

2880- Tirmizî'de yer alan bir rivâyette: "Ramazanın ilk gecesi olduğu zaman, Cehennem kapıları kapanır, ve hiçbir kapısı açılmaz. Cennet kapıları açılır ve hiçbiri kapanmaz. Tellal şöyle seslenir:

Ey hayır isteyen gel, koş! Ey şer isteyen, (Kötülüklere karşı) kendini tut!" O ayda Allah'ın cehennemden azatlıları vardır. Bu, Ramazan bitinceye dek her gece gerçekleşir."

2881- Enes (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sordular: "Ramazan'dan sonra hangi oruç üstündür?"

Cevap verdi: "Ramazan'ı tazim etmek için Şa'bân (ayında tutulan) oruç."

"Hangi sadaka (zekât) daha üstündür?"

"Ramazan'da verilen sadaka (zekât) daha üstündür" buyurdu.

2882- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ayların efendisi Ramazan, saygı bakımından en üstün olan ay ise, Zi'l-Hicce'dir." [Bezzâr leyyin bir isnâdla.]

2883- Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her iftar vakti Allah'ın azatlıları vardır."

2884- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cennet yıldan yıla, Ramazan ayı için süslenir. Ve şöyle der:

«Allahım bizim için bu ayda kullarından bizde kalacak insanlar kıl!» Huriler de şöyle dua ederler: «Allahım! Kullarından bu ayda bize kocalar ihsan eyle!»

Kim bu ayda kendini muhafaza edip de içki içmez, iftira ve bühtânla bir mü'mini rahatsız etmez, hata ve günahlardan da sakınırsa, Allah ona her gece yüz tane huri verir, ayrıca ona altın, gümüş, yakut ve zebercedden bir köşk yapar. Bütün dünya bir araya getirilip de o köşke konsa, bir keçi bağlanacak kadar yer işgal eder.

Kim de Ramazan ayında içki içer, bir mü'mine iftira eder ya da günah ve kusur işlerse, Allah bir yıllık amelini zayi eder. Onun için Ramazan ayına karşı dikkatli olun. Zira o, Allah'ın ayıdır. O ayda aşırı davranmamanız gerekir. Tam on bir ay yiyorsunuz, içiyorsunuz her türlü nimet ve zevkten faydalanıyorsunuz, bari Ramazan'da kendinize çekidüzen verip kendinize gelin. Nefsanî arzu ve isteklerinizden uzak durun!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnâdında Ahmed b. Ebyad adlı bir râvi vardır.]

2885- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mekke'deki Ramazan, Mekke dışındaki bin Ramazan'dan daha faziletlidir."

[Bezzâr zayıf bir senedle.]

2886- Bilâl b. el-Hâris (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Medine'deki Ramazan Medine'den başka beldelerdeki bin Ramazan'dan daha hayırlıdır. Medine'deki bir Cuma, Medine dışındaki bin Cuma'dan daha hayırlıdır."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

2887- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her şeyin bir zekâtı vardır, bedenin zekâtı ise oruçtur. Oruç sabrın yarısıdır."

[İbn Mâce zayıf bir senedle.]

2888- Ümmü Umâre bn. Kâ'b el-Ensâriyye (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Oruçlunun yanında oruç tutmayanlar yemek yediklerinde, melekler onun için (sabrına karşılık) Allah'tan mağfiret dilerler."

2889- Büreyde (ra)'dan:

Peygamber (sav) Bilâl'e: "Ey Bilâl, yemek (yiyelim)" buyurdu.

"Ben oruçluyum" dedi.

"Biz rızıklarımızı yiyoruz. Bilâl'in rızkının fazlası cennettedir. Ey Bilâl! Oruçlunun kemiklerinin tesbih çektiğini, meleklerin de onun için yanında yemek yendikçe Allah'tan mağfiret dilediklerini biliyor musun?."

2890- Sinân b. Senne el-Eslemî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yemek yiyip şükreden, oruç tutup sabreden gibi sevap alır."

RAMAZAN AYINI TESBİT, TUTULACAK ORUÇ, NİYET VE İMSÂK

2891- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hilâli görünceye kadar oruç tutmayın, (bir sonraki) Hilâl'i görünceye kadar da orucu bozmayın. Şayet hava kapalı olursa günleri hesaplayın."

2892- Diğer rivâyette:

"(Bulutlu olduğu takdirde) ayı, otuz gün olarak hesaplayın."

2893- Buhârî, Müslim ve Nesâî, Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ayı gördüğünüz zaman oruç tutun ve onu gördüğünüz zaman orucu bozun! Şayet hava bulutlu ve kapalı ise otuz gün oruç tutun!"

2894- Nesâî ve Ebû Dâvud, Huzeyfe (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ayı görmedikçe veya günlerin sayısını tamamlamadıkça ayı öne alıp oruca başlamayın. Sonra (bir sonraki) ay görünceye veya sayı tamamlayıncaya kadar oruç tutun."

2895- İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir bedevî, Peygamber (sav)'e gelip: "Ben Hilâl'i gördüm" dedi.

"Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet eder misin?" diye sordu. "Evet" dedi.

"Muhammed'in O'nun Resûlü olduğuna şehadet eder misin?" diye sordu. "Evet" dedi.

Ondan sonra Bilâl'e hitâben: "Ey Bilâl! Halka ilan et de yarın oruç tutsunlar!"

2896- İbn Ömer (ra)'dan:

"İnsanlar Hilâli görmek için uğraştılar. Sonra ben, Resûlullah'a «Hilâli gördüm» diye haber verdim. Bunun üzerine O (sav), oruç tuttu ve insanlara da oruç tutmaları için emir verdi."

2897- Hüseyin b. el-Hâris el-Cedelî (ra), el-Hâris b. Hâtib (ra)'dan, dedi ki:

Allah Resûlü (sav), Hilâli görünce ibadet etmemizi (oruç tutmamızı) bize söyledi (emretti). Şayet göremezsek iki âdil şâhidin şehadet etmesiyle ibadet etmemizi emretti. (Hâris) şöyle dedi: "İçinizde Allah ve Resûlü'nü benden daha iyi bilen vardır."

İbn Ömer'i göstererek: "İşte bu, Allah Resûlü (sav)'den yana tanıklık yapmaktadır." O da şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav) bize böyle emretmiştir."

2898- Abdurrahman b. Zeyd b. el-Hattâb'dan, o da Peygamber'e nisbet eden bir sahâbiden: "(Hilâli) gördüğünüzde oruç tutun, (bir sonraki Hilâli) gördüğünüzde oruç bozun. Orucunuzu Hilâle göre ayarlayın. Şayet hava kapalı ise, o zaman ayı otuza tamamlayın. İki şahit (Hilâli gördüklerine dâir) şahitlik yaparlarsa oruç tutun veya oruç açıp bayram yapın!"

2899- Semure b. Cundeb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Her zaman) iki ay altmış geceye tamamlanmaz."

(Bezzâr) Dedi ki: "Bunun anlamı şudur: Bayram ayları olan Ramazan ve Zi'l-Hicce eksik olmazlar. Yani elli sekiz gün olmazlar buyuruyor."

2900- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle: "İki ay altmışı tamamlamaz."

2901- Ebû Bekre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hiç bir mukaddes ay, otuz gün ve otuz geceden eksik olmaz."

2902- Süfyân b. Atiyye b. Rabî'a es-Sekafî (ra)'dan:

"Sakîf'ten olan delegemiz Allah Resûlü (sav)'e gelerek Ramazan'ın yarısında müslüman oldular. Onlara emretti, beraber oruç tuttular. Geçen günleri kaza etmelerini emretmedi." [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

2903- Küreyb (ra)'dan:

Ümmü'l-Fadl beni bir işi için Muâviye'ye gönderdi. Şam'a geldim. İşini hallettim, Ramazan gelip çattı. Hilâl'i Cuma gecesi gördüm. Sonra ayın sonunda Medine'ye geldim. İbn Abbâs bana sordu: "Hilâl'i ne zaman gördünüz?"

"Cuma gecesi gördük."

"Sen gördün mü?"

"Evet. Ben de gördüm. İnsanlar da gördü. İnsanlar da, Muâviye de oruçlarını tuttular."

"Biz onu Cumartesi günü gördük. Hâlâ oruç tutuyoruz. Otuz günü tamamlayacağız yahut da Hilâli göreceğiz" deyince, kendisine şöyle dedim:

"Muâviye'nin görmesi ve oruç tutmasıyla yetinemez misin?"

"Hayır; Allah Resûlü (sav) bize böyle emretti."

2904- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Geçerli) oruç, (hep birlikte) tuttuğunuz gündeki oruçtur. (Geçerli) iftar, (hep birlikte) ettiğiniz gündekidir. (Geçerli) kurban, (hep birlikte) kestiğiniz gündekidir."

(Tirmizî) Şöyle yorumladı: "Yani oruca ve bayrama başlama cemaat ve halkın çoğunluğunun katılımı ile yapılmalıdır."

2905- İbn Ömer (ra)'dan:

(Allah Resûlü (sav))

"Biz okuma yazma ve hesap bilmeyen bir milletiz. Ay şöyle ve şöyledir" deyip (parmakları ile iki sefer kâh yirmi dokuz, kâh otuz çektiğini ifade etti) üçüncüsünde ise başparmağını yumdu. "Ay şöyle ve şöyledir." Yani otuz günde tamamlanır.

2906- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Biz Allah Resûlü (sav) ile yirmi dokuz gün oruç tuttuk. O'nunla tuttuğumuz oruç çoğu kez otuz gündü."

2907- Hafsa (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Fecirden önce oruca niyet etmeyen kimsenin orucu yoktur."

2908- Âişe (r.anhâ)'dan:

Bir gün Allah Resûlü (sav) yanıma geldi ve: "Yanınızda (yiyecek) bir şey var mı?"

diye sordu. Ben: "Hayır" deyince, "Öyleyse oruç tutacağım" dedi. Sonra başka bir gün geldi. Ona: "Bize hays (un ve yağla karışık hurma yemeği) hediye edildi" dedim.

"Onu getirin, oruçlu sabahladım" dedi ve sonra yedi.

2909- Diğer bir rivâyet: Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Oruçluyken yanıma girdin. Sonra hays yedin." "Evet ey Âişe! Bu, Ramazan orucunun dışında ya da Ramazan orucunun kazasının dışında nâfile orucu tutan, malının bir kısmını sadaka için ayırıp da, ondan istediğini verip istediğini de kendisine alıkoyan kimsenin (durumu) gibidir" buyurdu.

2910- Ümmü Hâni' (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in yanında oturuyordum. Bir su getirdiler, içti. Sonra bana da ikram etti; ben de içtim. Sonra dedim ki: "Ben bir günah işledim. Benim için Allah'tan mağfiret dile!" "Nedir o?" diye sordu:

"Orucumu bozdum."

"Bu tuttuğun bir kaza orucu muydu?"

"Hayır."

"Öyleyse sana zarar vermez" buyurdu.

2911- Diğer rivâyette: "Nâfile orucu tutan, nefsinin mutemedi ya da kumandanıdır; ister oruç tutar, isterse orucunu bozar."

2912- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim mecburen kusarsa orucunu kaza etmesin; ama kasten kusarsa, orucunu kaza etsin."

2913- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz: Kan aldırmak, kusmak ve ihtilam olmak."

2914- Ma'dân b. Talha, Ebû'd-Derdâ (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) kustu ve bunun üzerine orucunu bozdu." Bunu Sevbân'a anlatınca "Ebû'd-Derdâ doğru söylemiş, ben O'na abdest suyunu döktüm" dedi.

2915- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hem ihramlı, hem de oruçlu iken kan aldırırdı."

2916- İbn Ebî Leyla (ra)'dan, o da bir sahâbîden:

Peygamber (sav), ashâbına acıyarak (oruçlu iken) kan aldırmayı ve iftarsız peşpeşe oruç tutmayı yasakladı. Kendisine denildi ki: "Yâ Resûlallah, ama sen iftar etmeden peşpeşe birkaç gün oruca devam ediyorsun." Şöyle buyurdu: "Ben sahur vaktine kadar oruca devam ediyorum, ama Rabbim beni doyuruyor ve suya kandırıyor."

2917- Râfi' b. Hadîc (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kan alanın da, aldıranın da orucu bozulur."

2918- Ebû Dâvud, Sevbân ve Şeddâd b. Evs'ten bunun aynısını (Peygamber'e) nisbet ederek rivâyet etti.

2919- Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav): "Kan alanın da, aldıranın da orucu bozulur" dedikten sonra kendisi bizzat kan aldırmıştır.

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

2920- Abdurrahman b. en-Nu'mân b. Ma'bed (ra)'dan, o babasından, o da dedesinden:

"Peygamber (sav), uyku sırasında misk le kokulandırılmış sürme çekmeyi emretti

Ancak «Oruçlu olan bundan sakınsın» buyurdu."

2921- Enes (ra)'dan:

"Bir adam Peygamber (sav)'e gelerek: «Ey Allah Resûlü gözüm ağrıyor; (oruçlu iken) sürme çekebilir miyim?» diye sordu; «Evet» buyurdu."

2922- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), oruçlu günümde tertemiz başı taranmış olmamı vasiyet etti ve buyurdu ki: "Oruçlu gününde yüzü asık olma!"

[Taberânî zayıf bir senedle.]

2923- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) oruçlu iken hanımını öper ve severdi. Ama o şehvetine hepinizden daha hâkimdi."

2924- Diğer rivâyette:

"İkimiz de oruçlu iken beni öperdi."

2925-Diğer rivâyet:

"(Âişe'nin) dilini emerdi."

2926- Ömer (ra)'dan:

Oruçlu iken neşelenip (hanımımı) öptüm ve dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Bugün büyük bir kusur işledim."

"Oruçlu iken ağzını su ile çalkalasan bir şey olur mu?" diye sordu.

"Bunda bir sakınca olmaz. "

"Öyleyse bunda da bir sakınca yoktur" buyurdu.

2927- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e bir adam oruçlu iken hanımı ile sevişmesinin hükmünü sordu; ona müsaade etti. Derken başka birisi geldi ve aynı soruyu sordu. Ama ona yasakladı. Bir de baktık ki, müsaade ettiği kişi yaşlı, yasakladığı kişi delikanlı genç değil mi!"

2928- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, oruçluyu öpmek ve onunla sevişmekten menederdi."

2929- Âişe ve Ümmü Seleme (r.anhumâ)'dan:

Ebû Bekr b. Abdirrahman dedi ki: "Ebû Hureyre'yi vaaz ederken dinledim ve şöyle dediğini duydum: "Kişi cünüp olarak sabahlarsa o gün oruç tutmasın." Bunu babam (Abdurrahman b. el-Hâris')e anlattım; kabul etmedi. Bunun üzerine babam kalktı gitti, ben de onunla beraber gittim. Âişe ve Ümmü Seleme'nin yanlarına girdik. Her ikisine de aynı meseleyi sordu; şöyle dediler:

"Peygamber (sav) ihtilam dışında bir sebeple cünüp olur ve orucunu tutardı."

Sonra Mervân'ın yanına girdik. Abdurrahman bunu ona da anlattı. Mervân dedi ki: "Sana hiç beklemeden doğruca Ebû Hureyre'ye gitmeni ve söylediklerini kendisine iade etmeni emrediyorum." Bunun üzerine Ebû Hureyre'ye döndük ve (babam) Abdurrahman olanları ona anlattı. Ebû Hureyre şöyle dedi: "O ikisi mi sana bunu söyledi?" "Evet" cevabını verdi.

"Onlar bunu daha iyi bilirler" dedi. Sonra bu hususta söylediklerini Fadl b. Abbâs'tan duyduğunu söyledi ve: "Ben bunu el-Fadl'dan duydum; Peygamber (sav)'den duymadım" demeye başladı.

Daha sonra Ebû Hureyre bu hususta söylediklerinden geri adım attı.

2930- Diğer bir rivâyet: O ikisi dediler ki: "Allah Resûlü (sav), ihtilam olmadan cimâ etmek sûretiyle sabahladığı zaman oruç tutardı."

2931- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim oruçlu iken unutup yer, içerse orucunu tamamlasın. Çünkü ona Allah yedirmiş ve içirmiştir."

2932- Ebû Saîd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e unutarak yiyen veya içen oruçlunun hükmünü sordular. Orucunu kaza etmesini emretmeyerek şöyle buyurdu: "Bu, Allah'ın ona yedirdiği bir yemektir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2933- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Ramazan'da unutarak yer ya da içerse, ne kaza lazım gelir, ne de kefâret."

2934- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Ramazan ayına erişip de üzerinde kaza etmedik başka bir Ramazan orucu olursa, ondan (o Ramazan orucu) kabul olunmaz."

2935- Enes (ra)'dan:

Üzerimize dolu yağdı. Henüz çocuktum. (Babam) Ebû Talha dedi ki: "Ey Enes, bize o doludan ver!" Verdim, oruçlu olduğu halde yemeğe koyuldu. Bunun üzerine dedim ki: "Ey Ebû Talha, sen oruçlu değil misin?" "Bu yemek değildir, su da değildir, gökten inen bir berekettir. İçimizi onunla temizleriz" dedi. Hemen Peygamber (sav)'e gidip durumu bildirdim; bana "Amcandan al!" buyurdu.

[Ebû Ya'lâ ve Bezzâr leyyin bir isnâdla.]

2936- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Oruçlu) Eğer yalanı ve onunla ameli bırakmazsa, Allah'ın onun yeme içmeyi bırakmasına ihtiyacı yoktur."

2937- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Nice oruçlu vardır ki oruçtan nasibi, sadece açlık ve susuzluktur. Nice gece namaz kılan vardır ki, nasibi sadece uykusuzluktur."

2938- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kocası yanında olan kadın, onun izni olmadan (nâfile) oruç tutamaz."

2939- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz davet edildiği zaman icabet etsin. Oruçlu değilse yesin, oruçlu ise onlara dua etsin." (Râvi) Hişâm dedi ki: "Hadisteki «**felyusalli**», («namaz kılsın» değil) «dua etsin» demektir."

2940- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir haneye misafir olursa onların izni olmadan (nâfile) oruç tutmasın."

[Tirmizî hadisin münker olduğunu söyledi.]

2941- Süleyman (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim helâlinden oruçlu bir kimseyi yedirir, içirirse, melekler bütün Ramazan saatlerinde onun için istiğfar ederler. Cibrîl ise Kadir gecesinde onun için Allah'tan mağfiret diler."

2942- Bezzâr şu ilaveyi yaptı: "Gözyaşları ve kalp yumuşaklığı ile rızıklandırılır."

Dedim ki: "Oruçluya yedirecek bir şeyi yoksa."

"Bir parça ekmek, bir tadımlık süt, bir yudum su da mı bulamaz?"

SAHUR, İFTAR VE VİSAL (İFTAR ETMEDEN ARALIKSIZ ORUÇ)

2943- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sahura kalkın, çünkü sahurda bereket vardır."

2944- el-Mikdâm b. Ma'dîkerb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sahur yemeği yemelisiniz. Çünkü o, bereketli bir yemektir."

2945- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mü'minin sahur yemeği olarak hurma ne güzeldir!"

2946- Zeyd b. Sâbit (ra)'dan, dedi ki:

"Allah Resûlü (sav) ile sahur yemeği yedik, sonra namaza kalktık." Enes dedi ki: "(Zeyd'e) dedim ki: «Namaz ile sahur arasında ne kadar zaman geçti?»"

Şöyle dedi: "Elli âyet miktarı."

2947- Zir b. Hubeyş (ra)'dan:

Huzeyfe'ye dedik ki: "Allah Resûlü (sav) ile hangi saatte sahura kalktınız?"

"Bayağı aydınlıktı; ne var ki henüz güneş doğmamıştı" dedi.

2948- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sizden birini, Bilâl'in ezanı sahurundan alıkoymasın. Çünkü o, gece ezan okuyor, yahut sesleniyor ki, teheccüd kılanınız namazını bıraksın, uyuyanlarınız uyansın; şöyle aydınlanması da şafak değildir." Râvilerin bazıları dediler ki: "Avuçlarını bir araya getirip iki şehâdet parmağını uzatarak: «İşte böyle (aydınlanana kadar)» buyurdu."

Diğer rivâyette: "Yani fecir, genişliğine görünen aydınlıktır, uzunluğuna görünen aydınlık değildir."

2949- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphesiz Bilâl ezanı gece okuyor. Bu nedenle görme özürlü olan İbn Ümmü Mektûm ezan okuyuncaya kadar yiyin, için!" Görme özürlü olan İbn Ümmü Mektûm o kadar (geç ezan okurdu ki) kendisine "Sabah oldu! Sabah oldu!" denirdi.

2950- Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gece gelip gündüz gittiği ve güneş battığı zaman, oruçlu iftar eder."

2951- Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

Ramazan'da Allah Resûlü (sav) ile bir seferde idik. Güneş batınca şöyle buyurdu: "Ey Fülan! Haydi in de bize çorba hazırla!" Dedi ki:

"Ey Allah Resûlü, daha akşam olmadı." Yine şöyle buyurdu: "Haydi in de çorba hazırla!" İndi, çorba hazırladı. Allah Resûlü (sav) içti. Sonra eliyle işaret ederek: "Güneş buradan battığı zaman, gece buradan geldiği zaman, oruçlu iftar edebilir."

2952- Mâlik (b. Enes) (ra)'dan:

"Osmân (ra) zamanında akşama doğru hilâl göründü, ama Osmân hava iyice kararıncaya kadar iftar etmedi."

2953- Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar iftarı çabuk yaptıkça hayır üzere bulunurlar."

2954- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar iftar etmekte acele ettikleri sürece din üstün olmaya devam eder. Çünkü yahudi ve hıristiyanlar iftarı geç yaparlar."

2955- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah (Azze ve Celle) buyurdu: «Kullarım içinde en sevdiklerim, iftarı çabuk yapanlardır»."

2956- Mâlik b. Âmir Ebû Atiyye (ra)'dan:

Âişe'ye dedim ki: "Bizde Resûlullah'ın ashabından iki kişi var, birisi iftarda acele ediyor, sahurda ağır davranıyor; öbürü iftarı geç, sahuru ise erken yapıyor?"

Dedi ki: "Hangisi iftarı erken yapıp sahuru geç yapıyor?"

"Abdullah b. Mes'ûd" dedim. Dedi ki: "Allah Resûlü (sav) de böyle yapardı."

2957- Diğer rivâyette: Biri iftarı erken yapıyor, namazı da acele kılıyor. Diğeri iftarı geç yapıyor, namazı da geç kılıyor."

2958- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hurma bulan iftarını hurma ile açsın, bulamayan orucunu su ile açsın. Çünkü su temizdir."

2959- Ebû Dâvud'un rivâyeti: "Allah Resûlü (sav) namaz kılmadan önce birkaç yaş hurma ile; bulamazsa birkaç kuru hurma ile iftar ederdi. Kuru hurma da olmadığı zaman birkaç avuç su ile oruç açardı."

2960- Muâz b. Zühre (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) iftar ederken şöyle derdi: **"Allahümme leke sumtü ve alâ rızkıke eftartü (=Allahım Senin için oruç tuttum, Senin rızkınla orucumu açtım)."**

2961- İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav), iftar ettiği zaman şöyle buyururdu: "Susuzluk gitti, damarlar serinlendi ve inşaallah sevabı da kesinleşti."

2962- Âmir b. Rebî'a (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in oruçlu iken sayamayacağım kadar çok kez misvak kullandığını gördüm."

2963- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Oruçlu kimse, sabah-akşam ağzını misvaklayabilir."

2964- Habbâb (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Oruç tuttuğunuz zaman sabahleyin misvaklanın, akşamleyin misvaklanmayın! Akşamleyin dudakları kuru kalan hiçbir oruçlu yoktur ki Kıyamet günü iki gözü arasında bir nur olmasın."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

2965- İbn Abese (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in Ramazan'da ağzına dolu dolu su verdiğini, burnuna da dolu dolu su çektiğini gördüm."

2966- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), iftar etmeksizin peşpeşe oruca devam etmekten menederdi. Dediler ki:

"Ama sen iftar etmeden oruca devam ediyorsun?" Şöyle buyurdu: "Şüphesiz ben sizin gibi değilim; ben yedirilip içiriliyorum."

2967- Onun (Mâlik'in), Buhârî ve Müslim'in, Ebû Hureyre'den şu ek ile benzeri rivâyetleri vardır: Onların **visâl**den (yani iftar etmeden peşpeşe oruç tutmaktan) vazgeçmek istemediklerini gördüğünde; bir gün, sonra bir gün daha onlarla birlikte orucuna iftarsız devam etti. Sonra hilâli gördüler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Eğer hilâl görünmeseydi, size daha da artıracaktım (iftar etmemeyi sürdürecektim)." Sanki bu sözüyle **visâl**den vazgeçmek istemedikleri için onları azarlamak ister gibiydi.

2968- Buhârî ve Ebû Dâvud, Ebû Saîd'den:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İftarsız orucu sürdürmeyin! Herhangi biriniz iftarsız orucu sürdürmek istiyorsa bari sahur vaktine kadar sürdürsün."

"Ama sen (daha fazla) sürdürüyorsun?" dediler. Benzerini nakletti.

ORUCUN MÜSTEHAB YAHUT MEKRUH YA DA HARAM OLDUĞU GÜNLER

2969- Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Ramazan orucunu tutup da Şevval ayından da ona altı gün katarsa, tüm yıl oruç tutmuş gibi olur."

2970- Dârimî, Sevbân'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir ay oruç (onla çarpılınca) on ay eder; Altı gün de (onla çarpılınca) iki ay eder. Bunların yekünü bir yıl yapar."

2971- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta Ebû Hureyre'den bunun benzerini rivâyet etti; ancak Altı günün "bir bir ardınca" olmasını kaydetti.

2972- Hüneyde b. Hâlid'den; o da Peygamber (sav)'in eşlerinden bir hanımdan, dedi ki:

"Peygamber (sav), Zi'l-Hicce'den dokuz gün, aşûre günü, her (Arabî) aydan üç gün, ayın ilk pazartesisiyle perşembesinde oruç tutardı."

[Ebû Dâvud ve "Ayın ilk Pazartesisiyle iki Perşembesinde oruç tutardı" ibaresiyle Nesâî.]

2973- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in hiç (Zi'l-Hicce'nin) on gününde oruç tuttuğunu görmedim."

2974- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kendisini verip ibadet etmek için Allah'ın en sevdiği günler Zi'l-Hicce'nin on günüdür. Çünkü onun her gününün orucu bir yıla, her gecesinin kıyamı da Kadir gecesinin ihyâsına denktir."

2975- Tirmizî, Buhârî ve Ebû Dâvud, İbn Abbâs'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İçinde salih amelin bulunduğu günlerin, Allah katında en sevimli ve makbul olanı Zi'l-Hicce'nin on günüdür."

Dediler ki: "Cihad da mı bu kadar kıymetli değildir?"

"Cihad da bu kadar değerli değildir. Ancak kişi malı ile yola çıkar canı ile savaşıp da geri dönmeden şehit düşerse başka" buyurdu.

2976- Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Arefe gününün orucuna gelince, umarım o, Allah'ın izniyle sonraki bir yıllık ve önceki bir yıllık (günaha) kefâret olur."

2977- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ramazan'dan sonra en üstün oruç, Allah'ın ayı olan Muharrem ayında tutulan oruçtur. Farz namazlardan sonra en değerli ve üstün namaz gece yarısında kılınan (teheccüd) namazıdır."

2978- Alî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer Ramazan ayından sonra oruç tutacaksan, Muharrem (ayında) oruç tut. Çünkü o, Allah'ın ayıdır. Onda öyle bir gün vardır ki, o günde bir kavmin tevbesini kabul etmiştir. Yine o günde başka bir kavmin de tevbesini kabul eder."

2979- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir haram aydan üç gün; perşembe, cuma cumartesi oruç tutarsa ona altmış yıllık ibadet sevabı yazılır."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2980- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Ramazan orucu gelmeden, önce Aşûre orucu tutulurdu. Ramazan orucu nâzil (farz) olduktan sonra o günü (Aşure'yi) isteyen tuttu, isteyen tutmadı."

2981- Bir başka rivâyetinde: "O (Aşûre), Kâ'be'nin örtüldüğü gündür. Allah Resûlü (sav), Cahiliye devrinde o gün oruç tutardı, Kureyş de Cahiliye devrinde o gün oruç tutardı."

2982- Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Aşûre günü, Yahudilerin saygı gösterdiği ve bayram edindikleri bir gün idi. Bu sebeple Allah Resûlü (sav): "O gün oruç tutun!" buyurdu.

2983- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Medine'ye geldiğinde Yahudilerin Aşûre günü oruç tuttuklarını gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdiler:

"Bu salih bir gündür; çünkü o gün Allah, Musa ile İsrâiloğullarını düşmanlarından kurtarmıştır da (Musa) o gün oruç tutmuştur." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Ben Mûsâ'ya sizden daha evlâyım." Sonra kendisi o gün oruç tutmuştur; (ashâbına da) o gün oruç tutmalarını emretmiştir.

2984- Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Eslem'den bir adama emretti: "Haydi halka ilan et! Kim yemişse günün kalan kısmını oruçla geçirsin. Kim yememişse orucuna devam etsin. Çünkü bugün Aşûre günüdür."

2985- Abdurrahman b. Mesleme (ra)'dan, o da annesinden:

Eslem (kabilesi) Allah Resûlü (sav)'e geldi. Onlara buyurdu ki:

"Bugününüzü oruçla mı geçirdiniz?" "Hayır" dediler. "Gününüzün kalan kısmını tutun ve onu kaza edin" buyurdu.

[Ebû Dâvud. Yani Aşûre orucunu kastediyor.]

2986- Ebû Katâde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'ın Aşûre orucu ile önceki bir yılın günahlarını örteceğini ummaktayım"

2987- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Aşûre günü oruç tutup; o gün oruç tutulmasını da emredince dediler ki: "Ey Allah Resûlü! Bu, Yahudi ve Hıristiyanların saygı gösterdiği bir gündür." Şöyle buyurdu: "Gelecek sene inşaallah dokuzuncu günü oruç tutarım." Ama o gün gelmeden Allah Resûlü (sav) vefat etti.

2988- Rezîn'in lafzı şöyledir:

"Dokuzuncu ve onuncu günleri oruç tutmak suretiyle Yahudilere muhalefet ediniz!"

2989- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Aşûre orucunu tutun; ancak bir gün önce ve bir gün de sonra tutarak Yahudilere muhalefet edin." [Ahmed ve Bezzâr leyyin bir senedle.]

2990- er-Rebî' bn. Muavviz (r.anhâ)'dan:

"Aşûre gününün sabahı Allah Resûlü (sav), Ensâr köylerine şu haberi gönderdi:

«Kim bugün oruca niyet etmişse tamamlasın. Kim niyet etmemişse günün kalan kısmını oruçla geçirsin.»

Bundan sonra o gün oruç tutar, çocuklarımıza da tuttururduk. Onlara yün oyuncağı verirdik, bizden yemek istedikleri zaman ellerine oyuncağı verip oyalardık. Böylece orucu tamamlamalarını sağlardık."

2991- Ğalîle'den, o annesinden, o Emetullah bn. Rezine'den:

"Allah Resûlü (sav), Aşûre gününe önem verirdi. Hatta kendi çocuklarını ve Fâtıma'nın emzikte olan çocuklarını getirtip (çiğnediği hurmayı) ağızlarına kor, annelerine de şöyle derdi:

«Bunları akşama kadar emzirmeyin!» " [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle. Ebû Ya'lâ'nın da benzeri rivâyeti vardır.]

2992- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de metrûk bir râvi kanalıyla Abdülazîz b. Saîd'den, o da babasından mürsel olarak — Osmân b. Matar'a göre adı geçen Saîd sahabîdir—:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Recep büyük bir aydır. Allah o ayda sevapları katlar. Kim Recep ayında bir gün oruç tutarsa bir yıl oruç tutmuş gibi olur. Kim yedi gün tutarsa, ona cehennem kapıları kapatılır. Kim sekiz gün tutarsa ona sekiz cennet kapısı açılır. Kim on gün tutarsa Allah'tan ne dilerse mutlaka Allah ona verir. Kim de onbeş gün tutarsa, gökte bir münâdi şöyle seslenir: «Geçmiş günahların bağışlanmıştır. Haydi amele yeniden başla!» Kim daha çok oruç tutarsa Allah ona daha çok sevap verir.

Allah, Nûh (as)'ı Recep ayında gemiye bindirmiştir. O, o ay oruç tutmuş ve halka da oruç tutmalarını emretmiştir. Gemi onları tam yedi ay taşımış, nihayet Aşûre günü Cûdî dağında karaya oturtulmuştur. Nûh, beraberinde olan insanlar ve vahşi hayvanlar Aşûre günü Allah'a şükretmek için oruç tutmuşlardır.

İsrâîloğullarına deniz Aşûre günü ikiye bölünmüştür. Aşûre günü Allah Âdem'in tevbesini kabul etmiştir. Yûnus'un şehrindeki insanların tevbesini de Aşûre günü kabul etmiştir. İbrahim de o gün doğmuştur."

2993- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ramazan ayından sonra, Recep'le Şa'ban'dan başka hiçbir ayın orucunu tam tutmamıştır." [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

2994- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav) Recep ayında orucu yasakladı."

[İbn Mâce zayıf bir senedle.]

2995- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ramazan'dan başka tam ay oruç tutmamıştır.

O kadar oruç tutardı ki biri «vallahi galiba artık hiç oruç bozmayacak» derdi.

O kadar da tutmazdı ki biri «vallahi herhalde artık hiç oruç tutmayacak» derdi."

2996- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (o kadar uzun süre nâfile orucu) tutardı ki «artık devamlı oruç tutacak, artık devamlı oruç tutacak» derdik.

O kadar uzun süre de tutmazdı ki, «ar-

tık hiç oruç tutmayacak, artık hiç oruç tutmayacak» derdik.

Ramazan'dan başka tam ay oruç tuttuğunu bilmiyorum. Tümünü oruçsuz geçirdiğini de bilmiyorum. Vefatına dek bu böyle devam etti."

2997- Altı hadis imamının rivâyeti:

(Âişe) dedi ki:

"Allah Resûlü (sav), devamlı oruç tutardı, hatta «galiba hiç açmadan orucuna devam edecek» derdik.

O kadar da uzun süre tutmazdı ki «galiba artık hiç oruç tutmayacak» derdik.

Ramazan'dan başka tam ay oruç tuttuğunu hiç görmedim. Şa'ban ayından daha çok (nâfile) oruç tuttuğu bir ay da görmedim."

2998- Diğer rivâyet:

"Şa'ban dışında. Şa'ban'ın tümünü tutardı. Şa'ban'ın birkaç günü hariç hemen hemen hepsini tutardı."

2999- Diğer rivâyet:

"Oruç bakımından Allah Resûlü (sav)'in en sevdiği ay, Şa'ban ayı idi. O ay oruç tutar ve Ramazan'ı da ona birleştirirdi."

3000- Diğer rivâyet:

"Şa'ban'ın tümünü oruçla geçirirdi."

3001- Sünen ashâbının Ümmü Seleme'den rivâyeti:

Dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in Şa'ban ile Ramazan'dan başka iki ay ardı ardına oruç tuttuğunu görmedim."

3002- Üsâme (ra)'dan:

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü, hiçbir ayda Şa'ban ayı kadar oruç tuttuğunu görmedim."

Şöyle buyurdu:

"O, Recep ile Ramazan arasında insanların gafil oldukları bir aydır. O, amellerin Âlemlerin Rabbine yükseltildiği bir aydır. Onun için amelimin Rabbime oruçlu iken yükseltilmesini isterim."

3003- Üsâme (ra)'dan:

"O, haram aylarda oruç tutardı. Allah Resûlü (sav) ona şöyle buyurdu:

«Şevval ayının orucunu tut!» Ondan sonra haram ayların orucunu terk etti; bunun yanısıra ölünceye dek bir daha Şevval orucunu bırakmadı."

3004- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Pazartesi ile Perşembe günlerinin orucunu arzulardı."

3005- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ameller Allah'a Pazartesi ile Perşembe günleri sunulur. Amelimin ben oruçlu iken sunulmasını isterim."

3006- Hafsa (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), her ay şu üç gün oruç tutardı:

Pazartesi, Perşembe ve sonraki hafta Pazartesi günü."

3007- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ayın Cumartesi, Pazar ve Pazartesi günleri oruç tutardı.

Diğer ayın ise Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri orucunu tutardı."

3008- İbn Amr b. el-Âs'dan:

"Peygamber (sav), ona her Çarşamba ve Perşembe günü oruç tutmasını emrederdi."

3009- Müslim el-Kureşî (ra)'dan:

Ben sordum; ya da Allah Resûlü (sav)'e, bütün sene tutulan oruç hakkında soruldu. Şöyle buyurdu:

"Ailenin senin üzerinde bir hakkı vardır. O halde Ramazan ayını ve onu takip eden ayın orucunu tut; bir de her Çarşamba ve Perşembe günü oruç tut. Bu takdirde bütün yılın orucunu tutmuş olursun."

3010- İbn Milhân (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), **Eyyâm-ı Bîd** olan (Arabî) ayın onüç, ondört ve onbeşinci günleri oruç tutmamızı emreder ve şöyle buyururdu:

«O, tüm yılın orucu gibidir»."

3011- Muâze el-Adeviyye (ra)'dan:

O, Âişe'ye: "Allah Resûlü (sav) her ay üç gün oruç tutar mıydı?" diye sordu. "Evet" dedi.

"Hangi ayda tutardı?"

"Hangi ay olursa olsun aldırmazdı, tutardı" dedi.

3012- Ebû Katâde (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip "Nasıl oruç tutarsın?" diye sordu.

Bu sözünden dolayı öfkelendi. Ömer O'nun öfkelendiğini görünce şöyle dedi: "Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Peygamber olarak Muhammed'i kabul edip hoşnut olduk. Allah'ın gazabından da, Resûlünün gazabından da Allah'a sığınırız." Allah Resûlü'nün öfkesi dininceye dek bu sözünü tekrarladı. Ömer dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Bütün yıl süresince oruç tutan kimsenin durumu nedir?" Şöyle buyurdu: "O oruç da tutmamıştır iftar da etmemiştir." Sonra sordu:

"İki gün oruç tutup bir gün tutmayan kimsenin durumu nasıl olur?"

"Buna kimsenin gücü yeter mi?" buyurdu. Yine sordu:

"Gün aşırı oruç tutan kimsenin durumu nasıl olur?"

"İşte bu Dâvud'un orucudur" buyurdu.

"Bir gün oruç tutup iki gün tutmayanın durumu nedir?"

"Buna gücümün yetmesini çok isterdim" dedi. Sonra şöyle buyurdu:

"Her aydan üç gün oruçla beraber Ramazan'dan Ramazan'a oruç, bütün yıl oruç tutmak gibidir. Arefe gününün orucuna gelince, umarım Allah'tan ondan önceki yıl ile ondan sonraki yılda (işlenen günahlara) kefâret olur. Aşûre gününün orucuna gelince, Allah'tan o orucun ondan önceki yılda işlenen günahlara kefâret olmasını umarım."

3013- Diğer rivâyette:

Pazartesi gününün orucu hakkında sorulunca; şöyle buyurdu:

"O, benim doğduğum, Peygamber olarak gönderildiğim, ya da Kur'an'ın bana indirildiği gündür."

3014- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), her ayın ilk günlerinde üç gün oruç tutardı."

3015- Âmir b. Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Kışın oruç tutmak zahmetsiz bir ganimettir."

3016- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), iki günün orucunu yasakladı: Ramazan bayramının ilk günü ve Kurban bayramı günü."

3017- Mâlik (ra)'dan:

İlim ehlinin şöyle dediğini duymuş:

"Allah Resûlü (sav)'in yasakladığı günlerde oruç tutmamak şartıyla, ömür boyu oruç tutmakta herhangi bir sakınca yoktur. Yasaklanan günler: Mina günleri, Kurban bayramı günü ve bir de Ramazan bayramı günüdür. Bu da duyduklarımın en sevimlisidir."

3018- İbn Ezher'in azatlısı Ebu Ubeyd (ra)'dan:

Kurban bayramı günü Ömer'in, hutbeden önce namaz kıldığını gördüm.

Sonra şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in bu iki günde oruç tutmayı yasakladığını duydum. Ramazan bayramının ilk gününe gelince, o gün oruç tutmayacağınız gündür. Müslümanların bayramıdır. Kurban bayramı gününe gelince, o günde kurban etlerinden yiyiniz!"

3019- Süleyman b. Yesâr (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Teşrik günlerinde oruç tutulmasını yasaklamıştı."

3020- Nübeyşe el-Hüzelî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Teşrik günleri, yeme içme ve Allah'ı zikretme günleridir."

3021- Sıla b. Züfer (ra)'dan:

"Şa'ban veya Ramazan'da hangisinde olunduğu şüphe edilen bir günde Ammâr ile beraberdik. Önümüze kızartılmış bir koyun getirildi. Cemaatten biri: «Ben oruçluyum» diyerek geri çekildi. Ammâr ise şöyle dedi: «Kim bugün (şüpheli günde) oruç tutarsa Ebû'l-Kâsım (sav)'e âsi olmuştur'."

3022- Mâlik (ra)'dan:

"İlim ehlinin, farz oruca niyet edileceği zaman Şa'ban'dan mıdır yoksa Ramazan'dan mıdır diye şüphe edilen bir günde orucu yasakladığını duydum. (Ancak kişinin Hilâl'i) görmemesine rağmen tutup da sonra onun Ramazan olduğu meydana çıkarsa, oruca başlayan Hilâli görmediği için o günün orucu nafile sayılır, sonra (kişi) onu kaza eder. Şüphe edilen günün (doğrudan) nâfile olarak tutulmasında herhangi bir sakınca görmezlerdi."

3023- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şa'bân'ın onbeşinci günü oruç tutmayın."

3024- Ebu Dâvud, Tirmizî Buhârî, Müslim ve Nesâî merfû olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sakın biriniz Ramazan'dan bir veya iki gün önce oruç tutmasın, ancak daha önce oruçlu ise devam edebilir."

3025-İmrân b. Husayn (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bana: "Şa'ban'ın sonunu oruçla geçirmedin mi?" diye sordu. "Hayır" dedim. "Tutmadığın zaman (Ramazan'dan sonra) iki gün tut!"

3026- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Arafat'ta Arefe günü oruç tutmayı yasakladı."

3027- Meymûne (r.anhâ)'dan:

Halk, Arefe günü Allah Resûlü (sav)'in orucu hakkında şüphe ettiler. Vakfedeyken O'na bir bardak süt gönderdim. Onu içti ve insanlar da O'nu gördüler."

3028- İbn Ömer (ra)'dan:

Ona Arefe günü orucu hakkında sordular; dedi ki: "Allah Resûlü (sav) ile hacca gittim, oruç tutmadı. Ebû Bekr ile de hac yaptım, o da tutmadı. Ömer'le de hac yaptım, o da tutmadı. Osmân'la da hacca gittim, o da tutmadı. Ben de oruç tutmam; o orucu ne emreder, ne de yasaklarım."

3029- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Geceler arasında sırf Cuma gecesini ihya etmek için ayırmayın!

Günler arasından da oruç tutmak için yalnız Cuma gününü ayırmayın. Yalnız (o gün) birinizin tutmakta olduğu orucu rastlarsa başka."

3030- Abdullah b. Büsr es-Sülemî'den, o da kızkardeşi es-Sammâ'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cumartesi günü farz orucu dışında hiçbir oruç tutmayın. Biriniz üzüm kabuğundan veya ağaç çöpünden başka yiyecek bulamazsa dahi onları ağzına alıp çiğnesin (de o gün yine oruç tutmasın)."

(Ebû Dâvud) dedi ki: "Bu (hadîs) mensûhtur."

3031- Küreyb (ra)'dan:

Bazı insanlar beni Ümmü Seleme'ye, Allah Resûlü (sav)'in en çok hangi gün oruç tuttuğunu sormaya gönderdiler. Şöyle dedi:

"Cumartesi ile Pazar günü. O ikisi müşriklerin bayramlarıdır. Ben onlara muhalefet etmek isterim» buyurmuştur.

3032- Ebû Ümâme (ra)'dan:

"Kim Çarşamba, Perşembe ve Cuma günleri oruç tutarsa Allah onun için cennette bir köşk yapar. Öyle bir köşk ki dışı içinden, içi de dışından görünür."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

3033- Muhammed b. Abbâd b. Ca'fer (ra)'dan:

Beyt-i Şerif'i (Kâ'be'yi) tavaf ederken Câbir'e: "Allah Resûlü (sav), Cuma günü oruç tutmayı yasakladı mı?" diye sordum. "Bu Beyt'in Rabbi hakkı için evet" dedi.

3034- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in Cuma günü oruç tutmadığını pek az gördüm."

YOLCUNUN VE DİĞERLERİNİN ORUÇ TUTMAMASI, KAZA VE KEFÂRET

3035- Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Fetih yılı Ramazan'da Mekke'ye yönelerek yola çıktı. Kurâ'ul-Ğamîm denilen yere ulaşana kadar oruç tuttu; insanlar da O'nunla beraber oruç tuttular. Sonra bir bardak su istedi, insanların gözü önünde kaldırıp içti. Daha sonra bazı insanların oruç tuttuğu kendisine bildirilince, şöyle buyurdu:

"Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir."

3036- Buhârî, Müslim, *Muvatta'* ve Nesâî'nin İbn Abbâs'dan naklettikleri hadis:

"Allah Resûlü (sav), Kudeyd ile Usfân arasında bulunan Kedîd (kuyusuna) varıncaya kadar oruç tuttu. Orada orucunu bozdu. Ay çıkıncaya dek bir daha oruç tutmadı." Zührî dedi ki: "Allah Resûlü (sav), Ramazan'ın onüçüncü gecesinin sabahında Mekke'de oldu. (Resûllah'ın ashâbı) O'nun yeni davranışlarını izlerlerdi. O'nun son yaptığını bir muhkem – nâsih olarak görürlerdi."

3037- Diğer rivâyette:

"Medine'den çıkarken oruç tuttu, Kudeyd'e kadar bu böyle devam etti. Kudeyd'de orucunu bozdu. Mekke'ye kadar da böyle devam etti."

3038- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Fetih yılı Merru'z-Zehrân'a ulaştı. Bize düşmanla karşılaşacağımızı bildirdi ve oruç tutmamamızı emretti. Bu yüzden oruç tutmadık."

3039- Enes (ra)'dan:

"(Bir yolculukta) Allah Resûlü (sav) ile beraberdik; kimimiz oruç tutuyor, kimimiz tutmuyordu. Sıcak bir günde bir yerde

konakladık. Gölgelenenlerin çoğu elbiseliydi. Kimimiz de eliyle güneşten korunuyordu. Oruç tutanlar takatsiz düştü, tutmayanlar kalkıp çadır kurdular ve hayvanları suladılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: «Oruç tutmayanlar bugün sevapları alıp götürdüler».»

3040- Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav), bir seferde idi. İnsanların bir adamın başına üşüşüp gölge yaptıklarını gördü ve sordu: "Nesi var?" "Oruçlu" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Seferde oruç tutmanız iyi bir şey değildir."

3041- Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e soruldu:

"Seferde oruç tutmak, iyilikten midir?" "Seferde oruçlu olmak iyilikten değildir" buyurdu.

3042- Abdurrahman b. Avf (ra)'dan:

"Seferde oruç tutan, seferî olmayıp oruç tutmayan gibidir."

3043- Abdullah b. Ka'boğullarından olan Enes b. Mâlik (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, misafirden namazın yarısını kaldırdı, oruç tutmamasına müsaade etti. Çocukları hakkında (yetersiz beslenme sebebiyle bir endişeye düştükleri takdirde seferde emzikli ve hamile kadına oruç tutmama izni verdi."

3044- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile kimimiz oruçlu, kimimiz oruçsuz yolculuğa çıkardık. Ne oruç tutmayan oruç tutanı, ne de oruç tutan oruç tutmayanı kınamazdı. Kendinde kuvvet hisseden oruç tutardı ve bunu iyi karşılarlardı; kendini güçsüz hisseden oruç tutmazdı; bunu da iyi karşılarlardı."

3045- Âişe (r.anhâ)'dan:

Hamza b. Amr el-Eslemî, Allah Resûlü (sav)'e: "Seferde oruç tutayım mı?" diye sordu. Bu zat çok oruç tutardı.

Ona şöyle buyurdu: "İster tut, istersen tutma."

3046- Ebû Dâvud ve Nesâî, bizzat Hamza'dan yaptığı rivâyette:

O binek sahibiydi. Çoğu kez bineği üzerinde yolculuk yapardı. Bazen kış mevsimine rastlayıp kendini güçlü hisseder ve tehir edip kazaya bırakmaktansa seferde oruç tutmayı daha kolay bulurdu. Bu yüzden durumu Allah Resûlü (sav)'e sordu:

Şöyle buyurdu: "Ey Hamza, hangisini istersen onu yap!"

3047- Muhammed b. Ka'b (ra)'dan:

Ramazan'da Enes'e geldim. Yola çıkmak istiyordu; devesini hazırladım, yolculuk elbisesini giydi. Yemek getirtip yiyince kendisine:

"Bu sünnet midir?" diye sordum. "Sünnettir" dedi ve bineğine bindi.

3048- Mâlik (ra)'dan:

"Ömer, Ramazan'da yolculuklarından birinde iken, günün başında Medine'ye girebileceğini kestirdiği zaman oraya oruçlu olarak girdi."

3049- Mansûr el-Kelbî (ra)'dan:

Dihye b. Halîfe, Ramazan'da üç millik mesafe yol aldı. Sonra orucunu tutmadı. Bazı kimseler de onunla beraber oruç tutmadı. Diğerleri onların oruç tutmamalarını hoş karşılamadılar. Kasabasına döndü günde şöyle dedi:

"Vallahi ben gerçekleşmesini hiç beklemediğim bir işle karşılaştım. Çünkü birtakım insanların (seferde oruç tutmak sure tiyle) Muhammed (sav)'in ve ashâbının yo

lundan ayrılacaklarını hiç düşünmemiştim. Allahım, ne olur beni katına al!"

3050- Ubeyd b. Cübeyr (ra)'dan:

Ebû Basre el-Ğifârî ile beraber Füstâs'tan yola çıkan bir gemide idim. Ramazan'dı. Gemiye hareket emri verdi, henüz limandan çıkmadan bir sofra getirtip bana "Buyur" dedi. "Evleri görmüyor musun?" dedim. "Sen Allah Resûlü (sav)'in sünnetinden yüz mü çeviriyorsun?" dedi. Ca'fer rivâyet ettiği hadiste: (bu sözden sonra sunulan yemekten) yedi dedi.

3051- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her kim ruhsatsız ve hasta olmadığı halde Ramazan orucunu tutmazsa, bir yıl oruç tutsa bile onun (sevabını) elde edemez."

3052- Esmâ bn. Ebî Bekr (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) zamanında bulutlu bir günde (güneş battı zannıyla) orucu bozduk. Sonra güneş görünüverdi." Hişâm'a denildi ki: "Kaza ile emrolundular mı?" "Kazadan kurtulma yolu var mı?" diye cevap verdi.

3053- Nâfi (ra)'dan:

İbn Ömer derdi ki: "Bir hastalık ya da yolculuk dolayısıyla Ramazan orucunu tutamayan, Ramazan orucunu, günlerine ara vermeden ardı ardına tutup kaza eder."

3054- İbn Şihâb (ra)'dan:

Ebû Hureyre ile İbn Abbâs, Ramazan'ın kazasında ihtilaf ettiler. Birisi: "Aralıklı tutulur" derken diğeri "Aralıklı tutulmaz" dedi.

3055- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Üzerimde Ramazan orucundan borç olurdu. Allah Resûlü (sav) ile meşguliyetim sebebiyle kazasını ancak Şa'ban ayında yapabilirdim."

3056- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim üzerinde oruç borcu olduğu halde ölürse, onun namına o orucu velisi tutar."

3057- İbn Abbâs (ra)'dan: Dedi ki:

"Kişi Ramazan'da hasta olup da iyileşmeden ölürse, onların yerine fidye olarak yemek verilir. O, oruçları kaza etmek ona borç değildir. Eğer oruç adamışsa o zaman onun adına velisi kaza eder."

3058- İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir kadın dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Annem üzerinde adak orucu olduğu halde vefat etti, onun adına oruç tutabilir miyim?"

"Annenin bir borcu olup da sen onu ödeseydin yerini bulur muydu?"

"Evet."

"Öyleyse onun adına oruç tut!" buyurdu.

3059- Mâlik (ra)'dan:

İbn Ömer'e: "Kişi, başka kişi adına oruç tutabilir mi? Bir kimse, diğer kimsenin adına namaz kılabilir mi?" diye sorarlardı da, "Hayır" derdi.

3060- Âişe (r.anhâ)'dan:

Hafsa ile ben (nâfile) oruçluyduk. Bize bir yemek ikrâm edildi ve yedik.

Derken Allah Resûlü (sav) giriverdi. Hafsa, babası gibi cüretkârdı. Sözde benden önce davranarak: "Âişe ile ben nâfile orucu tutuyorduk, bize bir yemek ikrâm edildi, yedik. Orucumuzu bozduk" dedi. Bunun üzerine:

"Onun yerine bir gün kaza olarak oruç tutun" buyurdu.

3061- Âişe (r.anhâ)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelip helak olduğunu söyledi.

"Ne oldu?" diye sordu. "Ramazan'da hanımımla cinsî ilişki kurdum" dedi.

Peygamber (sav)'e farak denilen içinde hurma bulunan bir sepet getirildi. "Helâk olan adam nerede?" diye sordu.

"Benim" dedi. Bunun üzerine ona: "Haydi bunu tasadduk et!" buyurdu.

3062- Nesâî dışında Altı hadis imamı, Ebû Hureyre'den:

Peygamber (sav) ile otururken, aniden bir adam çıkageldi ve şöyle dedi: "Helâk oldum, ey Allah Resûlü!"

"Ne oldu?"

"Oruçlu iken hanımımla cinsî temasta bulundum."

"Azat edecek kölen var mı?"

"Hayır."

"İki ay ardı ardına oruç tutabilir misin?"

"Hayır."

"Altmış fakiri doyurma imkanın var mı?"

"Hayır."

"Otur öyleyse!"

Oturdu, biraz sonra içinde hurma bulunan bir sepet getirildi. Hemen sordu:

"Soru soran nerede?"

"Burada."

"Al bunu sadaka olarak dağıt!"

"Ey Allah Resûlü! Benden daha fakir kimse olabilir mi? —Medine'nin iki kara taşlığını kastederek— Vallahi bu iki yaka arasında bizden daha fakir bir hane yoktur" deyince, Peygamber (sav), azı dişleri görününceye dek güldü. Sonra şöyle buyurdu: "Haydi al bunu çoluk çocuğuna yedir!"

3063- Diğer rivâyette şu ek vardır: "Bir gün oruç tut ve Allah'tan bağışlanma dile!"

3064- Mâlik (ra)'dan:

"Enes oruç tutamayacak kadar yaşlandı ve orucu için fidye verdi."

3065- Mâlik (ra)'dan:

"İbn Ömer'e, hamile kadın, çocuğu hakkında (yeterli beslenememesinden) endişe ettiği takdirde oruç tutmayabilir mi?" diye soruldu.

"Oruç tutmaz. Her gün için Allah Resûlü (sav)'in müddü ile bir müd buğdayı onun yerine bir fakire verir" dedi.

3066- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim üzerinde bir aylık oruç borcu olduğu halde ölürse, onun için her gün bir yoksul doyurulur."

Ona göre hadisin İbn Ömer'e (mevkûf) olması daha sahihtir.

3067- el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan: Dedi ki:

"Her kimin bir Ramazan orucu borcu olup buna gücü yettiği halde diğer Ramazan'a kadar kaza etmezse, bir müd buğday miktarında her gün için bir yoksul doyurur, ayrıca orucu da kaza eder."

3068- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Ramazan'a erişip de üzerinde bir Ramazan orucu borcu olursa ve onu kaza etmemişse orucu kabul olunmaz. Kim üzerinde, kaza etmediği Ramazan orucundan bir şey olup da, nafile orucu tutarsa, o borç olan orucu tutuncaya kadar nâfile orucu kabul olunmaz."

3069- Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Ramazan'dan tutamadıklarını Zi'l-Hicce'nin on gününde kaza ederdi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de zayıf bir senedle.]

İTİKÂF, KADİR GECESİ VE DİĞER MESELELER

3070- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İtikâfa giren kişi, günahları hapsedip sevapların tümünü elde eden kişi gibi, kendisine sevap kazandıran kişidir."

[İbn Mâce, leyyin bir senedle.]

3071- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ölünceye kadar Ramazan'ın son on gününde itikâfa girerdi. O'ndan sonra hanımları da itikâfa girdiler."

3072- Diğer rivâyet: "Her Ramazan'da itikâfa girerdi. Sabah namazını kıldırdığında itikâf yaptığı yerine gelirdi. Âişe de itikâfa girmek için O'ndan izin istedi. Ona izin verdi ve mescidde kendisine bir çadır kurdu.

Hafsa bunu duyunca, o da bir çadır kurdu. Zeynep bunu duyunca o da bir çadır kurdu. Sabah namazından çıkınca dört çadır kurulduğunu görünce: "Nedir bunlar?" diye sordu. Durumu bildirdiler. Ondan sonra: "Onları buna iten nedir? İyi bir şey mi yaptığınızı zannediyorsunuz? Sökün şunları, bir daha görmeyeyim!" buyurdu. Bu yüzden Ramazan'da itikâfa girmedi. Şevval ayının son on gününde itikâfa girdi.

3073- Diğer rivâyet: "İtikâfa girmek istediğinde, sabah namazını kıldırır, sonra itikâf mahalline çekilirdi." Benzerini nakletti.

Ayrıca onda şöyle geçer: "Sabah namazını kıldırınca çadırları gördü ve şöyle buyurdu: "Bir (iyilik) mi istiyorlar?" Sonra kendi çadırının kaldırılmasını emretti. Ondan sonra Ramazan'da itikâfı bıraktı, sonra Şevvâl'in son on gününde itikâfa girdi."

3074- Diğer rivâyette: "Şevvâl'in yirmisinde" diye geçmektedir.

3075- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) her Ramazan'da on gün itikâfa girerdi, öldüğü yıl yirmi gün itikâfa girdi."

3076- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav), ilk sene Ramazan'ın ilk on gününde, sonra orta on gününde, sonra son on gününde itikâfa girmiş ve şöyle buyurmuştur: «Bana Kadir gecesi, onda (son on gün içinde) gösterildi, sonra unutturuldum.» Bundan sonra ölünceye dek son on günde itikâfa girmiştir."

3077- Enes (ra)'dan:"Allah Resûlü (sav), her yıl Ramazan'ın son on gününde itikâfa girerdi, bir yıl girmedi; ertesi yıl yirmi gün itikâfa girdi."

3078- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) mescidde aramızda itikâfa girerdi, sahanlığın aralıklarından başını uzatırdı ve ben de hayız olduğum halde başını yıkardım."

3079- Diğer rivâyet:

"Eve, ancak zarurî işleri için girerdi."

3080- Diğer rivâyet:

"İtikâfta iken hastanın yanına uğrar, fazla oyalanmadan hatırını sorardı."

3081- Diğer rivâyet: "İtikâfta olan için sünnet olan: Hasta ziyaret etmemesi, cenaze merasiminde bulunmaması, kadına dokunmaması, kadınla sevişmemesi ve önemli bir ihtiyaç hâricinde dışarı çıkmaması-

dır. Oruçsuz itikâf olmaz ve sadece cemaatle namaz kılınan mescidde itikâfa girilir."

3082- Safiyye (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) itikâftaydı; geceleyin O'nu ziyaret etmeye geldim. Bir süre konuştuk, sonra dönmek için ayağa kalkınca beni geçirmek için ayağa kalktı. O zaman meskeni Üsame'nin avlusundaydı. Ensâr'dan iki adam oradan geçiyordu. Allah Resûlü (sav)'i gördüklerinde hızlandılar. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Yavaş olun, o Huyey kızı Safiyye'dir." Onlar: "**Sübhanallah,** ey Allah Resûlü!" dediklerinde şöyle buyurdu: "Şeytan insanoğlunun kanının dolaştığı yerde dolaşır; ikinizin kalbine bir kötülük atmasından korktum." Ya da buna benzer bir şey söyledi.

3083- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav) itikâfa girdiğinde, tevbe direklerinin arkasına yaygısı serilirdi, ya da yatağı kurulurdu."

3084- İbn Ömer (ra)'dan:

Ömer dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Cahiliye devrinde, Mescid-i Haram'da bir gece itikâfta kalmayı adamıştım."

"Öyleyse o adağını yerine getir" buyurdu.

Diğer rivâyette: "Bir gün" olarak geçmektedir.

3085- Ebû Leylâ (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in hurma yaprağından yapılmış bir çadırda itikâfa girdiğini gördüm."

[Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

3086- Mâlik (ra)'dan:

Güvenilir ilim ehlinden birinin şöyle dediğini duymuş: "Peygamber (sav)'e kendisinden önceki insanların ömrü gösterildi. Uzun ömürlü olan o milletlerin işlediği amelleri işleyemiyecek olan ümmetinin ömürlerini kısa buldu. Bu yüzden Allah O'na bin aydan hayırlı olan Kadir gecesini verdi."

3087- Enes (ra)'dan:

Ramazan ayı girdi. Allah Resûlü (sav) buyurdu: "Bu ay gelip çattı. Onun içinde bin aydan hayırlı olan bir gece vardır. Kim onun (bu gecenin) hayrından mahrum olursa bütün hayırlardan mahrum olmuş olur. Onun (bu gecenin) hayrından mahrum olan, saadetten payı olmayan kimsedir."

3088- Yûsuf b. Sa'd (ra)'dan:

Bir adam Hasan b. Alî'ye, Muâviye'ye biat ettikten sonra kalkıp şöyle dedi: "Mü'minlerin yüzünü kararttın." Ya da: "Ey mü'minlerin yüzünün kararticısı!" dedi. O da şu cevabı verdi: "Beni kınama, Allah seni esirgesin! Allah Resûlü (sav)'e Ümeyye oğulları kendi minberi üzerinde gösterildi; ağrına gitti. Bu sebeple **İnnâ a'taynâke'l-Kevser** sûresi indi: «Yâ Muhammed, biz sana Kevser'i yani cenneteki nehri verdik.» Bir de kendisine **«İnnâ enzelnâhu fî leyleti'l-Kadri. Leyletü'l-Kadri hayrun min elfi şehrin»** sûresi indirildi: "Senden sonra Ümeyye oğulları buna (bin aya) mâlik olacaklar ey Muhammed!"

el-Kâsım b. el-Fadl dedi ki: "Biz (Emevîlerin iktidar müddetini) saydık ne fazla, ne de eksik tam bin ay çıktı."

3089- İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in ashâbından birtakım adamlara, (rüyalarında) Kadir gecesi (Ramazan'ın) son yedi gün içinde gösterildi. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

"Rüya(ları)nızın son yedi gün içinde (olduğuna dair) ittifak ettiğini görüyorum,

bu sebeple kim onu araştırmak isterse, son yedi gün içinde arasın."

3090- Diğer rivâyette: "Son on günün içinde arasın" olarak geçmiştir.

3091- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ile (Ramazan'ın) orta on gününde itikâfa girdik; yirminci gün olunca pılımızı pırtımızı alıp taşındık. Peygamber (sav) geldi ve şöyle buyurdu: «Kim taşınmışsa itikâf mahalline geri gelsin! Zira rüyamda bu gece kendimi su ile çamur arasında secde ederken gördüm.» İtikâf ettiği yere dönünce, gökyüzünü bulut kapladı ve yağmur yağdı. Onu hak ile gönderene yemin ederim ki, gökyüzü o günün sonunda hücum etti. Mescid o zamanlar tavansız bir çardak idi. Burnunda ve burnunun ucunda su ve çamur izleri gördüm."

3092- Diğer rivâyet: (Allah Resûlü) Ramazan'ın ilk on gününde itikâfa girdi. Sonra orta on gününde Türk çadırında itikâfa girdi. Kapısında bir hasır vardı.

Eliyle hasırı alıp çadırın kenarına koydu. Sonra başını çıkardı ve insanlarla konuştu; halk yanına yaklaştı. Buyurdu ki: "Ben Ramazan'ın ilk on günü itikâfa girip bu geceyi arardım. Sonra ayın ortasındaki on gününde itikâf yapmaya başladım. Bunun üzerine bana o gecenin son on günlerin içinde olduğu söylendi. İçinizden kim itikâfa girmek isterse girsin." Bunun üzerine cemaat de O'nunla birlikte itikâfa girdiler. Devamla şöyle buyurdu: "Şüphesiz bana (Kadir gecesi) tek gece olarak gösterildi. O gecenin sabahında sanki su ile çamur arasında secde ediyordum." Benzerini nakletti.

3093- Diğer rivâyet: Buyurdu ki:

"Ey cemaat! Bana Kadir gecesi bildirildi; size haber vermek için çıkmıştım, ancak davulu iki adam geldi, beraberlerinde şeytan da vardı. Onu (Kadir gecesinin hangisi olduğunu) unuttum. Bu nedenle onu Ramazan'ın son on gününde arayın; dokuzunda, yedisinde ve beşinde arayın!"

Dedim ki: "Ey Ebû Saîd, siz sayıları bizden daha iyi bilirsiniz!"

"Evet" dedi.

"Peki dokuzuncu, yedinci ve beşinci ne demektir?"

"Yirmi biri geçtiği zaman, onu takip eden yirmi ikidir. İşte dokuzuncu odur. Yirmi üç geçtiği zaman, onu takip eden yedincidir; yirmi beşi geçtiği zaman onu takip eden de beşincidir" dedi.

3094- Enes (ra)'dan:

el-Cühenî dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Bu ayda hazır bulunmaya gücümüz yetmemektedir. O nedenle bize Kadir gecesini söyle!" Şöyle buyurdu:

"Ayın son yedi gününe dikkat edin!"

"Buna gücüm yetmez."

"Kalan yedinci gecede ara. O, bu gecedir."

"Ey Allah Resûlü! Bu gece yirmi üçüncü gecedir ve kalan sekiz gecededir."

"İşte ay böyle eksilir. Kalan geceler yedidir" buyurdu. [Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.]

3095- Abdullah b. Üneys (ra)'dan:

O dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Kadir gecesini aradığın gece hangi gecedir?"

"O gece dışında insanların namazı terk edeceklerinden korkmasam sana o geceyi bildirirdim" buyurdu.

3096- Abdullah b. Üneys el-Cühenî (ra)'dan:

O Peygamber (sav)'e dedi ki: "Seleme oğullarından bir cemaat beni sana gönderdi; Kadir gecesini soruyorlar?" Buyurdu ki:

"Bu gece kaçıncı gecedir?"

"Yirmi ikinci gecedir" dedim.

"İşte o gece Kadir gecesidir" buyurdu. Adam dönüp gitti. Dedi ki: "Yahut bir sonraki gecedir. —Yirmi üçüncü (geceyi) kastediyor—"

3097- [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bana Kadir gecesi gösterilmişti, sonra unutturuldu. O gecenin sabahında sanki su ile çamur arasında secde ediyordum." (Râvi) dedi ki:

"Yirmi üçüncü gecede yağmur yağdı. Allah Resûlü (sav) bize namaz kıldırdı, namazdan ayrıldığında, alnında ve burnunda su ve çamur izleri vardı."

Abdullah b. Üneys, (yağmurlu gecenin) yirmi üçüncü (gece) olduğunu söylerdi.

3098- İbn Abbâs (ra)'dan:

Dedi ki: "Onu yirmi dördüncü gecede arayın!"

3099- Bilâl (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kadir gecesi yirmi dördüncü gecedir."

3100- Übeyy b. Ka'b (ra)'dan:

Ona denildi ki: "İbn Mes'ûd, yılın bütün gecelerini ihya eden Kadir gecesine rastlayabilir" diyor. Bunun üzerine şöyle dedi:

"Kendinden başka bir ilah olmayan Allah'a yemin ederim ki o, Ramazan ayının içindedir." —İnşaallah diyerek istisnasız yemin etti ve dedi ki:— "Vallahi ben o geceyi biliyorum. O, Allah Resûlünün bize ihyasını emrettiği yirmi yedinci gecedir ki belirtisi, o gecenin sabahında güneşin şuâsız bembeyaz doğmasıdır."

3101- Diğer bir rivâyet: "Peygamber (sav), bize şunu bildirmiştir: O (gece), sabahında güneşin şuâsız doğduğu gecedir. Saydık ve ezberledik. Vallahi İbn Mes'ûd da onun Ramazan'da ve yirmi yedinci gecede olduğunu da bilirdi. Ama, tembelleşir amel etmezsiniz diye size söylemek istememiştir."

3102- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bize Kadir gecesi hakkında şöyle buyurmuştu:

"Onu Ramazan'ın yirmi yedi, yirmi bir ve yirmi üçüncü gecelerinde arayın!" Sonra sükût etti.

3103- Ebû Bekre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Onu, kalan dokuzda, ya da kalan yedide, ya da kalan beşte, ya da kalan üçte yahut son gecede arayın!"

3104- İbnü'l-Müseyyeb (ra)'dan, dedi ki:

"Kim Kadir gecesi cemaatle namaz kılarsa, ondan büyük nasibini almış olur."

3105- Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Onu son on günde, tek gecelerde arayın; yirmi bir, yirmi üç, yirmi beş, yirmi yedi, yirmi dokuzuncu gecelerde, yahut son gecede arayın! Kim o geceyi iman ederek, karşılığını da ancak Allah'tan bekleyerek ihya eder, sonra (o gecenin manasına) uygun davranırsa, geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanır."

3106- Onun (Ahmed'in) şöyle bir rivâyeti de vardır: "Onun alâmeti: temiz ve dibi görünen denizin derinliğinde, parlak ve hareketsiz, ne soğuk, ne sıcak, ne de yıldızlardan uzak bir Ay. O gecenin sabahında doğan güneş ise sanki ışığı ve şuâsı olmıyan bir dolunay."

3107- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de, zayıf bir senedle, Vâsile b. el-Eskâ'dan rivâyet edip, şu ilaveyi yaptı:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"O gecede ne bulut, ne yağmur ve ne de rüzgâr olur."

3108- Ahmed ve Bezzâr, Ebû Hureyre'den merfûan nakletmişlerdir:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"O, yirmi yedinci ya da yirmi dokuzuncu gecedir. O gece melekler yeryüzündeki taşların sayısından fazla olur."

3109- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle ondan (Ebû Hureyre'den) merfû olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kadir gecesini; on yedi, ya da ondokuz, ya da yirmi bir, ya da yirmi üç, yahut yirmi beş, yahut yirmi yedi, yahut yirmi dokuzuncu gecelerde arayın."

3110- İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e Kadir gecesi hakkında sordular. Cevaben şöyle buyurdu:

"O, bütün Ramazan'ın içindedir."

3111- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav)'in yanında Kadir gecesi hakkında konuştuk; şöyle buyurdu:

"Hanginiz Ay'ın yarım kazan gibi doğduğunu hatırlar? (İşte Kadir gecesi o gecedir)"

3112- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Gecelerde bir saat vardır ki kim o saate rastlayıp da Allah'tan bir şey isterse mutlaka Allah ona isteğini verir. Bu isteği ister dünya ile ilgili olsun ister âhiretle fark etmez. Bu saat her gecededir."

3113- Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav)'i bir gece göremedik. Baktım ki Bakî' mezarlığında.

Şöyle buyurdu:

"Allah ve Resûlü'nün sana haksızlık edeceğinden mi korkuyorsun?"

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Hanımlarından birine gittiğini sanmıştım."

Buna şu cevabı verdi:

"Allah Teâlâ, Şa'ban'ın onbeşinde, dünya semasına iner. Kelb kabilesinin koyunlarının tüylerinin sayısından daha fazla insanın günahını bağışlar."

Rezîn'in rivâyetinde şu ilâve vardır: "Ateşi hak edenlerden."

3114- Ebû Mûsâ (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Şa'ban'ın onbeşinci gecesinde tecelli edip şirk koşan ve (müslümanlara) düşmanlık ederek kin besleyenler dışında tüm yarattıklarını bağışlar."

[İbn Mâce leyyin bir senedle.]

MENÂSİK (HACC FİİLLERİ) BAHSİ

HACCIN FAZİLETİ, VÜCÛBU, UMRENİN FAZİLETİ, SÜNNET OLUŞU, AREFE GÜNÜNÜN FAZİLETİ

3115- Âişe (r.anhâ)'dan:

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Cihadı amellerin en üstünü olarak görüyoruz. Biz de savaşmayalım mı?" Şöyle buyurdu:

"Sizin için en üstün ve en güzel cihad, mebrûr (kabul edilmiş) bir hac ve haya etmektir." (Âişe) dedi ki:

"Allah Resûlü (sav)'den bunu duydum duyalı haccı hiç bırakmıyorum."

3116- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Hac ile umreyi ardı ardına yapın! Çünkü bu ikisi günahları, körüğün demir, altın ve gümüşün pasını giderdiği gibi giderir. Kabul edilmiş haccın karşılığı ancak cennettir. Herhangi bir mü'min ihramlı olarak kaldığı zaman güneş battığında günahlarını da alıp götürür."

3117- Bezzâr, Câbir'den benzerini şu farkla rivâyet etmiştir:

"Onlar (hac ile umre), fakirlik ve günahları bertaraf ederler."

3118- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle Âmir b. Rebîa'dan:

"İkisini (hac ile umreyi) ardı ardına yapmak, ömrü ve rızkı artırır, fakirliği ve günahı, körüğün demir pasını giderdiği gibi giderir."

3119- Sehl b. Sa'd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Herhangi bir müslüman telbiye getirdiğinde, sağında, solunda bulunan taş, ağaç ve demirden yeryüzünde ne varsa hepsi birden telbiye ederler."

3120- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Umre, diğer umreyle arasında geçen günahlara kefârettir. Kabul olunan mebrûr haccın karşılığı ancak cennettir."

3121- Diğer rivâyette:

"Kim Allah için haccedip de (ihramlı iken) cimâ etmez ve günah işlemezse; annesinin doğurduğu günkü gibi günahlarından arınmış olarak döner."

3122- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan:

(Allah Resûlü (sav) buyurdu:

"Kim Mescid-i Aksâ'dan Mescid-i Harâm'a hac ve umreye niyet edip ihram giyerse, geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır. Ya da cennet onun için vâcip olur" — Râvi hadiste bunlardan hangisinin ifade edildiğinde şüphe etmiştir.—

3123- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim Beyt-i Şerîf'i elli kere tavaf edersе, annesinden doğduğu günkü gibi günahlarından arınır."

3124- İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Ensâr'dan Ümmü Sinan adındaki bir kadına şöyle dedi: "Bizimle haccetmene engel olan nedir?" (Kocasını kastederek) "Ebû Fülan'a ait olan iki su çeken deve. Kocası oğluyla beraber bir deve

ile hacca gitti. Diğeri arazimizi suluyor" dedi. Buyurdu ki: "Öyleyse Ramazan'da yapılan bir umre, (kaçırdığın) bir hacca ya da benimle yapılacak hacca bedeldir."

3125- Mâlik ve Ebû Dâvud, Ebû Bekr b. Abdirrahman'dan, o da Ümmü Ma'kil'e gönderdiği Mervân'ın elçisinden:

"Ebû Ma'kil, Allah Resûlü (sav) ile hacca gitti. Benim üzerime de hac vâcip olduğunu anladım." Bunun üzerine beraber (karı-koca birlikte) gittiler ve Allah Resûlü (sav)'in yanına girdiler. Dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Benim hac borcum var; Ebû Ma'kil'in genç bir devesi vardır." Ebû Ma'kil dedi ki: "Doğru söylüyor. Ama ben onu Allah yolunda vakfettim." Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "O deveyi ona ver! Üzerinde hacca gitsin! Bu da Allah yolu sayılır." Ebû Ma'kil hemen genç deveyi ona verdi. Kadın şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Artık yaşlandım; hastayım, acaba haccımın yerini tutacak başka bir amel var mıdır?" Şöyle buyurdu: "Ramazanda yapılacak umre haccın yerini tutar."

3126- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yaşlının, küçüğün, güçsüzün ve kadının cihadı: Hac ile umredir."

3127- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hacılar ve umreciler Allah'ın elçileridir; dua ettiklerinde kabul eder; mağfiret dilediklerinde onları bağışlar."

3128- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İhramlı bir kişi gününde kurban keser, telbiye getirirse o akşam güneş batarken günahları silinir ve annesinden doğduğu günkü gibi oluverir."

[İbn Mâce zayıf bir senedle.]

3129- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Âdemoğlu, Kurban bayramı günü Allah katında kan akıtmaktan daha sevimli bir amel işleyemez. Zira kestiği kurban, Kıyamet günü, boynuzları, kılları, tırnakları ile gelecektir. Kurbandan akan kanın damlası yere düşmeden Allah katındaki bir mekana düşer (Allah katında kabul olunur). Kurban kesmeniz sebebiyle gönülleriniz hoş olsun."

3130- Rezîn'in rivâyetinde şu ek yer almıştır: "Kurban sahibi için, her kılına karşı bir sevap vardır."

3131- İbn Ömer (ra)'dan:

Bir adam Allah Resûlü (sav)'e sordu: "Hacı kimdir?" "Saçı başı karışmış bir halde bu görevi ifâ eden."

"Hangi hac daha faziletlidir?" "**Acc** (yüksek sesle telbiye okunan) ve **sec** (kurban olarak deve kesilmiş) olanıdır."

"(Âyette geçen) Yol nedir?"

"Azık ve binektir" buyurdu.

3132- Büreyde (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Hacdaki harcamalar, Allah yolundaki harcamalar gibi bire yediyüz (sevap) getirir." [Ahmed ve Taberanî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta; isnâdında Ebû Zuheyr adlı bir râvi vardır.]

3133- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir hacı kesinlikle ve asla **im'âr** durumuna düşmez!" "**İm'âr** nedir?" diye sordular. Cevap verdi: "Yani asla fakir ve muhtaç olmaz."

3134- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kim hac yolculuğuna çıkıp da yolda ölürse, Kıyamete kadar hac sevabı yazılır.

Kim de gazi olarak çıkarsa ona da gazi sevabı yazılır."

3135- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Hacı olan kişi bağışlanır; hacının, kendisine Allah'tan rahmet dilediği kişi de bağışlanır."

3136- İbn Abbas (ra)'dan:

Dedi ki: "Ey oğullarım, Mekke'den yaya olarak hacca çıkın. Dönerken de yaya olarak dönün. Çünkü ben Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

"Binekle hacca giden kişi için, bineğinin her adım atışında yetmiş sevap vardır. Yaya giden hacının attığı her adım karşılığında yediyüz sevabı olur. Hem de harem sevabı." Denildi ki: "Ey Allah Resûlü, harem sevapları nedir?" "Bir sevabın yüzbin sevap olduğu sevaplardır" buyurdu.

3137- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kim bu Beyt'i (Kâbe'yi), haram kazançtan elde ettiği para ile ziyaret ederse, Allah'ın taatinin dışında olur. Böyle biri, hacca niyet edip ihrama bürünerek bineğinin üzengisine ayağını basıp devesini dehledikten sonra **«Lebbeyk Allahümme lebbeyk!»** derse, gökten bir münâdî şöyle seslenir: «Sana ne lebbeyk ve ne de sa'deyk olsun. Çünkü senin kazancın haramdır, azığın da haramdır. Bineğin de haramdır. Hiçbir sevap almadan günahları yüklenerek dön! Hoşuna gitmeyecek şeyle karşılaşacaksın.» Ama kişi helal para ile hac yolculuğuna çıkıp bineğinin üzengisine ayağını koyup, **«Lebbeyk Allahümme lebbeyk!»** derse, gökten bir münâdî şöyle nidâ eder: **«Lebbeyk ve sa'deyk.** Sana cevap verdim, seni kabul ettim; çünkü senin deven helâl, elbisen helâl, azığın da helâldir. Haydi büyük sevaplar elde ederek, hiçbir günaha girmeyerek dön. Seni sevinderecek şeyle karşılaşacaksın." [Bezzâr zayıf bir senedle.]

3138- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah Teâlâ buyuruyor: «Eğer bir kuluma sıhhat ve afiyet ihsan edip rızkını da bol verdiğim halde her dört yılda bir Bana gelmezse o gerçekten mahrumdur»."

3139- Ebû Saîd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) bize hitap edip şöyle buyurdu: "Ey Cemaat! Allah size haccı farz kılmıştır. Hacca gidin!"

Bir adam dedi ki: "Ey Allah Resûlü, her sene mi?" Sükût buyurdu. Adam üç kere aynı soruyu sorunca, şöyle buyurdu:

"Size söylemediklerimi bırakın. Soru sormayın; eğer «Evet» deseydim (hac her sene) vâcip olacaktı; siz de buna güç yetiremiyecektiniz. Sizden öncekileri, çok soru sormaları ve peygamberleri hakkında ihtilafa düşmeleri helâk etmiştir.

Onun için size bir şey emrettiğim zaman onu gücünüz yettiğince yapın! Bir şeyi de yasakladığım zaman ondan uzak durun!"

3140- Ali (ra)'dan:

"Ve lillâhi ale'n-nâsi hiccu'l-Beyti meni'stetae ileyhi sebîla (= Ona bir yol (imkân) bulabilenin Beyt'i haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır)" âyeti (Âl-i İmrân, 3/97) nâzil olunca, dediler ki:

"Ey Allah Resûlü! (Hac) her sene mi?"

"Hayır! Eğer «Evet» dersem her sene vâcip olur." Bunun üzerine Allah şu âyeti inzâl buyurdu: **"Ey iman edenler! Size açıklandığında hoşunuza gitmeyecek şeyleri sormayın."** (Mâide, 5/101)

3141- Ali (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Kim kendisini Beytullahi'l-harâm'a ulaştıracak binek ve azığa mâlik olup da haccetmezse, ister yahudi, isterse hıristiyan olarak ölsün (onun için fark etmez)." Çünkü Allah şöyle buyurmuştur: **"Oraya yol bulabilen insana Allah için haccetmesi gerekir."** (Âl-i İmrân, 3/97)

3142- Ebû Ümâme (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Her kimi, açık bir ihtiyaç, ya da zalim bir sultan, yahut alıkoyan bir hastalık (hactan) menetmediği halde hac yapmadan ölürse, artık ister yahudi olarak, ister hıristiyan olarak ölsün farketmez."

3143- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]"İslâm'da (gücü yettiği halde) hac yapmamak yoktur."

3144- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]"Kim hac yapmak isterse acele etsin."

3145- İbn Mâce, leyyin bir isnâdla şu ilâveyi yaptı: "Çünkü hastalanabilir, binek hayvanı kaybolabilir ve önemli bir işi çıkabilir."

3146- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Bir adam, Allah Resûlü (sav)'e dedi ki: "Hacca gitmem gerekiyor, öte yandan borcum da var." "Borcunu öde!" buyurdu.

3147- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Herhangi bir çocuk haccedip de sonra akıl baliğ olursa ona başka bir hac daha yapması gerekir. Herhangi bir bedevî haccedip de sonra hicret ederse, onun diğer bir hac îfâ etmesi gerekir. Herhangi bir köle haccedip de sonra azat olursa, ona da başka bir hac yapması icap eder."

3148- Câbir (ra)'dan:

Peygamber (sav)'e umre hakkında: "Umre vâcip midir?" diye sordular: "Hayır! Ancak umre yapmanız faziletli bir ameldir" buyurdu.

3149- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki: "Umre vâciptir."

3150- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

O **"Ve etimmû'l-hacce ve'l-umrete lillahi (=Başlamış olduğunuz hac ve umreleri tamamlayınız)"** âyetini (Bakara, 2/197) okurdu da sonra şöyle derdi: "Eğer (insanlara) güç geleceğini bilmeseydim, bu hususta Allah Resûlü (sav)'den bir şey duymadığım halde, umrenin vâcip olduğunu söylerdim."

3151- İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav)'den:

Malı bulunan evli bir kadının hacca gitmesine kocası izin vermemiş ve bu husus kendisine sorulunca şöyle buyurmuştu: "Kadın, kocasından izinsiz gidemez."

3152- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ammân adında bir yer biliyorum. Kenarında ya da cânibinde bir deniz bulunmaktadır. Oradan hacca niyet edip gitmek, başka yerden yapılan iki hacca bedeldir."

3153- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, Arefe günü kullarını ateşten azat ettiği kadar hiçbir günde (o kadar çok azat) etmez. O gün Allah yaklaşır, tecelli eder ve o kullarıyla meleklere karşı iftihâr edip şöyle buyurur: «Bu kullarım ne istiyorlar?»

3154- Talha b. Ubeydillah b. Kureyz (ra)'dan mürsel olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şeytan, hiçbir zaman ve hiçbir gün Arefe günü kadar küçük, bedbin ve öfkeli görülmemiştir. Çünkü o gün mü'minlerin üzerine rahmet inmekte ve Allah çok büyük günahları bağışlamaktadır. Bir de Bedir günü şeytan çok perişan ve bedbin olmuştur. Çünkü o gün Cibrîl, meleklere liderlik edip onları idare etmiştir."

3155- Abbâs b. Mirdâs (ra)'dan: Allah Resûlü (sav), ümmeti için Arefe akşamı, mağfiret edilmeleri hususunda dua etti de kabul edildi. Kendisine şöyle denildi:

"Zâlimlerden başkalarını bağışladım, çünkü onlardan mazlumların hakkını alacağım."

Bunun üzerine (Allah Resûlü) dedi ki:

"Ey Rabbim, dilersen Sen mazluma (hakkını) cennetten bir yer olarak verirsin; zalimi de bağışlarsın."

O akşam bu duası kabul edilmedi. Sabah olunca Müzdelife'de aynı duayı tekrarladı ve bu defa duası kabul edildi. Resûlullah sevinçten güldü ya da tebessüm etti.

Ebû Bekr ile Ömer dediler ki: "Annemiz babamız sana feda olsun bu saat gülünecek saat değildir, seni güldüren nedir, yâ Resûlallah? Allah seni sevindirsin."

Şöyle buyurdu: "İblis, Allah'ın benim duamı kabul edip ümmetimi bağışladığını görünce, bir avuç toprak alıp başına saçtı ve: «Vay halime vay!» diyerek üzüldü ve feryat etti.

Onun üzülüp feryat etmesi beni güldürdü." [İbn Mâce, meçhûl bir râvi kanalıyla.]

3156- Bilâl (ra)'dan:

Peygamber (sav) Müzdelife sabahı şöyle buyurdu:

"Ey Bilâl! İnsanları sustur!" Sonra şöyle buyurdu: "Allah size bu Müzdelife'nizde çok büyük lütuflarda bulundu; kötülerinizi iyilerinize bağışladı. İyilerinize ise dileklerini verdi. Haydi Allah'ın adıyla (Mina'ya) yürüyün!"

3157- Talha b. Ubeydillah b. Küreyz (ra)'dan mürsel olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Günlerin en üstünü Arefe günüdür. Arefe günü cuma gününe denk düşerse, cuma gününe denk düşmeyen yetmiş hacdan daha üstündür. En faziletli dua Arefe günü yapılan duadır. Benim ve benden önceki peygamberlerin söyledikleri en güzel söz şudur: **«Lâ ilahe illallahü vahdehu lâ şerîke leh (= Allah'tan başka ilah yoktur, birdir, ortağı yoktur)»**."

3158- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Arefe günü akşam olunca, Allah kalbinde hardal tanesi ve zerre kadar imanı bulunan herkesi bağışlar."

Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Bu yalnız Arafat ehline mi hastır?"

"Hayır; bilakis bütün mü'minleredir."

[Taberanî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

3159- Ubâde b. es-Sâmit (ra)'dan:

Peygamber (sav), Arefe günü şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Allah bugün sizlere büyük bir lütufta bulunmuştur, aranızdaki dargınlık ve haklardan başka bütün günahlarınızı bağışlamıştır. Kötülerinizi iyilerinize bağışlamıştır, iyilerinize de istediklerini vermiştir. Haydi (Mina'ya) yürüyün!"

Müzdelife'de toplandıklarında şöyle buyurdu:

"Allah salihlerinizi bağışladı, salih olmayanlarınızı da salih olanlarınızın bağışladı. Rahmet inip her yere yayılıyor. Sonra

mağfiret yeryüzüne dağılıyor, dilini ve elini koruyan her tevbekâr ondan nasibini alıyor. Şeytan ve askerleri Arafat dağında durup Allah'ın onlara karşı bu lütufkâr davranışını seyrediyorlar. Mağfiret inince, şeytan ve askerleri: «Eyvah vay halimize! Onları uzun zamandır saptırmaya uğraştık, günahlar işlettik, sonra mağfiret gelip onları sardı. Eyvahlar olsun!» diyerek büyük bir üzüntü ve telaş içinde oradan dağılırlar." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de adı belirtilmeyen bir ravi kanalıyla.]

3160- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şüphe yok ki Allah, Arafat ehline bol lütufta bulunur. Meleklere karşı onlarla iftihâr edip şöyle buyurur: «Ey meleklerim! Bakın şu kullarıma. Üstü başı perişan, bitkin ve yorgun dünyanın uzak yerlerinden kopup gelmişler, bana yalvarıyorlar. Ben de sizi şahit tutuyorum ki, onların dualarını kabul ettim. İsteklerini de iki kat verdim. Kötülerini iyi olanlara bağışladım; iyilerine de aralarında olan dargınlık ve hakları dışında istediklerini verdim.»

İnsanlar toplantı yerine gelerek vakfeye durup büyük bir rağbet ve istek içinde Allah'a yalvardıklarında ise şöyle buyurur: «Kullarım vakfeye durdular, büyük bir rağbet ve istekle Bana yalvarıyorlar. Şahit olun ki Ben onların dualarını kabul ettim. İsteklerini de iki kat verdim. Kötülerini iyilerine bağışladım, iyilerinin tüm isteklerini verdim. Aralarındaki alacak vereceklerine de kefil oldum»." [Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.]

3161- İbn Ömer (ra)'dan:

Mina mescidinde, Ensâr'dan bir adam ile Sakîf'ten bir adam Peygamber (sav)'e gelip şöyle dediler: "Ey Allah Resûlü! Sana soru sormak için geldik." Şöyle buyurdu:

"Dilerseniz, bana ne soracağınızı size bildireyim. İsterseniz ben susayım ve sizin sorunuzu dinleyeyim."

"Sen bize bildir!" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Ey Ensârlı! Sen, evinden çıkıp Beyt-i Harâm'ı ziyaret etmeni ve bu ziyarette elde edeceğini, tavaftan sonra kılacak olduğun iki rek'at namazı ve ondan elde edeceğini, Safa ile Merve arasındaki sa'yını ve ondan elde edeceğin sevabı, Arafat'taki vakfeni ve ondan elde edeceğini, şeytanı taşlayıp ondan ne elde edeceğini, kurban keseceğini ve ondan ne elde edeceğini, sonra başını tıraş edip ondan elde edeceğini, ondan sonra tekrar Beyt'i tavaf edip ondan ne elde edeceğini sormak için geldin."

"Seni hak ile gönderene yemin ederim ki bunun için geldim." Şöyle buyurdu:

"Evinden Beyt-i Harâm'ı ziyaret maksadıyla çıktığında Allah sana devenin attığı her adım karşılığında bir sevap yazar. Bir de günahını siler. Tavaftan sonra kıldığın o iki rek'at namaz, İsmaîl neslinden bir köle azat etmek gibidir. Safâ ile Merve arasındaki sa'yın yetmiş köle azat etmek gibidir. Arefe günü öğleden sonra Arafat'taki vakfeye gelince, o anda Allah Tealâ dünya semasına tecelli edip sizinle meleklere karşı iftihar edip şöyle buyurur: «Kullarım cennetimi ummak için dünyanın uzak köşelerinden kopup geldiler, yorgun ve bitkin düştüler. Eğer günahlarınız kumlar ya da yağmur damlaları sayısınca, deniz köpükleri adedince olsa bile bağışlarım. Haydi siz ve şefaatçi bulunduğunuz kimseler bağışlanmış olarak akın edin.» Taş atmana gelince, attığın her taş karşılığında işlediğin büyük günahlardan bir tanesi bağışlanır. Kurbanına gelince o, Rabbinin katında sana saklanmıştır. Başının tıraşına gelince, tıraş ettiğin her kıl karşılığında bir sevap alırsın, bir de günahın silinir. Ondan sonra Beyt-i Şerif'i tavaf etmene gelince; hiç günahın kalmaksızın tavaf edersin. Üstelik bir melek gelip

ellerini iki omuzun arasına koyar ve şöyle der: «Geleceğe ait işine bak, artık tüm geçmiş günahların bağışlanmıştır».»

[Bezzâr ve Taberanî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de.]

YOLCULUK VE ÂDÂBI, HAYVANIN ÜSTÜNE BİNMEK VE BİRİNİ TERKİSİNE ALMAK

3162- Kâ'b b. Mâlik (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Perşembeden başka günde çok az yolculuğa çıkardı."

3163- Sahr b. Vedâa el-Ğâmidî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allahım! Ümmetime, sabahın erken saatlerinde bereket ver!" "Bu sebeple, bir müfreze veya ordu gönderdiği zaman, onları gündüzün başında (sabahleyin) gönderirdi.

Sahr, bir tâcir idi. Ticaretini erkenden yapardı. Bu yüzden malı çoğalıp zengin oldu."

3164- İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav), Abdullah b. Revâha'yı bir müfrezeyle gönderdi. O gün Cumaya rastladı. Arkadaşları sabahleyin gitti, kendisi geri kaldı. (İçinden:) "Allah Resûlü (sav) ile namaz kılar, sonra arkadaşlarıma yetişip katılırım" dedi. Peygamber (sav) ile namaz kılınca, Allah Resûlü (sav) onu gördü ve sordu:

"Neden arkadaşlarınla erkenden gitmedin?"

"Seninle namaz kılıp sonra onlara katılmak istedim" dedi.

"Yeryüzündekilerin tümünü infak etsen, onların o erken çıkışlarındaki fazileti elde edemezsin" buyurdu.

3165- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eğer insanlar yalnızlığın (zararını) benim bildiğim gibi bilselerdi, bir süvari bile gece yalnız başına yola çıkmazdı."

3166- Saîd b. el-Müseyyeb (ra)'dan mürsel olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Şeytan bir kişiye, iki kişiye musallat olmak ister; ama sayı üç olunca, onlara bir şey yapamaz."

3167- Eslem (ra)'dan:

Bir yolculuğa çıktım. Döndüğümde Ömer bana: "Kiminle arkadaşlık ettin?" diye sordu.

"Bekr b. Vâil'den olan bir adamla arkadaşlık yaptım!" dedim. Şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duymadın mı: «Kardeşin Bekrî'ye güvenme!»" [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

3168- Amr b. Şuayb'dan, o da babasından, o da dedesinden:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Tek başına yola çıkan binekli bir şeytandır; iki binekli iki şeytandır. Üç binekli ise bir kâfiledir."

3169- Ebû Saîd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Üç kişi sefere çıktıklarında aralarından birini kendilerine lider yapsınlar."

3170- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Verimli (yeşil) arazilerde yolculuk yaptığınız zaman develere haklarını verin (yani otlatın). Çorak yerlerde yürüdüğünüz zaman ise süratli gidin ki ilikleri kurumasın. Gece konakladığınız zaman yoldan uzak durun

Çünkü orası geceleyin zararlı hayvanların ve zehirli sürüngenlerin uğrağıdır."

3171- Onun (Ebû Dâvud'un) Câbir'den benzeri rivâyeti vardır ki, onda şu ek yer almaktadır:

"Konak yerlerinde durmadan geçmeyin."

3172- Ebû Ya'lâ'da şu ilave ile benzerini nakletmiştir: "Bir kötülük ve korku ile karşı karşıya kaldığınızda hemen ezan okuyun. Ana yollarda namaz kılmayın. Çünkü oralar yılanların ve yırtıcı hayvanların barınağıdır."

3173- Abdurrahman b. Âiz (ra)'dan mürsel olarak:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah üç kimseyi sevmez: Harab olmuş evde konaklayan kişi. Sel yatağında konaklayan kişi. Hayvanını salıp da sonra koruması için Allah'a dua eden kişi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

3174- Enes (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yolculuğu gece yapın; zira yeryüzü gece dürülür."

3175- Ebû Sa'lebe el-Huşenî (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bir yerde konakladığında insanlar, dağ eteklerine ve vadilere dağılırlardı. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

«Dağ eteklerine ve vadilere dağılmanız, şeytandandır.»

Ondan sonra nerede konakladılarsa birbirlerinden ayrılmadılar; hep birlikte bir yerde yattılar. Hatta (o kadar birbirlerine yakınlardı ki) bir örtü üzerlerine örtülse hepsini içine alırdı, denildi."

3176- Ebû Katâde (ra)'dan:

"Peygamber (sav), bir yolculukta olup da gece bir yerde konakladığı zaman, sağ tarafına yatardı. Sabaha yakın bir yerde konakladığında, kolunu diker başını avucuna koyarak yatardı."

3177- Sehl b. Muâz el-Cühenî'den, o da babasından (ra):

"Allah Resûlü (sav) ile harbe çıktım. Konak yerinde insanlar birbirlerini sıkıştırdılar. Bu sebeple yolu kestiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bir münâdî gönderip: «Kim yerini daraltır, ya da yol keserse onun cihadı (sevabı) yoktur» diye nidâ ettirdi."

3178- Enes (ra)'dan:

"Bir yerde konakladığımız zaman, hayvanların yükü indirilmedikçe nafile namaz kılmazdık."

3179- Ebû Said (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile bir seferde iken bir adam devesinin üstünde sağa sola bakmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: «Kimin fazla bineği varsa, bineği olmayana versin, kimin fazla azığı varsa, olmayana versin.» Böylece pek çok malı saydı. O kadar ki bizden kimsenin kendi fazla malında bir hakkı bulunmadığına kanaat getirdik."

3180- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Muhacir ve Ensâr topluluğu! Kardeşlerinizden malları olmayan bazı kimseler var. O halde bir adam, bir adamı ya da iki adamı gözetsin, himayesine alsın." İçimizden kimin fazla bineği varsa ona iki kişi nöbetleşe bindirildi. İşte bir deveyi nöbetleşe binmek üzere böyle takip ediyorduk.

3181- Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), kafilenin gerisinde durur, (kafileye kavuşturmak için) zayıf hayvanı sürer, üzerindekini terkisine bindirir ve onlara dua ederdi."

3182- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kadının kölesiyle yolculuk yapması felâkettir."[Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

3183- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadının mahremi olmadan bir günlük yolculuk yapması helâl olmaz."

3184- Rivâyetlerindendir:

"Bir günlük mesafe, bir gecelik mesafe, bir **berîd** mesafe ve üç günlük mesafe."

3185- Buhârî ve Müslim, Ebû Saîd (ra)'dan:

"Kadın, kocası ya da mahremi olmadan iki günlük mesafeye yolculuk yapamaz."

3186- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Refakatinde köpek ya da çan bulunan insanların yanında melek bulunmaz."

3187- Diğer rivâyet:

"Çan, şeytanın çalgısıdır."

3188- Diğer rivâyet:

"Üzerlerinde (ya da eşyalarında) kaplan derisi bulunan kimselere melekler refakat etmez."

3189- Ebû Beşîr el-Ensârî (ra)'dan:

Ebû Dâvud dedi ki: "Bize, Ka'nebî, Mâlik'ten, o da Abdullah b. Ebî Bekr b. Hazm'-dan, o da Abbâd b. Temîm'den, o da Ebû Beşîr el-Ensârî (ra)'dan:

Yolculukların birinde, Allah Resûlü (sav) ile berabermiş. Allah Resûlü (sav) bir elçi göndermiş. —Abdullah b. Ebî Bekr diyor ki: Sanırım şöyle dedi:— İnsanlar geceliyecekleri yerdeydi. "Git onlara söyle; hiçbir devenin boynunda asılı yay kirişi bulunmasın, gerdanlık kalmasın hepsi kesilsin.".

3190- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Yolculuk azaptan bir parçadır. Sizleri yemekten, içmekten ve uyumaktan alıkoyar. Sizden biri seferde işini bitirince hemen ailesine dönsün."

3191- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Birinizin gurbette kalışı uzun sürerse geceleyin evine dönmesin."

3192- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Sakın kocası evde olmayan kadınların yanına girmeyin. Çünkü şeytan birinizin kanının dolaştığı yerde dolaşır." Dedik ki:

"Senin de mi?"

"Bende de; ancak Allah bana, ona karşı yardım etti de (şeytanım) müslüman oldu (ya da ondan kurtulurum)."

İbn Uyeyne der ki: (Arapça metinde geçen) "**esleme**"nin anlamı, "ondan kurtulurum" demektir. Çünkü şeytan müslüman olmaz. (Arapça metinde geçen) "**muğîbât**", **muğîbe**'nin çoğulu olup kocası evde bulunmayan, gurbette olan kadın demektir.

3193- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), seferden döndüğü zaman, sabaha kadar Muarres'te yatardı."

3194- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), onların geceleyin yolculuktan döndüklerinde hanımlarının yanına uğramalarını yasaklamıştı. Ama iki adam O'nun bu yasağına rağmen gece evlerine geldiler; ikisi de hanımlarının yanında yabancı bir adam buldu."

3195- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hacı olmak, umreye gitmek veya Allah yolunda savaşmak dışında gemiye binip denize açılmayın. Çünkü denizin altında ateş vardır, ateşin altında da deniz vardır."

3196- Mutarrif (ra)'dan, dedi ki:

"Deniz ticaretinde bir sakınca yoktur. Allah, Kur'ân'da mutlaka doğruyu zikretmiştir: **«Allah'ın lütfuyla rızık aramanız için, gemilerin onu yararak gittiğini görürsün. Belki artık şükredersiniz».**" (Fâtır, 35/12)

3197- Ebû İmrân'dan, diyor ki:

Câbir'e: "Siz Acemleri emrinizin altında tutar mıydınız?" diye sordum.

"Biz onları emrimizde tutardık. Bizlere bir köyden diğer bir köye kılavuzluk yaparlar, sonra onları salıverirdik."

3198- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İblisin azgın şeytanları vardır. Onlara şöyle der: Siz Hicaz'a gitmelisiniz ve oradaki mücâhitleri doğru yoldan saptırmalısınız!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir senedle.]

3199- Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), seferde sabah namazını kıldırdığı zaman yürürdü."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla.]

3200- Ebû Saîd (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Medine'den Mekke'ye ashâbıyla beraber yürüyerek hacca gitti.

(Yolda onlara) şöyle dedi: «Peştemallerinizi bellerinize bağlayın!» Ardından bazan hızlı, bazan da yavaş yürüdü." [İbn Mâce zayıf bir isnâdla.]

3201- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bir yük yüklendiğiniz zaman ağır davranın. Çünkü ayak bağlıdır, el de asılıdır."

3202- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Biriniz sefere çıkmak istediği zaman müslüman kardeşlerine selâm versin (onlarla vedalaşıp, onlara dua etsin). Çünkü onlar, duâlarına hayır duâlarını katarlar."

3203- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yolculuk yapın ki, sağlıklı ve güven içinde olun!" [İki rivâyet de zayıf isnâdla Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ına aittir.]

3204- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

Bir köle Peygamber'e (sav)'e gelip şöyle dedi:

"Ben hacca gitmek istiyorum." Allah Resûlü (sav) onunla yürüyüp uğurladı ve başını kaldırıp şöyle dedi:

"Allah seni takva ile azıklandırsın, seni hayra yönlendirsin. Üzüntünü gidersin."

Köle gidip döndüğünde yine Peygamber (sav)'e varıp selâm verdi. Bu defa ona şöyle buyurdu:

"Allah haccını kabul etsin, günahını örtsün. Harcadıklarını yerine ulaştırsın."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

3205- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Zeyd b. Hârise, Allah Resûlü (sav) evimdeyken ziyaretine gelip kapıyı çaldı. Allah Resûlü (sav) elbisesini çekerek onu karşıladı. Vallahi ne bundan önce, ne de sonra Resûlullah'ı açık görmedim. Onu kucaklayıp öptü."

3206- Şa'bî (ra)'dan:

Peygamber (sav), Ca'fer b. Ebî Tâlib'i karşıladı, bağrına basıp iki gözünün arasından öptü.

3207- İbn Ömer (ra)'dan:

Peygamber (sav), haccından dönüp Medine'ye geldiğinde, mescidinin kapısında devesini çökertti. Sonra içeriye girip iki rekat namaz kıldı. Sonra evine gitti.

Nâfi' dedi ki: "İbn Ömer de böyle yapardı."

3208- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mekke'ye geldiği zaman, kendisini Abdul Muttaliboğul-larının çocukları karşıladı, birini kucağına, diğerini de arkasına aldı."

3209- Diğer rivâyet:

"İkrime'nin yanında binek üzerine binen üçün en kötüsünden söz edilince, şöyle dedi: İbn Abbâs dedi ki:

«Peygamber (sav), Kusem'i bineğinin önüne, Fadl'ı arkasına; yahut Kusem'i arkasına, Fadl'ı önüne bindirmiş olarak geldi. Bunlardan hangisi en kötü, ya da en hayırlıdır?»"

3210- Abdullah b. Ca'fer (ra)'dan:

İbnü'z-Zübeyr ona dedi ki: "Hani hatırlıyor musun, ben, sen ve İbn Abbâs, Peygamber (sav)'i karşılamıştık da O bizi terkisine almış, seni bırakmıştı?"

"Evet" dedi.

3211- Müslim'in rivâyetinde ise: Abdullah b. Ca'fer, İbnü'z-Zübeyr'e: "Hatırlar mısın, hani ben, sen ve İbn Abbâs, Allah Resûlü (sav)'i karşılamıştık?" dedi. O da: "Evet, bizi hayvanına bindirmiş, seni bırakmıştı" dedi.

3212- Diğer rivâyet: "Peygamber (sav) seferden döndüğü zaman, ehl-i beytinden çocuklar tarafından karşılanırdı. Bir defasında yine seferden döndü de, hemen beni karşılamaya götürdüler. O da beni önüne aldı. Sonra Fatıma'nın iki oğlundan biri getirildi, onu da arkasına aldı. Biz, Medine'ye hayvan sırtında üç kişi olarak götürüldük." Ebû Dâvud'un da benzeri rivâyeti vardır.

3213- Seleme b. el-Ekva' (ra)'dan:

Peygamber (sav), Hasan ve Hüseyin alaca katırının sırtında; ben yularından çekerek onları Medine'ye kadar götürdüm ve onları sahanlığına soktum. Biri önündeydi, diğeri arkasında.

3214- Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in Usfân dönüşünde beraberindeydik. Huyey kızı Safiyye'yi terkisine almıştı. Devesi tökezledi ve beraberce düştüler. Ebu Talha gelip dedi ki:

«Ey Allah Resûlü! Allah beni sana feda etsin, bir şey oldu mu?»

«Hayır; bana bir şey olmadı. Ama kadına dikkat et!» Ebû Talha elbisesini çevirip yüzünü kapattı. Sonra elbisesini kadına örttü, kadın kalktı. Bineklerini düzeltip hazır vaziyete getirdi. İkisi de bindiler, biz de onlarla beraber gittik. Medine'yi görünce, Peygamber (sav) şöyle dedi: «Dönücüleriz, tevbe edicileriz, ibadet edicileriz ve ancak Rabbimize hamd edicileriz.» Medine'ye kadar hepimiz devamlı olarak bunu söyledik."

3215- Ebu'l-Melîh (ra)'dan:

O da bir adamdan:

Dedi ki: "Peygamber (sav)'in terkisindeydim. Hayvanın ayağı kaydı ve tökezledi. «Kahrolsun şeytan!» dedim. Şöyle buyurdu:

"«Kahrolsun şeytan» deme! Çünkü sen böyle dediğin zaman o, büyür; ev gibi olur ve: «Bu, benim gücümle olmuştur» der. Onun için sen «**Bismillah** (=Allah'ın adıyla)» de. O zaman sinek kadar küçülür."

3216- Abdullah b. Büreyde (ra)'dan, dedi ki: Babamın şöyle dediğini duydum:

Peygamber (sav) yürürken beraberinde merkebi olan bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Allah Resûlü! Haydi bin." Kendisi de geri durdu. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Hayır! hayvanın ön tarafına (binmeye) benden daha layıksın. Ancak orasını bana ayırma (nezaketinde bulunman) başka!."

Adam: "Öyleyse orasını sana bırakıyorum" dedi ve Allah Resûlü (sav) de ona bindi.

3217- Muhammed b. Hamza b. Amr el-Eslemî'den, o da babasından: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her devenin üstünde bir şeytan vardır; ona bindiğiniz zaman Besmele çekin. İşlerinizden geri durmayın."

3218- Ukbe b. Âmir (ra)'dan: [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yolculuğunda Allah'la başbaşa kalıp O'nu zikreden hiçbir binici yoktur ki melek onun arkasında olmasın. Bu duygudan yoksun hiç kimse de yoktur ki şeytan onun arkasında olmasın."

3219- Muâz b. Enes (ra)'dan: Peygamber (sav), develerinin üzerinde dikilip oturmayan bazı kimseler gördü ve onlara şöyle hitap etti:

"Onlara doğru binin, onları rahat bırakın. Onları yollarda ve çarşılarda konuşacağınız birer kürsü yapmayın. Nice sırtına binilmiş vardır ki Allah katında binicisinden daha hayırlıdır ve Allah'ı daha çok zikreder."

İHRAM MÎKATLARI, İHRAMDA HELALLER VE HARAMLAR

3220- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki: "Hac ayları, Şevvâl, Zi'l-Ka'de ve Zi'l-Hicce'nin on günüdür."

3221- Hişâm b. Urve (ra)'dan:

"İbnü'z-Zübeyr, Mekke'de dokuz yıl kaldı. Zi'l-Hicce girdiği zaman telbiyeye başladı; Urve de aynı şeyi yaptı."

3222- el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

Ömer dedi ki:

"Ey Mekke ehli, neden insanlar, üstü başı tozlanmış bir vaziyette geliyorlar da, siz başınız yağlanmış süslü püslü geliyorsunuz? Hilâli (Ay'ı) gördüğünüz zaman telbiyede bulunun!"

3223- Atâ (ra)'dan:

İbn Ömer, temettu haccı yapmak için geldiğinde, Terviye günü telbiyeye öğle namazını kıldıktan sonra başlar ve hayvanına binerdi.

3224- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Yalnız hac aylarında ihrama girmek sünnettendir."

3225- İbn Âbbas (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Medinelilere Zü'l-Huleyfe'yi, Şamlılara Cuhfe'yi, Necd ehline Karnu'l-Menâzil'i, Yemenlilere de Yelemlem'i mîkat yaptı ve şöyle buyurdu: "Her hac ve umre yapmak isteyen kimse

için işte bunlar, onların ve oradan gelen diğer kimselerin mîkatlarıdır. Onlardan başka olanların da mîkatı bulundukları yerdir. Mekkeliler de Mekke'de ihrama girerler."

3226- Diğer rivâyet: "Bunlar dışında olanlar bulundukları yerden ihrama girerler, Mekkeliler de Mekke'de ihrama bürünürler."

3227- İbn Mâce, Câbir'den benzerini rivâyet etti ki, onda şöyle geçer:

"Doğudan gelenler de Zât-ı Irk'da ihrama bürünürler." Sonra yüzünü (Doğu tarafındaki) ufka çevirip: "Allahım, onların gönüllerini (İslâm'a) yönelt!" buyurdu.

3228- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Medinelilere Zü'l-Huleyfe'yi, Şamlı ve Mısırlılara Cuhfe'yi, Iraklılara Zât-ı Irk'ı, Yemenlilere Yelemlem'i mîkat yaptı."

3229- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), doğululara Akîk'i mîkat yaptı."

3230- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, el-Fur'da ihrama girdi."

3231- Mâlik (ra)'dan, o da kendisine göre güvenilir (sika) birinden:

"İbn Ömer, İlyâ'dan hacca niyet edip ihrama girdi."

3232- Osmân (ra)'dan:

"O, kişinin Horasân ve Kirmân'da ihrama girmesini mekrûh gördü."

3233- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Mîkat yerini ihramsız olarak geçmeyin!"

3234- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e ihramlının ne giyeceği hususunu sordular, şöyle buyurdu: "İhramlı şunları giyemez: Gömlek, sarık, (başlıklı) elbise, şalvar, versle boyanmış elbise, za'feranla boyanmış elbise ve mest. Ancak nalın (terlik) bulamazsa, o zaman (mestleri) aşık kemiklerinden aşağıda olacak kadar onları kessin ve giysin."

3235- İbn Ömer (ra)'dan:

"O, Allah Resûlü (sav)'in kadınlara ihramlı iken şunları giymeyi yasakladığını duymuş: Eldiven, peçe, vers ya da za'feranla boyanmış giysi. Bunların dışında, istediği renk ve kumaştan elbise, şalvar, gömlek, mest giyebilir, bilezik de takabilirler."

3236- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişinin za'feranla boyanmış ve yıkanmış elbiseye ihram olarak bürünmesinde, eğer üstünde bir leke ve kir yoksa sakınca yoktur." [Ebû Ya'lâ ve Bezzâr zayıf bir isnâdla.]

3237- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'in hanımları ihramlı iken ellerine kına yakarlardı. Yine ihramlı iken sarı renk elbiseler giyerlerdi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

3238- Umeyme bn. Rukeyka (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav)'in hanımları başörtülerini vers ve za'feranla boyayıp ihrama bürünmeden önce alınlarına onları sararlardı."

3239- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim izar (belden aşağıyı giyilen etek) bulamazsa şalvar giysin. Kim nalın (terlik) bulamazsa mest giysin."

3240- Yahyâ b. Yahyâ'dan:

Mâlik'e Allah Resûlü (sav)'den nakledilen "İzar bulamayan şalvar giysin" hadisini sorana şöyle dediğini duydum:

"Bu rivâyeti duymadım. Şalvarın ihramlı olan kişi tarafından giyileceğini de bilmiyorum. Çünkü Allah Resûlü (sav), ihramlının şalvar giymesini yasaklamıştır. Bunu ihramlının giymesinin caiz olmadığı elbiseler arasında zikretmiştir. Mestin aksine şalvarı istisna edip ayırmamıştır."

3241- Ömer (ra)'dan:

O, Talha'nın sırtında ihramlı iken boyalı elbise gördü ve sordu: "Bu nedir?" Cevap verdi: "O boya sadece kerpiç (ya da kızıl toprak) boyasıdır." Bunun üzerine şöyle hitap etti:

"Siz ey halkın kendilerini örnek kabul edip uyduğu kimseler! Cahil bir adam üzerinde bu elbiseyi görürse: «Talha b. Ubeydillah ihramda boyalı elbise giyiyor» der. Ey cemaat sakın bu renkli ve boyalı elbiseleri ihramda giymeyin."

3242- Ya'lâ b. Ümeyye (ra)'dan:

Bir adam, Peygamber (sav)'e Ci'râne'de iken umre maksadıyla geldi. Sakalı, başı sarıya boyanmış sırtında da bir cübbe vardı.

Dedi ki: "Ey Allah Resûlü! Ben umreye niyetlenip ihrama girdim. İşte gördüğün gibiyim." Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

"Bu cübbeyi çıkart, sarı boyayı da yıka!"

3243- Diğer rivâyette: "Umrede hacda yaptığın gibi yap!" diye geçmektedir.

3244- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"O, ihramlının kuşak sarmasını mekrûh görürdü."

3245- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"İhramlı kişi, çenesinin üstünden itibaren başını örtemez."

3246- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Binekliler, biz Allah Resûlü (sav)'in yanında ihramlı iken yanımızdan geçerlerdi. Bizi geçerlerken herbirimiz başının örtüsünü başından yüzüne indirirdi. Binekliler geçtiğinde yine açardık."

3247- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e, ihrama girmeden ve (çıktıktan sonra) Kurban bayram günü Beyt-i Şerif'i tavâf etmeden önce içinde misk bulunan bir kokudan sürerdim."

3248- Diğer rivâyette şu ibare yer almıştır. "Veda haccında **zerîre** denilen koku ile."

3249- Diğer rivâyet:

İbnü'l-Münteşir der ki: "İbn Ömer'e, kokulanıp da sonra ihrama giren kişi hakkında sordum; şu cevabı verdi:

«İhramlı iken kokulanmaktan hoşlanmam. Katrana bulanmam, benim için bunu yapmamdan daha iyidir.» Âişe'nin yanına girdim, onun (İbn Ömer'in) söylediklerini bildirince, şöyle dedi:

«Allah Resûlü (sav)'e, ihrama girerken koku sürdüm, kadınlarını dolaştı sonra ihrama büründü. Koku üzerinden yayılıyordu»."

3250- Diğer rivâyet:

"Üç gün sonra Allah Resûlü (sav)'in saç ayrımındaki miskin pırıltısını hâlâ görür gibiyim."

3251- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile Mekke'ye doğru yola çıkardık. Alnımızı **sükk** denilen bir koku ile kokulardık. Sonra ihrama girerdik. Birimiz terlediğinde o koku yüzüne akardı. Allah Resûlü (sav) de onu görür, menetmezdi."

3252- Ömer (ra)'dan:

O, Şecere denilen bir yerde iken bir koku hissetti. "Bu koku kimden geliyor?" diye sordu. Muâviye: "Benden" dedi. "Allah aşkına senden mi?" diye sorunca, şu cevabı verdi: "Ey Mü'minlerin emiri! Bu kokuyu bana Ümmü Habîbe sürdü." Ömer "Allah aşkına git onu yıka!" dedi.

3253- İbn Ömer (ra)'dan:

O, Cuhfe'de ihramlı olarak ölen oğlu Vâkıd'ı kefenledi ve başı ile yüzünü örttü. Şöyle dedi: "Eğer ihramlı olmasaydık ona koku sürerdik."

3254- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ihramlı iken kokusu olmayan bir yağla yağlanırdı."

3255- Rezîn'in lafzı: "**Mukattat** olmayan (reyhanla kokulandırılmamış) bir yağ ile yağlanırdı.

Kat: "Yağı reyhanla kokulandırmaktır."

3256- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"İhramlı kişi, reyhan koklayabilir, aynaya bakabilir, yediği zeytin yağı ve tereyağıyla tedavi olabilir."

3257- Abdullah b. Huneyn'den:

İbn Abbâs ile Misver b. Mahrame, Ebvâ denilen yerde ihtilâf ettiler. İbn Abbâs dedi ki: "İhramlı kimse başını yıkayabilir."; Misver b. Mahrame ise: "Yıkayamaz" dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs beni Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. Baktım ki o, iki direk arasına gerilmiş bir perde arkasında yıkanıyor. Ona selâm verdim. "Kim o?" diye sordu.

"Ben, Abdullah b. Huneyn'im, İbn Abbâs beni sana gönderdi ve «Allah Resûlü (sav) ihramlı iken başını yıkar mıydı?» diye sormamı rica etti" dedim.

Bunun üzerine elini perdenin üzerine koyup aşağıya eğdirdi, başına kadar açıldı. Sonra kendisine su dökene seslendi: "Haydi dök bakalım!" O da su döktü, başını bir öne bir arkaya eliyle oğdu ve şöyle dedi:

"İşte Allah Resûlü (sav)'in başını ihramlı iken böyle yıkadığını gördüm." Bunun üzerine Misver, İbn Abbâs'a: "Bundan sonra seninle hiç tartışmayacağım" dedi.

3258- Hârice b. Zeyd (ra)'dan, o da babasından:

"Peygamber (sav), ihram için soyunup yıkanırdı."

3259- Rezîn: "O, ihram için, Beyt'i tavâf etmek ve Arafat'ta vakfe için yıkanmıştır."

3260- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (ihrama girerken) başını (saçlarını) **ğısl** (sabunu) ile (yıkayıp) toplamıştır."

3261- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"İhramlı, hamama giremez."

3262- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), ihramlı iken, Lahyu Cemel adı verilen bir su menzilinde başağrısından dolayı başından kan aldırdı."

3263- Buhârî, Müslim ve Nesâî, Abdullah b. Buheyne'den "Başının ortasından" lafzıyla rivâyet ettiler.

3264- Enes (ra)'dan:

"Peygamber (sav), ihramlı iken ayağının üzerinde bulunan bir ağrıdan dolayı kan aldırdı."

3265- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"İhramlı kimse, (bir hastalık veya başka bir) zaruretten dolayı olmadıkça, asla kan aldırmaz."

3266- Nübeyh b. Vehb (ra)'dan:

"Ömer b. Ubeydillah'ın gözleri ihramlı iken ağrıdı. Bu yüzden gözlerine sürme çekmek istedi. Ebân b. Osman ona engel olup sabır otunun suyunu sürmesini emretti. Ayrıca (babası) Osman'dan, Peygamber (sav)'in de böyle yaptığını nakletti."

3267- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), ihramda iken Meymûne ile evlendi."

3268- Diğer bir rivâyette: "Meymune ile Umretu'l-Kaza esnasında evlendi" denilmiştir.

3269- Diğer bir rivâyet: "İkisi de ihramlı idiler."

3270- Diğer rivâyet: "Onunla evlendiği zaman ihramlı idi; onunla zifafa girdiği zaman, ihramdan çıkmıştı. (Meymune daha sonra) Seref mevkiinde öldü."

İbnü'l-Müseyyeb diyor ki: "Meymûne'nin ihramlı evlendiği hususunda İbn Abbâs vehme kapılmıştır:"

3271- Ebû Râfi' (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Meymûne ile evlendiğinde de, zifafa girdiğinde de ihramdan çıkmıştı. İkisinin evliliğinde aralarındaki elçi bendim."

3272- Meymûne (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ile Seref mevkiinde evlendiğimizde ikimiz de ihramdan çıkmıştık."

3273- Diğer rivâyet: "Onunla (Meymûne ile) evlendiğinde de, gerdeğe girdiğinde de ihramsızdı. Meymûne, Seref mevkiinde öldü ve gerdeğe girdiği çadırda defnedildi."

3274- Süleymân b. Yesâr (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), azatlısı Ebû Râfi' ile, Ensâr'dan bir adamı (Meymûne'ye) gönderdi. Meymûne bn. el-Hâris'i onunla evlendirdiler. Allah Resûlü (sav), henüz (umre için) Medine'den çıkmamıştı, orada idi."

3275- Osman (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İhramlı olan, ne nikâh kıyabilir, ne nikâhlanabilir ve ne de dünür gönderebilir."

3276- Mâlik, İbn Ömer'den naklettiği mevkûf hadiste şunu da ilâve etti:

"Ne kendisi için ve ne de başkası için kız isteyemez."

3277- Ebû Ğatafân el-Müriyy (ra)'dan:

"Babası (Tarîf) ihramlı iken bir kadınla evlenmiş. Ama bu evliliğini Ömer reddetmişti."

3278- Ebû Katâde (ra)'dan:

"Bir gün Allah Resûlü (sav)'in ashâbından bazı kimselerle Mekke yolunda bir konakta oturuyordum. Allah Resûlü (sav) önümüzde konaklamış idi. İnsanlar ihramlı, bense ihramsızdım. Yıl, Hudeybiye yılı idi. Yabanî bir eşek gördüler; ben pabuçlarımı tamirle meşguldüm. Bana söylemediler. Nasılsa gördüğü zaman, atına binip kovalar dediler. Derken hayvanı gördüm; hemen atımı eğerleyip bindim, ama kamçı ile mızrağı aşağıda unuttum.

«Ne olur kamçı ile mızrağı bana verin!» dedim. «Vallahi (ihramlı olduğumuz için) bu hususta sana yardımcı olamayız» dediler. Buna çok öfkelendim; hemen indim, onları kaptım ve atıma tekrar binip yabanî hayvana hücum ettim. Onu çökertim, sonra da ölüsünü getirdim. Hemen onu yemek için başına üşüştüler. Ancak daha sonra ihramlı iken onu yemek konusunda şüpheye düştüler. Gittik, bir butunu yanımda gizlice alıkoydum. Allah Resûlü

(sav)'e yetiştik ve bunun hükmünü sorduk; şöyle buyurdu: «Beraberinizde ondan bir şey var mı?» «Evet var» dedim. Yanımda gizlediğim hayvanın o butunu kendisine verdim. İhramlı iken onu yedi."

3279- Onun rivâyetlerindendir:

"Onun etinden yedik. Düşmanın önümüzü keseceğinden korktuk. Ben Allah Resûlü (sav)'i aramaya koyuldum. Atıma bindim, kâh hızlı, kâh yavaş sürdüm. Gece yarısı Ğifâroğullarından bir adamla karşılaştım;

«Allah Resûlü (sav)'i nerede bıraktın?» diye sordum; şöyle dedi:

«Onu Ta'hin'de bıraktım. Niyeti Sukya'da mola vermekti.»

Dedim ki: «Ey Allah Resûlü! Ashâbın sana selâm veriyor ve Allah'ın rahmetini diliyorlar. Sen yokken düşman tarafından yollarının kesilmesinden korktular. Onları bekle.» O da bekledi. Sonra dedim ki: «Bir yabanî eşek öldürdüm; yanımda bir parça var.» Bunun üzerine ihramlı olan topluluğa: «Haydi yiyin!» buyurdu."

3280- Rivâyetlerden birisi de şöyledir:

"Üç millik mesafede bulunan Kâha'da idik, kimimiz ihramlı, kimimiz ihramsızdık. Arkadaşlarım bir şey görmeye çalışıyorlardı, ben de bakınca yabanî bir eşek gördüm."

3281- Onun rivâyetlerdendir:

"Allah Resûlü (sav) hac yolculuğuna çıktı; insanlar da O'nunla beraber çıktılar. İçlerinde Ebû Katâde'nin de bulunduğu bir grup onlardan ayrıldı. Onlara «Haydi siz sahil yolunu tutun, ilerde buluşuruz» dedi. Ayrılır ayrılmaz ihramlarını giydiler. Ebû Katâde giymedi. Onlar yürürlerken yabanî eşek sürüsünü gördüler. Ebû Katâde onlara hücum etti. Bir dişi eşek avladı."

Bu rivâyette ayrıca şöyle geçmektedir: Allah Resûlü (sav) dedi ki:

"İçinizden kimse (av için) ona hamle yapmasını emretti ya da işaret etti mi?"

"Hayır" dediler.

"Öyleyse etin kalan kısmını yiyin!" buyurdu.

3282- es-Sa'b b. Cessâme (ra)'dan:

Kendisi, Allah Resûlü (sav)'e, Ebvâ'da ya da Bûdân'da iken bir yabanî eşek hediye etmiş. Ancak onu geri çevirmiş. Adamın üzüldüğünü görünce şöyle buyurmuş: "Biz onu ihramlı olduğumuz için geri çevirdik (üzülme!)".

3283- Diğer rivâyet: İbn Abbâs dedi ki:

"es-Sa'b b. Cessâme, Kudeyd'de Peygamber (sav)'e yabanî bir eşeği etinden kan damlar halde hediye etti. Resûlullah onu geri çevirdi. Çünkü ihramlı idi."

3284- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İhramlı iken, bizzat kendiniz avlamamış iseniz ya da sizin namınıza avlanmamış ise, elinize geçen kara avı size helâldir."

3285- el-Behzî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mekke'ye doğru ihramlı olarak çıktı. Ravhâ denilen yere varınca kesilmiş bir yabanî eşek gördüler. Bunu Peygamber (sav)'e anlattıklarında şöyle buyurdu:

«Onu bırakın belki sahibi gelir.»

Derken sahibi olan el-Behzî, Peygamber (sav)'e gelip şöyle dedi:

«Ey Allah Resûlü! Bu yabanî eşek sizin olsun, yiyebilirsiniz.»

Peygamber (sav) hemen Ebû Bekr'e emretti. Arkadaşları arasında onu taksim etti. Sonra yola devam etti; Rüveyse ile Arc arasındaki İsâye'de gölgede okla yaralanmış yatmakta olan bir geyik gördü. Peygamber (sav), birisine herkes geçinceye kadar onu

kimsenin ürkütmemesi için durup beklemesini emretti."

3286- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile hac ya da umre için yola çıktık. Önümüze bir çekirge sürüsü çıktı, kamçı ve yaylarımızla vur(up avla)mağa başladık. Allah Resûlü (sav) buyurdu: «Onları yiyin; çünkü o, deniz avı türündendir»."

3287- Ebû Bekr (ra)'dan:

"O, Vedâ haccında beraberinde hanımı Esmâ bn. Umeys el-Has'amiyye olduğu halde Allah Resûlü (sav) ile yola çıktı. Zü'l-Huleyfe'ye vardıklarında Esmâ, oğlu Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurdu. Hemen Ebû Bekr gelip Peygamber (sav)'e durumunu bildirdi. Allah Resûlü (sav) Ebû Bekr'e: «Söyle ona hemen yıkanıp ihrama girsin, Beyt-i Şerif'i tavâf etmek dışında, diğer hac menâsikinin tümünü diğerlerinin yaptığı gibi yapsın» buyurdu."

3288- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki: "Aybaşı olan kadın, hac ve umre için ihrama girebilir. Beyt-i Şerif'i tavâf etmek dışında haccın tüm menâsikini (fiilî ibâdetlerini) yapabilir. Yalnız Safa ile Merve arasında sa'y edemez. Temizlenene kadar Mescid'e yanaşamaz."

3289- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Lohusa ya da aybaşı olan kadınlar, mîkâta geldiklerinde yıkanırlar. İhrama bürünürler. Tavâf dışında hac ibadetlerinin tümünü îfâ ederler."

3290- Âişe (r.anhâ)'dan:

Ona, ihramlı kişinin vücudunu kaşıyıp kaşıyamayacağını sordular. "Evet. İyice kaşısın! Ellerim bağlanıp da ayaklarımdan başka hiçbir şey bulamazsam yine de kaşırım" dedi.

3291- Esmâ bn. Ebî Bekr (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile hacca çıktık, Arc denilen yere varınca, Allah Resûlü (sav) konakladı, biz de konakladık. Âişe, Allah Resûlü (sav)'in yanında oturdu; ben de Ebû Bekr'in yanında oturdum.

Allah Resûlü (sav)'in yük devesi ile Ebû Bekr'in yük devesi birdi. Bu deve, Ebû Bekr'in kölesinde idi. Ebû Bekr, onu beklemeye ve gözlemeye koyuldu. (Köle) geldi, ama yanında devesi yoktu. Sordu:

«Deven nerede?»

«Sabahleyin onu kaybettim» deyince, Ebû Bekr öfkelendi ve onu dövmeye ve şöyle demeye başladı: «Bir devenin hakkından gelemiyorsun ve yitiriyorsun!»

Öte yandan Allah Resûlü (sav) tebessüm edip ve şöyle buyurdu:

«Şu hacca niyyetli olan ihramlıya bakınız ne yapıyor!»

Başka bir şey demiyor ve sadece tebessüm ediyordu."

3292- Rebî'a b. Abdillah (ra)'dan:

"O, Ömer'i ihramlı iken, (Mekke ile Medine arasındaki) Sukyâ denilen yerde devesinin kenelerini alıp toprağa atarken görmüş."

3293- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, ihramlı şahsın devesi üzerinden pire ya da kene çıkarmasından hoşlanmazdı."

3294- Ebû Berze (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e sünnetsiz bir adamın Allah'ın evini ziyaret edip edemiyeceğini sordular, şöyle buyurdu:

"Hayır. Sünnet oluncaya kadar Allah beni (buna müsaade etmekten) alıkoymuştur."

3295- Ebû Ümâme'den, o da Allah Resûlü (sav)'i gören birinden:

"O, Terviye günü Minâ'ya gitti. Yanında Bilâl vardı, elinde kumaş sarılmış bir değnek ile Allah Resûlü (sav)'i gölgelendiriyordu."

İHRAM, BOZULMASI VE (İHRAMLIYKEN) AVLANMANIN CEZASI

3296- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hacca gitmek istediğinde insanlara bunu ilân etti ve bir yerde toplandılar. (Zü'l-Huleyfe'nin Mekke tarafındaki tepesine) Beydâ'ya vardıklarında hacca niyet edip ihrama girdi."

3297- Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), öğle namazını Beydâ'da kıldırdı. Sonra devesine binip Beydâ tepesine çıktı ve orada öğleyi kıldırınca, hac ve umreye niyet edip ihrama girdi ve telbiye getirdi."

3298- Sa'd (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (hacca gitmek için) el-Fur' yolunu seçecek olursa, bineğine bindiği zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi. Eğer Uhud yolunu seçecek olursa, Beydâ tepesine çıktığı zaman yüksek sesle telbiye getirerek ihrama girerdi."

3299- İbn Ömer (ra)'dan:

"İşte Beydâ'nız ki bu hususta siz Allah Resûlünü (sav) yalanlıyorsunuz. Allah Resûlü (sav) ancak (Zü'l-Huleyfe) mescidi(ni)n yanında niyet edip ihrama girmiştir."

3300- Diğer rivâyet: "O (Allah Resûlü), Şecere denilen yerde devesine bindiği zaman niyet edip ihrama girmiştir."

3301- Diğer rivâyet:

"Allah Resûlü (sav) ayağını üzengiye koyup devesinin üstünde doğrulduğunda, Zü'l-Huleyfe mescidi yanında niyet edip ihrama girerdi."

3302- Saîd İbn Cübeyr (ra)'dan:

İbn Abbâs'a dedim ki:

"Ey Ebu'l-Abbâs, Allah Resûlü (sav)'in ashâbının, onun ihrama (niyetle kendisine) vâcip kıldığı an yaptığı telbiyesi hususunda ihtilâfa düşmelerine hayret ettim." Şöyle dedi:

"Bunu herkesten daha iyi bilirim. Şöyle ki: Allah Resûlü (sav), ancak tek bir hac yapmıştır. Bundan ötürü onlar (ashâb) ihtilâfa düştüler. Allah Resûlü (sav) hacca gitmek üzere yola çıktı. Zü'l-Huleyfe mescidinde iki rekat namaz kılınca, o an bulunduğu yerden bu göreve başladı ve iki rekat namazı bitirince hacca niyet edip telbiyeye başladı. Bunu birçok insan duydu. Ben de bunu kendisinden duyup ezberledim.

Sonra devesine bindi, bineğinin üstünde iyice doğrulunca, yüksek sesle telbiye getirdi. Birçok insan bunu duydu. İşte bu (ihtilâfın sebebi) oraya (halkın) bölük bölük gelmiş olmaları ve devesi onu kaldırdığı sırada Resûlullah'ı telbiye getirirken işitmeleridir. Bunu duyanlar dediler ki: «O, devesi hazırlanıp üzerine binince telbiye getirdi.» Sonra geçip gitti. Beydâ tepesine çıkınca yine telbiye getirdi. Bazı kimseler (ilk olarak) bunu gördükleri için: «O, Beydâ tepesinde telbiye getirdi» dediler. Allah'a yemin ederim ki O, (Zü'l-Huleyfe'deki) namazgâhında hacca niyet etti, devesine bindiğinde yüksek sesle telbiye getirdi, Beydâ tepesine çıkınca da yine yüksek sesle telbiye okudu."

İbn Cübeyr der ki: "Kim İbn Abbâs'ın görüşünü paylaşırsa, (Zü'l-Huleyfe) mescidinde kılacağı iki rekatın sonunda hacca niyet eder, ihrama bürünüp telbiye getirir."

3303- Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer (ra), Zü'l-Huleyfe'de sabah namazını kıldıktan sonra devesinin hazırlanmasını emrederdi. Hazırlanınca üstüne biner kıbleye karşı durup telbiye getirirdi. Sonra Harem'e varınca, telbiyeyi keserdi. Zû Tuvâ'ya geldiğinde orada gecelerdi. Orada sabah namazını kılar; sonra yıkanırdı. Allah Resûlü (sav)'in de böyle yaptığını iddiâ ederdi."

3304- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"(Mekke'de) mukîm olan ya da umre yapanlar, Hacer-i Esved'i selâmlayıncaya dek telbiye getirmeye devam ederler."

3305- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in tam bir ihram içinde şöyle telbiye getirdiğini duydum:

"**Lebbeyk, Allahümme lebbeyk! Lebbeyke lâ şerîke leke lebbeyk! İnne'l-hamde ven-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek (=Tekrar tekrar icâbet sana Allahım, tekrar tekrar sana! Hiçbir ortağın yoktur. Tekrar tekrar icâbet sana! Şüphesiz hamd ve nimet sana mahsustur. Mülk de senindir! Hiçbir ortağın yoktur)**"

Bu kelimelerden fazla bir şey söylemezdi.

3306- Diğer rivâyet: "İbn Ömer şu ilâveyi yapardı: "**Lebbeyk, Lebbeyk ve sa'deyk ve'l-hayru bi-yedeyk. Lebbeyk ve'r-rağbâu ileyke vel-amelu (=Tekrar tekrar icâbet sana, tekrar tekrar icâbet sana, taatına tekrar müsaade. Hayır Senin kudret elindedir. Tekrar tekrar icâbet Sana, dilek ve amel de Sanadır).**"

3307- Diğer rivâyet:

Üç kere "**Lebbeyk, Lebbeyk, Lebbeyk!**"

3308- Diğer rivâyet: "Ömer, Allah Resûlü (sav)'in telbiyesi gibi telbiye getirip şöyle derdi: «**Lebbeyk, Allahümme lebbeyk. Lebbeyk ve sa'deyk. Velhayru fî yedeyk. Lebbeyk ver-rağbâu ileyke velamelu (=Tekrar tekrar icâbet sanadır Allahım! Tekrar tekrar icâbet sana, taatına tekrar müsaade sana aittir. Hayır senin kudret elindedir. Tekrar tekrar icâbet sana, dilek ve amel de sanadır)**»."

3309- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), telbiye getirdi. Telbiyeyi İbn Ömer'in hadisindeki gibi nakletti. Dedi ki: İnsanlar Zü'l-Meâric ve benzeri sözleri (telbiyeye) ilâve ediyorlardı. Peygamber (sav) de onları duyup bir şey söylemiyordu."

3310- Ebû Hureyre (ra)'dan:

(Şu sözler) Allah Resûlü (sav)'in telbiyesi içinde yer almıştı: "**Lebbeyk ilâhu'l-Hakk (=Tekrar tekrar icâbet Sanadır ey gerçek Ma'bûd!)**"

3311- İbn Abbâs (ra)'dan:

Musa'nın (as) telbiyesi: "**Lebbeyk, abdüke ve ibnü abdike (=Tekrar tekrar ibadet sanadır, ben kulunum ve kulunun oğluyum)**" idi. İsâ'nın (as) telbiyesi: "**Lebbeyk, abdüke ve ibnü emetike (=Tekrar tekrar icâbet Sanadır, ben kulunum ve kadın kulunun oğluyum)**" idi.

Peygamber (sav)'in telbiyesi ise: "**Lebbeyk lâ şerîke lek (= Tekrar tekrar icâbet Sanadır, hiçbir ortağın yoktur)**" idi. [Bezzar leyyin bir isnâdla.]

3312- Amr b. Ma'dî Kerb (ra)'dan, dedi ki:

"Cahiliye döneminde haccettiğimiz zaman şöyle derdik: «İşte Zebîd sana geldi. Perişan bir vaziyette; dağ taş ve tepeleri

aşarak çıplak olarak sana geldi. Putları yalnız ve boş bırakarak geldiler.»

Bugün ise, Allah Resûlü (sav)'in öğrettiği gibi söylüyoruz:

«Lebbeyk! Allahümme lebbeyk! Lebbeyk lâ şerîke leke Lebbeyk! İnne'l-hamde ven-ni'mete leke vel-mülk. Lâ şerîke lek»."

3313- Huzeyme b. Sâbit (ra)'dan:

"Peygamber (sav) telbiyesini bitirdiği zaman, Allah'tan, mağfiretini, rızasını ve ateşten azat kılınmasını niyaz ederdi."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

3314- es-Sâib b. Hallâd (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Cibrîl bana gelip dedi ki: "'Ey Muhammed, ashâbına söyle; telbiyede seslerini yükseltsinler!'"

3315- İbn Abbâs (ra)'dan:

Müşrikler, haccederlerken: "**Lebbeyke lâ şerîke leke** (= Tekrar tekrar icâbet sanadır, senin hiçbir ortağın yoktur)" diyorlardı. Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Yazık size! Yeter yeter." Bunun üzerine müşrikler devamla: "Yalnız bir şerîk müstesna, o senin şerîkindir; sen ona ve onun mâlik olduğuna da mâliksin" derlerdi. Zavallılar bunu Kâbe'yi tavaf ederken söylerlerdi."

3316- Mâlik (ra)'dan:

Bana ulaşan habere göre, Ömer, Ali ve Ebû Hureyre'ye ihramlı iken hanımı ile cinsî temasta bulunan adam hakkında sordular. Şu cevabı verdiler:

"Her ikisi de haccı tamamlarlar. Sonra gelecek yıl onlara hem hac, hem de (ceza olarak) kurban gerekir."

Ali ise dedi ki: "Gelecek yıl ihram giyip telbiye getirdiklerinde, haclarını îfâ edinceye dek ayrı kalırlar."

3317- İkrime (ra)'dan:

"Bunun ancak İbn Abbâs'tan nakledildiğini sanıyorum. (Mina'da) **ifâze** tavafından önce hanımı ile cinsî temasta bulunan adamın ceza olarak bir umre yapması ve bir kurban kesmesi gerektiği söylenmiştir."

3318- Ebû'z-Zübeyr (ra)'dan:

"Ömer (ra) ihramlı iken yapılan avların kefâreti olarak; sırtlanda bir koç, ceylanda bir keçi, tavşanda bir dişi oğlak, yer tavşanında bir kuzu ile hükmetmiştir." [Mâlik. Ebû Yâlâ da, Ömer'den bunun benzerini merfû olarak rivâyet etmiştir.]

3319- Yahya b. Sa'd (ra)'dan:

Bir adam Ömer'e gelip ihramlı iken öldürdüğü çekirge hakkında sordu. Ömer, Ka'b'a: "Gel beraber hükmedelim" dedi.

Ka'b: "Bir dirhem versin" dedi. Bunun üzerine Ömer dedi ki:

"Sen dirhemleri bulursun, ama bir hurma çekirgeden daha hayırlıdır."

3320- İbn Sîrîn (ra)'dan:

Bir adam Ömer'e dedi ki: "Arkadaşımla at üstünde Akabe'deki bir tepeye doğru koşu yaptık ve ihramlı olduğumuz halde bir geyik vurduk. Ne dersin?"

Ömer yanındaki adama: "Haydi gel beraber hükmedelim!" dedi. Ona bir keçi (kefâret) lâzım geldiğine hükmettiler. Adam şöyle diyerek döndü: "Mü'minlerin emiri bir geyik hakkında hüküm veremiyor da başka birisini yardıma çağırıyor." Ömer onu geri çağırıp şöyle dedi: "Sen Mâide sûresini okuyor musun?"

"Hayır."

"Pekâlâ benimle hüküm veren adamın kim olduğunu biliyor musun?"

"Hayır."

"Eğer sen bana Mâide'yi okuyorum de seydin, canını yakıncaya kadar döverdim.

Allah Teâlâ kitabında şöyle buyurmuştur: **"İçinizden iki âdil kimsenin hükmedeceği, Kâbe'ye ulaşacak bir kurban ile öde."** (Mâide, 5/95) Bu adam da Abdurrahman b. Avf'tır.

HACC-I İFRÂD, HACC-I KIRÂN, HACC-I TEMETTU' VE HACCI FESHETMEK

3321- Âişe (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hacc-ı ifrâd yaptı."

3322- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), hacc-ı ifrad'a niyet edip ihram giydi."

3323- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Haccınızla umrenizin arasını ayırın. Bu, birinizin haccını tamamlaması için en güzel olanıdır. Hac ayları dışında yapılacak umreyi de daha güzel tamamlar."

3324- Câbir ve Ebû Saîd (r.anhumâ)'dan:

"Peygamber (sav) ile beraber (Mekke'ye) geldik. Hac için yüksek sesle telbiye getirip nida ediyorduk."

3325- Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), hacla umreyi bir arada yaptı ve onlar için iki kere tavaf etti."

3326- Enes (ra)'dan:

Peygamber (sav)'i, hac ile umre için bir arada (ihrama girip) telbiye getirdiğini duydum.

Bekr b. Abdillah dedi ki: "Bunu İbn Ömer'e anlattım. Bana: «O, sadece hac için telbiye getirdi» dedi. Enes'e rastladığımda bunu anlatınca, şöyle dedi:

«Bizi çocuk mu sayıyorsunuz? Allah Resûlü (sav)'in bizzat şöyle dediğini duydum: **Lebbeyke umreten ve haccen»**"

3327- Ebû Vâil (ra)'dan:

es-Sabiy b. Ma'bed dedi ki: "Ben hıristiyan bir bedevî idim; müslüman oldum. Kabilemden Hüzeym b. Sürmüle adında bir adama gidip dedim ki: «Bana bak! Ben savaşa düşkün bir adamım! Ama hac ile umrenin farz olduğunu öğrendim, bunları bir arada nasıl yapabilirim?» Şöyle açıklama yaptı: «İkisini birden yap, mâlî gücüne göre kurbanını da kes!» Bunun üzerine her ikisine birden niyet edip ihrama girdim ve telbiye getirdim.

Uzeyb denilen yere gelince, Selmân b. Rabî'a ile Zeyd b. Savhân ile karşılaştım. O zaman her ikisine de niyet etmiştim. Onlardan biri diğerine şöyle dedi: «Bu adam, devesinden bile daha bilgili değildir.» Bu sözü duyunca sanki üzerime dağ düşmüş gibi oldum.

Ömer'e gidip sordum; şöyle dedi: «Sen Peygamberinin sünnetine isabet etmişsin (daha ne istiyorsun?)»."

3328- İbn Ömer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim hac ile umreye niyet edip ihrama bürünürse, ihramdan her ikisi için çıkıncaya kadar ona tek tavaf, tek sa'y yeterli gelir."

3329- Nesâî'nin rivâyeti: "İbn Ömer, hac ile umreyi birleştirip tek tavaf yaptı ve şöyle dedi: «Allah Resûlü (sav)'in böyle yaptığını gördüm»."

3330- Nâfi'den; o da İbn Ömer (ra)'dan:

"Haccâc(-ı Zâlim), İbnü'z-Zübeyr ile savaşmak için (Mekke'ye) geldiği zaman çocukları Abdullah (b. Abdillah) ile Sâlim b. Abdillah, (babaları) İbn Ömer'e şöyle demiş-

ler: «Bu yıl hac yapmaman sana bir zarar vermez. İnsanlar arasında savaş çıkıp da bunun Beyt'i tavaf etmene engel olmasından endişe ediyoruz.» Şöyle cevap vermiş: «Eğer engel olacak bir şey çıkarsa, Kureyş (müşriklerinin)'in mâni olduğu zaman, Allah Resûlü (sav)'in yaptığı gibi yaparım. O zaman ben de O'nunla beraberdim. Kureyş, O'nun Beyt'i tavaf etmesine izin vermemişti. Sizi şahit gösteririm ki, şu anda umreye niyet ettim.» Sonra Zü'l-Huleyfe'ye giderek umreye niyet edip ihram giydi ve telbiye getirdi. Ardından yola çıktı, Beydâ sırtına varınca dedi ki: «Bunların ikisinin hükmü birdir. Şayet umrem ile arama engel girerse, hac ile arama da bir engel girmiş olur. Sizi şahit tutarım ki, umremle birlikte hacca da niyet ettim.» Ardından doğru Kadîd'e gitti. Bir kurban satın aldı. Sonra her ikisi (hac ile umre) için tek tavaf yaptı."

3331- Diğer bir rivâyet:

"Beyt-i Şerîf'i ziyaret etti. Safâ ile Merve arasında say'etti. Bunun dışında bir şey yapmadı, Kurban bayramının birinci gününe kadar ne tıraş oldu, ne de kurban kesti, ne saçlarını kısaltti, ne de ihramdan çıktı. Kurban bayramının birinci günü, kurban kesti ve tıraş oldu. İlk yaptığı tavafla, hac ve umrenin tavafını yerine getirdiğine kanaat getirdi ve dedi ki: «Allah'ın Resûlü (sav) de böyle yapardı»."

3332- Ali (ra)'dan:

İbnü'l-Müseyyeb dedi ki: "Ali ile Osman, Usfân'da bir araya geldiler. Osman, temettu' haccından veya umreden nehyediyordu; Ali ona şöyle dedi:

«Allah Resûlü (sav)'in yaptığı bir şeyden insanları niçin alıkoyuyorsun?»

Osman: «Bırak sorma!» deyince; «Hayır bırakamam!» diye cevap verdi.

Ali, bunu caiz gördüğü için her ikisine birden niyet edip ihram giydi."

3333- Nesâî'nin rivâyeti: "Osman, temettüyü yasaklardı, hac ile umreyi bir arada yapmaktan da menederdi. Ali: «Lebbeyk! Hac ile umreye birden» dedi. Osman dedi ki:

«Ben yasaklıyorum, sen yapıyorsun! Olur mu böyle şey?»

«Allah Resûlü (sav)'in sünnetini kimse(nin hatırı için) terkedemem» diye cevap verdi."

3334- Onun diğer bir rivâyeti: "Ali ile Osmân birlikte hac yolculuğuna çıktılar. Biraz yol aldıktan sonra Osmân temettü (haccını) menetti. Ali dedi ki: «Onun yola çıktığını görünce siz de yola çıkın!» Bunun üzerine Ali ve arkadaşları umre için ihrama girdiler. Osman onları menetmedi. Ali dedi ki: «Haber aldığıma göre sen temettu' haccından nehyetmişsin!»

«Evet.»

«Allah Resûlü (sav)'in temettü yaptığını duymadın mı?»

«Evet!» dedi."

3335- Müslim'in rivâyeti: Abdullah İbn Şakîk dedi ki: "Osman, temettu' haccından nehyediyordu. Ali ise emrediyordu. Osman, Ali'ye bir söz söyledi. Ali de şu cevabı verdi:

«Biliyorsun ki, biz Allah Resûlü (sav) ile (hacc-ı) temettu' yaptık.»

«Evet ama o zaman korku içindeydik» dedi."

3336- Ebû Nadre (ra)'dan:

İbn Abbâs, mut'a nikahını emrederdi. İbnü'z-Zübeyr ise yasaklardı. Bunu Câbir'e anlatınca, şöyle dedi: "Bu olay, gözümün önünde meydana geldi. Biz Allah Resûlü (sav) ile temettu' haccı yapardık. Ömer hilâfet makamına geçince, şöyle dedi:

«Şüphesiz Allah, Resûlü'ne istediğini helâl eder. Kur'ân ne ile indi ise o olur. Al

lah için haccı ve umreyi tamamlayın, tıpkı Allah'ın size emrettiği gibi. Bu kadınlarla da doğru dürüst nikahlanın (evlenin). Kim belli bir süreye kadar (geçici olarak) bir kadınla (mut'a nikahı ile) evlenmiş bir halde bana getirilirse onu taşlarım!»"

3337- el-Humeydî der ki: Müslim'in nikâh bölümünde (no: 12, s. 1023) şöyle bir rivâyet vardır:

"Câbir (umrede) geldi, biz de evine vardık. İnsanlar ona birçok şey sordular. Sonra mut'adan söz açtılar. Şöyle dedi: «Biz Allah Resûlü (sav) ile mut'a yaptık, Ebû Bekr ve Ömer'le de.»

Bu hadisin zâhirinden bunun hac mut'ası olduğu anlaşılıyor. Müslim ise bunu mut'a nikahı olarak anladığı için yanlışlıkla nikâh bölümünde zikretmiştir."

3338- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Ebû Bekr, Ömer ve Osman temettü (haccı) yaptı. Onu ilk yasaklayan Muâviye olmuştur."

3339- Nesâî'nin rivâyeti:

Muâviye, İbn Abbas'a dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in saçlarını Merve civarında kestiğimi biliyor musun?."

"Hayır" dedi. İbn Abbâs der ki: "Peygamber (sav), temettu' haccını yapmışken Muâviye'nin bunu menetme hakkı var mıdır?"

3340- Onun başka bir rivâyeti: Muâviye dedi ki: "Peygamber (sav) (Zi'l-Hicce'nin) on günü içinde, Beyt'i tavaf, Safâ ile Merve arasında sa'y ettikten sonra, O'nun saçlarının uçlarını yanımda bulunan makasla aldım."

Kays der ki: "İnsanlar, Muâviye'nin bu sözünü kabul etmemişlerdir."

3341- Onun diğer rivâyeti: "O, Peygamber (sav)'in saçlarını makasla bir umre ziyaretinde Merve'de kısaltı."

3342- Buhârî ve Müslim: "Allah Resûlü (sav)'in saçlarını makasla kısalttım."

Ebû Dâvud "Merve'de" diye ekledi.

3343- Sa'd (ra)'dan:

And olsun ki biz Allah Resûlü (sav) ile hacc-ı temettüde bulunduk. —Muaviye'yi kastederek— O ise o günlerde Uruş'ta (yani Cahiliye'deki Mekke evlerinde) kâfir olarak oturuyordu.

3344- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Ömer'in şöyle dediğini duydum: «Vallahi sizi (hacc-ı) temettüden alıkoymam. Çünkü, Allah'ın Kitâb'ında mevcuttur ve Allah Resûlü (sav) de onu yapmıştır.» Bu sözüyle hacdaki umreyi kasdetmiştir."

3345- İbnü'l-Müseyyeb (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in ashâbından biri Ömer'in yanına gelip, Allah Resûlü (sav)'in, öldüğü o son hastalığında hacdan önce umre yapmaktan nehyettiğini duyduğuna dair şehâdette bulundu."

3346- Sâlim b. Abdillah (ra)'dan:

O, Şamlılardan birinin İbn Ömer'e temettu' haccını sorduğunu ve onun da şöyle dediğini duymuş: "Babam Hz. Ömer onu yasaklar, Allah Resûlü (sav) de onu yaparsa babamın emrine mi yoksa Allah Resûlü (sav)'in emrine mi uyulur?"

Adam şu cevabı verdi:

"Elbette ki Allah Resûlü (sav)'in emrine uyulur."

"And olsun ki, Allah Resûlü (sav) onu yapmıştır" dedi.

3347- İmrân b. Husayn (ra)'dan, dedi ki:

"Allah'ın Kitâb'ında temettu' haccı ile ilgili âyet nâzil olmuştur. Biz de bunu Allah Resûlü (sav) ile beraber yapmışızdır. Daha sonra Kur'ân'da bunu yasaklayan bir âyet inmemiştir. Resûlullah da bunu ölünceye dek yasaklamamıştır. (Yalnız) bir adam, kendi görüşü olarak kendi fikrini söylemiştir."

3348- Başka rivâyetinde şu ek yer almıştır: "(Bir zamanlar) Bana selâm verenler olurdu. Bir gün dağlan(mak suretiyle tedaviye kalkış)ınca selâm kesildi. Bilahare dağlanmayı bıraktım. Tekrar selâm verilmeye başlandı."

3349- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Veda haccında, umre ile temettu' haccı yaptı. Kurban alıp Zü'l-Huleyfe'ye kadar yanında götürdü. Önce umre için niyet edip telbiye getirdi, sonra hac için niyet edip telbiye getirdi.

İnsanlar da O'nunla beraber umre ve temettu' haccı yaptılar. Kimi kurban aldı, kimisi de almadı. Mekke'ye girince insanlara şöyle hitap etti:

«İçinizden kim kurban aldıysa haccı edâ edinceye kadar ihramdan çıkması helâl olmaz. Kim almamışsa, Beyt'i tavaf etsin. Safâ ile Merve arasında sa'y etsin. Sonra tıraş olsun ve ihramdan çıksın. Sonra hac için niyet edip ihrama girsin ve telbiye getirsin. Kurban kessin, bulamayan ise üç gün hac günlerinde, yedi gün de ailesine döndüğünde oruç tutsun.»

Allah Resûlü (sav) Mekke'ye vardığında Beyt'i tavaf etti. İlk yaptığı şey Hacerü'l-Esved'i istilâm etmek (selamlamak) oldu. Sonra yedi tavafı üçünü hızlı olarak yaptı. Kalan dört tavafı ise yürüyerek yaptı. Beyt-i Şerîf'i tavaftan sonra Makam(-ı İbrâhîm)'de iki rekat namaz kıldı. Sonra selam verdi (namazdan çıktı). Sonra da Safâ ile Merve arasında yedi defa sa'y etti. Sonra haccını edâ edinceye, Kurban günü kurban kesinceye, Arafat'tan dönüp Beyt'i tekrar tavaf edinceye dek ihramdan çıkmadı. Bunları yaptıktan sonra ihramdan çıktı. Kurbanını getiren herkes aynen Allah Resûlü (sav)'in yaptığı gibi yaptı."

3350- İbn Abbas (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Ebû Bekr'i hacca, insanlara hac ibadetlerini öğretmek ve Allah Resûlü (sav) adına tebliğ etmek üzere gönderdi. O Arafat'a Zü'l-Mecâz yönünden geldi; ama Kâbe'ye yaklaşmadı. Zü'l-Mecâz'a doğru kollarını sıvadı. İnsanlar hacc-ı temettu' yapmadıkları için böyle yaptı."

3351- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Onlar (Câhiliye Arapları) hac aylarında umre yapmayı yeryüzündeki günahların en büyüğü olarak görürlerdi. Muharrem ayındaki haramlığı Safer ayına nakleder ve şöyle derlerdi: «Devenin arkasındaki yara iyileştiği ve ayak izleri silinip gittiği zaman Safer ayı'da çıkarsa umre yapmak isteyenlere umre helâl olur.» Allah Resûlü (sav) ve ashâbı (Zilhicce)'nin dördüncü (gününün) sabahı, hac için telbiye ederek geldiler. Onlara bu haccı umreye çevirmelerini emretti. Pek hoşlarına gitmemiş olacak ki, şöyle dediler:

«Ey Allah Resûlü! Neleri helâl sayacağız?»

«İhram haramlarının tümü helâl olacak» buyurdu."

3352- Ayrıca Buhârî ile Müslim'in şöyle bir rivâyetleri de vardır:

Ebû Cemre dedi ki: İbn Abbâs'a temettu' haccı hakkında sordum; şöyle dedi: "Yap!" Kurban hakkında sordum; "Deve yahut sığır, yahut koyun, yahut kurbanda ortak olmak" dedi. Bazıları bunu hoş karşılamadılar.

Uyudum, rüyamda şunu gördüm: Biri şöyle nidâ ediyordu: "Mebrûr bir hac! Kabul edilmiş bir mut'a!" Hemen İbn Abbâs'a gidip anlattım.

Şöyle demekten kendini alamadı: "Allahu ekber! İşte Ebu'l-Kâsım (sav)'in sünneti!"

3353- Buhârî muallak olarak:

Hadisinin sonunda şöyle dedi: "Vedâ haccında tek yılda hac ile umreyi (iki nüsükü) bir arada yaptılar. Çünkü Allah Teâlâ Kitâb'ında bunu indirmiş ve emretmiştir. Resûl (sav)'in sünnetinde de bu sabit olmuştur. Mekke'li olmayanlara ise bunu mübah kılmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

«Bu, ailesi Mescid-i Haram'da bulunmayanlar içindir.» (Bakara, 2/196)

Allah Teâlâ'nın zikrettiği hac ayları şunlardır: Şevvâl, Zi'l-Ka'de ve Zi'l-Hicce. Kim bu aylarda temettü ederse, ya kurban kesecek ya da (eğer kurban bulamazsa) oruç tutacaktır.

İlgili âyette geçen **refes**, cimâ demektir. **Füsûk**, masiyetler demektir. **Cidâl** ise kavga demektir."

3354- Nesâî'nin rivâyeti: "Allah Resûlü (sav) umre için ihram giyip niyet etti ve telbiye getirdi. Ashâbı ise hac için niyet etti. Beraberinde kurbanı olmayanlara ihramdan çıkmalarını emretti. Kurbanı olmayanlar arasında Talha b. Ubeydillah ve başka bir adam da ihramdan çıktılar."

3355- Onun diğer rivâyeti: "Hac için ihram giymiş olarak Zi'l-Hicce'nin dördüncü günü geldi. Sabah namazını Bathâ'da kıldı."

3356- Müslim'in rivâyeti: "Peygamber (sav), umre için, ashâbı ise hac için niyetlenerek ihram giydiler. Ne Peygamber (sav) ve ne de kurban getirenler ihramdan çıkmadılar. Diğerleri ihramdan çıktı. Talha b. Ubeydillah kurban getirenlerden olduğu için ihramdan çıkmadı."

3357- Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ve ashâbı hacca niyetlenerek ihrama büründüler. Peygamber (sav) ile Ebû Talha'dan başka hiç kimsenin kurbanı yoktu. Ali (ra) Yemen'den beraberinde bir kurban ile geldi ve dedi ki: «Ben de Allah Resûlü (sav) gibi niyet ettim.» Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ashâbına haclarını umreye çevirmelerini emretti. Tavaf etmelerini, tıraş olup ihramdan çıkmalarını emretti. Ama kurbanı olanları bunun dışında tuttu. Bunun üzerine bazıları: «Bizler henüz cünüpken Mina'ya mı gideceğiz?» dediler. Peygamber (sav) bunu duyunca şöyle buyurdu: «Daha evvel bunu düşünseydim, kurban kesmezdim. Yanımda kurbanım olmasaydı ihramdan çıkardım.»

Derken Âişe aybaşı oldu. Beyt-i şerîf'i tavafın dışında tüm hac ibadetlerini îfâ etti. Sonra Beyt-i Şerîf'i tavaf ettikten sonra şöyle dedi:

«Ey Allah Resûlü! Herkes hac ve umre görevini îfâ etmiş olarak ayrılıyor. Ben ise sadece haccı îfâ etmiş olarak gidiyorum.» Bunun üzerine (kardeşi) Abdurrahman b. Ebî Bekr ile birlikte Ten'îm'e gitmesini emretti. Daha sonra orada ihrama girdi, gelip hacdan sonra umresini îfâ etti."

3358- Ebû Zer (ra)'dan:

"Hacla birlikte umre yapmak, Allah Resûlünün (sav) ashâbına mahsustu."

3359- Bir rivâyet: "İki mut'a ancak bizim için geçerlidir: Kadınlarla faydalanmaktan ibaret olan mut'a ile hac mut'ası (temettu' haccı)."

3360- Diğer rivâyet: "Ebû Zer, hacca niyetle ihrama girip de daha sonra onu umreye çevirenler hakkında şöyle derdi: «Bu

ancak, Allah Resûlü (sav) ile beraber haccedenlere mahsustur»."

3361- Bilâl b. el-Hâris (ra)'dan; dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Haccı feshetmek yalnız bize mi aittir, yoksa bu herkese mi şâmildir?"

"Ancak bize hastır!" buyurdu.

3362- Âişe (r.anhâ)'dan:

Biz Allah Resûlü (sav) ile birlikte hac aylarında, hac gecelerinde, hac ihramlarında çıktık, Serif denilen yerde konakladık. Sahâbeye çıkıp şöyle buyurdu:

"Kimin kurbanı olmayıp da bu haccı umreye çevirmek isterse yapsın. Kurbanı olan yapmasın." Bunun üzerine sahâbeden (kurbanları olanlar) umreye niyet etti, olmayanlar ise onu bıraktılar.

Ama Allah Resûlü (sav) ile ashâbından bazı zenginler, kurbanlarını almışlardı. O yüzden umre yapmadılar.

Allah Resûlü, yanıma girdi, ben ağlıyordum; "Ey kadın! Seni ağlatan nedir?" diye sordu. Dedim ki: "Ashâbına söylediğin sözü duydum. Ben umreden (sa'y ve tavaf edemeyerek) menedildim."

"Ne oldu ki?"

"(Âdetli olduğum için) namaz kılamıyorum"

"Bu sana zarar vermez; zira sen Âdem'in kızlarından bir kadınsın. Allah, onlara yazıp takdir ettiğini sana da yazıp takdir etmiştir. Sen haccında ol, kim bilir Allah sana umreyi de nasip eder." Haccımdan çıktım, Mina'ya geldik. Mina'da temizlendim. Sonra Mina'dan çıkıp Beyt'e geldim. Sonra onunla başka bir grup içinde çıktım. Derken Muhassab'da konakladı, onunla birlikte biz de konakladık. Sonra (kardeşim) Abdurrahman b. Ebî Bekr'i çağırıp: "Haydi kız kardeşini haremden çıkart, umreye niyet etsin. Umreyi bitirip buraya gelin. Ben sizi burada bekliyeceğim" buyurdu.

Çıktık, tavafı bitirdikten sonra seher vakti yanına döndüm; sordu:

"Umreyi bitirdiniz mi?"

"Evet."

Bunun üzerine ashâbına hareket emrini verdi, herkes gitmeye başladı. Kendisi de Medine'ye doğru hareket etti.

3363- Onun rivâyetlerindendir: "Beyt-i Şerif'e uğradı, sabah namazından önce tavaf etti, sonra Medine'ye doğru yola çıktı."

3364- Bir başka rivâyette:

"Allah Resûlü (sav) ile yola çıktık, haccdan başka bir şey düşünmüyorduk. Sonunda Serif'e geldik." Benzerini zikretti. Ayrıca onda şöyle geçer:

"Mekke'ye varınca, onu (haccınızı) umre yapın!" buyurdu. Bunun üzerine insanlar ihramdan çıktılar, kurbanları olanlar dışında. Allah Resûlü (sav), Ebû Bekr, Ömer ve bazı zenginlerin kurbanı vardı.

Yine o rivâyette şöyle geçmektedir:

"(Mina dönüşü el-Muhassab mevkiinde geçirilen) Hasbe gecesi dedim ki:

«Ey Allah Resûlü! İnsanlar hac ve umreyi yapmış olarak dönüyorlar; ben sadece hac yapmış olarak dönüyorum.»

Bunun üzerine Abdurrahman b. Ebî Bekr'e emretti, beni devesinin terkisine aldı, o kadar küçüktüm ki uyukladığım zaman yüzümün semerin ağacına değdiğini hatırlıyorum. Sonunda Ten'îm'e vardık. İnsanların umresine karşılık biz de oradu umre için ihrama bürünüp niyetlendik."

3365- Bir başka rivâyette: "Vedâ haccında Allah Resulü (sav) ile çıktık, kimimiz hacca, kimimiz de umreye niyetlenmiştik. Mekke'ye vardığımızda; şöyle buyurdu:

«Kim umre için ihrama girmişse ve kurbanı yoksa ihramdan çıksın. Kurbanı olanlar yerinde kurbanını kesinceye dek çıkmasın. Kim de hacca niyet etmişse haccını tamam

lasın.» Derken hayız oldum. Bu halim Arefe gününe kadar devam etti. Oysa ben umreye niyetlenmiştim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bana saçlarımı çözüp taramamı ve umreyi bırakıp hacca niyetlenmemi emretti. Ben de haccımı yaptım.

Sonra kardeşim Abdurrahman'ı benimle gönderdi. Ten'îm'e vardık, oradan umreye niyetlenip geri döndük ve umremi de tamamladım."

3366- Bir başka rivâyette: "Allah Resûlü (sav) ile Zi'l-Hicce ayının gereği olarak (hac niyetiyle) çıktık, şöyle buyurdu:

«Kim umreye niyyetlenip ihram giymek isterse niyetlenip ihram giysin, kim de hac için ihram giyip niyetlenmek isterse öyle yapsın. Eğer kurban almasaydım, umreye niyetlenirdim.» Bunun üzerine bir kısmı umreye, bir kısmı hacca niyetlendi. Ben de umreye niyetlenenler arasındaydım." Benzerini zikretti. Ancak onda şöyle geçer:

"Allah ona hem haccı ve hem de umreyi nasip etti. Bundan dolayı ne kurban, ne sadaka, ne de oruç gerekmedi."

3367- Bir başka rivâyette: «Allah Resûlü (sav) ile sırf hac maksadıyla yola çıktık. (Mekke'ye gelince Beyt'i tavaf ettik. Allah Resûlü (sav) "Kim kurban getirmemişse ihramdan çıkabilir" buyurdu. Bunun üzerine Kurban getirmeyenler ihramdan çıktılar. Hanımları da kurban getirmedikleri için ihramdan çıktılar. O sırada hayız oldum ve tavaf edemedim. (Mina dönüşü el-Muhassab mevkiinde geçirilen) Hasbe gecesi şöyle dedim:

"Ey Allah Resûlü! İnsanlar hac ve umreyi îfâ etmiş olarak dönüyorlar. Ben ise sadece hac ile dönüyorum." Peygamber (sav) buyurdu:

"Mekke'ye geldiğimiz gecelerde (günlerde) tavaf etmemiş miydin?"

"Hayır!" dedim. Şöyle buyurdu:"Kardeşinle birlikte Ten'îm'e git, orada umrene niyetlen, sonra umreyi îfâ ettikten sonra filan yere gel. Buluşma yerimiz orası olsun."

Safiyye dedi ki: "Sanıyorum sizi alıkoyacağım."

Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: "Allah hayrını versin. Kurban bayramı günü Beyt'i tavaf etmemiş miydin?"

"Evet!" dedi. "Öyleyse sana sakınca yoktur, haydi dön!" Âişe dedi ki: "Allah Resûlü (sav) Mekke'ye girerken, ben de oradan çıkarken, karşılaştık."

3368- Bir diğer rivâyette: "Allah Resûlü (sav) ile telbiye ederek çıktık, ne hacdan ve ne de umreden sözediyorduk." Benzerini zikretti.

3369- Başka bir rivâyette: Dedi ki:

"Ey Allah Resûlü! Sen umre yaptın; ben yapmadım."

Buyurdu ki: "Ey Abdurrahman! Haydi kız kardeşini götür. Ten'îm'de umreye niyetlensin." Bunun üzerine onu devesinin terkisine aldı ve umre yaptırdı.

3370- Bir başka rivâyette:

"Umre için niyet ederek geldi Beyt'i tavaf etmeden hayız oldu. Tavafın dışında bütün hac ibadetlerini îfâ etti; sonra hac için niyetlendi. Allah Resûlü (sav) ona Bayram günü şöyle buyurdu: «Haccın ve umren için tavaf etme imkânın vardır.» Ama o kaçındı; bunun üzerine onu Abdurrahman ile Ten'îm'e gönderdi. Hacdan sonra umre yaptı.

3371- Ebû Mûsâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'e geldim. O, Bathâ'da mola vermişti. "Neye niyet ettin?" diye sordu.

"Allah Resûlü ne için niyet edip ihrama girmiş ise, ben de onun için niyet edip ihrama girdim."

"Peki kurban getirdin mi?"

"Hayır."

"Öyleyse Beyt'i ziyaret et, Safâ ve Merve arasında sa'y et ve ihramdan çık!" buyurdu. Bunun üzerine Beyt-i şerif'i tavaf ettim, Safâ ile Merve arasında sa'y ettim. Sonra kavmimden bir kadına gittim, başımı yıkayıp taradı.

İnsanlara böyle fetva verirdim. Ebû Bekr'in hilâfeti zamanında bana soranlara hep bu fetvayı verdim.

O ölüp Ömer başa geçince, ben hac mevsiminde iken bir adam geldi ve şöyle dedi:

"Verdiğin fetvada teenni ile hareket et. Çünkü mü'minlerin emîrinin hac ibâdetleri hakkında ne ihdâs ettiğini bilmiyorsun!" Dedim ki:

"Ey İnsanlar! Kime bir şey hakkında fetva vermişsem dikkatli hareket etsin. İşte mü'minlerin emîri geliyor, siz ona uyun!"

O geldiği zaman şöyle dedim: "Ey Mü'minlerin emiri! Hac ibadetleri hakkında ihdas ettiğin ve benim duyduğum şey nedir?"

Şu cevabı verdi: "Ne dersek Allah'ın Kitâbındakini esas alırız. O, şöyle buyurmuştur: **«Allah için haccı ve umreyi tamamlayın!»** «Yine biz Allah Resûlü'nün sünnetini alırız.» O da şöyle buyurmuştur: «Menâsikinizi benden alınız!» Biliyorsunuz ki Peygamber (sav) kurban kesinceye kadar ihramdan çıkmamışçıkmamıştır."

3372- Bir rivâyette: Ömer (Ebû Musa'ya) şöyle dedi: "Peygamber (sav)'in ve ashâbının bunu yaptığını biliyorum. Ama halkın Erâk denilen yerde kadınlarla cimâ ettikten sonra başlarından su damlayarak hacca devam etmelerini hoş karşılamadım."

3373- Ca'fer b. Muhammed b. Ali (ra)'dan, o da babasından, dedi ki:

Câbir'in yanına girdik. Yanına girenlerin kimler olduğunu sordu. Sıra bana geldi; ben: "Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin'im" dedim. Eliyle başıma uzanarak üst düğmemi çözdü, sonra alt düğmemi de çözdü. Sonra elini göğüslerimin arasına koydu, o zaman genç bir delikanlıydım. Bana şöyle dedi:

"Merhaba sana ey Kardeşimin oğlu! İstediğini sor!" Ona sordum, gözleri görmüyordu (âmâ idi). Namaz vakti gelmişti. Dokunmuş bir elbiseye bürünmüş bir halde kalktı. Ne zaman omuzuna alsa bir tarafı kendisine doğru sarkıyordu; çünkü dardı. Cübbesi de yanıbaşında askıda asılı duruyordu. Onunla namaz kıldırdı.

Dedim ki: "Bana Allah Resûlü (sav)'in haccını anlatın." Parmakları ile dokuz saydı ve şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav) dokuz yıl bekledi. Bu müddet zarfında haccetmedi. Onuncu yılında hacca gideceğini halka ilan etti. Bunun üzerine Medine'ye her taraftan dalga dalga insanlar akın etti. Hepsi Allah Resûlü (sav)'e uymak, O'nun hac ibadetlerini nasıl yaptığını görmek ve tıpkı O'nun gibi yapmak istiyorlardı.

O'nunla beraber yola çıktık, Zü'l-Huleyfe'ye gelince, Esmâ bn. Ümeys, Muhammed b. Ebî Bekr'i doğurdu. Allah Resûlü (sav)'e haber gönderip ne yapacağı hakkında bilgi istedi. Resûlullah ona «Yıkan, pamuk bağla ve sıkı sar, sonra da ihram giy!» diye haber gönderdi. Sonra Allah Resûlü (sav) oradaki mescidde namaz kıldırdı. Sonra devesi Kusvâ'ya bindi, onunla Beydâ'ya çıkınca, bir baktım ki önü, arkası, sağı ve solu insanlarla dolu. Kimisi binekli idi, kimisi de yaya yürüyordu.

Allah Resûlü (sav) aramızdaydı. Onu Kur'an iniyordu ve mânâsını en iyi O bilirdi. O, Kur'an'la amel ederdi, biz de O'na uyup amel ederdik. Hacca niyet edip Allah'ın birliğini zikrettikten sonra şöyle telbiye getirdi: **«Lebbeyk Allahümme lebbeyk! Lebbeyk! Lâ şerîke leke lebbeyk. İnne'l-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerîke lek (=Tekrar icâbet Sana Allahım, tekrar icâbet Sana. Tekrar**

icâbet Sana, Senin hiç ortağın yoktur. Tekrar icâbet Sana! Hamd ve nimet Sana mahsustur. Mülk de Senindir. Hiçbir ortağın yoktur).» Onun ardından insanlar da aynı şeyi söylediler. Telbiyede bulundular. Onların bu durumuna hiçbir itirazda bulunmadı. Bu sıradatelbiyesine devam etti. Hacdan başka hiçbir gaye ve niyetimiz yoktu. Umre nedir bilmiyorduk. O'nunla birlikte Beyt-i Şerîf'e geldiğimizde **Rükn**'ü (Hacerü'l-Esved'i) istilâm etti. Üç kere hızlı yürüyüşle, dört kere de normal yürüyüşle tavaf yaptı. Sonra Makâm-ı İbrahim'e gidip **«Ve'ttehizû min makami İbrâhîme musallâ»** âyetini (Bakara, 2/125) okudu. Makâm'ı, Kâbe ile arasına aldı. Babam şöyle derdi: Makamda kıldığı her iki rekatta da **Kul hüvellahu ehad** ile **Kul yâ eyyühe'l-Kâfirûn** sûrelerini okurdu. Sonra tekrar **Rükn**'e gidip istilâm ederdi. Sonra Safâ kapısından çıkıp doğru Safâ'ya gitti. Safâ'da **«İnne's-safâ ve'l-mervete min şeâirillah»** âyetini (Bakara, 2/158) okuyarak «Allah'ın başladığı yerden başlıyorum» diyerek Safâ'dan başladı. Yukarıya çıkıp Beyt-i Şerîf'i gördü. Kıbleye yönelip Allah'ı tevhid etti ve O'nu yüceltti, tekbir getirdi ve şöyle dedi: **«Lâ ilâhe illallahu vahdehu lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadîr** (=Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Birdir, şerîki yoktur. Mülk O'nundur. Hamd O'na mahsustur. O her şeye gücü yetendir). **Lâ ilâhe illallahu vahdeh. Enceze va'deh. Ve nasere abdeh. Ve hezemel-ehzâbe vahdeh** (=Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Birdir. Sözünü yerine getirmiştir. Kuluna yardım etmiştir. Orduları tek başına yenmiştir).» Sonra bunun arasında dua etti. Bunu tam üç kere söyledi. Sonra Merve'ye indi, iki ayağı vadinin içine varınca, hızlandı. (Vadiden) yukarıya çıkınca her zamanki gibi yürüdü. Merve'ye gelince, Safâ'da yaptığı gibi yaptı. Tavafın (sa'yın) sonunu Merve'de bitirdi. Şöyle dedi:

«Daha önce bu düşüncede olsaydım, Kurban getirmezdim de bunu (haccı) umre yapardım. Kurbanlığı olmayan hemen ihramdan çıksın ve bunu umre yapsın.»

Surâka b. Mâlik b. Cü'şum kalkıp şöyle dedi:

«Ey Allah Resûlü! Bu sadece bu yıla mı mahsustur, yoksa her zaman geçerli midir?»

Allah Resûlü (sav), parmaklarını birbirine geçirdi ve iki kere: «İşte umre, hac ile böyle birleşmiştir! Bu yıla mahsus değil, her zaman böyledir» buyurdu.

Ali, Yemen'den Peygamber (sav) için deve getirdi. Fâtıma'yı ihramdan çıkanlar ve renkli elbiseler giyip sürmelenenler arasında buldu. Bu halini hoş karşılamayınca Fâtıma şu cevabı verdi:

«Bunu babam emretti.»

Ali, Irak'tayken şöyle derdi: Bunun üzerine hemen Allah Resûlü (sav)'e gittim ve dedim ki: "Fâtıma'yı ihramdan çıkmış olarak gördüm, renkli elbise giymiş üstelik gözlerine de sürme çekmiş. Neden böyle yaptığını kendisine sorunca, «Bunu babam emretti» dedi. Gerçekten ey Allah Resûlü bunu ona sen mi emrettin?"

"Doğru söylemiş, doğru söylemiş. Peki sen hacca niyetlenirken ne dedin?" buyurdu.

Şöyle dedim: "Allahım! Allah Resûlü'nün niyeti gibi niyet ediyorum. O'nun gibi ihrama girip telbiye getiriyorum." Dedi ki: "Beraberimde kurban var, sen ihramdan çıkma!"

Gerek Peygamber (sav)'in getirdiği gerekse Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanların yekünü yüz tane idi.

Herkes ihramdan çıkarak tıraş oldu. Ancak Peygamber (sav) ile beraberinde kurbanlar olanlar ihramdan çıkmadılar ve tıraş da olmadılar. Terviye günü, Mina'ya

giderek hacca niyet ettiler. Allah Resûlü (sav) devesine binip gitti. Mina'da öğle, ikindi, akşam, yatsı ve sabahı kıldı. Güneş doğuncaya kadar biraz bekledi. Emretti; kıl çadırı Nemire denilen yere kuruldu.

Sonra yoluna devam etti. Kureyş kendilerinin Cahiliye devrinde yaptıkları gibi O'nun da Müzdelife'de Meş'ar-i Haram'da duracağında şüphe etmiyorlardı. Halbuki O, oradan geçerek Arafat'a gitti. Çadırın Nemire'de kurulduğunu gördü. Oraya inip konakladı. Güneş tepeden meyledince emretti, Kusvâ'sı hazırlandı. Ona binip doğru vadinin içine geldi ve orada insanlara şöyle hitap etti:

"Kanlarınız, mallarınız birbirlerinize, bu gününüzdeki hürmet gibi, bu ayınızdaki hurmet gibi, bu beldenizdeki hürmet gibi haramdır.

Cahiliyeden kalma her türlü âdet ve gelenekler ayağımın altındadır, kaldırılmıştır. Cahiliyeden kalma kan davaları da kaldırılmıştır.

Kanlarınızdan ilk kaldırdığım, İbn Rabîa b. el-Hâris'in kanıdır. O, Sa'd oğullarında süt annesindeydi. Hüzeyl kabilesi onu öldürmüştü.

Cahiliyeden kalma ribâ (faiz) da kaldırılmıştır. İlk kaldırdığım ribâ, el-Abbâs b. Abdi'l-Muttalib'in ribâsıdır. Ribânın hepsi kaldırılmıştır.

Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz onları Allah'ın emânı ile aldınız, namuslarını Allah'ın kelimesiyle helâl saydınız.

Sizin onlar üzerindeki haklarınız; onların evlerinize hoşlanmadığınız kimseleri almamalarıdır. Bunu yaparlarsa onları, zarar vermeyecek şekilde dövün!

Onların sizin üzerinizdeki hakları; örfe göre yeme, içme ve giyimleridir.

Size bir şey bırakıyorum, ona sarılırsanız asla sapıtmazsınız; o, Allah'ın Kitâbıdır. Size benden soracaklar, siz ne diyeceksiniz?"

Şöyle dediler: "Şehâdet ederiz ki, sen tebliğ ettin, görevini yerine getirdin, öğüt verdin." Bunun üzerine şehâdet parmağını göğe kaldırıp insanlara karşı çevirerek üç kere: "Allahım şahit ol! Allahım şahit ol, Allahım şahit ol!" dedi.

Sonra Bilâl ezân okudu, kâmet getirdi. Peygamber (sav) öğle namazını kıldırdı. Sonra yine kâmet getirdi, ikindi namazını kıldırdı. Bu iki namaz arasında hiçbir şey kılmadı. Sonra Kusvâ'ya binip vakfe yerine geldi. Devesinin karnını kayalara doğru, yayaların toplandığı yerin önüne alıp kıbleye karşı durarak (dua etti). Bu vakfesi Güneş batıncaya kadar devam etti. Sora Üsâme'yi terkisine alarak devesini mahmuzladı. Dizginini sıkı tutup hızlandırdı. Yularını o kadar kasmıştı ki neredeyse başı semerinin altındaki deriye çarpıyordu. Bir yandan da insanlara eliyle "Sükûneti muhâfaza edin, sükûneti muhafaza edin" diye işaret ediyordu. Kum tepeciklerinden birine geldiğinde düze çıkıncaya kadar dizgini biraz gevşetiyordu. Bu şekilde Müzdelife'ye geldi. Orada bir ezan, iki kâmetle **cem-i tehîr** olarak akşamla yatsıyı bir arada kıldırdı. Aralarında hiçbir şey (nâfile) kılmadı. Tan yeri ağarıncaya kadar uzanıp yattı. Sabah olunca bir ezan, bir kâmetle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kusvâ'ya binip Meş'ar-i haram'a vardı. Üstüne çıktı, kıbleye karşı durup Allah'a hamd etti, tekbir ve tehlîl getirdi. O'nun birliğini haykırdı. Güneş doğmadan hava iyice aydınlanıncaya dek vakfede durdu. Güneş doğmadan Fadl b. Abbâs'ı da terkisine alarak devesine bindi. Fadl saçı güzel, beyaz tenli ve yakışıklı idi. Güzel kadınlar yoldan geçerken, Fadl onlara bakmaya başladı. Allah Resûlü (sav) yüzüne elini koyunca, bu defa Fadl öbür yandan bakmaya başladı. Yine elini yüzüne koyunca öbür tarafa çevirip yine bakmaya

başladı. Nihayet Batn-ı Muhassir'e vardılar. Devesini biraz hareketlendirip Cemretü'l-Kübrâ'ya çıkan orta yola girdi. Nihayet ağacın yanında bulunan Cemre'ye geldi, ona yedi taş attı ve her atışında tekbir getirdi. Onları vadinin içinden attı. Sonra kurban kesilen yere gitti, altmışüç deve kesti.

Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi; onları da o kesti. Ali'yi kurbana ortak etmişti. Sonra her deveden bir parça et alınıp tencereye kondu ve pişirildi; ardından beraberce yediler. Çorbasından da içtiler.

Allah Resûlü (sav) devesine binip Beyt-i şerif'e gitti. Mekke'de öğle namazını kıldırdı. Abdu'l-Muttalip oğulları zemzemden su çekip içiyorlardı. Onların yanına gidip şöyle buyurdu: "Ey Abdulmuttalib oğulları! Su çekin! Eğer insanların yanınızda kalabalık yapmalarından korkmasaydım ben de sizinle beraber su çekerdim," O'na kovayı verdiler, doya doya zemzem içti.

3374- Diğer rivâyet: "Câhiliyye döneminde hac yapan Araplar'dan oluşan kâfileyi çıplak eşeğe binmiş bir kafile başı yönlendirirdi. Allah Resûlü (sav) Müzdelife'den Meş'ar-i haram'a geçince, onun bu kadarla yetineceğinde (yani orada konaklıyacağında) şüphe etmediler."

3375- Diğer rivâyet: Allah Resûlü (sav) buyurdu ki:

"Kurbanı burada kestim. Ama Mina'nın her yerinde kurban kesilebilir. Evlerinizde, çadırlarınızda kesebilirsiniz. Ben burada vakfeye durdum, ama Arafat'ın her yeri vakfe yeridir. Burada durdum ama, (Arafat'ın) hepsi duraktır. Her yerinde vakfeye durulabilir."

TAVAF

3376- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) ve ashâbı, Mekke'ye geldiler. Medine sıtması onları zayıflatmıştı. Müşrikler dediler ki: "Yarın size, sıtmanın zayıf düşürdüğü bir topluluk gelecektir. Fırsatı değerlendirin." (Onları seyretmek için) Hicr'in arkasına oturdular. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ashâbına, müşriklerin onların yiğitliklerini görmeleri için, tavafın üç turunda hızlı olmalarını, iki rükûn arasında da dört kere normal yürümelerini emretti.

Bunun üzerine müşrikler şöyle demekten kendilerini alamadılar: "Medine sıtmasının zayıf düşürdüğünü söyledikleriniz bunlar mı? Bunlar bizden falan ve falancalardan bile daha güçlüler."

(İbn Abbâs dedi ki:) "Allah Resûlü (sav), ashâbının güçleri yerinde kalsın diye merhametinden dolayı tavafın turlarının tümünü hızlı ve seri yapmalarını emretmedi."

3377- Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) ihramını sağ koltuğunun altından çıkartıp sol omuzuna attı. İstilâm etti, tekbir getirip üç kere hızlı tavaf etti. Rüknü Yemânî'ye ulaşıp Kureyş'in gözlerinden uzaklaştıklarında normal yürüyorlardı; onlara göründüklerinde gene hızlanıyorlardı. Bunun üzerine Kureyş şöyle diyordu: «Bakın şunlara ceylan gibiler!» İşte ondan sonra tavafın bu şekli sünnet olmuştur."

3378- Ebu't-Tufeyl (ra)'dan:

İbn Abbâs'a dedim ki: "Sizinkiler Allah Resûlü (sav)'in Beyt-i şerif'i hızlı tavaf ettiğini ve bunun sünnet olduğunu iddia ediyor.(Ne diyorsun?)" Cevap verdi:

"Hem doğru, hem de yanlış söylüyorlar." Dedim ki:

"Doğru söyledikleri nedir? Yanlış söyledikleri nedir?" Cevap verdi:

"Allah Resûlü (sav)'in remlettiği (tavafın bir kısmında hızlı yürüdüğü) hususunda doğru söylediler. Ama «sünnettir» sözleri yanlıştır. Çünkü sünnet değildir. Kureyş, Hudeybiye zamanında dediler ki: «Muhammed ve ashâbını bırakın. Burun kurtları gibi ölsünler.» Ama iyileşip de ertesi yıl ashâbıyla, üç gün kalmak üzere Mekke'ye geldiklerinde müşrikler Kuaykiân dağı yönünden geldiler. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) ashâbına: «Tavafın üç turunda hızlı ve yiğitçe yürüyün!» emrini verdi.

İşte onun (remlin) sebebi budur. Bu nedenle, sünnet değildir."

Dedim ki: "Kavmin, yine Allah Resûlü (sav) Safâ ile Merve arasında devesinin üstünde sa'y etti, o yüzden bu sünnettir" diyor. Cevap verdi:

"Onlar hem doğru, hem de yanlış söylediler."

"Peki doğru söyledikleri nedir; yanlış söyledikleri nedir?"

"Safâ ile Merve arasında deve üstünde sa'y etmiştir, sözünü doğru söylediler. «Sünnettir» sözünde yanlış söylediler; çünkü sünnet değildir. İnsanlar Allah Resûlü (sav)'in etrafını sarmıştı, O'ndan ayrılmıyorlardı. Deve üstünde sa'y etti ki kendisini rahatça görüp sözünü işitebilsinler, yerini görebilsinler, elleriyle O'nu rahatsız etmesinler diye."

3379- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Hacerü'l-Esved'den başlayarak yine ona varıncaya kadar üç tavafını hızlı ve yiğitçe yaptı."

3380- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, Mekke'de ihram giydiği zaman, Mina'dan dönünceye kadar ne tavaf eder, ne de Safâ ile Merve arasında sa'y ederdi. Yine Mekke'de ihram giydiği zaman, tavafta remel yapmazdı."

3381- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mekke dönüşünde yaptığı tavafın yedisinde de remel yapmazdı (yani hızlı ve yiğitçe yürümezdi)."

3382- Eslem (ra)'dan:

Ömer'in şöyle dediğini duydum:

"Omuzları açarak kahramanca yürümeye (remle) artık ne gerek var? Allah İslâm'a güç vermiş, küfrü ve ehlini yok etmiştir. Ne var ki Allah Resûlü (sav) ile beraber yaptığımız şeyi terk etmeyiz. Remle devam ederiz."

3383- Ya'lâ b. Ümeyye (ra)'dan: "Allah Resûlü (sav), bir ucunu sağ koltuğunun altından çıkarıp sol omuzuna koyduğu yeşil hırka ile tavaf etti."

3384- İbn Ömer (ra)'dan:

İbn Cüreyc, İbn Ömer'e: "Seni, arkadaşlarından hiç kimsenin yapmadığı dört şeyi yaparken gördüm" deyince, "Ey İbn Cüreyc nedir onlar?" diye sordu.

"İki Yemânî rükünden başka hiçbir rükne dokunmuyorsun (istilâm etmiyorsun); sebtiyye pabuçları giyiyorsun; saç-sakalını sarıya boyuyorsun; Mekke'de halk Ay'ı gördüklerinde niyet edip ihrama bürünürken sen Terviye gününe kadar niyet edip ihram giymiyor, telbiye getirmiyorsun" dedi. Bunun üzerine İbn Ömer şu cevabı verdi: "Rükünlere gelince, Allah Resûlü (sav)'in Yemânî rükünlerinden başka hiçbir rüküne dokunduğunu görmedim. Sebtî pabuçlara gelince; onları giymemin sebebi Allah Resûlü (sav)'in kılsız ayakkabı giydiğini görmemdir. O pabuç ayağındayken çıkartmadan abdest alırdı. Onun için ben de onu giymekten hoşlanıyorum. Sarı renge gelince, Allah Resûlü (sav)'in onunla boyandığını gördüm, ben de sırf bu yüzden onunla boyanmayı seviyorum. İhlâl (niyet edip ihram giymeye) gelince, Al

lah Resûlü (sav)'in devesi hazırlanıp yola koyuluncaya kadar, niyet edip ihram giyerek telbiye ettiğini görmedim."

3385- Amr b. Şuayb (ra)'dan, o da babasından:

"Abdullah b. Amr ile tavaf ettim (babasını kastediyor) Kâbe'nin arkasına gelince «Allah'a sığınmayacak mısın?» dedim. «Allah'a ateşten sığınırız» dedi.

Sonra gitti, Hacer-i Esved'i istilâm etti. Rükünle Kâbe'nin kapısı arasında durdu, göğsünü, yüzünü, kollarını ve avuçlarını böylece koyup iyice yaydı ve şöyle dedi: «Ben Allah Resûlü (sav)'in böyle yaptığını gördüm»."

3386- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Ebû't-Tufeyl dedi ki: İbn Abbâs ile beraberdim. Muâviye geçtiği rüknü mutlaka istilâm ediyordu. Bunun üzerine İbn Abbâs ona dedi ki:

«Allah Resûlü (sav)'in, Hacer-i Esved'le Rükn-ü Yemânî'den başkasını istilâm ettiğini görmedim.» Bunun üzerine Muâviye:

«Beytullah'ın hiçbir rüknü istilâmsız bırakılmaz» dedi."

3287- Ahmed, Sahîh ricâli kanalıyla naklettiği rivâyette (yukardakinin aksine) dört rüknü istilâm eden ve "Bu Beyt'in hiçbir rüknü (istilâmsız) bırakılmaz" diyen İbn Abbâs'tır.

Şu'be der ki: "İnsanlar bu hadiste ihtilâf etmişlerdir."

3388- Hanzale'den:

"Tâvus'u gördüm. Hacerü'l-Esved'in yanında kalabalık gördüğü zaman, aralarına karışıp zahmete katlanmazdı (uzaktan istilâmla yetinirdi). Boş ve tenha bulduğu zaman yanına gidip onu üç kere öperdi. «İbn Abbâs da böyle yapardı» derdi."

İbn Abbâs: "Ben de Ömer'in böyle yaptığını ve (Hacer'e) şöyle dediğini gördüm" dedi:

"Sen ne bir fayda ve ne de zarar vermeyen bir taşsın. Allah Resûlü (sav)'in seni öptüğünü görmeseydim, ben de öpmezdim."

Sonra Ömer şöyle dedi: "Allah Resûlü (sav)'in böyle yaptığını gördüm."

3389- İbn Ömer (ra)'dan:

Ona Âişe'nin "Hicr'ın (yani Kâbe'nin kuzeybatısındaki arazinin) bir kısmı Beyt'in parçası değildir" sözü iletilince, şöyle dedi: "Vallahi zannediyorum ki Âişe bunu Allah Resûlü (sav)'den duyup söylemiştir. Sanırım Allah Resûlü de (Hicr sınırları içinde olan rükünleri) istilâm etmeyi bu yüzden terk etmiştir. Böyle sanıyorum. Çünkü o, Beyt'in temellerinden değildir. İnsanların da tavaf esnasında Hicr'ın arkasından dolaşmaları bu yüzdendir."

3390- Ubeyd b. Umeyr (ra)'dan:

İbn Ömer, kalabalığa karışıp o iki rükne el sürerdi. Dedim ki: "Sen Allah Resûlü (sav)'in ashâbından hiç kimsenin yapmadığı şekilde rükünlere abanıyorsun." Şu cevabı verdi: "Bunu yapıyorsam elbette bir sebebi vardır: Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum: «O ikisine el sürmek, hatalara kefârettir.» Yine şöyle dediğini duydum:

«Kim bu Beyt'i bir hafta (sayarak) tavaf ederse bir köle azat etmiş gibi olur.» Yine şöyle dediğini duydum: «Kişinin attığı her adım karşılığında, Allah bir günahını düşürür ve bir de sevap yazar»."

3391- İbn Avf (ra)'dan:

Bir adamın şöyle dediğini duydum: Allah Resûlü (sav) Ömer'e hitaben şöyle buyurdu: "Ey Hafs'ın babası! Sen güçlü bir adamsın, güçsüzü ezme! Rüknü (Haceru'l-Esved'i) sakin (kimsesiz) görürsen istilâm et, aksi halde tekbir al (Allahu ekber, de ve yürü!)"

Dedi ki: Ömer'in de bir adama, şöyle dediğini duydum:

"Gücünü kullanarak insanlara eziyet etme!"

3392- İbn Ömer (ra)'dan:

Ömer'i Hacer'i öperken gördüm, üzerine kapandı, sonra dönüp yine öptü. Sonra yine üzerine kapandı. Ve dedi ki: "Allah Resûlü (sav)'in böyle yaptığını gördüm."

3393- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Haceru'l-Esved'i öper ve yanağını üzerine koyardı." [Ebû Ya'lâ zayıf bir senedle.]

3394- Urve (ra)'dan:

Abdullah b. ez-Zübeyr, tavâf esnasında yedileri birleştirir ve hızlı yürürdü; Âişe'nin de böyle yaptığını ve en sonunda her yedi (tavaf) için iki rekat (tavaf namazı) kıldığını söylerdi.

3395- Abdurrahman b. Abdi'l-Kârî (ra)'dan:

O, sabah namazından sonra Beyt-i şerif'i Ömer'le birlikte tavaf etmiş.

Ömer tavafı bitirince bakmış ve güneşi(n doğuşunu) görememiş. Hemen devesine binip Zû Tuvâ'da çöktürmüş ve orada iki rekat (tavaf) namaz(ı) kılmış.

3396- İsmail b. Ümeyye (ra)'dan:

Zührî'ye dedim ki: "Atâ, farz namazının iki rekatlık tavaf namazına kâfi geleceğini söylüyor." Cevap verdi: "Sünnete uymak daha faziletlidir. Allah Resûlü (sav), yedi turlu bir tavaf yaptı ve onun için iki rekatlı bir tavaf namazı kıldı."

[Buhârî mu'allak olarak.]

3397- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beyt'in etrafında tavaf etmek namaz gibidir. Dikkat edin tavaf esnasında konuşuyorsunuz; kim konuşursa ancak hayırla konuşsun."

3398- İbn Abbâs (ra)'dan:

Vedâ haccında Allah Resûlü (sav) Beyt'i deve üzerinde tavaf etti. Rüknü, elindeki başı eğri değnek ile istilâm etti."

3399- Bir rivâyette:

Allah Resûlü (sav) Vedâ haccı için Mekke'ye geldiğinde rahatsızdı. Onun için devesinin sırtında tavaf etti; Haceru'l-Esved'e her geldiğinde eğri değnekle onu istilâm etti. Tavafı bitirdiğinde devesini çöktürüp iki rekat namaz kıldı.

3400- Safiyye bn. Şeybe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav), fetih yılı tavaf ettiğinde, devenin üzerinde tavaf etti. Hacer-i Esved'i elindeki değnekle istilâm etti o esnada ben de O'nu seyrediyordum.

3401- Câbir (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Vedâ haccında devesinin üstünde olduğu halde Beyt'i tavaf etti. Rüknü elindeki değnekle istilâm etti. Halk kendisini görsün, kendisi de halkı görsün ve ona sorsun diye Safâ ile Merve arasında da devesinin üstünde sa'y etti. Çünkü halk çok kalabalıktı.

3402- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de şu eki yaptı:

"Abdullah b. Ümmü Mektûm'un yularından tuttuğu kulağı kesik devesinin üstünde akıcı bir şekilde konuştu."

3403- Âmir b. Rebî'a (ra)'dan:

Peygamber (sav), tavaf ederken pabucunun kayışı koptu. Bir adam onun yerine kendi pabucunun kayışını bağlamak isteyince Peygamber (sav) onu çekip şöyle dedi: "Bu bir tercih ve üstünlüktür. Ben ter

cih ve üstünlüğü sevmem." [Ebû Ya'lâ ve Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

3404- İbn Ömer (ra)'dan:

Bir adam ona dedi ki: "Vakfe yerine gitmeden önce Beyt'i tavaf etmem doğru olur mu?" İbn Ömer "Evet, olur" dedi. Adam "Ama İbn Abbâs «Vakfe yerine gelmeden Beyt'i tavaf etme» derdi" deyince İbn Ömer şöyle cevap verdi: "Allah Resûlü (sav), hac yaptı, vakfe yerine gitmeden önce Beyt-i Şerîf'i tavaf etti. Söyle bakalım Allah Resûlü (sav)'in sözüyle amel etmek mi doğrudur, yoksa İbn Abbâs'ın sözüyle mi?"

3405- İbn Abbas (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (Vedâ haccında) Mekke'ye geldi, tavaf etti ve Safa ile Merve arasında sa'y etti. (Geldiği zaman yaptığı bu ilk tavaftan) sonra Arafat'tan dönünceye kadar Kâbe'ye bir daha yaklaşmadı."

3406- Cübeyr b. Mut'im (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Abd-i Menâfoğulları, bu Beyt'i tavaf eden, gündüz ya da gecenin herhangi bir saatinde orada namaz kılan kimseye sakın engel olmayın!"

3407- Ebû'z-Zübeyr (ra)'dan:

İbn Abbâs'ın, ikindiden sonra yedi kere tavaf yaptığını, sonra içinde ne yaptığını (yani tavaf namazı kılıp kılmadığını) bilemediğimiz sahanlığına girdiğini gördüm. Sabah namazından sonra güneş doğana kadar Beyt'in boş (ziyaretçisiz) olduğunu, ikindiden sonra da güneş batıncaya kadar kimsenin tavâf yapmadığını gördüm.

3408- İbn Abbâs ve Âişe (r.anhumâ)'dan:

"Peygamber (sav) Kurban (bayramının ilk) günü yapılacak farz tavafı geceye kadar tehir etti."

3409- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resulü (sav), Kurban günü ziyaret tavafı yaptı. Sonra dönüp Mina'da öğle namazı kıldı.

Nâfi' der ki: "İbn Ömer de Kurban günü ifâze (ziyaret) tavâfını yapardı. Sonra dönüp Mina'da öğle namazını kılar ve Peygamber (sav)'in de böyle yaptığını söylerdi."

3410- İbn Abbâs (ra)'dan:

İnsanlar hac bittikten sonra her yöne dağılıyorlardı. Bunun üzerine Peygamber (sav) şöyle buyurdu: "Ayrılışınız Beyt'i tavafla olsun (yani vedâ tavâfı)."

3411- Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Hiç kimse Beyt'i tavaf etmeden dönmesin. Çünkü hac ibadetlerinin sonuncusu, Beyt'in tavafıdır."

3412- Diğer rivâyet: "Ömer (ra), Vedâ tavafı yapmadı diye bir adamı Merrü'z-Zahrân'dan geri çevirdi."

3413- Nâfi'den, o da İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Aybaşı olan kadın, vedâ tavâfını yapmadan dönmesin." Sonra dedi ki:

"Allah Resûlü (sav)'in onlara (o haldeki kadınlara vedâ tavafı yapmadan ayrılmalarına) izin verdiğini duydum."

3414- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Safiyye hayz oldu. Bu, Peygamber (sav)'e anlatılıp da: "Bizi burada hapis mi edecek?" diye buyurunca şöyle dediler: "O (Arafat'tan dönüp) ziyaret tavafını yaptı."

"Öyleyse rahatsızlığı (dolayısıyla beklemenize gerek) yoktur" buyurdu.

3415- Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) hacdan dönmek istediğinde, Safiyye'yi çadırının önünde üzgün ve bitkin gördü. Çünkü hayz olmuştu. "Bizi burada

alıkoydun, Allah hayrını versin" buyurdu. Sonra dedi ki:

"Kurban günü, sen ziyaret tavafı yapmış mıydın?"

"Evet!" deyince: "Öyleyse ayrılabilirsin" buyurdu.

3416- Diğer rivâyet: Allah Resûlü (sav) ile haccettik. Kurban günü Arafat'tan döndük. Safiyye hayz oldu. Peygamber (sav), ondan, her erkeğin karısından istediğini istedi. Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! O âdet görmüştür."

"Eyvah o bizi burada alıkoydu!" dedi. "Ey Allah Resûlü! O Arafat'dan döndüğünde ziyaret tavafı yapmıştı" dediklerinde: "Öyleyse haydi çıkın, gidin!" buyurdu.

3417- el-Hâris b. Abdillah el-Evsî (ra)'dan:

Ömer'e gelip, Kurban günü (Arafat dönüşü) Beyt'i tavaf ettikten sonra hayz olan kadın hakkında sordum. Şöyle dedi: "O tavaf onun veda tavafı olur."

el-Hâris dedi ki: "Allah Resûlü (sav) de bana böyle fetva vermişti (dedim)."

Bunun üzerine Ömer, Allah Resûlü (sav)'e sorduğun bir şeyi, ben O'na muhâlif fetvâ vermem için bana soruyorsun, eli kırılasıca!"

3418- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Emir olmadıkları halde iki emir vardır: Bir grup insanla hacceden bir kadın, ziyaret tavafından önce hayız olur. Arkadaşları onun emri olmadan bir yere kımıldayamazlar. Bir de cenâzeye iştirak eden adam, namazını kıldıktan sonra cenaze sahibinden izin almadan bir yere gidemez."

3419- İbn Cüreyc (ra)'dan, dedi ki:

Atâ b. Ebî Rebâh bana İbn Hişâm'ın, kadınları erkeklerle birlikte tavaf yapmaktan alıkoyduğunu bildirdi. O (Atâ) dedi ki: "Bunu nasıl yasaklar? Peygamber (sav)'in hanımları erkeklerle beraber tavaf etmişlerdir." (İbn Cüreyc) Dedim ki:

"Bu hicâb âyetinin (örtünme emrinin) inişinden sonra mı, yoksa önce miydi?"

"Ben onları örtünme emrinden sonra tanıdım."

"Peki onlar, erkeklere nasıl karışırlardı?" dedim.

Atâ: "Onlar erkeklere karışmazlardı. Âişe, erkeklerden uzak bir halde tavaf ederdi de bir kadın şöyle derdi: "Ey mü'minlerin annesi! Çekil de biz de Hacer-i Esved'i istilâm edelim." O "İstediğin yere git!" deyip yol vermeye razı olmazdı. Geceleri tanınmaz halde çıkıp karışık bir vaziyette tavaf ederlerdi. Ama Kâbe'ye girmek istediklerinde adamlar çıkartılırdı. Sonra onlar girip rahatça tavaf ederlerdi. Ben Ubeyd b. Umeyr'le birlikte, Müzdelife'deki Sebîr dağında bulunan Âişe'nin yanına giderdim." (İbn Cüreyc) Dedim ki:

"Onun (Âişe'nin o günkü) örtüsü ne idi?"

(Cevaben Atâ şöyle dedi:) "O, keçeden yapılmış bir Türk çadırındaydı. Çadırın bir perdesi vardı. Aramızda o perdeden başka hiçbir şey yoktu. Âişe'nin üzerinde kendisini kapatan gül rengi bir mintan vardı."

3420- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Ey insanlar, söyleyeceklerimi benden iyi dinleyin, benim sizi iyi dinleyebileceğim tarzda da söyleyeceklerinizi dinletin! Sonra gidip, İbn Abbâs bunu dedi, şunu dedi, demeyin. Kim Beyt-i şerif'i tavaf ederse, Hicr'in arkasından doğru tavaf etsin. Oraya sakın "hatîm" demeyin. Çünkü cahiliye döneminde kişi yemin edip sonuç miyet göstergesi olarak kamçısını ya da pabucunu ve yahut okunu oraya bırakırdı."

3421- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), başında bir yular veya benzer bir şey bulunduğu halde Kâbe'yi tavaf eden bir adam gördü. Hemen yularını kesti."

3422- Diğer rivâyet: "Burnuna taktığı bir yularla birini götüren kişi gördü de hemen o yuları kesti ve (amâ olduğu için ona rehberlik yapan adama) elinden tutarak götürmesini emretti."

3423- İbn Ebî Mülcyke (ra)'dan:

Ömer, Beyt'i tavaf eden cüzzamlı bir kadının yanından geçti. Şöyle dedi:

"Ey Allah'ın kadın kulu, insanlara eziyet etme! Evinde otursan senin için daha iyi olurdu." Kadın bundan sonra evinde oturdu ve bir daha tavafa çıkmadı. Ömer öldükten sonra bir adam yanına varıp dedi ki: "Seni meneden adam öldü. Haydi çık tavaf et!" Kadın şu cevabı verdi:

"Vallahi sağ iken itaat ettiğim kimseye ölü iken âsi gelmem!"

3424- Mâlik (ra)'dan:

Bana ulaştığına göre, Sa'd b. Ebî Vakkâs Arafat'a dar vakitte girdiği zaman (vakfeyi kaçırma endişesiyle) Beyt-i şerif'i tavaf etmeden ve Safâ ile Merve arasında sa'y etmeden Arafat'a giderdi. Oradan döndükten sonra tavaf ederdi. Tabiî ki bu, vakti dar olarak çıkan kişi için bir genişliktir."

3425- Âişe (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Beyt'i tavaf etmek, Safâ ile Merve arasında sa'y etmek ve şeytanı taşlamak ancak Allah'ın şânını yüceltmek ve adını anmak için meşrû kılınmıştır."

3426- Abdullah b. es-Sâib (ra)'dan:

O, İbn Abbâs'ı elinden tutup götürür ve kapıdan geçirip Hacer-i Esved ve Rükün'den sonraki üçüncü bölümde (Mültezem'de) durdururdu. İbn Abbâs ona şöyle derdi: "Bana bildirildiğine göre Allah Resûlü (sav) burada namaz kılarmış." Öbürü: "Evet" deyince, (İbn Abbâs) kalkıp orada namaz kılmış.

3427- Abdullah b. es-Sâib (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in, iki rükün arasında tavaf ederken şöyle dua ettiğini duydum: **"Rabbenâ âtina fi'd-dünyâ haseneten ve fil-âhireti haseneten ve kına azâbe'n-nâr (=Ey Rabbimiz! Sen bize dünyada da, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azabından koru!)"**

3428- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, Hacerü'l-Esved'i istilâm ettiği zaman şunu okurdu:

«Allahümme îmânen ve tasdîkan bi-Kitâbike ve sünneti Nebiyyike (=Allahım! Senin kitabına, peygamberinin sünnetine imân ve tasdîk ederek (tavafımı yapıyorum).» Ondan sonra da Peygamber (sav)'e salât ü selâm getirirdi."

3429- Câbir (ra)'dan:

Beyt'i görünce ellerini yukarıya kaldıran adam hakkında kendisine bir sual sorulunca şöyle dedi: "Yahudilerden başka böyle yapan görmedim. Biz Allah Resûlü (sav) ile beraber hacceder ve böyle bir şey yapmazdık.".

3430- İbn Abbas (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Eller ancak yedi yerde kaldırılır: Namaza başlarken, Mescid-i haram'a girerken, Kâbe'yi gördüğünde, Safâ'da dururken, Merve'de dururken, Arafat'ta vakfedeyken, Şeytanı taşlarken iki makamda."

3431- Huzeyfe b. Üseyd (ra)'dan:

Peygamber (sav), Beyt'i gördüğü zaman şöyle derdi:

"Allahım! Beyt'inin şerefini, tazimini, kerâmetini, iyilik ve heybetini artır!"

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

3432- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), halkın «Benû Şeybe kapısı» diye adlandırdıkları Abdimenâfoğulları kapısından içeri girdi; biz de O'nunla beraber girdik.

O'nunla Medine'ye dönerken, Hayyâtîn kapısı olan Bâbu'l-Hazûre'den çıktık."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnâdında Mervân b. ebî Mervân adlı bir râvi vardır.]

3433- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Bu Beyt'i tavaf edin ve bu taşı selâmlayın! Çünkü onlar cennetten inen iki taştır. Biri kaldırıldı, diğeri de kaldırılacaktır. Dediğim çıkmazsa, kabrimden geçen kimse: «Bu kabir, yalancı Abdullah b. Amr'ın kabridir" desin!'"

3434- el-Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Beyt'i tavaf ederdi; tavaf ederken de su içerdi."

[Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de ismi zikredilmeyen bir râvi kanalı ile.]

3435- Sa'd b. Mâlik (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile tavaf ettik; içimizden yedi kere tavaf eden, sekiz kere tavaf eden ve daha fazla tavaf edenler oldu. Allah Resûlü (sav), bunlar hakkında: «Sakıncası yoktur» buyurdu."

SA'Y VE BEYT-İ ŞERÎF'E GİRMEK

3436- Kesîr b. Cümhân (ra)'dan:

İbn Ömer'i, sa'y edilecek yerde yürürken gördüm ve sordum:

"Sa'y edilecek yerde yürüyorsun!" Cevap verdi: "Yürüyorsam, Allah Resûlü (sav)'in yürüdüğünü gördüğüm için yürüyorum. Eğer sa'y ediyorsam anla ki Allah Resûlü (sav)'in sa'y ettiğini görmüşümdür. Ben yaşlı bir adamım."

3437- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Safâ tepesinden inerken ağır ağır yürürdü. Aşağıya vâdinin içine inince hızlanır ve vadiden çıkınca tekrar yavaşlardı."

3438- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Sa'y (mahalli), Abbâd oğullarının evinden Ebû Hüseyinoğullarının sokağına kadardır."

Allah Resûlü (sav) tavaf ettiği zaman turların üçünde hızlanır, dördünde ise normal yürürdü."

Derim ki: Bu Buhârîye aittir. Bunu *Sahîh*'inin "Bâbu ma câe fi's-sa'yi beyne's-Safâ ve'l-Merve" bölümünde zikretmiştir.

3439- Safiyye bn. Şeybe (r.anhâ)'dan, o da bir kadından:

"Allah Resûlü (sav)'in Batn-ı Mesîl'de koştuğunu ve şöyle dediğini gördüm: «Vadide düşmandan başka bir tehlike yok»."

3440-Ahmed zayıf bir senedle: "Üzerinize sa'y yazıldı (farz kılındı), öyleyse sa'y edin!"

3441- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Safâ ile Merve arasında sırf müşriklere gücünü ispatlamak için koşmuştur."

3442- Urve (ra)'dan:

Âişe'ye, henüz çocuk iken:

"Cenâb-ı Hakkın «Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allah'ın şeâ'rinden (ibadetlerine vesile olan işaretlerden)dir. Kim Beyt'i haccederse ya da umre yaparsa, bu ikisini tavaf etmesinde herhangi bir sakınca yoktur» âyetini (Bakara, 2/178) okuyunca, onları tavaf etmeyenin günaha girmeyeceği (manasının da çıktığı)nı görüyorum" dedim. Şöyle dedi: "Hayır! Dediğin gibi olsaydı, «Onları tavaf etmeyene herhangi bir günah yoktur» şeklinde olurdu. Bu âyet, aslında Ensâr hakkında nâzil olmuştur. Çünkü onlar (Cahiliyede), Menât putu için telbiye getirirlerdi. Menât ise Kudeyd hizâsına düşüyordu. Bu sebeple Safâ ile Merve arasındaki tavaftan rahatsızlık duyarlardı. İslâm gelince, Allah Resûlü (sav)'e bu hususta sordular. Bunun üzerine Allah: «Safâ ile Merve...» âyetini indirdi. Böylece onları tavaf etmekte bir sakınca olmadığını duyurdu."

Altı hadis imamı. İnşallah ileride bu âyetin tefsiri bölümünde onun (Âişe'nin) şu sözü gelecektir: "Allah Resûlü (sav) Safâ ile Merve arasındaki tavafı sünnet kılmıştır. Bu nedenle hiç kimsenin onu terk etme hakkı yoktur."

3443- Nâfi' (ra)'dan:

O, İbn Ömer'in Safâ ile Merve'de şu duayı yaptığını duymuş:

"Allahım! Buyurdun ki: «Bana dua edin, Ben de duanızı kabul edeyim." Sen, verdiğin bu sözden dönmezsin. Allahım! Beni İslâm'a hidayet ettiğin gibi müslüman olarak canımı alıncaya dek kalbimden imanımı çıkartma!"

3444- İbn Mes'ûd (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Batn-ı Mesîl'de sa'y ettiği zaman şöyle dua ederdi:

"**Allahümmeğfir verham! Ve ente'l-Azzü'l-Ekrem (=Allahım! Bağışla ve esirge! Çünkü sen çok Azîz ve pek Kerîmsin).**"

3445- Abdurrahman b. Tarık'dan, o da annesinden:

"Allah Resûlü (sav), Ya'lâ'nın evini –Ubeydullah b. Ebî Yezîd bunu unuttu– geçtiği zaman, Beyt'e karşı dönüp dua ederdi."

3446- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), onun yanından sevinçli çıktı; sonra üzüntülü olarak döndü. Sonra şöyle buyurdu: «Kâbe'ye girdim, ama pişman oldum. Şu andakini daha önce düşünseydim oraya girmezdim. Çünkü böyle yapmakla ümmetimi güç duruma sokmuş olmaktan korkuyorum»."

3447- Abdullah b. Ebî Evfâ (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) umre yaptı. Biz de O'nunla beraber umre yaptık. Mekke'ye girdiğinde tavaf etti, biz de kendisiyle tavaf ettik. Safâ ile Merve'ye geldi biz de O'nunla geldik. O'na —ok veya taş— atmasınlar diye siper olup koruyorduk." Bir arkadaşım ona (İbn Evfâ'ya) dedi ki:

"Kâbe'ye girdi mi?"

"Hayır" dedi.

3448- Üsâme (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Kâbe'nin içine girdi; her tarafında tesbih getirdi, namaz kılmadan çıktı. Mâkam-ı İbrâhîm'in arkasında iki rekat namaz kıldı."

3449- Onun (Nesâî'nin) şöyle bir rivâyeti daha vardır:

"O ve Allah'ın Resûlü (sav) içeri girdi ve Bilâl'e kapıyı kapatmasını emretti.

Beyt, o zaman altı temel üzerinde idi. Yürüdü, Kâbe'nin kapısından hemen sonra gelen iki direk arasına varınca oturdu, Allah'a hamd ü senâda bulundu. O'ndan dilekte bulundu, bağışlanmasını istedi. Sonra kalkıp Kâbe'nin arkasına doğru gitti, yüzünü ve yanağını üzerine koyup Allah'a hamd ü senâ etti. O'na niyâz etti ve mağfi-

ret diledi. Sonra Kâbe'nin rükünlerine gidip tekbir, tehlil, tesbih, Allah'a senâ, istek ve istiğfarla onları selâmladı. Sonra çıkıp yüzünü Kâbe'ye çevirerek iki rekat namaz kıldı ve: «İşte kıble budur!» buyurdu."

3450- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mekke'ye geldiğinde Beyt'te putlar bulunduğu için içeriye girmekten çekindi ve putların oradan çıkartılmasını emretti. İçinden İbrâhîm ile İsmaîl'in ellerinde fal okları bulundukları halde yapılmış resimlerini (heykellerini) çıkardılar. Şöyle dedi:

«Allah onları kahretsin, kendileri de biliyorlar ki onlar fal oku atmamışlardır.»

Sonra Beyt-i Şerîf'e girdi, kenarlarında tekbir getirdi; ancak içinde namaz kılmadı."

3451- Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) Beyt-i Şerîf'e girdi. İçeride İbrahim ve Meryem'in resimlerini (heykellerini) buldu. Şöyle buyurdu:

«Onlara gelince, meleklerin içinde resim bulunan eve girmeyeceğini işitmişlerdir. İşte İbrahîm, elinde fal oklarıyla resmini yapmışlar, onun fal okları ile ne alâkâsı olabilir?»"

3452- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Mekke'nin Fethi yılında Kusvâ (adlı devesi) üzerinde ve Üsâme'yi terkisine almış olduğu halde Kâbe'ye doğru geldi. Beraberinde Bilâl ve Osman da vardı. Devesini Beyt'in yanında çökertti ve sonra Osman'a dedi ki: «Anahtarı getir!» Osman anahtarı getirdi ve kapıyı açtı. Peygamber (sav) Üsâme, Bilâl ve Osman içeriye girdiler. Kapıyı kapattılar. Uzun zaman orada kaldılar. Sonra çıktı. Akabinde insanlar içeriye girmek için koştular, herkesten önce ben girdim. Bilâl'i kapının arkasında ayakta dururken buldum ve sordum: «Peygamber (sav) nerede namaz kıldı?» «Şu iki ön direğin arasında namaz kıldı.» dedi. Kâbe, o zamanlar iki sıra aralıklı altı direk üzerinde kurulmuştu. «Öndeki sıranın iki direk arasında namaz kıldı. Beyt'in kapısını arkasına aldı. Yüzünü içeriye girdiğin zaman (kapının karşısına gelen) gördüğün yere doğru çevirdi. Orası kendisiyle duvar arasına düşüyordu.»

Ona (Bilâl'e) orada kaç rekat kıldığını sormayı unuttum. Namaz kıldığı yerde kırmızı mermer vardı."

3453- Diğer rivâyet:

"Peygamber (sav), Osman b. Talha'ya «Haydi git anahtarı getir!» dedi.

Osman b. Talha gitti. Anahtar annesindeydi, vermekten kaçındı.

Dedi ki: «Ya anahtarı verirsin, ya da bu kılıç belimden çıkar (ve boynunu vurur!)»

Bunun üzerine kadın anahtarı vermek zorunda kaldı. Hemen anahtarı Peygamber (sav)'e getirdi."

Benzerini nakletti.

3454- Diğer rivâyet:

"Peygamber (sav), Fetih günü devesinin sırtında Mekke'nin yukarısından geldi."

Benzerini rivâyet etti.

3455- Diğer rivâyette:

Ona (Bilâl'e) sordum: "Peygamber (sav) Kâbe'de namaz kıldı mı?"

"(Kapısından girip de) ileriye yürüdüğün zaman solunda kalan iki direk arasında iki rekat namaz kıldı. Sonra dışarı çıkıp iki rekat da Kâbe'ye doğru kıldı."

3456- el-Eslemiyye (r.anhâ)'dan:

Osman (b. Ebî Talha)'ya dedim ki: "Allah Resûlü (sav), seni çağırdığı zaman sana ne dedi?"

"Bana şöyle dedi:

«Sana o iki boynuzu örtmeni söylemeyi unuttum. Çünkü Beyt'te namaz kılan kimseyi meşgul edecek bir şeyin bulunması doğru değildir»."

3457- Âişe (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Beyt-i Şerîf'e gireyim mi?"

"Sen Hicr'e gir! Çünkü orası da Beyt'ten'dir (bir parçasıdır)" buyurdu.

VUKÛF (VAKFE) VE İFÂZE (ARAFAT DÖNÜŞÜ)

3458- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan, dedi ki:

"Cibrîl, İbrahim (as)'la Mina'ya gitti. Mina'da ona öğleyi, ikindiyi, akşamı, yatsıyı ve sabahı kıldırdı. Sonra onu Mina'dan Arafat'a götürdü; ona orada iki namazı birden kıldırdı. Sonra güneş batınca onu Müzdelife'ye götürdü. Orada onunla konakladı ve geceledi.

Sonra onu kaldırdı. Müslümanlardan birinin en çabuk kıldığı bir namaz gibi namaz kıldı. Sonra onu doğru Mina'ya götürdü. Şeytan taşladı, tıraş oldu ve kurban kesti. Sonra Allah, Muhammed (sav)'e **"İbrahim'in dinine hanîf olarak uy, çünkü o, müşriklerden değildi"** diye vahyetti."

3459- Âişe (r.anhâ)'dan:

Urve dedi ki: "Humus dışında tüm Araplar, Kâbe'yi çıplak olarak tavaf ederlerdi. Humus, Kureyş ve çocuklarıdır. Humus, çıplak tavaf edenlere elbise verirdi. Erkekler erkeklere, kadınlar da kadınlara verirlerdi. Humus, Müzdelife'den çıkmazdı. Diğerlerinin hepsi (vakfe için) Arafat'a giderlerdi."

Hişâm dedi ki: "Babam Urve, bana Âişe'den nakletti: Allah, **«Sonra insanların akın ettikleri yerden siz de akın edin!»** âyetini (Bakara, 2/199) işte onlar hakkında indirmiştir. İnsanlar (vakfe yaptıktan sonra) Arafat'tan ifâze ederlerdi. Humus ise Müzdelife'de (vakfe yapıp orada)n ifâze eder ve: «Biz ancak Harem'den ifâze ederiz» derlerdi. **«Sonra siz, insanların ifâze ettikleri yerden ifâze edin»** emri inince onlar da vakfe için Arafat'a yöneldiler."

3460- Nubayt (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i, Arafat'ta devenin üzerinde durmuş halka hitap ederken gördüm."

3461- Zeyd b. Eslem (ra)'dan, o Damre'den, o bir adamdan, o da babasından ya da amcasından:

"Allah Resûlü (sav)'i gördüm, Arafat'ta minberin üstündeydi."

3462- Abdurrahman b. Ya'mer ed-Deylemî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hac Arafat'tır, hac Arafat'tır. Mina günleri üç gündür. Kim ilk iki günde acele ederse ona bir sakınca yoktur. Kim gecikirse ona yine sakınca yoktur. Kim güneş doğmadan Arafat'a yetişirse, hacca yetişmiş olur."

3463- Urve b. Mudarris (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'e Müzdelife'de namaza kâmet getirildiği zaman geldim ve dedim ki: «Ey Allah Resûlü! Ben Tay dağından geldim, devemi ve kendimi yordum; uğradığım her dağda durdum, benim için hac imkânı var mıdır?'

Şöyle buyurdu: «Kim bu namazımızı kılarsa, bizimle beraber buradan ayrılıncaya dek dururs a, bundan önce Arafat'ta gece-gündüz durmuş gibi olur ve dolayısıyla hacc tamam olur ve (ihramdan çıkış) temizliğini yapar»."

3464- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de şunu ilave etti: "Peygamber (sav) ona şöyle dedi: «Ey Urve, haydi korkunu sevince çevir!'"

Bezzâr ise, metin olarak sadece bu ilâveyi, "Haccın tamamlanmasını kutlamak" başlığı altında vermiştir.

3465- Mâlik (ra)'dan:

Ona ulaştığına göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuş: "Arafat'ın her noktası vakfe yeridir. Urene vadisinden çıkıp tırmanın (orası vakfe yeri değildir). Müzdelife'nin tümü vakfe mahallidir. Muhassar vadisinden çıkıp uzaklaşın (orası da vakfe yeri değildir)."

3466- Sâlim b. Abdillah b. Ömer (ra)'dan:

Abdulmelik (b. Mervân), Haccâc'a: "Hac esnasında İbn Ömer'e karşı gelme!" diye mektup yazdı.

İbn Ömer, Arefe günü güneş zâil olduğu zaman (Haccâc'a) geldi, ben de onunla beraberdim. Haccâc'ın çadırının yanında bağırdı. Üzerinde sarıya boyanmış bir güneşlik olduğu halde Haccâc dışarıya çıktı.

Dedi ki: "Neyin var ey Ebû Abdarrahman?"

"Eğer sünnete uymak istiyorsan acele et!"

"Bu saatte mi?" deyince İbn Ömer: "Evet" dedi.

"Öyleyse biraz bekle, başıma biraz su döküp çıkayım." Haccâc çıkıncaya dek orada bekledi. Sonra Haccâc babamla aramda yürüdü. (Haccâc'a) dedim ki:

"Eğer sünnete riâyet etmek istiyorsan, hutbeyi kısa tut ve vakfe için acele et!"

Bunun üzerine (sözümü duyup duymadığını anlamak için) Abdullah'a bakmaya başladı. Bunu gören İbn Ömer: "Doğru söyledi" dedi.

3467- Muhammed b. Ebî Bekr es-Sekafî (ra)'dan:

"Mina'dan Arafat'a erkenden giderken, Enes'e telbiye hakkında sordum. Dedim ki: «Siz Peygamber (sav) ile bunu nasıl yapıyordunuz?» Şu cevabı verdi: «Telbiye getiren telbiye getiriyordu. Ona hiç itiraz etmezdi. Tekbir getiren de tekbir getirirdi, ona da itiraz etmezdi»."

3468- el-Kâsım b. Muhammed (ra)'dan:

"Âişe (r.anhâ), vakfeye durulacak mahalle gittiği zaman telbiyeyi bırakırdı."

3469- Üsâme b. Zeyd (ra)'dan:

Ona sordular: "Allah Resûlü (sav) Vedâ haccında Arafat dönüşü nasıl yürüyordu?" Cevap verdi: "Yavaşla hızlı arasında yürürdü. Geniş bir araziye rastladığı zaman hızlanırdı."

3470- Diğer rivâyet:

"Allah Resûlü (sav) Arafat'tan dönerken ben de terkisinde idim. Yularını çekerek (devesini) öyle hızlı sürüyordu ki, hayvanın kulakları semerin önüne değecek gibi oluyordu. Bir yandan da şöyle diyordu:

«Ey insanlar, sükûnet ve vekarı muhafaza edin (ağır olun)! Zira iyilik deveyi çatlatmak değildir»."

3471- Diğer rivâyet:

"Allah Resûlü (sav)'in terkisine bindim, Arafat'tan hareket ettik. Müzdelife'nin altındaki sola giden dağ yoluna varınca devesini çöktürdü, inip küçük abdest bozdu. Ona su döktüm, hafif bir abdest aldı.

Dedim ki: «Namaz (kılmıyor muyuz) ey Allah Resûlü?»

«Namaz ileride kılınacak» buyurdu. Tekrar hayvanına bindi, Müzdelife'ye vardı. Namazı orada kıldı, Müzdelife sabahı terkisine Fadl'ı aldı."

3472- Diğer rivâyet:

"Devesine bindi, Müzdelife'ye geldik. Akşam namazı için kâmet getirildi, namaz kıldı. Sonra herkes develerini çöktürdü. Daha yerleşmeden yatsı için kâmet getirildi ve yatsıyı kıldılar. Sonra yerleştiler.

Dedim ki: "Sabahleyin ne yaptınız?"

"Sabahleyin Fadl'ı terkisine aldı. Ben ise Kureyş'in Mina'ya önde gidenler içinde yaya yürüdüm."

3473- Ömer (ra)'dan:

"Cahiliye ehli güneş doğuncaya kadar toplu halde (Mina'ya) ifâze etmezlerdi. «Ey Sebîr dağı aydınlan!» derlerdi (yani güneşin doğuşundan sonra Mina'ya akın ederlerdi). Peygamber (sav), onlara muhalefet ederek güneş doğmadan önce (Müzdelife'den) yola çıkıp (Mina'ya) akın (ifâze) etti."

3474- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), biz Abdulmuttalib oğullarının delikanlılarını Müzdelife gecesi merkepler üzerinde önceden Mina'ya gönderdi. Uyluklarımızı okşayarak şöyle buyurdu: «Oğulcuklarım! Güneş doğuncaya dek sakın şeytan taşlamayın!'"

3475- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Sevde, şişman ve ağır bir kadındı. Allah Resûlü (sav)'den, Müzdelife'den geceleyin (yani erken) dönmek için izin istedi ve o da kendisine izin verdi. Keşke ben de onun gibi izin isteseydim."

Âişe, ancak imamla birlikte (Mina'ya) ifâze ederdi.

3476- Nesâî ve Ebû Davud'un rivâyetleri:

"Peygamber (sav), Ümmü Seleme'yi Kurban bayramı gecesi gönderdi. Tanyeri ağarmadan şeytanı taşladı. Sonra gitti ve iade tavafını yaptı. O gün, Peygamber (sav)'in onun yanında kaldığı gündü."

3477- Sâlim (ra)'dan:

"İbn Ömer, ailesinden güçsüzleri önden gönderip, Müzdelife'deki Meş'ar-i haram'da vakfe yaptırırdı. Orada doyasıya Allah'ı zikrederlerdi. Sonra imam gelip vakfe yapıp oradan ayrılmadan önce onlar ayrılırlardı. Onlardan kimisi Mina'ya sabah namazında gelirdi, kimisi de sabah namazından sonra gelirdi. Geldikleri vakit şeytanı taşlarlardı. Ve İbn Ömer şöyle derdi: «Allah Resûlü (sav) onlara müsaade etmiştir»."

3478- Abdurrahman b. Yezîd (ra)'dan:

"Biz Müzdelife'deyken İbn Mes'ûd şöyle dedi: "Bakara sûresinin kendisine indiği kişiden (Allah Resûlü'nden), bu makamda **«Lebbeyk Allahümme lebbeyk!»** dediğini duydum."

3479- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Üsâme, Arafat'tan Müzdelife'ye kadar Allah Resûlü (sav)'in terkisinde idi.

Sonra Müzdelife'den Mina'ya kadar Fadl'ı terkisine aldı. İkisi de şöyle dediler: «Allah Resûlü (sav), Cemretu'l-Akabe'yi taşlayıncaya dek telbiye getirdi»."

ŞEYTAN TAŞLAMAK, TIRAŞ OLMAK VE İHRAMDAN ÇIKMAK

3480- İbn Ömer (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Kurban yeri ile Mina mescidinin hemen yanındaki Şeytan'ı taşladığı zaman, yedi taş atardı. Her taş atışında tekbir getirirdi (**Allahu ekber!** derdi). Sonra önüne gelip kıbleye karşı ellerini kaldırarak uzunca dua eder ve vakfeyi uzun tutardı. Sonra ikinci Şeytan'a gelip ona da yedi taş atardı. Her taş atışında tekbir getirirdi. Sonra sol taraftan ayrılıp kıbleye karşı durup ellerini kaldırarak dua ederdi. Sonra Akabe'yi takip eden Şeytan'a gelip yedi taş da ona atardı. Ama orada durmazdı."

3481- Abdurrahman b. Yezîd (ra)'dan:

"İbn Mes'ûd, Cemretu'l-Akebe'yi (Büyük Şeytan'ı) vadinin dibinden doğru yedi taş atarak taşladı; her taş atışında tekbir getiriyordu. Bu sırada Beyt'i soluna Mina'yı sağına alıyordu. Ona denildi ki: «İnsanlar

taşları ona yukarısından atıyorlar.» Cevap verdi:

«Kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'a kasem ederim ki burası, Bakara sûresinin indiği makamdır».»

3482- Diğer rivâyette:

"O, vadinin içine indi; Kâbe'ye karşı yöneldi ve Şeytan'ın sağ kaşına (taş) attı."

3483- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'in, ikinci Cemre'nin yanında birincisinden daha uzun durduğunu gördüm. Sonra Cemretü'l-Akabe'ye geldi ve onu taşladı, orada beklemedi."

[Ahmed leyyin bir isnâdla.]

3484- Sa'd (ra)'dan:

"Hacda Allah Resûlü (sav) ile döndük. Kimimiz: «Yedi taş attım»; kimimiz de «Altı taş attım» diyordu ve bu sebeple kimse kimseyi ayıplamıyordu."

3485- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Tahâretlenme taşları tek, Cemre taşları tek, Safâ ile Merve arasındaki sa'y tek, tavaf da tek sayıdır. Biriniz taşla tahâretlendiğinde tek sayılı taşlarla tahâretlensin."

3486- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Akabe (Şeytan taşlama) sabahı devenin üstünde bana şöyle buyurdu: «Bana taş toplayıver.» O'nun için sapanla atılan taşlar büyüklüğünde taşlar toplamıştım. Onları eline koyduğumda: «İşte taşlar böyle olacaktır! Dinde sakın aşırı gitmeyin! Çünkü sizden öncekiler dinde aşırılık yüzünden helâk olmuşlardır» buyurdu."

3487- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i, Kurban bayramının birinci günü kuşluk vakti, sonraki günlerde ise öğle vaktinden sonra şeytan taşlarken gördüm."

3488- Nâfi' (ra)'dan:

"Abdullah b. Ömer'in karısı Safiyye'nin erkek kardeşinin kızı, Müzdelife'de hayız oldu. O ve Safiyye bu yüzden geri kaldılar.

Ancak Kurban bayramının birinci günü güneş battıktan sonra Mina'ya gelebildiler. İbn Ömer onlara Mina'ya geldiklerinde hemen şeytan taşlamalarını emretti ve bunda bir sakınca görmedi."

3489- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Kişi teşrîk günlerinde, Kurban bayramının birinci günü Güneş batıncaya kadar Mina'dan çıkamazsa ertesi gün şeytanı taşlayıncaya dek Mina'dan çıkmasın."

3490- İbn Ömer (ra)'dan:

"O, Kurban bayramının birinci gününden sonra, üç gün süreyle şeytan taşlamaya gelip giderdi ve Allah Resûlü (sav)'in de böyle yaptığını söylerdi."

3491- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i, Bayram günü devesinin üstünde şeytan taşlarken ve şöyle derken gördüm: «Gelin, menâsikinizi benden alın! Kim bilir belki bu haccımdan sonra, bir daha haccedemem».»

3492- Nesâî'nin lafzı: "Bu yılımdan sonra yaşayacağımı bilmiyorum."

3493- Kudâme b. Abdillah (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i, devesi üzerinden şeytan taşlarken gördüm. Vurmak yok, itip kakmak yok, çekil demek yoktu."

3494- Ümmü'l-Husayn (r.anhâ)'dan:

"Vedâ haccında Allah Resûlü (sav) ile hacca gittik. Üsâme ile Bilâl'i de gördüm, biri devesinin yularını tutuyordu, öteki ise onu güneşten korumak için elbisesini yukarıya kaldırıyordu. Cemretü'l-Akabe'yi taşlayana kadar böyle devam etti."

Nesâî şunu ilâve etti: "Sonra hutbe okudu; Allah'a hamd-ü senâda bulunduktan sonra birçok şey söyledi."

3495- İbn Ömer (ra)'dan:

"Şeytanları taşlarken, şöyle derdi: «**Allahım! Kabul edilmiş bir hac, bağışlanmış bir günah** (diliyorum)»."

3496- İbn Abbâs (ra)'dan (dedi ki):

"Taşlamadan dolayı kabul edilen amel (sevabı) eğer görünseydi Sebîr dağından daha büyük olurdu."

3497- Ebû't-Tufeyl (ra)'dan:

İbn Abbâs'a dedim ki: "Kavmin Peygamber (sav)'in Safâ ile Merve arasında sa'y ettiğini ve bunun bir sünnet olduğunu iddia ediyor (ne dersin?)"

Cevap verdi: "Doğru söylemişlerdir. İbrahîm'e hac ibadetleri emredilince, Şeytan önüne çıktı ve ona engel olmak istedi. Yarıştı ve nihayet İbrahîm koşup onu geçti. Sonra Cibril onu alıp Cemretü'l-Akabe'ye iletti. Şeytan yine önüne çıktı. Bunun üzerine ona yedi taş attı. Devam etti, sonra Cemretü'l-Vustâ'nın yanında gene önüne çıktı. Bu sefer ona yedi taş daha attı. Derken İsmâil'i alıp yanı üzerine yatırdı. İsmaîl'in sırtında beyaz gömlek vardı.

Dedi ki: "Babacığım bundan başka kefenim olacak bir gömleğim yoktur. Bunu sırtımdan çıkart. Bana onu kefen olarak sararsın." Tam gömleğini çıkarmaya hazırlanırken arkasından bir ses:

"Ey İbrahîm, rüyana sadık kaldın!" Arkaya bir baktı ki ne görsün: Beyaz, boynuzlu ve iri gözlü bir koç! (Allah tarafından fidye olarak gelmiş, boğazlanmaya hazır duruyor)" İbn Abbâs ilave etti:

Genellikle bu tür koçları kurban ederdik. Sonra Cibrîl onu alıp Cemretü'l-Kusvâ'ya iletti. Şeytan yine orada önüne çıktı. Bu defa ona yedi taş daha attı. Şeytan oradan uzaklaştı. Sonra (Cibrîl) onu alıp Mina'ya götürdü ve: "İşte burası insanların konakladıkları Mina'dır" dedi. Sonra onu Müzdelife'ye götürdü ve "İşte Meş'ar-i Haram" dedi. Oradan da Arafat'a götürdü." (Sonra İbn Abbâs:) "Oraya neden Arafat denildi, biliyor musun?" diye sordu, "Hayır" dedim. Dedi ki: "Cibrîl İbrahim'e «Bildin mi?» diye sordu. «Evet!» dedi. İşte bunun için oraya Arafat denildi.

"Telbiye neden olmuştur?" diye sordu.

"Nasıl oldu?" dedim. Şöyle dedi:

"İbrahîm'e haccı ilân etmesi emrolunduğu zaman, dağlar başlarını eğdiler, köyler ve kasabalar da (onun göreceği şekilde) yükseltildi ve tüm insanlara haccı böylece (telbiye ile) ilân etti."

3498- Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Mina'ya geldi, Cemre'ye gidip taş attı. Sonra Mina'daki yerine döndü ve orada kurban kesti. Sonra berbere, önce sağ tarafını, sonra sol tarafını göstererek «Saçlarımdan al!» buyurdu. Sonra onu (kesilen kılları) insanlara dağıtmaya başladı."

3499- Diğer rivâyet:

"Berbere sağ tarafını gösterek saçını kestirdi. Yanındaki insanlara dağıttı. Sonra sol tarafını gösterdi. Orasını da tıraş edip (kesilen kılları) Ümmü Süleym'e verdi."

3500- Diğer rivâyet:

"Sağ tarafından alınan saçları birer ikişer halka dağıttı. Sol tarafından alınanları da Ebû Talha'ya verdi."

3501- Diğer rivâyet:

"O, sağ tarafından alınan saçları Ebû Talha'ya verdi, sol tarafından alınanları da ona verdi ve: «Haydi bunları insanlara paylaştır!» buyurdu."

3502- Onların ayrıca İbn Ömer'den şöyle bir rivâyetleri bulunmaktadır:

"Allah Resûlü (sav) Vedâ haccında tıraş oldu. Ashâbından birkaç kişi tıraş oldular. Bazıları ise saçlarını kısalttılar."

3503- Ömer (ra)'dan (dedi ki):

"Kim saçını topuz, ya da örgü yaparsa, ya da bir araya toplarsa (keçelendirirse) artık berber ona vâcip olur."

3504- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, Ramazan bittikten sonra hac yapmak istediği takdirde, hac yapıncaya dek ne saçından, ne de sakalından hiçbir şey kesmezdi."

Mâlik dedi ki: "(İbn Ömer'in) bu hareketi, insanları bağlayıcı değildir."

3505- Ali (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), kadının başını tıraş etmesini yasakladı."

Rezîn şu ilâveyi yaptı: "Hac ve umrede." (Rezîn ayrıca) dedi ki: "Kadına gereken şey sadece saçlarını kısaltmasıdır."

3506- İbn Ömer (ra)'dan:

(Allah Resûlü (sav) şöyle dua etti:)

"Allahım! Tıraş olanları esirge!" Dediler ki:

"Ya saçlarını kısaltanlar?"

"Saçlarını kısaltanları da" buyurdu.

3507- Diğer rivâyet: Dördüncüsünde "Saçlarını kısaltanları da" buyurdu.

3508- Buhârî, Müslim, Ebû Hureyre (ra)'dan şu lafızla: "Allahım bağışla!" Üçüncüsünde: "Kısaltanları da" buyurdu.

3509- İbn Abbâs (ra)'dan:

Denildi ki: "Ey Allah Resûlü, neden tıraş olanlara üç kere açıkça dua ettin de saçlarını kısaltanlara sadece bir kere dua ettin!"

"Çünkü onlar verilen emre uymada şüpheye düşmeyenlerdir" buyurdu.

3510- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Mina'da durdu. İnsanlar gelip O'na soru sormaya başladılar.

Bir adam da gelip şöyle sordu: "Farkına varmadan, kurban kesmeden önce tıraş olmuşum.» Şöyle buyurdu: «Şimdi kes, bir sakıncası yoktur.»

Başka biri gelip: «Taşlamadan önce kurban kestim» diye sordu. Şöyle buyurdu: «Sakıncası yok, şimdi taşla!» O gün, önce yapılması gerekenin sonra, sonra yapılması gerekenin önce yapılması hususundaki meselelerin hangisi sorulduysa mutlaka «Yap, bir sakıncası yoktur» buyurmuştur."

3511- Buhârî ve Müslim'in rivâyeti: "Taş atmadan önce tıraş oldum" diye sorunca: "Şimdi taş at, sakıncası yoktur" buyurdu. Başka biri gelip: "Şeytan taşlamadan önce kurban kestim" diye sorunca ona da: "Şeytanı şimdi taşla zararı yok" buyurdu.

Başka biri gelip: "Taşlamadan önce ziyaret tavafını yaptım" dedi. Ona da: "Şimdi taşlayabilirsin herhangi bir sakıncası yoktur" buyurdu.

3512- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'e, kurban, tıraş, taş atma, takdim ve tehir hususunda sorular sordular, hepsine de «Sakınca yoktur» buyurdu."

3513- Diğer rivâyet: "Akşamladıktan sonra şeytan taşladım" diyene "Sakıncası yoktur" buyurdu.

3514- Diğer rivâyet: "Taşlama yapmadan önce ziyaret ettim" diyene, "Herhangi bir sakıncası yoktur" buyurdu.

3515- Üsâme b. Şerîk (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte ben de hacca çıktım. Kimisi: «Ey Allah Resûlü! Tavafran önce sa'y yaptım; bir şeyi önce yaptım, başka bir şeyi sonra yaptım» diye

sorardı O da şöyle cevap verirdi: «Herhangi bir sakıncası ve günahı yoktur. Ancak kişi, bir müslümanın gıybetini yaparsa ona zulmetmiş olur. İşte asıl günah işleyen ve kendini helâk eden odur» buyurdu."

3516- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, ailesinden Mücebber adında bir adama rastladı. Tıraş olmadan ve saçını kısaltmadan bilmeyerek ziyaret tavafında bulunmuştu Ona dönüp saçını kesmesini ya da kısaltmasını, sonra da gidip Beyt'i tekrar ziyaret etmesini söyledi."

3517- Mâlik (ra)'dan:

Bir adam el-Kâsım b. Muhammed'e gelip şöyle dedi: "Ziyaret (vedâ) tavafını yaptım, hanımım da yaptı. Sonra bir dağ yoluna saptık, onunla ilişkide bulunmak istedim. «Henüz saçımı kısaltmadım.» dedi Bunun üzerine dişlerimle onun saçlarından aldım; sonra onunla cinsî ilişki kurdum" Kâsım ona:

"Söyle ona, makasla saçından alsın" dedi.

Mâlik der ki: Bu gibi durumlarda şahsen kurban kesmesini müstehap görürüm. Çünkü İbn Abbâs şöyle demiştir: "Kim hac ibadeti ile ilgili bir şey unutursa kurban kessin."

3518- Ömer (ra)'dan:

(Hac ibadetinin nasıl yapılacağı hususunda o) Arafat'ta halka şöyle hitap etti: (Anlattıkları arasında şunlar da vardı)"Yarın Mina'ya vardığınızda, her kim şeytan taşlamayı yaparsa; kadın ve kokudan başka her şey ona helâl olur. Ziyaret tavafı yapana kadar kadına yaklaşmayacak, koku sürünmeyecektir."

3519- İbn Abbas (ra)'dan:

"Cemretü'l-Akabe'yi taşladıktan sonra kadınlarla cinsî ilişkiden başka her şey helâl olur."

"Ya güzel koku?"

"Şahsen Allah Resûlü (sav)'i misk sürünürken gördüm. Yoksa o koku değil midir?"

3520- Ümmü Seleme (r.anhâ)'dan, dedi ki:

"Veda haccında kurban bayramının akşamı Allah Resûlü (sav) ile beraberdim. Çünkü o gün O'nunla beraber olma sırası bendeydi. Yanıma geldi. Vehb b. Zem'a ve onunla birlikte Ebû Ümeyye ailesinden başka biri de içeri girdi. Gömlekli idiler. Allah Resûlü (sav), Vehb'e dedi ki:

«Ziyaret tavafını yaptın mı?»

«Hayır ey Allah Resûlü.»

«Öyleyse gömleğini çıkart!» buyurdu. Bunun üzerine başından doğru gömleğini çıkardı. Arkadaşı da başından doğru gömleğini çıkardı. Sonra: «Neden (bunu emrettin) ey Allah Resûlü?» diye sorunca, şöyle buyurdu: «Çünkü bugün, (Akabe cemresi) attığınız takdirde, kadınlar dışında her şeyin size helal kılındığı gündür. Bu Beyt'i tavaf etmeden önce, akşama kavuşursanız Beyt'i tavaf edinceye dek, yine eskisi gibi şeytanı taşlamadan önceki durumunuzda haram olursunuz.»

3521- İbn Abbâs (ra)'dan:

Şöyle derdi: "Beyt-i Şerîf'i hacı veya başkası (umre yapan) tavaf edince yasaklardan çıkmış" olur.

Atâ'ya denildi ki: "O (İbn Abbâs) bunu neye dayanarak söylüyor?" Şu cevabı verdi:

"Bunu şu âyete dayanarak söylüyor: **«Sümme mahilluhâ ile'l-beyti'l-atîk (=Sonra bunlar, Beyt-i Atîk'de (Kâbe'de) son bulurlar)»** (Hacc, 22/33)"

(Atâ'ya) denildi ki: "Ama bu (dediğin) Arafat'ta vakfeye durulduktan sonra olacaktır." Atâ: "İbn Abbâs bunun vakfeden sonra da önce de olduğunu söylerdi" dedi. Bu hükmü Allah Resûlü (sav) Vedâ haccında ashâbına ihramdan çıkmalarını emrettiği zaman, O'nun bu emrinden çıkarmıştır.

3522- Diğer rivâyette:

Hüceym oğullarından bir adam ona (İbn Abbâs'a) dedi ki:

"Beyt'i tavaf edene her şey helâl olur" şeklindeki halkın beynine işleyip onları fırkalara ayıran fetvanıza ne oluyor?" Şu cevabı verdi:

"İstemeseniz de bu Peygamberinizin sünnetidir!"

3523- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kişi hacca niyet edip de Mekke'ye geldiğinde Beyt'i tavaf eder, Safâ ile Merve arasında sa'y eder ve ihramdan çıkarsa bu, umre sayılır."

3524- Hafsa (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Vedâ haccı yılında hanımlarına ihramdan çıkmalarını emretti. Dedim ki: «Peki seni ihramdan çıkmaktan alıkoyan nedir?»

«Saçlarımı topladım (telbîd yaptım), kurbanımı hazırladım, kurbanımı kesmedikçe ihramdan çıkamam»."

3525- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"İhramlı kadın, ihramdan çıktığı zaman, saçlarından (ucundan) almadıkça (kesmedikçe) taranamaz. Yanında kurbanı varsa, onu kesmedikçe de saçlarından bir şey alamaz."

3526- İbn Ömer (ra)'dan:

O şöyle derdi: "Mina gecelerinde Şeytan taşlamasından sonra hiç kimse kesinlikle Mina'da kalmasın (gecelemesin)!"

3527- Nâfi' (ra)'dan:

Şunu iddia ettiler: "Ömer, taşlamanın ardından insanları Akabe'nin gerisine (Mina yönüne) sokmak için birkaç kişi göndermiş."

3528- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Kurban bayramı günü iki Cemre arasında durdu ve şöyle buyurdu: "Bugün Hacc-ı ekber günüdür." [Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *es-Sağîr*'de leyyin bir senedle.]

3529- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Arefe günü Rebîa b. Ümeyye b. Halef'e «Ey insanlar! Bugünün ne olduğunu biliyor musunuz, diye sor bakalım» dedi. İnsanlar «Hacc-ı ekber» diye cevap verdiler." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de daha uzun bir metinle.]

3530- İbn Ömer (ra)'dan:

"Abbâs, Peygamber (sav)'den Mina günlerinde (daha önce yüklenmiş olduğu) su dağıtma işi için, Mekke'de kalmasına izin vermesini istedi ve Allah Resûlü (sav) de ona izin verdi."

3531- Ebû'l-Beddâh b. Âsım b. Adiyy (ra)'dan, o da babasından:

"Allah Resûlü (sav), deve çobanlarının Mina'dan çıkarak uzakta gecelemelerine müsaade etti. Onlar Kurban bayramının birinci günü cemreleri taşladılar. Sonra ertesi gün, daha ertesi günü (yani iki gün) de atacakları taşları attılar. Sonra da dönüp gittiler."

Mâlik bunun açıklarken şöyle der: "Allah en doğrusunu bilir, ama bizim anladığımıza göre onlar (çobanlar) Kurban bayramının birinci günü cemreleri taşladılar. İkinci günü taş atmaya gitmeyip, üçüncü günü, önce ikinci günü atmadıkları yerine, sonra da üçüncü gün için taşlarını atıp döndüler. Çünkü bir şeyin kazası, (edâsı) geçmeden gerekmez, geçtiği zaman kazâ edilir. Bu şekilde cemre taşlamalarına ruhsat verilen çobanlar işleri bittikten sonra gitmeleri gerekirse gidebilirler. Eğer sonuna kadar kalmak istiyorlarsa insanlarla beraber son ayrılış günü olarak taşlamayı yaparlar ve Mina'yı terk edip ayrılırlar."

3532- *Sünen* ashâbı, Ebu'l-Beddâh b. Adiy'den, o da babasından: "Kurban bayramı günü bir taşlama yaparlar. Sonra iki günün taşını toplarlar. (Üçüncü günde) ikisini birden atarlar." Mâlik dedi ki: "Sanırım iki taşlamayı birden ikinci günde yaptılar. Sonra Mekke'ye dönüş günü de taşlarlar."

3533- Bir rivâyette: "Çobanların günaşırı taşlamalarına müsaade edildi."

3534- İbn Ömer (ra)'dan:

Abdurrahman b. Ferrûh ona sordu: "İnsanların malları ile alışveriş yapıyoruz. Mina gecelerinde birimiz Mekke'ye gelip mal alışverişi sebebiyle orada yatmak zorunda kalıyor, ne dersiniz?" Şu cevabı verdi: "Allah Resûlü (sav) Mina'da kaldı. (Gece de bir şeyle meşgul olmadı.)"

3535- İbn Abbas (ra)'dan:

"**Sikâye** ehli (hacılara su verme hizmetinde bulunanlar) ile **hicâbe** ehline (ihtiyaç içindeki hacıları giydirenlere), Mina gecelerinde Mekke'de kalmalarına müsaade edildi. Yani Abbâs ile Şeybe âilesine."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir isnâdla.]

(HACDA KESİLEN) KURBAN

3536- İbn Abbas (ra)'dan:

"Peygamber (sav) öğle namazını Zü'l-Huleyfe'de kıldı. Sonra kurbanlık devesini getirtti, sağ hörgücünün sağ yanına bir demirle nişan vurdu ve ondan biraz kan akıttı. Sonra ona (boynuna) iki nalın taktı, sonra binek devesine bindi, doğrulup Beyda tepesine varınca, hacca niyet edip telbiye getirdi."

3537- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Peygamber (sav) için kurbana takılacak nişan iplerini örerdim. Onu kurbanlık koyuna takar ve ailesi arasında ihramsız olarak kalmaya devam ederdi."

3538- Diğer rivâyette:

"Allah Resûlü (sav)'in kurbanlık develerinin nişan iplerini ellerimle ördüm. Peygamber (sav) onu işaretleyip, hayvanın boynuna taktı ve daha sonra da Beyt-i şerîf'e gönderdi. (Kendisi Medine'de kaldığından o esnada) kendisine helâl olan hiçbir şeyi haram kılmadı."

3539- Diğer rivâyette:

"Ziyâd b. Ebî Süfyân, Âişe'ye yazdı: İbn Abbâs diyor ki: «Kişi bir kurbanlık hazırlarsa, kurbanını kesinceye dek, hacıya haram olan her şey ona da haram olur.» Ben de kurbanımı hazırlayıp gönderdim, bu hususta ki emrini beklemekteyim."

Cevap verdi: "Mesele İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir. Zira ben bizzat Allah Resûlü (sav)'in kurbanlarına takılanları kendi elimle eğirip hazırladım. Sonra hazırladıklarımı ona taktı ve babamla gönderdi. O kurbanı kesene kadar Allah'ın kendisine helâl kıldığı hiçbir şeyi kendine haram kılmadı."

3540- Rebîa b. Abdillah (ra)'dan:

"Irak'ta soyunmuş bir adam görmüştü. Halka onun hakkında soru sorunca, «Kurbanlığına nişan takılmasını emretti de onun için soyundu» dediler. Abdullah b. ez-Zübeyr'le karşılaşınca bunu kendisine sordum; şöyle dedi:

«Kâbe'nin Rabbi hakkı için bu, bir bid'attir!»"

3541- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, kurbanı Medine'den (Kâbe'ye) götürmek istediğinde, süsler ve Zü'l-Huleyfe'de işaretlerdi. İşaretleme ve süsleme

işini aynı yerde ve hayvanı kıbleye çevirerek yapardı. Kurban nişanı olarak hayvanın boynuna iki pabuç asar, sol tarafından da az kan akıtırdı. Daha sonra herkesle beraber Arafat'ta vakfe yerine gidilirdi. Oradan dönerken kurbanlıklar yanlarında olurdu. Bayramın birinci günü sabahı Mina'ya gelince saçları kesmeden ve tıraş olmadan önce kurbanını keserdi. İbn Ömer, kurbanlarını sıraya sokar, kıbleye karşı çevirir ve onları bizzat kendi keserdi. Daha sonra hem yer, hem de başkalarına da yedirirdi."

3542- Diğer rivâyet:

"O, kurbanının hörgücünü yarmak suretiyle işaretlemek için bıçak ya da başka bir şeyi sokarken «**Bismillahi Allahu Ekber!**» derdi."

3543- Vekî' (ra)'dan:

"O, Ehl-i Rey'den olan bir kişiye dedi ki: «Allah Resûlü (sav) kurbanını işaretledi. Ebû Hanîfe ise bunun hayvana bir eziyet olduğunu öne sürüyor.» Bunun üzerine o adam bunu İbrâhîm en-Nehâ'î'nin sözü olarak: «Hayvanı işaretlemek bir eziyettir» sözünü rivâyet etti. Vekî' buna çok öfkelendi ve şöyle dedi: «Ben, sana Allah Resûlü (sav), dedi diyorum; sen kalkmışsın İbrâhîm en-Nehâ'î dedi, diyorsun. Bu görüşünden vazgeçinceye dek hapsedilmeyi ne kadar da hakediyorsun!»"

3544- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile temettu' haccı yaptık. O zaman yedi kişi bir sığıra ortak olup kurban kestik."

3545- Diğer rivâyet:

"Hudeybiye yılı, Peygamber (sav) ile yedi kişi ortak olup deve kestik, yedi kişi ortak olup sığır kurban ettik."

3546- Huceyye b. Adiyy (ra)'dan:

Ali dedi ki: "Bir sığırı yedi kişi kesebilir". Dedim ki: "Ya doğurmuşsa?" "Doğurduğunu da onunla birlikte kes!"

"Ya topal olursa?"

"Kurban kesme yerine ulaşabildiyse tamam." "Peki ya boynuzu kırıksa?" Dedi ki: "Sakıncası yoktur. Biz, göz ve kulaklarının sağlamlığını incelemekle emrolunduk."

3547- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Peygamber (sav) umre yapan hanımları için aralarında ortak olmak üzere bir sığır kesti."

3548- Onun Âişe'den rivâyeti: "Vedâ haccında Muhammed ailesi tek bir sığır kesti."

3549- Urve (ra)'dan:

O, oğullarına şöyle derdi: "Oğullarım! Sizden biriniz sakın şerefli birine hediye edince utanacağı bir şeyi Allah için kurban etmesin. Allah şereflilerin en şereflisi olarak kendisi için kesilenin en iyisine lâyıktır."

3550- Mâlik (ra)'dan:

Peygamber (sav), Mina'da buyurdu ki: "Burası Kurban kesme yeridir. Mina'nın tümü kurban kesme yeridir." Umrede ise şöyle buyurdu: "Burası kurban kesme yeridir —Merve'yi kastediyor—. Mekke'nin her sokağı her yolu kurban kesme yeridir."

3551- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Kim bir deve kurban etmeyi adarsa, onu iki pabuçla süsleyip, hörgücünü kanatarak işaretlesin, sonra Kurban bayramı günü Beyt-i şerîf'de ya da Mina'da kessin. Kurban için başka kesim yeri yoktur. Kim deve ve sığırdan semizini adarsa, istediği yerde kesebilir."

3552- Gurfe b. el-Hâris el Kindî (ra)'dan:

"Vedâ haccında Allah Resûlü (sav) ile bulundum. Kesmesi için develer getirildi. Buyurdu ki: «Bana Ebû'l-Hasan'ı (Ali'yi) çağırın.» Çağırdılar. Ona: «Şu harbenin (süngünün) altından tut!» dedi. Tuttu. Allah Resûlü (sav) de üstünden tuttu. Onu deveye, sol ayağı bağlı diğer üç ayağı üzerinde durmuş ayakta olduğu halde dürttüler.

Bu hâdise, Mina'da Bayramın ilk günü cereyân etti. Bitirince katırına bindi, Ali'yi de terkisine aldı.'

"Ayağı bağlı" sözünden "Mina"ya kadar olan bölüm hâriç rivâyet, Ebû Dâvud'a aittir. Bu kısım Rezîn'e âittir.

3553- Ebû Dâvud, Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav) ve ashâbı, deveyi sol ayağı bağlı, diğer ayakları üzerinde durmuş bir halde keserlerdi."

3554- Ali (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) develerini kurban ederken, kendi eliyle otuzunu kesti; kalan kısmını da bana emretti ben kestim."

3555- Ziyâd b. Cübeyr (ra)'dan:

"İbn Ömer, devesini çökertip kesmek üzere olan bir adam gördü ve şöyle dedi: «Onu ayağa kaldır da öyle kes! Bu, Allah Resûlü (sav)'in sünnetidir»."

3556- Abdullah b. Kurt (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah katında en büyük gün, Kurban bayramının birinci günüdür. Sonra ayrılış günü." Sevr dedi ki: "Ayrılış günü, Kurban bayramının ikinci günüdür." Ona Allah Resûlü (sav) beş veya altı kurban kestirdi. Develer kendisine yaklaştırılmaya başlandı, dilediğinden başlayabilirdi. Onlar kesilince anlamadığım bir söz söyledi. «Ne dedi?» diye sorunca: «İsteyen bunlardan kendine bir parça et kesip götürebilir, buyurdu» dedi.

3557- Câbir (ra)'dan:

"Kurbanlık develerimizin etlerini üç günden fazla yemezdik. Sonra Allah Resûlü (sav) bize müsaade etti ve şöyle buyurdu: «Yiyin ve (daha sonrası için) de azık yapın!»"

3558- Diğer rivâyet: "Allah Resûlü (sav) zamanında Medine'ye varıncaya dek kurbanlarımızın etlerini azık yapıp istifâde ederdik."

3559- Zû'eyb Ebû Kabîsa (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) onunla birlikte kurbanlık develer gönderir ve şöyle buyururdu: "Onlardan biri hastalanıp da öleceğinden korkarsan hemen kes. Sonra (boynundaki nişan) pabucunu kanına daldır; sonra onu hörgücünün yan tarafına vur! Ondan ne sen ye, ne de arkadaşlarından herhangi birine yedir!"

3560- Nâciye el-Huzâî (ra)'dan: Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Ölmek üzere olan deveyi ne yapayım?"

"Onu hemen boğazla sonra (boğazında takılı olan) pabucunu kanına batır; sonra öyle bırak. İnsanlar ondan yesinler."

3561- İbnü'l-Müseyyeb (ra)'dan, dedi ki:

"Kim nâfile kurban olarak deve götürürken ölmesinden korkup da onu boğazlar ve insanlar gelip etinden yerlerse ona bir günah terettüp etmez. Kendisi ondan yerse, ya da birine emredip ondan yedirirse borçlanır."

Mâlik diyor ki: "Bu sözü bana Sevr b. Zeyd, İbn Abbâs'dan da aynı şekilde nakletti."

3562- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Kim bir deveyi kurban olarak ayırır ve bu deve kaybolur veya helâk olursa, eğer adak ise yerine bir tane daha alır; nâfile ise isterse yerine bir tane daha alır, isterse almaz."

3563- Ebû Hureyre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), (kurbanlık) devesini önüne katıp yürüyen bir adam gördü ve ona: «Üzerine binsene!» buyurdu."

«O, kurbanlık devedir" dedi. Israrla: «Ona bin!» buyurdu. İkinci veya üçüncüsünde: «Yazıklar olsun sana!» dedi."

3564- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ona (kurbanlık devene) mecbur kaldığın zaman, başka bir binek buluncaya dek her zamanki gibi bin!"

3565- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Kurbanlık deve yolda doğurursa yavrusu da annesiyle birlikte boğazlanıncaya dek yanında taşınır. Eğer onu yükleyip taşıyacak bir taşıyıcı bulunmazsa annesiyle beraber boğazlanıncaya dek annesinin sırtında götürülür."

3566- İbn Ömer (ra)'dan:

"Ömer (ra), üçyüz dinar verip güzel bir kurbanlık deve satın aldı. Allah Resûlü (sav)'e dedi ki: «Üçyüz dinar verip güzel bir deve satın aldım, onu satıp birkaç deve satın alabilir miyim?»

«Hayır, onu kurban olarak kes!» buyurdu."

3567- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Hudeybiye yılı Kâbe'de kesilmek üzere birkaç deveyi kurban etmek için ayırdı. Onların arasında bir zamanlar Ebû Cehl'in müşrikleri kızdırdığı başında gümüş ya da altın halka bulunan deve de vardı."

3568- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, (Kâbe'ye göndereceği) kurbanlık devesini Kabâtî keten, yün ve işlemeli örtülerle süslerdi. Sonra onu Kâbe'ye gönderir ve o örtüleri Kâbe'ye giydirirdi."

3569- Diğer rivâyet: "Mina'dan Arafat'a çıkıncaya kadar devesinin üzerindeki çullarını indirmezdi."

3570- Ali (ra)'dan:

"Peygamber (sav), benim kesilen kurbanlarının yanında durup, et, deri ve çullarını tasadduk etmemi, kasaba da ondan hiçbir şey vermememi emrederdi." (Ali) dedi ki: "Biz kendiliğimizden verirdik."

3571- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), kurbanını Kudeyd'den satın aldı."

Tirmizî dedi ki: "İbn Ömer'in kurbanını Kudeyd'den satın aldığı rivâyet edilmiştir ki, doğrusu da budur (yani mevkûf rivâyet)."

3572- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Kim, hac ibadetlerinden bir şey unutursa, ya da sonraya bırakırsa, bir kan akıtsın." Eyyûb dedi ki: "(İbn Abbâs) bırakırsa mı, yoksa unutursa mı? dedi, bilmiyorum."

İHSÂR (TAVAF VEYA VAKFEDEN ALIKONMA), FEVÂT (VAKFEYİ KAÇIRMA), FİDYE VE İŞTİRÂT (ŞARTLI HAC)

3573- el-Haccâc b. Amr el-Ensârî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kimin bir yeri kırılır ya da sakatlanırsa ihramdan çıkmış olur, gelecek yıl hac yapması gerekir."

İkrime dedi ki: "Bunu böyle duydum ve İbn Abbâs ile Ebû Hureyre'ye de sordum; onlar da doğruladılar."

Ebû Dâvud'da "ya da hastalanırsa" ibaresi ilâve edilmiştir.

3574- Ömer b. Saîd en-Nehaî (ra)'dan:

"O, umreye niyetlenip ihrama girdi. Zâtu'ş-Şukûk denilen yere varınca bir yılan ya da akrep tarafından sokuldu. Arkadaşları belki birini bulup bu meseleyi sorarız diye yola çıkıp beklemeye koyuldular. Derken İbn Mesûd'a rastladılar ve sordular. Cevaben şöyle dedi: «Bir kurban ya da parasını (Mekke'ye) göndersin. Bir gün beklesin. Kurbanı kesilince ihramdan çıksın ve gelecek yıl umresini kaza etsin»."

3575- Süleymân b. Yesâr (ra)'dan:

"Saîd b. Hizâbe el-Mahzûmî ihramlı iken Mekke yolunda düşüp bayıldı. Sonra yol üzerindeki suya gelen birine sorararak İbn Ömer, İbnü'z-Zübeyr ve Mervân b. el-Hakem'i buldu. Onlara başına geleni anlattı. Hepsi ne ile tedavi olması gerekiyorsa onu tavsiye ettiler. Sonra da fidye vermesini, iyileştiği zaman umre yapıp ihramdan çıkmasını, gelecek yıl da hac yapmasını ve imkânı dahilinde kurban kesmesini söylediler."

3576- Eyyûb es-Sahtiyânî (ra)'dan, o da Basralı bir adamdan:

"Onun Mekke yolunda ayağı kırıldı. İbn Abbâs, İbn Ömer ve diğerlerine ne yapması gerektiğini sordu. Dedi ki: «Hiç kimse ihramdan çıkmama izin vermedi. Orada yedi ay kaldım. Sonunda umre yaparak ihramdan çıktım»."

3577- İbn Ömer (ra)'dan, dedi ki:

"Hastalık sebebiyle yoldan alıkonulan kimseye, Beyt-i Şerîf'i tavaf edinceye ve Safâ ile Merve arasında sa'y edinceye kadar ihramdan çıkması helâl olmaz. Tedavi olma veya herhangi bir şey için elbise giymeye mecbur kalırsa giyer ve daha sonra fidye verir."

3578- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Hudeybiye'de haccdan alıkonuldu. Bunun üzerine başını tıraş etti, kurbanını kesti, hanımları ile cimâ etti, ertesi yıl umre yaptı."

3579- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Bedel, ancak haccını cimâ ile lezzet almak suretiyle bozan kimseye lâzım gelir; ama kişi herhangi bir özür nedeniyle alıkonursa, ne ihramdan çıkar, ne de döner. Beraberinde kurbanı bulunursa alıkonulmuş halinde keser. Tabii onu (Mekke'deki kesim yerine) göndermeye gücü yetmezse. Ama göndermeye gücü yeterse, kurban yerine ulaşıncaya dek ihramdan çıkamaz."

3580- Nâciye b. Cündüb (ra)'dan:

"Kurban kesmekten alıkonulduğunda Allah Resûlü (sav)'e geldim ve dedim ki: «Ey Allah Resûlü! Kurbanı benimle gönder de onu Harem'de keselim.»

«Nasıl yapacaksın?» diye sordu.

«Onu öyle yer ve vadilerden götürüp iletirim ki hiç kimsenin elimden almaya gücü yetmez» dedim ve onu alıp götürdüm, Harem'de kestim. Onu Harem'de boğazlanması için göndermişti de müşrikler tarafından alıkonmuştu."

3581- Mâlik (ra)'dan, dedi ki:

"Kişi hacda bir düşmandan dolayı (gerekli hac ibadetlerini yapmaktan) mahsur kalırsa, bulunduğu yerde tıraş olur ve daha sonra kaza etmesi gerekmez. Çünkü Allah Resûlü (sav) ve ashâbı, Beyt'i tavaf etmeden ve kurbanları Beyt'e göndermeden önce, Hudeybiye'de kurbanlarını kestiler ve tıraş olup ihramdan çıktılar. Bu sebeple onlara haclarını kaza etmelerini emrettiği sahîh rivâyetlerle sâbit olmadığı gibi kendisinin de sonradan yaptırdığı sabit değildir."

3582- Süleymân b. Yesâr (ra)'dan:

"Ebû Eyyûb el-Ensârî, hac yolculuğuna çıktı. Mekke yolu üzerindeki Nâziye'ye ge-

lince, (kurbanlık) develerini kaybetti. Ömer'e ancak Kurban günü gelebildi. Durumu anlatınca Ömer şöyle dedi:

«Umre yapan kimsenin yaptığı gibi yap! Sonra ihramdan çık. Gelecek yıl hac mevsimine ulaşırsan, hac yap ve imkânın dahilinde kolayına gelen kurbanı kes»."

3583- Süleyman b. Yesâr (ra)'dan:

"Hebbâr b. el-Esved, Kurban bayramı günü kurbanını kesmekte olan Ömer'in yanına geldi ve dedi ki:

«Ey mü'minlerin emîri! Biz sayıda şaşırdık. Bugünü Arefe biliyorduk.»

Ömer şu cevabı verdi: «Haydi Mekke'ye git ve tavafını yap, beraberinde olanlar da tavaf etsinler. Eğer yanınızda kurban varsa onları da kesin. Sonra tıraş olun, ya da saçlarınızdan aldırıp kısaltın ve evlerinize dönün. Gelecek yıl tekrar haccedin ve kurban kesin. Kim kesecek kurban bulamazsa, hac esnasında üç, memleketine döndüğünde ise yedi gün oruç tutsun»."

3584- İbn Abbâs (ra)'dan:

"O, Cenâb-ı Hakk'ın **«Kurbandan kolayına geleni»** buyruğunu şöyle yorumladı: Yani deve, sığır, koyun ve keçiden erkek ve dişisi dâhil sekiz sınıf hayvandan hangisine gücü yeter ve elde edebilirse ondan kurban eder, demektir."

3585- İbn Ömer (ra)'dan:

Ona âyette geçen, "kolayına gelen bir kurban kesmek" hususu sorulunca; şöyle dedi:

"Deve ya da sığır. Ya da yedi koyun. Koyun kesmem, benim için oruç tutmam, ya da develerde yedi kişiye ortak olmamdan daha iyidir."

3586- Kâ'b b. Ucre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), onun yanında durmuş. Başında bitler cirit atıyormuş. Bunun üzerine Peygamber (sav) sormuş:

«Bu böcekler seni rahatsız edip eziyet ediyorlar mı?»

Diyor ki: "Ben «Evet» dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«Öyleyse başını tıraş et!»

İşte **«İçinizden her kim hasta olursa ya da başında bir ezâ varsa»** (Bakara, 2/196) âyeti hakkımda nâzil oldu. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu:

«Üç gün oruç tut, ya da bir ile altı farak arası buğday ya da arpa tasadduk et. Yahut, kolayına gelen bir kurban kes»."

3587- Diğer rivâyette: "Peygamber (sav) henüz Mekke'ye girmeden önce Hudeybiye'de ihramlı iken ona uğradı. Bir tencerenin altını yakıyordu. Bitler tüm yüzünü sarmıştı. Mekke'ye girmek niyetinde oldukları için orada yerleşip kalmak niyetinde değillerdi.

Bunun üzerine Allah fidye âyetini indirdi." Benzerini nakletti.

3588- Diğer rivâyet:

"Bir farak, üç sa'dır."

3589- Diğer rivâyet:

"Bir sancı ve acı göremiyorum, başına gelen gelmiş. Gördüğüm kadarıyla sende fazla bir bitkinlik ve yorgunluk yok. Kesecek bir koyun bulabilir misin?" diye sordu.

"Hayır" dedim.

"Öyleyse üç gün oruç tut! Herbirine yarım sa' vermek suretiyle altı yoksulu doyur!" buyurdu. Böylece âyet benim için özel, sizin için genel olarak inmiştir.

3590- Diğer rivâyet: "Başımı tıraş ettim ve sonra kurban kestim."

3591- Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) Zübeyr'in kızı Dubâ'a'nın yanına girip şöyle buyurdu:

"Galiba hac yapmak istiyorsun."

"Vallahi kendimi rahatsız hissediyorum."

"Hacca git ve şart koşarak de ki: «Allahım beni nerede hapsedersen orası (ihramdan çıkıp haccı bırakma) yerimdir»."

Bu kadın Mikdâd b. el-Esved'le evliydi.

3592- Müslim, İbn Abbâs'tan benzerini rivâyet etti. Ayrıca onda şöyle geçer:

"O (Âişe), şart koşmayı kabul etmeyen İbn Ömer'e yetişti. İbn Ömer şöyle diyordu:

«Size Peygamberiniz (sav)'in sünneti yetmiyor mu? Biriniz hacdan alıkonursa, Beyt'i tavaf eder, Safâ ile Merve arasında sa'y eder. Sonra ihramdan çıkar gelecek yıl tekrar hacceder. Kurban keser, bulamazsa oruç tutar»."

MEKKE'YE GİRMEK, MEKKE'DEN ÇIKMAK VE TAHSÎB (MUHASSAB'DA KONAKLAMA)

3593- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mekke'ye girerken Ten'îm'de ihram elbiselerini değiştirdi."

3594- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Mekke'ye Bethâ'daki yüksek yol olan Kedâ'dan girdi, çıkarken aşağıdaki yoldan çıktı."

3595- Diğer rivâyette şu ilave vardır:

"Mekke'den çıktığı zaman Şecere Mescidinde namaz kılardı. Döndüğünde ise vadinin içindeki Zü'l-Huleyfe'de namaz kılar ve sabaha kadar orada beklerdi."

3596- Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Fetih yılı Mekke'ye üstünden Kedâ'dan girdi. Umrede ise Kudâ'dan girdi. Urve her ikisinden de girerdi. Evine daha yakın olduğu için genellikle Kedâ'dan girerdi."

3597- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, Mekke'ye girerken yıkanırdı."

3598- Eslem'in İbn Ömer'den yaptığı rivâyette:

"Peygamber (sav) Mekke'ye girmek için Fah'da yıkandı."

Ancak Tirmizî, Eslem'in hadisinin mahfûz olmadığını, sahih olanın Nâfi'nin bir önceki hadisi olduğunu söyledi.

3599- Nâfi' (ra)'dan:

İbn Ömer dedi ki:

"Allah Resûlü (sav) umre yaptığı zaman Zü'l-Huleyfe'de, hacda ise Zü'l-Huleyfe'deki mescidin daha önceleri yerinde bulunan semure ağacının altında konaklardı. Güzergâhı orası olan bir savaş, hac veya umreden döndüğü zaman Vâdi'nin içinden inerdi. Vadinin içinden geçtiği zaman, devesini vadinin doğu kenarındaki ağzında çöktürür ve sabaha kadar orada gecelerdi. Buna karşılık ne taş mescidin yanında ne de üzerinde mescid kurulmuş olan kaya tepede konaklardı. Orada Abdullah (b. Ömer)'in namaz kıldığı içinde kum yığınları olan derin bir vadi girintisi vardı ki, Allah Resûlü (sav) orada namaz kılardı. Daha sonraları sel oraya taş yığdı ve Abdullah'ın namaz kıldığı yer toprak altında kaldı."

Abdullah b. Ömer Nâfi'ye şunu da anlatmıştır:

"Allah Resûlü (sav), Ravhâ'daki mescidin altında bulunan küçük mescidin yanında namaz kılmıştır." Abdullah, Peygamber (sav)'in namaz kıldığı o mescidi biliyordu. Mescidde namaz kılmak üzere ayağa kalktığı zaman sağ tarafına düşen kısımda ko-

naklardı. Sen Mekke'ye giderken o mescid, yolun sağ kenarına düşer. Onunla büyük mescidin arasında bir taş atımlık mesafe kadar uzaklık vardır.

İbn Ömer Munsarafu'r-Ravhâ'nın yanındaki tepeciğe doğru namaz kılardı. Bu tepecik, Mekke'ye giderken Munsaraf ile arasındaki mescidin altındaki yolun kenarında son bulmaktadır. Orada daha sonra bir mescid yapılmıştır; Abdullah o mescidde namaz kılmazdı. Onu sağına ya da soluna alıp mescidin kıble yönünde bizzat o tepeciğe doğru namaz kılardı.

Abdullah, Ravhâ'ya doğru öğleyi kılmazdan önce çıkardı ve öğleyi oraya vardığında kılardı. Mekke'den döndüğü zaman, sabahtan bir saat önce ya da seher vaktinin sonunda oraya uğrarsa sabah namazını kılıncaya kadar orada gecelerdi.

Yine Abdullah ona şunu anlatmıştır:

"Peygamber (sav), yolun sağ tarafına düşen, Rüveyse'nin altında ve iki mil berisinde bir tepeciğe kadar geniş ve düz bir yerde bulunan ulu bir ağacın altında konaklardı. Bu ağacın üstü kesilmiş, içi de oyulmuştur. Gövdesi hala durmakta olup dibinde kum yığınları vardır."

Yine Abdullah b. Ömer ona şunu anlatmıştır:

"Peygamber (sav), Hudeybiye'ye giderken, Arec'in arkasından geçen sel yatağı tarafında namaz kılardı. O mescidin yanında iki ya da üç taş kabir bulunmaktadır. Yolun sağında taş yığınları vardır."

Abdullah, Arec'den giderken o taş yığınları arasından yürürdü. Öğle üstü güneş zayıfladıktan sonra öğleyi o mescidde kılardı.

Yine Abdullah b. Ömer ona şunu anlatmıştır:

"Allah Resûlü (sav) yolun solunda bulunan Herşâ dağının ilerisindeki inişte bulunan büyük ağaçların dibinde konaklamıştır." Abdullah, yola en yakın ve en uzun boylu olan ağaca doğru namaz kılardı.

Yine Abdullah b. Ömer anlatmıştır:

"Peygamber (sav), Medine'ye varmadan Merru'z-Zahrân'ın altında bulunan inişte konaklardı. Burası, Safravât'tan Mekke'ye inerken, yolun soluna düşen yerdir ki, ora ile ana yol arasında bir taş atımlık mesâfe vardır."

Yine Abdullah kendisine şunu anlatmıştır:

"Peygamber (sav) Mekke'ye gelirken, Zû Tuva vadisinde konaklar, sabah namazını kılıncaya kadar orada kalır ve orada (daha sonra) yapılan mescidde değil de, onun altında kalan taştan bir tepe üzerinde namaz kılardı."

Abdullah ona şunları anlatmıştır:

"Peygamber (sav) Kâbe'ye doğru kendisiyle uzun dağ arasında bulunan dağın iki yakasına doğru yönelmiş, orada yapılan mescidi sol tarafına almıştır. Peygamber (sav)'in namazgâhı ile oranın arasında on arşın mesafe vardır. İşte orada yani seninle Kâbe arasına düşen dağların iki tepesine doğru namaz kılardı."

3600- İbn Ömer (ra)'dan:

"O geldiği zaman, Zû Tuvâ'da geceler, sabah olunca (Mekke'ye) girerdi. Ayrıldığı zaman Zû Tuvâ'ya uğrar, sabaha kadar orada gecelerdi. Ve Peygamber (sav)'in de böyle yaptığını söylerdi."

3601- Diğer rivâyet:

"İbn Ömer, Harem'in aşağısına girdiği zaman telbiyeyi keserdi. Zû Tuvâ'da gecelerdi. Sonra namaz kılar ve yıkanırdı. Allah Resûlü (sav)'in de böyle yaptığını anlatırdı."

3602- İbn Ömer (ra)'dan: Nâfi' derdi ki:

"İbn Ömer Muhassab'da konaklamayı sünnet sayardı."

3603- Ebû Dâvud'un rivâyeti:

"Allah Resûlü (sav), öğle, ikindi, akşam ve yatsıyı Batha'da kıldı, sonra oradan uyu

du, daha sonra Mekke'ye girdi ve tavaf yaptı. İbn Ömer de böyle yapardı."

3604- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Muhassab'da konaklamak (haccın zorunlu ibadetlerine dâhil olan) bir şey değildir. Sadece Allah Resûlü (sav)'in konakladığı yerdir."

3605- Onlar ve Ebû Dâvud, Âişe'den, dedi ki:

"Ebtah'ta konaklamak sünnet değildir. Peygamber (sav) orada, sırf yola çıkmaya elverişli olduğu için konaklamıştır."

3606- Ebû Râfi' (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), Mina'dan çıktığı zaman bana Ebtah'da konaklamamı emretmedi. Ama orada çadır kurmuştum; geldi ve orada konakladı."

3607- Ebû Hureyre (ra)'dan:

Peygamber (sav) dedi ki:

"Yarından itibaren Kurban bayramıdır." Bunu Mina'dayken söyledi. Devamla: "Yarın, (Kureyş'in) küfür üzerinde (kalmak üzere) anlaştığı Kinâne oğulları Hayfı'na ineceğiz" buyurdu. Bununla Muhassab'ı kastediyordu. Bu şöyle olmuştu:

"Kureyş ile Kinâne (kabileleri), Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib veya Muttalib oğullarına karşı, Peygamber (sav)'i kendilerine teslim edinceye kadar, onlarla evlenmiyeceklerine ve alışveriş yapmayacaklarına dair karar alıp ittifak etmişlerdi."

3608- el-Alâ b. el-Hadremî (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Muhâcirler, hac ibadetlerini tamamladıktan sonra Mekke'de üç (gün) ikâmet ederler."

3609- Diğer rivâyette:

"Muhacir için, Vedâ tavafından sonra üç gün kalma hakkı vardır" diye geçer ki bundan sanki "üç günü aşamaz" gibi bir anlam çıkmaktadır.

3610- Nâfi' (ra)'dan:

"İbn Ömer, Mekke'den ayrılıp Medine'ye yola koyulmuştu, Kudeyd'e varınca Medine'den bir haber geldi. Bunun üzerine dönüp Mekke'ye ihramsız girdi."

VEKÂLETEN HAC VE ÇOCUĞUN HACCI

3611- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Abbâs'ın oğlu el-Fadl Peygamber (sav)'in terkisindeydi. Resûlullah'a Has'am'dan bir kadın fetva sormak için geldi. Fadl durmadan ona, kadın da ona bakıyordu (karşılıklı bakışıyorlardı). Allah Resûlü (sav) Fadl'ın yüzünü başka tarafa çevirmeye çalıştı. Kadın dedi ki:

«Ey Allah Resûlü! Allah'ın kullarına farz kıldığı hac farizası yaşlı olan babama da ulaştı, ancak deveye binmekten âcizdir; acaba onun namına hac yapabilir miyim?»

«Evet» buyurdu. Bu hâdise, Vedâ haccında cereyan etmiştir."

3612- Diğer rivâyet:

"Bir adam dedi ki: «Ey Allah Resûlü! Babam hac yapamadan vefat etti; acaba onun adına hac yapabilir miyim?» Şöyle buyurdu:

«Babanın bir borcu olsaydı, onu öder miydin?»

«Evet» deyince, «Allah'ın borcu (ödenmeye) daha lâyıktır» buyurdu."

3613- Diğer rivâyet:

"O yaşlı bir adamdır, devenin üstünde duramıyor. Eğer devesinin üstüne bağlarsam ölmesinden korkuyorum."

3614- Ahmed'in rivâyeti:

"Peygamber (sav), Fadl'a dedi ki:

«Ey Kardeşimin oğlu! Bu öyle bir gündür ki, kim bugünde kulağına, gözüne ve diline sahip olursa mutlaka bağışlanır».."

3615- İbn Abbâs (ra)'dan:

Bir adam Peygamber (sav)'e gelerek dedi ki:

"Kız kardeşim hacca gitmeyi adamıştı, gidemeden vefat etti. Ne dersin, onun namına hac yaparsam olur mu?"

"Kız kardeşinin borcu olsaydı öder miydin?"

"Evet."

"Öyleyse bunu da öde! Zira Allah borcu ödenmeye daha lâyıktır."

3616- İbn Abbâs (ra)'dan:

Peygamber (sav) bir adamın: "Lebbeyk an Şübrüme!" dediğini duydu. Şöyle buyurdu: "Kimdir Şübrüme?"

"Benim kardeşim, ya da akrabam" diye cevap verince: "Sen kendi adına haccettin mi?" diye sordu. Adam "Hayır" dedi. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"Önce kendin için haccet, sonra Şübrüme için haccedersin."

3617- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Revhâ'da bir grup yolcuya rastladı ve:

«Kimlerdensiniz?» diye sordu.

«Biz müslümanlarız, ya sen kimsin?" diye sordular. O da:

«Ben Allah'ın Resûlüyüm» buyurdu.

Bir kadın elindeki çocuğu yukarıya kaldırıp «Bunun için hac gerekir mi?» diye sordu.

«Evet gerekir, sen de sevabını alırsın» buyurdu."

3618- Câbir (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ile birlikte hac yaptığımız zaman, kadınlar ve çocuklar adına da telbiye getirirdik."

Ayrıca o, bu rivâyet hakkında: "Bu garîbdir. Âlimler, kadının namına telbiye getirilmeyeceği hususunda ittifâk etmişlerdir" dedi.

3619- Zeyd b. Erkam (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim babası ya da annesi adına hac yaparsa bu, hem kendisi, hem de onların namına kâfi gelir." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de adı belirtilmeyen bir râvi kanalıyla.]

3620- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim ölmüş birinin adına hac yaparsa, onun ecri gibi ecir alır; kim de oruçluya iftar verirse, onun ecri gibi ecir alır. Kim bir hayra çağırırsa o hayrı yapan gibi sevap alır." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta. İsnâdında Ali b. Yezîd b. Behrâm adlı râvi vardır.]

TEŞRÎK GÜNLERİNDEKİ TEKBİR, PEYGAMBER (SAV)'İN HUTBELERİ, HAC VE UMRESİNİN SAYISI VE DİĞER MESELELER

3621- Ömer (ra)'dan:

"Ömer, Mina mescidinde tekbir getirirdi. Mesciddekiler de onunla birlikte tekbir getirirlerdi. Çarşılar tekbir sedâları ile âdeta inlerdi. Bu tekbir ta Mescid-i haram'a kadar ulaşır ve oradakiler Ömer tekbir getirdi diyerek tekbir getirirlerdi."

3622- İbn Ömer (ra)'dan:

"O, çadırında namazın ardından (teşrîk) tekbiri getirirdi. Onun tekbirini duyanlar

da tekbir getirirlerdi. Namazın dışında kalan vakitlerde de tekbir getirirdi. Kuşluk vakti, zevâl vakti taş atmaya gittiğinde hep tekbir getirirdi."

3623- Diğer bir bâb başlığında ondan (İbn Ömer'den) ve Ebû Hureyre'den:

"İkisi Zi'l-Hicce'nin on gününde —ki bunlar teşrîk günleridir— tekbir getirerek çarşıya çıkarlardı. Onların tekbirleriyle birlikte halk da tekbir getirirdi."

3624- Abdurrahman b. Muâz (ra)'dan:

"Mina'da iken Allah Resûlü (sav) bize hitap etti; söylediklerini duymak için kulak kabarttık. O sırada konak yerlerimizde bulunuyorduk (yine de onu duyabiliyorduk). Onlara hac menâsikini öğretmeye başladı. Nihayet taşlama yerine geldi. Konuşurken şehâdet ve orta parmağını kulaklarına koymuştu. Sonra sapantaşı gibi küçük taşların atılmasını söyledi. Muhâcirlere emretti, Mescidi (Hayf)ın önüne indiler. Ensâr'a emretti, mescidin arkasında indiler; derken herkes indi."

3625- Ebû Dâvud'un ibaresi:

"Muhâcirlere «buraya insinler» diyerek kıblenin sağını gösterdi. Ensâra da «buraya insinler» diyerek kıblenin solunu gösterdi. «Diğer insanlar da onların etrafına insin» buyurdu."

3626- el-Hirmâs b. Ziyâd el-Bâhilî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav)'i Mina'da Kurban bayramı günü devesi Adbâ'nın üstünde halka hitap ederken gördüm."

3627- İbn Ebî Necîh (ra)'dan, o babasından, o da Bekroğullarından iki adamdan:

Dediler ki: "Allah Resûlü (sav)'i devesinin yanındayken, Teşrîk günlerinin ortasında halka hitap ederken gördük. Bu konuşma, Mina'da irât ettiği hutbesiydi."

3628- Râfi' b. Ömer el-Muzenî (ra)'dan:

"Mina'da kuşluk vakti Allah Resûlü (sav)'i, boz bir dişi katırın üstünde halka hitap ederken gördüm. İnsanlardan kimi oturuyor, kimisi de ayakta duruyordu. Ali, duyduklarını olduğu gibi halka naklediyordu."

İmanın hükümleri bölümünde Allah Resûlü (sav)'in bu hutbesi daha önce geçmişti. Burada ise Teşrîk günlerinin ortasına rastlayan Revs gününde irâd ettiği hutbeleri söz konusu edilmiştir.

3629- Ebû Hurre er-Rakkâşî (ra)'dan, o da amcasından:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Dikkat edin, zulmetmeyin! Dikkatli olun, zulmetmeyin! Dikkat edin zulmetmeyin! Gönül hoşluğu olmadan bir müslümanın malı helâl olmaz. Dikkat edin! Cahiliyeden kalma her kan davası ve (fâiz) malı Kıyamet gününe kadar bu ayağımın altındadır (kaldırılmıştır)." (Devam ederek şunu) dedi: "Dikkat edin, kimde bir emanet varsa emanet edene versin."

[Ahmed leyyin bir senedle.]

3630- İbn Ömer (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Akabe'de şöyle hitap etti:

"Zaman, Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günde olduğu şekline dönmüştür. Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bu on ikiden dördü haram aylardır: Mudar kabilesinin Receb ayı Zi'l-Ka'de, Zi'l-Hicce ve Muharrem. Bu dosdoğru bir dindir. Öyleyse o aylar içinde kendinize yazık etmeyin.

Nesi' (haram aylara ilavede bulunmak, yerlerini değiştirmek) küfürde ileri gitmektir. İnkâr edenler Allah'ın haram kıldığı ayların sayısına uydurmak için, onu bir yıl haram, bir yıl helâl saymak suretiyle sapıtıyorlar. Böylece Allah'ın haram kıldığını helal kılıyorlar. Onlar Sefer ayını bir yıl helâl, Muharrem ayını haram; ertesi yıl Sefer'i haram, Muharrem'i helâl ay kabul ediyorlar.

Ey insanlar, şeytan artık kendisine tapılmaktan umudunu kesti. Onun için sizin küçük diyerek aldırmadığınız günahlara razı oldu. Dininiz hakkında küçük deyip hakir gördüğünüz amellerden (günahlardan) kaçınınız!"

[Bezzâr zayıf bir senedle.]

3631- Gülsüm b. Cübeyr (ra)'dan:

İçinde yer alan kıssada şu ibare geçmektedir:

Sıffîn'de Ammâr'ı öldüren kişi, Akabe günü Allah Resûlü (sav)'in halka hitap ederken şöyle buyurduğunu işittiğini söyledi: "Kanlarınız, mallarınız birbirlerinize, bugünkü gününüzün hürmeti, bu ayınızın hürmeti, bu beldenizin hürmeti gibi haramdır.

Dikkat edin, benden sonra birbirlerinizin boyunlarını vuracak kâfirlere dönüşmeyin!"

Kıssada, sapıklığı bu adamdan daha açık kimse yoktur. Çünkü bu adam, Allah Resûlü (sav)'den bu sözünü işittikten sonra kalkıp Ammâr'ı öldürmüştür.

3632- Ebû Ümâme (ra)'dan:

Arefe gününde [Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Her peygamberin kabul edilmiş duası geçmiştir. Ben ise duamı Kıyamet gününe sakladım. Peygamberler: «Biz senden daha fazla ümmet sahibiyiz» diyecekler. Sakın beni mahcup etmeyin. Sizi Havz'ın kapısında oturup bekleyeceğim."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

3633- Yine leyyin bir senedle yapılan rivâyet şöyledir:

"Allah'a karşı yemin etmeyin! Çünkü kim Allah'a karşı yemin ederse, Allah onu yalancı çıkartır."

3634- el-Alâ' b. Hâlid (ra)'dan:

Peygamber (sav) Vedâ haccını yaptığı günde şöyle buyurmuştur:

"Allah şöyle buyuruyor: **«Ey İnsanlar! Şüphesiz Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Tanışasınız diye sizleri halklar ve kabileler halinde kıldık. Allah katında en iyiniz O'ndan en çok korkanınızdır.»**

Arabın Aceme üstünlüğü yoktur; Acemin de Araba üstünlüğü yoktur. Ne siyahın beyaza ve ne de beyazın siyaha üstünlüğü vardır. Üstünlük ancak ve sadece takvâ ile olur.

Ey Kureyş topluluğu! İnsanlar âhirete gelirlerken, siz âhirete boyunlarınıza dünyayı yüklenmiş olarak gelmeyin! Allah katında size hiçbir faydam dokunmaz."

3635- Câbir (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Hicret öncesi iki hac, hicret sonrası da umre ile bir hac yapmak suretiyle tam üç hac yapmıştır. Altmışüç kurban kesmiştir. Geri kalan develeri Ali, Yemen'den getirmiştir ki, içlerinde burnunda gümüş bere bulunan Ebû Cehl'in devesi de vardı. O develeri Allah Resûlü kesti. Allah Resûlü (sav) her deveden bir parça alınmasını emretti. Alındı ve pişirildi, Efendimiz de (etinin) suyundan içti."

3636- Enes (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), dört kere umre yaptı; hepsi de Zi'l-Ka'de ayında idi. Ancak haccıyla birlikte yaptığı umre başka. Hudeybiye ya da Hudeybiye zamanında olan umre Zi'l-Ka'de'de; Huneyn ganimetlerinin taksim edildiği yer olan Ci'râne'den yaptığı umre de Zi'l-Kade'de yapılmıştır. Bir umre de haccıyla beraber yaptığı umredir."

3637- Muharriş el-Ka'bî (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) Ci'râne'den gece umreye niyetlenerek çıktı. Gece Mekke'ye girip umresini yaptı. Aynı gece çıkıp Ci'râne'ye vardı ve geceyi orda geçirmiş gibi

Ci'râne'de sabahladı. Ertesi gün güneş öğle vakti zevâl bulunca, Serif'ten çıktı. Diğer yoldan gelen toplulukla Serif'te birleşti. Bu yüzden O'nun bu umresi halka gizli kaldı."

3638- Ebû Dâvud'un rivâyeti:

"Allah Resûlü (sav), Ci'râne'ye girdi. Mescide girip Allah'ın dilediği kadar namaz kıldı. Sonra ihram giydi, sonra devesine binip Serif'e yöneldi. Sonunda Medine yoluna girdi. Mekke'de gecelemiş gibi sabahladı."

3639- Urve (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav), ancak üç kere umre yapmıştır ki biri Şevval ayında, diğer ikisi de Zi'l-Ka'de ayında gerçekleşmiştir."

3640- Urve, Âişe (r.anhâ)'dan:

"Allah Resûlü (sav), biri Zi'l-Ka'de, biri de Şevval'de olmak üzere iki umre yapmıştır."

3641- Urve (ra)'dan:

"İbn Ömer'le birlikte sırtımızı Âişe'nin sahanlığına dayamış oturuyorduk. Onun misvak sesini (dişlerini fırçaladığını) duyuyorduk. Dedim ki:

«Ey Ebû Abdurrahman! Allah Resûlü (sav) Receb ayında umre yaptı mı?»

«Evet!» deyince, Âişe'ye hitâben dedim ki: "Anneciğim! Ebû Abdurrahman'ın dediğini duyuyor musun?"

«Ne diyor?»

«Diyor ki: Peygamber (sav) Receb ayında umre yaptı.»

«Allah, Ebû Abdurrahman'ı bağışlasın! Hayatım hakkı için o, Receb ayında umre yapmadı. Yaptığı umrelerden hemen hepsinde O'nunla beraber olmuşumdur» diye cevap verdi. İbn Ömer de bunu dinliyordu. Ne evet dedi, ne de hayır; sadece sükût etmekle yetindi."

3642- Âişe (r.anhâ)'dan:

Dedim ki: "Ey Allah Resûlü! Mina'da seni güneşten koruyup gölgelendirecek bir şey kursak olmaz mı?"

"Hayır! Orası ancak önce gelenin ineceği ve devesini çökerteceği bir yerdir" buyurdu.

3643- Ebû'd-Derdâ (ra)'dan:

Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Mina'nın durumu insanı şaşırtıyor. Orası, daracık bir yerdir. İnsanlar gelince genişliyor." Allah Resûlü (sav) şöyle buyurdu: "Mina, aynı rahme benzer; dardır, hâmile kaldığı zaman Allah onu genişletir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta zayıf bir isnâdla.]

3644- Ebû Vâkıd el-Leysî (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in Vedâ haccında hanımlarına şöyle buyurduğunu duydum: "Bundan (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır (bir daha haccetmek size farz değildir)."

3645- Bezzâr, Ahmed ve Ebû Ya'lâ, Ebû Hureyre'den naklettikleri hadiste şunu eklediler:

Zeynep ile Sevde dışında hepsi haccetmekteydiler. O ikisi şöyle diyorlardı:

"Allah Resûlü (sav)'in: «Bundan (hacdan) sonra (sizler için) hasırların üstleri vardır (bir daha haccetmek size farz değildir)» sözünden sonra bizi buradan artık hiçbir binek kımıldatamaz."

3646- Ömer (ra)'dan:

"O, yaptığı son haccında, Peygamber (sav)'in hanımlarına hacca çıkmaları için izin verdi. Abdurrahman b. Avf ile Osman b. Affân'ı da onlarla beraber gönderdi."

3647- Sümâme (ra)'dan:

"Enes (ra), cimri olmadığı halde bir deve semeri üzerinde haccetti. Ve Peygamber (sav)'in bir deve üstünde haccettiğini ve bu

devenin de aynı zamanda azık ve eşyalarını taşımakta olduğunu söyledi."

MEKKE VE KÂBE'NİN FAZİLETİ, MEKKE'NİN HAREMİ, ZEMZEM, ORADAKİ EZAN, HİCÂBE (PERDEDANLIK) VE SİKÂYE (SU DAĞITMA) HAKKINDAKİ RİVÂYETLER

3648- Ebû Zer (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar için, namaz kılınmak üzere kurulanık ilk mübarek ev, Kâbe'dir." Dedim ki:

"Sonra hangisi?"

"Mescid-i Aksa!

"Aralarında kaç yıl vardır?"

"Kırk yıl" buyurdu.

3649- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hacer-i Esved, Cennet'ten inmiştir. O indiğinde, sütten daha beyaz idi. Âdemoğullarının hataları (günahları) onu karalttı."

3650- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Hacerü'l-Esved hakkında şöyle buyurdu:

"Vallahi Allah onu Kıyamet gününde gören iki gözü ve konuşan bir dili olduğu halde diriltecek ve kendisini hakkıyla istilâm edenler hakkında tanıklık edecektir."

3651- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de:

"Allah kıyamet gününde Hacer-i Esved ve Rükn-ü Yemanî'yi, iki gözlü, bir dilli ve iki dudaklı olarak diriltecek ve kendilerini istilâm edenler için bir vefa borcu olarak tanıklık edeceklerdir."

3652- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Rükün ile makam, Cennet yakutlarından iki yakut idi. Allah onların nûrunu almıştır, eğer nurlarını almasaydı doğuyla batı arasını aydınlatırlardı."

Ayrıca o, bu hadisin İbn Ömer'den mevkûf yani kendi sözü olarak rivâyet edildiğini söyledi.

3653- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kıyamet günü Rükün, bir dili ve iki dudağı olduğu halde Ebû Kubeys dağından daha büyük olarak gelecektir."

[Ahmed leyyin bir senedle.]

3654- Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta şunu ekledi:

"Kendisini hak ile istilâm eden için tanıklık edecektir. O, yarattıklarıyla musâfaha eden Allah'ın sağı (sağ kolu)dır."

3655- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hacer-i Esved, Cennet taşlarından bir taştı. Yeryüzünde ondan başka cennet taşı yoktur. Billur taşları gibi beyazdı. Eğer ona Cahiliye kirinden bir şey bulaşmasaydı, elini süren her hasta iyileşirdi." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat* ve *el-Kebîr*'de leyyin bir senedle.]

3656- İbn Amr b. el-Âs (ra)'dan, dedi ki:

"Rüknü'l-Esved semadan indi, Ebû Kubeys dağına beyaz bir billur taş gibi kondu. Kırk yıl orada kaldıktan sonra İbrahîm'in temelleri üzerine yerleştirildi."

3657- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Hacer-i Esved'e, cahiliye kirlerinden hiçbir şey bulaşmasa, zalim ve günahkârların pisliklerinden de hiçbir şey değmeseydi

di, dokunan her hasta iyileşirdi. Bugün de aynen Allah'ın kendisini yarattığı gibi görülürdü. Siyahlaşmasının sebebi, Cehennem ehlinin cennet süsünü görmemesi içindir. Ayrıca o, Cennet yakutlarından bir yakuttur ki Allah onu, Âdem'i yeryüzüne indirdiği zaman, Kâbe'nin yerine koymuştur. Yeryüzü o zaman son derece temiz idi. Orada hiçbir günah işlenmemişti. Çünkü orayı kirletecek kimse yoktu. Allah, Harem'in etrafına melekleri bir saf olarak sırf onu yeryüzü sakinlerinden korumak için yerleştirmiştir. Yeryüzünün sakinleri o zaman cinlerden ibaretti. Onların onu görmeleri yakışık almazdı. Çünkü Cennetten çıkma bir şey idi. Cenneti gören cennete girer. Onun için ona ancak haklarında cennet sabit olanlar bakabilirdi. Melekler sürekli olarak cinleri ondan alıkoydular, göstermediler. Harem'in her tarafını ablukaya aldılar. Bunun için Harem'e «harem (yasak ve mukaddes bölge)» denilmiştir."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de zayıf bir isnâdla.]

3658- Ebû Hureyre (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Meryem oğlu İsâ, Fecc-i Ravhâ denilen yerde hac veya umre yapmak veya o ikisini bir arada yapmak üzere telbiye getirecektir."

3659- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav) Mekke ile Medine arasındaki Ezrak vadisine uğradı. "Bu vadinin adı nedir?" diye sordu. "Ezrak vadisidir" dediler.

Şöyle buyurdu: "Mûsa (as)'ı gür sesiyle Allah'ı telbiye ederek tepeden aşağıya inerken görüyor gibiyim." Sonra Herşâ tepesine gelerek: "Bu tepenin adı nedir?" diye sordu: Ashâb: "Herşâ tepesidir" cevabını verdiler. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü: "Yunus b. Mettâ (as)'ı derli toplu, kırmızı bir dişi deve üstünde, yünden bir cübbe giymiş, devesinin yuları hurma lifinden örülü olduğu halde telbiye ederken görüyor gibiyim" buyurdu.

3660- Âişe (r.anhâ)'dan:

Allah Resûlü (sav) uykusunda hareket etti. Bunun üzerine "Ey Allah Resûlü! Uykunuzda hiç yapmadığınız şeyleri yaptınız" dedik. Şöyle buyurdu:

"Hayret doğrusu! Ümmetimden bazı kimseler, Kureyş'ten Beyt'e sığınmış, bir adama ulaşmak için bu Beyt'e geliyorlardı. Fakat çöle vardıklarında yerle bir oldular." Dedik ki: "Ey Allah Resûlü! Yol, insanları (zaman zaman) bir araya getirebilir." Bunun üzerine: "Evet, aralarında kastılı olan, sakat ve yolcular da vardır. Muhtelif yerlerden gelmelerine rağmen hepsi aynı şekilde helâk olurlar. Ancak Allah onları niyetlerine göre diriltecektir."

3661- Buhârî'nin rivâyeti:

Allah Resûlü (sav) buyurdu ki: "Bir ordu Kâbe'ye hücum edecek, (bu beldenin) çölüne geldiklerinde yerle bir olacaklardır." Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü! Hepsi mi helâk olacak? Zira içlerinde (alış-verişle meşgul olan) çarşı halkı ve o zalimlerden olmayan kimseler de bulunmaktadır." Şöyle buyurdu:

"Öncekiler de sonrakiler de hepsi helak olacak, ama dirilirken niyetlerine göre dirileceklerdir."

3662- Safiyye (r.anhâ)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"İnsanlar bu Beyt'e karşı savaşmakta devam edeceklerdir; hatta bir ordu burayı almak için gelirken çöle vardıklarında, yahut bu beldenin çölüne geldiklerinde, öncekilerden sonrakilere kadar hepsi yerle bir edilecektir. Aradakileri bile kurtulamıyacaktır." Dedim ki:

"Ey Allah Resûlü, istemeyerek bulunanların durumları ne olacak?"

Şöyle buyurdu: "Allah onları niyetlerine göre diriltecektir."

3663- Abdullah b. Safvân (ra)'dan, o da Mü'minlerin annesinden:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Bu Beyt'e (Kâbe'ye) güçleri, silahları ve hazırlıkları bulunmayan bir topluluk sığınacaktır. Onlara savaşmak için bir topluluk gelecek; (bu beldenin) çölüne varınca yerle bir olacaklardır."

Yûsuf İbn Mâhek dedi ki: "Şam ehli o zamanlar Mekke'ye yürüyorlardı." Abdullah b. Safvân dedi ki: "Yemin ederim ki kastedilen, bu ordu değildir."

Nesâî'nin rivâyetinde Hafsa'nın hadisi olarak nakledilmiştir.

3664- Şakîk (ra)'dan:

Şeybe b. Osman ona dedi ki: Ömer (ra) şu oturduğun yere oturdu ve şöyle dedi: "Kâbe'nin malını taksim etmeden buradan çıkmayacağım!" Dedim ki:

"Bunu yapamazsın."

"Hayır yapacağım!" dedi. Ben yine:

"Sen bunu yapamazsın!" dedim. Bu defa "Neden?" diye sordu. Dedim ki:

"Çünkü Allah Resûlü (sav) ve Ebû Bekr onu gördükleri ve ona senden daha muhtaç oldukları halde bunu yapmadılar, o malları çıkarmadılar."

Bunun üzerine kalkıp gitti.

3665- Buhârî'nin rivâyeti: "Orada dağıtmadık ne bir sarı (altın) ve ne de bir beyaz (gümüş) bırakmayacağım! Bunu kafama koydum." Dedim ki:

"Bunu senin iki dostun yapmamıştır." Bunun üzerine "Onlar kendilerine uyacağım iki şahsiyettir" dedi.

3666- Ebû Şureyh el-Adevî (ra)'dan:

O, Mekke'ye ordu gönderen Amr b. Saîd'e dedi ki: "Ey Emîr! İzin ver de sana Allah Resûlü (sav)'in söylediği bir sözü söyleyeyim. Fetih gününün ertesinde onu iki kulağımla duydum; iki gözümle de gördüm. Sözlerini kalbim kavradı. Allah'a hamd ü senâda bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Mekke'yi insanlar değil, bizzat Allah haram (mukaddes) kılmıştır. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir müslüman kişiye orada kan dökmek ve ağaç kesmek helâl olmaz. Biri kalkar da «Peki Allah Resûlü (sav) neden orada savaştı?» derse, ona şöyle deyin: «Allah kendi Resûlüne müsaade etti, size müsaade etmedi.» Allah bana gündüzden sadece belirli bir süre müsaade etti. Sonra haramlığı tekrar eskisi gibi oldu. Bu hususu burada bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsinler." Ebû Şureyh'e denildi ki: "Amr sana ne dedi?" Şu cevabı verdi: "Ey Ebû Şureyh! Bunu senden daha iyi biliyorum. Harem(-i Şerîf), âsiyi, kan döküp kaçan ile bir yeri tahrip etmiş bir kimseyi barındırmaz."

3667- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, Mekke'yi haram (mukaddes) kılmıştır. O, ne benden önce, ne de benden sonra hiç kimseye helâl olmaz. O ancak bana belirli bir süre helâl kılınmıştır. Yaş otu koparılmaz, ağacı kesilmez, avı kaçırılmaz ve ürkütülmez, yitiklerini yerden almak helâl olmaz, ancak yitiğini ilân edip sahibini bulup teslim etmek için alınır." el-Abbâs b. Abdilmuttalib dedi ki: "Ancak onun (Mekke'nin) izhirini (bir nevi otunu) kuyumcularımız ve kabirlerimiz için almak helâldir."

Diğer rivâyette:

"Evlerimizin tavanları için (kullanmak üzere) izhir otu müstesnâ" diye geçer.

İkrime dedi ki: "Avı kaçırılmaz demek ne demektir, bilir misin? Yani, gölgeden kaçırılıp da yerine oturulmaz (ürkütülmez) demektir."

3668- Taberânî *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta leyyin bir senedle benzerini şu ekle rivâyet etti: O'na denildi ki: "İşte Hâlid b.

Velîd, öldürüyor." Şöyle buyurdu: "Ey Fülan! Kalk da ona söyle elini öldürmekten çeksin!" Adam ona gitti ve dedi ki: "Allah Resûlü (sav) sana elinden geldiği kadar öldür" diyor." Bunun üzerine Hâlid b. el-Velîd tam yetmiş kişiyi öldürdü. Durum Peygamber (sav)'e anlatınca, derhal Hâlid'i çağırtıp: "Ben seni öldürmekten alıkoymadım mı?" diye sordu. Hâlid: "Hayır, biri geldi ve bana elimden geldiği kadar insan öldürmemi emrettiğinizi söyledi" diye cevap verdi. Adamı çağırttı ve ona "Ben sana söyle Hâlid'e elini öldürmekten çeksin demedim mi?" "Evet, ama sen bir şey (öldürülmemelerini) murad ettin. Allah da bir şey murad etti. Allah'ın murad ettiği, seninkini geçti. Başka bir şey yapamazdım ki!" Bu söz karşısında sükût etti ve hiçbir cevap vermedi.

3669- Abdullah b. Hubeyş (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Kim bir sidre ağacını (Arabistan kirazını) keserse Allah onu başaşağı ateşe atar."

Ebû Dâvud. Benzeri bir hadiste şu ibare geçer: "Yolcuların ve hayvanların çölde altında gölgelendikleri sidre (ağacını) keserse..."

Taberânî'nin *el-Evsat*'ında: "Harem'den bir sidre keserse" diye geçmektedir.

3670- Hassân b. İbrâhîm (ra)'dan: Sırtını Urve'nin köşküne dayayan Hişâm b. Urve'ye sidrenin (Arabistan kirazının) kesilmesi hakkında bir soru sordum; şu cevabı verdi: "Şu kapıları ve kapı kanatlarını görüyor musun, işte bütün bunlar Urve'ye ait sidrelerdir. Urve, sidre ağacını keser ve kesilmesinde bir sakınca görmezdi."

3671-Diğer rivâyette şunu da ekledi: Hişâm, Hassân'a: "Ey Iraklı! Bana bir bid'at getirdin" dedi.

(Hassân) Dedim ki: "Asıl bid'at sizin taraflınızdan gelmiştir. Mekke'de şöyle diyen bir zât işittim:

«Allah Resûlü (sav) sidreyi kesene lânet etmiştir»." Önceki hadisi aynı anlamda nakletti.

3672- İbn Cübeyr (ra)'dan:

"Ayağının altına mızrağın kesici ucu isabet edip ayağı üzengiye yapıştığı zaman İbn Ömer'le beraberdim. İnip çıkardım.

Bu olay Mina'da olmuştur. Haccâc onu ziyarete geldi. Haccâc dedi ki:

«Bunu yapanı biliyor musun?»

«Bunu sen yaptın» diye cevap verdi.

«Nasıl yani?»

«Silah taşınması helâl olmayan bir günde silah taşıttın! Harem-i Şerîf'e silah soktun. Şimdiye dek Harem-i Şerîf'e silah sokulmazdı» diye cevap verdi."

3673- Câbir (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:] "Mekke'de silah taşınması helâl değildir."

3674- Abdullah b. Adiyy b. el-Hamrâ (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav)'in Hazvere'nin üzerinde durup şöyle buyurduğunu gördüm:

"Vallahi sen çok hayırlı bir yersin. Allah'a en sevimli beldesisin. Eğer senden (zorla) çıkartılmasaydım (kendiliğimden) çıkmazdım."

3675- İbn Abbâs (ra)'dan:

Allah Resûlü (sav), Mekke'ye hitâben şöyle buyurdu:

"Ne kadar güzel bir beldesin. Seni çok seviyorum. Eğer senden çıkartılmasaydım, kesinlikle kendiliğimden çıkmazdım."

3676- Ebû Ya'lâ benzerini şu ekle nakletmiştir:

"Ey Abd-i Menâf oğulları! Siz benden sonra bu işin sahipleri olursanız, gece gündüz hangi saatte olursa olsun, Allah'ın evini ziyaret edene engel olmayın. Kureyş'in azmayacağını bilsem onların Allah katında

elde edecekleri güzel şeyleri söylerdim. Allahım öncekilere vebal tattırdın, bari sonrakilere nimet tattır!"

3677- Muhammed b. İmrân (ra)'dan, o da babasından, dedi ki:

Mekke'ye giderken bir su yolunda konaklamıştım. Abdullah b. Ömer geldi ve dedi ki: "Neden bu su yolunda konakladın?" Dedim ki:

"Gölgesinden faydalanmak istedim."

"Başka bir yer var mı?" dedi.

"Hayır" dedim. Dedi ki:

"Allah Resûlü (sav)'in şöyle buyurduğunu duydum:

«Mina'nın iki küçük dağı arasında bulunursan (eliyle doğuya doğru işaret etti) orada adına Surer denilen bir vadi vardır ki, o vadide altında yetmiş peygamberin yaşamış olduğu gizli bir serha (ağaç) vardır»."

3678- Ya'lâ b. Ümeyye (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Harem'de gıda maddeleri karaborsacılığı yapmak, haddi aşmaktır (zulümdür)."

3679- İbn Abbâs (ra)'dan:

"Peygamber (sav)'e zemzem suyundan ikram ettim, onu ayakta içti."

3680- Diğer rivâyette: "O, Beytullah'ta iken su istedi. Ona bir kova (su) getirdim."

3681- İbn Ömer (ra)'dan:

"Peygamber (sav), Hudeybiye'de kaldığı süre zarfında Kureyş'ten bir adama zemzem suyundan getirmesini emretti. Suyu alıp Medine'ye götürdü."

3682- Âişe (r.anhâ)'dan:

"O, zemzem suyunu taşır, Allah Resûlü de (sav)'in de taşıdığını söylerdi."

3683- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Yeryüzünün en hayırlı suyu zemzemdir. Çünkü onda tadın tadı, hastanın şifası vardır. Yeryüzündeki en kötü su, Hadremût'ta bir delikten akan Berhût vadisindeki sudur. Çekirge bacağına benzer, sabahleyin fışkırır, akşam hiç suyu kalmaz."

3684- İbn Abbâs (ra)'dan, dedi ki:

"Biz ona (zemzeme) şefaat derdik. Onu çoluk çocuk için en güzel yardım olarak bulurduk."

3685- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Münafıklarla aramızdaki alâmet (fark): zemzemden kana kana içememeleridir."

3686- Onun Câbir'den de zayıf bir isnâdla merfû bir rivâyeti bulunmaktadır:

"Zemzem ne niyetle içilirse onun içindir.

3687- Ebû Mahzûre (ra)'dan:

"Allah Resûlü (sav) ezan işini bize ve hizmetçilerimize, su dağıtma işini Hâşimoğullarına, perdedârlık işini de Abduddâroğullarına verdi."

[Ahmed ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

3688- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Ey Talha oğulları! Onu sonsuza dek babadan oğula intikal eder bir şekilde alın! Onu sizin elinizden ancak zâlim alır." — Kâbe örtüsünü kastediyor—

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir isnâdla.]

3689- Cübeyr b. Mut'im (ra)'dan:

O, Allah Resûlü (sav)'in Osman b. Talha'ya Kâbe'nin anahtarını verdiğinde şöyle buyurduğunu duymuş: "Al şu anahtarı ve

gizle!" Dedi ki: "Kâbe anahtarı bu yüzden daima gizlenir."

3690- Ebu't-Tufeyl (ra)'dan:

"Ali, (hacılara) su dağıtma (vazifesi) hususunda Abbâs'la tartıştı. Talha b. Ubeydillah, Âmir b. Mahreme ve Ezher b. Abd-i Avf, Allah Resûlü (sav)'in bu görevi Fetih günü Abbâs'a verdiğine dair tanıklık ettiler."

[Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta leyyin bir senedle.]

3691- İbn Abbâs (ra)'dan:

[Allah Resûlü (sav) buyurdular ki:]

"Allah, bir gün ve bir gecede bu Beyt üzerine yüzyirmi rahmet indirir. Altmışı bu Beyt'i tavaf edenler; kırkı da bu Beyt'te namaz kılanlar içindir. Yirmisi de bu Beyt'e bakanlar içindir." [Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Evsat*'ta zayıf bir senedle.]

3692- Diğer rivâyet:

"Bu mescide, yani Mekke mescidine indirir."

3693- el-Esved b. Halef (ra)'dan:

"Peygamber (sav), ona Harem'in taşlarını yenilemesini emretmiş." [Bezzâr ve Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de.]

İsnâdında Muhammed b. el-Esved b. Halef vardır.

1. CİLT SONU

TAHRİCLER

1 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Umeyr b. Hânî an Cünâde b. Ebî Umeyye an Ubâde. Bu hadisi Buhârî (IV, 139; enbiyâ 48) ve Müslim (imân 46) tahrîc ettiler.

2 Bu lafız hem Buhârî, hem de Müslim'de el-Velîd b. Müslim'in, onun da İbn Câbir'den, onun da Umeyr'den rivayetinde yer almıştır.

3 Yine Ubâde'ye ait olan bu hadisi ondan es-Sunâbihî rivayet etmiştir. Aslı-ı senedi şöyledir: Leys an Muh. b. Aclân an Muh. b Yahyâ b. Hibbân an Abdillah b. Muhayriz ani's-Sunâbihî. Bu hadisi Müslim (imân no. 46) ve Tirmizî (no. 2638) tahrîc ettiler. Bu hadisin bir kıssası vardır: Müslim'den meâlen bu kıssayı buraya derceediyoruz: es-Sunâbihî diyor ki: Ubâde b. es-Sâmit'in yanına girdim. Kendisi ölüm halinde idi. (Bu halini görünce) ağladım. Bunun üzerine: "Dur bakalım, niçin ağlıyorsun? Vallahi benden şahitlik istense senin için mutlaka şahitlik ederim. Bana şefaat hakkı verilse senin için mutlaka şefaatte bulunurum. Gücüm yeterse, sana mutlaka faydalı olurum" dedi. Sonra devamla şöyle dedi: "Vallahi Resûlullah (sav)'den, içinde sizin için hayır bulunan hiçbir hadis işitmemişimdir ki, onu sizlere rivayet etmiş olmayayım. Yalnız tek bir hadis müstesnâ! Onu da sizlere bu gün, son demimi yaşarken söyleyeceğim. (Daha sonra Resûlullah'ın yukarda zikri geçen hadisini nakletti)

4 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: İbnü'l-Hâd an Muh. b. İbr. an Saîd b. es-Salt an Süheyl b. el-Beydâ.

Bu hadis *Müsned*'inde (III, 451) iki ayrı tarîkten Ahmed b. Hanbel ve el-Mu'cemu'l-Kebîr'inde (*Mecma'* I, 16) Taberânî tahrîc ettiler. Bu hadisin de bir kıssası vardır. Meâli şöyledir: Biz bir yolculuk sırasında Allah Resûlü (sav) ile beraberken ben O'nun terkisinde idim. Allah Resûlü (sav), bana hitaben sesini yükselterek üç kere, "Ey Süheyl b. el-Beydâ!" buyurdu. Bunların hepsine Süheyl cevab verdi. Halk, Allah Resûlü (sav)'in sesini duyunca, kendilerini kasdettiğini zannederek önündekiler durdular, gerisindekiler ise hızlanarak O'nun etrafında toplandılar. Daha sonra Allah'ın Resûlü (sav) yukarıda zikri geçen kavlini buyurdu.

İbn Ebî Hâtim, bu hadisin senedi hakkında mürsel hükmünü vermiştir. Bu hadis, İbn Abbâs'ın rivayetiyle de tahrîc olunmuştur (*Mecma'* I, 16)

5 Bu hadisin senedi şöyledir: Abdürrezzâk an Ma'mer an Zeyd b. Eslem an Atâ' b. Yesâr an Ebî Saîd.

Tirmizî (no. 2598) rivayet etmiş ve "hasen sahih" hükmünü vermiştir. Bu hadis, aslında Buhârî (tevhid 36, 24) ve Müslim'in (imân 147, 149, 185, 302) tahrîc ettikleri sahih ve meşhûr Ebû Saîd rivayetli "şefaat" hadisinin bir parçasıdır.

6 Bu hadisin asl-ı senedi: Zeyd b. el-Hubâb an Abdirrahman b. Şureyh an Ebî Hânî an Ebî Alî et-Tüceybî an Ebî Saîd. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2368) ve *Müstedrek*'inde (I, 518, II, 93) el-Hâkim tahrîc ettiler.

Bu hadisi Müslim ve Nesâî, Ebû Abdirrahman el-Hubalî Abdullah b. Yezîd tarîkiyle Ebû Saîd'den daha toplu bir metinle tahrîc ettiler (*Tahrîcu's-Sünen* II, 154).

7 Asl-ı senedi şöyledir: Mâlik an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd.

Bu hadisi asl-ı senedi kadarıyla "muallak" olarak Buhârî (I, 15, imân 31) ve Nesâî (VIII, 105) tahrîc ettiler. İbn Hacer, bu hadisi Buhârî'nin kitabının bir başka yerinde "vasletmediğini" söylemiştir. Semeveyh, *Fevâid*'inde bu hadisi Ebû Zer rivayeti ile vasletmiştir (*Feyz* I, 281).

8 Sahih olan bu hadisin isnâdı: Züheyr b. Harb an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an Ebî Kesîr Yezîd b. Abdirrahman b. Uzeyne an Ebî Hureyre. Müslim (imân 52, s. 59) tahrîc etmiştir.

9 İsnâdı sahih olan bu hadisin ricâli: Hammâd b Seleme an Ebî İmrân el-Cûnî an Ebî Bekr b. Ebî Mûsâ an ebîhî. Bu hadisi Ahmed (IV, 402) ve *el Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Taberânî rivayet etmişlerdir. el-Heysemî, ricâlinin güvenilir ve tarîkleri nin de çok olduğunu söylemiştir.

10 İsnâdında yer alan Muh. b. Ebî Leylâ sebebiyle zayıf bir hadistir (*Mecma'* I, 77).

11 Hadisin râvîlerinden birisi olan Abdullah b. Muh b. Akîl sebebiyle isnâdında az bir zaaf sözkonusu

olabilir. Bu râvî, ezberinin kötülüğü sebebiyle cerhedilmiştir. Buhârî'ye göre onun hadisi ile Ahmed, İshâk b. Râheveyh ve el-Humeydî gibi imamlar ihticâc etmişlerdir (*Mecma'* XI, 11).

12 İsnâdında yer alan el-Minhâl b. Halîfe el-İclî adlı bir râvî sebebiyle zayıf bir hadistir. Bu râvîyi Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf addetmiş, Buhârî "hadisi münkerdir" ve Nesâî, "hadiste güçlü değildir" demiştir (*Mîzân* no. 8805; *Mecma'* I, 18).

13 Sahih olan bu hadis birkaç tarîkten olmak üzere Muâz'dan tahrîc olunmuştur:

a. Katâde an Enes an Muâz: Müslim (imân 48), Buhârî (libâs 101, rikâk 37, istizân 30).

b. Ebu'l-Ahvas an Ebî İshâk an Amr b. Meymûn an Muâz: Buhârî (cihâd 46), Müslim (imân 49), Ebû Dâvud (no. 2559, sadece eşeğinin ismi bölümü) ve Tirmizî (no. 2643).

c. Ebû Husayn ani'l-Esved b. Hilâl an Muâz: Buhârî (tevhîd 1) ve Müslim (imân 50)

d. Abdurrahman b. Ebî Leylâ an Muâz: İbn Mâce (no. 4296).

14 Metni burada irâd olunan rivayetin asl-ı senedi: Cerîr an Abdilazîz b. Rufey' an Zeyd b. Vehb an Ebî Zerr'dir. Bu lafız Buhârî'ye aittir (VIII, 176, rikâk 13). Aynı tarîkten olmak üzere bunu İmâm Ahmed (V, 166) ile Müslim de (zekât no. 33, s. 688) tahrîc ettiler. Ayrıca bunu el-A'meş tarîkiyle Zeyd b. Vehb'den: Ahmed (V, 152), Buhârî (III, 82, istikrâd 3; VII, 137, istîzân 30; VII, 177, rikâk 14), Müslim (zekât no. 32, s. 687) ve Tirmizî (no. 2644) tahrîc ettiler.

Ebû Dâvud ise (no. 5226), sadece Ebû Zer'e hitâb bölümünü irâd etmiştir (Hammâd b. Ebî Süleymân an Zeyd b. Vehb tarîkiyle).

15 Sözkonusu ziyade Ebu'l-Esved tarîkiyle Ebû Zer'den vârid olan bir başka hadis metni içinde geçmektedir. Ancak bu hadis Tirmizî'de değil Buhârî (VII, 43, libâs 24) ile Müslim'de (imân no. 154, s. 95) yer almıştır.

16 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir Müslim (imân 151) tarafından rivayet olunmuştur

17 Bu lafız Buhârî'ye (salât 46, I, 109; teheccüd 36, II, 55) ait olup senedi şöyledir: Leys an Ukayl ani'z-Zührî an Mahmûd b. er-Rebî' an İtbân b. Mâlik. Bu hadisin diğer kaynakları, çoğunluğu kısa metinlerle olmak üzere irâd edilmiştir: Buhârî (ilm 18, I, 27; ezân 153, 154, I, 204; ezân 50, I, 168), Müslim (mesâcid No. 263, s. 455) ve Nesâî (imâmet 10, 46; sehv 73).

18 Nesâî (imâmet 10, 46; sehv 73).

19 Bu hadisin senedi şöyledir: Kuteybe an İsmaîl b. Ca'fer an Amr an Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre. Buhârî (rikâk 51, VII, 204) tarafından rivayet edilmiştir.

20 Asl-ı senedi: İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Yûnus an Ebî Hureyre. Müslim (imân, no. 240, s. 134) tarafından tahrîc olunmuştur.

21 Asl-ı senedi şöyledir: Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Abdirrahman b. Ebî Leylâ an Suheyb. Müslim (zühd, no. 64, s. 2295) rivayet etmiştir.

22 Vehb b. Münebbih'in bu sözü senedsiz olarak *Sahîh-i Buhârî*'nin cenâiz kitabının başında (II, 69) yer almıştır. Bu mânâyı ifade eden "merfû" bir haberi Muâz b. Cebel, Allah Resûlü (sav)'den nakletmiştir: "Cennetin anahtarları, Lâ ilâhe illallah şeklinde şehâdet getirmektir." Bu hadisi Şehr b. Havşeb, Muâz'dan rivayet etmiştir. Ahmed ve Bezzâr'ın *Müsned*'lerinde yer almıştır. Şehr'in Muâz'dan hadis dinlemediği dışında râvîlerinin güvenilir râvîlerden oluştuğunu el-Heysemî söylemektedir (Feyz V, 536).

23 Bu hadisi Nesâî, *Amelu yevm ve'l-leyle*'sinde (no. 1101) ve İbn Mâce (no. 3795) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi şöyledir: Mutarrif ani'ş-Şa'bî an Yahyâ b. Talha b. Ubeydillah an ümmihî Su'dâ el-Mürriyye an Talha.

24 Hadisin asl-ı senedi söyledir: Şuayb ani'z-Zührî an Raculin mine'l-Ensâr min ehli'l-fikh ennehu semia Osmân b. Affân yuhaddisu... Hadis metni *Müsned-i Ahmed*'de (I, 6) yer almıştır. Ebû Ya'lâ ile Bezzâr, Müsned'lerinde hadisi aynı uzunlukta, Taberânî ise el-Mu'cemu*'l-Evsat*'ında sadece merfû kısmını irâd etmişlerdir. Hadisin tek mahzurlu tarafı Zührî'nin kendisinden rivayet ettiği kişilerin bizce mübhem oluşudur. Yoksa tüm ricâli güvenilir kişilerdir.

25 el-Heysemî'ye göre isnâdının râvîleri güvenilir kişilerdir (*Mecma'* I, 19

26 Asl-ı senedi şöyledir: Hilâl b. Ebî Meymûne an Atâ b. Yesâr an Rifâ'a b. İrâbeti'l-Cühenî.

Bu hadisi Ahmed (IV, 16, dört ayrı tarîkten) ve İbn Mâce (bir bölümünü, no. 4285) tahrîc etmiştir. İsnâdı güvenilir râvilerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 21).

27 Taberânî'nin isnâdında yer alan Ömer b. Muh. b. Ömer b. Safvân, oldukça zayıf bir râvîdir. Bezzâr'ın isnâdında ise haklarında cerh sâdır olmuş iki râvî mevcuttur: İmrân el-Kasîr ve Abdullah b. Ebi'l-Kalûs (*Mecma'* I, 19).

28 Şuyet râvîlerden tabiî olanı Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd "mevsûk" birisi ise, tüm râvîleri güvenilir kişilerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 26)

29 Asl-ı senedi şöyledir: Ma'mer an Âsım b. Ebi'n-Nücûd an Şakîk Ebî Vâil an Muâz. Bu hadisi Tirmizî (no. 2616) ve İbn Mâce (3973) tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen sahih" hükmünü vermiştir.

30 Asl-ı senedi: (Amr) b. Osmân b. Abdillah b. Mevheb an Mûsâ b. Talha an Ebî Eyyûb. Tahrîc edenler: Buhârî (zekât 1, II, 108-9; edeb 10, VI-

I, 72), Müslim (imân 12-14, s. 42-43) ve Nesâî (salât 10).

31 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Âmir b. Yahyâ an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr.
Tahrîc edenler: Ahmed (II, 213, 221), Tirmizî (no. 2639), İbn Mâce (no. 4300), İbn Hibbân (*Zevâid*, No. 2524) ve el-Hâkim (*Müstedrek* I, 6, 529). Tirmizî, senedi hakkında "hasen garîb", el-Hâkim ise "Sahîhayn şartınca sahih" hükmünü vermiştir.

32 Bu lafız Müslim'e aittir (Sahîh, imân no. 19, s. 45. Asl-ı senedi şöyledir: Ebû Mâlik el-Eşca'î an Sa'd b. Ubeyde an İbn Ömer

33 Bu rivayet Müslim'de (imân 20, s. 45) Sa'd b. Târık an Sa'd b. Ubeyde tarîkiyle yer almıştır.

34 Bu lafız İbn Ömer'den şu rivayet yoluyla gelmiştir: Âsım b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî (Muh. b. Zeyd) an İbn Ömer. Müslim (imân no. 21, s. 45) tahrîc etmiştir.

35 Bu lafzın asl-ı senedi: Hanzale b. Ebî Süfyân an İkrime b. Hâlid an İbn Ömer. Tahrîc edenler: Buhârî (iman 2), Müslim (iman no 5. 22), Tirmizî (no. 2609/1) ve Nesâî (iman 13). Ayrıca Tirmizî, aynı hadisi Habîb b. Ebî Sâbit kanalıyla İbn Ömer'den tahrîc etmiştir (no. 2609).

36 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Abdullah b. Büreyde an Yahyâ b. Ya'mer an İbn Ömer an Ömer b. el-Hattâb. Tahrîc edenler: Müslim (iman 1, s. 36-8; lafız Müslim'indir), Ebû Dâvud (no. 4695-6), Tirmizî (no. 2610), Nesâî (iman 5) ve İbn Mâce (no. 63).

37 Ebû Dâvud (Sünen, No. 4697) tarafından irâd olunan bu rivayet farklılığı Alkame b. Mersed an Süleyman b. Büreyde an İbn Ya'mer tarîkiyle gelmiştir.

38 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Hayyân et-Teymî an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre. Tahrîc edenler: Ahmed (II, 342, 426), Buhârî (iman 37, I, 18; tefsîr Lukmân 2, VI, 20), Müslim (iman no. 5, s. 39) ve İbn Mâce (no. 64, 4044). Hadisin lafzı Müslim'e aittir.

39 Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre. Bu hadisi Müslim (iman no. 7, s. 40) ve Kitâbu'l-iman'da (no. 159) İbn Mende tahrîc ettiler

40 İmâm Ahmed'in *Müsned*'inde (I, 318-9; IV, 129) yer alan İbn Abbâs hadisinin senedi: Ebu'n-Nadr an Abdilhamîd an Şehr b. Havşeb an İbn Abbâs. İsnâdında yer alan Şehr, zayıf bir râvidir. Bezzâr'ın sözkonusu rivayetinin isnâdı şöyledir: Sellâm Ebu'l-Münzir an Âsım an Ebî Zibyân an İbn Abbâs (*Keşfu'l-estâr*, no. 24).

41 Söz konusu hadisin isnâdı şöyledir: Ebu'l-Yemân an Şuayb an Abdillah b. Ebî Huseyn an Şehr b. Havşeb an Âmir ev Ebî Âmir ev Ebî Mâlik. (*Müsned-i Ahmed* IV, 129) Buradaki lafız, oldukça uzun bir metnin son parçasıdır.

42 Bu hadisin râvileri, el-Heysemî'ye göre güvenilir kişilerdir (*Mecma'* I, 41).

43 Zehebi, *Kitâbu'l-Kebâir*'inde "isnâdı sahihtir"; Suyûtî "isnâdı hasendir"; el-Münzirî ise "hasendir" hükmünü vermişlerdir (*Feyz* IV, 311; *Mecma'* I, 48; *Tergîb* I, 382).

44 Bu hadisin asl-ı senedi: Sâlih b. Bişr el-Mürrî ani'l-Hasan an Enes. Lafzı Bezzâr'a aittir.
Tahrîc edenler: Ebû Ya'lâ (*Müsned* No. 2757), el-Bezzâr (*Keşf* No. 19), İbn Adî (*el-Kâmil fi'd-duafâ* 1380), İbn Hibbân (*el-Mecrûhîn* I, 372) ve Ebû Nuaym (*Hilye* VI, 173) Râvilerinden Sâlih, zayıftır.

45 Asl-ı senedi şu şekildedir: Saîd b. Ebî Saîd el-Makburî an Şerîk b. Abdillah b. Ebî Nemir an Enes. Bu hadisi tahrîc edenler: eş-Şâfiî (el-Ümm II, 61, 71), Ahmed (III, 168), Buhârî (iman 6, I, 23), Ebû Dâvud (no. 486), Nesâî (IV, 122-3, savm 1) ve İbn Mâce (no. 1402).

46 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes. Tahrîc edenler: Ahmed (III, 143, 193), Dârimî (I, 164), Müslim (iman 10, s. 41), Tirmizî (no. 619) ve Nesâî (savm 1, IV, 121).

47 Aynı kaynaklar.

48 Uzun bir metnin bir parçasıdır. Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. İshak an Muh. b. el-Velîd b. Nuveyfa' an Küreyb an İbn Abbâs. Bu hadisi Ahmed (I, 264-5), Ebû Dâvud (kısa bir metinle No. 487) ve *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Taberânî tahrîc etmiştir. el-Heysemî, hadis ricâlinin güvenilir râvilerden oluştuğunu söylemiştir (*Mecma'* I, 289).

49 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Süheyl b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbehî an ebîhî an Talha.
Bu hadisi tahrîc edenler: Buhârî (iman 34, I, 16-7; savm 1, II, 225; şehâdet 26, III, 161-2; hiyel 3/2, VIII, 60), Müslim (iman no. 8, s. 40-1), Ebû Dâvud (no. 391-2) ve Nesâî (iman 23; savm 1; salât 4).

50 Sahih ve meşhur olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Cemre Nasr b. İmrân an İbn Abbâs. Metni muhtelif bâblar ile ilgili olduğu için hadis kitaplarının değişik bölümlerinde yer almıştır. Tahrîc edenler: Buhârî (ilm 25, I, 30; iman 40, I, 19; mevâkîtu's-salât 12, I, 133; zekât 1/5, II, 109; humus 2/1, IV, 44; menâkıb 5/3, IV, 157; meğâzî 69/2, V, 116; edeb 98, IVV, 114), Müslim (iman no. 23-25, s. 46-8), Ebû Dâvud (no. 4692, 4677), Tirmizî (No. 1599, 2611) ve Nesâî (iman 25, VIII, 120; eşribe 48/16, VIII, 322-4).

51 Bu hadisi Tirmizî, iki tarîkten rivâyet etmiştir (no. 2145).
Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be an Muhâcir an Rib'î b. Hirâş an Alî. Bilâlühâre Tirmizî, İbn Ebî

vud tarîkinin Nadr'ın tarîkinden daha sahih olduğunu söylemiştir.

52 Asl-ı senedi şöyledir: Hammâd b. Seleme an Muh. b. Amr an Ebî Seleme ani'ş-Şerîd b. Süveyd es-Sekafî.

Bunu Ebû Dâvud, daha sonra Hâlîd b. Abdillah adlı bir râvînin bu hadisi "irsâl" ederek Şerîd'i zikretmeden Ebû Seleme'nin mürseli olarak rivayet ettiğini söylemiştir.

53 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Yezîd l. el-Hâd an Muh. b. İbr. an Âmir b. Sa'd ani'l-'Abbâs b. Abdilmuttalib. Bu hadisi Müslim (imân no. 56, s. 62) ve Tirmizî (no. 2623) tahrîc ettiler.

54 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: ez-Zebîdî an Yahyâ b. Câbir an Cübeyr b. Nüfeyr an Abdillah b. Muâviye. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1582) tahrîc etmiştir.

55 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: el-Mu'temir an Behz b. Hakîm an ebîhi an ceddihi Muâviye b. Hayde.

Bu hadisi Ahmed (V, 5) ve Nesâî (zekât 1, V, 4-5; zekât 73, V, 82-3) tahrîc ettiler.

Behz b. Hakîm, hakkında ihtilaf olan birisidir. Yahyâ b. Maîn, İbnü'l-Medînî ve Nesâî, onu tevsîk etmişler, İbn Hibban ise "hatâları çoktu" demiştir. Bu nedenle bu tarîkten gelen hadisler genellikle "hasen" kabul edilirler.

56 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Hişâm b. Urve an ebîhî an Süfyân b. Abdillah. Bunu Müslim (iman no. 62, s. 65) tahrîc etmiştir.

57 Bu hadisin senedi şöyledir: Mansûr b. Sa'd ve Humeydu't-Tavîl (ayrı ayrı) an Meymûn b. Siyâh an Enes. Bu hadis sahihtir. Bunu Buhârî (salât 28, I, 102) ve Nesâî (tahrîmu'd-dem 1, VII, 76; iman 8, VIII, 105) tahrîc ettiler.

58 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Hişâm ed-Destevâî an Yahyâ b. Ebî Kesîr an Zeyd b. Sellâm an Memtûr an Ebî Umâme. Bu hadisi İmâm Ahmed (*Müsned* V, 252, 256) dışında İbn Hibbân, el-Hâkim, Şuabu'l-îmân'da Beyhakî ve *el-Muhtâre*'de *Diyâü'l-Makdisi* tahrîc ettiler. el-Hâkim'in "Sahîhayn'ın şartınca sahihtir" hükmünü Zehebî de onaylamış; el-Irâkî Emâlî'sinde "hadis sahihtir"; el-Heysemî ise "ricâli Sahîh ricâlidir" demişlerdir. Buna yakın bir lafızla gelen Ebû Mûsâ hadisini ise Ahmed (IV, 398) rivayet etmiştir. İsnâdının râvîleri güvenilir kişilerden oluşmuştur, ancak kopukluk vardır (*Feyz* I, 374; *Mecma'* I, 86).

59 Bu hadisi İbn Mâce, Sünen'inde (no. 65) tahrîc etmiştir. Hadisin isnâdı oldukça zayıftır. Sebebi râvisi Abdüsselâm b. Sâlih Ebu's-Salt el-Herevî'dir. Rivayet sahasındaki za'fı hususunda münekkid imamların ittifakı vardır. Ebu's-Salt'ın hadis sonunda söylediği sözün mânâsı şudur: İsnâdının ondan sonra gelen bölümü Ehl-i Beyt-i Resûl'den oluşmuş insanların en hayırlılarının bir hülâsası olduğu için isimleri bile bir şifa vesîlesidir.

60 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Abdullah b. Dînâr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre. Bunu tahrîc edenler: Buhârî (iman 3, I, 8), Müslim (iman 57-8, s. 63), Ebû Dâvud (no. 4676), Tirmizî (no. 2614), Nesâî (iman 16, VIII, 110) ve İbn Mâce (no. 57).

61 Aynı kaynaklar

62 Aynı kaynaklar

63 Asl-ı senedi şöyledir: Ebu'd-Dehmâ el-Basrî an Ebî Zilâl el-Kasmelî (Hilâl b. Zeyd) an Enes. Ebû Zilâl sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* I, 36). Tahrîc edenler: Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta (I, 60a) ve İbn Adî (*el-Kâmil fi'd-duafâ* s. 2579).

64 Asl-ı senedi: Hemmâm b. Yahyâ an İshâk b. Abdillah b. Ebî Talha an Şeybeti'l-Hadremî an Urve an Âişe.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki (V, 145) lafzı buradakinden daha uzundur. el-Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 37).

65 Sahih olan bu hadisi Kütüb-ü sitte imamları muhtelif tarîklerden olmak üzere Enes'ten rivayet ettiler:

a. Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes: Müslim (iman no. 68-a, s. 47).

b. İsmaîl b. Ca'fer an Humeyd an Enes: Nesâî (iman 4, VIII, 97).

c. Cerîr an Mansûr an Talk b. Habîb: Nesâî (iman 2, VIII, 94).

d. Eyyûb an Ebî Kilâbe an Enes: Buhârî (ikrâh 1, VIII, 56), Müslim (iman no. 68, s. 66) ve Tirmizî (no. 2624).

e. Şu'be an Katâde an Enes: Buhârî (iman 14, I, 10-11; edeb 42, VII, 83), Müslim (iman no. 68) ve Nesâî (iman 3, VIII, 96).

66 Bu farklı lafzın yer aldığı Enes rivayetini Heysemî'ye göre Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *el-Mu'cemu's-Sağîr*'inde tahrîc etmiştir. Ancak isnâdındaki Ebu'l-Huveyris'i Mâlik ve Yahyâ b. Maîn zayıf addetmiş, İbn Hibbân ise tevsîk etmiştir (*Mecma'* I, 56).

67 Bu sözün Nebî Muhterem sallallahu aleyhi ve selem'e ref'edilmesi yanlıştır. Zira kaynaklarda İbn Mes'ûd'un sözü olarak gelmiştir. İsnâdı şöyledir: Ma'mer an Katâde an İbn Mes'ûd.

Tahrîc edenler: Abdurrezzâk (*Musannef* No. 20082), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* No. 8790). Katâde, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir. O halde senedde bir kopukluk sözkonusudur. Buna rağmen ricâli itibariyle Sahih tarîklerine benzemektedir.

68 Bu hadisi Bezzâr ve Taberânî tahric ettiler. Bezzâr'ın senedinde yer alan tüm râviler, el-Kâsım b.

el-Hasan b. Abdillah el-Kûfî dışında Sahîh ricâlindendirler. Sözkonusu râvî, Bezzâr'ın şeyhi olup hakkında bir bilgi edinilememiştir. Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde tahrîc olunan rivayeti içinde zayıf bir râvi olan el-Kâsım Ebû Abdirrahman yer almıştır (*Feyz* III, 296).

69 İsnâdında bulunan Abdullah b. Süleymân'ı el-Bezzâr, "mütâbaat olunmayan hadisler rivayet etmiştir" ibâresiyle tarîf etmektedir (*Feyz* III, 289).

70 Sahih olan bu hadis, bir kaç tarîkten olmak üzere tahrîc olunmuştur: a. Abdülazîz b. Suheyb an Enes: Buhârî (iman 8/2, I, 9), Müslim (iman no. 69, s. 67) ve Nesâî (iman 19/2, VIII, 115).

b. Şu'be an Katâde an Enes: Buhârî (iman 8/2, I, 9), Müslim (no. 70, s. 67), Nesâî (iman 19/1, VIII, 114) ve İbn Mâce (no. 67).

71 Bu hadisin asl-ı senedi: Hüseyn b. Zekvân ve Şu'be (ayrı ayrı) an Katâde an Enes. Tahrîc edenler: Buhârî (iman 7, I, 9), Müslim (no. 71-2, s. 68-9), Tirmizî (no. 2515), Nesâî (iman 19/4, VIII, 115) ve İbn Mâce (no. 66).

72 Bu hadisi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir (Sünen, sünne 6). Asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Şuayb b. Şâbûr an Yahyâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme. Bu hadisi Ebû Dâvud dışında, Diyâü'l-Makdisî *el-Muhtâre*'de ve Behakî Şuabu'l-îmân'da irâd ettiler. Ahmed ile Tirmizî ise bunu, Muâz b. Enes hadisinden rivayet ettiler. Ebû Umâme hadisinin isnâdı, el-Kâsım sebebiyle zayıftır.

73 Zayıf oluşunun nedeni, Abdurrahman b. Ebî Leylâ'nın oğlu Muhammed'dir. İhticâca layık olmayacak derecede zayıf idi (Mecma' I, 88).

74 Asl-ı senedi: el-Heysem b. Hârice an Rişdîn b. Sa'd an Abdillah b. el-Velîd an Ebî Mansûr mevlâ'l-Ensâr an Amr b. el-Camûh.

Râvilerinden Rişdîn sebebiyle zayıftır. Bunu Ahmed (IV, 430) tahrîc etmiştir.

75 Asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Aclân ani'l-Kâ'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre.

Bu hadisi Tirmizî (no. 2627) ve Nesâî (iman 8, VIII, 104-5) tahrîc ettiler. İsnâdı Tirmizî'ye göre "hasen sahih"tir.

76 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: eş-Şa'bî Âmir b. Şerâhîl an İbn Amr b. el-As.

Tahrîc edenler: Buhârî (iman 4, I, 8-9; rikâk 26/3, VII, 186), Ebû Dâvud (no. 2481) ve Nesâî (iman 9/1, VIII, 105).

77 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Leys b. Sa'd an Yezîd b. Ebî Habîb an Ebi'l-Hayr Mersed b. Abdillah an İbn Amr. Tahrîc edenler: Ahmed (II, 169), Buhârî (iman 6, I, 9; iman 20, I, 12; istîzân 9/1, VII, 128), Müslim (iman no. 63, s. 65), Ebû Dâvud (no. 5194), Nesâî (iman 12 VIII, 107) ve İbn Mâce (no. 3253).

78 Asl-ı senedi şöyledir: Amr b. el-Hâris an Derrâc Ebî's-Semh an Ebi'l-Heysem an Ebî Saîd.

Tirmizî, bu hadisi üç tarîkten tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdi (*Câmi'* no. 2617, 3093).

Bu hadisi daha başka musannifler de tahrîc etmişlerdir: Ahmed (III, 68, 76), Dârimî (I, 278), İbn Mâce (no. 802), İbn Huzeyme (no. 1502), İbn Hibbân (no. 1718) ve el-Hâkim (*Müstedrek* II, 332).

79 Ebû Dâvud, tahrîc etmiştir (no. 2532). İsnâdı şöyledir: Saîd b. Mansûr an Ebî Muâviye an Ca'fer b. Burkân an Yezîd b. Ebî Nuşbe an Enes.

80 İbn Mes'ûd hadisini bu lafzıyla Müslim'in Sahîh'inde bulamadım. Büyük ihtimalle bir yanlışlık sözkonusudur. Bu metin, daha çok Abdullah b. Şeddâd rivayetiyle gelen İbn Abbâs rivayetine benzemektedir. Müslim'in tahrîc ettiği İbn Mes'ûd hadisinin asl-ı senedi ve metni şöyledir: Mugîre an İbrâhim an Alkame an İbn Mes'ûd. Diyor ki: Peygamber (sav)'e vesvese hakkında soruldu. "O mahz-ı imândır" buyurdu. (*Sahih*, iman no. 211, s. 119).

Ayrıca bu hadis yaklaşık bir lafızla Süheyl an ebîhî Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîki ile de tahrîc olunmuştur: Müslim (iman no. 209) ve Ebû Dâvud (no. 5111). Bu rivayetin Ebû Hureyre'den başka tarîkleri de vardır (meselâ: *Müsned-i Ahmed* II, 456).

81 Sözkonusu başka tarîk şöyledir: Mansûr an Zerr an Abdillah b. Şeddâd an İbn Abbâs. Tahrîc edenler: Ahmed (I, 340) ve Ebû Dâvud (no. 5112).

82 Bu mürsel rivayetin isnâdı şöyledir: Mâlik ani'z-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ubeydillah b. Adî b. el-Hiyâr.

Muvatta'da yer almıştır (sefer no. 84, s. 171). İbn Adilberr: "Diğer *Muvatta*' rivayetlerinde de mürsel olarak gelmiştir" demektedir.

83 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Mâlik el-Eşcaî an ebîhî Târık. Müslim rivayet etmiştir (iman no. 37-8, s. 53).

84 Bu metin, aslında daha uzun bir metnin ilk yarısıdır. Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettiği (*Müsned* IV, 385) hadisin isnâdı şöyledir: İbn Numeyr an Haccâc b. Dînâr an Muh. b. Zekvân an Şehr b. Havşeb an Amr b. Abese.

İsnâdda adı geçen Şehr zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 54).

85 Abdullah b. Mes'ûd'un bu sözünün isnâdını oluşturan râviler Sahîh ricalindedirler (*Mecma'* I, 57).

86 Bu hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Vâkıd b. Muhammed b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an Abdillah b. Ömer. Sahih olan bu hadisi Buhârî (iman 17, I, 11) ve Müslim (iman 46, s. 53) tahrîc ettiler.

87 Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: ez-Zührî an Ebî İdrîs el-Havlânî an Ubâde. Tahrîc eden hadis imamları: Buhârî (iman 11, I, 10; menâkıbu'l-ensâr 43/4, IV, 251; mağâzî 12, V, 15; hudûd 8, VIII, 15; hudûd 14, VIII, 18; ahkâm 49, VIII, 125; tevhîd 31/5, VIII, 191). Müslim (hudûd 41-2, s. 1333), Tirmizî (no. 1439), Nesâî (bîat 17/4, VIII, 148; bîat 38, VII, 161; iman 14, VIII, 109).

Ayrıca bu hadis yaklaşık lafızla Ebû Kılâbe an Ebi'l-Eş'as es-San'ânî an Ubâde tarîkiyle Müslim (hudûd 43, s. 1333) ve İbn Mâce (no. 2603) ile Yezîd b. Ebi'l-Hayr ani's-Sunâbihî an Ubâde tarîkiyle ise Buhârî (menâkibu'l-ensâr 44, IV, 251; diyât 2/7, VIII, 36-7) ve Müslim (hudûd 44, s. 1333-4) tarafından da tahrîc olunmuştur.

88 Aynı kaynaklar

89 Bu rivayetin asıl senedi şudur: el-Velîd b. Ubâde b. es-Sâmit an ebîhî. Sahih olan bu hadisi tahrîc edenler: Mâlik (Muvatta', cihâd 5), Ahmed (V, 314, 316, 318, 319), Buhârî (ahkâm 43/1, VIII, 122), Müslim (lafız buna aittir: mağazî no. 41, s. 1470), Nesâî (bîat 1, 2, VII, 137-8) ve İbn Mâce (no. 2866).

90 Bu bölüm, daha uzun bir metnin son parçasıdır. Bu rivayet Buhârî (fiten 2/4, VIII, 87-8) ve Müslim (imâret no. 42, s. 1470) tarafından Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. el-Eşacc an Busr b. Saîd an Cunâde b. Ebî Umeyye an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc olunmuştur.

91 Bu hadisin asl-ı senedi şu şekildedir: Saîd b. Abdilazîz an Rebîa b. Yezîd an Ebî İdrîs an Ebî Müslim el-Havlânî an Avf. Sahih olan bu hadisi Müslim (zekât no. 108, s. 721), Ebû Dâvud (no. 1642), Nesâî (salât 5, I, 229) ve İbn Mâce (no. 2867) tahrîc etmiştir.

92 Lafız Nesâî'ye aittir. Asl-ı senedi: Muhammed b. el-Münkedir an Umeyme. Bu hadisi Mâlik (bîat no. 2, s. 982), Tirmizî (no. 1597), Nesâî (bîat 18/2, VII, 149) ve İbn Mâce (no. 2874) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahih" hükmünü vermiştir.

93 Asl-ı senedi: Amr b. Yûnus an İkrime b. Ammâr ani'l-Hirmâs. Bunu Nesâî (bîat 20, VII, 150) rivayet etmiştir.

94 Mürsel olan bu hadisin isnâdını oluşturan râviler güvenilir râvilerden oluşmuştur (*Mecma'* VI, 40).

95 İsnâdındaki za'f'ın sebebi râvilerinden Kays b. er-Rebî'dir. Onu Şu'be ve Sevrî'nin tevsîk etmesine karşılık, başkaları zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* VI, 40).

96 Muallak olan bu rivayetin tam senedi: Hişâm b. Ammâr ani'l-Velîd b. Müslim an Ömer b. Muh. an Nâfi' an İbn Ömer. Buhârî (mağâzî 26/33, V, 69) tahrîc etti.

97 Bu mevkûf hadisin isnâdı: Mâlik an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer. Bunu daha uzun bir metinle Mâlik (bîat no. 3, s. 983) ve Buhârî (i'tisâm 1/5, VIII, 138) tahrîc ettiler.

98 Lafız Tirmizî'ye (no. 3087) aittir. Asl-ı senedi şöyledir: Şebîb b. Garkade an Süleyman b. Amr b. el-Ahvas an ebîhî. Bunu Ebû Dâvud (no. 3334), Tirmizî (no. 1163, 2159 ve İbn Mâce (no. 1851, 3055) tahrîc ettiler. Tirmizî ayrı ayrı "hasen sahîh" ve "sahîh" hükümlerini vermiştir.

99 Söz konusu rivayet Ebu'l-Ahvas'ın Şebîb'ten tarîkiyle gelmekte olup Tirmizî (no. 2159, lafız ona ait) ve İbn Mâce (no. 3055) tarafından tahrîc olunmuştur. Zikri geçen İbn Ömer rivayeti Muhammed b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer an ceddîhi İbn Ömer tarîkiyle gelmiş olup Ahmed (II, 135), Buhârî (II, 192; V, 125; VII, 83; VIII, 15) ve Müslim (iman 119-120, s. 82) tarafından tahrîc olunmuştur.

100 Bu hadisin asl-ı senedi: Muhammed b. Sîrîn an Abdirrahman b. Ebî Bekre an ebîhî. Bu hadisi Buhârî (ilm 9, I, 35; hacc 133/3, II, 191-2; bed'ul-halk 2/3, IV, 74; mağâzî 78/11, V, 126-7; adâhî 5, VI, 235-6; tefsîr Tevbe bâb 8, V, 204; fiten 8/3, VIII, 91; tevhîd 24/13, VIII, 185-6), Müslim (kasâme no. 29-30, s. 1305-7) ve Ebû Dâvud (no. 1947-8) tahrîc ettiler.

101 Sözkonusu ziyade Abdurrahman b. Abdillah b. Mes'ûd'un babasından rivayeti ile gelen bir hadisin ikinci bölümüdür. Sahih olan bu rivayeti Tirmizî (no. 2658) tahrîc etmiştir.

102 Bu hadisin muhtelif tarîkleri vardır. Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarîkiyle Buhârî (cenâiz 80/5, II, 97-8; tefsîr 30, Rûm/2, VI, 20) ve Müslim (kader no. 22/3, s. 2048); Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb tarîkiyle Müslim (kader no. 22/1, s. 2047) tahrîc ettiler.

103 Diğer rivayet dediği Hemmâm b. Münebbih'in Ebû Hureyre'den rivayetidir. Bunu Buhârî (kader 3/2, VII, 211) ve Müslim (kader no. 24, s. 2048) tahrîc ettiler.

104 Bu hadisin isnâdında yer alar Saîd b. Mansûr el-Cüzâmî hakkında Heysemî, hiçbir bilgi edinemediğini söylemektedir (*Mecma'* I, 29).

105 el-Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Sa'd b. Zekeriyâ hakkında tevsîk ve taz'îf hususunda ihtilâf vardır." (*Mecma'* I, 35). İmam Ahmed'e bu râviyi sorduklarında "Önceleri biz de ondan yazmıştık, ancak daha sonra onu bıraktık. Kanaatime göre kendi nefsinde bir zarar yoktur, ancak sâhib-i hadis te değildir." Bunun dışında Yahyâ b. Maîn, Buhârî ve Sâlih Cezere onu güvenilir addetmişlerdir.

106 Bu hadisi Ebû Hureyre'den Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris, Ebû Sâlih Zekvân, Humeyd b. Abdirrahman, Atâ b.

Yesâr, Abdurrahman b. Yak'bûb gibi pek çokları rivayet etmişlerdir.

Bu muhtelif tarîklerden hadisi Ahmed (II, 317, 376, 386, 479), Buhârî (cezâu's-sayd 10, II, 214; mazâlim 30, III, 107; eşribe 1, VI, 241; hudûd 1, VIII, 13; hudûd 6, VIII, 15; hudûd 20, VIII, 20), Müslim (iman no. 100-103, s. 76-77), Ebû Dâvud (no. 4689), Tirmizî (no. 2625) ve İbn Mâce (no. 3936) tahrîc ettiler.

107 Asl-ı senedi şöyledir: Nâfi' b. Yezîd an İbni'l-Hâd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4690) ve *Müstedrek*'inde (I, 22) el-Hâkim tahrîc ettiler. el-Hâkim'in sahih hükmünü Zehebî de onaylamış, el-İrâkî de *Emâlî*'sinde sıhhatine kâil olmuştur (*Feyz* I 368)

108 Tirmizî, bu metni isnâdını zikretmeksizin 2625. numaralı hadisinin akabinde zikretmiştir.

109 Asl-ı senedi: Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre. Müslim (iman no. 232, s. 130) tahrîc etmiştir.

110 Bu hadisin asl–ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Abdirrahman b. Meysere an Ebî Hânî el-Havlânî Humeyd b. Hânî an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr. Bu hadisi el-Hâkim (I, 4) tahrîc etmiş ve râvîlerinin güvenilir olduğunu söylemiş, Zehebî de bu hükmü onaylamıştır. Ayrıca bunu yine Taberânî, İbn Ömer b. el-Hattâb'ın hadisinden de tahrîc etmiştir. Heysemî (I, 52) "İsnâdı hasendir", el-İrâkî ise *Emâlî*'sinde "hadis bu tarîkten hasendir" hükümlerini vermişlerdir (*Feyz* II, 324).

111 Asl-ı senedi: Muhammed b. Vâsi' an Şüteyr b. Nehâr an Ebî Hureyre.

Ahmed'in *Müsned*'inde (II, 359) rivayet ettiği hadisin isnâdı "ceyyid"dir. Ebû Hureyre'den rivayette bulunan Şüteyr'i İbn Hibbân tevsîk etmektedir (*Mecma'* I, 52).

112 Asl-ı senedi: Ebân b. İshâk ani's-Sabâh b. Muh. an Mürreti'l-Hemedânî an İbn Mes'ûd. Ahmed'in *Müsned*'inde (I, 387-8) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı hakkında Münzirî "kimisi hasen olduğunu söylemiştir" (*Tergîb* II, 550); *Mecma*'da (I, 53) Heysemî ise "İsnâdının ricâlinden kimisi hâli gizli râviler olup, çoğunluğu güvenilir kimselerdir" demektedir.

113 Taberânî'nin isnâdı içinde zayıf bir râvi olan İbn Lehîa vardır, ayrıca bir başka râvinin de hâlinin araştırılması gerekmektedir. Bezzâr'ın senedinde yer alan Yûsuf b. Atiyye, rivayetleri huccet olamayacak kadar zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 57).

114 Asl-ı senedi: Muhammed b. İshâk an Dâvûd b. el-Husayn an İkrime an İbn Abbâs. İbn İshâk hakkında "an" lafzıyla yaptığı kimi rivayetlerinde "tedlîs" yaptığı iddia edilmiştir (*Mecma'* I, 60). Ahmed, *Müsned*'inde (I, 236) tahrîc etmiştir.

115 Asl-ı senedi: İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr olan hadisi Ahmed (II, 172) tahrîc etmiştir. İbn Lehîa sebebiyle isnâdı zayıftır.

116 Şeybân b. Adirrahman an Leys b. Ebî Süleym an Amr b. Murre an Ebi'l-Buhterî an Ebî Saîd şeklindeki asl-ı senedi olan hadisi Ahmed (III, 17), *el-Mu'cemu's-Sağîr*'de (II, 109) Taberânî ve *Hilye*'sinde (VI, 385) Ebû Nuaym tahrîc etmiştir. Ebû Nu'aym'ın "garîb" hükmünü verdiği hadisi el-A'meş, Ebû Saîd yerine Huzeyfe'den rivayet etmiştir. İsnâdın zaafının sebebi râvisi olan Leys b. Ebî Süleym'dir.

117 el-Heysemî diyor ki: "İsnâdında yer alan Usâme b. Zeyd b. Eslem, zayıf bir râvidir" (*Mecma'* I, 64).

118 Aynı kaynaklar.

119 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre şeklindedir.

Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 58, s. 2163) ve Tirmizî (no. 2866) tarafından tahrîc olunmuştur.

120 Asl-ı senedi şöyledir: Bakiyye b. el-Velîd an Büceyr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Cübeyr b. Nüfeyr an Nevvâs. *Câmi*'inde (no. 2859) tahrîc eden Tirmizî, Bakiyye sebebiyle isnâdı hakkında "garîb" hükmünü vermiştir.

121 el-Münzirî, *Tergîb*'inde (III, 244) diyor ki: "Bunu Rezîn zikretti, ancak asılları içinde bu hadisi göremedim. Buna karşılık başka bir lafızla ve hasen bir senedle olmak üzere bu hadisi Ahmed ve Bezzâr kısa bir metinle rivayet ettiler." Bu rivayet, Ahmed'in *Müsned*'i (IV, 118) ve el-Hâkim'in *Müstedrek*'i gibi hadis kitaplarında Nevvâs'ın hadisinde tahrîc olunmuştur. Üstelik el-Hâkim'in "Müslim'in şartınca sahih olup illeti de yoktur" hükmünü Zehebî'de onaylamıştır.

122 Rezîn

123 Bezzâr'ın Ali'den rivayeti hakkında Heysemî şunları söylemektedir: "Bezzâr'ın şeyhi olan el-Hasan b. Muhammed b. Abbâd dışındaki râvileri güvenilir kişiler olup, bu zâtı da tanımıyorum." (*Mecma'* I, 44).

Sözkonusu el-Hâris b. el-Hâris el-Eş'arî'nin hadisi metin olarak daha uzun olup, Tirmizî (no. 2863), İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve *Müstedrek*'inde (I, 421) el-Hâkim tarafından tahrîc edilmiştir. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh garîb"; el-Hâkim ise "Sahihayn'ın şartlarına uygun" hükmünü vermişlerdir.

124 Asl-ı senedi: Amr b. Murre an Ebî Ubeyde an Ebî Mûsa. Müslim (iman no. 293, s. 161-2) tahrîc etmiştir.

125 Kezâ bunu Mâlik, *Muvatta*'ında (kader no. 3, s. 899) aynen irâd etmiştir.

126 Asl-ı senedi şöyledir: el-A'meş an Atiyye an Ebî

Saîd ve el-A'meş an Habîb b. Ebî Sâbit an Zeyd b. Erkam. *Sünen*'inde (no. 3788) tahrîc eden Tirmizî, "hasen garîb" hükmü vermiştir.

127 Lafzı Ebû Dâvud'a ait olan hadisin asl-ı senedi şu şekildedir: Hâlid b. Ma'dân an Hucr b. Hucr ve Abdurrahman b. Amr es-Sülemî. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4607) ve Tirmizî (no. 2676) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

128 Asl-ı senedi şöyledir: Muâviye b. Sâlih ani'l-Hasan b. Câbir el-Lahmî ani'l-Mikdâm. Bu hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2664) isnâdı hakkında "hadis bu vecihten hasen garîbtir" hükmüne kâil olmuştur.

129 Ebû Dâvud'un tarîki şöyledir: Harîz b. Osmân an Abdirrahman b. Ebî Avf ani'l-Mikdâm. Bunu Ahmed (IV, 131) ve Ebû Dâvud (no. 4604) tahrîc ettiler.

130 Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Ebû Ma'şer an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre. Ahmed, *Müsned*'inde (II, 367, 483) tahrîc etmiştir. Ebû Ma'şer Necîh, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Bu durum, isnâdına azıcık zaaf irâs etmektedir.

131 İbn Mes'ûd'un bu sözünü Buhârî, *Sahîh*'inin iki yerinde biri Şu'be an Muhârik an Târık an İbn Mes'ûd (edeb 70/2, VII, 96) ve Şu'be an Amr b. Murre an Murre an İbn Mes'ûd (i'tisâm 3/3, VIII, 139) tarîklerinden tahrîc etmiştir.

132 Asl-ı senedi: Sa'd b. İbrâhim ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe. Bu hadisi Buhârî (sulh 5, III, 167; i'tisâm 20, VIII, 156), Müslim (akdiya no. 17-18, s. 1343-4), Ebû Dâvud (no. 4606) ve İbn Mâce (no. 14) tahrîc ettiler.

133 Senedi şöyledir: Amr b. Zürâre an Abdilvâhid b. Vâsıl an Osmân b. Ebî Revvâd ani'z-Zührî. Buhârî (mevâkît 7/2, I, 134) tarafından rivayet olunmuştur.

134 Rezîn.

135 Bu sözü Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* ve *M. el-Evsat*'ında merfû olarak, şu lafızla tahrîc etmiştir: "Allah'ın Kitâb'ına kim uyarsa, Allah onu sapıklıktan hidâyete erdirdiği gibi, âhiretin kötü hesabından da korur." Ancak bu hadisin râvilerinden Ebû Şeybe, oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 169).

136 Bu hadisin asl-ı senedi: İbr. b. Süleymân el-Eftas ani'l-Velîd b. Abdirrahman el-Cüreşî an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ olup, İbn Mâce tarafından (no. 5) tahrîc edilmiştir. Metninin meâli şöyledir: Biz fakirliği anlatıyor ve ondan duyduğumuz korkularımızı dile getiriyorken Allah'ın Resûlü (sav), yanımıza geldi ve: "Fakir düşmekten mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak sûrette dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyle ki servetten başka hiçbir şey herhangi birinizin kalbini doğru yoldan saptıramayacaktır. Allah'a yemin ederim ki.." buyurdu.

137 Rezîn.

138 Bu hadisin asl-ı senedi: İbr. b. Süleymân el-Eftas ani'l-Velîd b. Abdirrahman el-Cüreşî an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ olup, İbn Mâce tarafından (no. 5) tahrîc edilmiştir. Metninin meâli şöyledir: Biz fakirliği anlatıyor ve ondan duyduğumuz korkularımızı dile getiriyorken Allah'ın Resûlü (sav), yanımıza geldi ve: "Fakir düşmekten mi korkuyorsunuz? Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, muhakkak sûrette dünya malı üzerinize akıtılacaktır. Öyle ki servetten başka hiçbir şey herhangi birinizin kalbini doğru yoldan saptıramayacaktır. Allah'a yemin ederim ki.." buyurdu.

139 Sözkonusu zayıflığın nedeni râvilerinden İbrâhîm b. Hammâd'dır (*Mecma'* I, 88).

140 Rezîn.

141 Uzunca bir metni olan bir hadisin bölümüdür. Râvileri güvenilir râvilerden oluşmuş bir isnâdı vardır (*Mecma'* I, 129).

142 Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr.

143 Bu hadisin isnâdı hakkında Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "Muh. b. Sâlih el-Adevî dışında tüm râvileri güvenilir olup, bu mezkûr şahıs hakkında bilgi edinemedim." (*Mecma'* I, 172)

144 İsnâdındaki Revh b. Sâlih'i İbn Adî zayıf addetmiş, el-Hâkim "güvenilir ve emîndir" demiş ve İbn Hibbân da onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Diğer ricâli mevsûk kişilerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 172).

145 İsnâdındaki Muhammed b. Beşîr el-Kindî, Yahya b. Maîn'e göre oldukça zayıftır (*Mecma'* I, 173).

146 Asl-ı senedi: Muh. b. Mihsan an İbr. b. Ebî Able an Abdillah b. ed-Deylemî an Huzeyfe olan hadisi İbn Mâce (no. 49) tahrîc etmiştir. İsnâdı oldukça zayıftır. Sebebi Muh. b. Mihsan olup, onun hakkında Dârekutnî "metrûktur, hadis uydurur" demektedir (*Mîzân* no. 8120).

147 Asl-ı senedi: Ebû Muâviye an Leys an Beşîr b. Nehît an Ebî Hureyre olan hadisi İbn Mâce (no. 208) tahrîc etmiştir. İsnâdı Leys b. Ebî Süleym sebebiyle zayıftır.

148 Asl-ı senedi: Ebu'l-Muğîre ani'l-Evza'î an Hassân. Dârimî (I, 45, bâb: ittibâu's-sünne) tarafından tahrîc olunmuştur.

149 Aslı *Sahîhayn*'da olan bu hadisin de isnâdı sahihtir. Senedi şöyledir: Âsım b. Behdele an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd. Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* no. 244), Ahmed (I, 435, 465), Dârimî (I, 67), Bezzâr (*Keşfu'l-estâr* no. 2221), İbn Hibbân (no. 6-7) ve el-Hâkim (II, 318) tahrîc ettiler.

150 Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Ebû Âmir el-Esedî hakkında hiçbir bilgiye rastlayamadım. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 74).

151 İsnâdındaki Ubeydullah b. Abdirrahman b. Mevheb hakkında ihtilâf vâki olmuştur. Şöyle ki Yakûb b. Şeybe "zayıftır", kimi rivayetlerde İbn Maîn "zayıf", kimilerinde ise "güvenilir", Ebû Hâtim "hadisi elverişlidir" demiştir ve İbn Hibbân onu Sikât'ı içinde zikretmiştir. Diğer ricâli Sahîh râvilerindendir (*Mecma'* I, 176).

152 Bu rivayet versiyonunun isnâdında zayıf bir râvi olan İbn Lehî'a ile hakkında bilgi edinilemeyen Ebû Ma'şer el-Himyerî yer almıştır (*Mecma'* I, 176).

153 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. Ebî Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ. Bu hadisi Ahmed (IV, 399), Buhârî (ilm 20, I, 28) ve Müslim (fadâil no. 15, s. 1787) tahrîc ettiler.

154 Bu hadisin asl-ı senedi yukardakinin aynısı olup Buhârî (rikâk 26, VII, 186; i'tisâm 2/7, VIII, 140) ve Müslim (fadâil no. 16, s. 1788) tarafından tahrîc edilmiştir.

155 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre.

Tahrîc edenler: Buhârî (rikâk 26/3, VII, 186), Müslim (fadâil no. 17; ayrıca Hemmâm tarîkiyle no. 18, s. 1789) ve Tirmizî (no. 2874).

156 Asl-ı senedi şöyledir: es-Sevrî an Abdirrahman b. Ziyâd el-İfrîkî an Abdillah b. Yezîd an İbn Amr.

Tirmizî: "Bu hadisi, ancak bu tarîkten biliyoruz, bu vecihten garîbtir" (no. 2641) demektedir. Râvilerinden Abdurrahman b. Ziyâd zayıf bir râvidir.

157 Münzirî'ye göre isnâdı "ceyyid"dir (*Tergîb* I, 82).

158 Bunun isnâdı hakkında Münzirî, "bir beis yoktur" demektedir (*Tergîb* I, 82).

159 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Muhammed b. Ca'fer an Humeyd an Enes tarîkiyle Buhârî (nikâh 1, VI, 116), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes tarîkiyle Müslim (nikâh no. 5, s. 1020) ve Nesâî (Nikâh 5/6, VI, 60) tahrîc ettiler. Müslim ile Nesâî'nin rivayetlerinde ayrıca "kimisi de: "Asla et yemeyeceğim" dedi" ibaresi ziyâde kılınmıştır.

160 Asl-ı senedi şöyledir: Müslim Ebu'd-Duhâ an Mesrûk an Âişe. Bunu Buhârî (edeb 72, VII, 96; i'tisâm 5, VIII, 145) ve Müslim (fadâil no. 127-8, s. 1829) tahrîc ettiler.

161 Bu hadisin asl-ı senedi: Muh. b. İshâk an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe.

Bu hadisi Ahmed (VI, 268), Ebû Dâvud (no. 1369) ve Bezzâr (*Keşf* no. 1457) tahrîc ettiler.

162 Rezîn.

163 Rezîn.

164 Bu hadis Sahîh-i Buhârî'den alınmıştır. Asl-ı senedi şöyledir: Abde an Hişâm an ebîhî an Âişe. Sahîh'te iman kitabında (bâb 13, I, 10) geçmiştir.

165 Asl-ı senedi: Avn b. Ebî Cuheyfe an ebîhî. Bunu Buhârî (teheccüd 15, II, 47; savm 51, II, 243; edeb 86, VII, 104) ve Tirmizî (no. 2423) tahrîc ettiler.

166 Bu hadisi İbn Amr'dan Ebû Seleme b. Abdirrahman rivayet etmiştir. Bu hadisi Ahmed (II, 187, 188, 198, 200), Buhârî (savm 54, II, 244; savm 56, II, 246; nikâh, VI, 114; edeb 84, VII, 103), Müslim (savm no. 181-4, s. 812-814), Ebû Dâvud (no. 1388, 2427) ve Nesâî (siyâm 45, IV, 211) tahrîc ettiler.

167 Bu metin farklılığı Şuayb ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebî Seleme an İbn Amr tarîkiyle tahrîc olunan Buhârî hadisinde (savm 56, II, 246) geçmiştir.

168 Bu rivayetin tarîki şöyledir: İkrime b. Ammâr an Yahyâ b. Ebî Kesîr an Ebî Seleme.. Bu hadisi Müslim (savm no. 182, s. 813) tahrîc etti.

169 Bu rivayetin iki tarîki vardır. Amr b. Dînâr ve Habîb b. Ebî Sâbit an Ebi'l-Abbâs es-Sâib b. Ferrûh an İbn Amr. Bunu bu tarîkten Ahmed (II, 164, 188, 190, 195, 212), Buhârî (savm 20, II, 49; enbiyâ 37/3, IV, 134), Müslim (siyâm no. 187, s. 815, no. 188, s. 816), Tirmizî (no. 770), Nesâî (IV, 213, 214) ve İbn Mâce (no. 1706) tahrîc ettiler.

170 Bu metin parçası Mücâhid'in İbn Amr'dan rivayeti ile gelen hadis metninin başından bir bölümüdür. Bunu Ahmed (II, 158, 188, 198), Buhârî (savm 58, II, 146; fadâilu'l-Kur'ân 34, VI, 113) ve Nesâî (siyâm 76, IV, 209-210) tahrîc ettiler.

171 Bu hadisin asl-ı senedi: Saîd el-Makburî an Ebî Seleme an Âişe. Bu hadisi Ahmed (IV, 40), Buhârî (ezân 81, I, 178; libâs 43, VII, 50), Müslim (salâtu'l-musâfirîn no. 215, s. 540), Ebû Dâvud (no. 1368), Nesâî (II, 68) ve İbn Mâce (no. 942) tahrîc ettiler.

172 Sözkonusu bu ziyâde Muhammed b. Aclân'ın el-Makburî'den yaptığı rivayette geçen bir ibaredir. Müslim ve Nesâî'nin tahrîc ettiği hadislerde vârid olmuştur.

173 Bu hadisin asl-ı senedi: Mûsâ b. Ukbe an Ebî Seleme an Âişe. Bunu Ahmed (VI, 125, 273), Buhârî (rikâk 18, VII, 182), ve Müslim (sıfatu'l-münâfikîn no. 78, s. 2171) tahrîc ettiler.

174 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Mansûr an İbrâhîm an Alkame b. Kays an Âişe. Ahmed (VI, 43, 55,. 174, 188, 278), Buhârî (siyâm 64, II, 248; rikâk 18, VII, 182), Müslim (salâtu'l-musâfirîn no. 217, s. 541) ve Ebû Dâvud (no. 1470) tarafından tahrîc olunmuştur.

175 Buhârî'nin (rikâk 18/3, VII, 181-2) tahrîc ettiği bu Ebû Hureyre hadisi şöyle başlamaktadır: "Sizden hiç kimseyi ameli kurtaramayacaktır." Dediler ki: "Seni de mi, Ey Allah'ın Resûlü?" dediler. "Beni de; ancak Allah beni rahmeti ile örttü" buyurduktan sonra zikri geçen hadisi irâd buyurdu.

176 Asl-ı senedi: Ma'n b. Muh. an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre olan hadisi Buhârî (iman 29, I, 15) ve Nesâî (iman 28, VIII, 121-2) tahrîc ettiler. Hadis metni 174. nolu parça ile devam etmektedir.

177 Sahih olan bu hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Ebî't-Teyyâh an Enes. Bu hadisi Ahmed (III, 131, 209), Buhârî (ilm 11, I, 25; edeb 80, VII, 101) ve Müslim (no. 1734, s. 1359) tahrîc ettiler.

178 Asl-ı senedi: Abdülvâris b. Saîd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes. Bu hadisi Buhârî (teheccüd 18, II, 48), Müslim (salâta'l-musâfirîn no. 219, s. 542), Nesâî (III, 218) ve İbn Mâce (no. 1371) tahrîc ettiler.

179 Ebû Dâvud

180 Hadis muhtelif tarîklerden ve çeşitli metin farklılıkları ile tahrîc olunmuştur. Hişâm ve Zührî'nin Urve'den, onun da Âişe'den rivayeti ile gelen hadisi Ahmed (VI, 247), Buhârî (teheccüd 18/2, II, 48), Müslim (salâtu'l-müsâfirîn no. 220-221, s. 542) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 17, III, 218) tahrîc ettiler. Mâlik'in sözkonusu tahrici İsmaîl b. Ebî Hakîm'den belâğ yolu iledir; yani Mâlik, Âişe'ye vasletmemiştir (salâtu'l-leyl no. 4, s. 118).

181 Asl-ı senedi: Muh. b. Aclân ani'l-Kâ'kâ' an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre olan hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2453), "hasen garîb" hükmünü vermiştir.

182 Rezîn

183 Rezîn

184 Rezîn

185 el-Heysemî: "İsnâdında yer alan Ebû Akîl Yahyâ b. el-Mütevekkil, hadis uydurur" demektedir. Beyhakî bu hadisi oldukça karışık (ızdırâblı) rivayetlerle tahrîc etmiştir. Öyle ki hadis mevsûl, mürsel, merfû, mevkûf olduğu gibi rivayet eden sahâbinin Câbir mi, Âişe mi yoksa Ömer mi olduğu belirliğe kavuşamamıştır. Ancak Buhârî, *Tarîh*'inde mürselini tercîh etmektedir (*Feyz* I, 544; *Mecma'* I, 62).

186 İsnâdı şöyledir: Zeyd b. el-Hubâb an Amr b. Hamza an Halef Ebu'r-Rebî' an Enes. Ahmed (III, 199) tahrîc etmiştir. Halef dışındaki râviler güvenilir kimselerdir. Halef ise Heysemî'ye göre Enes'i görmemiştir (*Mecma'* I, 62).

187 İsnâdında yer alan Abdullah b. Sâlih Kâtibu'l-Leys hakkında ihtilaf olan bir kişidir (*Mecma'* I, 62).

188 Söz konusu hadisin isnâdı şöyledir: Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Saîd b. Abdirrahman b. Ebi'l-Umyâ' an Sehl b. Ebî Umâme an Enes. Ebû Dâvud (no. 4904) tahrîc etmiştir.

189 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Kâbûs b. Ebî Zibyân an ebîhî an İbn Abbâs. Ahmed (I, 296) ve Ebû Dâvud (no. 4776) tarafından tahrîc edilmiş olup Kâbûs zayıf addedilen râvilerdendir.

190 İsnâdında yer alan Abdullah b. Abdilkuddûs'u Buhârî ve İbn Hibbân tevsîk etmiş, Yahya b. Maîn ise zayıf addetmiştir (*Mecma'* I, 120).

191 Asl-ı senedi şöyledir: el-Velîd b. Cümeyl ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme. Tirmizî, tahrîc ettikten sonra (no. 2685) isnâdı hakkında garîbtir demektedir. Ebû Zur'a, İbn Cümeyl'i zayıf bir râvi olarak addetmektedir. Bezzâr, bunu daha kısa bir metinle Âişe'den tahrîc etmiştir: "Hayrı öğretene herşey istiğfar eder, denizdeki balıklar bile." (*Tergîb* I, 101).

192 Asl-ı senedi: el-Velîd b. Müslim an Revh b. Cenâh an Mücâhid an İbn Abbâs. Sünen'inde (no. 2681) bu hadisi tahrîc eden Tirmizî, "Garîb bir hadistir, bunu ancak el-Velîd'in rivayetinden bilmekteyiz" demektedir. İbnü'l-Cevzî ise râvi Revh'i hadis uydurmakla ithâm etmektedir. İrâkî: "Oldukça zayıf bir hadis" demektedir (bkz. *Tergîb* I, 102; *Feyz* IV, 443). Bu hadisi İbn Mâce de (no. 222) tahrîc etmiştir.

193 Bu haberin isnâdı şöyledir: el-Hasan b. er-Rebî' an Abdillah b. Ubeydillah ani'l-Hasan b. Zekvân an İbn Sîrîn. Dârimi rivayet etmiştir (I, 98).

194 Bu hadisin asl-ı senedi "Ebû Dâvud et-Tayâlisî an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes" şeklinde olup Tirmizî'de yer almıştır (no. 2345). el-Hâkim'in de *Müstedrek*'inde (I, 94) tahrîc etmiş olduğu bu hadis hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

195 Bu hadisi İbn Asâkir'inde tahrîc etmiş olduğunu Suyûtî'nin *Cem'ul-cevâmi'*inden öğrenmekteyiz.

196 Bu hadisin başında bir kıssa yer almıştır. Tirmizî'den meâli şöyledir:

Bir adam, Medine'den Şam'a Ebu'd-Derdâ'nın yanına geldi: Ebu'd-Derdâ, "Kardeşim! Seni buraya getiren sebep nedir?" diye sorunca adam: "Allah'ın Resûlü (sav)'den rivayet ettiğini haber aldığım bir hadis" diye cevap verdi. Bunu üzerine Ebu'd-Derdâ: "Sen hakikaten başka bir iş için gelmedin mi?" deyince adam: "Hayır" dedi. Ebu'd-Derdâ yine: "Ticaret için de mi gelmedin?" deyince adam: "Hayır, yalnız bu hadis için geldim" dedi. Daha sonra Ebu'd-Derdâ bu hadisi sevketti. Bu hadisin asl-ı senedi: Âsım b. Recâ b. Hayve (an Dâvud b. Cümeyl) an Kays b. Kesîr an Ebî'd-Derdâ. Ebû Dâvud (no. 3641) ve Tirmizî (no. 2681) tarafından tahrîc olunmuş-

tur. Bu hadisin isnâdında ihtilâf vardır. Sebebi kopukluk şüphesidir. Ancak aynı metni Ebû Dâvud (no. 3642) Osmân b. Ebî Sevde tarîkiyle Ebu'd-Derdâ'dan tahrîc etmiştir.

197 Asl-ı senedi şöyledir: A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre. Tirmizî'nin (no. 2646) isnâdı hakkında "hasen" hükmünü verdiği bu hadisi Ebû Dâvud da (no. 3643) tahrîc etmiştir.

198 Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (*Tergîb* I, 103).

199 İsnâdında yer alan Hârice b. Mus'ab oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 121).

200 Heysemî, "Ricâli güvenilir râvilerden oluşmuştur "demektedir (*Mecma'* I, 122). Ebû Zür'a ise, "Bu hadisin isnâdında zaaf vardır" demektedir. Râvilerinden Atâ b. Müslim el-Haffâf ise, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

201 Zayıf olmasının sebebi Ubeydullah b. Zahar'ın Alî b. Zeyd b. Cüd'ân'dan rivayetidir. Her ikisi de zayıf râvilerdir. Münzirî ise *Tergîb*'inde (I, 115) diyor ki: "Bu hadisi Taberânî, *M. el-Kebîr*'de tahrîc etti. Tirmizî bu tarîkten rivayet gelen başka bir hadisin isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

202 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*'de (II, 128) diyor ki: "İsnâdında kimsenin adından sözetmediği Ubeyd b. Rezîn adlı bir râvisi vardır."

203 Hadisin zaafına sebep iki husus vardır: Rişdîn b. Sa'd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Ayrıca Enes'in sohbetdaşı Ebû Hafs'ın hâli mechûldür (*Mecma'* I, 121). Ahmed'in (III, 157) tahrîc ettiği hadisin asl-ı senedi: Heysem b. Hârice an Rişdîn b. Sa'd an Abdillah b. el-Velîd an Ebî Hafs an Enes.

204 Asl-ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Yahyâ b. Eyyûb an Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî. İbn Mâce'nin (no. 240) rivayetini yaptığı hadisin isnâdında yer alan Sehl b. Muâz'ın hakkında ihtilaf vardır. İbn Maîn'in onun zayıf addetmesine karşılık, el-İclî ile İbn Hibbân onu tevsîk etmişlerdir. Ancak Tirmizî onun babasından rivayet ettiği hadisleri "tahsîn" ve "tashîh" etmiştir. (*Tergîb* IV, 57; *Feyz* VI, 182). Kimilerine göre Yahya b. Eyyûb, Sehl'i idrak etmemiştir. Buna göre bir inkitâ sözkonusudur.

205 Münzirî: "Bu hadisin isnâdında bir beis yoktur" (Tergîb I, 104); Heysemî ise: "Ricâlinin tamamı güvenilir kimselerdir" (*Mecma'* I, 123) demektedirler.

206 Heysemî, şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdındaki Ya'kub b. Humeyd b. Kâsib'i Buhârî ve İbn Hibbân tevsîk; Nesâî ve bir başkası zayıf addetmektedir. Zaafın sebebi rivayetlerinin sınırlı sayıda olduğu hususuna istinâd etmektedir.

207 İsnâdı şöyledir: Yezîd b. Hârûn ani'l-Hasan an Ebî Kerîme an raculin min ehli'l-Basra an Kabîsa. Ahmed'in (V, 60) rivayet ettiği bu hadiste görüldüğü gibi ismi belirtilmeyen bir râvi vardır.

208 Asl-ı senedi şöyledir: Abdullah b. Ca'fer an Osman b. Muh. ani'l-Makburî an Ebî Hureyre. Ahmed'in *Müsned*'inde (III, 323) tahrîc ettiği hadisin râvileri güvenilir râvilerden oluşmuştur.

209 Heysemî (*Mecma'* I, 123) ve Münzirî'ye (*Tergîb* I, 96) göre isnâdı güvenilir râvilerden oluşmuştur.

210 Asl-ı senedi: İsmâil b. Ca'fer an Abdillah b. Saîd b. Ebî Hind an ebîhî an İbn Abbâs. Tirmizî (no. 2645), bu hadisin isnâdı hakkında "hasen sahih" hükmünü vermiştir.

211 Bu hadisi Buhârî (fardu'l-humus 7/3, IV, 49; i'tisâm 10/2, VIII, 149) ve Müslim (zekât no. 98, 100, s. 718, 719; emâre no. 175, s. 1524) tahric etmiş olup, Muâviye'den bunu Humeyd b. Abdirrahman Abdullah b. Âmir ve Yezîd b. el-Asamm tahrîc ettiler.

212 Tirmizî (no. 2647), bu hadisi tahrîc ettikten sonra isnâdı hakkında: "Hasen garîbtir, kimisi bu hadisi Enes'in sözü olarak rivayet etmiştir" demektir. Asl-ı senedi şöyledir: Hâlid b. Ebî Yezîd el-Utekî an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' b. Enes an Enes. Diyâu'l-Makdisî'nin *el-Muhtâre*'sinde de tahrîc etmiş olduğu hadisin isnâdındaki Hâlid, el-Ukaylî'ye göre münker hadisler rivayet edermiş.

213 Asl-ı senedi şöyledir: Ziyâd b. Hayseme an Ebî Dâvud an Abdillah b. Sihbere an Sihbere. Tirmizî (no. 2647), bu hadisi tahrîc ettikten sonra şunları söylemektedir: "Bu hadisin isnâdı zayıftır. (Nufey') Ebû Dâvud (el-A'mâ) zayıftır. Onun hakkında Katâde ve ehl-i ilimden bazıları menfî sözler sarfettiler." Zehebî'ye göre metrûk, hattâ hadis uyduran bir kişidir.

214 Asl-ı senedi: İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Derrâc an Ebi'l-Heysem an Ebî Saîd. Tirmizî (no. 2686), bu hadisin isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü vermiştir.

215 Metni sûfiler mâbeyninde meşhur olan bu hadisin asl-ı senedi: İbn Numeyr an İbrâhim b. el-Fadl an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre. Bu hadisi Tirmizî (no. 2687) ve İbn Mâce (no. 4169) tahrîc ettiler. Tirmizî daha sonra: "Hadis bu vecihten garîbtir. Râvilerinden İbrâhim b. el-Fadl el-Medenî el-Mahzûmî, hıfzının kötülüğü nedeniyle zayıf addedilmiştir" demektedir.

216 Asl-ı senedi: Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an Abdirrahman b. Râfi' an İbn Amr. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2885), İbn Mâce (no. 54), Dârekutnî (II, 67) ve el-Hâkim (*Müstedrek* IV, 332) tahrîc ettiler. el-İfrîkî sebebiyle isnâdı zayıftır.

217 Asl-ı senedi: İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Ebî Murre Mevlâ Akîl bien Ebî Tâlib an Ebi

Vâkıd. Bu hadisi Mâlik (selâm no. 4, s. 960), Buhârî (ilm 8, I, 24; salât 84/3, I, 121), Müslim (selâm no. 26, s. 1713) ve Tirmizî (no. 2724) tahrîc ettiler.

218 Bu hadisin râvilerinden Osmân b. Abdirrahman el-Kureşî hakkında Buhârî: "Mechûldür, bu hadiste olduğu gibi onun Hammâd b. Ebî Süleymân'dan yaptığı rivayetler ondan Şu'be, Sevrî ve Destevâî gibi imamların rivayetleri dışında makbul değildir. Zira bu imamlar, ondan o, ihtilâta uğramadan önce hadis dinlemişlerdir" demektedir (*Mecma'* I, 119-120).

219 Ebû Saîd hadisini Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Yahyâ b. Hâşim es-Simsâr, hadis uyduran bir râvidir. İbn Abbâs'ın hadisini yine Taberânî *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Abdullah b. Abdilazîz b. Ebî Revâd, oldukça zayıf bir râvidir.

220 Taberânî, bu hadisi *el-Mu'cemu's-Sağîr*'de tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Abdulazîz b. Ebî Sâbit, oldukça zayıftır.

221 İsnâdında Ubeydullah b. Zalır an Alî b. Yezîd şeklinde iki râvi yer almıştır ki, ikisi de ihticâca lâyık olmayan zayıf kimselerdir (*Mecma'* I, 125).

222 Heysemî'ye göre isnâdında ismi belirtilmemiş yani kimliği belirsiz bir râvi mevcuttur (*Mecma'* I, 126).

223 Heysemî (I, 126) ve Münzirî'ye (I, 101) göre isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir.

224 Asl-ı senedi: Alî b. el-Hakem an Atâ an Ebî Hureyre. Bu hadisi Ahmed (II, 305, 353, 495), Ebû Dâvud (no. 3658), İbn Mâce (no. 261), Tirmizî (no. 2649), İbn Hibbân (no. 95) ve el-Hâkim (I, 101) tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı hakkında Tirmizî, "hasen"; Münzirî, "Bu hadisin bütün tarîkleri hakkında tenkitler yapılmıştır. Ancak bu tarîk hasendir. Ancak İbnu'l-Kattân, Atâ'nın Ebû Hureyre'den hadis dinlemediğini ileri sürerek kopukluk iddiasında bulunmuştur. Zehebî de Kitâbu'l-Kebâir'inde ricalinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (*Feyz* VI, 146; *Terğîb* I, 121).

225 Asl–ı senedi: Abdülazîz b. Ebî Hâzım an ebîhî an Sehl. Ebû Dâvud'un (no. 3661) tahrîc ettiği bu hadisi Buhârî, Müslim ve Nesâî daha uzun bir metinle Hayber gazvesi içinde tahrîc etmişlerdir. Şöyle ki bu ibâreyi Allah Resûlü (sav), Hz. Ali'ye hitâb buyurmuştur.

226 Asl-ı senedi: Avf el-A'râbî an Şehr b. Havşeb an Ebî Hureyre. Bunu tahrîc eden Tirmizî (no. 2091), akabinde "bu hadiste ıztırab vardır. Bir başka rivayette Avf bunu Süleymân b. Câbir kanaliyle İbn Mes'ûd'dan tahrîc etmiştir" demektedir.

227 Rezîn

228 Asl-ı senedi söyledir: Hafs b. Ömer b. ebî'l-İtâf an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre. Bu hadisi İbn Mâce (no. 2719) tahrîc etmiştir. İsnâdının zayıf olmasının nedeni râvilerinden Hafs b. Ömer'in İbn Maîn, Buhârî, Nesâî, Ebû Hâtim, İbn Hibbân ve İbn Adî'ye göre oldukça zayıf bir râvi olmasıdır.

229 Rezîn

230 Asl-ı senedi: Ebû Hârun İmâre b. Cüveyn el-Abdî an Ebî Saîd. Bu hadisi Tirmizî (no. 2650-1) ve İbn Mâce (no. 247, 249) tahrîc ettiler. İsnâdı Ebû Hârun sebebiyle zayıftır. İbnü'l-Kattân: "Ebû Hârûn yalancıdır."; Zehebî: "Zayıf bir tâbîidir" demiştir. Ancak Moğaltây: "Bu hadis bu tarîk dışında hasen, hatta sâlih bir tarîkle de vârid olmuştur" demektedir (*Feyz* II, 400).

231 İsnâdı şöyledir: Muh. b. el-Hâris b. Râşid el-Mısrî ani'l-Hakem b. Abde an Ebî Hârûn an Ebî Saîd. İbn Mâce'nin (no. 247) tahrîc ettiği hadisin isnâdı Ebû Hârun sebebiyle zayıftır.

232 Asl-ı senedi: Ebu'l-Ahvas an Saîd b. Mesrûk an İbn Eşva' an Yezîd b. Seleme. Bu hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2683), daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı muttasıl değildir. Bence mürseldir. Şöyle ki kanaatimce İbn Eşva', Yezîd'i idrak edememiştir."

233 Rezîn.

234 İsnâdında yer alan Muh. b. ebî Humeyd sebebiyle zayıf bir hadistir (*Mecma'* I, 165).

235 Asl-ı senedi: el-A'meş+Mansûr an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd.

Bu hadisi Ahmed (I, 377, 378, 425, 427, 440, 443, 462), Buhârî (ilm 11, 12, I, 25), Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 82, 83, s. 2172-3) ve Tirmizî (no. 2855) tahrîc ettiler.

236 Buhârî, Sahîh'inde (da'vât 20, VII, 153) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi: Hârûn el-Mukrî ani'z-Zübeyr b. el-Hirrît an İkrime an İbn Abbâs.

237 Asl-ı senedi: Ma'rûf b. Harrebûz an Ebî't-Tufeyl an Ali. Buhârî, *Sahih*'inde (ilm 49, I, 41) tahrîc etmiştir.

238 Bu mevkûf hadisi Dârimî (I, 89) iki ayrı senedle tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi şöyledir: Leys b. Ebî Süleym an Yahyâ b. Abbâd an Ali.

239 Asl-ı senedi: Cerîr an Süleyman b. Sümeyr an Kesîr b. Murre olan bu hadisi Dârimî (I, 105) tahrîc etmiştir.

240 Asl-ı senedi şöyledir: İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Mes'ûd. Bunu Müslim (mukaddime 5/8, s.11) tahrîc etmiştir.

241 Asl-ı senedi: Cerîr an Süleym b. Âmir an Ebî Umâme. Ahmed (V, 256) ve Taberânî'nin rivayet ettikleri bu hadisin râvileri Sahîh râvileridir (*Mecma'* I, 129).

242 Bu hadis metni Buhârî'nin lafzı (tefsir İbrahim s. V, 220) olup Ubeydullah an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyledir. Bu hadisi ayrıca Sahîh'in başka yerlerinde (at'ime 42, VI, 211; edeb 79, VII, 101; edeb 89, VII, 106) Buhârî, Müslim (sıfatu'l-munâfikîn no. 63-4, s. 2164-6) ve Tirmizî (no. 2867) tahrîc ettiler.

243 Sözkonusu rivayet in asl-ı senedi: İsmaîl b. Ca'fer an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer olup, Müslim tarafından (no. 63) tahrîc olunmuştur.

244 Bu rivayet Mücâhid'in İbn Ömer'den tahrîci ile gelmiştir. Buhârî (at'ime 42, VI, 211) ve Müslim (no. 64/2, s. 2165) tarafından tahrîc edilmiştir.

245 Ebû Ya'lâ

246 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 135).

247 İsnâdında geçen Ebû Bekr ed-Dâhirî, zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 135).

248 Râvilerinden Abdüsselâm b. Abdilkuddûs, ihticâca layık olamayacak kadar zayıftır (*Mecma'* I, 136).

249 Zaafın nedeni râvilerinden Mis'ade b. el-Yesa', oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 162).

250 Ebû Saîd el-Bakkâl'dan mâdâ diğer râvileri güvenilir kimselerdir. Ebû Sâid, ismi Saîd b. el-Merzubân olup üzerinde ihtilaf vardır. Şöyle ki el-Fellâs, "hadisi tekolunmuştur"; Buhârî, "hadisi münkerdir"; Ebû Zür'a, "sadûktur, ancak tedlîs yapar" demektedirler (bkz. *Tergîb* I, 123).

251 Râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 161).

252 Râvileri Sahîh râvileridir (*Mecma'* I, 161).

253 Râvisi Atâ b. es-Sâib'in, ömrünün sonlarına doğru hıfzı bozulmuştur (*Mecma'* I, 165).

254 Râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* I, 165).

255 Râvilerinden Mervân b. Sâlim eş-Şâmî'yi Buhârî, Müslim ve Ebû Hâtim zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* I, 125).

256 Bunu Ahmed (II, 405, 508) ve İbn Mâce (no. 4172) de tahrîc etmiştir. İsnâdı râvisi Ali b. Zeyd sebebi ile zayıftır.

257 Asl-ı senedi: Ümeyye b. Hâlid an İshâk b. Yahyâ b. Talha an İbn Ka'b b. Mâlik an ebîhî. Tirmizî (no. 2654), bu hadis tahrîc ettikten sonra: "Bu hadisi ancak bu vecihten bilmekteyiz. İshâk, hakkında hıfzı sebebiyle söz söylenmiş kuvvetsiz bir râvidir" demektedir.

258 Asl-ı senedi: Alî b. el-Mübârek an Eyyûb es-Sahtiyânî an Hâlid b. Düreyk an İbn Ömer. Tirmizî'nin (no. 2655) "hasen garîb" hükmünü verdiği bu hadis, aynı zamanda İbn Mâce (no. 258) tarafından da tahrîc olunmuştur. Râvileri güvenilir râvilerdir. Ancak Hâlid, İbn Ömer'i işitmemiştir (*Feyz* VI, 108).

259 Asl-ı senedi: İbnu'l-Mübârek an Yahyâ b. Ubeydillah b. Abdillah b. Mevheb an ebîhî an Ebî Hureyre. Bu hadisi Tirmizî (no. 2404) tahrîc etmiştir.

260 Dârimî'nin Sünen'inde (I, 101) yer alan hadisin senedi: Abdullah b. Saîd an Abdillah b. Eclah an ebîhî an Mücâhid.

261 Asl-ı senedi: Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs. Bu hadisi Ahmed (I, 215, 271) ve el-Hâkim (II, 321) tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir.

262 Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 185).

263 Münzirî'ye göre isnâdında bir beis yoktur. Ayrıca bunu Ebû Ya'lâ, Bezzâr ve Taberânî el-Abbâs'ın hadisinden de tahrîc etmişlerdir (*Tergîb* I, 130).

264 Asl-ı senedi: Muâviyetu'n-Nasrî an Nehşel ani'd-Dahhâk ani'l-Esved b. Yezîd an Abdillah. İbn Mâce'nin (no. 257, 4106) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdında yer alan Nehşel b. Saîd, münker hatta uydurma hadisler rivayet eden bir şahıstır. Her ne kadar bu nedenle hadis zayıf olmakta ise de İbn Ömer'in rivayetinden sahih bir senedle gelen bir şahidi vardır ki bunu el-Hâkim *Müstedrek*'inde (II, 443; IV, 329) tahrîc etmiştir.

265 Senedi şöyledir: Muh. b. es-Sabbâh ani'l-Velîd b. Müslim an Yahyâ b. Abdirrahman el-Kindî an Ubeydillah b. ebî Bürde an İbn Abbâs. İbn Mâce'nin (no. 255) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı hakkında bu kitabın *Zevâid*'ini hazırlamış olan Bûsirî: "İsnâdı zayıftır, Ubeydullah'ın ise hâli bilinmemektedir"; Münzirî ise: "Râvileri güvenilir kimselerdir" (*Tergîb* I, 117) demektedir.

266 Dârimî'nin (I, 49) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Abdullah b. Sâlih ani'l-Leys an Yezîd b. ebî Habîb an Amr b. el-Eşca' an Ömer.

267 Dârimî'nin (I, 46) tahrîc ettiği bu mevkûfun isnâdı: Amr b. Avn an Hâlid b. Abdillah an Atâ ani'ş-Şa'bî an İbn Mes'ûd.

268 Senedi: Müslim b. İbrâhîm an Hammâd b. Zeyd el-Minkârî an ebîhî an İbn Ömer. Bunu Dârimi, Sünen'inde (I, 50) tahrîc etmiştir.

269 Ricâli güvenilir kimselerden oluşan hadisin asl-ı senedi: Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Ebî Kılâbe an İbn Mes'ûd. Dârimî (I, 54) tahrîc etmiştir.

270 Asl-ı senedi: ez-Zührî an Amîr b. Sa'd an ebîhî. Bu hadisi Ahmed (I, 176, 179), Buhârî (i'tisâm 3/1, VIII, 142), Müslim (fadâil no. 142-4, s. 1831-2) ve Ebû Dâvud (no. 4610) tahrîc ettiler.

271 Sahih olan bu hadisin tarîkleri çoktur. Bunu Ebû Hureyre'den Saîd b. el-Müseyyeb, Ebû Seleme, Ebû Sâlih, el-A'rec, Hammâm b. Münebbih gibileri rivayet etmişlerdir. Buhârî (i'tisâm 2, VIII, 142) ve Müslim (fadâil no. 140, s. 1830-1) tarafından tahrîc edilmiştir

272 Bu hadis, Ebû Hureyre'den muhtelif tarîklerle tahrîc olunmuştur. Bu metnin asl-ı senedi: Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre'dir. Müslim (iman no. 212-3, s. 119) tahrîc etmiştir.

273 Bulunamadı.

274 Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Hureyre. Bu tarîkten Buhârî (bed'ul-halk 11/7, VI, 92), Müslim (iman no. 212, s. 119) ve Ebû Dâvud (no. 4721) tahrîc etmiştir. Bu hadisi Yezîd b. el-Esamm tarîkiyle Müslim de (iman no. 216, s. 121) tahrîc etmiştir.

275 Asl-ı senedi şöyledir: Utbe b. Müslim mevlâ benî Teym an Ebî Seleme an Ebî Hureyre. Ebû Dâvud (no. 4722) tahrîc etmiştir.

276 Rezîn.

277 Rezîn

278 Ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecmâ'* I, 158).

279 Râvilerden Muh. b. Ömer er-Revî'yi Ebû Dâvud ve Ebû Zür'a zayıf addetmiş, İbn Hibbân ise onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (*Mecmâ'* I, 159).

280 İsnâdı hakkındaki bu bilgiyi Heysemî vermektedir (*Mecmâ'* I, 160).

281 İsnâdı hakkında Heysemî şunları söylemektedir: "Karîne dışında tüm râvileri güvenilir kimselerdir. Zehebî: "Ondan rivayet hususunda kardeşinin oğlu Mûsâ b. Ya'kub teferrüd etmiştir" demektedir (*Mecmâ'* I, 156).

282 Râvilerinin tümü güvenilir kimselerdir. Ancak, İbrâhîm, İbn Mes'ûd'a yetişememiş olduğu için isnâdında kopukluk vardır (*Mecmâ'* I, 156).

283 Hadisin senedi şöyledir: Ebu'n-Nu'mân an Hammâd b. Zeyd an Yezîd b. Hâzım an Süleymân. Dârimî (I, 54) rivayet etmiştir.

284 Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecmâ'* I, 179).

285 İsnâdı şöyledir: Saîd b. Süveyd an İbn ebî'r-Ricâl ani'l-Evzâ'î an Abde b. Ebî Lubâbe an İbn Amr.

Bûsîrî'ye göre İbn Mâce'nin (no. 56) şeyhi Saîd sebebiyle isnâdı zayıftır. Ancak bu hadisi Bezzâr da tahrîc etmiş, Heysemî'ye göre ihtilâflı râvisi Kays b. er-Rebî' sebebiyle isnâdı, İbnu'l-Kattân'ın kavlince hasendir (*Mecmâ'* I, 180).

286 İsnâdı şöyledir: Muh. b. Ahmed b. ebî Halef an Yahyâ b. Süleym an Dâvud b. ebî Hind an İbn Sîrîn. Dârimî (I, 65) tahrîc etmiştir.

287 Ricâli, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecmâ'* I, 183).

288 Dârimî'nin (I, 57) tahrîc ettiği bu mürsel hadisin isnâdı şöyledir: İbrâhîm b. Mûsâ an İbni'l-Mübârek an Saîd b. ebî Eyyûb an Ubeydillah b. Ebî Cafer

289 Dârimî'nin (I, 154) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Ahmed b. Humeyd an İbni'l-Mübârek an Ma'mer an Simâk b. el-Fadl an Vehb b. Münebbih ani'l-Hakem

290 Tirmizî'nin (no. 2714) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı: Kuteybe an Ubeydillah b. el-Hâris an Anbese an Muh. b. Zâdân an Ümmü Sa'd an Zeyd şeklinde olup isnâdı hakkında şu hükmü vermiştir: "Hadis, bu vecihten garîbtir; zayıf bir isnâdı vardır; Anbese ile Muh. b. Zâdân iki zayıf râvidirler." İbnü'l-Cevzî, daha da aşırı giderek, bu hadis hakkında "uydurmadır" hükmünü vermiştir. İbn Hacer ise onun bu iddiasını iki ayrı tarîkten olmak üzere İbn Asâkir'in tahrîci olduğunu ileri sürerek reddetmiştir (*Feyz* IV, 255).

291 Hadisin asl-ı senedi: Şebbâbe an Hamza an Ebî'z-Zübeyr an Câbir. Tirmizî (no. 2713), bu hadisin isnâdı hakkında münker hükmünü vermiştir. Buna sebep, Hamza b. Amr an-Nasîbî'nin zayıf bir râvi oluşudur.

292 Râvileri, Kays b. er-Rebî' dışında güvenilir kimselerdir. Kays ise, Sevrî, Şu'be ve diğerleri tarafından güvenilir addedilmiş, başkaları tarafından ise zayıf görülmüştür (*Mecmâ'* VIII, 98).

293 İsnâdında hakkında ihtilâf vâki olan Seleme b. el-Ebreş adında bir râvi vardır. Onu Buhârî, İbnü'l-Medînî ve Ebû Zür'a'nın zayıf saymasına karşılık, İbn Maîn ve Ebû Hâtim tarafından güvenilir addedilmiştir (*Mecmâ'* I, 153)

294 Asl-ı senedi: Süfyân b. Uyeyne an Abdilmelik b. Umeyr an Abdirrahman b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî (no. 2658) ve Şu'be an Simâk an Abdirrahman an ebîhî (no. 2657) şeklinde Tirmizî'de yer alan hadis hakkında müellif "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

295 Asl-ı senedi şöyledir: Hassân b. Atiyye an Ebî Kebşe an İbn Amr. Bu hadisi Ahmed (II, 159, 202, 214), Dârimî (I, 136), Buhârî (enbiyâ 51/9, IV, 145), Tirmizî (no. 2669) ve Taberânî *el-Mu'cemu's-Sağîr*'de (I, 166) tahrîc ettiler.

296 Bu lafız Buhârî'ye ait (buyû' 1/1, III, 2) olup asl-ı senedi şöyledir: Şuayb ani'z-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre. Bu tarîkten ayrıca Ahmed (II, 240, 374) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 2492, s. 1940) tahrîc ettiler.

297 Bu rivayetin asl-ı senedi: ez-Zührî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre. Bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (ilm 42/1, I, 37; hars ve'l-müzârâ 21/2, III, 74; i'tisâm 22/2 VIII, 158), Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 159, s. 1939) ve İbn Mâce (çok kısa olarak, No. 262) tahrîc ettiler.

298 Bu rivayetin asl-ı senedi: İbn Ebî Zi'b an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre. Bunu Buhârî (amel fi's-salât 18/3, II, 65) tahrîc etmiştir.

299 Buhârî'nin tahrîc ettiği (ilm 42/4, I, 38) bu hadisin asl-ı senedi: İbn Ebî Zi'b ani'l-Makburî an Ebî Hureyre'dir.

300 Bu hadis, Buhârî tarafından "muallak" olarak yani isnâdsız îrâd edilmiştir (Sahîh ilm 10, I, 25). Ancak Dârimî, bu sözü, daha büyük bir metinle (I, 136-7) ve şu isnâdla tahric etmiştir: Abdülvehhab b. Saîd an Şuayb b. İshâk ani'l-Evzaî an Ebî Kesîr an ebîhî an Ebî Zerr.

301 Asl-ı senedi şöyledir: Süleyman b. Bilâl an Rebîa b. ebî Adirrahman an Abdilmelik b. Saîd b. ebî Süveyd an Ebî Humeyd ve Ebî Useyd. Ahmed (III, 497; V, 425) tarafından tahrîc olunmuştur. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 150).

302 Dârimî'nin *Sünen*'inde (I, 67) tahrîc ettiği hadisin senedi: Mervân b. Muh. an Saîd an Rabîa b. Yezîd an Muâz.

303 Bu hadisi Diyâü'l-Makdisî de *el-Muhtâre*'sinde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdında Sâlih b. Hilâl adlı hâli Ebû Hâtim'e göre mechûl olan bir râvi vardır. Ancak onun tecîlinde ihtilâf vardır. Buna göre hasen mertebesine yükselmektedir (*Feyz* I, 388).

304 Ricâli Sahîh ricâlindendir (*Mecmâ'* I, 154).

305 Kezâ bunun da ricâli Sahîh ricâlinden olup İmam Ahmed (IV, 283) tarafından Muâviye b. Hişâm an Süfyân an Ebî İshâk ani'l-Berâ isnâdı ile tahrîc olunmuştur.

306 Heysemî: "Ne Ya'kub ne de babasını zikreden birisini görmedim" demekle râviler hakkında bilgi edinemediğini zikretmektedir (*Mecma'* I, 154).

307 Adı geçen Ebû Râşid Mevlâ benî Âmir'i zikreden birisini görmediğini Heysemî söylemektedir (*Mecma'* I, 154).

308 Rezîn

309 Taberânî, bu hadisi üç *Mu'cem*'inde tahrîc etmiştir. *M. el-Evsat* ve *M. es-Sağîr*'in isnâdı hasen olup, râvileri güvenilir kimselerdir. Her ne kadar bazıları hakkında cerh ve tadîl yönünden ihtilaflar vâki olduysa da bunlara pek zararlı değildir (*Mecma'* I, 149).

310 Râvilerinden birisi olan Bukeyr b. Ma'rûf hakkında ihtilaf vardır. Onun hakkında Buhârî "atın onu!"; Ahmed bir rivayette "zayıf" diğerinde "güvenilir"; İbn Adî ise "Umarım ki bir beis yoktur" demektedir (*Mecma'* I, 164).

311 Kerdûs dışındaki râvileri Heysemî'nin verdiği bilgiye göre güvenilir kimselerdir. Kerdûs'u İbn Hibbân güvenilir râviler arasında zikretmekte, Ebû Hâtim ise "ona dikkat edilmesi gerekir" demektedir (*Mecma'* I, 191).

312 Râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 165).

313 İsnâdı içinde geçen Gıyâs b. İbrâhim adlı râvi, oldukça zayıftır (*Mecma'* I, 166).

314 Râvilerinden Sâlih b. ebî'l-Ahdar, zayıf olmasının yanısıra, hadisi yazılıp rivayet olunan râvilerden biridir (*Mecma'* I, 171).

315 Asl-ı senedi: Hemmâm an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Saîd olan hadisin metni şöyle devam etmektedir: "Benden hadis naklediniz! Bir mahzur yoktur. Benim aleyhime yalan uyduran, cehennemdeki yerine hazırlansın." Bu hadisi Müslim (Zühd no. 72, s. 2298-9) tahrîc etmiştir.

316 Ricâli güvenilir râvilerden oluşmuştur. Ancak isnâdında bir yerinde "vicâde" yolu ile rivayet gerçekleşmiştir (*Mecma'* I, 152).

317 Asl-ı senedi: Ubeydullah b. el-Ahnes ani'l-Velîd b. Abdillah b. Ebî Muğîs an Yûsuf b. Mâlik an İbn Amr şeklinde olan hadisi Ebû Dâvud tahrîc etmiştir (no. 3646).

318 Asl-ı senedi: Halîl b. Murre an Yahyâ b. Ebî Sâlih an Ebî Hureyre. Bunu tahrîc eden Tirmizî (no. 3666), daha sonra isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı "düzgün" değildir. Muh. b. İsmaîl el-Buhârî'yi 'Halîl b. Murre hadiste münkerdir' dediğini işittim"

319 Asl-ı senedi: Amr b. Dînâr an Vehb b. Münebbih an ahîhî (Hemmâm b. Münebbih) an Ebî Hureyre. Bu hadisi Buhârî (ilm 39/4, I, 36) ve Tirmizî (no. 2668) tahrîc ettiler.

320 Asl-ı senedi: İbn ebî'z-Zinâd an ebîhî an Hârice b. Zeyd b. Sâbit an ebîhî. Bunu muallak olarak Buhârî (ahkâm 40, VIII, 120), Ebû Dâvud (no. 3645) ve Tirmizî (no. 2715) tahrîc ettiler.

321 Müslim'in (mukaddime no. 7/7, s. 13) tahrîc ettiği bu mevkûf hadisin isnâdı şöyledir: Dâvud b. Amr ed-Dabbî an Nâfi b. Ömer an İbn Ebî Müleyke an İbn Abbâs.

322 Bu haber Buhârî'nin *Sahîh*'inde muallak yani isnâdsız olarak yer almıştır (ilm 34, I, 33).

323 Bu hadisin metni "ilim hadisi" diye meşhur olmuştur. Asl-ı senedi: Urve b. ez-Zübeyr an İbn Amr'dır. Bazı tarîklerinde Âişe ile birlikte bir kıssa da anlatılmaktadır Bu hadisi Ahmed (II, 162, 190, 203), Dârimî (I, 77), Buhârî (ilm 34/2, I, 33; i'tisâm 8/1, VIII, 148), Müslim (ilm no. 13, s. 2058), Tirmizî (no. 2652) ve İbn Mâce (no. 52) tahrîc ettiler.

324 Asl-ı senedi: Muâviye b. Sâlih an Abdirrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Ebî'd-Derdâ olan hadisi tahrîc eden Tirmizî (no. 2653) isnâdı hakkında şunları söylemektedir: "Bu hadis hasen garîbtir. Muâviye b. Sâlih de ilim ehli katında güvenilir bir râvi olup, hakkında Yahya b. Saîd el-Kattân'dan başka menfî söz söyleyen birisini tanımıyoruz. Kimileri bu hadisi Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Avf ta rîkiyle rivayet etmişlerdir."

325 Heysemî isnâdında Zührî'den rivayette bulunan Muh. b. Abdilmelik hakkında Bezzâr ın "mutta

baât olunmayan hadisler rivayet eder" suçlamasını nakletmiştir (*Mecma'* I, 201).

326 Hadisin asl-ı senedi: İbn Lehî'a an Zebbân an Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî. Ahmed'in *Müsned*'inde (III, 439) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdında yer alan İbn Lehîa ve Zebbân, hakkında ihtilaf olan râvilerdir.

327 Asl-ı senedi: Rib'î an Alî. Bu hadisi Ahmed (I, 83, 123, 150), Buhârî (ilm 38, I, 35), Müslim (mukaddime No. 1, s. 10), Tirmizî (no. 2660) ve İbn Mâce (no. 31) tahrîc ettiler.

328 Bu hadisin asl-ı senedi: Alî b. Rebîa ani'l-Muğîre. Bu hadisi Buhârî (cenâiz 34, s. 643-4) ve Tirmizî (no. 1000) tahrîc ettiler. Hadisin metni aslında ölüye ağıt yakmanın zemmi hususundadır. Sadece Buhârî ve Müslim'in ilk rivayetinde yukarıdaki sözkonusu bölüm ziyâde olarak geçmektedir.

329 Bezzâr'ın ricâli Sahîh ricâlidir. Hadisin asl-ı senedi Âsım an Zir an İbn Mes'ûd olup "li-yudille bihi'n-nâs" ibâresi olmaksızın Tirmizî (no. 2659) tarafından tahrîc olunmuştur (*Mecma'* I, 144).

330 İsnâdında geçen Atâ b. es-Sâib hakkında ihtilaf vâki olmuştur. Ahir-i ömründe hıfzı bozulduğu için hakkında menfî sözler sarfedilmiştir. Buhârî ve Tirmizî, metnin sonunda geçen merfû hadis kısmını Ebû Kebşe'nin İbn Amr'dan rivayeti ile tahrîc etmişlerdir (*Mecma'* I, 146).

331 Müslim'in (mukaddime no. 3, s. 10) tahrîc ettiği bu hadisin senedi şöyledir: Züheyr b. Harb an İbn Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes. Bu hadisi Buhârî (ilm 38/3, I, 35) Abdülvâris kanalıyla Abdülazîz'den rivayet etmiştir.

332 Asl-ı senedi: Şu'be an Câmi' b. Şeddâd an Âmir b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî an ceddîhî. Bu hadisi Buhârî (ilm 38/2, I, 35) ve Ebû Dâvud (no. 3651) tahrîc ettiler.

333 Bu hadisin isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* I, 148).

334 Müslim'in (mukaddime no. 7/7, s. 13) tahrîc ettiği bu hadis-i mevkûfun asl-ı senedi şöyledir: Ebû Âmir el-Akadî an Rebâh an Kays b. Sa'd an Mücâhid.

335 Râvisi Süveyd b. Abdilazîz sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* I, 141).

336 Bu hadisi Müslim (mukaddime s. 9) ve İbn Mâce (no. 39) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Şu'be ani'l-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Semure. Kimileri de bu hadisi Abdurrahman b. Ebî Leylâ an Alî tarîkiyle (İbn Mâce No. 38, 40) tahrîc etmişlerdir.

337 Asl-ı senedi Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Zeyd olan hadisi İbn Mâce (no. 25) tahrîc etmiştir.

338 Heysemî'ye göre isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 141).

339 Dârimî'nin tahric ettiği bu mevkûf hadisin senedi (I, 145-6) şöyledir: Ebû Nu'aym an Mis'ar an Amr b. Murre an Ebi'l-Buhterî an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî.

340 Asl-ı senedi: İbrâhim b. Yezîd et-Teymî an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd. Bu hadisi Ahmed (I, 452), Dârimî (I, 83), İbn Mâce (no. 23), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* No. 86/7) ve el-Hâkim (I, 111) tahrîc ettiler. İsnâdı Büsîrî'ye göre sahihtir.

341 Lafız İbn Mâce'ye aittir. Asl-ı senedi ise şöyledir: eş-Şa'bî an Karaze b. Ka'b an Ömer. Bunu iki ayrı tarîkle Dârimî (I, 85) ve İbn Mâce (no. 28) tahrîc ettiler.

342 Heysemî, isnâdında geçen Hilâl el-Vezzân hakkında malumat edinemediğini söylemektedir (*Mecma'* I, 147).

343 İsnâdında adı geçen Mahfûz b. Meysûr'u irâd eden İbn Ebî Hâtim, hakkında cerh ve ta'dil açısından bir şey zikretmemiştir (*Mecma'* I, 149).

344 Asl-ı senedi: Ebân b. Yezîd an Yahyâ b. ebî Kesîr an Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm an Ebî Mâlik. Bu hadisi Müslim (tahâret no. 1, s. 203), Tirmizî (no. 3517) ve Nesâî, *Amelu yevm ve'l-leyle*'de (no. 168-169) tahrîc ettiler.

345 Asl-ı senedi: Mâlik an Safvân b. Süleym an Saîd b. Seleme b. el-Ezrak ani'l-Muğîre b. ebî Bürde an Ebî Hureyre. Bu hadisi Mâlik (tahâret no. 12, s. 22), eş-Şâfiî (*Ümm* I, 2), Ahmed (II, 237, 361, 378, 393), Dârimî (I, 185, 186; II, 91), Tirmizî (no. 69), Ebû Dâvud (no. 83), Nesâî (I, 176; II, 50); VII, 207) ve İbn Mâce (no. 386, 3246) tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

346 Bu hadisin iki asl-ı senedi vardır: a. el-Velîd b. Kesîr an Muh. b. Ka'b an Abdillah b. ebî Seleme an Ubeydillah b. Abdirrahman b. Râfi' an Ebî Saîd. b. Muh. b. İshâk an Abdillah b. ebî Seleme an Ubeydillah b. Abdillah b. ebî Râfi' an Ebî Saîd. *Sünen-i Erbaa* erbâbı ilk sened tarîkiyle bu hadisi tahrîc ettiler: Ahmed (III, 31, 86), Ebû Dâvud (no. 66. 67), Tirmizî (no. 66; 'hasen') ve Nesâî (I, 174).

347 Aynı kaynaklar.

348 Ebû Dâvud (no. 66. 67).

349 Bu hadisin asl-ı senedi: Ayrı ayrı olmak üzere Âsım b. el-Münzir ve Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer an ebîhi. Bu hadisi Ahmed (II, 12, 23, 26, 38), Dârimî (I, 186), Ebû Dâvud (no. 64, 65), Tirmizî (No 67) İbn Mâce (no. 517-8) ve el-Hâkim (I, 133-4) tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı sahihtir.

350 Bu hadis metninin iki tarîki vardır: Hişâm ve Eyyûb an Muhammed b. Sîrîn an Ebî Hureyre ile Ebu'z-Zinâd ani'l-Arec an Ebî Hureyre. Nesâî (gusl 1, I, 197-8) Eyyûb'dan; Dârimî (I,

186), Ebû Dâvud (no. 69) ve Müslim (tahâret no. 95, s. 235) Hişâm'dan, her ikisi de Muh. b. Sîrîn'den; Buhârî (vudû' 68, I, 65) ve Nesâî (gusl 1, I, 197) el-A'rec'den tahrîc ettiler. Ayrıca Ebû Dâvud (no. 70) ve İbn Mâce (no. 344) Muh. b. Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre; Nesâî (a.g.y.) Mûsâ b. ebî Osmân an ebîhî an Ebî Hureyre tarîki ile tahrîc ettiler.

351 Bu metin, Hemmâm'ın Ebû Hureyre'den yaptığı rivayette irâd edilmiştir. Bunu Ma'mer tarîkiyle Hemmâm'dan tahrîc edenler: Müslim (tahâret no. 68, s. 235), Tirmizî (no. 68) ve Nesâî (gusl 1, I, 197).

352 Bu metin Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre tarîkine istinâd etmektedir. Yukarıda bu tarîkten tahrîcde bulunanlar zikredilmiştir (no. 349).

353 Bu metin ziyâdesi Ebu's-Sâib Mevlâ Hişâm b. Zühre'nin Ebû Hureyre'den rivayetiyle gelmiştir. Bu tarîkten Müslim (tahâret no. 97, s. 236) tahrîc etmiştir.

354 Bu mevkûf hadisin senedi şöyledir: Mâlik an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymî an Yahyâ b. Abdirrahman b. Hâtib an Ömer (*Muvatta'*, tahâret no. 14, s. 23).

355 Bu ziyâdeyi Dârekutnî, İbn Ömer'in hadisinden; yine Dârekutnî, eş-Şâfiî ve Beyhakî, aynısını Ebû Hureyre hadisinden tahrîc etmişlerdir (*Neylu'l-evtâr* I, 47).

356 Bu hadisin asl-ı senedi: Dâvud b. Abdillah el-Evdî an Humeyd b. Abdirrahman el-Himyerî an raculin mine's-sahâbe. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 81) ve Nesâî (tahâret 148, I, 130; zînet 6/3 VIII, 131) tahrîc ettiler. İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm*'da isnâdının sıhhatine kâil olmuştur. Yine o, *Fethu'l-bârî*'de diyor ki: "Bu hadisi kuvvetli bir huccet ile illetlendiren birini görmedim. Beyhakî'nin mürsel olduğu iddiası merduttur. Zira, sahâbinin mübhem bırakılması zararlı değildir. Nitekim tabîî ona mülâki olduğunu açıkça söylemektedir. İbn Hazm'ın Dâvud'un zayıf olduğunu iddia etmesi de reddolunmuştur. Zira o güvenilir bir râvidir." (*Neyl* I, 36).

357 Asl-ı senedi: Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs şeklinde olan bu hadisi Ebû Dâvud (no. 68), Tirmizî (no.l 65), Dârimî (I, 187) ve Nesâî (miyâh 1, I, 173) tahrîc ettiler. İsnâdı, Tirmizî'nin de kâil olduğu gibi sahihtir.

358 Bu hadisin aslı-senedi: Avn b. ebî Cuhayfe an ebîhî. Bu hadisi Buhârî (salât 17, I, 99), Müslim (salât 290, s. 360), Ebû Dâvud (no. 520) ve Nesâî (I, 87) tahrîc ettiler. Metni buradakinden daha geniş olup, namazla ilgili bazı meseleleri de hâvidir.

359 Mâlik, bu mevkûf hadisi direkt olarak Nâfi'den tahdîs etmiştir (*Muvatta'*, tahâret no. 86, s. 52).

360 Bu metnin ait olduğu Âişe hadisinin tarîki: Efleh b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âişe. Bu tarîkten bu hadisi Müslim (hayz no. 45, s. 256) tahrîc etmiştir. Aynı hadisi kısa bir metinle Nesâî (gusl 9/2, I, 201), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî tarîkiyle rivayet etmiştir.

361 Bu metnin asl-ı senedi şöyledir: Âsım el-Ahvel an Muâze an Âişe. Bu tarîkten tahrîc eden: Müslim (hayz no. 46, s. 256).

362 Bu metnin asl-ı senedi: Zührî an Urve an Âişe. Bu tarîkten hadisi Dârimî (I, 191), Buhârî (gusl 2, I, 68) ve Müslim (hayz no. 41, s. 255) tahrîc ettiler.

363 Bu hadis de Muâze kanalıyla Âişe'den rivayet edilmiş olup, buradaki metin varyasyonu Nesâî'nin *Sünen*'inden (gusl 10, I, 202) alınmadır. Bu hadisi birbirine yaklaşık mânâlarda başka kanallardan da tahrîc edenler olmuştur: el-Esved an Âişe tarîkiyle Ebû Dâvud (no. 77) ve Nesâî (gusl 9/3 I, 202); Hafsa binti Abdirrahman tarîkiyle Müslim (hayz no. 44, s. 250); Hişâm b. Urve an ebîhî tarîkiyle Nesâî (gusl 9/1, I, 201).

364 Bu hadisin asl-ı senedi: İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ an İbn Abbâs. Müslim (hayz no. 48, s. 257) tahrîc etmiştir. Süfyân an Amr tarîkiyle gelen hadiste ise "O ve Allah'ın Peygamber'i (sav) tek bir kaptan yıkanırlardı" lafzı gelmiştir. Bunu Buhârî (gusl 3/3, I, 68), Müslim (hayz no. 47, s. 257) ve Tirmizî (no. 62) tahrîc ettiler.

365 Bu hadisin asl-ı senedi: Abdülmelik b. ebî Süleymân an Atâ' an Ümm Hânî. Bunu Nesâî (gusl 11, I, 202) tahrîc etmiştir.

366 Asl-ı senedi: Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer. Bu tarîkten tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 15, s. 24), Buhârî (rudû' 43, I, 56), Ebû Dâvud (no. 79), Nesâî (tahâret 57, s. 57) ve İbn Mâce (no. 381). Ebû Dâvud, aynı hadisi Nâfi'den Ubeydullah b. Ömer kanalıyla da tahrîc etmiştir (no. 80).

367 Asl-ı senedi şöyledir: Ebû Fezâre an Ebî Zeyd an İbn Mes'ûd. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 84), Tirmizî (no. 88) ve İbn Mâce (no. 384) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında: "Ebû Zeyd, ehl-i hadis indinde mechûl bir kimsedir. Bu hadisten başka rivayeti de bilinmemektedir" demiştir. İkinci bir illet de isnâdında geçen Ebû Fezâre'nin kim olduğu meselesidir. Şayet, Râşid b. Keysân ise güvenilir bir râvîdir. Yahut ta başka hâli mechûl bir kişidir. Kimileri de üçüncü bir illet olarak İbn Mes'ûd'un "Cin gecesine" şâhit olmadığı iddiasını gösterirler. Ancak bütün bunlara rağmen hadisin sıhhati *Nasbu'r-râye*'de (I, 138-140) uzun uzadıya savunulup ispatlanmaya çalışılmıştır.

368 İbn Mâce'nin (no. 659) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı hakkında Bûsîrî, "İsnâdında koşukluk vardır, zira Abdülkebbâr, babasını işitmemiştir

demektedir. Asl-ı senedi şöyledir: Mis'ar an Abdilcebbâr.

369 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*. *el-Mu'cemu'l-evsat*

370 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Mervân b. Muh. an Rişdîn an Muâviye b. Sâlih an Râşid b. Sa'd an Ebî Umâme. İbn Mâce'nin de (no. 521) tahrîc etmiş olduğu bu hadisin isnâdı zayıftır. Şöyle ki: İrâkî, Dârekutnî, Nevevî, İbn Hacer, Ebû Hâtim ve Moğoltây gibi hâfızlar bu hadisin râvilerinden Rişdîn sebebiyle zayıf olduğunda fikir birliğindedirler. Zira bu şahıs Ebû Hâtim'e göre "hadisleri münker"; Nesâî'ye göre "metrûk"; Yahyâ'ya göre "oldukça zayıftır" (*Feyz* II, 383).

371 Asl-ı senedi: Hassân b. İbr. el-Kirmânî an Abdilazîz b. e. Revâd an Nâfi an İbn Ömer. Râvilerinden Hassân, sadûk olmakla birlikte hatalar yapardı. Abülazîz ise bazı vehimleri yanında sadûk ve âbid bir kişidir. Heysemî'ye göre isnâdının ricâli güvenilir râvîlerden oluşmuştur. Ayrıca Abdülazîz güvenilir olması yanında mürcî-elikle suçlanmıştır (*Mecma'* I, 214).

372 Sözkonusu zaafın nedeni râvilerinden Muh. b. Mervân es-Süddî'dir. Zayıf olduğunda icmâ vardır (*Mecma'* I, 214).

373 Heysemî, bu mevkûf hadisin isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Taberânî'nin şeyhi Muh. b. Yûnus'un dışında ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur, bu şahsın tam olarak kim olduğunu anlayamadım" (*Mecma'* I, 215).

374 Bu hadisin isnâdının zaafına iki sebep vardır. Birincisi râvilerinden metrûk bir râvi olan Yûsuf b. Hâlid'in mevcûdiyeti; ikincisi ise el-A'meş'in Enes'den rivayetinin olmayışı, dolayısıyla isnâdında kopukluk (*Feyz* V, 216).

375 Bu hadisi İbn Adî, Dârekutnî, Beyhakî ve el-Ma'rife'de Ebû Nu'aym da tahrîc ettiler. İsnâdında yer alan Sâbit b. Hammâd isimli râviyi kimileri hadis uydurmakta suçlamışlar, el-Lâlekâî "Onun rivayetlerinin terki hususunda icmâ edilmiştir" demiştir. Bezzâr ise: "Sâbit'in bundan başka hadisi bilinmemektedir"söylemiştir. Beyhakî ise: "Bu hadis bâtıldır, Sâbit b. Hammâd ise töhmetli bir râvidir" demiştir (*Neyl* I, 66).

376 Lafız Buhârî'ye aittir. Asl-ı senedi şöyledir: ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ümm Kays.Tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 110, s. 64), Dârimî (I, 189), Buhârî (vudû' 59/2, I, 62), Müslim (tahâret no. 103-104, s. 238), Ebû Dâvud (no. 374), Tirmizî (no. 71), Nesâî (tahâret 189, I, 157) ve İbn Mâce (no. 524).

377 Bu lafız da Buhârî'ye aittir: Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe. Tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 109, s. 64), Buhârî (vudû' 59, I, 62), Müslim (tahâret 101, s. 239), Nesâî (tahâret 189/2, I, 157) ve İbn Mâce (no. 523).

378 Asl-ı senedi: Ebu'l-Ahvas an Simâk an Kâbûs an Lubâbe. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 375) ve İbn Mâce (no. 522) tahrîc ettiler. İbn Hibbân ve el-Hâkim'in sahîhler arasında zikrettikleri bir hadistir.

379 Bu rivayetin asl-ı senedi: Katâde an Ebî Harb b. ebî'l-Esved an ebîhî an Alî şeklindedir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 377, 378) ve İbn Mâce (no. 525) tahrîc ettiler.

380 İsnâdında adı geçen Nâfi' Ebû Hürmüz'ün zayıf olduğu hususunda münekkid imamlar fikir birliğindedirler (*Mecma'* I, 284).

381 Bu suâli, ona soran Ebu'l-Yemân el-Mısrî'dir (Bkz. *Sünen İbn Mâce* No. 525/a b, 175).

382 Bu lafız Müslim'e ait olup asl-ı senedi: İkrime b. Ammâr an İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Enes'dir. Bu hadisi bu tarîkten Buhârî (vudû' 57, I, 61) ve Müslim (tahâret 100, s. 236-7) tahrîc ettiler.

Ayrıca bu hadis Yahyâ b. Saîd an Enes tarîkiyle Dârimî (I, 189), Buhârî (vudû' 58/2, I, 62) ve Müslim (tahâret n. 99, s. 236); Hammâd an Sâbit an Enes tarîkiyle Müslim (tahâret no. 98, s. 236) ve İbn Mâce (no. 528) tarafından tahrîc olunmuştur.

383 Lafız Ebû Dâvud'a ait olup asl-ı senedi: Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre şeklindedir. Hadisi bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 380) ve Tirmizî (no. 1476); Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarîkiyle İbn Mâce (no. 529); Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre tarîkiyle ise Buhârî (vudû' 58, I, 61) tahrîc ettiler.

384 Ebû Dâvud'un (no. 381) isnâdı şöyledir: Mûsâ b. İsmaîl an Cerîr b. Hâzım an Abdilmelik b. Umeyr an Abdillah b. Ma'kil b. Mukarrın. Daha sonra Ebû Dâvud: "Mürseldir, zira Abdullah, Peygamber (sav)'i idrâk edememiştir. Saîd b. Mansûr ve Tahâvî de böyle mürsel olarak rivayet etmişler ve "işediği yerin toprağını çıkarın" şeklinde irâd etmişlerdir. İbn Hacer, *Telhîsu'l-habîr*'de şu bilgileri vermektedir: "İsnâdının sıhhati yanında mürsel olan tarîki, bu bâbdaki diğer hadislerle katıldığı taktirde kuvvet kazanır. Bu hadisin iki mevsûl isnâdı daha vardır: Birincisi Ebû Mes'ûd hadisi olup bunu Dârimî ve Dârekutnî tahrîc etmişlerdir. Ancak isnâdındaki Sem'ân b. Mâlik sebebiyle zayıftır. İkisincisi ise Vâsile tarîki olup bunu Ahmed ve Taberânî tahrîc ettiler. Ancak onun da isnâdındaki Ubeydullah b. ebî Humeyd el-Huzelî, hadisleri münker bir râvidir (*Neyl* I, 54).

385 Ebû Dâvud'un (no. 4885) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı şöyledir: Alî b. Nasr an Abdissamed b. Abdilvâris an ebîhî ani'l-Cerîrî an Ebî Abdillah el-Ceşmî an Cündeb.

386 *Muvatta*'da (tahâret no. 111, s. 64) yer almıştır.

387 Asl-ı senedi: Mâlik an Muh. b. Umâre an Muh. b. İbrâhîm an Ümmi Veledin li-İbrâhîm b. Abdirrahman b. Avf an Ümmi Seleme. Bu hadisi tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 16, s. 24), Dârimî (I, 189), Ebû Dâvud (no. 383), Tirmizî (no. 143) ve İbn Mâce (no. 531). el-Hattâbî, bu hadisin isnâdı hakkında şu hükmü vermiştir: "İbrâhim'in Ümmü Veledinin kim olduğu ve cerh ve ta'dîl açısından durumunun bilinmeyişi sebebiyle menfî söz sâdır olmuştur. Zira râvisi mechûl olan hadis, hucceet olamaz." (*Ta'lîcu's-Sünen* I, 266).

388 Asl-ı senedi şöyledir: Züheyr an Abdillah b. İsâ an Mûsâ b. Abdillah b. Yezîd an imreetin min Benî Abdileşhel. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 384) ve İbn Mâce (no. 533) tahrîc ettiler. el-Münzirî, *Tahricu's-Sünen*'de (I, 226): "Sahâbisinin isminin mechûl kalması sıhhatine tesir edecek bir husus değildir" demektedir.

389 Asl-ı senedi şöyledir: el-Evzaî kâle unbi'tu enne Saîd el-Makburî haddese an ebîhî an Ebî Hureyre. Hadisi bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 385), İbn Hibbân (*Zevâid* no. 248), el-Hâkim (I, 166), Beyhakî (II, 430) ve Beğavî (*Şerhu's-Sünne* no. 300) tahrîc ettiler. el-Hakîm, isnâdı hakkında "Müslim'in şartınca sahih" demektedir. Bir sonraki hadisin isnâdında es-Evzaî ile Saîd arasında İbn Aclân zikredilecektir.

390 Bu rivayetin asl-ı senedi: Muh. b. Kesîr ani'l-Evzaî an İbn Aclân an Saîd an ebîhî an Ebî Hureyre. Ebû Dâvud'un (no. 386) rivayet ettiği bu hadisin isnâdında görüldüğü gibi fazladan yer alan Muh. b. Aclân, hakkında ihtilaf olan bir râvidir.

391 Rezîn.

392 Bu rivayetin asl-ı senedi: Amr b. Meymûn b. Mihrân an Süleymân b. Yesâr an Âişe. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (vudû' 64-65, I, 63), Müslim (tahâret 108, s. 239), Ebû Dâvud (no. 373), Tirmizî (no. 117), Nesâî (tahâret 187, I, 156) ve İbn Mâce (no. 536).

393 Bu rivayette Müslim'in tahrîci ile (no. 108) olup yine Süleymân b. Yesâr tarîkiyle gelmiştir.

394 Bu lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Ebû Ma'şer an İbrâhîm ani'l-Esved ve Alkame an Âişe. Metni muhtelif uzunluklarda olmak üzere Esved tarîkiyle tahrîc edenler: Müslim (tahâret no. 105, 107, s. 238-9), Ebû Dâvud (no. 372) ve Nesâî (tahâret no. 188/5-6, I, 156-7). Ayrıca Nesâî (188/1, I, 156) kısa bir metinle el-Hâris b. Nevfel tarîkiyle Âişe'den rivayet etmiştir.

395 Asl-ı senedi şöyledir: Ebu'l-Ahvas an Şebîb b. Gargade an Abdillah b. Şihâb. Müslim (tahâret 109, s. 239) tahrîc etmiştir.

396 Sözkonusu ihtilâm olayı buradaki rivayette Hemmâm b. el-Hâris'in başından geçmiştir. Abdullah b. Şihâb hadisi ile mânâsı birdir. Hemmâm'ın bazı rivayetleri kısmen olarak uzun, ekserîsî ise Âişe'nin sözü ile kısa olarak irâd edilmiştir. Kimi tarîklerinde İbrâhîm ani'l-Esved ve-Hemmâm şeklinde râvî kombinasyonları yapılmıştır. Hemmâm tarîkiyle tahrîc edenler: Müslîm (tahâret no. 106, 108, s. 238-9), Ebû Dâvud (no. 371), Nesâî (tahâret 188, I, 156) ve İbn Mâce (no. 537).

397 Tirmizî (no. 116) ve İbn Mâce'nin (no. 538) tahrîc ettiği bu rivayet varyasyonunun asl-ı senedi: Ebû Muâviye ani'l-A'meş an İbrâhîm an Hemmâm şeklindedir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

398 Mâlik'in (tahâret no. 83, s. 50) tahrîc ettiği bu hadisin isnâdı şöyledir: an Hişâm b. Urve an ebîhî an Yahyâ.

399 Tirmizî bu hadis-i mevkûfu *Sünen*'inde (no. 117/a) muallak olarak, yani isnâdsız tahrîc etmiştir. Dârekutnî ise, bunu merfû olarak tahrîc etmiş; akabinde İshâk el-Ezrak'tan gayrısı bunu ref'etmemiştir. Mecdüddîn b. Teymiyye diyor ki: "Bu o kadar önemli değil. Zira İshak hadisi *Sahîhayn*'da tahrîc olunmuş bir imamdır. Onun ref'etmesi, (güvenilir râvinin) ziyâde(si) kabîlinden makbûldür" (*Neyl* I, 65).

400 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Hişâm b. Urve an ebîhî an Fâtima binti'l-Münzir an Esmâ. Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 103, s. 60), Dârimî (I, 197, 239), Buhârî (vudû' 63, I, 62-3; hayz 9/1, I, 79), Müslim (tahâret 110, s. 240), Ebû Dâvud (no. 361-2), Tirmizî (no. 138), Nesâî (tahâret 185/1, I, 155; hayz 26/1, I, 195) ve İbn Mâce (no. 529).

401 Ebû Dâvud'un (no. 360) bu rivayetinin asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Fâtima.

402 Bu rivayetin asl-ı senedi: Amr b. el-Hâris an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe. Bunu Buhârî (hayz 9/1, I, 80) ve İbn Mâce (no. 630) tahrîc ettiler.

403 Asl-ı senedi: Mücâhid an Âişe. Bu hadisi Buhârî (hayz 11, I, 80) ve Ebû Dâvud (no. 358) tahrîc ettiler. Bu hadis, aşağı yukarı benzer bir lafızla İbn Ebî Necîh an Atâ an Âişe tarîkiyle Dârimî (I, 238) ve Ebû Dâvud (no. 364) tarafından tahrîc olunmuştur.

404 Asl-ı senedi: Abdülvâris b. Saîd an Ümmi'l-Hasan ceddeti Ebî Bekr el-Adevî an Muâze an Âişe. Ebû Dâvud (no. 357), tahrîc etmiştir. Metin, meâlen şöyle devam etmektedir: "Ben, Peygamber'in yanında peşpeşe üç kere hayız gördüm, ancak elbisemi hiç yıkamadım."

405 Bu hadisin asl-ı senedi: Yahyâ b. Saîd el-Kattân an Câbir b. Subh an Hilâs el-Hucerî an Âişe

Bu hadisi tahrîc edenler: Ahmed (VI, 44), Dârimî (I, 238), Ebû Dâvud (no. 269, 2166) ve Nesâî (I, 150, 188, II, 73). Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (*Tahrîcu's-Sünen* I, 176).

406 Bu hadisin asl-ı senedi: Süfyân an Sâbit el-Haddâd an Adî b. Dînâr an Ümm Kays. Bu tarîkten tahrîc edenler: Dârimî (I, 240), Ebû Dâvud (no. 363), Nesâî (tahâret 185, I, 154; hayz 26/2, I, 195-6) ve İbn Mâce (no. 628). İbn Hibbân ve İbn Huzeyme'nin de rivayet ettikleri bu hadisin isnâdı hakkında İbnu'l-Kattân, "İsnâdı sıhhatin üst derecesinde olup, herhangi bir illeti yoktur" demiştir (*Neyl* I, 50).

407 Sahih olan bu hadis, muhtelif tarîklerden ancak yaklaşık mânâlarda tahrîc edilmiştir. Hilâs an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre tarîkiyle Nesâî (miyâh 7/3, I, 177); Mâlik an Ebî-z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre tarîkiyle Buhârî (vudû' 33/3, I, 51), Müslim (tahâret no. 90, s. 234), İbn Mâce (no. 364) ve Mâlik (tahâret no. 35, s. 34); el-A'meş an Ebî Rezîn ve Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkiyle Müslim (tahâret no. 89, s. 234), Nesâî (miyâh 6, I, 176-7) ve İbn Mâce (no. 363); Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre tarîkiyle Müslim (tahâret no. 91, s. 234) ve Ebû Dâvud (no. 71); Eyyûb an Muh. b. Sîrîn tarîkiyle Ebû Dâvud (no. 72), Tirmizî (no. 91) ve Nesâî (miyâh 7/4, I, 178); Katâde an Muh. b. Sîrîn tarîkiyle Ebû Dâvud (no. 73); Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre tarîkiyle Müslim (tahâret no. 92, s. 234).

408 Ebû Dâvud'un bu ziyadeyi yaptığı (no. 71) bu rivayet, Hişâm an İbn Sîrîn kanalıyla vârid olmuştur. Aynı İbare Eyyûb an İbn Sîrîn rivayetinde de gelmiştir.

409 Sözkonusu rivayeti Ebû Dâvud (no. 73), Katâde tarîkiyle tahrîc etmiştir.

410 Tirmizî, bu lafızla gelen rivayeti (no. 91) Eyyûb an İbn Sîrîn tarîkiyle tahric etmiştir. Hadis metninde geçen "kedi" ile ilgili bölüm, merfû hadisin bir parçası olmayıp, isnâdın râvîlerinden birisi veya Ebû Hureyre tarafından ilave edilmiş (idrâc) bir ibaredir (*Tahrîcu's-Sünen* I, 77)

411 Bu ibare, hadis metninin sonundan küçük bir bölümdür. Metnin, Müslim'de mealen tamamı şöyle vârid olmuştur: Resûlullah (sav), köpekleri öldürmeyi emretti. Sonra: "Onların köpeklerle ne işi var?" buyurdu. Bilâhâre av köpeği ile çoban köpeğine ruhsat verdi. Sonra: "Köpek, bir kabı yalarsa onu hemen yedi defa yıkayın, sekizincide de toprakla ovalayın!" buyurdu. Hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Ebî't-Teyyâh an Mutarrif b. Abdillah an İbn Muğaffel. Bunu tahrîc edenler: Dârimî (I, 188), Müslim (tahâret no. 93, s. 235), Ebû Dâvud (no. 74), Nesâî (tahâret 53, I, 54; miyâh 7/1, I, 177) ve İbn Mâce (no. 365).

412 Bu hadisin asl-ı senedi: Yûnus ani'z-Zührî an Hamza b. Abdillah b. Ömer an ebîhî. Buhârî (vudû 33/4, I, 51) ve Ebû Dâvud (no. 382) tarafından tahrîc edilmiştir.

413 Aynı kaynaklar.

414 Asl-ı senedi: İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Humeyde binti Ubeyd b. Rifâ'a an Kebşe.

Bu hadisi tahrîc edenler: Mâlik (tahâret no. 13, s. 22), Dârimî (I, 187), Ebû Dâvud (no. 75), Tirmizî (no. 92, "hasen sahîh"), Nesâî (tahâret 54, I, 55; miyâh 8, I, 178) ve İbn Mâce (no. 367). İbn Hibbân, İbn Huzeyme ve el-Hâkim'in de rivayet ettikleri bu hadis sahihtir.

415 Bu ibâre, daha uzun bir metnin son kısmıdır. Metnin tamamını Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inden (no. 76) aşağıda aktarıyoruz: Dâvûd b. Sâlih, annesinden: Efendisi o kadınla Hz. Âişe'ye biraz keşkek gönderdi. Âişe'yi namazda buldum. Elinde bulunanı koy diye bana işaret etti (ben de koydum); bir kedi gelip o keşkekten yedi. Âişe, namazı bitirince gelip kedinin yediği yerden o da yedi ve Peygamber (sav)'in: "Kedi necis değildir; çünkü o, aramızda dolaşanlardandır" buyurdu. (Ayrıca) Ben Allah'ın Resûlü (sav)'i kedinin artığı su ile abdest alırken gördüm" dedi. İbn Mâce ise (no. 368), Yahyâ b. Zekeriyyâ b. ebî Zâide an Hârise an Amre an Âişe tarîkiyle şu kısa metni tahrîc etmiştir: "Önceden kedinin su içtiği kaptan ben ve Allah'ın Resûlü (sav) abdest alırdık." Râvilerinden Hârise sebebiyle isnâdı zayıftır.

416 Bu hadisin iki senedi vardır: Birincisinin asl-ı senedi: Mendel b. Alî an Abdillah b. Saîd an ebîhî an Urve an Âişe olup bu tarîkten Bezzâr (*Keşf* No. 275) ve Muh. b. Ömer el-Vâkidî an Abdilhamîd b. İmrân b. Enes an ebîhî an Urve an Âişe olup bu tarîkten hem Bezzâr (no. 276) hem de *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta Taberânî tahrîc etmiştir. İlk isnâdda adı geçen Mendel, zayıf bir râvidir, ikinci isnâddaki el-Vâkidî de aynı şekilde zayıftır. Buna rağmen Heysemî ikinci isnâd için "ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur" hükmünü vermiştir.

417 Asl-ı senedi: ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs an Meymûne. Bu tarîkten tahrîc edenler: Mâlik (istîzân no. 20, s. 971), Ahmed (329, 330, 335, VI), Buhârî (vudû' 67, I, 64; zebâih 34/1, VI, 232), Dârimî (I, 188), Ebû Dâvud (no. 3841-3843), Tirmizî (no. 1798) ve Nesâî (fer' 10, I, 178).

418 Asl-ı senedi: Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre. Bu hadisi bu isnâdla Ebû Dâvud (no. 3842) tahrîc etmiş; Tirmizî de şu bilgileri vermiştir (no. 1798): "Bu hadis böy-

le mahfûz değildir. Nitekim Buhârî'yi işittim: "Bu isnâd hatâlıdır. Sahîh olan Zührî an Ubeydillah an İbn Abbâs an Meymûne tarîkidir" dedi. İbn Hacer, *Feth*'inde diyor ki: ez-Zühlî, bu iki tarîkinde sahîh olduğunu ileri sürmüştür. Ebû Dâvud'a göre ise Ma'mer bu hadisi bazen Ebû Hureyre'nin, kimi zaman da Meymûne'nin hadisinden tahdîs etmiştir. Bu siyâk, Ma'mer'in bir yanlışlığından kaynaklanmamaktadır. Nitekim el-İsmaîlî'nin zikrettiği gibi Leys, aynı hadisi Zührî kanalıyla Saîd'den belâğan rivayet etmiştir (*Neyl* VIII, 165).

419 İsnâdında yer alan Mesleme b. Alî el-Huşanî sebebiyle isnâdı oldukça zayıftır (*Mecma'* I, 287).

420 İbn Ömer hadisinin râvilerinden Abdülcebbâr b. Ömer, hakkında cerh ve ta'dil açısından ihtilâf olan bir kişidir. Şevkânî'ye göre doğrusu bu hadisin İbn Ömer'e ait bir hadis yani mevkûf olduğudur. Nitekim *Sahîhayn*'ın şartına uyan es-Sevrî an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle Beyhaki yakın mânâda İbn Ömer'e ait bir sözü tahrîc etmiştir (*Neyl* VIII, 65).

421 Râvilerinden Süveyd b. Abdilazîz, hakkında ihtilâf olan bir râvîdir. Çoğunluk onu zayıf addetmektedir, ancak Duhaym "güvenilir" demekte, Hüşeym ise onun hakkında iyi övgüde bulunmaktadır (*Mecma'* I, 287-8).

422 Asl-ı senedi şöyledir: Mervân b. Muâviye an Hilâl b. Meymûn an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd.

Bu hadisi bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 185) ve İbn Mâce (no. 3179) tahrîc ettiler. İsnâdındaki Hilâl hakkında Yahyâ b. Maîn "güvenilir"; Ebû Hâtim ise "kuvvetli olmamakla birlikte, hadisi yazılabilir" demiştir. Ebû Dâvud, Abdülvâhid b. Ziyâd ile Ebû Muâviye'nin bu hadisi rivayet ederken Ebû Saîd'e ref'etmeyip, Atâ'nın mürseli olarak sevkettiklerini zikretmiştir.

423 Asl-ı senedi şöyledir: Zeyd b. Eslem an Abdirahman b. Va'le an İbn Abbâs. Hadisi bu tarîkten Mâlik (sayd no. 17, s. 498), Müslim (hayz no. 105, I, 277-8), Tirmizî (no. 1728), Ebû Dâvud (no. 4123), İbn Mâce (no. 3609) ve Nesâî (fer' 4/8, VII, 173) tahrîc ettiler.

424 İki tarîki vardır: Birincisi: Yahyâ b. Eyyûb an Yezîd b. ebî Habîb an Mersed ebî'l-Hayr an İbn Va'le. Bu tarîkten Müslim (hayz 106, s. 278) tahrîc etmiştir. İkincisi: Ca'fer b. Rebî'a an Ebi'l-Hayr. Bu tarîkten ise Müslim (no. 107) ve Nesâî (fer' 4/9, VII, 173) tahrîc ettiler.

425 Kaynakları daha önce üstte verilmiştir.

426 Sahih olan bu hadis muhtelif tarîklerden tahrîc edilmiştir.: ez-Zührî an Ubeydillah b. Utbe an İbn Abbâs tarîkiyle Mâlik (sayd no. 16, s. 498), Buhârî (zekât 61/1, II, 135), Müslim (hayz 100, 101, s. 276-7), Ebû Dâvud (no. 4121) ve Nesâî (fer 4/2,3, VII, 172); eş-Şa'bî an İbn Abbâs tarîkiyle Nesâî (fer'4/6, VII, 173); Abdülmelik b. Süleyman an Atâ an İbn Abbâs tarîkiyle Müslim (hayz no. 104); Amr b. Dînâr an Atâ an İbn Abbâs tarîkiyle yine Müslim (no. 102) ve Yezîd b. ebî Habîb an Atâ tarîkiyle Tirmizî (no. 1727) tahrîc ettiler. Ayrıca, Müslim, Nesâî ve İbn Mâce aynı hadisi, İbn Cüreyc an Amr an Atâ an İbn Abbâs tarîkiyle Meymûne hadisinden rivayet ettiler

427 Aynı kaynaklar

428 Zührî'nin bu kavlini Ebû Dâvud (no. 4122) şu isnâd ile irâd etmiştir: Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî.

429 Bu hadisin asl-ı senedi: Yezîd b. Abdillah b. Kusayt an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an ümmihî an Âişe. Bu tarîkten tahrîc edenler: Mâlik (sayd no. 18, s. 498), Ebû Dâvud (no. 4124), Nesâî (fer' 6, VII, 176) ve İbn Mâce (no. 3612).

430 Nesâî (fer' 4/11-14, VII, 174), bu hadisi dört tarîkten tahrîc etmiştir ki bunların asl-ı senedleri şöyledir: el-A'meş an Umere b. Umeyr ani'l-Esved an Âişe ve el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe.

431 Asl-ı senedi: el-Hakem an Abdirrahman b. Ebî Leylâ an Abdillah b. Ukeym. Hadisi bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 4/27-8), Tirmizî (no. 1729), Nesâî (fer' 5/2, I, 175) ve İbn Mâce (no. 3613) tahrîc ettiler.

432 Bu tabir Ebû Dâvud'da (no. 4/28) yer almıştır. Tirmizî, bu hadisin isnâdına "hasen" hükmü vermiştir. Bu hadis hakkında İbn Ebî Hâtim, Beyhakî, Hattâbî, İbn Hacer, İbn Dakîk, Ebû Bekr eş-Şâfiî ve Hâzimî gibi imamlar sözler sarfetmişlerdir. İsnâdının ızdırâbını ve ilimsel olarak ihticâca elverişli olmayışını açıklamaya çalışmışlardır. Şayet İbn Ukeym hadisi sahih olsaydı, bu konuda daha önce serdedilen hadislerin nâsihi hükmünde olurdu. Ancak ne var ki bünyesinde barındırdığı bazı illetler sebebiyle sahîh Meymûne hadisinin mertebece altında kalmış, dolayısıyla hucceti olamamıştır. Meymûne ve İbn Abbâs rivayetlerini tercihe götüren sebepler: Birincisi: İhâb, derinin tabaklanmadan önceki, hâlidir, sonraki değil İkincisi: İbn Ukeym'in bunu Peygamber'den dinlememiş olması. Üçüncüsü: İbn Ebî Leylâ'nın İbn Ukeym'den semâının olmaması, dolayısıyla isnâdında kopukluk. Dördüncüsü: İsnâdındaki ızdırâb. Nitekim kimi tarîklerinde "Peygamber'in gönderdiği mektupta", kimilerinde ise "Cüheyne'li yaşlı bir adamdan" şeklinde geçmiştir. Beşincisi: Metnindeki ızdırâb. Çoğunluk, metnini kayıtsız, kimileri de bir ay yahut iki yı yahut kırk gün yahut üç günle kayıtlamışlardır. Altın

cısı: muhâlif sahîh hadislere muâraza etmesi. Yedincisi: Evvelki hadislerle bunun arasının cem'i. Şöyleki evvelki serdedilenler umûmî, buradaki ise husûsi bir mânâ taşımaktadır (*Neyl* I, 77, 78).

433 Bu hadisin asl-ı senedi: Saîd b. ebî Arûbe an Katâde an Ebi'l-Melîh b. Usâme b. Umeyr an ebîhî. Hadisi bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 4132), Tirmizî (no. 1770) ve Nesâî (ter' 7/1, VII, 176) tahrîc ettiler. Tirmizî, daha sonra bu hadisin isnâdı hakkında şu bilgiyi vermiştir: "Saîd b. ebî Arûbe'den başkası "an Ebi'l-Melîh an ebîhî" şeklinde rivayet etmemiştir. Şu'be, Yezîd er-Reşk'ten, o da Ebi'l-Melîh'ten, o da Peygamber'den mürsel olarak rivayet ettiler. Bu tarîk daha sahihtir."

434 Asl-ı senedi: Huşeym an Yûnus ani'l-Hasan an Ubeyy ve Ömer. Ricâli güvenilir kimselerdir. Ancak Hasan, ne Ömer'i ne de Ubeyy'i idrâk edemediği için isnâdında kopukluk vardır.

435 Heysemi'ye göre Taberânî'nin şeyhi dışındakiler Sahîh ricâlindendirler (*Mecma'* I, 286).

436 Râvilerinden Dahhâk, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Onu Ahmed, Yahya b. Maîn ve Ebû Zür'a'nın tevsîk etmesine karşılık diğerleri zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* I, 287).

437 İbn Mâce'nin (no. 658) tahrîc ettiği bu hadisin tam senedi şöyledir: Alî b. Muh. an Vekî' an Hammâd b. Seleme an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre. *Zevâid-i İbn Mâce*'de Bûsîrî, isnâdı hakkında şu hükme varmıştır: "İsnâdı sahihtir, ricali ise Sahîh ricâlidir."

438 Bu hadisin asl-ı senedi: Hammâd b. Seleme an Ebî't-Teyyâh an şeyhin an İbn Abbâs an Ebî Mûsa. Râvilerinden birisinin kimliği mechûl olduğu için isnâdı zayıftır.

439 Asl-ı senedi: Muh. b. Amr an Ebî Seleme ani'l-Muğîre. Bu hadisi: Dârimî (I, 169), Ebû Dâvud (no. 1), Tirmizî (no. 20), Nesâî (tahâret 16/2, I, 18) ve İbn Mâce (no. 331) tahrîc ettiler. Tirmizî'nin de tasrih ettiği gibi isnâdı sahihtir.

440 Asl-ı senedi: İsmaîl b. Abdilmelik an Ebî'z-Zübeyr an Câbir.

Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2) ve İbn Mâce (no. 335) tahrîc ettiler. Râvisi İsmaîl, hakkında ihtilaf olan birisidir. İbn Hacer, onun hakkında *Takrîb*'de "sadûktur, yanılgıları çoktu" demiştir.

441 Asl-ı senedi: İsmaîl b. Ca'fer ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre. Bu hadisi Müslim (tahâret 68, s. 226) ve Ebû Dâvud (no. 25) tahrîc ettiler.

442 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 26) ve İbn Mâce (no. 328), Nâfi' b. Yezîd an Hayve b. Şüreyh an Ebî Saîd el-Himyerî an Muâz tarîkiyle tahrîc ettiler. İbn Mâce rivayetinde Muâz'ın İbn Amr'la olan bir kıssası yer almıştır. Bu hadisi el-Hâkim ve İbnü's-Seken, sahihlerinde tahrîc etmekle isnâdını sahih addetmişlerdir. Ancak Ebû Dâvud ve ona tâbi olaraktan Abdüllhak ve İbnü'l-Kattân Ebû Saîd el-Himyerî'nin Muâz'ı idrâk etmediğini ileri sürerek isnâdda kopukluk olduğunu iddia etmişlerdir. Üstüne üstlük bu Ebû Saîd, Zehebî'nin de dediği gibi hâli mechûl bir râvidir. Fakat buna rağmen Nevevî: "Bu hadis sahihtir"; Veliyyüddîn el-İrâkî: "Şahid rivayetin sebebiyle hasen derecesine yükselebilir" demişlerdir (*Feyz* I, 136).

443 Heysemî ve Münzirî'ye göre isnâdı hasendir. Ancak Veliyyüddîn el-İrâkî, iki râviyi ileri sürerek isnâdının zayıf olduğuna meyletmiştir ki bunlardan birisi, hakkında ihtilâf olan İmrân el-Kattân ve sadûk olması yanısıra münker rivayetleri de bulunan Şuayb b. Bessâm'dır (*Feyz* VI, 18).

444 Asl-ı senedi: Hişâm ed Destevâî an Katâde an Abdillah b. Sercis. Ebû Dâvud (no. 29) ve Nesâî (tahâret 30, I, 33) tarafından tahrîc edilmiştir. el-Hâkim, bu hadis hakkında "İkisinin şartınca sahihtir" hükmünü vermiştir. Katâde'nin İbn Sercis'ten hadis dinlememiş olduğu söylenmişse de İbnü'l-Medînî, bunun aksini isbatlamıştır. Bu hadisi İbn Huzeyme ve İbnü's-Seken de Sahih'lerinde tahrîc etmişlerdir (*Neyl* I, 98; *Feyz* VI, 344

445 Bu hadisin asl-ı senedi: Ma'mer ani'l-Eş'as b. Abdillah ani'l-Hasan an Abdillah b. Muğaffel. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 27), Tirmizî (no. 21), Nesâî (tahâret 32, I, 34) ve İbn Mâce (no. 304) tahrîc ettiler. Tirmizî, "garîb hadistir" demiş, fakat Diyâu'l-Makdisî *el-Muhtâre*'de irâd etmiştir. Tirmizî'nin *İlel*'inde bildirdiğine göre Buhârî, bu tarîk hakkında "Hadisi merfu olarak sadece bu tarîkten biliyoruz" demiştir. Eş'as'ın hâlinin mestûr olması sebebiyle İbn Seyyid en-Nâs ile Nevevî, isnâdının hasen olduğuna kâil olmuşlardır (*Neyl* I, 99-100).

446 Aynı kaynaklar.

447 Aynı kaynaklar.

448 Asl-ı senedi: İbn Cüreyc an Hukeyme binti Umeyme binti Rukayka an ümmîhî.

Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 24), Nesâî (tahâret 28, I, 31) ve İbn Hibbân (*Mevârid* no. 141) tahrîc ettiler. Abdülhak, bu hadisin isnâdı hakkında Sahihayn'ın şartlarına uygunluk sebebiyle sahih olduğuna hüküm vermiştir. İbnü'l-Kattân ise, bu hadis hakkında Dârekutnî ne sıhhat, ne de zaaf yönünden bir şey söylemediği için menfî bir tutum takınmıştır. Halbuki ilim ortada, râvileri güvenilir olan ve kopukluk söz konusu olmayan her isnâdın sıhhati sübût bulmuştur. Buradaki isnâda bakıyoruz, görüyoruz ki Hukeyme hakkında bir malumatımız yok ve ondan sadece İbn Cüreyc'in rivayeti vardır. Bu ne-

denle bir orta yol bulunmuş, nitekim Nevevî de bu nedenle hasen hükmünü vermiştir (*Neyl* I, 100; *Feyz* V, 178).

449 İsnâdı hasendir. Bunu *Müstedrek*'inde tahrîc eden el-Hakîm ise "İsnâdı sahihtir" demiştir (*Tergîb* I, 136).

450 Bu lafız, Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî tarîkiyle rivayette bulunan Müslim ve Ebû Dâvud'a aittir. Asl-ı senedi şöyledir: ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Eyyûb. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (vudû' 11, I, 45), Müslim (tahâret 59, s. 224), Tirmizî (no. 8), Nesâî (tahâret 20-21, I, 22), Ebû Dâvud (no. 9) ve İbn Mâce (no. 318).

451 Mâlik'in (kıble 1, s. 193) rivayeti şu isnâdla gelmiştir: İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Râfi' b. İshâk an Ebî Eyyûb. Ayrıca Mâlik'in tarîkinden bunu Nesâî de (tahâret 19, I, 21-2) tahrîc etmiştir.

452 Asl-ı senedi şöyledir: Muh. b. Aclân ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre.

Bu hadisin metninin tamamı meâlen şöyledir: "Şüphesiz benim size olan yakınlığım, ancak babanın çocuğuna olan yakınlığı gibidir. Size (dininizi) öğretiyorum. Abdest bozacak yere vardığınızda kıbleye doğru durmayınız, sırtınızı da kıbleye vermeyiniz!" Daha sonra üç taş ile silinmeyi emretti; hayvan tersi (tezek) ve kemik ile silinmeyi ve kişinin sağ elini istincâ ederken kullanmasını yasakladı. Bu hadisi Dârimî (I, 172-3), Müslim (tahâret 60, s. 224), Ebû Dâvud (no. 8), İbn Mâce (no. 313) ve İbn Hibbân (*Mevârid* no. 128-30) tahrîc ettiler.

453 Bunun isnâdı hakkında Heysemî "Ricâli Sahîh ricâlidir, Taberânî'nin şeyhi ile onun şeyhi hâriç. Bu ikisi de güvenilir kimselerdir" demektedir (*Mecma'* I, 206).

454 Ebû Dâvud (no. 11), bu hadisi Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Safvân b. İsâ ani'l-Hasan b. Zekvân an Mervân isnâdı ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi Dârekutnî'den (I, 58) başka *Müstedrek*'inde (I, 154) tahrîc eden el-Hâkîm "Buhârî'nin şartınca sahihtir" hükmünü vermiştir. Ancak Münzirî ve *Feth*'inde İbn Hacer, "İsnâdı hasendir" demişlerdir. (*Neyl* I, 96).

455 Bu sahih hadisin asl-ı senedi: Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân an ammihî Vâsi' b. Habbân an İbn Ömer. Hadisi tahrîc edenler: Mâlik (kıble 3, s. 193-4), Dârimî (I, 171), Buhârî (vudû' 12, I, 45; vudû' 14, I, 46), Müslim (tahâret 61, s. 224-5), Ebû Dâvud (no 12), Tirmizî (no. 11), Nesâî (tahâret 22, I, 23) ve İbn Mâce (no. 322).

456 Hâlid el-Hazzâ' an Hâlid b. ebî's-Salt an İrâk b. Mâlik an Âişe tarîkiyle gelen bu hadisi İbn Mâce (no. 324) ve Dârekutnî (I, 59) tahrîc ettiler. İbn Mâce'nin Zevâid'inde Bûsîrî, Nevevî'nin Mecmû'undan naklen "İsnâdı hasendir, ricâli güvenilir ve marûf kimselerdir" sözünü bildirmektedir. Ancak Hâlid b. ebî's-Salt'ın mechûl oluşu sebebiyle *Mîzân*'da "Bu hadis münkerdir" denmiştir (*Neyl* I, 95, 96). Muhakkikin ilavesi: Ahmed (II-I, 360), Ebû Dâvud (no. 13), Tirmizî (no. 9), İbn Mâce (no. 325), İbn Huzeyme (no. 58), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 134) ve el-Hâkim (I, 154), Muh. b. İshâk an Ebân b. Sâlih an Mücâhid an Câbir tarîkiyle meâlen şu hadisi tahrîc ettiler: "Peygamber (sav), bizi abdest bozarken kıbleye dönmekten nehyetti. Ancak vefatından bir yıl önce Allah Resûlünü kıbleye dönerken gördüm."

457 Bu hadis, Mansûr ve el-A'meş an Ebî Vâil an Huzeyfe tarîkiyle gelmiştir ki, ikinci tarîkin metni kısadır. Buradaki rivayet Mansûr'a aittir. Hadisi Ebû Vâil'den tahrîc edenler: Dârimî (I, 170-1), Buhârî (vudû' 60, I, 62), Müslim (tahâret 73-74, s. 228), Ebû Dâvud (no. 23), Tirmizî (no. 13), Nesâî (tahâret 17/1, I, 19; tahâret 24, I, 24) ve İbn Mâce (no. 305).

458 Tirmizî, bu hadisi (no. 12/a) muallak olarak şu isnâdla irâd etti: Abdülkerîm b. ebî'l-Muhârik an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer. Tirmizî'nin de dediği gibi Abdülkerîm sebebiyle isnâdı zayıftır. Bu hadisi İbn Mâce de (no. 308) tahrîc etmiştir.

459 Bu hadisi muallak olarak Tirmizî (no. 12/b) ve Bezzâr (*Keşf* no. 244), Yahyâ Saîd an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "Bu, Abdülkerîm hadisinden daha sahihtir", Heysemî ise (*Mecma'* I, 296): "Bezzâr'ın râvileri Sahîh ricâlidir" demiştir.

460 Tirmizî bu sözü hiç isnâdını vermeden zikretmiştir (no. 12/c).

461 Bu hadisin asl-ı senedi: Şerîk ani'l-Mikdâm b. Şureyh an ebîhî an Âişe.

Bunu Tirmizî (no. 12), Nesâî (tahâret 25, I, 26) ve İbn Mâce (no. 307) tahrîc ettiler. Tirmizî, daha sonra Âişe hadisi hakkında: "bu bâbdaki en hasen ve sahîh şeydir" demiştir.

462 Muh. b. Sîrîn, Sa'd b. Ubâde'yi idrâk edemediği için isnâdında kopukluk sözkonusudur (*Mecma'* I, 206).

463 Asl-ı senedi: Mehdî b. Meymûn an Muh. b. Abdillah b. ebî Ya'kûb ani'l-Hasan b. Su'dan Abdillah b. Ca'fer. Bu hadisi Müslim (hayz 70, s. 268), Dârimî (I, 170, 193) ve İbn Mâce (no. 340) tahrîc ettiler.

464 Asl-ı senedi: el-A'meş an Zeyd b. Vehb an Abdirrahman b. Hasene. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 22), Nesâî (tahâret 26, I, 26-7), İbn Mâce (no. 346) ve İbn Hibbân (no. 139) tahrîc ettiler. İbn

Hacer'e göre Dârekutnî ve diğerleri bu hadisi sahîh addetmişler ve buna destek olarak da Ebû Avâne ve el-Hâkim'in Âişe'den rivayet ettikleri: "Üzerine Kur'ân nâzil olduğundan beri Allah'ın Resûlü ayakta işememiştir" hadisini delil göstermişlerdir (*Neyl* I, 103).

465 Ebû Dâvud, ilk rivayetin Mansûr an Ebî Vâil an Ebî Mûsâ; ikincisinin ise Âsım an Ebî Vâil an Ebî Mûsâ tarîkinden gelen merfû hadislerde geçen tabirler olduğunu söylemiş, metinlerin tümüne işaret etmemiştir.

466 Aynı mütalaa.

467 Bu hadisin asl-ı senedi: İkrime b. Ammâr an Yahyâ b. ebî Kesîr an Hilâl b. İyâd (yahut İyâd b. Hilâl) an Ebî Saîd. Bunu Ahmed (III, 36), Ebû Dâvud (no. 15), İbn Mâce (no. 342), İbn Huzeyme (no. 71), İbn Hibbân (no. 137) ve el-Hâkim (I, 157) tahrîc ettiler. İyâd'in hâli mechûldür. Diğer râvileri Müslim ricâlindendir.

468 İbn Ömer'in asl-ı senedi: Vekî' ani'l-A'meş an raculin an İbn Ömer. Bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 14) tahrîc etmiştir. Tirmizî diyor ki: "Muhammed b. Rebî'a da bu hadisi al-A'meş'ten, o da Enes'den rivayet etmiştir". Abdüsselâm zayıf bir râvidir. Ayrıca el-A'meş, Enes'i görmemiştir. İbn Ömer hadisinde ise kimliği belirsiz bir râvi yer almaktadır. Tirmizî'nin bildirdiğine göre Buhârî, İbn Ömer ve Enes hadisleri hakkında "Her ikisi de mürseldir" hükmüne varmıştır. İrâkî, Nevevî, Abdülhakk ve Sadrüddîn el-Münâvî ise hadisin, tüm tarîklerinin zayıf olduğuna kâil olmuşlardır (*Feyz* V, 92-93).

469 Asl-ı senedi söyledir: Sevr b. Yezîd an Husayn el-Hubrânî (yahut el-Himyerî) an Ebî Saîd an Ebî Hureyre.

Bu hadisi Dârimî (I, 169-70), Ebû Dâvud (no. 35) ve İbn Mâce (no. 337-8) tahrîc etmiştir. Ebû Saîd hakkında ihtilâf vardır. Kimileri onun sahâbi Ebû Saîd el-Hayr olduğunu söylüyorlarsa da bu doğru değildir. Onun râvisi Husayn ise hâli mechûl olup sadece İbn Hibbân'ın Sikât'ında mezkûrdur (*Neyl* I, 89).

470 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ehlinden olup güvenilir kimselerdir (Mecma I, 203).

471 Taberânî, bunu Saîd b. Zeyd an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Yahyâ b. Ubeyd an ebîlhî an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc etmiştir. Yahyâ, İbn Maîn ve Şu'be'ye göre zayıftır. İbn Müsennâ: "Yahya b. Saîd el-Kattân önceleri ondan rivayet ediyordu, sonra terketti."; Ahmed: "Hadisleri münkerdir"; Cûzecânî: "Kûfe'lidir; babasının hâli bilinmemektedir. Hadisleri ehl-i sıdkın hadislerindendir" demişlerdir (*Mîzân* no. 9581). Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.

472 İsnâdında kimliği belli olmayan bir râvisi vardır.

473 Münzirî'ye göre "İsnâdında bir beis yoktur"; Heysemî'ye göre ise: "Râvileri güvenilir kimselerdir" (*Feyz* I, 130-131).

474 Râvilerinden Anbese b. Abdirrahman b. Anbese zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 210).

475 Hadisin kimi rivayetlerinde "veda'a" kimilerinde ise "nez'a" şeklinde irâd edilmiştir. Mânâsı birdir. Asl-ı senedi: Hemmâm an İbn Cüreyc ani'z-Zührî an Enes. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 19), Tirmizî (no. 1746), Nesâî (VIII, 179) ve İbn Mâce (no. 110) tahrîc ettiler. Ebû Dâvud, "Bu hadis münkerdir. Bu rivayet, İbn Cüreyc an Ziyâd b. Sa'd ani'z-Zührî kanalıyla marûftur. Buradaki yanılgı, Hemmâm'ındır. el-Hâkim: "Şeyhayn'ın şartınca sahihtir"; Nevevî: "Bu hadisi Ebû Dâvud, Nesâî, Beyhakî ve çoğunluk zayıf addetmiştir. Tirmizî'nin "hasen garîb" hükmü merdûttur. İrâkî de Şerhu'l-Elfiyye'sinde münker olduğuna kâil olmuştur. Beyhakî de za'fına kâil olmakla birlikte şâhidleri olduğunu ileri sürmüştür. Münzirî ise: "Bence doğrusu sahih olduğudur. Zira râvileri güvenilir kimselerdir" demiştir (*Neyl* I, 86; *Feyz* V, 126).

476 Aynı kaynaklar.

477 Asl-ı senedi: Abdülazîz b. Suheyb an Enes. Bu hadisi Dârimî (I, 171), Buhârî (vudû' 9, I, 45), Müslim (hayz 122, s. 283), Ebû Dâvud (no. 4,5), Tirmizî (no. 5, 6), Nesâî (tahâret 18, I, 20) ve İbn Mâce (no. 298) tahrîc ettiler.

478 Aynı kaynaklar.

479 Aynı kaynaklar.

480 Bu hadisin iki ayrı tarîki vardır: İkisi de Katâde üzerinde dönmektedir: Şu'be an Katâde ani'n-Nadr b. Enes an Zeyd b. Erkam; bu tarîkten Ebû Dâvud (no. 6), İbn Mâce (no. 296) ve İbn Hibbân (no. 127) tahrîc ettiler; diğeri ise Saîd b. ebî Arûbe an Katâde ani'l-Kâsım b. Avf eş-Şeybânî an Zeyd olup, bu tarîkten ise İbn Mâce (no. 296/a) ve İbn Hibbân (no. 126) tahrîc ettiler. Bu tarîklerden hiçbirisini tercih ettirecek bir sebep mevcût olmadığı için Tirmizî, isnâdında ızdırâb olduğunu ileri sürmüştür.

481 Bu hadisin asl-ı senedi: İsrâîl an Yûsuf b. ebî Bürde an ebîlhî an Âişe.

Bu hadisi tahrîc edenler: Ahmed (VI, 155), Dârimî (I, 174), Ebû Dâvud (no. 30), Buhârî (*el-Edebu'l-Müfred* no. 694), Tirmizî (no. 7), Nesâî (*Amelu yevm ve'l-leyle* no. 79), İbn Mâce (no. 300), İbn Huzeyme (no. 90), İbnu'l-Cârud (s. 30) ve el-Hâkim (I, 158). Tirmizî'nin "hasen garîb" demesine rağmen bu hadisin isnâdı sahihtir.

482 İbn Mâce, bu hadisi İsmaîl b. Müslim ani'l-Hasan ve Katâde an Enes tarîkiyle (no. 301) tahrîc etmiştir. İsmaîl, münekkid imamların ittifakı ile zayıf bir râvidir.

483 Aynı kaynak.

484 Asl-ı senedi şöyledir: Hallâd es-Saf'âr ani'l-Hakem b. Abdillah en-Nasrî an Ebî İshâk an Ebî Cuhayfe an Ali. Bu hadisi Tirmizî (no. 606) ve İbn Mâce (no. 267) tahrîc ettiler. Tirmizî'nin isnâdı hakkında vardığı hüküm: "Bu hadis garîbtir, ancak bu vecihten bilmekteyiz; isnâdı kuvvetli değildir." Hâfız Moğoltay ise bilâkis sıhhatine kâil olarak, Tirmizî'nin bu hükmünü eleştirmiş ve "Tirmizî'nin kuvvetli değil demesini anlamıyorum. Bunu icâb ettirecek bir sebep göremiyorum. Zira isnâdında yer alan tüm râviler cerhten sâlim kimselerdir. İsnâdı sahihtir deseydi daha isabetli olurdu" demiştir (*Feyz* IV, 96).

485 Asl-ı senedi: İbrâhîm an Abdirrahman b. Yezîd an Selmân. Bu hadisi tahrîc edenler: Müslim (tahâret 57, s. 223), Ebû Dâvud (no. 7), Tirmizî (no. 16), Nesâî (tahâret 37, I, 38), İbn Mâce (no. 316), İbn Huzeyme (no. 74, 81) ve Beyhakî (I, 102-3, 112).

486 Aynı kaynaklar.

487 Asl-ı senedi: Yahyâ b. Kesîr an Abdillah b. ebî Katâde an ebîhi. Bu hadisi tahrîc edenler: Dârimî (I, 172), Buhârî (vudû' 18, I, 47), Müslim (tahâret 63-65, s. 225), Ebû Dâvud (no. 31), Tirmizî (no. 15), Nesâî (tahâret 42, I, 43), İbn Mâce (no. 310) ve Beyhakî (I, 112).

488 Ebû Dâvud (no. 33-4) ve Beyhakî (I, 113), bu hadisi Ebû Ma'şer an İbrâhîm (ani'l-Esved) an Âişe tarîkiyle tahric ettiler. Muhakkikin bu bölüme ilavesi: Eş'as b. ebî'ş-Şa'sâ' babasından, o da Mesrûk'tan, o da Âişe'den, diyor ki: "Allah'ın Resûlü (sav), her işinde; ayakkabı giymesinde, taranmasında ve temizlenmesinde sağdan başlamayı severdi." Bunu bu tarîkten Ahmed (VI, 94, 130, 147, 202), Buhârî (I, 110; VI, 197; VII, 49, 61), Müslim (tahâret 66, 67, s. 226), Ebû Dâvud (no. 401) tahrîc ettiler.

489 İbn Mâce, bu hadisi (no. 311) Vekî' ani's-Salt an Ukbe b. Suhbân an Osmân tarîkiyle tahrîc etti.

490 Asl-ı senedi: Şu'be an Ebî Muâz Atâ b. ebî Meymûne an Enes. Bu hadisi tahrîc edenler: Dârimî (I, 173), Buhârî (vudû'15-17, I, 46-7), Müslim (tahâret 69-71, s. 227), Ebû Dâvud (no. 43), Nesâî (tahâret 41, I, 42), İbn Mâce (no. 332), İbn Huzeyme (no. 84-87) ve Beyhakî (I, 105).

491 Bu lafız Ebû Dâvud'a ait olup asl-ı senedi: Şerîk an İbrâhim b. Cerîr an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Ebî Hureyre. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Dârimî (I, 173), Ebû Dâvud (no. 45), Nesâî (tahâret 43/1, I, 45), İbn Mâce (no. 358), Tahâvî (I, 124), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 138) ve Beyhakî (I, 106-7).

492 Asl-ı senedi: Selm b. Kuteybe ani'l-Hasan b. Alî el-Hâşimî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre. Bu hadisi Tirmizî (no. 50) ve İbn Mâce (no. 463) tahrîc ettiler. Tirmizî, daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis garîbtir. el-Buhârî'yi işittim: "el-Hasan b. Alî el-Hâşimî'nin hadisleri münkerdir" dedi." el-Ukaylî ise: "Hadislerine mütâbaat olunmamıştır."; Dârekutnî: "zayıftır"; İbnü'l-Cevzî ise hadis hakkında: "Bâtıldır" demiştir (*Feyz* III, 342).

493 Bu hadisin asl-ı senedi: Mansûr an Mücâhid ani'l-Hakem.

494 Bu tarîkten bu hadisi Ebû Dâvud (no. 166, 168), Nesâî (tahâret 102, I, 86), İbn Mâce (no. 461) ve Beyhakî (I, 161) tahrîc ettiler. Ebû Dâvud, bunu ayrıca Süfyân b. Uyeyne an İbn Ebî Necîh an Mücâhid an raculin min Sakîf an ebîhî tarîkiyle de (no. 167) rivayet etmiştir. Bu hadisin gerçek isnâdının hangisi olduğu anlaşılamamıştır. Bu nedenle isnâdı muzdaribtir.

495 Mâlik bunu (tahâret no. 6, s. 20) an Yahyâ b. Muh. b. Talhâ an Osmân b. Abdirrahman an ebîhî an Ömer senedi ile tahric etmiştir.

496 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 42), İbn Mâce (no. 327) ve Beyhakî (I, 113), Abdullah b. Yahyâ et-Tev'em an İbn Ebî Muleyke an ümmihî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdullah b. Yahyâ sebebiyle Nevevî, hadisi zayıf addetmiştir. Ancak Veliyyüddîn el-İrâkî: "Bu hadis hasendir" demiştir (Feyz V, 426).

497 Bu hadisi İbn Mâce (no. 355), el-Hâkim (I, 155) ve Beyhakî (I, 105), Utbe b. ebî Hakîm an Talha b. Nâfi' Ebî Süfyân an Ebî Eyyûb ve Câbir ve Enes b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Büsîrî, *Zevâid*'inde "Utbe zayıftır, Talha da Ebû Eyyûb'u idrak etmemiştir" demiştir. Hâkim'in "sahihtir" hükmünü Zehebî de onaylamıştır. Bu hadisin şâhitleri vardır: Ebû Dâvud, Tirmizî (garîb hükmü ile) ve İbn Mâce, (no. 357) İbrâhîm b. Ebî Meymûne an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc ettiler: "Kubâ halkı hakkında: "Orada iyice temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da böylece çok temizlenenleri sever" (Tevbe 108) âyetini indirdi. Allah'ın Resûlü (sav) de şöyle buyurdu: "Onlar, su ile tahâretlenirlerdi. Bu nedenle bu âyet, onlar hakkında nâzil oldu." Bezzâr, İbn Abbâs'tan tahrîc etti: "Ve Allah'ın Resûlü (sav), onlara (Kubâ halkına) ne yaptıklarını sorunca: "Biz, suyun arkasından taşla da temizleniyoruz" dediler. Bu hadisin isnâdındaki Muh. b. Abdilazîz zayıf bir râvidir. Bununla birlikte Muhibbüddîn et-Taberî ile Nevevî, hadis kitaplarında onların tahâretlenirken su ile taşı birlikte kullandıklarına dair bir haber bulunmadığını söylemişlerdir (*Neyl* I, 115).

498 Bu hadisi Ahmed (III, 422), İbn Huzeyme (no. 83) ve el-Hâkim (I, 155), İsmâil b. ebî Uveys an

ebîhî an Şurahbîl b. Sa'd an Uveym b. Sâide asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Şurahbîl b. Sa'd, hakkında ihtilaf olan birisidir. Onu Mâlik, Yahyâ b. Maîn ve Ebû Zür'a'nın zayıf addetmesine karşılık İbn Hibbân tevsîk etmiştir (*Mecma'* I, 212).

499 İmam Ahmed, bu hadisi (VI, 6) Yahyâ b. Âdem an Mâlik b. Miğvel an Yesâr Ebi'l-Hakem an Şehr b. Havşeb an Muh. ile Sellâm b. Miskîn an Şehr an Muh. isnâdları ile tahrîc etmiştir. Şehr, hakkında ihtilaf olan bir râvidir.

500 Asl-ı senedi: Ebû Hâzım an Müslim b. Kurt an Urve an Âişe. Bu hadisi Dârimî(I, 172), Ebû Dâvud (no. 40), Nesâî (tahâret 40, I, 41-2) ve Beyhakî (I, 103) tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı hakkında Dârekutnî "hasen salîh" hükmünü vermiştir (*Neyl* I, 103).

501 Bu hadisi Beyhakî (I, 114), Atîk b. Ya'kûb an Ubeyy b. el-Abbâs b. Sehl b. Sa'd an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Dârekutnî, bu hadisin isnâdı hakkında hasen hükmünü vermiştir.

Muhakkikin bu bölüme ilavesi: Dârimî (I, 172), Ebû Dâvud (no. 41), İbn Mâce (no. 315) ve Beyhakî (I, 103), Hişâm b. Urve an Amr b. Huzeyme an Umâre b. Huzeyme an Huzeyme b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Allah'ın Resûlü (sav)'e tahâretlenmeden soruldu. Peygamber (sav): "Üzerinde pislik olmayan üç taşla (taharetlenirsin)" buyurdu.

502 Bu hadisi Buhârî (vudû' 21, I, 47), Tirmizî (no. 17), İbn Mâce (no. 314), Nesâî (tahâret 38, I, 39-40), İbn Huzeyme (no. 82) ve Beyhakî, Ebû İshâk an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

503 Tirmizî (no. 18) ve Tahâvî (I, 124) bu hadisi Dâvud b. ebî Hind ani'ş-Şa'bî an Alkame an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdının sahih olduğunu söylemiştir. Nesâî (tahâret 35, I, 37) ile Tahâvî de (I, 123) Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Osmân b. Senne el-Huzâ'î an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ancak metni kısadır.

504 Ebû Dâvud (no. 39) ve Beyhakî (I, 109), İbn Ayyâş an Yahyâ b. e. Amr eş-Şeybânî an Abdillah b. ed-Deylemî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

505 Bu hadisi Ebû Abdillah el-Hâkim, Delâilü'n-nübüvve'de tahrîc etmiştir (*Neyl* I, 111).

Muhakkikin bu bâba ilavesi: Ahmed (III, 343, 384), Müslim (tahâret 58, s. 224), Ebû Dâvud (no. 38) ve Beyhakî (I, 110), Zekeriyyâ b. İshâk an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü (sav), bize taharetlenmek maksadıyla kemik ve deve gübresi kullanmayı yasakladı."

506 Ebû Dâvud (no. 36), Nesâî (zinet 12, VIII, 135) ve Tahâvî (I, 123), Ayyâş b. Abbâs el-Kitbânî an Şüyeym b. Beytân an Ruveyfa' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud'un metni bir kısa ihtiva etmektedir.

507 İsnâdında yer alan Revh b. Cenâh, zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 212).

508 Sahih olan bu hadisi Müslim (tahâret no. 56, s. 223), Ebû Dâvud (no. 53), Tirmizî (no. 2757), Nesâî (VIII, 126), Dârekutnî (I, 94) ve Beyhakî (I, 36) tahrîc ettiler.

509 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 55, s. 161), Müslim (tahâret 41, s. 219), Tirmizî (no. 51), Nesâî (tahâret 107, I, 89) ve Beyhakî (I, 82) ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

510 Bu hadisi Mâlik (tahâret no. 31, s. 32), Dârimî (I, 183), Müslim (tahâret 32, s. 215), Tirmizî (no. 2), Tahâvî (I, 37) ve Beyhakî (I, 81), Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

511 Bu hadisi Dârimî (I, 182), Müslim (tahâret 17, s. 209), Ebû Dâvud (no. 169) ve Nesâî (tahâret 111, s. 95), Muâviye b. Sâlih an Ebî Osmân an Cübeyr b. Nüfeyr an Ukbe tarîkiyle tahrîc ettiler.

512 Bu metin parçasının yer aldığı rivayeti Ebû Dâvud (no. 170) an Hayve b. Şüreyh an Ebî Ukayl an İbn ammihî an Ukbe tarîkiyle tahrîc etmiştir.

513 Bu metin parçası Ömer hadisinin son bölümüdür. Tirmizî (no. 55) an Muâviye b. Sâlih an Rebî'a b. Yezîd an Ebî İdrîs ve Ebî Osmân an Ömer b. el-Hattâb tarîkiyle tahrîc etmiştir. Bilâhare isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: Başkaları bu hadisi an Muâviye b. Sâlih an Rebî'a an Ebî İdrîs an Ukbe an Ömer ve an Rebîa an Ebî Osmân an Cübeyr b. Nüfeyr an Ömer tarîklerinden rivayet ettiler. Buna göre bu hadisin isnâdında "ızdırâb" vardır. Ayrıca Buhârî'ye göre Ebû İdrîs, Ömer'i işitmemiştir. Bizce bu hadisin sahih olan aslı Ukbe hadisidir.

514 Bu hadisi Müslim, Abdulvâhid b. Ziyâd an Osmân b. Hakîm an İbni'l-Münkedir an Humrân an Osmân tarîkiyle tahrîc etmiştir (tahâret no. 33, s. 216).

515 Bu rivayeti Müslim (tahâret no. 8, s. 207), Abdülazîz ed-Derâverdî an Zeyd b. Eslem an Humrân an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc etti.

516 Bu rivayeti Ahmed (I, 58), Muh. b. Ca'fer an Saîd an Katâde an Müslim b. Yesâr an Humrân an Osmân senedi ile tahric etmiştir. Münzirî'ye göre isnâdı sahihtir (*Tergîb* I, 153).

517 Bu hadisi Mâlik (tahâret 30, s. 31), Nesâî (tahâret 85/2), I, 74), İbn Mâce (no. 282), el-Hâkim (I, 129) ve Beyhakî tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Abdillah es-

Sunâbihî şeklinde olan hadisin isnâdı hakkında el-Hâkim: "Sahihayn'ın şartına uygun" hükmünü vermiştir.

518 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 62) ve Tirmizî (no. 59), Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî an Ebî Gutayf an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, Beğavî, Zehebî, Nevevî ve İbn Hacer, bu isnâdın zayıf olduğunda fikir birliğindedirler. Sebebi râvisi el-İfrîkî'nin zayıf oluşudur. Ayrıca Ebû Gutayf, hem şahsen, hem de hâl olarak bilinmemektedir (mechûl). Bir rivayete göre Buhârî, bu hadis hakkında "münker" hükmü vermiştir (*Feyz* , VI, 110).

519 Bu hadisi Nesâî (*Amelu yevm ve'l-leyle* no. 81) Şu'be an Ebî Hâşim an Ebî Miclez an Kays b. Abbâd an Ebî Saîd tarîkiyle tahrîc etmiş; daha sonra hadisinin doğrusunun, bunun sahâbi sözü olduğunu söylemiştir.

520 Bu hadis te yukarıda zikri geçen asl-ı sened ile tahrîc edilmiştir.

521 Aynı asl-ı sened. Bunu Dârimî (II, 454), Nesâî (*Amelu yevm ve'l-leyle* no. 952-4) ve el-Hâkim (I, 565; II, 368; IV, 511) rivayet ettiler. Bu hadisin râvileri güvenilir ve isnâdı sahihtir.

522 Bu hadisi Ahmed (V, 263), Ebû Ahmed ez-Zübeyrî an Ebân b. Abdillah an Ebî Müslim an Ebî Umâme isnâdı ile tahrîc etmiştir. Heysemî, *Mecmâ*'da (I, 222), Ebû Müslim hakkında cerh ve ta'dil yönünden bir bilgi edinemediğini söylemektedir.

523 Bu hadisi Taberânî tahrîc etmiştir; râvileri de Heysemî'ye göre güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 223)

524 Ahmed bu hadisi iki ayrı senedle tahrîc etmiştir: Birincisi, Hasan an İbn Lehî'a an Ebî Uşâne an Ukbe (IV, 159); ikincisi, Hârûn an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Uşâne (IV, 201). Bu isnâdlardan ikincisinin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 224).

525 Bu hadisi Abdu Hayr'dan Mâlik b. Urfuta ile Hâlid b. Alkame ayrı ayrı rivayet etmişlerdir. Ancak hadislerin mânâları aşağı yukarı aynıdır.

526 Aynı kaynaklar.

527 Aynı kaynaklar. Bu hadisi tahrîc edenler: Dârimî (I, 178), Ebû Dâvud (no. 111-3), Tirmizî (no. 49), Nesâî (tahâret 74, I, 67; tah. 75, I, 68), İbn Mâce (no. 404), İbn Huzeyme (no. 147), Tahâvî (I, 29), İbn Hibbân (*Mevarid* no. 150) ve Beyhakî (I, 48-51, 63, 75).

528 Ebû Dâvud (no. 117), İbn Huzeyme (no. 153), Tahâvî (I, 32, 34-35), İbn Huzeyme (no. 153), İbn Hibbân (no. 153) ve Beyhakî (I, 74), Muh. b. İshâk an Muh. b. Talha b. Yezîd b. Rukâne an Ubeydillah el-Havlânî an İbn Abbâs an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

529 Bu hadisi Nesâî (tahâret 78, I, 69-70) ve Beyhakî (I, 63) İbn Cüreyc an Şeybe an Muh. b. Alî an ebîhî ani'l-Huseyn b. Alî an Alî tarîkiyle tahrîc ettiler.

530 Abdest hadisi daha başka yollarda da Hz. Alî'den rivayet edilmiştir: Ebû Dâvud (no. 116), Tirmizî (no. 44, 48), Nesâî (tahâret 79, I, 70-71; 93, I, 79; 103, I, 87), İbn Mâce (no. 436- 450), Tahâvî (I, 29, 35 ve Beyhakî (I, 75), Ebû Hayye b. Kays an Alî; Ebû Dâvud (no. 115), Abdurrahman b. e. Leylâ an Alî; Tahâvî (I, 34), İbn Hibbân (no. 152) ve Beyhakî (I, 75), en-Nezzâl b. Sebre an Alî; Ebû Dâvud (no. 114) ve Beyhakî (I, 58, 74) Zir an Alî tarîklerinden tahrîc ettiler.

531 Bu hadisi Dârimî (I, 176), Buhârî (vudû' 24, I, 48; vudû' 28, I, 49), Müslim (tahâret 3, 4, s. 204-5), Ebû Dâvud (no. 106), Nesâî (tahâret 68, I, 64; 69, I, 65), İbn Huzeyme (no. 158) ve Beyhakî (I, 48, 53,56) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Humrân an Osmân.

532 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 107) ve Beyhakî (I, 62), ed-Dahhâk b. Mahled an Abdirrahman b. Verdân an Ebî Seleme an Humrân an Osmân tarîkiyle tahrîc ettiler. Abdurrahman b. Verdân hakkında Ebû Hâtim: "Bir beisi yoktur"; Yahyâ b. Maîn: "salihtir" demiş; İbn Hibbân ise onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (*Neyl* I, 175).

533 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 108) ve Beyhakî (I, 49, 64), Saîd b. Ziyâd el-Müezzin an Osmân b. Abdirrahman et-Teymî an İbn Ebî Muleyke an Osmân tarîkiyle tahrîc ettiler. Ebû Dâvud, bu hadisin akabinde diyor ki: "Sahih olan Osmân hadisleri başın bir kere meshedileceğine delâlet etmektedir. Diğer uzuvların üç kere yıkandığı bildirilmekte ve adet belirtilmeksizin "başını meshetti" ibaresi kullanılmaktadır."

534 Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 109) ve Beyhakî (I, 47), Ubeydullah b. ebî Ziyâd an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an Ebî Alkame an Osmân tarîkiyle tahrîc ettiler. Abdest hadisi Osmân'dan başka pek çokları tarafından rivayet olunmuştur: Müslim (tahâret 13, s. 208) ve Beyhakî (I, 82), Muâz an Humrân an Osmân; İbn Mâce (no. 285/a), İsâ b. Talha an Humrân; Mâlik (tahâret 29, s. 30), Müslim (tahâret 56, s. 205) ve Beyhakî (I, 62), Urve b. ez-Zübeyr an Humrân; Müslim (tahâret 10, 11, s. 207-8), Nesâî (tahâret 108/2, I, 91) ve İbn Mâce (no. 459) an Câmi' b. Şeddâd an Humrân; Dârimî (I, 179), Ebû Dâvud (no. 110), İbn Mâce (no. 285), İbn Huzeyme (no. 151, 167), Tahâvî (I, 29, 32), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 154) ve Beyhakî (I, 54, 64), Ebû Vâil an Osmân; Müslim (tahâret 9, s. 207) ve Beyhakî (I, 78), Ebû Enes an Osmân, Müslim (tahâret 7, s. 206), Saîd b. Amr an Osmân

535 Abdullah b. Zeyd'in abdest hadisini ondan iki râvi rivayet etmiştir: Amr b. Yahyâ el-Mâzinî an ebîhî an Abdillah b. Zeyd. Bu tarîkten hadisi Mâlik (tahâret no. 1, s. 18), Dârimî (I, 177), Buhârî (vudû' 38, I, 54; vudû 39, I, 55; vudû' 41, I, 56; vudû' 42, I, 56; vudû' 45/3, I, 57; vudû' 46/1 I, 57-8), Müslim (tahâret 80-82, I, 71-7; 84, I, 80), İbn Mâce (no. 405, 434, 471), İbn Huzeyme (no. 155-7, (72-3), Tahâvî (I, 30, 36) ve Beyhakî (I, 50, 63) tahrîc ettiler. İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Habbân b. Vâsi' an ebîhî an Abdillah b. Zeyd: Bu tarîkten hadisi Dârimî (I, 180), Ebû Dâvud (no. 120), Tirmizî (no. 35), Müslim (tahâret 19, s. 211), İbn Huzeyme (no. 154), el-Hâkim (I, 151-2) ve Beyhakî (I, 65) tahrîc ettiler. Bu tarîk hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

536 Aynı kaynaklar.

537 Aynı kaynaklar.

538 Aynı kaynaklar.

539 Aynı kaynaklar.

540 Aynı kaynaklar.

541 Asl-ı senedi: Harîz b. Osmân an Abdirrahman b. Meysere ani'l-Mikdâm b. Ma'dî kerb.

Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 121, 123), İbn Mâce (no. 442, 457), Tahâvî (I, 32) ve Beyhakî (I, 59, 65) tahrîc ettiler. Diyâu'l-Makdisî'nin de *el-Muhtâre*'sinde irâd ettiği bu hadisin isnâdı sâlihtir (*Neyl* I, 160).

542 Nesâî bu hadisi (tahâret 83, I, 82) el-Huseyn b. Hurcys ani'l-Fadl b. Mûsâ an Cuayd b. Abdirrahman an Abdilmelik b. Mervân b. el-Hâris b. ebî Zübâb an Ebî Abdillah Sâlim Seblân an Âişe isnâdı ile tahrîc etmiştir. Râvileri, Sahîh râvileridir.

543 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 135), Nesâî (tahâret 105, I, 88), İbn Mâce (no. 422), İbn Huzeyme (no. 174), Tahâvî (I, 33, 36) ve Beyhakî (I, 79), Mûsâ b. ebî Âişe an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî tarîkiyle tahrîc ettiler.

544 Bu hadisin asl-ı senedi bir sonrakinki gibi Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an İbn Abbâs şeklindedir. Hadisi burada görüldüğü kısa metni ile Dârimî (I, 177, 180) Buhârî (vudû' 22, I, 47-8), Ebû Dâvud (no. 138), Tirmizî (no. 42), ve Nesâî (tahâret 64,I, 62) tahrîc ettiler.

545 Abdestin alınışının anlatıldığı uzun metinli bu İbn Abbâs hadisinin asl-ı senedi yukardakinin aynıdır. Bunu muhtelif uzunluklarda tahrîc edenler: Buhârî (vudû' 7, I, 44), Ebû Dâvud (no. 137), Tirmizî (no. 36), Nesâî (tahâret 84, I, 73; tah. 85, I, 74), İbn Mâce (no. 411, 439), İbn Huzeyme (no. 148, 171), Tahâvî (I, 29, 34, 35), el-Hâkim (I, 147, 150-1) ve Beyhakî (I, 50, 53, 55, 58, 67, 72, 80) tahrîc ettiler.

546 Bu rivayetlerin asl-ı senedi: Abdullah b. Muh. b. Akîl ani'r-Rubeyyi'. Pek çokları bu hadisi İbn Akîl'den rivayet etmişlerdir: Dârimî (I, 175), Ebû Dâvud (no. 126-131), Tirmizî (no. 34), İbn Mâce (no. 418, 438, 441, 458), Tahâvî (I, 33) ve Beyhakî (I, 59, 60, 64, 65, 72). İbn Akîl, rivayetleri hususunda hakkında ihtilâf edilen bir kişidir. Tirmizî, bu hadisin isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

547 Aynı kaynaklar.

548 Aynı kaynaklar.

549 Aynı kaynaklar.

550 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 132), Tahâvî (I, 30) ve Beyhakî (I, 51, 60), Abdülvâris an Leys b. ebî Süleym an Talha b. Musarrif an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvilerinden Leys b. ebî Süleym zayıftır. İbn Hibbân, onun hakkında: "İsnâdları taklîb eder, mürselleri ref'eder ve güvenilir râvilerden onların hadislerinden olmayan şeyleri rivayet ederdi" demiştir. İbn Uyeyne, Osmân ed-Dârimî, İbnü'l-Medînî ve Ebû Hâtim onu zayıf addetmişlerdir. Hadisin bir başka illeti Talha'nın babası Musarrif b. Amr'ın hâlinin bilinmemesidir. Nevevî, hadisi metni yönünden illetlendirerek: "Bu hususta Peygamber'den sahîh bir şey sübût bulmamıştır. Bu sünnet değil, olsa olsa bid'attir" demiştir (*Neyl* I, 180).

551 Asl-ı senedi: Hammâd b. Zeyd an Sinân b. Rebî'a an Şehr b. Havşeb an Ebî Umâme. Bunu Ebû Dâvud (No. 134), Tirmizî (no. 37) ve İbn Mâce (no. 444) tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "beş para etmez" hükmünü vermiştir. Ayrıca hadiste yukarıda görüldüğü gibi bir "idrâc" sözkonusudur.

552 Ebû Dâvud (no. 173), İbn Huzeyme (no. 164) ve Beyhakî (I, 70, 83), bu hadisi İbn Vehb an Cerîr b. Hâzım an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bilâhare Ebû Dâvud diyor ki: "Bu hadis Cerîr hadisinden ma'rûf olmayıp, bunu sadece İbn Vehb böyle rivayet etmiştir. Nitekim Ma'kil b. Ubeydillah el-Cezerî Ebu'z-Zübeyr'den, o da Câbir'den, o da Ömer'den aynısını rivayet etmiştir. Ayrıca bir "mürsel" tarîki daha vardır: Haddesenâ Mûsâ b. İsmâil an Hammâd an Yûnus ve Humeyd ani'l-Hasan ani'n-Nebî (sav).

553 Bu hadisi Müslim (tahâret no. 31, s. 215) ve Beyhakî (I, 70, 83) yukarıdaki Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

554 Ebû Dâvud (no. 175) ve Beyhakî (I, 83), bu hadisi Bakiyye b. el-Velîd an Büceyr b. Sa'd an Hâlid an ba'di ashâbi'n-Nebî (sav) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdında yer alan Bakiyye, hakkında tedlîs yaptığı söylenen bir râvidir. Kendi nefsinde güvenilir ve sadûk olmasına rağmen, kendisinden rivayette bulunduğu pek çok

râviyi "tedlîs" ederek isnâddan düşürdüğü bilinmektedir. Ancak bu çirkin fiili "tahdîs" sigâsını belirttiği rivayetlerde yapmamaktadır.

555 İbn Amr hadisinin iki tarîki vardır: Ahmed (II, 164, 193, 201) Müslim (tahâret 26, s. 214), Ebû Dâvud (no. 97), Nesâî (tahâret 89/2, I, 78; tah. 106/2, I, 89), İbn Huzeyme (no. 161), İbn Mâce (no. 450), Tahâvî (I, 38-9) ve Beyhakî (I, 69), Mansûr an Hilâl b. Yesâf an Ebî Yahyâ el-A'rec an İbn Amr tarîkiyle; Ahmed (II, 226), Buhârî (ilm 3, I, 21; ilm 30, I, 32, buradaki lafız; vudû' 27), Müslim (tahâret 27, s. 214), İbn Huzeyme (no. 166), Tahâvî (I, 39) ve Beyhakî (I, 68), Ebû Avâne an Ebî Bişr an Yûsuf b. Mâhek an İbn Amr tarîkiyle tahrîc ettiler.

556 Aynı kaynaklar.

557 Ebû Hureyre hadisini Müslim (tahâret 31, s. 215), Tirmizî (no. 41) ve İbn Mâce (no. 453), Süheyl b. Ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre; Buhârî (vudû' 29, I, 49), Dârimî (I, 179), Müslim (tahâret 28-29, s. 214-5) ve Nesâî (tahâret 89/1, I, 77), Muhammed b. Ziyâd an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc ettiler. Sözü edilen rivayet, Abdullah b. el-Hâris'in hadisidir. Bunu Ahmed (IV, 191), *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde Taberânî, İbn Huzeyme ve Dârekutnî, Hayve b. Şureyh an Ukbe b. Müslim an Abdillah b. el-Hâris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre bu isnâdın râviler güvenilir kimselerdir (*Mecmâ'* I, 240).

558 Bu hadisi İbn Mâce (no. 663), Yezîd b. Hârûn an Müslim b. Saîd an Ebî Alî er-Rahabî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Râvilerinden Ebû Alî, zayıf bir râvidir.

559 Mâlik (tahâret no. 38, s. 35), bu rivayeti isnâdsız olarak belağan irâd etmiştir.

560 Ebû Dâvud (no. 146), Yahyâ b. Saîd an Sevr an Râşid b. Sa'd an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

561 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 147) ve Beyhakî (I, 61), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Abdilazîz b. Müslim an Ebî Ma'kil an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

562 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 136), Tirmizî (no. 43), İbn Hibbân (Mevârid no. 157) ve Beyhakî (I, 79), Abdurrahman b. Sâbit b. Sevbân an Abdillah b. el-Fadl ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, akabinde: "Hasen garîbtir, sadece İbn Sevbân'ın İbnu'l-Fadl'dan rivayetinden bilmekteyiz. Bu isnâd hasen sahîhtir" hükmünü vermiştir.

563 Bu hadisi Tirmizî (no. 45), Sâbit b. ebî Safiyye an Ebî Ca'fer an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Sâbit hadiste zayıf bir râvidir.

564 Bu hadis Nesâî'de bulamadım. Buna karşılık nûr kısmı hariç olmak üzere Buhârî (vudû' 23, I, 48), Yûnus b. Muh. an Fuleyh an Abdillah b. e. Bekr b. Amr b. Hazm an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd isnâdı ile tahrîc etmiştir.

565 Rezîn.

566 İsnâdında yer alan Dehsem b. Kurrân, zayıf bir râvidir. Onun hakkında Ahmed: "Metrûk"; Ebû Dâvud: "Beş para etmez"; Nesâî: "Güvenilir değil"; Yahya b. Maîn: "Hadisi yazılamaz" demiştir. Buna karşılık İbn Hibbân, onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir. Zehebî "İbn Hibbân, onu zayıflar arasında zikretseydi daha iyi yapardı" demiştir (*Mîzân* no. 2683).

567 Taberânî'nin şeyhi dışındakiler Sahîh ricâlidir (Mecma' I, 234). Ayrıca bu hadisi İbn Huzeyme (no. 201) ve Tahâvî de (I, 35) tahric etmişlerdir.

568 Abdullah b. Bedr, tâbiûndandır. Râvilerinden Muh. b. Câbir ise zayıftır (*Mecma'* I, 234).

569 Taberânî'nin hadisi Katâde'nin İbn Mes'ûd'dan rivayeti iledir. Ancak Katâde, İbn Mes'ûd'a yetişememiştir (*Mecma'* I, 234) Beyhakî, aynı mevkûf hadisi Kays b. er-Rebî' an Âsım an Zir an İbn Mes'ûd tarîkiyle tahrîc etmiştir (I, 70).

570 Bu hadisi Ahmed (V, 416), Vekî' an Vâsıl er-Rakkâşî an Ebî Sevre an Ebî Eyyûb ve Atâ isnâdı ile tahrîc etmiştir. İsnâdında yer alan Vâsıl, za'fa daha meyillidir. Şöyle ki onu Şu'be ve bir başkası güvenilir addetmekte; Buhârî ve Râzî "Hadisi münkerdir"; Nesâî ve Ezdî: "Metrûktur" demektedir. Heysemî, "sübût bulmamıştır" hükmünü vermiştir (I, 169; *Feyz* III, 372).

571 Bu da aynı isnâdla tahrîc olunmuştur. Vâsıl sebebiyle senedi zayıftır (*Mecma'* V, 30).

572 İsnâdında yer alan Temmâm b. Necîh hakkında ihtilaf vardır (*Neyl* I, 166).

573 Bu hadisi Tirmizî (no. 31) ve İbn Mâce (no. 430), İsrâîl an Âmir b. Şakîk an Ebî Vâil an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

574 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 145) ve onun tarîkînden Beyhakî (no. 54), Ebu'l-Melih ani'l-Velîd b. Zevrân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

575 Bu hadisi Bezzâr (no. 268) tahrîc etmiştir. Asl-ı senedi: Muh. b. Hacer an Saîd b. Abdilcebbâr b. Vâil b. Hucr an ebîhî an ümmihî an Vâil. Muh. b. Hacer zayıftır. Saîd hakkında Nesâî: "Kavî değildir" demiş, buna karşılık İbn Hibbân onu güvenilir kimseler arasında zikretmiştir (*Mecma'* I, 132).

576 İsnâdında yer alan el-Alâ b. Kesîr el-Leysî'nin zayıf olduğunda icmâ hâsıl olmuştur (*Mecma'* I, 236).

577 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Feyz* V, 364) Münzirî diyor ki: "Taberânî, bu hadisi *Ilmat* ında ref'etmiş, *M. el-Kebîr*'inde ise İbn Mes'ûd'un sözü olarak irâd etmiştir.

578 Bu hadisi Tirmizî (no. 39), İbrâhîm b. Saîd el-Cevherî an Sa'd b. Abdilhamîd b. Ca'fer an Abdirrahman b. ebî'z-Zinâd an Mûsâ b. Ukbe an Sâlih mevlâ't-Tev'eme an İbn Abbâs isnâdı ile tahrîc etmiş ve "hasen garîb" hükmünü vermiştir. İbn Mâce de (no. 447) aynı isnâd ile tahrîc etmiştir.

Muhakkikin bu bâba ilavesi: Ebû Dâvud (no. 148), Tirmizî (no. 40) ve İbn Mâce (no. 446), İbn Lehî'a an Yezîd b. Amr el-Meâfirî an Ebî Abdirrahman el-Hubulî ani'l-Müstevrid b. Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Peygamber (sav)'i abdest alıyorken gördüm, serçe parmağı ile ayak parmaklarının aralarını hilâlliyordu."

579 Bu hadisi Ahmed (IV, 32), Ebû Dâvud (no. 142), Tirmizî (no. 38), İbn Mâce (no. 448), İbn Huzeyme (no. 170), el-Hâkim (I, 147-148, 182) ve Beyhakî (I, 51, 76), es-Sevrî an Ebî Hâşim an Âsım b. Lakît b. Sabire an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

580 Bu hadisi Ebû Hureyre'den pekçokları rivayet etmiştir: Ahmed (II, 245, 531), Buhârî (cum'a 8/1, I, 214), Müslim (tahâret no. 42, s. 220), Ebû Dâvud (no. 46), Nesâî (tahâret 7, I, 12) ve İbn Huzeyme (no. 139), Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 159, 287 399,429) Tirmizî (no. 22) ve Beyhakî (no. 37), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 400), Saîd b. e. Hilâl ani'l-A'rec an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 433), Yahyâ b. Saîd an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 460, 517), İbn Huzeyme (no. 140) ve Beyhakî (I, 35), Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 509) ve Beyhakî (I, 36), Saîd el-Makburî an Atâ mevlâ Ümmî Sabiyye an Ebî Hureyre; Beyhakî (I, 36), Abdurrahman es-Serrâc ani'l-Makburî; Ahmed (II, 250), İbn Mâce (no. 287) ve Beyhakî (I, 36), Ubeydullah b. Ömer an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc ettiler.

581 Aynı kaynaklar.

582 Aynı kaynaklar.

583 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 47), Tirmizî (no. 23) ve Beyhakî (I, 37), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

584 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 57), Hemmâm an Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Ümmi Muhammed an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Alî, zayıf bir râvidir.

585 Asl-ı senedi: el-Mikdâm b. Şüreyh an ebîhî an Âişe Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 51), Müslim (tahâret 43-44, s. 220), Nesâî (tahâret 8, I, 13), İbn Mâce (no. 290), İbn Huzeyme (no. 134) ve Beyhakî (I, 34) tahrîc ettiler.

Muhakkikin bu bâba ilavesi: Ebû Dâvud (no. 52), Beyhakî (I, 39) ve Şerhu's-sünne'de (no. 204) Begavî, Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Anbese b. Saîd el-Kûfî an Kesîr b.Ubeyd an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü (sav), misvak kullanır ve yıkamam için misvakı bana verirdi. Ben de önce onunla fırçalar; yıkadıktan sonra tekrar Resûlullah (sav)'e verirdim."

586 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 20), Ahmed (VI, 124), Nesâî (tahâret 5, I, 10), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 143) ve Beyhakî (I, 34) Muh. b. İshâk an İbn Ebî Atîk an Âişe; Beyhakî (I, 34), el-Kâsım b. Muh. an Âişe; İbn Huzeyme (no. 136) Ubeyd b.Umeyr an Âişe tarîkiyle tahrîc ettiler. Bu hadis hakkında İbnu's-Salâh: "İsnâdı sâlihtir"; Begavî: "Hasendir"; Nevevî ise: "İsnâdları sahihtir" tabirleri ile hüküm vermişlerdir (Tergîb I, 165; *Feyz* IV, 147) Bu rivayeti İbn Hibbân, Ebû Hureyre hadisinden de tahrîc etmiştir (*Mevârid* no. 244).

587 İsnâdında yer alan Bahr b. Kesîr es-Sakkâ, zayıf olduğunda ittifâk hâsıl olmuş bir râvidir (*Mecma'* I, 220).

588 Asl-ı senedi: Gaylân b. Cerîr an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ. Bu hadisi Ahmed (IV, 417), Buhârî (vudû' 73, I, 66), Müslim (tahâret 45, s. 220), Ebû Dâvud (no. 49), Nesâî (tahâret 3, 4, I, 9-10), İbn Huzeyme (no. 141) ve Beyhakî (I, 35) tahrîc ettiler.

589 Aynı kaynaklar.

590 Aynı kaynaklar.

591 Bu hadisi Buhârî (cum'a 8/2, I, 214), Nesâî (tahâret 6, I, 11) ve Beyhakî (I, 35), Abdülvâris an Şuayb b. el-Habbâb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

592 Aynı kaynaklar.

593 Ebû Dâvud (no. 50), bu hadisi Anbese b. Abdilvâhid an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahric etmiştir. Misvâk'ı yıkamakla ilgili metnin ikinci bölümü Kesîr b. Ubeyd an Âişe tarîkiyle rivâyet edilmiştir (Ebû Dâvud no. 52). Rûdânî, burada iki metni birleştirmiştir.

594 Asl-ı senedi: Muh. b. İshâk ani'z-Zührî an Urve an Âişe.

Bu hadisi Ahmed (VI, 272), İbn Huzeyme (no. 137), el-Hâkim (I, 146) ve Beyhakî (I, 38) tahrîc ettiler. İbn Huzeyme: "Korkarım Muh. b. İshâk bunu Zührî'den işitmemiş; onunla kendi arasındaki bir râviyi iskât etmek sûretiyle tedlîs yapmıştır"; el-Hâkim ise: "Müslim'in şartınca sahîhtir" demektedir (*Tergîb* I, 168).

595 Kimi rivayetlerinde Hz. Alî'nin sözü olarak gelmiştir. Asl-ı senedi: Sa'd b. Ubeyde an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Alî. Bu hadisi İbnü'l-

Mübârek (*K. ez-Zühd* no. 1224-5), Bezzâr (*Keşf* no. 496) ve Beyhakî (I, 38) tahrîc ettiler. İsnâdı Münzirî'ye göre ceyyiddir (*Tergîb* I, 167).

596 İsnâdında yer alan İsâ b. Abdillah el-Ensârî hakkında İbn Hacer: "İbn Hibbân onu zayıflar arasında saymış ve İbn Adî, bu hadisi onun münker rivayetleri arasında zikretmiştir" şeklinde bilgi vermektedir (*Neyl* I, 121).

597 Râvilerinden Muallel b. Muh. hakkında hiç bilgi edinilememiştir (*Mecma'* II, 100).

598 İsnâdı, Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* II, 100).

599 İbn Mâce (no. 289), bunu Osmân b. ebî'l-Âtike an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım an Ebî Umâme tarîkiyle tahrîc etti. Alî b. Yezîd sebebiyle isnâdı zayıftır. Bu bâba muhakkikin yaptığı ilâveler: Ebû Dâvud (no. 56), Behz b. Hakîm an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti: "Allah Resûlü (sav)'in abdest suyu ve misvağı hazırlanır, konurdu. Gece kalktığı zaman abdest bozar, sonra misvak kullanırdı."Buhârî (vudû' 73, I, 66; cum'a 8/3, I, 214; 10, I, 214), Müslim (tahâret 46, 47, I, 220-1), Ebû Dâvud (no. 55), Nesâî (tahâret 2, I, 8), İbn Mâce (no. 286), İbn Huzeyme (no. 136) ve Beyhakî (I, 38), Ebû Vâil an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü (sav), gece kalktığı vakit ağzını (dişlerini) misvakla oğuştururdu."

600 Bu hadis pek çokları tarafından Ebû Hureyre'den tahrîc edilmiştir: Buhârî (vudû' 26, I, 48), Müslim (tahâret 88/1, s. 233) ve Mâlik (tahâret no. 9, s. 21), Ebu'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre; Ebû Dâvud (no. 105), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Ebî Meryem an Ebî Hureyre; Müslim (tahâret 88/1, s. 233) Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 507) ve Müslim (tahâret 88/1, 233), Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 265, 284), Müslim (tahâret 87/1, s. 233), Nesâî (gusül 29/1, I, 215) ve İbn Mâce (no. 393), ez-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre; Müslim (tahâret 88/1, s. 233), Sâbit Mevlâ Abdirrahman b. Zeyd an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 500), Mûsâ b. Yesâr an Ebî Hureyre;

Ahmed (II, 403) ve Müslim (tahâret 88, s. 233), Ebu'z-Zübeyr an Câbir an Ebî Hureyre; Ahmed (II, 455) ve Müslim (tahâret 87, s. 233), Abdullah b. Şakîk an Ebî Hureyre tarîkleriyle tahrîc ettiler.

601 Aynı kaynaklar.

602 Bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Ebî İdrîs an Ebî Hureyre. Bu hadisi Mâlik (tahâret no. 3, s. 19), Buhârî (vudû' 25, I, 25), Müslim (tahâret no. 22, s. 212), Ebû Dâvud (no. 140), Nesâî (tahâret 72, I, 67) ve İbn Mâce (no. 410) tahrîc ettiler.

603 Bu rivayeti Müslim (tahâret 21, s. 212), Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc etmiştir.

604 Bu rivayeti Müslim (no. 23, s. 212-3) ve Nesâî (tahâret 73, s. 67), ed-Derâverdî an Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm an İsâ b. Talha an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

605 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 141) ve İbn Mâce (no. 408), İbn Ebî Zi'b an Kâriz b. Şeybe an Ebî Gatafân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi el-Hâkim (I, 148), İbnu'l-Cârûd ve İbnu'l-Kattân sahîh addetmişler. Telhîs'inde irâd eden İbn Hacer herhangi bir zaaf unsuru zikretmemiştir (*Neyl* I, 162).

606 Lafız Buhârî'ye aittir. Birkaç kanaldan olmak üzere asl-ı senedi: Nu'aym b. Abdillah el-Mücmir an Ebî Hureyre. Bu hadisi buradaki lafzına yakın olarak Buhârî (vudû'3, I, 43) ve Müslim (tahâret no. 35, s. 216) an Saîd b. e. Hilâl an Nuaym tarîkiyle tahrîc ettiler.

607 Lafız Müslim'e aittir. O, bunu Süleymân b. Bilâl an Umâre b. Gaziyye an Nu'aym tarîkiyle tahrîc etmiştir (no. 34, s. 216).

608 Bu metin versiyonu 605. numarada zikri geçen Müslim rivayetine aittir. Mâlik, bu hadisi direkt Nu'aym kanalıyla tahrîc etmiştir (*Muvatta'* tahâret no. 33, s. 33). Ahmed ise (II, 334, 523), Fuleyh b. Süleymân an Nu'aym kanalıyla rivayet etmiştir.

609 Bu hadisi Ahmed (II, 371), Müslim (tahâret 40, s. 219), Nesâî (I, 93, tahâret 110), İbn Huzeyme (no. 7) ve Beyhakî (I, 56), Ebû Mâlik el-Eşcaî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

610 Bu hadisin asl-ı senedi: Ebû Cehdam Mûsâ b. Sâlim an Abdillah b. Ubeydillah b. Abbâs an İbn Abbâs.

Bunu Tirmizî (no. 1701), Nesâî (tahâret 106/1, I, 89) ve İbn Mâce (no. 426) tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Lafız Nesâî'ye aittir.

611 Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 265) Ebû Ma'şer an Saîd el-Makberî an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc etmiştir. Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Ebû Ma'şer'in rikâk, mağâzî ve amellerin faziletlerine dâir hadisleri yazılmıştır. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir" (*Mecma* I, 237).

612 İsnâdında yer alan Abdürrahîm b. Zeyd metrûk, babası ise hakkında ihtilaf olan birisidir (*Mecma'* I, 239).

613 Bu lafız Buhârî'ye (vudû' 47,I, 58) aittir. Asl-ı senedi: Mis'ar b. Kidâm an Abdillah b. Abdillah b. Cebr an Enes. Bunu bu tarîkten Müslim de (tahâret 51, s. 258) tahrîc etmiştir.

614 Bu rivayetin asl-ı senedi: Şu'be an İbn Ebî Şeybe

linde olup Ahmed (II, 264, 290), Dârimî (I, 175), Müslim (tahâret no. 50, s. 257), Nesâî (I, 127, 179), İbn Huzeyme (no. 116), Tahâvî (II, 51) ve Beyhakî (I, 194) tarafından tahrîc edilmiştir.

615 Tirmizî'nin (no. 609), bu rivayeti Şerîk an Abdillah b. İsâ an İbn Cebr tarîkiyledir. Tirmizî'ye göre bu lafız, sadece Şerîk kanalıyla gelmiştir.

616 Ebû Dâvud'un (no. 95) tarîki, Tirmizî'nin tarîki ile aynı olmakla birlikte lafzı değişiktir.

617 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 94) ve Nesâî (tahâret 59/2, I, 58), Şu'be an Habîb el-Ensârî an Abbâd b. Temîm an ceddetihî Ümmü Umâre binti Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'a ait olup, kısadır.

618 Dârimî (I, 175), bu hadisi Zekeriyyâ b. Adî an Ubeydillah b. Amr an Abdillah b. Muh. b. Akîl ani'r-Rebî' senedi ile tahric etmiştir. İbn Akîl, ihtilâflı bir kişidir.

619 Bu hadisin aslı *Sahîh-i Buhârî*'de de yer almıştır. Ebû Dâvud (no. 100), bunu Abdülazîz b. Abdillah b. ebî Seleme an Amr b. Yahyâ an ebîhî an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

620 Bu hadisi İbn Mâce (no. 425), İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah el-Meâfirî an Ebî Adirrahman el-Hubulî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı Huyey ve İbn Lehî'a sebebiyle zayıftır.

621 Bu hadisi Tirmizî (no. 53), İbn Vehb an Zeyd b. Hubâb an Süleymân b. Erkam Ebî Muâz ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve akabinde: "Âişe hadisi düzgün değildir. Ayrıca bu bâbta Allah Resûlü (sav)'den sahîh olarak bir şey de gelmiş değildir" demiştir. Ebû Muâz hakkında Buhârî: "Hadisleri münkerdir"; Nesâî: "Metrûktur"; İbn Hibbân: "Uydurma şeyler rivayet etmiştir, mu'dâller ile infirâd etmiştir. Onunla ihticâc etmek doğru değildir" demişlerdir (*Feyz* IV, 175).

622 Bu hadisi Tirmizî (no. 54), Kuteybe an Rişdîn b. Sa'd an Abdirrahman b. Ziyâd b. En'am an Utbe b. Humeyd an Ubâde b. Nuseyy an Abdirrahman b. Ganem an Muâz senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî'nin de işaret ettiği gibi isnâdı, Rişdîn ve İbn En'am sebepleriyle zayıftır.

623 Bu hadisi Ahmed (II, 418), Ebû Dâvud (no. 101), İbn Mâce (no. 399), Dârekutnî (I, 79) ve Beyhakî (I, 41) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Ya'kûb b. Seleme el-Leysî an ebîhî an Ebî Hureyre. Seleme'nin babasından, onun da Ebû Hureyre'den semâının olup olmadığı bilinemekle birlikte Ebû Seleme'nin hâli de mechûldur (*Feyz* VI, 430).

624 Bu hadisi Dârekutnî de rivayet etmiştir. İrâkî'ye göre isnâdı zayıftır (*Feyz* VI, 128).

625 Bu hadisi Ahmed (IV, 399), Nesâî (no. 80) ve İbnü's-Sünnî (no. 28), el-Mu'temir b. Süleymân an Abbâd b. Abbâd b. Alkame an Ebî Miclez an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Abbâd, dışındakiler Sahîh ricâlidir. Abbâd ise güvenilir bir râvidir. Nevevî, bu hadisin isnâdını K. el-Ezkâr'ında sahîh addetmiş; İbn Hacer ise Ebû Miclez'in Ebû Mûsâ'yı işittiğini şüpheli olmasını gerekçe göstererek bu hükmü ta'lîl etmiştir.

626 İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* I, 220).

627 İsnâdında yer alan Ebu'l-Cenûb Ukbe b. Alkame sebebiyle zayıf bir hadistir. Bu şahıs hakkında Ebû Hâtim: "Kendisiyle meşgul olmaya değmez, zaafı açıktır" demektedir (*Mîzân* no. 5693).

628 Râvilerinden Talha b. Zeyd er-Rakkî sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* I, 238).

629 İsnâdında yer alan Atîk b. Ya'kûb hakkında bilgi edinemediğini söyleyen Heysemî, "Diğer râvileri Sahîh ricâlidir" demektedir (*Mecma'* I, 240).

630 Ricâlinin Sahîh ricâli olduğunu Heysemî söylemektedir (*Mecma'* I, 240).

631 Ahmed bu hadisi Şerîk, Şu'be ve Zâide kanalları ile Abdülmelik b. Umeyr'den tahrîc etmiştir (Müsned III, 471). Abdülmelik ve ondan rivayette bulunanlar Sahîh ricâlindendirler. Nesâî, bu hadisi an Ebî Revh an raculin şeklinde tahrîc etmiştir (*Tergîb* I, 171).

632 Lafız Buhârî'nindir. Bu hadisi Sevrî, Şu'be ve Şerîk, Amr b. Âmir el-Ensârî'den, o da Enes'den rivayet ettiler. Bunu Ahmed (III, 132, 133, 154, 194, 260), Dârimî (I, 183), Buhârî (vudû' 54, I, 60), Ebû Dâvud (no. 171), Tirmizî (no. 60), Nesâî (I, 85), İbn Mâce (no. 509), İbn Huzeyme (no. 126), Tahâvî (I, 42, 45) ve Beyhakî (I, 162) tahrîc ettiler.

633 Lafız Nesâî'ye aittir. Diğer rivayetlerde: "Mestlerinin üzerlerine meshetti" ibaresi yer almaktadır. Asl-ı senedi: Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî. Bunu Müslim (tahâret 86, I, 232), Ebû Dâvud (no. 172), Tirmizî (no. 61), Nesâî (tahâret 101/3, I, 86) ve İbn Mâce (no. 510) tahrîc ettiler.

634 Lafız Buhârî'ye (salât 47, I, 110) aittir. Asl-ı senedi şöyledir: Eş'as Süleym an ebîhî an Mesrûk an Âişe. Bu hadisi Ahmed (VI, 94, 130, 147, 202), Buhârî (vudû' 31, I, 50; salât 47, I, 110; libâs 77, VII, 61; at'ime 5, VI, 197; libâs 38, VII, 49), Müslim (tahâret 66-67, s. 226), Ebû Dâvud (no. 4140), Tirmizî (no. 608), Nesâî (tahâret 90, I, 78, 205), İbn Mâce (no. 401), İbn Huzeyme (no. 244, 179), İbn Hibbân (no. 5432) ve Beyhakî (I, 86, 216) tahrîc ettiler.

635 Asl-ı senedi: Müslim b. Sellâm an Alî. Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 205, 1005) ve Tirmizî (no. 1164, 1166) tahrîc ettiler. Tirmizî, daha sonra isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

636 Bu rivayetin asl-ı senedi: Şu'be an Süheyl b. ebî

Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre. Hadisi bu tarîkten, bu lafzıyla Tayâlisî (*Müsned* no. 24-22), Ahmed (II, 435, 410, 471), Tirmizî (no. 74), İbn Mâce (no. 515), İbnü'l-Cârûd (s. 12), İbn Huzeyme (no. 27) ve Beyhakî (I, 117, 220) tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı sahihtir.

637 Lafız, Tirmizî'ye aittir. Bu lafzı Süheyl'den Hammâd b. Seleme, Abdülazîz b. Muh. ve Cerîr rivayet etmiştir. Yani asl-ı senedi: Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre. Hadisi bu lafzıyla tahrîc edenler: Dârimî (I, 183), Ahmed (II, 414), Müslim (hayz 99, s. 276), Ebû Dâvud (no. 177), Tirmizî (no. 75, "hasen sahîh"), İbn Huzeyme (no. 24, 28) ve Beyhakî (I, 161).

638 Bu hadisi Ahmed (II, 330), Ebû Bekr el-Hanefî ani'd-Dahhâk b. Osmân an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre isnâdı ile tahrîc etmiştir.

639 Bu rivayette *Müsned-i Ahmed*'de (II, 330) yer almış olup aynı isnâd ile sevkedilmiştir.Bu isnâdın râvileri Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 242).

640 İsnâdında yer alan el-Haccâc b. Ertât, nefsinde güvenilir bir kişi olmasına rağmen "an" lafzıyla yaptığı rivayetlerde zaman zaman tedlîs yaptığı bilinmektedir (*Mecma'* I, 242).

641 Bu rivayet merfû olmayıp, İbn Mes'ûd'un sözüdür. Bu hadisin isnâdını oluşturan râviler güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 243).

642 Lafız Buhârî'ye ait olup asl-ı senedi: ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve an Abbâd b. Temîm an Abdillah b. Zeyd. Tahrîc edenler: Buhârî (vudû' 4, I, 43), Müslim (hayz 98, s. 276), Ebû Dâvud (no. 176), Nesâî (tahâret 115, I, 98-9), İbn Mâce (no. 513) ve İbn Huzeyme (no. 25).

643 Rezîn.

644 Bu hadisin isnâdını teşkil eden râviler, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 244).

645 Bu hadis muhtelif tarîklerden olmak üzere Hz. Alî'den tahrîc edilmiştir: Tayâlisî (*Müsned* no. 145), Ahmed (I, 109, 125, 145), Ebû Dâvud (no. 206), Nesâî (I, 111), Tahâvî (I, 46), İbn Huzeyme (no. 20) ve Beyhakî (I, 167, 169), er-Rükeyn b. er-Rebî' an Husayn b. Kabîsa an Alî asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 104, 110), Müslim (hayz no. 19, s. 247), Nesâî (VIII, 214), İbn Huzeyme (no. 22-3), Tahâvî (I, 46) ve Beyhakî (I, 115), İbn Abbâs an Alî asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 144), Ahmed (I, 125, 129), Buhârî (gusl, 12, I, 71), Nesâî (tahâret 112/1, I, 96), İbn Huzeyme (no. 18), İbnu'l-Cârûd (s. 14), Tahâvî (I, 46) ve Beyhakî (I, 359, II, 410), Ebû Husayn an Ebî Adirrahman es-Sülemî an Alî asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 104), Ahmed (I, 80, 82, 103, 124, 140), Buhârî (ilm 51, I, 42; vudû' 34, I, 52), Müslim (hayz 17-8, s. 247), Nesâî (tahâret 112/6, I, 97); VIII, 214), İbn Huzeyme (no. 19) ve Beyhakî (I, 115), Münzir es-Sevrî an Muh b. el-Hanefiyye an Alî asl-ı senedi ile; Nesâî (tahâret 112, I, 97), ayrı ayrı tarîklerle olmak üzere Râfi' b. Hadîc, Âiş b. Enes ve Urve an Alî kanalıyla da tahrîc etmiştir. Ayrıca Mâlik (tahâret no. 53, s. 40), Ebû Dâvud (no. 207), Nesâî (tahâret 112/5, I, 97), İbn Mâce (no. 505) ve İbn Huzeyme (no. 21), Süleymân b. Yesâr kanalıyla el-Mikdâd'dan tahrîc etmiştir.

646 Ebû Dâvud'un (no. 208) bu rivayeti Urve ani'l-Mikdâd an Alî tarîkiyle gelmiştir.

647 Bu Nesâî rivayeti ise (tahâret 112/2, I, 96), Hişâm b. Urve an ebîhî an Alî tarîkiyle gelmiştir. Ancak Ebû Hâtim'e göre Urve, Alî'yi işitmemiştir.

648 Bu hadisi Dârimî (I, 184), Ebû Dâvud (no. 210), Tirmizî (no. 115) ve İbn Mâce (no. 506), Muh. b. İshâk an Saîd b. Ubeyd b. es-Sebbâk an ebîhî an Sehl b. Huneyf asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Müdellis olarak marûf olan İbn İshâk, bu rivayette tahdîs sigasını tasrîh etmiştir.

649 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 211), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih ani'l-Alâ b. el-Hâris an Harâm b. Hakîm an Abdillah b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, başka bir metinle gelen bu isnâdın aynısına "hasen" hükmü vermiştir.

650 Bu hadisi Ahmed (VI, 443), Ebû Dâvud (no. 2381) ve Tirmizî (no. 87), Yahyâ b. e. Kesîr ani'l-Evzaî an Yaîş b. el-Velîd el-Mahzûmî an ebîhî an Ma'dân b. e. Talha an Ebî'd-Derdâ' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Bu hadisi ayrıca Tahâvî (I, 347-8), el-Hâkim (I, 426), İbnü'l-Cârûd (s. 15) ve Beyhakî (I, 144) de tahrîc ettiler.

Tirmizî diyor ki: "Bu bâbdaki en sahîh şeydir." İbn Mende ise: "İsnâdı sahîh ve muttasıldır. Buhârî ile Müslim, bu hadisi isnâdındaki ihtilâf nedeniyle kitaplarına almamışlardır" demiştir.

651 Bu hadisin son bölümünü Dârekutnî (I, 224), Yûnus ani'z-Zührî an Süleymân b. Yesâr ani'l-Misver b. Mahreme an Ömer tarîkiyle tahrîc etmiştir.

652 Bu hadisi Ahmed (III, 343, 359), Ebû Dâvud (no. 198), İbn Huzeyme (no. 36), İbn Hibbân (Mevârid no. 250), Dârekutnî (I, 223), el-Hâkim (I, 156-7) ve Beyhâkî (I, 140) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Muh. b. İshâk (kâle) haddeseni Sadaka b Yesâr an Ukayl b. Câbir an Câbir. Ukayl hakkında *Mîzân*'da hâlinin mechûl olduğu söylenmiş; *el-Kâşif*'te ise İbn Hibbân'ın onu güvenilir râviler içinde saydığı zikredilmiştir (*Neyl* I, 209).

653 Bu hadis benzer mânâları ile birkaç yoldan Âişe'den nakledilmiştir. Burada irâd olunan lafız, Ebû Dâvud'a ait olup (*Sünen* no. 179), asl-ı sene-

di şöyledir: el-A'meş an Habîb b. ebî Sâbit an Urve an Âişe. Bunu bu tarîkten tahrîc edenler: Ahmed (VI, 210), Ebû Dâvud (no. 179-80), Tirmizî (no. 86), İbn Mâce (no. 502), Dârekutnî (I, 137) ve Beyhakî (I, 125). Yahya b. Saîd bu tarîki zayıf addetmiş, Buhârî ise Habîb'in Urve'den işitmediğini ileri sürmüştür. Tirmizî, ashâbının bu hadisi sahîh olmadığı için terkettiğini söylemiştir. Ancak, başka tarîklerle desteklenmiştir: Ahmed (VI, 198), Ebû Dâvud (no. 178), Nesâî (tahâret 121, I, 104), Dârekutnî (I, 139, 141) ve Beyhakî (I, 126), Süfyân es-Sevrî an Ebî Ravk an İbrâhîm et-Teymî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis mürseldir. Zira İbrâhîm, Âişe'yi işitmemiştir." Ayrıca Ebû Ravk, Beyhakî'nin ifadesi ile Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre hadiste zayıftır. İbn Mâce (no. 503), Haccâc an Amr b. Şuayb an Zeyneb es-Sehmiyye an Âişe kanalıyla tahrîc etmiştir. Zeylaî'ye göre bunun isnâdı ceyyid; Bûsirî'ye göre Haccâc ve Zeyneb sebebiyle zayıftır. Bezzâr da Atâ an Âişe tarîkiyle rivayet etmiştir. İsnâdı ceyyid olup Abdülhakk: "Bir illetini göremiyorum" demiştir.

654 Mâlik (tahâret 64, s. 43), bunu ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.

655 Lafız Ebû Dâvud'undur. Asl-ı senedi: Kays b. Talk an ebîhî. Tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 182), Tirmizî (no. 85), Nesâî (tahâret 119, I, 101) ve İbn Mâce (no. 483). Bu hadisin isnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir: Amr b. Alî el-Fellâs, isnâdını sahîh kabul ederek: "Bizce Busre hadisinden daha sâbittir" demiş, Alî b. el-Medînî ise: "Bizce Busre hadisinden daha hasendir" demiş; Tahâvî ise: "İsnâdı müstakîm olup, Busre hadisinin hilafına ızdıraptan sâlimdir" demiştir. İbn Hibbân, Taberânî ve İbn Hazm'ın sahîh addetmelerine karşılık Şâfiî, Ebû Zür'a, Dârekutnî, Beyhakî ve İbnu'l-Cevzî zayıf saymışlardır. İbn Hibbân, Taberânî, İbnu'l-Arabî, Hâzimî ve diğerleri bu hadisin hükmünün neshолunduğunu ileri sürmüşlerdir (*Neyl* I, 218).

656 Bu hadisi Mâlik (tahâret 58, s. 42) Dârimî (I, 184-5), Ebû Dâvud (no. 181), Tirmizî (no. 82), Nesâî (tahâret 118, I, 100-1; gusl 30, I, 216), İbn Mâce (no. 479) ve İbn Huzeyme (no. 33), Urve an Mervân b. el-Hakem an Busre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî ve el-Hâkim'e göre isnâdı sahihtir. Dârekutnî "sâbit" olduğunu söylemiş; ayrıca İbn Maîn, Beyhakî ve Hazimî de sahîh addetmişlerdir. Her hâiyle isnâdı Buhârî'nin şartına uymaktadır. Nitekim Tirmizî'nin naklettiğine göre Buhârî: "Bu bâbda en sahîh olan Busre'nin hadisidir." demiştir. Suyûtî'nin bunu mütevâtir hadisler içinde zikretmesiyle birlikte İbnü'r-Rif'a, Câbir, İbn Amr, Zeyd b. Hâlid ve Ebû Eyyûb'un da bulunduğu 19 sahâbîden rivayet edildiğini söyler. Bu hadisin tarîkleri hakkında müstakil eser bile kaleme alınmıştır (*Feyz* VI, 228).

657 Râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* I, 245).

658 Bu hadisi Ahmed (II, 223), Abdülcebbâr b. Muh. el-Hattâbî an Bakiyye b. el-Velîd an Muh. b. el-Velîd ez-Zebîdî an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Bakiyye "an" lafzı ile rivayette bulunduğunda tedlîs yaptığından korkulmaktadır. Bu endişe burada da sözkonusudur.

659 İsnâdında yer alan Süleymân b. Dâvud eş-Şâzekûnî çoğunluğa göre zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 245).

660 İsnâdında adı geçen Abdullah b. el-Mü'emmel'i Ahmed ve bir rivayette Yahya b. Maîn zayıf addetmişler; İbn Hibbân ile bir rivayette İbn Maîn güvenilir saymışlardır (*Mecma'* I, 245).

661 Bu mevkûfu Mâlik (tahâret 11/1, s. 22) Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahric etmiştir.

662 Lafız Ebû Dâvud'a ait olup asl-ı senedi şöyledir: Bakiyye b. el-Velîd ani'l-Vadîn b. Atâ' an Mahfûz b. Alkame an Abdirrahman b. Âiz an Alî. Bu hadisi Ahmed (I, 111), Ebû Dâvud (no. 203), İbn Mâce (no. 477), Dârekutnî (I, 161) ve Beyhakî (I, 118) tahrîc ettiler. Mahfûz ile Abdurrahman'ın güvenilir olmalarına karşılık Vadîn zayıf bir râvi olup, Cüzecânî tarafından bu hadis onun münkerleri arasında sayılmıştır. Hadisin bir başka illeti, Ebû Zür'a'ya göre Abdurrahman'ın IIz. Alî'yi işitmemiş olduğu iddiasıdır (*K. el-İlel*, İbn Ebî Hâtim I, 47). Bu hadis, Ebû Bekr b. Meryem an Atiyye b. Kays an Muâviye (mesela *Sünen-i Dârimî* I, 184) tarîkiyle de gelmişse de bu da zayıftır.

663 Bu hadisi Ahmed (I, 256), Ebû Dâvud (no. 202), Tirmizî (no. 77) ve Beyhakî (I, 121) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Abdüsselâm b. Harb an Yezîd Ebî Hâlid ed-Dâlânî an Katâde an Ebi'l-Âliyye an İbn Abbâs.

Bu rivayet, Dâlânî'nin münkeri olarak addedilmiştir. Ancak o nefsinde sadûk bir râvidir. Nitekim o, Ebû Hâtim, Nesâî, Ahmed taraf'ından tevsîk edilmiştir. Zehebî, *Muğnî*'sinde: "Meşhûrdur; hadisi ise hasendir" demiştir. Ancak bu hadisi Tirmizî'nin *İlel*'inde naklettiğine göre Ahmed ve Buhârî zayıf saymışlardır. Tirmizî, münker oluşuna delil olarak hadisin Saîd b. ebî Arûbe an Katâde an İbn Abbâs tarîkiyle mevkûf rivayetinin mevcûdiyetini göstermiştir ki Ebu'l-Âliyye'nin görüldüğü gibi adı geçmemektedir (*Neyl* I, 213).

664 Taberânî'nin senedinde geçen el-Alâ b. Kesîr el-Leysî, ittifakla zayıftır (*Mecma'* I, 248).

665 Bu parça, uzun metinli bir "küsûf" hadisinin bir parçasıdır. Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an Fâtıme binti'l-Münzir an Esmâ. Bunu Buhârî (vudû', 38, I, 54; küsûf 10, II, 28; sehv 9/2, II, 68) ve Müslim (küsûf no. 11-2, s. 624-5) tahrîc ettiler.

666 Bu hadisi Âişe'den Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe rivayet etmiştir. Bunu Ahmed (II, 52; VI, 251), Dârimî (I, 287), Buhârî (ezân 51, I, 168), Müslim (salât no. 90, s. 311), Nesâî (II, 83, 101), İbnu'l-Cârûd (s. 17) 166), İbn Huzeyme (no. 257, 1621), Tahâvî (I, 405) ve Beyhakî (I, 123; III, 80) tahrîc ettiler.

667 Bu rivayetin asl-ı senedi: ez-Zührî an Ömer b. Abdilazîz an Abdillah b. İbrâhîm b. Kârız an Ebî Hureyre. Kimileri İbn Kârız'ı, İbrâhîm b. Abdillah b. Kârız olarak zikretmiştir. Bu hadisi bu tarîkten Tayâlisi (*Müsned* no. 2376), Ahmed (II, 265, 271, 427, 469, 478), Müslim (hayz 90/1, s. 272-3), Nesâî (tahâret 122, I, 105) ve Tahâvî (I, 63) tahrîc ettiler. İbn Huzeyme (no. 42), Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc etmiştir.

668 Bu rivayeti Ahmed (II, 529) ve Nesâî (tahâret 122, I, 106), Yahyâ b. ebî Kesîr ani'l-Evza'î ani'l-Muttalib b. Abdillah b. Hantab an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kişilerdir. Beyhâkî'nin Sünen'inde (I, 153) Ebû Usâme ani'l-Velîd b. Kesîr an Muh. b. Amr b. Atâ' an İbn Abbâs asl-ı senedi ile bir şahidi vardır.

669 Bu hadisin asl-ı senedi: Süfyân b. Uyeyne an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre. Bu tarîkten hadisi Tirmizî (no. 79) ve İbn Mâce (no. 385) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hiçbir hüküm beyân etmemiştir. Zâhir odur ki sahîh gözükmektedir. Ahmed'in *Müsned*'inde (I, 236) İbn Cüreyc an Muh. b. Yûsuf an Süleymân b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile bir mütâbiî vardır ki, onun isnâdı da sahîhtir.

670 Bu rivayeti Ahmed (II, 458) ve Ebû Dâvud (no. 194), Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Selman el-Eğarr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

671 Nesâî (tahâret 122, I, 106), Şu'be an Amr b. Dînâr an Yahyâ b. Ca'de an Abdillah b. Amr el-Kârî an Ebî Eyyûb ve an Ebî Talha asl-ı senedi ile ayrı ayrı tahrîc etmiştir. Hatta aynı isnâdla hadisi bir keresinde de Ebû Hureyre'den sevketmiştir. Ricâli Sahîh ricâlidir.

672 Bu hadisin asl-ı senedi: Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an İbn Abbâs. Hadisi bu tarîkten Mâlik (tahâret 19, s. 25), Buhârî (vudû' 50, I, 59), Müslim (hayz 91, s. 273), Ebû Dâvud (no. 187) ve İbn Huzeyme (no. 41) tahrîc ettiler.

673 Bu hadisi Müslim (tahâret no. 91/2, s. 273) ve İbn Huzeyme (no. 39) Alî b. Abdillah b. el-Abbâs an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

674 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 189) ve İbn Mâce (no. 488), Ebû-l-Ahvas an Simâk an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Râvileri Sahîh ricâlindendir.

675 Asl-ı senedi: ez-Zührî an Ca'fer b. Amr b. Umeyye an ebîhî. Tahrîc edenler: Dârimî (I, 185), Buhârî (vudû 50, I, 59; ezân 43, I, 164; cihâd 92, III, 232), Müslim (hayz 92, s. 273), Tirmizî (no. 1836) ve İbn Mâce (no. 490).

676 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 192), Nesâî (tahâret 123, I, 108) ve İbn Huzeyme (no. 43), Şuayb b. e. Hamza an İbni'l-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nevevî, Şerhu Müslim'de (tahâret 20, s. 26), Buhârî (vudû' 51, I, 59; vudû' 54/5, I, 60) Nesâî (tahâret 124, I, 108-9) ve İbn Mâce (no. 492), Yahyâ b. Saîd an Buşeyr b. Yesâr mevlâ Benî Hârise an Süveyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

677 Buharî ; Müslim; İmam Mâlik, *Muvatta'*

678 Bezzâr (no. 291), bunu el-Hasan b. Yahyâ el-Huşenî an Halife b. Utbe an Ubâde b. Nuseyy an Abdirrahman b. Ganm el-Eş'arî an Muâz tarîkiyle tahrîc etmiştir. Heysemî'nin ifadesi ile Hasan zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 349).

679 İsnâdını oluşturan râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 254).

680 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 197), Osmân b. ebî Şeybe an Zeyd b. el-Hubâb an Mutî' b. Râşid an Tevbetu'l-Anberî an Enes isnâdı ile tahrîc etmiştir. İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*'de hasen hükmü vermiştir.

681 Bezzâr (no. 287), bu hadisi Eyyûb b. Seyyâr an Muh. b. el-Münkedir an Câbir tarîkiyle tahrîc etmiştir. Bezzâr, daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadiste Eyyûb teferrüd etmiştir. Ulemânın çoğunluğu, mütâbeatı olmayan rivayetleri sebebiyle onun hadisini terketmişlerdir."

682 Bu hadisi Tayâlisi (*Müsned* no. 766), Ahmed (V, 88, 92, 96, 98, 100, 102, 105, 106, 108), Müslim (hayz 97, s. 275), İbn Mâce (no. 495), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 1859), İbn Huzeyme (no. 31), Tahâvî (I, 70, 384) ve Beyhakî (I, 158, 448), Ca'fer b. Ebî Sevr an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

683 Bu hadisi İbn Mâce (no. 497), Bakiyye b. el-Velîd an Hâlid b. Yezîd b. Ömer b. Hubeyre an Atâ b. es-Sâib an Muhârib b. Disâr an İbn Amr asl-ı senediyle tahrîc etti. Sindî, Zevâid'inde şu bilgiyi vermektedir: Bakiyye, müdellis bir râvi olup "an" lafzıyla yaptığı rivayetlerinde redliste bulunduğu olmuştur. Hâlid'in durumu hakkında bir malumat edinilmediğinden hâli mechûldür."

684 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 204), İbn Huzeyme (no. 37) ve el-Hâkîm (I, 139), el-A'meş an Şakîk b. Seleme an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı sahîhtir.

685 Ebû Dâvud (no. 638) bu hadisi Ebân an Yahyâ an Ebî Ca'fer an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Ca'fer, Medine'li olup ismi bilinmemektedir.

686 Râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 243).

687 Bezzâr (*Keşf* no. 279), bu hadisi Muh. b. Ubeyd an Sâlih b. Hayyân an Abdillah b. Büreyde an ebîhî tarîkiyle tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Sâlih, metrûk bir râvîdir. Metinde geçen "abdest" elini yıkamak anlamına gelmektedir.

688 Râvilerinden birisi olan Ömer b. Riyâh, hakkında ittifakla zayıf hükmü verilmiş bir râvîdir (*Mecma'* I, 246).

689 Râvîlerinden Câbir el-Cu'fî'yi Şu'be ve Sevrî tevsîk etmişlerdir; buna karşılık çoğunluk onu zayıf kabul etmiştir (*Mecma'*, I, 246).

690 İsnâdında yer alan Muh. b. Mesleme, çoğunluğun indinde zayıf olmakla birlikte Dârekutnî onun hakkında: "Bir beisi yoktur" demiştir (*Mecma'* I, 246).

691 Mâlik, bunu belâğan zikretmiştir (*Muvatta'*, tahâret no. 47, s. 38).

692 Râvîleri güvenilir kimselerdir; ancak hadisin bir illeti vardır ki, o da Ebû Mûsâ'dan bunu rivayet edenin onu işitmemiş olmasıdır. Yani intikâ' sözkonusudur.

693 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*.

694 Râvîleri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* II, 82)

695 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1114), Haccâc an İbn Cüreyc an Hişâm an ebîhî an Âişe tarîkiyle tahrîc etmiştir. İbn Mâce (no. 1222), İbn Hibbân (no. 2235) ve Dârekutnî (I, 157) ise bunu Ömer b. Şebbe an Ömer b. Alî el-Mukaddemî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mâce'nin *Zevâid*'inde bu hadisin isnâdı hakkında: "Sahîhtir, râvîleri güvenilir kimselerdir" denilmiştir. İbn Mâce, bu hadisi daha sonra İbn Vehb an Ömer b. Kays an Hişâm tarîkiyle de tahrîc etmiştir. Ancak bu ikinci isnâd Ömer b. Kays sebebiyle zayıftır.

696 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 617), Tirmizî (no. 408), Tahâvî (I, 274), Dârekutnî (I, 379) ve Beyhakî (II, 176; 130), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am an Abdirrahman b. Râfi' ve Bekr b. Sevâde an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Ziyâd sebebiyle isnâdı zayıftır. Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisin isnâdı güçlü değildir, isnâdı ızdırâba uğramıştır."

697 Bu metnin asl-ı senedi: Mesrûk ani'l-Muğîre b. Şu'be. Bu tarîkten tahrîc edenler: Ahmed (IV), 250), Müslim (tahâret 77-8, s. 229) ve Nesâî (tahâret 92/6, I, 82).

698 Bu rivayeti Ahmed (IV, 245, 255), Dârimî (I, 181), Buhârî (vudû' 49), s. 59), Müslim (tahâret 79-80, s. 230), Ebû Dâvud (no. 151), İbn Huzeyme (no 190-1), Tahâvî (I, 83), Darekutnî (I, 194, 197) ve Beyhakî (I, 281), eş-Şa'bî an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahric ettiler.

699 Bu lafız Ahmed'in *Müsned*'inde (IV, 245) yer almıştır.

700 Bu rivayeti Müslim (tahâret 81/2, s. 230-1), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

701 Bu rivayeti Müslim (tahâret no. 83, s. 231), Ebû Dâvud (no. 150), Tirmizî (no. 100) ve Beyhakî (I, 292), el-Hasanu'l-Basrî an İbni'l-Muğire an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

702 Bu rivayet, Ebû Dâvud'a (no. 151) ait olup eş-Şa'bî an Urve an ebîhî tarîkiyle gelmiştir.

703 Bu rivayeti Ahmed (IV, 246, 253) Ebû Dâvud (no. 156) ve Beyhakî (I, 271-2), Abdurrahman b. ebî Nu'am kanalıyla Muğîre'den tahrîc ettiler.

704 Aynı kaynaklar.

705 Bu rivayeti Mâlik (tahâret 41, s. 35-6), Ahmed (IV, 247, 249, 251), Ebû Dâvud (no. 149), İbn Huzeyme (no. 203) ve Beyhakî (I, 274), ez-Zührî an Abbâd b. Ziyâd an Urve b. el-Muğîre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Ebû Dâvud (no. 152), aynı mânâda olmak üzere Zürâre b. Evfa ani'l-Muğîre tarîkiyle tahrîc etmiştir. Muğîre'den "mestlere mesh" hadisini daha pek çokları rivayet etmiştir. Bunların metinleri arasında uzunluk yönünden farklılıklar mevcuttur: Ahmed (IV, 254), Buhârî (vudû' 48/2, I, 58), Müslim (tahâret 75, s. 228-9), Nesâî (tahâret 92/7, I, 82), İbn Mâce (no. 545) ve Beyhakî (I, 270), Nâfi' b. Cübeyr an Urve an ebîhî tarîki ile; Ahmed (IV, 247), Ebu'd-Duhâ ani'l-Muğîre; Müslim (tahâret 76, s. 229), el-Esved b. Hilâl ani'l-Muğîre; Beyhakî (I, 290), Ebû Bürde ani'l-Muğîre; Ahmed (IV, 254), Ebu's-Sâib ani'l-Muğîre; Ahmed (IV, 248) ve Nesâî (tahâret 97, I, 83), Hamza b. el-Muğîre an ebîhî; Ahmed (IV, 195) ve Beyhakî (I, 291), Urve b. ez-Zübeyr ani'l-Muğîre; Ve yine Ahmed, Amr b. Vehb es-Sekafî (IV, 249-50), Kabîsa b. Berme (IV, 248) ve Ebû Seleme (IV, 248) ani'l-Muğîre tarîkleri ile tahrîc ettiler.

706 Bu hadisi Müslim (tahâret 84, s. 231), Tirmizî (no. 101), Nesâî (tahâret 86, I, 75), İbn Mâce (no. 561), İbn Huzeyme (no. 183) ve Beyhakî (I, 271), el-A'meş ani'l-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Ka'b b. Ucre an Bilâl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

707 Ebû Dâvud (no. 153), bu rivayeti Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs b. Ömer b. Sa'd an Ebî Abdillah an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Bilâl tarîkiyle tahrîc etmiştir.

708 Bu hadisi Tirmizî (no. 102), Kuteybe an Bişr b. el-Mufaddal an Abdirrahman b. İshâk el-Kuraşî

an Ebî Ubeyde b. Muh. b. Ammâr b. Yâsir an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir. Bunun isnâdı sahîhtir. Mâlik, (tahâret no. 38, s. 35) bu mevkûf rivayeti belağan irâd etmiştir.

709 Lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi şöyledir: el-A'meş an İbrâhîm an Hemmâm b. el-Hâris an Cerîr. Hadisi bu tarîkten Ahmed (IV, 358, 361, 364, 365), Buhârî (salât 25, I, 102), Müslim (tahâret 72, s. 228), Tirmizî (no. 93), Nesâî (tahâret 96/1, I, 81), İbn Mâce (no. 543), İbn Huzeyme (no. 186, 188), Dârekutnî (I, 193) ve Beyhakî (I, 270, 273) tahrîc ettiler.

710 Bu rivayet Bukeyr b. Âmir el-Becelî an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Cerîr asl-ı senedi ile Ebû Dâvud (no. 154), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 2401), İbn Huzeyme (no. 187), el-Hâkîm (I, 169) ve Beyhakî (I, 270) tarafından tahrîc olunmuştur. Ayrıca bu hadisi Tirmizî (no. 94), *Müşkilu'l-âsar*'da (III, 193) Tahâvî, Dârekutnî (I, 194) ve Beyhakî (I, 273), Bakiyye an İbrâhîm b. Edhem an Mukâtil b. Hayyân an Şehr b. Havşeb an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

711 Asl-ı senedi: es-Sevrî an Ebî Kays el-Evdî an Hüzeyl b. Şurahbîl ani'l-Muğîre. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 159), Ahmed (IV, 252), Tirmizî (no. 99), İbn Mâce (no. 559), İbn Huzeyme (no. 198), İbn Hibbân (no. 176) ve Beyhakî (I, 283) tahrîc ettiler. İsnâdı sahîhtir.

712 Ebû Dâvud (no. 160) ve Beyhakî (I, 286), bu hadisi Hüşeym an Ya'lâ b. Atâ an ebîhî an Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

713 Bu hadisi Ahmed (IV, 251), Ebû Dâvud (no. 165), Tirmizî (no. 97), İbn Mâce (no. 550), Dârekutnî (I, 195) ve Beyhakî (I, 290), el-Velîd b. Müslim an Sevr b. Yezîd an Recâ b. Hayve an Kâtibi'l-Muğîre ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, şu malumatı vermektedir: "Bu hadis ma'lûl=illetlidir. Sevr'den bunu Velîd'den başkası rivayet etmemiştir. Ebû Zür'a ve Buhârî'ye bu hadisten sordum: "Sahîh değildir" dediler. Zira İbnü'l-Mübârek bunu an Sevr an Recâ an Kâtibi'l-Muğîre kanalıyla mürsel olarak rivayet ettiler. İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm*'da isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir. Şevkânî ise *Neyl*'de (I, 204), Esrem'den naklen Ahmed'in bu hadisi zayıf addettiğini bildirmiştir. Netice olarak Velîd, bu hadisin rivayetinde İbnü'l-Mübârek'e muhâlefet ederek ref'etmiştir.

714 Aynı kaynaklar.

715 Bu hadisi Dârimî (I, 181), Ebû Dâvud (no. 162), Dârekutnî (I, 199) ve Beyhakî (I, 292), el-A'meş an Ebî İshâk an Abdihayr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm*'da "isnâdı hasen" ve *Telhîs*'te "isnâdı sahih" demiştir.

716 Asl-ı senedi: el-Hakem ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Şurayh an Hânî an Alî. Bu hadisi tahrîc edenler: Müslim (tahâret 85, s. 232), Dârimî (I, 181), Nesâî (tahâret 99/2, I, 84), İbn Mâce (no. 552), İbn Huzeyme (no. 194-5), Tahâvî (I, 81) ve Beyhakî (I, 273, 275)

717 Bu hadisi Tirmizî (no. 96), Nesâî (tahâret 98, I, 83-4), İbn Huzeyme (no. 193, 196), Tahâvî (I, 82), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 179-80, 186), Dârekutnî (I, 197) ve Beyhakî (I, 276, 282, 289), Âsım b. ebî'n-Necûd an Zir an Safvân b. Assâl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.

718 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 158) Yahyâ b. Eyyûb an Abdirrahman b. Rezîn an Muh. b. Yezîd b. ebî Ziyâd an Eyyûb b. Katan an Ubeyy b. İmâre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

719 Bu lafızla birlikte hadisi Ebû Dâvud (no. 158/a), İbn Mâce (no. 557), Tahâvî (I, 79), Dârekutnî (I, 198) ve Beyhakî (I, 278-9), Yahyâ b. Eyyûb an Abdirrahman b. Rezîn an Muh. b. Yezîd an Eyyûb b. Katan an Ubâde b. Nüseyy an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud: "İsnâdında ihtilâf edilmiştir. Güçlü değildir." Nevevî: "İsnâdı ehl-i hadisin ittifakı ile zayıftır."; Ahmed ve Dârekutnî: "Râvileri tanınmamaktadır" demekte ve bununla Abdurrahman, Muh. b. Yezîd ve Eyyûb'u kasdetmektedirler.

720 İsnâdında yer alan Ömer b. Rudayh, Ebû Hâtim'e göre zayıf, İbn Maîn'e göre "sâlihu'l-hadis"tir (*Mecma'* I, 259).

721 Râvilerinden Hafs. b. Ömer el-Adenî, zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 264).

Muhakkikin bu bölüme ilâve ettiği hadisler: Müslim (tahâret 73, 74, s. 228), İbn Mâce (no. 544) ve Beyhakî (I, 270, 274), el-A'meş an Şakîk an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Peygamber (sav) ile birlikte idim. Bir kavmin çöplüğüne vararak ayakta işedi. Ben bir tarafa çekildim. Bunun üzerine bana: "Yaklaş" buyurdular. Ben de yaklaştım ve ökçelerinin yanında durdum. Daha sonra abdest aldı ve mestlerinin üzerine meshetti.

Müslim (tahâret 86, s. 232) ve Beyhakî (I, 271), es-Sevrî an Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Peygamber (sav), Fetih günü bütün namazları bir abdestle kılmış ve mestlerinin üzerine mesheylemiş. Ömer kendisine: "Vallahi sen bugün şimdiye kadar yapmadığın bir şeyi yaptın" demiş. Bunun üzerine Resûlullah (sav): "Bunu ben kasden yaptım, ey Ömer!" buyurdu.

Buhârî (vudû' 48, I, 58), Nesâî (tahâret 92/4-5, I, 82), İbn Mâce (no. 546), İbn Huzeyme (no. 182, 184) ve Beyhakî (I, 269), Ebu'n-Nadr an

Ebî Seleme an İbn Ömer an Sa'd b. ebî Vakkâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler:

Sa'd, Resûlullah (sav) 'in mestler üzerine meshettiğini söyledi. Abdullah b. Ömer de bunu babası Ömer'e sordu. Ömer: "Evet (meshetti). Sa'd, Peygamber'den rivayetle sana bir şey söylediği zaman sen artık o meseleyi başkasına sorma" dedi.

Buhârî (vudû' 48/3-4, I, 58-9), Nesâî (tahâret 96/2, I, 81) İbn Mâce (no. 562) ve Beyhakî (I, 270), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Ca'fer b. Amr b. Umeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Amr, Peygamber (sav)'i mestleri üzerine meshederken gördüğünü haber vermiştir." Ebû Dâvud (no. 157), Tirmizî (no. 95), İbn Mâce (no. 553-4), Tahâvî (I, 81), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 181-3) ve Beyhakî (I, 276-8), İbrâhîm et-Teymî an Amr b. Meymûn an Ebî Abdillah el-Cedelî an Huzeyme b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Allah Resûlü (sav)'e mestlerin üzerine meshetmek hakkında soruldu. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Sefer'î olan kimse için üç gün ve mukîm olan için bir gün." Tirmizî'ye göre bu hadis sahîhtir.

722 Bu rivayeti Mâlik (tahâret 89, s. 53), Abdürrezzâk (no. 880), Ahmed (VI, 179), Buhârî (teyemmüm 1, I, 86; fadâilu'l-ashâb 5, IV, 195; Tefsîr sûreti Mâide 3, V, 186; nikâh 125, VI, 162; hudûd 39, VIII, 31), Müslim (hayz 198, s. 279), Nesâî (tahâret 194, I, 163), İbn Huzeyme (no. 262) ve Beyhakî (I, 204, 223), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile rivayet ettiler.

723 Bu rivayeti Buhârî (tefsîr sûreti Mâide 3, V, 186; hudûd 39/2, VIII, 31) ve Beyhakî (I, 223, 233) İbn Vehb an Amr b. el-Hariîs an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

724 Bu rivayeti Buhârî (teyemmüm 2, I, 86), Müslim (hayz 109, s. 279), Ebû Dâvud (no. 317), İbn Mâce (no. 568), Nesâî (tahâret 204, I, 172), İbn Huzeyme (no. 261) ve Beyhakî (no. 214) Hişâm b.Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

725 Bu hadis muhtelif kanallar vasıtasıyla Ammâr'dan tahrîc edilmiştir: Tirmizî (no. 144 "hasen sahîh"), Dârimî (I, 190), Ebû Dâvud (no. 327) ve Beyhakî (I, 210) çok kısa bir metinle Katâde an Azre an Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr tarîkiyle; Ebû Dâvud (no. 322-3), Nesâî (tahâret 198, s. 169) ve Tahâvî (I, 113), Hz. Ömer'in yer aldığı bir kıssa ile birlikte Seleme b. Kuheyl an Ebî Mâlik an Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr tarîkiyle; Nesâî (tahâret 195/3, I, 166), Nâciye b. Hafîf an Ammâr tarîkiyle; Ebû Dâvud (no. 328) ve Beyhakî (I, 210), eş-Şa'bî an Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr tarîkiyle;

İbn Mâce (no. 565), Muh. b. Abdirrahman b. ebî Leylâ ani'l-Hakem ve Seleme b. Kuheyl an Abdillah b. e. Evfâ kanalıyla; Ebû Dâvud (no. 324-6), Nesâî (tahâret 199-200, I, 169, 170), İbn Mâce (no. 569), Tahâvî (I, 112) ve Beyhakî (I, 209), Şu'be ani'l-Hakem an Zer an Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr; Nesâî (tahâret 195/2, I, 165) ve Beyhakî (I, 209), Seleme b. Kuheyl an Zer kanalıyla; Nesâî (tahâret 197, I, 168), Tahâvî (I, 110), İbn Hibbân (Mevârid no. 199) ve Beyhakî (I, 208), Mâlik ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe (an ebîhî) an Ammâr tarîkiyle; Tahâvî (I, 111), Amr b. Dînâr ani'z-Zührî; İbn Mâce (no. 566) Yûnus ani'z-Zührî; Nesâî (tahâret 196, I, 167), Tahâvî (I, 110) ve Beyhakî (I, 208), Sâlih ani'z-Zührî; Tahâvî (I, 111) ve Beyhakî (I, 208), İbn Ebî Zi'b ani'z-Zührî tarîkiyle tahrîc ettiler. Şevkânî, *en-Neyl*'de (I, 288), İbn Hacer'in *Feth*'inden naklen teyemmümün şekli husûsunda Ebu'l-Cüheym ve Ammâr hadisinden başka sahîh hadisin vârid olmadığını bildirmiştir.

726 Aynı kaynaklar.

727 Aynı kaynaklar.

728 Bu hadisin asl-ı senedi: el-A'meş an Şakîk b. Seleme Ebî Vâil an Ebî Mûsâ. Lafız Müslim'indir (no. 110, s. 280). Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (teyemmüm 7-8, I, 90), Müslim (hayz 110-1, s. 280), Ebû Dâvud (no. 321), Nesâî (tahâret 201, s. 170), İbn Huzeyme (no. 270), Dârekutnî (I, 179-80) ve Beyhakî (I, 211, 226).

729 Aynı kaynaklar.

730 Aynı kaynaklar.

731 Aynı kaynaklar.

732 Bu metin Şu'be ani'l-Hakem an Zer an Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr asl-ı senedi ile vârid olmuştur. Lafız Müslim'e (no. 112, s. 280) aittir. Hadisi bu tarîkten Buhârî (teyemmüm 4-5, I, 87-8), Ebû Dâvud (no. 324-6), Nesâî (tahâret 199, 200, I, 169, 170), İbn Mâce (no. 569), İbn Huzeyme (no. 267, 268), Tahâvî (I, 112), Dârekutnî (I, 183) ve Beyhakî (I, 209, 214).

733 Bu lafzın ait olduğu hadis metni es-Sevrî an Seleme b. Kuheyl an Ebî Mâlik an Abdirrahman b. Ebzâ an Ammâr asl-ı senedi ile rivayet edilmiştir. Bu tarîkten tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 322-3), Tahâvî (I, 113), Nesâî (tahâret 198, I, 168) ve Dârekutnî (I, 183).

734 Bu lafzın metni Seleme b. Kuheyl an İbn Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ammâr tarîkiyle vârid olmuştur. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 323-5), İbn Huzeyme (no. 269) ve Dârekutnî (I, 183).

735 Ebû Dâvud'da (no. 325) yer almıştır.

736 Nesâî'nin *Sünen*'inde (tahâret 200, I, 170) yer almıştır. Bu hadisin diğer tarîklerine daha önce (724-726) işaret edilmiştir.

737 Bezzâr, bunu Haremî b. İmâre ani'l-Harîş b. el-Hirrît an İbn Ebî Muleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir (*Keşf* no. 313).

Heysemî diyor ki: "el-Harîş'i Ebû Hatîm, Ebû Zür'a ve Buhârî zayıf addetmişlerdir" (*Mecma'* I, 263).

738 Bu hadisi Dârimî (I, 189-90), Buhârî (teyemmüm 6, I, 88; 9, I, 91), Müslim (mesâcid 312, s. 475), Nesâî (tahâret 202, I, 171), İbn Huzeyme (no. 272) ve Beyhakî (I, 216, 219), Ebû Recâ el-Utâridî an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

739 Bu hadisi Adürrezzâk (no. 913), Ahmed (V, 155, 180), Ebû Dâvud (no. 332), Tirmizî (no. 124), Nesâî (tahâret 203, I, 171), İbn Huzeyme (no. 2292), İbn Hibbân (Mevârid no. 196-8), Dârekutnî (I, 180-7), el-Hâkim (I, 176) ve Beyhakî (I, 7, 8, 220, 212, 212), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kılâbe an Amr b. Bucdân an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdına Tirmizî, hasen hükmü vermiştir. Nevevî "sahîh hadistir", İbn Hacer ise Mulhtasar'da "isnâdı kavîdir" demiştir (*Neyl* I, 281)

740 Bu lafzın ait olduğu metni Tayâlisi (*Müsned* no. 484), Abdurrezzâk (no. 912), Ahmed (V, 146-7), Ebû Dâvud (no. 333), Dârekutnî (I, 187) ve Beyhakî (I, 179, 217), Eyyûb an Ebî Kılabe an raculin mîn benî Âmir an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Kimi rivayetlerinin metni oldukça uzundur.

741 Bu hadisi Tirmizî (no. 145), Yahyâ b. Mûsâ an Saîd b. Süleymân an Huşeym an Muh. b. Hâlid el-Kuraşî an Dâvud b. Husayn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü vermiştir.

742 İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* I, 263).

743 Bu hadisi Nesâî (tahâret 204/2, I, 172), Muh. b. Abdila'lâ an Şu'be an Muhârik an Târık senedi ile tahrîc etmiştir.

744 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 337), İbn Mâce (no. 572), Dârekutnî (I, 190-1) ve Beyhakî (I, 226-7); el-Evzaî an Atâ b. ebî Rebâh an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud rivayetinde Evzâî, bunu Atâ'dan belâğan rivayet etmiştir. Aynı hadisi İbn Huzeyme (no. 273) ve İbn Hibbân (*Mevârid* no. 201), el-Velîd b. Ubeydillah b. ebî Rebâh an Atâ kanalıyla rivayet etmiştir. el-Velîd zayıf bir râvîdir. Ancak görüldüğü gibi ona el-Evzaî mütâbeat etmiştir. O halde hadis hasendir.

745 Rezîn

746 İbn Mâce

747 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 334-5), İbn Hibbân (*Mevârid* 202), Dârekutnî (I, 178-9) ve Beyhakî (I, 225), Yezîd b. ebî Habîb an İmrân b. ebî Enes an Abdirrahman b. Cübeyr (an Ebî Kays Mevlâ Amr b. el-As) an Amr b. el-As asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

748 Aynı kaynaklar.

749 Aynı kaynaklar.

750 Bu hadisi Dârimî (I, 190), Ebû Dâvud (no. 338), Nesâî (gusl 27, I, 213), Dârekutnî (I, 188), el-Hâkim (I, 178) ve Beyhakî (I, 231), Leys b. Sa'd an Bekr b. Sevâde an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

751 Bu hadisi Mâlik (tahâret 90, s. 56), muallak olarak Buhârî (teyemmüm 3/1, I, 87), Dârekutnî (I, 186) ve Beyhakî (I, 224, 207), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

752 Bu hadisi Ahmed (*Müsned* I, 288, 303), İbn Lehî'a an Abdillah b. Hübeyre (ani'l-A'rec) an Hanaş an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdında yer alan İbn Lehî'a zayıf bir râvîdir.

753 Râvîlerinden Bakiyye, müdellis bir râvîdir (*Mecma'* I, 264).

754 Râvîlerinden el-Hasan b. Umâre'yi Şu'be, Süfyân ve Ahmed zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* I, 264). Asl-ı senedi şöyledir: el-Hasan b. Umâre ani'l-Hakem an Mücâhid an İbn Abbâs. Bu hadisi Dârekutnî (I, 185) ve Beyhakî (I, 221-2) de tahrîc ettiler.

755 Bu hadisi Buhârî (teyemmüm 3, I, 87), Müslim (hayz 114, s. 281), Ebû Dâvud (no. 329), Nesâî (tahâret 195, I 165), İbn Huzeyme (no. 274), Dârekutnî (I, 176) ve Beyhakî (I, 205) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi şöyledir: Leys b. Sa'd an Ca'fer b. Rebî'a an Abdirrahman b. Hürmüz an Umeyr mevlâ İbn Abbâs an Ebi'l-Cüheym.

756 Bu hadisi Ahmed (III, 7, 36, 47), Müslim (hayz 80, s. 169), Ebû Ya'lâ (no. 1236) ve İbn Huzeyme (no. 233), Şerîk b. ebî Nemir an Abdirrahman b. ebî Saîd el-Hudrî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

757 Bu hadisi Allah'ın Resûlü (sav), Ensâr'dan birisinin yanına uğrayıp da kendisini çağırdığında o zât başından su damlayarak çıktığında: "Galiba sana acele ettirdik" buyurması üzerine zâtın: "Evet, ya Resûlallah!" cevâbına mukâbele olarak irâd buyurmuştur. Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be ani'l-Hakem an Ebî Sâlih an Ebî Saîd. Hadisi bu tarîkten Buhârî (vudû' 34, I, 52), Müslim (hayz 83, s. 269), İbn Mâce (no. 606), Tahâvî (I, 54), İbn Hibbân (no. 1168) ve Beyhakî (I, 165) tahrîc ettiler.

758 Bu kısa metinli hadisi Ahmed (II, 29), Müslim (hayz 80, s. 269), Ebû Dâvud (no. 217), Tahâvî (I, 54), İbn Hibbân (no. 1165) ve Beyhakî (I, 167) tahrîc etmiştir.

759 Bu hadisi Dârimî (I, 194), Ebû Dâvud (no. 214-5), Tirmizî (no. 110-111), İbn Huzeyme (no. 225), Tahâvî (I, 54, 57), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 228-9) ve Dârekutnî (I, 126), Sehl b. Sa'd an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı Tirmizî ve Dârekutnî'ye göre sahihtir.

760 Aynı kaynaklar.

761 Bu hadisi Tirmizî (no. 112), Şerîk an Ebi'l-Cahhâf an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ebu'l-Cahhâf, Sevrî'ye göre güvenilir bir râvîdir.

762 Bu rivayeti Müslim (hayz 88, s. 272) ve İbn Huzeyme (no. 227), Humeyd b. Hilâl an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

763 Bu hadisi Ahmed (VI, 68, 74, 110), Müslim (hayz no. 89, s. 272), Tahâvî (I, 55), Dârekutnî (I, 112) ve Beyhakî (I, 164), Ebu'z-Zübeyr an Câbir b. Abdillah an Ümmî Külsûm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

764 Bu rivayet mevkûftur, yani Âişe'nin sözü olarak gelmiştir. Mâlik (tahâret 73, s. 46) an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

765 Bu hadisi Tirmizî (no. 108), İbn Mâce (no. 608), Tahâvî (I, 55) ve Dârekutnî (I, 111) el-Evzaî an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî "hasen sahîh" hükmünü vermiş ve daha sonra es-Sevrî an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe tarîkiyle bu hadisi (no. 109) rivayet etmiştir.

766 Bu hadisi Dârimî (I, 194), Buhârî (gusl 28, I, 76), Müslim (hayz 87, s. 271), Ebû Dâvud (no. 216), İbn Mâce (no. 610), Tahâvî (I, 56) ve Dârekutnî (I, 113), el-Hasan an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

767 Bu hadisi Ahmed (II, 178) ve İbn Mâce (no. 611), el-Haccâc b. Ertât an Amr b. Şu'ayb an ebîhî an ceddîhî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Haccâc sebebiyle isnâdı zayıftır.

768 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 974), Ahmed (VI, 256), Dârimî (I, 195), Ebû Dâvud (no. 236), Tirmizî (no. 113), İbn Mâce (no. 612), İbnü'l-Cârûd (s. 49), Dârekutnî (I, 133) ve Beyhakî (I, 167) Abdullah b. Ömer an Ubeydillah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdullah b. Ömer el-Ömerî dışındakiler Sahîh ricâlindendir. Onun hakkında ihtilâf edilmiştir. Ahmed, Yahyâ b. Mâîn ve İbn Mehdî onu sâlih addetmişler. İbnü'l-Medînî, Yahyâ el-Kattân ve Nesâî zaîf etmişlerdir.

769 Bu hadisi Mâlik (tahâret 85, s. 51), Buhârî (ilm 50/1, I, 41; gusl 22, I, 74; edeb 68, VII, 94; edeb 79/1, VII, 100; enbiyâ 1, IV, 102), Müslim (hayz 32, s. 251), Tirmizî (no. 122), Nesâî (tahâret 131/3, I, 114-5), İbn Mâce (no. 600) ve İbn Huzeyme (no. 235), Hişâm b. Urve an ebîhî an Zeyneb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

770 Aynı kaynaklar.

771 Bu lafız Buhârî'de (ilm 50/1, I, 41) yer almıştır

772 Bu lafız Buhârî'nindir (ehâdîdu'l-enbiyâ 1, VI, 102; edeb 68, VII, 94).

773 Bu rivayeti Müslim (umûmî no. 314) ve Nesâî (tahâret 131/1, 112-3), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

774 Bu rivayeti Ahmed (VI, 92), Müslim (hayz 33, s. 251) ve Beyhakî (I, 168; X, 265), Yahyâ b. Zekeriyyâ b. ebî Zâide an ebîhî an Mus'ab b. Şeybe an Musâfi' b. Abdillah an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

775 Bu rivayeti Müslim (hayz 30, s. 251), Katâde an Enes an Ümmü Süleym tarîkiyle tahrîc etmiştir.

776 Bu rivayeti Nesâî (tahâret 131/1, I, 112) ve İbn Mâce (no. 601), Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Dârimî (I, 195), ani'l-Evzâî; Müslim (hayz 29, s. 250) an İkrime b. Ammâr; her ikisi de an İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Muhakkikin bu bölüme ilaveleri: 1. Buhârî (gusl 29/2, I, 76) ve Müslim (hayz 84-5, s. 270), Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Eyyûb an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Allah'ın Resûlü (sav) 'e kadınla cinsel ilişki kurarken menisini getirmeyen erkeğin hükmünden sordum. "Kadına temas eden nesneyi yıkar, sonra abdest alarak namaz kılar" buyurdu. 2. Müslim (hayz 86, s. 270), İbn Huzeyme (no. 224) ve Tahâvî (I, 53, 54), el-Hüseyn b. Zekvân an Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Atâ b. Yesâr an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Zeyd, Osmân b. Affân'a şöyle sormuş: "Bir adam karısıyla ilişki kurar da menisini indirmezse ne buyurursun?" Osmân cevaben: "Namaza abdest alır gibi abdest alır ve kamışını yıkar" dedi ve şunu ilave etti: "Ben, bunu Allah Resûlü (sav)'den böyle işittim."

777 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 248), Tirmizî (no. 106), İbn Mâce (no. 597) ve Beyhakî (I, 174, 179), el-Hâris b. Vecîh an Mâlik b Dînâr an Muhammed b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "Sadece Hâris'in hadisinden bilinmektedir, garîbtir. Bu şeyh ise, beş para etmez"; Dârekutnî *el-İlel*'inde: "Bu hadis, Mâlik b. Dînâr ani'l-Hasan tarîkiyle mürsel olarak rivayet olunmuştur"; eş-Şâfiî: "Bu hadis sübût bulmamıştır"; Beyhakî: "Bu hadisi Buhârî ve Ebû Dâvud gibi ehl-i ilimden bazıları münker addetmişlerdir"; Ebû Hâtim (*el-ilel*,

İbn Ebî Hâtim I, 29): "Bu hadis münkerdir" demişlerdir (*Neyl* I, 269).

778 Asl-ı senedi şöyledir: Hammâd b. Seleme an Atâ b. es-Sâib an Zâdân an Alî.

Bu hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (*Müsned* no. 175), Ahmed (I, 94, 101, 133), Dârimî (I,192), Ebû Dâvud (no. 249), İbn Mâce (no. 599), Taberânî (*el-Mu'cemu's-Sağîr* II, 18), İbn Cerîr (*Tehzîbu'l-âsâr, Müsnedu Alî* no. 41-42) ve Beyhakî (I, 175, 227). İbn Cerîr isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Bu haber bizce sahihtir, ancak öncekilerin mezhebi üzerine şu illetler sebebiyle sahîh değildir: 1. Bu haber sahîh olarak Hz. Alî'den başka bir yolla rivayet olunmamıştır. 2. Zâdân'dan rivayette bulunan Atâ b. es-Sâib, âhir-i ömründe hıfzı bozulmuş, dolayısıyla bazı riyayetlerinde karışıklıklara neden olmuştur. 3. Hammâd b. Seleme'nin ömrünün sonlarına doğru hadislerini ashâbı münker bularak, bir kısmı ondan rivayeti bile bırakmışlardı. 4. Alî'den sahîh olarak vârid olan şu sözü: "Cenâbetten yıkanacağın vakit başına iki kere dökmen yeterlidir." Hafız İbn Hacer: "İsnâdı sahîhtir. Hammâd, Atâ'dan bunaklığa uğramadan önce rivayette bulunmuştur. Denildiğine göre bu rivayetin doğrusu hadisin Alî'nin sözü olarak mevkûf kalmasıdır. Abdülhakk da: "Çoğunluk mevkûf olduğuna kâil oldular" demektedir. Nevevî ise: "Zayıftır. Atâ, bunaklığı sebebiyle taz'îf olunmuş, Hammâd'ın da yanılgıları vardır" demiştir (*Neyl* I, 269).

779 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 255), Muh. b. Avf an İsmaîl b. Ayyâş an Muh. b. İsmaîl an ebîhî an Damdam b. Zür'a an Şureyh b. Ubeyd an Cübeyr b. Nufeyr an Sevbân senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadis, Şam'lı râvîlerin oluşturduğu bir isnad ile gelmektedir (*Neyl* I, 270).

780 Lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe. Bu tarîkten tahrîc edenler: Mâlik (tahâret 67, s. 447, Dârimî (I, 191), Buhârî (gusl 1, I, 67-68; gusl 9/2, I 70; gusl 15, I, 727, Müslim (hayz 35-6, s. 253-4), Ebû Dâvud (no. 242), Tirmizî (no. 104) Nesâî (gusl 16, I, 205; 19, I, 206), İbn Huzeyme (no. 242), Dârekutnî (I, 113) ve Beyhakî (I, 172, 173, 174, 175, 176)

781 Asl-ı senedi: Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled an Hanzale b. ebî Süfyân ani'l-Kâsım an Âişe. Bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (gusl 15, I, 69), Müslim (hayz no. 39), s. 255), Ebû Dâvud (no. 240), Nesâî (gusl 19/2, I, 206), İbn Huzeyme (no. 245) ve Beyhakî (I, 184).

782 Bu rivayeti Ahmed (VI, 236), Ebû Dâvud (no. 243) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali nüsh. 220 b), Saîd an Ebî Ma'şer an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

783 Bu rivayeti Ahmed (VI, 236), Ebû Dâvud (no. 244) ve Beyhakî (I, 173), Urve Ebû Abdillah el-Hemedânî ani'ş-Şa'bî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

784 Bu rivayeti Dârimî (I, 262), Ebû Dâvud (no. 244), İbn Mâce (no. 574), Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 180), Sadaka b. Saîd el-Hanefî an Cumey' b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

785 Bu hadisi Tayâlisi (*Müsned* no. 474), Ahmed (VI, 96, 115, 161, 143, 173), Nesâî (tahâret 152-154, I, 133-134), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 150a), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 205b) ve Beyhakî (I, 174), Hammâd b. Seleme an Atâ b. es-Sâib an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

786 Aynı kaynaklar.

787 Bu hadisi Beyhakî (I, 177), Hişâm ed-Destevâî an Katâde an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle tahrîc etmiştir.

788 Bu hadisin asl-ı senedi: el-A'meş an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Kureyb an İbn Abbâs an Meymûne. Hadisi tahrîc edenler: Dârimî (I, 191), Buhârî (gusl 1/2, I, 68; 5, I 69; 7, 8, I, 69, 70; 10, I, 70; 11, I, 71; 16, I, 72; 18, I, 73; 21, I, 74), Müslim (hayz 37-8, s. 254-5; hayz 73, s. 206), Ebû Dâvud (no. 245), Tirmizî (no. 103), Nesâî (gusl 7/3, I, 200; 14-15, I, 204; 22, I, 208), İbn Huzeyme (no. 241), Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 173, 174, 177, 184, 185, 197).

789 Aynı kaynaklar.

790 Aynı kaynaklar.

791 Nesâî (gusl 18, I, 205-6), bunu İmrân b. Yezîd b. Hâlid an İsmaîl b. Abdillah b. Semâ'a ani'l-Evzâî an Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Âişe ve an Amr b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

792 Asl-ı senedi: Eyyûb b. Mûsâ an Saîd b. ebî Saîd el-Makbûrî an Abdillah b. Râfi' an Ümmi Seleme. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (gusl 22, I, 74), Müslim (hayz 58, s. 259), Ebû Dâvud (no. 251), Tirmizî (no. 105), Nesâî (tahâret 150, I, 131), İbn Mâce (no. 603), İbn Huzeyme (no. 246), Dârekutnî (I, 114) ve Beyhakî (I, 178, 181).

793 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 252), Usâme b. Zeyd ani'l-Makburî an Ümmi Seleme tarîkiyle tahrîc etmiştir.

794 Bu hadisi Ahmed (VI, 43), Müslim (hayz 59, s. 260), Nesâî (gusl 12, I, 203), İbn Mâce (no. 604), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 98a; II, 25a), İbn Huzeyme (no. 247), Dârekutnî (I, 52) ve Beyhakî (I, 181, 196), Eyyûb an Ebî'z-Zübeyr an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

795 Bu hadisi Buhârî (gusl 3, I, 68; 1/2, I, 69; 4/3, I, 69), Müslim (hayz 57, s. 259), Nesâî (gusl 20/2, I, 207), İbn Mâce (no. 577), İbn Huzeyme (no

243) ve Beyhakî (I, 176, 177, 195), Ebû Câfer Muh. b. Alî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Muhakkikin bu bölüme yaptığı ilave: Tayâlisî (*Müsned*, s. 128), Abdürrezzâk (no. 995), Ahmed (IV, 81, 84, 85), Buhârî (gusl 4, I, 69), Müslim (hayz 54, s. 258), Ebû Dâvud (no. 239), Nesâî (I, 135, 207), İbn Mâce (no. 515), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1480-89) ve Beyhakî (I, 176), Ebû İshâk an Süleymân b. Surad an Cübeyr b. Mut'im asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Ashâb, Allah Resûlü (sav) 'in huzurunda gusül hakkında tartışmaya girdiler. İçlerinden birisi: "Bana gelince, ben başımı şöyle ve şöyle yıkarım" dedi. Bunun üzerine Allah'ın Resûlü (sav): "Bana gelince: ben de başıma üç avuç su dökünürüm" buyurdu.

796 Aynı kaynaklar.

797 Bu hadisi Enes'den pek çokları rivayet ettiler: Buhârî (gusl 12/2, I, 71), Müslim (hayz 28, s. 249), Tirmizî (no. 140), Nesâî (tahâret 170, I, 143), İbn Mâce (no. 577) ve İbn Huzeyme (no. 230-31), Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 218) ve Beyhakî (I, 204), Humeyd an Enes tarîkiyle; Beyhakî (I, 204), Hişâm b. Zeyd an Enes tarîkiyle; İbn Mâce (no. 589), ez-Zührî an Enes tarîkiyle; Dârimî (I, 192) ve İbn Huzeyme (no. 229), Sâbit an Enes tarîkiyle tahrîc ettiler.

798 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 219), İbn Mâce (no. 590) ve Beyhakî (I, 204), Hammâd b. Seleme an Abdirrahman b. ebî Râfi' an ammatihi Selmâ an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

799 Bu hadisi Tayâlisi (*Müsned* no. 2215), Ahmed (II, 7, 21, 28), Müslim (hayz 27, s. 249), Ebû Dâvud (no. 220), Tirmizî (no. 141), Nesâî (I, 142), İbn Mâce (no. 587), Ebû Ya'lâ (no. 1164), İbn Huzeyme (219, 221), Tahâvî (I, 128), el-Hâkim (I, 152) ve Beyhakî (VII, 192; I, 203-4), Âsım el-Ahvel an Ebi'l-Mütevekkil an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

800 Bu hadisi Tayâlisi (*Müsned* no. 1390), Ahmed (VI, 68, 119, 154, 192, 253, 258), Ebû Dâvud (no. 250), Tirmizî (no. 107), Nesâî (gusl 24, I, 209; VIII, 209), İbn Mâce (no. 579), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207 b, 220a), el-Hâkim (I, 153) ve Beyhakî (I, 179), Ebû İshâk ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

801 Bu hadisi Mâlik (tahâret 68, s. 45), Dârimî (I, 191-2), Buhârî (gusl 2, I, 68), Müslim (hayz 40-41, s. 255), Ebû Dâvud (no. 238) ve Beyhakî (I, 187, 193), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

802 Lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Ebî Seleme an Âişe. Bu tarîkten tahrîc edenler: Ahmed (VI, 71, 143), Buhârî (gusl 3, I, 68), Nesâî (I, 127) ve Beyhakî (I, 195).

803 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 98-9), iki ayrı senedle olmak üzere Hammâd b. Seleme an raculin an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahric etti. Hz. Âişe'den bu mânâda başka rivayetler de vârid olmuştur: Bu rivayetlerden: İbn Sa'd (*Tabakât* VIII, 193), Buhârî (gusl 9, I, 70), Müslim (hayz 45, s. 256), Tahâvî (I, 26) ve Beyhakî (I, 186), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (gusl 9, I, 70), Tahâvî (I, 24) ve Beyhakî (I, 187), Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (hayz 44, s. 256) ve Beyhakî (I, 195), Leys b. Sa'd an Yezîd an İrâk an Hafsa binti Abdirrahman b. ebî Bekr an Âişe asl-ı senedi ile; Beyhakî (I, 188), Atâ an Âişe tarîkiyle; Müslim (hayz 46, s. 257), Nesâî (gusl 10, I, 202), İbn Huzeyme (no. 236, 251) ve Beyhakî (I, 188), Âsım el-Ahvel an Muâze an Âişe tarîkiyle;

Beyhakî (I, 188, 193) Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe tarîkiyle tahrîc ettiler. Ayrıca Buhârî (gusl 3/3 I, 68), Müslim (hayz 48, s. 257) ve Beyhakî (I, 188), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ' an İbn Abbâs an Meymûne binti'l-Hâris asl-ı senedi ile de rivayet etmişlerdir.

804 Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki Ümmü Külsûm hakkında bilgi edinemedim, diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (*Mecma'* I, 219)

805 Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 315), Ahmed b. Mansûr b. Seyyâr an Yahyâ b. Yezîd b Abdilmelik en-Nevfelî an ebîhî an ceddîhî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahric etmiştir. Bezzâr şu bilgiyi vermektedir: "Abdülmelik, hadiste güçlü değildir. Rivayet ancak onun tarîkinden bilinmektedir." Yezîd de Buharî ve Yahyâ'ya göre zayıftır. Yahyâ hakkında ihtilâf vardır (*Mecma'* I 272)

806 Ebû Dâvud (no. 4012), Nesâî (gusl 7/1-2, I, 200) ve Beyhakî (I, 198, Abdülmelik b. ebî Süleymân an Atâ an (Safvân b.) Ya'lâ (an ebîhî) asl-ı senedi ile tahric ettiler. Ricâli, Sahîh ricâlidir. Bezzâr, bunu İbn Abbâs hadisinden daha uzun bir metinle tahric etmiştir (*Neyl* I, 275).

807 İbn Mâce (no. 615), bu hadisi Muh. b. Ubeyd b. Sa'lebe el-Himmânî an Abdilhamîd Ebû Yahyâ el-Himmânî ani'l-Hasan b. İmâre ani'l-Minhâl b. Amr an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. *Sünen*'in *Zevâid*'inde şu bilgi verilmektedir: "el-Hasan b. İmâre sebebiyle isnâdı zayıftır. Ayrıca Ebû Ubeyde, babasını işitmemiştir."

808 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 376), Nesâî (tahâret 143, I, 126) ve İbn Mâce (no. 613), Abdurrahman b. Mehdî an Yahyâ b. el-Velîd an Muhil b. Halîfe an Ebî's-Semh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Yahyâ b. el-Velîd dışındaki ricâli Sahîh ricâlidir. Yahyâ ise Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâ-

ce'nin hadisini tahrîc ettikleri bir râvîdir. Nesâî onun hakkında "Bir beisi yoktur" demektedir

809 Ahmed (VI, 341), bu hadisi Abdürrezzâk an Ma'mer an İbn Tâvus ani'l-Muttalib b. Abdillah b. Hantab an Ümmi Hânî senedi ile tahrîc etti. İsnâdının râvîleri Sahîh ricâlidir (Heysemî I, 269). Bu hadisin aslı Ebû Murre an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile Sahîhayn'da yer almış olup, Ebû Zerr yerine Hz. Fâtıma Allah Resûlü (sav) setretmiştir: Buhârî (gusl 21,I, 74), Müslim (hayz 70, 71, s. 265-6), Nesâî (gusül 11, I, 202), İbn Huzeyme (no. 237, 240), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 233) ve Beyhakî (I, 198).

810 Ahmed (II, 109), Ebû Dâvud (no. 247), Taberânî (*el-Mu'cemu's-Sağîr* I, 67), İbn Hibbân (*el-Mecrûhîn* II, 5) ve Beyhakî (I, 179, 244), Eyyûb b. Câbir an Abdillah b. Usm an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Usm, zayıf bir râvîdir, münker rivayetleri mevcuttur. Ondan rivayette bulunan Eyyûb b. Câbir'in hadisiyle de ihticâc olunmamıştır.

811 Tirmizî (no. 123), İbn Mâce (no. 580), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 220b), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 107a), Dârekutnî (I, 143), el-Hâkim (I, 154) ve Beyhakî (I, 187), Hureys b. ebî Matar ani'ş-Şa'bî an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî: "Bu hadisin isnâdında bir beis yoktur" demektedir. Ancak Hureys, zayıf bir râvîdir.

812 Ebû Dâvud (no. 256-7) ve Beyhakî (I, 182), Şerîk an Kays b. Vehb an raculin min benî Süvee b. Âmir an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

813 Ebû Dâvud (no. 254) ve Beyhakî (I, 182), Ömer b. Süveyd an Âişe binti Talha an Âişe tarîkiyle tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında Münzirî, *Tahrîcu's-Sünen*'de (I, 169) "hasen" hükmü vermiştir.

814 Lafız Nesâî'ye aittir. Asl-ı senedi: Amr b. Murre an Abdillah b. Seleme an Alî. Muhtelif lafızlarla hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Ahmed (I, 83, 84, 107, 124, 134), Ebû Dâvud (no. 229), Tirmizî (no. 146), Nesâî (tahâret 171, I, 144), İbn Mâce (no. 594), Ebû Ya'lâ (no. 287, 348, 406-8, 524, 579, 623), İbnu'l-Cârûd (s. 52), İbn Huzeyme (no. 208), Tahâvî (I, 87), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 192-3), Dârekutnî (I, 119), el-Hâkim (I, 152, 107) ve Beyhakî (I, 88).

815 Bu hadis-i mevkûfu Buhârî (hayz 7, I, 79), muallak olarak isnâdsız irâd etmiştir.

816 Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 276).

817 Bu hadisi pek çokları, Âişe'den rivayet ettiler: Buhârî (gusl 25, I, 75), Müslim (tahâret 21, s. 248), Ebû Dâvud (no. 222), İbn Mâce (no. 593), Tahâvî (I, 126), İbn Hibbân (Mevârid no. 231), Dârekutnî (I, 125-6) ve Beyhakî (I, 200, 203), Ebû Seleme an Âişe tarîkiyle; Buhârî (gusl 27, I, 75), Muh. b. Abdirrahman an Urve an Âişe tarîkiyle; Mâlik (tahâret 77, s. 48), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senediyle tahrîc ettiler.

818 Bu rivayeti Tayâlisî (Müsned no. 1384), Ahmed (VI, 126, 191, 192), Dârimî (II, 108), Müslim (hayz 22, s. 248), Ebû Dâvud (no. 224), Nesâî (I, 138), İbn Mâce (no. 591), İbn Huzeyme (no. 215), Tahâvî (I, 125) ve Beyhakî (I, 202; VII, 193), Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe tarîkiyle; Ahmed (VI, 143, 224, 235, 260, 273), Dârimî (I, I, 193), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 217b) ve Beyhakî (I, 202), Ebû İshâk an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe tarîkiyle tahrîc ettiler.

819 Lafzı Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (VI, 149), Müslim (hayz 26, s. 246), Tirmizî (no. 2924), Nesâî (gusl 5, I, 199); İbn Huzeyme (no. 259), el-Hâkim (I, 152) ve Beyhakî (I, 200), Muâviye b. Sâlih an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile. Ahmed (VI, 47, 138), Ebû Dâvud (no. 226), Nesâî (gusl 6, 199; I, 125), İbn Mâce (no. 1354), İbn Hibbân (no. 2438), el-Hâkim (I, 153) ve Beyhakî (I, 199), Ubâde b. Nüseyy an Gudayf b. el-Hâris an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

820 Bu rivayeti Tayâlisî (*Müsned* no. 1397), Abdürrezzâk (no. 1002), Ahmed (VI, 43, 105, 109, 146, 171), Ebû Dâvud (no. 228), Tirmizî (no. 118-9), Tahâvî (I, 124) ve Beyhakî (I, 201-2), Ebû İshâk ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

821 Bu hadisi bu lafızla Ahmed (VI, 118; 279), Abdürrezzâk (no. 1085), Nesâî (I, 139), İbn Mâce (no. 593), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 210a, 218a, 222b), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 231), Dârekutnî (I, 126) ve Beyhakî (I, 203), Leys ve Yûnus tarîkleriyle ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

822 Bu mevkûf hadisi Mâlik (tahâret 78, s. 48) ve Beyhakî (I 200), an Nâfi an İbn Ömer senediyle tahrîc ettiler. Sahîhtir.

823 Bu hadisi Ahmed (II, 235, 382, 471), Buhârî (gusl 23, I, 74; 24/2, I, 75), Müslim (umûmî no. 371, s. 282), Tirmizî (no. 121), Ebû Dâvud (no. 231), Nesâî (tahâret 172, I, 145), İbn Mâce (no. 534), Tahâvî (I, 13) ve Beyhakî (I, 189), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir.

824 Lafız Buhârî'nindir (gusl 17, I, 72). Bu hadisi Ahmed (II, 237, 259, 283, 338, 518), Buhârî (gusl 17, I, 72; ezân 24-25, I, 157), Müslim (mesâcid no. 157, s. 422; 158, s. 423), Ebû Dâvud (no. 235), Nesâî (II, 81), İbn Huzeyme (no. 1628-9), İbn Hibbân (no. 2234) ve Beyhakî (I,

398), ez-Zühri an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

825 Aynı kaynaklar.

826 Aynı kaynaklar.

827 Ebû Dâvud (no. 233-4), bu hadisi iki tarîkten Hammâd b. Seleme an Ziyâd el-A'lem ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

828 Mâlik, bu mevkûfu Yahyâ b. Saîd an Süleymân b. Yesâr senedi ile tahrîc etmiştir (tahâret 82, s. 49).

829 Bu mevkûf hadisi Mâlik (tahâret 81, s. 49), İsmaîl b. e. Hakîm an Süleymân senediyle tahrîc etmiştir.

830 Bu hadisi Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 702), Yahyâ b. Saîd an Abdirabbih b. ebî Nâfi' an Râita ümmi veledi Enes an Enes tarîkiyle tahrîc etmiştir. Râita'nın durumu bilinmemektedir.

831 Bu hadisi Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 10561; *el-Mu'cemu'l-Evsat* II, 210a) ve Beyhakî (I, 184), İshâk b. Mûsâ el-Ensârî an Âsım b. Abdilazîz an Muh. b. Zeyd b. Kunfuz es-Sehmî an Câbir b. Seylân an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Âsım b. Abdilazîz hakkında Nesâî ve Dârekutnî "Kavî değildir"; Buhârî "fîhî nazar" hükmünü vermişlerdir. Zehebî diyor ki: "Ondan İbnü'l-Medînî rivayette bulunmuş ve Ma'n el-Kazzâz tevsîk etmiştir" (*Mizân* no. 4054).

832 Râvilerinden Bakiyye b. el-Velîd, burada "an" lafzıyla rivayette bulunmuştur; kendisi tedlis yapmakla suçlanmaktadır (*Mecma'* I, 275)

833 Bu hadisi Ahmed (I, 83, 104, 139), Ebû Dâvud (no. 227, 4152), Nesâî (I, 141; VII, 185), Ebû Ya'lâ (no. 313, 626), Tahâvî (IV, 282), el-Hâkim (I, 171) ve Beyhakî (I, 201), Şu'be an Alî b. Müdrik an Ebî Zür'a b. Amr b. Cerîr an Abdillah b. Nüceyy an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

834 Bu hadisi Ahmed (VI, 139, 179), Tirmizî (no. 2802), Ebû Dâvud (no. 4009), İbn Mâce (no. 3749) ve Beyhakî (II, 228; VII, 308), Hammâd b. Seleme an Abdillah b. Şeddâd an Ebî Uzre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadisi ancak Hammâd hadisinden bilmekteyiz. İsnâdı güçlü değildir." Ebû Uzre'nin hâli mechûldur. Abdullah b. Şeddâd, İbnü'l-Hâd olmayıp, Vâsıt'lı bir tüccardır (*Neyl* I, 277).

835 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* s. 212), Abdürrezzâk (no. 1132), Ahmed (VI, 173, 198), Dârimî (II, 281), Ebû Dâvud (no. 4010), İbn Mâce (no. 3750), Tirmizî (no. 2803), el-Hâkim (IV, 288) ve Beyhakî (VII, 308), Mansûr an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ebi'l-Melîh an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli Sahîh ricalidir. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.

836 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4011) ve İbn Mâce (no. 3748), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an Abdirrahman b. Râfi' an İbn Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Râfi'yi Buhârî ve Ebû Hâtim zayıf addetmişlerdir (*Neyl* I, 278).

837 Bu hadisi Tirmizî (no. 2801), Ebû Ya'lâ (no. 1925), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-evsat* I, 35b) ve İbn Adî (*el-Kâmil* s. 728), el-Hasan b. Sâlih an Leys b. ebî Süleym an Tâvus an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bu hadisin Atâ an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarîkiyle bir şâhidi vardır ki bunu el-Hâkim (IV, 288) tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "Müslim'in şartınca sahîh" hükmünü vermiştir.

838 Bu hadis Ahmed'in *Müsned*'inde iki tarîkten vârid olmuştur:

Hasan an İbn Lehî'a an Zebbân ve Yahyâ b. Gaylân an Rişdîn an Zebbân an Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî an Ümmî'd-Derdâ (ki burada lafız bu tarîka aittir) ve diğeri: Hârûn an Abdillah b. Vehb an Hayve an Ebî Sahr an Yuhannes Ebî Mûsâ an Ümmi'd-Derdâ (*Müsned* VI, 361-2). İkinci isnâdın ricâli Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 277).

839 İsnâdındaki İsmaîl b. Abdirrahman el-Evdî zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 279).

840 Râvîleri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* I, 279).

841 Evzaî'den bu sözü rivayet edenler güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 279).

842 Bu hadisi Ahmed (V, 61), Ebû Dâvud (no. 355), Tirmizî (no. 605) ve Nesâî (tahâret 126, I, 109), Süfyân es-Sevrî ani'l-Eğarr b. es-Sabbâh an Halîfe b. Husayn an Kays b. Âsım asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir. Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve İbnü's-Seken de Sahîh'lerinde tahrîc etmişlerdir (*Neyl* I, 245).

843 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 356), Mahled b. Hâlid an Abdirrezzâk an İbn Cüreyc kâle uhibirtu an Useym b. Küleyb an ebîhî an ceddîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi İbn Cüreyc ile Useym arasındaki râvî mechûldür.

844 Aynı kaynaklar.

845 Râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 283).

846 Bu iki rivayeti eş-Şâfiî (*Ümm* I, 39), Ahmed (VI, 122), Humeydî (*Müsned* no. 167), Buhârî (hayz 13, 14, I, 81; i'tisâm 24, VIII, 159), Müslim (hayz no. 60, s. 260-1), Nesâî (tahâret 158, I, 135, 207), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 216b) ve Beyhakî (I, 183), Mansûr b. Abdirrahman an ümmîhî Safiyye binti Şeybe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

847 Aynı kaynaklar.

848 Bu iki rivayetin asl-ı senedi: İbrâhîm b. el-Mu-

hâcir an Safiyye an Âişe'dir. Her iki lafız da Ebû Dâvud'a aittir. Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (*Müsned* no. 1563), Abdürrezzâk (no. 1208), Ahmed (VI, 147, 188), Dârimî (I, 197), Müslim (hayz 61, s. 261-2), Ebû Dâvud (no. 314-6), 4100), İbn Mâce (no. 642), İbnu'l-Cârûd (s. 62), İbn Huzeyme (no. 248-9) ve Beyhakî (I, 180).

849 Aynı kaynaklar.

850 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 313), Muh. b. Amr er-Râzî an Seleme b. el-Fadl an Muh. b. İshâk an Süleymân b. Suhaym an Umeyye isnâdı ile tahrîc etmiştir.

851 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Tayâlisî (Müsned no. 2052), Ahmed (III, 132, 246), Müslim (hayz 16, s. 246), Dârimî (I, 245), Ebû Dâvud (no. 258, 2165), Tirmizî (no. 2977), Nesâî (I, 187), İbn Mâce (no. 644), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 167b), Tahâvî (III, 38) ve Beyhakî (I, 313), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

852 Bu hadisi Ahmed (II, 476, 403), Dârimî (I, 259), Ebû Dâvud (no. 3904), Tirmizî (no. 135), İbn Mâce (no. 639), İbnü'l-Cârûd (s. 58), Tahâvî (III, 45) ve Beyhakî (VII, 198), Hammâd b. Seleme an Ebî Temîmeti'l-Hüceymî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Begavî ve Münâvî'ye göre isnâdı zayıftır. Tirmizî'de, Buhârî'nin bu hadisin isnâdını zayıf addettiğini bildirmektedir. İbn Seyyidinnâs: "Dört illeti vardır: Güvenilir olmayan râvîden rivayette tek kalmak, râvîlerinin zayıflığı, isnâdında kopukluk ve metninin münkerliği" demektedir. Zehebî, *K. el-Kebâir*'de "İsnâdı doğru değildir" demiştir (*Feyz* VI, 24).

853 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* no. 1375), Abdürrezzâk (no. 1237), Ahmed (VI, 134, 174), Dârimî (I, 242), Müslim (hayz 1, s. 242), Ebû Dâvud (no. 268), Tirmizî (no. 132), Nesâî (I, 151, 189), İbn Mâce (no. 636), Ebû Ya'lâ (Şehit Alî 219a), İbnu'l-Cârûd (s. 57), Tahâvî (III, 36) ve Beyhakî (I, 310), Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Ahmed (VI, 143, 33, 224, 235, 260, 273), Buhârî (hayz 5, I 78), Müslim (hayz 2, s. 242), Ebû Dâvud (no. 273), İbn Mâce (no. 635), el-Hâkim (I, 172) ve Beyhakî (I, 202, 310), Ebû İshâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

854 Bu rivayeti Ahmed (VI, 123) ve Nesâî (I, 189), Sadaka b. Saîd el-Hanefî an Cumey' b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

855 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 267) ve Nesâî (tahâret 180/2, I, 151-2), ez-Zühri an Habîb mevlâ Urve an Nudbe (yahut Budeyye) mevlâti Meymûne an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

856 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 213), Hişâm b. Abdilmelik el-Yezni an Bakiyye b. el-Velîd an Sa'd b. Abdillah el-Ağtas an Abdirrahman b. Âiz b. Kurt el-Ezdî an Muâz senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud, daha sonra "Bunun isnâdı güçlü değildir" demektedir. Taberânî, bu hadisi İsmail b. Ayyâş tarîkiyle Saîd b. Abdillah'tan tahrîc etmek sûretiyle Bakiyye'ye mütâbeat etmiştir. İbn Hacer diyor ki: "Saîd'i tevsîk eden birini bilmiyorum" demiştir. Abdurrahman b. Âiz'in Muâz'dan yaptığı rivayetler mürseldir (*Neyl* I, 300-1).

857 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 272), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Eyyûb an İkrime an Ba'dî ezvâci'n-Nebî senedi ile tahrîc etmiştir. Ricâli, Sahîh ricâlindendir. Ebû Dâvud ve Münzîrî, bir söz söylemeden isnâdı hakkında sükût etmişlerdir.

858 Bu hadisi Saîd b. Beşîr an Katâde ani'l-Hasan tarîkiyle vârid olmuştur (*Feyz* V, 245).

859 Bu rivayeti Dârimî (I, 254), Ebû Dâvud (no. 266), Tirmizî (no. 136), Ahmed (I, 272) ve Beyhakî (I, 316), Şerîk an Husayf an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

860 Bu rivayeti Dârimî (I, 255), Tirmizî (no. 137), İbn Mâce (no. 650), İbnu'l-Cârûd (s. 59) ve Beyhakî (I, 317), Abdülkerîm b. Mâlik el-Cezerî an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

861 Bu hadisi Ahmed (I, 229, 230, 286), Ebû Dâvud (no. 264, 2168), Nesâî (tahâret 182, I, 153; hayz 9, I, 188), İbn Mâce (no. 640), İbnu'l-Cârûd (s. 58-59), el-Hâkîm (I, 171-2) ve Beyhakî (I, 314), Şu'be ani'l-Hakem an Abdilhamîd b. Abdirrahman an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

862 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 265, 2169), el-Hâkim (I, 172) ve Beyhakî (I, 318), Alî b. el-Hakem an Ebi'l-Hasan el-Cezerî an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

863 Bu, mu'dal bir rivayettir. Ebû Dâvud (no. 266/2) isnâdının bir bölümünü irâd etmiştir: el-Evzâî an Yezîd b. ebî Mâlik an Abdilhamîd b. Abdirrahman ani'n-Nebî (sav). Miksem'in bu rivayeti pek çoklarınca bazen merfû, bazen de mevkûf olarak tahrîc olunmuştur. Bu hadisin isnâdının tashîhi hususunda ulemâ arasında ihtilaf vâki olmuştur.

864 Bu hadisi Dârimî (I, 255), Muh. b. Yûsuf ani'l-Evza'î an Yezîd b. e. Mâlik an Abdilhâmid b. Zeyd b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etmiştir.

865 Bu hadisin asl-ı senedi: Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe.

Mâlik (tahâret no. 102, s. 60), Şâfiî (*Ümm* s. 31), Dârimî (I, 246), Buhârî (hayz 2/1, I, 77), Tirmizî (*Şemâil* no. 31), Nesâî (tahâret 173/3, I, 118, hayz 21/2, I, 193) ve Beyhakî (I, 186), Mâlik an

Hişâm b. Urve tarîkiyle; Ahmed (VI, 50), Buhârî (i'tikâf 2, II, 256) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 211b), Yahyâ b. Saîd el-Kattân an Hişâm tarîkiyle; Buhârî (hayz 2/2, I, 77), İbn Cüreyc an Hişâm tarîkleriyle tahrîc ettiler. Ayrıca hadisi bu mânâsı ile Ahmed (VI, 104, 181), Buhârî (libâs 76, VI-I, 61), Tirmizî (no. 804), Nesâî (tahâret 173/4, I, 148), İbn Huzeyme (no. 2231) ve İbn Hibbân (no. 3664), Mâlik ani'z-Zührî an Urve (ve Amre) an Âişe tarîkiyle; Ahmed (VI, 81), Tirmizî (no. 805), Buhârî (i'tikâf 3, II, 256), Müslim (hayz 7, s. 244), İbn Huzeyme (no. 2231) ve İbn Hibbân (s. 3661), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî an Urve (ve Amre) an Âişe tarîkiyle; Abdurrezzâk (no. 1247), Ahmed (VI, 231, 234), Buhârî (i'tikâf 19, II, 260) ve Nesâî (hayz 20, I, 193), Ma'mer ani'z-Zührî an Urve an Âişe tarîkiyle tahrîc ettiler.

866 Aynı kaynaklar.

867 Bu lafzın iki asl-ı senedi vardır: Bunu Abdürrezzâk (no. 1252), Ahmed (VI, 117, 135, 148, 158, 190, 204, 258), Humeydî (no. 169), Buhârî (hayz 3, I, 77), Müslim (hayz 15, s. 246), Ebû Dâvud (no. 260), Nesâî (tahâret 175, I, 147); hayz 16, I, 191), İbn Mâce (no. 634), İbnu'l-Cârûd (s. 56) ve Beyhakî (I, 312), Mansûr b. Abdirrahman an ümmihî Safiyye an Âişe asl-ı senedi ile;

Abdürrezzâk (no. 1031, 1248), Ahmed (VI, 189), Buhârî (hayz 5, I, 78; i'tikâf 4, II, 256), Müslim (hayz 10, s. 244), Dârimî (I, 247), Nesâî (tahâret 176/1, I, 147-8; hayz 21, I, 193) ve Beyhakî (I, 189; IV, 316), Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Allah'ın Resûlü (sav), mescidde itikâf hâlinde iken hayızlı Âişe'nin O'nun başını yıkamasına dair diğer rivayetler: Müslim (hayz 8, s. 244), Nesâî (tahâret 176/2, I, 148) ve Beyhakî (I, 308), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebi'l-Esved an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 32, 230), Dârimî (I, 247, 248), Taberânî (I, 197b), el-A'meş an Temîm b. Seleme an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

868 Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Sâbit b. Ubeyd ani'l-Kâsım an Âişe. Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (no. 1430), Abdürrezzâk (no. 1258), Ahmed (VI, 45, 101, 114, 173, 229), Dârimî (I, 197, 248), İbn Sa'd (I, 469), Müslim (hayz no. 11-12, s. 245-6), Ebû Dâvud (no. 261), Nesâî (tahâret 173/2, I, 146; hayz 18, I, 192), Tirmizî (no. 134), İbnü-l-Cârûd (s. 56) ve Beyhakî (I, 186, 189; II, 409).

869 Bu hadisi Ahmed (II, 428), Müslim (hayz no. 13, s. 245), Nesâî (tahâret 173/1, I, 146; hayz 18/1, I, 192) ve Beyhakî (I, 189), Yahyâ b. Saîd an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

870 Bu hadisi Nesâî (tahâret 174-5, I, 147; hayz 19, I, 192), Süfyân es-Sevrî an Menbûz an ümmihî an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc etti. Menbûz, İbn Maîn'e göre güvenilir bir râvidir. Hadisi bu lafızla Abdürrezzâk, İbn ebî Şeybe ve *el-Muhtâre*'de Diyâu'l-Makdisî tahrîc ettiler. Hadisin başka şahitleri de vardır (*Neyl* I, 249).

871 Heysemî, Abdülmelik'i tanımadığını söylemektedir (*Mecma'* I, 280).

872 Heysemî'nin ifadesiyle râvîlerinden Ömer b. el-Husayn zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 280).

873 Lafız Buhârî'ye (hayz 22, I, 83) aittir.

Bu hadisi Buhârî (hayz 4, I, 77-8; hayz 21-22, I 83), Müslim (hayz no. 5, s. 243), Nesâî (tahâret 179, I, 150-1) ve Ahmed (VI, 300), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Zeyneb binti Ümmi Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı Abdurrahman b. Ziyâd el-İfrîkî sebebiyle zayıftır. Buhârî'nin metni daha uzundur.

874 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 271), Saîd b. Abdilcebbâr an Abdilazîz ed-Derâverdî an Ebi'l-Yemân an Ümmi Zerre an Âişe isnâdı ile tahrîc etti. İbn Hazm diyor ki: "Ebu'l-Yemân, Kesîr b. el-Yemân olup, meşhûr değildir. Ümmü Zerre, hâli mechûl bir râvîdir" (*Muhallâ* II, 177).

875 Aynı kaynaklar.

876 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* no. 1514), Abdürrezzâk (no. 388, 1253), Ahmed (VI, 62, 64, 127, 210, 213), Humeydî (no. 166), Dârimî (I, 246), Müslim (hayz 14, s. 245), Ebû Dâvud (no. 259), Nesâî (I, 56, 148, 149, 178, 190, 191), İbn Mâce (no. 643), İbn Huzeyme (no. 110), İbn Hibbân (no. 4169) ve Beyhakî (I, 312, 311), el-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe asl-ı senediyle tahrîc ettiler.

877 Bu lafız Müslim'e aittir (hayz no. 69, s. 265). Bu hadisi Yezîd er-Reşk, Ebû Kilâbe, Katâde ve Âsım el-Ahval, Muâze b. Abdillah el-Adeviyye kanalıyla Âişe'den rivayet ettiler. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Abdürrezzâk (no. 1277-8), Tayâlisî (no. 1570), Ahmed (VI, 185, 120, 143, 32, 97, 94 231), Dârimî (I, 233-4), Buhârî (hayz 20, I, 83), Müslim (hayz 67-69, s. 265), Ebû Dâvud (no. 262-3), Tirmizî (no. 130), Nesâî (I, 191), İbn Mâce (no. 631), İbn Huzeyme (no. 1001) ve Beyhakî (IV, 236).

878 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 312), el-Hasan b. Yahyâ an Muh. b. Hâtim an Hibbî an Abdillah b. el-Mübârek an Yûnus b. Nâfi' an Kesîr b. Ziyâd an Musse Ümmi Büsseti'l Ezdiyye an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc ettiler.

879 Mâlik (tahâret no. 100, s. 60), belâğan irâd etmiştir.

880 Bu mevkûf hadisi Dârimî (I, 227), Yezîd b. Hâ-

rûn an Hemmâm an Matar an Atâ an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

881 Bu mevkûfu Dârimî (I, 228), Zeyd b. Yahyâ ed-Dimaşkî an Muh. b. Râşid an Süleymân b. Mûsâ an Atâ an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

882 Bu hadisi Tirmizî (no. 131), İbn Mâce (no. 596) ve Beyhakî (I, 89), İsmail b. Ayyâş an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre bu hadis İsmail'in teferrüd ettiği bir münker hadistir. Ancak Dârekutnî, bunu el-Muğîre b. Abdirrahman kanalıyla Mûsâ'dan tahrîc etmekle mütâbeat etmiştir. O halde isnâdı sahih olmaktadır.

883 Bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Urve ve Amre binti Abdirrahman an Âişe. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: eş-Şâfiî (Ümm I, 53), Ahmed (VI, 187, 82), Humeydî (no. 160), Dârimî (I, 196, 199, 200), Buhârî (hayz 26, I, 84), Müslim (hayz 63-64, s. 263), Ebû Dâvud (no. 285-290), Tirmizî (no. 129), Nesâî (I, 118, 119, 181, 183), İbn Mâce (no. 626), Tahâvî (I, 99; II, 234), el-Hâkim (I, 173) ve Beyhakî (I, 170, 331, 327, 349, 328).

884 Aynı kaynaklar.

885 Aynı kaynaklar.

886 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 779), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Ca'fer an İrâk an Urve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

887 Aynı kaynak.

888 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 293), Abdülvâris ani-l-Hüseyn an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

889 Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 286), İbn Ebî Adî an Muh. b. Amr ani'z-Zührî an Urve an Fâtıma binti Ebî Hubeyş asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

890 Ebû Dâvud (no. 286 akabinde) isnâdsız olarak irâd etmiştir. Müstahâza, âzamî süresi olan on gün geçtiği halde kanı dinmeyen kadına denir.

891 Mâlik (tahâret 106, s. 62), bu rivayeti an Hişâm b. Urve an ebîhî an Zeyneb senedi ile tahrîc etmiştir.

892 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 51-52), Ahmed (VI, 381-382, 439-440), Ebû Dâvud (no. 287), Tirmizî (no. 128), İbn Mâce (no. 627) el-Hâkim (I, 172-3) ve Beyhakî (I, 338-9), Abdullah b. Muh. b. Akîl an İbrâhîm b. Muh. b. Talha an ammihî İmrân b. Talha an ümmihî Hamne binti Cahş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin kendisi isnâdı hakkında "hasen sahîh", Buhârî'den naklen "hasen" ve Ahmed b. Hanbel'den naklen "hasen sahîh" hükümlerini vermiştir.

893 Aynı kaynaklar.

894 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 296), Vehb b. Bakiyye an Hâlid an Süheyl b. ebî Sâlih ani'z-Zührî an Urve an Esmâ binti Umeys senedi ile tahrîc etti.

895 Lafız Mâlik'e aittir. Bu hadisi Mâlik (tahâret 105, s. 62), Ebû Dâvud (no. 274-278) ve Nesâî (hayz 3/2-3, I, 182-183), Nâfi' an Süleymân b. Yesâr an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nevevî, isnâdı hakkında "Sahîhayn'ın şartına uygundur"; Beyhakî ise: "Meşhur bir hadistir, ancak Süleymân bunu ondan işitmemiştir." demektedir. Münzirî diyor ki: "Bu hadisi Mûsâ b. Ukbe, Nâfi'den, o da Süleymân'dan, o da Mercâne'den, o da Âişe'den rivayet etmiştir" (*Neyl* I, 293).

896 Bu rivayeti Mâlik (tahâret 107, s. 62) ve Ebû Dâvud (no. 301), Mâlik an Summâ senedi ile tahrîc etmiştir.

897 Aynı kaynaklar.

898 Bu mevkûf hadisi Ebû Dâvud (no. 302), şu isnâd ile tahrîc etmiştir: Ahmed b. Hanbel an Abdillah b. Nümeyr an Muh. b. ebî İsmail (Râşid) an Ma'kil el-Hus'amî an Alî.

899 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (VI, 131), Dârimî (I, 217), Buhârî (hayz 10, I, 80; i'tikâf 10, II, 258), Ebû Dâvud (no. 2476), İbn Mâce (no. 1780) ve Beyhakî (I, 328; IV, 323), Hâlid b. Abdillah el-Hazzâ an İkrime an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

900 Bu mevkûf hadisi Mâlik (hacc no. 124, s. 371), Abdürrezzâk (no. 1195) ve Beyhakî (V, 88), Mâlik an Ebî'z-Zübeyr an Ebî Mâiz Abdillah b. Süfyân el-Eslemî an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

901 Bu hadisi Bezzâr (Keşf no. 332), şu isnâdla tahrîc etmiştir: Muh. b. Ömer an İsmail b. Sabîh an Ebî Üveys an Sevr b. Zeyd an İkrime an İbn Abbâs ve Mûsâ b. Meysere an İkrime an İbn Abbâs. Bezzâr, daha sonra: "Bu hadisi muttasıl sened ile ancak bu isnâdı ile bilmekteyiz" demektedir. Heysemî, râvilerinin güvenilir olduğunu söylemiştir (*Mecma'* I, 280).

902 Bu mevkûfu Dârimî (I, 208), el-Hakem b. el-Mübârek an Haccâc el-A'ver an Şu'be an Abdilmelik b. Meysere ani'ş-Şa'bî an Kaymer an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

903 Bu maktû hadisi Dârimî (I, 208), Yezîd b. Hârûn an Ca'fer b. el-Hâris an Mansûr an İbrâhîm senedi ile tahrîc etmiştir. Ca'fer hakkında Buhârî, "Ezberinde bir bozukluk vardır. Ancak hadisleri yazılabilir" demektedir (*Mîzân* no. 1495).

904 Dârimî (I, 207), bu maktû rivayeti Muh. b. Yûsuf an Süfyân an Sâlim el-Aftas an Suûd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etmiştir.

905 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 309), İbrâhîm b. Hâlid an Muallâ b. Mansûr an Alî b. Müslim ani'ş-Şeybânî an İkrime senedi ile tahrîc etmiştir. İkrime'nin Ümmü Habîbe'yi görüp görmediği şüphelidir.

906 Bunu Ebû Dâvud (no. 310), Ahmed b. ebî Su

reyc er-Râzî an Abdillah b. el-Cehm an Amr b. e. Kays an Âsım an İkrime senediyle tahrîc etmiştir.

907 Bu hadisi Buhârî (hayz 25, I, 84), Ebû Dâvud (no. 308), Nesâî (hayz 7, I, 186-7) ve İbn Mâce (no. 647), Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Nüseybe Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 647/2), Eyyûb an Hafsa an Ümmi Atiyye tarîkiyle; Ebû Dâvud (no. 307), Hammâd b. Seleme an Katâde an Ümmi'l-Hüzeyl an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Metinde geçen "temizlenmeden sonra" lafzı İbn Hacer ve Nevevî'ye göre bâtıl bir fazlalıktır. Nitekim Buhârî'nin rivayetinde bu ibare yer almamıştır (*Neyl* I, 296). Yani hadisin hükmü, gerçekten "hayız sırasında" geçerli olmaktadır.

908 Bu mevkûfu Mâlik (tahâret no. 97, s. 59) ve Beyhakî (I, 335), Alkame b. ebî Alkame an ümmihî Mercâne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

909 Mâlik (tahâret no. 98, s. 59), bunu Abdullah b. Bekr an ammatihî an İbnete Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir.

910 Bu mevkûfu Dârimî (I, 215-6), Ubeydullah b. Mûsâ an İsrâîl an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Ali senedi ile tahrîc etmiştir.

911 Ebû Dâvud, ; Tirmizî,

912 Bu hadisi İbn Mâce (no. 649), Abdullah b. Saîd ani'l-Muhâribî an Sellâm b. Selîm an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. *Zevâid*'inde: "İsnâdı sahihtir, ricâli güvenilir kimselerdir" denilmiştir. Bu durum Sellâm'ın Ebu'l-Ahvas olduğu farzedilirse geçerlidir. Aksi halde Sellâm, Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre zayıftır. Aayrıca Abdürrezzâk bunu, Enes'den bir başka tarîkten onun sözü olarak tahrîc etmiştir.(*Neyl* I, 306).

913 Bu hadisi Ahmed (II, 379), Dârimî (I, 267), Buhârî (salât 6, I, 134), Müslim (mesâcid no. 283, s. 462-3), Tirmizî (no. 2868), Nesâî (I, 230), İbn Hibbân (no. 1723) ve Beyhakî (III, 62; I, 361), Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

914 Mâlik (kasru's-salât no. 91, s. 174), bunu belâğan Âmir b. Sa'd'dan, o da babasından tahrîc etmiştir. Ancak bu rivayeti Ahmed (I, 177) ve İbn Huzeyme (no. 310), İbn Vehb an Mahrame an ebîhî an Sa'd tarîkiyle vasletmiştir. İsnâdı sahihtir. Heysemî'ye göre Ahmed'in ricâli Sahîh râvîleridir (*Mecma'* I, 294).

915 Lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi şöyledir: Hişâm b. Urve an ebîhî an Humrân an Osmân. Hadisi bu tarîkten Mâlik (tahâret no. 29, s. 30), Müslim (tahâret no. 5, s. 205-6) ve Nesâî (tahâret 108/3, I, 91) tahrîc ettiler.

916 Bu rivayetin asl-ı senedi: ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Humrân an Osmân. Buhârî (vudû' 24, I, 48), Müslim (tahâret no. 6, s. 206), Ebû Dâvud (no. 106) ve Nesâî (tahâret 68-69; tahâret 94, I, 80) tahrîc ettiler.

917 Müslim (tahâret no. 7, s. 206), bu rivayeti İshâk b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs an ebîhî an ceddihî an Osmân tarîkiyle tahrîc etmiştir.

918 Bu ibare *Muvatta*'da (tahâret 29, s. 30) ve *Sahîh-i Müslim*'de (no. s. 205) yer almıştır.

919 Bu rivayeti Müslim (tahâret 11, s. 208), Nesâî (tahâret 108/2, I, 91) ve İbn Mâce (no. 459), Şu'be an Câmi' b. Şeddâd an Humrân Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

920 Bu hadisi Müslim (tevbe 45, s. 2117), İkrime b. Ammâr'dan; Ebû Dâvud (no. 4381) ise el-Evzaî'den her ikisi de Şeddâd Ebû Ammâr'dan, o da Ebû Umâme'den rivayet ettiler.

921 Sözkonusu hadisi Buhârî (hudûd 26, VIII, 23) ve Müslim (tevbe no. 44, s. 2127), Hemmâm b. Yahyâ an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

922 Bu hadisi Ahmed (IV, 145, 159), Ebû Dâvud (no. 1203) ve Nesâî (ezân 26, II, 20), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Uşşâneti'l-Muâfirî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Neyl* II, 36).

923 Mâlik (tahâret 36, s. 34) bunu belâğan irâd etmiştir. İbn Mâce, bu hadisi es-Sevrî an Mansûr an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Sevbân (no. 277), Leys b. e. Süleym an Mücâhid an İbn Amr (no. 278) ve İshâk b. Üseyd an Ebî Hafs ed-Dimaşkî an Ebî Umâme (no. 279) tarîkleri ile tahrîc etmiştir. Sevbân hadisini Ahmed (V, 277, 282) ve el-Hâkim (I, 130) tahrîc ettiler. el-Hâkim, Sahihayn'ın şartınca sahih olduğunu öne sürmüş; Münzirî: "İbn Mâce'nin isnâdı sahîhtir"; İrâki, Emâlî'sinde "hasen hadistir. Râvîleri güvenilir kimselerdir. Ancak Sâlim ile Sevbân arasında kopukluk vardır" demektedirler. İbn Amr hadisinin isnâdı hakkında Moğoltây: "Bir beisi yoktur" demiştir (*Feyz* 1, 497).

924 Aynı kaynaklar.

925 Mâlik'in (kasru's-salât no. 89, s. 173) belâğan Yahya b. Saîd kanalıyla irâd ettiği bu hadis vasledilmiştir: Ahmed (II, 290, 425), İbn Mâce (no. 1425), el-Hâkim (I, 262) ve Beyhakî (II, 386) el-Hasan ve Alî b. Zeyd an Enes b. Hakîm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile: Tirmizî (no. 413) ve Nesâî (I, 232) ise Katâde ani'l-Hasan an Kabîsa b. Hureys an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

926 Ebû Dâvud (no. 1319), bu hadisi Muh. b. İsâ an Yahyâ b. Zekeriyyâ an İkrime b. Ammâr an Muh. b. Abdillah ed-Düelî an Abdilazîz b. ahî Huzeyfe an Huzeyfe senedi ile tahrîc etmiştir.

927 Bu hadisi Ahmed (III, 128, 199, 285), Nesâî

(işretu'n-nisâ 1/1, VII, 61) ve Beyhakî (VII, 78), Sellâm Ebu'l-Münzir'den; Nesâî (işretu'n-nisâ 1/2, VII, 62) ve el-Hâkim (II, 160), Ca'fer b. Süleymân'dan; her ikisi de Sâbit'ten o da Enes'den tahrîc ettiler. el-Hâkim: Müslim'in şartına göre sahihtir"; İrâkî: "İsnâdı ceyyiddir"; İbn Hacer: "İsnâdı hasendir" demektedirler (*Feyz* III, 371).

928 Lafız Ebû Dâvud'a aittir: Asl-ı senedi: Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Rebî'a b. Ka'b.

Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Müslim (salât no. 226, s. 353), Ebû Dâvud (no. 1320), Ahmed (IV, 57), Tirmizî (no. 3416, "hasen sahîh"), Nesâî (tatbîk 79, II, 227; kıyâmu'l-leyl 9/2, III, 209), İbn Mâce (no. 3879), Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 862) ve İbnü's-Sünnî (no. 757).

929 Lafız Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: el-Evzâî ani'l-Velîd b. Hişâm el-Mu'aytî an Ma'dân b. Talha an Sevbân.

Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Abdürrezzâk (no. 5917), Ahmed (V, 276), Müslim (salât 225, s. 353), Tirmizî (no. 388-9), İbn Mâce (no. 1423), Nesâî (tatbîk 80, II, 228), İbn Huzeyme (no. 316), İbn Hibbân (no. 1732) ve Beyhakî (II, 485).

930 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2785), er-Rebî' b. Nâfi' an Muâviye b. Sâlih an Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm an Ubeydillah b. Selmân an raculin isnâdı ile tahrîc etmiştir.

931 Bu hadisi Ahmed (I, 60) ve el-Hâkim (I, 72), İmrân b. Hudeyr an Abdilmelik b. Ubeyd an Humrân b. Ebân an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Zehebî, Telhîsu'l-Müstedrek'te Hâkim'in sıhhat hükmünü onaylamış; el-Mühezzeb'de ise "Abdülmelik'in hâli mechûldür" demiştir. Heysemî diyor ki: "Ahmed'in ricâli güvenilir kimselerdir" (*Feyz* VI, 181; *Mecma'* I, 288).

932 Bu hadisi Ahmed (IV, 267), iki ayrı isnâdla Saîd ve Hemmâm an Katâde an Hanzaleti'l-Kâtib el-Üseydî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre Ahmed'in isnâdı ceyyid olup, râvileri Sahîh ricâlindendir (*Tergîb* I, 247).

933 Bu hadiste râvilerinden Yahyâ b. Züheyr el-Kuraşî teferrüd etmiştir. Heysemî, onun hakkında bilgi edinemediğini, bunu Ezher es-Semmân'dan, kendisinden de Ya'kûb b. İshâk el-Muharremî'nin rivayette bulunduğunu, diğer râvilerinin ise Sâhîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (*Mecmâ* I, 299).

934 Râvilerinden Abbâd b. Kesîr, üzerinde icmâ olunan zayıf bir râvidir (*Mecma'* I, 302).

935 Ahmed (V, 179), bu hadisi Ebû Âmir an Abdilcelîl b. Atiyye an Muzâhim b. Muâviye ed-Dabbî an Ebî Zerr isnâdı ile tahrîc etmiştir. Râvileri, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 248).

936 Bu hadisi Ahmed (II, 400), Müslim (tahâret 16, s. 209) ve Beyhakî (X, 187), İbn Vehb an Ebî Sahr Humeyd b. Ziyâd an Ömer b. İshâk mevlâ Zâide an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Metninde "Ramazan" ibaresi olmaksızın: Ahmed (II, 484), Müslim (tahâret no. 14, s. 209), Tirmizî (no. 214, "hasen sahîh"), İbn Mâce (no. 1086), İbn Huzeyme (no. 214, 1814), İbn Hibbân (no. 1730, 2409) ve Beyhakî (II, 467; X, 187), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 15, s. 209), Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc ettiler.

937 Bu hadisi Tirmizî (no. 2164), Bundâr an Ma'dî b. Süleymân an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî'nin hükmü: "Bu hadis, bu vecihten garîbtir."

938 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 82, s. 170), Ahmed (II, 486), Buhârî (salât 16, I, 139; tevhîd 23, VII-I, 177; tevhîd 33/2, VIII, 195), Müslim (mesâcid no. 210, s. 439), Nesâî (salât 21, I, 240) ve İbn Hibbân (no. 1735), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Ahmed (II, 312), Müslim (mesâcid 210/2, s. 439), İbn Hibbân (no. 1733) ve Beyhakî (I, 464), Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

939 Lafız, Müslim'e aittir. Asl-ı senedi: Ebû Bekr b. Umâre b. Rûeybe an ebîhî. Tahrîc edenler: Müslim (mesâcid no. 213-4, s. 440), Ebû Dâvud (no. 427) ve Nesâî (salât 13, I, 21; salât 21/3, I, 241).

940 Bu hadisi Dârimî (I, 331), Buhârî (salât 26, I, 144), Müslim (mesâcid no. 215, s. 440), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 339b) ve Beyhakî (I, 465), Hemmâm b. Yahyâ an Ebî Cemreti'd-Dubaî an Ebî Bekr b. ebî Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

941 Bu hadisi Tirmizî (no. 586), Abdullah b. Muâviye el-Cumahî an Abdilazîz b. Müslim an Ebî Zilâl an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî: "hasen garîb" hükmünü vermiştir. Onun bu hükme varmasının nedeni: Ebû Zilâl üzerindeki ihtilaftır. Bu hadisin şâhitleri vardır: Şöyle ki Taberânî, Ebû Umâme hadisinden rivayet etmiştir. Bunun isnâdı hakkında Münzirî "ceyyid" hükmünü vermiştir. Yine Taberânî, aynı hadisi Ebû Umâme ve Utbe b. Abd rivayetiyle tahrîc etmiştir. Münzirî diyor ki: "Râvilerinden bazısı üzerinde ihtilaf vardır. Ancak şahitleri çoktur" (*Tergîb* I, 295).

942 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 95) ve Ahmed (IV, 117), Abdülmelik b. Amr an Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

943 Bunu Mâlik (salâtu'l-cemâat 5, s. 130), an Ab-

dirrahman b. Harmale an Saîd b. el-Müseyyeb senediyle mürsel olarak tahrîc etti. Suyûtî'nin Cem'ul-Cevâmî'sine göre bunu eş-Şâfiî ve Beyhakî (Sünen'inde), Abdurrahman b. Harmele'den mürsel olarak tahrîc etmişlerdir.

944 Asl-ı senedi şöyledir: el-Velîd b. el-Ayzâr an Sa'd b. İyâs Ebî Amr eş-Şeybânî an İbn Mes'ûd. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Tayâlisî (no. 373), Ahmed (I, 409, 439, 442, 451), Humeydî (*Müsned* no. 103), Dârimî (I, 278), Buhârî (mevâkît 5, I, 134; cihâd 1, IV, 200; edeb 1, VI, 65; tevhîd 48, VIII, 211), Müslim (iman 137-40, s. 89-90), Tirmizî (no. 173, 1898), Nesâî (salât 75, I, 292), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 9802-9813; *M. es-Sağîr* I, 163), İbn Huzeyme (no. 327), İbn Hibbân (no. 1472, 1475, 1476, 1477). Dârekutnî (I, 246-7), el-Hâkim (I, 188) ve Beyhakî (I, 434).

945 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2498) ve el-Hâkim (II, 78), İbn Vehb an Yahyâ b. Eyyûb Saîd b. ebî Eyyûb an Zebbân b. Fâid an Sehl b. Muâz an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Bunun hakkında el-Hâkim, sahih hükmü vermiş, Zehebî de onaylamıştır. Ancak Zebbân ile Sehl hakkında menfî sözler sâdır olmuştur.

946 Bu hadisi Ahmed (III, 267), Nesâî (salât 4/2, I, 228), Ebû Ya'lâ (no. 2939), İbn Hibbân (no. 1444, 2407), Dârekutnî (I, 229) ve el-Hâkim (I, 201), Nûh b. Kays an Hâlid b. Kays an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, Müslim'in şartınca sahih olduğunu söylemiştir.

947 Mirac hadisinin bir bölümüdür. Buradaki rivayeti Tirmizî (no. 213), Muh. b. Yahyâ en-Nîsâbûrî an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

948 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 5-6,s. 479), Ebû Dâvud (no. 1247), Nesâî (salât 3/4, I, 226; taksîru's-salât 1/9-10, III, 118-19; salâtu'l-havf 4, III, 169) ve İbn Mâce (no. 1068), Bukeyr b. el-Ahnes an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

949 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 8, s. 146), Ahmed (VI, 272), Buhârî (salât 1, I, 93), Müslim (müsâfirîn 1, s. 478), Ebû Dâvud (no. 1198), Nesâî (I, 255), Tahâvî (I, 422, 424) ve Beyhakî (III, 143), Sâlih b. Keysân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn 2, s. 478; buradaki lafızla) ve Beyhakî (III, 135), Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Dârimî (I, 355), Buhârî (taksîru's-salât 5, II, 36), Müslim (müsâfirîn 3, s. 478), Nesâî (salât 3, I, 225) ve İbn Huzeyme (no. 303), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

950 Bu rivayeti Ahmed (VI, 241, 265) ve Beyhakî (III, 145), Dâvud b. ebî Hind ani'ş-Şa'bî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

951 Mânâ olarak Süfyân ani'z-Zührî an Urve an Âişe hadisiyle aynıdır. Ancak buradaki lafızla Nesâî'de bulamadım.

952 İsnâdında bulunan Amr b. Abdilgaffâr, metrûk bir râvîdir (*Mecma'* I, 156).

953 Bu hadisi Ahmed (I, 37), Nesâî (cumu'a 37, III, 111; taksîru's-salât 1, III, 118; îdeyn 11, III, 183) ve İbn Mâce (no. 1063), Zübeyd el-Eyâmî an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli Sahîh ricâlindendir. Ancak Nesâî'nin de söylediği gibi Abdurrahman, Ömer'i işitmemiştir.

954 Bu mevkûfu Abdürrezzâk (no. 4281) ve Ebû Nu'aym, Hilyetu'l-evliyâ'da muhtelif tarîklerden olmak üzere Müverrik el-İclî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'nin de dediği gibi ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 154).

955 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 428), Dâvud b. ebî Hind an Ebî Harb b. ebî'l-Esved an Abdillah b. Fadâleti'z-Zehrânî el-Leysî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

956 Bu hadisi Ahmed (II, 180, 187), Ebû Dâvud (no. 495-6), Dârekutnî (I, 230), el-Hâkim (I, 197) ve Beyhakî (II, 228-9; III, 84), Sevvâr b. Dâvud Ebû Hamza el-Müzenî an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

957 Ebû Dâvud (no. 497), Süleymân b. Dâvud el-Mehrî an İbn Vehb an Hişâm b. Sa'd an Muâz b. Abdillah b. Habîb senedi ile tahrîc etmiştir.

958 Bu hadisi Ahmed (III, 404), Tirmizî (no. 407) ve el-Hâkim (I, 256), Abdülmelik b. er-Rebî' b. Sebre b. Ma'bed an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'in, Müslim'in şartınca sahih olduğunu söylemesini Zehebî onaylamıştır. Nevevî, *Riyâzu's-sâlihîn*'de "hasen" hükmü vermiştir. Buna sebep, kimilerinin Abdülmelik'i taz'îf etmeleridir (*Feyz* VI, 327). Tirmizî, burada "hasen sahîh", İbn Hacer, Tehzîb'de "Esmâ b. el-Hakem"in tercemesinde "ceyyid" hükmü vermiştir.

959 Bu hadisi Bezzâr (no. 342), Gassân b. Ubeydillah an Yûsuf b. Nâfi' an Abdirrahman b. ebî'l-Mevâl an Ubeydillah b. ebî Râfi' an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî, Gassân hakkında hiçbir bilgiye rastlanamadığını söylemiştir (*Mecma'* I, 294)

960 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 9717), Şâfiî (*Ümm* II-I, 79; VII, 312; Sünen s. 114), Saîd b. Mansûr (*Sünen* no. 2464-5), Ahmed (II, 17), İbn Sa'd (IV, 143), Buhârî (şehâdât 18/2, III, 158), Müslim (imâre no. 91, s. 1490), Ebû Dâvud (no. 2957, 4406-7), Tirmizî (no. 1361, 1711), Nesâî (talâk

20, VI, 155), İbn Mâce (no. 2543), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Kebîr* no. 13042), İbnu'l-Cârûd (s. 371), Tahâvî (III, 217), İbn Hibbân (no. 4708), Dârekutnî (IV, 115) ve Beyhakî (VI, 54, 55; VI, 352; III, 83; VIII, 264; IX, 21, 22), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

961 Bu hadisi Katâde, Enes'den rivayet etmiştir. Ahmed (III, 269), Buhârî (mevâkît 37, I, 148), Müslim (mesâcid no. 314, s. 477), Ebû Dâvud (no. 442), Ebû Ya'lâ (no. 2856), İbn Huzeyme (no. 993), Tahâvî (I, 466), İbn Hibbân (no. 2639) ve Beyhakî (II, 218, 330, 456), Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 243), Tirmizî (no. 178), Nesâî (I, 298), İbn Mâce (no. 696), Ebû Ya'lâ (no. 2854), Tahâvî (I, 466), İbn Hibbân (no. 2638) ve Beyhakî (II, 218), Ebû Avâne an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 100), Dârîmî (I, 280), Müslim (mecâcid no. 315, s. 477), Ebû Ya'lâ (no. 3086, 3109, 3177), İbnü'l-Cârûd (s. 125), İbn Huzeyme (no. 992), Tahâvî (I, 466) ve Beyhakî (II, 456), Saîd b. ebî Arûbe an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

962 Bu rivayeti Ahmed (II, 184), Müslim (mesâcid no. 316, s. 477) ve Ebû Ya'lâ (no. 3192), el-Mûsennâ b. Saîd an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

963 Bu rivayeti Buhârî (mevâkît 35, I, 147) ve Ebû Dâvud (no. 439-40), Husayn an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Lafız Buhârî'nindir.

964 Bu hadisi Ahmed (V, 298) ve Ebû Dâvud (no. 438), Hâlid b. Sümeyr an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde tarîkiyle tahrîc etmiştir.

965 Bulunamadı.

966 Bu metni kısa olarak Ebû Dâvud (no. 441) ve Nesâî (mevâkît 53/3, I, 294), Süleymân b el-Muğîre an Sâbit an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Müslim bunu (mesâcid 311, s. 472), aynı isnâdla oldukça uzun bir metinle irâd etmiştir. Bu rivayet kısa metinlerle tahrîc olunmuştur: Tirmizî (no. 177, "hasen sahîh"), Nesâî (mevâkît 53/2, I, 294) ve İbn Mâce (no. 698), Hammâd b. Zeyd an Sâbit tarîkiyle; Nesâî (mevâkît 54/1, I, 295), Şu'be an Sâbit tarîkiyle; Ahmed (V, 305) ise Bekr b. Abdillah an Abdillah b. Rebâh tarîkiyle tahrîc ettiler.

967 Bu hadisin asl-ı senedi: Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre. Bu tarîkten tahrîc edenler: Müslim (mesâcîd 309, s. 471), Ebû Dâvud (no. 435), İbn Mâce (no. 697), Nesâî (mevâkît 54, I, 296), İbn Hibbân (no. 2066) ve Beyhakî (II, 217).

968 Bu rivayeti Nesâî (mevâkît 54, I, 296), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Metni, namazı unutmakla ilgili son kavl-i Nebevîden ibarettir. Ayrıca yine Nesâî aynı hadisi Muh. b. İshâk ani'z-Zührî kanalıyla da tahrîc etmiştir (mevâkît 54/1, I, 295)

969 Bu rivayeti Ahmed (II, 428), Müslim (mesâcid no. 310, s. 471), Nesâî (mevâkît 55/3, I, 298), İbn Huzeyme (no. 988, 999, 1118, 1252), İbn Hibbân (no. 1457, 2642) ve Beyhakî (II, 218, 483), Yahyâ b. Saîd el-Kattân an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

970 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 436), Mûsâ b. İsmaîl an Ebân an Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

971 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* s. 49), Ahmed (I, 391, 464), Ebû Dâvud (no. 447), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10548-9), Bezzâr (*Keşf* no. 400), Tahâvî (I, 465) ve Beyhakî (II, 218), Câmi' b. Şeddâd an Abdirrahman b. e. Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (*Tahrîcu's-Sünen* I, 255).

972 Bu hadisi Nesâî (mevâkît 55/5, I, 299), Ebû Âsım an Habbân b. Hilâl an Habîb an Amr b. Herim an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Ricâli, müellifin şeyhi Ebû Âsım dışında Sahîh ricâlidir. Bu kişi de güvenilir bir zâttır.

973 *Muvatta*'da (vukûtu's-salât no. 26, s. 14) yer almıştır.

974 Bu hadisi Nesâî (mevâkît 55/1, I, 297), Hennâd b. es-Serî an Ebi'l-Ahvas an Atâ b. es-Sâib an Büreyd b. e. Meryem an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

975 Bu hadis Ebû Mes'ûd'un değil, İbn Mes'ûd'un hadisidir. Daha önce 970. numarada geçmiştir.

976 Taberânî'nin şeyhi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (*Mecma'*, I, 323).

977 Lafız Buhârî'ye aittir (mevâkît 36, I, 147). Asl-ı senedi: Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Câbir. Bu hadisi bu tarîkten Buhârî (ezân 26, I, 157; salâtu'l-havf 4, I, 227; mağâzî 29, V, 48), Müslim (mesâcid 209, s. 438), Tirmizî (no. 180), Nesâî (sehv 105, III, 84), İbn Huzeyme (no. 995) ve Beyhakî (II, 219) tahrîc ettiler.

978 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* no. 333), Ahmed (I, 374, 423), Tirmizî (no. 179), Nesâî (mevâkît 55/2, I, 297; ezân 22, II, 17-18), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10283) ve Beyhakî (I, 407; II, 219), Ebu'z-Zübeyr an Nâfi' b. Cübeyr an Ebî Ubeyde an ebîhî Abdillah b. Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

979 Aynı kaynaklar.

980 Bu hadisi Vâkidî (Meğâzî s. 474), Tayâlisî (Müsned s. 295), Şâfiî (Sünen s. 4; Ümm I, 74),

Ahmed (III, 25, 49, 67), Dârimî (I, 358), Nesâî (ezân 21, II, 17), Ebû Ya'lâ (no. 1296), İbn Huzeyme (no. 974, 996, 1703), İbn Hibbân (no. 2879) ve Beyhakî (I, 402; III, 251), İbn Ebî Zîb an Saîd el-Makburî an Abdirrahman b. ebî Saîd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli, Sahîh ricâlidir.

981 Mâlik (*Muvatta'*, vukûtu's-salât 24, s. 13), bunu an Nâfi' an İbn Ömer isnâdı ile tahrîc etmiştir. Senedi sahihtir.

982 Bunun da isnâdı evvelkisi gibi sahihtir.

983 Bu hadisi Ahmed (III, 370), Müslim (iman no. 134, s. 88), Tirmizî (no. 2618-9), Ebû Ya'lâ (1953, 2102), Taberânî (*M. es-Sağîr* II, 14) ve İbn Hibbân (no. 1451), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5009), Ebû Dâvud (no. 4678), Tirmizî (no. 2620), İbn Mâce (no. 1078) ve Dârekutnî (II, 53), es-Sevrî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Dârimî (I, 280) ve Müslim (iman 134/2, s. 88), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

984 Aynı kaynaklar.

985 Aynı kaynaklar.

986 Bu hadisi Tirmizî (no. 2621), Nesâî (salât 8/1, I, 231) ve İbn Mâce (no. 1079), el-Huseyn b. Vâkid an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahih garîb" hükmü vermiştir.

987 Bu hadisi Tirmizî (no. 2622) ve el-Hâkim (I, 7), Kuteybe an Bişr b. el-Mufaddal ani'l-Cüreyrî an Abdillah b. Şakîk el-Ukaylî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ancak el-Hâkim, Abdullah'tan sonra an Ebî Hureyre diye ilave etti.

988 Bu hadis çeşitli tarîklerden olmak üzere İbn Ömer'den rivayet edilmiştir:

Mâlik (vukût 21, s. 11), Ahmed (II, 64), Buhârî (mevâkît 14, I, 138), Müslim (mesâcid no. 200, s. 435), Ebû Dâvud (no. 414), İbn Hibbân (no. 1450, 1467) ve Beyhakî (I, 444), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 175) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 255a), Leys b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed, el-Haccâc an Nâfi' (II, 13, 27, 76); Eyyûb an Nâfi' (II, 48); Yahyâ b. Saîd an Ubeydillah an Nâfi' (II, 54); Muh. b. Ubeyd an Ubeydillah an Nâfi' (II, 75) tarîkleriyle; Dârimî (I, 280), Ahmed (II, 8), Nesâî (mevâkît 9/2, I, 255), İbn Mâce (no. 685), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 254b, 255a), İbn Huzeyme (no. 435) ve Beyhakî (I, 444, 445), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcid no. 201, s. 436) ve İbn Cerîr (*Tefsîr* II, 343), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

989 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 15, I, 138) ve Nesâî (salât 15, I, 236), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Kilâbe an Ebi'l-Melîh an Büreyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mâce ise (no. 694), bu hadisi el-Evzâî an Yahyâ an Ebî Kilâbe an Ebi'l-Muhâcir an Büreyde tarzında irâd etmiştir.

990 Bezzâr (no. 343), bu hadisi Muh. b. Abdillah el-Muharremî an Sehl b. Mahmûd an Sâlih b. Ömer an Hâtim b. ebî Sağîre an Simâk an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Sehl dışındakiler Sahih ricâlidir. Sehl hakkında menfi söz söyleyen olmamıştır (*Mecma'* I, 295). Bezzâr, kimisinin bu hadisi İbn Abbâs'ın sözü olarak mevkûfen rivayet ettiklerini söylemiştir.

991 Bu hadisi Ahmed (II, 328), Ebu'n-Nadr ani'l-Mübârek ani'l-Hasan an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdındaki el-Mübârek b. Fadâle hakkında ihtilâf vardır (*Mecma'* I, 292).

992 Ahmed (II, 169), bu hadisi Ebû Abdirrahman an Saîd an Ka'b b. Alkame an İsâ b. Hilâl as-Sadefî an İbn Amr sened ile tahrîc etmiştir. Ahmed'in ricâli, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 292).

993 Ricâli, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 293).

994 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 14, s. 123), Ebû Dâvud (no. 1420) ve Nesâî (salât 6, I, 230), Muh. b. Yahyâ b. Habbân an İbn Muhayrîz ani'l-Muhdecî an Ubâde asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 1401), Şu'be an Abdirrabbih b. Saîd an Muh. b. Yahyâ tarîkiyle; Ahmed (V, 322), Muh. b. İshâk an Muh. b. Yahyâ tarîkiyle tahrîc ettiler.

995 Bu hadisi Ahmed (IV, 1416), Müslim (mesâcid no. 178-9), s. 429), Ebû Dâvud (no. 395), Nesâî (mevâkît 15, I, 260), Tahâvî (I, 148), Dârekutnî (I, 263-4) ve Beyhakî (I, 366), Bedr b. Osmân an Ebî Bekr b. ebî Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

996 Ebû Dâvud,

997 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 176-7, s. 428-9), Tirmizî (no. 152) "hasen garîb sahîh"), Nesâî (mevâkît 12, I, 258) ve İbn Mâce (no. 667), Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

998 Nesâî.

999 Bu hadisin asl-ı senedi şöyledir: Abdurrahman b. el-Hâris b. Ayyâş b. ebî Rebî'a an Hakîm b. Hakîm b. Abdâd b. Huneyf an Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an İbn Abbâs. Bu hadisi bu tarîkten Ahmed (I, 333, 354), Ebî Dâvud (no. 393), Tirmizî (no. 149), İbnü'l-Cârûd (s. 77-8) ve el-Hâkim (I, 193) tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Ricâlinin tümü ilimle maruf, güvenilir kimselerdir. Bu rivayetin

bir mütâbii vardır: Abdürrezzâk ani'l-Umerî an Ömer b. Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile rivayet etmiştir. İbn Dakîk el-Îd diyor ki: "Bu, hasen bir mütâbiidir."

1000 Bu hadisi Nesâî (mevâkît 10, I, 255), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 916), el-Hâkim (I, 196), Dârekutnî (I, 257) ve Beyhakî (I, 368), Bürd b. Sinân an Atâ b. ebî Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1001 Bu rivayetin asl-ı senedi: İbnü'l-Mübârek an Huseyn b. Alî b. Huseyn an Vehb b. Keysân an Câbir şeklinde olup bunu Ahmed (III, 330), Tirmizî (no. 150), Nesâî (mevâkît 17, I, 263), İbn Hibbân (no. 1470), Dârekutnî (I, 256), el-Hâkim (I, 195) ve Beyhakî (I, 368) tahrîc ettiler. Tirmizî'nin isnâdı hakkında verdiği hüküm "hasen sahîh garîb" şeklindedir.

1002 Bu rivayeti Nesâî (mevâkît 15/3, I, 261), Zeyd b. el-Hubâb an Hârice b. Abdillah b. Süleymân b. Zeyd b. Sâbit ani'l-Huseyn b. Beşîr b. Sellâm an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1003 Bu hadisi Ahmed (II, 232), Tirmizî (no. 151) ve Beyhakî (I, 375-6), Muh. b. Fudayl ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu merfû hadis, Ebû İshâk el-Fezârî ani'l-A'meş an Mücâhid tarîkiyle onun sözü olarak da rivayet edilmiştir. Tirmizî, Buhârî'den "A'meş'in Mücâhid'den rivayeti, Muh. b. Fudayl'ın A'meş'ten rivayetinden daha sahihtir" sözünü nakleder. Ona göre Muh. b. Fudayl, isnâdını sevkederken hatâ etmiştir. Kezâ aynı değerlendirmeyi Yahyâ b. Maîn de yapmıştır (Beyhakî, *Sünen*). Ancak İbnü'l-Cevzî, *Tahkîk*'te diyor ki: "İbn Fudayl güvenilir bir kimsedir. A'meş'in bunu hem Mücâhid'den mürsel olarak ve hem de Ebû Sâlih'ten müsnede olarak işitmesi mümkündür."

1004 Bu rivayeti, Nesâî (mevâkît 6, I, 249), el-Hüseyn b. Hureys ani'l-Fadl b. Mûsâ an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

1005 Bu hadisi Mâlik (vukûtu's-salât no. 9, s. 8) ve Abdürrezzâk (no. 2041), Yezîd b. Ziyâd an Abdillah b. Râfi' mevlâ Ümmi Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1006 Mâlik, bu mevkûfu (vukûtu's-salât no. 6, s. 6), an Nâfi' Mevlâ İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1007 Bu hadisi Mâlik (vukût no. 7, s. 7), an ammihî Ebî Süheyl an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1008 Bu mevkûf hadisi yine Mâlik (no. 8, s. 7), Hişâm b. Urve an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1009 Lafız Müslim'e (mesâcid no. 174, s. 427) aittir. Asl-ı senedi: Katâde an Ebî Eyyûb el-Ezdî an İbr Amr b. el-Âs. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Tayâlisi (no. 249), Ahmed (II, 210, 213, 223), Müslim (mesâcid 171-174- s. 426-7), Ebû Dâvud (no. 396) ve Nesâî (mevâkît 15, I, 260), Tahâvî (I, 150), İbn Huzeyme (no. 326, 354-5), İbn Hibbân (no. 1471) ve Beyhakî (I, 364, 365-367, 371, 378).

1010 Bu hadisin asl-ı senedi: Şu'be an Ebi'l-Minhâl Seyyâr b. Sellâme an Ebî Berze. Hadisi bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (mevâkît 11/2, I, 136); ezân 104, I, 187), Müslim (mesâcid no. 235-6, s. 447), Ebû Dâvud (no. 398) ve Nesâî (mevâkît 40, I, 262) Ayrıca hadisi Buhârî (mevâkît 13/4, I, 137), Nesâî (mevâkît 20/1, I, 265) ve İbn Mâce (no. 674), Avf an Ebi'l-Minhâl asl-ı senedi ile ve Müslim (no. 237), Hammâd b. Seleme an Ebi'l-Minhâl tarîkiyle tahrîc ettiler.

1011 Aynı kaynaklar.

1012 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1722), Ahmed (III, 369), Dârimî (I, 267), Buhârî (mevâkît 18, I, 140; mevâkît 21, I, 141), Müslim (mesâcid no. 233-4, s. 446), Ebû Dâvud (no. 397), Nesâî (mevâkît 18, II, 264), Ebû Ya'lâ (no. 2029, 2103), Tahâvî (I, 154, 177, 184), İbn Hibbân (no. 1526) ve Beyhakî (I, 434, 449), Şu'be an Sa'd b. İbrâhîm an Muh. b. Amr b. el-Hasan an Cabîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1013 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 400) ve Nesâî (mevâkît 6/2, I, 250), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10204), el-Hâkim (I, 199) ve Beyhakî (I, 365), Ebû Mâlik el-Eşcaî an Kesîr b. Müdrik ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'e göre Müslim'in şartınca sahihtir.

1014 Bu hadisi Ahmed (VI, 248), Buhârî (tefsîr Nûr 12, VI, 13), Müslim (mesâcid no. 231, s. 446) ve Beyhakî (VII, 88), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; eş-Şâfiî (*Ümm* VII, 170), Ahmed (VI, 37), Humeydî (no. 174), Müslim (mesâcid 230, s. 445), Nesâî (meevâkît 25, I, 271), İbn Mâce (no. 669), İbn Huzeyme (no. 350), Tahâvî (I, 176) ve Beyhakî (I, 454), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Buhârî (salât 13, I, 98), Tahâvî (I, 176) ve Beyhakî (II, 235), Şuayb ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile;

Mâlik (vukûtu's-salât no. 4, s. 5), Şâfiî (Ümm I, 64), Ahmed (VI, 178), Buhârî (ezân 162, I, 210), Tirmizî (no. 153), Müslim (mesâcid 232, s. 446), Ebû Dâvud (no. 423), Nesâî (mevâkît 25, I, 271), Tahâvî (I, 176), İbn Hibbân (no. 1496, 1499), Beyhakî (I, 454), Yahyâ b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1015 Bu hadisi Ahmed (VI, 135), Tirmizî (no. 155), Tahâvî (I, 109) ve Beyhakî (I, 440) es-Sevrî an

Hakîm b. Cübeyr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.

1016 Bu hadisi Ahmed (VI, 289, 310) ve Tirmizî (no. 161-163), Eyyûb ve İbn Cüreyc (ayrı ayrı) an İbn Ebî Müleyke an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1017 Bu hadisi Müslim (mesâcîd no. 190, s. 433) ve Nesâî (mevâkît 2/3, I, 247), Ebû İshâk an Saîd b. Vehb el-Hemedânî an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1018 Bu rivayetin râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'*, I, 306).

1019 Bu rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Abdülmecîd b. ebî Revâd an Belhut an İbni'l-Münkedir an Câbir. Bunu Taberânî, M. el-Evsat (I, 203a) ve M. es-Sağîr (I, 157) ve el-Ukaylî (I, 167) tahrîc ettiler. Belhut b. Abbâd'ın bu rivayetine Zehebî "münker" demektedir (*Mîzân* no. 1319).

1020 Bu hadisi Ahmed (VI, 264) ve Müslim (mesâcîd no. 170, s. 426), Vekî' an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Sünen* s. 27), Ahmed (VI, 37), Humeydî (no. 170), Müslim (mesâcîd no. 169), s. 426), İbn Mâce (no. 683), Buhârî (mevâkît 13, I, 137), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 203a), Tahâvî (I, 192) ve İbn Huzeyme (no. 332), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (mevâkît 13, I, 137), Tirmizî (no. 159) ve Nesâî (mevâkît 8/1, I, 252), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî.. asl-ı senedi ile; Mâlik (Şeybânî riv. s.32), Ebû Dâvud (no. 407) ve Tahâvî (I, 192), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Buhârî (mevâkît 13, I, 137; farzu'l-humus 4, IV, 46), Enes b. İyâd an Hişâm an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1021 Aynı kaynaklar.

1022 Aynı kaynaklar.

1023 Aynı kaynaklar.

1024 Lafız Buhârî'ye (mevâkît 13/7, I, 138) aittir. Bu hadisi Buhârî (a.g.y.) ve Beyhakî (I, 440), Şuayb ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcîd 192/2, s. 434) ve İbn Hibbân (no. 1518), Amr b. el-Hâris ani'z-Zührî an Enes tarîkiyle; Ahmed (III, 224), Müslim (mesâcîd no. 192, s. 433), Ebû Dâvud (no. 404), Nesâî (mevâkît 8/1, I, 252), İbn Mâce (no. 682), Ebû Ya'lâ (169b), Tahâvî (I, 190), İbn Hibbân (no. 1517, 1520) ve Beyhakî (I, 440), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1025 Bu rivayeti Mâlik (vukûtu's-salât no. 11, s. 9), Buhârî (mevâkît 13/8, I, 138), Müslim (mesâcîd 194, s. 434), Tahâvî (I, 190), Dârekutnî (I, 153) ve Beyhakî (I, 440), Mâlik ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1026 Bu rivayeti Mâlik (vukût no. 10, s. 8), Abdürrezzâk (no. 2079), Buhârî (mevâkît 17, I, 138), Müslim (mesâcîd 194, s. 434), Tahâvî (I, 190) ve Beyhakî (I, 443), Mâlik an İshâk b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1027 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 13/6, I, 138), Müslim (mesâcid no. 196, s. 434) ve Nesâî (mevâkît 8/4, I, 253), Abdullah b. el-Mübârek an Ebî Bekr b. Osmân b. Sehl b. Huneyf an Ebî Umâme b. Sehl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1028 Bu hadisi Müslim (mesâcîd 197, s. 435), İbn Hibbân (no. 1514), Dârekutnî (I, 255) ve Beyhakî (I, 442), Mûsâ b. Sa'd ve Sâlih b. Keysân (ayrı ayrı) an Hafs b. Ubeydillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1029 İki lafzı da Müslim'e aittir. Bu hadisi Mâlik (vukût no. 1, s. 3), Buhârî (mevâkît 1, I, 132; bed'ul-halk 6/15, IV, , 81; mağâzî 12/12, V, 17), Müslim (mesâcîd 166-7, s. 425-6), Ebû Dâvud (no. 394), Nesâî (mevâkît 1, I, 245-6) ve İbn Mâce (no. 668), ez-Zührî an Urve an Beşîr b. ebî Mes'ûd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1030 Aynı kaynaklar.

1031 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 18/3, I, 140), Müslim (mesâcîd no. 216, s. 441), Ebû Dâvud (no. 417), Tirmizî (no. 164) ve İbn Mâce (no. 688), Yezîd b. ebî Ubeyd an Seleme b. el-Ekva' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1032 Aynı kaynaklar.

1033 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 18/1, I, 140), Müslim (mesâcîd no. 217, s. 426) ve İbn Mâce (no. 687) el-Evzâî an Atâ b. Suheyb Ebî'n-Necâşî an Râfi' b. Hadîc asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1034 Bu hadisi Ahmed (V, 371) ve Nesâî (mevâkît 13, I, 259), Şu'be an Ebî Bişr an Hassân b. Bilâl an raculin min Eslem asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1035 Bu hadisi Ahmed (IV, 147), Ebû Dâvud (no. 418) ve el-Hâkim (I, 190), Muh. b. İshâk an Yezîd b. ebî Habîb an Mersed b. Abdillah an Ukbe b. Âmir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muh. b. İshâk, tedlîsle maruftur. Ancak burada tahdîs sigası ile rivayette bulunmuştur.

1036 İsnâdında yer alan Mendel b. Alî, zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 311).

1037 Râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 311).

1038 Bu hadisi Ahmed (I, 105), Tirmizî (no. 171, 1075) ve İbn Mâce (no. 1486), İbn Vehb an Saîd b. Abdillah el-Cühenî an Muh. b. Ömer b. Alî b. ebî Tâlib an ebîhî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında ilkinde "hasen garîb"; ikincisinde ise "zannediyorum muttasıl değildir" demektedir. Ancak râvîleri güvenilir kimselerdir.

1039 Bu hadisi Ebû Hureyre'den pek çokları rivayet ettiler:

Müslim (mesâcid 165, s. 425), Ebû Dâvud (no. 412), Nesâî (mevâkît 11, I, 257), Ebû Ya'lâ (271a), İbn Huzeyme (no. 984), İbn Hibbân (no. 1080, 1083) ve Beyhakî (I, 368), Ma'mer an Abdillah b. Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Nesâî (mevâkît 30/4, I, 274), el-Evzâî ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre tarîkiyle; Ahmed (II, 474) ve Nesâî (mevâkît 28/1, 273), Yahyâ b. Saîd an Abdillah b. Saîd b. ebî Hind ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (vukûtu's-salât no. 5, s. 6), Tayâlisî (no. 381), Şâfiî (*Sünen* s. 25; Ümm I, 63; VII, 178), Ahmed (II, 462), Dârimî (I, 277), Buhârî (mevâkît 28, I, 144), Müslim (mesâcid 163), s. 424), Tirmizî (no. 186), Nesâî (mevâkît 35/4, I, 257), İbn Mâce (no. 699), Tahâvî (I, 151), İbn Hibbân (no. 1482, 1555, 1581) ve Beyhakî (I, 386), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr ve Busr b. Saîd ve'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (vukût no. 15, s. 10), Şâfiî (Sünen s. 25; Ümm I, 182), Abdürrezzâk (no. 2224, 3369, 3370, 5478), Ahmed (II, 241, 254, 260, 271, 280, 375), Dârimî (I, 277), el-Humeydî (no. 946), Buhârî (mevâkît 29, I, 145), Müslim (mesâcid no. 161-2, s. 423-4), Ebû Dâvud (no. 1121), Tirmizî (no. 524), Nesâî (mevâkît 11, I, 257; mevâkît 30, I, 274; cum'a 41, III, 112), İbn Mâce (no. 1121, 1122), Ebû Ya'lâ (273b, 274a), İbnü'l-Cârûd (s. 163), İbn Huzeyme (no. 1595, 1848-1851), Tahâvî (I, 153), İbn Hibbân (no. 1484, 1483, 1481, 1485), Dârekutnî (I, 346; II, 10, 11), el-Hâkim (I, 291) Beyhakî (I, 378, 386, II, 89; III, 202, 203), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1040 Aynı kaynaklar.

1041 Aynı kaynaklar.

1042 Bu kavli, Mâlik (vukût no. 12, s. 9), Rebî'a b. ebî Abdirrahman ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etmiştir.

1043 Pek çoklarınca Ebû Hureyre'den rivayet olunmuştur:

Müslim (mesâcid no. 181, s. 430) ve Tahâvî (I, 187), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bukeyr an Busr b. Saîd ve Selmân el-Âgarr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (vukût no. 28, s. 16), Ahmed (II, 422); Müslim (no. 186, s. 432); Şâfiî (*Sünen* s. 27), Tahâvî (I, 187) ve Beyhakî (I, 437), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Süfyân an Ebî Seleme b. Abdirrahman ve Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân ani Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 394), Yûnus an Ebân el-Attâr an Yahyâ b. ebî Kesîr an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Ebî Hureyre senedi ile; Tayâlisî (no. 2353), Abdürrezzâk (no. 2049), Şâfiî (Ümm I, 63), Ahmed (II, 266, 285), Dârimî (I, 274), Müslim (mesâcid no. 180-1, s. 430), Ebû Dâvud (no. 402), Nesâî (mevâkît 5/1, I, 248) ve Beyhakî (I, 437), ez-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Şâfiî (Ümm I, 63; Sünen s. 27), Ahmed (II, 238), Humeydî (no. 942), Buhârî (mevâkît 9, I, 135), İbn Huzeyme (no. 329), İbnu'l-Cârûd (s. 827, İbn Hibbân (no. 7423) ve Beyhakî (I, 437), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 157), İbn Mâce (no. 678) ve İbn Hibbân (no. 1505), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (mevâkît 9, I, 135), Sâlih b. Keysân ani'l-A'rec an Ebî Hureyre tarîkiyle Mâlik (vukût no. 29, s. 16), Şâfiî (*Ümm* I, 63; VIII, 178), Ahmed (II, 462), İbn Mâce (no. 677) ve Tahâvî (I, 187), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1044 Lafız Buhârî'ye aittir (mevâkît 10, I, 136). Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be an Muhâcir Ebi'l-Hasan an Zeyd b. Vehb an Ebî Zerr Bu tarîkten hadisi tahrîc edenler: Tayâlisî (no. 445), Ahmed (V, 155, 162, 176), Buhârî (ezân 18, I, 155; mevâkît 9, I, 139; bed'ul-halk 10, IV, 89), Müslim (mesâcid 184, s. 431), Tirmizî (no. 158), Ebû Dâvud (no. 401), Tahâvî (I, 186), İbn Huzeyme (no. 328, 394), İbn Hibbân (no. 1507) ve Beyhakî (I, 438).

1045 Bu hadisin isnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* I, 308).

1046 Bu hadisi Nesâî (mevâkît 4, I, 248), Ubeydullah b. Saîd an Ebî Saîd Mevlâ Benî Hâşim an Hâlid b. Dînâr Ebî Hulde an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir.

1047 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 408), Muh. b. Abdirrahman el-Anberî an İbrâhîm b. ebî'l-Vezîr an Muh. b. Yezîd el-Yemâmî an Yezîd b. Abdirrahman b. Alî b. Şeybân an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiştir.

1048 Bu hadisi Ahmed (II, 103), Müslim (mesâcid 66, s. 392), İbn Mâce (no. 934) ve İbn Huzeyme (no. 935), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 20), Buhârî (ezân 42, I, 164), Tirmizî (no. 354), Müslim (mesâcid 66, s. 392), Ebû Dâvud (no. 3757), Taberânî (*M. es-Sağîr* II, 83, 96) ve Beyhakî (III, 72-3), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1049 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3759), Alî b. Müslim et-Tûsî an Ebî Bekr el-Hanefî ani'd-Dahhâk b. Osmân an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1050 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3758), Muh. b. Hâtim b. Buzey' an Muallâ b. Mansûr an Muh. b. Meymûn an Ca'fer b. Muh. an ebîhi an Ebû

senedi ile tahrîc etti. Râvîlerinden Muh. b. Meymûn'un münker rivayetleri vardır. İbn Hibbân'ın: "Onunla ihticâc etmek doğru olmaz" demesine karşılık Ebû Hâtim: "Bir beisi yoktur" demektedir (*Feyz* VI, 384).

1051 Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* I, 313).

1052 Ahmed b. Hanbel (V, 47), bu hadisi Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Alî b. Zeyd hakkında ihtilâf vardır.

1053 Her iki lafız da Buhârî'ye aittir. İlkini Buhârî (temennî 9/2, VIII, 131) Alî b. Abdillah an Süfyân an Amr b. Dînâr an Atâ an İbn Abbâs senedi ile; İkinci lafzı ise yine Buhârî (mevâkît 24/2, I, 143), Müslim (mesâcid 225, s. 444) ve Nesâî (mevâkît 20, I, 265-266), İbn Cüreyc an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1054 Aynı kaynaklar.

1055 Lafız Buhârî'ye (mevâkît 24/1, I, 142) ait olup senedi şöyledir: Eyyûb b. Süleymân an Ebî Bekr an Süleymân an Sâlih b. Keysân ani'z-Zührî an Urve an Âişe.

1056 Lafız Müslim'e aittir. Hadisi bu lafızla Müslim (mesâcid 217, s. 441) ve İbn Hibbân (no. 1533), İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nesâî (mevâkît 21/1, I, 267) Taberânî (Müsnedü'ş-Şâmiyyîn no. 76), İbrâhîm b. ebî Able ani'z-Zührî an Urve an Âişe tarîkiyle; Buhârî (ezân 161, I, 209, ezân 162, I, 210), Nesâî (mevâkît 21/1, I, 267), Tahâvî (I, 157) ve Beyhakî (I, 373), Şuayb ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 215), Buhârî (mevâkît 22, I, 141) ve Müslim (mesâcid 218/2, s. 442), Leys b. Sa'd an Ukayl ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 34, 199), Dârimî (I, 276) ve Nesâî (salât 19, I, 239), Ma'mer ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 2114), Ahmed (VI, 150), Dârimî (I, 276), Müslim (mesâcid no. 219, s. 442), Nesâî (mevâkît 21/2, I, 267), Tahâvî (I, 158), İbn Huzeyme (no. 348) ve Beyhakî (I, 450), İbn Cüreyc ani'l-Muğîre b. Hakîm an Ümmi Külsûm binti Ebî Bekr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1057 Aynı kaynaklar.

1058 Lafız Müslim'e aittir. Bunu o, Ebû Bekr b. Nâfi' el-Abdî an Behz b. Esed el-Ammî an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile; Buhârî (mevâkît 25, I, 143), an Zâide; Nesâî (mevâkît 21/4, I, 268) an Hâlid, her ikisi de Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1059 Bu hadisi Ahmed (V, 237) ve Ebû Dâvud (no. 421), Hafîz b. Osmân an Râşid b. Sa'd an Âsım b. Humeyd an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1060 Bu hadisi İbn Sa'd (IV, 106), Buhârî (mevâkît 22, I, 142), Müslim (mesâcid 224, s. 443) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 341b), Ebû Usâme an Büreyd b. Abdillah b. ebî Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Burada irâd edilen parça, metninin son bölümüdür. Tamamı meâlen şöyledir: Ebû Mûsa diyor ki: Ben ve gemide benimle beraber bulunan arkadaşlarım Buthân sahasına inmiştik. Allah'ın Resûlü (sav), Medine'de bulunuyordu. Her gece yatsı namazı vaktinde arkadaşlardan bir kaç kişi nöbetleşe Resûlullah (sav) 'in yanına gidiyordu. Bir defasında arkadaşlarımla ben Resûlullah (sav)'i kendine ait bir işle meşgul bulduk, hatta namazını gecenin yarısı oluncaya kadar geciktirdi. Allah'ın Resûlü (sav), sonra yanındakilere: "Ağır olun! Sizlere bildiriyorum. Müjdeler olsun ki, insanlar içinde sizden başka bu saatte namaz kılan hiçbir kimsenin bulunmaması Allah'ın size olan nimetlerinden birisidir." Yahut: "Bu saatte sizden başka hiçbir kimse namaz kılmamıştır" buyurdu.

1061 Allah'ın Resûlü (sav), bu sözünü, yatsı namazını te'hir edip, daha sonra mescide çıkarak orada bekleyenleri gördüğünde onlara hitaben irâd buyurmuştur. Bu hadisi Ahmed (I, 396), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 246b), Bezzâr (no. 375), İbn Hibbân (no. 1528), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10209), el-A'meş ve Âsım (ayrı ayrı) an Zir an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvîleri güvenilir kimselerdir.

1062 Muhtelif yollarla Enes'den rivayet olunmuştur: Buhârî (ezân 28, I, 158), Ebû Dâvud (no. 542) ve Beyhakî (III, 224), Abdül-a'lâ an Humeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (hayz 126, s. 284) ve Ebû Dâvud (no. 201), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 27, I, 157), Müslim (I, 214), Abdülvâris b. Saîd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 101), Müslim (hayz 123, s. 284), Nesâî (imâme 13, II, 81), ve İbn Huzeyme (no. 1527), İsmaîl b. İbr. b. Uleyye an Abdilazîz... asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 129), Buhârî (istîzân 48, VII, 143) ve Müslim (tahâret 124, s. 284), Şu'be an Abdilazîz... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1063 Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 1931) ve Tirmizî (no. 518), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1064 Bu hadisin asl-ı senedi: ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre. Pek çoklarınca tahrîc edilmiştir:

Mâlik (vukût 15, s. 15), Şâfiî (*Sünen* s. 25; *Ümm* I, 182), Abdürrezzâk (no. 2224, 3369, 3370, 5478) Ahmed (II, 241, 254, 260, 271, 280, 375), Dârimî (I, 277), el-Humeydî (no.

946), Buhârî (vukût 29, I, 145). Müslim (mesâcid 161-2, s. 423-4), Ebû Dâvud (no. 1121), Tirmizî (no. 524), Nesâî (I, 257, 274; III, 112), İbnu'l-Cârûd (s. 80, 163), İbn Huzeyme (no. 1595, 1848,-1851), İbn Hibbân (no. 1481-1485), Dârekutnî (I, 346; II, 10-11), el-Hâkim (I, 291) ve Beyhakî (I, 378, 386; II, 132; III, 202, 203).

1065 Bu hadisi Tirmizî (no. 174), Dârekutnî (I, 249), Ahmed (VI, 92), el-Hâkim (I, 190) ve Beyhakî (I, 435), Kuteybe an Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. ebî Hilâl an İshâk b. Ömer an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîbtir, muttasıl değildir" demiştir.

1066 Bu hadisi Tirmizî (no. 172), el-Hâkim (I, 189) ve Beyhakî (I, 435), Ya'kub b. el-Velîd el-Medenî an Abdillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "garîb"; Beyhakî: "İsnâdı bâtıldır" demiştir. Sebebi râvîlerinden Ya'kûb'dur. Ahmed ve İbn Hibbân, onun hadis uydurduğunu söylemişlerdir.

1067 Bu hadisi Ahmed (IV, 140, 142, 143), Tayâlisî (no. 959), Dârimî (I, 277), Ebû Dâvud (no. 424), Tirmizî (no. 154), Nesâî (mevâkît 27, I, 372), İbn Mâce (no. 672), Tahâvî (I, 105-8) ve Beyhakî (I, 277), Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd an Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1068 Bu hadisi İbn Mâce (no. 671), Abdurrahman, b. İbrâhîm ed-Dimaşkî ani'l-Velîd b. Müslim ani'l-Evzâî an Nüheyk b. Yerîm el-Evzâî an Muğîs b. Summâ an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1069 Mâlik (vukût 23, s. 12), bunu doğrudan Yahyâ'dan irâd etmiştir.

1070 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 426) ve Tirmizî (no. 170), Abdullah b. Ömer el-Ömerî ani'l-Kâsım b. Gannâm an ammatihî Ümmi Ferveti'l-Ensâriyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında şu malumatı vermektedir: "Ümmü Ferve hadisi el-Ömerî rivayetinden bilinmektedir. O ise ehl-i hadis indinde güçsüz birisidir, bu hadisin isnâdında ızdırâb vâki olmuştur."

1071 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 293, s. 568-9), Ebû Dâvud (no. 3912), Tirmizî (no. 1030), Nesâî (mevâkît 31/2, I, 275; mevâkît 34, I, 277; cenâiz 89/1, IV, 82) ve İbn Mâce (no. 1519), Mûsâ b. Alî b. Rebâh an ebîhî an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

1072 Bu hadisi Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 44, s. 219), Nesâî (mevâkît 31/1, I, 275) ve İbn Mâce (no. 1253), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Abdillah es-Sunâbihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sunâbihî, sohbeti olmadığı için tâbiûndandır. Râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuştur.

1073 Bu hadisi Ahmed (II, 24, 13, 106), Buhârî (mevâkît 30, I, 145), Müslim (müsâfirîn no. 290, s. 567), Nesâî (mevâkît 35, I, 279), Ebû Ya'lâ (Şelhit Ali 262a), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 13259), İbn Huzeyme (no. 1273), Tahâvî (I, 151), İbn Hibbân (no. 1567) ve Beyhakî (II, 453), Hişâm b. Urve an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 45, s. 220), Urve'den mürsel olarak tahrîc etmiştir. Ayrıca kısa bir metinle bunu Mâlik (k. el-Kur'ân no. 47. s. 220), Buhârî (mevâkît 31/1, I, 145), Müslim (müsâfirîn no. 289, s. 567) ve Nesâî (mevâkît 33/1, I, 277), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1074 Metni çok daha uzun bir hadistir. Müslim (müsâfirîn 294, s. 569), İkrime b. Ammâr an Şeddâd Ebî Ammâr ve Yahyâ b.e. Kesîr an Ebî Umâme an Amr b. Abese tarîkiyle; Ebû Dâvud (no. 1277), Muh. b. Muhâcir ani'l-Abbâs b. Sâlim an Ebî Sellâm an Ebî Umame... tarîkiyle; Tirmizî (no. 1277), ve Nesâî (mevâkît 35, I, 279), Muâviye b. Sâlih an Damre b. Habîb (Nesâî'de: ve Süleym b. Âmir ve Nuaym b. Ziyâd) an Ebî Umâme ... asl-ı senedi ile ancak çok kısa metniyle tahrîc ettiler. Tirmizî'nin hükmü: "hasen sahîh garîb"

1075 Aynı kaynaklar.

1076 Asl-ı senedi: Katâde an Ebi'l-Âliyye an İbn Abbâs an Ömer. Hadisi tahrîc edenler: Buhârî (mevâkît 30, I, 145), Müslim (müsâfirîn no. 286-7, s. 566-7), Ebû Dâvud (no. 1276), Tirmizî (no. 183), Nesâî (mevâkît 32/2, I, 276) ve İbn Mâce (no. 1250). Ayrıca bu hadisi Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 48, s. 221), Şâfiî (*Ümm*, I, 129), Ahmed (II, 462), Müslim (müsâfirîn 285, s. 566), Nesâî (mevâkît 32/1, I, 276), Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 45), Tahâvî (I, 304), İbn Hibbân (no. 1541) ve Beyhakî (II, 452), Muh. b. Yahyâ b. Habbân ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2463), Ahmed (II, 510, 474, 496), Buhârî (mevâkît 30, I, 145; mev. 31, I, 146; libâs 20, VII, 41), Müslim (buyû' 1, s. 1151), İbn Mâce (no. 1248, 2169, 3560), Nesâî (buyû' 26, VII, 241), İbn Hibbân (no. 2287) ve Beyhakî (II, 224), Ubeydullah b. Ömer an Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1077 Bu hadisi Ahmed (VI, 124, 200, 255), Müslim (müsâfirîn no. 595-9, s. 571), Nesâî (mevâkît 35/5, I, 278) ve Beyhakî (II, 453), Abdullah b. Tâvus an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1078 Bu hadisi Ahmed (V, 165), İbn Huzeyme (no

2748), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 48b), Dârekutnî (I, 424; II, 265) ve Beyhakî (II, 461), Abdullah b. el-Mü'emmel an Humeyd mevlâ Afrâ an Kays b. Sa'd an Mücâhid an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Adî'ye göre Abdullah b. el-Mü'emmel zayıf bir râvî olup, bu hadis onun münker rivayetleri cümlesindendir. Ancak Beyhakî'nin sevk ettiği başka bir isnâdda İbrâhîm b. Tahmân, İbnü'l-Mü'emmel'e mütâbeat etmiştir. Beyhakî şunları ilave ediyor: "Hümeyd, güçsüz bir râvîdir. Mücâhid'in Ebû Zer'i işitip işitmediği kesinlik kazanmamıştır." Keza İbn Huzeyme de bu hususta şüphesi olduğunu söylemektedir.

1079 Bu hadisi Tayâlisî (*Müsned* no. 108), Şâfiî (*Ümm* VII, 154), Ahmed (I, 80, 129), Ebû Dâvud (no. 1274), Nesâî (mevâkît 36, I, 280), Ebû Ya'lâ (no. 411, 581), İbnu'l-Cârûd (s. 145), İbn Huzeyme (no. 1284-5), İbn Hibbân (no. 1545, 1560) ve Beyhakî (II, 459), Mansûr an Hilâl b. Yesâf an Vehb b. el-Ecda' an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1080 Aynı kaynaklar.

1081 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 292, s. 568) ve Nesâî (mevâkît 14/1, I, 259), Hayr b. Nuaym el-Hadremî an Abdillah b. Hübeyre an Ebî Temîm el-Ceyşânî an Ebî Basre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1082 Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 50, s. 221), ani'z-Zührî ani's-Sâib senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı sahîhtir.

1083 Bu hadisi Ahmed (III, 120, 129), Ebû Dâvud (no. 1205), Nesâî (mevâkît, 3, I, 248), Taberânî (M. el-Evsat I, 80a), Ebû Ya'lâ (199a), İbn Huzeyme (no. 975) ve Tahâvî (I, 185), Şu'be an Hamza b. Amr el-Âizî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1084 Bu hadisi Muh. b. İsâ an Hassân b. İbrâhîm an Leys an Mücâhid an Ebi'l-Halîl an Ebî Katâde senedi ile Ebû Dâvud (no. 1583) tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud, isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Bu hadis mürseldir. Şöyle ki Mücâhid, Ebu'l-Halîl'den daha büyüktür. Ebu'l-Halîl ise böylece Ebû Katâde'yi işitmemiştir." Ebu'l-Halîl, Sâlih b. e. Meryem olup güvenilir Sahîh râvîlerindendir.

1085 Bu hadisi Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân 46, s. 220), Abdürrezzâk (no. 7080), Ahmed (II, 102, 149, 185, 262), Müslim (mesâcîd 195, s. 434), Ebû Dâvud (no. 413), Tirmizî (no. 160), Nesâî (mevâkît 9/1, I, 254), Ebû Ya'lâ (174b), İbn Huzeyme (no. 333-4), Tahâvî (I, 192), İbn Hibbân (no. 259, 261-263) ve Beyhakî (I, 443-4) el-Alâ b. Abdirrahman an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1086 Bu hadisi Mâlik (salât, 3, s. 68), Abdürrezzâk (no. 2007), Ahmed (II, 236, 374, 303, 278, 533), Buhârî (ezân 9, I, 152; şehâdet 30, III, 165), Müslim (salât no. 129, s. 325), Tirmizî (no. 225-6), Nesâî (ezân 31, II, 23), İbn Huzeyme (no. 1554, 391, 1475), İbn Hibbân (no. 1657, 2150) ve Beyhakî (I, 428; X, 288), Mâlik an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1087 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 2345), Abdürrezzâk (no. 3426), Ahmed (II, 522), Dârimî (I, 273, 350), Buhârî (sehv 6/1, II, 67; bed'ul-halk 11, IV, 94), Müslim (mesâcîd 83, s. 398), Nesâî (II-I, 31), Tahâvî (I, 431-2), İbn Hibbân (no. 16, 1660), Dârekutnî (I, 374) ve Beyhakî (II, 331, 340), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 84, s. 499) ve Tahâvî (I, 432), Abdurabbih b. Sa'îd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (salâtın o. 19, s. 291), Kuteybe ani'l-Mugîre an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile; Yine Müslim (no. 20, s. 291), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile; Müslim (salât 17-18, s. 291) ve *Delâilü'n-nübüvve*'de (VII, 103) Beyhakî, Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile ; Ahmed (II, 531; II, 398) ve Müslim (salât no. 16, s. 291) ve Beyhakî (I, 432), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salât no. 6, s. 69), Ahmed (II, 460), Buhârî (ezân 4, I, 151), Ebû Dâvud (no. 516) ve Nesâî (II, 21), Mâlik an Ebi'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1088 Bu hadisi Müslim (salât no. 16, s. 291) irâd etmiştir.

1089 Bu rivayette Müslim (mesâcîd 84, s. 399) tarafından tahrîc olunmuştur, Abdurabbih ani'l-A'rec an Ebî Hureyre tarîki ile.

1090 Bu hadisi Ahmed (II, 36), Müslim (salât 15, s. 290), Ebû Ya'lâ (no. 2293), İbn Huzeyme (no. 393), İbn Hibbân (no. 1662) ve Beyhakî (I, 432), al-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1091 Bu hadisi Ahmed (II, 352), Nesâî (ezân 34, II, 24) ve İbn Hibbân (no. 1665), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. el-Eşacc an Alî b. Hâlid ez-Zarkî ani'n-Nâdr b. Süfyân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1092 Bu hadisi Ahmed (II, 168), Müslim (salât 11, s. 288), Ebû Dâvud (no. 523), Tirmizî (no. 3614); Nesâî (ezân 37, II, 25; *Amelu'l-yevm ve'l-leyle* no. 45), İbn Mâce (no. 720), İbn Huzeyme (no. 418), İbn Hibbân (no. 1688-90) ve Beyhakî (I, 409), Ka'b b. Alkame an Abdirrahman b. Cübeyr an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1093 Bu hadisi Ahmed (III, 354), Buhârî (ezân 8, I,

152; tefsîr 17/10/3, V, 228), Ebû Dâvud (no. 529), Tirmizî (no. 211), Nesâî (ezân 38, II, 27; *Amelu'l-yevm* no. 46), İbn Mâce (no. 722), Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 240), İbn Huzeyme (no. 420), Tahâvî (I, 146), İbn Hibbân (no. 1687) ve Beyhakî (I, 410), Alî b. Ayyâş an Şu'ayb b. ebî Hamza an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi tahrîc ettiler.

1094 Bu hadisi Müslim (salât no. 12, s. 289), Ebû Dâvud (no. 527) ve Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 40), Muh. b. Cehdam an İsmaîl b. Ca'fer an Umâre b. Gaziyye an Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb an ebîlhî an cedihî Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1095 Bu hadisi Müslim (salât 13, s. 290), Ebû Dâvud (no. 5257), Ahmed (I, 181), Tirmizî (no. 210), Nesâî (ezân 38, II, 26), İbn Mâce (no. 721) ve el-Hâkim (I, 203), Leys b. Sa'd an Hukeym b. Abdillah b. Kays an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1096 Bu hadisi Buhârî (cumu'a 23,I, 219) ve Nesâî (*Amelu yevm* no. 349-351; *Sünen*, ezân 35, II, 24), Mücemmi' b. Yahyâ an Ebî Umâme b. Sehl b. Huneyf an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1097 Bu rivayeti Buhârî (ezân 7/2, I, 152) ve Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 352), Yahyâ b. ebî Kesîr an Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an İsâ b. Talha an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1098 Aynı kaynaklar.

1099 Bu hadisi Mâlik (salât 2, s. 67), Tayâlisî (no. 2214), Şâfiî (*Ümm* 6, 53, 78, 90), Dârimî (I, 272), Buhârî (ezân 7, I, 152), Müslim (salât 10, s. 288), Ebû Dâvud (no. 512), Nesâî (ezân 33, II, 23), Tirmizî (no. 208), İbn Mâce (no. 720), Ebû Ya'lâ (no. 1189), İbn Huzeyme (no. 411), Tahâvî (I, 143), İbn Hibbân (no. 1684) ve Beyhakî (I, 408), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1100 *Kütüb-i Sitte.*

1101 Bu hadisi Tirmizî (no. 206, Yahyâ b. Vâdıh Ebû Tümeyle an Ebî Hamza an Câbir el-Cu'fî an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî'nin "garîb" ibaresini kullandığı isnâdı zayıftır. Râvîlerinden Câbir el-Cu'fî, Yahyâ el-Kattân ile İbn Mehdî'nin terkettikleri zayıf birisidir. İbn Mâce (no. 727), bunu iki ayrı tarîkten olmak üzere an Câbir el-Cu'fî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1102 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Asl-ı senedi: Şu'be an Ebî Yahyâ mevlâ Ca'de an Ebî Hureyre. Bu tarîkten tahrîc edenler: Tayâlisî (s. 2542), Ahmed (II, 429, 461, 458), Ebû Dâvud (no. 515), Nesâî (ezân 14/2, II, 13), İbn Mâce (no. 724), İbn Huzeyme (no. 390), İbn Hibbân (no. 1664) ve Beyhakî (I, 397).

1103 Bu hadisi Ahmed (IV, 284, 298, 299) ve Nesâî (ezân 14/3, II, 13), Katâde an Ebî İshâk el-Kûfî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1104 Bu hadisi Ahmed (II, 136), Bezzâr (no. 355), Taberânî (no. 13469) ve Beyhakî (I, 431), el-A'meş an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli, Heysemî'ye göre Sahîh râvîlerindendir (*Mecma'* I, 326).

1105 Bu hadisi Ahmed (II, 172), Ebû Dâvud (no. 524), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 44), İbn Hibbân (no. 1693) ve Beyhâki (I, 410), İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1106 Lafız Buhârî'ye (bed'ul-halk 12, IV, 96) aittir. Bu hadisi Mâlik (salât no. 5, s. 69), Abdürrezzâk (no. 1865), Humeydî (no. 732), Buhârî (menâkîb 25/29, IV, 177; tevhîd 52/5, VIII, 214), Nesâî (ezân 14/1, II, 12), İbn Mâce (no. 723), Ahmed (III, 6, 35, 43), Ebû Ya'lâ (no. 982), İbn Huzeyme (no. 389), İbn Hibbân (no. 1659) ve Beyhakî (I, 397, 427), Abdullah b. Abdirrahman b. ebî Sa'sa'a an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1107 Bu hadisi Müslim (salât no. 14, 290), Talha b. Yahyâ an ammîhî İsâ b. Talha an Muâviye asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1108 Rezîn.

1109 İsnâdında yer alan el-Hâris zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, 326).

1110 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat.*

1111 Bu hadisi aynı zamanda el-Hâkim (I, 51), Abdülcebbâr b. el-Alâ el-Attâr an Süfyân b. Uyeyne an Mis'ar an İbrâhîm es-Seksekî an İbn Ebî Evfa asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve akabinde şunları söylemiştir: "Bunun isnâdı sahîhtir. Abdülcebbâr, güvenilir bir râvîdir. Seksekî ile Buhârî ve Müslim ihticâc etmişlerdir." Daha sonra el-Hâkim başka bir isnâdı Abdullah b. el-Mübârek an Mis'ar an İbrâhîm es-Seksekî an ashâbihî an Ebî'd-Derdâ tarîki ile sevketmiştir. Her iki senedi de "tashîh" etmiştir. Heysemî diyor ki: "Taberânî'nin ricâli güvenilir râvîlerdir." el-Münzirî ise İbn Şâhîn'den: "Bununla Süfyân, Mis'ar'dan teferrüd etmiştir. Hadis garîb sahîhtir" sözünü bildirmektedir. (*Feyz* II, 449)

1112 Heysemî diyor ki: "İsnâdında kimsenin adından sözetmediği hâli mechûl râvîler vardır." (*Mecma'* I, 327).

1113 Münzirî, isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir.

1114 Aynı kaynaklar.

1115 Bu hadisi Taberânî üç *Mu'cem*'inde rivayet etmiştir. İsnâdında yer alan Abdurrahman b. Sa'd sebebiyle zayıftır (*Mecma'* I, 328).

1116 Bu hadisi Ahmed (II, 26), Tirmizî (no. 1986)

ve Ebû Nu'aym (*Hilye* IX, 320), es-Sevrî an Ebi'l-Yakzân an Zâdân an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

1117 Bunu da Tirmizî (no. 2566), başka yerde aynı isnâdla tahrîc etmiştir.

1118 Heysemî'ye göre isnâdında yer alan Abdüssamed b. Abdilazîz, İbn Hibbân'ın Sikât'ında mezkûr güvenilir bir râvîdir (*Mecma'* I, 327-8). Münzirî'ye göre ise isnâdında bir beis yoktur (*Tergîb* I, 180).

1119 İsnâdında yer alan Hafs b. Süleymân el-Esedî, kıraat konusunda bir imamdır, Ancak ne yazık ki hadis sahasında hakkında ihtilaf edilmiştir, Şöyle ki onu Buhârî, Müslim, İbn Maîn, Nesâî ve İbnü'l-Medînî'nin zayıf kabul etmesine karşılık, Ahmed ve İbn Hibbân tevsîk etmişlerdir (*Mecma'* I, 328).

1120 Bu hadisi Taberânî, iki ayrı senedle tahrîc etmiştir. Birincisinde hadisi Abdullah el-Cezerî, Meymûne'den rivayet etmiştir. Bu zâtın kim olduğunu bilmiyorum. Ayrıca isnâdında yer alan Abbâd b. Kesîr hem zaʿîf, hem de tevsîk edilmiştir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir. Öteki isnâdında tanımadığım râvîler mevcuttur.

1121 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1776), Ahmed (II, 148), Buhârî (ezân 1, I, 150), Müslim (salât 1, s. 285), Tirmizî (no. 190), Nesâî (ezân 2, II, 2), İbn Huzeyme (no. 361) ve Beyhakî (I, 389, 392, 408), Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an Nâfiʿ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1122 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 498), Huşeym an Ebî Bişr an Ebî Umeyr b. Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1123 Bu hadisi Mâlik (salât 1, s. 67), doğrudan Yahyâ'dan irâd etmiştir.

1124 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 506) iki ayrı tarîkle, Şu'be an Amr b. Murre an İbn Ebî Leylâ an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1125 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 507), Yezîd b. Hârûn ani'l-Mes'ûdî an Amr b. Murre an ... asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Abdurrahman b. ebî Leylâ, Muâz'dan işitmemiştir.

1126 Bu hadisi Ahmed (IV, 43), Ebû Dâvud (no. 499), Tirmizî (no. 189; "hasen garîb"), İbn Mâce (no. 706) ve Beyhakî (I, 390-1), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris et-Teymî an Muh. b. Abdillah b. Zeyd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1127 Aynı kaynaklar.

1128 Ebû Dâvud (no. 512-3), bu rivayeti iki ayrı tarîkle Muh. b. Amr an Muh. b.Abdillah an ammîhî Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1129 Tirmizî (no. 189) tahrîc etmiştir. 1126'da zikri geçmiştir. Bu hadis muhaddisler arasında "Ezan hadisi" diye maruftur. Bir başka tarîki daha vardır. Bunu Ahmed (IV, 43) ve İbn Huzeyme (no. 373), Muh. b. İshâk ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muh. b. İshâk'ın birinci isnâdı, ikincisine göre, Muh. b. Yahyâ ez-Zühlî'ye göre daha sahîhtir. Tirmizî, Muh. b. Abdillah b. Zeyd an ebîhî tarîki için "hasen sahîh" hükmünü vermiştir. İbn Huzeyme ise: "Bu hadis sahîh ve sâbittir. Zira Muhammed, babasından; İbn İshâk ise et-Teymî'den işitmiştir" demektedir.

1130 Aynı kaynaklar.

1131 Bu hadisi Tirmizî (no. 194), Ebû Saîd el-Eşacc an Ukbe b. Hâlid an İbn Ebî Leylâ an Amr b. Murre an Abdirrahman b. Ebî Leylâ an Abdillah b. Zeyd senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, daha sonra şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis, Vekîʿ ani'-A'meş an Amr b. Murre an Abdirrahman b. ebî Leylâ kâle: haddesenâ Ashâbu Muhammed (sav) an Abdillah b. Zeyd ve Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Abdillah b. Zeyd tarîkleri ile rivayet olunmuştur ki bu sonuncusu, en başta sevkedilen isnâddan daha sahîhtir." Aslında Abdurrahman b. ebî Leylâ ile Abdullah b. Zeyd arasında kopukluk sözkonusu olmamalıdır. Zira Abdurrahman, içlerinde Ömer, Osmân, Sa'd ve Ubeyy'in bulunduğu, kendi ifâdesi ile 120 sahâbeyi idrâk etmiştir. Buna göre hadis, bütün isnâdlarıyla sahih gözükmektedir.

1132 İbn Mâce (no. 706) tahrîc etmiştir.

1133 Bu hadisin asl-ı senedi: Hâlid el-Hazzâ ve Eyyûb an Ebî Kılâbe an Enes. Kimi rivayetleri kısadır.

Tahrîc edenler: Tayâlisî (no. 2095), Abdürrezzâk (no. 1794-5), Ahmed (III, 103, 189), Şâfiî (s. 19), Dârimî (I, 270-1), Buhârî (ezân 2, I, 150; enbiyâ 5/5, IV, 144), Müslim (salât 2-5, s. 286), Ebû Dâvud (no. 508-9), Tirmizî (no. 193), Nesâî (ezân 3, II, 3), İbn Mâce (no. 729-730), Ebû Ya'lâ (no. 2792, 2793, 2804), İbnu'l-Cârûd (no. 84-85), İbn Hibbân (no. 1673-6), İbn Huzeyme (no. 375-376, 366-368), Tahâvî (I, 123-133), Dârekutnî (I, 289), el-Hâkim (I, 198) ve Beyhakî (I, 390, 412-413).

1134 Aynı kaynaklar.

1135 Bu hadisi el-Bezzâr (*Keşf* no. 352), Muh. b. Osmân b. Mahled el-Vâsitî an ebîhî an Ziyâd b. el-Münzir an Muh. b. Alî b. el-Huseyn an ebîhî an ceddihî an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîlerinden Ziyâd, şiadan olup zayıf olduğu hususunda icmâ vardır (*Mecma'* I, 329).

1136 Talha b. Zeyd hakkında Buhârî: "hadisleri münkerdir"; Nesâî: "metrûktur"; İbn Hibbân "hadisleri pek münkerdir, onunla ihtiçâc etmek

doğru değildir"; İbnu'l-Medînî: "hadis uydurur" demişlerdir (*Mîzân* no. 4000).

1137 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 500), ve Beyhakî (I, 394), Müsedded ani'l-Hâris b. Ubeyd an Muh. b. Abdilmelik b. e. Mahzûre an ebîhî an ceddîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1138 Aynı kaynaklar.

1139 Aynı kaynaklar.

1140 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1354), Ahmed (III, 409; VI, 401), Dârimî (I, 271), Müslim (salât 6, s. 287), Ebû Dâvud (no. 502), Tirmizî (no. 192, "hasen sahîh"), Nesâî (ezân 4-5, II, 4-5), İbn Mâce (no. 709), İbnu'l-Cârûd (s. 85-6), İbn Huzeyme (no. 377), Dârekutnî (I, 237) ve Beyhakî (I, 392), Âmir el-Ahvel an Mekhûl an İbn Muhayrîz an Ebî Mahzûre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1141 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 503), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âsım an İbn Cüreyc an İbn Abdilmelik b. ebî Mahzûre an İbn Muhayrîz an Ebî Mahzûre senedi ile tahrîc etmiştir. 1142 numarada gelecek olan rivayetin metni, buradakinden daha uzundur. İsnâdı aynıdır. Muharricleri için oraya müracaat olunsun.

1142 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 505), Muh. b. Dâvud el-İskenderânî an Ziyâd b. Yûnus an Nâfi' b. Ömer el-Cumahî an Abdilmelik b. ebî Mahzûre an İbn Muhayrîz an Ebî Mahzûre senedi ile tahrîc etmiştir.

1143 Bu rivayeti Şâfiî (*Ümm* I, 73), Ahmed (III, 409), Ebû Dâvud (no. 503), Nesâî (ezân 5/2, II, 5), İbn Mâce (no. 708), İbn Huzeyme (no. 379), Tahâvî (I, 130), Dârekutnî (I, 233) ve Beyhakî (I, 393), İbn Cüreyc an Abdilazîz b. Abdilmelik b. ebî Mahzûre an İbn Muhayrîz... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin iki tarîki daha vardır: Ebû Dâvud (no. 501), Nesâî (ezân 6, II, 7-8), İbn Huzeyme (no. 385), Tahâvî (I, 130), Dârekutnî (I, 234) ve Beyhakî (I, 393-4), İbn Cüreyc an Osmân b. es-Sâib an ebîhî ve Ümmi Abdilmelik b. ebî Mahzûre an Ebî Mahzûre asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 504), Tirmizî (no. 191, "sahîh"), Nesâî (ezân 3, II, 3-4), İbn Huzeyme (no. 378) ve Dârekutnî (I, 234-5), İbrâhîm b. İsmail b. Abdilmelik b. ebî Mahzûre an ceddîhî Abdilmelik an Ebî Mahzûre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1144 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1123), Ahmed (II, 37; 85), Dârimî (I, 270), Ebû Dâvud (no. 510-1), Nesâî (ezân 2/2, II, 3; ezân 28, II, 20-21), İbnu'l-Cârûd (s. 80), İbn Huzeyme (no. 374), İbn Hibbân (no. 1672, 1675), Dârekutnî (I, 289) ve Beyhakî (I, 413), Şu'be an Ebî Ca'fer an Ebi'l-Müsennâ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1145 Mâlik (salât 8, s. 72), belâğan irâd etmiştir.

1146 Bu hadisi Tirmizî (no. 198) ve İbn Mâce (no. 715), İsmail b. ebî İshâk Ebû İsrâîl ani'l-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ an Bilâl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bilâl ile Abdurrahman arasında kopukluk vardır. Ayrıca İsmail, Tirmizî'nin de dediği gibi zayıf bir râvîdir.

1147 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 538), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Ebî Yahyâ el-Kattân an Mücâhid senedi ile tahrîc etmiştir.

1148 Bu mevkûfu Nesâî (ezân 16, II, 14) üç ayrı tarîkten İbrâhîm ani'l-Esved an Bilâl asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Nihayet sevkettiği bir isnâd ile Muhârib b. Disâr ani'l-Esved an Ebî Mahzûre şeklinde de rivayet etmiştir.

1149 Heysemî'ye göre bunun isnâdı güvenilir râvîlerden oluşmuştur (*Mecma'* I, 331).

1150 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 532), Hammâd b. Seleme an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İbnü'l-Medînî diyor ki: "Hammâd hadisi, "mahfûz" değildir; burada Hammâd b. Seleme hatâ etmiştir. Bu hadisin iki tarîki daha vardır: Abdülazîz b. ebî Revâd an Nâfi' an müezzin li-Ömer yukâlu lehu Mesrûk an Ömer ed-Derâverdî an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer. Ebû Dâvud, bu sonuncusunun en sahîh tarîk olduğunu ileri sürmüştür. İkinci husus da Hammâd'a muhâlif olarak başka tarîklerinden hadis, Ömer'in mevkûfu olarak gelmiştir. Doğrusu da budur.

1151 Aynı kaynaklar.

1152 Bu hadisi Bezzâr (no. 364), Muh. b. el-Kâsım ani'r-Rebî' b. Sabîh ani'l-Hasan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Muh. b. el-Kâsım, Ahmed ve Ebû Dâvud'a göre zayıf; İbn Maîn'e göre ise güvenilir bir râvîdir.

1153 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 534), Züheyr b. Harb an Vekî' an Ca'fer b. Burkân an Şeddâd mevlâ İyâd b. Âmir an Bilâl senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud diyor ki: "Şeddâd, Bilâl'e yetişememiştir."

1154 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 514), Tirmizî (no. 199) ve İbn Mâce (no. 717), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an Ziyâd b. Nu'aym el-Hadremî an Ziyâd b. el-Hâris es-Sudâî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İfrîkî'yi Yâhyâ b. Saîd'in zayıf addetmesine karşılık Buhârî onun hakkında "mukâribu'l-hadîs" tabirini kullanmıştır. Buna göre hadis Sindî'nin Zevâid-i İbn Mâce'de ifade ettiği gibi isnâdı "sâlihtir".

1155 Bu hadisi Ahmed (V, 91, 106), Ebû Dâvud (no. 514) ve İbn Mâce (no. 673), Simâk b. Harb an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1156 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 38, s. 768), İbn Numeyr an ebîhî an Ubeydillah an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; Ebû Dâvud ise (no. 535), Muh. b. Seleme an İbn Vehb an Yahyâ b. Abdillah ve-Saîd b. Abdirrahman an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc ettiler

1157 Bu hadisi Tirmizî (no. 195-6), Abdülmun'im b. Nu'aym el-Esvârî an Yahyâ b. Müslim ani'l-Hasan ve Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti. Tirmizî, "isnâdı mechûldür" demektedir. Abdülmun'in hakkında Buhârî ve Ebû Hâtim "hadisleri münkerdir"; Nesâî: "güvenilir değildir" demiştir. Yahyâ b. Müslim de zayıf bir râvîdir.

1158 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5197, Ah. b. Muh. b. Eyyûb an İbrâhîm b. Sa'd an Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an imreetin senedi ile tahrîc etmiştir.

1159 Bu hadis mevkûftur; yani Ebû Hureyre'nin sözüdür. Tirmizî (no. 201), Yahyâ b. Mûsâ an İbn Vehb an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Zührî, Ebû Hureyre'yi işitmemiştir, bu nedenle isnâdında kopukluk hâsıl olmuştur.

1160 Bu merfû rivayeti Tirmizî (no. 200), Alî b. Hucr ani'l-Velîd b. Müslim an Muâviye b. Yahyâ es-Sadefî ani'z-Zührî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, hadisin mevkûf olmasını daha doğru bulmaktadır.

1161 Lafız, Tirmizî'ye ait olup (no. 209), İbn Mâce (no. 714) ile birlikte Eş'as ani'l-Hasan an Osmân b. ebî'l-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir. İsnâdı sahîh gözükmektedir. Ahmed (IV, 21, 217) ve Ebû Dâvud (no. 531) ise Hammâd b. Seleme an Saîd el-Cüreyrî an Ebi'l-Alâ' Yezîd b. Abdillah an Mutarrif b. Abdillah b. es-Şihhîr an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bunun isnâdı sahîh olup el-Hâkim de (I, 199, 201) irâd etmiş ve Müslim'in şartınca sahîh hükmü vermiştir.

1162 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1264), Sehl b. Hammâd an Ebî Mekîn an Ebi'l-Fadl el-Ensârî an Müslim b. ebî Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1163 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 528), Süleymân b. Dâvud el-Atekî an Muh. b. Sâbit an raculin min ehli'ş-Şâm an Şehr b. Havşeb an Ebî Umâme eva ba'di's-sahâbe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi isnâdında kimliği mechûl bir râvî ile hakkında ihtilaf olan Şehr mevcuttur.

1164 Bunu Mâlik (salât 11, s. 73), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

1165 İsnâdında yer alan Ya'kûb b. Humeyd hakkında Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf; Buhârî ise "hakkında ancak hayır görüyorum" demiş ve Sikât'ında onu zikreden İbn Hibbân "hatâ ederdi" demiştir (*Mecma'* I, 334).

1166 Hadisin kimi rivayetlerinde metin uzun olup, buraduki irâd olunan kısım, bu metnin bir parçası olarak yer almaktadır. Asl-ı senedi: es-Sevrî an Avn b. ebî Cuhayfe an ebîhî. Tahrîc edenler: Abdürrezzâk (no. 1806), Ahmed (IV, 308), Dârimî (I, 271), Buhârî (ezân 19, I, 156), Müslim (salât no. 249, s. 360), Ebû Dâvud (no. 520), Tirmizî (no. 197), Nesâî (ezân 13, II, 12; zînet 123, VII-I, 220), Ebû Ya'lâ (no. 887), Taberânî (*M. el-Kebîr* XXII, s. 101-102, 105), İbn Huzeyme (no. 387), İbn Hibbân (no. 2375, 2328, 2387), el-Hâkim (I, 202) ve Beyhakî (I, 395; III 156).

1167 Aynı kaynaklar.

1168 Aynı kaynaklar.

1169 Bu hadisin isnâdında yer alan Abdurrahman b. Ammâr b. Sa'd, Yahyâ b. Maîn'e göre zayıftır (*Mecma'* I, 330).

1170 Bunun da isnâdında yukarıda zikri geçen Abdurrahman b. Ammâr b. Sa'd yer almıştır (*Mecma'* I, 336).

1171 Hadisin tam metni meâlen şöyledir: "Mülk Kureyş'te, kazâ işleri Ensar'da, ezân Habeşlilerde, emânet Ezd'lilerdedir." Asl-ı senedi şöyledir: Muâviye b. Sâlih an Ebî Meryem el-Ensârî an Ebî Hureyre. Tahrîc edenler: Ahmed (II, 314), İbn ebî Âsım (Sünne no. 1124) ve Tirmizî (no. 3936). Tirmizî, hadis için iki isnâd sevketmiştir ki, ikincisinde Ebû Hureyre'nin sözü mevkûf olarak tahrîc etmiş ve "sahîh olan budur" demiştir. İsnâdından bir beis yoktur, güvenilir râvîlerden oluşmuştur.

1172 Lafız Bezzâr'a aittir. Çoğunluk bunu bu metin ziyâdesi olmadan kısa metinle tahrîc etmişlerdir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 2404), Abdürrezzâk (no. 1838), Şâfiî (*Ümm* I, 141), Humeydî (no. 999), Ahmed (II, 284, 382, 461, 472, 424), Ebû Dâvud (no. 518), Tirmizî (no. 207), Taberânî (*el-Mu'cemu'l-Evsat* I, 6b, 173a, 264a; II, 21a, 240b, 243a; *el-Mu'cemus-Sağîr* 430, III, 127), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Bezzâr'ın tarîki (Keşf no. 357) Ebû Hamza es-Sükkerî ani'l-A'meş... kanalıyla gelmiştir. Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 2) Bu hadisi el-A'meş'ten kalabalık bir grup rivayet etmiştir. İsnâdı sahîhtir.

1173 Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 2).

1174 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 590) ve İbn Mâce (no. 726), Osmân b. ebî Şeybe an Huseyn b. İsâ el-Hanefî ani'l-Hakem b. Ebân an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1175 Bu mevkûf rivayeti Abdürezzâk (no. 1852), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 13059) ve Tahâvî (IV, 128), Ca'fer b. Süleymân ve Hammâd b. Seleme an Yahyâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1176 İbrâhîm en-Nehaî'nin İbn Mes'ûd'dan semâı yoktur. Bu nedenle isnâdında kopukluk vardır.

1177 Bu hadisi Ahmed (III, 342), Hasan an İbn Lehî'a an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir. İbn Lehî'a hakkında ihtilaf vardır.

1178 Bu hadisi İbn Mâce (no. 710), Hişâm b. Ammâr an Abdirrahman b. Sa'd b. Ammâr b. Sa'd an ebîhî an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiştir. Sa'd'ın çocukların zayıf olması sebebiyle isnâdı da zayıftır.

1179 Bu hadisi Buhârî (salât 65, I, 116) ve Müslim (mesâcid 24, s. 378; zühd 43, s. 2287), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. el-Eşacc an Âsım b. Ömer b. Katâde an Ubeydillah b. el-Esved el-Havlânî an Osmân; Müslim (mesâcid no. 25, s. 378; zühd 44, s. 2287), Tirmizî (no. 318) ve İbn Mâce (no. 736), Abdülhamîd b. Ca'fer an ebîhî an Mahmûd b. Lebîd an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1180 Aynı kaynaklar.

1181 Bu hadisi Ahmed (VI, 461), Süveyd b. Amr an Ebân el-Attâr an Yahyâ b. ebî Kesîr an Mahmûd b. Amr an Esmâ binti Yezîd senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 8).

1182 Bu rivayeti el-Bezzâr (no. 401), el-A'meş an İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 7). el-İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (*Neyl* II, 153).

1183 Bu hadisi İbn Mâce (no. 738), Yûnus b. Abdila'lâ an İbn Vehb an İbrâhîm b. Naşît an Abdillah b. Abdirrahman b. ebî Huseyn an-Nevfelî an Atâ b. ebî Rebâh ana Câbir senedi ile tahrîc etmiştir. Zevâid'inde Sindî: "isnâdı sahihtir, ricâli güvenilir kimselerdir" demiştir.

1184 Bu hadisi Bezzâr (no. 405), Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî an Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Süleymân sebebiyle isnâdı zayıftır. Mezkûr ziyâde Taberânî'nin rivayetinde mevcuttur.

1185 Aynı kaynaklar.

1186 Râvîlerinden İmrân b. Ubeydillah hakkında Buhârî ve İbn Maîn menfî konuşmuş, İbn Hibbân ise onu *Sikât*'ında zikrederek güvenilir addetmiştir.

1187 Taberânî, bunu Ebû Kursâfe hadisinden tahrîc etmiştir, isnâdında hâli bilinmeyen râvîler mevcuttur (*Mecma'* II, 9).

1188 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2085), Ahmed (III, 118, 123, 211, 244), İbn Sa'd (I, 240), Buhârî (salât 48, I, 11; fadâilu'l-Medine 2, II, 220; büyû' 41, III, 17; menâkıbu'l-Ensâr 46, IV, 266), Müslim (mesâcid no. 9, s. 373), Ebû Dâvud (no. 453-4), Nesâî (mesâcîd 12, II, 39), İbn Mâce (no. 742), İbn Huzeyme (no. 788), İbn Hibbân (no. 2322) ve Beyhakî (II, 438), Ebu't-Teyyâh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1189 Aynı kaynaklar.

1190 Rezîn.

1191 Rezîn.

1192 Bu hadisi İbn Mâce (no. 744), Muh. b. Yahyâ an Amr b. Osmân an Mûsâ b. A'yun an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi "an" lafzı ile rivayette bulunduğunda sıklıkla tedlîs yaptığı bilinen İbn İshâk yer almıştır.

1193 Bu hadisi Ahmed (II, 130), Buhârî (salât 62, I, 115), Ebû Dâvud (no. 451), İbn Hibbân (no. 1599), İbn Huzeyme (no. 1324) ve Beyhakî (II, 438), Ya'kûb b. İbrâhîm an ebîhî an Sâlih b. Keysân an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1194 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 452) ve onun tarîkiyle Beyhakî (*Delâil* II, 541), Muh. b. Hâtim an Ubeydillah b. Mûsâ an Şeybân an Firâs an Atiyye an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Atiyye, hadiste zayıftır.

1195 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 458), İbn Huzeyme (no. 1298, daha uzun bir metinle) ve Beyhakî (II, 440), Ömer b. Süleym el-Bâhilî an Ebi'l-Velîd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu sözleri İbn Ömer, kendisine mescitlerde bulunan taşlardan sormaları üzerine söylemiştir.

1196 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 460), Ebû Bekr Muh. b. İshâk es-Sâğânî an Ebî Bedr Şücâ' b. el-Velîd an Şerîk an Ebî Husayn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı Münzirî'ye göre ceyyiddir. Dârekutnî'ye bu hadisten sorduklarında onu mevkûf olduğunu, Ebû Bedr'in ise yanlışlıkla rivayeti ref'ettiğini söylemiştir (*Tergîb* I, 205).

1197 Bu hadisi Buhârî (salât 91/2, 95, I, 127), Müslim (salât no. 263-4, s. 364-5) ve Ebû Dâvud (no. 1082), Yezîd b. ebî Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1198 Aynı kaynaklar.

1199 Bunu Buhârî (salât 91/1, I, 126-7), Müslim (salât no. 262, s. 364) ve Ebû Dâvud (no. 696), Abdülazîz b. ebî Hâzım an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1200 İsnâdında yer alan Nûh b. Zekvân'ı Ebû Hâtim zayıf addetmiştir (*Mecma'* II, 46).

1201 Bu hadisi İbn Mâce (no. 798), Osmân b. e. b. Şeybe an İsmaîl b. Ayyâş an Umâre b. Gaziyye an Enes b. Mâlik an Ömer b. el-Hattâb senediyle tahrîc etmiştir. Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: "İsnâdında za'af ve irsâl vardır. Tirmizî ve Darekutnî, Umâre'nin Enes'e yetişemediğini söylemişlerdir. İsmâil ise tedlîs yapardı."

1202 Bu hadisin lafzı Buhârî'ye aittir. Bu lafızla Buhârî (salât 33, I, 105-6) ve Beyhakî (II, 29.2), İsmaîl b. Ca'fer an Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi yakın mânâsıyla Ahmed (III, 188), Muh. b. Abdillah an Humeyd, Nesâî

(mesâcîd 35, II, 52-3) ve İbn Mâce (no. 762), Âiz b. Habîb an Humeyd; Buhârî (salât 39, I, 107) Zübeyr b. Muâviye an Humeyd ve Ahmed (III, 199-200), Yezîd b. Hârûn an Humeyd tarîklerinden tahrîc ettiler. Ayrıca kısa bir metinle Buhârî (salât 35/2, 36/1, I, 106-7) ve Müslim (mesâcîd 54, s. 390), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 476), Saîd b. ebî Arûbe an Katâde an Enes tarîkiyle tahrîc etmiştir.

1203 Bu rivayeti Nesâî (mesâcîd no. 35, II, 52-53) ve İbn Mâce (no. 762), Âiz b. Habîb an Humeyd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1204 Bu parça asıl metnin ortasından bir bölümdür. Metnin başı meâlen şöyledir: Cenâb-ı Peygamber (sav), hurma salkımlarını çok sever, onu elinden hiç eksik etmezdi. Bir gün mescide girdi, mescidin kıblesinde bir balgam gördü, onu temizledi ve öfkeli olarak halka dönüp şöyle hitâb buyurdu: ".... Ne sağına, ne de kıblesine tükürmesin, soluna yahut ayağının altına tükürsün, eğer onun ağız suyu sıkıştırıp acele edecekse, şöyle yapsın.." Bu hadisi Ahmed (III, 9, 24), Humeydî (no. 729), Ebû Dâvud (no. 480), Ebû Ya'lâ (no. 993), İbn Huzeyme (no. 880), İbn Hibbân (no. 2267) ve el-Hâkim (I, 257), Muh. b. Aclân an İyâd b. Abdillah an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu rivayetin başka bir versiyonu Sahîhayn'da yer almıştır: Tayâlisî (no. 2227), Abdürezzâk (no. 1681), Ahmed (II, 260; III, 6, 58, 88, 93), Dârimî (I, 325), Humeydî (no. 728), Buhârî (salât 34, I, 106; 35, I, 106), Müslim (mesâcîd no. 52, s. 389), Nesâî (mesâcîd 32, II, 51-2), İbn Mâce (no. 761), Ebû Ya'lâ (no. 975), İbn Huzeyme (no. 874-5), İbn Hibbân (no. 2265) ve Beyhakî (II, 293), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin başka tarîkleri de vardır:

Ahmed (II, 250, 415), Müslim (mesâcîd no. 53, s. 389), Nesâî (tahâret 193, I, 163), İbn Mâce (no. 1022) ve Beyhakî (II, 291-2), Şu'be ani'l-Kâsım b. Mihrân an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 18, 34), İbn Ebî Revvâd an Nâfi' an İbn Ömer;

Ahmed (II, 72), Buhârî (ezân 94/1, I, 183) ve İbn Mâce (no. 763), Leys b. Sa'd an Nâfi'...; Ahmed (II, 6, 141), Buhârî (amel fi's-salât 12/1, II, 62) ve Ebû Dâvud (no. 479), Eyyûb an Nâfi'...; Buhârî (edeb 75/3, VII, 98), Cüveyriyye an Nâfi'...; Mâlik (kıble no. 4, s. 194) ve Müslim (mesâcîd 50, s. 388), Mâlik an Nâfi'...;

Ahmed (II, 32), Muh. b. İshâk an Nâfi'...; Ahmed (II, 29, 53) ve Müslim (mesâcîd no. 51, s. 388), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer tarikleri iletahrîc ettiler.

1205 Bu hadis Ubeydullah b. Zahr an Alî b. Yezîd rivayetiyle gelmiştir. Her iki râvî de zayıftır (*Mecma'* II, 19).

1206 Bu hadisi Ahmed (III, 173, 232, 277), Dârimî (I, 324), Buhârî (salât 32, I, 107), Müslim (mesâcîd no. 56, s. 390), Ebû Dâvud (no. 474), Ebû Ya'lâ (no. 3088), İbn Huzeyme (no. 1309) ve Beyhakî (II, 291), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcid no. 55, s. 390), Ebû Dâvud (no. 475), Tirmizî (no. 572), Nesâî (mesâcid 30, II, 50), Ebû Ya'lâ (no. 2850), İbn Hibbân (no. 1633, 1635) ve Beyhakî (II, 291), Ebû Avâne an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1207 Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 8).

1208 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 481), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bekr b. Sevâde an Sâlih b. Hayvân an Ebî Sehle es-Sâib b. Hallâd senedi ile tahrîc ettiler.

1209 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5122), Şâfiî (*Sünen* s. 38), Ahmed (II, 9), Humeydî (no. 612), Buhârî (nikâh 116, VI, 160), Müslim (mesâcid no. 134, s. 326), Nesâî (mesâcid 15, II, 42), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 252 b, 254b, 256b), İbn Huzeyme (no. 1677) ve Beyhakî (III, 132), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5107), Ahmed (II, 7, 15), Buhârî (ezân 166, I, 211), İbn Mâce (no. 16) ve Beyhakî (V, 224), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile;

Müslim (salât 135, s. 327), Yûnus ani'z-Zührî... tarîkiyle; Ahmed (II, 76), Ebû Dâvud (no. 567), İbn Huzeyme (no. 1684), el-Hâkim (I, 209) ve Beyhakî (III, 131), el-Avvâm b. Havşeb an Habîb b. ebî Sâbit an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 91), Müslim (mesâcid 140, s. 328) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 13251-2), ayrı ayrı olmak üzere Ka'b b. Alkame ve Abdullah b. Hubeyre an Bilâl b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1210 Bulunamadı.

1211 Bu hadisi kısa olan bu lafzıyla tahrîc edenler: Ebû Dâvud (no. 566), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle; Müslim (salât 136, s. 327), İbn Numeyr ve İbn İbrîs an Ubeydillah... tarîkiyle; Ahmed (II, 57, 143, 156), Buhârî (ezân 162/2, I, 210) ve Müslim (salât 137, s. 327), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 253a, 255b, 258a) ve Beyhakî (I, 242), Hanzale b. ebî Süfyân an Sâlim an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1212 Ebû Dâvud (no. 565), bunu Mûsâ b. İsmâîl an Hammâd an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

1213 Bu rivayetin lafzı Müslim'e aittir. Bunu Buhâ-

rî (cumu'a 13, I, 216) Müslim (salât no. 139, s. 327) ve Taberânî (no. 13570), Şebâbe b. Sevvâr an Verkâ' b. Amr an Amr b. Dînâr an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5108), Tayâlisî (no. 1894), Ahmed (II, 43, 49, 127, 143, 145), Müslim (mesâcid no. 138, s. 327), Ebû Dâvud (no. 568), Tirmizî (no. 570), Taberânî (no. 13471-2), İbn Hibbân (no. 2207) ve Beyhakî (III, 132), el-A'meş an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1214 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 570), İbn Huzeyme (no. 1688, 1690), el-Hâkim (I, 209) ve Beyhakî (III, 131), Katâde an Müverrik el-İclî an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Huzeyme, "isnâdının sıhhatinde şüpheliyim" demektedir. İlleti, kimi tarîklerinde Müverrik'in bulunmayışıdır.

1215 Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 35).

1216 Bu hadisi Ahmed (VI, 371), Hârûn an İbn Vehb an Dâvud b. Kays an Abdillah b. Süveyd el-Ensârî an Ümmi Hamîde senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre İbn Hibbân'ın güvenilir addettiği Abdullah b. Süveyd dışındaki ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 34).

1217 Bu hadisi Mâlik (kıble no. 15, s. 198), Abdürrezzâk (no. 5113), Ahmed (VI, 91, 193, 235), Buhârî (ezân 162, I, 210), Müslim (mesâcid no. 144, s. 329), Ebû Dâvud (no. 569), İbn Huzeyme (no. 1698) ve Beyhakî (II, 133), Yahyâ b. Saîd an Amre bint Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1218 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 462, 571), Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi daha sonra Ebû Dâvud, Ömer radiyallahu anh'ın üzerine "mevkûf" olarak tahrîc etmiştir: Muh. b. Kudâme b. A'yun an Eyyûb an Nâfi' kâle kâle Ömer b. el-Hattâb. (Sünen no. 463) Bu, ilk senede göre daha sahîh bir rivayettir.

1219 Ebû Dâvud (no. 464), bu mevkûfu Kuteybe an Bekr b. Mudarr an Amr b. el-Hâris an Bukeyr an Nâfi' enne Ömer.. senedi ile tahrîc etmiştir.

1220 Bu hadisi Ahmed (II, 348, 420), Müslim (mesâcid no. 79, s. 397), Ebû Dâvud (no. 473), İbn Mâce (no. 767), İbn Huzeyme (no. 1302), İbn Hibbân (no. 1649) ve Beyhakî (X, 102), Hayve b. Şüreyh an Muh. b. Abdirrahman Ebi'l-Esved an Ebî Abdillah mevlâ Şeddâd b. el-Hâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1221 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 80-81, s. 397-8), iki ayrı tarîkten Alkame b. Mersed an Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1222 Bu hadisi Ahmed (II, 179), Ebû Dâvud (no. 1079), Tirmizî (no. 322), İbn Mâce (no. 766, 749), Nesâî (mesâcid 23, II, 48; Amelu yevm no. 173), İbn Huzeyme (no. 1304, 1306, 1816), Tahâvî (IV, 358), İbnu'l-Cârûd (s. 273) ve Beyhakî (II, 448), Muh. b. Aclân an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir. Amr b. Şuayb "nüshasını" sahih kabul edenler için, bu hadis de sahihtir.

1223 İmam Mâlik, el-*Muvatta'*

1224 Bu hadisi Buhârî (salât 83/1, I, 121), İbnü'l-Medînî an Yahyâ b. Saîd ani'l-Cu'ayd b. Abdirrahman an Yezîd b. Husayfa ani's-Sâib an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1225 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 232), İbn Huzeyme (no. 1327) ve Beyhakî (II, 442), Abdülvâhid b. Ziyâd an Eflet b. Hassân an Cesre binti Dicâce an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Hazm, bu hadisi güyâ Eflet'in hâli bilinmiyor diye zayıf addemiş; el-Hattâbî de: "Bu hadise zayıf dediler, Eflet'in hâli bilinmemektedir, onunla ihticâc etmek doğru olmaz" demiştir. Bilâkis Eflet'in hâli mechûl olmayıp onu İbn Hibbân tevsîk etmiş; Ebû Hâtim: "Hadis şeyhidir"; Ahmed b. Hanbel: "Bir beisi yoktur" demiştir. Hatta onun hakkında el-Kâşif'te "sadûk"; el-Bedrü'l-münîr'de "meşhûr ve güvenilir" denilmiştir. Cesre'ye gelince Buhârî onun bu rivayetinin sahîh olmadığını söylemiştir (bkz. Beyhakî, *Sünen* VII, 65). el-İclî ise Cesre hakkında "güvenilir bir tâbiî" olduğunu söylemiş; İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir. İbnu'l-Kattân ise Cesre'nin bu hadisinin hasen olduğunu söylemiştir. İbn Seyyidinâs'a göre râvîlerinin güvenilirliği ve hâricî şâhitlerinin mevcûdiyeti karşısında verilebilecek en alçak mertebe hasen derecesidir (*Neyl* I, 250).

1226 Bu kısım, asıl metnin başıdır. Yani metni daha uzundur. Bu hadisi Ahmed (V, 156), Dârimî (I, 325) ve İbn Hibbân (no. 6633), Mu'temir b. Süleymân an Dâvud b. e. Hind an Ebî Harb b. ebî'l-Esved ed-Deylî an ammîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvîleri güvenilir kimselerdir.

1227 Bu hadisi Ahmed (II, 32, 135, 22), Ebû Dâvud (no. 1119), Tirmizî (no. 526), İbn Huzeyme (no. 1819), İbn Hibbân (no. 2781), el-Hâkim (I, 291) ve Beyhakî (III, 237), Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî: "hasen"; el-Hâkim: "Müslim'in şartınca sahîh" hükümleri vermişlerdir.

1228 Bu hadisi Tirmizî (no. 321), Mahmûd b. Gaylân an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında: "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

1229 Bu hadisi Buhârî (salât 69, I, 117; nikâh 111, VI, 159), Müslim (ideyn no. 17-8, s. 1080) ve

Nesâî (îdeyn 35, III, 195), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1230 Bu hadisi Tirmizî (no. 386), Kuteybe an Leys an İbn Aclân an Saîd el-Makburî an raculin an Ka'b b. Ucre senedi ile tahrîc etmiştir. İbn Mâce ise (no. 967), Ebû Bekr b. Ayyâş an İbn Aclân an Ebî Saîd el-Makburî an Ka'b şeklinde sevketmiştir. Ebû Dâvud (no. 562), bunu yakın bir lafızla Dâvud b. Kays an Sa'd b. İshâk an Ebî Sümâme el-Hanmât an Ka'b tarîkiyle tahrîc etmiştir. İsnâdı oldukça karışıktır. Ebû Sümâme rivayeti için Zehebî, *Mîzân*'da münker hükmü vermiştir.

1231 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 455), Tirmizî (no. 594-6) ve İbn Mâce (no. 758-9), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1232 Bu hadisi Ahmed (III, 135, 145, 152, 230, 283), Dârimî (I, 327), Ebû Dâvud (no. 449), Nesâî (mesâcid 2, II, 32), İbn Mâce (no. 739), Taberânî (*M. es-Sağîr* II, 114), Ebû Ya'lâ (no. 2797), İbn Huzeyme (no. 1321-2), İbn Hibbân (no. 1611-2) ve Beyhakî (II, 439), Hammâd b. Seleme an Eyyûb an Ebî Kılâbe an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettler.

1233 Aynı kaynaklar.

1234 Bu hadisi Nesâî (mesâcid 11, II, 38), Hennâd an Mulâzim an Abdillah b. Bedr an Kays b. Talk an ebîhî Talk b. Kays senedi ile tahrîc etmiştir.

1235 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 450) ve İbn Mâce (no. 743), Ebû Hemmâm ed-Dellâl an Saîd b. es-Sâib an Muh. b. Abdillah b. İyâd an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvîleri güvenilir kimselerdir (*Neyl* II, 150).

1236 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 472) ve Beyhakî (II, 447; III, 66), Hişâm b. Ammâr an Sadaka b. Hâlid an Osmân b. ebî'l-Âtike an Umeyr b. Hânî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Osmân hakkında ihtilâf edilmiştir.

1237 Bu hadisi Ahmed (VI, 80, 121, 255), İbn Sa'd (Tabakât II, 241), Buhârî (cenâiz 62, II, 90; cenâiz 96, II, 106; mağâzî 84/12, V, 139) ve Müslim (mesâcid no. 19, s. 376), Hilâl b. e. Humeyd el-Vezzân an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1238 Bu mürsel hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 85, s. 172), an Zeyd b. Eslem an Atâ senedi ile tahrîc etmiştir.

1239 Ahmed'in isnâdında Nâfi' ile Hz. Ömer arasında kopukluk mevcuttur (*Mecma'* II, 11). Ayrıca bunu Nâfi'den rivayet eden Abdullah b. Ömer el-Ömerî hakkında ihtilâf vâki olmuştur.

1240 Aynı kaynaklar.

1241 Bezzâr (no. 407), bunu Muh. b. el-Müsennâ an Abdillah b. Mesleme an Abdillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Bezzâr'ın da ifadesi ile bu hadiste el-Ömerî teferrüd etmiştir.

1242 Râvîleri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 7).

1243 İsnâdı Heysemî'nin ifadesi ile hasendir (*Mecma'* II, 12).

1244 Bu hadisi Ahmed (V, 387), Mûsâ b. Dâvud an İbn Lehî'a an Bekr b. Amr an Ebî Abdilmelik an Huzeyfe senedi ile tahrîc etmiştir. Hakkında ihtilaf olan İbn Lehî'a sebebiyle senedi leyyindir.

1245 Bezzâr (no. 41 5), bunu el-Hasan b. Yûnus el-Bağdâdî an İshâk b. Mansûr an Hüreym b. Süfyân an Leys b. ebî Süleym en Eyyûb an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî diyor ki: "Leys b. e. Süleym, güvenilir bir râvîdir, ancak tedlîs yapar" (*Mecma'* II, 16).

1246 İsnâdında yer alan İsâ b. Sinân sebebiyle zayıftır. Onu Ahmed ve başkasının zayıf addetmesine karşılık, İclî ve İbn Hibbân güvenilir kabul etmişlerdir (*Feyz* V, 365).

1247 Bu hadisi Bezzâr (no. 414) Hâlid b. Yûsuf an ebîhî an Ziyâd b. Sa'd an Utbeti'l-Kûfî an İkrime an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Yûsuf b. Hâlid, zayıf bir râvîdir (*Mecma'* I, II, 20). Utbe, Bezzâr'a göre kendisinden pekçoklarının rivayette bulunduğu meşhûr bir râvî olup Utbe b. Yakzân'dır.

1248 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta (I, 65b), Hâlid tarîkiyle tahrîc etmiştir.

1249 Ahmed (V, 410), bunu İsmaîl b. İbrâhîm an Haccâc es-Savvâf an Yahyâ b. ebî Kesîr ani'l-Hadremî b. Lâhik an raculin mine'l-Ensâr senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 20).

1250 Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 36/5, IV, 235), Ferve b. ebî'l-Mağrâ an Alî b. Müshir an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

1251 Bu hadisi Ahmed (V, 187), Mekkî an Abdillah b. Saîd b. ebî Hind an Ebî'n-Nadr an Busr b. Saîd an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir. Devamında şu ibare yer alır: Süfyân b. Uyeyne'ye "Evinin mescidinde mi?" diye sordum, "Hayır, Mescid-i Resûl'de" diye cevapladı.

1252 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* II, 21).

1253 İsnâdında yer alan İbn Lehî'a hakkında ihtilaf olan bir râvîdir (*Mecma'* II, 21).

1254 Bezzâr'ın lafzı farklı olup (no. 434), Nasr b. Alî an Ebî Ahmed an İsrâîl an Abdillah b. el-Muhtâr an Muh. b. Vâsi' an ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etmiş, akabinde isnâdının hasen olduğunu söylemiştir. Heysemî ise: "Bezzâr'ın râvîleri Sahîh ricâlidir" demektedir (*Mecma'* II, 22).

1255 Bu hadisi Ahmed (II, 418), Kuteybe an İbn Le-

hî'a an Derrâc an İbn Hucayra an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Hadisin ilk yarısını el-Hâkim (II, 398), Abdullah b. Selâm'ın hadisinden tahrîc etmiş ve isnâdının "Sahîhayn'ın şartına" uyduğunu söylemiştir.

1256 Bu hadisi Ahmed, iki ayrı yerde (V, 233, 245), Katâde ani'l-Alâ b. Ziyâd (an raculin) an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ricâli, Irâki ve Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Feyz* II, 350).

1257 Râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 23).

1258 Heysemî diyor ki: "Taberânî'nin şeyhi olan Muh. b. Ahmed b. en-Nadr et-Tirmizî hâricinde râvîleri güvenilir kimselerdir Onun hakkında bilgi edinemedim (*Mecma'* II, 23).

1259 Ricâli Sâhih ricâlindendir. Ancak Seleme b. Kuheyl'in İbn Mes'ûd'u gerçekten işitip işitmediğine dair bir bilgiye rastlanamamıştır (*Mecma'* II, 24).

1260 Mekhûl, Muâz'ı işitmemiştir (*Tergîb* I, 199). Bunu İbn Mâce (no. 750), el-Hâris b. Nebhân an Utbe b. ebî Saîd an Mekhûl an Vâsile b. el-Eska' tarîkiyle tahrîc etmiştir. el-İrâkî: "el-Hâris zayıftır"; İbn Hacer, Muhtasar'da: "Zayıf hadistir"; Tahrîcu ehâdîsi'l-Hidâye'de: "Hadisin bütün tarîk ve senedleri zayıftır"; Abdüllhakk: "Aslı yoktur"; Vâhiyât'ında irâd eden İbnü'l-Cevzî ise: "Sahih değildir" demişlerdir (*Feyz* III, 352).

1261 Bunu Ebu'd-Derdâ, Ebû Umâme ve Vâsile'nin rivayetinden tahrîc etmiştir; isnâdında yer alan el-Alâ' b. Kesîr el-Leysî eş-Şâmî zayıftır (*Mecma'* II, 24).

1262 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4490), Hişâm b. Ammâr an Sadaka b. Hâlid ani'ş-Şu'aysî an Züfer b. Vesîme an Hakîm b. Hizâm senedi ile tahrîc etti. Bu hadisi Ahmed, Dârekutnî, el-Hâkim, İbnü's-Seken ve Beyhakî'nin de tahrîc ettikleri hadisin isnâdı hakkında İbn Hacer, *Telhîs*'te "bir beisi yoktur"; Buluğu'l-Merâm'da ise "zayıftır" demiştir (*Neyl* II, 163). Herhalde zaaf, râvîlerinden eş-Şu'aysî=Muh. b. Abdillah b. el-Muhâcir sebebiyledir.

1263 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 15894) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 8964-5), Atâ b. es-Sâib an Murre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hasendir.

1264 Bu hadisi Bezzâr (no. 416), Muh. b. Mirdâs an Mahbûb b. el-Hasan an Ebî Hamza an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti. Râvîleri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'*, II, 15).

1265 Hadişi bu lafzıyla Ahmed (III, 400), Buhârî (ezân 160, I, 207; at'ime 49/2, VI, 213; i'tisâm 24/5, VIII, 159), Müslim (mesâcid 73, s. 394), Ebû Dâvud (no. 3822), Taberânî (M. es-Sağîr II, 128), İbn Huzeyme (no. 1664), Tahâvî (IV, 240) ve Beyhakî (III, 76; VII, 50), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Atâ b. ebî Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1266 Hadisi bu lafzıyla Ahmed (III, 374), Müslim (mesâcid no. 72, s. 394), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 13b), Ebû Ya'lâ (no. 2226), İbn Hibbân (no. 2083, 2087) ve Beyhakî (III, 76), Hişâm b. ebî Abdillah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Ayrıca bu hadisi aynı mânâ ile: Abdürrezzâk (no. 1736), Ahmed (III, 380), Buhârî (ezân 160, I, 207), Müslim (mesâcid 74-75, s. 395v), Tirmizî (no. 1806), Nesâî (mesâcid 12, II, 43), İbn Huzeyme (no. 1665), İbn Hibbân (no. 2086) ve Beyhakî (III, 76), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1267 İsnâdında yer alan Yahyâ b. Râşid el-Basrî dışındaki râvîleri güvenilir kimselerdir. Yahyâ, zayıf bir râvîdir. İbn Hibbân ise onun hakkında: "Güvenilir, ancak hatâ edip, muhâlefet ettiği de olurdu" demiştir (*Mecma'* II, 17).

1268 Aynı kaynaklar.

1269 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3824), Osmân b. ebî Şeybe an Cerîr ani'ş-Şeybânî an Adî b. Sâbit an Zirr b. Hubeyş an Huzeyfe senedi ile tahrîc etmiştir.

1270 Bu hadisi Ahmed (II, 20), Dârimî (II, 102), Buhârî (ezân 160, I, 207), Müslim (mesâcid 68-69, s. 393-4), Ebû Dâvud (no. 3825), İbn Mâce (no. 1016), İbn Huzeyme (no. 1661), Tahâvî (IV, 237), İbn Hibbân (no. 2085) ve Beyhakî (III, 75), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1271 Bu hadisi Müslim (mesâcid 78, s. 396), Nesâî (mesâcid 17, II, 43) ve İbn Mâce (no. 1014), Katâde an Sâlim b. ebî'l-Ca'd an Ma'dân b. ebî Talha an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1272 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3826), Şeybân b. Ferrûh an Ebî Hilâl an Humeyd b. Hilâl an Ebî Bürde ani'l-Muğîre b. Şu'be senedi ile tahrîc etti. Râvîlerinden Ebû Hilâl=Muh. b. Süleym el-Abdî er-Râsibî hakkında Ebû Dâvud: "güvenilir"; Ebû Hâtim: "mahall-i sıdktır, ancak o kadar güçlü değildir"; Nesâî "güçsüzdür"; İbn Maîn: "sadûktur, ancak Kaderiyyeden olduğu ileri sürülmüştür" demişlerdir (*Mizân* no. 7646).

1273 Tirmizî, bu hadisi iki tarîkten tahrîc etmiştir: Muh. b. ebî Ma'şer an ebîhî an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre (no. 432-3) senedi ve el-Hasan b. ebî Bekr el-Mervezî ani'l-Muallâ b. Mansûr an Abdillah b. Ca'fer el-Mahremî an Osmân b. Muh. el-Ahnesî an Sufid el-Makburî an Ebî Hureyre (no. 344) senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, ikinci isnâd için "hasen sahih" hükmü vermiştir.

1274 Rezîn.

1275 İsnâdında yer alan Ebû Able Şimir b. Atâ'yı İbn Hibbân güvenilir addetmiştir (*Neyl* II, 172).

1276 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1225), Müsedded an Rib'î b. Abdillah b. el-Cârûd an Amr b. ebî'l-Haccâc ani'l-Cârûd b. ebî Sebre an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.

1277 Bu hadisi Ahmed (II, 19, 73, 57, 51, 39), Tayâlisî (Müsned no. 1874), Müslim (tahâret 1/2, s. 204), Tirmizî (no. 1), İbn Mâce (no. 272), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 259b, 262a), Taberânî (M. el-Kebîr no. 13266), İbnu'l-Cârûd (s. 39), İbn Hibbân (no. 3355) ve Beyhakî (IV, 191), Simâk b. Harb an Mus'ab b. Sa'd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1278 Müslim, ; Tirmizî, .

1279 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 366), Nesâî (tahâret 186, I, 155) ve İbn Mâce (no. 540), Leys b. Sa'd an Yezîd b. ebî Habîb an Süveyd b. Kays an Muâviye b. Hadîc an Muâviye b. Ebî Süfyân an Ümmi Habibe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli güvenilir râvîlerden oluşmuştur.

1280 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 367, 645), Tirmizî (no. 600), Nesâî (zînet 115, VIII, 217), İbnu'l-Cârûd (s. 71), Tahâvî (I, 50), İbn Hibbân (no. 2324), el-Hâkim ve Beyhakî (II, 409), Eş'as b. Abdilmelik an Muh. b. Sîrîn an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh"; el-Hâkim ise: "Sahîhayn'ın şartınca sahîhtir" hükmünü vermişlerdir.

1281 Bu hadisi Mâlik (tahâret no. 87, s. 52), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh isnâdı ile sevketmiştir.

1282 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 650), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Zeyd an Ebî Nuâme as-Sa'dî an Ebî Nadre an Ebî Saîd el-Hudrî senedi ile tahrîc etmiştir.

1283 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 652), Kuteybe an Mervân b. Muâviye el-Fezârî an Hilâl b. Meymûn er-Remlî an Ya'lâ b. Şeddâd b. Evs an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. İbn Hibbân'ın da tahrîc ettiği hadisin isnâdında cerhe uğrayan bir râvî yoktur (*Neyl* II, 134).

1284 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 655), Abdülvehhâb b. Necde an Bakiyye ve Şuayb b. İshâk ani'l-Evzâî an Muh. b. el-Velîd an Saîd b. ebî Saîd an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

1285 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 31, s. 153), Şâfiî (*Ümm* I, 149; VII, 171; Sünen s. 17), Abdürrezzâk (no. 3877), Ahmed (III, 131, 149, 164), Dârimî (I, 295), Buhârî (salât 20, I, 100; ezân 161, I, 209), Müslim (mesâcid no. 266, s. 457), Ebû Dâvud (no. 612), Nesâî (imâmet 19, II, 85), Tirmizî (no. 234), Tahâvî (I, 307), İbn Hibbân (no. 2202) ve Beyhakî (III, 96), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. ebî Talha an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1286 Bu hadisi Buhârî (hayz 30, I, 85; salât 19, I, 100; salât 101, I, 101; salât 107, I, 131), Müslim (mesâcid 270-71, s. 458), Nesâî (mesâcid 44, II, 57) ve İbn Mâce (no. 1028), eş-Şeybânî an Abdillah b. Şeddâd an Meymûne asl-ı senedi iel tahrîc ettiler.

1287 Bu hadisi Ebû Ahmed ez-Zübeyrî an Yûnus b. el-Hâris an Ebî Avn an ebîhî ani'l-Muğîre b. Şu'be asl-ı senedi ile Ebû Dâvud (no. 659) tahrîc etmiştir. Ebû Avn, Muh. b. Ubeydillah b. Saîd es-Sekafî'dir. Ebû Avn'ın güvenilir, Buhârî ile Müslim'in hadisiyle ihticâc ettikleri bir râvî olmasına karşılık babasının durumu Ebû Hâtim'in de ileri sürdüğü gibi mechûldür. Ondan oğlundan başkası rivayette bulunmamıştır. *Kitâbu's-Sikât*'ında etbâ-ı tâbiîn arasında onu zikreden İbn Hibbân "maktû rivayetleri vardır" demektedir. el-İrâkî ise: "Bu, onunla Muğîre arasında inkıtâ=kopukluk olduğuna delâlet etmektedir" demiştir (*Neyl* II, 131).

1288 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 100), Dârimî (I, 308), Buhârî (salât 25, I, 101; mevâkîtu's-salât 11, I, 137; amel fî's-salât 9, II, 61), Müslim (mesâcid no. 191, s. 433), Ebû Dâvud (no. 660), Tirmizî (no. 584), Nesâî (tatbîk 59, II, 216), İbn Mâce (no. 1033), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 191b, 192a), İbn Huzeyme (no. 675), İbn Hibbân (no. 2348) ve Beyhakî (II, 106), Gâlib el-Kattân an Bekr b. Abdillah an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1289 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 184), Osmân b. ebî Şeybe an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an Abdillah b. Abdillah er-Râzî an Abdirrahman b. ebî Leylâ ani'l-Berâ senedi ile tahrîc etmiştir. Ahmed b. Hanbel ile İshâk b. İbrâhîm el-Hanzalî'ye göre bu bâbda iki sahîh hadis vardır: el-Berâ ve Câbir b. Semure'nin tahrîc ettikleri hadisler (*Tahrîcu's-Sünen* I, 137).

1290 Bu hadisi Tirmizî (no. 346-7), Zeyd b. Cebîre an Dâvud b. el-Husayn an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisin isnâdı, Zeyd sebebiyle zayıftır. Buhârî onun hakkında: "Metrûktur"; Ebû Hâtim: "Hadisi yazılmaz"; Nesâî: "Güvenilir değil"; İbn Hacer: "Oldukça zayıf" demiştir. Buna rağmen isnâdını İbnü's-Seken ve İmâmu'l-Haremeyn, sahîh addetmişlerdir (*Neyl* II, 143).

1291 Bu hadisin lafzı Müslim'e (no. 2) aittir. Bunu Tayâlisî (no. 462), Abdürrezzâk (1578, 5925), Humeydî (no. 134), Ahmed (V, 150, 156, 157, 160, 166), Buhârî (enbiyâ 10/1, IV, 117; enbiyâ 40/3, IV, 136), Müslim (mesâcid 1-2, s. 370), Nesâî (mesâcid 3, II, 32), İbn Mâce (no. 753),

İbn Huzeyme (no. 787, 1290), İbn Hibbân (no. 1596, 6195) ve Beyhakî (II, 433), el-A'meş an İbrâhîm b. Yezîd b. Şerîk et-Teymî an ebîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1292 İsnâdında yer alan Abdullah b. Sâlih'i çoğunluk zayıf addetmiş; Abdülmelik b. Şuayb ise güvenilir olduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 7).

1293 Bunu Ebû Dâvud (no. 489), Ebû Zerr hadisinden; Buhârî, Müslim ve Nesâî Câbir'in hadisinden; İbn Mâce Ebû Hureyre hadisinden tahrîc ettiler (*Tahrîcu's-Sünen* I, 266).

1294 Bu hadisin iki asl-ı senedi vardır: İbn Vehb an İbn Lehî'a ve Yahyâ b. Ezher an Ammâr b. Sa'd el-Murâdî an Ebî Sâlih el-Gifârî an Alî ve İbn Vehb an Yahyâ b. Ezher ve İbn Lehî'a ani'l-Haccâc b. Şeddâd an Ebî Sâlih an Alî. Bu hadisi iki senedi ile Ebû Dâvud (no. 490-1) ve el-Haccâc tarîkiyle Beyhakî (II, 451) tahrîc ettiler. İbn Abdilberr, *Tembîd*'inde (V, 223) diyor ki: "Ammâr, Yahyâ ve Haccâc, hâlleri mechûl kimselerdir. İbn Lehî'a ve Yahyâ b. Ezher ise zayıftırlar. Buradaki Ebû Sâlih'in adı Saîd b. Abdirrahman olup Mısır'lıdır; meşhûr olmayıp, Alî'yi dinlediği doğru değildir."

1295 Bu hadis İbn Ömer'den muhtelif mânâlar ve uzunluklarla birkaç tarîkten rivayet edilmiştir: Buhârî (taksîru's-salât 7/3, II, 37), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle; Mâlik (kasru's-salât 26, s. 151), Müslim (müsâfirîn 37, s. 487) ve Nesâî (mesâcid 2, II, 61), Mâlik an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (taksîru's-salât 8/1, II, 37), Abdülazîz b. Müslim an Abdillah b. Dînâr... tarîkiyle; Müslim (müsâfirîn 38, s. 487), İbnu'l-Hâd an Abdillah b. Dînâr... tarîkiyle; Mâlik (kasru's-salât 25, s. 150), Müslim (müsâfirîn 35, s. 487), Ebû Dâvud (no. 1226) ve Nesâî (mesâcid 46/1, II, 60), Mâlik an Amr b. Yahyâ el-Mâzinî an Saîd b. Yesâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Nesâî (kıyâmu'l-leyl 33/2, III, 232), Züheyr ani'l-Hasan b. el-Hurr an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle; Müslim (müsâfirîn 33-34, s. 486) ve Tirmizî (no. 2958), Abdülmelik b. ebî Süleymân an Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Nesâî (kıyâmu'l-leyl 33/1, III, 232), Yahyâ b. Saîd an Ubeydillah b. el-Ahnes an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle tahrîc ettiler.

1296 Bu rivayeti Buhârî (taksîru's-salât 9/2, II, 37), Müslim (müsâfirîn 39, s. 487), Ebû Dâvud (no. 1224) ve Nesâî (salât 23/1, I, 244; mesâcid 2/2, II, 61), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1297 Hadisi bu lafzıyla Ebû Dâvud (no. 1227) ve Tirmizî (no. 351), Süfyân es-Sevrî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis Câbir'den muhtelif mânâ ve uzunluklar ile tahrîc edilmiştir. Bu sözkonusu rivayeti Tayâlisî (no. 1798), Abdürrezzâk (no. 4510, 4516), Ahmed (III, 304, 330, 377), Dârimî (I, 356), Buhârî (salât 31/2, I, 104; taksîru's-salât 7, II, 37; t. salât 9/2, II, 37), İbnu'l-Cârûd (s. 118), İbn Huzeyme (no. 946, 1263), İbn Hibbân (no. 2512) ve Beyhakî (II, 6), Yahyâ b. ebî Kesîr an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1298 Aynı kaynaklar.

1299 Tirmizî (no.411), bu hadisi Yahyâ b. Mûsâ an Şebâbe b. Sevvâr an Ömer b. er-Remmâh el-Belhî an Kesîr b. Ziyâd an Amr b. Osmân b. Ya'lâ b. Murre an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında: "Ömer b. er-Remmâh'ın rivayetinde tek kaldığı garîb bir hadistir"; Nevevî ise *Mecmû*'unda (III, 106) "İsnâdı ceyyiddir" demiştir.

1300 İsnâdında yer alan Muh. b. Fadâ zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 161).

1301 İsnâdında kimliği belirsiz bir şahıs dışında, râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuş, muttasıldır (*Mecma'* II, 163).

1302 Bu mevkûf hadisi Ebû Dâvud (no. 1228), Taberânî (*M. el-Evsat* II, 271b) ve Beyhakî (II, 7), en-Nu'mân b. el-Münzir an Atâ b. ebî Rebâh an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1303 Bu hadisi Buhârî (teheccüd 37, II, 56) ve Müslim (müsâfirîn 209, s. 539), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (salât 52, I, 112), Müslim (müsâfirîn 208, s. 538), Ebû Dâvud (no. 1043), Tirmizî (no. 451) ve İbn Mâce (no. 1377), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Nesâî (kıyâmu'l-leyl 1, III, 197), Cüveyriye ani'l-Velîd b. e. Hişâm an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle tahrîc ettiler.

1304 Bu hadisi Tirmizî (no. 334), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud ani'l-Hasan b. ebî Ca'fer an Ebî'z-Zübeyr an Ebî't-Tufeyl an Muâz senedi ile tahrîc etmiş ve sadece el-Hasan'ın rivayetinden marûf garîb bir isnâdı olduğuna dikkati çekmiştir. el-Hasan'ın za'fı hıfzından dolayıdır. Hadis uydurmak gibi aşağı bir suçlamaya maruz kalmamış, kendi nefsinde sadûk bir râvidir. İbn Hibbân'a göre duâsı kabul edilenlerden birisi olması yanısıra hadis ilminden bî-haberdir. Onun Ahmed, Nesâî, Buhârî ve İbnü'l-Medînî zayıf addetmişlerdir (*Feyz* V, 218).

1305 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi mualluk olarak Buhârî (gusl 20, I, 73), Ebû Dâvud (no 4017), Tirmizî (no. 2769, 2794) ve İbn Mâce (no. 1220), Behz b. Hakîm b. Muâviye b. Hayde an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, isnâdı hakkında ilkinde "hasen"; ikicisinde "garîb" hükmü vermiştir.

1306 Bu hadisi Ahmed (III, 63), Müslim (hayz no. 74, s. 266), Ebû Dâvud (no. 4018), Tirmizî (no. 2793, "hasen garîb sahîh"), İbn Mâce (no. 661), Ebû Ya'lâ (no. 1136), Taberânî (M. el-Kebîr no. 5438), İbn Huzeyme (no. 72), İbn Hibbân (no. 5548) ve Beyhakî (VII, 98), ed-Dahhâk b. Osmân an Zeyd b. Eslem Abdirrahman b. ebî Saîd el-Hudrî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1307 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4019), el-Cüreyrî an Ebî Nadre an raculin mine't-Tufâveti an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi râvilerinden birisinin kimliği mechûldür.

1308 Bu hadisi Tirmizî (no. 2800), Ahmed b. Muh. b. Nîzek ani'l-Esved b. Âmir an Ebî Muhayyât Yahyâ b. Ya'lâ an Leys b. ebî Süleym an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiş ve "garîb" hükmü vermiştir. Leys, zayıf bir râvîdir.

1309 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4113-4), iki ayrı tarîk ile el-Evzâî ve Dâvud b. Sevvâr el-Müzenî an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1310 Bu hadisi Ahmed (I, 146), Ebû Dâvud (no. 3140, 4010), İbn Mâce (no. 1460), Ebû Ya'lâ (no. 331), Tahâvî (I, 474), Dârekutnî (I, 225; II, 86), el-Hâkim (IV, 180) ve Beyhakî (II, 228; III, 388), İbn Cüreyc an Habîb b. e. Sâbit an Âsım b. Damre an Ali asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud'a göre hadis münkerdir. Ebû Dâvud'un tarîklerinde İbn Cüreyc "uhbirtu=bana haber verildi" sigasını kullanmaktadır. Dolayısıyla isnâdında bir râvî düşürülmüştür. Habîb'in Âsım'dan hadis dinlediği de sübût bulmamıştır. Ebû Hâtim'e göre İbn Cüreyc ile Habîb arasındaki vasıta el-Hasan b. Zekvân'dır. Bezzâr ise bu vâsıtanın Amr b. Hâlid el-Vâsitî olduğunu ileri sürmüştür. Ancak buna karşılık kimi isnâdlarında İbn Cüreyc "ahberenî" sigası ile semâını tasrîh etmiştir. Bu bir yanılgı olsa gerektir (*Neyl* II, 64).

1311 Bu hadisi Tirmizî (no. 2796), Vâsıl b. Abdila'lâ an Yahyâ b. Âdem an İsrâil an Ebî Yahyâ an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîlerinden Ebû Yahyâ el-Kattât zayıf bir râvîdir. Bu bâbda Cerhed el-Eslemî'nin hadisi oldukça meşhurdur. Bu hadisi Tayâlisî (no. 1176), İbn Sa'd (Tabakât IV, 298), Abdürrezzâk (no. 115, 19808), Ahmed (II, 478, 479), Dârimî (II, 281), Ebû Dâvud (no. 4114), Tirmizî (no. 2795, 2797, 2798), Taberânî (m. el-Kebîr no. 21-2150), İbn Hibbân (no. 1707), Dârekutnî (I, 224), el-Hâkim (IV, 180) ve Beyhakî (II, 228). İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen"; el-Hâkim ise "sahîh" hükmü vermişlerdir.

1312 Râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* II, 53).

1313 Râvîlerinden Sâlih b. Hassân zayıftır; İbn Hibbân onu güvenilir râvîler arasında zikretmiştir (*Mecma'* I, 53).

1314 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1375), Ahmed (II, 243), Humeydî (no. 964), Müslim (salât no. 277, s. 368), Ebû Dâvud (no. 626), Nesâî (kıble 18, II, 71), İbn Huzeyme (no. 765), Tahâvî (I, 382) ve Beyhakî (II, 238), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; eş-Şâfiî (*Ümm* I, 77), Buhârî (salât 5/1, I, 95) ve Beyhakî (II, 224), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1315 Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 1374), Ahmed (II, 255, 520, 427, 266), Buhârî (salât 5/2, I, 95), Ebû Dâvud (no. 627), Tahâvî (I, 381), İbn Hibbân (no. 2301) ve Beyhakî (II, 238), Yahyâ b. e. Kesîr an İkrime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1316 Bu hadisi Ahmed (II, 239), Humeydî (no. 937), İbn Mâce (no. 1047), Ebû Ya'lâ (271a), İbnu'l-Cârûd (s. 89), İbn Huzeyme (no. 758) ve İbn Hibbân (no. 2293), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu'l-cemâ'at no. 30, s. 140), Buhârî (salât 4, I, 94-5), Müslim (salât 275, s. 367), Ebû Dâvud (no. 625), Nesâî (kıble 14, II, 69-70), İbn Hibbân (no. 2292) ve Beyhakî (II, 236), Mâlik ani'z-Zührî ... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 1364), Ahmed (II, 265, 285, 345) ve Beyhakî (II, 237), ez-Zührî an Ebî Seleme asl-ı senedi ile; Müslim (salât 276, s. 368), İsmaîl b. İbrâhîm an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1317 Bu rivayeti Ahmed (II, 230), Buhârî (salât 9, I, 96), Müslim (salât no. 276, s. 368), İbn Hibbân (no. 1711, 2295) ve Beyhakî (II, 236), Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1318 Bu hadisi Tirmizî (no. 363), Muh. b. Talha'dan; Nesâî (imâme 8/1, II, 79), İsmâîl b. Ca'fer'den, her ikisi de Humeyd'den, o da Enes'den rivayet etmiştir.

1319 Bu hadisi Ahmed (I, 256), Abdullah b. Ahmed an Şerîk an Hüseyn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Bunu Heysemî'ye göre Ebû Ya'lâ, *M. el-Kebîr* ve *M. el-Evsat*'ında Taberânî'de tahrîc etmişler ve Ahmed'in ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 48).

1320 İsnâdında yer alan Ebû Nuaym Dırâr b. Surad, zayıf bir râvîdir (*Mecma'* II, 50).

1321 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 636), Muh. b. Yahyâ b. Fâris ez-Zührî an Saîd b. Muh. an Ebî Tümeyle Yahyâ b. Vâdih an Ebi'l-Münîb Ubeydillah b. Abdillah el-Atekî an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti. Ebû Tümeyle ile Ebu'l-Münîb hakkında menfî sözler sarfedilmiştir.

1322 Bu hadisi Ahmed (III, 423; VI, 331), Buhârî (salât 6/2, I, 95; ezân 136, I, 198; amel fi's-salât 14, II, 63), Müslim (salât 133, s. 326), Ebû Dâvud (no. 630) ve Nesâî (kıble 16, II, 70), Süfyân an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1323 Bu hadisi Ahmed (VI, 150, 218, 259), Ebû Dâvud (no. 641), Tirmizî (no. 377, "hasen"), İbn Mâce (no. 655), İbn Huzeyme (no. 775), İbnu'l-Cârûd (s. 91), İbn Hibbân (no. 1708), el-Hâkim (I, 251) ve Beyhakî (II, 233), Katâde an Muh. b. Sîrîn an Safiyye binti'l-Hâris an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1324 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 640), Mücâhid b. Mûsâ an Osmân b. Ömer an Abdirrahman b. Abdillah b. Dînâr an Muh. b. Zeyd b. Kunfuz an ümmihî an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud, bu rivayetten önce hadisi mevkûf olarak (no. 639) irâd etmiştir. Ancak el-Hâkim: "merfû olması Şeyhayn'in şartınca sahîhtir" demekte ve İbn Hacer ve Abdülhakk, doğrusunun mevkûf olduğunu ileri sürmektedirler. Merfû hadisin isnâdında yer alan Abdurrahman b. Abdillah b. Dînâr, sadûk olması yanısıra hatâları olan bir râvîdir (*Neyl* I, 71).

1325 Bu hadisi Buhârî (salât 14, I, 98-9; ezân 93/2, I, 183; libâs 19/2, VII, 41), Müslim (mesâcid 61-62, s. 391), Ebû Dâvud (no. 914, 4052), Nesâî (kıble 20, II, 72) ve İbn Mâce (no. 3550), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1326 Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* II, 51).

1327 Bu hadisi Buhârî (salât 16, I, 99; libâs 12/2, VII, 38), Müslim (libâs 23, s. 1646) ve Nesâî (kıble 19, II, 72), Yezîd b. ebî Habîb an Ebi'l-Hayr Mersed b. Abdillah an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1328 Bu hadisi Buhârî (salât 10/2, I, 97) Süfyân es-Sevrî an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre tarîkiyle; Mâlik (libâs 17, s. 917) ve Buhârî (libâs 21, I, 42), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 4080), Cerîr ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkiyle; Tirmizî (no. 1758), Ya'kûb b. Abdirrahman an Süheyl an ebîhî Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkiyle; Ahmed (II, 510, 474, 496), Buhârî (mevâkît 30/4, I, 145; libâs 20, VII, 41), İbn Mâce (no. 3560), İbn Hibbân (no. 2287) ve Beyhakî (II, 224), Ubeydullah b. Ömer an Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1329 Bu hadisi Bezzâr (no. 3561), Abdullah b. Saîd an Ebî Abdirrahman b. Mansûr an Ebî Saîd Nadr an Ebi'l-Cenûb Ukbe b. Alkame an Alî senedi ile tahrîc etti. Ebu'l-Cenûb, zayıf bir râvîdir.

1330 Bu hadisi Şâfiî (Ümm I, 90; VII, 186), Humeydî (no 614), Ahmed (II, 8), Müslim (salât 21, s. 292), Ebû Dâvud (no. 721), Nesâî (iftitâh 87, II, 182), Tirmizî (no. 255-6), İbn Mâce (no. 858), Taberânî (M. es-Sağîr II, 141), İbnu'l-Cârûd (s. 93), İbn Huzeyme (no. 583), Tahâvî (I, 195, 222), İbn Hibbân (no. 1861) ve Beyhakî (II, 23, 69), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 85, I, 180), Nesâî (iftitâh 1, II, 121), Dârekutnî (I, 289) ve Beyhakî (II, 26), Şu'ayb ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Müslim (salât no. 23, s. 292), Dârekutnî (I, 288) ve Beyhakî (II, 70), Ukayl b. Hâlid ani'z-Zührî ... asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 16, s. 75), Ahmed (II, 18, 62), Dârimî (I, 285, 300), Buhârî (ezân 83, I, 179), Nesâî (iftitâh 3, II, 122; tatbîk 19, II, 194-5; tatbîk 21, II, 195), Tahâvî (I, 195, 223, 240), İbn Hibbân (no. 1858) ve Beyhakî (II, 68, 93), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 84, I, 179-180), Müslim (salât no. 23, s. 292), Nesâî (iftitâh 2, II, 121-2), Dârekutnî (I, 288) ve Beyhâki (II, 69), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

'Ayrıca 1331. nolu rivayeti Ahmed (II, 145), Ebû Dâvud (no. 743) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 261b), Muh. b. Fudayl an Âsım b. Küleyb an Muhârib b. Disâr an İbn Ömer asl-ı senedi iel tahrîc ettiler.

1331 Aynı kaynaklar.

1332 Aynı kaynaklar.

1333 Aynı kaynaklar.

1334 Lafız Nesâî'ye (tatbîk 20, II, 195) aittir. Bu hadisi Ahmed (I, 388, 441), Ebû Dâvud (no. 748), Tirmizî (257; "hasen") Nesâî (iftitâh 87, II, 182; tatbîk 20, II, 195), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 233a, 246a), Tahâvî (I, 224) ve Beyhakî (II, 78), Âsım b. Küleyb an Abdirrahman b. el-Esved an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1335 Hadisi bu lafzıyla Mâlik (salât 19, s. 76), Abdürrezzâk (no. 2495), Ahmed (II, 270), Dârimî (I, 285), Buhârî (ezân 115, I, 190; ezân 128, I, 194), Müslim (salât 30, s. 294), Ebû Dâvud (no. 836), Nesâî (iftitâh 84, II, 181; tatbîk 94/1-2, II, 235), İbn Huzeyme (no. 579), İbn Hibbân (no. 1764) ve Beyhakî (II, 67), Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Müslim, el-Evzâi an Yahyâ an Ebî Seleme an Ebî Hureyre (salât no. 31, s. 294) ve Ya'kûb b. Abdirrahman an Süheyl an ebîhî an Ebî Hureyre (no. 32) tarîkleriyle de tahrîc etmiştir. Her ikisinde metinleri oldukça kısadır.

1336 Bu rivayeti Tayâlisî (*Müsned* no. 2470), Ahmed

(II, 434, 500), Ebû Dâvud (no. 753), Tirmizî (no. 240), Nesâî (iftitâh 6, II, 124), İbn Huzeyme (no. 473), Tahâvî (I, 195) ve Beyhakî (II, 27, 195), İbn Ebî Zi'b an Saîd b. Sem'ân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1337 Bu rivayeti Tirmizî (no. 239, "hasen"), İbn Huzeyme (no. 458), İbn Hibbân (no. 1766), el-Hâkim (I, 235) ve Beyhakî (II, 27), Yahyâ b. el-Yemân an İbn Ebî Zi'b an... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, Yahyâ'nın bu rivayetini hatâlı olarak kabul etmiş; Ebû Hâtim (İlel I, 98, 161) ise Yahyâ'nın rivayetini "yanılgı" olarak addetmiş ve bu hususta sahîh rivayetin evvelkisi olduğunu söylemiştir.

1338 Bu rivayet bazen kısa, bazen de uzun namazın tarifi içinde bir bölüm olarak yer almıştır. Bunu Abdürrezzâk (no. 2496, 2954), Ahmed (II, 454, 270), Müslim (salât 28-29, s. 293-4), Buhârî (ezân 117, I, 191), Ebû Dâvud (no. 738), Tirmizî (no. 254), Nesâî (tatbîk 90/2, II, 233; tatbîk 94/2, II, 235), İbn Huzeyme (no. 578, 611, 624, 694) ve Beyhakî (II, 67, 93, 98, 118, 134, 127), ez-Zührî an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1339 Vâil b. Hucr'un bütün rivayetleri Ebû Dâvud'un Sünen'inden alınmıştır. Bu ilk rivayeti Ebû Dâvud (no. 728), Osmân b. ebî Şeybe an Şerîk an Âsım b. Küleyb an ebîhî an Vâil b. Hucr senedi ile tahrîc etmiştir. Hadisi ihtivâ ettiği mânâsı ile Müslim (salât 54. s. 301), Abdülcebbâr b. Vâil an Alkame b. Vâil an ebîhî tarîki ile; Nesâî (iftitâh 4/1, II, 123-4), Ebû İshâk an Abdilcebbâr b. Vâil an ebîhî; (iftitâh 5, II, 123), Fıtır b. Halîfe an Abdilcebbâr... tarîkiyle; (iftitâh 11, II, 126), Zâide an Âsım b. Küleyb ana ebîhî an Vâil tarîkiyle tahrîc ettiler.

1340 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 729), Muh. b. Süleymân el-Enbârî an Vekî' an Şerîk an Âsım b. Küleyb an Alkame b. Vâil an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

1341 Bu rivayati Ebû Dâvud (no. 723), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere el-Cüşemî an Abdilvâris b. Saîd an Muh. b. Hucâde an Abdilcebbâr b. Vâil an Alkame b. Vâil an ebîhî senedi ile; yakın mânâsı ile Nesâî (iftitâh 9, II, 125-6) ve İbn Mâce (no. 810) tahrîc ettiler.

1342 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 724), Osmân b. ebî Şeybe an Abdirrahîm b. Süleymân ani'l-Hasan b. Ubeydillah en-Nehaî an Abdilcebbâr b. Vâil an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

1343 Bu rivayeti Nesâî üç ayrı yerde (tatbîk 97, II, 236; sehv 29/2, 30, III, 34-35), Süfyân b. Uyeyne an Âsım b. Küleyb an ebîhî an Vâil b. Hucr asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1344 Nesâî, (tatbîk 97, II, 236; sehv 29/2, 30, III, 34-35

1345 Bu hadisi Müslim (salât 25, s. 293), Ebû Dâvud (no. 745) ve Nesâî (iftitâh 4/2-3, II, 123-4; iftitâh 85, II, 182; tatbîk 84, II, 231), Katâde an Nasr b. Âsım an Mâlik b. el-Huveyris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Buhârî (ezân 84/2, I, 180) ve Müslim (salât 24, s. 293), Hâlid an Ebî Kılâbe an Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1346 Aynı kaynaklar.

1347 hadisi Ebû Dâvud (no. 740) ve Nesâî (tatbîk 87, II, 232), ayrı kanallardan en-Nadr'dan tahrîc ettiler. en-Nadr, hadiste zayıftır. Bu hadis hakkında Ebû Ahmed en-Nîsâbûrî "münkerdir" demiştir (*Neyl* II, 188).

1348 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 739), Kuteybe an İbn Lehî'a an Ebî Hureyre an Meymûn senedi ile tahrîc etmiştir.

1349 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2076), Ahmed (III, 119, 125, 132, 179, 251, 257, 262), Nesâî (sehv 1, III, 2), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 197b, 197b), Tahâvî (I, 221) ve Beyhakî (II, 68), Sevrî ve Ebû Avâne an Abdirrahman b. el-Asamm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1350 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salât 17, s. 76), ani'z-Zührî an Alî senedi ile tahrîc ettiler.

1351 Bu hadisi (taksîru's-salât 17/3, 18/1, II, 40-41; t. s. 19, II, 41), Müslim (salât 33, s. 295), Ebû Dâvud (no. 951-2), Tirmizî (no. 371), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 21, III, 223-4) ve İbn Mâce (no. 1223, 1231), Hüseyn el-Muallim an Abdillah b. Büreyde an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar, Buhârî'ye aittir.

1352 Aynı kaynaklar.

1353 Hadisi bu lafzıyla Müslim (müsâfirîn 115, s. 506), İbn Huzeyme (no. 1241), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 19, III, 223) ve Beyhakî (II, 489), Saîd el-Cüreycî an Abdillah b. Şakîk an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 115, s. 506), Ebû Dâvud (no. 956), İbn Huzeyme (no. 1241) ve el-Hâkim (I, 205), Kelmes b. el-Hasan an Abdillah b. Şakîk an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1354 Bu rivayeti Ahmed (VI, 257), Müslim (müsâfirîn no. 117, s. 506) ve Beyhakî (II, 490) ed-Dahhâk b. Osmân an Abdillah b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1355 Bu rivayeti bu lafzıyla Ahmed (VI, 237), Müslim (müsâfirîn 114, s. 566) ve Beyhakî (III, 32), Muh. b. Amr an Muh. b. İbrâhîm an Alkame b. Vakkâs an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1356 Bu rivayeti Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 23, s. 138), Şâfiî (*Sünen* s. 9), Ahmed (VI, 178), Buhârî (taksîru's-salât 20/2, II, 41), Müslim (müsâfirîn 112, s. 504), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 3, III,

220), Tirmizî (no. 374), Tahâvî (I, 339) ve Beyhakî (II, 308, 490), Mâlik an Ebî'n-Nadr ve Abdillah b. Yezîd an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1357 Bu rivayet Abdullah b. Şakîk kanalıyla Âişe'den nakledilmiştir. Şöyle ki: Ahmed (VI, 100, 227, 261, 266), Müslim (müsâfirîn 106-108, s. 504), Ebû Dâvud (no. 955), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 18/1, III, 219), İbn Huzeyme (no. 1246), Tahâvî (I, 338), İbn Hibbân (no. 2622), Budeyl b. Meysere ve Eyyûb an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4098, 4099), Ahmed (VI, 112-3, 166, 204, 262, 228), Müslim (musâfirîn no. 110, s. 504), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 18/2, III, 220), İbn huzeyme (no. 1248), İbn Hibbân (no. 2502), Tahâvî (I, 338), el-Hâkim (I, 315) ve Beyhakî (II, 489), Muh. b. Sîrîn an Abdillah b. Şakîk... asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 98, 236, 241), Müslim (müsâfirîn 109, s. 504), İbn Mâce (no. 1228), İbn Huzeyme (no. 1247) ve el-Hâkim (I, 276), Humeyd et-Tavîl an Abdillah b. Şakîk ... asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 30, 216), Müslim (müsafirîn 105, s. 504), İbn Mâce (1158), Ebû Dâvud (no. 1251), Tirmizî (no. 375) İbn Huzeyme (no. 1245), İbn Hibbân (no. 2465-6) ve Beyhakî (II, 471), Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1358 Nesâî bu hadisi birkaç tarîkten olmak üzere Ebû İshâk an Ebî Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir (kıyâmu'l-leyl 19, II-I, 222).

1359 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 118, s. 507), Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 21, s. 137), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 19, III, 223) ve Tirmizî (no. 372), ez-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd ani'l-Muttalib b. ebî Vedâ'a an Hafsa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1360 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâ'at no. 19, s. 136), Tayâlisî (no. 2289), Abdürrezzâk (no. 4123), Ahmed (II, 162, 192, 203), Dârimî (I, 321), Müslim (müsâfirîn no. 120, s. 507), Ebû Dâvud (no. 950), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 20, III, 223), İbn Huzeyme (no. 1237) ve Beyhakî (II, 491; VII, 62), Mansûr an Hilâl b. Yesâf an Ebî Yahyâ el-A'rec asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1361 Aynı kaynaklar.

1362 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 948), Abdüsselâm b. Abdirrahman el-Vâbisî an ebîhî an Şeybân an Husayn b. Abdirrahman an Hilâl an Yesâf an Ümmi Kays senedi ile tahrîc etti.

1363 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 47, s. 159) ve Buhârî (ezân 87, I, 180), Mâlik an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1364 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 755), Nesâî (iftitâh 10, II, 126), İbn Mâce (no. 811), Dârekutnî (I, 286-7) ve Beyhakî (II, 28), el-Haccâc b. ebî Zeyneb an Ebî Osmân en-Nehdî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; İbn Seyyidi'n-nâs: "Ricâli Sahîh ricâlidir"; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*'de "İsnâdı hasendir" demiştir (*Neyl* II, 194).

1365 Bu hadisi İbn ebî Şeybe, *Musannef*'inde (I, 392) ve Beyhakî (II, 136), Ebû Muâviye an Abdirrahman b. İshâk el-Vâsitî el-Kuraşî an Ziyâd b. Zeyd es-Sevâî an Ebî Cuhayfe an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Abdurrahman, zayıf bir râvîdir. Ancak bir başka rivayeti de vardır: Dârekutnî (I, 186) ve Beyhakî (II, 31), Hafs b. Giyâs an Abdirrahman b. İshâk ani'n-Nu'mân b. Sa'd an Alî asl-ı senedi ile de tahrîc etmiştir.

1366 Bu hadis–i mevkûfu Nesâî (iftitâh 13, II, 128), iki ayrı isnâd ile Meysere b. Habîb ani'l-Minhâl b. Amr an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîleri Sahîh ricâlidir, ancak Ebû Ubeyde'nin babası İbn Mes'ûd'dan semâı yoktur.

1367 Bu hadisi Tirmizî (no. 385), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Leys b. Sa'd an Abdirabbih b. Saîd an İmrân b. Enes an Abdillah b. Nâfi' b. el-Amyâ' an Rebî'a b. el-Hâris ani'l-Fadl b. Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi Şu'be rivayet ederken isnâdının çok yerinde hatâlar yapmıştır. Buhârî, Tirmizî'nin bildirdiğine göre, Leys'in hadisi Şu'be'ninkinden daha sahihtir.

1368 Aynı kaynaklar.

1369 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 796), Kuteybe an Bekr b. Mudırr an İbn Aclân an Saîd el-Makburî an Ömer b. el-Hakem an Abdillah b. Aneme el-Müzenî an Ammâr senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi *Sünenu'l-kübrâ*'da Nesâî ile *Sahîh*'inde İbn Hibbân da rivayet ettiler (*Tergîb* I, 341).

1370 Taberânî'nin isnâdı hasendir, İbn Hibbân, bunu Sahîh'inde Şeddâd b. Evs'in sözü olarak tahrîc etmiştir (*Tergîb* I, 351).

1371 Râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Ancak el-A'meş, İbn Mes'ûd'a yetişemediği için isnâdında kopukluk sözkonusudur (*Alecma'*)

1372 Bu hadisi Tirmizî (no. 245), Ahmed b. Abdu'l-Vâhid ani'l-Mu'temir b. Süleymân an İsmâîl b. Hammâd an Ebî Hâlid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve "İsnâdı beş para etmez" dedi. İsnâdında yer alan İsmaîl hakkında Bezzâr: "Güçlü değildir"; Ukaylî: "Hadis, mahfûz değildir. Ancak İsmaîl'i Yahyâ b. Maîn güvenilir addetmiştir"; Ebû Hâtim: "Hadisi yazılabilir" demişlerdir. Ebû Hâlid el-Vâlibî'nin ismi kimilerince Hürmüz, kimilerince de Herim'dir. İbn Hacer onun hakkında: "Hâli meçhûl"; Ebû Zür'a: "Onu tanımıyorum"; Ebû Hâtim: "Hadisleri sâlihtir" demiştir. Ebû Dâvud ise bu hadisi zayıf addetmiştir (*Neyl* II, 208)

1373 Bu hadisi Bezzâr (no. 525), Ebû Kureyb an Abdirrahman b. Muh. el-Muhâribî an Ebî Sa'd an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî diyor ki: "Ebû Sa'd el-Bakkâl, güvenilir, ancak müdellis bir râvîdir. Burada da "an" lafzıyla rivayette bulunmuştur. Diğer ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 108).

1374 Bezzâr (no. 526), Ahmed b. Abde ani'l-Mu'temir b. Süleymân an İsmaîl b. Hammâd an Ebî Hâlid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi 1371.de ki hadisle aynıdır. Tek fark, burada "Besmeleyi âşikar okumak" sözkonusu olmuştur. Ancak İsmaîl'in hadiste zayıf olduğu söylenmişti.

1375 İki lafız da Müslim'e aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 1975), Ahmed (III, 273, 176, 179, 273, 275, 278), Buhârî (ezân 89/1, I, 181), Müslim (salât 50-51, s. 299) Nesâî (iftitâh 20, II, 133; iftitâh 22, II, 135), Ebû Dâvud (no. 782), Tirmizî (no. 243), İbn Mâce (no. 813), İbn Huzeyme (no. 491, 492, 494, 495), İbnu'l-Cârûd (s. 97), Tahâvî (I, 202), İbn Hibbân (no. 1796), Dârekutnî (I, 314-6) ve Beyhakî (II, 51), Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1376 Aynı kaynaklar.

1377 Nesâî (iftitâh 20, II, 133; iftitâh 22, II, 135

1378 Ahmed (IV, 355, 356), iki ayrı isnâdla Ubeydullah b. İyâd b. Lakît an İyâd an Abdillahi b. Saîd an Abdillah b. ebî Evfa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli Heysemî'ye göre güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* II, 106).

1379 Râvîleri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Ricâlinden birisi olan Muh. b. İshâk, "an" sigasıyla yaptığı rivayetlerde tedlîste bulunmuştur. Burada da bu siga ile rivayet etmiştir (*Mecma'* II, 107).

1380 İsnâdındaki Reyhân Ebû Gassân hakkında bilgi edinemediğini söyleyen Heysemî, diğer râvîlerinin güvenilir olduklarını vurgulamıştır (*Mecma'* II, 108)

1381 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 148, s. 419), İbn Huzeyme (no. 1603), Tahâvî (I, 200), İbn Hibbân (no. 1933), el-Hâkim (I, 215) ve Beyhakî (II, 196), Abdülvâhid b. Ziyâd an Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1382 Bu hadisi Buhârî (ezân 95/2, I, 184), Müslim (salât no. 34-36, s. 295), Ebû Dâvud (no. 822), Tirmizî (no. 247), Nesâî (iftitâh 24, II, 137) ve İbn Mâce (no. 837), ez-Zührî an Mahmûd b. er-Rebî' an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1383 Aynı kaynaklar.

1384 Hadis bu lafzıyla Ebû Hureyre'den iki yolla nakledilmiştir: Birincisi: Ahmed (II, 241), Müslim (salât no. 38, s. 296), Tirmizî (no. 2953), Nesâî (fadâilü'l-Kur'ân no. 38), İbn Hibbân (no. 1792), Dârekutnî (I, 312) ve Beyhakî (II, 38, 375), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 39, no. 84), Tayâlisî (no. 2561), Abdürrezzâk (no. 2767, 2744, 2768), Ahmed (II, 285, 286, 487), Müslim (salât 40-41, s. 297), Tirmizî (no. 247/2), Ebû Dâvud (no. 821), Nesâî (iftitâh 23, II, 135), İbn Mâce (no. 838), İbn Huzeyme (no 489, 502), İbn Hibbân (no. 1781) ve Beyhakî (II, 38, 166), el-Alâ b. Abdirrahman an Ebî's-Sâib an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1385 Bu rivayetlerin lafızları Müslim'e aittir. Asl-ı senedleri: Atâ b. ebî Rebâh an Ebî Hureyre'dir. Şöyle ki: Abdürrezzâk (no. 2743), Ahmed (II, 285, 273, 487), Humeydî (no. 990), Buhârî (ezân no. 104, I, 187), Müslim (salât 43, s. 297), İbn Huzeyme (no. 547), İbnu'l-Cârûd (s. 99), Nesâî (iftitâh 54/2, II, 163), Tahâvî (I, 208), İbn Hibbân (1850) ve Beyhakî (II, 62, 63), İbn Cüreyc an Atâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 301, 411, 343, 258, 416, 435), Müslim (salât 42, s. 297), Ebû Dâvud (no. 797) ve Beyhakî (II, 193), Habîb b. eş-Şehîd an Atâ... asl-ı senedi ile; Nesâî (iftitâh 54/1, II, 163), Tahâvî (I, 208) ve İbn Hibbân (no. 1778), Rakabe b. Maskale an Atâ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1386 Aynı kaynaklar.

1387 Aynı kaynaklar.

1388 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 818), Ebu'l-Velîd et-Tayâlisî an Hemmâm an Katâde an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc ettiler.

1389 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salât no. 38, s.84) ve Tirmizî (no. 313) tahrîc ettiler. Asl-ı senedi: Mâlik an Ebî Nu'aym Velıb b. Keysân an Câbîr. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1390 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 934), İbn Mâce (no. 853) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 284b), Safvân b. İsâ an Bişr b. Râfi' an Ebî Abdillah İbn ammi Ebî Hureyre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sindî, Zevâid'de şu malûmatı vermektedir: "Ebû Abdillah, bilinmemektedir. Bişr'i ise Ahmed b. Hanbel zayıf addetmiş; İbn Hibbân onun hakkında "uydurma hadisler rivayet ediyor" demiştir. Ancak İbn Hibbân, Sahîh'inde bu hadisi başka bir isnâdla tahrîc etmiştir.

1391 Bu hadisi iki ayrı senedle Ebû Dâvud (no. 932-933) ve Tirmizî (no. 248), Seleme b. Kuheyl an Hucr b. Anbes an Vâil b. Hucr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir. İbn Hacer, Telhîs'inde ayrıca Darekutnî ve İbn Hibbân'a da nisbet etmiş, akabinde isnâdı sahihtir demiştir. Ayrıca bu rivayetin Ebû İshâk an Abdilcebbâr b. Vâil an ebîhî tarîkiyle Nesâî ve İbn Mâce'de mütâbîleri de mevcuttur.

1392 Aynı kaynaklar.

1393 Aynı kaynaklar.

1394 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 937), İshâk b. İbrâhîm b. Râheveyh an Vekî' an Süfyân es-Sevrî an Âsım an Ebî Osmân an Bilâl senedi ile tahrîc etmiştir.

1395 Bu hadisi Mâlik (salât 44/2, s. 87), Şâfiî (*Sünen* s. 35; *Ümm* I, 94), Ahmed (II, 459), Dârimî (I, 284), Buhârî (ezân 111, I, 190), Müslim (salât no. 72-73, s. 307), Ebû Dâvud (no. 936), Nesâî (iftitâh 33/1, II, 143), İbn Mâce (no. 852), İbn Huzeyme (no. 571-2), İbnu'l-Cârûd (s. 163), İbn Hibbân (no. 1803) ve Beyhakî (II, 55), ez-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1396 Bu metnin devamı bir evvelkisi gibidir. Bunu Mâlik (salât 45, s. 87), Şâfiî (*Sünen* s. 36; *Ümm* I, 94), Ahmed (II, 459), Buhârî (ezân 113, I, 190; tefsîr 2, V, 146), Ebû Dâvud (no. 935), Nesâî (iftitâh 34, II, 144) ve Beyhakî (II, 55), Mâlik an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1397 Bu hadisi İbn Mâce (no. 856), İshâk b. Mansûr an Abdissamed b. Abdilvâris an Hammâd b. Seleme an Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi Taberânî, Edebü'l-müfred'inde Buhârî ve Ahmed de tahrîc ettiler. İçinde Moğoltay ve Sindî'nin de bulunduğu bir grup, isnâdının sahîh olduğunu söylediler (*Ney*/ II, 231).

1398 Bu hadisi İbn Mâce (no. 857), el-Abbâs b. el-Velîd el-Hallâl ed-Dimaşkî an Mervân b. Muh. ve Ebî Müshir an Hâlid b. Yezîd b. Subayh el-Mürrî an Talha b. Amr an Atâ' an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Talha sebebiyle isnâdı oldukça zayıftır.

1399 Bu metin, kim rivayetlerde çok uzun bir metnin bir parçası olarak yeralmıştır. Buhârî (mevâkît 11/2, I, 136; ezân 104, I, 187; mevâkît 13/4, I, 137; mevâkît 39, I, 148), Müslim (salât 172, s. 338; mesâcid no. 235, s. 447), Ebû Dâvud (no. 398), Nesâî (mevâkît 2, I, 246; mevâkît 16, I, 262; mevâkît 20, I, 265; iftitâh 42, II, 157) ve İbn Mâce (no. 818), Şu'be an Ebi'l-Minhâl Seyyâr b. Sellâme an Ebî Berze asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1400 Bu hadisi Müslim (salât 201, s. 346), Muhriz b. Avn an Halef b. Halîfe el-Eşcaî ani'l-Velîd b. Serî' an Amr senedi ile; Ebû Dâvud (no. 817) ve İbn Mâce (no. 817), İsmaîl b. e. Hâlid an Asbağ el-Kûfî an Amr b. Hureys asl-ı senedi ile; Nesâî (iftitâh 44, II, 157), Muh. b. Ebân el-Belhî an Vekî' an Mes'ûd el-Mes'ûdî ani'l-Velîd b. Surey' an Amr senedi ile tahrîc ettiler.

1401 Bu hadisi Buhârî (muallak olarak, ezân 106, I, 188), Müslim (salât 163, s. 336), Ebû Dâvud (no. 649), Nesâî (iftitâh 76, II, 176) ve İbn Mâce (no. 820), İbn Cüreyc an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an Ebî Seleme b. Süfyân ve Abdillah b. Amr ve Abdillah b. el-Müseyyeb el-Âbidî an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1402 Bu hadisi Müslim (salât no. 168-9, s. 337), iki ayrı isnâd ile Simâk b. Harb an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1403 Bu hadisi Müslim (cumu'a 64, s. 599), Ebû Dâvud (no. 1074-5), Tirmizî (no. 520), Nesâî (iftitâh 47/2, II, 159) ve İbn Mâce (no. 821), Muhavvil b. Râşid an Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1404 Aynı kaynaklar.

1405 Ebû Hureyre hadisini Tayâlisî (no. 2379), Abdürrezzâk (no. 5239), Ahmed (II, 430, 472), Dârimî (I, 362), Buhârî (cumu'a 10, I, 214; sücûdu'l-Kur'ân 2, II, 32), Müslim (cumu'a no. 65, 66, s. 599), Sa'd b. İbrâhîm ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1406 Bu mevkûfu Mâlik (salât no. 33, s. 82), Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

1407 Bu mevkûf hadisi de, Mâlik (salât no. 35, s. 82), Yahyâ b. Saîd ve Rebî'a b. ebî Abdirrahman ani'l-Kâsım b. Muh. ani'l-Furâfisa senedi ile tahrîc etmiştir.

1408 Rezîn.

1409 Bu mevkûfu da Mâlik (salât no. 34, s. 82), Hişâm b. Urve an ebîhî an Abdillah b. Âmir b. Rebî'a an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1410 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salât no. 36, s. 82), Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1411 Rezîn.

1412 Rezîn.

1413 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 816), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an İbn Ebî Hilâl an Muâz b. Abdillah el-Cühenî senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîleri Sahîh râvîleridir. Sahâbinin kimliğinin mechûl olması isnâdın sıhhatine zarar verebilecek bir unsur değildir.

1414 Râvîlerinden İbn Lehî'a, hakkında cerh ve ta'dîl açasından ihtilâf bulunan bir kişidir (*Mecma'* II, 119).

1415 İsnâdında yeralan Ca'fer b. ebî Ca'fer, zayıf olduğunda ittifak edilen bir râvîdir (*Mecma'* II, 120).

1416 Bu hadisi Buhârî (ezân 96/2, I, 185; ezân 97/2, I, 185; ezân 109, I, 189; ezân 107, I, 189; ezân 110, I, 189), Müslim (salât no. 154-155, s. 333), Ebû Dâvud (no. 798-800), Nesâî (iftitâh 56/1, II, 164; iftitâh 57-59, II, 164-165, iftitâh 60/1, II, 166) ve İbn Mâce (no. 829), Yahyâ b. ebî Kesîr an Abdillah b. ebî Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1417 Aynı kaynaklar.

1418 Bu hadisi Buhârî (ezân 91/1, I, 182; ezân 96/3, I, 185; ezân 97/1, I, 185; ezân 108, I, 189), Ebû Dâvud (no. 801) ve İbn Mâce (no. 826), el-A'meş an Umâre b. Umeyr an Abdillah b. Sahbere Ebî Ma'mer an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1419 Bu hadisi Tayâlisî (no. 774), Ahmed (V, 103, 106, 108), Dârimî (I, 295), Ebû Dâvud (no. 805), Tirmizî (no. 307), Nesâî (iftitâh 60/2, II, 166), Taberânî (M. el-Kebîr No. 1966), Tahâvî (I, 207) ve İbn Hibbân (no. 1824), Hammâd b. Seleme an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1420 Bu hadisi Tayâlisî (no. 763), Ahmed (V, 101, 108), Müslim (salât no. 170, s. 337), Ebû Dâvud (no. 806), Nesâî (iftitâh 60/3, II, 166), İbn Huzeyme (no. 510), Taberânî (no. 1893-1894) ve Beyhakî (II, 391), Şu'be an Simâk an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1421 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 55/1, II, 163), Muh. b. İbrâhîm b. Sudrân an Selm b. Kuteybe an Hâşim b. el-Berîd an Ebî İshâk ani'l-Berâ senedi ile tahrîc etmiştir.

1422 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 55/2. II, 163-164), Muh. b. Şücâ' el-Mervezî an Ebî Ubeyde an Abdillah b. Ubeyd an Ebî Bekr b. en-Nadr an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.

1423 Bu hadisi İbn Mâce (no. 828) ve Tahâvî (I. 207), Ebû Dâvud et-Tayâlisî ani'l-Mes'ûdî an Zeyd el-Ammî an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sindî, Zevâid'inde isnâdı hakkında şu malumâtı vermektedir: "İsnâdı zayıftır. Zeyd, zayıf bir râvîdir. Mes'ûdî ise ömrünün sonlarına doğru ihtilâta (bunaklığa) uğramıştır. Bilindiği üzere Tayâlisî, ondan ihtilât sonrası rivayette bulunmuştur."

1424 Bu hadisi Ahmed (II, 83), Ebû Dâvud (no. 807), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 265a), Tahâvî (I, 208), el-Hâkim (I, 221) ve Beyhakî (II, 322), Süleymân et-Teymî an Ebî Miclez an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Yezîd b. Hârûn'un rivayetinde Süleymân, bunu Ebû Miclez'den işitmediğini söylemiştir. Mu'temir'in babasından rivayetinde ise Ebû Miclez'den önce Umeyye adlı bir râvînin adını zikretmiştir. Bu rivayet Süleymân'ın tedlîste bulunduğunu, dolayısıyla zayıf bir râvîyi senedinden düşürdüğü şüphesini doğurmaktadır.

1425 Bu hadisi Mâlik (salât no. 24, s. 78), Buhârî (ezân 98, I, 185; mağazî 85/2, V, 137), Müslim (salât 173, s. 338), Ebû Dâvud (no. 810), Tirmizî (no. 308), Nesâî (iftitâh 64, II, 168) ve İbn Mâce (no. 831), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs an Ümmi'l-Fadl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1426 Bu hadisi Buhârî (ezân 98/2, I, 186), Ebû Dâvud (no. 812) ve Nesâî (iftitâh 67/2, II, 169-170), İbn Cüreyc an İbn Ebî Müleyke an Urve b. ez-Zübeyr an Mervân b. el-Hakem an Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mufassal diye, aralarını Besmele'nin ayırdığı kısa sûrelere denir.

1427 Aynı kaynaklar.

1428 Bu rivayeti Nesâî (iftitâh 67/1, II, 169), Muh. b. Seleme an İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebi'l-Esved an Urve an Zeyd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir.

1429 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 67/3, II, 170), Amr b. Osmân an Bakiyye an Ebî Hayve an İbn Ebî Hamza an Hişâm b. Urve an ebîhî an Urve senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîleri güvenilir kimselerdir. Aynısını İbn ebî Şeybe, Ebû Eyyûb hadisinden tahrîc etmiştir (*Neyl* II, 242).

1430 Bu hadisi Mâlik (salât 23, s. 78), Tayâlisî (no. 946), Şâfiî (*Sünen* s. 22), Abdürrezzâk (no. 2692), Ahmed (IV, 8083, 84, 85), Dârimî (I, 296), Humeydî (no. 556), Buhârî (ezân 99- I, 186; cihâd 172/2, IV, 31; mağâzî 12, V, 20; tefsîr Tûr 52/1, VI, 49), Müslim (salât 174, s. 338), Ebû Dâvud (no. 811), Nesâî (iftitâh 65, II, 169), İbn Mâce (no. 832), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1491-1503), Tahâvî (I, 211-2), İbn Huzeyme (no. 514, 1589), İbn Hibbân (no. 1830-1831) ve Beyhakî (II, 193-194), ez-Zührî an Muh. b. Cübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1431 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 8157 ve onun tarîkiyle Beyhakî (II, 391), Ubeydullah b. Muâz an ebîhî an Kurre ani'n-Nezzâl b. Ammâr an Ebî Osmân an-Nehdî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc ettiler.

1432 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 66, II, 169), Ca'fer b. Rebî'a an Abdirrahman b. Hürmüz an Muâviye b. Abdillah b. Ca'fer an Abdillah b. Utbe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1433 İsnâdında yer alan Haccâc b. Nasr'ı İbnu'l-Medînî ve bir grup zayıf addetmiş; buna karşılık bir rivayetinde Yahyâ b. Maîn ile İbn Hibbân tevsîk etmişlerdir (*Mecma'* II, 118).

1434 Bu hadisi Mâlik (salât no. 25, s. 79), Ebû Ubeyd mevlâ Süleymân b. Abdilmelik an Ubâde b. Nüseyy an Kays b. el-Hâris an Ebî Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir.

1435 Bu hadisi Tirmizî (no. 309) ve Nesâî (iftitâh 71/2, II, 173), el-Hüseyn b. Vâkid an Abdillah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.

1436 Bu hadisi Mâlik (salât no. 27, s. 79-80), Buhârî (ezân 100/2, I, 186; ezân 102, I, 186; tefsîr 95, VI, 87), Müslim (salât 175-177, s. 339),

Ebû Dâvud (no. 1221), Tirmizî (no. 310), Nesâî (iftitâh 72, 73, II, 173) ve İbn Mâce (no. 834-5), Adî b. Sâbit ani-l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1437 Aynı kaynaklar.

1438 Bu hadisi Ahmed (II, 300, 330, 532), Nesâî (iftitâh 61/2, II, 167), İbn Mâce (no. 827), İbn Huzeyme (no. 520), Tahâvî (I, 216), İbn Hibbân (no. 1834) ve Beyhakî (II, 388, 391), ed-Dahhâk b. Osmân an Bukeyr b. Abdillah an Süleymân b. Yesâr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm'da "isnâdı sahihtir" demiştir (*Neyl* II, 243).

1439 İmam Mâlik, *Muvatta'*,

1440 Bu hadisi muallak olarak Buhârî (ezân 106, bâb girişinde, I, 188), Tirmizî (no. 2901), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 158a), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 51b), İbn Huzeyme (no. 537), el-Hâkim (I, 240) ve Beyhakî (II, 61), Ubeydullah b. Ömer an Sâbit el-Bünânî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü vermiştir.

1441 Lafız Ebû Dâvud'a (no. 1396) aittir. Asl-ı senedi: Ebû İshâk ani'l-Esved b. Yezîd ve Alkame an İbn Mes'ûd Hadisi bu tarîkten Ahmed (I, 418), Ebû Dâvud (no. 1396), Taberânî (no. 9855), Tahâvî (I, 346) ve Beyhakî (III, 9) tahrîc ettiler. Bu hadis, İbn Mes'ûd'dan başka kanalla da rivayet edilmiştir. Tayâlisî (no. 259), Ahmed (I, 380), Buhârî (fadâilu'l-Kur'ân 6/4, VI, 101), Müslim (müsâfirîn no. 275, s. 563-4), Tirmizî (no. 602), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 242a), İbn Huzeyme (no. 538) ve Beyhakî (III, 10), el-A'meş an Şakîk Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 267), Ahmed (I, 436), Buhârî (ezân 106, I, 186), Müslim (müsâfirîn no. 278, s. 565), Nesâî (iftitâh 75/1, II, 174-175), Taberânî (M. el-Kebîr no. 9863, 10421), İbn Hibbân (no. 1810) ve Beyhakî (II, 60), Şu'be an Amr b. Murre an Ebî Vâil... asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 279, s. 565) ve Taberânî (no. 9866) Mansûr b. el-Mu'temir an Ebî Vâil... asl-ı senedi ile; Nesâî (iftitâh 75/3, II, 175) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9858-9), Ebû Huseyn an Yahyâ b. Vesâb an Mesrûk an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1442 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 79, II, 177), Nûh b. Habîb an Yahyâ el-Kattân an Kudâme b. Abdillah an Cesre binti Decâce an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîleri güvenilir kimselerdir.

1443 Bu hadisin isnâdında yer alan Süheyl b. ebî Hazm'ı pekçokları zayıf addetmelerine karşılık onu Yahyâ b. Maîn güvenilir bir râvî olarak kabul etmiştir. Diğer ricâli güvenilir kımselerdir (*Mecma'* II, 114).

1444 Rezîn.

1445 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1329) ve Tirmizî (no. 447), Hammâd b. Seleme an Sâbit el-Bünânî an Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: hadis garîbtir. Yahyâ b. İshâk, bu hadisi "müsnede" kılmıştır. Ancak nâsın ekserisi an Sâbit an Abdillah b. Rebâh tarîkiyle mürsel olarak rivayet ettiler." Tirmizî'nin görüşü doğru değildir; zirâ Ebû Dâvud bunu iki tarîkten tahrîc etmiştir ki bunların ilki Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd kanalıyla olup "merfû"dur.

1446 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1330), Ebû Husayn b. Yahyâ er-Râzî an Esbât b. Muh. an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

1447 Bu hadisi Mâlik (salât no. 29, s. 80), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris et-Teymî an Ebî Hâzım et-Temmâr ani'l-Beyâdî senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi İmam Ahmed de Müsned'inde (IV, 343) rivayet etmiştir. İsnâdı sahîhtir (*Neyl* III, 64).

1448 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2674), Ahmed (I, 271), Ebû Dâvud (no. 1327), Taberânî (no. 11545), Tahâvî (I, 344) ve Beyhakî (III, 10), Abdurrahman b. ebî'z-Zinâd an Amr b. ebî Amr mevlâ'l-Muttalib an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1449 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1328), İbn Huzeyme (no. 1159), Tahâvî (I, 344), İbn Hibbân (no. 2594), el-Hâkim (I, 310) ve Beyhakî (III, 12), İmrân b. Zâide b. Nuşayt an ebîhî an Ebî Hâlid el-Vâlibî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1450 İmâm Mâlik (salât no. 31, s. 81), amcası Ebû Süheyl b. Mâlik'ten rivayet etmiştir.

1451 Buhârî (ezân 70, I, 175), bunu senedsiz olarak irâd etmiştir.

1452 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 777-780), Tirmizî (no. 251) ve İbn Mâce (no. 844-845), el-Hasanu'l-Basrî an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

1453 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 164) ve Tirmizî (no. 387), Ebu'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 165), Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1454 Bu hadisi Ahmed (III, 2, 85), Dârimî (I, 295), Müslim (salât 156-157, s. 334), Ebû Dâvud (no. 804), Nesâî (salât 16, I, 397), Ebû Ya'lâ (no. 1126, 1292), İbn Huzeyme (no. 509), Tahâvî (I, 207), İbn Hibbân (no. 1822, 1825, 1855), Dârekutnî (I, 337) ve Beyhakî (II, 64, 64, 66, 399), Mansûr b. Zâdân ani'l-Velîd b.

Müslim an Ebî's-Sıddîk en-Nâcî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1455 Bu hadisi Müslim (salât no. 161), s. 335), Beyhakî (II, 66) Nesâî (iftitâh 56, II, 164), İbn Mâce (no. 825) ve İbn Hibbân (no. 1851), Atiyye b. Kays ve Rebî'a (ayrı ayrı) an Kaza'a an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1456 Bu hadisi Nesâî (iftitâh no. 61, II, 166) ve Taberânî (M. el-Evsat II, 263b), el-Attâf b. Hâlid an Zeyd b. Eslem an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1457 Bu rivayeti Ahmed (III, 162), Ebû Dâvud (no. 888), Nesâî (tatbîk 76, II, 224) ve Beyhakî (II, 110), (Abdullah b.) İbrâhîm b. Ömer b. Keysân an ebîhî an Vehb b. Mânûs an Saîd b. Cübeyr an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvîleri Abdullah b. İbrâhîm dışında güvenilir kimselerdir. Onun hakkında ise Ebû Hâtim: "Hadisleri sâlihtir"; Nesâî ise: "Bir beisi yoktur" demişlerdir (*Neyl* II, 256).

1458 Rezîn.

1459 Lafız Buhârî'ye aittir (ezân 121, I, 192).

1460 Lafız Müslim'e aittir (salât no. 193, s. 343). İlk rivayetin asl-ı senedi: el-Hakem an Abdirrahman b. ebî Leylâ ani'l-Berâ; bu tarîkten tahrîc edenler: Buhârî (ezân 127, I, 194; ezân 140/2, I, 199), Müslim (salât 194, s. 343-4), Ebû Dâvud (no. 852), Tirmizî (no. 279) ve Nesâî (tatbîk 24, II, 197-8; tatbîk 89, II, 232-3). İkinci rivayetin asl-ı senedi ise: Ebû Avâne an Hilâl b. ebî Humeyd an Abdirrahman b. e. Leylâ şeklinde olup bunu Müslim (salât no. 193, s. 343), Ebû Dâvud (no. 854) ve Nesâî (sehv 77, III, 66) tahrîc ettiler.

1461 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 833), Ebû Tevbe er-Rebî' b. Nâfi' an Ebî İshâk el-Fezârî an Humeyd ani'l-Hasan an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir. Akabinde Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd b. Seleme an Humeyd senedi ile mütâbiini de zikretmiştir. İbnü'l-Medînî'ye göre el-Hasan, Câbir'i işitmemiştir.

1462 Lafız Buhârî'ye aittir (mağâzî 28/3, V, 41). Senedi şöyledir: Ebû Ma'mer an Abdilvâris an Abdilazîz an Enes.

1463 Bu rivayetin asl-ı senedi: Âsım el-Ahvel an Enes şeklindedir. Muhtelif metin farklılıkları ile birlikte tahrîc edenler:

Abdürrezzâk (no. 4029, 4963), Ahmed (III, 109, 167, 162, 218), Dârimî (I, 374), Buhârî (vitr 7/2, II, 14; cenâiz 41/2, II, 84; cizye 8, IV, 66; mağâzî 29/11, V, 44), Müslim (mesâcid 301, s. 469), Tahâvî (I, 243, 244) ve Beyhakî (II, 199). Bu hadis, başka yollarla da muhtelif uzunluklarda Enes'den nakledilmiştir: Ahmed (III, 116, 204), Buhârî (vitr 7/3, II, 14; mağâzî 29/12, V, 44), Müslim (mesâcid no. 299, s. 468), Nesâî (tatbîk 26, II, 200), İbn Hibbân (no. 1970) ve Beyhakî (II, 244), Süleymân et-Teymî an Ebî Miclez an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcid no. 303, s. 469) ve Nesâî (tatbîk 30, II, 203), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; eş-Şâfiî (Sünen s. 34), Ahmed (II, 113, 166), Dârimî (I, 375), Buhârî vitr 7, II, 14), Müslim (mesâcid no. 298, s. 468), Ebû Dâvud (no. 1444), Nesâî (tatbîk 27/1, II, 200), İbn Mâce (no. 1184), Ebû Ya'lâ (no. 2834, 2832), Tahâvî (I, 243), Dârekutnî (II, 32, 33) ve Beyhakî (II, 206), Muhammed b. Sîrîn an Enes asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2099), Ahmed (II, 184, 249), Müslim (mesâcid no. 300, s. 468) ve Ebû Dâvud (no. 1445), Hammâd b. Seleme an Enes b. Sîrîn an Enes b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1464 Bu hadisi Ahmed (I, 301), Ebû Dâvud (no. 1443), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 11910), İbn Huzeyme (no. 618), el-Hâkim (I, 225) ve Beyhakî (II, 200, 212), Sâbit b. Yezîd Ebû Zeyd el-Ahvel an Hilâl b. Habbâb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, Buhârî'nin şartınca sahîh olduğunu söyledi.

1465 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 307-8, s. 470), İsmaîl an Muh. b. Amr an Hâlid b. Abdillah b. Harmele ani'l-Hâris b. Hufâf an Hufâf; Ahmed b. Amr b. Serh an İbn Vehb an Leys an İmrân b. ebî Enes an Hanzale b. Alî an Hufâf senedleri ile tahrîc etmiştir.

1466 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4027), Ahmed (II, 147), Buhârî (mağâzî 22, V, 35; tefsîr Âl-i İmrân 9/1,V, 171; i'tisâm 18, VIII, 155), Nesâî (ratbîk 31, II, 203), İbn Huzeyme (no. 622), Tahâvî (I, 242), İbn Hibbân (no. 1984, 5717) ve Beyhakî (II, 198, 207), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 93) ve Tirmizî (no. 3004 "hasen garîb") Ömer b. Hamza an Sâlim b. Abdillah an ebîhî asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 104), Tirmizî (no. 3005), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 174b), İbn Huzeyme (no. 623) ve İbn Hibbân (no. 1985), Hâlid b. el-Hâris an Muh. b. Aclân an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin bunun isnâdı hakkında verdiği hüküm: "hasen garîb sahîh". Yine Tirmizî, ilk rivayetinde la'net okunan kişilerin isimlerini vermiştir: Ebû Süfyân, el-Hâris b. Hişâm ve Safvân b. Ümeyye.

1467 Bu hadis birkaç tarîkten olmak üzere Ebû Hureyre'den rivayet olunmuştur:

Şâfiî (*Ümm* VII, 155, 173), Ahmed (II, 239), Humeydî (no. 939), Buhârî (istîzân 110, VII, 118), Müslim (mesâcid 294/2, s. 467), Nesâî (tatbîk 27/2, II, 201), İbn Mâce (no. 1244), İbn Huzeyme (no. 615), İbnu'l-Cârûd (s. 105) ve

Beyhakî (II, 197, 244), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4981), Ahmed (II, 255, 337, 440), Buhârî (ezân 126, I, 193), Müslim (mesâcid no. 296, s. 468), Ebû Dâvud (no. 1440), Nesâî (tatbîk 38, II, 202), İbn Hibbân (no. 1978), Dârekutnî (II, 38) ve Beyhakî (II, 198, 206), Yahyâ b. ebî Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4028), Ahmed (II, 270), Dârimî (I, 374), Buhârî (tefsîr Âl-i İmrân 9, V, 171), Müslim (mesâcid no. 294, s. 466), İbn Huzeyme (no. 619), Tahâvî (I, 241), İbn Hibbân (no. 1966) ve Beyhakî (II, 197), ez-Zührî (an Saîd) ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1468 Aynı kaynaklar.

1469 Aynı kaynaklar.

1470 Aynı kaynaklar.

1471 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1429), Şucâ' b. Mahled an Huşeym an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Ubeyy senedi ile tahrîc etmiştir. Hasan, 21 H. senedinde doğduğuna; Hz. Ömer de 23 senesinde vefât ettiğine göre Hasan, Ömer'e yetişememiştir. Dolayısıyla isnâdında kopukluk vardır. Ebû Dâvud'un sözünü ettiği za'fa uğrayan rivayetin asl-ı senedi: Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ubeyy'dir.

1472 Bu hadisi Tirmizî (no. 402-3), Nesâî (tatbîk 32/2, II, 204) ve İbn Mâce (no. 1241), Ebû Mâlik Sa'd b. Târık b. Eşyem el-Eşcaî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen sahîhtir" demiştir.

1473 Bu mevkûf hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 48, s. 159), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1474 Bezzâr'ın (no. 557) senedi şöyledir: İshâk b. İbr. es-Savvâf an Kureyş an Enes an İsmaîl b. Müslim (ve Amr b. Ubeyd) ani'l-Hasan an Enes. Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 139).

1475 Bezzâr'ın (no. 556) senedi: Muh. b. el-Müsennâ an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' an Enes. Heysemî'ye göre ricâli güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 139).

1476 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1179), Ahmed (I, 199-200), Dârimî (I, 373-4), Ebû Dâvud (no. 1425), Tirmizî (no. 464, "hasen"), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 50/1, III, 248), İbn Mâce (no. 1178), İbnu'l-Cârûd (s. 142), el-Hâkim (III, 172) ve Beyhakî (II, 209), Ebû İshâk an Büreyd b. ebî Meryem an Ebi'l-Havrâ Rebî'a b. Şeybân es-Sa'dî ani'l-Hasan asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî diyor ki: "Bu hadis hasendir, ancak bu vecihten bilmekteyiz. Vitirde kunût konusunda bundan daha hasen bir hadis bilmiyoruz." Bu rivayetin mütâbiileri vardır: Nesâî (kıyâmu'l-leyl 50/2, III, 248), İbn Vehb an Yahyâ b. Abdillah b. Sâlim an Mûsâ b. Ukbe an Abdillah b. Alî ani'l-Hasan b. Alî; el-Hâkim ise (III, 172), İbn Ebî Füdeyk an İbrâhîm b. İsmaîl b. Ukbe an Mûsâ b. Ukbe an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe ani'l-Hasan tarîkleriyle tahrîc ettiler. İbn Dakîk el-Îd, *el-İlmâm fî ehâdîsi'l-ahkâm*'da Buhârî ile Müslim'in Sahîh'lerine almaları gereken bir hadis olduğunu söylemiştir.

1477 Bu hadisi Ahmed (I, 96, 118, 150), Ebû Dâvud (no. 1427), Tirmizî (no. 3566), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 50/3, III, 248-9), İbn Mâce (no. 1179), Ebû Ya'lâ (no. 275), el-Hâkim (I, 306) ve Beyhakî (III, 42), Hammâd b. Seleme an Hişâm b. Amr el-Fezârî an Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Rivayetlerinin bir bölümünde "vitir" ibaresi yer almamıştır. Tirmizî: "Ali hadisi hasendir. Bunu ancak Hammâd'ın rivayetinden bilmekteyiz"; el-Hâkim: "İsnâdı sahîhtir" demişlerdir.

1478 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 747) ve Nesâî (tatbîk 1, II, 184-185), Abdullah b. İdrîs an Âsım b. Küleyb an Abdirrahman b. el-Esved an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Elleri sözkonusu şekilde dizlerin arasında bitiştirmek mensûhtur. Bu hadis, bu husûsa açıkça delâlet etmektedir. İbn Hacer'e göre buradaki isnâd "kavîdir" (*Neyl* II, 252).

1479 Bu hadisi Tirmizî (no. 258) ve Nesâî (tatbîk 2, II, 185), Ebû Abdirrahman es-Sülemî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmünü vermiştir.

1480 Bu hadisin lafzı Ebû Dâvud'a ait olup, asl-ı senedi Şerîk an Ebî İshâk ani'l-Berâ' şeklindedir. Ebû Dâvud (no. 896) ve Nesâî (tatbîk 51/1, II, 212) tahrîc ettiler.

1481 Bu hadisi Müslim (salât no. 234, s. 356), Yahyâ b. Yahyâ an Ubeydillah b. İyâd b. Lakît an ebîhî ani'l-Berâ' senedi ile tahrîc etmiştir.

1482 Bu hadisi Tirmizî (no. 271) ve Tahâvî (I, 151), Hafs b. Giyâs ani'l-Haccâc an Ebî İshâk ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb (sahîh)" hükmü vermiştir.

1483 Bu hadisi Müslim (salât no. 237, s. 357), Süfyân b. Uyeyne an Ubeydillah b Abdillah b el-Esamm an Yezîd b. el-Asamm an Meymûne asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1484 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 898), Nesâî (tatbîk 52, II, 213; tatbîk 88, II, 232, ziyâdeli) ve İbn Mâce (no. 880), Süfyân'dan... tahrîc ettiler

1485 Bu hadisi Ahmed (II, 339, 417), Ebû Dâvud (no. 902), Tirmizî (no. 286), Ebû Ya'lâ (şeltu Ali 305a), Tahâvî (I, 230), İbn Hibbân (no 1915), el-Hâkim (I, 229) ve Beyhakî (II, 116),

Leys b. Sa'd an Muh. b. Aclân an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "hadis bu vecihten garîbtir. Bu hadisi Leys an İbn Aclân rivayetinden bilmekteyiz. Bu hadisi Süfyân b. Uyeyne ve birçokları an Summâ ani'n-Nu'mân b. ebî Ayyâş ani'n-Nebî (sav) tarîkiyle rivayet ettiler. Bunların rivayetleri, Leys'in rivayetinden daha sahih gözükmektedir" Ebû Hâtim de aynı hükme varmıştır (*İlel*, İbn Ebî Hâtim I, 190).

1486 Rezîn.

1487 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 901), İbn Huzeyme (no. 653), İbn Hibbân (no. 1914) ve Beyhakî (II, 115), Leys b. Sa'd an Derrâc an İbn Huceyre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1488 Bu hadisi Ahmed (II, 381), Dârimî (I, 303), Ebû Dâvud (no. 840-841), Tirmizî (no. 269), Nesâî (tatbîk 38/2-3, II, 207), Tahâvî (I, 254), Dârekutnî (I, 344) ve Beyhakî (II, 99, 100), Muh. b. Abdillah b. el-Hasan an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hafız İbn Hacer, Bulûğu'l-merâm'da şu bilgileri vermektedir: Bu hadis (bir sonraki hadis olan) Vâil b. Hucr hadisinden daha sahîhtir. Ayrıca onun İbn Huzeyme'nin Sahîh'inde yer almış İbn Ömer rivayetinden bir şâhidi vardır ki bunu Buhârî, mevkûf ve muallak olarak irâd etmiştir." Tirmizî ise şu bilgileri vermektedir: "Ebû Hureyre hadisi garîbtir; bunu Ebu'z-Zinâd hadisinden bilmekteyiz. Bu hadis, Abdullah b. Saîd el-Makburî an ebîhi an Ebî Hureyre rivayetiyle de gelmiştir. Ancak Abdullah'ı Yahya el-Kattân ile bir başkası zayıf addetmiştir."

1489 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 838-9), Tirmizî (no. 268), Nesâî (tatbîk 38/1, II, 207; tatbîk 93, II, 234) ve İbn Mâce (no. 882), Yezîd b. Hârûn an Şerîk an Âsım b. Küleyb an ebîhî an Vâil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî: "Bu hadis hasen garîbtir" demiştir. Buhârî, Tirmizî, Ebû Dâvud ve Beyhakî, bu hadisle Şerîk'in teferrüd ettiğini söylemişlerdir. Ancak bunun Âsım el-Ahvel an Enes tarîkiyle bir şâhidi vardır ki, bunu Dârekutnî, el-Hâkim (Şeyhayn'ın şartınca sahîh) ve Beyhakî tahrîc ettiler (*Subulu's-selâm* I, 188).

1490 Tirmizî (no. 277-8), bu hadisi Muh. b. Aclân an Muh. b.İbrâhîm an Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, bu rivayetin Âmir b. Sa'd'ın mürseli olmasını daha sahih addetmiştir.

1491 Bu hadisi Ahmed (V, 424), Dârimî (I, 313), Ebû Dâvud (no. 730, 963), Tirmizî (no. 304, 305 "hasen sahîh"), Nesâî (tatbîk 48, II, 211; sehv 2, III, 3; sehv 29, III, 34) ve İbn Mâce (no. 862), Abdülhamîd b. Ca'fer an Muh. b. Amr b. Atâ an Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1492 Bu rivayeti Ebû Dâvud, iki ayrı yerde (no. 731, 965), Kuteybe an İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb an Muh. b. Amr b. Halhale an Muh. b. Amr b. Atâ an Ebî Humeyd senedi ile tahrîc etmiştir.

1493 Bu rivayeti Buhârî (ezân 145/2, I, 201) ve Ebû Dâvud (no. 734, 967), Tirmizî (no. 260, "hasen sahîh") ve İbn Mâce (no. 863), Fuleyh an Abbâs b. Sehl an Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1494 Bulunamadı.

1495 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 735, 966), Amr b. Osmân an Bakiyye an Utbe an Abdillah b. İsâ ani'l-Abbâs b. Sehl an Ebî Humeyd senedi ile tahrîc etmiştir.

1496 Bu rivayeti Buhârî (ezân 145/2, I, 201), Yahyâ b. Bukeyr an Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Muh. b. Amr b. Halhale... senedi ile tahrîc etti.

1497 Bu hadisi Nesâî (tatbîk 35, II, 205), İsmaîl b. Mes'ûd an Hâlid an Şu'be an Ebî Bişr an Yûsuf b. Mâlik an Hakîm senedi ile tahrîc etmiştir. İsmaîl b. Mes'ûd dışındaki ricâli Sahîh ricâlidir. Ebû Hâtim, onun hakkında "sadûktur" demiştir.

1498 Bu hadisi Tirmizî (no. 282), ed-Dârimî an Ubeydillah b. Mûsâ an İsrâîl an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, şu bilgileri vermektedir: "Bu hadis, Ebû İshâk ani'l-Hâris an Alî rivayeti ile gelmiştir. Ehl-i ilimden bazıları el-Hâris'i zayıf râvi kabul etmişlerdir."

1499 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 992), Abdürrezzâk an Ma'mer an İsmaîl b. Umeyye an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1500 Bu mevkûf rivayeti de Ebû Dâvud (no. 994), Hişâm b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1501 Bu hadisi Tirmizî (no. 288), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 187a) ve İbn Adî (el-Kâmil s. 879), Ebû Muâviye Muh. b. Hâzım an Hâlid b. İlyâs an Sâlih mevlâ't-Tev'eme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvîlerinden Hâlid, hadiste zayıftır.

1502 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 59, s. 163), direkt Nâfi'den alızetmiştir.

1503 Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35/24, V, 66), Abdullah b. Muh. an Ebî Âmir an İsrâil an Mecze e b. Zâhir senedi ile tahrîc etmiştir.

1504 Mâlik (kasru's-salât no. 74, s. 168), direkt Nâfi'den alızetmiştir.

1505 Bu hadisi Müslim (salât no. 231/2, s. 355), Ebû Dâvud (no. 891), Tirmizî (no. 272), Nesâî (tatbîk 41, II, 208; tatbîk 46, II, 210), İbn Mâce (no. 885), Yezîd b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm

an Âmir b. Sa'd b. e. Vakkâs ani'l-Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1506 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2603), Şâfiî (*Ümm* I, 98), Abdürrezzâk (no. 2971-3), Ahmed (I, 221, 270, 279, 286, 324, 355), Dârimî (I, 302), Humeydî (no. 494), Buhârî (ezân 133, I, 197, 138, I, 199), Müslim (salât no. 227-8, s. 354), Ebû Dâvud (no. 889-90), Tirmizî (no. 273), Nesâî (tatbîk 40, II, 208; tatbîk 56, II, 215; tatbîk 58, II, 216), İbn Mâce (no. 883, 1040), Ebû Ya'lâ (no. 2389, 2431), Taberânî (no. 10855-10868), İbnu'l-Cârûd (s. 106), İbn Huzeyme (no. 632-636, 782), İbn Hibbân (no. 1920), Tahâvî (I, 256) ve Beyhakî (II, 101, 108), buradaki lafızla Amr b. Dînâr an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Yakın lafızla: Şâfiî (*Ümm* I, 98; VII, 233), Ahmed (I, 222, 305), Humeydî (no. 494), Dârimî (I, 302), Buhârî (ezân 134, I, 197), Müslim (salât no. 229-31, s. 354-5), Nesâî (tatbîk 43-45, II, 209), İbn Mâce (no. 884), İbn Huzeyme (no. 634-6), Ebû Ya'lâ (no. 2464), Taberânî (no. 10919-20) ve Beyhakî (II, 103) ve İbn Hibbân (no. 1922), Abdullah b. Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-I senedi ile tahrîc ettiler.

1507 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 855), Tirmizî (no. 265), Nesâî (iftitâh 88, I, 183; tatbîk 56, II, 215) ve İbn Mâce (no. 870), el-A'meş an Umâre b. Umeyr an Abdillah b. Sahbere Ebî Ma'mer an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin verdiği hükme göre isnâdı "hasen sahîh"tir.

1508 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 72, s. 167), an Yahyâ b. Saîd ani'n-Nu'mân b. Murre asl-ı senedi ile tahrîc etti. İbn Abdilberr diyor ki: Mâlik'in râvîlerinin tümü Nu'mân'ın mürsel hadisi olarak irâd ettiler. Bu hadis sahîhtir. Ebû Hureyre ve Ebû Hureyre ve Ebû Saîd hadislerinden tahrîc edilmiştir."

1509 Bu hadisin lafzı Ebû Dâvud'a ait olup asl-ı senedi şöyledir: Hammâd b. Seleme an Sâbit ve Humeyd an Enes. Bu tarîkten Ahmed (III, 203, 247), Müslim (salât no. 196, s. 344), Ebû Dâvud (no. 853) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 159b) tahrîc ettiler. Ayrıca daha kısa bir metinle Ahmed (III, 233, 240, 262), Buhârî (ezân 65, I, 178), Müslim (salât no. 190, s. 342), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 171a, 174b), İbn Hibbân (no. 1883) ve Beyhakî (III, 114), Şerîk b. Abdillah b Ebî Nemir an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1510 Bu hadisi Buhârî (ezân 45, I, 165; ezân 127/3, I, 194; ezân 140, I, 199; ezân 143, I, 200), Ebû Dâvud (no. 842-843) ve Nesâî (tatbîk 91-92, II, 233-4), Eyyûb ve Hâlid an Ebî Kılâbe an Mâlik b. el-Huveyris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1511 Aynı kaynaklar.

1512 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 88), Ahmed (IV, 300), Ebû Dâvud (no. 857-861), Tirmizî (no. 302), Nesâî (ezân 27, II, 20; tatbîk 15, II, 193; tatbîk 77, II, 225; sehv 67/1-2, III, 58-60), Dârimî (I, 305-306), İbnu'l-Cârûd (s. 203, 104), el-Hâkim (I, 241-243) ve Beyhakî (II, 102, 133-4, 345, 372-374, 380), Yahyâ b. Alî b. Yahya b. Alî b. Yahyâ an ebîhî Alî an ceddihî Yahyâ b. Hallâd an Rifâ'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1513 Rezîn.

1514 Bu hadisi Buhârî (ezân 119, I, 193) ve Nesâî (sehv, 66, III, 58-59), Zeyd b. Vehb an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye aittir.

1515 Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 123).

1516 Râvîleri güvenilir kimselerdir. Râvîlerinden bazılarında Şîa suçlaması cihetinden ihtilâf vardır (*Mecma'* II, 126).

1517 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 3035), Ahmed (I, 313), Müslim (mesâcid no. 32, s. 380), Ebû Dâvud (no. 845), Tirmizî (no. 283, "hasen sahîh"), İbn Huzeyme (no. 680), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10998), el-Hâkim (I, 272) ve Beyhakî (II, 119), Ebu'z-Zübeyr an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1518 Bu hadisi Tayâlisî (no. 331), Şâfiî (I, 105), Ebû Dâvud (no. 995), Tirmizî (no. 366, "hasen") ve Nesâî (tatbîk 105, II, 243), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 242b), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10284-5), el-Hâkim (I, 269) ve Beyhakî (II, 134), İbrâhîm b. Sa'd b. İbrâhîm an ebîhî an Ebî Ubeyde b. Abdillah b. Mes'ûd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli Sahîh ricâlidir. Ancak ulemâ Ebû Ubeyde'nin babasını işitmediğini söylemektedir.

1519 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (salât no. 51, s. 89), Abdürrezzâk (no. 3043), Ebû Dâvud (no. 958-61), Buhârî (ezân 145, I, 201), Nesâî (tatbîk 95, 96, II, 235-6), İbn Huzeyme (no. 678), Tahâvî (I, 257), Dârekutnî (I, 349) ve Beyhakî (II, 129), el-Kâsım b. Muh. an Abdillah b. Abdillah b.Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1520 Bu rivayeti Mâlik (salât no. 48, s. 88), Abdürrezzâk (no. 3048), Şâfiî (*Ümm* I, 101), Humeydî (no. 648), Ahmed (II, 10, 65, 73), Müslim (mesâcid no. 116, s. 408), Ebû Dâvud (no 987), Nesâî (tatbîk 98, II, 236-7; sehv 32-4, II-I, 36-7), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 266a), İbn Huzeyme (no. 712), İbn Hibbân (no. 1939, 1941) ve Beyhakî (II, 132), Müslim b. ebî Meryem an Alî b. Abdillah el-Muâvî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1521 Bu rivayeti Müslim (mesâcid no. 115, s. 408), Abd b. Humeyd an Yûnus b. Muh. an Ham

mâd b. Seleme an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

1522 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 112-3, s. 408), Ebû Dâvud (no. 988-990) ve Nesâî (sehv no. 39, III, 39; sehv 35/2, III, 37-8), Muhammed b. Aclân an Âmir b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1523 Bu hadisi Tirmizî (no. 3587), Ukbe b. Mükerrem an Saîd b. Süfyân el-Cahderî an Abdillah b. Ma'dân an Âsım b. Küleyb el-Cermî an ebîhi an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve "Bu vecihten garibtir" dedi.

1524 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (ezân 118, I, 192), Müslim (mesâcid 29, s. 380), Ebû Dâvud (no. 867), Tirmizî (no. 259), Nesâî (tatbîk 1/1, II, 185) ve İbn Mâce (no. 873), Ebû Ya'fûr an Mus'ab b. Sa'd b. ebî Vakkâs an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1525 Bu rivayetleri Müslim (mesâcid no. 30-31, s. 380) ve Nesâî (tatbîk 1/2, II, 185), İsmaîl b. e. Hâlid ani'z-Zübeyr b. Adî an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1526 Aynı kaynaklar.

1527 Bu rivayeti Ahmed (I, 414), Buhârî (istîzân 28, VII, 136), Müslim (mesâcid no. 59, s. 302) Nesâî (tatbîk 100/10, II, 241), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 248b) ve Beyhakî (II, 138), Seyf b. Süleymân an Mücâhid an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye aittir. Hadisin başka tarîkleri de vardır: Meselâ: Tayâlisî (no. 305), Abdürrezzâk (no. 3061), Ahmed (I, 413, 423), Tirmizî (no. 289), Nesâî (tatbîk 100/5, II, 239), İbn Mâce (no. 899/2), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9888-9, 9914), Tahâvî (I, 266), İbn Hibbân (no. 1947) ve Beyhakî (II, 377), Ebû İshâk ani'l-Esved ve Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1528 *Sünen-i Ebî Dâvud.*

1529 Bu rivayeti Ahmed (I, 382, 413, 427, 431), Dârimî (I, 308), Buhârî (ezân 148, 150; I, 202-3; istizân 3, VII, 127), Ebû Dâvud (no. 968), Nesâî (tarbîk 100/9, II, 241; sehv 41, III, 40; sehv 43, III, 41; sehv 56, III, 50), İbn Mâce (no. 988) Ebû Ya'lâ (Şehir Ali 234b), Taberânî (M. el-Kebîr no. 9885-7), İbnü'l-Cârûd (s. 109), Tahâvî (I, 211, 237), İbn Huzeyme (no. 705), İbn Hibbân (no. 1945, 1947, 1952), Dârekutnî (I, 350-1) ve Beyhakî (II, 138, 153, 378), el-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1530 Ebû Dâvud (no. 969), bunu Muh. b. el-Muntasır an İshâk b. Yûsuf an Şerîk an Câmi' b. Şeddâd an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir.

1531 Aynı kaynaklar.

1532 Bu lafız 1528. numaralı rivayetin tahrîcinde zikredilen rivayetler içinde geçmiştir. Bunu Nesâî (tatbîk 100, II, 240), Abdurrahman b. Hâlid an Hâris b. Atiyye an Hişâm an Hammâd an İbrâhim an Alkame b. Kays an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir.

Teşehhüd hadisinin başka tarîkleri de vardır. Bunlardan ikisi: Tayâlisî (no. 304), Abdürrezzâk (no. 3063, 3061), Ahmed (I, 408, 418, 437), Ebû Dâvud (no. 969), Tirmizî (no. 1105), Nesâî (tatbîk 100, II, 238-9), İbn Mâce (no. 1892), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9909-9916), Tahâvî (I, 237, 263), İbn Huzeyme (no. 720), İbnu'l-Cârûd (s. 314), İbn Hibbân (no. 6368, 1948, 1953) ve Beyhakî (II, 148, 377), Ebû İshâk an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Buhârî (da'vât 17/3, VII, 151), Müslim (salât no. 55-7, s. 301), Nesâî (tatbîk 100, II, 240; III, 40), İbn Mâce (no. 899/2), Tahâvî (I, 237), İbn Hibbân (no. 1947) ve Beyhakî (II, 378), Mansûr an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1533 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 101), Ahmed (I, 315), Müslim (salât no. 60-1, s. 302-3), Ebû Dâvud (no. 974), Nesâî (tatbîk 103, II, 242-3; sehv 42, II, 41), Tirmizî (no. 290), İbn Mâce (no. 900), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10996-7), İbn Huzeyme (no. 705), İbn Hibbân (no. 1949-1951), Dârekutnî (I, 350) ve Beyhakî (II, 140), Ebu'z-Zübeyr an Saîd b. Cübeyr ve Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1534 Aynı kaynaklar.

1535 *el-Mu'cemu'l-Evsat*'taki rivayette Suğdî b. Sinân Ebû Muâviye el-Basrî hakkında Ebû Hâtim: "zayıftır"; İbn Maîn: "beş para etmez" demiştir. Bezzâr'ın (no. 560) senedi şöyledir: Muh. b. Mirdâs an Mahbûb b. el-Hasan an Ebî Hamza an İbrâhîm an Alkame an Abdillah. Heysemî diyor ki: "Bezzâr'ın ricâli güvenilir kimselerdir. Kimi râvîleri hakkında zararsız ihtilâflar vâki olmuştur (*Mecma* II, 140).

1536 Bu hadis Ebû Ubeyde'nin İbn Mes'ûd'dan rivayeti ile gelmiştir. Ancak Ebû Ubeyde, babasını işitmemiştir (*Mecma'* II, 142).

1537 Bu İbn Mes'ûd rivayetini Taberânî, *hem el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de hem de *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta tahrîc etmiştir (*Mecma'* II, 143).

1538 Râvilerinden Abdülvehhâb b. Mücâhid zayıf bir kimsedir (*Mecma'* II, 145).

1539 Metni oldukça uzundur; asıl metnin son bölümünü teşkil etmektedir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 517), Abdurrezzâk (no. 159, 3065), Ahmed (IV, 393-4, 401, 405, 409, 415), Dârimî (I, 300, 315), Müslim (salât no. 62, s. 303), Ebû Dâvud (no. 972), Nesâî (imâmet 38, II, 96; tatbîk 101, II, 241-2; sehv 44, III, 41-42), İbn Mâce (no.

847, 901), İbn Huzeyme (no. 1584, 1593), Tahâvî (I, 221, 238, 264, 265), İbn Hibbân (no. 6675, 2164), Dârekutnî (I, 292, 330, 351) ve Beyhakî (II, 96, 140, 141, 155, 156, 377), Katâde an Yûnus b. Cübeyr an Hittân b. Abdillah an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1540 Câbir hadisini Tayâlisî (no. 1741), Nesâî (tatbîk 104, II, 243; sehv 45, III, 43), İbn Mâce (no. 902), Ebû Ya'lâ (no. 2232), Tahâvî (II, 264), el-Hâkîm (I, 266) ve Beyhakî (II, 141), Eymen b. Nâbil an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1541 Mâlik (salât no. 54, s. 91), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir ki, sahihtir.

1542 Rezîn.

1543 Bunu Mâlik (salât no. 55, s. 91), an Abdirrahman b. el-Kâsım ebîhî an Âişe sahîh senedi ile tahrîc etmiştir. Mâlik daha sonra (no. 56, s. 91-92), aynı hadisi an Yahyâ b. Saîd el-Ensârî ani'l-Kâsım isnâdı ile de rivayet etmiştir.

1544 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salât no. 53, s. 90), ani'z-Zührî an Urve an Abdirrahman b. Abdilkârî an Ömer sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.

1545 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 986), Tirmizî (no. 291), İbn Huzeyme (no. 706), Tahâvî (I, 262), el-Hâkim (I, 230, 267) ve Beyhakî (II, 146), Abdurrahman b. el-Esved b. Yezîd an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen garîb"; el-Hâkim: "Şeyhayn'ın şartınca", diğerinde "Müslim'in şartınca sahihtir" demiştir

1546 Bu hadisi Tirmizî (no. 238), Süfyân b. Vekî' an Muh. el-Fudayl an Ebî Süfyân Tarîf es-Sa'dî an Ebî Nadre an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında da "hasen" hükmü vermiştir.

1547 Bu hadisi Ahmed (II, 119) ve Bezzâr (no. 563), Ebû Ahmed ez-Zübeyrî an Kesîr Zeyd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Kesîr'i İbn Hibbân'ın tevsîk etmesine karşılık başkası zayıf addetmiştir (*Mecma'* II, 140).

1548 Bu mevkûf hadisi Bezzâr (no. 561), Muh. b. el-Müsennâ an Muh. b. Fudayl ani'l-A'meş an İbrâhim ani'l-Evsed an Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvîleri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 141).

1549 İsnâdında yer alan Züheyr b. Mervân er-Rakkaşî hakkında bilgi edinilememiştir (*Mecma'* II, 140).

1550 Bu hadisi Taberânî (*M. el-Evsat* I, 164a), İbrâhîm an Abdirrahman b. Sâlih el-Ezdî an Amr b. Hâşim Ebû Mâlik el-Cenbî an Abdillah b. Atâ ani'l-Behzî senedi ile tahrîc etmiştir. İki kelimelik ziyade, *M. el-Ersat*'ta yer almıştır. Heysemî'ye göre *M. el-Kebîr* ricâli güvenilir kimseler imiş (*Mecma'* II, 140).

1551 Aynı kaynaklar.

1552 Bu hadisin isnâdında yer alan İbn Lehî'a hakkında ihtilâf olan bir râvîdir. Bezzâr'ın isnâdı şöyledir: Muh. b. Miskîn an Saîd b. el-Hakem an İbn Lehî'a ani'l-Hâris b. Yezîd an Ebi'l-Vered an Abdillah b. ez-Zübeyr.

1553 Ahmed (I, 406), Ebû Dâvud (no. 996), Nesâî (sehv 71, III, 63), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10172, 10176), Dârekutnî (I, 356) ve Beyhakî (II, 177) Ebû İshâk ani'l-Esved ve Ebi'l-Ahvas (ve Alkame) an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 390, 409, 444, 448), Tirmizî (no. 295 "hasen sahîh"), Nesâî (sehv 71, III, 63), İbn Mâce (no. 914), İbnu'l-Cârûd (s. 111), İbn Huzeyme (no. 728), Taberânî (no. 10173), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 236a), Tahâvî (I, 267), İbn Hibbân (no. 1988, 1990) ve Beyhakî (II, 177), Ebû İshâk an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1554 Aynı kaynaklar.

1555 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 975), Muh. b. Dâvud b. Süfyân an Yahyâ b. Hassân an Süleymân b. Mûsâ Ebî Dâvud an Ca'fer b Sa'd b. Semure ve Cündeb an Hubayb b. Süleymân b. Semure an ebîhî Süleymân an Semure senedi ile tahrîc etmiştir.

1556 Lafız Müslim'indir. Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 106), Humeydî (*Müsned* no. 896), Abdürrezzâk (no. 3135), Ahmed (V, 88, 86, 102, 107), Müslim (salât 120-121, s. 322-3), Nesâî (sehv 5/2, III, 5; sehv 69, III, 61; sehv 72, III, 64), Taberânî (no. 1836-40), Tahâvî (I, 268), İbn Huzeyme (no. 733, 1708), İbn Hibbân (no. 1877-8) ve Beyhakî (II, 172-3, 178, 180, 181), Ubeydullah b. el-Kıbtiyye an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu rivayetin mütâbii de vardır: Şöyle ki: Tayâlisî (no. 786), Ahmed (V, 93), Ebû Dâvud (no. 1000), Taberânî (no. 1824-29), Nesâî (sehv 5/2, III, 5), İbn Hibbân (no. 1875-6) ve Beyhakî (II, 280), el-A'meş ani'l-Müseyyeb b. Râfi' an Temîm b. Tarafe an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1557 Aynı kaynaklar.

1558 Bu hadisi Tirmizî (no. 296), İbn Mâce (no. 916), İbn Huzeyme (no. 729), Taberânî (*M. el-Ersat* II, 121b), Tahâvî (I, 270), İbn Hibbân (no. 1992), Dârekutnî (I, 357), el-Hâkim (I, 230) ve Beyhakî (II, 179), Amr b. ebî Seleme an Züheyr b. Muh. an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. el-Hâkim, Sahihayn'ın şartınca sahîh olduğunu söylemiş; Ebû Hâtim: "Bu hadis münkerdir, doğrusu Âişe'nin mevkûfu (sözü) olmasıdır" ve Tirmizî ise merfû olmasının garâbetine dikkat çekmiştir.

1559 Bu hadisi Ahmed (II, 532), Ebû Dâvud (no 1004), Tirmizî (no. 297, "hasen sahîh"), İbn

Huzeyme (no. 734-5), el-Hâkim (I, 231-2) ve Beyhakî (II, 180), el-Evzâî an Kurre b. Abdirrahman ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Hâtim (İlel I, 131), bu rivayete "münker" hükmü vermiştir. el-Hâkim ise "Müslim'in şartınca sahîh" olduğunu söylemiştir. Ancak Müslim, Kurre hadisini tek başına olmayıp, Amr b. el-Hâris ile makrûn olarak zikretmiştir. Bu nedenle tam "şartına uygun olduğu söylenemez. Buna karşılık Evzaî: "Zührî'nin hadislerini Kurre'den iyi tanıyanını bilmiyorum" demiş ve İbn Hibbân onu Sikât'ı içinde zikretmiştir (*Neyl* II, 312).

1560 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1558), Ahmed (VI, 62, 184), Dârimî (I, 311), Ebû Dâvud (no. 1512), Müslim (salât 136, s. 414), Nesâî (sehv 82, III, 69; Amelu yevm ve'l-leyle no. 96-97, 367), İbn Mâce (no. 924), İbn Hibbân (no. 1997-8) ve Beyhakî (II, 183), Abdullah b. el-Hâris an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1561 Bu mevkûfu Mâlik (kasru's-salât no. 78), an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân an ammihî Vâsi' senedi ile tahrîc ettiler.

1562 Bu hadisi Tayâlisî (no. 284), Şâfiî (*Ümm* I, 111), Abdürrezzâk (no. 3208), Ahmed (I, 383, 429, 464), Humeydî (no. 127), Dârimî (I, 311), Buhârî (ezân 159, I, 207), Müslim (salât no. 59, s. 492), Ebû Dâvud (no. 1042), Nesâî (sehv 100, III, 81), İbn Mâce (no. 930), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 239b), Taberânî (M. el-Kebîr no. 10162-4), İbn Huzeyme (no. 1714), İbn Hibbân (no. 1994), Beyhakî (II, 294-5), el-A'meş an Umâre b. Umeyr ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1563 Lafız Müslim'e aittir. Bunu Abdürrezzâk (no. 3225), Buhârî (ezân 155, I, 204), Ahmed (I, 367), Müslim (salât no. 122, s. 410), Ebû Dâvud (no. 1003) ve İbn Huzeyme (no. 1707) İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Ebî Ma'bed an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1564 Bu rivayeti Şâfiî (*Ümm*, I, 110), Humeydî (no. 480), Buhârî (ezân 155, I, 204), Müslim (salât no. 120-1, s. 410), Ebû Dâvud (no. 1002), Nesâî (sehv 79, III, 67), Ebû Ya'lâ (no. 2392), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12200), İbn Huzeyme (no. 1706), İbn Hibbân (no. 2229) ve Beyhakî (II, 184), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Ebî Ma'bed an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1565 Bu hadisi Buhârî (amel fî's-salât 2/3, II, 59; tefsîr 2, 43, V, 162) Müslim (mesâcid 35, s. 388), Ebû Dâvud (no. 949), Tirmizî (no. 405, 2786) ve Nesâî (sehv 20/4, III, 18), İsmaîl b. e. Hâlid ani'l-Hâris b. Şübeyl an Ebî Amr eş-Şeybânî an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'indir.

1566 Bu hadisi Ahmed (I, 376, 409), Buhârî (amel fî's-salât 2, II, 59; a. f. s. 15, II, 65; menâkıbu'l-Ensâr IV, 245), Müslim (mesâcid 34, s. 382), Ebû Dâvud (no. 923), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 240b), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10126), İbn Huzeyme (855, 858) ve Beyhakî (II, 356, 248), el-A'meş an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'nindir.

1567 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 245), Şâfiî (*Sünen* s. (7), Abdürrezzâk (no. 3594), Ahmed (I, 377, 435, 463), Humeydî (no. 94), Ebû Dâvud (no. 924), Nesâî (sehv 20, III, 19), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 229), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10121-23), Tahâvî (I, 455), İbn Hibbân (no. 2241) ve Beyhakî (II, 248, Âsım b. Behdele an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1568 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 33, s. 381; selâm no. 121, s. 1748-9), Ebû Dâvud (no. 930, 3282, 3909) ve Nesâî (sehv 20/2, III, 14-18) iki ayrı asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: Yahyâ b. e. Kesîr an Hilâl b. e. Meymûne an Atâ b. Yesâr an Muâviye b. el-Hakem ve ez-Zührî an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Muâviye b. el-Hakem.

1569 Bu hadisi Buhârî (meğâzi 60/6, V, 109), Şu'be an Habîb b. e. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an Amr b. Meymûn an Muâz asl-ı senedi ile iki tarîkten tahrîc etmiştir.

1570 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 40, s. 385), Nesâî (sehv 19, III, 13), İbn Huzeyme (no. 891), İbn Hibbân (no. 1976) ve Beyhakî (II, 263), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Rebî'a b. Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlânî an Ebî'd-Derdâ' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1571 Râvîlerinden birisi Muallâ b. Mehdî olup onun hakkında Ebû Hâtim: "Zaman zaman münker hadisler rivayet etmiştir"; Zehebî ise: "Âbidlerdendir, nefsinde doğru birisidir" demiştir (*Mecma'* II, 81).

1572 Bu hadisi Ahmed (I, 413), Esved b. Âmir an İsrâîl an Ebî İshâk an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir.

1573 Bu hadisi Buhârî (amel fî's-salât 8, II, 61), Müslim (mesâcid 47-49, s. 387-8), Ebû Dâvud (no. 946), Tirmizî (no. 380), Nesâî (sehv 8, II, 7) ve İbn Mâce (no. 1026), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Muaykîb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1574 Bu hadisi Tayâlisî (no. 476), İbnü'l-Mübârek (*K. ez-Zühd* no. 1185), Humeydî (no. 128), Abdürrezzâk (no. 2398-9), Ahmed (V, 149, 150, 163, 179), Dârimî (I, 322), Ebû Dâvud (no. 945), Tirmizî (no. 379), Nesâî (sehv 7, III, 6), İbn Mâce (no. 1027), İbnü'l-Cârûd (s. 116), İbn Huzeyme (no. 913-914), İbn Hibbân (no. 2270-1) ve Beyhakî (II, 284), ez-Zührî an Ebi'l-

Alıvas el-Leysî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî hasen hükmü vermiştir.

1575 Mâlik (kasru's-salât no. 43, s. 157), Yahyâ b. Saîd'den belâğan irâd etmiştir.

1576 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (K. ez-Zühd no. 1186), Ahmed (V, 172), Dârimî (I, 331), Ebû Dâvud (no. 909), Nesâî (sehv 10/1, III, 8), İbn Huzeyme (no. 481-2), el-Hakîm (I, 236) ve Beyhakî (II, 281-2), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Ebi'l-Alıvas el-Leysî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim: "İsnâdı sahihtir" hükmünü vermiştir.

1577 Bu hadisi Ahmed (VI, 70, 105), Buhârî (ezân 93, I, 183; bed'ul-halk 11/22, IV, 95), Ebû Dâvud (no. 910), Tirmizî (590), Nesâî (sehv 10/2, III, 8), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 211b, 223b), İbn Huzeyme (no. 484, 931), İbn Hibbân (no. 2284) ve Beyhakî (II, 281), Eş'as b. ebî'ş-Şa'sâ an ebîhî an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1578 Bu hadisi Ahmed (III, 109, 112, 115, 116, 140), Dârimî (I, 298), Buhârî (ezân 92, I, 182), Ebû Dâvud (no. 913), Nesâî (sehv 9/1, III, 7), İbn Mâce (no. 1044), Ebû Ya'lâ (no. 2918, 2965, 3160), İbn Huzeyme (no. 475-6), İbn Hibbân (no. 2281) ve Beyhakî (II, 282), Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1579 Bu hadisi Tirmizî (no. 589), Müslim b. Hâtim el-Basrî an Muh. b. Abdillah el-Ensârî an ebîhî an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Enes senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmünü verdi.

1580 Bu hadisi Ahmed (I, 275, 306), Tirmizî (no. 587), Nesâî (sehv 11/2, III, 9), Ebû Ya'lâ (no. 2592), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 11559), İbn Huzeyme (no. 485, 871), İbn Hibbân (no. 2285), Dârekutnî (II, 83), el-Hâkim (I, 236, 256) ve Beyhakî (II, 13), Sevr b. Zeyd an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "garîb"; el-Hâkim "Buhârî'nin şartınca sahîhtir"; İbnu'l-Kattân: "Garîb olmakla birlikte sahîhtir" demişler; Sadrüddîn el-Münâvî de Nevevî'den "tashîh" ettiğini bildirmiştir.

Ancak bu hadisi Vekî', an Abdillah b. Saîd b. ebî Hind an ba'di ashâbı İkrime tarîkiyle mürsel olarak rivayet etmiştir. Bu mürsel rivayet, diğer müsned rivayeti "illetlendirecek" boyutta değildir. Nitekim bu iki rivayet Yahyâ b. Maîn'e arzedildiğinde bir tercihte bulunmamış ve "müsned" rivayetin güvenilir râvîlerine dikkat çekmiştir (İbn Adî, *el-Kâmil* s. 116).

1581 Ahmed'in (III, 438) isnâdı şöyledir: Hasan an İbn Lehî'a an Zebbân b. Fâyid an Sehl b. Muâz an ebîhî. İbn Lehî'a, hakkında söz sarfedilmiş ihtilaflı; Zebbân ise zayıf bir râvîdir.

1582 Taberânî, bunu *M. es-Sağîr*'de hem mevkûf, hem de merfû olarak tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvîleri güvenilir kimselerdir (*Mecmâ* II, 83).

1583 Bu hadisi Ahmed (II, 232, 290, 295, 331, 399), Dârimî (I, 332), Buhârî (amel fî's-salât 17, II, 64), Müslim (mesâcid no. 46, s. 387), Ebû Dâvud (no. 947), Tirmizî (no. 383), Nesâî (iftitâh 12/1, II, 127), İbnu'l-Cârûd (s. 116), İbn Huzeyme (no. 908-9), İbn Hibbân (no. 2282-3), el-Hâkim (I, 264) ve Beyhakî (II, 287) Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1584 Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 50, IV, 144-5), Muh. b. Yûsuf an Süfyân ani'l-A'meş an Ebî'd-Duhâ an Mesrûk an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

1585 Rezîn.

1586 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ahmed (II, 30, 106), Ebû Dâvud (no. 903), Nesâî (iftitâh 12/2, II, 127), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 266b) ve Beyhakî (II, 288), Saîd b. Ziyâd an Ziyâd b. Subayh el-Hanefî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1587 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 993) ve Beyhakî (II, 289), Bişr b. Hilâl an Abdilvâris an İsmaîl b. Ümeyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1588 Bu hadisi Ahmed (II, 461), Ebû Dâvud (no. 928-9), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 283b), el-Hâkim (I, 265) ve Beyhakî (II, 260), es-Sevrî an Ebî Mâlik el-Eşcaî an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, "Müslim'in şartınca sahihtir" hükmünü vermiştir.

1589 Bu hadisi İbn Sa'd (Tabakât I, 245; II, 178), Ebû Dâvud (no. 927), Tirmizî (no. 368), İbnu'l-Cârûd (s. 114), Tahâvî (I, 453) ve Beyhakî (II, 259), Hişâm b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1590 Tirmizî, ; Ebû Dâvud, ;

1591 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1468), Ahmed (VI, 31, 183, 234), Ebû Dâvud (no. 922), Tirmizî (no. 601), Nesâî (sehv 14, III, 11), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 202b), İbn Hibbân (no. 2349), Dârekutnî (II, 80) ve Beyhakî (II, 265), Bürd b. Sinân ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bu hadisin senedinin durumu hakkında sorulan soruya Ebû Hâtim şu cevabı vermiştir: "Bürd'den başkası bu hadisi Peygamber (sav)'den rivayet etmemiştir. Münkerdir. İhtimâl Zührî, böyle bir hadis bildirmemiştir" (*İlel*, İbn Ebî Hâtim I, 164).

1592 Aynı kaynaklar.

1593 Bu hadisi Tayâlisî (no. 538-9), Abdürrezzâk (no. 1754), Ahmed (II, 233, 283, 255, 248, 473, 475, 490), Dârimî (I, 354), Ebû Dâvud (no.

921), Tirmizî (no. 390, "hasen sahîh"), Nesâî (sehv 12, III, 10), İbn Huzeyme (no. 869), İbn Mâce (no. 1245), İbnu'l-Cârûd (s. 114), İbn Hibbân (no. 2345-6), el-Hâkim (I, 256) ve Beyhakî (II, 266), Yahyâ b. e. Kesîr an Damdam b. Cevs an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1594 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 643), İbn Huzeyme (no. 772, 918), İbn Hibbân (no. 2347), el-Hâkim (I, 253) ve Beyhakî (II, 242), el-Hasan b. Zekvân an Süleymân el-Ahval an Atâ' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 295, 341, 345, 349), Dârimî (I, 320), Tirmizî (no. 378), İbn Hibbân (no. 2286) ve Beyhakî (II, 242), İsl b. Süfyân an Atâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin isnâdı sahîhtir.

1595 Heysemî diyor ki: "Bezzâr'ın ricâli Sahîh ricâlidir" (*Mecma'*, II, 83).

1596 Bu hadisi Ahmed (VI, 323) ve Tirmizî (no. 381-2), iki ayrı tarîkten olmak üzere Meymûn Ebû Hamza an Ebî Sâlih mevlâ Talha an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdının güçsüz olduğunu söylemiştir. Sebebi Meymûn'un zayıf bir râvî oluşudur. Ancak hadisin mütâbilleri vardır: Ahmed (VI, 301), Talk b. Gannâm b. Talk an Saîd b. Osmân el-Verrâk an Ebî Sâlih senedi ile; İbn Hibbân ise *Sahîh*'inde Dâvud b. e. Hind an Ebî Sâlih kanalı ile rivayet ettiler.

1597 Bu hadisi Buhârî iki ayrı tarîkten (amel fî's-salât 11/1, II, 61-62; edeb 80/4, VII, 101-2), el-Ezrak b. Kays an Ebî Berze asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1598 Rezîn

1599 Bu hadis aşağıda gelecek diğer rivayetleri ile birlikte yani (no. 1602'ye kadar), Müslim'in lafızlarıdır. Bu rivayeti Şâfiî (Sünen s. 27), Ahmed (VI, 37), Humeydî (no. 171), Müslim (salât no. 267, s. 366), İbn Mâce (no. 956), İbn Huzeyme (no. 822) ve Beyhakî (II, 275, 311, III, 107), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1600 Bu rivayeti Müslim (salât 268, s. 366), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Vekî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.

1601 Bu rivayeti Ahmed (VI, 126, 134), Müslim (salât no. 269), Beyhakî (II, 275) ve İbn Hibbân (no. 2383), Şu'be an Ebî Bekr b. Hafs an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1602 Bu rivayeti Ahmed (VI, 42, 230), Müslim (salât no. 270) ve Beyhakî (II, 276), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1379), Ahmed (VI, 174, 266), Buhârî (salât 99, I, 128), Müslim (salât no. 271, s. 367), Nesâî (kıble 7, II, 65), Tahâvî (I, 462) ve Beyhakî (II, 276), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1603 Bu rivayeti Mâlik (salâtu'l-leyl 2, s. 117), Şâfiî (*Sünen* s. 27), Abdürrezzâk (no. 2376), Ahmed (VI, 148, 255, 255), Buhârî (salât 22, I, 101; salât 104, I, 103; amel fî's-salât 10, II, 61), Müslim (salât no. 272, s. 367), Ebû Dâvud (no. 713), Nesâî (tahâret 122, I, 101),Tahâvî (I, 462), İbn Hibbân (no. 2336, 2342) ve Beyhakî (II, 264, 276), Mâlik an Ebî'n-Nadr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu rivayetin tâbiîleri de vardır: Abdürrezzâk (no. 4718), Humeydî (no. 177), Şâfiî (*Sünen* s. 27), Ahmed (VI, 182), Ebû Dâvud (no. 714), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 222b), Tahâvî (I, 463), İbn Hibbân (no. 2340) ve Beyhakî (II, 276; III, 46), Muh. b. Amr b. Alkame an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 44, 54), Buhârî (salât 108, I, 131), Ebû Dâvud (no. 712), Nesâî (tahâret 120, I, 102), İbn Hibbân (no. 2337) ve Beyhakî (I, 128), Yahyâ b. Saîd an Ubeydillah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1604 Bu hadisi Ahmed (VI, 84-5), Ebu'l-Muğîre an Safvân an Râşid b. Sa'd an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdını oluşturanlar, Şam'lı râviler olup İrâkî'ye göre güvenilir râvîlerdir (*Neyl* III, 11).

1605 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 453), Ahmed (V, 149, 151, 154, 158, 160, 161), Dârimî (I, 329), Müslim (salât 265, s. 365)), Tirmizî (no. 338, "hasen sahîh"), Ebû Dâvud (no. 702), Nesâî (kıble 7/1, II, 63), İbn Mâce (no. 952, 3210), Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 72, 182), Tahâvî (I, 458), İbn Huzeyme (no. 806, 830-831), İbn Hibbân (no. 2376-82, 2385) ve Beyhakî (II, 274), Humeyd b. Hilâl an Abdillah b. es-Sâmit an Ebî Zer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1606 Lafız Nesâî'nindir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 718) ve Nesâî (kıble 7, II, 65), Muh. b. Ömer b. Alî an Abbâs b. Ubeydillah b. Abbâs ani'l-Fadl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muh. ile Abbâs her ikisi de sadûk râvîlerdir. (*Neyl* I, 10).

1607 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2016), Nesâî (menâsik 162, V, 235; kıble 9, II, 67) ve İbn Mâce (no. 2958), Kesîr b. Kesîr b. el-Muttalib b. ebî Vedâ'a an ebîhî (ba'di ehlîhî) an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1608 Aynı kaynaklar.

1609 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 719, 720), Dârekutnî (I, 368) ve Beyhakî (II, 278), Mücâhid an Ebi'l-Veddâk an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca bu hadisi yakın lafızla Mâlik (kasru's-salât no. 33, s. 154), Abdürrezzâk (no. 2328), Ahmed (III, 21, 43, 49, 57, 93), Dârimî (I, 328), Müslim (salât no. 259, s. 362), Ebû Dâvud (no. 700), Ebû Ya'lâ (no. 1240), İbn Huzeyme (no. 818-9) ve Beyhakî

(II, 267), Humeyd b. Hilâl an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1610 Bulunamadı.

1611 Bu rivayeti Nesâî (kusâme 48, VIII, 61-2), Taberânî (M. el-Evsat I, 30a; II, 286a; *M. es-Sağîr* I, 27), Tahâvî (I, 461) ve İbn Hibbân, Safvân b. Süleym an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi tahrîc ettiler.

1612 *Muvatta'da* (kasru's-salât no. 39, s. 156) isnâdsız olarak belâğan yer almıştır.

1613 Râvîlerinden Süveyd b. Abdilazîz zayıf bir râvîdir (*Mecma'* II, 62).

1614 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât 34, s. 154), Abdürrezzâk (no. 2322), Ahmed, (IV, 169), Humeydî (no. 817), Dârimî (I, 329), Buhârî (salât 101, I, 129), Müslim (salât 261, s. 363), Ebû Dâvud (no. 701), Tirmizî (no. 336), Nesâî (kıble 8, II, 66), İbn Mâce (no. 945), İbn Huzeyme (no. 813), İbn Hibbân (no. 2360) ve Beyhakî (II, 268), Sâlim Ebu'n-Nadr an Busr b. Saîd an Ebî Cüheym asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1615 Aynı kaynaklar.

1616 Mâlik (kasru's-salât no. 35, s. 155) bunu an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ka'b senedi ile tahrîc etmiştir.

1617 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 705), iki ayrı tarîkten Saîd b. Abdilazîz an Mevlâ li-Yezîd b. Nimrân an Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdında görüldüğü gibi kimliği belirsiz bir râvî vardır.

1618 Aynı kaynaklar.

1619 Her iki lafız da Ebû Dâvud'a aittir. Bu rivayeti Tayâlisî (no. 2762), Ahmed (I, 235, 341), Ebû Dâvud (no. 716-717), Nesâî (kıble 7, II, 65), Ebû Ya'lâ (no. 2548), İbn Huzeyme (no. 882, 835-6), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12891-2), Tahâvî (I, 459), İbn Hibbân (no. 2374) ve Beyhakî (II, 268, 277), Yahyâ b. el-Cezzâr an Suheyb el-Basrî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Mâlik (kasru's-salât no. 38, s. 155), Şâfiî (Sünen s. 27-28), Abdürrezzâk (no. 2359), Humeydî (no. 475), Ahmed (I, 219, 264, 342, 365), Dârimî (I, 329), Buhârî (ilm 18, I, 27; salât 90, I, 126; ezân 161, I, 201; cezâu's-sayd 25, II, 218), Müslim (salât 254-257, s. 361), Ebû Dâvud (no. 715), Tirmizî (no. 337), İbn Mâce (no. 947), İbnu'l-Cârûd (s. 89), Ebû Ya'lâ (no. 2382), İbn Huzeyme (no. 833), Tahâvî (I, 459), İbn Hibbân (no. 2148, 2386) ve Beyhakî (II, 273, 276, 277), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1620 Aynı kaynaklar.

1621 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 704), Beyhakî (II, 275) ve Tahâvî (I, 458), Muâz b. Hişâm ed-Destevâî an ebîhî an Yahyâ b. e. Kesîr an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1622 Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 2354), Ahmed (I, 347), Ebû Dâvud (no. 703), İbn Mâce (no. 949), İbn Huzeyme (no. 832), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12824), Tahâvî (I, 458), İbn Hibbân (no. 2380) ve Beyhakî (II, 274), Şu'be an Katâde an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1623 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 694), İbn Mâce (no. 959) ve Beyhakî (II, 279), Muh. b. Ka'b el-Kurazî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud'a göre tüm tarîkleri zayıftır.

1624 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2754), Ahmed (I, 291, 341), Ebû Dâvud (no. 709) ve Ebû Ya'lâ (no. 2422), Şu'be an Amr b. Murre an Yahyâ b. el-Cezzâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1625 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 708), Müsedded an İsâ b. Yûnus an Hişâm b. el-Gâz an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiştir.

1626 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 2286), Ahmed (II, 266, 249, 254), Humeydî (no. 993), Ebû Dâvud (no. 689-90), İbn Mâce (no. 943), İbn Huzeyme (no. 811-2), İbn Hibbân (no. 2355) ve Beyhakî (II, 270, 271), İsmâîl b. Ümeyye an Ebî Muh. b. Amr b. Hureys (an ebîhî) an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Abdilberr'in bildirdiğine göre (*Temhîd* IV, 199), bu hadisin isnâdını Ahmed "sahîh" addetmiştir. Ulemânın bir bölümü râvilerdeki ızdırâb nedeniyle isnâdını taz'îf etmişlerdir. İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm*'da: "Muzdarib olduğunu söyleyenler isabet etmemiştir, isnâdı hasendir" demektedir (*Ney*l III, 5).

1627 Bu hadisi Müslim (salât no. 241-2, s. 358), Ebû Dâvud (no. 685-6), Tirmizî (no. 335) ve İbn Mâce (no. 940), Simâk b. Harb an Mûsâ b. Talha an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1628 Ahmed'in (III, 404), senedi şöyledir: Ya'kûb b. İbrâhîm an Abdilmelik b. er-Rebî' b. Sebre an ebîhî an ceddihî.

1629 Lafız Buhârî ve Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (salât 90/2, I, 126), Müslim (salât no. 245, s. 359), Nesâî (kıble 4, II, 627 ve İbn Mâce (no. 941), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1630 Bu hadisi Buhârî (salât 98, I, 128), Müslim (salât no. 247-8), Ebû Dâvud (no. 692) ve Tirmizî (no. 352), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mâlik'in söz konusu rivayeti İbn Ömer'den belâğan irâd edilmiştir (*Muvatta'*, kasru's-salât 41, s. 157)

1631 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 693), Mahmûd b. Hâlid an Alî b. Ayyâş an Ebî Ubeyde el-Velîd b. Kâmil ani'l-Muhelleb b. Hucr an Dubâ'a binti'l-Mikdâd an ebîhâ senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Ubeyde hadiste leyyindir.

1632 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 695) ve el-Hâkim (I, 251), Süfyân an Safvân b. Süleym an Nâfi' b. Cübeyr an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'in "Şeyhayn'ın (Buhârî ve Müslim'in) şartınca sahîh" hükmünü Zehebî'de onaylamıştır. İbn Abdilberr ise "isnâdında ihtilâf olmuştur, bu nedenle hasendir." demiştir (*Feyz* I, 390).

1633 Bu hadisi Buhârî (salât 106, I, 131; edeb 18/3, VII, 74-5), Müslim (mesâcid 41-43, s. 385-6), Ebû Dâvud (no. 917-9), Nesâî (sehv 13, III, 10; mesâcid 19, II, 45), ğ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1634 Aynı kaynaklar.

1635 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 222, s. 542) ve İbn Huzeyme (no. 907), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Nesâî (tahâret 117, I, 99), Taberânî (M. el-Evsat II, 213b), İbn Huzeyme (no. 907) ve İbn Hibbân (no. 2575), Eyyûb es-Sahtîyanî an Hişâm... asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 56) ve İbn Mâce (no. 1370) İbn Nümeyr an Hişâm... asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 1370) Muh. b. Osmân el-Osmânî an Abdilazîz b. e. Hâzım an Hişâm.. senedi ile; Tirmizî (no. 355, "hasen sahîh"), Hârûn b. İshâk an Abde an Hişâm.. senedi ile; Mâlik (salâtu'l-leyl 3, s. 118), Şâfiî (*Sünen* s. 9), Buhârî (vudû' 53, I, 60), Ebû Dâvud (no. 1310) ve İbn Hibbân (no. 2574), Mâlik b. Enes an Hişâm... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1636 Bu hadisi Ahmed (I, 304, 316), Dârimî (I, 320), Müslim (salât 232, s. 355), Ebû Dâvud (no. 647), Nesâî (tatbîk 57, II, 215), İbn Huzeyme (no. 910), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12196-12174) ve Beyhakî (II, 108), Amr b. el-Hâris an Bukeyr b. el-Eşacc an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1637 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. no. 646) ve Tirmizî (no. 384), İbn Cüreyc an İmrân b. Mûsâ an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile; İbn Mâce ise (no. 1043), iki ayrı tarîkten Şu'be an Muhavvil an Ebî Sa'd raculun min Ehli'l-Medîne an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

1638 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 49, s. 159), Ebû Dâvud (no. 88), Tirmizî (no. 142), Nesâî (imâmet 51/1, II, 110-111) ve İbn Mâce (no. 616), Hişâm b. Urve an ebîhî an Abdillah b. el-Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1639 Bunu Mâlik (kasru's-salât no. 50, s. 160), Zeyd b. Eslem'den rivayet etmiştir.

1640 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (VI, 43, 73), Müslim (salât 67, s. 393), Ebû Dâvud (no. 89), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 219a), İbn Huzeyme (no. 933) ve Beyhakî (III, 71), Ebû Hazre Ya'kûb b. Mücâhid an Abdillah b. Muh. b. e. Atîk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1641 İsnâdında yer alan Leys b. e. Süleym müdellis bir râvi olarak bilinmektedir. Buradaki rivayette "an" lafzı ile rivayette bulunmuştur. (*Mecma'* II, 83).

1642 İsnâdında yer alan İbn Lehî'a sebebiyle senedi de leyyindir (*Mecma'* II, 83).

1643 Râvilerinden Hârice b. Mus'ab oldukça zayıftır (*Mecma'* II, 84).

1644 Görüldüğü gibi mürsel bir rivayettir (*Mecma'* II, 85).

1645 Bu hadisi Tirmizî (no. 2748), Alî b. Hucr an Şerîk an Ebi'l-Yakzân an Adî b. Sâbit an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiştir. Daha sonra Tirmizî, isnâdının Şerîk'ten itibaren garîb olduğuna dikkat çekmiştir.

1646 Bu mevkûf hadisi Abdürrezzâk (no. 1977) ve onun kanalıyla Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9275), Ma'mer an Abdilkerîm el-Cezerî an Ziyâd b. e. Meryem an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir. Ancak Ziyâd, İbn Mes'ûd işitmemiştir (*Mecma'* II, 102).

1647 Râvileri, Heysemî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 89).

1648 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 904) ve Nesâî (sehv 18, III, 13), Hammâd b. Seleme an Sâbit el-Bünânî an Mutarrif an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1649 Aynı kaynaklar.

1650 Bu rivayeti Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 2, s. 129), Şâfiî (*Sünen* s. 21), Ahmed (II, 473, 486), Müslim (mesâcid no. 245, s. 449), Tirmizî (no. 216), Nesâî (imâmet 42/2, II, 103), İbnu'l-Cârûd (s. 153), İbn Hibbân (no. 2051) ve Beyhakî (III, 60), Mâlik b. Enes ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1651 Bu rivayeti Ahmed (II, 233), Buhârî (tefsîr S. İsrâ 10, V, 227) ve Müslim (mesâcid 246, s. 450), Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd (ve Ebî Seleme) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 2001), Ahmed (II, 266), Buhârî (ezân 31, I, 159), İbn Hibbân (no. 2049) ve Beyhakî (I, 463), ez-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcid no. 246, s. 450) ve Buhârî (ezân 31, I, 159), Şu'ayb ani'z-Zührî an Saîd (ve Ebî Seleme)... asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 787), Muh. b. Osmân el-Osmânî an İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Saîd... senedi ile; Müslim (mesâcid no. 247, s. 450), Abdullah b. Mesleme an Eflah an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr an Selmân el-Ağarr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

1652 İlk rivayet Buhârî'nin, diğer ikisi ise Müslim'in lafızlarıdır. Bu rivayetleri Ahmed (II, 252), Buhârî (salât 87, I, 122; ezân 30, I, 158; buyû' 49/2, III, 20), Müslim (mesâcid no. 272, s. 459), Ebû Dâvud (no. 559), İbn Huzeyme (no. 1504, 1490), İbn Hibbân (no. 2041) ve Beyhakî (IV, 61), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1653 Aynı kaynaklar.

1654 Aynı kaynaklar.

1655 Bu rivayeti Mâlik (kasru's-salât no. 54, s. 161) an Nuaym b. Abdillah el-Mücmir an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Namazı bekleyen kişiye meleklerin salât ve duâ okuduklarına dair olan son bölüm Ebû Hureyre'den bir kaç kanaldan nakledilmiştir: Mâlik (kasru's-salât no. 51, s. 160), Ahmed (II, 486), Buhârî (salât 61, I, 114; ezân 36, I, 160), Müslim (mesâcid 40, II, 55), İbn Hibbân (no. 1750) ve Beyhakî (II, 185, III, 65), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 421) ve Müslim (mesâcid no. 276, s. 460), İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 415, 528), Müslim (mesâcid no. 274, s. 459), Ebû Dâvud (no. 471) ve İbn Huzeyme (no. 369), Ebû Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1656 İlk rivayeti Ahmed (III, 55), Buhârî (ezân 30, I, 158), Ebû Ya'lâ (no. 1361) ve Beyhakî (III, 60), Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Abdillah b. Habbâb an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; İkinci rivayeti (1656): Ebû Dâvud (no. 560), İbn Mâce (no. 788), Ebû Ya'lâ (no. 1011), İbn Hibbân (no. 1746, 2053) ve el-Hâkim (I, 208), Ebû Muâviye an Hilâl b. e. Meymûne an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, "*Sahîhayn*'ın şartlarına uyan sahîh hadistir" hükmünü vermiştir.

1657 Aynı kaynaklar.

1658 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 250, s. 451), İbn Râfi' an İbn Ebî Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; Abdürrezzâk (no. 2005), Ahmed (II, 17, 102), Dârimî (I, 292), Müslim (mesâcid no. 250), İbn Mâce (no. 789), Tirmizî (no. 215, "hasen sahîh") ve İbn Huzeyme (no. 1471), Ubeydullah b. Ömer b. Hafs an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu'l-cemaat no. 1, s. 129), Şâfiî (*Sünen* s. 21), Ahmed (II, 112, 156, 65), Buhârî (ezân 30, I, 158), Müslim (mesâcid no. 249, s. 450), Nesâî (imâmet 42/1, II, 103), İbn Hibbân (no. 2050, 20542) ve Beyhakî (III, 59), Mâlik b. Enes an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1659 Râvîlerinden Bakiyye b. el-Velîd, müdellistir (*Mecma'* II, 39).

1660 Bu hadisi Ahmed (V, 196; VI, 446), İbnu'l-Mübârek (*K. ez-Zühd* no. 1306), Ebû Dâvud (no. 547), Nesâî (imâmet 48, II, 106-7), İbn Huzeyme (no. 1486), İbn Hibbân (no. 2098), el-Hâkim (I, 211, 246, 282), Zaîde b. Kudâme ani's-Sâib b. Hubeyş el-Kelâ'î an Ma'dân b. e. Talha an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, isnâdı hakkında "sahih" hükmü vermiştir.

1661 Bu hadisi Ahmed (III, 5, 45, 64, 85), Dârimî (I, 318), Ebû Dâvud (no. 574), Tirmizî (no. 220), Ebû Ya'lâ (no. 1057), İbn Huzeyme (1632), Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 216, 238), İbnu'l-Cârûd (s. 168), İbn Hibbân (no. 2390-2), el-Hâkim (I, 209) ve Beyhakî (III, 68-69), Süleymân el-Esved an Ebi'l-Mütevekkil en-Nâcî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen"; el-Hâkim: "Müslim'in şartınca sahîh" hükümlerini vermişlerdir.

1662 Lafız Müslim'e aittir. Ebû Sehl Osmân b. Hakîm an Abdirrahman b. e. Amre an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc etti (mesâcid no. 260, s. 454). Bunu Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 7, s. 132), Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm an Abdirrahman.... senedi ile ancak Osmân'ın sözü=mevkûf olarak rivayet etmiştir.

1663 Bu hadisi Ahmed (I, 58, 68), Ebû Dâvud (no. 555) ve Tirmizî (no. 221, "hasen sahîh"), Süfyân an Ebî Sehl Osmân b. Hakîm an Abdirrahman b. e. Amre an Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1664 İsnâdında yer alan Zekeriyyâ b. Manzûr zayıf bir râvîdir (*Mecma'* II, 40).

1665 el-İrâkî "sahîh değildir" (*Neyl* III, 20) ve Heysemî ise "İsnâdında uydurmakla müttehem olmayan ancak zayıf olan bir râvi vardır" demişlerdir (*Mecma'* II, 40).

1666 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 554), Nesâî (imâmet 45, II, 104-5) ve İbn Mâce (no. 790), Ebû İshâk an Abdillah b. e. Basîr (an ebîhî) an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1667 Tirmizî (no. 241), bu hadisi Selm b. Kuteybe an Tu'me b. Amr an Habîb b. e. Sâbit an Enes; Vekî an Hâlid b. Tahmân an Habîb b. e. Habîb an Enes senedleriyle tahrîc etmiştir. İkinci sened ile Enes'in sözü olarak mevkûfen rivayet etmiştir.

1668 Bu rivayetin asl-ı senedini Tirmizî zikretmiştir: İsmaîl b. Ayyâş an Umâre b. Gaziyye an Enes an Ömer.

1669 Bu mevkûf hadisi Tirmizî (218), Hennâd ani'l-Muhâribî an Leys an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.

1670 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 558), Ebû Tevbe ani'l-Heysem b. Humeyd an Yahyâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme

senedi ile tahrîc etti. Kâsım hakkında menfî sözler söylenmiştir.

1671 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 277-8, s. 460-461), Ebû Dâvud (no. 557) ve İbn Mâce (no. 783), Süleymân et-Teymî an Ebî Osmân en-Nehdî an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1672 Aynı kaynaklar.

1673 Bu hadisi Ahmed (II, 428, 351), Ebû Dâvud (no. 556), İbn Mâce (no. 782), el-Hâkim (I, 208) ve Beyhakî (III, 64), İbn Ebî Zi'b an Abdirrahman b. Mihrân an Abdirrahman b. Sa'd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim şu hükmü vermiştir: "Bu hadis sahihtir; râvîleri Medine'lilerden oluşmuştur."

1674 Bu hadisi Ahmed (II, 332, 371, 390), Müslim (mesâcid no. 2 80-81, s. 462), Ebû Ya'lâ (no. 2157), İbn Huzeyme (no. 451), İbn Hibbân (no. 2040) ve Beyhakî (III, 64), Ebû Nadre an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1675 Buhârî (ezân 33, I, 160), İbn Ebî Meryem an Yahyâ b. Eyyûb an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.

1676 Bu hadisi Ahmed (I. 455, 415, 419), Müslim (mesâcid no. 257, s. 453), Ebû Dâvud (no. 550), Nesâî (imâmet 50, II, 108-9), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 8603-4), İbn Huzeyme (no. 1483) ve Beyhakî (III, 58), Alî b. el-Akmer an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 1979), Ahmed (I, 382), İbn Mâce (no. 777), Taberânî (no. 8598-8602), İbrâhîm el-Hecerî an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1677 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 561) ve Tirmizî (no. 223), İsmaîl b. Süleymân el-Kahhâl an Abdillah b. Evs an Bureyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir. Münzirî ise "isnâdının ricâli güvenilir kimselerdir" (*Tergîb* II, 212).

1678 Bu hadisi Ahmed (II, 352) ve Taberânî (*M. el-Evsat* II, 241b), Nâfi' b. Süleymân el-Mekkî an (Yahyâ b. Süleymân) Abdirrahman b. Mihrân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Münzirî, "Ahmed'in isnâdı sâlihtir" hükmünü vermiştir (*Tergîb* I, 284).

1679 Bu hadisi İbn Mâce (no. 800), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Şebbâbe an İbn Ebî Zi'b ani'l-Makburî an Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Sindî, Zevâid'inde: "İsnâdı sahîh, ricâli ise güvenilir kimselerdir" demiştir.

1680 Tirmizî, bu hadisi Abdürrezzâk an Ma'mer an Eyyûb an Ebî Kılâbe an İbn Abbâs (no. 3233) ile Muh. b. Beşşâr an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Ebî Kılâbe an Hâlid b. el-Leclâc an İbn Abbâs senedleriyle tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

1681 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 255, s. 452), Nesâî (imâmet 50/2, II, 109) ve Beyhakî (III, 57, 66), Mervân b. Muâviye an Ubeydillah b. el-Asamm an Yezîd b. el-Asamm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1682 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1987), Ahmed (II, 472, 531), Dârimî (I, 291), Buhârî (ezân 34, I, 160), Müslim (mesâcid no. 252, s. 451), Ebû Dâvud (no. 548), İbn Mâce (no. 797), İbn Huzeyme (no. 1484), Tahâvî (I, 169), İbn Hibbân (no. 2094) ve Beyhakî (III, 55), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ayrıca yakın mânâ ve lafızlarla: Ahmed (II, 244), Humeydî (no. 956), Müslim (mesâcid no. 251, s. 451), İbnu'l-Cârûd (s. 153) ve İbn Huzeyme (no. 1481), Süfyân an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 3, s. 129), Şâfiî (*Sünen* s. 33), Buhârî (ezân 29, I, 158; ahkâm 53, VIII, 172), Nesâî (imâmet 49, II, 107), Tahâvî (I, 168), İbn Hibbân (no. 2093) ve Beyhakî (II, 55), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler.

1683 Ahmed (II, 376), Dârimî (I, 292) ve İbn Huzeyme (no. 1482), Muh. b. Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Abdürrezzâk (no. 1985), Ahmed (II, 472, 539), Ebû Dâvud (no. 549), Tirmizî (no. 217), Müslim (mesâcid no. 253, s. 452) ve Beyhakî (III, 55, 56), Yezîd b. el-Asamm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 479), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile; Yine Ahmed (II, 525), Yahyâ b. Âdem an Ebî Bekr b. e. Ayyâş an Âsım b. e. 'n-Nücûd an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

1684 Bu hadisi Ahmed (II, 103, 53), Buhârî (ezân 18, I, 155), Müslim (müsâfirîn no. 23-4, s. 484), Ebû Dâvud (no. 1062), İbn Hibbân (no. 2077) ve Beyhakî (I, 398, III, 70), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 10, s. 73), Şâfiî (*Ümm* I, 76; *Sünen* s. 10), Ahmed (II, 63), Buhârî (ezân 40, I, 162), Müslim (musâfirîn no. 22, s. 484), Ebû Dâvud (no. 1063), Nesâî (ezân 17/2, II, 15), İbn Hibbân (no. 2075) ve Beyhakî (III, 70), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1064) ve Beyhakî (III, 71), en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Nâfi'... asl-ı senedi ile; İbn Huzeyme (no. 1656), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 261b), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 13102-3) ve İbn Hibbân (no. 2081), Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım b. Muh. an İbn Ömer asl-ı senedi ile.

1685 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 551), İbn Mâce (no. 795), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12265-6), İbn Hibbân (no. 2061), Dârekutnî (I, 420), el-Hâ-

kim (I, 245-246) ve Beyhakî (III, 57, 75, 174, 185), Şu'be an Adî b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi kimileri bu tarîkle, ancak İbn Abbâs'ın sözü olarak da tahrîc etmişlerdir.

1686 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 290-291, s. 465), Ebû Dâvud (no. 582-4), Tirmizî (no. 235), Nesâî (imâmet II, 76; 6, II, 77) ve İbn Mâce (no. 980), el-A'meş an İsmaîl b. Reca an Evs b. Dam'ac an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1687 Aynı kaynaklar.

1688 Asl-ı senedi şöyledir: Alî b. Yezîd es-Sudâî ani'l-Heysem b. Ukâb an Muhârib b. Disâr an İbn Ömer. Heysem hakkında Zehebi "bilinmiyor"; hadis hakkında ise Ukaylî: "mahfûz olmayan bir hadis" demiştir (*Mîzân* no. 93/2).

1689 Lafız Nesâî'ye aittir. Bunu Ebû Dâvud (no. 596), Tirmizî (no. 356) ve Nesâî (imâmet 9- II, 81), Ebân b. Yezîd an Büdeyl b. Meysere an Ebî Atiyye an Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud ve Tirmizî'nin rivayetlerinde bir misafirlikte Mâlik'e imamlık yapması söylenmiş, o ise bundan kaçınmış ve gerekçe olarak Peygamber (sav)'in bu hadisini bildirmiştir. Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "hasen (sahîh)" hükmü vermiştir.

1690 Bu hadisi Buhârî (*mağâzî* 53/2, V, 95-96), Ebû Dâvud (no. 585) ve Nesâî (ezân 8/2, II, 9-10; imâmet 11, II, 80), Eyyûb (an Ebî Kılâbe) an Amr b. Seleme asl-ı senedi; Ebû Dâvud (no. 586) ve Nesâî (kıble 16/2, II, 70) Âsım el-Ahval an Amr b. Seleme asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 587), Kuteybe an Vekî' an Mis'ar bin Habîb el-Cermî an Amr b. Seleme an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.

1691 Bu hadisi Buhârî (ezân 54, I, 170) ve Ebû Dâvud (no. 588), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1692 Buhârî, bunu bir önceki hadisin bâb girişinde senedsiz olarak irâd etmiştir.

1693 Bu hadisi Ahmed (III, 132, 192), Ebû Dâvud (no. 595, 2931), Ebû Ya'lâ (no. 3110), İbnu'l-Cârûd (s. 156) ve Beyhakî (III, 88), İmrân el-Kattân an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1694 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 591-2), el-Velîd b. Abdillah b. Cümey' an (ceddetihî ve) Abdirrahman b. Hallâd el-Ensârî an Ümmi Varaka asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi İbn Huzeyme, Dârekutnî ve el-Hâkim de (I, 203) kitaplarında tahrîc etmişlerdir.

1695 Habîb b. Ömer an ebîhî rivayeti ile gelmiştir. Habîb'i İbn Hibbân, güvenilir râviler arasında saymıştır. Heysemî, baba Ömer'i tanımadığını söylemiştir. Ayrıca isnâdında müdellis kimliği ile marûf olan Bakiyye mevcuttur (*Mecma'* II, 67).

1696 Beyhakî, bunu İsmaîl b. Ayyâş an Humeyd el-Lahmî an Mekhûl an Muâz tarîkiyle rivayet etmiştir. Zehebî, Mekhûl'ün Muâz'ı işitmediğini söylemiştir (*Feyz* I, 537).

1697 İsnâdı hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: "Tayy'lı şahsı tanımıyorum. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir" (*Mecma'* II, 66).

1698 Buhârî (ezân 56, I, 171), bunu Muh. b. Yûsuf ani'l-Evzâî ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ubeydillah senedi ile tahrîc etmiştir.

1699 Bunu Ebû Dâvud (no. 593), İbn Mâce (no. 970) ve Beyhakî (III, 128), Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrîkî an İmrân b. Abd el-Meâfirî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı zayıftır.

1700 Bu hadisi Tirmizî (no. 360), Muh. b. İsmaîl an Alî b. el-Hasan ani'l-Huseyn b. Vâkıd an Ebî Gâlib an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî: "bu vechten hasen garibtir" hükmünü vermiştir. Râvilerinin tümü güvenilir kimselerdir. Hakîkatte isnâdı bu mertebeden yüksekte olsa gerektir.

1701 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 152), Ahmed (III, 308), Humeydî (no. 1246), Müslim (salât 178, s. 339), Nesâî (imâmet 41, II, 102), Ebû Dâvud (no. 600, 760), Ebû Ya'lâ (no. 1827), Tahâvî (I, 213), İbn Huzeyme (no. 521, 1611), İbn Hibbân (no. 2393, 2395), Beyhakî (III, 85), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (salât no. 180, s. 340), Taberânî (II, 87), İbn Hibbân (no. 2396) ve Beyhakî (III, 86), Huşeym an Mansûr b. Zâdân an Amr.... asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 66, I, 174), Müslim (salât no. 181, s. 340) ve Beyhakî III, 85), Eyyûb es-Sahtiyânî an Amr.... asl-ı senedi ile; Müslim (salât no. 179, s. 340), Nesâî (iftitâh 71, II, 172-3), İbn Mâce (no. 836) ve Beyhakî (II, 392), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1728), Ahmed (III, 399, 300), Buhârî (ezân 63, I, 173), Nesâî (iftitân 63, II, 108; imâmet 39, II, 97-98), Tahâvî (I, 213) ve Beyhakî (III, 116), Muhârib b. Disâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1702 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 153), Ahmed (III, 302), Ebû Dâvud (no. 599, 793), İbn Huzeyme (no. 1633-4), İbn Hibbân (no. 2394, 2397) ve Beyhakî (III, 116, 86), Muh. b. Aclân an Ubeydillah b. Miksem an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisin şahitleri de vardır: Ahmed (III, 474) ve Ebû Dâvud (no. 792), Zâide ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an ba'di ashâbi'n-Nebî (sav) asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no

3847), Yûsuf b. Mûsâ an Cerîr ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

1703 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 3713), Ahmed (II, 271), Müslim (salât 185, s. 341), Ebû Dâvud (no. 795), İbn Hibbân (no. 2133) ve Beyhakî (III, 115), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Saîd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salâti'l-cemâat no. 13, s. 134), Şâfiî (*Sünen* s. 26), Ahmed (II, 486), Buhârî (ezân 62, I, 172), Ebû Dâvud (no. 794), Nesâî (imâmet 35, II, 94), İbn Hibbân (no. 1757) ve Beyhakî (III, 117), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Müslim, Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile (salât no. 184) ve Leys b. Sa'd an Yûnus ani'z-Zührî an Ebî Bekr b. Abdirrahman an Ebî Hureyre (no. 185/1) kanalıyla tahrîc etmiştir.

1704 Aynı kaynaklar.

1705 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 109), Buhârî (ezân 65, I, 173), Müslim (salât n5. 192, s. 343), İbn Mâce (no. 989), Ebû Ya'lâ (no. 3144, 3158), İbn Huzeyme (no. 1610), İbn Hibbân (no. 2136) ve Beyhakî (II, 393), Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1706 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 545), Abdullah b. İshâk el-Cevherî an Ebî Âsım an İbn Cüreyc an Mûsâ b. Ukbe an Sâlim Ebî'n-Nadr senedi ile tahrîc etmiştir. Hadis mürseldir, zirâ Sâlim tâbiûndandır.

1707 Ebû Dâvud (no. 616), bunu er-Rebî' b. Nâfi' an Abdilazîz b. Abdilmelik el-Kuraşî an Atâ el-Horâsânî ani'l-Muğîre senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud daha sonra diyor ki: "Atâ el-Horâsânî, el-Muğîre'ye yetişememiştir."

1708 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1006), Ahmed (II, 425), İbn Mâce (no. 1427) ve Beyhakî (II, 190), Leys b. e. Süleym an Haccâc b. Ubeyd an İbrâhîm b. İsmail an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbrâhîm b. İsmail'in durumu mechûldür. Hakkında hiçbir bilgiye rastlanılmamıştır.

1709 Buhârî bunu (ezân 157, I, 206), senedsiz olarak tamrîd sîgasıyla irâd etmiş ve sahîh olmadığını da söylemiştir.

1710 Bu mevkûf haberi Buhârî yukarıda zikri geçen yerde Âdem an Şu'be an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

1711 Bu hadisi Buhârî (ezân 157/2, I, 206; ezân 152, I, 203; ezân 164, I, 211), Ebû Dâvud (no. 1040), Nesâî (sehv 77/2, III, 67) ve İbn Mâce (no. 932), ez-Zührî an Hind binti'l-Hâris el-Fürâsiyye an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1712 Bu hadisi Ahmed (V, 280), Ebû Dâvud (no. 90), Tirmizî (no. 357), İbn Mâce (no. 619, 923) ve Beyhakî (III, 129), Yezîd b. Şurayh el-Hadremî an Ebî Hayyi'l-Müezzin an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî hasen hükmü vermiş ve bu hadisin şu iki tarîkle de rivayet edildiğini söylemiştir: Muâviye b. Sâlih ani's-Sefer b. Nüseyr an Yezîd b. Şurayh an Ebî Umâme ve Yezîd b. Şurayh an Ebî Hureyre.

1713 Bu hadisi Buhârî (ezân 20, I, 156, lafız onun) ve Müslim (mesâcid no. 155, s. 421-2), Yahyâ b. e. Kesîr an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1714 Bu hadisi Ahmed (V, 304-5, 307, 308, 310), Buhârî (ezân 22-3, I, 156-7; cumu'a 18/3, I, 218), Müslim (mesâcid no. 156, s. 422), Ebû Dâvud (no. 539-40), Tirmizî (no. 592) ve Nesâî (ezân 42, II, 31; imâmet 12, II, 81), Yahyâ b. e. Kesîr an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1715 Bu hadisi Buhârî (ezân 114, I, 190), Ebû Dâvud (no. 683-4) ve Nesâî (imâmet 63, II, 118), Ziyâd el-A'lem ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1716 Mâlik, İbn Mes'ûd'un fiilini belâğan (kasru's-salât no. 65, s. 165); Zeyd b. Sâbit'inkini ise ani'z-Zührî an Ebî Umâme b. Sehl b. Huneyf an Zeyd senedi ile (no. 64) tahrîc etmiştir.

1717 Heysemî diyor ki: "Zeyd b. Ahmer hakkında bilgi edinemedim" (*Mecma'* II, 77).

1718 Bu tâbiî sözünü Ebû Dâvud (no. 849), Bişr b. Ammâr an Esbât an Mutarrif an Âmir senedi ile tahrîc etmiştir.

1719 Bu hadisi Ahmed (V, 332), Mâlik (kasru's-salât no. 61, s. 163), Buhârî (salât 18, I, 99-100; ezân 48, I, 167; amel fi's-salât 3, II, 59; 5/2, II, 60; 16, II, 63-4; sehv 9, II, 68-9; sulh 1, III, 165; ahkâm 36, VIII, 118), Müslim (salât 102-104, s. 316-317), Nesâî (imâmet 7, II, 77-78; sehv 4, III, 3-4; âdâbu'l-kudât 24, VIII, 243-4) ve İbn Mâce (no. 1416), Ebû Hâzım an Sehl b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1720 Aynı kaynaklar.

1721 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 624), Muh. b. el-Alâ' an Hafs b. Bağyel an Zâide ani'l-Muhtâr b. Fülfül an Enes senedi ile tahrîc ettiler.

1722 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* II, 69).

1723 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 823) ve Tirmizî (no. 311), Muh. b. İshâk an Mekhûl an Mahmûd b. er-Rebî' an Ubâde asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 824) ve Nesâî (iftitâh 29, II, 141), Zeyd b. Vâkıd an Harâm b. Hakîm an Nâfi' b. Mahmûd b. er-Rebî' an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'a (no. 724) aittir. Tirmizî: "hasen" hükmü vermiştir.

1724 Bu hadisi Mâlik (salât no. 44, s. 86), Abdürrez-

zâk (no. 2795-6), Şâfiî (*Sünen* s. 9), Ahmed (II, 487, 285, 284, 302), Ebû Dâvûd (no. 826), Tirmizî (no. 312), Nesâî (iftitâh 28, II, 140), İbn Mâce (no. 848-9), Tahâvî (I, 217), İbn Hibbân (no. 1840, 1846) ve Beyhakî (II, 157) ez-Zührî an İbn Ukeyme el-Leysî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1725 Bu hadisi Müslim (salât 47-49, s. 298-9), Ebû Dâvud (no. 828-9) ve Nesâî (iftitâh 27, II, 140), Katâde an Zürâre b. Evfâ an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1726 Bu hadisi Mâlik (salât no. 32, s. 81), an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

1727 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 41, II, 156), Muh. b. Beşşâr an Abdirrahman an Süfyân an Abdilmelik b. Umeyr an Şebîb senedi ile tahrîc etmiştir.

1728 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 907), Mervân b. Muâviye an Yahyâ el-Kâhilî ani'l-Müsevver b. Yezîd el-Mâlikî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Yahyâ, Ebû Hâtim'e göre bir hadis şeyhidir.

1729 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 907), Mervân b. Muâviye an Yahyâ el-Kâhilî ani'l-Müsevver b. Yezîd el-Mâlikî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdındaki Yahyâ, Ebû Hâtim'e göre bir hadis şeyhidir.

1730 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 908), Abdülvehhâb b. Necde an Muh. b. Yûsuf el-Firyâbî an Yûnus b. e. İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud diyor ki: "Ebû İshâk, Hâris'ten ancak dört hadis işitmiştir ki buradaki, onlardan değildir." Hâris hakkında bazı ulemâ "hadis uydurmak" töhmetinde bulunmuşlardır.

1731 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 9, s. 133), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

1732 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 577), Kuteybe an Ma'n b. İsâ an Saîd b. es-Sâib an Nûh b. Sa'sa' an Yezîd b. Âmir. Dârekutnî ve Beyhakî, bu rivayeti, hafızların rivayetlerine muhâlif ve şâzz addetmişlerdir. Nevevî de isnâdına zayıf hükmü vermiştir. Beyhakî'ye göre Ebî Dâvud'un bundan önce (no. 575-6) tahrîc etmiş olduğu Yezîd b. el-Esved rivayeti buradakinden daha sâbit ve evlâdır. Mezkûr rivayetin asl-ı senedi şöyledir: Şu'be an Ya'lâ b. Atâ an Câbir b. Yezîd b. el-Esved an ebîhî.

1733 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 432), Abdurrahman b. İbrâhîm Duhaym ed-Dimaşkî ani'l-Velîd ani'l-Evzâî an Hassân b. Atiyye an Abdirrahman b. Sâbit an Amr b. Meymûn an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. Amr'ın Muâz ile bir kıssası da yer almıştır. Münzirî'ye göre isnâdı hasendir.

1734 Bu hadisi Ahmed (II, 19, 41), Ebû Dâvud (no. 579), Nesâî (imâmet 56, II, 114), Taberânî (M. el-Kebîr no. 13270), Tahâvî (I, 316), İbn Hibbân (no. 2389), Dârekutnî (I, 415) ve Beyhakî (II, 303), Hüseyn b. Zekvân an Amr b. Şuayb an Süleymân (b. Yesâr) mevlâ (ebî) Meymûne an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1735 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâat no. 12, s. 133), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahihtir.

1736 Bu hadisi Ahmed (II, 355, 536), Buhârî (ezân 55, I, 170) ve Beyhakî (II, 396), el-Hasan b. Mûsâ an Abdirrahman b. Abdillah b. Dînâr an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1737 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 3987, 3989), Ahmed (II, 331, 455, 531, 517), Dârimî (I, 338), Müslim (müsâfirîn no. 63-64, s. 493), Ebû Dâvud (no. 1266), Tirmizî (no. 421), Nesâî (imâmet 60, II, 116), İbn Mâce (no. 1151), İbn Huzeyme (no. 1123), Tahâvî (I, 371, 376), İbn Hibbân (no. 2187, 2190, 2461) ve Beyhakî (II, 482, 483), Amr b. Dînâr an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1738 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2588), Abdürrezzâk (no. 1946), Ahmed (II, 471, 410, 537), Dârimî (I, 274), Müslim (mesâcid no. 258-9, s. 453-4) Ebû Dâvud (no. 356), Tirmizî (no. 204, "hasen sahîh"), Nesâî (ezân 40, II, 29), İbn Mâce (no. 733), İbn Huzeyme (no. 1506) ve Beyhakî (III, 56), Ebû'ş-Şa'sâ' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1739 Bu hadisi Müslim (salât 122, s. 323), Ebû Dâvud (no. 674), Nesâî (imâmet 23, II, 87-88) ve İbn Mâce (no. 976), el-A'meş an Umâre b. Umeyr an Ebî Ma'mer an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.

1740 Bu rivayeti Ahmed (I, 457), Dârimî (I, 290), Müslim (salât no. 123, s. 323), Ebû Dâvud (no. 675), Tirmizî (no. 228, "hasen sahîh garîb"), Taberânî (M. *el-Kebîr* (no. 10041), İbn Huzeyme (no. 1572), İbn Hibbân (no. 2177), el-Hâkim (II, 8) ve Beyhakî (III, 96), Ebû Ma'şer an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muharricin bu bâba ilavesi: Müslim (salât no. 128), Ebû Dâvud (no. 662-3), Tirmizî (no. 227), Nesâî (imâmet 25, II, 89) ve İbn Mâce (no. 994), Simâk ani'n-Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: "Allah'ın Resûlü (sav) bizim saflarımızı düzeltir, onları oklar gibi düz oluncaya kadar tesviye ederdi. Tâ ki biz anlayıp öğreninceye kadar buna böyle devam etti. Sonra bir gün (mescide) çıkıp ve namaza kalktı. Tam tekbir alacağı sırada göğsü saftan çıkmış bir adam gördü. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın kulları, ya saflarınızı düzeltirsiniz; ya da Allah yüzlerinizi başka başka taraflara çevirir!" buyurdu.

1741 Bu hadis, çok uzun metinler halinde muhtelif tarîklerden rivayet edilmiştir. Bunlardan bazıları: Şâfiî (*Sünen* s. 16), Ahmed (I, 220, 244, 270, 330), Buhârî (vudû 5, I, 43; ezân 77, I, 177; ezân 161, I, 108), Müslim (müsâfirîn no. 186), Nesâî (VIII, 215), İbn Mâce (no. 423), İbnu'l-Cârûd (s. 15), İbn Huzeyme (no. 884, 1533-4), el-Hâkim (III, 534) ve Beyhakî (I, 122), Amr b. Dînâr an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2706), Abdürrezzâk (no. 3862, 4707), Ahmed (I, 283, 234, 284, 343), Dârimî (I, 180), Buhârî (da'vât 10, 148), Müslim (musâfirîn no. 181, s. 525; no. 187, 189, 190, s. 528-9), Ebû Dâvud (no. 5043), Nesâî (tatbîk 63, II, 218), İbh Mâce (no. 508), İbnu'l-Cârûd (s. 16), İbn Huzeyme (no. 127, 1524), Taberânî (M. el-Kebîr 12188-12190) ve İbn Hibbân (no. 2627), Seleme b. Küheyl an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 249), Ebû Dâvud (no. 610), Nesâî (imâmet 45, II, 104), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 11291) ve Beyhakî (III, 99), Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu'l-leyl no. 11, s. 121), Abdürrezzâk (no. 3866, 3708, 3773), Şâfiî (Ümm, I, 149), Ahmed (I, 242, 358), Buhârî (vitr 1, II, 12; vudû' 36, I, 53; ezân 58, I, 171; tefsîr Âl-i İmrân 18-20, V, 175-6), Müslim (müsâfirîn no. 182-185, s. 526-528), Ebû Dâvud (no. 1364, 1367), Nesâî (ezân 41/2, II, 30), İbn Mâce (no. 1363), İbn Huzeyme (no. 1675), Taberânî (M. el-Kebîr 12192-4), İbn Hibbân (no. 2570, 2415, 2419, 2583, 2617, 2611) ve Beyhakî (I, 89, III, 7, II, 264, III, 7), Mahreme b. Süleymân an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1742 Nesâî (imâmet 18/2, II, 84-85), Abde b. Abdillah an Zeyd b. el-Hubâb an Eflah b. Saîd an Büreyde b. Süfyân b. Ferveti'l-Eslemî an Mes'ûd gulâmin li-ceddihî. Kıssa şöyledir: Resûlullah (sav) ve Ebû Bekr bana uğradılar. Ebû Bekr: "Ey Mes'ûd! Ebû Temîm'e (yani efendine) git! Bize deve ile azık ve bir de kılavuz göndersin" dedi. Bunun üzerine hemen efendime gittim. Durumu anlattım. Bana bir deve ve sütten ma'mûl bir azık verdi. Onları alıp, gizli yollardan götürdüm. Namaz vakti gelince...

1743 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 677), İsâ b. Şâzân an Ayyâş er-Rakkâm an Abdila'lâ an Kurre b. Hâlid an Büdeyl an Şehr b. Havşeb an Abdirrahman b. Ganm an Ebî Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir. Şehr, ihtilâflı bir râvidir.

1744 Bu hadisi Ahmed (I, 302), Nesâî (imâmet 21/1, II, 86; imâmet 44, II, 104), İbn Huzeyme (no. 1537), Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 182), İbn Hibbân (no. 2201) ve Beyhakî (III, 1077), el-Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an Ziyâd b. Sa'd an Kaza'a mevlâ li-Abdilkays an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1745 Tirmizî (no. 233), bunu Bundâr an Muh. b. e. Adî an İsmaîl b. Müslim ani'l-Hasan an Semure senedi ile tahrîc etmiş ve "hasen garîb" hükmü vermiştir. Garâbetin sebebi râvilerinden İsmaîl b. Müslim'dir. Hatâları çok olduğu için zayıf addedilmiştir.

1746 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2408), Ahmed (II, 336, 354, 367), Müslim (salât no. 132, s. 326), Ebû Dâvud (no. 678), Tirmizî (no. 224; "hasen sahîh"), Nesâî (imâmet 32, II, 93), İbn Mâce (no. 1000), İbn Huzeyme (no. 1561) ve Beyhakî (II-I, 90), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1747 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1983), Ahmed (III, 177, 179, 274, 254, 279, 291), Dârimî (I, 289), Buhârî (ezân 74, I, 177), Müslim (salât no. 124, s. 324), Ebû Dâvud (no. 668), İbn Mâce (no. 993), Ebû Ya'lâ (no. 2997, 3055, 3137, 3212, 3213), İbn Huzeyme (no. 1542), İbn Hibbân (no. 2168, 2171), el-Hâkim (I, 217) ve Beyhakî (III, 99), Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1748 Bu hadisi Ahmed (III, 360), Ebû Dâvud (no. 667), Nesâî (imâmet 28/2, II, 92), İbn Huzeyme (no. 2545), İbn Hibbân (2163, 6305) ve Beyhakî (III, 100), Müslim b. İbrâhîm an Ebân b. Yezîd el-Attâr an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1749 Bu rivayeti Nesâî (imâmet 27, II, 91), Ebû Bekr b. Nâfi' an Behz b. Esed an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Sıfları düzgün tutmakla ilgili aynı mânâda başka rivayetler de vardır. Bunlar muhtelif tarîklerle Enes'den tahrîc edilmiştir. Nesâî (imâmet 28/1, II, 92), Alî b. Hucr an İsmaîl b. Ca'fer an Humeyd an Enes senedi ile; Müslim (salât no. 125, s. 324), Şeybân b. Ferrûh an Abdilvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile; Ahmed (III, 254), Ebû Dâvud (no. 669-70), İbn Hibbân (no. 2165, 2167) ve Beyhakî (II, 22; III, 130), Mus'ab b. Sâbit b. Abdillah an Muh. b. Müslim b. es-Sâib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1750 Bu hadisi Ahmed (II, 97), Ebû Dâvud (no. 666), Nesâî (imâmet 31, II, 93), İbn Huzeyme (no. 1549) ve Beyhakî (III, 101), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Ebî'z-Zâhiriyye an Kesîr b. Murre an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1751 Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Râvilerinden Müslim b. Hâlid ez-Zencî zayıftır, ancak İbn Hibbân onu güvenilir addetmiştir" (*Mecma'* II, 91). Aynı mânâda Bezzâr, hasen bir senedle Ebû Cuhayfe'den tahrîc etmiştir. İbn

Mâce ise (no. 995), Hişâm b. Ammâr an İsmaîl b. Ayyâş an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile hadisin ilk bölümünü tahrîc etmiştir. İsmaîl'in Hicaz'lılardan rivayetleri zayıftır.

1752 Râvilerinden İsmaîl b. Müslim el-Mekkî, zayıftır (*Mecma'* II, 92).

1753 Heysemî diyor ki: "Râvilerinden birisi Bakiyye b. el-Velîd'dir. Kendisi güvenilir olmakla birlikte "an" lafzıyla yaptığı rivayetlerde sıklıkla tedliste bulunurdu; yani isnâdındaki zayıf râvileri kasıtlı olarak düşürürdü" (Mecma' II, 94). Bu hadisin şâhidi vardır: İbn Mâce (no. 1007, Ubeydullah b. Ömer er-Rakkî an Leys b. Süleym an Nâfi' an İbn Ömer tarîkiyle tahrîc etmiştir. Leys zayıftır.

1754 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* II, 95).

1755 Râvilerinden Mesleme b. Alî, zayıftır. (*Mecma'* II, 95).

1756 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 2489), Ahmed (III, 131), Ebû Dâvud (no. 673), Nesâî (imâmet 33, II, 94), Tirmizî (no. 229; "hasen"), İbn Huzeyme (no. 1568), İbn Hibbân (no. 2215) ve el-Hâkim (I, 210, 218, "isnâdı sahihtir"), es-Sevrî an Yahyâ b. Hânî b. Urve el-Murâdî an Abdilhamîd b. Mahmûd an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdülhamîd hakkında Ebû Hâtim: "Bir hadis şeyhidir"; Dârekutnî: "Kûfe'li güvenilir bir râvidir, hadisiyle ihticâc olunur" demiştir.

1757 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 682), Tirmizî (no. 230-1) ve İbn Mâce (no. 1004), Şu'be an Hilâl b. Yesâf an Ziyâd b. ebî'l-Ca'd an Vâbisa asl-ı senedleriyle tahrîc ettiler. Tirmizî, senedi hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

1758 Bu hadisi Nesâî (imâmet 29, II, 92-3) ve İbn Mâce (no. 996), Hâlid b. Ma'dân an Cübeyr b. Nüfeyr ani'l-Irbâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1759 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 2453), Ebû Dâvud (no. 679), İbn Huzeyme (no. 1559), İbn Hibbân (no. 2153) ve Beyhakî (III, 103) Abdürrezzâk an İkrime b. Ammâr an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1760 Râvilerinden Nûh b. e. Meryem zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 96).

1761 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 664) ve Nesâî (imâmet 25/2, II, 89-90), Ebu'l-Ahvas an Mansûr an Talha b. Musarrif an Abdirrahman b. Avsece ani'l-Berâ' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1762 Bu hadisin lafzı Nesâî'ye (II, 96) aittir. Bunu Tayâlisî (no. 517), Abdürrezzâk (no. 159, 3065), Ahmed (IV, 393, 394, 401, 405, 409, 415), Dârimî (no. I, 300; 315), Müslim (salât 63-4, s. 303), Ebû Dâvud (no. 972), Nesâî (imâmet 38/2, II, 96-7; tatbîk 23/2, II, 196-7, tatbîk 101-102, II, 241-2; sehv 44, III, 41-2), İbn Mâce (no. 847, 901), İbn Huzeyme (no. 1584, 1593), Tahâvî (I, 221, 238, 264, 265), İbn Hibbân (no. 6675, 2164), Dârekutnî (I, 292, 330, 351) ve Beyhakî (II, 96, 140-1, 155, 156, 377), Katâde an Yûnus b. Cübeyr an Hittân b. Abdillah an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1763 Bu hadis muhtelif tarîklerden Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Buhârî (ezân 82, I, 179), Ebu'l-Yemân an Şuayb an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile; İbn Hibbân (no. 2104), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 420), Ebû Dâvud (no. 604), Nesâî (iftitâh 30, II, 141-2), İbn Mâce (no. 846), Darekutnî (I, 327, 328) ve Beyhakî (II, 156), Muh. b. Aclân an Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 341), Ebû Dâvud (no. 603), Tahâvî (I, 238, 404), Dârekutnî (I, 329) ve Beyhakî (II, 156; III, 93), Mus'ab b. Muh. an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (salât no. 87, s. 310), İsâ b. Yûnus ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi; Kuteybe ani'd-Derâverdî an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi; Şu'be an Ya'lâ b. Atâ an Ebî Alkame an Ebî Hureyre (no. 88) asl-ı senedi; Ebu't-Tâhir an İbn Vehb an Hayve an Ebî Yûnus an Ebî Hureyre (no. 89) senedi ile; Buhârî (ezân 74, I, 176-7) ve Müslim (salât no. 86/2, s. 310), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1764 Bu hadisi Ahmed (III, 110), Humeydî (no. 1189), İbn Sa'd (II, 214), Buhârî (ezân 128, I, 195; taksîru's-salât 17; II, 40), Müslim (salât 77, s. 308), Nesâî (imâmet 16, II, 83; tatbîk 22, II, 195), İbn Mâce (no. 1238), İbnu'l-Cârûd (s. 119), İbn Huzeyme (no. 977), İbn Hibbân (no. 2099) ve Beyhakî (II, 303; IV, 78), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 82, I, 179), Müslim (salât no. 78, s. 308), Tirmizî (no. 361) ve İbn Hibbân (no. 2110), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî ... asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 16, s. 135), Şâfiî (Ümm I, 151; VII, 184), Dârimî (I, 286, 300), Müslim (salât 80, s. 308), Buhârî (ezân 51, I, 169), Ebû Dâvud (no. 601), Nesâî (imâmet 40, II, 98), İbn Hibbân (no. 2100) ve Beyhakî (II-I, 79), Mâlik ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4078), Ahmed (III, 162) ve Müslim (salât no. 81, s. 308), Ma'mer ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Müslim (salât no. 79, s. 308) ve Beyhakî (II, 97), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî.. asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1765 Aynı kaynaklar.

1766 Bu hadisi İbn Mâce (no. 875), İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Saîd ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile Buhârî ise (ezân 124, I,

193), Âdem an İbn Ebî Zi'b an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

1767 Bu hadisi Müslim (salât 114, s. 320), Tirmizî (no. 582, "hasen sahîh"), Nesâî (imâmet 38/1, II, 96), İbn Mâce (no. 961), İbn Huzeyme (no. 1600), İbn Hibbân (no. 2279) ve Beyhakî (II, 93), Hammâd b. Zeyd an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2490), Ahmed (II, 456, 504), Dârimî (I, 302), Buhârî (ezân 53, I, 170), Müslim (salât 116, s. 321), Ebû Dâvud (no. 623), İbnu'l-Cârûd (s. 164) ve Beyhakî (II, 93), Şu'be an Muh. b. Ziyâd... asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 425, 260) ve Müslim (salât no. 115, s. 321), Yûnus b. Ubeyd an Muh. b. Ziyâd.. asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1768 Heysemî, Taberânî'nin M. el-Evsat'ını kaynak göstermiş ve müellifin şeyhi olan el-Abbâs hakkında da bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir. (*Mecma'* II, 72).

1769 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salât no. 57, s. 92) an Muh. b. Amr b. Alkame an Melîh b. Abdillah es-Sa'dî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

1770 Bu hadisi Müslim (salât 200, s. 345) ve Ebû Dâvud (no. 621), Süfyân b. Uyeyne an Ebân b. Tağleb ani'l-Hakem an Abdirrahman b. e. Leylâ ani'l-Berâ asl-ı senedi ile; Buhârî (ezân 52, I, 170; ezân 91/2, I, 182; ezân 133/3, I, 197), Müslim (salât no. 197-199, s. 345), Ebû Dâvud (no. 620, 622), Tirmizî (no. 281) ve Nesâî (imâmet 38/2, II, 96), Ebû İshâk es-Sebeî an Abdillah b. Yezîd ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1771 Bu hadisi Mâlik (vukût 15, s. 10), Şâfiî (*Ümm* I, 182), Abdürrezzâk (no. 2224, 3369, 3370, 5478), Ahmed (II, 241, 254, 260, 271, 280, 375), Dârimî (I, 277), Buhârî (mevâkît 29, I, 145), Müslim (mesâcid no. 161-2, s. 423-4), Ebû Dâvud (no. 1121), Tirmizî (no. 524), Nesâî (mevâkît 30, I, 274; mevâkît 11, I, 257; cum'a 41, III, 112), İbn Mâce (no. 1121-2), İbnu'l-Cârûd (s. 163), İbn Huzeyme (no. 1595, 1848-1851), İbn Hibbân (no. 1481-1483, 1485), Dârekutnî (I, 346; II, 10-11), el-Hâkim (I, 291) ve Beyhakî (I, 378, 386; II, 89; III, 202), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1772 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 893), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Saîd b. el-Hakem an Nâfi b. Yezîd an Yahyâ b. e. Süleymân an Zeyd b. ebî'l-Attâb ve İbni'l-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Bu rivayeti İbn Huzeyme (no. 1622) ve Dârekutnî (I, 347) de tahrîc etmişlerdir. Ebû Hureyre'nin mezkûr sözünü Mâlik (vukût no. 18, s. 11), belâğan senedsiz olarak zikretmiştir.

1773 Heysemî'ye göre Taberânî'nin ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 76).

1774 Bunu Taberânî, *M. el-Kebîr*'inde birkaç senedle tahrîc etmiştir. Bunlardan birinde bir râvi iskât edilmiş; diğerinde ise zayıf bir râvi olarak kabul edilen Câbir el-Cu'fî yer almıştır (*Mecma'* II, 76).

1775 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 597), Ya'lâ ani'l-A'meş an İbrâhîm an Hemmâm an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisi İbn Huzeyme ve el-Hâkim de Sahîh'lerine almışlardır. Ancak el-Hâkim, Peygamber (sav)'e ref'etmiştir.

1776 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 598), Ahmed b. İbrâhîm an Haccâc an İbn Cüreyc an Ebî Hâlid an Adî b. Sâbit an raculin an Ammâr senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi isnâdında kimliği belirsiz bir râvi vardır. İbn Hacer, ilk isnâdın (no. 1774) ikincisinden daha güçlü olduğunu söylemiştir.

1777 Bu hadisi bu lafızla Ahmed (V, 330), Buhârî (salât 18/1, I, 99-100) ve İbn Mâce (no. 1416), Süfyân b. Uyeyne an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, daha uzun bir metinle daha önce (no. 1718) geçmiştir. Tahrîci için oraya müracaat edilsin.

1778 Bu hadisi Mâlik (salât no. 65-66, s. 96-7), Buhârî (ezân 146-147, I, 201-2; sehv 1, II, 65; sehv 5/2, II, 67; eymân ve'n-nüzûr VII, 226), Müslim (mesâcid 85-87, s. 394), Tirmizî (no. 391), Ebû Dâvud (no. 1034-5), Nesâî (tatbîk 106, II, 244; sehv 21/1-2, III, 19-20; sehv 28, III, 34) ve İbn Mâce (no. 1206-7), Abdurahman b. Hürmüz el-A'rec an Abdillah b. Mâlik b. Buhayna asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1779 Aynı kaynaklar.

1780 Bu hadisi Ahmed (III, 72, 83, 84, 87), Dârimî (I, 351), Müslim (mesâcid no. 88, s. 400), Ebû Dâvud (no. 1024), Nesâî (sehv 24, III, 27), İbn Mâce (no. 1210), İbnu'l-Cârûd (s. 126), İbn Huzeyme (no. 1023-1024), İbn Hibbân (no. 2653-4, 2657, 2659), Dârekutnî (I, 371-2), el-Hâkim (I, 322) ve Beyhakî (II, 331, 338, 351), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; Ayrıca Adürrezzâk (no. 3463), Ahmed (III, 7, 12, 37, 50, 51, 53, 54), Ebû Dâvud (no. 1029), İbn Mâce (no. 1204), Ebû Ya'lâ (no. 1141, 1241), İbn Hibbân (no. 2655-6) ve el-Hâkim (I, 133-4), Yahyâ b. e. Kesîr an Hilâl b. İyâd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 62, s. 95) ve Ebû Dâvud (no. 1026), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr ani'n-Nebî (sav) asl-ı senedi ile mürsel olarak tahrîc ettiler.

1781 Aynı kaynaklar.

1782 Bu hadisi Ahmed (I, 190), Tirmizî (no. 398) ve İbn Mâce (no. 1209) ve el-Hâkim (I, 324-5), İbrâhîm b. Sa'd an Muh. b. İshâk an Mekhûl an Kureyb an İbn Abbâs an Abdirrahman b. Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı

hakkında "hasen (garîb) sahîh"; el-Hâkim ise: "Müslim'in şartınca sahihtir" demiş ve bu hükmü Zehebî de onaylamıştır.

783 Bu hadis muhtelif tarîklerden Ebû Hureyre'den tahrîc edilmiştir. 1782 Buhârî lafzı (sehv 5, II, 66); 1783 Müslim lafzı (mesâcid no. 97, s. 403); 1784 Buhârî lafzı olup müstakil isnâdı şöyledir: Süleymân b. Harb an Hammâd an Seleme b. Alkame an Muh. b. Sîrîn (sehv 4/2, II, 66); 1785 Müslim lafzı olup Ebû Süfyân mevlâ Ebî Ahmed an Ebî Hureyre tarîkiyledir (mesâcid no. 99/1); 1786 Müslim'in lafzı olup Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarîkiyle gelmiştir (mesâcid 99/2). Hadisin rivayet olunduğu muhtelif rivayetleri: Ebû Dâvud (no. 1011) ve Beyhakî (II, 354), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb ve Hişâm ve Yahyâ b. Atîk ve İbn Avn an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (sehv 5, II, 66; edeb 45, VII, 85), el-Hâkim (III, 530) ve Beyhakî (II, 353, 346), Yezîd b. İbrâhîm an Muh. b. Sîrîn... asl-ı senedi ile; Nesâî (sehv 23, III, 26), İbn Huzeyme (no. 1036) ve Darekutnî (I, 371), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Katâde an İbn Sîrîn ... asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 393, "hasen sahîh"), Hüşeym an Hişâm b. Hassân an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 58, s. 93), Abdürrezzâk (no. 3447), Şâfiî (*Ümm* I, 107), Ahmed (II, 248), Humeydî (no. 983), Buhârî (zân 69, I, 175; sehv 4, II, 66; âhbâru'l-âhâd 1/5, VIII, 133), Müslim (mesâcid no. 97-8, s. 403), Ebû Dâvud (no. 1011, 1008), Tirmizî (no. 399), Nesâî (sehv 22, III, 22), İbnu'l-Cârûd (s. 127), İbn Huzeyme (no. 860), Tahâvî (I, 444), İbn Hibbân (no. 2246, 2252, 2676, 2678), Dârekutnî (I, 366) ve Beyhakî (II, 354, 356-7), Eyyûb es-Sahtiyânî an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile; Nesâî (sehv 23, III, 26), Bakiyye b. el-Velîd an Şu'be an Hâlid el-Hazzâ ve İbn Avn an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1010), İbn Huzeyme (no. 1035), İbn Hibbân (no. 2251) ve Beyhakî (II, 355), Seleme b. Alkame an Muh. b. Sîrîn... asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 234), Dârimî (I, 351), Buhârî (salât 88, I, 123), Ebû Dâvud (no. 1011), Nesâî (sehv 22, III, 20), İbn Mâce (no. 1214), İbn Hibbân (no. 2253, 2250) ve Beyhakî (II, 354), Abdullah b. Avn an İbn Sîrîn... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 3441), Dârimî (I, 352), Ebû Dâvud (no. 1012), Nesâî (sehv 24, III, 24), İbn Huzeyme (no. 1040-1051), İbn Hibbân (no. 2674-5) ve Beyhakî (II, 341, 358, 362), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Saîd ve Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm ve Ubeydillah b. Abdillah an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (sehv 23/2, III, 25) ve Tahâvî (I, 439), İbn Vehb ani'l-Leys an Yezîd b. Habîb an Ca'fer b. Rebî'a an İrâk b. Mâlik an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1016), Nesâî (sehv 76/1, III, 66), Bezzâr (no. 576) ve İbn Hibbân (no. 2677), İkrime b. Ammâr an Damdam b. Cevs an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salât 59, s. 94), Şâfiî (Ümm I, 107, 179), Abdürrezzâk (no. 3448), Ahmed (II, 447, 532, 237), Nesâî (III, 22), Müslim (mesâcid no. 99, s. 404), İbn Huzeyme (no. 1037), Tahâvî (I, 445), İbn Hibbân (no. 2248) ve Beyhakî (II, 335, 358), Mâlik an Dâvud b. el-Husayn an Ebî Süfyân mevlâ İbn Ebî Ahmed an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 422), Müslim (mesâcid no. 100, s. 404), İbn Huzeyme (no. 1038), Tahâvî (I, 445) ve Beyhakî (II, 357), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (sehv 22, III, 23) ve Tahâvî (I, 445), Leys an Yezîd b. e. Habîb an İmrân b. e. Enes an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2319), Ebû Dâvud (no. 1015) ve Tahâvî (I, 445), İbn Ebî Zi'b an Saîd el-Maburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2353), Ahmed (II, 468, 386), Buhârî (zân 69, I, 175; sehv 3, II, 65), Ebû Dâvud (no. 1014), Nesâî (sehv 22, II, 23) ve Beyhâkî (II, 250, 257), Şu'be an Sa'd b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1784 Aynı kaynaklar.

1785 Aynı kaynaklar.

1786 Aynı kaynaklar.

1787 Aynı kaynaklar.

1788 Bu mürsel hadisi Mâlik (salât 60, s. 94), Ebû Dâvud (no. 1913) ve Nesâî (sehv 22/8, III, 25), ez-Zührî an Ebî Bekr b. e. Süleymân b. e. Hasme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1789 Aynı kaynaklar.

1790 Bu hadisi Tayâlisî (s. 38), Abdürrezzâk (no. 3468), Ahmed (I, 376, 379, 419, 438, 455), Humeydî (no. 96), Buhârî (salât 31, I, 104; eymân ve'n-nüzûr 15, VII, 227), Müslim (salât no. 89-90, s. 400), Ebû Dâvud (no. 1020-1021), Nesâî (sehv 25, III, 28-29), İbn Mâce (no. 1211, 1212, 1218), Taberânî (*M. el-Kebîr* 9826-9834), İbn Huzeyme (no. 1028), İbnu'l-Cârûd (s. 127), Tahâvî (I, 434, 433), İbn Hibbân (no. 2646-2652), Dârekutnî (I, 375-6) ve Beyhakî (II, 14, 335), Mansûr an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 424), Müslim (mesâcid 94, 96, s. 402, 403), İbn Mâce (no. 1203), İbn Huzeyme (no. 1055) ve Beyhakî (II, 343), el-A'meş an İbrâhîm.. asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 3456), Ahmed (I, 409, 420, 428, 463), Müslim (mesâcid no. 93, s. 402), Nesâî (sehv 26, III, 33), Taberânî (*M. el-Kebîr* 9848-9853) ve Beyhakî (II, 342), Abdurrahman b. el-Esved an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile;

Ahmed (I, 376, 443, 448, 465), Dârimî (I, 352), Buhârî (salât 32, I, 105; sehv 2, II, 65; ahkâru'l-âhâd 1, VIII, 133), Müslim (mesâcid 91-2, s. 401) Ebû Dâvud (no. 1019), Tirmizî (no. 392), Nesâî (sehv 2x/1, III, 31-32), İbn Mâce (no. 1205), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9841-4), İbn Huzeyme (no. 1056-7), İbn Hibbân (no. 2648, 2671-2) ve Beyhakî (II, 341, 351), Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1791 Şâfiî (*Ümm* VII, 171), Ahmed (I, 404, 438), Müslim (mesâcid no. 92, s. 401), Ebû Dâvud (no. 1022), Nesâî (sehv 26, III, 32), İbn Huzeyme (no. 1061), İbnu'l-Cârûd (s. 128), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 9845-7) ve Beyhakî (II, 342), el-Hasan b. Ubeydillah an İbrahîm b Süveyd an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1792 Bu hadisi Müslim (mesâcid 101-2, s. 404-5), Ebû Dâvud (no. 1018, 1039) ve Nesâî (sehv 23/6, III, 26) ve İbn Mâce (no. 1110), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kilâbe an Ebi'l-Mühelleb an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1793 Tayâlisî (no. 997), Abdürrezzâk (no. 3533), Ahmed (V, 280), Ebû Dâvud (no. 1038), İbn Mâce (no. 1219), Taberânî (*M. el-Kebîr* 1412) ve Beyhakî (II, 337), Abdurrahman b. Cübeyr b. Nüfeyr an ebîhî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1794 Bu hadisi Tirmizî (no. 364), Ahmed b. Menî' an Huşeym an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ ani'ş-Şa'bî ani'lMuğîre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Daha sonra Tirmizî, İbn Ebî Leylâ'nın hadis hıfzındaki zaafına dikkat çektikten sonra bir mütâbiini irâd etmiştir: Süfyân an Câbir el-Cu'fî ani'l-Muğîre b. Şübeyl an Kays b. e. Hâzım ani'l-Muğîre. Ebû Dâvud (no. 1036), işte bu yolla yani Süfyân'dan hadisi yakın mânâsıyla tahrîc etmiştir

1795 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1037) ve Tirmizî (no. 365), Yezîd b. Hârûn ani'l-Mes'ûdî an Ziyâd b. İlâka asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

1796 İsnâdında yer alan İshâk b. Yahyâ, Ubâde b. es-Sâmit'ten işitmemiştir (*Me'mâ'* II, 153).

1797 İsnâdında yer alan İsâ b. Meymûn el-Medenî el-Vâsitî'yi Hammâd b. Seleme'nin tevsîk edip, bir seferinde Yahyâ'nın "bir beisi yoktur" demesine karşılık bir başka seferde: "beş para etmez" demiş ve münekkid imamlarca zayıf addedilmiştir (*Neyl* III, 118).

1798 Bu mevkûf hadisi Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 689) ve İbnu'l-Münzir (*el-Evsat fi's-Sünen* I, 174a), Vekî' an Saîd b. Beşîr an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.

1799 Heysemî'ye göre râvilerinden el-Velîd b. el-Fadl, İbn Hibbân ve Dârekutnî tarafından zayıf addedilmiştir (*Feyz* V, 376).

1800 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1023) ve Nesâî (ezân 24, II, 18-19), Kuteybe an Leys an Yezîd b. e. Habîb an Süveyd b. Kays an Muâviye b. Hudeyc asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1801 Bu mevkûfu Nesâî (sehv 75, III, 66), Muh. b. Âdem an Hafs ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. Râvîleri güvenilir kimselerdir.

1802 *Muvatta*'da (sehv 2, s. 100) yer alan bu hadis hakkında İbn Abdilberr şunları söylemiştir: "Bu hadisin ne müsned, ne de maktû olarak Peygamber (sav)'den rivayet edildiğini bilemiyorum. Hadis, ancak bu vecihten bilinmektedir. Bu hadis, başka yollarla müsnede yahut mürsele olarak bulunmayan Muvatta''daki dört hadisten birisidir. Ancak "usûlde" mânâsı sahîh olarak mevcuttur."

1803 Bu hadisi İbn Sa'd (*Tabakât* II, 72), Ahmed (IV, 106), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 3542) ve Beyhakî (II, 220), İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb an Muh. b. Yezîd an Abdillah b. Avf'an Ebî Cum'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Lehî'a hakkında söz sarfedilen bir râvîdir.

1804 Bu hadisi Müslim (îmân no. 133, s. 87-8) ve İbn Mâce (no. 1052), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1805 Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 8-9., II, 33), Müslim (mesâcid 103-4, s. 405) ve Ebû Dâvud (no. 1412), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1413), Ahmed b. el-Furât an Abdirrezzâk an Abdillah b. Ömer an Nâfi'... senedi ile tahrîc ettiler.

1806 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1411), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 13358), İbn Huzeyme (no. 556), Tahâvî (I, 353), el-Hâkim (I, 219, "isnâdı sahîhtir") ve Beyhakî (II, 182, 325), Abdülazîz b. Muh. an Mus'ab b. Sâbit an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mus'ab'ı pek çok kişi zayıf addettiler.

1807 Lafız Buhârî'ye aittir. İsnâdı şöyledir: İbrâhîm b. Mûsâ an Hişâm b. Yûsuf an İbn Cüreyc an Ebî Bekr b. e. Abdillah b. el-Hüdeyr et-Teymî an Ömer (sücûdu'l-Kur'ân 10, II, 33-34). Mâlik bunu (k. el-Kur'ân no. 16, s. 206), an Hişâm b. Urve an ebîhî an Ömer senedi ile yakın mânâsıyla tahrîc etmiştir.

1808 Bu hadisi Ahmed (II, 24, 106), Ebû Dâvud (no. 1415) ve Beyhakî (II, 326), Sâbit b. Umâre an Ebî Temîme el-Hücymî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1809 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1401) ve İbn Mâce (no. 1057), İbn Ebî Meryem an Nâfi' b. Yezîd

ani'l-Hâris b. Saîd et-Utekî an Abdillah b. Müneyn an Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Dârekutnî ve el-Hâkim'in de rivayet ettikleri bu hadisin isnâdını el-Münzirî ve Nevevî hasen addetmişler; Abdüllhak ve İbnu'l-Kattân ise şu iki sebepten zayıf saymışlardır: Abdullah b. Müneyn ile el-Hâris b. Saîd'in hâlleri bilinmemektedir. İbn Mâkûlâ'ya göre el-Hâris'in bilinen tek rivayeti budur (*Neyl* III, 102)

1810 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2688), Ebû Dâvud (no. 1403), İbn Huzeyme (560), Taberânî (M. el-Kebîr, no. 11924) ve Beyhakî (II, 312), el-Hâris Ebû Kudâme an Matar el-Verrâk an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdındaki Hâris ile Matar, Müslim ricâlinden olmalarına rağmen zayıftırlar. Nevevî diyor ki: "İsnâdı zayıftır, onunla ihticâc doğru değildir." (*Neyl* III, 103).

1811 Aynı kaynaklar.

1812 Tirmizî (no. 568-9) ve İbn Mâce (no. 1055), Saîd b. e. Hilâl an Ömer ed-Dimaşkî an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mâce (no. 1056) ve Beyhakî (II, 313), Âsım b. Recâ b. Hayve ani'l-Mehdî b. Abdirrahman b. Uyeyne an Ümmi'd-Derdâ an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile şunu tahrîc ettiler: Allah'ın Resûlü (sav) ile birlikte onbir secde yaptım. Bunlardan hiçbiri mufassal sûrelerde yer almamıştır: A'râf, Ra'd, Nahl, Benû İsrâîl, Meryem, Hacc, Furkân, Nahl, Secde, Sâd, Secde Hâmîm'leri."

1813 Ahmed (IV, 151, 155), Ebû Dâvud (no. 1402), Tirmizî (no. 578) ve el-Hâkim (I, 211; II, 390), İbn Lehî'a an Mişreh b. Hâ'ân an Ukbe b. Âmir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler: İsnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir: İsnâdında yer alan İbn Lehî'a ve Mişreh zayıf râvilerdir. el-Hâkim, bu hadisin sahâbî kavli olarak sahîh yolla geldiğini söylemiş ve isnâdı ile mevkûf olarak sevketmiştir. Beyhakî de Hâlid b. Ma'dân'ın mürseli olarak tahrîc etmiştir (*Neyl* III, 103).

1814 Mâlik (*K. el-Kur'ân* no. 13, s. 205), an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an raculin min Ehli Mısr senedi ile tahrîc etmiştir.

1815 Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 39/1, IV, 135), Sehl b. Yûsuf ani'l-Avvâm an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir.

1816 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5865), Humeydî (no. 477), Ahmed (I, 279, 359), Dârimî (I, 342), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 3, II, 32; enbiyâ 39/2, IV, 135), Ebû Dâvud (no. 1409), Tirmizî (no. 577), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 11864-5) ve İbn Huzeyme (no. 550), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1817 Bu hadisi Ebû Hanîfe (*Câmi'u'l-mesânid*, el-Havârizmî I, 343), Nesâî (iftitâh 48, II, 150), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12386) ve Dârekutnî (I, 407), Ömer b. Zerr an ebîhî an Saîd b. Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1818 Bu hadisi Dârimî (I, 342, 365), Ebû Dâvud (no. 1410), İbn Huzeyme (no. 1455, 1795), İbn Hibbân (no. 2754, 2788), Dârekutnî (I, 408), el-Hâkim (I, 284, II, 431) ve Beyhakî (II, 318) (ayrı ayrı) Saîd b. e. Hilâl ve Amr b. el-Hâris an İyâd b. Abdillah b. Sa'd b. e. Serh an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'e göre isnâdı, Buhârî ile Müslim'in şartlarınca sahihtir.

1819 Bu hadisi Ahmed (III, 78, 84), Humeyd et-Tavîl an Bekr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 284).

1820 Lafız Müslim'indir. Bunu Tayâlisî (no. 283), Dârimî (I, 342), Ahmed (I, 388, 401, 437, 443, 462), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 1, 4, II, 31, 32; menâkıbu'l-Ensâr 29/2, IV, 239; meğâzî 8/12, V, 7; tefsîr s. en-Necm 4, VI, 52), Müslim (mesâcid no. 105, s. 405), Ebû Dâvud (no. 1406), Nesâî (iftitâh 49/2, II, 160), İbn Huzeyme (no. 553), Tahâvî (I, 353), İbn Hibbân (no. 2753), el-Hâkim (I, 220-1) ve Beyhakî (II, 314, 323), Ebû İshâk ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1821 Sözkonusu rivayet Buhârî'ye aittir. (tefsîr sûreti ve'n-Necm 4, VI, 52).

1822 Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 5, II, 32; tefsîr ve'n-Necm VI, 52), Tirmizî (no. 575), Taberânî (M. el-Kebîr no. 11866), İbn Hibbân (no. 2752), Dârekutnî (I, 409), el-Hâkim (II, 468) ve Beyhakî (II, 313, 314), Eyyûb es-Sahtiyânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1823 Bu hadisi Nesâî (iftitâh 49/1, II, 160), Abdülmelik b. Abdilhamîd b. Meymûn b. Mihrân an Ahmed b. Hanbel an İbrâhîm b. Hâlid an Rebâh an Ma'mer an İbn Tâvus an İkrime b. Hâlid an Ca'fer b. el-Muttalib b. e. Vedâ'a an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Bazıları Sahîh ricâlinden olmak üzere râvîleri güvenilir kimselerdir.

1824 Râvilerinden İbn Lehî'a hakkında kelâm sâdır olmuştur. Bu durumda isnâda azıcık zaaf sirayet etmektedir.

1825 Bu hadisi Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 6, II, 32-33), Müslim (mesâcid no. 106, s. 406), Ebû Dâvud (no. 1404), Tirmizî (no. 567) ve Nesâî (iftitâh 50, II, 160), Atâ b. Yesâr an Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1826 Aynı kaynaklar.

1827 Bu hadisi Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 229, 456, 459, 466), Buhârî (ezân 100-101, I 186; sücûdu'l-Kur'ân 11, II, 34), Müslim (mesâcid no. 110-111, s. 407), Ebû Dâvud (no. 1408),

Nesâî (iftitâh 53, II, 162), Bekr b. Abdillah an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Ayrıca Mâlik (kitâbu'l-Kur'ân no. 12, s. 205), Şâfiî (*Ümm* I, 120; VII, 187), Ahmed (II, 487; 529), Müslim (mesâcid no. 107, s. 406), Nesâî (iftitâh 51/1, II, 161), Tahâvî (I, 358), İbn Hibbân (no. 2750) ve Beyhakî (II, 315), Mâlik an Abdillah b. Yezîd mevlâ'l-Esved b. Süfyân an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2340), Ahmed (II, 413, 434, 466), Dârimî (I, 343), Buhârî (sücûdu'l-Kur'ân 7, II, 33), Tahâvî (I, 358) ve Beyhakî (II, 3157, Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 454), Nesâî (iftitâh 51/2, II, 161) ve Tahâvî (I, 358), İbn Ebî Zi'b an Abdilazîz b. Ayyâş an Ömer b. Abdilazîz an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Sünen* s. 23), Ahmed (II, 247), Dârimî (II, 343), Humeydî (no. 992, 1026), Nesâî (iftitâh 51, II, 161) ve İbn Mâce (no. 1059), Süfyân b. Uyeyne an Yahyâ b. Saîd an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Ömer b. Abdilazîz an Ebî Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris b. Hişâm an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile.

1828 Bu rivayetin lafzı Müslim'e aittir. Bunu Abdürrezzâk (no. 5887), Ahmed (II, 461, 249), Humeydî (no. 991), Dârimî (I, 343), Müslim (mesâcid no. 108, s. 406), Tirmizî (no. 573), Ebû Dâvud (no. 1407), Nesâî (iftitâh 52/2, II, 162), İbn Mâce (no. 1058), İbn Huzeyme (no. 554-57, Tahâvî (I, 357-8), İbn Hibbân (no. 2756) ve Beyhakî (II, 316), Eyyûb b. Mûsâ an Atâ b. Mînâ an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (mesâcid no. 109, s. 406) ve Beyhakî (II, 316), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Safvân b. Süleym ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2499), Nesâî (iftitâh 51, II, 161, 162) ve Beyhakî (II, 316), Kurre b. Hâlid an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1829 Ricâli güvenilir kimselerdir. Ancak İbrâhîm en-Nesâî ile İbn Mes'ûd arasında kopukluk vardır (Mecma' II, 286).

1830 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*.

1831 Bu hadisi Ahmed (VI, 30, 217), Ebû Dâvud (no. 1414), Tirmizî (no. 580) ve Nesâî (tatbîk 70, II, 222), Taberânî (M. el-Evsat I, 198b), İbn Huzeyme (no. 564-5), Dârekutnî (I, 406), el-Hâkim (I, 220) ve Beyhakî (II, 325), Hâlid el-Hazzâ' an Ebi'l-Âliyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh"; el-Hâkim ise: "Şeyhayn'ın şartınca sahîh" hükmü vermiştir.

1832 Bu hadısı Tirmizî (no. 579, 3424), İbn Mâce (no. 1053), İbn Huzeyme (no. 562), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 11262), İbn Hibbân (no. 2757) ve Beyhakî (II, 320), Muh. b. Yezîd b. Huneys ani'l-Hasan b. Muh. b. Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Cüreyc an Ubeydillah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü vermiştir. el-Ukaylî ise râvilerinden el-Hasan b. Muhammed'in hâlinin bilinmediğine dikkat çekmiştir (*Neyl* III, 111).

1833 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2774), Tirmizî (1578) ve İbn Mâce (no. 1394), Ebû Âsım an Bekkâr b. Abdilazîz b. e. Bekre an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, "hasen garîbtir, ancak bu vecihten bilmekteyiz" demektedir.

1834 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2775), Ahmed b. Sâlih an İbn Ebî Füdeyk an Mûsâ b. Ya'kûb an Yahyâ b. el-Hasan b. Osmân ani'l-Eş'as b. İshâk b. Sa'd an Âmir b. Sa'd an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Mûsâ b. Ya'kub hakkında İbn Maîn: "güvenilir"; Nesâî: "kavî değildir"; Ebû Dâvud: "sâlihtir"; İbnü'l-Medinî: "zayıf ve hadisleri münkerdir" gibi çelişkili hükümler vermişlerdir (*Mîzân* no. 8945).

1835 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1391), Ebû Bişr Bekr b. Halef an Seleme b. Recâ' an Şa'sâ an Abdillah b. e. Evfâ senedi ile tahrîc etmiştir. Sindî, Zevâid'de isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Şa'sâ hakkında cerh ve tevsîk kabilinden bir şey göremedim. Seleme b. Recâ'yı ise İbn Maîn, zayıf addetmiş; İbn Adî: "Mütâbaatı olmayan hadisler rivayet etmiştir"; Nesâî: "Zayıftır"; Dârekutnî: "Güvenilir râvilerden rivayet ettiği hadislerde infirâd etmiştir"; Ebû Zür'a: "Sadûktur"; Ebû Hâtim: "Hadislerinde bir beis yoktur" demişler ve İbn Hibbân onu Sikât'ında zikretmiştir.

1836 Lafzı aşağı yukarı ortaktır. Bu hadisi Mâlik (cum'a 1, s. 101), Abdürrezzâk (no. 5565), Şâfiî (*Ümm* I, 173), Ahmed (II, 460), Buhârî (cum'a 4, I, 212), Ebû Dâvud (no. 351), Müslim (cum'a no. 10, s. 582), Tirmizî (no. 499), Nesâî (cum'a 14, III, 99), İbn Hibbân (no. 2764) ve Beyhakî (III, 226), Mâlik b. Enes an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1837 İlk rivayet Buhârî (IV, 79); ikincisi ise Nesâî (III, 97) lafzıdır. Çoğu rivayetlerinde bu iki metin bir arada olarak irâd edilmiştir. Bunu Tayâlisî (no. 2384), Abdürrezzâk (no. 5562), Şâfiî (*Sünen* s. 34), Ahmed (II, 280, 264, 259, 505), Dârimî (I, 363), Buhârî (cum'a 31, I, 223; bed'ul-halk 6/5, IV, 79), Müslim (cum'a no. 24, s. 587), Nesâî (cum'a 13, III, 97) ve Beyhakî (III, 229), ez-Zührî an Ebî Ebdillah Selmân el-Eğarr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Ümm* I, 173; *Sünen* s. 34), Ahmed (II, 239),

Müslim (cum'a 24, s. 587), Humeydî (no. 934), Nesâî (cum'a 13/2, III, 98), İbn Mâce (no. 1092), İbn Huzeyme (no. 1769), Tahâvî (IV, 180) ve Beyhakî (III, 225), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (imâmet 59, II, 116), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 209b, 255b; 257b), Tahâvî (IV, 180), ez-Zührî an Ebî Seleme (ve Saîd ve Ebî Abdillah el-Eğarr) an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1838 Aynı kaynaklar.

1839 Aynı kaynaklar.

1840 Bu hadisi Ahmed (II, 424), Müslim (cum'a 27, s. 588), Ebû Dâvud (no. 498), Tirmizî (no. 603), İbn Mâce (no. 1090), İbn Huzeyme (no. 1756, 1818), İbn Hibbân (no. 2768) ve Beyhakî (III, 234), el-A'meş an Ebî Salih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1841 Bu hadisi Buhârî, iki ayrı yerde (cum'a 6/1, I, 213; cum'a 19, I, 218), İbn Ebî Zi'b an Saîd el-Makburî an ebîhî an Abdillah b. Vedî'a an Selmân asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1842 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 345), Tirmizî (no. 496), Nesâî (cum'a 19, II, 102-3; cum'a 10, II, 95-96; cum'a 12, II, 97) ve İbn Mâce (no. 1087), Ebu'l-Eş'as es-San'ânî an Evs asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 346), Kuteybe ani'l-Leys an Hâlid b. Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Ubâde b. Nüseyy an Evs senedi ile tahrîc ettiler.

1843 Râvilerinden ed-Dalhâk b. Hamza'yı Yahyâ b. Maîn ve Nesâî zayıf addetmişler; İbn Hibbân ise onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (*Mecma'* II, 174).

1844 Bu hadisi Ahmed (II, 214), Ebû Dâvud (no. 1113), İbn Huzeyme (no. 1813) ve Beyhakî (III, 219), Habîb el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İrâkî: "İsnâdı ceyyiddir" demiştir (*Neyl* III, 290).

1845 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1051) ve Beyhakî (III, 220), Abdurrahman b. Yezîd b. Câbir an Atâ'l-Horâsânî an Mevlâ (emre'etihî) Ümmi Osmân an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdında kimliği mechûl bir râvi (mevlâ) vardır. Ayrıca Atâ el-Horâsânî, İbn Maîn ve başkalarına göre güvenilir; İbn Hibbân'a göre zayıf; İbnü'l-Müseyyeb'e göre uydurmacıdır. İbn Ebî Hâtim babasına bu hadisten sualle hadisin Hammâd b. Seleme an Atâ el-Horâsânî an raculîn tarîkiyle onun sözü olarak sahâbî mevkûfu halinde rivayet olunduğunu sorunca Ebû Hatim: "Sahîh olan İbn Câbir tarîkidir; Hammâd hadisi ezberinde doğru tutamamış" demiştir (*İlel* I, 207).

1846 Ebû Dâvud (no. 347), İbn Huzeyme (no. 1810) ve Tahâvî (I, 368), Usâme b. Zeyd an Amr b. Şuayb an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1847 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1056), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Kabîsa an Süfyân an Muh. b. Saîd et-Tâifî an Ebî Seleme b. Nübeyh an Abdillah b. Hârûn an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Dâvud, daha sonra bir cemaatin Süfyân'dan bu hadisi mevkûf olarak rivayet ettiklerini söylemiştir. Ayrıca Ebû Seleme ile Abdullah'ın durumları da mechûldür.

1848 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1067), Abbâs b. Abdilazîm an İshâk b. Mansûr an Hüreym an İbr. b. Muh. b. el-Münteşir an Kays b. Müslim an Târık b. Şihâb senedi ile tahrîc etmiştir. el-Hâkim bunu (I, 288), Târık an Ebî Mûsa tarîkiyle tahrîc etmiştir. el-Hattâbî'ye göre isnâdı zayıftır. Târık b. Şihâb, her ne kadar Peygamber'i gördü ise de daha küçük olduğu için O'ndan rivayeti gerçekleşmemiştir. Bu nedenle rivayetleri sahâbî mürselidir. Bu ise ehl-i ilm katında makbûl bir haber çeşididir.

1849 Bu hadisi Tirmizî (no. 501), el-Fadl b. Dükeyn an İsrâîl an Süveyr an raculin min ehl-i Kubâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.

1850 Bu hadisi Tirmizî (no. 502; *Kitâbu'l-ilel* V, 741) ve Beyhakî (III, 176), el-Muârik b. Abbâd an Abdillah b. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdullah b. Saîd sebebiyle isnâdı zayıftır.

1851 Heysemî, râvilerinden Mûsâ b. Atiyye el-Bâhilî hakkında bilgi edinemediğini söylemektedir. Yine ona göre diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 170). İbn Mâce (no. 1081), bunu biraz daha uzun bir metinle Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Saîd el-Müseyyeb an Câbir tarîkiyle tahrîc etmiştir.

1852 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* I, 184), Ahmed (III, 424), Dârimî (I, 369), Ebû Dâvud (no. 1052), Tirmizî (no. 500), Nesâî (cum'a 1, III, 88), İbn Mâce (no. 1125), Ebû Ya'lâ (no. 1600), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 915-918, XXII, 365), İbn Huzeyme (no. 1857-8), İbn Hibbân (no. 2775, 258), el-Hâkim (I, 280; III, 624) ve Beyhakî (III, 172, 247), Muh. b. Amr b. Alkame an Abîde b. Süfyân el-Hadremî an Ebi'l-Ca'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı, Tirmizî'ye göre hasen; Hâkim'e göre "Müslim'in şartınca sahihtir."

1853 Bunu İbn Mâce (no. 1127), Muh. b. Beşşâr an Ma'dî b. Süleymân an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. İsnâdı, Ma'dî b. Süleymân sebebiyle zayıftır.

1854 Bu hadisi Dârimî (I, 368), Ahmed (II, 84), Müslim (cum'a 40, s. 591), Nesâî (cum'a 2/2, III, 88), İbn Mâce (no. 794) ve Beyhakî (III,

171), Zeyd b. Sellâm an Ebî Sellâm ani'l-Hakem b. Mînâ an (İbn Abbâs ve İbn Ömer) ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1855 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1094), Kesîr b. Ubeyd an Abdilmecîd b. Abdilazîz an Ma'mer ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an Abdillah senedi ile tahrîc etti. Sindî, *Zevâid*'inde şu bilgileri vermektedir: "Abdüllhamîd'in Mürcie'den olduğu iddia edilmekte ise de cumhûr, Ahmed, İbn Maîn gibilerince güvenilir addedilmiş, buna karşılık Ebû Hâtim ve oğlu tarafından tad'îf edilmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir. O halde isnâdı hasendir."

1856 Bu hadisi Tayâlisî (no. 316), Abdürrezzâk (no. 5170), Ahmed (I, 394, 422, 402, 449), Müslim (mesâcid no. 254, s. 452), İbn Huzeyme (no. 1853-4), el-Hâkim (I, 292) ve Beyhakî (III, 56, 172), Ebû İshâk an Ebi'l-Ahvas an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1857 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1053) ve Nesâî (cum'a 3, III, 89), Katâde an Kudâme b. Vebre an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında şu bilgiler verilmiştir: İbnü'l-Cevzî: "Sahih değildir"; Buhârî: "Kudâme, Semure'den hadis dinlememiştir"; Ahmed: "Kudâme tanınmamaktadır"; ed-Demîrî: "Hadisin isnâdı munkatı ve muzdaribdir." (*Feyz* IV, 101).

1858 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1054), Muh. b. Süleymân el-Enbârî an Muh. b. Yezîd ve İshâk b. Yûsuf an Eyyûb Ebi'l-Alâ' an Katâde an Kudâme b. Vebre senedi ile tahrîc etmiştir. Ahmed, Kudâme an Semure riyayetini daha sahih görmüştür. Demîrî ise, bu rivayetlerin tümünün zayıf olduğunu söylemiştir (*Feyz* VI, 101). İbn Mâce ve Nesâî, bu hadisin ayrıca el-Hasan an Semure kanalıyla da tahrîc etmişlerdir.

1859 Lafız Buhârî'ye (cum'a 14, I, 216) aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1923), Buhârî (ezân 10, I, 153; ezân 41, I, 167; cum'a 14, I, 216), Müslim (müsâfirîn 26-29, s. 485-486), Ebû Dâvud (no. 1066), İbn Mâce (no. 939), İbn Huzeyme (no. 1864-5), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12912-3) ve Beyhakî (I, 397, III, 185), Eyyûb ve Âsım el-Ahvel ve Abdülhamîd sâhibu'z-Ziyâdî an Abdillah b. el-Hâris an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1860 Tayâlisî (no. 2216), Buhârî (cum'a 3, I, 212), Müslim (cum'a 7, s. 581), Ebû Ya'lâ (no. 100), İbn Huzeyme (no. 1744-5) ve Beyhakî (III, 242), Ebû Bekr b. el-Münkedir an Amr b. Süleym an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mâlik (cum'a 4, s. 102), Abdürrezzâk (no. 5307), Ahmed (III, 6, 60), Dârimî (I, 361), Humeydî (no. 736), Buhârî (cum'a 12, I, 215; cum'a 2, I, 212; ezân 161, I, 208; şehâdât 18/2, III, 159), Müslim (cum'a 5, s. 580), Ebû Dâvud (no. 341), Nesâî (cum'a 8/1, III, 93), İbn Mâce (no. 1089), Ebû Ya'lâ (no. 978, 1127), Tahâvî (I, 116), İbnu'l-Cârûd (s. 146), İbn Huzeyme (no. 1742), İbn Hibbân (*Zevâid* no. 563) ve Beyhakî (I, 293), Safvân b. Süleym an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 30, 69), Ebû Dâvud (no. 344), Nesâî (cum'a 6, III, 92; cum'a 11, III, 12), İbn Huzeyme (no. 1743) ve Beyhakî (III, 242), Ebû Bekr b. Münkedir an Amr b. Süleym an Abdirrahman b. e. Saîd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1861 Bu hadisi Buhârî (cum'a 2/2, I, 212), Müslim (cum'a 3, s. 580), Tirmizî (no. 494-5), ez-Zührî an Sâlim an İbn Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî (cum'a 5, I, 213), Müslim (cum'a 4, s. 580) ve Ebû Dâvud (no. 340), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1862 Bu hadisi Buhârî (cum'a 15/2, I, 217), Müslim (cum'a 6, s. 581), Ebû Dâvud (no. 1055), İbn Huzeyme (no. 1754) ve Beyhakî (III, 189), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Muh. b. Ca'fer an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettirler.

1863 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 354), Tirmizî (no. 497) ve Nesâî (cum'a 9/2, III, 94), Katâde ani'l-Hasan an Semure asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiş ve Hasan'dan mürsel olarak rivayet edildiğini zikretmiştir.

1864 Bu hadisi Mâlik (cum'a no. 17, s. 110), doğrudan Yahyâ'dan alızetmiştir. Bu mürsel hadis iki tarîkten "vasledilmiştir": İbn Mâce (no. 1096), Muh. b. Yahyâ an Amr b. e. Seleme an Züheyr an Hişâm an ebîhî an Âişe senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1078), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Yûnus ve Amr an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. Yahyâ b. Habbân ve Amr an İbn Ebî Habîb an Mûsâ b. Sa'd an İbn Habbân an Abdillah b. Sellâm

1865 Heysemî'ye göre aslından bazı ricâli düşmüştür. İskât olunanlardan birisi Vâkidî olup, hadis rivayeti konusunda hakkında menfî sözler sarfedilmiştir (*Mecma'* II, 176).

1866 Hepsinin senedleri Ubeydullah b. Zalır an Alî b. Yezîd kanalıyla gelmekte olup her ikisi de zayıf râvilerdir (*Mecma'* II, 168).

1867 Râvilerinden İbrâhîm b. Kudâme el-Cumehî hakkında İbnü'l-Kattân ve Ahmed "Mechûldür"; Zehebî ise Mîzân'da hadis hakkında: "Bu hader münkerdir" demiştir (*Feyz* V, 238).

1868 Râvilerinden Ahmed b. Sâbit zayıftır (*Mecma'* II, 171).

1869 Râvilerinden Abdülmun'im b. Beşîr'i İbn Maîn ve İbn Hibbân zayıf addetmiş; İbn Hacer ise: "Zaafında fikir birliği mevcuttur" demiştir.

1870 Bunu İbn Hibbân da Sahîh'inde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Feyz* III, 458).

1871 Râvilerinden Muh. b. Hafs el-Evsâbî zayıf addedilmesi yanısıra İbn Hibbân tarafından güvenilir sayılmıştır. İbn Hibbân, ayrıca onun garîb rivayetlerine dikkati çekmiştir.

1872 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2139), Ahmed (III, 128, 150, 228), Buhârî (cum'a 16, I, 217), Ebû Dâvud (no. 1084), Tirmizî (no. 503-504, "hasen sahîh"), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 199a) ve Beyhakî (I, 443, III, 190), Füleyh b. Süleymân an Osmân b. Abdirrahman et-Teymî an Enes asl-ı senedi tahrîc ettiler.

1873 Bu hadisi Buhârî (cum'a 17, I, 217), Nesâî (mevâkît 4, I, 248), İbn Huzeyme (no. 1842), Tahâvî (I, 188) ve Beyhakî (III, 191), Hâlid b. Dînâr Ebû Hulde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1874 Bu hadisi Buhârî (istîzân 39, VII, 140) ve Ebû Dâvud (no. 1086), Muh. b. Kesîr an Süfyân es-Sevrî an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 525, "hasen sahîh"), Alî b. Hucr an Abdilazîz b. e. Hâzım ve Abdillah b. Ca'fer an Ebî Hâzım... senedi ile; Buhârî (cum'a 40/2, I, 225), Müslim (cum'a 30, s. 588), Ebû Dâvud (no. 1086), Tirmizî (no. 525) ve İbn Mâce (no. 1099), Abdülazîz b. e. Hâzım an ebîhî an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1875 Bu hadisi Buhârî (mağâzî 35/19, V, 65), Müslim (cum'a 32, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1085), Nesâî (cum'a 14/4, III, 100) ve İbn Mâce (no. 1110), Ya'lâ b. el-Hâris el-Muhâribî an ebîhî an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muharricin bu bâba ilavesi: Müslim (cum'a 28, 29, s. 588) ve Nesâî (cum'a 14/3, III, 100), Ca'fer b. Muh. b. Alî b. el-Huseyn an ebîhî an Câbir b. Abdillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muh. b. Alî, Câbir'e: "Resûlullah (sav) Cuma namazını ne zaman kılardı?" diye sorunca şu cevabı vermiş: "(Bize) Cuma namazını kıldırır, sonra develerimizin yanına giderek onları dinlendirirdik."

1876 Lafız Buhârî'ye (cum'a 21) aittir. Bunu Buhârî (cum'a 21-22, I, 219; cum'a 24-25, I, 219-20), Ebû Dâvud (no. 1087-90), Tirmizî (no. 516, "hasen sahîh") ve Nesâî (cum'a 15, III, 100-101), ez-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1877 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5257), Nesâî (cum'a 32, III, 109; cum'a 34, III, 110) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1911), İsrâîl b. Yûnus an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 92) ve Taberânî (no. 1965), Hammâd b. Seleme an Simâk... asl-ı senedi ile; İbn Hibbân (no. 2792) ve Taberânî (no. 2003-4), Zekeriyyâ b. e. Zâide an Simâk... asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 90, 91, 100), Müslim (cum'a 35, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1093) ve Taberânî (no. 1934), Züheyr b. Muâviye an Simâk... asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 93, 99), ve Taberânî (no. 1950), Şerîk b. Abdillah an Simâk.. asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 757), Ahmed (V, 87, 101), İbn Mâce (no. 1105), Taberânî (no. 1886-7) ve İbn Hibbân (no. 2790), Şu'be an Simâk... asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 100, 108) ve Taberânî (no. 2042), Ömer b. Ubeyd an Simâk... asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 90, 97), Ebû Dâvud (no. 1095), Nesâî (salâtu'l-îd 35, III, 191) ve Taberânî (no. 1973), Ebû Avâne an Simâk... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 787), Ahmed (V, 94), Dârimî (I, 366), Müslim (cum'a 34, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1094), Taberânî (no. 1985) ve Beyhakî (III, 210), Ebu'l-Ahvas an Simâk... asl-ı senedi ile; Ayrıca Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'inde el-Haccâc b. e. Artât (no. 2026), el-Hasan b. Sâlih (no. 2012) ve Dâvud b. e. Hind (no. 1991) an Simâk kanalları ile tahrîc ettiler.

1878 Bu hadisi Buhârî (cum'a 30, I, 223), Müslim (cum'a 33, s. 589), Ebû Dâvud (no. 1092), Tirmizî (no. 506, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 33, III, 109), ve İbn Mâce (no. 1103), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1879 Bu hadisi Müslim (cum'a 39, s. 591) ve Nesâî (cum'a 18, III, 102), Şu'be an Mansûr an Amr b. Murre an Ebî Ubeyde an Ka'b b. Ucre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1880 Bu hadisi Müslim (cum'a 53, s. 595-6), Ebû Dâvud (no. 1104), Tirmizî (no. 515, "hasen sahîh") ve Nesâî (cum'a 29, III, 108), Husayn b. Abdirrahman an Umâre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1881 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1096), Saîd b. Mansûr an Şîhâb b. Hirâş an Şuayb b. Zurayk et-Tâifî ani'l-Hakem senedi ile tahrîc etmiştir. Şihâb hakkında ihtilaf edilmiştir. İbnü'l-Mübârek, Ahmed, İbn Maîn ve Ebû Hâtim'e göre güvenilir bir râvidir. Ancak İbn Hibbân, hatâlar yaptığına dikkat çekmiştir (*Neyl* III, 285).

1882 Bu hadisi İbnu'l-Mübârek (*K. ez-Zühd* no. 1596), Abdürrezzâk (no. 15262), Ahmed (III, 310, 318, 337, 371), Dârimî (I, 69), Müslim (cum'a 43-45, s. 592-3), Ebû Dâvud (no. 2954), Tirmizî (no. 3786), Nesâî (sehv 65, III, 58; îdeyn 22, III, 188-9), İbn Mâce (no. 45), Ebû Ya'lâ (no. 2111, 2119), İbn Huzeyme (no. 188-9), İbnu'l-Cârûd (s. 150-1), İbn Hibbân (no. 3051, 10), el-Hâkim (IV, 523) ve Beyhakî (III, 198, 206, 208, 213, 214), Ca'fer b. Muh. b. Alî an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1883 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1097, 2119), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10499) ve Beyhakî (III, 215,

VII, 146), İmrân el-Kattân an Katâde an Abdirrabbih an Ebî İyâd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nevevî, *Şerhu Müslim*'de bu hadisin isnâdına sahîh hükmü vermiştir (*Neyl* III, 281).

1884 Bunu Ebû Dâvud (no. 1098), Muh. b. Seleme el-Murâdî an İbn Vehb an Yûnus ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı sahih bir mürseldir

1885 Lafızları Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Ahmed (V, 94), Dârimî (I, 365), Müslim (cum'a 41, s. 591), Tirmizî (no. 507), Nesâî (îdeyn 24, III, 191), Taberânî (no. 1984), İbn Hibbân (no. 2791) ve Beyhakî (III, 207), Ebu'l-Ahvas an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile; Müslim (cum'a 42, s. 591) ve Taberânî (no. 2005), Zekeriyyâ b. e. Zâide Simâk... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5256), Ahmed (V, 86, 88, 93, 98, 100, 102, 106, 107), Ebû Dâvud (no. 1101), Nesâî (cum'a 35, III, 110), İbn Mâce (no. 1106), Taberânî (no. 1884) ve İbn Huzeyme (no. 1448) es-Sevrî an Simâk... asl-ı senedi ile; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de Zâide b. Kudâme (no. 1928), Şerîk b. Abdillah (no. 1949) ve Kays b. er-Rebî' (no. 2021) an Simâk tarîkleriyle tahrîc ettiler.

1886 Bunun lafzı Ebû Dâvud'a aittir. Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1107), Taberânî (no. 2015), el-Hâkim (I, 280) ve Beyhakî (III, 207), el-Velîd b. Müslim an Şeybân an Simâk an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1887 Bu hadisi Müslim (cum'a 47, s. 594), Süreyc b. Yûnus an Abdirrahman b. Abdilmelik b. Ebcer an ebîhî an Vâsıl b. Hayyân an Ebî Vâil an Ammâr senedi ile tahrîc etmiştir.

1888 Bu hadisi Tirmizî (no. 509), Abbâd b. Ya'kûb el-Kûfî an Muh. b. el-Fadl b. Atiyye an Mansûr an İbrâhim an Alkame an Abdillah b. Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. Muh. b. el-Fadl zayıf bir râvidir.

1889 Bu hadisi Ahmed (II, 343, 302), Ebû Dâvud (no. 4841), Tirmizî (1106), İbn Hibbân (no. 2785) ve Beyhakî (III, 209), Abdülvâhid b. Ziyâd an Âsım b. Küleyb an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü vermiştir.

1890 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4973), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Muh. b. Fudayl an Ebî Hayyân an Yezîd b. Hayyân an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etmiştir. Aslında bu hadis, çok uzun bir hadis metninin küçük bir bölümüdür ki bunu Müslim de (fadâilu's-sahâbe no. 36, s. 1873) Ebû Hayyân'dan tahrîc etmiştir.

1891 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4840) ve İbn Mâce (no. 1894), Evzâî an Kurre ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Ebû Dâvud diyor ki: "Bunu Yûnus, Ukayl, Şuayb ve Saîd b. Abdilazîz, Zührî'den mürsel olarak rivayet ettiler." Sindî'ye göre İbnu's-Salâh ve Nevevî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermişlerdir.

1892 Râvilerinden Sadaka b. Abdillah'ı Ahmed, Buhârî, Müslim ve diğerleri zayıf addetmişler, Ebû Hâtim ve bir rivayette Duhaym tevsîk etmişlerdir (*Mecma'* II, 188).

1893 Ebû Dâvud (no. 1108), bunu Alî b. Abdillah an Muâz b. Hişâm an ebîhî an Katâde an Yahyâ b. Mâlik an Semure senedi ile tahrîc etmiştir. el-Hâkim de bu hadisi tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "Müslim'in şartınca sahîh" hükmü vermiş, Zehebî de onaylamıştır.

1894 Bu hadisi Müslim (cum'a 60, s. 597) ve Nesâî (zinet 122, VIII, 220), Süleymân b. el-Muğîre an Humeyd b. Hilâl an Ebî Rifâ'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1895 Mâlik (cum'a 8, s. 104), bu mevkûfu Ebu'n-Nadr mevlâ Ömer b. Ubeydillah an Mâlik b. e. Âmir an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.

1896 Bu hadisi Ahmed (II, 280), Abdürrezzâk (no. 5414), Müslim (cum'a 11, s. 583), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 269b, 270a, 292a), İbn Huzeyme (no. 1805), İbn Hibbân (no. 2784) ve Beyhakî (III, 219), İbn Cüreyc ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (cum'a 36, I, 224), Müslim (cum'a 11, s. 583), Tirmizî (no. 512), Nesâî (cum'a 22/1, III, 103-4), İbn Huzeyme (no. 1805), Tahâvî (II, 367) ve Beyhakî (III, 218-9), Ukayl ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5416), Şâfiî (*Ümm* I, 180), Ahmed (II, 280, 474, 485, 532), Dârimî (I, 364), Ebû Dâvud (no. 1112), Nesâî (îdeyn 21, III, 188), Tahâvî (II, 367) ve İbn Hibbân (no. 2784), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Ümm* I, 180), Ahmed (II, 244), Humeydî (no. 966), Müslim (cum'a 12, s. 583), İbn Huzeyme (no. 1806), İbnu'l-Cârûd (s. 151) ve Beyhakî (III, 219), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (cum'a 6, s. 103), Şâfiî (*Ümm*, I, 180), Ahmed (II, 485), Dârimî (I, 364) ve Beyhakî (III, 219), Mâlik an Ebî'z-Zinâd... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1897 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2043), Ahmed (II, 119, 127, 213), Ebû Dâvud (no. 1120), Tirmizî (no. 517), Nesâî (cumu'a 36, III, 110), İbn Mâce (no. 1117), İbn Huzeyme (no. 1838) ve İbn Hibbân (no. 2794), Cerîr b. Hâzım an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Buhârî'nin iddiasına göre biraz değişik bir mânâ içeren başka bir metni Cerîr, yanılarak buradaki lafza dönüştürmüştür. Ancak Cerîr, nefsinde sadûk bir râvidir.

1898 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5231), Şâfiî (*Ümm* I, 181), Ahmed (II, 429), Müslim (cum'a 61, s. 597), Ebû Dâvud (no. 1124), Tirmizî (no. 519,

"hasen sahîh"), İbn Mâce (no. 1118), İbnu'l-Cârûd s. 152), İbn Huzeyme (no. 1843), İbn Hibbân (no. 2795) ve Beyhakî (III, 200), Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Ubeydillah b. e. Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1899 İrâkî diyor ki: "İsnâdında durumu aydınlığa kavuşturulması gereken bir râvi vardır. Bunu Amr b. Kays, Mansûr'dan, o da Ebû Ca'fer'den rivayet etmiştir. Amr'a muhâlefet edilmiştir. Şöyle ki bunu Cerîr b. Hâzım, an Mansûr an İbrâhîm ani'l-Hakem an unâsin min ehli'l-Medîne tarîkiyle rivayet etmiştir (*Neyl* III, 294).

1900 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1125) ve Nesâî (cum'a 39, III, 111-2), Ma'bed b. Hâlid an Zeyd b. Ukbe an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (*Neyl* III, 293).

1901 Bu hadisi Müslim (cum'a 62, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1122), Tirmizî (no. 533, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 40/2, III, 112) ve İbn Mâce (1281), İbrâhîm b. Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Habîb b. Sâlim ani'n-Nu'mân b. Beşîr asl-ı senedi ile; Müslim (cum'a 63, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1123), Nesâî (cum'a 40/1, III, 112) ve İbn Mâce (no. 1119), Süfyân b. Uyeyne an Damre b. Saîd an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1902 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2636), Abdürrezzâk (no. 2728), Ahmed (I, 226, 328, 340, 354), Müslim (cum'a 64, s. 599), Ebû Dâvud (no. 1074), Tirmizî (no. 520), Nesâî (cum'a 38, III, 111; iftitâh 47/2, II, 159), İbn Mâce (no. 821), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12333-4, 12373-7), İbn Huzeyme (no. 533), İbn Hibbân (no. 1818), ve Beyhakî (III, 200-201), Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Tayâlisî (no. 2379), Abdürrezzâk (no. 5239), Ahmed (II, 430, 472), Dârimî (I, 362), Buhârî (cum'a 10, I, 214; II, 32), Müslim (cum'a 65-66, s. 599), Nesâî (iftitâh 47/1, II, 159), İbn Mâce (no. 823) ve Beyhakî (III, 201), Sa'd b. İbrâhîm ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler.

1903 Bu hadisi Müslim (cum'a 50-52, s. 595), Ebû Dâvud (no. 1100) ve Nesâî (cum'a 28, III, 107), birkaç tarîkten olmak üzere aynı zamanda Amre binti Abdirrahman'ın anne tarafından kızkardeşi olan Ümmü Hişâm'dan tahrîc ettiler.

1904 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1111), Muhriz b. Seleme el-Adenî an Abdilazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Ubeyy senedi ile tahrîc etti. Sindî, *Zevâid*'inde: "İsnâdı sahîh, ricâli ise güvenilir kimselerdir" demiştir.

1905 Bu hadisi Buhârî (bed'ul-halk 10/9, IV, 90; tefsîr zuhruf 43, VI, 39), Müslim (cum'a 49, s. 594-5), Ebû Dâvud (no. 3992), ve Tirmizî (no. 508), Süfyân an Amr b. Dînâr an Atâ an Safvân b. Ya'lâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1906 Bu hadisi Nesâî (cum'a 41, III, 112), Süfyân b. Uyeyne ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Aslı daha önce geçmiştir.

1907 Bu hadisi Tirmizî (no. 513), Ahmed (III, 437) ve İbn Mâce (no. 1116), Zebbân b. Fâid an Sehl b. Muâz b. Enes el-Cühenî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında garîb hükmü vermiştir.

1908 Müslim (selâm 32, s. 1715) ve Beyhakî (III, 233), el-Hasan b. A'yun an Ma'kil b. Ubeydillah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1909 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1110), Tirmizî (no. 514) ve Beyhakî (III, 235), Ebû Abdirrahman el-Mukrî an Saîd b. e. Eyyûb an Ebî Merhûm an Sehl b. Muâz an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir.

1910 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1111), Dâvud b. Rüşeyd an Hâlid b. Hayyân er-Rakkî an Süleymân b. Abdillah b. ez-Zeberkân an Ya'lâ b. Şeddâd senedi ile tahrîc etti. Süleymân, hakkında ihtilaf olan bir râvidir.

1911 Rezîn.

1912 Bu hadisi Ya'kûb b. Ka'b an Mahled b. Yezîd an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir senedi ile Ebû Dâvud (no. 1091) tahrîc etmiştir. Bu hadis, Atâ'nın mürseli olarak marûftur.

1913 Bu hadisi Buhârî (cum'a 11, I, 215; mağâzî 69/3, V, 117), Ebû Dâvud (no. 1068), Taberânî (M. el-Kebîr no. 12957-8), İbn Huzeyme (no. 1725) ve Beyhakî (III, 176), İbrâhîm b. Talhmân an Ebî Cemre ed-Dubaî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1914 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1069) ve İbn Mâce (no. 1082), Muh. b İshâk an Muh. b. e. Umâme b. Sehl an ebîhî an Abdirrahman b. Ka'b an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn İshâk sebebiyle isnâdı, İbn Hacer'e göre hasendir (*Neyl* II-I, 245)

1915 Râvilerinden Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî oldukça zayıftır (*Mecma'* II, 181)

1916 İsnâdında kopukluk vardır (*Mecma'* II, 181).

1917 Mültezim, Kâbe'nin kapısı ile Hacer'ül-esved'in arasıdır. Bu hadisi Ahmed (I, 350) ve Taberânî (no. 11237), Zeyd b. el-Hubâb an Abdillah b. el-Mü'emmel an İbn Ebî Müleyke an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbnü'l-Mü'emmel'in ihtilaflı oluşu nedeniyle isnâdı hakkında menfî bir durum sözkonusudur. (*Mecma'* II, 183).

1918 İsnâdında yer alan İsâ b. Abdillah el-Ensârî sebebiyle zayıftır. Onu İbn Adî taz'îf etmiş; İbn Hibbân ise tevsîk etmiştir.

1919 Râvilerinden Eyyûb b. Nuheyh hakkında Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a "hadisleri münkerdir" demişlerdir. Bu nedenle isnâdı zayıftır.

1920 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*.

1921 Râvilerinden Câbir el-Cu'fî hakkında ihtilaf vardır. Çoğunluğa göre o, zayıftır.

1922 Râvilerinden Abdullah el-Hayrânî, Yahyâ el-Kattân ve diğerlerine göre zayıf; İbn Hibbân'a göre ise güvenilirdir (*Mecma'* II, 194).

1923 Râvilerinden el-Fadl b. el-Muhtâr oldukça zayıftır (*Feyz* I, 390).

1924 İsnâdında yer alan Mübeşşir b. Ubeyd, hadis uyduranlar arasında zikredilir; Haccâc b. Artât ile Atiyye b. Saîd el-Avfî her ikisi de zayıftırlar. Zeylaî, Nevevî, İrâki ve İbn Hacer, isnâdını taz'îf ettiler. İrâkî'ye göre el-Hilaî tarafından Fevâid'inde ceyyid bir senedle Alî radiyallahu anh'ın hadisinden vârid olmuştur. (*Feyz* V, 216).

1925 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1047), Nesâî (cum'a 5/1, III, 91-92) ve İbn Mâce (no. 1085), Hüseyn b. Alî an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir an Ebi'l-Eş'as es-San'ânî an Evs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi Müstedrek'inde tahrîc eden Hâkim "Buhârî'nin şartınca sahîh" hükmü vermiştir.

1926 Bu hadisi Tirmizî (no. 490), Ziyâd b. Eyyûb el-Bağdâdî an Ebî Âmir el-Akadî an Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "haşen garîb" hükmü vermiştir. Kesîr, ekseriyete göre zayıf bir râvidir.

1927 Bu hadisi Müslim (cum'a 16, s. 584), Ebû Dâvud (no. 1049) ve İbn Huzeyme (no. 1739), Mahreme b. Bükeyr an ebîhî an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1928 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1048), Nesâî (cum'a 14, III, 99), el-Hâkim (I, 279) ve Beyhakî (III, 250), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris ani'l-Cülâh mevlâ'l-Abdilazîz an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim "Müslim'in şartınca sahîh" hükmü vermiştir.

1929 Bu hadisi Tirmizî (no. 489), Abdullah b. es-Sabbâh an Ubeydillah b. Abdilmecîd an Muh. b. e. Humeyd an Mûsâ b. Verdân an Enes senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdının "garîb" olduğunu söylemiştir. Muh. b. e. Humeyd, hadiste hıfzı cihetinden zayıf addedilmiş, hadisleri münker olan bir râvidir.

1930 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Mâlik (cum'a 16, s. 108), Tayâlisî (no. 2363), Şafiî (*Ümm* I, 185), Ahmed (II, 486), Ebû Dâvud (no. 1046), Tirmizî (no. 491, "hasen sahîh"), Nesâî (cum'a 45, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1738), İbn Hibbân (no. 2761), el-Hâkim (I, 278, 279, "Buhârî ve Müslim'in şartınca sahîh") ve Beyhakî (II, 250), Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1931 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1084), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Yahyâ b. e. Bükeyr an Zuheyr b. Muh. an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Abdirrahman b. Yezîd el-Ensârî an Ebî Lubâbe senedi ile tahrîc ettiler. *Zevâid*'de Sindî "isnâdı hasendir" demiştir.

1932 Bunu Enes'den Yezîd er-Rakkâşî rivayet etmiştir. Onun hakkında ulemanın zaaf cihetinden menfî sözleri sarfedilmiştir (*Mecma'* II, 319).

1933 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4336), Ahmed (III, 129, 187, 190, 282), Dârimî (I, 355), İbn Sa'd (I, 143), Buhârî (taksîru's-salât 1, II, 34; mağâzî 52, V, 95), Müslim (müsâfirîn 12, 15, s. 481), Ebû Dâvud (no. 1201, 1233), Tirmizî (no. 548, "hasen sahîh"), Nesâî (taksîru's-salât 1/6, III, 118; taksîru's-salât 4/1, III, 121), İbn Mâce /no. 1077), İbn Huzeyme (no. 2996, 956), Tahâvî (I, 418), İbn Hibbân (no. 2734, 2740, 2743) ve Beyhakî (III, 136, 146, 148, 153), Şu'be an Yahyâ b. e. İshâk an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1934 *Muvatta*'da (kasru's-salât no. 15, s. 148) senedsiz olarak yer almıştır.

1935 Şâfiî (*Sünen* s. 6), Ahmed (I, 215, 226, 354, 355, 362, 369), Tirmizî (no. 547, "hasen sahîh"), Nesâî (taksîru's-salât 1/3, III, 117), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 137b), ve Beyhakî (III, 135), Muh. b. Sîrîn an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1936 Şâfiî (*Ümm* I, 160), Abdürrezzâk (no. 4316), Ahmed (III, 110, 111, 177), Dârimî (I, 355), Buhârî (taksîsu's-salât 5, II, 36), Müslim (müsâfirîn 11, s. 480), Ebû Dâvud (no. 1202), Tirmizî (no. 546), Nesâî (salât 17/1, I, 235), Tahâvî (I, 418), İbn Hibbân (no. 2737) ve Beyhakî (III, 146), es-Sevrî an İbrâhîm b. Meysere (ve Muh. b. el-Münkedir) an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1937 Bu rivayetin lafzı Buhârî'ye aittir (taksîru's-salât, 1, II, 34). 1932. numaralı hadisin tarîkiyle gelmiştir. Tahrîci için oraya müracaat ediniz.

1938 Bu rivayeti Buhârî (taksiru's-salât 1, II, 34), Ebû Dâvud (no. 1230), Tirmizî (no. 549), Ebû Ya'lâ (no. 2368), Darekutnî (I, 387) ve Beyhakî (III, 150), Ebû Avâne an Husayn ve Âsım an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1939 Bu rivayeti Nesâî (taksîru's-salât 4/2, III, 121) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10735), Yezîd b. e. Habîb an Îrâk b. Mâlik an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

1940 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1231), İbn Mâce (no. 1076), Tahâvî (I, 417) ve Beyhakî (III, 151), Muh. b. İshâk ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1941 Bu rivayeti Ahmed (I, 303, 315), İbn Sa'd (II, 143), Ebû Dâvud (no. 1232), Taberânî (no. 11672) ve Beyhakî (II, 151), Şerîk an Abdirrahman b. el-İsbehânî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1942 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1229) ve Tirmizî (no. 545), Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Ebî Nadre an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, Alî b. Zeyd'in zaafına rağmen, herhalde hadisin şâhidlerini gözönünde bulundurarak "hasen sahîh" hüküm vermiştir.

1943 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4335), Ahmed (III, 395), Ebû Dâvud (no. 1235) ve İbn Hibbân (no. 2738, 2741) ve Beyhakî (III, 152), Abdürrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. Kesîr an Muh. b. Abdirrahman b. Sevbân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Hazm ve Nevevî'nin sahîh demesine karşılık Dârekutnî isnâdını "irsâl" ve "inkitâ" ile illetlendirmiştir. Şöyle ki Alî b. el-Mübârek ve diğerleri bunu an Yahyâ b. e. Kesîr an Muh. b. Abdirrahman tarîkiyle mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Dârekutnî'ye göre bu metnin sahîh olan tarîki el-Evzaî an Yahyâ b. e. Kesîr an Enes olup, hadisin Enes'in fiili olmasıdır. Ancak İbn Hacer'e göre Yahyâ, Enes'i işitmemiştir.

1944 Bulunamadı.

1945 Bu mevkûf hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 17, s. 148), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

1946 Bu hadisi Buhârî (taksîru's-salât 2/1, II, 35; hacc 84/2, II, 173), Müslim (müsâfirîn 20-21, s. 483-4), Ebû Dâvud (no. 1965), Tirmizî (no. 882) ve Nesâî (taksîru's-salât 3/1-2, III, 119-120), Ebû İshâk an Hârise b. Vehb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1947 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* VII, 175), Tayâlisî (Müsned no. 318), Ahmed (I, 378, 464, 416, 422, 425), Dârimî (II, 55), Buhârî (taksîru's-salât 2/3, II 35; hacc 84/3, II, 173), Müslim (müsâfirîn 19, s. 483), Ebû Dâvud (no. 1960), Nesâî (taksîru's-salât 3/4, III, 120), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10140-4), Tahâvî ve Beyhakî (III, 143-144), Abdurrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1948 Bu hadisi Ahmed (II, 140), Buhârî (hacc 84/1, II, 173) ve Nesâî (taksîru's-salât 3, III, 121), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 16, s. 482), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî (taksîru's-salât 2/1, II, 34), Müslim (müsâfirîn no. 17, s. 482) ve Nesâî (taksîru's-salât 3, III, 121), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1949 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 7, s. 479) ve Nesâî (taksîru's-salât 2/1-2, III, 119), Katâde an Mûsâ b. Seleme an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1950 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1963), Muh. b. el-Alâ' an İbni'l-Mübârek an Yûnus ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrhic etmiştir. Bu hadis munkatıdır; isnâdındaki kopukluk Zührî, Osmân'ı idrâk edemediği içindir.

1951 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1961), Muh. b. el-Alâ' an İbni'l-Mübârek an Ma'mer ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.

1952 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1964), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Eyyûb ani'z-Zührî an Osmân senedi ile tahrîc etmiştir.

1953 Bunu Ahmed (Müsned I, 62), Ebû Saîd Mevlâ Benî Hâşim an İkrime b. İbrâhîm el-Bâhilî an Abdillah b. Abdirrahman b. e. Zübâb an ebîhî an Osmân senedi ile tahrî etmiştir. İkrime, hadiste zayıf bir râvidir.

1954 Bu hadis-i mevkûfu, Ebû Dâvud (no. 1960), el-A'meş an Muâviye b. Kurre an eşyâhihî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. 1946 numaralı hadisin kimi rivayetlerinde ziyâde olarak irâd edilmiştir.

1955 Bu iki rivayet aynı tarîkten gelmiştir. Bunu Şâfiî (*Ümm* VII, 171), Ahmed (III, 247, 265), Buhârî (taksîru's-salât 15-6, II, 39-40), Müslim (müsâfirîn no. 46-8, s. 489), Ebû Dâvud (no. 1218-9), Nesâî (mevâkît 42, I, 284; mevâkît 45, I, 287), İbn Huzeyme (no. 969), Tahâvî (I, 164), İbn Hibbân (no. 1590), Dârekutnî (I, 388, 390) ve Beyhakî (III, 161-162), Ukayl ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1956 Aynı kaynaklar.

1957 Râvilerinden Ebû Ma'şer Necîh hakkında cerh ve ta'dil cihetinden ihtilâf vâki olmuştur (*Mecma'* II, 160).

1958 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 52-53, s. 490; fadâil 10, s. 1784), Ebû Dâvud (no. 1206, 1208), Nesâî (mevâkît 42/2, I, 285), Tirmizî (no. 553-4) ve İbn Mâce (no. 1070), Ebu'z-Zübeyr an Âmir b. Vâsile Ebu't-Tufeyl an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

1959 Bunu Ebû Dâvud (no. 1234), Ebû Usâme an Abdillah b. Muh. b. Ömer b. Alî b. e. Tâlib an ebîhî an ceddihî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir

1960 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 196, s. 400), Şâfiî (*Ümm* I, 66), Ahmed (II, 62, 152), Müslim (hacc no. 286, s. 937), Ebû Dâvud (no. 1926), İbn Huzeyme (no. 2848) ve Beyhakî (I, 497; V, 55,

120), Mâlik ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile; Şâfiî (Ümm VII, 177), Ahmed (II, 56, 157, 58), Dârimî (II, 58), Buhârî (hacc 96, II, 177), Ebû Dâvud (no. 1927-8), Nesâî (ezân 20/3, II, 16; hacc 207/3, V, 260) ve Beyhakî (I, 400, 407; V, 55), İbn Ebî Zi'b ani'z-Zührî.... asl-ı senedi ile; Ayrıca Tayâlisî (no. 1869-1870), Ahmed (II, 59, 62, 79, 81), Dârimî (I, 357), Müslim (hacc no. 288-290, s. 937-8), Ebû Dâvud (no. 1930-2), Tirmizî (no. 888), Nesâî (salât 18, 20, I, 239-240; ezân 20, II, 16; hacc 207, V, 260), Tahâvî (II, 212, 213, 216), İbn Hibbân (no. 3848) ve Beyhakî (I, 401; V, 121, 401), Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1961 Aynı kaynaklar.

1962 Aynı kaynaklar.

1963 Lafız Müslim'e aittir. Bunu Abdürrezzâk (no. 4421), Ahmed (I, 384, 426, 434), Humeydî (no. 114), Buhârî (hacc 99, II, 179), Müslim (hacc no. 292, s. 938), Ebû Dâvud (no. 1934), Nesâî (hac 201, V, 254; hac 210, V, 262), İbn Huzeyme (no. 2854), Tahâvî (I, 164) ve Beyhakî (V, 124), el-A'meş an Umâre b. Umeyr an Abdirrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1964 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1906), Abdullah b. Mesleme an Süleymân b. Bilâl ve Ahmed b. Hanbel an Abdilvehhâb es-Sekafî an Ca'fer b. Muh. an ebîhî senedi ile tahrîc etmiş, daha sonra Muh. b. Alî el-Cu'fî an Ca'fer an ebîhî Câbir şeklinde "vasletmiştir."

1965 Bu hadisi Tirmizî (no. 188), Ebû Ya'lâ (no. 2751), Bezzâr (no. 1356), Taberânî (no. 11540), Dârekutnî (I, 395), el-Hâkim (I, 275) ve Beyhakî (III, 169), el-Mu'temir b. Süleymân an ebîhî an Haneş an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Haneş zayıftır. Ancak Hâkim onu tevsîk etmek sûretiyle isnâdının sahîh olduğunu ileri sürmüştür.

1966 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2613), Abdürrezzâk (no. 4436), Humeydî (no. 470), Ahmed (I, 221, 223, 273, 285, 366), Buhârî (mevâkît 12, I, 137; mevâkît 18, I, 140; teheccüd 30, II, 53), Müslim (müsâfirîn no. 55-56, s. 491), Ebû Dâvud (no. 1214), Nesâî (mevâkît 44, I, 286; 47/3, I, 290), Taberânî (*M. el-Kebîr* (no. 12805-8), Tahâvî (I, 160), İbn Hibbân (no. 1595) ve Beyhakî (III, 166-7), Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ' an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1967 Aynı kaynaklar.

1968 Aynı kaynaklar.

1969 Bu rivayetleri Ahmed (I, 354), Müslim (müsâfirîn 54, s. 490), Ebû Dâvud (no. 1211), Tirmizî (no. 187), Nesâî (mevâkît 47/2, I, 290) ve Beyhakî (III, 167), el-A'meş an Habîb b. b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Mâlik (kasru's-salât no. 4, s. 144), Tayâlisî (no. 2629), Abdürrezzâk (no. 4435), Şâfiî (*Sünen* s. 8), Ahmed (I, 283, 349), Humeydî (no. 471), Müslim (müsâfirîn no. 49, s. 489-490), Ebû Dâvud (no. 1210), Nesâî (mevâkît 47/1, I, 290), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 12516-21), Ebû Ya'lâ (no. 2401), İbn Huzeyme (no. 967, 971), İbn Hibbân (no. 1594) ve Beyhakî (III, 166), Ebu'z-Zübeyr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1970 Aynı kaynaklar.

1971 Aynı kaynaklar.

1972 Lafız Buhârî'ye aittir (taksîru's-salât 11). Bu hadisi Tayâlisî (no. 1947), Abdürrezzâk (no. 2933), Ahmed (II, 24, 31, 44, 56); Buhârî (taksîru's-salât 11, II, 38), Müslim (müsâfirîn 8, 9, s. 479-480; no. 18, s. 483), Ebû Dâvud (no. 1223), Nesâî (taksîru's-salât5/2, III, 123), İbn Mâce (no. 1071), İbn Huzeyme (no. 1256-1259), Tahâvî (I, 417) ve Beyhakî (III, 158), Hafs b. Âsım b. Ömer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1973 Bu rivayeti Tirmizî (no. 544), Abdülvelhâb b. Abdilhakem an Yahyâ b. Süleym an Ubeydillah an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

1974 Bu rivayeti de Tirmizî (no. 551), Alî b. Hucr an Hafs b. Giyâs ani'l-Haccâc an Atiyye an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

1975 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1222) ve Tirmizî (no. 550), Kuteybe an Leys an Safvân b. Süleym an Ebî Büsre el-Gifârî ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir. Ayrıca Buhârî'ye bu tarîki sormuş, râvi Ebû Büsre'yi tanıyamamış, ancak isnâdı hakkında hasendir, demiş.

1976 Bu hadisi Nesâî (taksîru's-salât 4/5, III, 122), Dârekutnî (II, 188) ve Beyhakî (III, 142), el-Alâ b. Züheyr el-Ezdî an Abdirrahman b. el-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu isnâd hakkında Dârekutnî "hasen" hükmü vermiştir. el-Alâ'nın güvenilirliği ile Abdurahman'ın Âişe'den semâında ihtilaflar mevcuttur. Kimileri de sözkonusu ümreye Âişe'nin katılamamış olduğunu ileri sürmüşlerdir.

1977 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 7, s. 145) ve Ahmed (II, 65), Mâlik ani'z-Zührî İbn Şihâb asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4276), Ahmed (II, 94), Nesâî (salât 3/5, I, 226; taksîru's-salât 1/2, III, 117), İbn Mâce (no. 1066), İbn Huzeyme (no. 946), İbn Hibbân (no. 1448), el-Hâkim (I, 258) ve Beyhakî (III, 136), ez-Zührî an

Ümeyye b. Abdillah b. Hâlid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim: "Râvileri Medine'liler olup, güvenilir kimselerdir" demiştir.

1978 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-havf 2, 183), Buhârî (mağâzî 31/4, V, 52, 53), Müslim (müsâfirîn 309, s. 575), Ebû Dâvud (no. 1237, 1239), Tirmizî (no. 565-6), Nesâî (salâtu'l-havf 8, III, 170; 25, III, 175) ve İbn Mâce (no. 1259), el-Kâsım b. Muh. an Sâlih b. Havvât an Sehl b. e. Hasme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'indir.

1979 Lafız Müslim'e aittir. Bunu Mâlik (salâtu'l-havf no. 1, s. 183), Buhârî (mağâzî 31/2, V, 52), Müslim (müsâfirîn no. 310, s. 575-6), Ebû Dâvud (no. 1238), Tirmizî (no. 567) ve Nesâî (salâtu'l-havf 9, III, 171), Mâlik an Yezîd b. Rûmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1980 Aynı kaynaklar.

1981 Aynı kaynaklar.

1982 Lafız Buhârî'ye (V, 54) aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 354), Buhârî (mağâzî 31, V, 51, 54), Müslim (müsâfirîn no. 311-2, s. 576; fadâil 14, s. 1787), İbn Huzeyme (no. 1352), Tahâvî (I, 315), İbn Hibbân (no. 2873) ve Beyhakî (III, 259), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca aynı mânâda Buhârî (cihâd 84, III, 229; 87III, 229; mağâzî 31, V, 53, 54), Müslim (fadâil no. 14, s. 1787) ve Beyhakî (VI, 319), ez-Zührî an Sinân b. e. Sinân ed-Dûelî ve Ebî Seleme an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1983 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1789), Ahmed (III, 298), Nesâî (salâtu'l-havf 17, III, 174-4), İbn Huzeyme (no. 1347, 1348), İbn Hibbân (no. 2858), Tahâvî (I, 310) ve Beyhakî (III, 263) tahrîc ettiler.

1984 Burada irâd olan metin, Müslim'de yer alan iki ayrı rivayetin metinleri birarada getirilmek sûretiyle *Cem'ul-fevâid* müellifi tarafından terkib edilmiştir. Metnin ilk kısmı Ahmed (III, 318), Müslim (müsâfirîn no. 307, s. 574), Nesâî (salâtu'l-havf 19, III, 175) ve Beyhakî (III, 183, 257) tarafından Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; İkinci bölümü Müslim (müsâfirîn no. 308, s. 575), İbn Hibbân (no. 2866) ve Beyhakî (III, 258) tarfından Zübeyr b. Muâviye an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc edildi.

1985 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1236) ve Nesâî (salâtu'l-havf 21-22, III, 176-7), Mansûr an Mücâhid an Ebî Ayyâş ez-Zürakî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1986 Bu iki rivayet de Müslim'e aittir. İlk rivayeti Abdürrezzâk (no. 4241), Ahmed (II, 147), Buhârî (mağâzî 31/8, V, 53), Müslım (müsâfirîn (no. 305, s. 574), Ebû Dâvud (no. 1243), Tirmizî (no. 564), Nesâî (salâtu'l-havf 10, III, 171), Taberânî (s. 122), İbn Huzeyme (no. 1354), İbn Hibbân (no. 2868) ve Beyhakî (III, 260), Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Müslim (s. 574) ve Tahâvî (I, 312), Ebu'r-Rebî' ez-Zehrânî an Fulayh ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; İkinci rivayeti Ahmed (II, 155), Müslim (müsâfirîn no. 306, s. 574), Nesâî (salâtu'l-havf 14, III, 173), Tahâvî (I, 312), Dârekutnî (II, 59) ve Beyhakî (III, 260), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1987 Aynı kaynaklar.

1988 Bu rivayeti Mâlik (salâtu'l-havf 3, s. 184) ve Buhârî (tefsîr Bakara 44, V, 162), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1989 Bu rivayeti Ahmed (I, 265) Nesâî (salâtu'l-havf 7, III, 170) ve Beyhakî (III, 258), Muh. b. İshâk an Dâvud b. el-Husayn an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1990 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4251), Ahmed (V, 183, 232, 357, 385), Nesâî (salâtu'l-havf 5, III, 169), İbn Huzeyme (no. 1344), İbn Hibbân (no. 2860), el-Hâkim (I, 335) ve Beyhakî (III, 262), Süfyân an Ebî Bekr b. e. Celım an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1991 Bu hadisi Ahmed (II, 320), Ebû Dâvud (no. 1240), Nesâî (salâtu'l-havf 15, III, 173-4), Tahâvî (I, 314), el-Hâkim (I, 338, "Şeyhayn'ın şartınca sahîh") ve Beyhakî (III, 264), Ebu'l-Esved an Urve an Mervân b. el-Hakem an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1992 Bu hadisi Ahmed (VI, 275), Ebû Dâvud (no. 1242), İbn Huzeyme (no. 1363), İbn Hibbân (no. 2862), el-Hâkim (I, 336, "Müslim'in şartınca sahîh") ve Beyhakî (III, 265), Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

1993 Ebû Dâvud.

1994 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1248) ve Nesâî (salâtu'l-havf 23, III, 178; 27, III, 179), el-Eş'as ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi İbn Hibbân, el-Hâkim ve Dârekutnî'nin de rivayet ettikleri sahîh bir hadistir.

1995 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1249), Ebû Ma'mer Abdullah b. Amr an Abdilvâris an Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer an İbn Abdillah b. Uneys an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

1996 Bu iki rivayeti Taberânî iki ayrı senedle tahric etmiştir. Bunlardan birinin ricâli güvenilir kimselerdir. Diğer tarîkinde metrûk bir râvi olan Vâzi' b. Nâfi' mevcuttur (*Mecma'* VI, 204).

1997 Aynı kaynaklar.

1998 İsnâdında yer alan Câbir el-Cu'fî'yi Sevrî ve

Şu'be tevsîk etmişler; çoğunluk ise zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* II, 201).

1999 Mâlik (îdeyn 2, s. 177), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

2000 Bu hadisi Bezzâr (no. 648), Muh. b. Ma'mer an Abdilazîz an Mendel an Muh. b. Ubeydillah... senedi ile tahrîc etmiştir. Mendel hakkında ihtilâf vardır.

2001 Bu hadisi Ebû Hanîfe (Müsned I, 371), Tayâlisî (no. 2637), Abdürrezzâk (no. 5617), Şâfiî (*Ümm* I, 297), Dârimî (I, 376), Ahmed (I, 340, 280, 355), Buhârî (îdeyn 8, II, 5; îdeyn 26, II, 12; zekât 21, II, 118; libâs 57, 59, VII, 54), Müslim (îdeyn 13, s. 606), Tirmizî (no. 537), Ebû Dâvud (no. 1159), Nesâî (îdeyn 29, III, 193), İbn Mâce (no. 1291), İbnu'l-Cârûd (s. 137), Taberânî (no. 12264), İbn Huzeyme (no. 1436), İbn Hibbân (no. 2807) ve Beyhakî (III, 295), Şu'be an Adî b. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2002 Bu hadisi Bezzâr (no. 654), İsmaîl b. Saîd el-Cevherî an İbrâhîm b. Muh. b. en-Nu'mân el-Cu'fî ani'r-Rebî' b. Saîd el-Cu'fî ani'l-Velîd b. Serî' mevlâ Amr b. Hureys an Alî senedi ile tahrîc etti. İrâkî, İbrâhîm'in hâlini bilmediğini, diğer râvilerin ise güvenilir olduklarını söylemiştir (*Neyl* III, 320).

2003 Bu mevkûf haberi Abdürrezzâk (no. 5601), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 193a) ve Beyhakî (III, 303), Eyyûb an Enes ve'l-Hasan asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2004 Taberânî, bunu Muh. b. Sîrîn ve Katâde an İbn Mes'ûd tarîkiyle tahrîc etmiştir. Bunu birkaç tarîkten sevketmiştir ki, isnâdları sahih olmakla birlikte mürseldir (*Mecma'* II, 202).

2005 Bu hadisi Tirmizî (no. 536), Müslim b. Amr el-Hazzâ' an Abdillah b. Nâfi' es-Sâiğ an Kesîr... senedi ile tahrîc etmiş, isnâdının "hasen" olduğunu söylemiştir. Aslında Kesîr'in hadisleri ulemânın çoğunluğunca zayıf addedilmiştir. Çünkü kimileri onu hadis uydurmakla ithâm etmişlerdir. Nevevî'ye göre Tirmizî, burada hasen hükmünü hadisin şâhitlerini gözönünde bulundurarak vermiş olmalıdır. Ayrıca *K. el-İlel*'de yine Tirmizî, Buhârî'ye bu hadisten sormuş, o da "bu bâbdaki en sahîh hadistir" cevabını vermiştir (*Neyl* V, 316).

2006 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1153), Zeyd b. Hubâb an Abdirrahman b. Sevbân an ebîhî an Mekhûl an Ebî Âişe celîsi Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Bu hadisin illetleri vardır: Beyhakî'ye göre iki yerde râvisine muhalefet edilmiştir: Hadisi Peygamber (sav)'e ref'etmek ile Ebû Mûsâ'nın cevabı hususunda. Meşhur olan onlar İbn Mes'ûd'a sorup fetva almışlar, o da bu görüşünü Allah Resûlü (sav)'e ref'etmemiştir. Beyhakî, isnâdını Abdurrahman sebebiyle zayıf addetmiştir. Ayrıca Ebû Âişe'nin durumu da bilinmemektedir.

2007 Taberânî (no. 9513), bunu Muh. b. en-Nadr el-Ezdî an Muâviye b. Amr an Zâide an Abdilmelik b. Umeyr an Kerdûs senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 205).

2008 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1135) ve İbn Mâce (no. 1317), Safvân b. Amr an Yezîd b. Humeyr an Abdillah b. Busr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir.

2009 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1160), İbn Mâce (no. 1315) ve Beyhakî (III, 310), el-Velîd b. Müslim an İsâ b. Abdila'lâ b. e. Ferve an Ebî Yahyâ Ubeydillah b. Abdillah b. Mevheb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Zehebî: "Bu münker ve ferd bir hadistir" demiştir (*Mîzân* no. 6576)

2010 Aynı kaynaklar.

2011 Bu hadisi Ahmed (V, 91), Müslim (îdeyn 7, s. 604), Ebû Dâvud (no. 1148), Tirmizî (no. 532, "hasen sahîh"), Taberânî (*M. el-Kebîr* 1981), İbn Hibbân (no. 2808) ve Beyhakî (III, 284), Ebu'l-Ahvas an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2012 Bu hadisi Ahmed (II, 12, 38, 92), Buhârî (îdeyn 7, II, 4; 8, II, 5), Müslim (îdeyn 8, s. 605), Tirmizî (no. 531), Nesâî (îdeyn 9, III, 183), İbn Mâce (no. 1276), İbn Huzeyme (no. 1443), İbn Hibbân (no. 2815), Dârekutnî (II, 46), el-Hâkim (I, 298) ve Beyhakî (III, 296), Ubeydullah b. Ömer b. Hafs an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2013 Bu hadisi bu lafzıyla Ahmed (III, 314, 319, 381, 382), Dârimî (I, 377), Müslim (îdeyn 4, s. 603), Nesâî (îdeyn 7, III, 172; îdeyn 19, III, 186), Ebû Ya'lâ (109b), İbn Huzeyme (no. 1460), İbnu'l-Cârûd (s. 137) ve Beyhakî (III, 296, 300), Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Ayrıca Abdürrezzâk (no. 5631), Ahmed (III, 296), Buhârî (îdeyn 19, II, 9), Müslim (îdeyn 3, s. 603), Ebû Dâvud (no. 1141), Tahâvî (IV, 353), İbn Huzeyme (no. 14444, 1459) ve Beyhakî (III, 298), İbn Cüreyc an Atâ... asl-ı senedi ile; Ayrıca İbn Abbâs hadisinden olmak üzere: Tayâlisî (no. 2655), Şâfiî (*Ümm*, I, 208), Ahmed (I, 220, 226, 286), Dârimî (I, 376), Buhârî (îdeyn 32, I, 33; zekât 33, II, 122), Müslim (îdeyn 2, s. 602), Ebû Dâvud (no. 1142-4), Nesâî (îdeyn 14, III, 184), İbn Mâce (no. 1437) ve İbn Hibbân (no. 2812-3), Eyyûb es-Sahtiyânî an Atâ b. e. Rebâh an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5632), Ahmed

(I, 227, 285, 242, 331, 345, 376), Dârimî (I, 376), Buhârî (tefsîr Mümtehine 60, 3/4, VI, 62; îdeyn 8, II, 5; libâs 56, VII, 54), Müslim (îdeyn 1, s. 6027, Ebû Dâvud (no. 1147), İbn Mâce (no. 1274), Taberânî (no. 10983), İbnu'l-Cârûd (s. 138), Tahâvî (VI, 352) ve Beyhakî (III, 296), İbn Cüreyc ani'l-Hasan b. Müslim an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2014 Lafız Buhârî'ye (îdeyn 6) aittir. Bunu bu lafzıyla Şâfiî (*Ümm* I, 208), Buhârî (îdyen 6, II, 4), Ahmed (III, 42, 36, 54), Müslim (îdeyn 9, s. 605) ve Nesâî (îdeyn 23/1, III, 190), İyâd b. Abdillah b. e. Serh an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Rivayetlerin mânâları birbirlerine yakındır.

2015 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1155) ve Nesâî (îdeyn 15, III, 185), İbn Cüreyc an Atâ an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud: "Bu rivayet hatâdır. Doğrusu Atâ b. e. Rebâh'ın mürsel rivayetidir" demiştir.

2016 Bu hadisi Nesâî (îdeyn 17, III, 185) ve İbn Mâce (no. 1284-5), İsmaîl b. e. Hâlid an (ahîhî) Ebî Kâhil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2017 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1145), el-Hasan b. Alî an Abdirrezzâk an İbn Uyeyne an Ebî Cenâb an Yezîd b. el-Berâ' an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

2018 Bu hadisi Mâlik (îdeyn 8, s. 180), Müslim (îdeyn 14-15, s. 607), Ebû Dâvud (no. 1154), Tirmizî (no. 534-5), Nesâî (îdeyn 12, III, 183-4) ve İbn Mâce (no. 1282), Damre b. Saîd an Ubeydillah asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2019 Bu hadisi Müslim (cum'a 62, s. 598), Ebû Dâvud (no. 1122), Tirmizî (no. 533), Nesâî (îdeyn 31, III, 194) ve İbn Mâce (no. 1281), İbrâhîm b. Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Habîb b. Sâlim ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2020 Bu hadisi Ahmed (I, 243), el-Kâsım b. Mâlik Ebû Ca'fer an Hanzale es-Sedûsî an Şehr b. Havşeb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etmiştir. Eyyûb b. Seyyâr sebebiyle isnâdı zayıftır.

2021 Bezzâr.

2022 el-Hâris el-A'ver sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* II, 204)

2023 Bunu Ebû Dâvud (no. 1073), İbnu'l-Cârûd (s. 153), el-Hâkim (I, 288) ve Beyhakî (III, 318), Bakiyye b. el-Velîd an Şu'be ani'l-Muğîre b. Miksem an Abdilazîz b. Rufey' an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Beyhakî'nin başka bir rivayetinde Şu'be'ye Ziyâd b. Abdillah mütâbaat etmiştir. Dolayısıyla Bakiyye'nin durumu etkilemez.

2024 Bu mevkûfu Ebû Dâvud (no. 1072), Yahyâ b. Halef an Ebû Âsım an İbn Cüreyc an Atâ senedi ile tahrîc etti.

2025 Bu mevkûfu Nesâî (îdeyn 32/2, III, 194), Muh. b. Beşşâr an an Yahyâ an Abdilhamîd b. Ca'fer an Vehb b. Keysân an İbni'z-Zübeyr senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1971) ise, Muh. b. Tarîf an Esbât ani'l-A'meş an Atâ b. e. Rebâh senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli, Sahîh ricâlidir (*Neyl* III, 300).

2026 Bu hadis, Ömer hadisinin kimi rivayetlerinde yer almış bir bölümünden ibârettir. Bunu Mâlik (îdeyn 5, s. 179), Buhârî (adâhi 16/5, VI, 239-40) ve Müslim (adâhî no. 25, s. 1560), ez-Zührî an Ebî Ubeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2027 Bu hadisi Ahmed (III, 126, 232), Buhârî (îdeyn 4, II, 3), İbn Mâce (no. 1754), İbn Huzeyme (no. 1429), İbn Hibbân (no. 2803), Dârekutnî (II, 45), el-Hâkim (I, 294) ve Beyhakî (III, 282-3), Ubeydullah b. Ebî Bekr b. Enes an Enes asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 543) ise Kuteybe an Huşeym an Muh. b. İshâk an Hafs b. Ubeydillah b. Enes an Enes senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü vermiştir.

2028 Bu hadisi Tirmizî (no. 542), el-Hasan b. es-Sabbâh an Abdissamed b. Abdilvâris an Sevâb b. Utbe an Abdillah b. Bürede an ebîhî senedi ile tahrîc etmiş ve "garîb" hükmü vermiştir. Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*'da (III, 307), hadisi Ahmed, İbn Hibbân, Dârekutnî, el-Hâkim ve Beyhakî'nin de tahrîc ettiklerini, isnâdı hakkında da İbnu'l-Kattân'ın "sahîh" hükmünü verdiğini söylemiştir.

2029 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5667, 5707), Tirmizî (no. 530), İbn Mâce (no. 1296) ve Beyhakî (III, 281, 311), Ebû İshâk ani'l-Hâris an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir.

2030 Bu hadisi Ahmed (II, 338), Dârimî (I, 378), Tirmizî (no. 541), İbn Mâce (no. 1301), İbn Huzeyme (no. 1468), İbn Hibbân (no. 2804), el-Hâkim (I, 296) ve Beyhakî (II, 178; III, 308), Füleyh b. Süleymân an Saîd b. el-Hâris an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2031 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2030), Hamza b. Nusayr an İbn Ebî Meryem an İbrâhîm b. Süveyd an Üneys b. e. Yahyâ an İshâk b. Sâlim mevlâ Nevfel b. Adî an Bekr senedi ile tahrîc etti. İbnu's-Seken: "isnâdı sâlihtir" demiştir (*Neyl* III, 309).

2032 Bu hadisi Buhârî (îdeyn 15, II, 8; 19, II, 21), Müslim (îdeyn 10, s. 605), Ebû Dâvud (no. 1136-8), Nesâî (îdeyn 4, III, 180-181) ve İbn Mâce (no. 1308), Muh. b. Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile; Buhârî (hayz 23, I, 83; îdeyn 20, II, 9-10), Müslim (îdeyn 11-12, s. 606), Nesâî (îdeyn 2, 3, III, 180) ve İbn Mâce (no

1307), Eyyûb es-Sahtiyânî an Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2033 Aynı kaynaklar.

2034 Bu hadisi Ahmed (VI, 358), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Muh. b. en-Nu'mân an Talhati'l-Eyâmî ani'mre'tin min benî Abdilkays an uhti Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir.

2035 Bu hadisin aslı Kutub-u Sitte'de yer almıştır: Ahmed (II, 13, 18, 98, 142), Buhârî (salât 90, I, 126; salât 92, I, 127; îdeyn 13, II, 7), Müslim (salât no. 245-6, s. 359), Ebû Dâvud (no. 687), Nesâî (kıble 4/2, II, 62) ve İbn Mâce (no. 941, 1305), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Buradaki lafzıyla ise Nesâî (îdeyn 10, III, 183), Eyyûb an Nâfi'... tarîkiyle rivayet etmiştir.

2036 İsnâdında Ebû Kürz adlı bir zayıf râvi yer almıştır (*Mecma'* II, 199).

2037 Buhârî, bu mevkûfu isnâdsız olarak muallakan îrâd etmiştir (*Sahîh*, îdeyn 25, II, 11).

2038 Râvilerinden Ömer b. Râşid, Ahmed, Yahyâ b. Maîn ve Nesâî'nin katında zayıf bir râvidir (*Neyl* IV, 69).

2039 Bu hadisi Buhârî (savm 12/1-2, II, 229-230), Müslim (siyâm no. 31-32, s. 766), Ebû Dâvud (no. 2323), Tirmizî (no. 692) ve İbn Mâce (no. 1659), Hâlid el-Hazzâ' an Abdirrahman b. e. Bekre an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2040 Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgiyi vermektedir: "Râvilerinden Amr b. Hârûn el-Becelî, her ne kadar İbn Mehdî tarafından senâ edildiyse de çoğunluğa göre zayıf bir râvidir." İbn Hacer ise: "Bunun isnâdı muzlaribtir, Amr da zayıftır" demiştir (*Feyz* VI, 39).

2041 Heysemî, "Ebû Tarfe hakkında bir şey bilmiyorum" demiştir (*Mecma'* II, 205).

2042 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 205).

2043 Râvilerinden Habîb b. Ömer el-Ensârî hakkında Zehebî: "Hâli mechûl" demiş; onu ve babasını İbn Hibbân Sikât'ında güvenilir kimseler içinde zikretmiş; Heysemî ise her ikisini de tanımadığını söylemiştir (*Mecma'* II, 206).

2044 Bu hadisi Alî'den, zayıf bir râvi olan el-Hâris el-A'ver rivayet etmiştir (*Mecma'* II, 206).

2045 el-Münkedir b. Muh. b. el-Münkedir dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Münkedir ise Ahmed, Ebû Dâvud ve bir rivayette İbn Maîn dışındakilere göre zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 206).

2046 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1765), İsâ b. Yûnus an Sevr b. Yezîd an Râşid b. Sa'd an Abdillah b. Âmir b. Luhey an Abdillah b. Kurt asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2047 Bu hadisi Ahmed (III, 103, 178, 235, 250), Ebû Dâvud (no. 1134) ve Nesâî (îdeyn 1/1, III, 179-180), Humeyd et-Tavîl an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2048 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1303), birkaç tarîkten olmak üzere Ebû İshâk ani'ş-Şa'bî an Kays b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Sindî: "Kays hadisinin isnâdı sahîh, râvileri de güvenilir kimselerdir" demiştir.

2049 Muhtelif tarîklerden Âişe'den rivayet edilmiştir. 2048: Buhârî lafzı (küsûf 13/2, II, 29-30); 2050: Ebû Dâvud'un (no. 1187) lafzı; 2051: Ebû Dâvud'un (no. 1177) lafzı; 2052: Buhârî'nin lafzı (küsûf 7, II, 27); 2053: Nesâî (küsûf 12/2) lafzı; Ebû Dâvud'un (no. 1188) lafzı. Bu hadisi Mâlik (küsûf 1, s. 186), Buhârî (küsûf 2, II, 24; 13/2, II, 29), Müslim (küsûf 1-2, s. 618), Ebû Dâvud (no. 1191) ve Nesâî (küsûf 11/3, II-I, 132), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (küsûf 4, II, 25; 5/2, II, 26; 13/2, II, 29; 19, II, 3), Müslim (küsûf 3, s. 619; 4, s. 620; 5, s. 620), Ebû Dâvud (no. 1180, 1190), Tirmizî (no. 561, 563), Nesâî (küsûf 6, III, 127; 7, III, 128; 11, III, 130; 18, III, 148; 21, III, 150) ve İbn Mâce (no. 1263), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (küsûf no. 6-7, s. 620-621), Ebû Dâvud (no. 1177) ve Nesâî (küsûf no. 10, 129-130), İbn Cüreyc an Atâ' an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (küsûf 3, s. 187), Buhârî (küsûf 7, II, 26-27; 12, II, 31, 18, II, 91), Müslim (küsûf no. 8, s. 621) ve Nesâî (küsûf 11/4, III, 134; 12/1-2, III, 134-5; 22, III, 151), Yahyâ b. Sa'îd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1187), Muh. b. İshâk an Süleymân b. Yesâr ve Abdillah b. e. Seleme ve Hişâm b. Urve an Urve an Âişe tarîkiyle tahrîc ettiler.

2050 Aynı kaynaklar.

2051 Aynı kaynaklar.

2052 Aynı kaynaklar.

2053 Aynı kaynaklar.

2054 Aynı kaynaklar.

2055 Aynı kaynaklar.

2056 Bu hadisi Ahmed (III, 317), Müslim (küsûf 10 s. 623), Ebû Dâvud (no. 1178), İbn Huzeyme (no. 1386), İbn Hibbân (no. 2833) ve Beyhak (III, 326), Abdülmelik b. e. Süleymân an Atâ b e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no 1754), Ahmed (III, 374, 382), Müslim (küsû 9, s. 622), Ebû Dâvud (no. 1179), Nesâî (küsû 12, III, 136), İbn Huzeyme (no. 1380-1) v Beyhakî (III, 324), Hişâm b. e. Abdillah a Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc et tiler. Lafız ilk rivayetteki Müslim'e aittir.

2057 Bu rivayetin lafzı Mâlik'e aittir. Bunu Mâlik (küsûf 4, s. 188), Buhârî (küsûf 10-11, II, 28;

16, II, 30), Müslim (küsûf 11-13, s. 624-5), Ebû Dâvud (no. 1192), Hişâm b. Urve an Fâtima binti'l-Münzîr an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2058 Lafız Nesâî'ye aittir. Bunu o, İbrâhîm b. Ya'kûb an Mûsâ b. Dâvud an Nâfi' b. Ömer an İbn Ebî Müleyke an Esmâ senedi ile tahrîc etmiştir (küsûf 21/2, III, 151). Ayrıca Müslim birkaç tarîkten olmak üzere (küsûf no. 14-16), Mansûr b. Abdirrahman an ümmihî Safiyye binti Şeybe an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2059 Lafız Müslim'in şu rivayetine aittir: es-Sevrî an Habîb b. e. Sâbit an Tâvus an İbn Abbâs. Tahrîc edenler: Ahmed (I, 225, 346), Dârimî (I, 359), Müslim (küsûf 18-19, s. 627), Ebû Dâvud (no. 1183), Tirmizî (no. 560), Nesâî (küsûf 8, III, 128-129), Taberânî (no. 11019), İbn Huzeyme (no. 1385), Dârekutnî (II, 64) ve Beyhakî (III, 327). Küsûf hadisi muhtelif lafızlarla başka tarîklerle de İbn Abbâs'tan rivayet olunmuştur: Mâlik (küsûf 2, s. 186), Abdürrezzâk (no. 4925), Şâfiî (*Ümm* I, 214; VII, 156), Ahmed (I, 298; 358), Dârimî (I, 369), Buhârî (ezân 91, I, 182; küsûf 9, II, 27), Ebû Dâvud (no. 1189), Müslim (küsûf 17, s. 626), Nesâî (küsûf 17, III, 146), İbnu'l-Cârûd (s. 130), İbn Huzeyme (no. 1377), İbn Hibbân (no. 2821, 2842) ve Beyhakî (III, 321), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Müslim (küsûf 5, s. 620), Ebû Dâvud (no. 1181), Nesâî (küsûf 9, III, 129), Taberânî (no. 10645), Tahâvî (I, 332), İbn Hibbân (no. 2820, 2828), Dârekutnî (II, 63) ve Beyhakî (III, 322), ez-Zührî an Kesîr b. el-Abbâs an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2060 Aynı kaynaklar.

2061 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4938), Ahmed (II, 159, 188, 198, 223), Ebû Dâvud (no. 1194), Nesâî (küsûf 14, III, 137-8; 20, III, 149), İbn Huzeyme (no. 901, 1389, 1392, 1393), Tahâvî (I, 329), İbn Hibbân (2827, 5593) ve Beyhakî (II, 252), Atâ b. es-Sâib b. Mâlik an ebîhî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Ahmed (II, 175, 220), Buhârî (küsûf 3, II, 25; 8, II, 27), Müslim (küsûf 20, s. 627), Nesâî (küsûf 13, III, 136-7), İbn Huzeyme (no. 1375-6) ve Beyhakî (III, 320, 323), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2062 Aynı kaynaklar.

2063 Aynı kaynaklar.

2064 Sözkonusu Âişe hadisini Nesâî (küsûf 11/1) tahrîc etmiştir.

2065 Bu rivayetleri Ebû Dâvud (no. 1193) ve Nesâî (küsûf 16/1, III, 141; 16/3, III, 145), Ebû Kilâbe ani'n-Nu'mân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir.

2066 Aynı kaynaklar.

2067 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1182), Ebû Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' Enes an Ebi'l-Âliye an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Ca'fer, ezberi cihetinden cerhe maruz kalmıştır. el-Hâkim, râvilerinin "sâdık" kimseler olduğunu söylemiştir. İbnu's-Seken de isnâdını "tashîh" etmiştir (*Neyl* III, 351).

2068 Lafız Tirmizî ve Nesâî'ye aittir. Ebû Dâvud'un metni oldukça uzundur. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1184), Tirmizî (no. 562) ve Nesâî (küsûf 19, III, 148-9), el-Esved b. Kays an Sa'lebe b. Abbâd an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.

2069 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1196), el-Hâkim (I, 334) ve Beyhakî (III, 342), Haremî b. Umâre an Ubeydillah b. en-Nadr an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.

2070 Heysemî diyor ki: "Ziyâd b. Sahr dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Ziyâd hakkında bir bilgiye rastlamadım" (*Mecma'* II, 211). Muharricin bu bölüme ilaveleri: Buhârî (küsûf 1, II, 23-24; 6, II, 26; 17, II, 30-31) ve Nesâî (küsûf 16, III, 146; 24, III, 152-3; 5; III, 126-7), Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler (lafız: Buhârî küsûf 1): Resûlullah (sav)'in yanında idik. Derken güneş tutuldu. Peygamber, cübbesini ardından sürükleyerek kalktı ve mescide girdi. Biz de girdik. Güneş siyahlığından sıyrılıncaya kadar bize iki rek'at namaz kıldırdı. Sonra: "Süphesiz güneş ve ay hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Siz bunların böyle tutulduklarını gördüğünüzde, başınıza gelen bu hâl açılıncaya kadar namaz kılın ve duâ edin!" buyurdu. Buhârî (küsûf 14, II, 30), Müslim (küsûf no. 24, s. 628), Nesâî (küsûf 25, III, 153), Tahâvî (I, 331), İbn Huzeyme (no. 1371), İbn Hibbân (no. 2825, 2836), Ebû Usâme an Bureyd b. Abdillah b. e. Bürde an ebîhî an ceddihî Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. (Lafız Buhârî'ye aittir:) Güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber (sav), bunun kıyamet (alâmeti) olmasından korkarak telaşla kalktı ve mescide geldi. O zamana kadar asla yaparken görmediğim en uzun kıyâm, en uzun rükû ve secdelerle namaz kıldırdı.. (Devamı yukardakinin benzeridir) Müslim (küsûf 25-27, s. 629-630), Ebû Dâvud (no. 1195) ve Nesâî (küsûf 2, III, 124-5), Saîd el-Cüreyrî an Hayyân b. Umeyr an Abdirrahman b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. (Lafız Ebû Dâvud'a aittir): Resûlullah (sav)'in sağlığında bir gün ben ok atışı yapıyordum. Birden güneş tutuldu. Okları bırakarak: "Güneşin tu-

tuluşu, Resûlullah (sav)'e ne yaptıracak?" dedim. O'nun yanına vardım ki, Allah'ın Resûlü (sav) ellerini kaldırmış, tesbih getiriyor, hamdediyor ve tevhîd çekiyor. Güneş açılana kadar böyle dua etti. İki sûre okuyarak iki rek'at namaz kıldı. Ebû Dâvud (no. 1185-6) ve Nesâî (küsûf 16/2-3, III, 144-5), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî Kilâbe an (Hilâl b. Âmir) an Kabîsa b. Muhârik el-Hilâlî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler (lafız Ebû Dâvud'a aittir): Resûlullah (sav)'in sağlığında güneş tutuldu. O gün ben de Medine'de Resûlullah (sav) ile beraberdim. Peygamber, korku ile elbisesini çekerek aceleyle çıktı ve kıyamı uzun iki rek'at namaz kıldırdı. Resûlullah namazdan kalktı, güneş te açıldı. Sonra şöyle buyurdu: "Şüphesiz bu, (Allah'ın) alâmetleridir. Bunlarla (kullarını) ikaz eder. Güneşin tutulduğunu gördüğünüzde farzlardan kıldığınız en az rek'atlı namaz gibi namaz kılın."

2071 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1165), Tirmizî (no. 558-559), Nesâî (istiskâ 3, 4, III, 156; 13, III, 163) ve İbn Mâce (no. 1266), Hişâm b. İshâk b. Kenâne an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2072 Bu rivayeti Bezzâr (no. 659), Yahyâ b. Habîb b. Arabî an Ravh b. Ubâde an Muh. b. Abdilazîz an ebîhî an Talha b. Abdillah b. Avf an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvilerinden Muh. b. Abdilazîz metrûk bir râvidir (*Mecma'* II, 212).

2073 Üç lafız da Ebû Dâvud'a aittir (sıra ile: no. 1162, 1163, 1164). Bu hadis muhtelif tarîklerle Abdullah b. Zeyd'den rivayet edilmiştir: Buhârî (istiskâ 15/2, 16, 17, II, 20), Müslim (istiskâ no. 4, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1161-3), Tirmizî (no. 556) ve Nesâî (istiskâ 5, III, 157; 8, III, 158; 11, III, 163; 13, III, 164), ez-Zührî an Abbâd b. Temîm an ammihî Abdillah b. Zeyd asl-ı senedi ile; Mâlik (istiskâ 1, s. 190), Buhârî (istiskâ 1, II, 14; 4/2, II, 16; 18, II, 20), Müslim (istiskâ 1-2, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1167), Nesâî (istiskâ 6-7, III, 157) ve İbn Mâce (no. 1267), Abdullah b. e. Bekr an Abbâd b. Temîm.. asl-ı senedi ile; Buhârî (istiskâ 20, II, 21), Müslim (istiskâ 3, s. 611), Ebû Dâvud (no. 1166), Nesâî (istiskâ 2, III, 155; 12, III, 163) ve İbn Mâce (no. 1267/2), Yahyâ b. Saîd an Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Abbâd.. asl-ı senedi ile; Buhârî (istiskâ 4/1, II, 16), Şu'be an Muh. b. e. Bekr an Abbâd.. tarîkiyle; Ebû Dâvud (no. 1164), Umâre b. Gaziyye an Abbâd.. tarîkiyle tahrîc ettiler. **Maşlah**, Arapçası hamîsa olup, yünden yapılmış iki tarafında işlemeli kordonu bulunan siyah ve dört köşeli bir giyim eşyasıdır.

2074 Aynı kaynaklar.

2075 Aynı kaynaklar.

2076 Bu hadis muhtelif yollarla Enes'den rivayet olunmuştur: Mâlik (istiskâ 3, s. 191), Buhârî (istiskâ 6, 7, II, 16, 17; 9, 10, 12, II, 18; 24, II, 22), Müslim (istiskâ 8, s. 612), Ebû Dâvud (no. 1175) ve Nesâî (istiskâ 1, III, 154-5; 9/3, III, 159; 10/2, III, 161-2), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (istiskâ 11, II, 18), Müslim (istiskâ 9, s. 614) ve Nesâî (istiskâ 17, III, 166-7), İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senediyle; Buhârî (istiskâ 14, II, 19) ve Müslim (istiskâ no. 10, s. 614), Ubeydullah b. Ömer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî iki ayrı yerde (istiskâ 8, II, 17; 22, II, 21), Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1174), Müsedded an Hammâd b. Zeyd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes ve Yûnus b. Ubeyd an Sâbit an Enes senedi ile; Buhârî (istiskâ 21, II, 21) ve Nesâî (istiskâ 10, III, 160), Yahyâ b. Saîd an Enes ortak senedi ile; Müslim, iki ayrı tarîkten (no. 11, 13, s. 615), Sâbit an Enes asl-ı senedi ve (no. 12); Hârûn b. Saîd an İbn Vehb an Usâme an Hafs b. Ubeydillah b. Enes an Enes senedi ile tahrîc ettiler.

2077 Aynı kaynaklar.

2078 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1173), Hârûn b. Saîd an Hâlid b. Nizâr ani'l-Kâsım b. Mebrûr an Yûnus an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir. Daha sonra Ebû Dâvud: "Bu hadis garîbtir, isnâdı da ceyyiddir" demiş. Nitekim bunu Ebû Avâne, İbn Hibbân, el-Hâkim ve İbnü's-Seken de Sahîh'lerinde tahrîc etmişlerdir (*Neyl* IV, 4).

2079 Bu hadisi Müslim (istiskâ 6, s. 612) ve Ebû Dâvud (no. 1171), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.

2080 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1168), Tirmizî (no. 557) ve Nesâî (istiskâ 9/2, III, 159), Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Muh. b. İbrâhîm an Umeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2081 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1169), İbn Ebî Halef an Muh. b. Ubeyd an Mis'ar an Yezîd el-Fakîr an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.

2082 Rezîn.

2083 Heysemî'ye göre isnâdı hasen ya da sahîhtir (*Mecma'* II, 215).

2084 Râvilerinden Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî zayıftır (*Mecma'* II, 213).

2085 Bu mevkûfu Buhârî (istiskâ 3/2, II, 15-16), el-Hasan b. Muh. an Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Abdillah b. el-Müsennâ an Sümâme b. Abdillah an Enes an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

2086 Bu mevkûf haberi Dârimî (I, 43), Ebu'n-

Nu'mân an Saîd b. Zeyd an Amr b. Mâlik en-Nekrî an Ebi'l-Cevzâ Evs b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2087 *Muvatta*'da yer almıştır (istiskâ no. 5, s. 192).

2088 Vâkidî, siyer imamlarından olmakla birlikte hadis rivayeti hususunda hakkında menfî sözler sarfedilmiştir. Çoğunluk onu zayıf addetmiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 217).

2089 Bu hadisi Buhârî (istiskâ 23, II, 21), Muh. b. Mukâtil an İbni'l-Mübârek an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe senedi ile; Nesâî ise (istiskâ 14, III, 164), Muh. b. Mansûr an Süfyân an Mis'ar ani'l-Mikdâm b. Şurayh an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmişlerdir.

2090 Bu hadisi Ahmed (III, 133, 267), Müslim (istiskâ no. 13, s. 615), Ebû Dâvud (no. 5100), İbn Hibbân (no. 6102), el-Hâkim (IV, 285) ve Beyhakî (III, 355), Ca'fer b. Süleymân an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2091 Bu hadisi Müslim (fiten 44, s. 228), Kuteybe an Ya'kûb b. Abdirrahman an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

2092 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2586), Ahmed (II, 359), Bezzâr (no. 664) ve el-Hâkim (II, 349; IV, 256), Sadaka b. Mûsâ an Muh. b. Vâsi' an Şukayr b. Nehâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.

2093 Heysemî, Ümmü Abdillah'ı tanımadığını, diğer ricâlinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (*Mecma'* V, 35).

2094 Lafız Buhârî'ye aittir (teheccüd 25/4, II, 51). Son lafız da kezâ Buhârî'nindir (teheccüd 29/1, II, 53). Bu hadis muhtelif tarîklerden olmak üzere İbn Ömer'den rivayet edilmiştir. Buhârî (teheccüd 25/4, II, 51) ve Nesâî (cum'a 43/2, II-I, 113), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 425, 432) ve Nesâî (cum'a 44, III, 113), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 521, "hasen sahîh") ve İbn Mâce (no. 1131), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile; Müslim (cum'a 70, s. 600), Tirmizî (no. 522, "hasen sahîh") ve İbn Mâce (no. 1130), Leys b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (teheccüd 29/1, II, 53) ve Müslim (müsâfirîn no. 104, s. 504), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (cum'a 39, I, 225), Müslim (cum'a 71, s. 600), Ebû Dâvud (no. 1252) ve Nesâî (imâmet 64, II, 119; cum'a 43/1, III, 113), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2095 Aynı kaynaklar.

2096 Aynı kaynaklar.

2097 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Tirmizî (no. 414), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 66, III, 260-1) ve Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207b), İshâk b. Süleymân ani'l-Muğîre b. Ziyâd an Atâ an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî: "Âişe hadisi bu vecihten garîbtir. Muğîre hakkında ezberi yönünden söz sarfedilmiştir." demiştir. Ahmed ise bu hadis hakkında münker hükmü vermiştir (*Mîzân* no. 8709).

2098 Bu hadisi Ahmed (VI, 159), Buhârî (mevâkît 33, I, 146), Müslim (müsâfirîn no. 300, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Ebû Ya'lâ (Şehit Alî 228a) ve Tahâvî (I, 300), Ebû İshâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2099 Bu hadisi Ahmed (VI, 30, 216), Müslim (müsâfirîn no. 105, s. 504), Ebû Dâvud (no. 1251), Tirmizî (no. 375, 426, 436), İbn Mâce (no. 1158, 1164), İbnu'l-Cârûd (s. 144), İbn Huzeyme (no. 1199, 1254), İbn Hibbân (no. 2465-6) ve Beyhakî (II, 471), Hâlid el-Hazzâ' an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2100 Bu hadisi Tayâlisî (no. 127), Abdürrezzâk (no. 4806-7), Ahmed (I, 86, 111, 142, 143, 154, 146, 147, 160), Tirmizî (no. 598-9, "hasen"), Nesâî (imâmet 65, II, 119-120), İbn Mâce (no. 1161), Ebû Ya'lâ (no. 318, 495, 622), İbn Huzeyme (no. 1211), Dârekutnî (II, 81) ve Beyhakî (III, 50, 51; II, 473), Ebû İshâk an Âsım b. Damre an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız İbn Mâce'ye aittir. İsnâdı hasen, râvileri güvenilir kimselerdir.

2101 Bu hadisi Buhârî (ezân 14/1, I, 154; 16, I, 154), Müslim (müsâfirîn no. 304, s. 573), Ebû Dâvud (no. 1281), Tirmizî (no. 185), Nesâî (ezân 39/1, II, 28) ve İbn Mâce (no. 1162), Abdullah b. Büreyde an Abdillah b. Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2102 Bu hadisi Bezzâr (no. 693), Abdülvâhid b. Giyâs an Hayyân b. Ubeydillah an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Hayyân hakkında Bezzâr: "Meşhurdur, bir beisi yoktur" demiş; İbn Adî ise ömrünün sonlarına doğru hıfzının bozulduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 231).

2103 Mâlik bunu İbn Ömer'den senedsiz olarak belâğan zikretmiştir (salâtu'l-leyl no. 7, s. 119). Bu hadisi Tayâlisî (no. 1930), Ahmed (II, 51, 26), Dârimî (I, 340), Ebû Dâvud (no. 1295), Tirmizî (no. 597), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 26, III, 227), İbn Mâce (no. 1322), İbnu'l-Cârûd (s. 144), İbn Huzeyme (no. 1210), Tahâvî (I, 334), İbn Hibbân (no. 2473-5), Dârekutnî (I, 417) ve Beyhakî (II, 487), Şu'be an Ya'lâ b. Atâ an Alî b. Abdillah el-

Bârikî el-Ezdî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. "Gündüz" ibaresi hâfızlar tarafından münker görülmüştür. Zira İbn Ömer'den "gece namazı" tabiri sahîh olarak gelmiştir.

2104 Bu kavli Buhârî (teheccüd 25, II, 50), isnâdsız olarak ta'lîkan irâd etmiştir

2105 Bu hadisi Ahmed (VI, 43, 54, 170), Buhârî (teheccüd 27, II, 52), Müslim (müsâfirîn 94-95, s. 501), Ebû Dâvud (no. 1254), İbn Huzeyme (no. 1108-9), Tahâvî (I, 299), İbn Hibbân (no. 2447-8, 2454) ve Beyhakî (II, 470), İbn Cüreyc an Atâ an Ubeyd b. Umeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2106 Bu rivayeti Tayâlisî (no. 1498), Abdürrezzâk (no. 4778), Ahmed (VI, 50, 149, 266), Müslim (müsâfirîn no. 96-97, s. 501-502), Tirmizî (no. 416), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 55/3, III, 252), İbn Huzeyme (no. 1107), İbn Hibbân (no. 2449), el-Hâkim (I, 307) ve Beyhakî (II, 470), Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2107 Bu hadisi Ahmed (II, 405), Ebû Dâvud (no. 1258), Tahâvî (I, 299), Hâlid b. Abdillah an Abdürrahman b. İshâk an Muh. b. Zeyd b. Kunfuz an İbn Sîlân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İrâkî, bunun isnâdına "sâlih" hükmü vermiştir. Abdurrahman b. İshâk'ın "hadisleri hasendir" (*Neyl* III, 22; *Mîzân* II, 547).

2108 Bu rivayeti Ahmed (VI, 81, 128, 138, 179), Buhârî (ezân 12, I, 153), Müslim (müsâfirîn 91, s. 501), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 60/16-17, III, 256), Ebû Ya'lâ (218a), İbn Hibbân (no. 2625), Dârimî (I, 344), Ebû Dâvud (no. 1102), Tahâvî (I, 281) ve Beyhakî (III, 32), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile;

2109 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1581), Şâfiî (*Sünen* s. 18), Ahmed (VI, 100, 40, 164, 172, 235), Buhârî (teheccüd 28, II, 52), Müslim (müsâfirîn no. 92-93), s. 501), Ebû Dâvud (no. 1255), Nesâî (iftitâh 40, II, 156), İbn Huzeyme (no. 1113), Tahâvî (I, 297), İbn Hibbân (no. 2456) ve Beyhakî (III, 43), Muh. b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2110 Bu hadisi Ahmed (II, 104), Ebû Dâvud (no. 1278), Tirmizî (no. 419), İbn Mâce (no. 235), Dârekutnî (I, 419) ve Beyhakî (II, 465), Kudâme b. Muhammed (yahut Eyyûb) b. el-Husayn et-Temîmî an Ebî Alkame Mevlâ İbn Abbâs an Yesâr mevlâ İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbnu'l-Husayn'ın durumu Dârekutnî'ye göre mechûldür (*Mîzân* no. 1071).

2111 Bu hadisi Ahmed (I, 230), Müslim (müsâfirîn no. 99-100, s. 502), Ebû Dâvud (no. 1259), Nesâî (iftitâh 38, II, 155), İbn Huzeyme (no. 1115), Tahâvî (I, 298), el-Hâkim (I, 307) ve Beyhakî (III, 42), Osmân b. Hakîm an Saîd b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2112 Aynı kaynaklar.

2113 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1260), Tahâvî (I, 298) ve Beyhakî (III, 43), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Osmân b. Ömer b. Mûsâ an Sâlim Ebi'l-Gays an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2114 Bu hadisi Ahmed (II, 35, 58, 94, 99), Abdürrezzâk (no. 4790), Tirmizî (no. 417, "hasen"), Nesâî (iftitâh 68, II, 170), İbn Mâce (no. 1149), Taberânî (no. 13564, 13527-8), Tahâvî (I, 298), İbn Hibbân (no. 2450) ve Beyhakî (III, 43), Ebû İshâk (an İbrâhîm b. Muhâcir) an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Zâid râvi Nesâî ve Taberânî'de (no. 13564) yeralmıştır. Ebû Hâtim bu isnâd hakkında: "Bu hadis sahîh değildir. Ebû İshâk sebebiyle muzdaribdir. Nufey' b. el-Hâris an İbn Ömer tarîkiyle rivayet olundu" demiştir (*İlel*, İbn Ebî Hâtim I, 105).

2115 Bu hadisi Ahmed (VI, 35), Humeydî (no. 175), Dârimî (I, 337), Buhârî (teheccüd 24, II, 50; 26, II, 52), Müslim (müsâfirîn no. 133, s. 511), Ebû Dâvud (no. 1262), Tirmizî (no. 418, "hasen sahîh"), Ebû Ya'lâ (211b), İbn Huzeyme (no. 1122) ve Beyhakî (II, 188; III, 45), Sâlim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2116 Aynı kaynaklar.

2117 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1261) ve Tirmizî (no. 420), Abdülvâhid b. Ziyâd ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiş; Nevevî, *Şerhu Müslim*'de: "İsnâdı Şeyhayhn'ın şartınca sahîl'i"; Riyâdu's-sâlihîn'de "sahîh" hükmü vermiştir (*Avnu'l-ma'bûd* I, 488).

2118 Aynı kaynaklar.

2119 Rezîn.

2120 Rezîn.

2121 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1267-8), Tirmizî (no. 422) ve İbn Mâce (no. 1821), Sa'd b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm an ceddîhî Kays b. Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, rivayetin garâbetine dikkati çekmiştir.

2122 İlk rivayet Buhârî, ikincisi ise Müslim'in lafzıdır. Bu hadisi Buhârî (ezân 38, I, 161), Müslim (müsâfirîn no. 65-66, s. 493-4), Nesâî (imâmet 60/3, II, 117) ve İbn Mâce (no. 1153), Sa'd b. İbrâhîm an Hafs b. Âsım an Abdillah b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2123 Aynı kaynaklar.

2124 Bu hadisi Ahmed (II, 306, 347, 521), Tirmizî (no. 423), İbn Huzeyme (no. 986, 117), İbn Hibbân (no. 1579, 2463), Dârekutnî (I, 382), el-Hâ-

kim (I, 274, 307) ve Beylıakî (II, 484), Katâde ani'n-Nadr b. Enes an Beşir b. Nehîk an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, hadisi üç tarîkten tahrîc etmiş ve hepsinde de sahîh hükmü vermiş, Zehebî de onaylamıştır.

2125 Râvilerinden Abbâd b. Saîd hakkında Zehebî "Beş para etmez" demiştir. Halbuki İbn Hibbân, onu tevsîk etmiştir (*Mecma'* II, 219).

2126 Bu mevkûfu Abdürrezzâk (no. 4795) ve Taberânî (no. 9438), Abdürrezzâk an İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir, ancak Atâ, İbn Mes'ûd'u işitmemiştir.

2127 Daha önce geçen bir hadisin bir bölümüdür. Tahrîci de önce geçmiştir. Bkz. Hadis no. 2093-2095.

2128 Bu hadisi Tirmizî (no. 424), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir el-Akadî an Süfyân an Ebî İshâk an Âsım b. Damre an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen" olduğunu söyledi.

2129 Bu hadisi Tirmizî (no. 426), Abdulvâris b. Ubeydillah an Abdillah b. el-Mübârek an Hâlid el-Hazzâ an Abdillah b. Şakîk an Âişe senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi. Tirmizî'ye göre bu hadis, Abdurrahman b. e. Leylâ'dan mürsel olarak rivayet edilmiştir.

2130 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1269), Tirmizî (no. 427, 428), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 67, III, 265) ve İbn Mâce (no. 1160), Anbese b. e. Süfyân an Ümmi Habîbe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı sahîhtir.

2131 Aynı kaynaklar.

2132 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1270) ve İbn Mâce (no. 1157), Şu'be an Ubeyde b. Mu'attib an İbrâhîm an Sehm b. Mincâb an Karsa' an Ebî Eyyub asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Dâvud, Ubeyde'nin zayıf olduğunu söylemiştir.

2133 Bu hadisi Ahmed (III, 411) ve Tirmizî (no. 478), et-Tayâlisî an Muh. b. Müslim b. ebi'l-Vaddâh Ebî Saîd el-Müeddeb an Abdilkerîm el-Cezerî an Mücâhid an Abdillah b. es-Sâib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2134 Bu hadisi Tirmizî (no. 3128), Abd b. Humeyd an Alî b. Âsım an Yahyâ el-Bekkâ an Abdillah b. Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî'nin isnâdı hakkında söylediği: "Bu hadis garîbtir; ancak Alî b. Âsım'ın hadisinden bilmekteyiz."

2135 Heysemî, "İsnâdında hakkında bilgi edinemediğim râviler vardır" demektedir (*Mecma'* II, 220).

2136 Râvileri, Beşîr b. el-Velîd el-Kindî dışında güvenilir kimselerdir. Beşîr'i çoğunluk tevsîk etmiş ise de hakkında menfî sözler de sarfedilmiştir (*Mecma'* II, 221).

2137 Ebû Dâvud'un (no. 1272) isnâdı şöyledir: Hafs b. Ömer b. Şu'be an Ebî ishâk an Âsım b. Damre an Alî. Tirmizî'nin (no. 429) isnâdı: Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmîr el-Akadî an Süfyân an Ebî İshâk an Âsım b. Damre.. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

2138 Aynı kaynaklar.

2139 Bu hadisi Ahmed (II, 117), Ebû Dâvud (no. 1271), Tirmizî (no. 430) ve İbn Huzeyme (no. 11937, Ebû Dâvud et-Tayâlisî an Muh. b. Müslim b. Mihrân an ceddihî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2140 Heysemî diyor ki: "İsnâdında Abdülkerîm Ebû Umeyye vardır ki, hadiste zayıftır". Bir başka yerde Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ına nisbet ederek "İsnâdında çoğunluğun indinde zayıf olan Haccâc b. Nusayr vardır" demektedir (*Feyz* VI, 167).

2141 Bu rivayeti Ahmed (VI, 113, 134, 176), Dârimî (I, 334), Buhârî (mevâkît 33, I, 147), Müslim (müsâfirîn 301, s. 572), Ebû Dâvud (no. 1279), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Tahâvî (I, 300), İbn Hibbân (no. 1568, 1569) ve Beyhakî (II, 458), Şu'be an Ebî İshâk ani'l-Esved ve Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2142 Bu rivayeti Ahmed (VI, 50), Buhârî (mevâkît 33, I, 146) ve Nesâî (mevâkît 36, I, 280), Yahyâ b. Saîd an Hişâm b. Urve an Ebî an Âişe asl-ı senedi; Dârimî (I, 334), Ferve b. ebi'l-Magrâ an Alî b. Müshir an Hişâm... senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 299, s. 572), Züheyr b. Harb an Cerîr ve İbn Numeyr an ebîhî an Hişâm.. senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca yakın mânâsı ile: Ahmed (VI, 159), Buhârî (mevâkît 33, I, 146), Müslim (müsâfirîn no. 300, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), Ebû Ya'lâ (228a) ve Tahâvî (I, 300), Ebû İshâk eş-Şeybânî an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2143 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1280), Ubeydullah b. Sa'd an ammihî an ebîhî an Muh. b. İshâk an Muh. b. Amr b. Atâ an Zekvân mevlâ Âişe senediyle tahrîc etmiştir.

2144 Bu rivayeti Müslim (müsâfirîn no. 298, s. 572), Nesâî (mevâkît 36, I, 281), İbn Huzeyme (no. 1278), İbn Hibbân (no. 1575) ve Beyhakî (II, 457), İsmaîl b. Ca'fer an Muh. b. e. Harmale an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2145 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Buhârî (sehv 8, II, 67-8), Müslim (müsâfirîn n5. 297, s. 571-2) ve Ebû Dâvud (no. 1273), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bükeyr an Kureyb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2146 Bu hadisi Ahmed (IV, 115), Abdurrezzâk ve İbn Bekr an İbn Cüreyc an Ebî Saîd el-A'mâ ani's-Sâib mevlâ'l-Fârisiyyîn an Zeyd b. Hâlid senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* II, 223).

2147 Bu hadisi Ahmed (V, 368), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Ezrak b. Kays an Abdillah b. Rebâh an raculin senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre ricâli Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* II, 234).

2148 İsnâdında yer alan Eş'as b. Şu'be ile Minhâl b. Halîfe hakkında menfî sözler sarfedilmiştir.

2149 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 3986), Ahmed (II-I, 280), Buhârî (salât 95, I, 127; ezân 14, I, 154), Nesâî (ezân 39/2, II, 28-29), İbn Huzeyme (no. 1288), İbn Hibbân (no. 1587, 2480) ve Beyhakî (II, 19), Şu'be an Amr b. Âmir el-Ensârî an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (müsâfirîn no. 303, s. 573), Şeybân b. Ferrûh an Abdilvâris an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2150 Bu rivayeti Müslim (müsâfirîn no. 302) ve Ebû Dâvud (no. 1282), Muhtâr b. Fülfül an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2151 Bu hadisi Buhârî (teheccüd 35, II, 54; i'tisâm 27/2, VIII, 162), Müslim (müsâfirîn no. 304, s. 573) ve Ebû Dâvud (no. 1281), Abdülvâris b. Saîd an Hüseyn el-Mu'allim an Abdillah b. Büreyde an İbn Muğaffel asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2152 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1300), Tirmizî (no. 604) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 1/3, III, 197-8), Muh. b. Mûsâ el-Fıtrî an Sa'd b. İshâk b. Ka'b b. Ucre an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdının garâbetine hükmetmiştir.

2153 Bu hadisleri Abdürrezzâk mürsel olarak; Deylemî ise *Müsnedu'l-Firdevs*'te İbn Abbâs'ın hadisinden tahrîc etmiş ve İbn Hacer onun isnâdı hakkında zayıf hükmü vermiştir (*Feyz* VI, 167).

2154 Aynı kaynaklar.

2155 Bu hadisi Tirmizî (no. 435), İbn Mâce (no. 1167, 1374), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 47a), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 275b) ve İbn Huzeyme (no. 1195), Ömer b. e. Has'am an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ömer, oldukça zayıf bir râvidir.

2156 Sözkonusu hadisi İbn Mâce (no. 1373), Ahmed b Menî' an Ya'kûb b. el-Velîd el-Medînî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir. Ya'kûb, pek zayıf bir râvidir.

2157 Taberânî, bunu üç Mu'cem'inde de tahrîc etmiştir. Heysemî, bu rivayetle teferrüd bulunan râvi Sâlih b. Katan el-Buhârî hakkında bir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (*Mecma'* II, 230).

2158 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 1555), İbnü'l-Mübârek (*Zühd* no. 1272), Ahmed (VI, 58), Ebû Dâvud (no. 1303) ve Beyhakî (II, 477), Mâlik b. Miğvel an Mukâtil b. Beşîr el-İclî an Şureyh b. Hânî' an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir. Mukâtil'i İbn Hibbân tevsîk etmiştir (*Neyl* III, 20).

2159 Heysemî'ye göre râvilerinden Nâhid b. Sâlim el-Bâhilî hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır (*Mecma'* II, 221). Kezâ İrâkî de cerh ve ta'dil cihetinden bir malumat edinemediğini söylemiştir (*Neyl* III, 20).

2160 Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ta rivayet ettiği hadisin isnâdında yer alan Yahyâ b. Utbe b. ebi'l-Ayzâr oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 230).

2161 Heysemî, Taberânî'nin *M. el-Evsat*'ta tahrîc ettiğini, ayrıca uydurmakla müttehem olmayan zayıf bir râvinin de isnâdında mevcûd olduğunu söyler (*Mecma'* II, 40).

2162 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2406), Abdürrezzâk (no. 5529), Ahmed (II, 249, 442, 499), Dârimî (I, 350), Müslim (cum'a 67-69, s. 600), Ebû Dâvud (no. 1131), Tirmizî (no. 523), Nesâî (cum'a 42, III, 113), İbn Mâce (no. 1122), İbn Huzeyme (no. 1873-4), Tahâvî (I, 336), İbn Hibbân (no. 2468-72, 2476-7) ve Beyhakî (III, 239, 240, 254), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2163 Aynı kaynaklar.

2164 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1132) ve Nesâî (cum'a 43/2, III, 113), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 11), Dârimî (I, 369), Müslim (cum'a 72, s. 601), Tirmizî (no. 521), İbn Mâce (no. 1131), İbn Huzeyme (no. 1871, 1198) ve Beyhakî (II, 481; III, 239), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr ani'z-Zührî an Sâlim ... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5526), Ahmed (II, 35, 103), Ebû Dâvud (no. 1127, 1128, her iki rivayetin lafzı), Nesâî (cum'a 44, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1836, 1869), Tahâvî (I, 336), İbn Hibbân (no. 2467) ve Beyhakî (III, 240), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 123), Müslim (cum'a 70, s. 600), Tirmizî (no. 522), İbn Mâce (no. 1130) ve Beyhakî (II, 477), Leys b. Sa'd an Nâfi'.. asl-ı senedi ile; Dârimî (I, 369), Buhârî (cum'a 39, I, 225), Müslim (cum'a no. 71), Ebû Dâvud (no. 1252), Nesâî (cum'a 43/1, III, 113), İbn Huzeyme (no. 1870) ve Beyhakî (III, 240), Mâlik an Nâfi'.... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2165 Aynı kaynaklar.

2166 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5522-3), Ebû Dâvud (no. 1133), Tirmizî (no. 523/2, Tahâvî (I, 337), el-Hâkim (I, 290) ve Beyhakî (III, 240-1), İbn Cüreyc an Atâ an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (*Neyl* III, 298).

2167 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1419) ve Ahmed (V, 357), el-Fadl b. Mûsâ an Ubeydillah b. Abdillah el-Atekî an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir

2168 Tayâlisî (no. 88), Abdürrezzâk (no. 4569), Ahmed (I, 87, 98, 100, 107, 110, 115, 120, 143, 144, 145, 148), Dârimî (I, 371), Ebû Dâvud (no. 1416), Tirmizî (no. 453-4 "hasen" lafız bunun), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 27, III, 228-229), İbn Mâce (no. 1169), İbn Huzeyme (no. 1067), Ebû Ya'lâ (no. 317, 585, 618), el-Hâkim (I, 300) ve Beyhakî (II, 467, 468), Ebû İshâk an Âsım b. Damre an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2169 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl 14, s. 123), Ebû Dâvud (no. 1420), Nesâî (salât 6, I, 230) ve İbn Mâce (no. 1401), Muh. b. Yahyâ b. Habbân an İbn Muhayrîz ani'l-Muhdecî an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Mâlik'e aittir. İbn Abdilberr, isnâdının sahih olduğunu söylemiştir (*Feyz* III, 453).

2170 Bu hadisi Ahmed (II, 20, 39, 102, 143), Buhârî (vitr 4, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 151, s. 517), Ebû Dâvud (no. 1043, 1438), İbn Huzeyme (no. 1082) ve Beyhakî (III, 34), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 119), Tirmizî (no. 437), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 26, III, 228), ve İbn Mâce (no. 1319), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4673), Ahmed (II, 150), Müslim (müsâfirîn no. 152, s. 518), İbnu'l-Cârûd (s. 143) ve Beyhakî (III, 34), İbn Cüreyc an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1926), Ahmed (II, 51, 43), Müslim (müsâfirîn no. 154, s. 518), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 34, III, 232), İbn Mâce (no. 1175), Taberânî (no. 13058), Tahâvî (I, 277), İbn Hibbân (no. 2616) ve Beyhakî (III, 22), Ebû Miclez Lâhik b. Humeyd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2171 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1422), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 40, III, 238-9) ve İbn Mâce (no. 1190), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hafızların çoğunluğu bu rivayetin mevkûf yani sahâbî sözü olmasını daha sahîh görmüşlerdir (*Neyl* III, 32).

2172 Aynı kaynaklar.

2173 Aynı kaynaklar.

2174 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1362), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile tahric etti.

2175 Bu hadisi Tirmizî (no. 458) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 45, III, 243), Ebû Muâviye ani'l-A'meş an Amr b. Murre an Yahyâ b. el-Cezzâr an Ümmi-Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

2176 Bu rivayeti Nesâî (kıyâmu'l-leyl 41, III, 239-240) iki ayrı tarîkten olmak üzere ve İbn Mâce (no. 1192), el-Hakem an Miksem an (İbn Abbâs an) Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2177 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1764), Ahmed (I, 311, 361), Müslim (müsâfirîn no. 155, s. 518), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 34, III, 232), İbn Mâce (no. 1175), Taberânî (no. 12905, 13068), Tahâvî (I, 277), İbn Hibbân (no. 2616) ve Beyhakî (III, 22), Ebû Miclez Lâhik b. Humeyd an İbn Abbâs ve İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2178 Lafız Buhârî'ye ait olup tarîki şöyledir: İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an İbn Ömer. Bu asl-ı sened yoluyla tahrîc edenler: Buhârî (vitr 1, II, 12), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 35/1, III, 233), Taberânî (no. 13096) ve İbn Hibbân (no. 2615). Bu hadisin başka tarîkleri de vardır: Mâlik (salâtu'l-leyl no. 13, s. 123), Şâfiî (*Ümm*, I, 123; VII, 172), Buhârî (vitr 1, II, 12), Müslim (müsâfirîn no. 145, s. 517), Ebû Dâvud (no. 1326), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 35, III, 233), Tahâvî (I, 278) ve Beyhakî (II, 486; III, 21), Mâlik b. Enes an Abdillah b. Dînâr ve Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 44, 77), Müslim (müsâfirîn no. 159) ve Beyhakî (II, 486; III, 23), Şu'be an Ukbe b. Hureys an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1918), Ahmed (II, 31, 45, 49, 78, 88, 126), Buhârî (vitr 2, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 157-8, s. 519), Tirmizî (no. 461), İbn Mâce (1174) ve İbn Huzeyme (no. 1112), Şu'be an Enes b. Sîrîn an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2179 Bu hadisi Ahmed (I, 89) ve Tirmizî (no. 460), Ebû İshâk ani'l-Hâris an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2180 Bu hadisi Ahmed (I, 299, 300, 316, 372), Dârimî (I, 372), Tirmizî (no. 462), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 38, III, 236), İbn Mâce (no. 1172), Taberânî (no. 12434), Ebû Ya'lâ (no. 2555), Tahâvî (I, 287-8) ve Beyhakî (III, 38), Ebû İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2181 Bu hadisi Ahmed (VI, 227), Ebû Dâvud (no. 1424), Tirmizî (no. 463, "hasen garîb"), İbn Mâce (no. 1173), el-Hâkim (II, 520) ve Beyhakî (III, 38), Husayf an Abdilazîz b. Cüreyc an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2182 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1423), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 37, III, 235) ve İbn Mâce (no. 1171), Saîd b. Abdirrahman b. Ebzâ an ebîhî an Ubeyy asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı sahihtir (*Neyl* III, 45).

2183 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1418), Tirmizî (no. 452) ve İbn Mâce (no. 1168), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Abdillah b. Râşid ez-Zevfî an Abdillah b. e. Mürre ez-Zevfî an Hüraice asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bu hadisin ancak Yezîd tarîkiyle bilindiğini söyleyerek isnâdının garâbetine dikkat çekmiştir.

2184 Bu hadisi Ahmed (VI, 204, 205), Dârimî (I, 372), Müslim (müsâfirîn no. 136-7, s. 512), Tirmizî (no. 456, "hasen sahîh"), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 30/2, III, 230), İbn Mâce (no. 1185), İbn Hibbân (no. 2434) ve Beyhakî (III, 35), Ebû Husayn an Yahyâ b. Vesâb an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 4624), Şâfiî (*Ümm*, I, 125), Ahmed (VI, 46, 100, 107, 129, 204), Buhârî (vitr 2, II, 13), Müslim (müsâfirîn no. 136-8, s. 512), Ebû Dâvud (no. 1435), İbnu'l-Cârûd (s. 140) ve Beyhakî (III, 34), Müslim b. Sabîh an Mesrûk .. asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2185 Aynı kaynaklar.

2186 Bu hadisi Ahmed (III, 389, 315), Müslim (müsâfirîn no. 102, s. 520), Tirmizî (no. 455/2), Ebû Ya'lâ (no. 2106, 2279), İbn Huzeyme (no. 1086), İbnü'l-Cârûd (s. 140), İbn Hibbân (no. 2556) ve Beyhakî (III, 35), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 163) ve Beyhakî (III, 35), el-Hasan b. A'yun an Ma'kil b. Ubeydillah an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile.

2187 Bu hadisi Ahmed (III, 31, 44), Ebû Dâvud (no. 1431), Tirmizî (no. 465), İbn Mâce (no. 1188), Ebû Ya'lâ (1114, 1289), Dârekutnî (II, 22), el-Hâkim (I, 362) ve Beyhakî (II, 480), Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim, isnâdını Şeyhayh'ın şartınca sahîh kabul etmiştir. Zeyd b. Eslem'den mürsel olarak da rivayet olunmuştur. Mürsel, Ebû Saîd rivayetinden daha sahihtir.

2188 Aynı kaynaklar.

2189 Bu mevkûfu Buhârî (mağâzî 35/26, V, 66), Muh. b. Hâtim b. Bezî' an Şâzân an Şu'be an Ebî Cemre an Âiz b. Amr senedi ile tahrîc ettiler.

2190 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1439), Tirmizî (no. 470) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 29, III, 229-230), Mülâzim b. Amr an Abdillah b. Bedr an Kays b. Talk an Talk bin Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.

2191 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salâtu'l-leyl 19, s. 125), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı sahihtir.

2192 Bu hadisi Tirmizî (no. 471) ve İbn Mâce (no. 1195), Muh. b. Beşşâr an Hammâd b. Mis'ade an Meymûn b. Mûsâ el-Mer'î ani'l-Hasan an Hayre Ümmi'l-Hasan an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Meymûn, hakkında ihtilaf olan bir râvidir. Ağırlıklı olarak güvenilir bir râvidir. Tirmizî'ye göre bu hadis, Ebû Umâme an Âişe tarîkiyle de rivayet olunmuştur.

2193 Bu hadisi Nesâî (kıyâmu'l-leyl 36/3, III, 234-5), İsmaîl b. Mes'ûd an Bişr b. el-Mufaddal an Saîd an Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2194 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 20, s. 125) ve Buhârî (vitr 1/1, II, 12), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2195 Bu mevkûf hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 22, s. 125), an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir. Sahîhtir.

2196 İlki Buhârî, ikincisi ise Mâlik'in lafzıyladır. Bu rivayeti Mâlik (kasru's-salât no. 29, s. 152-3), Ahmed (VI, 178), Buhârî (teheccüd 5, II, 45), Müslim (müsâfirîn no. 77, s. 497), Ebû Dâvud (no. 1293), İbn Hibbân (no. 313) ve Beyhakî (III, 50), Mâlik ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2197 Aynı kaynaklar.

2198 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 75), Ebû Dâvud (on. 1297), İbn Huzeyme (II, 231) ve Beyhakî (III, 49), Saîd el-Cüreyrî an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 204), Müslim (no. 76), Nesâî (siyâm 35, III, 152) ve İbn Hibbân (no. 2517), Kehmes b. el-Hasan an Abdillah b. Şakîk ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2199 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1571), Abdürrezzâk (no. 4853), Ahmed (VI, 74, 95, 120, 123, 144, 156, 168, 172, 266), Müslim (müsâfirîn no. 78-9, s. 407), İbn Mâce (no. 1381), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 207b), İbn Hibbân (no. 2520) ve Beyhakî (III, 47), Katâde an Muâze an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2200 Bu hadisi Ahmed (III, 21, 36) ve Tirmizî (no. 477), Fudayl b. Merzûk an Atiyyeti'l-Avfî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2201 Bu hadisi Buhârî (taksîru's-salât 12, II, 38; teheccüd 31/2, II, 53; meğâzî 50, V, 93-94), Müslim (müsâfirîn 80, s. 497), Ebû Dâvud (no. 1201) ve Tirmizî (no. 474), Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile; Aynı mânâda olmak üzere Ebû Dâvud (no. 1290) ve İbn Mâce (no. 1323), İbn Vehb an İyâd b. Abdillah an Mahrame b. Süleymân an Kureyb an Ümmi Hâni asl-ı senedi ile; Mâlik (kasru's-salât no. 27-28, s. 152), Buhârî (gusl 21, I, 74; salât 4/4, I, 94; cizye 9, IV, 67; edeb 94, VII, 110), Müslim (müsâfirîn no. 82, s. 498; hayz 70-71, s. 265-6), Tirmizî (no. 1579/2, 2734), Nesâî (tahâret 143/2, I, 126) ve İbn Mâce (no. 465), Ebû Murre an Ümmi Hânî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2202 Bu hadisi Tayâlisî (s. 315), Dârimî (I, 339), Ahmed (II, 459), Buhârî (teheccüd 33, II, 54; savm 60, II, 247), Müslim (müsâfirîn no. 85, s. 499), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 28, III, 229), İbn Huzeyme (no. 2123), İbn Hibbân (no. 2527) ve Beyhakî (III, 36), Ebû Osmân en-Nehdî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (s. 322), Ah-

med (II, 392), Müslim (s. 499) ve Beyhakî (III, 47), Abdülazîz b. el-Muhtâr an Abdillah b. Fîrûz ed-Dânâc an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1432), Ebân b. Yezîd an Katâde an Ebî Saîd min Ezdişenû'e an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (siyâm 81, IV, 218), Âsım el-Ahvel ani'l-Esved b. Hilâl an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2203 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 86, s. 499) ve Beyhakî (III, 47), İbn Ebî Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an İbr. b. Abdillah b. Huneyn an Ebî Murre mevlâ Ümmi Hânî an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 440, 451) ve Ebû Dâvud (no. 1433), Safvân b. Amr an Ebî İdrîs es-Sekûnî an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Zehebî, bunun isnâdı hakkında "ceyyid" hükmü vermiştir (*Mîzân* no. 9936).

2204 Bu hadisi iki tarîkten olmak üzere Müslim (müsâfirîn 143-4, s. 515-6), el-Kâsım eş-Şeybânî an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2205 Bu hadisi Ahmed (V, 167), Müslim (müsâfirîn no. 84, s. 498), Ebû Dâvud (no. 1285-6, 5243-4), İbn Huzeyme (no. 1225), İbn Hibbân (no. 4155) ve Beyhakî (III, 47; X, 94), Yahyâ b. Ukayl an Yahyâ b. Ya'mer an Ebi'l-Esved ed-Dû'elî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2206 Bu hadisi Nesâî de *es-Sünenu'l-kübrâ*'da (Bkz. *Tuhfetu'l-işrâf*, Mizzî no. 10144), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud an Şu'be an Ebî İshâk an Âsım b. Damre an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. İrâkî, isnâdının ceyyid olduğunu söylemiştir (*Neyl* I, 66).

2207 Bu hadisi Ahmed (II, 175), Hasan an İbn Lehî'a an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir. İbn Lehî'a, hakkında menfî sözler söylenmiş bir râvidir. Taberânî'nin isnâdında onun yerinde İbn Vehb mevcuttur (*Mecma'* II, 235).

2208 Ahmed (IV, 153), bu hadisi Yezîd b. Hârûn an Ebân b. Yezîd el-Attâr an Katâde an Nu'aym b. Hemmâr an Ukbe senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir; Münzirî'ye göre Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 235; *Tergîb* I, 464).

2209 Ebu'd-Derdâ hadisini Ahmed (VI, 451), Ebu'l-Yemân an Safvân b. Amr an Şurayh b. Ubeyd an Ebî'd-Derdâ senedi ile; Ebû Mürre et-Gatfânî hadisini Ahmed (V, 286), altı ayrı tarîkten olmak üzere Kesîr b. Murre ve Mekhûl an Nuaym b. Hemmâr Ebî Murre el-Gatfânî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Ancak tarîklerinde zâhiren ızdırâb sözkonusudur.

2210 Bu hadisi Tirmizî (no. 475), Ebû Ca'fer es-Semmânî an Ebî Müshir Abdila'lâ b. Müshir an İsmâîl b. Ayyâş an Bahîr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Cübeyr b. Nüfeyr an Ebî'd-Derdâ ve Ebî Zerr senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bir evvelki rivayette Ahmed, Ebu'd-Derdâ'dan münferiden tahrîcte bulunmuştur. Onun isnâdını oluşturan râviler, güvenilir kimselerdir (*Tergîb* I, 464).

2211 İbn Ömer hadisinin senedinde zayıf bir râvi olan Leys b. e. Süleym vardır. Nevvâs hadisinin râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* I, 236).

2212 Bu hadisi Bezzâr (no. 694), Ebû Âsım an Abdilhamîd b. Ca'fer an Huseyn b. Atâ' an Zeyd b. Eslem an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti. Huseyn'i Ebû Hâtim ve başkası zayıf kabul etmiş; İbn Hibbân ise onu güvenilir kimseler arasında zikretmiş ve "hata ve tedlîs yapardı" demiştir (*Mecma'* II, 236).

2213 Mûsâ b. Ya'kûb ez-Zema'î dışındakiler güvenilir kimselerdir. Mûsâ hakkında ihtilâf vardır. Sahâbeden pek çoklarından bu hadis rivayet edilmiştir. Münzirî: "Bildiğim kadar onların arasında senedi en iyi olan bu rivayettir" demektedir (*Tergîb* I, 466).

2214 İsnâdı hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: Râvilerinden Meymûn b. Zeyd hakkında Zehebî: "Ebû Hâtim, onu "telyîn" etmiş (rivayette gevşek kabul etmiş); İbn Hibbân ise güvenilir râviler arasında zikrederek "hatâ ederdi" demiştir. Ayrıca Leys b. e. Süleym dışındaki diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 237).

2215 İsnâdında Saîd b. Müslim el-Ümevî yer almıştır ki onu Buhârî, Yahyâ b. Maîn ve diğerleri zayıf addetmişler; İbn Hibbân ise onu Sikât'ı içinde zikrederek "hatâ ederdi" demiştir (*Mecma'* II, 237).

2216 Bu hadisi Bezzâr (no. 695), Hâlid b. Yûsuf b. Hâlid an ebîhî an Mûsâ b. Ukbe an Ubeydillah b. Süleymân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Yûsuf b. Hâlid zayıf bir râvidir.

2217 Bu hadisi İbn Huzeyme de Sahîh'inde irâd etmiştir. Daha sonra diyor ki: "Bu haberi İsmaîl b. Abdillah b. Zürâre dışındakiler muttasıl olarak Ebû Hureyre'den merfûen rivayet etmediler. Bunu ed-Derâverdî, Muh. b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den mürsel olarak; Hammâd b. Seleme ise Muh. b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den onun sözü olarak rivayet ettiler." (*Tergîb* I/466). Bunu tahrîc eden el-Hâkim, isnâdının Müslim'in şartınca sahîh olduğunu söylemiş, bunu Zehebî *Telhîs*'inde onaylamış, Mîzân'da ise Muh. b. Dînâr'ın tercemesinde onun hadisleri arasında irâd etmiş; İbn Dînâr hakkındaki ihtilafları da dile getirmiştir (*Feyz* VI, 446). Heysemî ise şunları söylemiştir: "Muh. b. Amr hakkında menfî sözler söylenmiştir. Ayrıca isnâdında tanımadığım bir râvi vardır" (*Mecma'* II, 239).

2218 Bu hadisi Ahmed (II, 445, 497), Tirmizî (no. 476) ve İbn Mâce (no. 1382), en-Nehhâs b. Kahm an Şeddâd Ebî Ammâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nehhâs, zayıf bir râvidir.

2219 Bu hadisi Tirmizî (no. 473), İbn Mâce (no. 1380) ve Taberânî (*M. es-Sağîr* I, 182), Muh. b. İshâk an Mûsâ b. Enes an Sümâme an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, hadisin bu vecihten garîb olduğunu söylemiştir. İbn Hacer'e göre isnâdı zayıftır (*Feyz* VI, 168).

2220 Heysemî'ye göre isnâdı ceyyiddir (*Mecma'* X, 104). Münzirî ise: "Râvilerinden birinde ihtilâf vardır. Ancak bu hadisin şâhidleri çoktur" demiştir (*Tergîb* I, 297).

2221 Bu hadisi Mâlik (kasru's-salât no. 57, s. 162), Buhârî (salât 60, I, 114; teheccüd 25/2, II, 50), Müslim (müsâfirîn no. 69-70, s. 495), Ebû Dâvud (no. 467-8), Tirmizî (no. 316), Nesâî (mesâcid 37, II, 53) ve İbn Mâce (no. 1013), Amr b. Süleym an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2222 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 5513), Şâfiî (*Sünen* s. 7), Ahmed (III, 369, 380), Müslim (cum'a 56, s. 596), Nesâî (cum'a 21, III, 103), İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (cum'a 32, I, 223), Müslim (cum'a 54, s. 596), Ebû Dâvud (no. 1115), Tirmizî (no. 510), Nesâî (cum'a 27/1, III, 107), Ebû Ya'lâ (no. 1998-9) ve Beyhakî (III, 217), Hammâd b. Zeyd an Amr ... asl-ı senedi ile; Şâfiî (Sünen s. 7; Ümm I, 175), Ahmed (III, 308), Humeydî (no. 1223), Dârimî (I, 365), Buhârî (cum'a 33, I, 223), Müslim (cum'a 55, s. 596), İbn Mâce (no. 1112), Ebû Ya'lâ (no. 1830, 1969), İbnu'l-Cârûd (s. 149), İbn Huzeyme (no. 1832), Dârekutnî (II, 15) ve Beyhakî (III, 193), Süfyân b. Uyeyne an Amr.. asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 19657, Ahmed (III, 369), Dârimî (I, 364), Buhârî (cum'a 25, II, 51), Müslim (cum'a 57, s. 596), Nesâî (cum'a 16, III, 101), Taberânî (M. el-Kebîr no. 6701) ve Dârekutnî (I, 14; II, 157, Şu'be an Amr ... asl-ı senedi ile; Müslim (cum'a 58, s. 597), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 5514), Ahmed (III, 316), Müslim (cum'a 59, s. 597), İbn Mâce (no. 1114), Ebû Ya'lâ (no. 2186, 2776, 1946), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 6697-9), Tahâvî (I, 365), İbn Huzeyme (no. 1835), İbn Hibbân (no. 2491-3), Dârekutnî (II, 13) ve Beyhakî (III, 194), el-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2223 Aynı kaynaklar.

2224 Bu hadisi Nesâî (mesâcid no. 39, II, 55), İbn Abdilhakem an Şuayb an Leys an Hâlid an İbn Ebî Hilâl an Mervân b. Osmân an Ubeyd b. Huneyn an Ebî Saîd b. el-Mu'allâ senedi ile tahrîc etmiştir. Mervân hakkında ihtilaf vardır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.

2225 İstihâre hadisini Ahmed (III, 344), Buhârî (teheccüd 25, II, 51; da'vât 48, VII, 162; tevhîd 10, VIII, 168), Ebû Dâvud (no. 1538), Tirmizî (no. 480), Nesâî (*Amelu'l-yevm ve'l-leyle* no. 498; *Sünen*, nikâh 27, VI, 80-81), Ebû Ya'lâ (no. 2086) ve Beyhakî (III, 52), Abdurrahman b. ebi'l-Mevâl an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2226 Bu hadisin isnâdında yer alan Abdülkuddûs b. Habîb oldukça zayıf bir râvidir (*Feyz* V, 442).

2227 Bu hadisi Tirmizî (no. 479) ve İbn Mâce (no. 1384), Fâid b. Abdirrahman an İbn Ebî Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Sebebi Fâid'in zayıf oluşudur.

2228 Aynı kaynaklar.

2229 Bu hadisin aslı Tirmizî (no. 3578) ve İbn Mâce (no. 1385) de yer almıştır. Asl-ı senedi şöyledir: Şu'be an Ebî Ca'fer el-Hatmî an Umâre b. Huzeyme b. Sâbit an Osmân b. Huneyf. Tirmizî, "hasen sahîh garîb" hükmü vermiştir.

2230 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1297), İbn Mâce (no. 1387), Taberânî (no. 11622), İbn Huzeyme (no. 1216), el-Hâkim (I, 318-9) ve Beyhakî (III, 51), Mûsâ b. Abdilazîz ani'l-Hakem an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, İbrâhîm b. el-Hakem an ebîhî an İkrime tarîkiyle mürsel olarak rivayet edilmiştir. el-Münzîri, *Tergîb*'de (I, 468) diyor ki: "Bu hadis, pek çok tarîkten ve sahâbeden bir gruptan rivayet edilmiştir. Bu hadisi içlerinde el-Âcurrî, şeyhimiz Abdürrahîm el-Mısrî ve Ebu'l-Hasan el-Makdisî sahîh addettiler. Ebû Bekr b. e. Dâvud, babasından "Tesbih namazı konusunda bundan sahîhi yoktur (yani İbn Abbâs hadisi)" dediğini bildirmiştir. Kezâ Müslim'den de benzer bir kavil nakledilmiştir.

2231 Bu hadisi Tirmizî (no. 482) ve İbn Mâce (no. 1386), Zeyd b. Hubâb el-Uklî an Mûsâ b. Ubeyde an Saîd b. e. Saîd mevlâ Ebî Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "gârib" hükmü vermiştir.

2232 Rezîn.

2233 Bu hadisi Dârimî (II, 289), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 198b), Bezzâr (no. 747), İbn Huzeyme (no. 1260, 2568), el-Hâkim (I, 315, 446; II, 101) ve Beyhakî (V, 253), Osmân b. Sa'd el-Kâtib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Osmân, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

2234 Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdında

bulunan Vâkidî'yi Mus'ab ez-Zübeyrî ve gayrısı tevsîk etmiş; imamlardan pek çokları ise zayıf addetmişlerdir" (*Mecma'* II, 283)

2235 Bu hadisi Bezzâr (no. 746), Ahmed b. Mansûr an Muâz b. Fadâle an Yahyâ b. Eyyûb an Bekr b. Amr an Safvân b. Süleym an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 283).

2236 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2782), Muh. b. Mansûr et-Tûsî an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

2237 Bu hadisi Tirmizî (no. 3549), Ahmed b. Menî' an Ebî'n-Nasr an Bekr b. Huneys an Muh. el-Kuraşî an Rebî'a b. Yezîd an Ebî İdrîs el-Havlânî an Bilâl senedi ile tahrîc etmiş ve Muh. b. Saîd el-Kuraşî eş-Şâmî'nin metrûk bir râvi olduğunu söyledikten sonra bu hadisin Muâviye b. Sâlih an Rebî'a an Ebî İdrîs an Ebî Umâme kanalıyla rivayet olunduğunu zikretmiştir.

2238 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1398), İbn Huzeyme (no. 1144) ve İbn Hibbân (no. 2563), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Ebî Seviyye an İbn Hucayre an İbn Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2239 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1325, 1449), Ahmed b. Hanbel an Haccâc an İbn Cüreyc an Osmân b. e. Süleymân an Alî el-Ezdî an Ubeyd b. Umeyr an Abdillah b. Hubşî senedi ile tahrîc etmiştir.

2240 Bu hadisi Buhârî (teheccüd 6, II, 44; tefsîr Feth 2/1, VI, 44; rikâk 20/2, VII, 183), Müslim (sıfâtu'l-münâfikîn 79-80, s. 2171-2), Tirmizî (no. 412), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 17, III, 219) ve İbn Mâce no. 1419), Ziyâd b. İlâka ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2241 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-cemâ'at no. 23, s. 138), Şâfiî (*Sünen* s. 9), Ahmed (VI, 178), Buhârî (taksîru's-salât 20, II, 41), Müslim (müsâfirîn no. 112, s. 504), Ebû Dâvud (no. 954), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 18, III, 220) ve Beyhakî (II, 308; 490), Mâlik an Abdillah b. Yezîd ve Ebî'n-Nadr an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2242 Bu hadisi Ahmed (II, 250, 436), Ebû Dâvud (no. 1308, 1450), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5, III, 205), İbn Mâce (no. 1336), İbn Huzeyme (no. 1148), İbn Hibbân (no. 2558), el-Hâkim (I, 309) ve Beyhakî (II, 501), Muh. b. Aclân ani'l-Ka'kâ' b. Hakîm an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2243 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4738), Ebû Dâvud (no. 1309, 1451), İbn Mâce (no. 1335), Ebû Ya'lâ (no. 1112), İbn Hibbân (no. 2559, 2560), el-Hâkim (I, 317, II, 416) ve Beyhakî (II, 501, Alî b. el-Akmer ani'l-Eğarr Ebî Müslim an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. el-Hâkim'e göre Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîhtir.

2244 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salâtu'l-leyl no. 5, s. 119), an Mâlik an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

2245 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl (no. 95, s. 176), Buhârî (teheccüd 12, II, 46), Ebû Dâvud (no. 1306), İbn Hibbân (no. 2544) ve Beyhakî (II, 501), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 243), Humeydî (no. 960), Müslim (müsâfirîn no. 207, s. 538), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5/1, III, 203) ve İbn Huzeyme (no. 1131), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ... asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 1329), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkiyle tahrîc ettiler.

2246 Bu hadisi Ahmed (I, 374, 427), Buhârî (teheccüd 13, II, 47), Müslim (müsâfirîn no. 205, s. 537), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 5/2, III, 204), İbn Mâce (no. 1330), İbn Huzeyme (no. 1130) ve Beyhakî (III, 15), Mansûr b. el-Mu'temir an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2247 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl 1, s. 117), Tayâlisî (no. 1527), Ahmed (VI, 64, 72), Ebû Dâvud (no. 1314) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 63/1, III, 258), Muh. b. el-Münkedir an Saîd b. Cübeyr an Âişe asl-ı senedi ile; İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1238) ve Nesâî (63/2, III, 258), Muh. b. el-Münkedir an Saîd ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2248 Tayâlisî (no. 1407), Ahmed (VI, 94, 110, 147, 203, 279), Buhârî (teheccüd 7, II, 44; rikât 18, VII, 181), Müslim (müsâfirîn no. 131, s. 511), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 8, III, 208), Ebû Dâvud (no. 1317), İbn Hibbân (no. 2435) ve Beyhakî (III, 3, 4, 17), Eş'as b. ebi'ş-Şa'sâ' an ebîhî an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2249 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1466), Tirmizî (no. 2924) ve Nesâî (iftitâh 83, II, 181, kıyâmu'l-leyl 13, III, 214), Leys b. Sa'd an İbn Ebî Müleyke an Ya'lâ b. Memlek an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2250 Bu hadisi Nesâî (kıyâmu'l-leyl 13/1, III, 213-4), İshâk b. İbrâhîm an Yezîd b. Hârûn an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Râvileri Sahîh ricâlidir.

2251 Bu hadisi Ahmed (I, 385, 396, 415, 440), Buhârî (teheccüd 9, II, 45), Müslim (müsâfirîn no. 204, s. 537), İbn Mâce (no. 1418), İbn Huzeyme (no. 1154), İbn Hibbân (no. 2138) ve Beyhakî (III, 8), el-A'meş an Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

2252 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 203, s. 536-7), Ebû Dâvud (no. 871), Tirmizî (no. 262),

Nesâî (iftitâh 77-8, II, 176-7; tatbîk 9, III, 190) ve İbn Mâce (no. 1351), Sa'd b. Ubeyde ani'l-Müstevrid b. el-Ahnef an Sıla bin Züfer an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2253 Bu hadis İbn Abbâs'tan muhtelif tarîklerle rivayet edilmiştir. Tayâlisî (no. 2706), Abdürrezzâk (no. 3862, 4707), Ahmed (I, 283, 234, 284, 343), Dârîmî (I, 180), Buhârî (da'vât 10, VII, 148), Müslim (hayz no. 20, s. 248; müsâfirîn (no. 181, s. 525; no. 187-189, s. 528-9), Ebû Dâvud (no. 5043), Nesâî (tatbîk 63, II, 218), İbn Mâce (no. 508), İbnu'l-Cârûd (s. 16), İbn Huzeyme (no. 127, 1534), Taberânî (no. 12188-90) ve İbn Hibbân (no. 2627), Seleme b. Kuheyl an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Buhârî (tefsîr Âli-i İmrân 17/1, VII, 174-5; edeb 118/2, VII, 123; tevhîd 27, VIII, 187), Tahâvî (I, 288) ve Taberânî (no. 12184), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Kureyb ... asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Sünen* s. 16), Ahmed (I, 220, 244, 330), Humeydî (no. 472), Buhârî (vudû' 5, I, 43; ezân 77, I, 177; ezân 161, I, 208), Müslim (müsâfirîn no. 186, s. 528), Nesâî (VIII, 215), İbn Mâce (no. 423), İbn Huzeyme (no. 884, 1533-4) ve Beyhakî (I, 122), Amr b. Dînâr an Kureyb.. asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu'l-leyl 11, s. 121), Abdürrezzâk (no. 3866, 4708), Şâfiî (Ümm I, 149). Ahmed (I, 242, 358), Buhârî (vitr 1, II, 12; 2252 numaralı rivayetin lafzı; vitr 36, I, 53; ezân 58, I, 171; tefsîr Âl-i İmrân 18-20, V, 175-6), Müslim (müsâfirîn no. 182-185, s. 526; 2253-2254 nolu rivayetlerin lafızları), Ebû Dâvud (no. 1364, 1367), Nesâî (ezân 41/2), İbn Mâce (no. 1363), İbn Huzeyme (no. 1675), Taberânî (no. 1292-4), İbn Hibbân (no. 2419, 2583, 2617, 2611) ve Beyhakî (I, 89; II, 264; III, 7), Mahrame b. Süleymân an Kureyb ... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 3868, 4706), Ahmed (I, 252, 365), Ebû Dâvud (no. 1365; 2259 nolu rivayetin lafzı), Ebû Ya'lâ (no. 2465), Taberânî (no. 10272), Tahâvî (I, 286), İbn Hibbân (no. 2618) ve Beyhakî (III, 8), İkrime b. Hâlid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2620), Ahmed (I, 287), Ebû Dâvud (no. 611) ve Taberânî (no. 12456), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1632), Ahmed (I, 341, 354), Dârimî (I, 286), Buhârî (ilm 41/2, I, 37; 2255 nolu rivayetin lafzı; ezân 57, I, 171), Ebû Dâvud (no. 1356; 2258 nolu rivayetin lafzı; 1357), Taberânî (no. 12365), Tahâvî (I, 187, 3087 ve Beyhakî (II, 477; III, 28), Şu'be ani'l-Hakem b. Uteybe an Saîd b. Cübeyr ... asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 350, 373), Müslim (müsâfirîn no. 191, s. 530; 2256 nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 58, 1353), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 39/1-2, III, 236), Taberânî (no. 10653-4) ve İbn Huzeyme (no. 448-9), Husayn b. Abdirrahman an Habîb b. e. Sâbit an Muh. b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.

2254 Aynı kaynaklar.

2255 Aynı kaynaklar.

2256 Aynı kaynaklar.

2257 Aynı kaynaklar.

2258 Aynı kaynaklar.

2259 Aynı kaynaklar.

2260 Aynı kaynaklar.

2261 Aynı kaynaklar.

2262 Aynı kaynaklar.

2263 Bu hadisi Ahmed (VI, 53), Müslim (müsâfirîn no. 139, s. 412-5), Ebû Dâvud (no. 1342-5), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 42-43, III, 240, 241-2), İbn Mâce (no. 1191), İbn Huzeyme (no. 1078, 1127) ve Beyhakî (II, 499; III, 30), Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2264 Aynı kaynaklar.

2265 Bu rivayeti Esved tarîkiyle Tirmizî (no. 443-4) ve İbn Mâce (no. 1360), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, yakın mânâları ile ez-Zührî an Urve an Âişe; Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe; İrâk b. Mâlik an Urve...; Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Âişe; Abdullah b. e. Lebîd ve Muh. b. Amr an Ebî Seleme...; Hanzale ani4l-Kâsım b. Muhammed an Âişe; Ebû İshâk es-Seba'î ani'l-Esved an Âişe tarîkleriyle Kutub-u sitte içinde muhtelif yerlerinde yer almıştır.

2266 Abdullah b. Ahmed b. Hanbel'in *Ziyâdâtu'l-Müsned*'inde yer alan bu hadisin isnâdını oluşturan râviler, Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 272).

2267 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn 198, s. 532) ve Ebû Dâvud (no. 1323-4), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2268 Heysemî'ye göre isnâdında hakkında pek çok söz sarfedilmiş bulunan Bakiyye b. el-Velîd vardır (*Mecma'* II, 252).

2269 İsnâdı hakkında Heysemî şu bilgiyi vermektedir: "İsnâdında yer alan Zâfir b. Süleymân'ı Ahmed, İbn Maîn ve Ebû Dâvud tevsîk ettiler; İbn Adî ve İbn Hibbân ise pek zararlı olmayan menfî sözler sarfettiler" (*Mecma'* II, 252-3). Münzirî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir (*Tergîb* I, 431).

2270 Heysemî, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 258).

2271 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 264).

2272 Bu hadisi Tirmizî (no. 448), Muh. b. Nâfi' el-

Basrî an Abdissamed b. Abdilvâris an İsmaîl b. Müslim el-Abdî an Ebi'l-Mütevekkil an-Nâcî an Âişe senedi ile tahrîc etmiş ve hadisin bu tarîkten "garîb" kaldığını söylemiştir. Bu hadisin Ebû Zerr rivayetinden sahîh bir şâhidi mevcuttur.

2273 Ahmed b. Hanbel; Bezzâr.

2274 Bu hadisi Şâfiî (Sünen s. 35), Ahmed (II, 486), Buhârî (îmân , 27, I, 14; terâvih 1, II, 251), Müslim (müsâfirîn (no. 173, s. 523), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 3/1, III, 201; siyâm 39/9-11, IV, 156; îmân 21/2, VIII, 117), İbn Huzeyme (no. 2203) ve Beyhakî (II, 491-2), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (salâtu Ramadân 2, s. 113), Abdürrezzâk (no. 7719), Şâfiî (*Sünen* s. 35, 59), Ahmed (II, 241, 281, 289, 529), Humeydî (no. 950, 1007), Buhârî (terâvih 1, II, 251; leyletu'l-Kadr 1, II, 253), Müslim (müsâfirîn no. 174, s. 523), Ebû Dâvud (no. 1371-2), Nesâî (siyâm 39/4, IV, 155; 39/6-8, 11-14, IV, 156-157), Tirmizî (no. 808), İbn Huzeyme (no. 1894, 2199), İbn Hibbân (no. 2537) ve Beyhakî (II, 492, 304), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile (lafız bu tarîke aittir); Tayâlisî (no. 2360), Ahmed (II, 232, 347, 408, 432, 473), Dârimî (II, 26), Buhârî (savm 6, II, 227), Müslim (müsâfirîn no. 175, s. 523), Nesâî (siyâm 40/1-2, IV, 157) ve Beyhakî (IV, 306), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2275 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2415) ve Nesâî (siyâm 6/1, IV, 130), Yahyâ b. Saîd ani'l-Mühelleb b. e. Habîbe ani'l-Hasan b. ebi'l-Hasan el-Basrî an Ebî Bekre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2276 Bu hadisi Ahmed (VI, 82, 122, 255), Müslim (i'tikâf no. 8, s. 832), Tirmizî (no. 796), İbn Mâce (no. 1767) ve İbn Huzeyme (no. 2215), Abdülvâhid b. Ziyâd ani'l-Hasan b. Ubeydillah an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2277 Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 7704), Ahmed (VI, 40), Humeydî (no. 187), Buhârî (leyletu'l-Kadr 5, II, 255), Müslim (i'tikâf no. 7, s. 832), Ebû Dâvud (no. 1376), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 12, III, 217), İbn Mâce (no. 1768), İbn Huzeyme (no. 2214) ve İbn Hibbân (no. 321, 3427-8), Ebu'd-Duhâ Müslim b. Sabîh an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2278 Bu hadisi Mâlik (salâtu'l-leyl no. 9, s. 120), Abdürrezzâk (no. 3864, 4711), Ahmed (VI, 36, 104, 73), Buhârî (tehecciid 16, II, 47; terâvîh 1, II, 253; menâkıb 24/1, IV, 168), Müslim (müsâfirîn 125, s. 509), Ebû Dâvud (no. 1341), Tirmizî (no. 439), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 36/1, III, 234), İbn Huzeyme (no. 49, 1166), İbn Hibbân (no. 2421-2604) ve Beyhakî (II, 495; III, 6), Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2279 Bu hadisi Buhârî (ezân 81/2, I, 178; i'tisâm 3/2, VIII, 142; edeb 75, VII, 99), Müslim (müsâfirîn no. 213-4, s. 539-540), Ebû Dâvud (no. 1447), Tirmizî (no. 450) ve Nesâî (kıyâmu'l-leyl 1/2, III, 197-8), Sâlim Ebu'n-Nadr an Busr b. Saîd az Zeyd b. Sâbit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2280 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1377), Ahmed b. Saîd el-Hemdânî an İbn Vehb an Müslim b. Hâlid ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrî etti.

2281 Bu hadisi Mâlik (salât fî Ramadân no. 3, s. 114) ve Buhârî (terâvih 1/3, II, 252), Mâlik ani'z-Zührî an Urve b. ez-Zübeyr an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2282 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (salât fî Ramadân no. 4, s. 115), an Muh. b. Yûsuf ani's-Sâib b. Yezîd senedi ile tahrîc etmiştir.

2283 Mâlik bunu (no. 5) doğrudan Yezîd b. Rûmân'dan ahzetmiştir.

2284 Bu hadisi Ahmed (V, 91), Müslim (mesâcid no. 286, s. 463; fadâil no. 69, s. 1810), Ebû Dâvud (no. 1294), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 170; Sünen sehv 99/2, III, 80), Taberânî (no. 1933), İbn Hibbân (no. 6226) ve Beyhakî (VII, 52), Ebû Hayseme Züheyr b. Muâviye an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2285 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 2151-2), Şâfiî (Ümm, I, 64), Humeydî (no. 630, 638), Ahmed (II, 18, 10, 49, 144), Müslim (mesâcid no. 228-9, s. 445), Ebû Dâvud (no. 4984), Nesâî (mevâkît 23/1-2, II, 270), İbn Mâce (no. 704), İbn Huzeyme (no. 349), İbn Hibbân (no. 1539) ve Beyhakî (I, 372), Süfyân b. Uyeyne an İbn Ebî Lebîd an Ebî Seleme b. Abdirrahman an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2286 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 19, I, 140), Abdullah b. Amr Ebû Ma'mer an Abdilvâris ani'l-Hüseyn an Abdillah b. Büreyde an Abdilah b. Muğaffel el-Müzenî senedi ile tahrîc etti.

2287 Bu hadisi Buhârî (mevâkît 13/3, I, 137), Müslim (mesâcid no. 235-7, s. 447), Ebû Dâvud (no. 4849), Tirmizî (no. 168), Nesâî (mevâkît 2/1, I, 246; mevâkît 20/1, I, 265), İbn Mâce (no. 701), Ebu'l-Minhâl Seyyâr b. Sellâme an Ebî Berze asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2288 Bu hadisi Tirmizî (no. 169), Ahmed b. Menî' an Ebî Muâviye ani'l-A'meş an İbrâhîm an Alkame an Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.

2289 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4985), Müsedded an İsâ b. Yûnus an Mis'ar b. Kidâm an Amr b. Murre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd senedi ile tahrîc etti

2290 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4986), Muh. b. Kesîr an İsrâîl an Osmân b. el-Muğîre an Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Abdillah b. Muh. b. el-Hanefiyye an raculin mine'l-Ensâr senedi ile tahrîc etti.

2291 Bu hadisi Müslim, üç ayrı tarîkten (selâm no. 68, s. 1728-9), Saîd el-Cüreyrî an Ebi'l-Alâ Yezîd b. Abdillah b. eş-Şihhîr an Osmân b. ebi'l-Âs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2292 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3548) ve el-Hâkim (IV, 219), Muh. b. Abdillah el-Ensârî an Uyeyne b. Abdirrahman an ebîhî an Osmân b. ebi'l-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sindî: "İsnâdı sahîh, ricâli güvenilir kimselerdir"; el-Hâkim ise: "İsnâdı sahih" hükmü vermiştir.

2293 İrâkî'ye göre isnâdı sahîhtir (*Neyl* III, 82); Heysemî ise Ahmed'in isnâdında İbn Lehî'a'nın bulunduğunu; onun dışındaki râvilerin ise güvenilir olduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 247).

2294 Heysemî, isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: Râvilerinden Leys b. e. Süleym güvenilir birisidir; ancak tedlîs yapardı. Zeylaî dedi ki: Râvilerinden Yahyâ b Talha el-Yerbû'î, İbn Hibbân'a göre güvenilir; Nesâî'ye göre zayıf; *Mîzân*'da ise hadiste sâlih olduğu söylenmiştir. el-İrâkî, isnâdını taz'îf etmiştir (*Feyz* VI, 221).

2295 Bu mevkûf rivayetin râvileri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* II, 258).

2296 Bu hadis, daha önce geçen bir hadisin bir bölümüdür. 2278. numaralı hadise ve tahrîcine müracaat ediniz.

2297 Rezîn.

2298 Bu hadisi Buhârî (rikâk 38/2, VII, 190), Muh. b. Osmân b. Kerâme an Hâlid b. Mahled an Süleymân b. Bilâl b. an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. e. Rebâh an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

2299 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1449) ve Nesâî (imân 1/2, VIII, 94; zekât 49/1, V, 58), İbn Cüreyc an Osmân b. e. Süleymân an Alî el-Ezdî an Ubeyd b. Umeyr an Abdillah b. Hubşî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2300 Bu hadisi Tirmizî (no. 413) ve Nesâî (salât 9/1, I, 232), Hemmâm an Katâde ani'l-Hasan an Hureys b. Kabîsa an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bu tarîk için "isnadı hasen garîb" demiştir. Nesâî, bunu (salât 19/2) Ebu'l-Avvâm an Katâde ani'l-Hasan an Ebî Râfi an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile rivayet etmiştir. Ayrıca Tirmizî, Enes b. Hakîm an Ebî Hureyre şeklinde bir tarîki ile Temîmu'd-Dârî'den bir şahidi olduğunu söylemiştir.

2301 Bu hadisi Ahmed (III, 4, 18, 24, 48, 61), Buhârî (mardâ 2/1, VII, 2), Müslim (birr ve's-sıla 52, s. 1992), Tirmizî (no. 966), Ebû Ya'lâ (no. 1237, 1256), İbn Hibbân (no. 2894) ve Beyhakî (III, 373), Muh. b. Amr b. Halhale an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd ve Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2302 Bu hadisi Tayâlisî (no. 370), Ahmed (I, 381, 441, 455), İbn Sa'd (I, 207), Dârimî (II, 316), Buhârî (mardâ 2, 3, VII, 3; mardâ 13/2, VII, 6; mardâ 14/1, VII, 7), Müslim (birr ve's-sıla no. 45, s. 1991), Ebû Ya'lâ (239a), İbn Hibbân (no. 2926) ve Beyhakî (III, 372; VII, 68), el-A'meş an İbrâhîm et-Teymî ani'l-Hâris b. Süveyd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.

2303 Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla no. 53, s. 1993), el-Kavârîrî an Yezîd b. Zurey' ani'l-Haccâc es-Savvâf an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.

2304 Rezîn.

2305 Bu hadisi Mâlik (*K. el-ayn* no. 8, s. 942), Yahyâ b. Saîd kanalıyla rivayet etmiştir.

2306 Ebû Dâvud (no. 3028), bunu Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ebî Manzûr eş-Şâmî an ammihî an ammihî an Âmir er-Râm senedi ile tahrîc etmiştir.

2307 Bu hadisi Tirmizî (no. 2396) ve İbn Mâce (no. 4031), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Sa'd b. Sinân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, bunun isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Ayrıca Tirmizî'nin lafzı daha uzundur.

2308 Bu hadisi Tirmizî (no. 2402), Abdurrahman b. Miğrâ ani'l-A'meş an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etmiş ve akabinde "hadis bu vecihten garîbtir" demiştir. Yine Tirmizî'ye göre bu hadis, el-A'meş an Talha b. Musarrif an Mesrûk tarîkiyle onun sözü olarak rivayet edilmiştir.

2309 Mâlik (cenâiz no. 40, s. 236), bunu Ebu'l-Hubâb Saîd b. Yesâr'dan belâğaı; Tirmizî ise (no. 2399), Muh. b. Abdila'lâ an Yezîd b. Zurey' an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiş ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2310 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3090), Ebu'l-Melîh an Muh. b. Hâlid es-Sülemî an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı garîbtir.

2311 Bu hadisi Tirmizî (no. 24037 ve İbn Mâce (no. 4023), Hammâd b. Zeyd an Âsım b. Behdele an Mus'ab b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2312 Rezîn.

2313 Rezîn.

2314 İsnâdında yer alan el-Velîd b. Muh. el-Muvakkirî oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 303).

2315 Lafız Buhârî'ye aittir (ilm 36, I, 34). Bu hadisi

Ahmed (III, 14, 34, 72), Buhârî (ilm 36, I, 34; cenâiz 6, II, 72; i'tisâm 9, VIII, 149), Müslim (birr ve's-sıla no. 152, s. 2018), Ebû Ya'lâ (no. 1279), İbn Hibbân (no. 2933) ve Beyhakî (IV, 67), Abdurrahman b. el-İsbehânî an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2316 Rezîn.

2317 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1608), Ebû Gassân an Mendel ani'l-Hasan b. el-Hakem en-Neha'î an Esmâ binti Âbis b. Rebî'a an ebîlhâ an Ali asl-ı senedi ile tahrîc etti. Mendel sebebiyle isnâdı zayıftır.

2318 Bu hadisi Tirmizî (no. 1061) ve İbn Mâce (no. 1606), Nasr b. Alî an İshâk b. Yûsuf ani'l-Avvâm b. Havşeb an Ebî Muh. mevlâ Ömer b. el-Hattâb an Ebî Ubeyde an Abdillahi b. Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında: "Bu hadis garîbtir, Ebû Ubeyde, Abdullah'ı işitmemiştir."

2319 Bu hadisi Ahmed (V, 151, 153, 154, 164), Dârimî (II, 204), Nesâî (cenâiz 25/2, IV, 24), Taberânî (no. 1644), İbn Hibbân (no. 4624, 4626) ve Beyhakî (X, 171), el-Hasan an Sa'sa'a b. Muâviye an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2320 Tirmizî bunu (no. 1062), Abdürabbih b. Bârik el-Hanefî an ceddihî Simâk b. el-Velîd el-Hanefî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2321 Bu hadisin isnâdında yer alan Amr b. Hâlid el-A'şî zayıftır, diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 10).

2322 Heysemî'ye göre Bezzâr'ın ricâli Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 3).

2323 İsnâdındaki râvilerden Mûsâ b. Ubeyde zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 12).

2324 Heysemî, Osmân b. Atâ el-Horâsânî'nin zayıf olduğuna dikkat çekmiştir (*Mecma* III, 12). İbnü'l-Cevzî ise *Mevdûat*'ında irâd etmek suretiyle, bu hadisi uydurma addetmiş, Zehebî'de bu hükmü onaylamıştır (*Feyz* III, 533).

2325 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1607), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Hâlid b Mahled an Yezîd b. Abdilmelik en-Nevfelî an Yezîd b. Rûmân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Sindî, Zevâid'inde isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Yezîd, Ebû Hureyre'ye yetişememiştir. Ayrıca Yezîd b. Abdilmelik, her ne kadar İbn Sa'd tarafından tevsîk edilmiş ise de Ahmed, İbn Maîn ve diğerleri tarafından zayıf addedilmiştir."

2326 Râvilerinden İbrâhîm b. el-Berâ b. en-Nadr, zayıftır (*Mecma'* II, 290).

2327 Heysemî diyor ki: "Senedinde yer alan es-Salt b. Behrâm güvenilir bir râvidir, ancak Mürcî-e'dendir" (*Mecma'* II, 295).

2328 Râvilerinden Muh. b. Abdilmelik hakkında Ebû Hâtim: "güçsüzdür" hükmünü vermiştir (*Mecma'* II, 2957.

2329 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 301). Bu hadisi yakın lafzıyla Ahmed ve *M. el-Kebîr ve'l-Evsat*'ında Taberânî tahrîc ettiler. İsnâdında hakkında ihtilâf olan İbn Lehî'a vardır (*Mecma'* II, 301).

2330 Aslında bu hadiste bir kıssa mevcuttur. Heysemî, râvilerinden Hafs b. Ömer hakkında hiçbir bilgiye rastlamadığını vesâir râvilerinin ise güvenilir olduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 300-301).

2331 Bu hadisi Taberânî (no. 8506), Ömer b. Hafs es-Sedûsî an Âsım b. Alî ani'l-Mes'ûdî an Câmi' b. Şeddâd an Temîm b Seleme an Ebî Ma'mer an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* II, 301).

2332 Bu hadisi el-Hâkim (I, 347), Ebu'l-Abbâs Muh. b.Ya'kûb ani'r-Rebî b. Süleymân an Esed b. Mûsâ an İmrân b. Zeyd et-Tağlebî an Abdirrahman b. el-Kâsım an Sâlim b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrîc etmiş ve verdiği sahîh hükmünü Zehebî de onaylamıştır. Heysemî'ye göre ise isnâdı hasendir (*Mecma'* II, 304).

2333 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1380), Ahmed (VI, 42, 278) ve Müslim (birr ve's-sıla no. 46, s. 1991), Mansûr b. el-Mu'temir an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Tayâlisî (s. 197), Ahmed (VI, 42, 173, 254), Müslim (birr ve's-sıla no. 47, s. 1991-2), Tirmizî (no. 965) ve Beyhakî (III, 373-4), el-A'meş an İbrâhim.. asl-ı senedi ile; Müslim (no. 49), Ebu't-Tâhir an İbn Vehb an Mâlik ve Yûnus ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile; Mâlik (k. el-ayn no. 6, s. 941) ve Müslim (no. 50, s. 1992), Mâlik an Yezîd b. Husayfa an Urve ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 51, s. 1992), Harmale b. Yahyâ an İbn Vehb an Hayve an İbni'l-Hâd an Ebî Bekr b. Hazm an Amre an Âişe senedi ile; Buhârî (mardâ 1/1, VI-I, 2), Ebu'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc ettiler.

2334 Heysemî'ye göre râvilerinden Revh b. Müsâfir zayıftır (*Mecma'* II, 304).

2335 Heysemî diyor ki: "Râvilerinden Mücâ'a b. ez-Zübeyr'i Ahmed tevsîk etmiş, Dârekutnî ise zayıf addetmiştir" (*Mecma'* II, 305).

2336 Bunun evvelinde küçük bir kıssa yer almıştır. İsnâdında yer alan Sa'd b. Tarîf, oldukça zayıf bir râvidir (*Mecma'* II, 305).

2337 Bu hadisi Ahmed (V, 81), Yezîd b. Hârûn an Müslim b. Ubeyd Ebû Nusayre an Ebî Useyb senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî, bu isnâdın ricâlinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (*Mecma'* II, 310).

2338 Bu hadisi Ahmed (VI, 64, 154, 251), Buhârî

(enbiyâ 54, IV, 150; tıbb 31, VII, 22; kader 15, VII, 215) ve Beyhakî (III, 376), Dâvud b. ebî'l-Furât an Abdillah b. Bureyde an Yahyâ b. Ya'mer an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2339 Bu hadisi Buhârî (tıbb 30/2, VII, 21), Müslim (selâm no. 98-100, s. 1740-2), Ebû Dâvud (muhtasar olarak no. 319) ve Mâlik (*câmi'* no. 22, s. 894-6), ez-Zührî an Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd b. el-Hattâb an Abdillah b. Abdillah b. el-Hâris b. Nevfel an İbn Abbâs an Abdirrahman b. Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Mâlik (no. 24, s. 896-7), ez-Zührî an Abdillah b. Âmir b. Rebî'a an Abdirrahman senedi ile de tahrîc etmiştir.

2340 Bu hadisi Mâlik (*câmi'* no. 23, s. 896), Buhârî (enbiyâ 54/8, IV, 150; hiyel 13, VIII, 64, lafız buna ait), Müslim (selâm no. 92-97, s. 1737-1739) ve Tirmizî (no. 1065), Âmir b. Sa'd b. e. Vakkâs an Usâme b. Zeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2341 Rezîn.

2342 Rezîn.

2343 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3923), Abdürrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. Abdillah b. Buhayr asl-ı senedi ile tahrîc etti. Görüldüğü gibi isnâdında mechûl bir râvi vardır.

2344 Bu hadisi Tayâlisî (no. 534) ve Ahmed (IV, 395, 417), Ziyâd b. İlâka an raculin an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İrâkî, isnâdı hakkında "ceyyiddir"; Heysemî: "Ahmed'in tarîklerinden birinin ricâli güvenilir kimselerdir"; İbn Hacer: "mübhem râvisi dışındakiler güvenilir kimselerdir" demişlerdir (*Feyz* IV, 444).

2345 İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* II, 315).

2346 Bu hadisin iki senedi vardır. İsnâdının birisi hasen olup içinde Saîd b. Beşîr adlı bir râvi vardır ki, onun hakkında ihtilâf vâki olmuştur (*Mecma'* III, 12).

2347 Bu hadisi Tayâlisî (s. 271), Ahmed (III, 130, 143, 217), Buhârî (cenâiz 7, II, 79; cenâiz 43, II, 84; ahkâm 11, VIIII, 108), Müslim (cenâiz no. 14-15, s. 637), Ebû Dâvud (no. 3124), Tirmizî (no. 988), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 1068; Sünen, cenâiz 22, IV, 22), İbn Hibbân (no. 2884) ve Beyhakî (IV, 65; X, 101), Şu'be an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2348 Aynı kaynaklar.

2349 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 3-5, s. 631-3), Sa'd b. Saîd an Ömer b. Kesîr b. Eflah an İbn Sefîne an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiş olup, lafız iki rivayetine aittir. Ayrıca Mâlik (cenâiz no. 42, s. 236), an Rebî'a b. e. Abdirrahman an Ümmi Seleme senedi ile; Ebî Dâvud (no. 3119) ve Nesâî (*Amelu'l-yevm ve'l-leyle* no. 1071), Hammâd b. Seleme an Sâbit an İbn Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile; Tirmizî ise (no. 3511), yukardaki asl-ı senedin aynısı ile; ancak an Ümmi Seleme an Ebî Seleme ziyadesiyle tahrîc etmiş ve "bu vecihten hadis garîbtir" demiştir.

2350 Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (*Rakâik* no. 108), Tayâlisî (no. 508), Ahmed (IV, 415), Tirmizî (no. 1021), İbn Hibbân (no. 2937) ve Beyhakî (IV, 68), Hammâd b. Seleme an Ebî Sinân an Ebî Talha el-Havlânî ani'd-Dahhâk b. Abdirrahman b. Arzeb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre, isnâdı "hasen garîbtir"

2351 Bu hadisi Tirmizî (no. 2401), Mahmûd b. Gaylân an Abdirrezzâk an Süfyân ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında ise "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2352 Bu hadisi Ahmed (III, 144), Buhârî (mardâ 7, VII, 4), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 175a) ve Beyhakî (III, 375), Leys b. Sa'd an Yezîd b. el-Hâd an Amr b. ebî Amr mevlâ'l-Muttalib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2353 Bu hadisi Buhârî (rikâk 6/2, VII, 172), Kuteybe an Ya'kûb b. Abdirrahman an Amr an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

2354 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 23, IV, 23), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Amr b. Saîd b. e. Hüseyn an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir.

2355 Bu hadisi Ahmed (I, 346), Buhârî (mardâ 6, VII, 4), Müslim (birr no. 54, s. 1994) ve Taberânî (no. 11352), Yahyâ b. Saîd an İmrân b. Müslim an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2356 Bunu Mâlik (*K. el-ayn* no. 5, s. 940-1), an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr senedi ile mürsel olarak rivayet etmiştir.

2357 Bu hadisi Buhârî (ikrâh 1/3, VIII, 56, lafız buna ait; menâkıb 25/41, IV, 179-180; menâkıbu'l-Ensâr 29/1, IV, 238-9), Ebû Dâvud (no. 2649) ve Nesâî (zînet 97/1, VIII, 204), Kays b. e. Hâzım an Habbâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2358 Bu hadisin lafzı Müslim'e aittir. Bunu Ahmed (III, 196, 290) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 107, s. 1909-1910), Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (cenâiz 42, II, 84), Bişr b. el-Hakem an Süfyân b. Uyeyne an İshâk b.Abdillah b. e. Talha an Enes senedi ile tahrîc etti.

2359 Mâlik, bu haberi (cenâiz no. 43, s. 237), an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâsım senedi ile tahrîc etmiştir.

2360 Bu hadisi Vekî (Zühd no. 536), Abdürrezzâk (no. 20250, 20273), Ahmed (IV, 395, 401,

405), Buhârî (edeb 71/1, VII, 96; tevhîd 3, VII-I, 165), Müslim (münâfikîn no. 49-50, s. 2160) ve İbn Hibbân (no. 642), el-A'meş an Saîd b. Cübeyr an Ebî Abdirrahman es-Sülemî an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2361 Münzirî, isnâdı hakkında: "Bir beisi yoktur"; Heysemî ise: "Bakiyye b. el-Velîd vardır ki o, müdellis bir kimsedir" demişlerdir (*Feyz* VI, 69).

2362 Bu hadisi Tirmizî (no. 2361), Muh. b. el-Müsennâ an İbn Ebî Adî an Şu'be an Süleymân el-A'meş an Yahyâ senedi ile tahrîc etmiştir. Şu'be, mübhem sahâbînin İbn Ömer olduğunu ileri sürmüştür.

2363 Mâlik, bunu (cenâiz no. 41, s. 236) direkt olarak Abdurrahman b. el-Kâsım b. Muh. e. Bekr'den alızetmiştir.

2364 Bu hadisi Ahmed (III, 101), Buhârî (da'vât 30/3, VII, 155), Müslim (zikr ve'd-duâ no. 10, s. 2064), Tirmizî (no. 971) ve Nesâî (Amelu yevm ve'l-leyle no. 1057), İsmaîl b. İbr. b. Uleyye an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3108), Nesâî (cenâiz 1/3, IV, 3), İbn Mâce (no. 4265) ve İbn Hibbân (no. 2990), Abdülvâris b. Saîd an Abdilazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile; Nesâî (cenâiz 1/2, IV, 3), Kuteybe an Yezîd b. Zuray' an Humeyd an Enes senedi ile; Müslim (zikr ve'd-duâ no. 10/2, s. 2064), Şu'be ve Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 258), Buhârî (temennî 6, VIII, 130) ve Müslim (zikr ve'd-duâ no. 11, s. 2064), Âsım el-Ahvel ani'n-Nadr b. Enes an Enes asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3109), Muh. b. Beşşâr ani't-Tayâlisî an Şu'be an Katâde an Enes senedi ile tahrîc ettiler.

2365 Bu hadisi Ahmed (II, 263), Nesâî (cenâiz 1/1, IV, 2) ve İbn Hibbân (no. 2989), İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 106.3), Abdürrezzâk (no. 20634), Ahmed (II, 309, 514), Dârimî (II, 313), Nesâî (cenâiz 1/2, IV, 3) ve Buhârî (temennî 6/3, VIII, 130), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Ezher an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (zikr ve'd-duâ no. 13, s. 2065), Muh. b. Râfi' an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

2366 Ebû Dâvud (no. 3098), Muh. b. Kesîr an Şu'be ani'l-Hakem an Abdillah b. Nâfi' an Alî senedi ile onun sözü olarak mevkûfen tahrîc etmiştir. Bu rivayeti içinde Ebû Mûsâ ile el-Hasan b. Alî'nin de bulunduğu küçük bir kıssa ile Ahmed (I, 81), Ebû Dâvud (no. 3099), İbn Mâce (no. 1442), Ebû Ya'lâ (no. 262), el-Hâkim (I, 341, 349) ve Beyhakî (III, 380), el-A'meş ani'l-Hakem an Abdirrahman b. e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile Peygamber'in sözü olarak merfûen; Ayrıca Tirmizî (no. 969), aynı kıssa ile Ahmed b. Menî' ani'l-Hasan b. Muh. an İsrâîl an Süveyr b. Fâhite an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2367 Bulunamadı.

2368 Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla 39-42, s. 1989) ve Tirmizî (967-968), Ebû Esmâ er-Rahabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2369 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3097), Muh. b. Avf et-Tâî ani'r-Rebî' b. Ravh b. Huleyd an Muh. b. Hâlid ani'l-Fadl b. Delhem an Sâbit el-Bünânî an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Fadl, hakkında ihtilâf olan birisidir. Ancak ağırlıklı olarak zayıftır.

2370 Tirmizî.

2371 Beyhakî, isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir. Heysemî ise bir zayıf râvi olan Mesleme b. Alî el-Huşenî'nin isnâdında yer aldığını; İbn Hacer ise, Beyhakî'den naklen bunu Yahyâ b. e. Kesîr'in sözü olarak rivayet edilmesini sahîh görmüş ve Mesleme'ye bakarak uydurma olduğuna hükmetmek icab etmez" demiştir (*Feyz* III, 312).

2372 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3102), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Haccâc b. Muh. an Yûnus b. e. İshâk an ebîhî an Zeyd b. Erkam senedi ile tahrîc etmiştir. Bu, Ahmed ve el-Hâkim'in de tahrîc ettikleri bir hadistir.

2373 Bu hadisi Ahmed (I, 239, 243), Ebû Dâvud (no. 3106), Tirmizî (no. 2083), Nesâî (*Amelu'l-yevm ve'l-leyle* 1045-8), Taberânî (no. 12272, 12277), Ebû Ya'lâ (no. 2430), İbn Hibbân (no. 2967) ve el-Hâkim (IV, 213, 342, 343; IV, 416), el-Minhâl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2374 Ebû Dâvud (no. 3107), bu hadisi Yezîd b. Hâlid er-Remlî an İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.

2375 Bu hadisi Tirmizî (no. 2731), Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etmekte, akabinde ise şu bilgileri vermektedir: "Bunun isnâdı güçsüzdür. Buhârî'ye göre Ubeydullah güvenilir, Alî zayıf, Kâsım da güvenilir râvilerdir"

2376 Bu hadisi Tirmizî (no. 2087) ve İbn Mâce (no. 1438), Ukbe b. Hâlid es-Sekûnî an Mûsâ b. Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mûsâ zayıf bir râvi olduğu için bu rivayet münkerdir.

2377 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 80/2, II, 97) ve Ebû Dâvud (no. 2095), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2378 Bu hadisi Buhârî (menâkıb 25/43, IV, 181; mardâ 10, VII, 5-6; mardâ 14/2, VII, 7; tevhîd 31/7, VIII, 192), Nesâî (*Amelu'l-yevm ve'l-leyle* no. 1039), Taberânî (no. 11951), İbn Hibbân (no. 2948) ve Beyhakî (III, 382), Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2379 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1437), Hişâm b. Ammâr an Mesleme b. Alî an İbn Cüreyc an Humeyd et-Tavîl an Enes senedi ile tahrîc etti. Bu hadisin isnâdı oldukça zayıftır. Sebebi râvisi Mesleme'dir.

2380 İbn Mâce zayıf bir senedle.

2381 Râvilerinden Nasr b. Hammâd, metrûk bir râvidir. Bu nedenle isnâdı zayıftır (*Mecma'* II, 295).

2382 İsnâdlarının birinde yer alan Alî b. Urve metrûktur. Diğer bir isnâdında ise en-Nadr Ebû Amr mevcuttur. Külliyen ele alınırsa isnâdı hasen mertebesine yükselmektedir (*Mecma'* II, 297).

2383 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 297); Münzirî ise isnâdını hasene yakın görmüştür (*Tergîb* IV, 323).

2384 Bu hadisi Ahmed, Ebû Ya'lâ, İbn Huzeyme ve İbn Hibbân da tahrîc etmiştir. Heysemî diyor ki: "İsnâdındaki İbn Lehî'a hakkındaki sözler marûftur. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir." (*Feyz* III, 457; *Tergîb* IV, 319).

2385 Bu hadisi Müslim (birr ve's-sıla no. 43, s. 1990), Muh. b. Hâtim b. Meymûn an Behz an Hammâd b. Seleme an Sâbit an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir.

2386 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1439), el-Hasan b. Alî el-Hallâl an Safvân b. Hubeyre an Ebî Mekîn an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Safvân'ı İbn Hibbân, güvenilir râviler arasında zikretmiş; Ukaylî ise "rivayetlerine mütâbaat edilmediğini" söylemiştir. *Takrîb*'de ise hadisin leyyin" olduğu söylenmiştir.

2387 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1441), Ca'fer b. Müsâfir an Kesîr b. Hişâm an Ca'fer b. Burkân an Meymûn b. Mihrân an Ömer b. el-Hattâb senedi ile tahrîc etmiştir. Râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur. Ancak Meymûn, Ömer'i idrâk etmediği için, isnâdında kopukluk sözkonusudur.

2388 Bu hadisi Ahmed (III, 3), Müslim (cenâiz 4, IV, 5), İbn Mâce (no. 1445), Ebû Ya'lâ (no. 1096, 1117, 139), İbn Hibbân (no. 2992) ve Beyhakî (III, 383), Umâre b. Gaziyye an Yahyâ b. Umâre an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2389 Bu hadisi Taberânî, *M. el-Evsat ve's-Sagîr*'inde Ebû Hureyre hadisinden tahrîc etmiştir. Râvilerinden Ömer b. Sahbân zayıftır. (*Mecma'* II, 323). Yukardaki Ebû Saîd hadisini lafzıyla Müslim (cenâiz 2, s. 631), İbn Mâce (no. 1444), İbnu'l-Cârûd (s. 256) ve Beyhakî (III, 383), Ebû Hâlid el-Ahmer an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2390 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1446), Muh. b. Beşşâr an Ebî Âmir an Kesîr b. Zeyd an İshâk b. Abdillah b. Ca'fer an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Sindî, Zevâid'inde şu bilgileri vermektedir: İsnâdında yer alan İshâk'ı tevsîk yahut tecrîh eden birini görmedim. Kesîr b. Yezîd hakkında ise Ahmed: "Bir beisini görmüyorum"; İbn Maîn: "Beş para etmez"; bir başka rivayette: "Bir beisi yoktur"; Nesâî: "Zayıf" demişlerdir. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.

2391 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3121), Ahmed (V, 26), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 1074), İbn Mâce (no. 1448), İbn Hibbân (no. 720), el-Hâkim (I, 565) ve Beyhakî (III, 383), Süleymân et-Teymî an Ebî Osmân (an ebîhî) an Ma'kil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Osmân'ın hâli mechûldür. İbn Hacer, bu rivayeti İbnu'l-Kattân'ın ızdırâb ve mevkûfluk ile illetlendirdiğini söylemiştir. İbnu'l-Arabî, Dârekutnî'den bunu isnâdını zayıf addettiğini nakletmiştir (*Feyz* II, 67).

2392 Müslim.

2393 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 7-8, s. 634), Ebû Dâvud (no. 2118) ve İbn Mâce (no. 1554), Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Kilâbe an Kabîsa b. Zû'eyb an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahric ettiler.

2394 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 9, IV, 8-9), Taberânî (*M. el-Evsat* I, 42a), İbn Hibbân (no. 3003 ve el-Hakîm (I, 352-3), Katâde an Kusâme b. Züheyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir

2395 Bu rivayetin isnâdını oluşturan râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* II, 328).

2396 Bu hadisi Tirmizî (no. 982), Nesâî (cenâiz 5, IV, 5-6) ve İbn Mâce (no. 1452), Abdullah b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.

2397 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3110), Müsedded an Yahyâ an Şu'be an Mansûr an Temîm b. Seleme an Sa'd b. Ubeyde an Ubeyd b. Hâlid senedi ile tahrîc etti.

2398 Bu hadisi Ahmed (II, 171), Hasan b. Mûsâ an İbn Lehî'a an Ebî Kubeyl an Mâlik b. Abdillah an İbn Amr senedi ile tahrîc etmiştir. İbn Lehî'a hakkında ihtilâf olan birisidir.

2399 Bu hadisi Buhârî (rikâk 41, VII, 191), Müslim (zikr ve'd-duâ 15, s. 2065), Tirmizî (no. 1067), Nesâî (cenâiz 10, VI, 10), İbn Mâce (no. 4264) ve İbn Hibbân (no. 2999), Katâde an Zürâre b. Evfâ an Sa'd b. Hişâm an Âişe asl-ı senedi ile;

Ayrıca Ahmed (VI, 44, 55, 207, 236) ve Müslim (zikr ve'd-duâ no. 16, s. 2066), Zekeriyyâ b. e. Zâide ani'ş-Şa'bî an Şurayh b. Hânî' an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2400 Aynı kaynaklar.

2401 Aynı kaynaklar.

2402 Bu hadisi el-Hâkim (IV, 240), Hişâm b. el-Gâz an Hayyân tarîkiyle de tahrîc etmiş, isnâdının sahîh olduğunu söylemiş ve Zehebî de bu hükmü onaylamıştır. Heysemî ise râvilerinin güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir (*Feyz* IV, 490).

2403 Ahmed, bunu üç ayrı tarîkle (V, 427-8), Amr b. e. Amr an Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre isnâdlarından birinin râvileri Sahîh ricâlindendir. Münzirî de aynı hükme varmıştır (*Feyz* I, 151).

2404 Bunu el-Hâkim (IV, 319), Yahyâ b. Eyyûb an Bekr b. Amr an Abdirrahman b. Ziyâd el-İfrikî an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr tarîkiyle tahrîc etmiştir. el-Hâkim, daha sonra isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir. Ancak Zehebî'nin de dikkatini çektiği gibi el-İfrikî zayıf bir kimsedir. Buna karşılık Heysemî, Taberânî ricâli hakkında "güvenilir" olduklarını söylemiş; isnâdı için de Münzirî "ceyyid" hükmü vermiştir (*Feyz* III, 234).

2405 Bunu aynı zamanda Taberânî de *M. el-Kebîr*'inde tahrîc etmiştir. Ancak râvilerinden Musâ b. Ubeyde zayıftır (*Mecma'* II, 322, 324).

2406 Râvilerinden Husâm b. Misak oldukça zayıf bir râvidir. Bu hadis, onun münker rivayetlerindendir (*Mîzân* (no. 1800).

2407 Râvilerinden Kays b. er-Rebî' el-Esedî hakkında ihtilâf vâki olmuştur (*Mecma'* II, 331).

2408 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 8, IV, 7-8) ve İbn Mâce (no. 1624), İbn Vehb an Huyey b. Abdillah an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr b. el-Âs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2409 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1453), Ravh b. el-Ferec an Nasr b. Hammâd an Mûsâ b. Kerdem an Muh. b. Kays an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etmiştir. Nasr b. Hammâd, Yahyâ b. Maîn ve diğerlerine göre hadis uyduran bir kişidir.

2410 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* IX, 24).

2411 Buhârî bunu muallak olarak irâd etmiştir (mağâzî 83/1, V, 137). İsnâdı şöyledir: Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Urve an Âişe.

2412 Bunu bu lafızla Ahmed (VI, 228), Dârimî (I, 37), İbn Mâce (no. 1465), Dârekutnî (II, 74) ve Beyhakî (III, 396), Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Ya'kûb b. Utbe ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

2413 Lafız Buhârî'ye aittir (tıbb 22, VII, 18). İkinci lafız Müslim'indir. Bu hadisi Abdürrezzâk (V, 729), Ahmed (VI, 34, 38, 228, 117), Buhârî (vudû' 45, I, 57; ezân 39/2, I, 162; hibe 14, III, 134; tıbb 22, VII, 18; fardu'l-humus 4/1, IV, 45), Müslim (salât no. 91-92, s. 312), İbn Mâce (no. 1618), İbn Hibbân (no. 6554), el-Hâkim (III, 56) ve Beyhakî (I, 31), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an Âişe senedi ile tahrîc ettiler

2414 Aynı kaynaklar.

2415 Lafız Buhârî ile Müslim'e aittir. Bu rivayeti İbn Sa'd (II, 218), Ahmed (II, 52, 251, 243), Dârimî (I, 287), Buhârî (ezân 51, I, 168), Müslim (salât no. 90, s. 311), Nesâî (imâmet 40/2, II, 100-101), İbn Huzeyme (no. 257, 1621), İbn Hibbân (no. 2113, 6568) ve Beyhakî (I, 123, III, 80), Mûsâ b. e. Âişe an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2416 Lafız Buhârî'ye aittir (mağâzî 83/19, V, 142). Bunu *Sahîh*'inde muhtelif yerlerde tahrîc etmiştir: fadâilu'l-ashâb 30/7, IV, 220; mağâzî (83, V, 142; nikâh 104, VI, 155), an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile.

2417 Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/10, V, 138-139), Muh. an Affân an Sahr b. Cüveyriye an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2418 Bu hadisi Buhârî (rikâk 42/1, VII, 192), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an İsâ b. Yûnus an Ömer b. Saîd an İbn Ebî Müleyke an Ebî Amr Zekvân mevlâ Âişe an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2419 Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/9, V, 138), Ebu'l-Yemân an Şuayb ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.

2420 Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/7, V, 138), Muh. b. Beşşâr an Gundar an Şu'be an Sa'd an Urve Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2421 Bu rivayeti Buhârî (mağâzî 83/12, V, 139), Muallâ b. Esed an Abdilazîz b. Muhtâr an Hişâm b. Urve an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe senedi ile tahrîc etti.

2422 Heysemî'ye göre râvilerinden Ubeydullah b. Ca'fer b. Necîh el-Medenî zayıftır (*Mecma'* III, 11).

2423 Bu hadisi Ahmed (I, 324), Abdürrezzâk (no. 9757), Buhârî (ilm 39, I, 36; mağâzî 82/5, V, 137; mardâ 17, VII, 9; i'tisâm 26/2, VIII, 161), Müslim (vasiyyet no. 22, s. 1259) ve İbn Hibbân (no. 6563), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2424 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 9992, 19371), Ahmed (I, 222), Buhârî (cihâd ve's-siyer (176, IV,

31; cizye 6/2, IV, 65-66; mağâzî 83/4, V, 137), Müslim (vasiyyet 20, s. 1257-8), Ebû Dâvud (no. 3029), Ebû Ya'lâ (no. 2409) ve Beyhakî (IX, 207), Süleymân el-Ahvel an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2425 Bu hadisi Buhârî (mağâzî 83, V, 144) ve İbn Mâce (no. 1630), Hammâd b. Zeyd an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2426 Bu hadisi Buhârî (menâkibu'l-Ensâr 11/1, IV, 226), Nesâî (fadâilu's-sahabe no. 241) ve Beyhakî (VI, 371), Şu'be an Hişâm b. Zeyd an Enes b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2427 Bu hadisi Abdürrezzâk, İbn ebî Şeybe, Beyhakî ve Şâfiî, Ca'fer b. Muh. an ebîhî rivayetinden tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında İbn Hacer: "Ceyyid bir mürseldir" demiştir (*Neyl* IV, 36).

2428 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3209), Ahmed b. Yûnus an Züheyr an İsmâîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etmiştir

2429 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1468), Abbâd b. Ya'kûb ani'l-Hüseyn b. Zeyd b. Alî b. el-Hüseyn b. Alî an İsmâîl b. Abdillah b. Ca'fer an ebîhî an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. Bunun isnâdı hakkında Sindî, şu bilgileri vermektedir: "İsnâdı zayıftır. Zira Abbâd hakkında İbn Hibbân: "Aşırı Râfizîlerdendi; ayrıca münker rivayetleri de vardır, bu nedenle terkedilmeye müstehaktır". Buhârî'nin şeyhlerindendir; ancak ondan rivayeti makrûnen gerçekleşmiştir.

2430 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3141) ve İbn Mâce (no. 1464), Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Yahyâ b. Abbâd an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2431 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3153) ve İbn Mâce (no. 1471), Abdullah b. İdrîs an Yezîd b. e. Ziyâd ani'l-Hakem an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, Yezîd sebebiyle zayıftır. Bu şahsın münker rivayetleri mevcuttur.

2432 Bu hadisi Mâlik (cenâiz 5, s. 223), Buhârî (cenâiz 19, II, 75), Müslim (cenâiz 45-46, s. 649-650), Ebû Dâvud (no. 3151-2), Tirmizî (no. 996), Nesâî (cenâiz 30, IV, 35-36) ve İbn Mâce (no. 1469), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2433 Aynı kaynaklar.

2434 Bu hadisi Ahmed (VI, 89, 153, 269), Buhârî (cenâiz 3, II, 70; mağâzî 83, V, 142; libâs 18/6, VII, 41), Müslim (cenâiz no. 48, s. 651), Nesâî (cenâiz 11/2, IV, 11), Ebû Dâvud (no. 3120), İbn Hibbân (no. 6591) ve Beyhakî (III, 385, 406), ez-Zührî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2435 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3125), Kuteybe an Hafs an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

2436 Bu hadisi Tirmizî (no. 1018), Ebû Kureyb an Ebî Muâviye an Abdirrahman b. e. Bekr an İbn Ebî Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti ve "Bu hadis garîbtir; Abdurrahman b. e. Bekr el-Müleykî, ezberinden dolayı zayıf addedilmiştir" dedi.

2437 Mâlik bunu (cenâiz no. 28, s. 231), belâğan, senedsiz olarak irâd etmiştir.

2438 Mâlik (cenâiz 28, s. 231) bu hadisi, an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile mürsel olarak tahrîc etmiştir.

2439 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 90, s. 665), Nesâî (85/1-2, IV, 80) ve İbn Mâce (no. 1556), Abdullah b. Ca'fer el-Misverî an İsmaîl b. Muh. b. Sa'd an ammihî Âmir b. Sa'd an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2440 Bu hadisi Tirmizî (no. 1048) ve Nesâî (cenâiz 88, IV, 81-82), Şu'be an Ebî Cemre an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2441 Bu hadisi Tirmizî (no. 1047), Zeyd b. Ahzem an Osmân b. Ferkad an Ca'fer b. Muh. an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler.

2442 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1628), Nasr b. Alî an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an Hüseyn b. Abdillah an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. el-Hüseyn, Ahmed b. Hanbel, İbnü'l-Medinî ve Nesâî tarafından metrûk addedilmiş zayıf bir râvidir. Buhârî'ye göre zındıklık ile suçlanmıştır Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.

2443 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3220), Rezîn ziyâdesi ile birlikte Ahmed b. Sâlih an İbn Ebî Füdeyk an Amr b. Osmân b. Hânî ani'l-Kâsım an Âişe senedi ile tahrîc etti.

2444 Aynı kaynaklar.

2445 Bu haberi Buhârî (cenâiz 96/3, II, 106-7), Muh. b. Mukâtil an Abdillah b. el-Mübârek an Ebî Bekre b. Ayyâş an Süfyân et-Temmâr senedi ile tahrîc etmiştir.

2446 Bu haberi Dârimî (I, 44), Mervân b. Muh. an Saîd b. Abdilazîz asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2447 Bulunamadı.

2448 Bu haberi de Dârimî (I, 44), Abdullah b. Sâlih an Leys an Hâlid b Yezîd an Saîd b. e. Hilâl an Nebîh b. Vehb an Ka'b senedi ile tahrîc etmiştir.

2449 Hadis metninin birinci kısmını Ahmed, Nesâî, İbn Hibbân ve el-Hâkim tahrîc ettiler. Hâkim'in sıhhat hükmünü Zehebî de onaylamıştır. Heysemî ise "Ricâli Sahîh ricâlidir" demiştir. İrâkî'ye göre "seyyâhin" kavli dışındakiler *Sahîhayn*'da yer almıştır. Metnin ikinci kısmı hakkında Heysemî: "Ricâli Sahîh ricâlidir" demiştir (*Feyz* II, 479; III, 401). *Mecma'u'z-Zevâid*'de (IX, 24) ise: "Bezzâr ricâli, Sahîh ricâlidir" denilmiştir.

2450 Muh. b. İsmâil b. Semure el-Esmerî dışındaki

râvileri Sahîh ricâlindendir. Bu zât ise güvenilir bir râvidir (*Mecma'* IX, 25)

2451 Râvilerinden Abdullah b. Lehî'a, hakkında menfî sözler ve hükümler sarfedilmiş bir râvidir. Diğer ricâli, güvenilir kimselerdir (Mecma' IX, 34).

2452 Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 103, s. 1907-8), Züheyr b. Harb an Amr b. Âsım el-Kilâbî an Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.

2453 Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (cenâiz 44, II, 84-85), el-Hasan b. Abdilazîz an Yahyâ b. Hassân an Kurayş b. Hayyân an Sâbit an Enes senedi ile; Ahmed (III, 194), Müslim (fadâil no. 62, s. 1807), Ebû Dâvud (no. 3126), İbn Hibbân (no. 2891) ve Beyhakî (IV, 69), Süleymân b. el-Muğîre an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2454 Bu rivayeti İbn Mâce (no. 1475), Muh. b. İsmaîl b. Semure an Muh. b. el-Hasan an Ebî Şeybe an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir. Ebû Şeybe, sebebiyle isnâdı zayıftır. Münekkid imamlar tarafından hadislerinin münker olduğuna hükmedilmiştir.

2455 Bu hadisi İbn Mâce (no.1589), Süveyd b. Saîd an Yahyâ b. Süleym an İbn Haysem an Şehr b. Havşeb an Esmâ binti Yezîd senedi ile tahrîc ettiler. Sindî, Zevâid'de isnâdının hasen olduğunu söylemiştir.

2456 Bu hadisi Tirmizî (no. 1005), Alî b. Haşrem an İsâ b. Yûnus an İbn Ebî Leylâ an Atâ an Câbir b.Abdillah senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında hasen sahîh hükmü vermiştir.

2457 Bu hadisi Bezzâr (no. 795), Amr b. Alî an Ebî Âsım an Şebîb b. Bişr el-Becelî an Enes b. Mâlik senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (XIII, 2). Bunu Diyâü'l-Makdisî de *el-Muhtâre*'de tahrîc etmiştir (*Feyz* IV, 210).

2458 Bu hadisi Ahmed (II, 273, 408), Nesâî (cenâiz 16, IV, 19) ve İbn Mâce (s. 506), Muh. b. Amr b. Atâ an Seleme b. el-Ezrak an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2459 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 33/2, II, 80-81), Müslim (cenâiz no. 22-23, s. 640-641) ve Nesâî (cenâiz 15/8), IV, 18), İbn Ebî Müleyke an İbn Ömer ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2460 Bu hadisi Mâlik (*Muvatta'*, cenâiz 37, s. 234), Buhârî (cenâiz 33, II, 81), Müslim (cenâiz no. 27, s. 634), Tirmizî (no. 1006), Nesâî (cenâiz 15/6, IV, 17) ve Beyhakî (IV, 72), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an ebîhî an Amre binti Alxdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2461 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 15/4, IV, 17), İbrâhim b. Ya'kûb an Saîd b. Süleymân an Huşeym an Mansûr b. Zâdân ani'l-Hasan an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir. İbrâhîm dışındakiler Sahîh rîcalindendir.

2462 Heysemî, isnâdında tanımadığı birinin olduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 16).

2463 Lafız Buhârî'ye aittir (cenâiz 41, II, 84). Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 4029, 4963), Ahmed (II-I, 167, 162), Dârimî (I, 374), Buhârî (vitr 7, II, 14; cenâiz 41, II, 84; cizye 8, IV, 66; mağâzî 28, V, 44), Müslim (mesâcid no. 301, s. 469) ve Beyhakî (II, 199), Âsım b. Süleymân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2464 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 10, s. 635), Süfyân b. Uyeyne an İbn Ebî Necîh an ebîhî an Ubeyd b. Umeyr an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2465 Bu hadisi Ahmed (VI, 58), Buhârî (cenâiz 46, II, 85; cenâiz 41, II, 83; mağâzî 44/2, V, 87), Müslim (cenâiz no. 30, s. 644), Ebû Dâvud (no. 3122), Nesâî (cenâiz 14/2, IV, 14-15), İbn Hibbân (no. 3137, 3145), el-Hâkim (III, 215) ve Beyhakî (IV, 59), Yahyâ b. Saîd an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2466 Bu hadisi Mâlik (cenâiz no. 36, s. 233), Ahmed (V, 445-446), Ebû Dâvud (no. 3111), Nesâî (cenâiz 14/1, IV, 13-14), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1779), İbn Hibbân (no. 3179-80), el-Hâkim (I, 351) ve Beyhakî (IV, 69), Mâlik an Abdillah b. Câbir b. Atîk an Atîk b. el-Harîs b. Atîk an Câbir b. Atîk asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2467 Lafız Müslim'e aittir. Bunu Buhârî (cenâiz 45, II, 85), Müslim (cenâiz no. 12, s. 636), Tahâvî (IV, 292), İbn Hibbân (no. 3149) ve Beyhakî (IV, 69), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Saîd b. el-Hâris el-Ensârî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2468 Heysemî, kaynak olarak Ahmed'in *Müsned*'ini de göstermiş ve râvileri Sahîh ricâlinden olan iki isnâdla rivayette bulunduğunu söylemiştir. Râşid b. Sa'd ile Âsım b. Humeyd'den mâdâ ki, bunlar da güvenilir râvilerdir (*Mecma'* IX, 22).

2469 Bu hadisi Buhârî (cenâiz (38, II, 83), Müslim (îmân no. 167, s. 100), İbn Hibbân (no. 3142) ve Beyhakî (IV, 64), Yahyâ b. Hamza an Abdirrahman b. Yezîd b. Câbir ani'l-Kâsım b. Muhayümire an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile; Müslim (a. y.), İbn Mâce (no. 4311) ve Beyhakî (IV, 64), Rib'î b. Hirâş an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile; Ahmed (IV, 396, 404, 416), Müslim (a. y.), Nesâî (cenâiz 18, IV, 20) ve İbn Hibbân (no. 3141), Âsım el-Ahvel an Saf'vân b. Muhriz an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile; Müslim (a. y.), Nesâî (20/1, IV, 20), İbn Mâce (no. 1586) ve Bey-

hakî (IV, 64), Ca'fer b. Avn an Ebî Umeys an Ebî Sahre an Abdirrahman b. Yezîd ve Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 507), Ahmed (IV, 396, 404), Ebû Dâvud (no. 3130) ve Nesâî (cenâiz 21, IV, 21), Şu'be an Mansûr an İbrâhîm an Yezîd b. Evs an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2470 Bu hadisi Ahmed (I, 442), Buhârî (cenâiz 36, II, 82), Tirmizî (no. 999), Nesâî (cenâiz 19, IV, 20), İbn Mâce (no. 1584) ve Beyhakî (IV, 64), İbrâhîm en-Nehaî an Mesrûk an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 432, 456, 465), Buhârî (cenâiz 39-40), II, 83; menâkıb 8/2, IV, 160), Müslim (îmân no. 165-166, s. 99), Nesâî (cenâiz 17, IV, 19), İbn Mâce (no. 1584), İbn Hibbân (no. 3139) ve Beyhakî (IV, 63, 64), el-A'meş an Abdillah b. Murre an Mesrûk an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2471 Bu hadisi Tirmizî (1003) ve İbn Mâce (no. 1594), Esîd b. e. Esîd an Mûsâ b. e. Mûsâ an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2472 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3131), Müsedded an Humeyd b. el-Esved ani'l-Haccâc Âmili Ömer b. Abdilazîz an Esîd b. e. Esîd ani'mreetin senedi ile tahrîc etmiştir.

2473 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 46/2, II, 86), Müslim (cenâiz no. 31, s. 645) ve Nesâî (bîat 18/2, VII, 149), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2474 Aynı kaynaklar.

2475 Bu hadisi Ahmed (III, 197) ve Nesâî (cenâiz 15/2, IV, 16), Abdürrezzâk an Ma'mer an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlidir.

2476 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3128), İbrâhîm b. Mûsâ an Muh. b. Rebî'a an Muh. b. el-Hasan b. Atiyye an ebîhî an ceddihî an Ebî Saîd el-Hudrî senedi ile tahrîc etmiştir.

2477 Bu hadisi iki ayrı isnâdla Tirmizî (no. 984-5), Ebû Hamza an İbrâhîm an Alkame an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında hasen garîb hükmü vermiştir.

2478 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 29, s. 644), Ebân b. Yezîd an Yahyâ an Zeyd an Ebî Sellâm an Ebî Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir

2479 Bu haberi Buhârî, isnâdsız olarak irâd etmiştir (*Sahîh*, cenâiz 62, II, 90).

2480 Bu hadisi Bezzâr (no. 799), Muh. b. el-Müsennâ an Zekeriyyâ b. Yahyâ b. Umâre an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecmâ'* III, 12).

2481 Râvilerinden Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 14).

2482 Bezzâr (no. 796), bunu Ukbe b. Sinân an Osmân b. Osmân an Muh. b. Amr b. Alkame an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre Muh. b. Amr sebebiyle isnâdı hasendir (Mecma' II, 14).

2483 Râvilerinden Muh. b. İshâk, güvenilir bir imam olmakla birlikte "tasrîh sîgası olmadan yaptığı bazı rivayetlerde tedlîs yaptığı tesbit edilmiştir. Bu husus, isnâdı "telyîn" etmektedir. (*Mecma'* III, 15).

2484 İbnü'l-Cevzî'ye göre İmâm Ahmed, "sahîh olmadığını" söylemiştir. İbn Hacer ise: "Senedinde adı belirtilmemiş bir ve hâli mechûl bir başka râvi mevcuttur" demiştir (*Feyz* II, 288).

2485 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1590), Muh. b. Yahyâ an İshâk b. Muh. el-Fervî an Abdillah b. Ömer an İbrâhîm b. Muh. b. Abdillah b. Cahş an ebîhî an Hamre bitni Cahş senedi ile tahrîc etmiştir. Abdullah b. Ömer zayıf bir râvidir.

2486 Bu hadisi Mâlik (cenâiz 2, s. 222), Buhârî (cenâiz 8, 9, II, 73; cenâiz 13/1, 15, II, 74-75), Müslim (cenâiz no. 36, s. 646; 38, s. 647), Ebû Dâvud (no. 3142, 3146), Nesâî (cenâiz 28, IV, 28; 33, IV, 31; 34/1, IV, 31; 35/1, IV, 32; 36/1, IV, 32-3) ve İbn Mâce (no. 1458), Eyyûb es-Sahtiyânî an Muhammed b. Sîrîn an Ümmî Atiyye asl-ı senedi ile; Buhârî (cenâiz 12, IV, 74) ve Nesâî (cenâiz 36/2, IV, 33), Abdullah b. Avn an Muh. b. Sîrîn ... asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3174), Katâde an İbn Sîrîn tarîkiyle; Müslim (cenâiz 37, s. 647), Ebû Dâvud (no. 3143) ve Nesâî (cenâiz 35/2, IV, 32), Eyyûb es-Sahtiyânî an Muh. b. Sîrîn an Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile; Buhârî (cenâiz 10, 11, II, 73-74; 13/2, II, 74; 14, II, 74; 17, II, 75), Müslim (cenâiz 39, s. 647; 40-43, s. 648), Ebû Dâvud (no. 3144-5), Nesâî (cenâiz 30-32, IV, 30; 34/2, IV, 31) ve İbn Mâce (no. 1459), Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 990), Hüşeym an Hâlid ve Mansûr ve Hişâm an Muh. b. Sîrîn ve Hafsa an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile; Buhârî (cenâiz 16, II, 75), Kabîsa an Süfyân an Hişâm an Ümmi'l-Hüzeyl an Ümmi Atiyye senedi ile tahrîc ettiler.

2487 Aynı kaynaklar.

2488 Aynı kaynaklar.

2489 Aynı kaynaklar.

2490 Aynı kaynaklar.

2491 Aynı kaynaklar.

2492 Aynı kaynaklar.

2493 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 29, IV, 29), Kuteybe an Leys an Yezîd b. e. Habîb an Ebi'l-Hasan mevlâ Ümmi Kays binti Mihsan an Ümmi Kays asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2494 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3161) ve Beyhakî (I,

303), Ahmed b. Sâlih an İbn Ebî Füdeyk an İbn Ebî Zi'b ani'l-Kâsım b. Abbâs an Amr b. Umeyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2495 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6110), Ahmed (II, 280), Ebû Dâvud (no. 31627 ve Beyhakî (I, 301), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an İshâk mevlâ Zâide an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 993) ve İbn Mâce (no. 1463), Abdülazîz b. el-Muhtâr an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Hureyre hadisinin isnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir. Ancak bu hadis, Ebû Hureyre'nin sözü olarak da tahrîc edilmiştir.

2496 Bu hadisi Ahmed (I, 97, 131), Ebû Dâvud (no. 3214), Nesâî (tahâret 128), Ebû İshâk es-Sebe'î an Nâciye b. Ka'b an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2497 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 348, 4160), İbn Huzeyme (no. 256), Dârekutnî (I, 113, 134), el-Hâkim (I, 162) ve Beyhakî (I, 299), Mus'ab b. Şeybe an Talk b. Habîb an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'e göre Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîhtir.

2498 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* II, 172), Ahmed (I, 220, 346), Buhârî (cenâiz 22, II, 76; cezâu's-sayd 20, II, 217), Müslim (hacc 93-98, s. 865-6), Ebû Dâvud (no. 3238-9), Tirmizî (no. 951), Nesâî (cenâiz 41, IV, 39; menâsık 47/2, V, 145; menâsık 101, V, 197), İbn Mâce (no. 3084), Taberânî (*M. el-Kebîr* 12523-12533), İbn Hibbân (no. 3947), Dârekutnî (II, 295-7) ve Beyhakî (III, 390-91; V, 53, 70), Amr b. Dînâr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 286, 333), Dârimî (II, 49), Buhârî (cenâiz 20, 23, II, 75; cezâu's-sayd 20, II, 217), Müslim (hacc no. 94-95, s. 865), Ebû Dâvud (no. 3240), Nesâî (menâsık 99, V, 196) ve Beyhakî (III, 391, 404; V, 53), Eyyûb es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2623), Ahmed (I, 215, 286, 328), Buhârî (cenâiz 22, II, 76; cezâu's-sayd 21, II, 217), Müslim (hacc no. 100-101, s. 866-7), Nesâî (menâsık 47/1, V, 144; menâsık 97-98, V, 195-6), Ebû Ya'lâ (no. 2337, 2473), İbn Hibbân (no. 3948) ve Beyhakî (III, 392; V, 54), Ebû Bişr Ca'fer b. İyâs an Saîd b. Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2499 Aynı kaynaklar.

2500 Aynı kaynaklar.

2501 Aynı kaynaklar.

2502 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3157), Ahmed b. Hanbel an Ya'kûb b. İbrâhîm an ebîhî an İbn İshâk an Nûh b. Hakîm es-Sekafî an raculin min Benî Urve b. Mes'ûd yukâlu lehu Dâvud an Leylâ senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi İbn İshâk, semâını tasrîh etmiştir. Nûh ile Dâvud ise, İbn Hibbân'a göre güvenilir râvilerdir (*Ney*/ IV, 42).

2503 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 38, IV, 34), Amr b. Alî an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. e. Arûbe an Eyyûb an Ebî Kilâbe an Ebi'l-Mühelleb an Semure; Tirmizî ise (no. 2810), Muh. b. Beşşâr an İbn Mehdî an Süfyân an Habîb b. e. Habîb an Meymûn b. e. Şebîb an Semure senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2504 Bu hadisi buradaki lafzıyla Buhârî (cenâiz 94, II, 106), Muallâ b. Esed an Vuheyb an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir. Mâlik ise yakın mânâsı ile (cenâiz 6, s. 224), Yahyâ b. Saîd'den belâğan zikretmiştir.

2505 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3156) ve İbn Mâce (no. 1473), İbn Vehb an Hişâm b. Sa'd an Hâtim b. e. Nasr an Ubâde b. Nüseyy an ebîhî an Ubâde b. es-Sâmit asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2506 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6203), Ebû Dâvud (no. 3114), İbn Hibbân (no. 7272), el-Hâkim (I, 340) ve Beyhakî (III, 384), İbnü'l-Hâd an Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an Ebî Seleme an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdürrezzâk'ın senedi şöyledir: İbn Cüreyc an raculin an Ebî Seleme.. el-Hâkim, isnâdının Buhârî ile Müslim'in şartlarına uygun olduğunu söylemiştir.

2507 Bu hadisi Tirmizî (no. 995) ve İbn Mâce (no. 1474), Muh. b. Beşşâr an Ömer b. Yûnus an İkrime b. Ammâr an Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2508 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3150) ve Beyhakî (III, 403), el-Hasan b. Sâlih el-Bezzâr an İsmaîl b. Abdilkerîm an İbrâhîm b. Akîl b. Ma'kil an ebîhî an Vehb b. Münebbih an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2509 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3154), Muh. b. Ubeyd el-Muhâribî an Amr b. Hâşim Ebî Mâlik an İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Alî senedi ile tahrîc etti. Amr b. Hâşim, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. Ayrıca Şa'bî de Ali'den bir hadis dışında bir şey işitmemiştir. Dârekutnî böyle söylemiştir (*Feyz* VI, 413).

2510 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1672), Ahmed (III, 329, 357), Tirmizî (no. 997) ve Taberânî (no. 2943), Zâide an Abdillah b. Muh. b. Akîl an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Akîl'in hadisleri hakkındaki ihtilâf nedeniyle isnâdı hasendir. Tirmizî, onu tevsîk edenlerden olduğu için bunun isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2511 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* VI, 119).

2512 İlk iki lafız Buhârî'ye, üçüncüsü ise Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 9938, 6629), Ahmed (III, 381), Buhârî (cenâiz 23, II, 76; cenâiz 78, II, 95; cihâd 142, IV, 19; libâs 8/2, VII, 36), Müslim (münâfikîn 2, s. 2140), Nesâî (cenâiz 40/2-3, IV, 37-38; cenâiz 92/1, IV, 84), Ebû Ya'lâ (no. 1828, 1957), İbn Hibbân (no. 3164) ve Beyhakî (III, 402), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2513 Aynı kaynaklar.

2514 Aynı kaynaklar.

2515 Bu hadisi Buhârî (libâs 18/2, VII, 40) ve Nesâî (zînet 97/2, VIII, 204-5), Kuteybe an Ya'kûb b. Abdirrahman an Ebî Hazım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2516 Bu hadisin isnâdında yer alan Halîl b. Murre hakkında menfi sözler sarfedilmiştir (*Mecma'* II-I, 20-21).

2517 Bu hadisi Ahmed (III, 3), Ebû Âmir an Abdilmelik b. Hasan el-Hârisî an Saîd b. Amr b. Süleym an raculin yukâlu lehu Muâviye ev İbn Muâviye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etmiştir. Görüldüğü gibi râvilerinden birisinin kimliği belirsizdir.

2518 Râvilerinden Abdülhâlik b. Zeyd b. Vâkıd hakkında Nesâî: "Güvenilir değil"; Buhârî ise: "Hadisleri münker" demişlerdir (*Mîzân* no. 4791).

2519 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Feyz* III, 452).

2520 Bezzâr'ın (no. 813) isnâdı şöyledir: Alî b. Sehl an Bişr b. Âdem an Yezîd b. Abdilazîz ani'l-A'meş an Ebî Süfyân an Câbir. Heysemî, râvilerinin Sahîh ricâlinden olduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 26).

2521 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6268), Ahmed (II, 233, 280), Müslim (cemâiz 52, s. 652), Nesâî (cenâiz 79/1, VI, 76), İbn Mâce (no. 1539) ve Beyhakî (III, 412), Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 401), Buhârî (cenâiz 59/2, II, 90), Müslim (cenâiz 52, s. 652), Nesâî (cenâiz 79/2, IV, 76), İbn Hibbân (no. 3067) ve Beyhakî (II-I, 412), Yûnus ani'z-Zührî ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (cenâiz 79/4, IV, 77), Ebû Ya'lâ (304a) ve Taberânî (*M. el-Evsat* I, 117b), Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (cenâiz no. 53, s. 653), Muh. b. Hâtim an Vüheyb an Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre; (no. 54) Muh. b. Hâtim an Yahyâ b. Saîd an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre senedi ile; Nesâî (79/3, IV, 77), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Avf an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile; Ebû Dâvud (no. 3168), Müsedded an Süfyân an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedi ile; Tirmizî (no. 1040), Ebû Kureyb an Abde b. Süleymân an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

2522 Bu rivayeti Buhârî (cenâiz 58, II, 89) ve Müslim (cenâiz 55, s. 653), Cerîr b. Hâzım an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2523 Bu rivayeti Bezzâr (no. 823), Ma'dî b. Süleymân an Muh. b. Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. Ma'dî hakkında ihtilaf bulunan bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 30).

2524 Bu hadisi Ahmed (II, 230, 281), Buhârî (cenâiz 55, II, 88), Tirmizî (no. 1022) ve İbn Mâce (no. 1534), Ma'mer ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (cenâiz 14, s. 226), Şâfiî (*Ümm* I, 239; VII, 174), Ahmed (II, 438), Buhârî (cenâiz 4, II, 71; 65, II, 91), Müslim (cenâiz no. 62, s. 656), Ebû Dâvud (no. 3204), Nesâî (cenâiz 73/2, IV, 69-70; 76/1, IV, 72), Tahâvî (I, 495), İbn Hibbân (no. 3057, 3087, 3093) ve Beyhakî (IV, 35), Mâlik ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2525 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 72, s. 659), Ebû Dâvud (no. 3197), Tirmizî (no. 1023), Nesâî (cenâiz 76/3, IV, 72) ve İbn Mâce (no. 1505), Şu'be an Amr b. Murre an Abdirrahman b. e. Leylâ an Zeyd b. Erkam asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2526 Bu mevkûfu Şâfiî (*Ümm* VII, 156), Buhârî (mağâzî 12/9, V, 16-17), Tahâvî (I, 496, 497), el-Hâkim (III, 409) ve Beyhakî, İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Abdillah b. Ma'kil an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2527 Bu mevkûf hadisi Bezzâr (no. 815), Abdullah b. Saîd an Ebî Hâlid an Dâvud b. e. Hind ani'ş-Şa'bî an Alkame an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 34).

2528 Râvilerinden Atâ b. es-Sâib nedeniyle isnâdı hasendir (*Mecma'* III, 35).

2529 Bu mevkûf hadisi Buhârî (cenâiz 65, II, 91), muallak olarak rivayet etmiştir.

2530 Bu hadisi Tirmizî (no. 1077), Dârekutnî (II, 75) ve Beyhakî (IV, 38), Yahyâ b. Ya'lâ an Ebî Ferve Yezîd b. Sinân an Zeyd b. e. Uneyse ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında: "garîb hadistir" hükmünü vermiştir. Yahyâ hakkında Buhârî: "Hadisleri muzdaribtir"; Ebû Hâtim ise: "Zayıftır" demiştir (*Mizân* no. 9657).

2531 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2741), Abdürrezzâk (no. 6427), Şâfiî (*Ümm* I, 239; VII, 174), Buhârî (cenâiz 66, II, 91), Ebû Dâvud (no. 3198), Tirmizî (no. 1027), Nesâî (cenâiz 76, IV, 75), İbnu'l-Cârûd (s. 263-264), Ebû Ya'lâ (no. 2661), Ta-

berânî (M. el-Kebîr no. 10809), İbn Hibbân (no. 3060-1), Dârekutnî (II, 72), el-Hâkim (I, 358) ve Beyhakî (IV, 38-39), Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Avf an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2532 Aynı kaynaklar.

2533 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 76, IV, 75), Kuteybe an Leys ani'z-Zührî an Ebî Umâme ile Kuteybe an Leys ani'z-Zührî an Muh. b. Süveyd el-Fihrî ani'd-Dahhâk b. Kays ed-Dimaşkî senedleriyle tahrîc etmiştir. İbn Hacer Feth'de isnâdının sahîh olduğunu söylemiştir (*Neyl* IV, 65).

2534 Bu mevkûfu Mâlik (cenâiz no. 17, s. 228), an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir.

2535 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 85-86, s. 662-3), Tirmizî (no. 1025), Nesâî (cenâiz 77/1-2, IV, 73) ve İbn Mâce (no. 1500), Cübeyr b. Nufeyr an Avf b. Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2536 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3202) ve İbn Mâce (no. 1499), el-Velîd an Mervân b. Cenâh an Yûnus b. Meysere b. Halbes an Vâsile asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir.

2537 Bu hadisi Ebû Dâvûd (no. 3201), Ahmed (II, 368), Tirmizî (no. 1024, "hasen sahîh"), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 1080), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 757) ve el-Hâkim (I, 358), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 1081) ve İbn Mâce (no. 1498), Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2538 Bu hadisi Ahmed (II, 363), Ebû Dâvud (no. 3200), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 1077-8) ve Beyhakî (IV, 42), Ukbe b. Seyyâr an Alî b. Şemmâh an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2539 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1497), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

2540 Bu maktû haberi Buhârî (cenâiz 66, II, 91), isnâdsız olarak irâd etmiştir.

2541 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3188), Saîd bin Ya'kûb an İbni'l-Mübârek an Ya'kûb b. el-Ka'kâ' an Atâ senedi ile tahrîc etti

2542 Bu hadisi Tirmizî (no. 1032), el-Hüseyn b. Hureys an Muh. b. Yezîd el-Vâsıtî an İsmaîl b. Müslim an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. İsnâdında ızdırâb vardır. Zira bu hadis, Ebu'z-Zübeyr an Câbir tarîkiyle merfû; Eş'as b. Sevvâr ve bir başkası an Ebî'z-Zübeyr an Câbir tarîkiyle mevkûf olarak; Muh. b. İshâk an Atâ an Câbir tarîkiyle yine mevkûf olarak rivayet edilmiştir. Tirmizî, mevkûf yani Câbir'in sözü olmasını daha sahîh bulmaktadır.

2543 Rezîn.

2544 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3187), Muh. b. Yahyâ b Fâris an Ya'kûb b. İbrâhîm b. Sa'd an ebîhî an İbn İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Amre binti Abdirrahman an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir..

2545 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2149), Ahmed (III, 118, 204), Tirmizî (no. 1034) ve İbn Mâce (no. 1494), Hemmâm b. Yahyâ an Ebî Gâlib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

2546 Ebû Dâvud'un metni aslında oldukça uzundur. Bu rivayeti Ahmed (III, 151), Ebû Dâvud (no. 3194), Tahâvî (I, 491) ve Beyhakî (IV, 33), Abdülvâris b. Saîd an Nâfi' Ebî Gâlib an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler..

2547 Mâlik (cenâiz no. 24, s. 230), bunu belâğan irâd etmiştir.

2548 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3193), Yezîd b. Hâlid b. Mevheb an İbn Cürecy an Yahyâ b. Subayh an Ammâr senedi ile; Nesâî ise (cenâiz 75/1, IV, 71-72), Muh. b. Râfi' an Abdirrezâk an İbn Cüreyc an Nâfi an İbn Ömer senedi ile yakın mânâsı, daha uzun bir metinle tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir (*Neyl* IV, 72).

2549 Rezîn.

2550 Bu mevkûf hadisi Mâlik (cenâiz no. 20, s. 229), Muh. b. e. Harmale'den alızetmiştir.

2551 Bu metin iki ayrı bölümden oluşmuştur. Mâlik (cenâiz no. 21 ve 23, s. 229-230), her ikisini de an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

2552 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 101, s. 669), Ebû Dâvud (no. 3190), Tahâvî (I, 492), İbn Hibbân (no. 3055) ve Beyhakî (IV, 51), İbn Ebî Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an Ebî'n-Nadr mevlâ Ömer b. Abdillah an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (cenâiz no. 22, s. 229-230), an Ebî'n-Nadr an Âişe senedi ile munkatı olarak tahrîc ettiler.

2553 Bu rivayetleri Ahmed (VI, 79, 133), Müslim (cenâiz no. 99-100), Ebû Dâvud (no. 3189), Tirmizî (no. 1033), Nesâî (cenâiz 70/1-2, IV, 68), İbn Mâce (no. 1518), Tahâvî (I, 492), İbn Hibbân (no. 3054) ve el-Hâkim (III, 629), Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2554 Aynı kaynaklar.

2555 Bu mevkûfu Mâlik (cenâiz no. 23, s. 230), an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

2556 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3191) ve İbn Mâce (no. 1517), İbn Ebî Zi'b an Sâlih mevlu't-Tev'eme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Sâlih, zayıf bir râvidir.

2557 Bu hadisi Tayâlisî (s. 322), Ahmed (II, 353, 388, 406), Buhârî (salât 72, 74, I, 118; cenâiz 67, II, 92), Müslim (cenâiz no. 71, s. 650), Ebû

Dâvud (no. 3203), İbn Mâce (no. 1527), İbn Huzeyme (no. 1299), Tahâvî (I, 513), İbn Hibbân (no. 3075) ve Beyhakî (IV, 47), Sâbit el-Bünânî an Ebî Râfi' an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2558 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 94/1, IV, 84-85), Ubeydullah b. Saîd Ebû Kudâme an İbn Nümeyr an Osmân b. Hakîm an Hârice b. Zeyd Sâbit an ammihî Yezîd b. Sâbit senedi ile tahrîc etmiştir.

2559 Bu hadisi Tirmizî (no. 1038), Muhammed b. Beşşâr an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Saîd b. el-Museyyeb senedi ile tahrîc etmiştir.

2560 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 73/2, II, 94; menâkıb 25/25, IV, 176; mağâzî 17/2, V, 29; 27/3, V, 40; rikâk 7/2, VII, 173; 53/14, VII, 209), Müslim (fadâil no. 30-31, s. 1795-6), Ebû Dâvud (no. 3223-4) ve Nesâî (cenâiz 61/2, IV, 61-2), Yezîd b. e. Habîb an Ebi'l-Hayr an Ukbe asl-ı senedi ile tahrîc etmişlerdir.

2561 Aynı kaynaklar.

2562 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3186), Ebû Kâmil an Ebî Avâne an Ebî Bişr an neferin min ehli'l-Basra an Ebî Berze senedi ile tahrîc etti. Görüldüğü gibi isnâdında kimliği meçhûl bir grup râvi vardır.

2563 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2338), Ahmed (II, 290. 453), Buhârî (kefâlet 5, III, 59; nafakât 15/1, VI, 195; ferâid 4, VIII, 5), Müslim (ferâid no. 14, s. 1237), Tirmizî (no. 1070), Nesâî (cenâiz 67/4, IV, 66), İbn Mâce (no. 2415), İbn Hibbân (no. 3052) ve Beyhakî (VII, 44, 53), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2564 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 107, s. 672), Tirmizî (no. 1068) ve Nesâî (cenâiz 68/1, IV, 66), Simâk b. Harb an Câbir b. Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2565 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III/41).

2566 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1526), Ahmed (VI, 32, 40, 97, 321, 266), Müslim (cenâiz 58, s . 654), Tirmizî (no. 1029), Nesâî (cenâiz 78, IV, 75-76), Ebû Ya'lâ (202a, 219a, 221b), İbn Hibbân (no. 3070) ve Beyhakî (IV, 30), Ebû Kilâbe an Abdillah b. Yezîd an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2567 Bu hadisi Ahmed (I, 277-8), Müslim (cenâiz no. 59, s. 655), Ebû Dâvud (no. 3170), İbn Hibbân (no. 3071) ve Beyhakî (III, 180; IV, 30), İbn Vehb an Ebî Sahr an Şerîk b. Abdillah b. Nemir an Küreyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2568 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3166), Tirmizî (no. 1028) ve İbn Mâce (no. 1490), Muh. b. İshâk an Yezîd b. e. Habîb an Mersed b. Abdillah el-Yezenî an Mâlik asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.

2569 Bu hadisi Ahmed (V, 299-298), Ya'kûb an ebîhî an ebîhî an Abdillah b. Ebî Katâde an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 4).

2570 Râvilerinden Osmân b. Sa'd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir. (*Mecma'* III, 35).

2571 Her ne kadar bazıları hakkında menfî değerlendirmeler sâdır olmuşsa da râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 43).

2572 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Feyz* VI, 341).

2573 Bu hadisi Tirmizî (no. 1041), Muh. b. Beşşâr an Ravh b. Ubâde an Abbâd b. Mansûr an Ebi'l-Mühezzem an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen garîb" olduğunu söyledi. Zira ona göre kimilerince bu hadis Ebû Hureyre'nin sözü olarak da rivayet olunmuştur. Ayrıca Şu'be, Ebu'l-Mühezzem'i taz'îf etmiştir.

2574 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3171), Harb b. Şeddâd an Yahyâ an Bâb b. Umeyr an raculin min ehli'l-Medîne an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Senedinde, görüldüğü gibi hâli ve kimliği meçhûl iki râvi sebebiyle zayıftır.

2575 Bu hadisi Tirmizî (no. 1010) ve İbn Mâce (no. 1483), Muh. b. Bekr an Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Bu hadis hatâlıdır. Yanlışlığı Muh. b. Bekr yapmıştır. Zira bu hadis Yûnus ani'z-Zührî tarîkiyle mürsel olarak rivayet olunmuştur."

2576 Bu ziyadeyi Buhârî (cenâiz 52, II, 87), bâb girişinde isnâdsız olarak irâd etmiştir.

2577 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6265), Ahmed (I, 378, 394, 415, 419, 432), Ebû Dâvud (no. 3184), Tirmizî (no. 1011), İbn Mâce (no. 1484), Ebû Ya'lâ (233a, 251b, 238b) ve Beyhakî (IV, 22, 25), Yahyâ b. Abdillah et-Temîmî an Ebî Mâcid an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Mâcid zayıf bir râvidir.

2578 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1478), Humeyd b. Mes'ade an Hammâd b. Zeyd an Mansûr an Ubeyd b. Nistâs an Ebî Ubeyde an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti: Sindî, Zevâid'de şu bilgileri vermektedir: "İsnâdının ricâli güvenilir kimselerdir. Lâkin hadis mevkûf olup, merfû hükmündedir. Şayet Ebû Ubeyde, Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a'ya göre babasından işitmemiş ise hadis, munkatıdır."

2579 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3180), Tirmizî (no. 1031), Nesâî (cenâiz 55, IV, 55-56) ve İbn Mâce (no. 1507), Ziyâd b. Cübeyr an ebîhî ani'l-Muğîre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2580 Aynı kaynaklar.

2581 Bu hadisi Tirmizî (no. 1012) ve İbn Mâce (no. 1480), Ebû Bekr b. e. Meryem an Râşid b. Sa'd an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bunun Sevbân'ın sözü olarak ta rivayet olunduğunu söyledikten sonra Buhârî'den sahîh olanın da böyle mevkûf olduğunu nakletmiştir.

2582 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3177), Yahyâ b. Mûsâ an Abdirrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme b. Abdirrahman an Sevbân senedi ile tahrîc ettiler.

2583 Bu hadisi Tayâlisî (no. 760). Abdürrezzâk (no. 6285), Ahmed (V, 90, 98), Müslim (cenâiz no. 89/2, s. 665), Ebû Dâvud (no. 3178), Tirmizî (no. 1013), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1899-1901), İbn Hibbân (no. 7113-4) ve Beyhakî (IV, 22), Şu'be an Simâk b. Harb an Câbir asl-ı senedi ile; Ahmed (V, 102), Müslim (cenâiz no. 89, s. 664), Nesâî (cenâiz 95, IV, 85), Taberânî (no. 1992-3) ve Beyhakî (I, 255; IV, 22), Mâlik b. Miğvel an Simâk an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2584 Müslim; *Sünen Ashabı.*

2585 Bu hadisi Ahmed (II, 240), Buhârî (cenâiz 52, II, 87), Müslim (cenâiz no. 50, s. 651), Ebû Dâvud (no. 3181), Tirmizî (no. 1015), Nesâî (cenâiz 44/3, IV, 41-2), İbn Mâce (no. 1477), İbnu'l-Cârûd (s. 261), Tahâvî (I, 478) ve Beyhakî (IV, 21), Süfyân b. Uyeyne 'ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 280) ve Müslim (cenâiz 50/2, s. 651), Muh. b. e. Hafsa ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 6247), Ahmed (II, 280) ve Müslim (a. y.) Ma'mer ani'z-Zührî ... asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 240), Müslim (cenâiz no. 51, s. 652), Nesâî (cenâiz 44/4, IV, 42) ve Tahâvî (I, 478), Yûnus ani'z-Zührî an Es'ad b. Sehl b. Huneyf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2586 Bu hadisi Ahmed (III, 41, 58), Buhârî (cenâiz 51, II, 87; 53, II, 88; 91, II, 103), Nesâî (cenâiz 44/2, IV, 41), Ebû Ya'lâ (no. 1265), İbn Hibbân (no. 3027) ve Beyhakî (IV, 21), Leys b. Sa'd an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2587 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1485), Ahmed b. Abde an Amr b. en-Nu'mân an Alî b. el-Hazevver an Nüfey' an İmrân b. el-Husayn ve Ebî Berze senedi ile tahrîc etti. Râvilerinden Nüfey' ile Alî b. el-Hazevver metrûk derecesinde zayıf râvilerdir.

2588 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3176), Tirmizî (no. 1020) ve İbn Mâce (no. 1545), Ebu'l-Eshât Bişr b. Râfi' an Abdillah b. Süleymân b. Cünâde b. e. Umeyye an ebîhî an ceddihî an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Necrân ahâlisinin müftüsü olan Ebu'l-Esbât hakkında Buhârî, Ahmed, İbn Maîn, Nesâî ve İbn Hibbân zayıflığına delalet eden tabirler kullanmışlar; İbn Adî ise: "Rivayet ettiği haberlerin bir beisi yoktur; onun münker bir hadisine rastlamadım" demiştir (*Mîzân* no. 1194).

2589 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3212), Nesâî (cenâiz 81/3, IV, 78) ve İbn Mâce (no. 1548), el-Minhâl b. Amr an Zâdân ani'l-Berâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendirler (*Neyl* IV, 94).

2590 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 47, II, 86), Müslim (cenâiz no. 73-75, s. 659-660), Ebû Dâvud (no. 3172), Tirmizî (no. 1042), Nesâî (cenâiz 45/1-2, IV, 44) ve İbn Mâce (no. 1542), Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb an Âmir b. Rebî'a asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2591 Aynı anlamlar.

2592 Bu hadisi Ahmed (III, 318, 334, 354), Buhârî (cenâiz 50, II, 87), Müslim (cenâiz no. 78, s. 660), Ebû Dâvud (no. 3174), Nesâî (cenâiz 46/2, IV, 45-46), Ebû Ya'lâ (no. 1950), Tahâvî (I, 486), İbn Hibbân (no. 3939) ve Beyhakî (IV, 26), Yahyâ b. e. Kesîr an Ubeydillah b. Miksem an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2593 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 47/7, IV, 47-48), İshâk b. Mansûr ani'n-Nadr an Hammâd b. Seleme an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti. Râvileri Sahîh ricâlidir.

2594 Bu hadisi Nesâî (cenâiz 47/5, IV, 47), İbrâhîm b. Hârûn el-Belhî an Hâtim an Ca'fer b. Muh. an ebîhî ani'l-Hasan senedi ile tahrîc ettiler. Aynı bâb içinde bu hadisi Nesâî, Kuteybe an Hammâd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn ani'l-Hasan senedi; Ya'kûb b. İbrâhîm an Huşeym an Mansûr an İbn Sîrîn ani'l-Hasan senedi ile de tahrîc etmiştir.

2595 Bu hadisi Mâlik (cenâiz 33, s. 232), Tayâlisî (no. 150), Abdürrezzâk (no. 6312, 6314), Şâfiî (Ümm I, 247), Ahmed (I, 82, 83, 131, 138), Müslim (cenâiz no. 83-84, s. 662), Ebû Dâvud (no. 3175), Tirmizî (no. 1044), Nesâî (cenâiz 81/1-2, IV, 77-78), İbn Mâce (no. 1544), Ebû Ya'lâ (no. 273, 228, 308, 570), Tahâvî (I, 488), İbn Hibbân (no. 3043, 3044, 3045) ve Beyhakî (IV, 27), Mes'ûd b. el-Hakem an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2596 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3215), Tirmizî (no. 1713), Nesâî (cenâiz 86, IV, 80; 87, IIV, 81; 90/1-3, IVI, 83; 91, IV, 83-84) ve İbn Mâce (no. 1560), muhtelif tarîkler vasıtasıyla Hişâm b. Âmir'den tahrîc ettiler.

2597 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 73, II, 92; 76, II, 94; 79, II, 96; mağâzî 26, V, 39), Ebû Dâvud (no. 3138), Tirmizî (no. 1036), Nesâî (cenâiz 62, IV, 62) ve İbn Mâce (no. 1514), ez-Zührî an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2598 Lafız Buhârî'ye aittir. Bunu o, (cenâiz 78/2, II, 95), Müsedded an Bişr b. el-Mufaddal ani'l-Hüseyn el-Muallim an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir. Daha kısa bir metinle ise Nesâî (cenâiz 93, IV, 84), el-Abbâs b. Abdilazîm an Saîd Âmir an Şu'be an İbn Ebî Necîh an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.

2599 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3232), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd Saîd b. Yezîd Ebî Mesleme an Ebî Nadre an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.

2600 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3232), Süleymân b. Harb an Hammâd b. Zeyd Saîd b. Yezîd Ebî Mesleme an Ebî Nadre an Câbir senedi ile tahrîc etmiştir.

2601 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1781), Abdürrezzâk (no. 6658, 9604), Ahmed (III, 297, 308), Ebû Dâvud (no. 3165), Tirmizî (no. 1717, "hasen sahîh"), Nesâî (cenâiz 83/2, IV, 79), İbn Mâce (no. 1516), Ebû Ya'lâ (no. 1842), İbn Hibbân (no. 3173) ve Beyhakî (IV, 57), el-Esved b. Kays an Nübeyh el-Anezî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye aittir.

2602 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3134) ve İbn Mâce (no. 1515), Alî b. Âsım an Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Alî b. Âsım ile Atâ hakkında münekkid imamlar menfî sözler sarfetmişlerdir.

2603 Bu hadisi Ahmed (III, 128), Ebû Dâvud (no. 3136-7), Tirmizî 5no. 1016, "hasen garîb"), Taberânî (no. 2939), Dârekutnî (IV, 116), el-Hâkim (I, 365) ve Beyhakî (IV, 10), Usâme b. Zeyd ani'z-Zührî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Buhârî, Tirmizî ve Dârekutnî bu rivayeti illetli bulmuşlardır. Onlara göre Usâme b. Zeyd, ez-Zührî an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an Câbir tarîkinde hatâ ederek ani'z-Zührî an Enes şeklinde sevketmiştir (*Neyl* IV, 45).

2604 Aynı kaynaklar.

2605 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3159), İsâ b. Yûnus an Saîd b. Osmân el-Belvî an Azre yahut Urve b. Saîd el-Ensârî an ebîhî ani'l-Husayn senedi ile tahrîc etti. Bu hadisin isnâdı garîb; râvilerinden Urve ile babasının da durumları bilinmemektedir (*Neyl* IV, 25).

2606 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6549), Ahmed (III, 295), Müslim (cenâiz no. 49, s. 651), Ebû Dâvud (no. 3148), Nesâî (cenâiz 37, IV, 33; 89/2, IV, 82), İbnu'l-Cârûd (s. 268), İbn Hibbân (no. 3094), el-Hâkim (I, 327) ve Beyhakî (III, 403; IV, 32), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2607 Bu hadisi Tirmizî (no. 1057), Yahyâ b. el-Yemân ani'l-Minhâl b. Halîfe ani'l-Haccâc b. Ertât an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir.

2608 Bu hadisi Muh. b. Hâtim b. Bezîğ an Ebî Nuaym an Muh. b. Müslim an Amr b. Dînâr an Câbir senedi ile Ebû Dâvud (no. 3164) tahrîc etmiştir. Muh. b. Müslim hakkında menfî hükümler sâdır olmuştur. Diğer ricâli güvenilir kimselerdir.

2609 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 72, II, 93), Muh. b. Sinân an Fuleyh b. Süleymân an Hilâl b. Alî an Enes senedi ile tahrîc etmiştir.

2610 Bu hadisi Ahmed (IV, 229, 270), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı sahîhtir.

2611 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3208), Tirmizî (no. 1045), Nesâî (cenâiz 85/3, IV, 80), İbn Mâce (no. 1554), Taberânî (no. 12396) ve Beyhakî (III, 408), Alî b. Abdila'lâ b. Âmir an ebîhî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre, isnâdı "hasen garîb"tir.

2612 Bu hadisi Ahmed (I, 96, 128), Müslim (cenâiz no. 93, s. 666), Ebû Dâvud (no. 3218), Tirmizî (no. 1049, "hasen"), Nesâî (cenâiz 99/2, IV, 88-9), Ebû Ya'lâ (no. 343, 614), el-Hâkim (I, 369) ve Beyhakî (IV, 3), Habîb b. e. Sâbit an Ebî Vâil an Ebi'l-Heyyâc el-Esedî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2613 Bu hadisi Ahmed (III, 332), Müslim (cenâiz no. 95, s. 667), Nesâî (cenâiz 98, IV, 88), İbn Mâce (no. 1562) ve İbn Hibbân (no. 3152), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 6488), Ahmed (III, 295, 339), Müslim (cenâiz no. 94, s. 667), Ebû Dâvud (no. 3226), Tirmizî (no. 1052), Nesâî (cenâiz 96, IV, 86), Tahâvî (I, 515), İbn Hibbân (no. 3153, 3154, 3155), el-Hâkim (I, 370) ve Beyhakî (III, 410), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2614 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3206), Kesîr b. Zeyd el-Medenî ani'l-Muttalib asl-ı senedi ile tahrîc etti. İbn Hacer'e göre isnâdı hasendir (*Neyl* IV, 91).

2615 Bu hadisi Tirmizî (no. 1055), el-Hüseyn b. Hureys an İsâ b. Yûnus an İbn Cüreyc an Abdillah b. e. Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti. Ricâli Sahîh ricâlidir.

2616 Bu mevkûf, *Muvatta*'da (cenâiz 31, s. 232) yer almıştır.

2617 Bu hadisi Tirmizî (no. 1046), İbn Mâce (no. 1550), Haccâc b. Ertât an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. Ayrıca yakın mânâsı ile Ahmed (II, 27, 40, 59, 69, 127), Ebû Dâvud (no. 3213), Nesâî (no. 1088-9), İbnu'l-Cârûd (s. 268), İbn Hibbân (no. 3099-3100), el-Hâkim (I, 366) ve Beyhakî (IV,

55), Katâde an Ebî's-Sıddîk an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2618 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1553), Hişâm b. Ammâr an Hammâd b. Abdirrahman el-Kelbî an İdrîs el-Evdî an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti. Hammâd b. Abdirrahman, ittifakla zayıf bir râvidir.

2619 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3221), İbrâhîm b. Mûsâ an Hişâm an Abdillah b. Buhayr an Hânî' mevlâ Osmân an Osmân senedi ile tahrîc etti.

2620 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1565), el-Abbâs b. el-Velîd ed-Dimaşkî an Yahyâ b. Sâlih an Seleme b. Külsûm ani'l-Evzaî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. İbn Hacer diyor ki: "İsnâdı zâhiren sahihtir. İbn Ebî Dâvud da bu tarîkten tahrîc etmiş ve isnâdının sıhhatine kâil olmuştur."

2621 İbn Hacer, *Telhîs*'inde şu bilgileri vermektedir: "İsnâdı sâlihtir; Diyâü'l-Makdisî, *Ahkâm*'ında isnâdını güçlü görmüştür. Râvilerinden Saîd el-Ezdî hakkında Ebû Hâtim birşey söylememiştir. Heysemî ise râvilerinden bazılarını tanımadığını söylemektedir. Ayrıca râvilerinden Âsım b. Abdillah zayıftır." Daha sonra Saîd b. Mansûr, bu rivayete bir şâhid rivayet etmiştir (*Neyl* IV, 96).

2622 Bu hadisi Mâlik (cenâiz no. 54, s. 241), Buhârî (rikâk 42/2-3, VII, 192), Müslim (cenâiz no. 61, s. 656) ve Nesâî (cenâiz 48, IV, 48), Muh. b. Amr b. Halhale an Ma'bed b. Ka'b b. Mâlik an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2623 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2388), Ahmed (II, 470, 466), Ebû Dâvud (no. 3233) ve Nesâî (50/2, IV, 51), Şu'be an İbrâhîm b. Âmir an Âmir b. Sa'd an Ebî Hureyre asl–ı senedi ile tahrîc ettiler.

2624 Bu hadisi Ahmed (II, 384), Affân an Mehdî b. Meymûn an Abdilhamîd sâhibi'z-Ziyâdî an şeyhin mîn Ehli'l-Basra an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

2625 Bu hadisi Ahmed (III, 242), Mü'emmel an Hammâd an Sâlim an Enes senedi ile tahrîc etti.

2626 Heysemî'ye göre râvilerinden Ahvas b. Hakîm'i el-İclî tevsîk etmiş; başkaları ise zayıf addetmişlerdir (*Mecma'* III, 42).

2627 Râvilerinden Abdullah b. İsâ sebebiyle zayıftır (*Feyz* III, 533).

2628 Râvilerinden Yahyâ b. Abdillah b. ed-Dahhâk Ebû Saîd el-Bâbulettî sebebiyle isnâdında zaaf vardır (*Mecma'* III, 44).

2629 Bu hadisi Bezzâr (no. 839), başında bir kıssa ile birlikte Abdullah b. Eyyûb an Alî b. Zeyd es-Sudâî an Sa'dân el-Cühenî an Atiyyeti'l-Avfî an Ebî Saîd el-Hudrî an Alî senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Abdullah b. Eyyûb ve Atiyye zayıf râvilerdir (*Mecma'* III, 44).

2630 Bu hadisi Bezzâr (no. 840), Ebû Şeybe İbrâhîm b. Abdillah b. Muh. an Muhavvil b. İbrâhîm an İsrâîl an Âsım an Muh. b. Sîrîn an Enes senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 45).

2631 Bu hadisi Bezzâr (no. 843), Muh. b. Abdillah an Yûnus el-Umerî an Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rebî'a an ebîhî senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî, Muh. b. Abdillah'ı tanımadığını, diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.

2632 Heysemî'ye göre râvileri Salihî ricâlindendir (*Mecma'* III, 45).

2633 Heysemî, isnâdının râvilerinden Muh. b. Abdillah b. Muh. el-Hazzâ' ile şeyhi Abdullah b. İbrâhîm hakkında malumat edinemediğini söylemektedir (*Mecma'* I, 133).

2634 Bu hadisi Tirmizî (no. 1076), Muh. b. Hâtim el-Müeddeb an Yûnus b. Muh. an Ümmi'l-Esved an Münyete binti Ubeyd b. Ebî Berze an ceddihâ Ebî Berze senedi ile tahrîc etmiş ve "Bu hadis garîbtir; isnâdı güçlü değildir" demiştir.

2635 Bu hadisi Tirmizî (no. 1073), İbn Mâce (no. 1602) ve Beyhakî (IV, 59), Alî b. Âsım an Muh. b. Sûka an İbrâhîm ani'l-Esved an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Bu hadis garîbtir; merfû olarak ancak Ali b. Âsım'ın rivayetinden bilmekteyiz. Kimileri bunu Muh. b. Sûka'dan mevkûf olarak yani İbn Mes'ûd'un sözü olarak rivayet etmiştir." Alî b. Âsım'a yönelen tenkitler daha çok bu rivayeti sebebiyledir. Ancak hadisi ref etmek hususunda Alî b. Âsım'a es-Sevrî ve Şu'be de mütâbaat etmişlerdir.

2636 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3132), Tirmizî (no. 998) ve İbn Mâce (no. 1610), Süfyân b. Uyeyne an Ca'fer b. Hâlid an ebîhî an Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir.

2637 Heysemî'ye göre râvilerinden Mücâşi' b. Amr zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 3).

2638 Râvilerinden Abbâd b. Abdissamed Ebû Ma'mer'i Buhârî zayıf addetmiştir (*Mecma'* III, 3).

2639 Bu hadisi Müslim (*K. el-cennet* no. 70, s. 220) ve Nesâî (cenâiz 109, IV, 97), Yûnus b. Muh. an Şeybân b. Abdirrahman an Katâde an Enes asl-ı senedi ile; Bu hadisi Ahmed (III, 126, 233), Buhârî (cenâiz 68, II, 92; 87, II, 102), Müslim (k. el-cennet 71-72, s. 2201), Ebû Dâvud (no. 3221), Nesâî (cenâiz 108, 110, IV, 96-97) ve Beyhakî (IV, 80), Saîd b. Arûbe an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2640 Bu hadisi Tirmizî (no. 1071) ve İbn Hibbân (no. 3107), Abdurrahman b. İshâk an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2641 İsnâdı Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* III, 52).

2642 Bu hadisi Tirmizî (no. 2308) ve İbn Mâce (no. 4267), Yahyâ b. Maîn an Hişâm b. Yûsuf an Abdillah b. Büceyr an Hânî senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında ise "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2643 Bu hadisi Tirmizî (no.3355), Ebû Kureyb an Hakkâm b. Eslem an Amr b. e. Kays ani'l-Haccâc an Minhâl b. Amr an Zir an Alî senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında garîb hükmü vermiştir.

2644 Bu hadisi Dârimî (II, 331), Abdullah b. Yezîd an Saîd b. e. Eyyûb Ebî Yahyâ an Derrâc Ebî's-Semh an Ebi'l-Heysem an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.

2645 Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (no. 1220-1), Ahmed (I, 225), Dârimî (I, 188), Buhârî (vudû 56/2, I, 61; cenâiz 82, II, 98, 89, II, 103; edeb 46, VII, 85-86), Müslim (tahâret 111, s. 240), Nesâî (tahâret 27, I, 29), Ebû Dâvud (no. 20), Tirmizî (no. 70), İbn Mâce (no. 347), İbn Huzeyme (no. 56), İbn Hibbân (no. 3118) ve Beyhakî (I, 104; II, 412), el-A'meş an Mücâhid an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2646 Bu hadisi Tirmizî (no. 2460), Muh. b. Ahmed b. Meddûyeh ani'l-Kâsım b. el-Hakem an Ubeydillah b. el-Velîd el-Vassâfî an Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

2647 Bu hadisi Bezzâr (no. 869), Ebû Âmir an Abdilazîz b. Muh. an Yezîd b. Abdillah b. el-Hâd an Abbâd b. Ubeydillah b. e. Râfi' an ceddihî Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etmiştir. Heysemî, Abbâd'ı tanıyamadığını söylemektedir (*Mecma'* III, 53).

2648 İsnâdında hakkında ihtilaf olan Câbir el-Cu'fî yer almıştır (*Mecma'* III, 56).

2649 Bu hadisi Buhârî (cenâiz 87/1, II, 102), Müslim (sıfâtu'l-cennet ve'n-nâr no. 69, s. 2200) ve Nesâî (cenâiz (114/4, IV, 102), Şu'be an Avn b. e. Cuhayfe an ebîhî ani'l-Berâ b. Âzib an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2650 Lafız Nesâî'ye ait olup (cenâiz 114/3, Süveyd b. Nasr an Abdillah b. el-Mübârek an Humeyd an Enes senedi ile; Müslim ise (sıfatu'l-cennet ve'n-nâr no. 68, s. 2200), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2651 Bu hadisi Tirmizî (no. 1064), Ubeyd b. Esbât b. Muh. an ebîhî an Ebî Sinân eş-Şeybânî an Ebî İshâk senedi ile; Nesâî ise (cenâiz no. 111, IV, 98), Muh. b. Abdila'lâ an Hâlid an Şu'be an Câmi' b. Şeddâd an Abdillah b. Yesâr an Hâlid senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

2652 Bu hadisi Tirmizî (no. 1074), Muh. b. Beşşâr an Abdirrahman b. Mehdî ve Ebî Âmir el-Akadî an Hişâm b. Sa'd an Saîd b. e. Hilâl an Rebî'a b. Seyf an İbn Amr senedi ile tahrîc etti ve "garîb hadistir" dedi.

2653 Bu hadisi Tirmizî (no. 1078), Ebû Ya'lâ (271b), el-Hâkim (II, 26, 27) ve Beyhakî (IV, 61; VI, 76), Zekeriyyâ b. e. Zâide an Sa'd b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (s. 315), Şâfiî (*Ümm* I, 247; III, 188), Ahmed (II, 440, 475), Dârimî (II, 262), Tirmizî (no. 1079), İbn Mâce (no. 2413), Ebû Ya'lâ (275b) ve Beyhakî (VI, 49, 76; IV, 61), Sa'd b. İbrâhîm an Ömer b. e. Seleme an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre ikinci tarîk, evvelkisine göre daha sahîhtir. Ayrıca isnâdı hasendir.

2654 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ahmed (I, 229, 287, 324, 337), Ebû Dâvud (no. 3226), Tirmizî (no. 320), Nesâî (cenâiz 104, IV, 94-95) ve İbn Mâce (no. 1575), Muh. b. Cuhâde an Ebî Sâlih mevlâ Ümmi Hânî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, hasen hükmü vermiştir.

2655 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3123) ve Nesâî (cenâiz 27/3, IV, 27), Rebî'a b. Seyf el-Me'âfirî an Ebî Abdirrahman el-Hubullî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2656 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1578), Muh. b. el-Musaffâ an Ahmed b. Hâlid an İsrâîl an İsmaîl b. Selmân an Dînâr Ebî Ömer an İbni'l-Hanefiyye an Alî senedi ile tahrîc etti. Râvilerinden Dînâr, Vekî' ve İbn Hibbân'a göre güvenilir olmakla birlikte Ezdî'ye göre metrûk, İrşâd müellifi Halîlî'ye göre ise uydurmacıdır. İsmaîl b. Selmân hakkında Ebû Hâtim "sâlihtir" demiş; ancak onu Sikât'ında irâd eden İbn Hibbân "hatâ ederdi" demiştir. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir.

2657 Bu hadisi Müslim (cenâiz no. 106, s.672), Ebû Dâvud (no. 3235), Tirmizî (no. 1054) ve Nesâî (cenâiz 100/1-2, IV, 89), (ayrı ayrı) Abdullah ve Süleymân b. Büreyde an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2658 Bu hadisi Ahmed (II, 441), Müslim (cenâiz 105, s. 671), Ebû Dâvud (no. 3234), Nesâî (cenâiz 101, IV, 90), İbn Mâce (no. 1569, 1572), İbn Hibbân (no. 3159), el-Hâkim (I, 375) ve Beyhakî (IV, 70), Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2659 Rezîn.

2660 Heysemî, râvilerinden Abdülkerîm Ebû Ümeyye'nin zayıf olduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 59).

2661 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6712), Ahmed (VI, 221), Müslim (cenâzi no. 103, s. 669-672), Nesâî (işretu'n-nisâ 4/9-10, VII, 72-74; cenâiz 103, IV, 91-92), İbn Hibbân (no. 7066) ve Beyhakî (IV, 79), İbn Cüreyc an Abdillah b. Kesîr an Muh. b. Kays asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2662 Bu hadisi Ahmed (VI, 180), Müslim (cenâiz 102, s. 669), Nesâî (cenâiz 103, IV, 93; *Amelu'l-yevm* no. 1092), İbn Hibbân (no. 4506, 3162) ve Beyhakî (V, 249), Şerîk b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2663 Bu hadisi Ahmed (II, 311, 389, 444, 528), Müslim (cenâiz no. 96, s. 667), Ebû Dâvud (no. 3228), Nesâî (cenâiz 105/1, IV, 95), İbn Mâce (no. 1566), Tahâvî (I, 516), İbn Hibbân (no. 3156) ve Beyhakî (IV, 79), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

2664 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1567), Muh. b. İsmaîl b. Semure ani'l-Muhâribî ani'l-Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb ani'l-Hayr Mersed b. Abdillah an Ukbe b. Âmir senedi ile tahrîc etti. Sindî isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: İsnâdı sahîhtir. İbn Mâce'nin şeyhi, Ebû Hâtim, Nesâî ve İbn Hibbân'a göre güvenilir bir râvidir. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir.

2665 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3130), Nesâî (cenâiz 107, IV, 96) ve İbn Mâce (no. 1568), el-Esved b. Şeybân an Hâlid b. Sümeyr an Beşîr b. Nehîk an Beşîr b. el-Hasâsiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir (*Neyl* IV, 94).

2666 Bu hadis–i mevkûfu Mâlik (no. cenâiz 34, s. 233), belâğan irâd etmiştir.

2667 Buhârî, bu iki haberi bir bâbın girişinde isnâdsız olarak irâd etmiştir (cenâiz 82, II, 98).

2668 Aynı kaynaklar.

2669 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3207) ve İbn Mâce (no. 1616), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Sa'd b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ancak Peygamber'in sözü olarak sevkettiler. Mâlik ise (cenâiz no. 45, s. 238), Âişe'nin sözü olarak ve isnâdsız sevketmiştir.

2670 Bu hadisi Ahmed (VI, 55, 97), Şu'be an Sa'd b. İbrâhîm an Nâfi' an insânin an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir. İsnâdı hakkında Heysemî: "Ricâli Sahîh ricâlidir"; İrâkî ise: "İsnâdı ceyyiddir" demişlerdir (*Feyz* II, 501).

2671 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 46).

2672 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* II, 61, 71), Ahmed (I, 233), Dârimî (I, 379, 384), Buhârî (zekât 1, II, 108; zekât 41, II, 125; zekât 63, II, 136; mazâlim 9, III, 99; mağâzî 60, V, 109; tevhîd 1, VIII, 164), Müslim (îmân 30-31, s. 51), Ebû Dâvud (no. 1584), Tirmizî (no. 625, 2014), Nesâî (zekât 46, V, 55), İbn Mâce (no. 1783), İbn Huzeyme (no. 2275, 2346), Taberânî (no. 12207-8), İbn Hibbân (no. 156, 2410, 5058), Dârekutnî (II, 135-6) ve Beyhakî (IV, 96, 101; VI, 93; VII, 2, 7, 8), Yahyâ b. Abdillah b. Muh. b. Sayfî an Ebî Ma'bed an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2673 Bu hadisi Buhârî (zekât 1/6, II, 109; zekât 40, II, 124-125; istitâbetü'l-mürteddîn 3, VIII, 50-51; i'tisâm 2/9, VIII, 149-150), Müslim (îmân no. 32, s. 51-52), Ebû Dâvud (no. 1556-7), Tirmizî (no. 2607) ve Nesâî (zekât 3, V, 14-15; cihâd 1/7-9, VI, 5-7), Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe an Ebî Hureyre an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2674 Bu hadisi Müslim (zekât no. 24-25, s. 680), Ebû Dâvud (no. 1659) ve Beyhakî (IV, 119), Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Tayâlisî (s. 319), Abdürrezzâk (no. 6858), Ahmed (II, 262, 275, 383), Müslim (zekât no. 26, s. 682), Ebû Dâvud (no. 1658), Taberânî (M. el-Evsat I, 113a), İbn Huzeyme (no. 2252, 2291), İbn Hibbân (no. 3242) ve Beyhakî (IV, 81), Süheyl b. ebî Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 1786), Muh. b. Osmân an Abdilazîz b. e. Hâzım ani'l-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

2675 Bu rivayeti Buhârî (zekât 3, II, 110) ve Nesâî (zekât 6, V, 23-24), Şuayb an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2676 Bu rivayeti Mâlik (zekât 22, s. 256), Şâfiî (*Ümm* II, 2), Ahmed (II, 355), Buhârî (zekât 3, II, 110; tefsîr Âl-i İmrân 14, V, 172), Nesâî (cenâiz 20/2, V, 39) ve Beyhakî (IV, 81), Abdullah b. Dînâr an Ebî Sâlih es-Semmân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2677 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1660) ve Nesâî (zekât 2/3, V, 12-13), Katâde an Ebî Amr el-Gudânî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2678 Bu hadisi Müslim (zekât no. 27-28, s. 684-5), iki ayrı tarîkten olmak üzere İbn Cüreyc ve Abdülmelik an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2679 Bu hadisi Tirmizî (no. 618) ve İbn Mâce (no. 1788), Amr b. el-Hâris an Derrâc an Abdirrahman b. Huceyre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Daha sonra Tirmizî, "hasen garîb" hükmü vermiştir. Bunu rivayet eden el-Hâkim'in sıhhat hükmünü Zehebî de onaylamıştır. İrâkî ise "İbn Hibbân'ın şartınca sahîh" olduğunu söylemiştir. İbn Hacer ise zaafına kâil olmuştur (*Feyz* I, 253).

2680 Bu hadisi Buhârî (ezkât 49, II, 128-129), Müslim (zekât no. 11, s. 676-7), Ahmed (II, 322), Ebû Dâvud (no. 1623), Nesâî (zekât 15/2, V, 33-34), İbn Huzeyme (no. 2330), İbn Hibbân (no. 3262), Dârekutnî (II, 123) ve Beyhakî (IV, 111), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

2681 Aynı kaynaklar.

2682 İsnâdında yer alan râvilerinden İsmaîl el-Mek-

kî, tevsîk edilmekle birlikte hakkında menfî sözler de sarfedilmiştir (*Mecma'* III, 79).

2683 Rezîn.

2684 Râvilerinden el-Hâris b. en-Nu'mân zayıftır (*Mecma'* III, 62).

2685 Heysemî'ye göre râvilerinden Amr b. Hârûn zayıftır (*Mecma'* III, 63).

2686 Bu hadisi Bezzâr (no. 881), Muh. b. Abdila'lâ an Osmân b. Abdirrahman el-Cumahî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti. Osmân hakkında Ebû Hâtim: "Hadisleri yazılır, ancak ihticâc edilmez" demiştir (*Mecma'* III, 64).

2687 Bu hadisi el-Hâkim ve Beyhakî de tahrîc etmiştir. Râvileri güvenilir kimselerdir (*Tergîb* I, 543).

2688 Bu mevkûfu Mâlik (zekât no. 6, s. 246), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

2689 Bu hadisi Tirmizî (no. 631), Yahyâ b. Mûsâ an Hârûn b. Sâlih an Abdirrahman b. Zeyd b. Eslem an ebîhî an İbn Ömer senedi ile merfû olarak; Muh. b. Beşşâr an Abdilvelhâb es-Sekafî an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi (no. 632) ile mevkûf olarak tahrîc etmiştir. Tirmizî, mevkûf rivayeti (İbn Ömer'in sözü olmasını) daha sahîh görmüştür.

2690 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1624), Tirmizî (no. 678) ve İbn Mâce (no. 1795), Saîb b. Mansûr an İsmaîl b. Zekeriyyâ ani'l-Haccâc b. Dînâr ani'l-Hakem an Huceyye b. Dînâr an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, el-Hakem ani'l-Hasan b. Müslim tarîkiyle mürsel olarak da tahrîc olunmuştur. Ebû Dâvud ve Dârekutnî, bunu tercîh etmişlerdir.

2691 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3028), Abdullah b. ez-Zübeyr an Ferec b. Saîd an ammihî Sâbit b. Saîd an ebîhî Saîd b. Ebyad an ceddîhî Abyad b. Hammâl senedi ile tahrîc etti.

2692 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3026), Ahmed b. Alî b. Süveyd ani't-Tayâlisî an Hammâd b. Seleme an Humeyd ani'l-Hasan an Osmân senedi ile tahric etti. Hasan'ın Osmân'dan hadis dinlemediği söylenmektedir.

2693 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3025), el-Hasan b. es-Sabbâh an İsmaîl b. Abdilkerîm an İbrâhîm b. Akîl b. Münebbih an ebîhî an Vehb an Câbir senedi ile tahrîc eti. İbrâhîm ve rivayetleri hakkında Yahyâ b. Maîn: "Onu gördüm. Bir beisi yoktur. Bütün rivayetleri ellerine geçen bir sahifeden ibaret olsa gerek" demiştir.

2694 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1573), Süleymân b. Dâvud el-Mihrî an İbn Vehb an Cerîr b. Hâzım an Ebî İshâk an Âsım b. Damre ve'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti. Âsım güvenilir, Hâris ise ihtilaflı bir râvidir. İbn Hacer bunun isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir (*Neyl* IV, 148).

2695 Bu hadisi Mâlik (zekât 1, s. 244), Tayâlisî (no. 2197), Abdürrezzâk (no. 7253-55), Şâfiî (*Ümm*, II, 3, 25, 33; VII, 180), Ahmed (III, 6, 44, 59, 60, 73, 74, 79, 86, 97), Dârimî (I, 384), Buhârî (zekât 4, II, 111; 32, II, 121), Müslim (zekât no. 1-5, s. 672-4), Ebû Dâvud (no. 1558), Tirmizî (no. 626-7), Nesâî (zekât 5/1, V, 17; zekât 18, V, 36, 21, V, 39; 22, V, 40; 23-24, V, 40), İbn Mâce (no. 1793, 1799), Ebû Ya'lâ (no. 979, 1071, 1201), İbn Huzeyme (no. 2263, 2293-5, 2298, 2301-2), Tahâvî (II, 34), İbn Hibbân (no. 3257, 3264-6, 3270-1), Dârekutnî (II, 92-93, 98, 129) ve Beyhakî (IV, 106, 120, 124, 128, 133; VII, 5), Yahyâ b. Umâre an Ebî Saîd el-Hudrî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

Bir ukiye 40 dirhem; bir vasak 60 sâ'dır, bir sâ ise 3333 gramdır. Bir sevd üçle on arasında olan develerdir.

2696 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm*, II, 4; VII, 157), Ahmed (II, 14, 15), Dârimî (I, 381, 382), Ebû Dâvud (no. 1568), Tirmizî (no. 621), Ebû Ya'lâ (Şehid Ali 254a), İbn Huzeyme (no. 2267), el-Hâkim (I, 393) ve Beyhakî (IV, 88, 105), Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi. Zührî'nin diğer aslrâbı bu hadisi ondan mürsel olarak rivayet etmişlerdir. Fakat Süleymân b. Kesîr de ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî tarîki ile Süfyân'a mütâbaat etmiştir. Bu tarîkten İbn Mâce (no. 1798, 1805) ve Beyhakî (IV, 88) tahrîc ettiler. Ancak maalesef Süleymân zayıf bir râvidir. Buna rağmen Tirmizî'nin bildirdiğine göre her ikisinin mevsûl rivayetleri Buhârî'ye göre mahfûzdur.

2697 Aynı kaynaklar.

2698 Bu hadisi Buhârî (zekât 33/1, 34, II, 122; 35, II, 122-123; 37, 38, II, 123-124; 39, II, 124; fardu'l-humus 5/1, IV, 46-47), Ebû Dâvud (no. 1567), Nesâî (zekât 5/3, V, 18-21; zekât 10, V, 27-29) ve İbn Mâce (no. 1800), Sümâme b. Abdillah an Enes an Ebî Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2699 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1576) ve Nesâî (zekât 8/4), el-A'meş an Şakîk b. Seleme an Muâz asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1577-8), Tirmizî (no. 623), Nesâî (zekât 8/1-3, V, 26) ve İbn Mâce (no. 1803), Mesrûk b. el-Ecda' an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir. Tirmizî'ye göre bunun hasen derecesine düşmesine sebep hadisin Süfyân ani'l-A'meş an Ebî Vâil an Mesrûk tarîkiyle mürsel olarak rivayet edilmiş olmasıdır.

2700 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 6842, 6879-81), Ahmed (I, 92, 113, 145, 148), Dârimî (I, 383), Ebû Dâvud (no. 1574), Nesâî (zekât 18/5-6, V, 37), Tirmizî (no. 620), İbn Huzeyme (no. 2284), Dârekutnî (II, 103, 126) ve Beyhakî (IV, 117, 136), Ebû İshâk an Âsım b. Damre an Alî

asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, bu rivayet ile bunun Ebû İshâk ani'l-Hâris an Alî tarîkini Buhârî'ye arzetmiş. Cevaben: "İkisi de bence sahîlıtır. İhtimâl her ikisinden de birarada rivayet olunmuştur" demiş.

2701 Bu hadisi Mâlik (zekât no. 37, s. 277), Tayâlisî (no. 2577-8), Abdürrezzâk (no. 6878, 6882), Şâfiî (Ümm II, 22), Ahmed (II, 279, 469, 432, 470, 474), Dârimî (I, 384), Buhârî (zekât 45-46, II, 127), Müslim (zekât 8-10, s. 675-6), Ebû Dâvud (no. 1594-5), Tirmizî (no. 628), Nesâî (zekât 16, V, 35; zekât 17, V, 36), İbn Mâce (no. 1812), İbn Huzeyme (no. 2286, 2288, 2396), Tahâvî (II, 29), İbn Hibbân (no. 3260-1) ve Beyhakî (IV, 117, 160), İrâk b. Mâlik an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2702 Heysemî'ye göre râvilerinden Leys b. Hammâd ve Fûrek b el-Hadrem zayıf râvilerdir. İbn Hacer de isnâdının oldukça zayıf olduğunu söylemiştir (*Feyz* IV, 450).

2703 Mâlik (zekât no. 26, s. 265), bunu Sevr b. Zeyd ed-Dîlî an ibnin li-Abdillah b. Süfyân es-Sekafî an ceddihî Süfyân senedi ile tahrîc etti.

2704 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1583), Muh. b. Mansûr an Ya'kûb b. İbrâhîm an ebîhî an Muh. b. İshâk an Abdillah b. e. Bekr an Yahyâ b. Abdillah b. Abdirrahman b. Sa'd b. Zürâre an Umâre b. Amr b. Hazm an Ubeyy senedi ile tahrîc etti.

2705 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2581), Tirmizî (1123) ve Nesâî (nikâh 60, VI, 111), el-Hasan an İmrân b. Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2706 Râvileri güvenilir kimselerdir, ancak bu rivayette Rebîh teferrüd etmiştir. Buna karşılık güvenilir bir grup, bunu Ömer b. el-Hattâb'ın sözü olarak mevkûfen rivayet etmişlerdir (*Mecma'* III, 70).

2707 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1599) ve İbn Mâce (no. 1814), İbn Vehb an Süleymân b. Bilâl an Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Muâz asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Atâ, Muâz'a yetişememiştir. Bu nedenle isnâdında kopukluk sözkonusudur. Buna rağmen el-Hâkim, Şeyhayn'ın şartınca sahîh hükmü vermiştir (*Neyl* IV, 162).

2708 Bu hadisi Buhârî (zekât 55, II, 133), Ebû Dâvud (no. 1596), Tirmizî (no. 640), Nesâî (zekât 25/1, V, 41) ve İbn Mâce 5no. 1817), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2709 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1603) ve Nesâî (zekât 100/4, V, 109), Abdurrahman b. İshâk ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Attâb asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1604), Tirmizî (no. 644) ve İbn Mâce (no. 1819), Abdullah b. Nâfi' an Muh. b. Sâlih et-Temmâr ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Attâb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2710 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1605), Tirmizî (no. 643) ve Nesâî (zekât 26, V, 42), Şu'be an Hubayb b. Abdirrahman an Abdirrahman b. Mes'ûd an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2711 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1606, 3413) Yahyâ b. Maîn an Haccâc an İbn Cüreyc kâle: uhbirtu ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti. Görüldüğü gibi İbn Cüreyc ve Zührî arasında bir râvi düşürülmüştür. Ancak bunu Abdürrezzâk ve Dârekutnî vasıtasız olarak rivayet etmişlerdir. İbn Cüreyc'in müdellis olduğu bilindiğine göre zayıf bir râviyi zikretmeyerek mübhem bırakması mümkündür. Dârekutnî'ye göre bu hadis Sâlih b. ebi'l-Ahdar ani'z-Zührî an Saîd an Ebî Hureyre tarîkiyle de rivayet edilmiş; ayrıca bu rivayet ise Ma'mer, Mâlik ve Ukayl tarafından Saîd b. el-Müseyyeb'in mürseli olarak rivayet edilmiştir (*Neyl* IV, 153).

2712 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3415), Ahmed b. Hanbel an Abdirrezzâk ve Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.

Bir vask, yaklaşık 200 kg'dır.

2713 Bu mürsel hadisi *Muvatta*'da (musâkât no. 2, s. 703-4) yer almıştır.

2714 Heysemî'ye göre mürsel olan bu rivayetin isnâdı sahîhtir (*Mecma'* III, 76).

2715 Râvilerinden Anbese b. Saîd el-Basrî zayıf olmakla birlikte, kimilerince tevsîk edilmiştir (*Mecma'* III, 77).

2716 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1607), Muh. b. Yahyâ b. Fâris an Saîd b. Süleymân an Abbâd an Süfyân b. Hüseyn ani'z-Zührî an Ebî Umâme b. Sehl an ebîhî senedi ile; Nesâî ise (zekât 27/1, V, 43) yakın mânâsı ile İbn Vehb an Abdilcelîl b. Humeyd ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ricâli Sahîh ricâlidir (*Neyl* IV, 154).

2717 Bu hadisi Tirmizî (no. 638), Alî b. Haşrem an İsâ b. Yûnus ani'l-Hasan b. Umâre an Muh. b. Abdirrahman b. Ubeyd an İsâ b. Talha an Muâz senedi ile tahrîc etti. Tirmizî daha sonra, bu bâbda sahîh bir hadisin olmadığını bu hadisin ise Mûsa b. Talha'dan mürsel olarak rivayet olunduğunu söyledikten sonra, râvilerinden Hasan'ın hadiste zayıf oluşuna dikkat çekmiştir.

2718 Bu rivayet daha önce Tirmizî'nin de söylediği gibi Talha'nın oğlu Mûsâ'nın mürseli olarak ma'rûftur. Talha ile, vasledilmesi münkerdir. Nitekim Bezzâr da el-Hâris b. Nebhân'dan başkasının bunu Talha'ya ref'etmediğini söylemiş-

tir. İbn Adî, münekkid imamların Haris'i zayıf addettiklerini bildirmiştir (*Neyl* IV, 151).

2719 Bu mevkûfu Buhârî (zekât 33, II, 122), bâb girişinde isnâdsız, muallak olarak irâd etmiştir.

2720 Bu mevkûf hadisi Mâlik (zekât no. 17, s. 253), ani'z-Zührî ani's-Sâib b. Yezîd senedi ile tahrîc etmiştir.

2721 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1563), Tirmizî (no. 637) ve Nesâî (zekât 19/1-2, V, 38), Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2722 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1565), Muh. b. İdrîs er-Râzî an Amr b. er-Rebî' b. Târık an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. e. Ca'fer an Muh. b. Amr b. Atâ an Abdillah b. Şeddâd b. el-Hâd an Âişe senedi ile tahrîc etti: Râvileri güvenilir kimselerdir.

2723 Mâlik (zekât 10, 13, s. 251), an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti. İsnâdı sahihtir.

2724 Yine Mâlik (zekât 11, s. 250), sahîh olan an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etmiştir.

2725 Râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 78).

2726 Bu hadisi Mâlik (zekât 9, s. 249), Abdürrezzâk (no. 18373), Şâfiî (*Ümm* II, 37), Ahmed (II, 274, 285), Dârimî (I, 393; II, 196); Buhârî (zekât 66, II, 137; diyât 28, VIII, 46), Müslim (hudûd 45, s. 1334), Ebû Dâvud (no. 3085, 4593), Nesâî (zekât 28/2-4, V, 45), İbn Mâce (no. 2509), İbnu'l-Cârûd (s. 364), Tahâvî (III, 276), İbn Huzeyme (no. 2326), İbn Hibbân (no. 5973-5), Dârekutnî (III, 151) ve Beyhakî (IV, 155; VIII, 110, 342-3), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb ve Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2727 Ebû Dâvud (no. 3087) ve İbn Mâce (no. 2508), Mûsâ b. Ya'kûb ani'z-Zama'î an ammetihî Kuraybe binti Abdillah b. Vehb an ümmihâ Kerime binti'l-Mikdâd an Dubâ'a asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2728 Buhârî bunu (zekât 65, II, 136), isnâdsız olarak irâd etmiştir.

2729 Tirmizî (no. 629), bunu Muh. b. Yahyâ en-Nîsâbûrî an Amr b. e. Seleme an Sadaka b. Abdillah an Mûsâ b. Yesâr an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdının sözgötürdüğünü söyledi. Sadaka'nın hıfzı zayıftır. Nesâî'ye göre bu rivayet münkerdir.

2730 Kezâ bu da Sadaka tarîkiyle gelmiştir. (*Mecma'* III, 77).

2731 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1600-1601), Nesâî (zekât 29, V, 46) ve İbn Mâce (no. 1824), Amr b. el-Hâris an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2732 Bu hadisi Tirmizî (no. 641), Muh. b. İsmaîl an İbrâhîm b. Mûsâ ani'l-Velîd b. Müslim ani'l-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve Müsennâ'nın hadiste zayıf olduğunu, ayrıca bu hadisin Amr b. Şuayb an Ömer b. el-Hattâb tarîkiyle mevkûf olarak rivayet edildiğini söylemiştir.

2733 Mâlik (no. 2732), bunu belâgan irâd etmiştir.

2734 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1562), Muh. b. Dâvud b. Süfyân an Yahyâ b. Hassân an Süleymân b. Mûsâ Ebî Dâvud an Ca'fer b. Sa'd b. Semure an Hubeyb b. Süleymân an ebîhî an Semure senedi ile tahrîc etti.

2735 İlk rivayet Buhârî'ye, diğer ikisi ise Ebû Dâvud'a aittir. Bu hadisi Mâlik (zekât no. 52, s. 284), Buhârî (zekât 71, II, 138), Müslim (zekât no. 32, 33, V, 48) ve İbn Mâce (no. 1826), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (zekât 14, s. 677), Tirmizî (no. 675) ve Nesâî (zekât 30, 31, V, 46-47), Eyyûb es-Sahtiyânî an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 74, 77, V, 139), Müslim (zekât no. 15, s. 678) ve İbn Mâce (no. 1825), Leys b. Sa'd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 70, II, 138; 2734. nolu rivayetin lafzı), Ebû Dâvud (no. 1612) ve Nesâî (zekât no. 33/2, V, 48), Ömer b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 78, II, 140), Müslim (zekât no. 13, s. 677), Ebû Dâvud (no. 1613) ve Nesâî (zekât 34, V, 49), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1614; 2736. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât 41, V, 53), Abdülazîz b. e. Revâd an Nâfi' ... asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 76, II, 139), Müslim (zekât no. 22, s. 679), Ebû Dâvud (no. 1610; 2735. no.lu rivayetin lafzı) ve Nesâî (zekât no. 45, s. 54), Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'.... asl-ı senedi ile tahric ettiler.

2736 Aynı kaynaklar.

2737 Aynı kaynaklar.

2738 Bu hadisi Mâlik (zekât no. 53, s. 284), Buhârî (zekât 72, 73, II, 138; 75, 76/2, II, 139), Müslim (zekât no. 17-20, s. 678), Ebû Dâvud (no. 1616-1618), Tirmizî (no. 673), Nesâî (zekât 37, V, 51; 38/1-2, V, 51-52; 39, V, 52; 42, 43, V, 53) ve İbn Mâce (no. 1829), İyâd b. Abdillah an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2739 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1619-1621), ez-Zührî an Abdillah b. Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2740 Bu hadisi Tirmizî (no. 674), Ukbe b. Mükrem an Sâlim b. Nûh an İbn Cüreyc an Amr b. Şu'ayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdi.

2741 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1622) ve Nesâî (zekât 36, V, 50-51; 40, V, 52), Humeyd ani'l-Hasan an İbn Abbâs asl-ı senedi ile ve Nesâî, Alî b. Meymûn an Mahled an Hişâm an İbn Sî-

rîn an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, İbnü'l-Medînî ve Nesâî'ye göre Hasan, İbn Abbâs'ı işitmemiştir.

2742 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1609) ve İbn Mâce (no. 1827), Ebû Yezîd el-Havlânî an Seyyâr b. Abdirrahman es-Sadefî an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bunu rivayet eden el-Hâkim, Buhârî'nin şartınca sahîh hükmü vermiştir.

2743 Bu hadisi Nesâî (zekât 35/2, V, 49) ve İbn Mâce (no. 1828), Vekî' ani's-Sevrî an Seleme b. Küheyl ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Ebî Ammâr el-Hemdânî an Kays b. Sa'd asl-ı senedi ile; Ayrıca Nesâî (zekât 35/1, V, 49), İsmâîl b. Mes'ûd an Yezîd b. Zurey' an Şu'be ani'l-Hakem b. Uteybe ani'l-Kâsım b. Muhaymire an Amr b. Şurahbîl an Kays senedi ile tahrîc ettiler.

2744 Bu hadisi Buhârî (cum'a 29/3, I, 222; zekât II, 137; hibe 17/2, III, 136; eymân ve'n-nuzûr 3/8, VII, 219; hiyel 15/1, VIII, 66; ahkâm 24, VII-I, 114; 41, VIII, 121), Müslim (imâret no. 26-29, s. 1463-5), Ahmed (V, 423) ve Ebû Dâvud (no. 2946), Urve an Ebî Humeyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e (no. 27) aittir.

2745 Bu hadisi Müslim (imâret no. 30, s. 1465) ve Ebû Dâvud (no. 3581), İsmaîl b. e. Hâlid an Kays b. e. Hâzım an Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2746 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1625), Nasr b. Alî an ebîhî an İbrâhîm b. Atâ senedi ile tahrîc ettiler.

2747 Bu hadisi Tayâlisî (no. 667), Ahmed (IV, 360, 361, 364, 365), Dârimî (I, 394), Müslim (zekât 177, s. 757), Tirmizî (no. 647, 648), Ebû Dâvud (no. 1589), Nesâî (zekât 14/2, V, 31), İbn Mâce (no. 1802), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 2352, 2361-2, 2333-2341), İbn Huzeyme (no. 2341) ve Beyhakî (IV, 136), eş-Şa'bî an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2748 Bu rivayeti Müslim (zekât no. 29, s. 685), Ebû Dâvud (no. 1589), Nesâî (zekât 14/1, V, 31) ve Beyhakî (IV, 114, 137), Muh. b. ebî İsmaîl an Abdirrahman b. Hilâl an Cerîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2749 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1588) ve Beyhakî (IV, 114), Bişr b. Ömer an Ebî'l-Gusn an Sahr b. İshâk an Abdirrahman b. Câbir b. Atîk an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû'l-Gusn, Sâbit b. Kays el-Gıfârî olup hakkında ihtilaf olan bir râvidir.

2750 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1586), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an raculin yukâlu lehu Deysem (min Benî Seclûs) an Beşîr b. el-Hasâsiyye asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2751 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1585), Tirmizî (no. 646), İbn Mâce (no. 1808) ve Beyhakî (IV, 97), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Sa'd b. Sinân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi. Zaafın sebebi, râvisi Sa'd b. Sinân'dır.

2752 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2936), Tirmizî (no. 645) ve İbn Mâce (no. 1809), Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd an Râfi' b. Hudeyc asl-ı senedi ile tahric ettiler.

2753 Bu hadisi Ahmed (II, 234), Mûsâ b. Dâvud an İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb an Abdirrahman b. e. Hassân an Muhayyis b. Zibyân an raculin min Benî Cüzâm an Mâlik senedi ile tahrîc etti.

2754 Bu hadisi Buhârî (zekât 64, II, 136; mağâzî 35/18, V, 69; da'vât 19/2, VII, 152; da'vât 33, VII, 157), Müslim (zekât 176, s. 756-7), Ebû Dâvud (no. 1590), Nesâî (zekât 13, V, 31) ve İbn Mâce (no. 1796), Şu'be an Amr b. Murre an Abdillah b. e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2755 Bu hadisi İbn Mâce (1797), Süveyd b. Saîd ani'l-Velîd b. Müslim ani'l-Buhterî b. Ubeyd an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Buhterî ve Süveyd b. Saîd sebebiyle isnâdı zayıftır.

2756 Bu hadisi Müslim (zekât 167-8, s. 752-4), Ebû Dâvud (no. 2985) ve Nesâî (zekât 95, V, 105-6), ez-Zührî an Abdillah b. el-Hâris b. Nevfel an Abdilmuttalib asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2757 Aynı kaynaklar.

2758 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2482), Ahmed (II, 409, 444, 470), Dârimî (I, 386), Buhârî (zekât 60, II, 135; cihâd 188/3, IV, 36), Müslim (zekât no. 161, s. 751), Tahâvî (II, 9), İbn Hibbân (no. 3283) ve Beyhakî (VII, 29), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2759 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 18642), Ahmed (III, 119, 132), Buhârî (buyû' 4, III, 5; lukata 6, III, 94), Müslim (zekât no. 164-5, s. 752) ve Beyhakî (VI, 195; VII, 30), es-Sevrî an Mansûr an Talha b. Musarrif an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2760 Bu hadisi Buhârî (hibe 7/3, III, 131) ve Müslim (zekât no. 175, s. 756), Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2761 Lafız Nesâî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1650), Tirmizî (no. 657) ve Nesâî (zekât 97, V, 107), Şu'be ani'l-Hakem an İbn e. Râfi' an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir. İbn e. Râfi, Alî b. e. Tâlib'in kâtibi Ubeydullah b. e. Râfi'dir.

2762 Bu hadisi Ahmed (II, 389, 377), Nesâî (zekât 90/2, V, 99), İbn Mâce (no. 1839), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 291a), İbnü'l-Cârûd (s. 186), Tahâvî (II, 14), İbn Hibbân (no. 3279), Dârekutnî (II, 118) ve Beyhakî (VII, 14), Sâlim b. ebi'l-Ca'd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2763 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1637), Muh. b. Avf ani'l-Firyâbî an Süfyân an Ömer el-Bâhilî an

Atiyye an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti. Atâ b. Yesâr'ın mürseli: el-Ka'nebî an Mâlik an Zeyd b. Eslem an Atâ senedi ile gelmiştir (no. 1635) ve Mâlik (zekât no. 29, s. 268).

2764 İmam Mâlik, *Muvatta'*.

2765 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1630), el-Ka'nebî an Abdillah b. Ömer b. Gânim an Abdirrahman b. Ziyâd an Ziyâd b. Nu'aym el-Hadremî an Ziyâd b. el-Hâris senedi ile tahrîc etti. Abdurrahman b. Ziyâd b. En'am el-İfrikî, hakkında menfî sözler sarfedilmiş bir râvidir.

2766 Bu hadisi Buhârî (zekât 31, II, 121; 62/1, II, 135; hibe 7/5, III, 131) ve Müslim (zekât no. 174, s. 756), Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ an Hafsa binti Sîrîn an Ümmi Atiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2767 Bu hadisi Mâlik (talâk no. 25, s. 562), Buhârî (nikâh 18, VI, 124) ve Müslim (zekât no. 173/2, s. 756), Mâlik an Rebî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 61/2, II, 135; farâid 19, VIV, 9) ve Müslim (zekât no. 171), Şu'be ani'l-Hakem an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (hibe 7, III, 131) ve Müslim (zekât no. 172-173, s. 755-6), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2768 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1638), el-Hasan b. Muh. b. es-Sabbâh an Ebî Nu'aym an Saîd b. Ubeyd et-Tâ'î an Beşîr asl-ı senedi ile tahric etti.

2769 Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 648), Şâfiî (Ümm II, 51), Ahmed (II, 431, 538, 418, 331), Humeydî (no. 1154), Dârimî (I, 395), Müslim (zekât no. 63, s. 702), Tirmizî (no. 661), Nesâî (zekât 48/2, V, 57-58), İbn Mâce (no. 1842), İbn Huzeyme (no. 2425), İbn Hibbân (no. 270, 3305, 3308, 3309) ve Beyhakî (IV, 190, 176), Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 8, II, 113; tevhîd 23/2, VIII, 177-8), Abdullah b. Dînâr an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2770 Bu rivayeti Abdürrezzâk (no. 20050), Ahmed (II, 268, 404, 471), Tirmizî (no. 662), İbn Huzeyme (no. 2427) ve el-Hâkim (II, 333), el-Kâsım b. Muh. an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2771 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2587), Ahmed (II, 296), Müslim (zühd no. 45, s. 2288), İbn Hibbân (no. 3344) ve Beyhakî (IV, 133), Abdülazîz b. e. Seleme an Velıb b. Keysân an Ubeyd b. Umeyr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2772 Bu hadisi Nesâî (49/2-3, V, 59), Muh. b. Aclân an Saîd b. e. Saîd ve'l-Ka'kâ' an Ebî Hureyre ve Muh. b. Aclân an Zeyd b. Eslem an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre tarîkleri ile tahrîc ettiler.

2773 Bu hadisi Ahmed (I, 96), Vekî' an Süfyân es-Sevrî an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti.

2774 Bu hadisi Tirmizî (no. 2484), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ez-Zübeyrî an Hâlid b. Tahmân Ebî'l-Alâ an Husayn b. Abdirrahman an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen garîb" olduğunu söyledi.

2775 Bu hadisi Ahmed (III, 14, 64), Buhârî (hibe 35, III, 145; zekât 36, II, 123; menâkıbu'l-Ensâr 45, IV, 263; edeb 95, VII, 112), Müslim (imâret 87, s. 1488), Ebû Dâvud (no. 2477), Nesâî (cihâd 11, VII, 143), Ebû Ya'lâ (no. 1271), İbn Hibbân (no. 3238) ve Beyhakî (IX, 15), ez-Zührî an Atâ b. Yezîd an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2776 Bu hadisin isnâdı, Heysemî'ye göre hasendir (*Mecma'* III, 115).

2777 Bu hadisi Tirmizî (no. 664), Ukbe b. Mukrem an Abdillah b. İsâ an Yûnus b. Ubeyd ani'l-Hasan an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "bu tarîkten hasen garîbtir" dedi.

2778 Bu hadisi Buhârî (zekât 27, II, 120), Müslim (zekât no. 57, s. 700) ve Beyhakî (IV, 187), Süleymân b. Bilâl an Muâviye b. e. Müzerrid an Saîd b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2779 Bu hadisi Nesâî (cihâd 45/3, VI, 48), İsmaîl b. Mes'ûd an Bişr b. el-Mufaddal an Yûnus ani'l-Hasan an Sa'sa'a b. Muâviye an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.

2780 Bu hadisi Müslim (zekât no. 39, s. 692), Vekî' an Süfyân es-Sevrî an Muzâhim b. Züfer an Mücâhid an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2781 Bu hadisi Tayâlisî (no. 987), Ahmed (V, 279, 284), Müslim (zekât no. 38, s. 691), Tirmizî (no. 1966), İbn Mâce (no. 2760), Taberânî (I, 57a), İbn Hibbân (no. 4228, 4627) ve Beyhakî (VII, 467), Eyyûb es-Sahtiyânî an Ebî Kilâbe an Ebî Esmâ er-Ruhabî an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2782 Bu hadisi Buhârî (îmân 41/2, I, 20; mağâzî 12/11, V, 17; nafakât 1/1, VI, 189), Müslim (zekât no. 48, s. 695), Tirmizî (no. 1965) ve Nesâî (zekât 60/4, V, 69), Şu'be an Adî b. Sâbit an Abdillah b. Yezîd an Ebî Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2783 Râvilerinden Abdullah b. Âmir el-Eslemî hakkında Ebû Hâtim "metrûk değildir" demiştir, ancak zayıftır. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 117).

2784 Bu hadisi Ahmed (IV, 131, 132) iki ayrı tarîkten olmak üzere Buhayr b. Saîd an Hâlid b. Ma'dân ani'l-Mikdâm asl-ı senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 119).

2785 Beyhakî ve diğerleri bu hadisi Ebû Hureyre ve bir grup sahâbenin tarîkinden tahrîc ettiler.

Beyhakî'nin ifadesi ile bu tarîklerin tümü zayıftır, ancak biraraya gelince hadisin sübûtunu güçlendirmektedir (*Tergîb* VI, 116).

2786 Bu hadisi Buhârî (zekât 8/1, II, 113; 16/2, II, 116; fiten 25/1, VIII, 101), Müslim (zekât no. 58, s. 700) ve Nesâî (zekât 64/2, V, 77), Şu'be an Ma'bed b. Hâlid an Hârise asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2787 Bu hadisi Buhârî (zekât 9, II, 114), Müslim (zekât no. 59, s. 700), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 341b) ve İbn Hibbân (no. 6731), Ebû Usame an Büreyd b. Abdillah b. ebî Bürde an Ebî Bürde an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2788 Râvilerinden İsâ b. Abdillah b. Muh. zayıftır. Ayrıca İbnü'l-Cevzî, bu hadisi uydurma hadisler arasında irâd etmiştir (*Feyz* III, 195).

2789 Bu hadisi Tirmizî (no. 3369), Muh. b. Beşşâr an Yezîd b. Hârun ani'l-Avvâm b. Havşeb an Süleymân b. e. Süleymân an Enes senedi ile tahrîc etti ve "ancak bu vecihten bildiğimiz garîb bir hadistir" demiştir.

2790 Lafız Müslim'e (zekât no. 75/2, s. 708) aittir. Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* II, 52), Ahmed (II, 389, 522), Buhârî (zekât 28, II, 120; cihâd 89, III, 231; libâs 9, VII, 36-37), Müslim (zekât no. 75-77, s. 708-709), Nesâî (zekât 61, V, 72) ve Beyhakî (IV, 186), Tâvus b. Keysân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2791 Bu hadisi Buhârî (zekât 10/3, II, 114) ve Müslim (zekât no. 66, s. 703), Ebû İshâk an Abdillah b. Ma'kil an Adî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2792 Bu hadisi Mâlik (K. Sifâtu'n-Nebi no. 8, s. 923), Ebû Dâvud (no. 1667), Tirmizî (no. 665) ve Nesâî (zekât 70, V, 81), Abdurrahman b. Büceyd an ceddetihî Ümmi Büceyd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

2793 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1677), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Yahyâ b. Ca'de an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bu hadisi ayrıca Ahmed (II, 358), İbn Huzeyme (no. 2444, 2451), İbn Hibbân (no. 3335), el-Hâkim (I, 414) ve Beyhakî de (IV, 180) tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî: "İsnâdı, Meymûn el-A'ver Ebû Hamza sebebiyle zayıftır" demiştir.

2794 Tirmizî.

2795 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1662), Abdülazîz b. Yahyâ el-Harrânî an Muh. b. Seleme an Muh. b. İshâk an Muh. b. Yahyâ b. Habbân an Vâsi' b. Habbân an Câbir senedi ile tahrîc ettiler.

2796 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1608), Nesâî (zekât 27/2, V, 43-44) ve İbn Mâce (no. 1821), Yahyâ b. Saîd el-Kattân an Abdilhamîd b. Ca'fer an Sâlih b. e. Arîb an Kesîr b. Murre an Avf asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2797 Heysemî'ye göre râvilerinden Hâlid el-Kasrî hakkında menfî sözler sarfedilmiştir (*Mecma'* II-I, 113).

2798 Bu hadisin râvileri Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 113; IV, 37)

2799 Bu hadisi Ahmed (II, 235, 386, 438), Dârimî (I, 369), Müslim (birr ve's-sila no. 69), s. 2001), Tirmizî (no. 2029), İbn Huzeyme (no. 2438), İbn Hibbân (no. 3237) ve Beyhakî (IV, 187; X, 235), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2800 Bu hadisi Tayâlîsî (no. 670), Ahmed (IV, 358), Müslim (zekât no. 69-70, s. 704-706), Tirmizî (no. 2675), Nesâî (zekât 64/1, V, 75-76), İbn Mâce (no. 203), Taberânî (no. 2372-5), İbn Hibbân (no. 3297) ve Beyhakî (IV, 175), el-Münzir b. Cerîr b. Abdillah an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2801 Bu hadisi Buhârî (zekât 14, II, 115), Müslim (zekât 78, s. 709), Nesâî (Zekât 47, V, 55-56) ve Beyhakî (IV, 191; VII, 34), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2802 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi o, (zekât 18/2, II, 117), Mûsâ b. İsmaîl an Vüheyb an Hişâm b. Urve an ebîhî an Ebî Hureyre isnâdı ile tahrîc etimşitir. Buhârî (nafakât 2/1, VI, 189-190) ve Ebû Dâvud (no. 1676), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 18/1, II, 117; nafakât 2/2, VI, 190) ve Nesâî (zekât 60/3, V, 69), ez-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Nesâî (zekât 53, V, 62), Kuteybe an Bekr an İbn Aclân an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

2803 Bu hadisi Mâlik (sadaka 8, s. 998), Buhârî (zekât 18, II, 118), Müslim (Zekât no. 94, s. 717), Ebû Dâvud (no. 1648), Nesâî (zekât 52, V, 61) ve Beyhakî (IV, 197), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2804 Aynı kaynaklar.

2805 Bu hadisi Nesâî (zekât 51, V, 61), Yûsuf b. İsâ ani'l-Fadl b. Mûsa an Yezîd b. Ziyâd b. ebi'l-Ca'd an Câmi' b. Şeddâd an Târık senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir, Yezîd dışındakiler Sahîh ricâlindendir.

2806 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1673-4), Muh. b. İshâk an Âsım b. Ömer b. Katâde an Mahmûd b. Lebîd an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2807 Bu hadisi Mâlik (sadaka 2, s. 995), Ahmed (II-I, 141), Dârimî (I, 390), Buhârî (zekât 44, II, 196; vekâlet 15, III, 65; vasâyâ 10, III, 190; vasâyâ 26, III, 195; tefsîr Âl-i İmrân 5, V, 169; eşribe 13, VI, 247), Müslim (zekât no. 42, s. 693), Tahâvî (III, 289), İbn Hibbân (no. 3329, 7138) ve Beyhakî (VI, 275), Mâlik an İshâk b. Abdillah b. e. Talha an Enes asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 43, s. 694), Ebû Dâvud (no.

1689) ve Nesâî (ahbâs 2/5, VI,, 231-2), Hammâd b. Seleme an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (vasâya 17, III, 192), İsmaîl an Abdilazîz b. Abdillah b. e. Seleme an İshâk an Enes senedi ile tahrîc ettiler. 2806, Lafzı Müslim'e, 2807. Buhârî'ye (vasâyâ 10, III, 190); 2808. lafzı Buhârî'ye (vasâya 17) aittir.

2808 Aynı kaynaklar.

2809 Aynı kaynaklar.

2810 Bu hadisi Buhârî (zekât 48, II, 128), Müslim (zekât no. 45-46, s. 694-695) ve Tirmizî (no. 635-636), Amr b. el-Hâris an Zeyneb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2811 Bu hadisi Buhârî (zekât 15, II, 116), Muh. b. Yûsuf an İsrâîl an Ebî'l-Cüveyriye an Ma'n senedi ile tahrîc etti.

2812 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 7275, 16619), Ahmed (VI, 44, 278), Buhârî (zekât 17, II, 117; 25-26, II, 119-120; büyû 12, III, 7), Müslim (zekât no. 80-81, s. 710), Ebû Dâvud (no. 1685), Tirmizî (no. 672), İbn Mâce (no. 2294) ve Beyhakî (IV, 192), el-A'meş an Ebî Vâil an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2813 Bu hadisi Buhârî (zekât 21/3, II, 118; hîbe 14/2, III, 135, lafız buna ait), Müslim (zekât no. 88, s. 713) ve Nesâî (zekât 62/2, V, 73-4), Hişâm b. Urve an Fâtima binti'l-Münzir an Esmâ asl-ı senedi ile; Buhârî (zekât 22, II, 118-9), Müslim (zekât no. 89, s. 714) ve Nesâî (zekât 62/3, V, 74), el-Haccâc b. Muh. an İbn Cüreyc an İbn e. Müleyke an Abbâd b. Abdillah ez-Zübeyr an Esmâ asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1699) ve Tirmizî (no. 1960, "hasen sahîh"), Eyyûb an İbn e. Müleyke an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2814 Bu hadisi Buhârî (buyû 12, III, 8; nafakât 5, VI, 192), Müslim (zekât no. 84, s. 711) ve Ebû Dâvud (no. 1687), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2815 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3565), Tirmizî (no. 670, 2120) ve İbn Mâce (no. 2295), İsmaîl b. Ayyâş an Şurahbîl b. Müslim an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasen ve hasen sahîhtir.

2816 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3547) ve Nesâî (zekât 58, V, 15-16; umrâ 2/2, VI, 278-9), Hüseyn el-Muallim an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddîhî İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2817 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 3546) ve Nesâî (umrâ 2/1, VI, 278), Habîb el-Muallim ve Dâvud b. e. Hind an Amr b. Şuayb .... asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 2388), Ebû Yûsuf er-Rakkî an Muh. b. Seleme ani'l-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şuayb ... senedi ile tahrîc ettiler.

2818 Bu hadisi Müslim (zekât no. 83, s. 711) ve Nesâî (zekât 56/1, V, 63-64), Kuteybe an Hâtim b. Süleymân an Yezîd b. e. Ubeyd an Umeyr asl-ı senedi ile; Müslim (no. 82) ve İbn Mâce (no. 2297), Hafs b. Giyâs an Muh. b. Zeyd an Umeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2819 Bu hadisi Mâlik (zekât no. 49, s. 282), Buhârî (zekât 59/2, II, 135; hibe 29/3, III, 143; hibe 37, III, 145; cihâd 119/1, IV, 11; cihâd 137/2, IV, 18), Müslim (hibât no. 1-2, s. 1239-40) ve Nesâî (zekât 100/1, V, 108), Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile; lafız bu tarîke aittir; Ayrıca yakın mânâsı ile Mâlik (zekât no. 50, s. 282), Buhârî (cihâd 119/2, IV, 11; 18, IV, 137) ve Müslim (hibât no. 3, s. 1240), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer (an Ömer) asl-ı senedi ile; Müslim (hibât 3/2, s. 1240), Tirmizî (no. 668) ve Nesâî (zekât 100/2-3, V, 109), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî (an ceddihî) asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2820 Lafız Nesâî'ye aittir. O, bunu (zekât 62/1, V, 73), İbn Abdilhakem an Şuayb an Leys an Hâlid an İbn ebî Hilâl an Umeyye b. Hind an Ebî Umâme b. Sehl b. Hanîf asl-ı senedi ile tahrîc etti. Ebû Dâvud (no. 1700) ise yakın mânâsı ile Müsedded an İsmaîl an Eyyûb an Abdillah b. e. Müleyke an Âişe senedi ile tahrîc etti.

2821 Bu hadisi Mâlik (akdiyye 53, s. 760), Buhârî (vasâyâ 19/1, III, 193), Müslim (zekât 51, s. 696; vasiyyet 12-13, s. 1254), Ebû Dâvud (no. 2881), Nesâî (vasâyâ 7/1, VI, 250) ve İbn Mâce (no. 2717), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2822 Bu hadisi Taberânî, Kesîr b. Abdillah b. Amr b. Avf an ebîhî an ceddihî tarîkiyle tahrîc etmiştir. Bu tarîkten gelen hadislere Tirmizî "hasen" hükmü vermiştir

2823 Râvilerinden İbn Lehî'a, hakkında ihtilâf olan birisidir (*Mecma'* III, 110).

2824 Bu rivayeti Ahmed (IV, 147-8), Alî b. İshâk an İbni'l-Mübârek an Harmale b. İmrân an Yezîd b. e. Habîb an Ebî'l-Hayr an Ukbe senedi ile tahrîc etti. Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve el-Hâkim de Sahîh'lerinde irâd ettiler (*Tergîb* II, 16).

2825 Utbe b. Yakazân dışındaki râvileri güvenilir kimselerdir. Nesâî'ye göre zayıf, İbn Hibbân'a göre ise güvenilir bir râvidir (Mîzân no. 5480).

2826 Râvilerinden Beşîr b. Meymûn zayıftır (*Mecma'*, III, 130).

2827 Bu hadisi Tirmizî (no. 2470), Muh. b. Beşşâr an Yahyâ b. Saîd an Süfyân an Ebî İshâk an Ebî Meysere an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "sahîh" olduğunu söyledi. Ebû Meysere, Amr b. Şurahbîl'dir.

2828 Bu hadisi Müslim (zekât no. 53, s. 697), Abdullah b. Muh. b. Esmâ an Mehdî b. Meymûn

an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Yahyâ b. Ukayl an Yahyâ b. Ya'mer an Ebî'l-Esved ed-Dîlî an Ebî Zerr senedi ile tahrîc ettiler.

2829 Bu hadisi Mâlik (sadaka 14, s. 952), Tayâlisî (no. 2462), İbnü'l-Mübârek (Zühd no. 1342), Ahmed (II, 439), Buhârî (ezân 36, I, 169; zekât 16, II, 116; rikâk 24, VII, 185; hudûd 19, VIII, 20), Müslim (zekât no. 91, s. 715-6), Nesâî (âdâbu'l-kudât 2, VIII, 222), İbn Huzeyme (no. 358), İbn Hibbân (no. 4469, 7294) ve Beyhakî (III, 65; IV, 190; VIII, 162; X, 86-7), Hubeyb b. Abdirrahman an Hafs b. Âsım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2830 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 20012), Ahmed (II, 15, 55), Buhârî (zekât 52, II, 130), Müslim (zekât no. 103-4, s. 720) ve Nesâî (zekât 83/2, V, 93), ez-Zührî an Hamza b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2831 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1639), Tirmizî (no. 681) ve Nesâî (zekât 92, 93/1, V, 100), Abdülmelik b. Umeyr an Zeyd b. Ukbe an Semure asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

2832 Bu hadisi Ahmed (II, 455), Buhârî (buyû' 15/5, III, 9 lafız bunun; eş-şürb ve'l-musâkât 13/2, III, 79-80), Müslim (zekât no. 107, s. 721) ve Nesâî (zekât 83/1, V, 93-94), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Avf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Bu hadisi Ahmed (II, 475, 300), Humeydî (no. 1056), Müslim (zekât no. 106, s. 721), Tirmizî (no. 680), İbn Huzeyme (no. 1040) ve Beyhakî (IV, 195), Kays b. e. Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2833 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bu tarîkle Abdürrezzâk (no. 20009), Ahmed (V, 275-6), Ebû Dâvud (no. 1643), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1433-4) ve el-Hâkim (I, 412), Şu'be an Âsım el-Ahvel an Ebî'l-Âliyye an Sevbân asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 994), Ahmed (V, 277, 279, 281), Nesâî (zekât 85/1, V, 96), İbn Mâce (no. 1837), Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 1435) ve Beyhakî (IV, 197), İbn ebî Zi'b an Muh. b. Kays an Abdirrahman b. Yezîd b. Muâviye an Sevbân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis sahihtir (*Tergîb* I, 581).

2834 Bu hadisi Buhârî (zekât 14, III, 129-130; vasâyâ 9/1, III, 189; fardu'l-humus 19/1, IV, 58; rikâk 11, VII, 176), Müslim (zekât no. 96, s. 717), Tirmizî (no. 2463) ve Nesâî (zekât 93/2-4, V, 100-103; 50, V, 60), ez-Zührî an Urve b. ez-Zübeyr ve Saîd b. el-Müseyyeb an Hakîm b. Hizâm asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2835 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1646) ve Nesâî (zekât 84, V, 95), Kuteybe an Leys b. Sa'd an Ca'fer b. Rebî'a an Bekr b. Sevâde an Müslim b. Mahşî an İbni'l-Fırâsî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2836 Bu hadisi Tayâlisî (no. 322), Ahmed (I, 388, 441), Dârimî (I, 386), Ebû Dâvud (no. 1626), Tirmizî (no. 650-1), Nesâî (zekât 87, V, 97), İbn Mâce (1840), Tahâvî (II, 20), el-Hâkim (I, 407) ve Beyhakî (VII, 24), Hakîm b. Cübeyr an Muhammed b. Abdirrahman b. Yezîd an ebîhî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir.

2837 Bu hadisin uzun bir kıssası vardır. Bunu Ebû Dâvud (no. 1629), Abdullah b. Muh. en-Nüfeylî an Miskîn an Muh. b. el-Muhâcir an Rebî'a b. Yezîd an Ebî Kebşe es-Selûlî an Sehl senedi ile tahrîc etti.

2838 Bu hadisi Müslim (zekât no. 105, s. 720), Muh. b. Fudayl an Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2839 Bu hadisi Ebû Ya'lâ, Muh. b. Abdirrahman an Süheyl ve'l-Alâ tarîkiyle tahrîc etti. Heysemî, Muhammed'i tanımadığını söylemiştir (*Mecma'* III, 95).

2840 Bu hadisi Nesâî (zekât 89, V, 98), Ahmed b. Süleymân an Yahyâ b. Âdem an Süfyân b. Uyeyne an Dâvud b. Şâbûr an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti.

2841 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2146), Ahmed (III, 100, 114, 126), Ebû Dâvud (no. 1641), Tirmizî (no. 1218), Nesâî (buyû 22, VII, 259), İbn Mâce (no. 2198), Tahâvî (III, 6) ve Beyhakî (V, 344; IV, 25), el-Ahdar b. Aclân et-Teymî an Ebî Bekr el-Hanefî an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.

2842 Bu hadisi Tirmizî (no. 653-4), Abdurrahîm b. Süleymân an Mücâlid an Âmir eş-Şa'bî an Hubşî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Tirmizî, isnâdı hakkında "bu vecihten garîb" hükmü vermiştir.

2843 Söz konusu Ebû Saîd hadisini Bezzâr (no. 924) ve Ebû Ya'lâ (no. 1327), Cerîr ani'l-A'meş an Atiyye an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ayrıca Ahmed (III, 4, 16) ve Bezzâr (no. 925), Ebû Bekr b. Ayyâş ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre Ahmed'in ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 94).

2844 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1665-6), Fâtima binti'l-Hüseyn an ebîhâ (an Alî) asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2845 Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (no. 132), Ahmed (I, 389, 407, 442), Ebû Dâvud (no. 1645), Tirmizî (no. 2326), Taberânî (*M. el-Kebîr* 9785-6), el-Hakîm (I, 408, "sahîh") ve Beyhakî (IV, 196), Seyyâr Ebû'l-Hakem an Târik b. Şihâb an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh garîb" hükmü vermiştir.

2846 Aynı kaynaklar.

2847 Rezîn.

2848 Bu hadisin râvileri Taberânî'nin şeyhi Yahyâ b. Osmân b. Sâlih dışında Sahîh ricâlidir. O râvi

de hakkında menfî kelâm sarfedilmiş güvenilir bir râvidir (*Mecma'* III, 103).

2849 Rezîn.

2850 Bu hadisi Ahmed (II, 172, 168), Müslim (zekât no. 125, s. 730), Tirmizî (no. 2348), el-Hâkim (IV, 123) ve Beyhakî (IV, 196), Saîd b. e. Eyyûb an Şurahbîl b. Şerîk an Ebî Abdirrahman el-Hubelî an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2851 Hadisi Tirmizî (no. 2346-7), Mervân b. Muâviye an Abdirrahman b. e. Şumeyle an Seleme b. Abdillah b. Mılısan an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2852 Bu hadisi Tirmizî (no. 2341), Abd b. Humeyd an Abdissamed b. Abdilvâris an Hureys b. es-Sâib ani'l-Hasan Humrân b. Ebân an Osmân senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

2853 Bu hadisleri Tirmizî (no. 2347), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Yahyâ b. Eyyûb an Ubeydillah b. Zahr an Alî b. Yezîd ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi. İrâkî: "İsnâdında Alî b. Zeyd, el-Kâsım ve Ubeydullah b. Zahr olmak üzere üç zayıf râvi yeralmıştır" demektedir (*Feyz* IV, 312).

2854 Aynı kaynaklar.

2855 Bu hadisi Ahmed (II, 390) ve Buhârî (rikâk 15, VII, 178), Tirmizî (no. 2373), Ebû Bekr b. Ayyâş an Ebî Husayn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 243), Müslim (zekât 120, s. 726) ve İbn Mâce (no. 4137), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2856 Bu hadisi Ahmed (II, 395), Buhârî (tefsîru Bakara 48, V, 164), Müslim (zekât no. 102, s. 719), Nesâî (zekât 76/1, V, 84-85) ve Beyhakî (VII, 11), Şerîk b. Abdillah b. e. Nemir an Atâ b. Yesâr an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 260), Ebû Dâvud (no. 1632), Nesâî (zekât 76/3, V, 85) ve İbn Hibbân (no. 3340), Ma'mer ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Mâlik (sadakât no. 7, 923), Buhârî (zekât 53, II, 132), Nesâî (76/2, V, 85), Tahâvî (II, 64; I, 27), İbn Hibbân (no. 3341) ve Beyhakî (VII, 11), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (zekât no. 101, s. 719), Kuteybe ani'l-Muğîreti'l-Hizâmî an Ebî'z-Zinâd ... senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1631), Cerîr ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2857 Aynı kaynaklar.

2858 Bu hadisi Ahmed (III, 155, 260), Umâre b. Zâdân an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti. Umâre güvenilir bir râvidir, Sâbit ise Sahîh ricâlindendir.

2859 Heysemî'ye göre râvilerinden Ca'fer b. ez-Zübeyr zayıf bir râvidir. *Mîzân*'da bu hadisin sahîh olmadığı Ukaylî'den nakledilir. İbnu'l-Cevzî, bu hadisin uydurma olduğuna hükmetmiş, Suyûtî de aksini savunmuştur (*Feyz* V, 341).

2860 Bu hadisi Buhârî (rikâk 30, VII, 187) ve Müslim (zühd no. 8, s. 2275), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2861 Rezîn.

2862 Bu mürsel hadisi Mâlik (sadaka no. 9, s. 998), an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr senedi ile tahrîc etti.

2863 Bu hadisi Buhârî (ahkâm 17/2, VIII, 111; zekât 51, II, 130), Müslim (zekât no. 110-111, s. 723) ve Nesâî (zekât 94/5, V, 105), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an ceddilî asl-ı senedi ile; Buhârî (ahkâm 17/1), Müslim (zekât no. 112, s. 723-4), Ebû Dâvud (no. 1647) ve Nesâî (zekât 94/1-4, V, 102-104), Abdullah b. es-Sa'dî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2864 Ebû Dâvud (no. 2958-9), bunu iki ayrı râvi kanalıyla Süleym'den tahrîc etmiştir.

2865 Bu hadisi Ahmed (VI, 452), Ebû Muâviye an Hişâm b. Hassân el-Kardûsî an Kays b. Sa'd an raculin an Ebî'd-Derdâ senedi ile tahrîc etti.

2866 Bu hadisi Taberânî (*M. el-Evsat* II, 220b), İbn Hibbân (*Mecrûhîn* II, 194) ve Ebû Nua'ym (*Hilye* VIII, 245), Yûsuf b. Esbât an Âiz b. Şurayh an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû Hâtim ve İbn Tâhir'e göre Âiz zayıf bir râvidir (*Mizân* no. 4100).

2867 Ebû Ya'lâ, Müsned'inde tahrîc etmiştir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 104).

2868 Bu hadisin lafzı Müslim'e (siyâm no. 164, s. 807) aittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 2413), Abdürrezzâk (no. 7893), Ahmed (II, 266, 443, 471, 477 480), Dârimî (II, 25), Ebû Hureyre (tevhîd 35/2, VIII, 197), Müslim (siyâm no. 164, s. 807), Nesâî (siyâm 42/3, IV, 162-3), İbn Mâce (no. 1638, 3823), İbn Hibbân (no. 3413, 3415), el-Hakîm (I, 378) ve Beyhakî (IV, 235, 273, 304), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mâlik (siyâm no. 57, s. 310), Ahmed (II, 465), Buhârî (savm 2, II, 226), Ebû Dâvud (no. 2363) ve Beyhakî (IV, 269), Mâlik an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî (no. 764), İmrân b. Mûsâ an Abdilvâris b. Saîd an Alî b. Zeyd an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre senedi ile; Nesâî (siyâm 42/7, IV, 164-5), Ahmed b. Îsâ an İbn Vehb an Amr an Bükeyr an Saîd ... senedi ile; Müslim (siyâm no. 161, s. 806) ve Nesâî (siyâm 42/4-5, IV, 164-4), İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an Ebî Sâlih ez-Zeyyât an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2869 Bu hadisi Nesâî (siyâm 43, IV, 167), Yahyâ b. Habîb b. Arabî an Hammâd an Vâsıl an Beşşâr b. e. Seyf ani'l-Velîd b. Abdirrahman an İyâd b. Gutayf an Ebî Ubeyde senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (*Tergîb* II, 147).

2870 Heysemî'ye göre isnâdında yer alan er-Rebî' b. Bedr zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 171)

2871 Bu hadisi Nesâî (siyâm 43/1-4, IV, 165-6), Recâ b. Hayve an Ebî Umâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2872 Bu hadisi Nesâî (siyâm 45/4, IV, 174), Mahmûd b. Hâlid an Muh. b. Şuayb an Yahyâ b. el-Hâris ani'l-Kâsım Ebî Abdirrahman an Ukbe senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.

2873 İsnâdında yer alan Vâkidî, hakkında ihtilaf olan meşhur bir râvidir (*Mecma'* III, 194).

2874 Bu hadisi Buhârî (savm 4, II, 226; bed'ul-halk 9, IV, 88), Müslim (siyâm 166, s. 808) ve Tirmizî (no. 765), Ebû Hâzım an Sehl b. Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2875 Bu hadisi Tirmizî (no. 807) ve İbn Mâce (no. 1746), Atâ b. e. Rebâh an Zeyd b. Hâlid asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isandı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

2876 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerden oluşmuştur (*Mecma'* III, 179).

2877 Bu hadisi Mâlik (terâvîh no. 2, s. 113), Abdürrezzâk (no. 7719), Şâfiî (*Sünen* s. 35, 59), Ahmed (II, 241, 281, 289, 529), Buhârî (savm 1, II, 251, 253), Müslim (müsâfirîn no. 174, s. 523), Ebû Dâvud (no. 1371-2), Nesâî (siyâm 5/1, IV, 129; 39/6-8, 11-14, IV, 156-7), Tirmizî (no. 808), İbn Huzeyme (no. 1894, 2199), İbn Hibbân (no. 2537) ve Beyhakî (II, 492; IV, 304, 492), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Şâfiî (*Sünen* s. 35), Ahmed (II, 486), Buhârî (îmân 27, I, 14; savm 1, II, 251), Müslim (müsâfirîn no. 173, s. 523), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 3/1-2, III, 201-202; siyâm 39/10-11, IV, 156; îmân 21, VIII, 117-8), İbn Huzeyme (no. 2203) ve Beyhakî (II, 491-2), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2878 Bu ziyade ile Ahmed (II, 385), Affân an Hammâd b. Seleme an Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnâdı hasendir (*Tergîb* II, 90).

2879 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 59, s. 310), Ahmed (II, 378, 357), Dârimî (II, 26), Buhârî (savm 5, II, 227), Müslim (siyâm no. 1, s. 758), Nesâî (siyâm 3/1-2, IV, 126-7) ve İbn Huzeyme (no. 1882), Ebû Süheyl b. Mâlik an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 7384), Ahmed II, 281), Buhârî (savm 5, VI, 227; bed'ul-halk 11/8, IV, 92), Müslim (siyâm no. 2, s. 758), Nesâî (siyâm 4, IV, 127-128) ve İbn Hibbân (no. 3425), ez-Zührî an İbn ebî Enes an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile;

2880 Bu rivayeti Tirmizî (no. 682) ve İbn Mâce (no. 1642), Ebû Kureyb an Ebî Bekr b. Ayyâş ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî bu rivayet hakkında "garîb" hükmü vermiştir.

2881 Bu hadisi Tirmizî (no. 663), Muh. b. İsmaîl an Mûsâ b. İsmaîl an Sadaka b. Mûsâ an Sâbit an Enes senedi ile tahrîc etti ve "bu hadis garîbtir; Sadaka hadiste güçsüçdür" dedi.

2882 Bu hadisi Bezzâr (no. 960), Ahmed b. el-Velîd el-Bağdâdî an Hâlid b. Yezîd el-Mekkî an Yezîd b. Abdilmelik en-Nevfelî an Safvân b. Süleym an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve Nevfelî'nin hadiste zayıf olduğunu söyledi.

2883 Bu hadisi Ahmed (V, 256), İbn Nümeyr ani'l-A'meş an Hüseyn (b. Vâkid) el-Horâsânî an Ebî Gâlib an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnâdında bir beis yoktur; A'meş'in Hüseyn'den rivayeti ise "büyüklerin küçüklerden rivayeti" nev'indendir.

2884 Bu hadisin isnâdını oluşturan râvileri Ahmed b. Ebyad dışındakiler güvenilir kimselerdir. Heysemî bu zât hakkında hiçbir bilgiye rastlamadığını söylemiştir (*Mecma'* III, 144).

2885 Bu hadisi Bezzâr (no. 966), Amr b. Hammâd an Abdillah b. Nâfi' an Âsım b. Ömer an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Âsım b. Ömer'i Ahmed ve gayrısının zayıf addetmesine karşılık İbn Hibbân onu tevsîk ederek "hatâ ve muhâlefet ederdi" demiştir (*Mecma'* III, 145).

2886 Bu hadisin tarîhi şöyledir: Abdullah b. Kesîr b. Ca'fer an ebîhî an ceddihî an Bilâl. Bu hadisi Diyâül-Makdîsî, sahîh hadisleri topladığı el-Muhtâre'de irâd etmiştir. Zehebî diyor ki: "Abdullah'ın kim olduğu bilinmiyor, bu bâtıldır, isnâdı karanlıktır. Diyâ, bunu Muhtâre'sine almakla hiç iyi etmemiştir." (*Mîzân* no. 4520).

2887 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1745), Mûsâ b. Ubeyde an Cümhân an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti. Mûsâ, üzerinde zayıf olduğunda, ittifak bulunan bir râvidir. Taberânî ile el-Hatîb ise bunu Sehl b. Sa'd hadisinden ancak zayıf bir isnâdla tahrîc ettiler (*Feyz* V, 285).

2888 Bu hadisi üç ayrı senedle Tirmizî (no. 784-6) ve İbn Mâce (no. 1748), Habîb b. Zeyd an Leylâ an ceddetihî Ümmi Umâre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen sahîh" hükmü verdi ve Ümmü Umâre'nin, Habîb'in ceddesi olduğunu söyledi.

2889 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1749), Muh. b. el-Musaffâ an Bakiyye an Muh. b. Abdirrahman an Süleyman b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdda geçen Muh. b. Abdirrahman'ın kim

olduğu mechûldür. Bakiyye ise tedlis yapmakla ma'rûftur. Gerçi burada tahdis sîgasını kullanmışsa da şeyhi, mechûldür (*Tergîb* II, 146). Buna karşılık Sindî, Zevâid'inde Muh. b. Abdirrahman'ın çok zayıf olduğunu söylemiştir.

2890 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1765), İsmaîl b. Abdillah er-Rakkî an Abdillah b. Ca'fer an Abdilazîz b. Muh. an Muh. b. Abdillah b. e. Hurre an ammihî Hakîm b. e. Hurre an Sinân senedi ile tahrîc etti. Sindî, isnâdının sahîh olduğunu, râvilerinin de güvenilir kimselerden oluştuğunu söylemiştir.

2891 Bu hadisi Mâlik (siyâm 1, s. 286), Şâfiî (Sünen s. 61), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 3), Buhârî (savm 11, II, 229), Müslim (siyâm no. 3, s. 759), Nesâî (siyâm 10/2, IV, 134), İbn Hibbân (no. 3439), Dârekutnî (II, 161) ve Beyhakî (IV, 204), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (siyâm no. 4-5, s. 759), Nesâî (siyâm 11/1, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1913) ve İbn Hibbân (no. 3442), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 8, s. 760), Nesâî (10/2, IV, 134), İbn Huzeyme (no. 1905), İbn Hibbân (no. 3432) ve Beyhakî (IV, 204), Yûnus ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1905), Ahmed (II, 44, 81), Buhârî (savm 11, II, 229; talâk 35/3, VI, 177), Müslim (siyâm no. 13, s. 761), Nesâî (siyâm 17, IV, 140), İbn Huzeyme (no. 1917), Tahâvî (III, 122) ve İbn Hibbân (no. 3445), Şu'be an Cebele b. Suhaym an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim ve Ebû Dâvud (no. 2320), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer (no. 6); Seleme b. Alkame an Nâfi' ... (no. 7); Zekeriyyâ b. İshâk an Amr b. Dînâr an İbn Ömer (no. 10); Abdülmelik b. Umeyr an Mûsâ b. Talha an İbn Ömer (no. 12), Şu'be an Ukbe b. Hureys an İbn Ömer (no. 14) tarîkleriyle tahrîc ettiler.

2892 Aynı kaynaklar.

2893 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2481), Ahmed (II, 454, 430, 456), Buhârî (savm 11, II, 229), Müslim (siyâm no. 19, s. 762), Nesâî (siyâm 9/1-2, IV, 133), İbn Hibbân (no. 3433), Dârekutnî (II, 162) ve Beyhakî (IV, 205), Şu'be an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (siyâm no. 17, s. 762) ve Nesâî (siyâm 10/1, IV, 133-4), İbrâhîm b. Sa'd ani'z-Zührî an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 20) ve Nesâî (11/2, IV, 134), Ubeydullah b. Ömer an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2894 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2326) ve Nesâî (siyâm 13/1, IV, 135), Cerîr b. Abdilhamîd an Mansûr b. el-Mu'temir an Rib'î an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ancak Nesâî, daha sonra bu hadisi es-Sevrî an Mânsur an Rib'î an ba'di ashâbi'n-Nebî ile İbnu'l-Mübârek ani'l-Haccâc b. Artât an Mansûr an Rib'î tarîkleriyle tahrîc etmiştir.

2895 Bu hadisi Dârimî (II, 5), Ebû Dâvud (no. 2340), Tirmizî (no. 691), Nesâî (siyâm 8/1-2, IV, 131-132), İbn Mâce (no. 1652), İbnü'l-Cârûd (s. 195), İbn Huzeyme (no. 1923), Ebû Ya'lâ (no. 2529), Taberânî (no. 11786), İbn Hibbân (no. 3437), Dârekutnî (II, 157), el-Hâkim (I, 297), 424) ve Beyhakî (IV, 211-212), Simâk b. Harb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin de dediği gibi Sevrî gibi Simâk çoğunluk talebeleri ondan bu hadisi rivayet ederken İbn Abbâs'ı zikretmeden mürsel olarak sevketmişlerdir.

2896 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2342), Mervân b. Muh. an İbn Vehb an Yahyâ b. Abdillah b. Sâlim an Ebî Bekr b. Nâfi' an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.

2897 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2338) ve Dârekutnî (II, 167), Abbâd b. el-Avvâm an Ebî Mâlik el-Eşcaî ani'l-Hüseyn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Dârekutnî: "İsnâdı muttasıl ve sahîhtir" dedi.

2898 Bu hadisi Nesâî (siyâm 8/3, IV, 132), İbrâhîm b. Ya'kûb an Saîd b. Şebîb Ebî Osmân an İbn e. Zâide ani'l-Hüseyn b. el-Hâris el-Cedelî ani Abdirrahman senedi ile tahrîc etti.

2899 Bu hadisi Bezzâr (no. 971), Hâlid b. Yûsuf b. Hâlid an ebihî an Ca'fer b. Sa'd b. Semure an Habîb b. Süleymân an ebîhî Süleymân b. Semure an Semure senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre bu isnâd zayıftır (*Mecma'* III, 147).

2900 Bu rivayetin de isnâdı zayıftır (*Mecma'* III, 147).

2901 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 147).

2902 Râvilerinden birisi tedlis ile maruf meşhûr râvi Muh. b. İshâk'tır (*Mecma'* III, 149).

2903 Bu hadisi Ahmed (I, 306), Müslim (siyâm no. 28, s. 795), Tirmizî (no. 693), Nesâî (siyâm 7, IV, 131), İbn Huzeyme (no. 1916) ve Beyhakî (IV, 247, 251), Muh. b. e. Harmele an Kureyb asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2904 Bu hadisi Tirmizî (no. 697), Muh. b. İsmaîl an İbr. b. el-Münzir an İshâk b. Ca'fer b. Muh. an Abdillah b. Ca'fer an Osmân b. Muh. el-Ahnesî an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2324), Muh. b. Ubeyd an Hammâd an Eyyûb an Muh. b. el-Münkedir an Ebî Hureyre senedi ile; İbn Mâce (no. 1660), Muh b. Ömer el-Mukrî an İshâk b. İsâ an Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

2905 Bu hadisi Ahmed (II, 43, 52, 122, 129), Buhârî (savm 13, II, 230), Müslim (siyâm 15, s. 761), Ebû Dâvud (no. 2319), Nesâî (siyâm

17/3, IV, 139-40) ve Beyhakî (IV, 250; VII, 42), Şu'be ani'l-Esved b. Kays an Saîd b. Amr b. Saîd an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2906 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2322), Tirmizî (no. 689) ve İbn Mâce (no. 1658), İbn e. Zâide an İsâ b. Dînâr an ebîhî an Amr b. el-Hâris b. Dırâr an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc ettiler.

2907 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2454), Tirmizî (no. 730), Nesâî (siyâm 68/1-5, IV, 196-7) ve İbn Mâce (no. 1700), Abdullah b. e. Bekr ani'z-Zühri an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî an Hafsa asl-ı senedi ile merfû olarak tahrîc ettiler. Tirmizî diyor ki: "Hafsa hadisini, sadece bu vecihten (yani Yahyâ b. Eyyûb tarîkiyle) merfû olarak bilmekteyiz. Nâfi an İbn Ömer kanalıyla onun sözü olarak gelmiştir ki, sahîh olan da budur." Ulemâ, bu hadisin merfû ya da mevkûf olduğunda ihtilâf ettiler. Oğlunun kanalıyla Ebû Hâtim: "Hangi rivayetin daha sahih olduğunu bilmiyorum" demiştir. Ebû Dâvud ise merfû olması doğru değildir"; Buhârî: "Sahîh olan mevkûf olmasıdır"; Nesâî ise: "Bence doğrusu mevkûf rivayetidir" demiştir. el-Hâkim ise Buhârî'nin şartınca "sahîh" hükmü vermiştir. Hattâbî ise Abdullah b. e. Bekr'in ref'inin güvenilir râvinin ziyadesinden saymıştır ki, bu da makbûldür. İbn Hazm ise: "İhtilâf, habere güç katmaktadır" demiştir (*Neyl* IV, 217).

2908 İlk rivayet Müslim'in lafzı (siyâm no. 170), ikinci lafız Nesâî'nin lafzıdır (siyâm 67/2, IV, 194). Bu hadisi Müslim (siyâm no. 169-170, s. 808-9), Ebû Dâvud (no. 2455), Tirmizî (no. 733-4) ve Nesâî (siyâm 67/4-7, IV, 194-5), Talha b. Yahyâ an Âişe binti Talha an Âişe asl-ı senedi ile; Nesâî (siyâm 67/1-3, IV, 193-4) ve İbn Mâce (no. 1701), Talha b. Yahyâ an Mücâhid an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2909 Aynı kaynaklar.

2910 Her iki lafız da Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2456) ve Tirmizî (no. 731), farklı tarîklerle Ümmü Hânî'den tahrîc ettiler.

2911 Aynı kaynaklar.

2912 Bu hadisi Ahmed (II, 498), Dârimî (II, 14), Ebû Dâvud (no. 2380), Tirmizî (no. 720), İbn Mâce (no. 1676), İbn Huzeyme (no. 1960-1), İbnu'l-Cârûd (s. 198), Tahâvî (II, 97), İbn Hibbân (no. 3509), Dârekutnî (II, 184), el-Hâkim (I, 426; Buhârî ile Müslim'in şartınca sahîh") ve Beyhakî (IV, 219), Hişâm b. Hassân an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmünü verdikten sonra Ebû Hureyre'den başka kanalla da bu hadisin rivayet olunduğunu, ancak o tarîkin sahîh olmadığını ilave etmiştir

2913 Bu hadisi Tirmizî (no. 719), Muh. b. Ubeyd el-Muhâribî an Abdirrahman b. Zeyd b. Eslem an ebîhî an Atâ b. Yesâr an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti. Abdurrahman, zayıf bir râvidir. Tirmizî, hadisin bu haliyle mahfûz olmadığını söyledi. Nitekim Derâverdî ve gayrısı Zeyd b. Eslem'in mürseli olarak rivayet etti. Ebû Dâvud, ise an Zeyd b. Eslem an raculin min ashâbi'n-Nebî senedi ile tahrîc etti. Bu hadisin sahîh tarîki olarak Ebû Hâtim ve Ebû Zür'a son tarîki tercih etmişlerdir (*Neyl* IV, 215).

2914 Bu hadisi Ahmed (V, 277, 195; VI, 443), Dârimî (II, 14), Ebû Dâvud (no. 2381), Tirmizî (no. 87), İbnu'l-Cârûd (s. 15), İbn Huzeyme (no. 1956-9), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 908), Dârekutnî (I, 159), el-Hâkim (I, 426) ve Beyhakî (IV, 220), Yaîş b. el-Velîd an ebîhî an Ma'dân b. Talha asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Mende diyor ki: "İsnâdı muttasıl ve sahîhtir. İsnâdında ihtilâf olduğu için Buhârî ile Müslim kitaplarına almamışlardır" (*Neyl* IV, 216).

2915 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2700), Abdürrezzâk (no. 7541), Şâfiî (Sünen s. 62), Ahmed (I, 215, 222, 286), Ebû Dâvud (no. 2373), Tirmizî (no. 777), İbn Mâce (no. 1682, 3081), Ebû Ya'lâ (no. 2471), Taberânî (no. 12137-41), Tahâvî (II, 101) ve Beyhakî (IV, 263, 268), Yezîd b. e. Ziyâd an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 315), Tirmizî (no. 776) ve Tahâvî (II, 101), Habîb b. eş-Şehîd an Meymûn b. Mihrân an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 32, II, 237; tıbb 11, VII, 14), Ebû Dâvud (no. 2372), Tirmizî (no. 775), Taberânî (no. 11869), İbn Hibbân (no. 3523), el-Hâkim (I, 429) ve Beyhakî (IV, 2637, Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2916 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2374), Ahmed b. Hanbel an İbn Mehdî ani's-Sevrî an Abdirrahman b. Âbis an İbn ebî Leylâ senedi ile tahrîc etti.

2917 Bu hadisi Tirmizî (no. 774) ve İbn Hibbân (Mevârid no. 902), Abdürrezzâk an Ma'mer an Yahyâ b. e. Kesîr an İbrâhîm b. Abdillah b. Kâriz ani's-Sâib b. Yezîd an Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc etti.

2918 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2367) ve İbn Mâce (no. 2367), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Kilâbe an Ebî Esmâ er-Ruhabî an Sevbân asl-ı senedi ile; Yine Ebû Dâvud (no. 2370-1), Mekhûl (an Ebî Esmâ) an Sevbân asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2368-9) ve İbn Hibbân (no. 900-1), Ebû Kılâbe an Ebî'l-Eş'as an Şeddâd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

2919 Râvilerinden Tarîf Ebû Süleymân'ı İbn Adî'nin tevsîk etmesine karşılık başkaları zayıf addettiler (*Mecma'* III, 170)

2920 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2377), en-Nüfeylî an Alî b. Sâbit an Abdirrahman b. en-Nu'mân b.

Ma'bed b. Hevze an ebîlhî an ceddilhî senedi ile tahrîc etti. Ebû Dâvud'a göre Yahyâ b. Maîn, bu hadise münker hükmü vermiştir. İbn Maîn, Abdurrahman'ı, zayıf addetmiş; Ebû Hâtim ise sadûk olduğunu söylemiştir. Zehebî de Nu'mân'ın maruf olmadığını bildirmiştir (*Neyl* IV, 217).

2921 Bu hadisi Tirmizî (no. 726), Abdülaʻlâ b. Vâsıl ani'l-Hasan b. Atiyye Ebî Âtike an Enes senedi el tahrîc etti. Daha sonra Tirmizî: "Enes hadisinin isnâdı güçsüzdür, Ebû Âtike de zayıftır. Ayrıca bu bâbta Peygamber'den sahîh bir hadis de rivayet olunmamıştır" demiştir.

2922 Heysemî'ye göre râvilerinden Yemân b. Saîd zayıftır (*Mecma'* III, 167).

2923 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 14, s. 292), Buhârî (savm 24/1, II, 233) ve Müslim siyâm no. 62, s. 776), Hişâm b. Urve an ebîlhî an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 70-71, s. 778), Ebû Dâvud (no. 2383), Tirmizî (no. 727) ve İbn Mâce (no. 1683), Ziyâd b. İlâka an Amr b. Meymûn an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 23, II, 233), Müslim (no. 65-68, s. 777), Ebû Dâvud (no. 2382) ve Tirmizî (no. 729), İbrâhîm an Alkame ve'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 64, s. 777) ve İbn Mâce (no. 1684), Ubeydullah b. Ömer ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 728), el-Adenî an Vekî' an İsrâîl an Ebî İshâk an Ebî Meysere an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 68-69, s. 777-8), İbrâhîm ani'l-Esved (ve Mesrûk) an Âişe asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2386), Muh. b. İsâ an Muh. b. Dînâr an Sa'd b. Evs an Mısda' Ebî Yahyâ an Âişe senedi ile; Müslim (no. 63, s. 776), İbn Uyeyne an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîlhî asl-ı senedi ile; Mâlik, belâğan (siyâm no. 18, s. 292); Ebû Dâvud (no. 2384), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Sa'd b. İbrâhîm an Talha b. Abdillah b. Osmân an Âişe senedi ile; Müslim (no. 69, s. 778), İbn e. Şeybe ani'l-Hasan b. Mûsâ an Şeybân an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ömer b. Abdilazîz an Urve an Âişe senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Ebû Dâvud'a aittir. Sıra ile: 2382, 2384, 2386.

2924 Aynı kaynaklar.

2925 Aynı kaynaklar.

2926 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2385) ve İbn Hibbân (no. 905), Leys b. Sa'd an Bükeyr b. Abdillah an Abdilmelik b. Saîd an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadis, Nesâî'ye göre münkerdir. Bezzâr, Ömer'den sadece bu tarîk ile geldiğini söylemiştir. İbn Huzeyme ve el-Hâkim de *Sahîh*'lerinde tahrîc ettiler (*Neyl* IV, 222).

2927 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2387), Nasr b. Alî an Ebî Ahmed ez-Zübeyrî an İsrâîl an Ebî'l-Anbes el-Hâris b. Ubeyd ani'l-Eğarr an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Yahyâ b. Maîn'e göre râvilerinden Ebû'l-Anbes sebebiyle isnâdı zayıftır.

2928 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 20, s. 293), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

2929 Lafızların ilki Müslim'e, ikincisi Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 10-11, s. 290), Şâfiî (*Sünen* s. 55), Abdürrezzâk (no. 7396, 7398), Ahmed (VI, 34, 36, 38, 203, 211, 216, 278), Buhârî (savm 22, II, 232; 25, II, 234), Müslim (siyâm no. 75, s. 779-780; 76, 78, s. 780-1), Ebû Dâvud (no. 2388), Tirmizî (no. 779), İbn Huzeyme (no. 2009, 2010-11), Tahâvî (II, 102-104), İbn Hibbân (no. 3477-90) ve Beyhakî (IV, 214), Ebû Bekr b. Abdirrahman b. el-Hâris an Âişe ve Ümmi Seleme asl-ı senedi ile; Mâlik (siyâm no. 9, s. 289), Müslim (siyâm no. 79, s. 781) ve Ebû Dâvud (no. 2389), Abdullah b. Abdirrahman b. Ma'mer el-Ensârî an Ebî Yunus mevlâ Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2930 Aynı kaynaklar.

2931 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2398), Mûsâ b. İsmaîl an Hammâd an Eyyûb ve Habîb ve Hişâm an Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile; Tirmizî (no. 721), Ebû Saîd el-Eşacc an Ebî Hâlid el-Ahmer an Haccâc b. Artât an Katâde an İbn Sîrîn .... senediyle; Buhârî (savm 26, II, 234) ve Müslim (siyâm 171, s. 809), Hişâm b. Hassân an İbn Sîrîn .... asl-ı senedi ile ile; Tirmizî (no. 722) ve İbn Mâce (no. 1673), Ebû Usâme an Avf an İbn Sirîn ve Hilâs an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2932 Râvilerinden Muh. b. Ubeydillah el-Arzemî zayıftır (*Mecma'* III, 157).

2933 Bu hadis, Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre tarîkiyle gelmiştir. Bu tarîk hasendir (*Mecma'* III, 158).

2934 Bu hadisin râvileri İbn Lehî'a dışında Sahîh ricâlindendir. Heysemî bir başka yerde "isnâdı hasendir" hükmü vermiştir (*Mecma'* III, 149; *Feyz* VI, 45).

2935 Bu hadisi Ebû Ya'lâ (no. 1424), Bezzâr (no. 1021) ve İbnü'l-Cevzî (*el-İlelü'l-mütenâhiyye* no. 895), Abdülvâris b. Saîd an Alî b. Zeyd b. Cüd'ân an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbnü'l-Cevzî: "Sahih değildir"; Cûzecânî: "Bâtıldır" demiştir. Ancak bu hadisin Ahmed'in Müsned'inde (III, 279), Şu'be an Katâde ve Humeyd an Enes tarîkiyle şâhidi vardır.

2936 Bu hadisi İbnü'l-Mübârek (no. 1307), Ahmed (II, 505, 452), Buhârî (savm 8, II, 228; edeb 51, VII, 86), Ebû Dâvud (no. 2362), Tirmizî (no. 707), İbn Mâce (no. 1689), İbn Huzeyme (no. 1995) ve Beyhakî (IV, 270), İbn e. Zi'b an Saîd b. e. Saîd el-Makburî an ebîlhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2937 Bu hadisin senedi hakkında Heysemî: "Bir beis yoktur" demiştir (*Mecma'* III, 202).

2938 Bu hadisi Müslim (zekât no. 84, s. 711) ve Ebû Dâvud (no. 2458), Abdürrezzâk an Ma'mer an Hemmâm b. Münebbih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (nikâh 86, VI, 150), Tirmizî (no. 782) ve İbn Mâce (no. 1721), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2939 Bu hadisin lafzı Ebû Dâvud'a aittir. Bunu Müslim (siyâm no. 159, s. 805-6), Ebû Dâvud (no. 2461) ve Tirmizî (no. 781), Süfyân b. Uyeyne an Ebî'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 2460) ve Tirmizî (no. 780), Muh. b. Sîrîn an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2940 Bu hadisi Tirmizî (no. 789), Bişr b. Muâz an Eyyûb b. Vâkıd el-Kûfî an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile; İbn Mâce (no. 1763), Muh. b. Yahyâ el-Ezdî an Mûsâ b. Dâvud ve Hâlid b. e. Yezîd an Ebî Bekr el-Medenî an Hişâm ... senedi ile tahrîc ettiler. Her iki sened hakkında Tirmizî zayıf hükmü vermiştir.

2941 Râvilerinden el-Hasan b. e. Ca'fer hakkında İbn Adî: "Onun sâlih hadisleri vardır, kendisi sadûktur"; Heysemî ise: "Hakkında menfî sözler sarfedilmiştir" demektedirler (*Mecma'* III, 157).

2942 Aynı kaynaklar.

2943 Bu hadisi Buhârî (savm 20/2, II, 232), Müslim (siyâm no. 45, s. 770), Tirmizî (no. 708), Nesâî (siyâm 18/2, IV, 141) ve İbn Mâce (no. 1692), Abdülazîz b. Suheyb an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2944 Bu hadisi Nesâî (siyâm 26/1, IV, 146), Süveyd b. Nasr an İbni'l-Mübârek an Bakiyye b. el-Velîd an Buhayr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân ani'l-Mikdâm senedi ile tahrîc etti. Daha sonra bu hadisi Sevrî an Sevr an Hâlid kanalıyla mürsel olarak sevketti.

2945 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2345), Ömer b. el-Hasan b. İbr. an Muh. b. ebî'l-Vezîr an Muh. b. Mûsâ an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti.

2946 Buhârî; Müslim; Tirmizî; Nesâî.

2947 Bu hadisi Nesâî (siyâm 20/1, IV, 142) ve İbn Mâce (no. 1695), Âsım an Zirr an Huzeyfe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2948 Bu hadisi Tayâlisî (no. 350), Ahmed (I, 386, 392, 435), Buhârî (ezân 13/1, I, 153; talâk 24, VI, 176; ahbâru'l-âhâd 1/2, VIII, 133), Müslim (siyâm no. 39-40, s. 768), Ebû Dâvud (no. 2347), Nesâî (ezân 11, II, 11; siyâm 30, III, 148), İbn Mâce (no. 1696), İbnu'l-Cârûd (s. 81, 196), İbn Huzeyme (no. 402, 1928), Tahâvî (I, 139), İbn Hibbân (no. 3459, 3463) ve Beyhakî (IV, 218; I, 381), Süleymân et-Teymî an Ebî Osmân en-Nehdî an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2949 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 14, s. 74), an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer senedi ile; Müslim (siyâm no. 37, s. 768) ve Tirmizî (no. 203), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 17, II, 231) ve Müslim (siyâm no. 38, s. 768), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 15, s. 74), ani'z-Zührî an Sâlim senedi ile mürsel olarak tahrîc ettiler.

2950 Bu hadisi Buhârî (savm 43/1, II, 240), Müslim (siyâm no. 51, s. 772), Ebû Dâvud (no. 2351) ve Tirmizî (no. 698), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âsım b. Ömer b. el-Hattâb an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2951 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Buhârî (savm 33/1, II, 237; 43/2, 44/1, V, 241; 45/2, II, 241), Müslim (siyâm no. 52-54, s. 772-3) ve Ebû Dâvud (no. 2352), Ebû İshâk eş-Şeybânî an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2952 Mâlik (no. 4, s. 287), senedsiz olarak irâd etmiştir.

2953 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 6, s. 288), Buhârî (savm 45, II, 241), Müslim (siyâm no. 48, s. 771), Tirmizî (no. 699) ve İbn Mâce (no. 1697), Ebû Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2954 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2353), İbn Mâce (no. 1698) ve İbn Hibbân (Mevârid no. 889), Muh. b. Amr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2955 Bu hadisi Tirmizî (no. 700-1), el-Evzâî an Kurre b. Abdirrahman ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti ve "hasen garîb" hükmü verdi.

2956 Bu hadisi Ahmed (VI, 48, 173), Müslim (siyâm no. 49-50, s. 771-2), Ebû Dâvud (no. 2354), Tirmizî (no. 702) ve Nesâî (siyâm 23/1-4, IV, 143-5), Ebû Atiyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlki Müslim'in, ikincisi ise Ebû Dâvud'un lafzıdır.

2957 Aynı kaynaklar.

2958 Bu hadisi Tirmizî (no. 694), Muh. b. Ömer b. Alî el-Mukaddemî an Saîd b. Âmir an Şu'be an Abdilazîz b. Suheyb an Enes senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında Tirmizî şu bilgiyi vermektedir: "Bu hadis mahfûz değildir; bunu Abdülazîz b. Suheyb an Enes tarîkinden bir aslını bilmiyoruz. Şu'be'nin ashâbı bu hadisi an Âsım el-Ahvel an Hafsa binti Sîrîn ani'r-Rebâb an Selmân b. Âmir tarîkiyle tahrîc etti."

2959 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2356) ve Tirmizî (no. 696), Abdürrezzâk an Ca'fer b. Süleymân an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2358), Müsedded an Hü-

şeym an Husayn an Muâz senedi ile tahrîc etti. Bu hadis mürseldir. Bunu M. el-Kebîr'inde Taberânî ve Dârekutnî, zayıf bir senedle İbn Abbâs hadisinden tahrîc etmiştir. (*Neyl* IV, 234).

2960 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2358), Müsedded an Hüşeym an Husayn an Muâz senedi ile tahrîc etti. Bu hadis mürseldir. Bunu *M. el-Kebîr*'inde Taberânî ve Dârekutnî, zayıf bir senedle İbn Abbâs hadisinden tahrîc etmiştir. (Neyl IV, 234).

2961 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2357), Nesâî (*Amelu'l-yevm* no. 299), Dârekutnî (II, 185), el-Hâkim (I, 422) ve Beyhakî (IV, 239), Alî b. el-Hasan b. Şakîk ani'l-Hüseyn b. Vâkıd an Mervân b. Sâlim el-Mukaffa' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Dârekutnî, isnâdı hakkında hasen hükmü vermiştir.

2962 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2364) ve Tirmizî (no. 725), Süfyân an Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rabî'a an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi. Bu hadisi Buhârî, muallak olarak irâd etti (savm 27, II, 234).

2963 Bu hadisi Buhârî (savm 25/1, II, 234), isnâdsız olarak irâd etti.

2964 Bu hadisi tahrîc eden Dârekutnî, isnâdında yer alan Keysân el-Kassâb'ın zayıf, Yezîd b. Hilâl'in ise marûf olmadığını söylemiştir. İrâkî ise hadisin oldukça zayıf olduğunu vurgulamıştır (*Feyz* I, 396).

2965 Heysemî'ye göre Kesîr b. Ziyâd, İbn Abese'yi idrâk edememiştir (*Mecma'* III, 165).

2966 Bu hadisi Mâlik (no. 38, s. 300), Buhârî (savm 20/1, II, 232; 48/2, II, 242), Müslim (siyâm no. 55, s. 774, 56/1-2, s. 774) ve Ebû Dâvud (no. 2360), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2967 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 39, s. 301) ve Müslim (no. 57, s. 774), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 49/2), Yahyâ an Abdirrezzâk an Ma'mer an Hemmâm an Ebî Hureyre senedi ile; Müslim (no. 58, s. 774-5), Cerîr an Umâre an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre ve İbn Nümeyr an ebîhî ani'l-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre senedleri ile tahrîc ettiler.

2968 Bu hadisi Buhârî (savm 48/3, II, 242; 50, II, 243) ve Ebû Dâvud (no. 2361), İbnü'l-Hâd an Abdillah b. Habbâb an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2969 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 204, s. 822), Ebû Dâvud (no. 2433), Tirmizî (no. 759) ve İbn Mâce (no. 1716), Amr b. Sâbit el-Ensârî an Ebî Eyyûb asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2970 Bu hadisi Dârimî (II, 21), Yahyâ b. Hassân an Yahyâ b. Hamza an Yahyâ b. el-Hâris an Ebî Esmâ er-Ruhabî an Sevbân senedi ile tahrîc etti

2971 Heysemî, isnâdında tanımadığı, dolayısıyla hâli mechûl bir râvinin olduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 184).

2972 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2437) ve Nesâî (siyâm 83, IV, 220), el-Hurr b. es-Sabbâh an Hüneyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2973 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2439), Tirmizî (no. 756) ve İbn Mâce (no. 1729), el-A'meş an İbrâhim ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2974 Bu hadisi Tirmizî (no. 768) ve İbn Mâce (no. 1728), Mes'ûd b. Vâsıl an Nehhâs b. Kahm an Katâde an Saîd b. el-Müseyyeb an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Nehhâs ve Mes'ûd sebebiyle isnâdı zayıftır.

2975 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2632), Abdürrezzâk (no. 8121), Ahmed (I, 224, 338, 346), Buhârî (îdeyn 11, II, 7), Ebû Dâvud (no. 2438), Tirmizî (no. 757), İbn Mâce (no. 1727), Taberânî (12326-8), İbn Huzeyme (no. 2865), İbn Hibbân (no. 324) ve Beyhakî (IV, 284), el-A'meş an Müslim el-Batîn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2976 Bu hadisi bu metinle Tirmizî (no. 749) ve İbn Mâce (no. 1730), Hammâd b. Zeyd an Gaylân b. Cerîr an Abdillah b. Ma'bed an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi. Bu hadis, bir kıssa ile birlikte tekrar karşımıza gelecektir (no. 3010).

2977 Bu hadisi Ahmed (II, 344, 329, 303, 342, 535), Dârimî (I, 346; II, 21, 227, Müslim (siyâm no. 202-3, s. 821), Ebû Dâvud (no. 2429), Tirmizî (no. 438, 740), Nesâî (kıyâmu'l-leyl 6/1, III, 206-7), İbn Mâce (no. 1742), İbn Huzeyme (no. 1134, 2076), İbn Hibbân (no. 2554, 3628) ve Beyhakî (III, 4; IV, 200, 291), Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2978 Bu hadisi Tirmizî (no. 741), Alî b. Hucr an Alî b. Müshir an Abdirrahman b. İshâk ani'n-Nu'mân b. Sa'd an Alî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

2979 Bu hadisin isnâdı hakkında Heysemî şu bilgileri vermektedir: "Râvilerinden Ya'kûb b. Mûsâ mechûldür; Mesleme ise şayet el-Huşenî ise zayıftır; başkası ise onu tanımıyorum" (*Mecma'* III, 191).

2980 Bu hadisi Mâlik (siyâm 33, s. 299), Buhârî (savm 69/2, II, 250), Müslim (siyâm no. 113-4, s. 792), Ebû Dâvud (no. 2442) ve Tirmizî (no. 753), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Bu hadisi Buhârî (savm 1/2, II, 226) ve Müslim (no. 116, s. 792), Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an İrâk b. Mâlik an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (savm 69/1, II, 290; hacc 47/3, II, 159), Müslim (siyâm 115, s. 792) ve İbn Mâce

(no. 1733), ez-Zührî an Urve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2981 Aynı kaynaklar.

2982 Bu hadisi Buhârî (savm 69/6, II, 251) ve Müslim (siyâm no. 129-130, s. 796), Kays b. Müslim an Târık b. Şihâb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2983 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2625), Ahmed (I, 340), Dârimî (II, 22), Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 52/3, IV, 269; tefsîr Yûnus 1/1, V, 211-2; tefsîr Tâhâ 1/2, V, 239), Müslim (siyâm no. 127, s. 795), Ebû Dâvud (no. 2444), İbn Huzeyme (no. 2084), Taberânî (no. 12442), Tahâvî (II, 75) ve Beyhakî (IV, 289), Şu'be an Ebî Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Abdürrezzâk (no. 7843), Ahmed (I, 288, 291, 336), Buhârî (savm 69, II, 251; enbiyâ 24/3, IV, 125-6), İbn Mâce (no. 1734), Müslim (no. 128, s. 769), Ebû Ya'lâ (no. 2567), İbn Hibbân (no. 3616) ve Beyhakî (III, 54), Eyyûb es-Sahtiyânî an Abdillah b. Saîd b. Cübeyr an ebîhî ... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2984 Bu hadisi Buhârî (savm 21, II, 232; 69/8, II, 251), Müslim (siyâm no. 135, s. 798) ve Nesâî (siyâm 66, IV, 192), Yezîd b. e. Ubeyd an Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2985 Ebû Dâvud (no. 2447), bu hadisi Muh. b. el-Minhâl an Yezîd b. Zürey' an Saîd b. e. Arûbe an Katâde an Abdirrahman b. Mesleme an ammihî senedi ile tahrîc etti. Abdurrahman, hâli mechûl bir râvidir.

2986 Daha önce no. 2976'da geçti. İleride 3012'da kıssası ile birlikte tekrar gelecektir.

2987 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 133, s. 797), Ebû Dâvud (no. 2445), Taberânî (no. 10785) ve Beyhakî (IV, 287), Yahyâ b. Eyyûb an İsmaîl b. Umeyye an Ebî Gatafân b. Tarîf el-Mürriyy an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

2988 Rezîn.

2989 Bu hadisi Ahmed (I, 241) ve Bezzâr (no. 1052), Muh. b. Abdirrahman b. Ebî Leylâ an Dâvud b. Alî b. Abbâs an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İbn Ebî Leylâ hakkında ihtilâf olan bir râvidir (*Mecma'* III, 188). Bezzâr'a göre bu hadis, İbn Abbâs'tan başka bir tarîkle de rivayet olunmuştur.

2990 Bu hadisi Buhârî (savm 47, II, 242) ve Müslim (siyâm no. 136-7, s. 798-9), Hâlid b. Zekvân ani'r-Rebî' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Galîle, Emetullah ve bu ikisinin anneleri hakkında herhangi bilgi mevcut değildir (*Mecma'* III, 186).

2991 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, el-Evsat; Ebu Ya'lâ.

2992 İsnâdında Abdülgafûr adlı bir metrûk râvi vardır (*Mecma'* III, 188).

2993 Bu hadisin râvilerinden Yûsûf b. Atiyye es-Saffâr zayıftır (*Mecma'* III, 191).

2994 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1743), İbr. b. el-Münzir el-Hizâmî an Dâvud b. Atâ an Zeyd b. Abdilhamîd b. Abdirrahman b. Zeyd b. el-Hattâb an Süleymân an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Dâvud b. Atâ, ittifakla zayıf bir râvidir.

2995 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2636), Ahmed (I, 227, 241, 271, 301, 321), Dârimî (II, 18), Buhârî (savm 53, II, 244), Müslim (siyâm no. 178, s. 811), Nesâî (siyâm 70/1, IV, 198-9), İbn Mâce (no. 1711) ve Taberânî (no. 12446), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 231, 326), Müslim (siyâm no. 179, s. 811), Ebû Dâvud (no. 2430), Ebû Ya'lâ (no. 2602) ve Beyhakî (IV, 291), Osmân b. Hakîm an Saîd b. Cübeyr ... asl-ı senedi ile.

2996 Bu hadisi Şâfiî (*Sünen* s. 57), Nesâî (siyâm 35/1, IV, 151), Müslim (no. 176, s. 811), İbn Mâce (no. 1710), İbn Hibbân (no. 3629) ve Beyhakî (IV, 292), Süfyân b. Uyeyne an Abdillah b. e. Lebîd an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (siyâm no. 56, s. 309), Şâfiî (*Sünen* s. 58), Abdürrezzâk (no. 7861), Ahmed (VI, 107, 153, 242), Buhârî (savm no. 52, II, 243), Müslim (no. 175, s. 810), Ebû Dâvud (no. 2434), Nesâî (siyâm 70, IV, 199), İbn Hibbân (no. 3640) ve Beyhakî (IV, 292), Sâlim Ebu'n-Nadr an Ebî Seleme ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1475), Ahmed (VI, 84, 233, 128, 189, 249), Buhârî (savm 52, II, 244; 40, II, 239), Müslim (no. 177, s. 811), Nesâî (siyâm 35, IV, 151), İbn Huzeyme (no. 2078-9), Talhâvî (II, 83) ve Beyhakî (IV, 210), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme... asl-ı senedi ile; Müslim (siyâm no. 174-5, s. 810), Tirmizî (no. 768), Nesâî (siyâm 35/5-7, IV, 152), Eyyûb es-Sahtiyânî an Abdillah b. Şakîk an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 188), Ebû Dâvud (no. 2431), Nesâî (siyâm 70/7, IV, 199), İbn Huzeyme (no. 2077), el-Hâkim (I, 434) ve Beyhakî (IV, 292), İbn Vehb an Muâviye b. Sâlih an Abdillah b. e. Kays an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk üç lafız Müslim'e, diğerleri ise Ebû Dâvud ve Nesâî'ye aittir.

2997 Aynı kaynaklar.

2998 Aynı kaynaklar.

2999 Aynı kaynaklar.

3000 Aynı kaynaklar.

3001 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2336), Tirmizî (no. 736), Nesâî (siyâm 33, 34/1, IV, 150) ve İbn Mâce (no. 1648), Ebû Seleme an Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen" hükmü vermiştir.

3002 Bu hadisi Nesâî (siyâm 70, IV, 201-2), Amr b. Alî b. Abdirrahman an Sâbit b. Kays Ebû'l-Gusn an Ebî Saîd el-Makburî an Üsâme senedi

ile tahrîc etti. Bu hadisi İbn Mâce (no. 1744), Muh. b. es-Sabbâh an Abdilazîz ed-Derâverdî an Yezîd b. Abdillah b. Usâme an Muh. b. İbrâhîm an Usâme senedi ile tahrîc etti. Sindî, *Zevâid*'inde: "İsnâdı sahihtir. Ancak Muh. b. İbr. ile Usâme arasında kopukluk vardır" demiştir.

3003 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1744), Muh. b. es-Sabbâh an Abdilazîz ed-Derâverdî an Yezîd b. Abdillah b. Usâme an Muh. b. İbrâhîm an Usâme senedi ile tahrîc etti. Sindî, Zevâid'inde: "İsnâdı sahihtir. Ancak Muh. b. İbr. ile Usâme arasında kopukluk vardır" demiştir.

3004 Bu hadisi Tirmizî (no. 745), Nesâî (siyâm 36/2, IV, 153; 70, IV, 202) ve İbn Mâce (no. 1739), Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Rebî'a b. el-Gâz an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü vermiştir.

3005 Bu hadisi Tirmizî (no. 747), Muh. b. Yahyâ an Ebî Âsım an Muh. b. Rifâ'a an Süheyl b. e. Salîh an ebîhî an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

3006 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2451) ve Nesâî (siyâm 70, IV, 203), Hammâd b. Seleme an Âsım b. Behdele an Sevâ el-Huzâî an Hafsa asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3007 Bu hadisi Tirmizî (no. 746), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Ahmed ve Muâviye b. Hişâm an Süfyân an Mansûr an Hayseme an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.

3008 Rezîn.

3009 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2432) ve Tirmizî (no. 748), Ubeydullah b. Mûsâ an Hârûn b. Selmân an Ubeydillah b. Müslim el-Kuraşî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "garîb" hükmü vermiştir.

3010 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2449), Nesâî (siyâm 84, IV, 220) ve İbn Mâce (no. 1707), Hemmâm an Enes b. Sîrîn an Abdilmelik b. Kudâme b. Milhân an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3011 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1572), Ahmed (VI, 145), Ebî Dâvud (no. 2453), Müslim (no. 194, s. 818), Tirmizî (no. 763), İbn Mâce (no. 1709), İbn Huzeyme (no. 2130), Tahâvî (II, 83), İbn Hibbân (no. 3646, 3649) ve Beyhakî (IV, 295), Yezîd er-Reşk an Muâzeti'l-Adeviyye an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3012 Hadisi Müslim (siyâm no. 196-7, s. 818-9), Ebû Dâvud (no. 2425-6), Tirmizî (no. 767), Nesâî (siyâm 73/2, IV, 207) ve İbn Mâce (no. 1730), Gaylân b. Cerîr an Abdillah b. Ma'bed an Ebî Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Dâvud'a, ikincisi Müslim'e aittir.

3013 Aynı kaynaklar.

3014 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2450), Tirmizî (no. 742) ve Nesâî (siyâm 70/24, IV, 204), Âsım an Zirr an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Kimileri bunu İbn Mes'ûd'un sözü olarak rivayet ettikleri için Tirmizî, bu isnâd hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

3015 Tirmizî (no. 797), bu hadisi Muh. b. Beşşâr an Yahyâ b. Saîd an Süfyân an Ebî İshâk an Nümeyr b. Garîb an Âmir b. Mes'ûd senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında ise: "Bu hadis mürseldir. Zira Âmir, Peygamber (sav)'i idrak etmemiştir" demiştir.

3016 Bu hadisi Tayâlisî (no. 242), Alımed (III, 96), Buhârî (savm 66, II, 249), Müslim (siyâm 141, s. 800), Ebû Dâvud (no. 2417), Tirmizî (no. 772) ve Beyhakî (IV, 297), Amr b. Yahyâ an ebîhî an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3017 Bu haberi Mâlik (siyâm no. 37, s. 300), irâd etmiştir.

3018 Lafız Tirmizî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (savm 66/1, II, 249), Müslim (siyâm no. 138, s. 799), Ebû Dâvud (no. 2416) ve Tirmizî (no. 771), ez-Zührî an Ebî Ubeyd mevlâ Abdirrahman b. Avf an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3019 İmam Mâlik, *Muvatta'*.

3020 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 144, s. 800), Süreyc b. Yûnus an Hüşeym an Hâlid an Ebî 'l-Melîh an Nübeyşe senedi ile tahrîc etti.

3021 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2334), Tirmizî (no. 686), Nesâî (siyâm 37/1, IV, 153), İbn Mâce (no. 1645) ve İbn Hibbân, (no. 878), Ebû Hâlid el-Ahmer an Amr b. Kays el-Mülâî an Ebî ishâk an Sıla asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3022 Bu nakil *Muvatta*'da (siyâm 55, s. 309) yer almıştır.

3023 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2337), Tirmizî (no. 738), İbn Mâce (no. 1651) ve İbn Hibbân (no. *Mevârid* 876), el-Alâ b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3024 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2361), Abdürrezzâk (no. 7315), Şâfiî (*Sünen* s. 61), Ahmed (II, 234, 281, 347, 408, 474, 513, 521), Buhârî (savm 14, 230), Müslim (siyâm no. 21, s. 762), Ebû Dâvud (no. 2335), Tirmizî (no. 685), Nesâî (siyâm 31, 32/1, IV, 149; 38, IV, 154), İbn Mâce (no. 1650), Tahâvî (II, 84), İbn Hibbân (no. 3578, 3584) ve Beyhakî (IV, 207, 210), Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3025 Bu hadisi Buhârî (savm 62/1, II, 247-8), Müslim (siyâm no. 195, s. 818; 199-201, s. 820-1) ve Ebû Dâvud (no. 2328), Mutarrif b. Abdillah an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3026 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2440) ve İbn Mâce (no. 1732), Havşeb b. Ukayl an Mehdî el-Hecerî an İkrime an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3027 Bu hadisi Buhârî (savm 65/2, II, 249) ve Müs-

lim (siyâm no. 112, 791), İbn Vehb an Amr b. el-Hâris an Bükeyr an Kureyb an Meymûne aslı senedi ile tahrîc ettiler.

3028 Bu hadisi Tirmizî (no. 751), Süfyân b. Uyeyne ve İsmaîl b. İbrâhîm an İbn e. Necîh an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.

3029 Bu hadisi Buhârî (savm 63/2, II, 248), Müslim (siyâm no. 147, s. 801), Ebû Dâvud (no. 2420), Tirmizî (no. 743) ve İbn Mâce (no. 1723), el-A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (no. 148, lafız buna ait), Ebû Küreyb an Hüseyn el-Cu'fî an Zâide an Hişâm an İbn Sîrîn an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

3030 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2421), Tirmizi (no. 744) ve İbn Mâce (no. 1726), Sevr b. Yezîd an Hâlid b. Ma'dân an Abdillah b. Büsr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen" hükmü vermiştir.

3031 Bu hadisi *es-Sünenü'l-kübrâ*'da Nesâî, Beyhakî, İbn Hibbân, İbn Huzeyme ve Hâkim de tahrîc ettiler (*Neyl* IV, 266).

3032 Râvilerinden Sâlih b. Cebele, Ezdî'ye göre zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 199).

3033 Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 7808), Şâfiî (*Sünen* s. 54), Ahmed (III, 296, 312), Dârimî (II, 19), Buhârî (savm 63/1, II, 248), Müslim (siyâm no. 146, s. 801), İbn Mâce (no. 1724) ve Beyhakî (IV, 301), Abdülhamîd b. Cübeyr b. Şeybe an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3034 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1725), İshâk b. Mansûr an Ebî Dâvud an Şeybân an Âsım an Zirr an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.

3035 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 90-91, s. 785) ve Tirmizî (no. 710), Ca'fer b. Muh. b. Alî an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3036 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 21, s. 294), Şâfiî (*Sünen* s. 56), Abdürrezzâk (no. 4427, 4471, 7762), Ahmed (I, 219, 266, 315, 334, 348, 366), Buhârî (savm 34, II, 237; cihâd 106, IV, 7; mağâzî 47/1, V, 89-90), Müslim (siyâm no. 88, s. 784), Nesâî (siyâm 60, IV, 189), İbn Huzeyme (no. 2035), İbn Hibbân (no. 3547, 3555-6) ve Beyhakî (IV, 240, 246), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3037 Bu rivayeti Müslim (no. 88/2, s. 785) ve Nesâî (siyâm 61, IV, 189), Mansûr an Mücâhid an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3038 Bu hadisi Tirmizî (no. 1684), Ahmed b. Muh. b. Mûsâ an İbni'l-Mübârek an Saîd b. Abdilazîz an Atiyye b. Kays an Kaza'a an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3039 Lafzı Müslim'e ait olup (no. 100-101, s. 788) aslı senedi Âsım el-Ahvel an Müverrik an Enes şeklindedir. Bu tarîkten Buhârî (cihâd 71/3, III, 223-4), Nesâî (siyâm 52, IV, 182), İbn Huzeyme (no. 2032-3), Tahâvî (II, 68), İbn Hibbân (no. 3551) ve Beyhakî (IV, 243) de tahric ettiler. Bu hadisi daha kısa bir metinle Mâlik (siyâm no. 23, s. 295), Buhârî (savm 37, II, 238) ve Müslim (siyâm no. 98-99, s. 787-8), Humeyd an Enes asl-ı senedi ile de tahrîc ettiler.

3040 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1721), Ahmed (III, 299, 318, 398), Dârimî (II, 9), Buhârî (savm 36, II, 238), Müslim (siyâm no. 92, s. 786), Ebû Dâvud (no. 2407), Nesâî (siyâm 49/1, IV, 177), İbnu'l-Cârûd (s. 202), İbn Huzeyme (no. 2017), Tahâvî (II, 62), İbn Hibbân (no. 3544) ve Beyhakî (IV, 242), Şu'be an Muh. b. Abdirrahman b. Es'ad b. Zürâre el-Ensârî an Muh. b. Amr b. el-Hasan an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.

3041 Ahmed'in ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 166).

3042 Bu hadisi Nesâî (siyâm 53/1-3, IV, 183) ilk ikisi ez-Zührî an Ebî Seleme an Abdirrahman b. Avf, üçüncüsü ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an ebîhî asl-ı senedleriyle mevkûf olarak tahrîc etmiştir. İbn Mâce de (no. 1666), Ebû Seleme tarîkiyle, ancak merfû olarak irâd etmiştir. Münzirî'ye göre Nesâî'nin isnâdı hasendir (*Tergîb* II, 134).

3043 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 3408), Tirmizî (no. 715), Nesâî (siyâm 50/1-5, IV, 178-9; 51/1-6, IV, 180; 62, IV, 190) ve İbn Mâce (no. 1667), birkaç tarîkten olmak üzere Enes b. Mâlik'ten tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen" hükmü verdi.

3044 Bu hadisi Şâfiî (*Sünen* 57), Ahmed (III, 12, 50), Müslim (93, 96, s. 786-7), Tirmizî (no. 712), Nesâî (siyâm 59/1, IV, 188), Ebû Ya'lâ (no. 1372), İbn Huzeyme (no. 2020) ve el-Hâkim (IV, 192), Saîd el-Cüreyrî an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye aittir.

3045 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 24, s. 295), Buhârî (savm 33/2-3, II, 237), Müslim (siyâm no. 103-7, s. 789), Ebû Dâvud (no. 2402), Tirmizî (no. 711), Nesâî (siyâm 58/3-5, IV, 187-8) ve İbn Mâce (no. 1662), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3046 Bu hadisi Müslim (no. 107, s. 790), Ebû Dâvud (no. 2403) ve Nesâî (siyâm 56/1-9, IV, 185-6; 57, IV, 186-7), birkaç tarîkten olmak üzere Hamza b. Amr'dan tahrîc ettiler.

3047 Bu hadisi Tirmizî (no. 799-800), Zeyd b. Eslem an Muh. b. el-Münkedir an Muh. b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.

3048 *Muvatta'*, siyâm no. 27, s. 296.

3049 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2413), İsâ b. Hammâd an Leys b. Sa'd an Yezîd b. e. Habîb an Ebi'l-Hayr an Mansûr senedi ile tahrîc etti.

3050 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2412), Saîd b. e. Eyyûb ve Leys an Yezîd b. e. Habîb an Küleyb b. Zühl el-Hadremî an Ubeyd b. Cübeyr senedi ile tahrîc etti.

3051 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2540), Abdürrezzâk (no. 7475), Ahmed (II, 442, 470, 458, 386), Dârimî (II, 10), Ebû Dâvud (no. 2396-7), Tirmizî (no. 723), İbn Mâce (no. 1672), İbn Huzeyme (no. 1987-8), Dârekutnî (II, 211) ve Beyhakî (IV, 228), Habîb b. e. Sâbit an Umâre b. Umeyr an İbni'l-Mutavvis an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3052 Bu hadisi Buhârî (savm 46, II, 241), Ebû Dâvud (no. 2359) ve İbn Mâce (no. 1674), Hişâm b. Urve an Fâtima binti'l-Münzir an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3053 Bu mevkûfu Mâlik (siyâm no. 45, s. 304), an Nâfi an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. İsnâdı sahîhtir.

3054 Bu mevkûfu da Mâlik (siyâm no. 46), ani'z-Zührî senedi ile tahrîc etti.

3055 Bu hadisi Mâlik (siyâm no. 54, s. 308). Abdürrezzâk (no. 7676-7), Buhârî (savm 40, II, 239), Müslim (siyâm no. 151, s. 802), Ebû Dâvud (no. 2399), Nesâî (siyâm 64/2, IV, 191) ve İbn Mâce (no. 1669)), İbn Huzeyme (no. 2046-8) ve Beyhakî (IV, 252), Yahyâ b. Saîd an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 783), Kuteybe an Ebî Avâne an İsmâil es-Süddî an Abdillah el-Behiy an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3056 Bu hadisi Ahmed (VI, 69), Buhârî (savm 42, II, 240), Müslim (siyâm no. 153, s. 803), Ebû Dâvud (no. 2400, 3311), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 203a, 217a), İbnu'l-Cârûd (s. 421), İbn Huzeyme (no. 2052), Bezzâr (no. 1023), İbn Hibbân (no. 3561), Dârekutnî (II, 194-5) ve Beyhakî (IV, 255; VI, 279), Ubeydullah b. e. Ca'fer an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3057 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2401), Muh. b. Kesîr an Süfyân an Ebî Husayn an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. İbn Abbâs'ın bu mevkûfuna İbn Hacer, sahîh hükmü vermiştir. Bunu Dârekutnî, Saîd b. Mansûr, Beyhakî ve Abdürrezzâk merfû olarak tahrîc ettiler. Abdülhakk, Ahkâm'ında ve İbn Hacer Fethu'l-bâri'de bu babda sahîh Peygamber hadisi bulunmadığını söylemişlerdir (Neyl IV, 247).

3058 Bu hadisi Ahmed (I, 224, 227, 258, 362), Buhârî (savm 42/2, -4, II, 240), Müslim (siyâm no. 154-6, s. 804), Ebû Dâvud (no. 3310), Tirmizî (no. 716), Taberânî (no. 12330-2), İbn Hibbân (no. 3981), Dârekutnî (II, 196) ve Beyhakî (IV, 255, 279), el-A'meş an Müslim el-Batîn (ve'l-Hakem ve Seleme) an Saîd b. Cübeyr (ve Atâ ve Mücâhid) an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3059 Mâlik (no. 43, 307), bu mevkûfu belâğan irâd etmiştir.

3060 Bu hadisi Mâlik (no. 50, s. 306), ani'z-Zührî senedi ile mürsel olarak; Ebû Dâvud (no. 2457), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Hayve b. Şureyh an İbni'l-Hâd an Zümeyl mevlâ Urve an Urve an Âişe senedi ile; Tirmizî (no. 735), Ahmed b. Menî' an Kesîr b. Hişâm an Ca'fer b. Burkân ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, Mâlik'in mürselini sahîh olarak görmüştür. Lafız Tirmizî'ye aittir.

3061 Bu hadisi Dârimî (II, 11), Ahmed (VI, 140), Buhârî (savm 29, II, 235; hudûd 26, VIII, 23), Müslim (siyâm no. 85-7, s. 785), Ebû Dâvud (no. 2394-5), Tahâvî (II, 59), İbn Huzeyme (no. 1946-7), İbn Hibbân (no. 3520) ve Beyhakî (IV, 223), Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3062 Bu hadisi Mâlik (no. 28, s. 296-7), Şâfiî (*Ümm* II, 84; VII, 209), Abdürrezzâk (no. 7457), Ahmed (II, 241, 273, 281, 208, 516) Dârimî (II, 11), Buhârî (savm 30-31, II, 236; hibe 20, III, 137; nafakât 13, VI, 194; edeb 68/4, VII, 94; edeb 95/6; keffârâtu'l-eymân 3, VII, 236; hudûd 26, VIII, 23), Müslim (siyâm no. 81-84, s. 781-2), Ebû Dâvud (no. 2390-2), Tirmizî (no. 724), İbn Mâce (no. 1671), İbnu'l-Cârûd (s. 196), İbn Huzeyme (no. 1943-5, 1949), Tahâvî (II, 60-61), İbn Hibbân (no. 3514-8), Dârekutnî (II, 209-210) ve Beyhakî (IV, 221-224), ez-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Buhârî'ye (savm 31) aittir.

3063 Aynı kayuaklar.

3064 *Muvatta'*, siyâm no. 51, s. 307.

3065 *Muvatta'*, siyâm no. 52, s. 308.

3066 Bu hadisi Tirmizî (no. 718) ve İbn Mâce (no. 1757), Kuteybe an Abser b. el-Kâsım an Eş'as an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

3067 Mâlik (no. 53, s. 308), bu mevkûfu, Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3068 Râvilerinden İbn Lehî'a sebebiyle isnâdı hasendir (*Mecma'* III, 149, 179).

3069 Râvilerinden İbrâhim b. İshâk es-Sabî sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* III, 179).

3070 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1781), Ubeydullah b. Abdilkerîm b. Muh. b. Umeyye an İsâ b. Mûsâ el-Buhârî an Ubeydeti'l-Ammiyyi an Ferkad es-

Sebehî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Ferkad sebebiyle isnâdı zayıftır.

3071 Bu hadisi Buhârî (i'tikâf 1/2, II, 255), Müslim (siyâm 5, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2462) ve Tirmizî (no. 790), ez-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 3, s. 830), Ubeydullah b. Ömer an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe; (no. 4), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe tarîkleri ile tahrîc ettiler.

3072 İlk rivayet Buhârî'nin (i'tilâf 14), ikincisi ise Müslim'in (no. 6) lafzıdır. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 8031), Ahmed (VI, 84, 226), Buhârî (i'tikâf 6-7, II, 257; 14, 18, II, 259-60), Müslim (i'tikâf 6, s. 831), Ebû Dâvud (no. 2464), Tirmizî (no. 791), Nesâî (mesâcid 18/1, II, 44-5), İbn Mâce (no. 1771), İbn Huzeyme (no. 2217, 2224), İbn Hibbân (no. 3658, 3659) ve Beyhakî (IV, 315, 322), Yahyâ b. Saîd an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3073 Aynı kaynaklar.

3074 Aynı kaynaklar.

3075 Bu hadisi Ahmed (II, 336, 355, 399, 401), Buhârî (i'tikâf 17, II, 260; fadâilu'l-Kur'ân 7/2, VI, 102), Ebû Dâvud (no. 2466), İbn Mâce (no. 1769), İbn Huzeyme (no. 2221) ve Beyhakî (IV, 314), Ebû Bekr b. Ayyâş an Ebî Husayn an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3076 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* III, 173).

3077 Bu hadisi Tirmizî (no. 803), Muh. b. Beşşâr an İbn e. Adî an Humeyd an Enes senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen sahîh garîb" olduğunu söyledi.

3078 Bu rivayeti Buhârî (i'tikâf 2, II, 256) ve Ebû Dâvud (no. 2469), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Ebû Dâvud'undur.

3079 Bu hadisi Mâlik (i'tikâf no. 1, s. 312), Buhârî (i'tikâf 3, II, 256), Müslim (hayz 7, s. 244), Ebû Dâvud (no. 2468), İbn Mâce (no. 1776), İbn Huzeyme (no. 2230) ve Beyhakî (IV, 315), ez-Zührî an (Urve an) Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3080 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 2472), Abdüsselâm b. Harb an Leys b. e. Süleym an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3081 Bu rivayeti de Ebû Dâvud (no. 2473), Velıb b. Bakiyye an Hâlid an Abdirrahman b. İshâk ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3082 Bu hadisi Buhârî (i'tikâf 8, II, 257; 11-12, II, 258-9; bed'ul-halk 11/12, IV, 93, lafız buna ait; ahkâm 21/2, VIII, 114), Müslim (selâm no. 24-5, s. 1712-3), Ebû Dâvud (no. 2470-1) ve İbn Mâce (no. 1779), ez-Zührî an Alî b. el-Hüseyn an Safiyye binti Huyey asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

3083 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1774), Muh. b. Yahyâ an Nu'aym b. Hammâd an İbni'l-Mübârek an İsâ b. Ömer b. Mûsâ an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3084 Bu hadisi Ahmed (II, 20, 82), Buhârî (i'tikâf 5, II, 256; 16, II, 260; eymân 29, VII, 233), Müslim (eymân 27, s. 1277), Nesâî (eymân 36, VI-I, 22), Tirmizî (no. 1539), Ebû Dâvud (no. 3329), İbn Huzeyme (no. 2239), Tahâvî (III, 133), İbn Hibbân (no. 4364-5), Dârekutnî (II, 198, 201) ve Beyhakî (IV, 317; X, 76), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3085 Râvilerinden Alî b. Âbis sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* III, 173).

3086 *Muvatta'*, i'tikâf 15, s. 321.

3087 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1644), Abbâd b. el-Velîd an Muh. b. Bilâl an İmrân el-Kattân an Katâde an Enes senedi ile tahrîc etti. İmrân, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

3088 Bu hadisi Tirmizî (no. 3350), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Dâvud et-Tayâlisî ani'l-Kâsım b. el-Fadl an Yûsuf b. Sa'd senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdi.

3089 Bu hadisi Mâlik (i'tikâf 14, s. 321), Buhârî (leyletu'l-Kadr 2/1, II, 253) ve Müslim (siyâm no. 205, s. 822), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi; Mâlik (no. 11, s. 320) ve Müslim (no. 206, s. 823), Mâlik an Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 207-8, s. 823), ez-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3090 Bu rivayeti Buhârî (i'tikâf 1, II, 255), Müslim (i'tikâf no. 2, s. 830), Ebû Dâvud (no. 2465), İbn Mâce (no. 1773) ve Beyhakî (IV, 315), Yûnus b. Yezîd an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3091 İlk lafız Buhârî'ye (i'tikâf 13, II, 259); ikincisi ise Müslim'e aittir (siyâm 215). Bu hadisi Mâlik (i'tikâf no. 9, s. 319), Şâfiî (Sünen s. 63-4), Tayâlisî (no. 2187), Abdürrezzâk (no. 7685), Ahmed (III, 60, 74, 94, 24), Buhârî (leyletu'l-Kadr 2/2, II, 253; 3/2, II, 254; i'tikâf 1/3, II, 255-6; 9, II, 257-8; 13, II, 259; ezan 41, I, 163; ezân 135, I, 198; ezân 151, I, 203), Müslim (siyâm no. 213-4, s. 824; 216, s. 826), Ebû Dâvud (no. 894, 911, 1382), Nesâî (tatbîk 42, II, 208-9; sehv 98/1, II-I, 79-80), İbn Mâce (no. 1766, 1775), Ebû Ya'lâ (no. 1158), İbn Huzeyme (no. 2171, 2219, 2243), Tahâvî (I, 487; III, 89), İbn Hibbân (no. 3665, 3666, 3676-7) ve Beyhakî (II, 102, 285, 309, 314, 319, 320), Ebû Seleme b. Abdirrahman an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3092 Aynı kaynaklar.

3093 Bu rivayeti Müslim (siyâm no. 217, s. 826-7), Abdü'l-a'lâ an Saîd b. e. Arûbe an Ebî Nadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3094 Heysemî, isnâdında hakkında bilgi sahibi olamadığı ve tanımadığı bir râvinin mevcûdiyetinden sözetmektedir (*Mecma'* III, 176).

3095 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* III, 178).

3096 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1379), Ahmed b. Hafs b. Abdillah es-Sülemi an ebîhî an İbr. b. Tahmân an Abbâd b. İshâk ani'z-Zührî an Damre b. Abdillah b. Üneys an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3097 Bu hadisi Mâlik (i'tikâf 12, s. 320) ve Müslim (siyâm no. 218, s. 827), Ebû'n-Nadr mevlâ Ömer b. Ubeydillah (an Büsr b. Saîd) an Abdillah b. Uneys asl-ı senedi ile tahrîz ettiler.

3098 Bu mevkûf hadisi Buhârî (leyletu'l-Kadr 3/6, II, 255), an Hâlid an İkrime an İbn Abbâs tarîkiyle muallak olarak rivayet etti.

3099 Bu hadisi Ahmed (IV, 12), Mûsâ b. Dâvud an İbn Lehî'a an Yezîd b. e. Habîb an Ebi'l-Hayr ani's-Sunâbihî an Bilâl senedi ile tahrîz etti. Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* III, 176).

3100 Lafız Müslim'e aittir. İkincisi Tirmizî'nindir. Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 179, 80, s. 525; siyâm no. 220-1, s. 828), Ebû Dâvud (no. 1378) ve Tirmizî (no. 793, 3351), Zir b. Hubeyş an Ubeyy b. Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3101 Aynı kaynaklar.

3102 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1384), Hakîm b. Seyf an Ubeydillah b. Amr an Zeyd b. e. Üneyse an Ebî İshâk an Abdirrahman b. el-Esved an ebîhî an İbn Mes'ûd senedi ile tahrîc etti.

3103 Bu hadisi Tirmizî (no. 794), Humeyd b. Mes'ade an Yezîd b. Züreyʿ an Uyeyne b. Abdirrahman an ebîhî an Ebî Bekre senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hüküm verdi.

3104 Mâlik (i'tikâf no. 17, s. 321), bunu belâğan irâd etti.

3105 Bu hadisi Ahmed (V, 318, 321, 324), Abdullah b. Muh. b. Akîl an Ömer b. Abdirrahman an Ubâde asl-ı senedi ile tahrîc etti. İbn Akîl, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

3106 Bu rivayeti Ahmed (V, 324), Hayve b. Şüreyh an Bakiyye an Buhayr b. Sa'd an Hâlid b. Ma'dân an Ubâde senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 175).

3107 Râvilerinden Bişr b. Avn an Bekkâr b. Temîm, her ikisi de zayıf râvilerdir (*Mecma'* III, 179).

3108 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2545), Ahmed (II, 519), İbn Huzeyme (no. 2194) ve Bezzâr (no. 1030), İmrân el-Kattân an Katâde an Ebî Meymûne an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri güvenilir kimselerdir. (*Mecma'* III, 176).

3109 Bu hadisi Taberânî (I, 70 a), Ahmed b. Muh. b. Sadaka an Ahmed b. Abdillah el-Mencûmî ani't-Tayâlisî an Süleym b. Hayyân an Ebî'l-Mühezzem an Yezîd b. Süfyân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Ebû'l-Mühezzem, zayıf bir râvidir. (*Mecma'* III, 176).

3110 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1387), Humeyd b. Zencûye an Saîd b. e. Meryem an Muh. b. Ca'fer b. e. Kesir an Mûsâ b. Ukbe an Ebî İshâk an Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3111 Bu hadisi Müslim (siyâm no. 222, s. 289), Mervân el-Fezârî an Yezîd b. Keysân an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3112 Bu hadisi Müslim (müsâfirîn no. 166-7), iki ayrı tarîkten olmak üzere Ebû Süfyân ve Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3113 Bu hadisi Ah. b. Menîʿ an Yezîd b. Hârûn ani'l-Haccâc b. Artât an Yahyâ b. e. Kesîr ar Urve an Âişe senedi ile Tirmizî (no. 739) tahrîc etti. Ona göre Buhârî, bu hadisin isnâdı hakkında zayıf hükmü vermiş ve Yahyâ'nın Urve'den, Haccâc'ın da Yahyâ'dan hadis dinlemediğini söylemiştir.

3114 Bu hadisi İbn Mâce (no. 1390), iki ayrı senedle tahrîc etti: Râşid b. Saîd er-Remlî ani'l-Velîd b. Müslim an İbn Lehî'a ani'd-Dahhâk b. Eymen ani'd-Dahhâk b. Abdirrahman b. Arzeb an Ebî Mûsâ ile Muh. b. İshâk an Ebî'l-Esved en-Nadr b. Abdilcebbâr an İbn Lehî'a ani'z-Zübeyr b. Süleym ani'd-Dahhâk an ebîhî an Ebî Mûsâ.. Sindî'ye göre isnâdı İbn Lehi'a'nın zaafı ve el-Velîd b. Müslim'in tedlîsi; İbn Arzeb'in Ebû Mûsâ'ya mülâki olmayışı sebebiyle zayıftır.

3115 Bu hadis Ahmed (VI, 71, 79, 165), Buhârî (menâsik 4, III, 141; cihâd 1/3, III, 200; 26, II, 219), Nesâî (menâsik 4/4, V, 114), İbn Mâce (no. 2901), İbn Huzeyme (no. 3074), Dârekutnî (II, 184) ve Beyhakî (IX, 21; IV, 326), Habîb b. e. Amre an Âişe binti Talha an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3116 Bu hadisi Ahmed (I, 387), Tirmizî (no. 810), Nesâî (menâsik 6/3, V, 115), Taberânî (no. 10406), İbn Huzeyme (no. 2512) ve İbn Hibbân (no. 3685), Ebû Hâlid el-Ahmer an Amr b. Kays an Âsım b. Behdele an Şakîk Ebî Vâil an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasen sahîhtir.

3117 Bu hadisi Bezzâr (no. 1147), İbr. b. Saîd el-Cevherî an Şebîb b. el-Münzir an Muh. b. Müslim an Amr b. Dinâr an Câbir senedi ile tahrîc etti.

3118 Bu hadisi Ahmed, üç tarîkle (III, 446-7), Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rabî'a an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Âsım zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 277)

3119 Bu hadisi Tirmizî (no. 828) ve İbn Mâce (no.

2921), Umâre b. Gaziyye an Ebî Hâzım an Sehl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu hadisi İbn Huzeyme ve el-Hâkim de Sahîh'lerinde irâd ettiler (*Tergîb* II, 190).

3120 Bu hadisi Mâlik (hacc 65, s. 346), Tayâlisî (no. 2423, 2425), Abdürrezzâk (no. 8798-9), Ahmed (II, 462, 246, 461), Dârimî (II, 31), Buhârî (umre 1, II, 198), Müslim (hacc 437, s. 983), Tirmizî (no. 933), Nesâî (menâsik 3/1-2, V 112-3; 5, V, 115), İbn Mâce (no. 2888), İbn Huzeyme (no. 2513, 3072), İbnu'l-Cârûd (s. 250), İbn Hibbân (no. 3687-8) ve Beyhakî (IV, 343; V, 261), Summâ mevlâ Ebî Bekr b. Abdirrahman an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3121 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2519), Ahmed (II, 484, 248, 410, 494), Dârimî (II, 31), Buhârî (umre 9-10, II, 209), Müslim (hacc 438, s. 983), Nesâî (menâsik 4/4, V, 114), Tirmizî (no. 811), İbn Mâce (no. 1889), İbn Huzeyme (no. 25/4), İbn Hibbân (no. 3686) ve Beyhakî (V, 67; V, 261), Mansûr b. el-Mu'temir an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3122 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1741), Ahmed b. Sâlih an İbn e. Füdeyk an Abdillah b. Abdirrahman b. Yuhannes an Yahyâ b. e. Süfyân el-Ahnesî an ceddetihî Hakîme an Ümmi Seleme senedi ile tahrîc etti.

3123 Bu hadisi Tirmizî (no. 866), Süfyân b. Vekî' an Yahyâ b. Yemân an Şerîk an Ebî İshâk an Abdillah b. Saîd b. Cübeyr an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "garîb" olduğunu söyledikten sonra Buhârî'den bu hadisin İbn Abbâs'ın sözü olarak rivayet olunduğuna dair kelâmını nakletti.

3124 Bu hadisi Ahmed (I, 229), Dârimî (II, 51), Buhârî (ümre 4, II, 200), Müslim (hacc no. 221, s. 917), Nesâî (siyâm 6/1, IV, 130-1), İbnu'l-Cârûd (s. 251), İbn Hibbân (no. 3692) ve Beyhakî (IV, 346), İbn Cüreyc an Atâ b. e. Rebâh an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3125 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 66, s. 346-7), Ebû Dâvud (no. 1988), Ebû Bekr b. Abdirrahman an Resûli Mervân asl-ı senedi ile; Sadece son bölümünü Tirmizî (no. 939) ve İbn Mâce (no. 2993), Ebû İshâk ani'l-Esved b. Yezîd an Ebî Ma'kîl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bunun isnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.

3126 Bu hadisi Nesâî (menâsık 4/3, V, 113-4), Muh. b. Abdillah b. Abdilhakem an Şu'ayb an Leys en Hâlid an İbn ebî Hilâl an Yezîd b. Abdillah an Muh. b. İbrâhîm an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Herhâlde Sünen'deki en "nâzil" sened budur. Bunun hakkında Münzirî "hasen" hükmü verdi (*Tergîb* II, 164).

3127 İbn Mâce (no. 2892), bu hadisi İbrâhîm b. el-Münzir an Sâlih b. Abdillah b. Sâlih an Ya'kûb b. Yahyâ b. Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an Ebî Sâlih es-Semmân an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Sâlih sebebiyle isnâdı zayıftır.

3128 Bu hadisi İbn Mâce (no. 2925), Âsım b. Ömer b. Hafs an Âsım b. Ubeydillah an Abdillah b. Âmir b. Rabî'a an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc etti. İki Âsım sebebiyle isnâdı zayıftır.

3129 Bu hadisi Tirmizî (no. 1493) ve İbn Mâce (no. 3126), Abdullah b. Nâfi' an Ebî'l-Müsennâ an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.

3130 Rezîn.

3131 Bu hadisi Tirmizî (no. 813, 2998), İbn Mâce (no. 2896), Dârekutnî (II, 218) ve Beyhakî (V, 224; IV, 327, 330; V, 58), İbr. b. Yezîd el-Hûzî an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasendir. İbrâhim'de zaaf vardır.

3132 Bu hadisi Ahmed (V, 354-5), Bekr b. Îsâ an Ebî Avâne an Atâ b. es-Sâib an Ebî Züheyr an Abdillah b. Büreyde an ebîhî senedi ile tahrîc etti. Heysemî, Ebû Züheyr hakkında bilgi edinemediğini (*Mecma'* III, 208); Münzirî ise isnâdının hasen olduğunu (*Tergîb* II, 180) söylemiştir.

3133 Bu hadisi Bezzâr (no. 1080), el-Velîd b. Amr b. Sekîn an Ebî Âsım an Muh. b. e. Humeyd an Muh. b. el-Münkedir an Câbir senedi ile tahrîc etti. Muh. b. e. Humeyd dışındakiler Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 208).

3134 Râvilerinden Cümeyl b. e. Meymûne'yi zikreden İbn e. Hâtim, hakkında menfî yahut müsbet bir şey söylememiş; buna karşılık İbn Hibbân onu güvenilir râviler arasında zikretmiştir (*Mecma'* IV, 209).

3135 Bu hadisi Bezzâr (no. 1155), Taberânî (*M. es-Sağîr* II, 114), İbn Huzeyme (no. 2516), el-Hâkim (I, 441) ve Beyhakî (V, 261), Ebû Ahmed el-Hüseyn b. Muh. el-Mervezî an Şerîk an Mansûr an Ebî Hâzım an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim'e göre Müslim'in şartınca sahîhtir.

3136 Bu hadisi Bezzâr (no. 1121) ve Taberânî (no. 12522), Yahyâ b. Süleym an Muh. b. Müslim et-Tâifî an İsmaîl b. Umeyye an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Yahyâ ve Muh. b. Müslim sebebiyle isnâdı zayıftır.

3137 Bu hadisi Bezzâr (no. 3135), Muh. b. Miskîn an Saîd b. e. Meryem an Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc etti. Bezzâr daha sonra: "Süleymân'ın hadislerindeki zaaf meydandadır. Hadiste güçsüz birisidir" demiştir.

3138 İsnâdının râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 206).

3139 Bu hadisi Ahmed (V, 508), Müslim (hacc no. 412, s. 975), Nesâî (menâsik 1/1, V, 110-1), İbn Huzeyme (no. 2508), İbn Hibbân (no. 3698-7), Dârekutnî (II, 281) ve Beyhakî (IV, 326), er-Rebî' b. Müslim an Muh. b. Ziyâd an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3140 Bu hadisi Tirmizî (no. 814) ve İbn Mâce (no. 1884), Mansûr b. Verdân an Alî b. Abdila'lâ an ebîhî an Ebî'l-Bahterî an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen garîb"tir.

3141 Bu hadisi Tirmizî (no. 812), Muh. b. Yahyâ el-Kuta'î an Müslim b. İbrâhîm an Hilâl b. Abdillah mevlâ Rebîa b. Amr b. Müslim an Ebî İshâk ani'l-Hâris an Alî senedi ile tahrîc etti. İsnadı hakkında Tirmizî şu bilgileri vermektedir: "Bu hadis. bu vecihten garîbtir. İsnâdı hakkında menfî sözler sarfedilmiştir. Hilâl b. Abdillah mechûldür; el-Hâris ise hadiste zayıftır." İbn Hacer'e göre bu hadisin tüm tarîkleri zayıftır. İbnü'l-Münzir ise: "Bu hadis merfû olarak sâbit olmamıştır. Rivayetlerinden sahîh olan tarîki Hasanu'l-Basrî'nin mürselidir. Ancak bu tarîklerin birbirlerini takviye ettiğini gözden ırak tutmamak gerekir." (*Tergîb* II, 271)

3142 Bu hadisi Dârimî (II, 28-9), Yezîd b. Hârûn an Şerîk an Leys b. e. Süleym an Abdirrahman b. Sâbit an Ebî Umâme senedi ile tahrîc etti. *Sünen*'inde Saîd b. Mansûr, *Müsned*'lerinde Ahmed ve Ebû Ya'lâ'nın ve Beyhakî'nin de rivayet ettikleri bu hadisin isnâdındaki Leys b. e. Süleym zayıftır; Şerîk'in ezberi ise kötüdür. Süfyân, bu rivayeti İbn Sâbit'in mürseli olarak sevketmiştir (*Neyl* IV, 299).

3143 Bu hadisi Ahmed (I, 312), Ebû Dâvud (no. 1729), Taberânî (no. 11595), el-Hâkim (I, 448; II, 159) ve Beyhakî (V, 164), İbn Cüreyc an Ömer b. Atâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim, sahîh hükmü vermiş; ancak Ömer b. Atâ, zayıf olduğunda ittifâk olan bir râvidir.

3144 Bu hadisi Ahmed (I, 225), Dârimî (II, 28), Ebû Dâvud (no. 1732) ve Beyhakî (IV, 339), el-Hasan b. Amr an Mihrân Ebî Satvân an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mihrân'ın hâli bilinmemektedir.

3145 Bu rivayeti İbn Mâce (no. 2883), Vekî' an İsmâîl Ebî İsrâîl an Fudayl b. Amr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. İsmâîl, Nesâî, Cürcânî ve İbn Adî'ye göre zayıf bir râvidir.

3146 Rezîn.

3147 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 205).

3148 Bu hadisi Ahmed (III, 316, 357), Tirmizî (no. 931), İbn Huzeyme (no. 3068), Dârekutnî (II, 285-6) ve Beyhakî (IV, 349), el-Haccâc b. Artât an Muh. b. el-Münkedir an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü vermiştir. Haccâc zayıf bir râvidir. Bu nedenle ulemâ, Tirmizî'nin sıhhat hükmünü tenkîd etmişlerdir (*Neyl* IV, 296).

3149 Tirmizî, bunu bir evvelki Câbir hadisinden sonra belâğan senedi ile irâd etti.

3150 Rezîn.

3151 Râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 215).

3152 Bu hadisi Ahmed (II, 30), Yezîd b. Hârûn an Cerîr b. Hâzım ve İshâk b. Yahyâ an Cerîr b. Hâzım ani'z-Zübeyr b. el-Hureys ani'l-Hasan b. Hâdiye an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Metninde küçük bir kısma yer almıştır.

3153 Bu hadisi Müslim (hacc no. 436, s. 982), Nesâî (menâsık 194/2, v, 251-2), İbn Mâce (no. 3014), İbn Huzeyme (no. 2827), Dârekutnî (II, 301), el-Hâkim (I, 464), ve Beyhakî (V, 118), İbn Vehb an Mahrame b. Bükeyr an ebîhî an Yûnus b. Yûsuf an Saîd b. el-Müseyyeb an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3154 Bu mürsel hadisi Mâlik (hacc no. 245, s. 422), İbrâhîm b. e. Able an Talha senedi ile tahrîc etti. Bunu el-Hâkim, Müstedrek'inde Ebû'd-Derdâ ile vasledererek merfûan sevketti.

3155 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3013), Eyyûb b. Muh. el-Hâşimî an Abdilkâhir b. es-Serî an Abdillah b. Kinâne b. Abbâs b. Mirdâs es-Sülemî an ebîhî an ebîhî senedi ile tahrîc etti. Abdullah b. Kinâne hakkında Buhârî "hadisi sahîh" değildir demiştir.

3156 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3024), Vekî' an İbn ebî Revvâd an Ebî Seleme el-Himsiyy an Bilâl senedi ile tahrîc etti. Sindî, *Zevâid*'inde "İsnadı zayıftır; Ebû Seleme'nin ne adı, ne de durumu bilinmemektedir" demiştir.

3157 Rezîn.

3158 Râvilerinden Ebû Dâvud el-A'mâ zayıf bir râvidir. (*Mecma'* III, 252)

3159 Adı belirtilmemiş râvisi dışındakiler Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 257).

3160 Râvilerinden Sâlih el-Meriyy zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 257).

3161 Bu hadisi Bezzâr (no. 1082) ve İbn Hibbân (no. 1884), Yahyâ b. Abdirrahman el-Erecî an Ubeyde bin el-Esved ani'l-Kâsım b. el-Velîd an Sinân b. el-Hâris b. Musarrif an Talha b. Musarrif an Mücâhid an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bezzâr'a göre bu hadis başka yollarla da nakledilmiştir, ancak en hasen tarîki bu tarîktir. Heysemî, Bezzâr'ın ricâlinin güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir.

3162 Bu hadis Ebû Dâvud (no. 2605), Saîd b. Mansûr an İbn'l-Mübârek an Yûnus b. Yezîd ani'z-

Zührî an Abdirrahman b. Ka'b b. Mâlik an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3163 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2606), Tirmizî (no. 1212), ve İbn Mâce (no. 2236), Ya'lâ b. Atâ an Umâre b. Hadîd an Sahr asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3164 Bu hadisi Ahmed (I, 256), Tirmizî (no. 527) ve Beyhakî (III, 187), el-Haccâc b. Artât ani'l-Hakem an Miksem an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında garîb hükmü vermiştir.

3165 Bu hadisi Ahmed (II, 24, 23, 60, 91, 111, 120), Dârimî (II, 289), Buhârî (cihâd 135, IV, 17), Tirmizî (no. 1673), İbn Mâce (no. 3768), Taberânî (no. 13339), İbn Huzeyme (no. 2569), İbn Hibbân (*Mevârid* no. 1970), el-Hâkim (II, 101) ve Beyhakî (V, 257), Âsım b. Muh. b. Zeyd b. Abdillah b. Ömer b. el-Hattâb an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3166 Mâlik (isti'zân no. 36, s. 978), an Abdirrahman b. Harmale en Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti. Kâsım b. Asbağ, bu rivayeti an Saîd an Ebî Hureyre şeklinde vasletmiştir.

3167 Heysemi'ye göre Eslem ve babası zayıf kimselerdir. (*Mecma'* III, 215)

3168 Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 35, s. 978), Ahmed (II, 186, 214), Ebû Dâvud (no. 2607), Tirmizî (no. 2674) ve Beyhakî (V, 257), Abdurrahman b. Harmale an Amr b. Şuayb an ebîhî an ceddihi İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi.

3169 Ebû Dâvud.

3170 Bu hadisi Ahmed (II. 337, 378), Müslim (imâret 178, s. 1525-6), Ebû Dâvud (no. 2569), Tirmizî (no. 2858), İbn Huzeyme (no. 2550, 2556-7) ve İbn Hibbân (no. 2692-2694), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3171 Bu hadisi Ahmed (III, 305, 381), Ebû Dâvud (no. 2570), Ebû Ya'lâ (no. 2219) ve İbn Huzeyme (no. 2548-9), Hişâm b. Hassân ani'l-Hasan an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir.

3172 Aynı kaynaklar.

3173 Bu hadisin isnâdında yer alan Sadaka b. Abdillah'ı Duhaym tevsîk etmiş; Ahmed b. Hanbel ise zayıf addetmiştir (*Mecma'* III, 213).

3174 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2571), Amr b. Alî an Hâlid b. Yezîd an Ebî Ca'fer er-Râzî ani'r-Rebî' b. Enes an Enes senedi ile tahrîc etti.

3175 Bu hadisi Ahmed (IV, 193) ve Ebû Dâvud (no 2628), el-Velîd b. Müslim an Abdillah b. el-Alâ an Müslim b. Mişkem an Ebî Sa'lebe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Münzîrî, isnâdı hakkında hasen hükmü verdi (*Terğîb* IV, 79).

3176 Bu hadisi Müslim (mesâcid no. 313, s. 476), İshâk b. İbrâhîm an Süleymân b. Harb an Hammâd b. Seleme an Humeyd an Bekr b. Abdillah en Abdillah b. Rebâh an Ebî Katâde senedi ile tahrîc etti.

3177 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2629), Saîd b. Mansûr an İsmaîl b. Ayyâş an Esyed b. Abdirrahman el-Has'amî an Ferve b. Mücâhid el-Lahmî an Sehl b. Muâz senedi ile tahrîc etti.

3178 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2551), Muh. b. el-Müsennâ an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Hamza ed-Dabbî an Enes senedi ile tahrîc etti.

3179 Bu hadisi Ahmed (III, 34), Müslim (lukata 18, s. 1354), Ebû Dâvud (no. 1663), İbn Hibbân (no. 5395) ve Beyhakî (IV, 182; X, 3), Ebû'l-Eşheb an Ebî Hadre an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3180 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2534), Muh. b. Süleymân el-Enbârî an Ubeyde b. Humeyd ani'l-Esved b. Kays an Nubeyh el-Anezî an Câbir senedi ile tahrîc etti.

3181 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2639), el-Hâkim (II, 115) ve Beyhakî (V, 297), İsmaîl b. Uleyye ani'l-Haccâc b. e. Osmân an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Hâkim, isnâdı hakkında Müslim'in şartınca sahîh hükmü vermiştir. Bu hükmü Zehebî de onaylamıştır.

3182 Bu hadisin senedinde yer alan Bezîg b. Abdirrahman zayıf bir râvidir; diğerleri güvenilir râvilerdir (*Mecma'* III, 214).

3183 Bu hadisi Mâlik (hacc 37, s. 979), Ahmed (II, 236), İbn Hibbân (no. 2714) ve Beyhakî (III, 138), Mâlik an Saîd el-Makburî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 421, s. 977), Ebû Dâvud (no. 1724), Tirmizî (no. 1170), İbn Huzeyme (no. 2523) ve Beyhakî (V, 227), Mâlik an Saîd el-Makburî an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 340, 493), Müslim (no. 419), Ebû Dâvud (no. 1723), İbn Hibbân (no. 2717), ve Beyhakî (III, 139; V, 227), Leys b. Sa'd an Saîd an ebîhî... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2317), Ahmed (II, 436, 445, 250), Buhârî (taksîru's-salât (4, II, 35), Müslim (hacc no. 420), Tahâvî (II, 113), İbn Hibbân (no. 2715) ve Beyhakî (III, 139; V, 227), İbn e. Zi'b an Saîd ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 422), Süheyl b. e. Sâlih an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3184 Aynı kaynaklar.

3185 Bu hadisi Ahmed (III, 62), Buhârî (cezâu's-sayd 26, II, 219), Müslim (hacc no. 417-8, s. 976), İbn Hibbân (no. 2713) ve Beyhakî (III, 138), Katâde an Kaza'a an Ebî Saîd asl-ı senedi ile; Ahmed (III, 54), Dârimî (II, 288), Müslim (hacc no. 423, s. 977), Tirmizî (no. 1169), Ebû Dâvud (no. 1726) ve İbn Mâce (no. 2898), el-

A'meş an Ebî Sâlih an Ebî Saîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3186 Bu hadisi Ahmed (II, 418, 385) ve Ebû Dâvud (no. 4130), Katâde an Zürâre an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile; Müslim (libâs no. 103, s. 1672), Ebû Dâvud (no. 2555) ve Tirmizî (no. 1703), Süheyl b. e. Sâlih an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İkinci lafzı Müslim (no. 104), İsmaîl b. Ca'fer ani'l-Alâ an ebîhî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3187 Aynı kaynaklar.

3188 Aynı kaynaklar.

3189 Bu hadisi Mâlik (sıfatu'n-Nebî no. 39, s. 937), Buhârî (cihâd 139, IV, 18), Müslim (libâs 105, s. 1672-3) ve Ebû Dâvud (no. 2552), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr b. Amr b. Hazm an Abbâd b. Temîm an Ebî Beşîr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3190 Bu hadisi Mâlik (isti'zân no. 39, s. 980), Dârimî (II, 286), Ahmed (II, 236, 445), Buhârî (ümre 19, II, 205; cihâd 136, IV, 17; at'ime 30/3, VI, 207-8), Müslim (imâret 179, s. 1526), İbn Mâce (no. 2882), İbn Hibbân (no. 2697) ve Beyhakî (V, 259), Mâlik an Summâ an Ebî Sâlih an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3191 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1724), Ahmed (III, 299, 302), Dârimî (II, 275), Buhârî (ümre 12, II. 205; nikâh 160/1-2), VI, 161), Müslim (imâret no. 184-5, s. 1528), Ebû Dâvud (no. 2776), İbn Hibbân (no. 4170) ve Beyhakî (V, 260), Muhârib b. Dissâr an Câbir asl-ı senedi ile.

3192 Bu hadisi Tirmizî (no. 1172), Nasr b. Alî an İsâ b. Yûnus an Mücâlid ani'ş-Şa'bi an Câbir senedi ile tahrîc etti. Tirmizî isnâdı hakkında şu bilgileri vermektedir: "Hadis, bu vecihten garîbtir. Kimileri Mücâlid'in hıfzının bozukluğundan söz etmişlerdir."

3193 Bu hadisi Ebû Dâvud (Tuhfetu'l-İşrâf no. 7730), Ahmed b. Sâlih an Abdillah b. Nâfi' an Abdillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti. Bu hadis, Ebû Dâvud'un matbû nüshasında yoktur. Ebû'l-Hasan b. el-Abd ile Ebû Bekr b. Dâse'nin rivayetlerinde vardır.

3194 Bu hadisi Tirmizî (no. 2712), Ahmed b. Menî' an İbn Uyeyne ani'l-Esved b. Kays an Nubeyh el-Anezî an Câbir senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında hasen sahîh hükmü verdi. Câbir hadisi, metnin Peygamber sözünün sonuna kadar olan bölümüdür. Tirmizî, İbn Abbâs hadisini şâhit olarak senedsiz irâd etmiştir. Bu hadisi İbn Huzeyme, İbn Ömer hadisinden; Sahîh'inde ise Ebû Avâne Câbir hadisinden aynı mânâsı ile tahrîc ettiler (*Neyl* VI, 227).

3195 Bu hadisi Saîd b. Mansûr (Sünen no. 2393), Ebû Dâvud (no. 2489) ve Beyhakî (IV, 334; VI, 18), Mutarrif an (Bişr Ebî Abdillah an) Beşîr b. Müslim an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bu hadis zayıftır. Sebebi Beşîr'dir.

3196 Rezîn.

3197 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 215).

3198 İsnâdında yer alan Nâfi' b. e. Hürmüz sebebiyle zayıftır (*Mecma'* III, 215).

3199 Irâkî'ye göre isnâdı ceyyiddir (*Feyz* V, 148). Heysemî'ye göre ise isnâdında yer alan Muh. b. Ali el-Mervezî hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

3200 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3119), İsmaîl b. Hafs el-Eylî an Yahyâ b. Yemân an Hamza b. Habîb ez-Zeyyât an Humrân b. A'yen an Ebî't-Tufayl an Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti. Sindî şu bilgileri vermektedir: Humran hakkında Yahyâ b. Maîn "beş para etmez"; Ebû Dâvud: "Râfizîdir"; Nesâî: "güvenilir değildir" gibi tabirlerle hüküm verdiler. Demîrî diyor ki: "Bu hadis münkerdir; ayrıca bu konuda vârid olan sahîh hadislere de metnen muhâliftir.

3201 Râvilerinden Kays b. er-Rebî', Şu'be ve Sevrî tarafından tevsîk olunmuş; ancak hakkında mentî sözler de sarfedilmiş bir râvidir (*Mecma'* III, 216).

3202 Râvilerinden Yahyâ b. el-Alâ ve Amr b. el-Husayn sebebiyle isnâdı zayıftır (*Mecma'* III, 210).

3203 Heysemî'ye göre Abdullah b. Hârûn Ebû Alkame el-Fervî zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 210).

3204 Râvilerinden Mesleme b. Sâlim el-Cühemî, Dârekutnî'ye göre zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 211).

3205 Bu hadis Tirmizî (no. 2732), Muh. b. İsmaîl an İbr. b. Yahyâ b. Muh. b. Abbâd an ebîhî Yahyâ an. Muh. b. İshâk ani'z-Zührî an Urve an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

3206 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5220), İbn e. Şeybe an Alî b. Müshir an Eclah ani'ş-Şa'bî senedi ile tahrîc etti. Bu hadis mürseldir.

3207 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2782), Muh. b. Mansûr et-Tûsî an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3208 Bu hadisi Buhârî (ümre 13, II, 204; libâs 99, VII, 67) ve Nesâî (hacc 121/2, V, 212), Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3209 Bu hadisi Buhârî (libâs 100, VII, 67), Muh. b. Beşşâr an Abdilvehhâb an Eyyûb an İkrime senedi ile tahrîc etti.

3210 Bu hadisi Buhârî (cihâd 196, IV, 39) ve Müslim (fadâilu's-sahâbe 65, s. 1885), Habîb b. eş-Şehîd an Abdillah b. e. Muleyke an İbn Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3211 Aynı kaynaklar.

3212 Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe 66-7, s. 1885), Ebû Dâvud (no. 2566) ve İbn Mâce (no.

3773), Âsım el-Ahvel an Müverrik el-İclî an Abdillah b. Ca'fer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3213 Bu hadisi Müslim (fadâilu's-sahâbe no. 60, s. 1883) ve Tirmizî (no. 2775), en-Nadr b. Muh. an İkrime b. Ammâr an İyâs b. Seleme an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3214 Bu hadisi Buhârî (cihâd 197, IV, 39-40), Yahyâ b. e. İshâk an Enes asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3215 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 4982), Vehb b. Bakiyye an Hâlid b. Abdillah an Hâlid el-Hazzâ' an Ebî Temîme an Ebî'l-Melîh an raculin senedi ile tahrîc etti.

3216 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2572) ve Tirmizî (no. 2773), Ali b. el-Hüseyn b. Vâkıd an ebîhî an Abdillah b. Büreyde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi. Lafız Ebû Dâvud'a aittir.

3217 Heysemî'ye göre Taberânî'nin isnâdlarını oluşturan râviler Muh. b. Hamza dışındakiler Sahîh ricâlidir. O şahıs ise güvenilir bir râvidir (*Mecma'* X, 131). Münzirî'ye göre isnâdı ceyyiddir (*Tergîb* IV, 73).

3218 Heysemî'ye göre isnâdı hasendir (*Mecma'* a.y.)

3219 Bu hadisi Ahmed (III, 439, 440, 334), Sehl b. Muâz b. Enes an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Bunu Taberânî, Ebû Ya'lâ ve el-Hâkim'in de tahrîc ettiği hadisin isnâdlarını oluşturan râvileri Sehl dışında güvenilir kimselerdir. Sehl ise, hakkında ihtilâf olan bir râvidir.

3220 Bu mevkûf, isnâdsız olarak *Sahîh*'in hacc kitabında 33. bâbta yer almıştır.

3221 Mâlik (hacc no. 50, s. 339), an Hişâm b. Urve senedi ile tahrîc etti.

3222 Mâlik (no. 49), bunu Abdurrahman b. el-Kâsım kanalıyla babası el-Kâsım'dan tahrîc etti.

3223 *Sahîh-i Buhârî*, hacc 33, II, 150.

3224 Aynı kaynak.

3225 Lafız Buhârî'ye (hacc 11-12, II, 143) âittir. Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* II, 118), Ahmed (I, 249, 252, 332, 339), Dârimî (II, 30), Buhârî (hacc 7, II, 142; 12, II, 143; ümre 18, II, 216), Müslim (hacc no. 12, s. 839), Nesâî (menâsik 20, V, 123; 23, V, 125-6), İbn Huzeyme (no. 2591), Taberânî (no. 10911-3), Tahâvî (II, 117), Dârekutnî (II, 237-8) ve Beyhakî (V, 29), Abdullah b.Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 2606), Ahmed (I, 238), Buhârî (hacc 9, II, 142; 11, II, 143), Müslim (hacc no. 11, s. 838), Nesâî (menâsık 23/2, V, 126), İbnu'l-Cârûd (s. 208), Taberânî (no. 10886), İbn Huzeyme (no. 2590), Tahâvî (II, 118), Dârekutnî (II, 237) ve Beyhakî (V, 29), Amr b. Dînâr an Tâvus... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3226 Mâlik hariç Altı Hadis imâmı.

3227 Bu hadisi İbn Mâce (no. 2915), Ali b. Muh. an Vekî' an İbrâhîm b. Yezîd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. İbrâhim hakkında Ahmed: "Hadisleri terkedilmiştir", bir başkası tarafından "hadisleri münkerdir" şeklinde hüküm vermiştir.

3228 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1739) ve Nesâî (menâsik 19, II, 123), Hişâm b. Behrâm ani'l-Muâfâ b. İmrân an Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3229 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1740) ve Tirmizî (no. 832), Vekî' ani's-Sevrî an Yezîd b. e. Ziyâd an Muh. b. Alî b. Abdillah b. Abbâs an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında hasen hükmü verdi.

3230 *Muvatta'*, hacc no. 25, s. 331.

3231 *Muvatta'*, hacc no. 26.

3232 Buhârî, Bâb başlığında.

3233 Heysemî'ye göre râvilerinden Husayf hakkında menfî sözler sarfedilmiştir (*Feyz* VI, 390).

3234 Bu hadisi Mâlik (hacc 8, s. 324), Şâfiî (*Ümm* II, 125), Ahmed (II, 63), Dârimî (II, 32), Buhârî (hacc 21, II, 145, libâs 13, VII, 38), Müslim (hacc no. 1, s. 834), Ebû Dâvud (no. 1824), Nesâî (menâsık 30, V, 131; 34, V, 133), İbn Mâce (no. 2929), Tahâvî (II, 135-6), İbn Hibbân (no. 3773) ve Beyhakî (V, 49), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Ahmed (II, 119), Buhârî (cezâu's-sayd (13, II, 214), Ebû Dâvud (no. 1825), Tirmizî (no. 833), Nesâî (menâsik 33, V, 133) ve Beyhakî (V, 46), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Şâfiî (Ümm II, 125), Ahmed (II, 8), Buhârî (libâs 15, VII, 38-9), Müslim (hacc 2, s. 835), Ebû Dâvud (no. 1823), Nesâî (menâsık 28/2 V, 129), İbn Huzeyme (no. 2685), Tahâvî (II, 135), Dârekutnî (II, 230) ve Beyhakî (I, 283), Süfyân b. Uyeyne an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3235 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1827), Ahmed b. Hanbel an Ya'kûb an ebîhî an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3236 Râvilerinden Hüseyn b. Abdillah b. Ubeydillah zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 219).

3237 Râvilerinden Ya'kûb b. Atâ'yı İbn Hibbân'ın tevsîk etmesine karşılık, çoğunluk zayıf addetmiştir (*Mecma'* III, 219).

3238 Bu hadis, İbn Cüreyc an Hakîme binti Umeyme an ümmihâ tarîkiyle gelmiştir. Hakîme dışındaki râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 220).

3239 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2610), Şâfiî (*Ümm* II, 72, 125), Ahmed (I, 215, 221, 228, 279, 285, 336), Buhârî (hacc 132, II, 191; cezâ'us-sayd 15-6, II, 215-6; libâs 37/4, VII, 49), Müslim (hacc 4, s. 835), Ebû Dâvud (no. 1829), Tirmizî (no. 834), Nesâî (menâsik 32, V, 132-3, 37, V, 135; zînet 100, VIII, 205-6), İbn Mâce (no. 2931), İbn Huzeyme (no. 2681), Taberânî (12809-15), Tahâvî (II, 133), İbn Hibbân (no.

3772-8), Dârekutnî (II, 228-30) ve Beyhakî (V, 50), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3240 *Muvatta'*, hacc no. 8, s. 325.

3241 Bu mevkûfu Mâlik (hacc 10, s. 326), an Nâfi' an Eslem mevlâ Ömer b. el-Hattâb an İbn Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.

3242 İlk lafız Müslim'e (no. 9, s. 837); ikincisi ise Ebû Dâvud'a (no. 1819) âittir. Bu hadisi Buhârî (ümre 10/1, II, 202; cezâ'us-sayd 19, II, 217; mağâzî 56/6, V, 103; fadâilu'l-Kur'ân 2/2, V, 97), Müslim (hacc 6-10, s. 836-8), Ebû Dâvud (no. 1819-22), Tirmizî (no. 835) ve Nesâî (menâsik 29, V, 130-1; 44/1. V, 142), Atâ b. e. Rebâh an Safvân b. Ya'lâ b. Umeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3243 Aynı kaynaklar.

3244 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 12, s. 326), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3245 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 13/a, s. 327), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3246 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1833), Ahmed b. Hanbel an Hüseym an Yezîd b. e. Ziyâd an Mücâhid an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3247 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 17, s. 328), Şâfiî (Ümm II, 129), Buhârî (hacc 18, II, 145), Müslim (hacc no. 33, s. 846), Ebû Dâvud (no. 1745), Nesâî (menâsık 41/2, V, 137), Tahâvî (II, 130, 228), İbn Hibbân (no. 3758) ve Beyhakî (V, 33), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 98, 192), Müslim (no. 4, s. 846), İbn Mâce (no. 3042), Tahâvî (II, 130, 228), Ubeydullah b. Ömer ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 917), Ahmed b. Menî' an Hüseym an Mansûr b. Zâdân an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî... senedi ile tahrîc etti.

3248 Bu rivayeti Müslim (hacc no. 35, s. 847), İbn Cüreyc an Ömer b. Abdillah b. Urve an Urve ve'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3249 Bu hadisi Ahmed (VI, 175), Buhârî (gusl 12-14, I, 71), Müslim (hacc 48, s. 849), Nesâî (menâsık 42/10-11, V, 141; gusl 13, I, 203; 25, I, 209) ve Beyhakî (VII, 228), İbrâhim b. Muh. b. el-Münteşir an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3250 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1394) Ahmed (VI, 254), Buhârî (libâs 74, VII, 60), Müslim (hacc 43-4, s. 848), Nesâî (menâsık 42/7, V, 140) ve Tahâvî (II, 129), Abdurrahman b. el-Esved an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1387), Ahmed (VI, 109, 209, 236, 254), Nesâî (menâsık 42/6, 9, V, 140-1), İbn Mâce (no. 2928) ve İbn Hibbân (no. 3769), Ebû İshâk es-Sebeî ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1378), Ahmed (V, 254, 267, 286, 251), Müslim (hacc no. 39, s. 847), Nesâî (42/1-2, V, 139), İbn Huzeyme (no. 2585, 2587), İbnu'l-Cârûd (s. 209), İbn Hibbân (no. 3759) ve Beyhakî (V, 34), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no. 1385), Ahmed (VI, 175, 191, 245), Buhârî (gusl 14, I, 72; libâs 70, VII, 59), Müslim (hacc no. 42, s. 848), Nesâî (menâsık 42/3, V, 139), İbn Huzeyme (no. 2587), Tahâvî (II, 129) ve Beyhakî (V, 34), el-Hakem b. Uteybe an İbrâhîm ani'l-Esved... asl-ı senedi ile; Şâfiî (Ümm II, 129), Ahmed (VI, 41, 264), Nesâî (menâsık 42/8, V, 140), Tahâvî (II, 129) ve Beyhakî (V, 35), Atâ b. es-Sâib an İbrâhîm... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3251 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1830), el-Hüseyn b. el-Cüneyd an Ebî Usâme an Ömer b. Süveyd an Âişe binti Talha an Âişe senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.

3252 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 19, s. 329), an Nâfi' an Eslem mevlâ Ömer an Ömer senedi ile tahrîc etti.

3253 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 14, s. 327), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3254 Bu hadisi Tirmizî (no. 962), Hennâd an Vekî' an Hammâd b. Seleme an Ferkad es-Sebehî an Saîd b. Cübeyr an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdının garîb olduğunu söyledi.

3255 Rezîn

3256 *Sahîh-i Buhârî*, hacc 18, II, 145.

3257 Bu hadisi Mâlik (hacc 4, s. 323), Buhârî (cezâu's-sayd 14, II, 215), Müslim (hacc 91-92, s. 864), Ebû Dâvud (no. 1840), Nesâî (menâsık 27, V, 128-9) ve İbn Mâce (no. 2934), Zeyd b. Eslem an İbrâhîm b. Abdillah b. Huneyn an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e âittir.

3258 Bu hadisi Tirmizî (no. 830), Abdullah b. e. Ziyâd an Abdillah b. Ya'kûb el-Medenî an İbn ebî'z-Zinâd an ebîhî an Hârice senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

3259 Rezîn.

3260 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1748), Ubeydullah b. Ömer an Abdila'lâ an Muh. b. İshâk an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3261 *Sahîh-i Buhârî*, cezâ'us-sayd 14, II, 125.

3262 Bu hadisi Şâfiî (*Ümm* II, 184; VII, 197), Ahmed (I, 221, 372), Dârimî (II, 37), Buhârî (cezâ'us-sayd 11, II, 214; tıbb 12, VII. 14), Müslim (hacc 87, s. 862), Ebû Dâvud (no. 1835), Nesâî (menâsık 92/1-2, V, 192), İbn Huzeyme (no. 2657), İbn Hibbân (no. 3940) ve Tirmizî (839), Amr b. Dînâr an Tâvus ve Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 236, 249, 259, 372), Buhârî (tıbb 15, VII, 15, lafız buna âit), Ebû Dâvud (no. 1836), İbn Hibbân (no. 3939) ve

Beyhakî (IX, 339), Hişâm b. Hassân an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3263 Bu rivayeti Buhârî (cezâ'us-sayd 11/2, II, 214), Müslim (hacc no. 88, s. 862-3) ve Nesâî (menâsık 95, V, 194), Süleymân b. Bilâl an Alkame b. e. Alkame ani'l-A'rec an İbn Buhayne asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3264 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1837) ve Nesâî (menâsık 94, V, 194), Abdürrezzâk an Ma'mer an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3265 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 75, s. 350), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3266 Bu hadisi Müslim (hacc no. 89-90, s. 863), Ebû Dâvud (no. 1838), Tirmizî (no. 952) ve Nesâî (menâsık 45, V, 143), Eyyûb b. Mûsâ an Nübeyh b. Vehb an Ebân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bu rivayetin Buhârî'deki muallak senedi: Muh. b. İshâk an İbn e. Necîh ve Ebân b. Sâlih an Atâ ve Mücâhid an İbn Abbâs

3267 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2611, 2607), Ahmed (I, 228, 221, 270, 285, 324, 337, 362), Dârimî (II, 37), Buhârî (nikâh 30, VI, 128), Müslim (nikâh no. 46-7, s. 1031), Tirmizî (no. 844), Nesâî (menâsık 90/1-2, V, 191; nikâh 37/2, VI, 87-8), İbn Mâce (no. 1965), İbnu'l-Cârûd (s. 220-321), Tahâvî (II, 269), İbn Hibbân (no. 4119) Dârekutnî (III, 263), ve Beyhakî (VII, 210), Amr b. Dînâr an Câbir b. Zeyd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 283, 359, 360), Buhârî (mağâzî 43, V, 86), Ebû Dâvud (1844), Tirmizî (no. 843), Taberânî (11863) ve Dârekutnî (III 263), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafızlar Buhârî'ye aittir (mağâzî).

3268 Aynı kaynaklar.

3269 Aynı kaynaklar.

3270 Aynı kaynaklar.

3271 Bu hadisi Tirmizî (no. 841), Kuteybe an Hammâd b. Zeyd an Matar el-Verrâk an Rabî'a b. e. Abdirrahman an Süleymân b. Yesâr an Ebî Râfi' senedi ile tahrîc etti ve isnâdının hasen olduğunu söyledi.

3272 Bu hadisi Müslim (nikâh 48, s. 1032), Ebû Dâvud (no. 1843) ve Tirmizî (no. 845), Yezîd b. el-Esamm an Meymûn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İlk lafız Ebû Dâvud'un; ikincisi Tirmizî'nindir.

3273 Aynı kaynaklar.

3274 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 69, s. 348), an Rabî'a b. e. Abdirrahman an Süleymân senedi ile tahrîc etti. Mürseldir

3275 Bu hadisi bir kıssa ile Mâlik (hacc no. 70, s. 348), Müslim (nikâh no. 41-45, s. 1030-1), Ebû Dâvud (no. 1841-2), Tirmizî (no. 840), Nesâî (menâsık 91-1-2, V, 192) ve İbn Mâce (no. 1966), Nübeyh b. Vehb an Ebân b. Osmân an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3276 Mâlik (no. 72, s. 349), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3277 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (hacc no, 71, 349), an Dâvud b. el-Husayn an Ebî Gatafân senedi ile tahrîc etti.

3278 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 76, s. 350), Müslim (hacc no. 57, s. 852), Ebû Dâvud (no. 1852), Tirmizî (no. 1852) ve Nesâî (menâsık 78/1, V, 182), Mâlik an Ebî'n-Nadr an Nâfi' mevlâ Ebî Katâde an Katâde asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Mâlik (no. 78, s. 351), Müslim (no. 58, s. 852-3) ve Tirmizî (no. 848), Mâlik an Zeyd b. Eslem an Atâ b. Yesâr an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 2, 3, II, 210), Müslim (hacc no. no. 59, s. 353, 3277. nolu rivayetin lafzı; no. 62, s. 854), Nesâî (menâsik 80/1-2, V, 185-6) ve İbn Mâce (no. 3093), Yahyâ b. e. Kesîr an Abdillah b. e. Katâde an ebîhî asl-ı senedi ile; Buhârî (cezâ'us-sayd 5, II, 211), Müslim (hacc 60-61, s. 853-4) ve Nesâî (menâsik 81, V, 186-7), Osmân b. Abdillah b. Mevheb an Abdillah b. e. Katâde... asl-ı senedi ile; 3279 nolu rivayetin lafzı; Buhârî (cezâ'us-sayd 4, II, 211) ve Müslim (no. 56, s. 851-2), Süfyân b. Uyeyne an Sâlih b. Keysân an Ebî Muh. an Ebî Katâde asl-ı senedi ile; 3878. nolu rivayetin lafzı; Müslim (no. 63, 64, s. 855), Ebû Hâzım ve Abdülazîz b. b. Rufey' an Abdillah b. e. Katâde... tarîkleriyle tahrîc ettiler.

3279 Aynı kaynaklar.

3280 Aynı kaynaklar.

3281 Aynı kaynaklar.

3282 Bu hadisi Mâlik (no. 83, s. 353), Buhârî (cezâ'us-sayd 6, II, 212), Müslim (hacc no. 50-52, s. 850-1), Tirmizî (no. 849) ve Nesâî (menâsik 70, V, 183-4), Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs ani's-Sa'b asl-ı senedi ile; Müslim (no. 53-54, s. 851) ve Nesâî (menâsık 79, V, 185), Habîb b. e. Sâbit an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3283 Aynı kaynaklar.

3284 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1851), Tirmizî (no. 846) ve Nesâî (menâsık 81/2, V, 187), Amr b. e. Amr mevlâ'l-Muttalib ani'l-Muttalib an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3285 Bu hadisi Mâlik (hacc no 79, s. 351) ve Nesâî (menâsık 78/3, V, 183), Mâlik an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris an İsâ b. Talha an Umeyr b. Seleme ed-Damrî ani'l-Behzî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3286 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1854) ve Tirmizî (no. 850), Ebû'l-Mühezzem an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ebû'l-Mühezzem, Yezîd b. Süfyân olup metrûk bir râvidir.

3287 Bu hadisi Nesâî (menâsık 26/2, V, 127), Ahmed b. Fadâle b. İbrâhîm an Hâlid b. Mahled an Süleymân b. Bilâl an Yahyâ b. Saîd ani'l-Kâ-

sım b. Muh. an ebîlhî an Ebî Bekr senedi ile tahrîc etti.

3288 Mâlik (no. 54, s. 342), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3289 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1744) ve Tirmizî (no. 945 m), Mervân b. Şücâ' an Husayf an İkrime ve Mücâhid ve Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen garîb" hükmü verdi.

3290 Bu mevkûfu Mâlik (no. 93, s. 358), an Alkame b. e. Alkame an ümmihî an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3291 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1818), Abdullah b. İdrîs an İbn İshâk an Yahyâ b. Abbâd b. Abdillah b. ez-Zübeyr an ebîhî an Esmâ asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3292 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (no. 92, s. 357), an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymî an Rabî'a senedi ile tahrîc etti.

3293 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (no. 95, s. 358), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3294 Bu hadis, Ümmü'l-Esved'in, Münye binti Ubeyd b. e. Berze'den rivayetiyle gelmiştir. Bu rivayet garîbtir (*Mecma'* III, 217).

3295 Râvilerinden Alî b. Yezîd, hakkında ihtilâf olan bir râvidir (*Mecma'* III, 233).

3296 Bu hadisi Tirmizî (no. 817), İbn e. Ömer an İbn Uyeyne an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3297 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1774) ve Nesâî (menâsık 25, V, 127), Eş'as b. Abdilmelik ani'l-Hasan an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3298 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1775), Muh. b. Beşşâr an Vehb b. Cerîr an ebîhî an Muh. b. İshâk an Ebî'z-Zinâd an Âişe binti Sa'd an ebîhâ senedi ile tahrîc etti.

3299 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 30, s. 332), Buhârî (hacc 20, II, 145), Müslim (no. 23-24, s. 843), Ebû Dâvud (no. 1771), Tirmizî (no. 818) ve Nesâî (menâsık 24/2, V, 126), Mûsâ b. Ukbe an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî asl-ı senedi ile ilk iki lafız bu rivayeti âittir. Müslim (no. hacc 27, s. 845) ve İbn Mâce (no. 2916), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (no. 38, s. 845), Sâlih b. Keysân an Nâfi'... tarîkiyle tahrîc ettiler.

3300 Aynı kaynaklar.

3301 Aynı kaynaklar.

3302 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1770), Muh. b. Mansûr an Ya'kûb b. İbr. an ebîhî an Muh. b. İshâk an Husayf b. Abdirrahman an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3303 Bu hadisi Buhârî (hacc 29/1, II, 148), Ebû Ma'mer an Abdilvârîs an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3304 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1817) ve Tirmizî (no. 919), Hüşeym an Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh" hükmü verdi.

3305 Bu hadisi Mâlik (hacc 28, s. 331), Buhârî (hacc 26, II, 147), Müslim (hacc no. 19, s. 841), Ebû Dâvud (no. 1812) ve Nesâî (menâsık 54/3, V, 160), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; 3303 lafzı; Müslim (no. 20, s. 842), Muh. b. Abbâd an Hâtim b. İsmâîl an Mûsâ b. Ukbe an Sâlim ve Nâfi' ve Hamza an İbn Ömer senedi ile; 3304 lafzı; Müslim (no. 21, s. 842-3) ve Nesâî (menâsık 54/1, V, 159-60), Yûnus ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile; 3304 lafzı ile; Müslim (20/2, s. 842) ve İbn Mâce (no. 2918), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 825-6), Eyyûb ve Leys b. Sa'd an Nâfi'... tarîkleriyle tahrîc ettiler.

3306 Aynı kaynaklar.

3307 Aynı kaynaklar.

3308 Aynı kaynaklar.

3309 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1813), Ahmed b. Hanbel an Yahyâ b. Saîd an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir senedi ile tahrîc etti.

3310 Bu hadisi Nesâî (menâsık 55, V, 161) ve İbn Mâce (no. 2920), Abdülazîz b. e. Seleme an Abdillah b. el-Fadl ani'l-A'rec an Ebî Hureyre senedi ile tahrîc ettiler.

3311 Râvilerinden Atâ b. es-Sâib güvenilir olmakla birlikte, âhir-i ömründe hıfzı bozulmuştur. Diğer râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 222).

3312 Bezzâr, isnâdının sübût bulmadığını söylemiştir. İsnâdında yer alan Şarkî b. Kutâmî zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 222).

3313 Bunu Şâfiî, Dârekutnî ve Beyhakî de rivayet ettiler. İsnâdında yer alan Sâlih b. Muh. b. e. Zâide, Medine'li olup zayıftır. Ayrıca İbr. b. e. Yahyâ adlı bir başka râvi de mevcuttur. Ancak ona bunu rivayette Abdullah b. Ubeydillah da mütâbaat etmiştir (*Neyl* IV, 340).

3314 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 34, s. 334), Ebû Dâvud (no. 1814), Tirmizî (no. 829), Nesâî (menâsık 55, V, 162) ve İbn Mâce (no. 2922), Abdullah b. e. Bekr b. Muh. b. Amr b. Hazm an Abdilmelik b. e. Bekr b. el-Hâris b. Hişâm an Hallâd b. es-Sâib el-Ensârî an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3315 Bu hadisi Müslim (no 22, s. 843), Abbâs b. Abdilazîm ani'n-Nadr b. Muh. el-Yemâmî an İkrime b. Ammâr an Ebî Zumeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3316 *Muvatta'*, hacc no. 151, s. 381.

3317 Mâlik, (no. 156, s. 384), bunu an Sevr b. Zeyd ed-Deylî an İkrime senedi ile tahrîc etti.

3318 Bu mevkûfu Mâlik, (no. 230, s. 414), doğrudan Ebû'z-Zübeyr'den alızetmiştir.

3319 Mâlik (no. 236, s. 416), Yahyâ b. Saîd'den alızetmiştir.

3320 Mâlik (no. 231, s. 414), an Abdilmelik b. Kurayr an İbn Sîrîn senedi ile tahrîc etti.

3321 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 37, s. 335), Müslim (hacc no. 122, s. 875), Ebû Dâvud (no. 1777), Tirmizî (no. 820), Nesâî (menâsık 48/1, V, 145) ve İbn Mâce (no. 2964), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 38) ve Nesâî (menâsık 48/2, V, 145), Mâlik an Ebî'l-Esved Muh. b. Abdirrahman an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3322 Bu hadisi Tirmizî (no. 820), Kuteybe an Abdillah b. Nâfi' an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3323 Bu mevkûfu Mâlik (no. 67, s. 347), an Nâfi' an İbn Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3324 Bu hadisi Müslim (hacc no. 212, s. 914), Haccâc b. eş-Şâir an Muallâ b. Esed an Vüheyb b. Hâlid an Dâvud an Ebî Nadre an Câbir ve Ebî Saîd senedi ile tahrîc etti.

3325 Bu hadisi Tirmizî (no. 947) ve Nesâî (menâsık 144/3, V, 226), Câbir'den ayrı ayrı senedlerle tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye âit olup isnâdı şöyledir: İbn e. Ömer an Ebî Muâviye ani'l-Haccâc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir. İsnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi. Nesâî'nin senedi ise şöyledir: Ya'kûb b. İbr. an İbn Mehdî an Hânî b. Eyyûb an Tâvus an Câbir.

3326 Lafız Müslim'e âittir. Bu hadisi bu lafızla Müslim (hacc no. 185-6, s. 905) ve Nesâî (menâsık 49, V, 150), Bekr b. Abdillah el-Müzenî an Enes asl-ı senedi ile; Buhârî (mağâzî, 61), Müslim (no. 214-5, s. 915), Ebû Dâvud (no. 1795) ve Nesâî (menâsık 49, V, 150), Hüşeym an Yahyâ b. e. İshâk ve Abdilazîz b. Suheyb ve Humeyd an Enes asl-ı senedi ile; İbn Mâce (no. 2917), el-Evzâî an Eyyûb b. Mûsâ an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an Sâbit an Enes asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 821), Hammâd b. Zeyd an Humeyd an Enes tarîkiyle tahrîc ettiler.

3327 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1798-9), Nesâî (menâsık 49/1-3, V, 146-8) ve İbn Mâce (no. 2970), Mansûr an Ebî Vâil asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Râvileri Sahîh ricâlindendir (*Ney*/ IV, 332).

3328 Bu hadisi Tirmizî (no. 948) ve İbn Mâce (no. 2975), Abdülazîz b. Muh. an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti. İsnâdı hakkında Tirmizî, "hasen sahîh garîb" hükmü verdi.

3329 Bu hadisi Nesâî (menâsık 144/1, V, 225-6), Muh. b. Mansûr an Süfyân b. Uyeyne an Eyyûb b. Mûsâ an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; İbn Mâce ise (no. 2974), Hişâm b. Ammâr an Müslim b. Hâlid an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi'... senedi ile tahrîc ettiler.

3330 Her iki lafız da Müslim'e âittir. Bu hadisi Mâlik (hacc 99, s. 360), Buhârî (muhsar 1, II, 206) ve Müslim (hacc no. 180, s. 903), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile, Müslim (no. 183, s. 904), Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 182, s. 904) ve Nesâî (menâsık 53, V, 158-5), Leys b. Sa'd an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 181), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3331 Aynı kaynaklar.

3332 Bu hadisi Müslim (no. 159, s. 897), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Amr b. Murre an Saîd b. el-Müseyyeb asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3333 Bu hadisi Buhârî (hacc 34/4, II, 151-2) ve Nesâî (menâsık 49/4-5, V, 148), Ali b. el-Huseyn an Mervân b. el-Hakem asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye âittir.

3334 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 50/2, V, 152), Amr b. Alî an Yahyâ b. Saîd an Abdirrahman b. Harmale an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.

3335 Bu rivayeti Müslim (no. 158, s. 896), Şu'be an Katâde an Abdillah b. Şakîk ... asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3336 Bu hadisi Müslim (no. 145, s. 885), Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Katâde an Ebî Nadre... asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3337 Müslim (nikâh no. 15, s. 1023), bunu el-Hasan el-Halvânî an Abdirrezzâk an İbn Cüreyc an Atâ an Câbir senedi ile tahrîc etti.

3338 Bu hadisi Tirmizî (no. 822), Muh. b. el-Müsennâ an Abdillah b. İdrîs an Leys an Tâvus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3339 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 50/6) V, 153-4), Abdullah b. Muh. b. Abdirrahman an Süfyân an Hişâm b. Huceyr an Tâvus an İbn Abbâs ve Muâviye senedi ile tahrîc etti.

3340 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 184, V, 245), Muh. b. Mansûr ani'l-Hasan b. Müslim an Hammâd b. Seleme an Kays b. Sa'd an Atâ an Muâviye senedi ile tahrîc etti.

3341 Bu rivayetleri Müslim (no. 209-210, s. 913), Ebû Dâvud (no. 1802-3) ve Nesâî (menâsık 183, V, 244/5), Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3342 Aynı kaynaklar.

3343 Bu hadisi Müslim (no. 164, s. 898), Süleymân et-Teymî an Guneym b. Kays an Sa'd asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3344 Bu hadisi Nesâî (menâsık 50/5, V, 153), Muh. b. Alî b. el-Hasan b. Şakîk an ebîhî an Ebî Hamza an Mutarrif an Seleme b. Kuheyl an Tâvus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3345 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1793), Ahmed b. Sâlih an İbn Vehb an Hayve an Ebî Îsâ el-Horâsânî an Abdillah b. el-Kâsım an Saîd b. el-Müseyyeb senedi ile tahrîc etti.

3346 Bu hadisi Tirmizî (no. 824), Abd b. Humeyd an Ya'kûb b. İbr b. Sa'd an ebîhî an Sâlih b. Keysân ani'z-Zührî an Sâlim senedi ile tahrîc etti ve isnâdının "hasen" olduğunu söyledi.

3347 Her iki lafız da Müslim'e (no. 172 ve 167) âittir. İlk rivayeti Müslim (no. 172-3), İmrân b. Müslim el-Kasîr an Ebî Recâ an İmrân b. el-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc etti. İkincisini Buhârî (hacc 36, II, 153), Müslim (no. 165-171), s. 898-900) ve Nesâî (menâsık 49/7, V, 149; 50/8, V, 155), Mutarrif b. Abdillah b. eş-Şihhîr an İmrân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3348 Buhârî; Müslim; Nesâî.

3349 Lafız Müslim'e âittir. Bunu Buhârî (hacc 104, II, 181), Müslim (no. 174, s. 901), Ebû Dâvud (no. 1805) ve Nesâî (50/1, V, 151-2), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3350 Bu hadisi Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*'de (12180), İbrâhîm bin Nâile an Muh. b. ebî Bekr el-Mukaddemî an Fudayl b. Sül. an Mûsâ b. Ukbe an Kureyb b. an İbn Abbâs tarîkiyle tahrîc etmiştir. el-Hâkim (*Müstedrek* II, 433), isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir.

3351 Lafız Buhârî'ye âittir. Bunu Buhârî (hacc 34/4, II, 152), Müslim (hacc no. 198, s. 911) ve Nesâî (menâsık 77/11, V, 180), Vüheyb b. Hâlid an Abdillah b. Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1790) ise yaklaşık bir metinle Osmân b. e. Şeybe an Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Hakem an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc ettiler.

3352 Bu rivayeti Buhârî (hacc 102, II, 180) ve Müslim (no. 204, s. 911), Şu'be an Ebî Cemreti'd-Dubâ'î asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3353 Bu rivayeti Buhârî (hacc 37, II, 153-4), Fudayl b. Hüseyn el-Basrî an Ebî Ma'şer an Osmân b. Gıyâs an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3354 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 77/12, V, 201), Muh. b. Beşşâr an Muh. b. Ca'fer an Şu'be an Müslim el-Kurriyy an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3355 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 108/2, V, 201), Muh. b. Beşşâr an Yahyâ b. Kesîr Ebû Gassân an Şu'be an Eyyûb an Ebî'l-Âliyeti'l-Berâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3356 Bu rivayeti Müslim (no. 196-7, s. 909), Ebû Dâvud (no. 1804) ve Nesâî (menâsık 77/12, V, 181), Şu'be an Müslim el-Kurriyy an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3357 Lafız Buhârî'ye âittir. Bunu Buhârî (ümre 6/2, II, 200) ve Ebû Dâvud (no. 1789), Abdülvehhâb b. Abdilmecîd an Habîb el-Muallim an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 136, s. 881) ve Ebû Dâvud (no. 1785), Leys b. Sa'd an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (no. 136/2) ve Ebû Dâvud (no. 1786), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 141, s. 883-4), Ebû Dâvud (no. 1787) ve Nesâî (77/3, V, 178), Atâ b. e. Rebâh an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3358 Bu hadisi Müslim (hacc no. 160-1, s. 897), Nesâî (menâsık 77/7-10, V, 179-180) ve İbn Mâce (no. 2985), el-A'meş an İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3359 Bu rivayeti Müslim (no. 162, s. 897), Kuteybe b. Saîd an Cerîr an Fudayl an Zübeyd an İbrâhîm et-Teymî an ebîhî an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.

3360 Bunu Ebû Dâvud (no. 1807), Hennâd b. es-Serî an İbn e. Zâide an Muh. b. İshâk an Abdirrahman b. el-Esved an Süleym b. el-Esved an Ebî Zerr senedi ile tahrîc etti.

3361 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1808), Nesâî (menâsık 77/6, V, 179) ve İbn Mâce (no. 2984), Abdülazîz b. Muh. ed-Derâverdî an Rabî'a b. e. Abdirrahman ani'l-Hâris b. Bilâl b. el-Hâris an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Ahmed, bu hadisin sübût bulmadığını söylemiştir. Münzirî'ye göre Hâris'in hâli mechûldür. İbn Hacer ise el-Hâris'i tâbiûnun güvenilirlerinden addetmiştir.

3362 Bu hadis, çeşitli tarîklerle Âişe'den rivayet edilmiştir. Sıra ile lafızların âit oldukları kitaplar: 3360: Buhârî, hacc 33, II, 150-1; 3361: Müslim, hacc no. 123, s. 875-6; 3362: Müslim, no. 120, s. 874; 3363: Buhârî, hayz 18, I, 82; 3364: Buhârî, ümre 7, II, 201; 3365: Müslim, no: 128, s. 877-8; 3366: Müslim, no. 129, s. 878; 3367: Buhârî, hacc 3/2, II, 141; 3368: Müslim, no. 132, s. 879. Bu hadisi Mâlik (hacc no. 36, s. 335), Buhârî (hacc 34/2, II, 151), Müslim (no. 118, s. 873) ve Ebû Dâvud (no. 1779-80), Mâlik an Ebî'l-Esved an Urve an Âişe asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364); Buhârî (hayz 18, I, 82), Müslim no. 111-4, s. 870-1), Ebû Dâvud (no. 1781) ve Nesâî (menâsık 58/2, V, 165-6; 186/1, V, 246), ez-Zührî an Urve... asl-ı senedi ile (rivayet no. 3363); Buhârî (umre 5, II, 200; 7, II, 201), Müslim (no. 115-7, s. 872), Ebû Dâvud (no. 1778), Nesâî (menâsık 48/3, V, 145-6) ve İbn Mâce (no. 3000), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile (rivayet no. 3364); Müslim (no. 119-120, s. 873-4), Ebû Dâvud (no. 1782), Nesâî (menâsık 185, V, 245) ve İbn Mâce (no. 2963), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile (rivayet no. 3360); Buhârî (hacc 33, II, 150; ümre 9, II, 201-2) ve Müslim (no. 123, s. 875-6), Eflah b. Humeyd ani'l-Kâsım an Âişe asl-ı senedi ile (no. 3360); Buhârî (34/1, II, 151), Müslim

(no. 128, s. 877-8) ve Nesâî (menâsık 48/4, V, 146; 77/1, V, 177-8), Mansûr an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile (no. 3365-6); Müslim (no. 132, s. 879), Abdullah b. Tâvus an ebîhî an Âişe tarîkiyle (no. 3367) tahrîc ettiler.

3363 Aynı kaynaklar.

3364 a.k.

3365 a.k.

3366 a.k.

3367 a.k.

3368 a.k.

3369 a.k.

3370 a.k.

3371 Bu hadisi Tayâlisî (no. 516), Ahmed (IV, 393, 395, 397, 410), Dârimî (II, 36), Buhârî (hacc 32, II, 149; hacc 125, II, 188; ümre 11, II, 203; mağâzî 60, V, 109; mağâzî 77, V, 124), Müslim (hacc no. 154-6, s. 894-5), Nesâî (menâsık 50/7, V, 154; 52/1, V, 156-7), İbnü'l-Cârûd (s. 214) ve Beyhakî (IV, 338, 339; V, 20, 41), Kays b. Müslim an Târık b. Şihâb an Ebî Mûsâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3372 Bu hadisi Müslim (no. 157, s. 890), Muh. b. Ca'fer an Şu'be ani'l-Hakem an Umâre b. Umeyr an İbrâhîm b. e. Mûsâ an Ebî Mûsâ senedi ile tahrîc etti.

3373 Bütün lafızlar Müslim'e âittir. Bu hadisi Tayâlisî (no. 1668), Ahmed (III, 320), Dârimî (II, 44), Müslim (hacc no. 147-8, s. 886-90), Ebû Dâvud (no. 1905), Tirmizî (no. 862, 856, 2967, parçalar halinde), Nesâî (I, 195, 122; V, 164, 232, 240, 155, parçalar halinde), İbn Mâce (no. 3074), Ebû Ya'lâ (no. 2126), İbnu'l-Cârûd (s. 226-231), İbn Hibbân (no. 3932, 3933) ve Beyhakî (V, 6), Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3374 Aynı kaynaklar.

3375 Aynı kaynaklar.

3376 Bu hadisi Ahmed (I, 294, 290, 306), Buhârî (hacc 55, II, 161; mağâzî 43, V, 86), Müslim (hacc no. 240, s. 922), Ebû Dâvud (no. 1886), Nesâî (menâsık 155/1, V, 230-1), İbn Huzeyme (no. 2720), Tahâvî (II, 179) ve Beyhakî (V. 82), Eyyûb. b. e. Temîme es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 863), yakın ve kısa bir metinle Kuteybe an Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Tâvus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3377 Bu rivayeti Ahmed (I, 247, 195, 306), Ebû Dâvud (no. 1889-90), Ebû Ya'lâ (no. 2574), Taberânî (no. 10630), İbn Huzeyme (no. 2707), Tahâvî (II, 180) ve Beyhakî (V, 78, 79), Abdullah b. Osmân b. Huseym an Ebi't-Tufeyl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3378 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2697), Ahmed (I, 297-8, 229, 233, 311, 369, 372), Müslim (hacc no. 237, s. 921), Ebû Dâvud (no. 1885), Taberânî (no. 10625-8), İbn Huzeyme (no. 2700, 2719, 2779), Tahâvî (II, 179-80), İbn Hibbân (no. 3800, 3830) ve Beyhakî (V, 100, 153), Ebû't-Tufeyl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3379 Bunu Mâlik (hacc no. 107, s. 364), Şâfiî (*Sünen* s. 89), Ahmed (III, 388), Dârimî (II, 42), Müslim (hacc no. 235, s. 921), Ahmed (III, 340), Tirmizî (no. 857), Nesâî (menâsık 154, V, 230), İbn Mâce (no. 2951), Ebû Ya'lâ (no. 1810), İbnu'l-Cârûd (s. 224), İbn Huzeyme (no. 2717-8) ve Beyhakî (V, 83), Mâlik an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3380 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 111, s. 365), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3381 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2001) ve İbn Mâce (no. 3060), İbn Vehb an İbn Cüreyc an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3382 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1887) ve İbn Mâce (no. 2948), Hişâm b. Sa'd an Zeyd b. Eslem an ebîhî an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3383 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1883), Tirmizî (no. 859) ve İbn Mâce (no. 2954), es-Sevrî an İbn Cüreyc an Abdilhamîd an İbn Ya'lâ b. Ümeyye an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3384 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 31, s. 333), Tayâlisî (no. 1928), Ahmed (II, 66, 110), Buhârî (vudû 30, I, 49; libâs 37/2, VII, 48), Müslim (hacc no. 25, s. 844), Ebû Dâvud (no. 1771), İbn Hibbân (no. 3755), ve Beyhakî (I, 287; V, 31, 37, 76), Saîd el-Makburî an Ubeyd b. Cüreyc asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e âittir.

3385 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1899) ve İbn Mâce (no. 2962), el-Müsennâ b. es-Sabbâh an Amr b. Şu'ayb senedi ile tahrîc ettiler.

3386 Bu hadisi Ahmed (I, 246, 332, 372), Müslim (hacc no. 247, s. 925), Tirmizî (no. 858), Taberânî (no. 10631-6) ve Beyhakî (V, 76), Katâde an Ebî't-Tufeyl asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Tirmizî'ye âittir. Buhârî bunu yakın mânâsı ile (hacc 59/1, II, 162), Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Amr b. Dînâr an Ebî'ş-Şa'sâ senedi ile tahrîc etti.

3387 Yani Şu'be bu hadisi Katâde'den rivayet ettiğinde dört rüknü istilâm eden İbn Abbâs, ona itiraz eden ise tam tersi Muâviye'dir. Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 340).

3388 Bu hadisi Nesâî (menâsık 148, V, 227), Amr b. Osmân ani'l-Velîd an Hanzale senedi ile tahrîc etti. Râvileri güvenilir kimselerdir.

3389 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1875), Mahled b. Hâlid an Abdirrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî an Sâlim b. Abdillah b. Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3390 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1899-1900), Abdürrezzâk (no. 8877), Ahmed (II, 89, 95), Tirmizî (no. 959), Nesâî (menâsık 134, V, 221), Taberânî (no. 13438-40), İbn Huzeyme (no. 2729, 2753), İbn Hibbân (no. 3689-90), el-Hâkim (I, 489) ve Beyhakî (V, 80), Atâ b. es-Sâib an Abdillah b. Ubeyd b. Umeyr an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî isnâdı hakkında "hasen"; el-Hâkim ise "sahîh" hükmü vermiştir.

3391 Rezîn.

3392 Bezzâr'ın isnâdı şöyledir: Muh. b. el-Müsennâ an Ebî Hâzım an Ca'fer b. Muh. el-Mahzûmî an Muh. b. Abbâd b. Ca'fer an (İbn) Ömer. Heysemî'ye göre güvenilir bir râvi olan Ca'fer b. Muh. dışındakiler Sahîh ricâlindendir (*Mecma'* III, 241).

3393 Râvilerinden Abdullah b. Müslim b. Hürmüz zayıf bir şahıstır (*Neyl* V, 46).

3394 Rezîn.

3395 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 117, s. 368), ani'z-Zührî an Humeyd b. Abdirrahman b. Avf an Abdirrahman senedi ile tahrîc etti.

3396 *Sahîh-i Buhârî*, hacc 69, II, 165.

3397 Bu hadisi Tirmizî (no. 960), Kuteybe an Cerîr an Atâ b. es-Saîb an Tâvus an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve hadisin sadece bu tarîkten merfû olarak geldiğini, başkaları tarafından yine Tâvus tarîkiyle İbn Abbâs'ın sözü olarak rivayet olunduğunu söylemiştir.

3398 Bu hadisi eş-Şâfiî (*Ümm* II, 149), Buhârî (hacc 58, II, 162), Müslim (hacc no. 253, s. 926), Ebû Dâvud (no. 1877), Nesâî (menâsık 159, V, 233; mesâcid 21, II, 47), İbn Mâce (no. 2948), İbn Huzeyme (no. 2780), İbn Hibbân (no. 3818) ve Beyhakî (V, 99), ez-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah b. Utbe an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ahmed (I, 264), Dârimî (II, 43), Buhârî (hacc 60-61, II, 162; 74, II, 166; talâk 24/1, VI, 175), Tirmizî (no. 865), Nesâî (menâsık 160, V, 235), İbn Huzeyme (no. 2722), Taberânî (no. 11955), İbn Hibbân (no. 3814) ve Beyhakî (V, 84, 99), Hâlid el-Hazzâ' an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3399 Bu hadisi Ahmed (I, 304), Ebû Dâvud (n6. 1881) ve Taberânî (*M. el-Evsat* II, 162 b), Yezîd b. e. Ziyâd an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3400 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1878) ve İbn Mâce (no. 2947), Yûnus b. Bukeyr an Muh. b. İshâk an Muh. b. Ca'fer b. ez-Zübeyr an Ubeydillah b. Abdillah b. e. Sevr an Safiyye asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3401 Bu hadisi Müslim (hacc no. 254, s. 926), Ebû Dâvud (no. 1880) ve Nesâî (menâsık 173, V, 241), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3402 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 244).

3403 Râvilerinden Âsım b. Ubeydillah zayıf bir râvidir (*Mecma'* III, 244).

3404 Bu hadisi Ahmed (II, 6, 56), Müslim (hacc no. 187-8, s. 905), Nesâî (menâsık 141/1, V, 224) ve Beyhakî (V, 78), Vebre b. Abdirrahman an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3405 Bu hadisi Buhârî (hacc 70, II, 165), Muh. b. e. Bekr an Fudayl an Mûsâ b. Ukbe an Kureyb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3406 Abdürrezzâk (no. 9004), Şâfiî (*Ümm* I, 131), Ahmed (IV, 80, 81, 82, 83), Dârimî (II, 79), Tirmizî (no. 868), Ebû Dâvud (no. 1894), Nesâî (mevâkît 41, I, 284; menâsık 137, V, 223), İbn Mâce (no. 1254), İbn Huzeyme (no. 2747, 1280), Taberânî (no. 1599-1602), İbn Hibbân (no. 1550-2), el-Hâkim (I, 448) ve Beyhakî (V, 92), Ebû'z-Zübeyr an Abdillah b. Bâbâh an Cübeyr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3407 Mâlik, bunu (hacc no. 118-9, s. 369), Ebû'z-Zübeyr'den alıntı yapmıştır.

3408 Bu hadisi Ahmed (I, 288, 309, 207), Ebû Dâvud (no. 2000), Tirmizî (no. 920), İbn Mâce (no. 3059), Ebû Ya'lâ (no. 2700), Talâvî (II, 219) ve Beyhakî (V, 144), es-Sevrî an Ebî'z-Zübeyr an İbn Abbâs ve Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hakkında Tirmizî "hasen sahîh" hükmü verdi.

3409 Lafız Müslim'e âittir. Bu hadisi Ahmed (II, 34), Buhârî (hacc 129, II, 1897), Müslim (hacc no. 335, s. 950) ve Ebû Dâvud (no. 1998), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3410 Bu hadisi Müslim (hacc no. 379), Ebû Dâvud (no. 2002) ve İbn Mâce (no. 3070), Süleymân el-Ahvel an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3411 Mâlik, bunu (hacc no. 120, s. 369), an Nâfi' an İbn Ömer ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3412 Mâlik, bunu (no. 121, s. 370) Yahya b. Saîd'den mürsel olarak tahrîc etti.

3413 Bu hadisi Tirmizî (no. 944), Ebû Ammâr an İsâ b. Yûnus an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3414 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 225, s. 412), Şâfiî (*Ümm* II, 154), Buhârî (hacc 145, II, 195), Talâvî (II, 234), İbn Hibbân (no. 3891) ve Beyhakî (V, 162), Mâlik an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 226, s. 412), Buhârî (hayz 27, I, 84), Müslim (no. 385, s. 964), Nesâî (hayz 23, I, 94) ve Beyhakî (V, 163), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr b. Amr b. Hazm an ebîhî an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile; Mâlik (no. 288, s. 413), Şâ-

fîî (*Ümm* II, 154), Ebû Dâvud (no. 2003), Tahâvî (II, 234) ve Beyhakî (V, 162), Mâlik an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (mağâzî 77, V, 125), Müslim (no. 382-3, s. 964), Tahâvî (II, 234) ve İbn Hibbân (no. 3892, 3894), ez-Zührî an Ebî Seleme ve Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Ahmed (VI, 85), Müslim (no. 386, s. 965) ve İbn Huzeyme (no. 2954), el-Evzâî an Muh. b. İbr. b. el-Hâris et-Teymî an Ebî Seleme an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3415 Bu rivayeti Ahmed (VI, 175), Dârimî (II, 68), Buhârî (edeb 93/2, VII, 110; talâk 43, VI, 184), Müslim (no. 387, s. 965), Tahâvî (II, 223) ve Beyhakî (V, 162), İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3416 rivayeti Buhârî (hacc 129, II, 189), Yahyâ b. Bükeyr an Leys an Ca'fer b. Rabî'a ani'l-A'rec an Ebî Seleme an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3417 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2004) ve Tirmizî (no. 946), iki ayrı tarîkten olmak üzere el-Hâris b. Abdillah b. Evs'ten tahrîc ettiler. Tirmizî, kendi isnâdı hakkında "garîb" hükmü vermiştir.

3418 Bezzâr diyor ki: "Bu lafızla hadisin daha hasen bir tarîkini bilmiyorum" (*Mecma'* III, 281). İbn Hacer'e göre ise isnâdı oldukça zayıftır (*Neyl* V, 90).

3419 *Sahîh-i Buhârî*'de (hacc 64, II, 163-4) yer alan bu mevkûfun isnâdı şöyledir: Amr b. Alî an Ebî Âsım an İbn Cüreyc an Atâ.

3420 Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 27, IV, 238), Ubeydullah b. Muh. el-Cu'fî an Süfyân an Mutarrif an Ebî's-Sefer an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3421 İki lafız da Buhârî'ye âittir. Bu hadisi Abdürrezzâk (no. 15861-2), Ahmed (I, 364), Buhârî (hacc 65-66, II, 164; eymân 31, VII, 234), Nesâî (menâsık 135, V, 221-2; eymân 30, VII, 18), Taberânî (no. 10984-5), İbn Hibbân (no. 3820-1) ve el-Hâkim (I, 460), Süleymân el-Ahvel an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3422 Aynı kaynaklar.

3423 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 250, s. 424), an Abdillah b. e. Bekr b. Hazm an İbn e. Müleyke senedi ile tahrîc etti.

3424 *Muvatta'*, hacc no. 125, s. 371.

3425 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1888) ve Tirmizî (no. 902), İsâ b. Yûnus an Ubeydillah b. e. Ziyâd ani'l-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

3426 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1900) ve Nesâî (menâsık 133/3, V, 221), Yahyâ b. Saîd ani's-Sâib b. Amr el-Mahzûmî an Muh. b. Abdillah b. es-Sâib an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Nesâî'ye âittir.

3427 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1892), Müsedded an İsâ b. Yûnus an İbn Cüreyc an Yahyâ b. Ubeyd an ebîhî an Abdillah b. es-Sâib senedi ile tahrîc etti.

3428 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 240).

3429 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1770), Dârimî (II, 69), Ebû Dâvud (no. 1870), Tirmizî (no. 855), Nesâî (menâsık 122, V, 212), İbn Huzeyme (no. 2704-5), Tahâvî (II, 176) ve Beyhakî (V, 73), Şu'be an Ebî Kaza'ati'l-Bâhilî an Mühâcir el-Mekkî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Muhâcir'in hâli mechûldür.

3430 *M. el-Kebîr*'deki isnâdında yer alan Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ'nın hıfzı bozuk olduğu için hadisi hasendir. *el-Mu'cemu'l-Evsat*'ta yer alan râvi Atâ b. es-Sâib'in hıfzı yaşlanınca bozulmuştur.

3431 Heysemî'ye göre râvilerinden Atâ b. Süleymân er-Kevrî, metrûk bir râvidir (*Mecma'* III, 238).

3432 Mervân b. ebî Mervân hakkında es-Süleymânî menfî söz sarfetmiştir (*Mecma'* III, 238).

3433 Heysemî'ye göre râvileri Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 242).

3434 Râvilerinden birisinin kimliği mechûldür (*Mecma'* III, 246).

3435 Bu hadisi Ahmed (I, 184), Süreyc b. en-Nu'mân an Ebî Şihâb ani'l-Haccâc an İbn e. Necîh an Mücâhid an Sa'd senedi ile tahrîc etti.

3436 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1943), Ahmed (II, 53, 61, 120), Ebû Dâvud (no. 1904), Tirmizî (no. 864), Nesâî (menâsık 174, V, 241-2), İbn Mâce (no. 2988), İbn Huzeyme (no. 2770-1) ve Beyhakî (V, 99), Atâ b. es-Sâib an Kesîr b. Cümhân... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'nin isnâdı hakkındaki hükmü "hasen sahîh"tir.

3437 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 131, s. 374-5) ve Nesâî (menâsık 178, V, 243), Mâlik an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3438 Bu hadisi Buhârî (hacc 80, II, 170), Muh. b. Ubeyd b. Meymûn an İsâ b. Yûnus an Ubeydillah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3439 Bu hadisi Nesâî (menâsık 177, V, 242), Kuteybe an Hammâd an Büdeyl ani'l-Mugîre b. Hakîm an Safiyye senedi ile tahrîc etti.

3440 Bu hadisi Ahmed (VI, 437), Abdürrezzâk an Ma'mer an Vâsıl mevlâ Ebî Uyeyne an Mûsâ b. Ubeyde an Safiyye senedi ile tahrîc etti. Mûsâ zayıftır.

3441 Bu hadisi Nesâî (menâsık 176, V, 242), Ebû Ammâr el-Hüseyn b. Hureys an Süfyân an Amr an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3442 Lafız Mâlik'e âittir. Bu hadisi Mâlik (hacc no. 129, s. 373), Buhârî (ümre 10, II, 202; tefsir Bakara 21/1, V, 153), Müslim (hacc no. 259-

260, s. 928), Ebû Dâvud (no. 1901), İbn Mâce (no. 2986), İbn Hibbân (no. 3828) ve Beyhakî (II, 490; V, 96), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 261-2, s. 929-30), Nesâî (menâsık 168/1-2, V, 237-8), Tirmizî (no. 2965) ve İbn Huzeyme (no. 2766), Süfyân ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3443 Mâlik (no, 129, s. 372-3), bunu an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3444 İsnâdında müdellis bir râvi olan Leys b. e. Süleym vardır.

3445 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2007) ve Nesâî (menâsık 123, V, 214), İbn Cüreyc an Ubeydillah b. e. Ziyâd an Abdirrahman b. Târık asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3446 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2029), Tirmizî (no. 873) ve İbn Mâce (no. 3063), İsmaîl b. Abdilmelik an Abdillah b. e. Müleyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.

3447 Bu hadisi Buhârî (ümre 11/1, II, 203), Müslim (no. 397, s. 968) ve Ebû Dâvud (no. 1902-3), İsmaîl b. e. Hâlid an İbn e. Evfâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3448 Bu hadisi Nesâî (menâsık 127/3, V, 218), Hâcib b. Süleymân an İbn e. Revâd an İbn Cüreyc an Atâ an Usâme senedi ile; Müslim ise (hacc no. 395, s. 968), Muh. b. Bekr an İbn Cüreyc an Atâ an İbn Abbâs an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3449 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 131, V, 219), Ya'kûb b. İbrâhîm an Yahyâ an Abdilmelik b. e. Süleymân an Atâ an Usâme senedi ile tahrîc etti.

3450 Bu hadisi Buhârî (hacc 54, II, 160; mağâzî 48, V, 93;) ve Ebû Dâvud (no. 2027), Eyyûb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3451 Bu rivayeti Buhârî (enbiyâ 8/3, IV, 110-1), Yahyâ b. Süleymân an İbn Vehb an Amr an Bükeyr an Kureyb an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3452 Bu hadisi Buhârî (mağâzî 77/6, V, 125), Muh. an Süreyc b. en-Nu'mân an Füleyh an Nâfi an İbn Ömer senedi ile (no. 3450'nin lafzı); Buhârî (salât 97, I, 128; hacc 52, II, 160), İbnu'l-Mübârek an Mûsâ b. Ukbe an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 51, II, 160) ve Müslim (hacc no. 393, s. 967), Leys b. Sa'd ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile; Mâlik (hacc no. 193, s. 358), Buhârî (salât 96/2, I, 128), Müslim (hacc no. 388, s. 966) ve Ebû Dâvud (no. 2023-4), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 390, s. 966), İbn Ebî Ömer an Süfyân b. Uyeyne an eyyûb an Nâfi'... senedi ile (no. 3451'in lafzı); Buhârî (salât 96/1, I, 128), Mûsâ b. İsmaîl an Cüveyriyye an Nâfi'... senedi ile; Müslim (no. 392, s. 967) ve Nesâî (menâsık 126/1-2, V, 216-7), Abdullah b. Avn an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 389, s. 966), Hammâd b. Zeyd an Eyyûb an Nâfi'... asl-ı senedi ile; Nesâî (menâsık 127/2, V, 218), Ah. b. Sül. an Ebî Nu'aym an Seyf b. Süleymân an Mücâhid an İbn Ömer senedi ile (no. 3453'ün lafzı); Müslim (no. 391, s. 967) ve Ebû Dâvud (no. 2025), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi'... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3453 Aynı kaynaklar.

3454 Aynı kaynaklar.

3455 Aynı kaynaklar.

3456 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2030), Süfyân ve Mansûr el-Hacebî an hâlihî an Safiyye binti Şeybe ani'l-Eslemî asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3457 Lafız Nesâî'ye (menâsık 128/2, V, 219) âit olup isnâdı şöyledir: Ahmed b. Saîd er-Rabâtî an Vehb b. Cerîr an Kurre b. Hâlid an Abdilhamîd b. Cübeyr an Safiyye binti Şeybe an Âişe. Ayrıca daha uzun bir metinle Ebû Dâvud (no. 2028), Tirmizî (no. 876) ve Nesâî (menâsık 129, V, 219), Abdülazîz b. Muh. an Alkame b. e. Alkame an ümmihî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîhtir".

3458 Bu hadis Taberânî bir kaç isnâd ile sevketti. Heysemî'ye göre bu isnâdlarının birinin ricâli Sahîh ricâlidir (*Mecma'* III, 251).

3459 Lafız Müslim'e (no. 152) âittir. Bu hadisi Buhârî (Bakara 35/1, V, 158-9), Müslim (hacc no. 151-2, s. 893-4), Ebû Dâvud (no. 1910), Tirmizî (no. 884) ve Nesâî (menâsık 202/2, V, 255), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3460 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1916) ve Nesâî (menâsık 199, V, 153) ve İbn Mâce (no. 1286), Seleme b. Nubayt an raculin mine'l-Hayy an ebîhî Nubeyt asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3461 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1915), Hennâd İbn ebî Zâide an Süfyân b. Uyeyne an Zeyd b. Eslem senedi ile tahrîc etti.

3462 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1949), Tirmizî (no. 889-90), Nesâî (menâsık 211/6, V, 264) ve İbn Mâce (no. 3015), es-Sevrî an Bükeyr b. Atâ an Abdirrahman b. Ya'mer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3463 Bu hadisi Ebû Dâvud (no 1950), Tirmizî (no. 891), Nesâî (menâsık 211/2-5, V, 264-5) ve İbn Mâce (no. 3016), İsmaîl b. e. Hâlid ani'ş-Şa'bî an Urve b. Mudarris asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3464 Bezzâr'ın isnâdı (no. 1133): Muh. b. Mirdâs an Ebî Bekr el-Hanefî an Dâvud el-Evdî ani'ş-Şa'bî... Dâvud, hakkında ihtilâf olan birisidir (*Mecma'* III, 264).

3465 Muvatta', hacc no. 166, s. 388. Müslim bu hadisi (no. 149, s. 893), Ömer b. Hafs b. Giyâs an

ebîhî an Ca'fer an ebîhî an Câbir senediyle vasletmiştir.

3466 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 194, s. 399), Ahmed (I, 71), Buhârî (hacc 87, II, 174) ve Nesâî (menâsık 196, V, 252), Mâlik ani'z-Zührî an Sâlim asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3467 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 43, s. 337), Şâfiî (*Ümm* VII, 235), Ahmed (III, 110, 240), Dârimî (II, 56), Buhârî (îdeyn 12/1, II, 7; hacc 86, II 174), Müslim (no. 274-5, s. 933-4), Nesâî (menâsık 192-3, V, 250-1), İbn Mâce (no 3008), Tahâvî (II, 223), İbn Hibbân (no. 3836) ve Beyhakî (III, 313; V, 112), Mâlik an Muh. b. e. Bekr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3468 Bunu Mâlik (hacc no. 45, s. 358), an Abdirrahman b. el-Kâsım an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3469 Bu rivayeti Mâlik (hacc no. 176, s. 392), Buhârî (hacc 92, II, 175; cihâd 136, IV, 17; mağâzî 77, V, 128), Müslim (hacc no. 283, s. 936), Ebû Dâvud (no. 1923), Nesâî (menâsık 205, V, 258-9) ve İbn Mâce (no. 3017), Hişâm b. Urve an ebîhî an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3470 Bu rivayeti Nesâî (menâsık 203/2, V, 257), İbrâhîm b. Yûnus b. Muh. an ebîhî an Hammâd an Kays b. Sa'd an Atâ an İbn Abbâs an Usâme senedi ile tahrîc etti.

3471 Bu rivayeti Müslim (no. 266, s. 931), İsmaîl b. Ca'fer an Muh. b. e. Harmale an Kureyb an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3472 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1921), Süfyân an İbrâhim b. Ukbe an Kureyb an Usâme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3473 Tirmizî'nin lafzıyladır. Bu hadisi Buhârî (hacc 100, II, 179; menâkıbu'l-Ensâr 26/8, IV, 234), Ebû Dâvud (no. 1938), Tirmizî (no. 896), Nesâî (menâsık 213, V, 265) ve İbn Mâce (no. 3022), Ebû İshâk an Amr b. Meymûn an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3474 Lafız Ebû Dâvud'a aittir. Bunu bu lafızla Ebû Dâvud (no. 1940), Nesâî (menâsık 222/1, V, 270-1) ve İbn Mâce (no. 3025), Seleme b. Küheyl ani'l-Hasan el-Urenî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Ebû Dâvud (no. 1941) ve Nesâî (menâsık 222/2, V, 272), Habîb b. e. Sâbit an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Müslim (hacc no. 302), Nesâî (menâsık 208/2, V, 261) ve İbn Mâce (no. 3026), Amr b. Dînâr an Atâ... asl-ı senedi ile; Tayâlisî (no 2758), Ahmed (I, 222), Buhârî (hacc 98, II, 178; cezâ'us-sayd 25, II, 218), Müslim (hacc no. 300-1, s. 931), Ebû Dâvud (no. 1939), Nesâî (menâsık 208/1, V, 261), Ebû Ya'lâ (no. 2386), İbn Huzeyme (no. 2872), Taberânî (no. 11260-1), İbn Hibbân (no. 3852-4) ve Beyhakî (V, 123), Ubeydullah b. e. Yezîd an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3475 Bu hadisi Buhârî (hacc 98/5-6, II, 178-9), Müslim (hacc no. 294-5, s. 939-40), Nesâî (menâsık 214-2, V, 266) ve İbn Mâce (no. 3027), Abdurrahman b. el-Kâsım an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3476 Lafız Ebû Dâvud'a âit olup (no. 1942) isnâdı şöyledir: Hârun b. Abdillah an İbn ebî Füdeyk ani'd-Dahhâk b. Osmân an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe. Nesâî ise (menâsık 223, V, 272), yakın mânâsı ile Amr b. Alî an Abdila'lâ b. Abdila'lâ an Abdillah b. Abdirrahman et-Tâifî an Atâ b. e. Rebâh an Âişe binti Talha an Âişe senedi ile tahrîc etmiştir.

3477 Bu hadisi Buhârî (hacc 98, II, 178) ve Müslim (hacc no. 304, s. 941), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e âittir.

3478 Bu hadisi Müslim (hacc no. 269-70, 305-309, s. 942-3) ve Nesâî (menâsık 226/104, V, 273-4), Kesîr b. Müdrik an Abdirrahman b. Yezîd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3479 Lafız Buhârî'ye (hacc 22) âittir. Bu lafzı o, Yûnus ani'z-Zührî an Ubeydillah b. Abdillah an İbn Abbâs tarîkiyle irâd etmiştir. Ayrıca Buhârî (hacc 101/1, II, 179) ve Müslim (hacc no. 267), İbn Cüreyc an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Hadisin aynı mânâdaki diğer tarîkleri 3467-70 numaralı hadislerde geçmiştir.

3480 Bu hadisi Buhârî (hacc 140-2, II, 194) ve Nesâî (menâsık 230, V, 276), Yûnus b. Yezîd ani'z-Zührî an Sâlim an ebîhî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3481 Bu hadisi Tayâlisî (319), Ahmed (I, 375, 408, 415, 422, 436, 456, 457, 458), Buhârî (hacc 84, II, 173; 135-8, II, 192-3), Müslim (hacc no 305-8, s. 942-3), Ebû Dâvud (no. 1974), Tirmizî (no. 901), Nesâî (menâsık 226, V, 273-4), İbn Mâce (no. 3030), İbn Huzeyme (no. 2880), İbn Hibbân (no. 3859) ve Beyhakî (V, 129), Abdurrahman b. Yezîd an İbn Mes'ûd asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3482 Aynı kaynaklar.

3483 Bu hadisi Ahmed (II, 178, 190), el-Haccâc b. Artât an Amr b. Şu'ayb an ebîhî an ceddihî asl-ı senedi ile tahrîc etti. Haccâc hakkında menfî sözler sarfedilmiştir.

3484 Bu hadisi Nesâî (menâsık 227/2, V, 275), Yahyâ b. Mûsâ el-Bellhî an Süfyân b. Uyeyne an İbn e. Nüceyh an Mücâhid an Sa'd senedi ile tahrîc etti.

3485 Bu hadisi Müslim (hacc no. 315, s. 945), Seleme b. Şebîb ani'l-Hasan b. A'yen an Ma'kil b. Ubeydillah el-Cezerî an Ebi'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti.

3486 Bu hadisi Nesâî (menâsık 217, 219, V, 268-9) ve İbn Mâce (no. 3029), Avf an Ziyâd b. Husayn an Ebî'l-Âliyye an İbn Abbâs asl-ı senedi

ile tahrîc ettiler. İbn Teymiyye'ye göre isnâdı Müslim'in şartınca sahîhtir (*Feyz* III, 126).

3487 Bu hadisi Ahmed (III, 319, 378), Müslim (hacc no. 314, s. 943), Ebû Dâvud (no. 1970), Tirmizî (no. 897), Nesâî (menâsık 220-221, V, 270), İbn Huzeyme (no. 2877) ve Beyhakî (V, 130), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3488 Bunu Mâlik (hacc no. 220, s. 409), an Ebî Bekr b. Nâfi' an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3489 Mâlik (no. 214, s. 407), bunu an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.

3490 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1969) ve Tirmizî (no. 900), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3491 Bu hadisi Müslim (hacc no. 310, s. 943), Ebû Dâvud (no. 1969) ve Nesâî (menâsık 220/3, V, 270), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3492 Aynı kaynaklar.

3493 Bu hadisi Tirmizî (no. 903), Ebû Dâvud (no. 3035) ve Nesâî (menâsık 220/2, V, 270), Eymen b. Nâbil an Kudâme asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3494 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1834), Müslim (hacc no. 312, s. 944) ve Nesâî (menâsık 220/1, V, 270), Muh. b. Seleme an Ebî Abdirrahîm an Zeyd b. e. Üneyse an Yahyâ b. el-Husayn an Ümmi'l-Husayn asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3495 Rezîn.

3496 Rezîn.

3497 Bu hadisi Ahmed (I, 297) ve Taberânî (*M. el-Kebîr* no. 10628), Hammâd b. Seleme an Ebî Âsım el-Ganevî an Ebî't-Tufayl an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 259).

3498 Bu hadisi Şâfiî (*Sünen* s. 76), Ahmed (III, 208, 214, 256), Buhârî (vudû 33, I, 51), Müslim (hacc no. 223-6, s. 947-8), Ebû Dâvud (no. 1981-2), Tirmizî (no. 912), Ebû Ya'lâ (no. 2827, 2840), İbn Huzeyme (no. 2928), İbn Hibbân (no. 3868) ve Beyhakî (I, 25; II, 427; V, 134; VII, 67), Hişâm b. Hassân an İbn Sîrin an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Üçüncüsü Ebû Dâvud'un, diğerleri ise Müslim'in lafzıdır.

3499 Aynı kaynaklar.

3500 Aynı kaynaklar.

3501 Aynı kaynaklar.

3502 Bu hadisi Buhârî (hacc 127, II, 188), Müslim (no. 322, s. 947) ve Ebû Dâvud (no. 1980), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3503 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (no. 192, s. 398), an Yahyâ b. Saîd an Saîd b. el-Müseyyeb an Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3504 *Muvatta'*, hacc no. 186, s. 396.

3505 Bu hadisi Tirmizî (no. 914-5) ve Nesâî (zînet 4, VIII, 130), Muh. b. Mûsâ an Ebî Dâvud et-Tayâlisî an Hemmâm an Katâde an Hilâs b. Amr an Ali asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdında ızdırâb vardır. Şöyle ki bu hadis, Hammâd b. Seleme an Katâde an Âişe senedi ile de tahrîc olunmuştur.

3506 Bu hadisi Mâlik (hacc 184, s. 395), Buhârî (hacc 127, II, 188-9), Müslim (hacc 316-19, s. 945-6), Ebû Dâvud (no. 1979) ve Tirmizî (no. 913), Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3507 Aynı kaynaklar.

3508 Bu hadisi Buhârî (hacc 127/2, II, 189) ve Müslim (hacc no. 320, s. 946), Muh. b. Fudayl an Umâre b. el-Ka'kâ' an Ebî Zür'a an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3509 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3045), Muh. b. Abdillah b. Nümeyr an Yûnus b. Bukeyr an İbn İshâk an İbn ebî Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3510 Lafız Müslim'e âittir. Bu hadisi Mâlik (hacc no. 242, s. 421), Tayâlisî (no. 285), Şâfiî (Ümm II, 182), Ahmed (II, 159, 160, 192, 202, 210, 217), Dârimî (II, 64), Buhârî (ilm 23, I, 29; ilm 46, I, 40; hacc 131, II, 190; eymân 15/2, VII, 225), Müslim (hacc no. 329-333, s. 948-9), Ebû Dâvud (no. 2014), Tirmizî (no. 916), İbn Mâce (no. 3051), İbn Huzeyme (no. 2949, 2951), İbn Hibbân (no. 3866), Dârekutnî (II, 261-253) ve Beyhakî (V, 139), ez-Zührî an Îsâ b. Talha b. Ubeydillah an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3511 Aynı kaynaklar.

3512 Bu rivayeti Ahmed (I, 258), Buhârî (hacc 130, II, 190), Müslim (hacc no. 334, s. 950), Tahâvî (IV, 345) ve Beyhakî (IV, 345), Abdullah b. Tâvus an ebîhî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3513 Bu rivayeti Ahmed (I, 216), Buhârî (hacc 125, II, 188; 130, II, 190), Ebû Dâvud (no. 1983), Nesâî (menâsık 224, V, 272), İbn Mâce (no. 3050), Taberânî (no. 11967), İbn Huzeyme (no. 2950), Dârekutnî (II, 253) ve Beyhakî (V, 142, 150), Hâlid b. Mihrân el-Hazzâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3514 Bu rivayeti Buhârî (hacc 125/2, II, 187; eymân 15/3, VII, 226), Ahmed b. Yûnus an Ebî Bekr an Abdilazîz b. Rufey' an Atâ an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3515 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2015), Osmân b. e. Şeybe an Cerîr ani'ş-Şeybânî an Ziyâd b. İlâka an Usâme senedi ile tahrîc etti.

3516 Mâlik (hacc no. 189, s. 397), Nâfi'den rivayet etti.

3517 Mâlik (hacc no. 188, s. 397), bunu Rebî'a b. e. Abdirrahman kanalıyla Kâsım'dan tahrîc etmiştir.

3518 Mâlik (hac no. 221, s. 410), bu mevkufu Nâfi' ve Abdillah b. Dînâr an İbn Ömer an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3519 Bu hadisi Nesâî (hacc 231, V, 277) ve İbn Mâce (no. 3041), es-Sevrî an Seleme b. Kuheyl ani'l-Hasani'l-Urenî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. *Bedrü'l-Münîr*'de isnâdı hasen olduğu söylenmiştir. Yahyâ b. Maîn ve başkalarına göre el-Hasan, İbn Abbâs'ı işitmemiştir (*Neyl* V, 76).

3520 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1999), İbn e. Adî an Muh. b. İshâk an Ebî Ubeyde b. Abdillah b. Zem'a an ebîhî ve an ümmihî Zeyneb binti ebî Seleme ve Ümmi Seleme asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3521 Bulunamadı.

3522 Buhârî; Müslim.

3523 Rezîn.

3524 Tirmizî hariç Altı Hadis Kitabı.

3525 İmam Mâlik, *Muvatta'*.

3526 İmam Mâlik, *Muvatta'*.

3527 Aynı kaynak.

3528 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr, es-Sağîr*.

3529 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*.

3530 Buhârî; Müslim; Ebû Dâvud.

3531 İmam Mâlik., *Muvatta'*.

3532 *Sünen Ashâbı*.

3533 Bulunamadı.

3534 Ebû Dâvud,.

3535 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*.

3536 Bu hadisi Müslim (hacc no. 205, s. 912), Ebû Dâvud (no. 1752), Tirmizî (no. 906), Nesâî (menâsık 63, V, 170-2) ve İbn Mâce (no. 3097), Şu'be an Katâde an Ebî Hassân el-A'rec an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3537 Bu hadisi Buhârî (hacc 110/1-2, II, 183), Müslim (hacc no. 367, s. 958), Ebû Dâvud (no. 1755), Nesâî (menâsık 65/4, V, 171; 69/2-3, V, 173) ve İbn Mâce (no. 3095-6), el-A'meş an İbrâhîm ani'l-Esved an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/3, II, 183), Müslim (no. 365, s. 958), Tirmizî (no. 909) ve Nesâî (menâsık 65/5, V, 171; 69/1, 4, V, 173-4; 72/5, V, 175), Mansûr b. el-Mu'temir ani İbrâhîm... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 368) ve Nesâî (69/5, V, 174), el-Hakem an İbrâhîm ... asl-ı senedi ile; Müslim (no. 359, s. 957), Nesâî (menâsık 65/1, V, 171) ve İbn Mâce (no. 3094), ez-Zührî an Urve an Amre an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 110/4, II, 183; adâhî 15, VI, 239), Müslim (no. 370) ve Nesâî (65/3, V, 171), eş-Şa'bî an Mesrûk an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 360) ve Nesâî (72/2, V, 175), Süfyân ani'z-Zührî an Urve an Âişe asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 111, II, 183), Müslim (no. 361-4, s. 957-8), Tirmizî (no. 908), Nesâî (66, V, 171; 98/1-2, V, 173; 72/3, V, 175) ve İbn Mâce (no. 3098), el-Kâsım b. Muh. an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3538 Aynı kaynaklar.

3539 Bu rivayeti Müslim (hacc no. 369, s. 959) ve Nesâî (menâsık 72/1, V, 175), Mâlik an Abdillah b. e. Bekr an Amre an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e aittir.

3540 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 53, s. 431), an Yahyâ b. Saîd an Muh. b. İbrâhîm b. el-Hâris an Rabîa senedi ile tahrîc etmiştir.

3541 Her iki rivayeti de Mâlik (no. 145-6, s. 379), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etmiştir.

3542 Aynı kaynak.

3543 Vekî'nin bu sözünü Tirmizî (no. 906), Ebû's-Sâib kanalıyla aktarmıştır.

3544 Bu hadisi Mâlik (dahâyâ 9, s. 486), Tayâlisî (no. 1795), Müslim (hacc no. 350-4, s. 955-6), Ebû Dâvud (no. 2807), Tirmizî (no. 904), Nesâî (dahâyâ 16, VII, 222), İbn Mâce (no. 3132), Ebû Ya'lâ (no. 2150), İbn Huzeyme (no. 2900-2901), Dârekutnî (II, 244) ve Beyhakî (V, 168, 215, 234), Ebû'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi tahrîc ettiler.

3545 Aynı kaynaklar.

3546 Bu hadisi Tirmizî (no. 1503), Alî b. Hucr an Şerîk an Seleme b. Kuheyl an Huceyye senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3547 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1751), el-Velîd b. Müslim ani'l-Evzâî an Yahyâ b. e. Kesîr an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti

3548 Bu rivayeti Ebû Dâvud (no. 1750), İbnu's-Serih an İbn Vehb an Yûnus anı İbn Şihâb ez-Zührî an Amre binti Abdirrahman an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3549 Bu maktû rivayeti Mâlik (hacc no. 147, s. 380), Hişâm b. Urve kanalıyla irâd etmiştir.

3550 *Muvatta'*, hacc 178, s. 393. Bu hadisi Ebû Dâvud (1937) ve İbn Mâce (no. 3048), Câbir'in hadisinden tahrîc ettiler.

3551 İmâm Mâlik, *Muvatta'*.

3552 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1766), Muh. b. Hâtim an İbn Mehdî an İbni'l-Mübârek an Harmale b. İmrân an Abdillah b. el-Hâris an Gurfe senedi ile tahrîc etti.

3553 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1767), Osmân b. e. Şeybe an Ebî Hâlid el-Ahmer an İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir ve Abdirrahman b. Sâbit senedi ile tahrîc etti.

3554 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1764), Hârun b. Abdillah an Muh. Ve Ya'lâ b. Ubeyd an Muh. b.

İshâk an İbn e. Necîh an Mücâhid an Abdirrahman b. e. Leylâ an Ali senedi ile tahrîc etti.

3555 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1920), Ahmed (II, 86, 139), Dârimî (II, 66), Buhârî (hacc 118, II, 185), Müslim (hacc no. 358, s. 956), Ebû Dâvud (no. 1768), İbn Huzeyme (no. 2893) ve Beyhakî (V, 237), Yûnus b. Ubeyd an Ziyâd b. Cübeyr an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3556 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1765), Sevr an Râşid b. Sa'd an Abdillalı b. Âmir b. Luhayy an Abdillalı b. Kurt senedi ile tahrîc ettiler.

3557 Bu hadisi Buhârî (hacc 124/1, II, 187) ve Müslim (dahâyâ no. 30, s. 1562), İbn Cüreyc an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile; Müslim (dahâyâ 29, s. 1562) ve Nesâî (dahâyâ 36/1, VII, 233), Mâlik an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile; Buhârî (cihâd 123/2, IV, 13; at'ime 27/2, VI, 206; dahâyâ 16/1, VI, 239) ve Müslim (dahâyâ no. 32, s. 1562), Amr b. Dînâr an Atâ an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3558 Aynı kaynaklar.

3559 Bu hadisi Müslim (hacc no. 378, s. 963), Ebû Gassân el-Mismaî an Saîd an Katâde an Sinân b. Seleme an İbn Abbâs an Zûeyb Ebî Kabîsa senedi ile tahrîc etti.

3560 Bu hadisi Mâlik (hacc 148, s. 380), Ebû Dâvud (no. 1762), Tirmizî (no. 910) ve İbn Mâce (no. 3105), Hişâm b. Urve an ebîhî an Nâciye asl-ı senedi ile tahrîc etti. Mâlik'in rivayetinde Nâciye zikredilmemiş, mürsel olarak irâd edilmiştir. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.

3561 Bu maktû hadisi Mâlik (hacc no. 149, s. 381), ani'z-Zührî an Saîd senedi ile tahrîc etti.

3562 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 150, s. 381), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.

3563 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 139, s. 337), Tayâlisî (no. 2368, 2596), Buhârî (hacc 103/2, II, 180; vasâyâ 12/2, III, 191; edeb 95/2, VII, 110), Müslim (hacc no. 371, s. 960), Ebû Dâvud (no. 1760), Nesâî (hacc 74, V, 176), İbn Mâce (no. 3103), Ebû Ya'lâ (no. 6307, 6667), İbn Hibbân (no. 4003, 4005) ve Beyhakî (V, 236), Ebû'z-Zinâd ani'l-A'rec an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3564 Bu hadisi Müslim (hacc no. 375, s. 961), Ebû Dâvud (no. 1761) ve Nesâî (hacc 76, V, 177), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3565 Bu mevkûfu Mâlik (hacc no. 143, s. 378), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3566 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1756), en-Nüfeylî an Muh. b. Seleme an Hâlid b. e. Yezîd an Cehm b. el-Cârûd an Sâlim b. Abdillalı an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3567 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1749), Muh. b. İshâk an Abdillalı b. e. Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3568 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 146, s. 379), an Nâfi' an İbn Ömer sahîh senedi ile tahrîc etti.

3569 Bu mevkûfu da Mâlik (hacc no. 147, s. 380), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3570 Lafız Müslim'e (no. 348) âittir. Bu hadisi Buhârî (hacc 122, II, 186; 120, 186; 113, II, 184; vekâlet 1, III, 60), Müslim (hacc no. 348-9, s. 954-5), Ebû Dâvud (no. 1769) ve İbn Mâce (no. 3099), Mücâhid an Abdirrahman b. e. Leylâ an Alî asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3571 Bu hadisi Tirmizî (no. 907), Yahyâ b. el-Yemân an Süfyân an Ubeydillalı an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "garîb" hükmü verdikten sonra mevkûf olmasının daha sahîh olduğunu söyledi.

3572 Bu hadis-i mevkûfu Mâlik (hacc no. 240, s. 419), Eyyûb b. e. Temîme es-Sahtiyânî an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3573 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1862), Tirmizî (no. 940) ve Nesâî (menâsık 102, V, 198-9), el-Haccâc es-Savvâf an Yahyâ b. e. Kesîr an İkrime ani'l-Haccâc asl-ı senedi ile tahrîc ettiler Tirmizî, isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü vermiştir.

3574 Rezîn.

3575 Bu hadisi Mâlik (hacc 103/b, s. 362), an Yahyâ b. Saîd an Süleymân senedi ile tahrîc etti

3576 Bu mevkûfu Mâlik (hacc 102, s. 361), doğrudan Eyyûb'dan tahrîc etti.

3577 Mâlik bunu Zührî'den o da Sâlim b. Abdillalı'tan, o da İbn Ömer'den rivayet etmiştir (Muvatta' 100, s. 361). Bunu Buhârî (muhsâr 2, II, 207) ve Nesâî (menâsık 61/1, V, 169), Yûnus ani'z-Zührî... asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3578 Bu hadisi Buhârî (muhsar 1/4, II, 206-7), Muh. an. Yahyâ b. Sâlih an Muâviye b. Sellâm an Yahyâ b. e. Kesîr an İkrime an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti.

3579 Bu mevkûfu Buhârî (muhsar 4/1, II, 207), Revh an Şibl an İbn e. Necîh an Mücâhid an İbn Abbâs senedi ile muallak olarak tahrîc etti.

3580 Rezîn.

3581 *Muvatta'*, hacc no. 98, s. 360; Buhârî, (muhsâr 4, II, 207).

3582 Mâlik, bunu (hacc no. 153, s. 383), an Yahyâ b. Saîd an Süleymân senedi ile tahrîc etti.

3583 Mâlik, bunu (hacc no. 154), an Nâfi' mevlâ İbn Ömer an Süleymân senedi ile tahrîc etti.

3584 Bulunamadı.

3585 İlk bölümü *Muvatta*'da (hacc no. 160, s. 386) yer almıştır.

3586 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 237-8), Buhârî (muhsar 5, 6, 8, II, 208; mağâzî 35/11, V, 64;

mardâ 10/1, VII, 8; tıbb 16, VII, 15; kettârâtu'l-eymân 1, VII, 235), Müslim (hacc no. 80-84, s. 859-861), Ebû Dâvud (no. 1856-7, 1860-1), Tirmizî (no. 953), Nesâî (menâsık 96/1, V, 194-5) ve İbn Mâce (no. 3079), Abdurrahman b. e. Leylâ an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Müslim'e (no. 82) aittir.

3587 Aynı kaynaklar.

3588 a.k.

3589 Bu rivayetin lafzı Buhârî'ye aittir. Bunu Buhârî (muhsar 7, II, 208; tefsîr Bakara 32, V, 158) ve Müslim (hacc no. 85-6, s. 861-2), Abdurrahman b. el-İsbehânî an Abdillah b. Ma'kil an Ka'b asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3590 Bu rivayet Ebû Dâvud'a (no. 1860) ait olup el-Hakem b. Uteybe an İbn ebî Leylâ kanalıyla gelmiştir.

3591 Lafız Müslim'e (no. 104) aittir. Bu hadisi Buhârî (nikâh 15/2, VI, 122-3) ve Müslim (hacc no. 104, s. 867-8), Ebû Usâme an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile; Müslim (no. 105) ve Nesâî (menâsık 60/3, V, 168), Abdürrezzâk an Ma'mer ani'z-Zührî ve Hişâm b. Urve an ebîhi an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3592 İbn Abbâs rivayetini Müslim (hacc no. 106, s. 868) ve Nesâî (menâsık 60/2, V, 168), İbn Cüreyc an Ebî'z-Zübeyr an Tâvus ve İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile; Tirmizî (no. 941) ve Nesâî (60/1, V, 167-8), Hilâl b. Habbâb an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler . Burada verilen metin ise İbn Ömer hadisine aittir. Bunu ise Buhârî (muhsar 2, II, 207), Tirmizî (no. 942) ve Nesâî (menâsık 61/1-2, tahrîc ettiler. Mâlik ise (hacc no. 100, 103, s. 361), ez-Zührî an Sâlim an ebîhî kanalı ile yakın mânâsıyla irâd etmiştir

3593 Heysemî'ye göre râvilerinden birisi hadisleri hasen kabul edilen İbn Lehî'a'dır. (*Mecma'* III, 238)

3594 Bu hadisi Buhârî (hacc 15, II, 143; 41/1, II, 154), Müslim (hacc no. 223, s. 918), Ebû Dâvud (no. 1866-7), Nesâî (menâsık 105, V, 200) ve İbn Mâce (no. 2940), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3595 Aynı kaynaklar.

3596 Bu hadisi (hacc 41/2-6, II, 154-5), Müslim (hacc no. 224-5, s. 918-9), Ebû Dâvud (no. 1868-9) ve Tirmizî (no. 853), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3597 Bunu Mâlik (hacc no. 3, s. 322), an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3598 Bu rivayeti Tirmizî (no. 852), Yahyâ b. Mûsa an Hârûn b. Sâlih el-Belhî an Abdirrahman b. Zeyd b. Eslem an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3599 Bu hadisin lafzı Buhârî'ye aittir; diğerlerinki oldukça kısadır. Bunu Buhârî (salât 89/2, I, 124-6), Müslim (hacc no. 228, s. 919) ve Nesâî (menâsık 103, V, 199), Mûsâ b.Ukbe an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3600 Her ikisinin lafzı da Buhârî'ye aittir. İlki hacc 29/1 ve diğeri hacc 149. Bu hadisi Mâlik (*Muvatta'*, hacc 6, s. 324), Mâlik an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile; Buhârî (hacc 29/1, II, 148; 38, II, 154; hacc 149, II, 197), Müslim (hacc no. 227, s. 919), Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile; Buhârî (hacc 39, II, 154) ve Müslim (hacc no. 226, s. 919), Ubeydullah b. Ömer an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3601 Aynı kaynaklar..

3602 Bu hadisi Müslım (hacc no. 337, s. 951), Muh. b. Mihrân er-Râzî an Abdirrezzâk an Ma'mer an Eyyûb an Nâfi' an İbn Ömer senedi ile tahrîc etti.

3603 Bu hadisi Mâlik (hacc 207, s. 405), Buhârî (hacc 148/3, II, 197), Müslim (hacc 337-8, s. 951), Ebû Dâvud (no. 2012-13) ve Tirmizî (no. 921), an Nâfi' an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3604 Bu hadisi Buhârî (hacc 147/2, II, 196-7), Müslim (hacc 341, s. 952) ve Tirmizî (no. 921), Süfyân b. Uyeyne an Amr b. Dînâr an Atâ an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3605 Bu hadisi Buhârî (hacc 147/1, II, 196), Müslim (hacc no. 339, s. 951), Ebû Dâvud (no. 2008) ve Tirmizî (no. 923), Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3606 Bu hadisi Müslim (hacc no. 342, s. 952) ve Ebû Dâvud (no. 2009), Süfyân b. Uyeyne an Sâlih b. Keysân an Süleymân b. Yesâr an Ebî Râfi' asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

3607 Bu hadisi Ahmed (II, 263, 237, 353, 540), Buhârî (hacc 45, II, 158, menâkıbu'l-Ensâr 39, IV, 246; tevhîd 31, VIII, 194), Müslim (hacc no. 343-4, s. 952), Ebû Dâvud (no. 2011), İbn Huzeyme (no. 2981-4) ve Beyhakî (V, 160), ez-Zührî an Ebî Seleme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3608 Bu hadisi Buhârî (menâkıbu'l-Ensâr 47, II, 266-7), Müslim (hacc no. 441-4, s. 985-6), Tirmizî (no. 946), Ebû Dâvud (no. 2022) ve Nesâî (taksîru's-salât 4, III, 122), Abdurrahman b. Humeyd ani's-Sâib b. Yezîd ani'l-Alâ asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3609 Aynı kaynaklar.

3610 *Muvatta'*, hacc no. 248, s. 423.

3611 Bu hadisi Mâlik (Şeybânî rivayeti no. 481), Şâfiî (*Ümm* II, 97; VII, 196), Tayâlisî (s. 347), Ahmed (I, 219, 251, 329, 346, 359, 366), Dârimî (II, 40), Buhârî (hacc 1, II, 140; cezâ'us-sayd 24, II, 218; mağâzî 77, I, 125; isti'zân 2, VII, 126), Müslim (hacc no. 407, s. 973), Ebû Dâvud (no. 1809), Tirmizî (no. 928), Nesâî (menâsık 9, 11,

12, V, 117-9; adâbu'l-kudât 9, VIII, 228-9), Ebû Ya'lâ (no. 2384), İbn Huzeyme (no. 3031-6), İbn Hibbân (no. 3979, 3984, 3985) ve Beyhakî (IV, 328-329; V, 179), Süleymân b. Yesâr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3612 Aynı kaynaklar.

3613 Aynı kaynaklar.

3614 Bu rivayeti Ahmed (I, 356), Vekî' an Sekîn b. Abdilazîz an ebîhî an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Münzirî'ye göre isnâdı sahîhtir

3615 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2621), Ahmed (I, 239, 345), Dârimî (II, 233; i'tisâm 12, VIII, 150), Nesâî (hacc 7, 8, V, 116), İbn Huzeyme (no. 3041), Taberânî (12413) ve Beyhakî (VI, 277), Ebû Bişr an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3616 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1811) ve İbn Mâce (no. 2903), an Abde b. Süleymân an Saîd b. ebî Arûbe an Katâde an Azre an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Bunun isnâdının sahîh olduğunu söyleyen Beyhakî ayrıca bu bâbın en sahîhi de olduğunu ilave etmiştir (*Neyl* IV, 308).

3617 Bu hadisi Müslim (hacc no. 409-411, s. 974), Ebû Dâvud (no. 1736), Mâlik (hacc no. 244, s. 422) ve Nesâî (menâsık 15/1-5, V, 120-1), İbrâhîm b. Ukbe ve Muh. b. Ukbe an Kureyb an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3618 Bu hadisi Tirmizî (no. 927) ve İbn Mâce (no. 3038), İbn Nümeyr an Eş'as b. Sevvâr an Ebî'z-Zübeyr an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında garîb hakma vermiştir.

3619 *Mecma'* III, 282.

3620 Heysemî, Alî b. Yezîd hakkında bilgi edinemediğini diğer râvilerinin ise güvenilir kimseler olduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 282).

3621 Bu hadisi mevkûfu muallak olarak Buhârî (îdeyn 12, II, 7) ve Mâlik (hacc no. 205, s. 404), Yahyâ b. Saîd'den, o da belâğan Ömer'den naklemiştir.

3622 *Sahîh-i Buhârî*, îdeyn 12, II, 7.

3623 *Sahîh-i Buhârî*, îdeyn 11, II, 7.

3624 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1951) ve Nesâî (menâsık 189, V, 249), Humeyd el-A'rec an Muh. b. İbrâhîm et-Teymî an Abdirrahman asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

3625 Aynı kaynaklar.

3626 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1954), Hârûn b. Abdillah an Hişâm b. Abdilmelik an İkrime ani'l Hirmâs senediyle tahrîc etti

3627 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1952), Muh. b. el-Alâ an İbni'l-Mübârek an İbrâhîm b. Nâfi' an İbn e. Necîh senedi ile tahrîc ettiler.

3628 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1956), Abdülvehhâb b. Abdirrahîm an Mervân an Hilâl b. Âmir el-Müzenî an Râfi' senedi ile tahrîc etti

3629 Bu hadisi Ahmed (V, 72-3), Affân an Hammâd b. Seleme an Alî b. Zeyd an Ebî Hurreti'r-Rakkâşî an ammihi senediyle tahrîc etti. Vedâ haccında irâd buyurduğu hutbenin bir parçasıdır.

3630 Râvilerinden Mûsâ b. Ubeyde zayıftır (*Mecmâ* III, 268).

3631 Taberânî, bunu *el-Mu'cemu'l-Kebîr*'de iki ayrı isnâdı ile tahrîc etmiştir ki, bunlardan birisinin râvileri Sahîh ricâlindendir (*Mecmâ* III, 273).

3632 Bu rivayetin isnâdında yer alan Bakiyye b. el-Velîd, güvenilir olmakla birlikte tedlîs yapmakla maruftur. Diğer râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 271).

3633 Râvilerinden Alî b. Yezîd, zayıf bir râvi olup kimilerince güvenilir addedilmiştir (*Mecma'* II-I, 271).

3634 Heysemî'ye göre Taberânî, bunu *M. el-Kebîr*'de birkaç isnâdla tahrîc etmiştir. Buradaki senedi zayıftır. Ancak Arafat günü irâd ettiği hutbe kısmında gelen rivayetin isnâdı sahîhtir (*Mecma'* III, 372).

3635 Bu hadisi Tirmizî (no. 815) ve İbn Mâce (no. 3076), Süfyân an Ca'fer b. Muh. an ebîhî an Câbir asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî, isnâdı hakkında garîb hükmü verdi ve bu hadisi es-Sevrî an Ebî İshâk an Mücâhid tarîkiyle mürsel olarak rivayet edildiğini söylemiştir.

3636 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Ahmed (III, 135, 245, 256), Dârimî (II, 29), Buhârî (ümre 3, II, 199), cihâd 186, IV, 35; mağâzî 35/2, V, 62), Müslim (hacc no. 217, s. 916), Ebû Dâvud (no. 1994), Tirmizî (no. 815 m), Ebû Ya'lâ (no. 2872, 3091), İbn Huzeyme (no. 3071), Tahâvî (II, 153), İbn Hibbân (no. 3756) ve Beyhakî (IV, 342, 345, 357; V, 10, IX, 56), Hemmâm b. Yahyâ an Katâde an Enes asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3637 İlki Tirmizî'ye, ikincisi Ebû Dâvud'a ait lafızlardır. Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1996), Tirmizî (no. 935) ve Nesâî (menâsık 104, V, 199-200), Müzâhim b. e. Müzâhim an Abdilazîz b. Abdillah b. Hâlid b. Useyd an Muharriş asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı garîbtir.

3638 Aynı kaynaklar.

3639 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 56, s. 342), an Hişâm b. Urve an ebîhî senedi ile tahrîc etti.

3640 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1991), Abdulla'lâ b. Hammâd an Dâvud b. Abdirrahman an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3641 Bu hadisi Buhârî (ümre 3, II, 199), Müslim (hacc no. 219-220, s. 916-7), Ebû Dâvud (no. 1991-2) ve Tirmizî (no. 936-7), ayrı ayrı Atâ b. e. Rebâh ve Mücâhid an Urve asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3642 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2019), Tirmizî (no. 881) ve İbn Mâce (no. 3006), İsrâîl an İbrâhîm b. Muhâcir an Yûsuf b. Mâhek an ümmihî Müseyke an Âişe asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı "hasen sahîh"tir.

3643 Heysemî, isnâdında tanımadığı bir râvinin bulunduğunu söylemiştir (*Mecma'* III, 265)

3644 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 1722), en-Nüfeylî an Abdilazîz b. Muh. an Zeyd b. Eslem an ibnin li-Ebî Vâkıd an ebîhî senedi ile tahrîc etti

3645 Bu hadisi Tayâlisî (no. 1647, 2313), Ahmed (II, 446), Ebû Ya'lâ (Şehit Ali 546, yk. 331a, 332a), Bezzâr (no. 1077-8) ve Beyhakî (V, 228), İbn e. Zi'b an Sâlih b. Nebhân mevlâ't-Tev'eme an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. İsnâdı hasendir (*Tergîb* II, 212).

3646 Bu mevkûfu Buhârî (cezâ'us-sayd 35/4, II, 219), Ahmed b. Muh. an İbrâhîm an ebîhî an ceddihî senedi ile tahrîc etti

3647 Bu hadisi Buhârî (hacc 3, II, 141), Muh. b. e. Bekr el-Mukaddemî an Yezîd b. Zurey' an Azre b. Sâbit an Semâme b. Abdillah senedi ile tahrîc etti.

3648 Bu hadisi Buhârî (enbiyâ 40, IV, 136), Müslim (mesâcid no. 1-2, s. 370) ve Nesâî (mesâcid 3, II, 32), el-A'meş an İbrâhîm b. Yezîd et-Teymî an ebîhî an Ebî Zerr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3649 Bu hadisi Ahmed (I, 307, 373, 329), Nesâî (menâsık 145, V, 226), Tirmizî (no. 788), Taberânî (no. 12285) ve İbn Huzeyme (nol 2733), Atâ b. es-Sâib an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Tirmizî'ye göre isnâdı hasen sahîh'tir.

3650 Bu hadisi Tirmizî (no. 961), Kuteybe an Cerîr an İbn Huseym an Saîd b. Cübeyr İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen" hükmü verdi

3651 Heysemî, râvilerinden Bekr b. Muh. el-Kuraşî ile el-Hâris b. Gassân'ı tanımadığını söylemiştir (*Mecma'* III, 242).

3652 Tirmizî (no. 878), bu hadisi Kuteybe an Yezîd b. Zurey' an Recâ Ebî Yahyâ an Müsâfi' el-Hâcib an İbn Amr senedi ile tahrîc etti.

3653 Bu hadisi Ahmed (II, 211), İbn Huzeyme (no. 2737) ve el-Hâkim (I, 457), Abdullah b. el-Mü'mel an Atâ b. e. Rebâh an İbn Amr asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Abdullah sebebiyle isnâdı hasendir (*Tergîb* II, 194).

3654 Râvilerinden Muh. b. Abdirrahman b. e. Leylâ sebebiyle isnâdı hasendir (*Tergîb* II, 194).

3655 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr. es-Sagîr.*

3656 İsnâdı sahîhtir (*Tergîb* II, 195)

3657 Râvilerinden birisi hakkında Heysemî, hiçbir bilgi edinemediğini söylemiştir (*Mecma'* III, 243).

3658 Bu hadisi Müslim (hacc no. 216, s. 915), ez-Zührî an Hanzale b. Ali el-Eslemî an Ebî Hureyre asl-ı senedi ile tahrîc etti.

3659 Bu hadisi Ahmed (I, 215), Buhârî (bed'ul-Halk 7, IV, 84; enbiyâ 24/2, IV, 125), Müslim (îmân no. 268-9, s. 152-3), İbn Mâce (no. 2891), İbn Huzeyme (no. 2632-3), Ebû Ya'lâ (no. 2542), Taberânî (no. 12756), İbn Hibbân (no. 3790, 6186), el-Hâkim (II, 343) ve Beyhakî (V, 42), Dâvud b. e. Hind an Ebi'l-Âliyye an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3660 Bu hadisi Müslim (fiten no. 8, s. 2210), Ebû Bekr b. e. Şeybe an Yûnus b. Muh. ani'l-Kâsım b. el-Fadl el-Huddânî an Muh. b. Ziyâd an Abdillah b. ez-Zübeyr an Âişe senedi ile tahrîc etti.

3661 Bu rivayeti Buhârî (buyû' 49/2, III, 19), Muh. b. es-Sabbâh an İsmaîl b. Zekeriyyâ an Muh. b. Sûka an Nâfi' b. Cübeyr b. Mut'im an Âişe senedi ile tahrîc etti

3662 Bu hadisi Tirmizî (no. 2184), Mahmûd b. Gaylân an Ebî Nu'aym an Süfyân an Seleme b. Kuheyl an Ebî İdrîs el-Merhebî an Müslim b. Safvân an Safiyye senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen sahîh" hükmü verdi.

3663 Lafız Müslim'e aittir. Bu hadisi Müslim (fiten 6-7, s. 2209), Nesâî (menâsık 112/4, V, 207) ve İbn Mâce (no. 4063), Ümeyye b. Safvân b. Abdillah b. Safvân an Abdillah b. Safvân an Hafsa senedi ile tahrîc ettiler.

3664 Bu hadisi Buhârî (hacc 48, II, 11, 159; i'tisâm 2/1, VIII, 139) ve Ebû Dâvud (no. 2031), Vâsıl el-Ahdeb an Şakîk b. Seleme an Şeybe b. Osmân asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

3665 Aynı kaynaklar.

3666 Lafız Buhârî'ye aittir. Bu hadisi Buhârî (ilm 37/1, I, 34-5; cezâ'us-sayd 8, II, 213; mağâzî 51, V, 94), Müslim (hacc 446, s. 987-8), Tirmizî (no. 809, 1406) ve Nesâî (menâsık 111, V, 205-6), Saîd b. e. Saîd el-Makburî an Ebî Şurayh asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3667 Bunun lafzı Buhârî'ye (buyû 28) ait olup bu lafzı o, Hâlid el-Hazzâ an İkrime an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc etmiştir: cenâiz 77, II, 94-95; cezâ'us-sayd 9, II, 213; buyû' 28/2, II, 13). Bu hadisi yaklaşık metinle Ahmed (I, 259, 315), Buhârî (hacc 43, II, 157; cezâ'us-sayd 10, II, 214; cizye 22/3, IV, 72), Müslim (hacc no. 445, s. 986), Ebû Dâvud (no. 2018), Nesâî (menâsık 110, V, 203-4), İbnu'l-Cârûd (s. 254), Taberânî (no. 10943), İbn Hibbân (no. 3712) ve Beyhakî (V, 195, 199), Mücâhid an Tâvus an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3668 Râvilerinden Atâ b. es-Sâib'in, âhir-i ömründe ezberi bozulmuştur (*Mecma'* III, 284).

3669 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5239), Nasr b. Alî an

Ebî Usâme an İbn Cüreyc an Osmân b. e. Süleymân an Saîd b. Muh. b. Cübeyr b. Mut'im an Abdillah b. Hubşî senedi ile tahrîc etti.

3670 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 5241), Ubeydullah b. Ömer b. Meysere ve Humeyd b. Mes'ade an Hassân b. İbrâhîm senedi ile tahrîc etti.

3671 Aynı kaynaklar.

3672 Bu hadisi Buhârî (îdeyn 9/1-2, II, 6), Zekeriyyâ b. Yahyâ ani'l-Muhâribî an Muh. b. Sûka an Saîd b. Cübeyr senedi ile ayrıca yakın mânâsı ile Ahmed b. Ya'kûb an İshâk b. Saîd b. Amr b. Saîd b. el-Âs an ebîhî an İbn Ömer senedi ile tahrîc ettiler.

3673 Bu hadisi Müslim (hacc no. 449, s. 989), Seleme b. Şebîb an İbn A'yen an Ma'kil an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti

3674 Bu hadisi Tirmizî (no. 3925), Kuteybe an Leys an Ukayl ani'z-Zührî an Ebî Seleme an Abdillah b. Adî senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb sahîh" hükmü verdi.

3675 Bu hadisi de Tirmizî (no. 3926), Muh. b. Mûsâ el-Basrî ani'l-Fudayl b. Süleymân an Abdillah b. Osmân b. Huseym an Saîd b. Cübeyr ve Ebî't-Tufeyl an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi. Bu hadisi Taberânî (no. 10632), İbn Hibbân (no. 3701) ve el-Hâkim (I, 486) de rivayet ettiler.

3676 Hadisin son kısmını Ahmed (I, 242) ve Tirmizî (no. 3908), el-A'meş an Târik b. Abdirrahman an Saîd b. Cübeyr an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler

3677 Bu hadisi Mâlik (hacc no. 249, s. 423), Ahmed (II, 183), Nesâî (menâsık 189/1, V, 248-9) ve Beyhakî (V, 139), Mâlik an Muh. b. Amr b. Halhale an Muh. b. İmrân el-Ensârî an ebîhî an İbn Ömer asl-ı senedi ile tahrîc ettiler. Lafız Mâlik'e aittir.

3678 Bu hadisi Ebû Dâvud (no. 2020), el-Hasan b. Alî an Ebî Âsım an Ca'fer b. Yahyâ b. Sevbân an Umâre b. Sevbân an Mûsa b. Bâzân an Ya'lâ senedi ile tahrîc etti.

3679 Bu hadisi Tayâlisî (no. 2648), Ahmed (I, 214, 220, 243, 249, 249, 287, 342, 369, 372), Buhârî (hacc 76, II, 167; eşribe 16/3, VI, 248), Müslim (eşribe 117-20, s. 1601-2), Tirmizî (no. 1882), Nesâî (menâsık 165-6, V, 237), İbn Mâce (no. 3422), İbn Huzeyme (no. 2750, 2945), Ebû Ya'lâ (no. 3634-5), Taberânî (no. 12574-9), İbn Hibbân (no. 3826-7, 5295-6) ve Beyhakî (V, 85, 147; VII, 282), eş-Şa'bî an İbn Abbâs asl-ı senedi ile tahrîc ettiler.

3680 Aynı kaynaklar.

3681 Rezîn.

3682 Bu hadisi Tirmizî (no. 963), Ebû Kureyb an Hallâd b. Yezîd el-Cu'fî an Züheyr b. Muâviye an Hişâm b. Urve an ebîhî an Âişe senedi ile tahrîc etti ve isnâdı hakkında "hasen garîb" hükmü verdi.

3683 Râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 286).

3684 Bunun da ricâli Heysemî'ye göre güvenilir kimselerdir (*Mecma'* III, 286).

3685 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3061), Alî b. Muh. an Ubeydillah b. Mûsâ an Osmân b. el-Esved an Muh. b. Abdirrahman b. e. Bekr an İbn Abbâs senedi ile tahrîc etti. Sindî: "İsnâdı sahîh, ricâli ise güvenilir kimselerdir" demiştir.

3686 Bu hadisi İbn Mâce (no. 3062), Hişâm b. Ammâr ani'l-Velîd b. Müslim an Abdillah b. el-Mu'emmel an Ebî'z-Zübeyr an Câbir senedi ile tahrîc etti. Bu hadis halkın dilinde oldukça meşhur olmuştur. Aynı şekilde hakkındaki hükümde de ihtilâf edilmiştir. Hatta müstakil kitaplar bile yazılmıştır. Müstedrek'te bu hadisi tahrîc eden el-Hâkim isnâdı hakkında sahîh hükmü vermiştir. Kimileri hasen, kimileri de zayıf hükmüne varmışlardır. İbn Hacer ise: "Şâhidleri ile hasen garîbtir" demiştir. Sindî ise Abdullah b. el-Mu'emmel sebebiyle isnâdının zayıf olduğunu söylemiştir.

3687 Bu hadisi Ahmed (IV, 401), Halef b. el-Velîd an Hüzeyl b. Bilâl an İbn ebî Malızûre an ebîhî ev an ceddihî senedi ile tahrîc etti. Heysemî'ye göre Hüzeyl'i Ahmed ve gayrısı tevsîk etti. Buna karşılık Nesâî ve başkası zayıf addetmiştir (*Mecmâ* III, 285)

3688 Râvilerinden Abdullah b. el-Mü'emmel, İbn Hibbân'a göre güvenilir olup hatâ ederdi. Çoğunluğa göre zayıf bir râvidir (*Mecmâ* III, 285).

3689 Heysemî'ye göre râvileri güvenilir kimselerdir (*Mecmâ* III, 292).

3690 Râvilerinden Vâkidî hakkında hem menfî, hem de müsbet sözler sarfedilmiştir (*Mecma'* III, 286).

3691 Râvilerinden Yûsuf b. es-Sefer sebebiyle isnâdı oldukça zayıftır. Zira onun hakkında Dârekutnî: "hadis uydururdu"; İbn Hibbân: "Onunla ihticâc etmek doğru değildir"; Nesâî ise "metrûktur" demiştir (*Feyz* II, 318).

3692 Aynı kaynaklar.

3693 Muh. b. el-Esved'in durumu mechûldür (*Mecma'* III, 297).

Büyük

Hadis Külliyatı

cem'u'l-fevâid

RÛDÂNÎ

Büyük Hadis Külliyatı (Cem'u'l-Fevâid), meşhur, muteber ve mütedavil olan on dört hadis kitabına dayanarak ve tekrarlardan azamî ölçüde kaçınılarak tertip edilmiş bir eserdir.
İçerdiği kaynak kitaplar şunlardır:

Buhârî, *Sahîh*
Müslim, *Sahîh*
Mâlik, *Muvatta*
Ahmed b. Hanbel, *Müsned*
Ebû Dâvûd, *Sünen*
Tirmizî, *Sünen*
Nesâî, *Sünen*
İbn Mâce, *Sünen*
Ebû Ya'lâ el-Mavsılî, *Müsned*
Bezzâr, *Müsned*
Taberânî, *el-Mu'cemu's-sağîr*
Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*
Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*
Rezîn, *et-Tecrîd li sıhah ve's-sünen*

ISBN 978-975-355-675-0(tkm)
9 789753 556750

İZ YAYINCILIK 528
İSLAM KLASİKLERİ DİZİSİ